pennakéve dézsmáláskor a dézsmaszedőnek járó kéve; snopul dijmarilor; Zehentgarbe. *1677:* Dezmasok, keresztyén pénznek, penna kévének, penna bornak, aszok pénznek, etc. exigalásától, supersedallyanak [AC 254]. — L. még AC 217.

pennalé pennabor, a dézsmaszedőnek járó bormennyiség; vinul condeiului; für den Zehnter gegebener Zehentwein. *1652:* Mikor czak 10 Ejtelyre nem telik az ki onnet jw azt pennalenak hyak ez penig az dezmase [Türe K; GyU 97].

pennamust dézsmáláskor a dézsmaszedőnek (kvártásnak) járó mustmennyiség; mustul dijmarilor; dem Zehnteinnehmer zustehender Zehentmost. *1610:* Az quartáról gondoskodó uram fizetésébe ... rendeltenek ... az tanács gabonának az quartajat, azonképpen az penna mustnak is quartajat [Kv; TanJk II/1. 86. — Pataki József kijegyzése].

pennapénz dézsmáláskor a dézsmaszedőnek járó illetmény; plata dijmarilor; Zehentbezüge. *1753:* Penna pénzt Dézmasnak minden Ember ordinarie 4 ejtel mustot szokott adni ha jotska szüret van többetsketis [Cikmántor KK; KCsl 5].

pennás tollat tartó (kéz); (mîna) în care ţine pana persoana respectivă; Feder haltende (Hand). *1879:* Nem tudom, Jakab Ödön, mely okon vádolhatsz te engem azért, hogy ilyen későre írok. A valódi ok az, hogy ... megkelt a hónom alja, s 8 nap olta nem fogtam pennát a kezembe. A gonoszkodásokat, melyeket egyszer-másszor ezzel az én pennás jobb kezemmel ártatlan szamarakon ... elkövettem, így torolja meg az osztó hatalom [PLev. 42 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pennatartó I. *mn* toll tartására való; în care este ţinut pana (pentru scris); zum Aufbewahren der Feder. *1730:* Egy asztalra valo Kalamáris Porozojavall, Penna tarto Karafinnyaval és Tablajaval édgyütt [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. *1732:* Egy ezüst penna tarto karafin [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 19].

II. *fn* tolltartó; penar; Federhalter. *1679:* Esztergarban meczett, tornyos, festékes őregh kolomaris; keregded talpán állo két kisseb kolomarissal, viasz és penna tartoval együtt nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 20].

pennátikum pennabor; vinul condeiului; dem Zehnteinnehmer zustehender Zehentwein. *1774:* Igenis adnak Szt Márton borán, és Dézmán kivül az Vármegyebéli Jobbágyok számtarto Uram(na)k minden Jobbágy Gazda 10. 10 ejtel mustot, mellyetis pennáticumnak neveznek [Szentdemeter U; LLt Vall. 75].

pennavétség tollhiba; greşeală de scris; Schreibfehler. *1840:* penna vétségből a napoknak Számát, volta képpen ki tenni mindenkor elhibáztom [Görgény MT; Born. G. XXIVc Gaál István számt. kezével].

pennavivő íródeák; diac, uricar; Schreiber, Skribent. *1794:* Molnár Jósef penna Vivő mpr. [Déva; Ks 73. III. 27].

penszitáltatik mérlegeltetik; a fi cîntărit; erwogen werden. *1749:* Ha mit Kabos Ferencz Ur(am) ... azon mostan alt(al) adott portiob(an) epitendö lészen ... mind azok tempore reluitionis bonor(um) aestimaltatván es Pensitaltatván tartozzék Korda Susánna Aszszony ... refundalni [Kv; Borb. II].

péntek I. *fn* **1.** vineri; Freitag. *1570:* mely fogoly Wy varba vagion ... ertem azt is hogy . k. tek rea kyld ez Jeoúe pynthekre [Nagysajó BN; BesztLt 95 Chewj Lukach nagy Sayoy tizt tarto Zewch Gaspar besz-i bíróhoz]. *1593:* eo kegme pintekre vagi zombatra giwiche be eo kegmeket [Kv; TanJk I/1. 209]. *1596:* Az A egy bizonsaghnak Cyk Geórgynek Ideót ker, ki betegh, ha pedigh pentekigh megh nem gyogyúl birot kęr ki megh vallassa az teorúenys megh engedi [UszT 11/50]. *1605:* pentekre gywtesse be biro Vram az Varost es adgya eo kgme ozton az varos eleyben az eo kgmek Tetceset Instructiorol valo Ietczegeteseket [Kv; TanJk I/1. 512]. *1630:* az katonak kopiaja vala nala s aval giakdos vala hozza(m) : de enis pentekre teörueniel hiuata(m) az esse lilek kurua fiatt [Mv; MvLt 290. 228b]. *1633:* Tudom ... Asztis hogy mikor az malmott czinaltata es hazatt; Minketys hivot Clakaban. Pentek es egieb Innep napokon, hogy segitcziunk eo kegnek [A.venice F; Szád. Lupul Myhaczy (80) vall.]. *1699:* minden Pentekre a' Nemeth Tiszte(ne)k vagy inde vagy unde halat kell szerzeni [Dés; Jk]. *1782:* péntekre az Gántsi Erdőre egy kevès vadászotra bennünket kalauzolni méltoztatik [Szentmargita SzD; SLt 17 Nemes József P. Horváth Jánoshoz]. *1830:* Mely kikért fáknak elhordására határoztatott minden héten két nap, azaz csütörtök és péntek [Árkos Hsz; RSzF 115].

Szn. *1560:* Johannes pentek [Kv; Szám. I/V. 200]. *1564:* pyntek Janos [Kv; i.h. I/VIII. 45]. *1573:* pentek Ianos [Kv; TJk III/3. 179]. *1594:* Pintek Janosne [Kv; TJk V/1. 454]. *1603:* Matth. Péntek szab. St. Péntek [Jobbágytelke MT; SzO V, 258]. *1614:* Pentek Lukachj [Székes MT; BethU 27] | Pentek Balas [Udvarfva MT; i.h. 62]. *1640:* Pintek Thamas. Pintek Miklos. Pintek Mattias [Körösfő K; GyU 67]. *1775:* Pentek Mihály. Pentek Lukats [Marosjára MT; DobLev. III/515. 4b]. *1829:* Péntek Mihály [Körösfő K; RAk 122].

Hn. a. szn-i eredetű hn-ben. *1642:* Pentek szerib(en) (sz). Pentek Uapaiba(n) (sz) [Hatolyka Hsz; EHA]. — **b.** tn-ben. *1687:* Pintek[a] [LLt 16/2. — [a]O.péntek SzD]. *1699:* Pintek[a] el pusztult volt [Paszmos K; LLt Fasc. 140. — [a]Szászpéntek K]. *1773:* Szász Pintek[a] [Mk. — [a]K].

Szk: *első hó első ~e. 1710:* a török császár ... hogy inkább a nagy Istennek ... haragját megcsendesíthetné ... poenitentiát rendele az egész Impériumban, meghirdetvén, hogy az első hónak első péntekin minden ember regtől fogva estig, míg a csillagot meglátná, böjtöljön [CsH 199] ✱ *jövendő ~re. 1573:* ertik aztis eo k. Mynemew karok leottenek az Erdeobe Az olahoknak Irtassa myat Azert ... biro vram ez Ieowendeo pentekre ala hywassa ... Es meg Twdakozwan eo k. ky adot legen hatalmot Neky az erdenek Irtasara es Zena Ret chinalasra, Annakwtanna Mindeniktwl Retit ely foglalia varos zamara [Kv; TanJk V/3. 91b] ✱ *jövő ~hez egy hét. 1662:* Nagyságod parancsoljon neki,[a] adjon számot, abból kitelik az új gyalogoknak havok az jövő péntekhez egy hét [TML I, 358 Teleki Mihály Lónyai Annához. — [a]A számtartónak] ✱ *jövő ~re. 1593:* Az zwret dolgat eo kegmek vegeztek jeoueo pintekre, hogi Ispotali mester vram az nap kezgiel (!) el az zedest [Kv; TanJk I/1. 222]. *1664:* Nagyságodat alázatosan kérem mindenekrűl méltóztassék kegyelmesen tudósítani és mind ezen, mind

több leveleimre resolválni ez jövő péntekre [TML III, 309 Teleki Mihály a fej-hez]. *1737:* Hadnagj Atyánkfia ö keglme a Désenn lakó Öreg-aszszonyokat; avagy Bábákat, a jövö Péntekre hivassa a Nms Tanáts eleibe, hogj be eskettessenek a Bábaságra [Dés; Jk 471b] ✱ *újhold ~e. XVIII. sz. eleje:* Az Lovat minden uj hold pénteken jo meg patkólni [JHb XVII/10 lótartási ut.]. *1704:* Ugyan ma lévén újhold pénteke, ma patkoltattam meg mind a két lovam lábának az elejeket [WIN I, 125].

2. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: pénteki; de vineri; freitägig, Freitags-. **Szk:** ~ *nap. 1562:* Azután egy péntek napra kelve, szállának Koronka mellé, és azelőtt való dúlástól a mi megmaradott vala a Mihályfi Tamás házánál, azt esmét mind el dúlák és a házat is elégeték[a] [ETA I, 19 BS. — [a]A székelyek]. *1657:* Lött pedig születésem in anno 1606, az akkori időjárás szerént karácson előtt két héttel, péntek napon [KemÖn. 19]. *1742:* Énis az Jstalljosi Béres léven magam jelen voltam az bekellesnek egyezésnek alkalmatosságával ... Contractus irásról beszelgettenek, léven ez Pentek nap, hogy Szombaton megh irassák [Torockó; Bosla. Finta Jakab (34) szb vall.]. *1843:* Azután következett Szent György napja, egy péntek nap, és szombaton megint ki kellett menni, minthogy nem végeztük volt el a vetést [VKp 101].

II. *hsz ~en* pénteki napon; vinerea; an einem Freitag. *1550:* kethele[a] penigh ez wolth hogy walamellyk Ezen megy nem allana, az fewld melleǫl ely maragyon, Ezt my hyttwnk zerenth Jrywk Jgy lewttnek lenny, Kewlth ezlewel (!) manykon zenth Janos nap wtan pentheken [Mányik SzD; BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslev. — [a]Az egyezségnek]. *1556:* Ez lewel kolth fratha(n)[a] kys karachyon nap vtan valo pentheken Anno 1556 [SLt U. 26. — [a]K]. *1560:* Ez leuel keólt szekely vasarhelyen punkeóst Nap elótth valo pinteken Ezer eót szaz Hatuan esztendeóben [Mv; JHbK XII. 7]. *1570:* Fekete Matthe felperes Byzonsagy, Zeoch Adam Ellen, penteken Vrzine Valtozasa estin, Vychey Janos elewth [Kv; TJk III/2. 70]. *1572:* Ez Lewel keolth Nagy Meregyon[a], Zent Lucha Azzon Nap wthan walo Elseo penteokeon Anno d(omi)ni 1572 [KP. — [a]K]. *1584:* Masod napon annak vtannah mingiarast tudny Illik pentekeon mentwnk Zabedrah meli vgian Maros zekben vagio(n) [BálLt 80]. *1593:* Keölt Perechenben Viz kerezt Eleöt valo penteken az ö Calendarium szerent [Perecsen Sz; WLt]. *1621:* Biro Vra(m) es Kirali biro vramek ben leue(n), del vta(n) az Tanach haznal ... hozatta(m) ... mesert egy eytelt, myerthogy Biro vra(m) penteke(n) bort nem iszik [Kv; Szám. 15b/XI. 299]. *1680:* Vegeztük hogy az Papsagh Ispitaly es Egy haz földeit penteken es szombaton ha jo idő lész Dezmallyak megh [Dés; Jk 16b]. *1763:* mast Pinteken mene it fel az Generális Siskavits, kiis mast Csik Gyergyo Három széket Barducz széket minde (!) bizanyal fel Ülteti [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.].

Szk: *~en déllest. 1596:* J comp(ro)bat hogy az mikor megh sententiazta eótet az Actor, arra az hyúatalra az teórueni napra zombatra, penteken dellest hyúatta s hon ne(m) volt [UszT 11/75 Joannes Ferench de Zaldobos pp vall.] ✱ *az/ez elmúlt ~en. 1540:* ez elmwlt pentheken Waar Mezenel az lo esęek welem, az labom ky menywlt wgy anyera, hogy nem alhathok reya [Kv; LevT I, 8–9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. *1563:* Ez el mwlt penteken veottem Egi lowat Buzaban [Vécs MT; BesztLt 16 Horwat Kozma a beszt-i bíróhoz]. *1638:* az el mult penteken ioue hozzam es hitelben bort ker uala de en nem ade<k> [Mv; MvLt 291. 142a]. *1672:* Ez elmult pénteken érkezett az lengyel királynak követje a török császárhoz [TML VI, 28 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. ✱ *ez jövendő ~en. 1598:* forgott elseoben eo kgmek eleott az zeoretnek dolga ... Tetczet azert eo kgmeknek hogy ez Jeowendeo penteken zobaton (!) Espotaly mester vram zedessen [Kv; TanJk I/1. 321] ✱ *az/ez jövő ~en. 1569:* Jun Peter wra(m) Jeowe en hozam hogy el kellene mennwnk az Iteleo mesterhez de Nynchen hon ... talam Ez Jeowe pynteken awagy zombaton Jthon lezen [Bongárt BN; BesztLt 61]. *1662:* Az új gyalogoknak is havok az jövő pénteken telik; arrúl is ne felejtkezzék Nagyságtok [TML I, 362 Teleki Mihály Lónyai Annához]. *1852:* Mű jövő Pènteken kezdűnk szűrethez, ha az idő meg nem essősödőtt s hivesült [Kv; Pk 7] ✱ *a közelebbi ~en. 1850:* Már több Évek olta csendesenn birt lakoházam körülti égy darab kertemet, a közelebbi péntekenn, Beke Moses és Josef vraimék ittasonn — minden igaz oknélkül ... erö szakosonn néki mentek 's levágták [Dés; DLt 780] ✱ *közelebb múlt ~en. 1803:* közelebb mult Pénteken a Hazamban lévén a Csizmadia Mihelljemen [Aranyosrákos TA; Borb.] ✱ *minden ~en. 1589:* A Zegenieknek etelekre ualo Keolcheg ... eg' heten, haro(m) napp ... husra valo penzt eg' egi napra 16 hat penzt, Minden penteken eg eg font olayra 7. het penzt, halra penig tizenket ket penzt [Kv; Szám. 4/XI. 40]. *1789:* minden Pénteken egy ollyas kaláka forma tartassék, a mikor minden katona a kinek marhája vagyon tartozzék ... fáért az Erdőbe küldeni [Kvh; HSzjP].

Ha. *1572:* pinteken [Aranyosgerend TA; BK]. *1585:* pinteken [Dés; DLt 220]. *1587:* pintekre [Kv; Szám. 3/XXXIV. 21 Szabó György isp. m. kezével]. *1597:* pinteken [Kv; i.h. 7/XIV. 19a Masass Tamás sp kezével]. *1691:* Pinteken [Bece AF; Told. 25].

péntekes pénteki böjtöt tartó; persoană care ţine post vinerea; Freitagsfasten haltende Person. *1586:* 34 veder tesze(n) az arra f. 5/44. Itt(em) Miert hogi zeredasok es pentekesek voltak Beoti eleseg is kellet nekiek, veottek harom veka Borsot —/ 180 | 27 octob: Jwta Credentiaval Giwlafi Lestar es Kiralj falui Janos Deak, vram hagiasabol feozettem nekiek azon estve Etelre Italokra mert vgian meg kerek keolteottem —/71. 28 Miert hogi az Jt ben valo Vraimbanis ki mentenek hozaiok ebedre keolteottem etelekre Jtalokra miert hogi pentekesek valanak ... —/50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 29, 37].

pénteki[1] **1.** péntek napra eső; de vineri; freitägig, Freitags-. *1842:* Tartozni fog az árendátor ur a két Tiszti udvart Pénteki, és más bőjti napokon minden héten aproság halaival meg kináltatni [Kv; KmULev. 2].

Szk: ~ *processzus* → ~ *szék* ✱ ~ *szék* péntekenként tárgyaló alsó bíróság. *1740:* ezen Tktts Ns Penteki szek authoritasa penig tsak 12 for(intra) extendalodik az ítélet tételre, azert a' modernus A Causája(na)k incompetens forma ezen Penteki Processus [Torda; TJkT I. 184].

2. ~ *vám* péntek napon szedett vám (a malomban); uiumul de vineri; freitägige Mahlmetze/Mahlsteuer. *1761:* Ezen nevezett Malomnak, a Pénteki Vámját ... Josika Joseff vr eö Naga, Cedalta volt az Illyei[a] reformatus Papnak [Szirb H; JHb LXX/3. 182. — [a]Marosillye H].

3. ~ *szolga* '?' *1711:* Penteki szolgák kik es hanyān Legyenek es kike, kgnek Uram tudtara lehet, az N. Szek engedet volt benemerita (!) Personak(na)k allapottjokhoz ke-

pest Szolgat, de azok is, az adozasbol nem immunisok hanem felire Contribualnak es Urokkal edgyûtt a N. Szek szolgalattjaban fáradoznak | Pénteki Szolgák ís vadnak felesen, kik is mindenben feliröl Contribualnak [Somlyó Cs; Born. XXXIX. 50, 52 Cssz és Ksz tisztei és rendei].

pénteki[2] a Szászpéntek (K) v. O.péntek (SzD) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Szászpéntek/Pintic sau O.péntek/Pinticu; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Szászpéntek oder O.péntek . **I.** *mn* **1.** Péntek faluhoz tartozó; care ţine/aparţine de satul Péntek; zum Dorf Péntek gehörend. **Hn.** *1703:* a Pinteki ut mellet (sz) [Nagyiklód SzD; EHA]. *1737:* A Nagy Sosállyban a Pénteki utt mellett [uo.; EHA].

2. Péntek faluból való/származó; din satul Péntek; aus dem Dorf Péntek stammend. *1699:* az Pinteki[a] lakosok ... nehai Macskási Mihály uram idejeben az eö kglme Biráját meg vervén, s vagdolván az Pintekiek, annakutánna az var(me)gyei tiszteivel el fogatvan közzülek es meg dulatván öket, ugy kezdette kemenyebben szolgáltatni [LLt Fasc. 140. — [a]Szászpénteki (K)].

Szn. *1771:* Pénteki László [RettE 250].

3. Péntek faluból járó (dézma); (dijmă) care trebuie strîns din satul Péntek; der in Dorf Péntek eingesammelte Zehent. *1579:* az Dezma felôl Igi Igienesedenek megh, hogj az Szwlkerekj Dezmath Almadj Andrasne azzonio(m) takaria, az pentekjth[a] Almadj Gaspar [Szilkerék SzD; JHbK XLV/14. — [a]O.pénteki SzD].

II. *fn* Péntek falu lakosa; locuitor din satul Péntek; Einwohner des Dorfes Péntek. *1699:* az eö kglme Birajat meg vervén, s vagdolván az Pintekiek, annakutánna ... kezdette kemenyebben szolgáltatni [LLt Fasc. 140. — A teljesebb szöveg I. 2. al.].

pentli ? pánt; bandă, bantă; Band. *1806/1818:* 3/4 Lott eröss pentli [Mv; Told.].

penúria nélkülözés, szükség; nevoie; Not, Mangel. *1719:* ez mostani példa nélkül valo nagj Penuriáb(an) szükségek esvén, az p(rae)specificált két hold szánto földeket ... adák ... örök árron Brullyai Györgj Ur(amna)k [Ne; DobLev. I/97].

pénz 1. bani; Geld | pénzösszeg; sumă de bani; Geldsumme. *1553:* Az nagyssagos wr Azth poroncola, hogy ... Az dobosth Az Dobal myngiarast my hozank kwlged, Es Az eles felwljs Azth paroncola hogy te K. myndyarasth Zaboth borth keneret bwssegel kwgenek wtanwk pynzerth Es myndenek meg Agak Az arath [BesztLt 38 Pestesy mathe lev.]. *1564:* mw az feolseged poroczjolattya zerent el Jarttünk benne, es meg kenaltuk az penzel, szent paly Ersebeth Aszonth ... de mw teollwnk az penzt feol nem veüe [Zutor K; Ks 42. B. 25]. *1568:* sennyey pal kereth 10 forynthoth ky az eü pynzebe k. byzza reya ez en emberemre byzwasth [Komlód K; BesztLt 72 Horwath Kozma Felker (?) Ysthwanhoz Beszt-re]. *1569:* En az Nagy Martont tellyesseghvel ky fyzettem az örökböl penzvel [Sepsisztiván Hsz; HSzjP]. *1570:* erszenyett el szoggattak mynd penzesteol [Nagysajó BN; BesztLt 72 Christophorus Hag'mas de Beregzo Casp. Szeocz beszt-i bíróhoz] | Eze(n) es kyreo(m) kegel: hog pynzwnkyrt zereztezeo(n) kegel: valamy fyryz deskat [Bethlen SzD; i.h. 115]. *1572:* volt Sapfar Pal vramnak valami pinze Hadriuj Ferencz vramnal aztis meg atta Pal vramnak mw eleottwnk [Gerend TA; BK]. *1587:* Negiedzer kiuaniuk aztis ... hog az my marhajnk mellet lewö attiankfiaj es zolgajnk batorsagosson nughassanak eledelt italt penzeken talaluan [GyK. A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az örmezői portus dolgában]. *1590:* Vduarbiro Vram ... adott Szombat falj Mathenak boues numero 12: bokrat fl. 16 ... Illyen conditioval hogy ha ez Jeoweo uirag vosarnapra megh ne(m) adna az arrat tehat minde(n) Jozagahoz hozza niulhasson vdvarbiro vram minden teorwenj nelkul penzeigh [UszT]. *1600:* az meny penzink oda maradott az Alperesek chelekedetek mya Annakis bechyen vadnak [i.h. 15/41]. *1603:* mj azon buzabol kerteonk penzwnkeon [Kv; TJk VI/1. 655]. *1635:* En Egy loat attam piztis erette ... az migh Eo nagyczaga megh nem lattia addigh had ligien nallam [Galgó SzD; BesztLt 141 Racz Ádám a beszt-i főbíróhoz]. *1694:* Én Uram hire nélkül az pénczhez nem mérek njúlni [Zágor KK; Told. 26]. *1793:* az Ifiu Aszszony ... a mi pénz kerekedett, mind maga költötte el [Páva Hsz; HSzjP Nyerges Istvánné Szász Judith (27) provida vall.]. *1842:* nem volt drágaság, és a' pénz betse is meg változott [Szászrégen; DE 2].

L. még az *adó-, ál-, árenda-, beállás-, beálló-, beállós-, becsü-, begyűjtés-, begyűjtő-, begyülés-, borravaló-, cédula-, derék-, dürückölö-, elő-, fel-, feltétel-, ferton-, foglaló-, fő-, gostina-, gyűszű-, kalács-, kapitalis-, kontribució-, proventus-, tanitó-, törvény-, tüzhely-, ványolópénz* cimszót.

Szk: A. ~ *faszolni* pénzt vételezni. *1836:* Május 9-ik Napján el indultam az Kapitány Urral Szebenbe pénz faszolni [Bereck Hsz; HSzjP]. *1842:* Dél után poroncsolatot kaptam pénz faszolni menyek holnap [uo.; i.h.] ✱ ~ *kérni. 1597:* Zigiarto Georgine Drúttia azzony ... wallia ... neha zewksegim estenek egizer me(n)tem wala Nyreo Simonnehoz penz kerny, ki ennekem mostoha lob Anyam volt [Kv; TJk V/1. 109]. *1748:* masuvá ne meny pénz kérni, mert adok én [Torda; Borb.] ✱ *~e ára vmi. 1703:* kezűnket egy rosz be zárlott bolton tartottuk, noha abban is az mi veszendő dib dáb porteka benne volt, penzem ára volt [Kv; Pk 6] ✱ *~ében áll. 1629:* az székelyfalvi határon lévő szántóföldeimet és réteimet, ki pénzünkben áll, azokat az három gyermekeimnek ... egyenlőképpen hagyom [BTN[2] 420]. *1699:* (A házhoz) árron jutottam és az sok rendeletlen portiozás rettenetes sok exactiok árrátis feljül mulják ugj hogj egészen pénzemben áll, magam saját keresménjemet expendálván erette s reája [Mv; MbK 89] ✱ *~éből kiforgat. 1823–1830:* Az akkori térítő Világban szokása volt a' Bétsi Udvarnak, hogy az Erdélyi Urfiakat fel tsalogatván, Pénzekből is ki forgatták, de a' kivel tsak lehetett, Vallást változtattak [FogEK 28] ✱ *~e fejében. 1551:* kyrem Tw ke mynt vraimat Es Jo zomzydimat, hogj Tw ke zerezzen egi hazad (!) az En Emberemnek es germekimnek mynd marhastwl, pinzem feyben [Marosludas TA; BesztLt 70 Gregorius Apaffy de apanagfalwa[a] Vincencius Zwcy beszt-i bíróhoz. — [a]SzD] ✱ *~en ad. 1568:* Duruttia Nagy demeterne ... fassa e(st) hogy ǫk az felsǫ fǫldet fogattak volt meg berbe Toth Mate leanyatol, es az vtan Aronys meg wǫttek, es az vtan ǫk attak penze(n) wicey Janosnak [Kv; TJk III/1. 212]. *1599:* Zigyartho Daniel ... vallia Attam en oroz Jakabnak cheres kengyel zyatt penzen, nem regen [Kv; TJk VI/1. 339]. *1606:* Akkor Damokos Mihalnak eót eókret ada penzen, de azt ne(m) túdo(m) hanj forinton [UszT 20/155 Joannes Damokos de Lengelfalúa pp vall.]. *1619:* hallotta(m) Beczj palne Aszonjomtol hogj Kiralj Georgiteol ueötte uolt megh eokeot[a] Aztis tudom

hogj Beczj palne Aszonjom, Mindszentj Benedeknek atta uala penze(n) eökött [Szentsimon Cs; BLt. — *Ti. a jb-okat] ✱ *~en disztrahál. 1768 k.:* Pénzen distráhált(am) ... Öreg, el esett, és Járamban nem alkalmas béres Ökrőt Nro 02 [K; DobLev. II/390. 11a] ✱ *~en dolgoztat. 1796:* itten ... pénzen erre a részre égyszer sem dolgoztotnak, mivel a Joszággal szoktak tóbnyire minden féle dolgot végben vitetni [Szentegyed SzD; WassLt] ✱ *~én él. 1677:* Ha kiknek penig ... házak, continuus szállások nem lehetne-is ... a'mig ot lésznek, a' Városnak szabadsági ellen semmit ne cselekedgyenek, pénzeken éllyenek [AC 161] ✱ *~en elad. 1572:* volnanak kyk feoldet kewannanak zeoleyekhez penzert, De eo k. varosswl vegeztek arrol es senkynek Nem akaryak penzen az varas feoldeben ely adny [Kv; TanJk V/3. 58a]. *1589:* az buzat ... adnad pinzen el [Dés; DLt 226]. *1638:* Az Teöreök Janos hazat penigh hogy el attak volna penzen, nem tudom [Mv; MvLt 291. 155b]. *1744:* Láttam esztendőnkent mind két részre eleget halászta(na)k s pénzen el adták [Cikud TA; JHb XI/18. 21]✱ *~en elveszteget. 1710 k.:* Valami kopott moly ette szünyegeket Szebenben pinzen vesztegettem el a' Sib vásáron [CsV] ✱ *~én épít. 1592 k.:* ha azokhoz az feoldekhez valamit penzeden eppitettel azt hitesd ell velem [UszT] ✱ *~en fizetett ember. 1794:* az Kő Istálohoz valo Téglákat pénzen fizetett Emberek vetették, és pénzen vágatott Náddal egettèk [Mezőmadaras MT; BKG. St. Szép (28) lib. vall.] ✱ *~en fogad. 1633:* Asztis tudom hogy az Felseo Veneczey Boerok adak eo kegnek, az Malom helt, es az I(ste)nert kerlek hogy eo kegme, czinaltassa megh, az aldomasbays ott voltam, de senky nem Contradicalt ... mind my s mind az szegenysegh, Igen segitettűk Clakaban, s penzenys fogadot műes Embereket nekiek [A.venice F; Szád. Sztancziul Zagania (60) Eskut Boer vall.]. *1700:* Pénzen kelletett Gath kőtőt fogadnom Pers. 20 [Kv; Szám. 40/I. 23]. *1768:* az pénzen fogadni szokott Napszámasokra menyi pénz mégyen nem tudhattyuk [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 75] ✱ *~en fogadott. 1794:* Egy nagy ökör pajtatis tsináltatott ... pénzen fogadatt Áts Mesterek állitották fel mennyiért meg felejtettem [Mezőmadaras MT; BKG Dem. Kupán (38) vall.] ✱ *~en kapó ember. 1679:* itt Uram pénz kell, mert ez az a vezér mind császárostúl igen pénzen kapó emberek [TML VIII, 562 Székely László Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból] ✱ *~en kér. 1653:* Hallottam, hogy ott Enyeden egy halat árultak volt a piaczon és Bethlen Gáborné is kéri volt pénzen, és egy enyedi embernek a feleségе is kéri volt; és a hal nem jutott volt Bethlen Gábornénak, hanem az enyedi ember feleségének [ETA I, 111 NSz] ✱ *~en kezéhez vált. 1622:* a' meli haro(m) fertali zeöleiek volt itt az Colosuari hatarba(n) az Bekas pataki Zeöleö hegyben, melliet Jdegen kezteöl, vgy mint vgia(n) itt Colosuarat belseö Magiar vczaba(n) lako Nyreő al(ia)s Chiaszar Mihalitol valtottanak uolt penzeken kezekhez [Kv; RDL I. 118] ✱ *~en meggyak. 1671:* Egy Judit nev Leaniomat azzal diffamalta, Salvum sit, hogy Nagy Mihálj pénzen Giakja megh, Egy forintot ad neki [Altorja Hsz; HSzjP] ✱ *~en megvált. 1568:* Vayda Lazlo ... fass(us) est, Cum Joanne Kenezien(se), pariformiter, hogy valamely ǫrǫkseget ez demeter bír, mind Jdegen keztwl penzen valtotta meg [Kv; TJk III/1. 180]. *1606:* Halaltul feguer alol penzen valtottam megh [Tövis AF; BálLt 90]. *1637:* Radul Ispannak vadnak ez faluba(n) harom jobbagy N.3. ketteit halaltul ualtotta megh pe(n)zen a' mint referallia [A.vist F; UC 14/42. 150] ✱ *~en (meg)vesz. 1570:* Anna azzon Nehay zekel Benedekne, ezt vallya, hog Germek koraba mykor Gyalwba lakot hallotta hogy az haz melyben az kor Zeoch Myhal Lakyk volt, hogy Santha Galeh volt volna, De Eo azban Semmyt Nem Thwd ha penzen veotte vagy Mint Zallot beleh Zeoch Myhal [Kv; TJk III/2. 54]. *1607:* Tudok 5 hold feoldet az Zent Simoni es Zent Imrehi hatar kozbe melliet Becz Imreh uram penzen ueot uala megh [Szentsimon Cs; BLt 3 Hollo Antal (53) pp vall.]. *1610:* penzennis ueőnk bort magunk szamara [UszT 4. 9a]. *1770:* szénátis pénzen az mit lehetet vötűnk, de ... az a keserves hogj nincs mivel vennűnk [Szélszeg Sz; BK] ✱ *~en rehabeál. 1734:* Pro I(ncta) Procurator N. Franciscus Szekely de Thorda ... dicit ... azon nullum jussal el adott örökös just idegentöl pénzen rehabealta [Aranyosrákos TA; Borb. I] ✱ *~en szerez. 1629:* Az Nagyhegyben való szőlőimet, melynek egy kevés része atyámról maradott, és két részét még az elsőbb feleségemmel pénzen szereztem vala ... az három gyermekeimnek, Borsos Istvánnak, Borsos Juditnak és Borsos Annának egyenlőképpen hagyom [BTN[2] 420]. *1633:* Nagy Thamas Vramis ... penzenys szerzet földeket [UF I, 322]. *1744:* Az több épületekre meg kivántató Matériálekat mind pénzen Szerzette eő Nsga [Mezőmadaras MT; BKG Kosztin Szávuj (40) prov. vall.] ✱ *~en talál. 1661:* Az lovaknak nem volna egyéb gondja, hanem ... pénzen sem találunk szénát [TML II, 134 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. *1718:* méz nincs. Tojáshoz sem bizhatni, mert pénzen sem tanálni [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból] ✱ *~en tart. 1633:* Aztis tudom hogy mikor az malmott s mind az nallunk ualo hazott, s totth epitette, az mestereket penzen tartotta, fizetet nekik [UF I, 322]. *1658:* Az lovaid még eddig nem éheztenek, noha bizony sokat költöttem reájuk a pénzedben, mert többire azulta, miulta elmentél, mind pénzen tartottam [TML I, 301 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz] ✱ *~en vásárol. 1676:* Vagyon most ezen casamatában ket hordo Havasalyföldi bor mellyeket penzen vasarolvan, és eőrőgh lévén continentjajokat az mérés mutattya meg jobban [Fog.; UF II, 704] ✱ *~en vett* **a.** pénzen vásárolt/megváltott. *1589:* Attanak Restantia arpat a' Zam Veouó Vraim Cub. 6 Ki a' penzen vott arpaual egietemben tezen cub. 4 [Kv; Szám. 4/XI. 6]. *1614:* Chjongvai Istwan Kovachj Istuan penzen vót Jobbagja [Mezőmadaras MT; BethU 28]. *1656:* Szallitott, es penzen vöt Jobbaginkis vad(na)k ... ezeketis Felesegemmel eggiüt acquiraltuk [Ádámos KK; BálLt 93]. *1681:* Penzen vöttt tehen fadgyu Libr. 118 [Hátszeg; VhU 597]. *1780:* Tavaly a tisztelt M. Possessoratus ujra is, pénzen vett Erdeinkböl Szén tsináloinkat ki hajtván ... s e szerint szén nélkül maradván, a rendes futatást ki nem folytathattuk [Torockó; TLev. 9/18]. — **b.** pénzen megváltott birtok. *1602:* Jm en az vraim elott, mindeneket Nektek hagiom minden Jozagonmott (!) Eroksegemmet az penzen veöttett minden pertinentiaiaual, akarmi Neuel Neueztessenek [Impérfva Cs; BCs] ✱ *~en visszavált. 1735:* tsak egyszer s mind 11 marhamat el hajtottak pénzemen váltottam visza [Torda; TJkT I. 70]. *1804:* két Juhát ... el hajtották Remetére ... a két Juhokat ... harom Márjásokkal váltották viszszà ... Buzaila Silip ... ökrét pénzen visszá váltotta [Toplica MT; Born. XVb] ✱ *~ért ad. 1718:* ã kik(ne)k Vasak volna, ne denegallják, hanem pénzért adgják a Hid(na)k szükségire [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1778:* idegenyeknek adtanaké pénzért ... cserefát [Berekeresztúr MT; Berz. 15. XXXVI/14]. *1781:* ezen Gaz rezből egy darab füvet adott vólt penzért az Iberaiter Birò Mihálynak [Gyszm; DE 3

Czepes János (47) jb vall.] ✱ *~ért disztrahál. 1761:* Tavaj s az előt mikor Nyégyéánk volt mindenkor volt Bor a' Házánál leg aláb három vedres Berbentzével, mellyet Pénzért distrahált [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.] ✱ *~ért elad/ adogat. 1719:* Egy rubintos békácskát Szent Páli Jstvánnak maga adot el az Feleségem Pénzért [WassLt Wass Dániel sk inv.]. *1774:* az le vágat, és el hullot Marhák boreit ki adták az Béreseknek, nem tudgyuk hogy Pénzért adtanak volna el, Se hogy Talpnak ki készitették volna [Szépkenyerüsztmárton SzD; KS Conscr. 105]. *1806:* Sipos Juon ... sok szep, és hasznos épűletre való fákot ... pénzért el adogatott [O.bölkény MT; Born. G. XIII. 5 Nob. Popa Trutza Alexandru (58) parochus gr. ritus un. vall.] ✱ *~e után bír vmit. 1641:* az male föld Basta Iarasa elött akadott voltt Cziko Pal keszeben, es mind eddigh bekessegessen birta, pensze utan [Árpástó SzD; Born. V/10]. *1688:* Komsa Sziu örökségét, Iuon Mihay birja pénze után [F.porumbák F; ÁLt Urb. 15]. *1756:* az a Tagjeri György iratvanya mind edgj volt régen, csak hogj diribba darabba abalienalták s nevezetesen énis birok pénzem után foldekböl [F.borgó BN; BK. Szpin Vrszuly (50) jb vall.] ✱ *~ével/~zel (fel)-ér(i). 1600:* az Capitanok hogi fel ne(m) ertek az penzel az zeoleo fedest, fizettem 11 fedeonek f 1//32 [Kv; Szám. 9/IX. 54]. *1635:* (A mentét) veue megh Gergely Pap, praedikator ura(m), az felesegetol, seot megh en atta(m) vala az predikatornak Nurn. f 1. hogy ne(m) erte vala penzeuel az mikor megh veue [Backamadaras/Mv; MvLt 291. 37a]. *1718:* két darab szánto földet és két darab rétet, mivel pénzekkel akkor fel nem érték, adták negyven magyari forintokb(an) zállagb(an) redemptibiliter [Sóvárad MT; Berz. 15. XXXIX/8] ✱ *~ével tart vkit. 1662:* Nemes Vayda Istvanne Rudnay Anna Azzony es Papay Imreh Ur(am) Deesi Praedicator ... kezeket be adua(n) teönek eleottunk illyen Contractust ... Rudnai Anna Aszszony, monda: Myuel engemet Unoka Leankam(m)al, Baczi kis Annaval edgyut, az haborusagos ideőben ellensegh eleött ualó futasba(n), ez varosba ualo szorulasban, penzeuel tartot, s taplalt ... adom, vallom, es kötőm, megh neuezet Leankammal edgyut ... Pintek neueő Faluba(n) való puzta haz helyeimet, ualamellyek uadnak [Dés/Beszt.; RLt O. 5] ✱ *~ fejében. 1721:* Az Cziganyok(na)k penz fejében adott buza ... Simon György Ur(am) által condonáltatott [Dés; Ks 26. XIV. 1]. *1817:* Bátsfalvi István Vr(am) és Felesége ... a mostani Gabona szükében kértenek pénz fejében T: K: Dobalyi Sigmo(n)d Vrtol tízen két véka Buzát [O.asszonynépe AF; DobLev. V/1003] ✱ *~nek folyása. 1705:* Az pénznek pedig folyásáb(an) hogy confusio ne essek, szükségesnek itiltük ki irnj, mint determinaltatot volt az pénznek állapattya az elmult esztendőb(en) ott Szebenben, mely mostis mindenűtt observaltatni parantsoltatik [Nsz; KvLt I/192] ✱ *~nek szerét teheti. 1600:* Chengeö Matthias itt az zomzed falukba waltigh iart ala s fel hogy penznek tehesse zerit [UszT 15/4 Balas Miklosne Duruttia Betlenfalui vall.]. *1716:* Mind ezeket ... adom ... Zalogban oly Conditioval hogy ... egy Esztendőnek el telese utan valamikor ... szerit tehettyük az penznek, tartozza(na)k Antos György ur(am) ö kglme ... magok penzeket levalni es az impignoralt ... Bonumokat kezekböl kibocsatoni [Hari AF; DobLev. I/90]. *1783:* minden tehetségeket arra forditották miként hová hamaráb az pénznek Szerét tehesse [Szamosfva K; Eszt-Mk] ✱ *~nek szerét teszi. 1578:* amig a pincznek zeret tezyk az ado zedeok ... byro vram gywchye be az varast [Kv; TanJk V/3. 167a]. *1589:* eo kgme byro Vram tegye zeret az pinznek, hogy ... az varasnak fogyatkozassa ne essek [Kv; i.h. I/1. 96]. *1638:* beszellettem az sogorral, hogy eresze ki kezeböl az szeöleöt ihon szerit teszem az penznek uagi minden marhamat el adom s megis le teszem az eö penzet [Mv; MvLt 291. 140b] ✱ *~re kap. 1759:* Utoljára midőn alkalmasint kifogyatta volna magát mind az atyja, mind pedig a jószág kereseményéböl, gondolta[a], hogy házassága után ismét pénzre kap [RettE 94. — [a]Bánfi Dienes] ✱ *~re tud. 1629:* Köuetkezik Az mi Jouaj vadnak Pál Vramnak. Miuel hogy az Aruak neueletlenek, azokban sok El veszhetne, es az Aruak kart uallananak, Annak okaert mindeneket penzre tuttunk es Pinzel tartozik az Edes Attiok iöuendőbe az ket Aruainak [Kv; RDL I. 146] ✱ *~ről kontentál. 1628:* Minket Contentala Mind penzreol mind buzarol ... es ket hizlalo disznorol [Nagybarcsa H; WassLt] ✱ *~t ad (ki) kölcsön. 1583:* Ha ualamellykunk az piaczon barmot venne, es az arrat ualami keppen megh nem adhatna, Az masikunk ne allion aruiaban bozzusagbol, hanem inkab kegiessegre uigie magat es tartozzek neki anny penzt adni keolczion [Kv; MészCLev.]. *1684:* Danielnek adot kőlczön penzt, egj nehanj utal [Torockó; Pk 7]. *1748:* adott pénzt ki költsön interesre, és az interessét mindjárt viszszá vette [Torda; Borb.]. *1814:* Barabás Mihály Uram ... Költsönis elég pénzt adott ki Ujfaluba és egyebüve [Banyica K; BfR 117/1] ✱ *~t belever vmibe. 1638:* eperjesre hogj menenk, ot bizoni nem talalank oztan jot[a], hanem rosszabbat talaltunk volna, de en sem merem penzet bele verni [Mv; MvLt 291. 187b. — [a]Ti. süveget] ✱ *~t csinál. 1793:* A' Szénát p(e)d(ig) Ngos Uram azt mondá, hogy mihejt árussa, vagy vévője találkozik mingyárt pénzt tsinál belölle [Hadad Sz; JF 36 LevK 366 Benkő Elek lev.]. *1797:* közel jo Emporiumok vagynak, kivált Kolosvár, az holott mindennek igen jo árra vagyon, s ezért pénzt könynyü tsinálni [Ajton K; CU IX. 2/80b]. *1822:* elhiszem hogy pénzt tsinál eperjböl megyböl [Mv; IB gr. Korda Anna lev.]. *1823–1830:* másfelöl is egymásra szorongattak az adósságért, s nem volt miböl pénzt csinálni [FogE 285] ✱ *~t csinálhat. 1812:* Szász Fenes ... Lakossi könnyen élök, és leg alább valo portékájok, Joszágaikbol is hamar pénzt tsinálhatnak [Szászfenes K; Ks 76 Conscr. 257]. *1827:* a késö vetés miatt kevés, és igen üszögös Gabonája termet ... a Férjéröl maradott Javaibol pénzt éppen nem tsinálhatott [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 21 Milik Jóseff (40) zs vall.] ✱ *~t eszik. 1748:* az Urá(na)k is marad annyi, hogy ha ä gyermekei pénzit nem költiis, megéri vélle, ha pénzt ennékis [Torda; Borb.] ✱ *~t felszed. 1592:* az penzt addegh fel ne szegie Nagj Janos hane(m) eleozeor vegezzen Kendi ferencz Vram tiztartoiaual hogj az penzt teolle fel uezj [Dés; DLt 234] ✱ *~t felvesz. 1575:* Egiebeknekis kyktwl penzt veottek fely agiak meg, Mert arra vetettek Ennye Adot eo k. varoswl hogi kinek Mind az eo Igaza meg legen [Kv; TanJk V/3. 19b]. *1614:* Keolne Istva(n) Lofeo vala penzt veött fel Georgj Deaktul 25 ftot meddigh magat megh valthattya addigh oda keototte magat [Várdotfva Cs; BethU 469] ✱ *~t felvet. 1744:* Pénztis vetettek fel minden Emberre edgy edgy Polturát [Középajta Hsz; INyR 9 Kováts József (57) pp vall.] ✱ *~t forgat. 1762:* tudgyaé, láttaé, hallottaé és kitöl ä Tanu nyilván és bizonyoson ... hogy ... Marika aliäs Mólduván Petre és ugyan ... Gyekeb(en) lakö Pódár Kifor ... vagy edgyütt vagy másutt böven forgattanak vólna, titkon vagy nyilvánis pénzt, vagy másnak is attanak volna [Dob.; Ks 4. VII/12 vk] ✱ *~t gyűjt. 1843:* Miután a biztos-

ság az eddigi kinyomozás rendiből látná, hogy Varga Katalin ... bizonyos számú egyénekkel közelebbi egyetértésben volt, szükségesnek találá ezeket is, mint akikkel tanácskozott ... és akik számára pénzt gyűjtöttek, szelíden kihallgatni [VKp 102] ✱ *~t hajt. 1781:* az Interesbőlis mindenkor Pénzt hajtattanak [Mv; DLev. 4. XXXVI. 1] ✱ *~t keres. 1731:* Urszán Simon ... jambor Legény ... az mi penze vagjon ő azt az pénzt hajos mestersegevel kereste [Császári SzD; WassLt Balás Vonuly (30) vall.]. *1774:* Kerti veteményből se kerestek pénszt [Mocs K; KS Conscr. 56] ✱ *~t kér kölcsön. 1568:* famula Emerici Gellyen iur(ata) fassa e(st), Joth ay bodog Gabriel zolgalo leanya hozam es azt monta hogy meg hal ehel, kert kenyeret tolem penztys kert kolchyon [Kv; TJk III/1. 208]. *1769:* kitől kérte a pénzt költsön, mivel keednek nem volt ... ? [Kvh; HSzjP] ✱ *~t kölcsönöz. 1819:* Szuts Vonujné Parasztyia ... Bartok Adámné Aszszony hellyén laktában ... Pénzt és gabonát költsönözvén, mind öszve, ados 31: az az harmintz egy Rftal [Szentbenedek AF; DobLev. V/1027]. *1847:* Báró Récsey ... abban van, hogy pénzt kölcsőnőzzen, hihetőleg az adosságok kifizetésére [Kv; Pk 7] ✱ *~t kölcsön vesz. 1795:* eszt a pénzt én kölcsőn vettem voltt, de ennek előtte egy néhány esztendővel meg szorittatván, hogy meg fizessem, mind addig magam Interesesztem; és akkor a Capitalist-is magam pénzemből ki fizettem [Szentbenedek SzD; Ks gr. Kornis Zsigmond lev.]. *1818:* Pénztis vett Kováts István Ur költsen [Mezőbánd MT; TSb 35] ✱ *~t lát. 1856:* Tolvaj István[a] Jo szivvel ki adom ha pénzt látok de tsak ugy hogy ha Tolvaj Ferentzné is mind vér atyafi az engem illetőket ki fogja adni — s azon földen fekvő adotol mentesiteni fog [Egerbegy TA; Tolvaly lev. — [a]Értsd: ezt feleli a zálogos földek visszaadására nézve] ✱ *~t letesz. 1539:* az Sombori benedek ... kewtthe magath hogh az my zalagossa ew Neky Sombory Mihalnal wolna, egy masnal kewl megh nhe (!) watthathna ha nem ha echyersmynd, mynden zalagossanak le thenne az penzyth, az kor tartozzyk megh adny Sombory Mihaly az ew zalagossath [Zsombor K; MNy XL, 137]. *1590:* Michael Pakot de Zentleleky primipilus ... fass(us est) ... Egy nehanyzor hallotta(m) Zente Ianostol hogy monta hogy eo nalla ez peres zena fw chiak zalogo(n) vagio(n) Mikor Sandor Balintal Derenchielenek annak utannais hallotta(m) hogy monta Zente Ianos hogy chiak az eo penzet tenne le Bartok Leorincz es Janos eo fel venne [UszT II/1. F. 74]. *1681:* en kötésem(ne)k Eleget tőttem, elsöb(en) a penzt töttem le azutan foglaltam el a Joszagot [BálLt 1]. *1799:* Mathé János Ur vagy Maradéki egyszeri haszon vétel után Szent György Nap előtt pénzét le tévén Nagy Gergely Urnak ... tartozzanak ... az irt Földet ki botsátoni [Mezőcsávás MT; Kp II. 54] ✱ *~t levál. 1759:* Melly admonitiomra, és kinálásra ... eő Nga azt felelé. Én bizony ki adom tsak Pünkősdig legyen várakozásban, akkorrá az Procuratorommal be jövek, és ā pénzt levalom, és akkor a' Joszágot kys botsátom [JHb XXXVII. 29]. *1796:* a pénzt ... leváltam is az Coramizálando Regiusok előtt [DobLev. IV/772] ✱ *~t megad. 1582:* Erreis igire magat Orban Vram es Annazonj az eo felesege hogi ualamikor az eo pinzet Vas magdolna azzonj megh aggia, minden per nel kwl az Jobbagiot es az feoldeot megh bochiatia [Ne; WLt]. *1605:* az húl ... azt asserallya hogy en az vezedelem vtan azoknak penzöket meg atta(m) volna arrol is kj fogok bizonytok hogy az vezedelem elöt attam azoknakis az kiknek meg attam [UszT 19/10]. *1629:* megh pirongatta volt az Attiafiat Szabo Gieörgj, hogi nem akarta megh adni a penzt Devaj Istuannak [Mv; MvLt 290. 175a]. *1779:* én osztán, hogy meg szerezhettem meg attam a pénzt [Egerpatak Hsz; HSzjP Josephus Keresi (36) gy. kat. vall.] ✱ *~t megfordít. 1801:* tehette volna az Exponens Ur, hogy ezen Rétben[a] esett kárát, a rövid meg fosztás uttyán meg fordíttassa, de önként az egy(gy)ezésről le mondván az Aszony, tessék az Asz(sz)onynak, az Exponens Urnak pénzét meg fordíttatni íntra 15denam [Ne; DobLev. IV/840. 1b. — [a]A zálogba vetett rétben] ✱ *~t megtörvényez. 1768:* Adosságot fizetett, s ott megis Törvenyeztek a' penzit [Martonos U; Pf] ✱ *~t percipiál. 1597:* Az Meny pinzt Az Ado zedo wraimtwl Eztendonek forgasaban Mindenestwl percipialtam ... Adtanak w kegelmek az Adoszedo wraim kez pinzt f 200 [Kv; Szám. 7/XIV. 1 Masass Thamas sp kezével]. *1722:* Kászoni Bornemisza János (:Titt:) Uram ő Nasga pénzit percipiáltam e szerint [Born. G. VII. 21] ✱ *~t rág. 1748:* ā vén Disznónakis[a] hágy annyit, hogy ha megbetsülli életéig akar pénzt rágjon [Torda; Borb. — [a]Ti. a férjének] ✱ *~t vesz rajta → ~zel büntet* ✱ *~zel büntet. 1590:* Ha valamely azzonj allath auagj firfiu vetkezik az kinek vra ninchie(n), az tiztarto zabad vele ha kj wzethj auagj pinzel bwntethj, ha pinzt vezen rajta, az falu is egj fl(orin)tot vezen rajta [Km; GyU 13] ✱ *~zel büntettetik. 1769:* aki valakit a fonásért nevetne vagy attol untatna az ollyán nem penzel hanem kemeny veretetessel buntetetik [UszLt XIII. 97a] ✱ *~zel felvált. 1782:* Veress Samuel ... hazosságra valo idejiben éppen nem volt, hanem ... hátra lévö inasi esztendejinek egy részitis pénzel váltotta fel [Torda; KW] ✱ *~zel kontentál. 1680:* tudom azt, hogj Jakab János egj földet adot vala Cserei János uramnak egy vetésig, azután kérvén a földet, hogy bocsássa vissza az feöldet Cserei János uram, s nem bocsátá mondván ... az én fárattságomért hát mi lenne; azután pénzel contentálá Jakab János az földért Cserei János uramat, de nem tudom mennyivel [Göröcsfva Cs; CsVh 84] ✱ *~zel kontentáltatik. 1671:* Ez illyenekröl[a] azért végeztük, hogy mindenik rendbéli contentatioja meglégyen és a' kinek kezéből a' contentatioban adott jószág ki-ment, azon' jószág ismét restitualtassék, legitime emanaltatott és Statutione mediante roboraltatott Donationak tenora szerént, a' kiknek penig jószág nem adatott contentaltassanak, vagy pénzel, vagy jószággal [CC 66. — [a]A kárpótlásra jogosultakról] ✱ *~zel megelégít. 1590:* Chiazkaj Gall kezde firtatni, mert lopta volna ell harom eokreiet (!), az Jenge Benedek elseobe tagada az factúmat, Mi oztan eleh fogok vgian ereossen firtatok megh, vgy valla hogj reze vagion az el lopasba, kere minket hogy megh engesztelnwk az embert, akar vgian zolgalna eotet az karwallasaert awagj penzel elegitene megh [Kv; TJk V/1. 54] ✱ *~zel (meg)fizet. 1573:* Eo adot volt egy darab zeolet vagas vtban Kalmar Imrehnek ... fyzet meg benne valamy (!) Reszerent penzel Es Ezwst poharal ... az ky, Annyera hogi az Azzony tellesitette Be az Zeole arrat [Kv; TJk III/3. 192a]. *1747:* Hallotam hogy Pap Laszlo, és Romocsa Laszlo kezeken fordultak meg Magyarorszagi gonoszul el hajtott ökrök ketteit szőrin visza adtak az karosnak, az többiről penzel fizettek [A.várca Sz; Ks 27. XVII]. *1748:* pénzel meg nem tudott fizetni, esküvén, hogy egy pénze sintsen, hanem holmi dirib-darab hánt-vetett vasakkal fizetett [Torda; Borb.] ✱ *~zel megfogad. 1766:* azon fattyu gyermek(ne)k formája, s Ábrázattya Mutattya, hogy Docz Juon, nem pedig Petrucz György légyen száma nélkült hallottuk, hogy Iffiabb Petrucz János pénzel fogadta vólna meg az emlitet kurvát, hogy vallyon Petrucz György-

re [Grohot H; Ks 40/9] ✱ *~zel (meg)kínál. 1625:* penzeddel megh kenaltalak el ne(m) uetted [UszT 104a]. *1656:* Borsaj Istua(n) vramat az mustoha fiay ezel az pinzel meg kinaltak volt ... es akor fel nem votte volt [Légen K; Borb. I]. *1763:* Ugyan Akor mingyárást mikor a vásárlás volt ... kéináltuk penzel [Kvh; HSzjP Szőcs Kelemen (62) Kézdi Vásárhellyi Civis, Circumspectus vall.] ✱ *~zel (meg)kináltat. 1645:* Ebeni Laszlo Ura(m) Felesege es az teöbbi Attjafiak kepeben kenaltata penzel ... hogy valami leszen az eó klme Dossa keszek deponalni Teőruen szerentt [Ajton K; Törzs]. *1772:* meg kináltatam pénzel ... olly formálag [Kászonimpérfva Cs; LLt Fasc. 71]. *1778:* modo legitimo, pénzel kenáltatta, az A. az Jket ... de az Jk, nem léválták, kéináltattya mostis in figura Judici [Sepsisztiván Hsz; BLev.] ✱ *~zel megvált. 1607:* Tudom hogi Janos Giorgy fia giorgi Andras az Bekes hadaba iara onnan hogj megh ieot es Becz Imreh vram megh zabadittotta uolt hogi orrat fulet el ne messek adot Andrasnak az attja az fiaual eggjut egj darab kazalo retet Becz Imrehnek, tudom aztis hogj keri uala egjczer giorgj Andras hogi penzel megh ualttja az iozagot azt monda Becz Imreh uram hogi ha az fulit orrat el meczy megh adgia de kulomben ha zaz forintot hoznais megh nem adgja [Szentsimon Cs; BLt 1 Daruas Benedek (75) pp vall.]. *1640:* Seot ha czak egy Joha volnais tartozik az Ztronga barannjal de penzel valtia megh [Hévszamos K; GyU 60] ✱ *~zel szerez. 1654/1696:* Az melj lovaim az hadi expeditiokban meg maradtak valais, azokis igen el veszödének, némelljek heljében pénzel kellet mást szereznem [Medgyes; BálLt 46] ✱ *~zel vesz. 1604:* ez kamara faiat penzel üeüe, vgy czinala oda, az kamara(n) alol egj kis ystalotis czinalt agasra [UszT 18/79]. *1606:* Az meli heliben lakik elekes istuan lofeö heli az, ahova penig most az hazat czinalta annak egi darabiatt penzel vötte az tóbbi falu földe [i.h. 20/113 Lukas Zolga de Okland (60) lib. vall.] ✱ *~zel vett. 1818:* A Tiszai Hojokázok Esztendei szolgálottyok egy Tereh gabonának Fel huzása ... mivel a Dominiumnak nem terem annyi gabonája, hogy abbol a Szolgálo Emberekre tenni kelleto nagy Kenyérbéli Com-(mis)sio ki tellyék minden Esztendőben a Banatusbol pénzel vett gabonát hozznak [H; Ks 112 Vegyes ir.] ✱ *~zé teendő. 1866:* a gabona pénzé teendő s circulus utján hova hamarább h esperes urhoz küldendö [M.gyerőmonostor K; RHAk 13 esp. kl kiv.] ✱ *~zé tehető. 1784:* mindenik[a] pénzé tehető jok, nem pedig giz gazok [Buzd AF; Eszt-Mk. — [a]A széna és a törökbúza]. *1837:* a' Creditor magának a' kezeseknek akármi névvel nevezendő 's hamarább pénzé tehető akár fekvö akár fel kelhető vagyonnyokbol minden költsege 's fáradtsága meg teritésével edgyütt a' leg rövidebb uton eleget vehessen vétethessen [Torockó; Bosla. Andrád Ferenc ref. rektor kezével] ✱ *~zé tesz. 1555:* ertem azt hog k kiralj ew felsege valami sot adot, enis azzon kernem k mind regy bizot vraimot hog nekemis kiraly ew felsege adot valami sot désen venne el k az adossagerth ... ha pegik k ezth nem miueli ottam (!) zerzek valami iamborth hoza ky penze tezy [Gyalu K; BesztLt 5]. *1586:* Irast Mutasson[a], megh mongia, Meny Vagyon labon, Mennyt zalonnazot megh, Menyt teót penze bennek[b] [Kv; PolgK 20. — [a]Az isp. m. [b]A disznókból]. *1710:* Valami kévesz Vász Maradván tudoszitcson az Ur ha pénzé tegyüké vagy sem [BCs Felcsíkszéki Dánfalvi Lukács Péter lev.]. *1720:* mihent annyira valo állapatban lészek hogy excurralhassak, ha semmissé maradok is, kevés joszágocskámat és egjéb Substantiácskámatis pinzé tészem [Borosbocsárd AF; Ks 95 R. Boér Sámuel lev.] ✱ *~zé tétet. 1676/1681:* ha holot penig nekem Erdéljb(en) nem létemb(en), in specie azok ă jók ă mellyek à Szamtarto kezehez mennek ... mind azokat ... tégye és tétesse pénze [Vh; VhU 656] ✱ *~zé tétetik. 1797:* Minthogy a Fen irt árvákra az ... édes Szülejekről feles adosság<ok> maradtanak, tehát ... minden találtathato f<elke>lhető jok Conscribáltassanak és illendő árron pénzé te<te>tvén, az adosságok ki fizetésére Fordittassanak [Mezőbánd MT; MbK 109] ✱ *~zé tett. 1815:* Ezen Virágos Berki[a] Resz Joszágbol Esztendöt által Örökségenként bé jöni szokott Dézmának és egyéb Datiáknak pénzé tett fel jegyzése[b] [Ks 77. 19. 478–9. — [a]SzD. [b]Köv. a részl.] ✱ *(bizonyos) summa ~. 1556:* dorotthya azzon nagy sebestyenne ... almadj tamasnak eg haz helyet olah frathan, kyn Mostan az ew Jobagia Anthal kenez laknek ... akarva Jsmeg valamy summa penzbe el zalagosithany, mas Jozaga(na)k annal haznosbnak meg valtasanak okayert [Fráta K; SLt U. 26]. *1586/1629:* Dobokai Imreh Uram ... Kaszoni Ferencz vramtol, kwleomb kwleomb szwksegere ... egyczers maszoris bizonyos summa pénzt ... vött volna fel [Dob.; JHb III/30]. *1634:* meny summa pinz legien az Kelemen Tamas(na)k valo fizetese nem tudom [Recsenyéd U; TSb 21]. *1726:* ă Specificált Szölöt meg bötsültetvén ... ă Specificált summa pénzt à szölö bötsűjével edgyüt levályák [Déva; Ks 73. IV. 56a]. *1812:* azon Summa pénzért tartozzék az Ur mindgyárt azon ősz után következett Fársángon Háramezer veder jo, és tiszta izű Szin Borokat adni [Km; KmULev. 3]. *1856:* Mint hogy azon Földnek csak fele illeti a fel kérő Tolvaj Ferentznét s én pedig egésszen váltottam ki Veress Lászlo Urtol s egyszerre tettem le érette bizonyos Summa pénzem — tehát csak olly moddal athatom ki ... hogy ha az egész pénzt, az egesz földért egyszerre teszik le [Egerbegy TA; Tolvaly lev.] ✱ *bizonyos számú ~. 1671:* hű szolgaimnakis kiknek Conventiojokon kivűl jo akaratombol bizonyos számu penzt hattam, és fejér tselédimnekis, és Conventio nélkül valo Inasoknak, és apro árváknak ... Kornis Gáspár ötsém fizessen meg [Ks 14/XLIIIb Csáki Istvánné Mindszenti Krisztina végr.]. *1740:* Proviánt Mester Uram ő kglme ... valamelly szolgájától, bizonyos számú pénz lopattatott vólna el, Jakócs Péter atyánkfia Házától [Dés; Jk 530]. *1782:* a' Báttya Márton az én édes Atyámot is erőltette bizonyos számu pénzt igérvén hogj tsak addig legjen sellére, mig a' Productiojának vége lessz ... de az Atyám nem állott reá [Torda; KW] ✱ *drága ~be/~en. 1551:* ez ennekem chyoda modon thecczyk, hog azt yrya wram, hog akkor yndollywnk Zebenbewlky, mykor az wraym Fewlsew Apoldon[a] leznek; mykor ewk oth leznek, onnan hatra hozny az en kochymath, konyha kochyt es Gaspar Deaket nag mwka lezen az lowaknak, yth kedyg zekeret fogadni draga pynzbe telik [Nsz; LevT I, 90. — [a]Valószínűleg Kisapold Szb]. *1589:* Emlekezik Biro vram eó kgme a' fanak zwksege feleól mely draga penzen kellene venny a' zegeny keossegnek az fat [Kv; TanJk I/1. 117]. *1679/1681:* Valamint egyéb féle majorságot ugi à mihek szamat is eó kglme[a] szaporitani el ne mulassa; ne kellessék draga pinzen a vár szükségere valo mizhez és viaszhoz jutni [Vh; VhU 675. — [a]Az ub] ✱ *kifogy a ~ből. 1756:* A' minap egy játék közbe mondotta Németi Uram; még igy ki nem fogytam a' pénzből, de muszi meg kell lenni, hogy hamar pénzem légyen [Kv; Mk IX. Vall. 57] ✱ *kölcsönadott ~. 1597:* Weres Tamas és Zegedi Gaspar hoztak meg Kőuarbol az kölczen adot penzt, Christoph Deakttol, úgy mint f 2900

[Kv; Szám. 6/XVIIa. 129 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1711:* (A) kölcsön adott es vett penz ... az Calculus szerent extendalodatt ad hung. fl 3200 [H; JHb XXIV/3] ✱ *kölcsönkért ~. 1648:* mikor az fizeteö nap el ieö Szent mihaly napia, akkor labas marhaual se mastol keölczion kert penzel ... Kamutyne Azzoniomat eö Nagat ne Contentalhassa [Szilkerék SzD; JHbK X/13] ✱ *kölcsönvett ~. 1792:* az Aszszony Marinka azt bátorkodott a' maga Instántiájában iratni, hogy Engemet az ő Fia Péter, mástol Kölcsön vétt pénzel meg ajándekozván arra el béllett hogy ő tölle erőszakoson is a' Fiának Péternek részét ki venném, vagy vetetném [F.lapugy H; Ks XLVIII/7 Torjai Kiss Lukács Dobra Vidéki krájnik kezével]. *1817:* Bétsbenis költsen vett pénzen élt [Görgénysztimre MT; Born. G. XVIII. 5 Árkosi Antal (60) ns vall.] ✱ *kölcsönzött ~. 1741:* eddigis elēg vexánk volt ... a Militiatol, kētelenitettünk massunat kölcsenezet pénzel és az Extraordinariak fundussabol mostanig potolni [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.] ✱ *summás ~. 1809:* gyakor izben summás pénzt költsőnőzőtt [Dés; DLt] ✱ *szép ~t ér. 1634:* Az mi az keonyueimet illeti, ki vgian szep pinzt ęr ... az Monostoron lako Pater Iesuitak kezeben legyenek mind eggywt [WassLt Wass János végr.] ✱ *szűk ~ idején. 1800:* 3 Fiu Gyermeket tanittatni, ruházni tisztességesen illy Szegény Legénynek a mostani szűk Pénz idején ... nem kevés gond [Torda; DobLev. IV/833. 2a]. *1819:* ha a' Törvént el láttattyuk ilyen Szük pénz idejen, nagy kárt tészünk az udvarnak [Somkerék SzD; Berz. 11. 75].

B. *császár zsebébe való ~. 1620 k.:* Konstantinápolyba az egiptusi adóba minden esztendőn hoznak hatszor való százezer aranyat, melyet nem tesznek az közönséges tárházba, hanem csak császár kezébe adják; ezt az summát császár zsebibe való pénznek híják [BTN[2] 415] ✱ *csepegő ~. 1709:* Sarosi Andras arulv(an) penzen vett sert ur. 15//3 ... a Csepegő penzen kivűl [Fog.; Utl] ✱ *egyház ~e. 1575:* eo k. viselienek oly gondot Rea hogi az egyhaz penze legen Megh hogi az egyhaz fiay meg Neh fogiatkozanak az eo gondviselesekben, vihessek veghez ely kezdet dolgokat [Kv; TanJk V/3. 119b]. *1582:* Bach Janosnak Attúnk zolgalattyaban Az egyhaz pinczeboll f. 20 [Kv; Szám. 3/VII. 15]. *1625:* chanady Janos vram holta vtha(n) felesegeuel szamot vetue(n) maradot volt nalla az Egi haz penzebe(n) f 13/35 szokszor kerettuk de mind arra halaztott hogi szamueueo vrainkat meg talallia [Kv; i.h. 16/XXX. 1a] ✱ *eklézsia ~e. 1652:* Ha mi penszt ki adnak az Ecclesia penszebol interesre, es abba(n) kart valananak, azt sem magoktól se(m) maradekoktol nem kevaniak erről ő kglmeket mind feienkent assecuralliak [Kv; KvRLt X. A. 1]. *1687:* A Várallyai Ecclesia pinze felöl két b: Predicatorok altal I. N. Toldalagi Janos Uramat requirálni kell [SzJk 217]. *1712:* A Templom mellett égy kis örökség vagyon ... mellyet idege(n) kézből Ecclesia pénzével hozott meg a falu [Csejd MT; MMatr. 293]. *1734:* Az Eccla pénze jo hellyekre jo kötés alatt adattassek ki hogy jöjjen haszon belölle [SVJk] ✱ *falu ~e. 1847:* csak másoktól hallottam, hogy Varga Kata egy alkalmatossággal többedmagával ... reament a Bucsum-Cserbu nevű kerületbe lakó kisbíró Plésa Juon házára, s tőle erőszakkal el akarta venni a falu pénzét [VKp 214] ✱ *helybeli ~* céhtagság elnyeréséért befizetett pénzösszeg. *1823–1830:* Az anyámnak volt vagy talán vagyon ma is az apával egy testvére, Verestói Sámuel ... a szüleim nevelték, előbb a kollégiumban taníttatták ... De ... nem akarván tanulni, úgy adták csizmadiamesterségre, felszabadulván, az helybeli pénzt is befizették a céhbe érette [FogE 71–2] ✱ *igaz ~* igaz úton szerzett pénz. *1562:* My keriwk Thy kteket ... hogy az ola meg ne Bantassyk Kgtol meth (!) igaz vto(n) Jar ... igaz penzeuel kereskedyk [Sáromberke MT; BesztLt 61 Michael Chanady judex a besztiróhoz és tanácsához]. *1568:* En Lüka Janos Körösfwy biro ... Jóth volna hozzam ... phwlop Giórg Kolosűarj, hogy egy Louath Talaltak volna megh nala, es me(n)tene megh magat, hogy W az loűath nem űrzotta (!) hanem igaz pinzön vótte [Körösfő K; BesztLt 98]. *1648:* igaz penzen uőtte az 2 Eökreöt, az Tordaj sokadalomkor, aldomas itallal [Kv; TJk VIII/4. 286]. *1678:* igaz penze(m) s farocsagom utan, Ngd Meltosagos szarnja alat, igiekezte(m) iosagocskam szaporitani [Ks Kornis Gáspár kezével] ✱ *hódló ~* sarc. *1706:* (A kurucok) én tóllemis mint hogj Falus Biro voltam fl. 4. ell vonának Hodló pénzt s azzal ell menének [Longodár NK; KvAkKt Mss 261] ✱ *innia való ~. 1579:* Mert hog annak elóte az dezmyry(e)k ket Napon woltak az Hatar latasaban Jöttek hozam kertek Inna (!) walo penczt atam Nekyek d. 8 [Kv; Szám. 1/XVIII. 31]. *1582:* Az Adon futosso zolgaknak ... attanak eztendeót altal Inniok valo penzth f. 7 [Kv; i.h. 3/VI. 8–9]. *1585:* Attam Mallom Mesternek Zemet biraknak Jnya valo penzt f — d. 16 [Kv; i.h. 3/XXI. 3]. *1591:* Az keomyeseknek attam Monostor kapuban Innyok walo pinzt f — d 12 [Kv; i.h. 5/X. 20] ✱ *keresményes ~. 1764/1765:* A mi kevés Jószágom Marad, ez közöttetek oszolyék (:jollehet emez Sz. Várallyait Saját keresmenyes pénzémmel váltottam ki idegentől:) [Kóród KK; Ks 14. XLIIIa Kornis Ferenc végr.] ✱ *király ~e. 1751:* Opra Csizmadia itt járt ... láttam hogy Czimer vólt a' Mellyén, s ő azt mondotta hogy Kontrás, és akkor a' Király pénzit vitte Szebenbe [Alamor AF; BfN VII/3] ✱ *megye ~e* egyházmegye pénze. *1700/1716:* az melly szánto földek, rétek, még zálogban vadnak[a], azokat is Lökös Pál az megye pénzén hozza meg [MMatr. 244. — [a]Makfalván (MT)]. *1722:* az Evangelicusok ususa szerint légyen egy bizonyos, értelmes és a' Megyében elsőbb residentiaju ember, a' ki a megye pénzét procurálya [HbEk konz. hat.] ✱ *ország ~e. 1710 k.:* Én, főcomissarius, adaték az ország pénzéből kivágására[a] H.fl. 900 [BÖn. 887. — [a]A császártól segélyként kiutalt harmincezer kősónak] ✱ *portusi ~. 1682:* Katonák Registruma Fejervarat eő Ngok kett kett ho penzt mind az egesz Katonasag(na)k ... adattak Szegedi György Uram adta Portusi penzbul tiz ezer forintbol [Utl] ✱ *szék ~e. 1745:* Sem magamra Sem Hugomra fel nem czifraztam a Szek pezit [Árkos Hsz; ApLt 4 Benkő Raphael Apor Péterhez] ✱ *Szent Miklós ~(e)* előleg. *1584:* Margit Molnar Gergelne vallia ... az Zentmiklos penznel teobet Nem Adot volt megh[a] [Kv; TJk IV/1. 319. — [a]A ház árában]. *1585:* Anna Sipos Peterne vallia ez harom Azzony dolgat chak ig' lattam hogy harma(n) kezekkel valtig tusakodanak az sakon, wtest Nem latta(m) hogy chelekettenek volna, Az Buzas ember vallast teón Azert hogy Molnar Mihalyne Atta volna megh eleób Az buzara Az Zentmiklos penzet [Kv; TJk IV/13. 484]. *1618:* Az cserge sátor kész és szép ... itt volt az sátorcsi, és örömest, azmely Szent Miklós-pénzét kit magyarul hínak, neki adtanak ... azt is visszaadja vala | nem kellene azt a sátort sokáig itt tartani ... Tóth Mihály uram is adott volt még az árába Szent Miklós-pénzébe 16 tallért [BTN[2] 112, 121]. *1749:* Az Apahidi Malo(m) Mester menuen Malom kőueket szegődni Cziczion kert tőllem szent Miklos penzre kett forintott, melliet adot az keovagoknak Id est f:2 [Kv; Szám. 26/VI. 484] ✱ *vármegye ~e.*

1575: az varmegye penzebül, mellyet mi szamunkra fel szettel fog(adj) huszon ött drabantot magad oltalmara es hazadat epichy meg olly modon hogy hertelen valo kapdosoktu<l> magadat oltalmazhasd es mys segithsegedre erkezhessunk [BáthoryErdLev. I, 313–4. — A szatmári németek fenyegető készülődéseivel kapcsolatos fej-i intelem] ✱ *város ~e. 1574:* Eztis hozza Teowen hogy Az mely fl 17 Az varos penzebeol ely keoltet az Espotal mester ... ky veteszek vgian az espotal mesternenek Iwtando Marhabol [Kv; TanJk V/3. 98a]. *1579:* Vegeztek eztis hogy Az Saffar polgarok Az varas pinzinek el vasarlasat senkire ne byzzak hane(m) eo magok vegienek mindent [Kv; i.h. 205a]. *1584:* Ember Andrasnal vagion waros penze kith keolcheón Attak nekj f. 170 [Kv; Szám. 3/XIV. 22]. *1662:* Melynek[a] Jnteresset az b. Tanacz le teotte az Varas pénzebül [Mv; MRLt. — Tomai László kijegyzése. — [a]Ti. a jelzett összegnek] ✱ *zálogos ~. 1623:* (A házhely) ímmar az eleóbeli Zalogos pinzel eggiwt, egi Súmmaban lezen zalogban huzon harom forjntban [Mihályfva NK; JHb XXII/25].

Sz: *a ~nek nincsen szőre. 1753:* a' pénznek szöre nintsen, nem lehet azt könnyen megh ismerni melyik honnan jött [Harasztos TA; Ks 14. XLIIIb] ✱ *a ~t szőrén nem lehet megismerni. 1792:* más az hogy a penzt szörin nem lehet meg ismerni, és midön a nem docealtatik hogy hova investialodott a praetendalt penz, lehet ma praetendalni sem lehet [Ne; DobLev. IV/701] ✱ *~zel vásárol szerencsét/tanácsot. 1747:* Akár mint mondgyák hogy a' Tudománynak is kevesen veszik hasznát de még is ugy látom, azoké a jobb rész a' kik tudosok, vaj ki nehéz pénzel vásárolni tanácsot | sokkal boldogabb, a' ki esze után éri el maga tzélját, mint sem az, a' ki penzel vasarol szerentsét magának [LLt Fasc. 135] ✱ *marékkal méri a ~t. 1730:* az Donát Jánosné Aszszon Fia, és Inasa ott lévén az meg irt jószágon, látták hogy Szakács Máttyás marékkal merte a pénzt [Altorja Hsz; Borb. I Baláska Péter (26) prov. vall.] ✱ *mind ~, mind posztó odalesz. XVII. sz. m. f.:* mi haszna ha kezéhez valtja is ő nagysága, de jövendőben azt fogja mondani az ország, hogy ország pénzével váltotta és így mind pénz, mind posztó oda leszen [TML V, 421 Naláczi István Teleki Mihályhoz] ✱ *a nincsenből ~t nem lehet csinálni. 1815:* Ha tehát a nintsenböl pénzt nem lehetett Csinálni, nékem sem volt honnét, és miböl administrállyák pénzt [Mv; Berz. 21] ✱ *sem ~, sem posztó. 1662:* kiadnának, mint az patai szüren és így aztán sem pénz, sem posztó. Erdélyben jószágom, Magyarországon pénzem veszne el [TML II, 329 Kemény Simon Teleki Mihályhoz] ✱ *a világ ~ét elköltí. 1836:* Bálint ... a világ pénzét el költené [Ne; DobLev. V/1216 Dobolyi Sigmond lev.].

2. pénznem/fajta; fel de monedă; Geldsorte. *1653:* Vittem vala el hat száz tallért és száz aranyat, s egyébféle pénzt is magammal, és hoztam ugyan aval valami marhát, de nem nagy haszonnal [ETA I, 117 NSz]. *1704:* Ugyan ma kiáltották ki az pénzeknek az ő valorát, hogy az arany hat magyar forintban, az poltura négy pénzben, és így a többi is proportionate drágábban keljenek elébbi valoráknál [WIN I, 115]. *1731:* az Bellica Cassában Olah Zlotnál egjeb féle pénz nem volna [Nsz; Ks 83]. *1765:* én jobbanis nézni kezdvén tavulról, meg látám, hogy három husz husz krajtzárosok távulabb lévén rakva a többi pénztöl, két peták vala mellettek [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 289]. *1811:* Barrabás Antal meg vivén az Zalog sumát az mostani fojo Bango (!) Czedulākban meg is kinálá vele elötünk; melyre tön iljen feleletett. Én Barthos uram el nem vészem az mig ez az fel lázadott hir másként nem változik az föld legyen az kegyelme ... s ha az pénz Változik adja meg nékem az uj jövendő penzböl ... nékem az penzemet adja meg ne valjak kárt [Albis Hsz; BLev.]. *1823–1830:* olcsó is a német biblia és minden paraszt embernek vagyon. Én is ... vettem egyet a mi pénzünk szerént harminc krajcáron [FogE 192]. *1824:* a szomszédalt két Rétetskék ... 10 ... öt Esztöndökik (!) kiwálthatatlanok légyenek. 20 És mivel Ezüst Hűszasakban mégyen most a' Pènz ezekben légyen a kiváltásis [Asz; Borb. I].

L. **még az** *apró-, arany-, barna-, ezüst-, fejér-, garas-, horgas-, kis-, lizimachusz-, máriás-, ó-, pogány-, poltura-, réz-, susták-, tallérpénz* cimszót.

Szk: *divatjában folyó ~. 1815:* (A telket) meg vettem ... Száz tizen ött Rforintba ... divatyában folyo Pénzben [Sárd AF; KmULev. 3] ✱ *elkelendő ~. 1663:* En Tompa Ianos ... nemü nemü nagy szüksigemnek el Tavoztatasaert kölletet egy darab Erdőmet Zalogban el adnom, Horvat Istvan Sogor Uramnak es felesigenek Tompa Ilonanak ... Tompa hazi hatarban 11 magyar Forintban melj penzben volt egy aranj es egy Taler, es az töbi el kelendö jo pinsz [Tompaháza AF; RLt 1] ✱ *elkelhető ~. 1679:* Kész Pinz. jó el kelhető pinz f. 56 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 61]. *1723:* Maradott kész jo el kelhető pénze az B: Cehnek [Kv; ACJk 126] ✱ *elkelő ~. 1625:* Wagyon keozeonseges el keleo penz meli az kalmar marhabol gyült volt f. 40 [Kv; RDL I. 126] ✱ *erdélyi ~ → oláh ~* ✱ *folyó ~* forgó pénz. *1652:* Egy vászon zacskob(an) negy szaz harmincz negy Arany ... Egy zacskob(an) folyo pinz fl: 170//6 [Nsz; IB. X. 2 Bethlen István reg.]. *1688:* idvezült Vr(am) keresménye az Beszterczej Vas Ládámb(an) folyo pénz, harom ezer nyolcz száz forint ~ f. 3800 [Szamosfva K; JHbK XLVII. 34]. *1695:* 1. Zacskob(an) folyo pénz f. 200. 2. Zacskóban Poltra f. 180 [TKl Petki Nagy cs,. szám. 83a] ✱ *hamis ~. 1592:* Sigmond kiraly Jo lewele illien dologrol, hogy mind megh bwntessenek (!), Notaba Essenek, A kik hamis penzel eelnek [Kv; Diósyfnd. 18]. *1653:* Egykor soha Bethlen Gábor uramnak nem lőn mit tenni, hanem a maga-verette hamis pénzt abrogálni kelle ebben az esztendőben [ETA I, 141 NSz]. *1677:* Hamis pénzel tudva élö emberek ... hasonlo poenában incurrallyanak, mint annak csináloi [AC 138]. *1840:* ki vagy kik azon hamiss pènzekkel valo élésben néked czinkosid [Szu; KLev. vk] ✱ *hitvány ~. 1580:* kewannyak eztis hogy io pinzt vegienek mindenteol Mert hytwan pinzt senky zamba teollek be nem weze(n) [Kv; TanJk V/3. 205b]. *1586:* Catus Igyarto Georgy zolgaloia[a], ezt latta(m) az leanyhoz ketszeris Orsoliahoz, hogj a' hitwan penzt az vram penzeheóz teotte, mikor a' zwniegh Alat penz volt, es lot veót heliebe [Kv; TJk IV/1. 569. — [a]Vallja] ✱ *jóféle ~. 1627:* Jo fele penz iutot Wicey Mathenak száz Eötuen forint [Kv; RDL I. 132]. *1675:* az J ... imitt amott, erdön falukon széllyel, városb(an) is ál pénzt vert, veretett, s vér, jo féle pénz közzé elegyítvén ugy defraudallya az ország népét [Kv; TJk XII/1. 67]. *1823–1830:* Szeptemberben elindulánk egész készülettel Bonyháról az akadémiákra menö szándékkal, 10 000 német forint jóféle pénzzel [FogE 154] ✱ *jó ~. 1568:* Christina c(on)sors Ambrosi More[a] Tudom hogy Tordan egy veg muhart von, zebenbenis vasarlany kezde, s mondank hogy hul wőtth anny penzt o azt monda hogy bertesen (!) egy adossa volt es az atta, mondanak az azon nepek, hogy aly penz, es Sos Matthe ky tolte, s latok hogy jo penz [Kv; TJk III/1.

188. — [a]Vallja]. *1711/1815:* Adván Néhai Férjem költsönb(en) ... Komáromi István Sogoromnak és Feleségének Dobollyi Susánna ötsém Aszszonynak 300 id est három száz Rforintokat jo pénzbe, mellyetis midön külömb(en) fel nem vehetett volna néhai férjem által adta az Contractust Dobollyi Sigmond ötsémnek [Szentbenedek AF; DobLev. IV/941. 1b]. *1813:* Egy kupa jó édes tejj jó pénzbe 4 xr [HSzj *tej* al.] ✱ *konvenciós ~* forgalomban levő pénznem. *1823:* Ezen egész Munkának árra a' Felsőbb Rendelésekhez mérsékelve legitimáltatik 10 tíz Rf. és 37 x Conventios pénzre [TLt Praes. ir. 65/1827]. *1832:* a Néhai B. Dániel Istvánné Groff Mikes Anna ur aszszony Ő Exellentiaja M: Successorai Osztályok dolgában az általunk véghez vitt Hivatalas egész munkálkodásunkért ... Husz Rftokat Conventios pénzben, kezünkhöz vettünk [Kv; Born. IV. 31]. *1846:* Katona Gábor Kereszt Fijamnak 600 Rf Conventios pénzbe [Kv; Végr.] ✱ *koronás ~. 1625:* Bethlen Gábor ... koronás pénzt veretett, ötpénzest és aprópénzt is [Kv; KvE 156 SB] ✱ *körmöci ~. 1628:* Abrogalt kórmóczi penz. floreni circit(er) Niolcz ... Potura Nró 5 ... Dutka Nro 13 [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 6] | Keörmeoczi penz iutot tizenket forint [Kv; RDL I. 137]. *1662:* Körmöczi pénz fl. 3 d 16 [Kv; KvRLt X. A. 25]. *1671:* Tallerok, aranyak, körmeci penzek [Kv; TJk XI/1. 49] ✱ *lengyel ~. 1596:* Az elegy penz lengiel penzel f 1 d 25 [Kv; RDL I. 65]. *1705:* (A talált pénz) Lengyel pénz lehet ... a formájáról, de nem jó semmire, igen el is rágta a penész a küfalban [WIN I, 634] ✱ *magyar ~. 1595:* Barta Jakabnak az ménes lovat adtam fel két magyar pénzen [SzO V, 160 Fejes Mihály, alsócsernátoni (Hsz) ember lev. feleségéhez a havaselvi hadakozásból]. *1637/1639:* 8. Pogan Aran Penzek es egj magjar Penz nyom. p. 8 [Kv; RDL I. 111] ✱ *Mátyás király ~e. 1625:* Wagion regi oh penz Matyakiraly (!) penze f. — / 17 [Kv; i.h. 126] ✱ *nagy ~. 1730:* Szakács Máttyás egy nagy pénzt ... akkor be is tőtt az Erszényiben [Altorja Hsz; Borb. I. Donát Jánosné Ilona (46) ns vall.] ✱ *oláh ~. 1709:* Havasalföldéb(e) ... Erdellyi penzel mentenek bé apro penzt edva(n) nekiek szamtarto ur(am), sok kárral Tehetik ola pénze 200. zlotra valo penzt adott nekiek [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.] ✱ *pengő ~. 1823:* Makfalvi Dosa Gergelynek adossa lévén ... Szép Mihály pengő pénzbe ... tizenhat Rforintokkal [Kakasd MT; DLev. 1. IIIA]. *1843:* ezennel küldök ... 500 f-t Pengő Pénzben, a többit ... ki potlam [Görgény MT; SLt évr. Matskási Ferenc lev.]. *1858:* Özvegy Tolvaj Ferencnő asszony ... kölcsönözött légyen ... Menasági Jósef Urtol 50 ~ Ötven forintokat pengő pénzben [Egerbegy TA; Tolvaly lev. Fábián Ferencz Egerbegyi Polg. kezével] ✱ *régi ~. 1618:* Thwrj Andras vram, mjnd penigh maradeky az megh neuezett kett rjtet mind addigh byrhassak az megh Desfaluj Gaspar vra(m) vagi maradekj ez megh figalt hatt forintt Eótuen régi pinszt egiszersmind ... megh adgiak [Mihályfva AF; JHb XXI/18]. *1707:* Levala mű előttűnk Nemzetes Abrudbányai Lasádi Szabo Gjőrgj Ur(am) Feleségével Nemes Brulyai Anna Aszszanyal edgyűtt Jo el kelhető Arany s Tallér, Susták, paltura penzűl hetven őtt Magyar Forintokat ... Horgos penzül harom forintot melly in Summa ut supra tészen hetven eőt Major (!) forintokot, az regi penznek valora és folyása szerént [Ne; DobLev. I/61]. *1790:* Egy Skatulyába ... égj néhány régi Pénz Dr. 20 [Mv; MvLev. Kis Ferenc hagy. 3] ✱ *rossz ~. 1627:* Egy Czyomoba keotue rosz penzek három rosz tallerral Elegy melliet io penzre tudua(n) teszen tt. f. 3 [Kv; RDL I. 132]. *1655:* monda Fülej Ferencz, most kértem Ozdi Thamástol hattszáz forint degràdàlt poturàkat fele nyeresègeb(en) ... egyéb kalmàr marhájátis zàlogban atta Ozdi Thamásnak az 600 forint rosz pénzért [Kv; CartTr II Márkosfalvi Balint vall.]. *1710 k.:* Ilyen bosszúság is talála engemet ekkortájban: a gyűlés alatt a gubernátor szolgája vett a piacon egy drombári jobbágyomtól egy szekér fát, adott néki egynéhány Segesvárott nemrégen vert rossz pénzt a többi között [BÖn. 936] ✱ *szép ~. 1768:* most őszszel hogy elő jövek cséplőből kezdém hallogatni, hogj sok szép pénze Mariássa petakja vagyon, es bővön kőlt [Martonos U; Pf] ✱ *török ~. 1837:* 4. kisebb tőrők pénzek [Szentbenedek SzD; Ks 88. 19] ✱ *új ~. 1619:* Minthogy az új pénzbe nem juthatott mindennek, egyelőször egynéhány százezer forintot kiküldenék széllel az városra, hogy ha kinek nincs apró oszporája, aranyon, talléron válthasson apró oszporát, kivel élhessen [BTN[2] 377]. *1677:* Minemű bajoskodási légjenek ez hazá(na)k a sok hamis kamorakon kőlt, rosz ujj penzek miatt, njilvan lehet keglteknél [UszLt IX. 76. 5 fej.] ✱ *uzuális ~. 1653:* Meszaros Peterne Aszszonyom(na)k Ezer tallert, Usualis penztis Ezer forintot [KemLev. 1402 Mészáros Péter Fejér m-i viceisp. végr.] ✱ *velencei ~. 1627:* Ket Eöreg velenczej penz [Kv; RDL I. 132].

3. pénzérme; monedă; Münze. *1568:* Sophia Luce ferrel (!) ... fassa e(st) Ezt tudom hogy Tordan es zebenben, igen vasarlot, es mi montuk hul wǫtte volna, ǫ ... monda, Jhol penz es meg mútata, egy aranys vala bene [Kv; TJk III/1. 188]. *1582:* Margith Zeoch Imrehnę vallia ... fekete Iacabnę hoza tiz forintot ... De Annyera pinizes vala Az penz hogy Mas napis mind mostak [Kv; TJk IV/1. 101]. *1592:* Sigmond kiraly Jo lewele illien dologrol, hogy mind megh bwntessenek (!) Notaba Essenek ... A kik a' pinzt megh Nyrik [Kv; Diósylnd. 18]. *1621:* Paxi Lukaczi vizen haro(m) loan zekeren V eo f: zamara pinzheoz valo materiat egi Tonnaban Desig atta(m) nekj harom lotol f 1./50 [Kv; Szám. 15b/IX. 150]. *1631:* monda az Aszony hogj penz lobbant fel s arra ment volt oda [Mv; MvLt 290. 237a]. *1686:* Ki szájából hallottad bizonyossan ... hogy ... pénzt talált volna, ha talált hun és mennyit ? [Madaras Cs; BK vk]. *1696:* Volt ennekem az en mivelő hazam(na)k edgyik rejtekeb(en) ... a' földben egj fazakacskaban egj keves pénzem [Dés; Jk]. *1704:* mentünk ... oda, ahol az ezüstöt nyújtják a pénznek [WIN I, 124]. *1762:* a pénzt az utrizált hellyről ki asták mivel magais lobbanásátt látta volt [Gyeke K; Ks]. *1774:* egy Ló terű pénzt vitt vólna innét ... az Apossához, az mellynek nehézsége mián ... az Lova egészszen ell romlott [Szentdemeter U; LLt Vall. 70]. *1779:* semmire se tudván menni a' pénzen lévő betűknek kitanólásáb(an) Ötveshez confugialtam | a' pénzt ... az Ötves ... meg-probalván maga Mestersége szerént, ónas réznek találta [Kv; SLt XL Lázár István Suki Jánoshoz].

Szk: *~ ásni. 1730:* Tudodé, láttadé, vagy hallottadé nyilván és bizonyoson ... az közelebb el múlt Vasár nap, dél után, Mihálcz István Uram hire, s — akarattya ellen, hatalmason pénz ásni, vagy keresni ki ment vólna ? [Altorja Hsz; Borb. I vk] ✱ *~ olvasni. 1621:* Attam ... Giortiat penz olvasni ... d 2 [Kv; Szám. 15b/IX. 13] ✱ *emlékeztető ~. 1811:* Felséges királyné Maria Ludovica 1808-ik esztendőben Posonban tartatott koronáztatása alkalmatosságával ki osztogatott egy nagyobb és ket kisebb ezüst, egy nagyobb és egy kisebb arany emlékeztető Penzek [SztLt 85/337] ✱ *félpolturás ~. 1765:* Egészen aboleáltatának a krajcár, poltura és félpolturás pénzek, pedig ezek nagy commodu-

mára voltak az embernek a vásárlásban [RettE 192] ✱ *háromsustákos ~. 1704:* Ma vöttem ötven forintot ki kevés költségemből, és így már vége lészen azon ötsusták- és háromsustákos pénzemnek, elköltvén mind, melyet az aranynál is feljebb becsülöttem [WIN I, 99].

4. kis értékű váltópénz (a középkor végi magyar forint századrésze), dénár; monedă divizionară de mică valoare, dinar; geringwertiges Wechselgeld, Denar. *1540:* kerem mynth kegyelmes wramath, hogy the k: kwlgyen walamy kewes penzt kywel gywgythassam meg labomath, merth lathya Isten, hogy imar thyz penzemnel theb nynchen [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. *1562:* Byro wram es az polgar vraim marathak Adossa Zygiarthö gergelnek eo felsege zyksegere kith mielth harom forintal hetwenketh pinzel [Kv; Szám. 1/VIII. 42]. *1580:* Az husnak fontyat aggyak az mezarossok egy egy pinzen [Kv; TanJk V/3. 216b]. *1584:* Az Wasar Vamrol ualo ieczés ... Fewrez dezkat mikor hoznak, Atwlis egy zekertewl keth pinzt wehessen[a] [Kv; PolgK 9. — [a]A vásárbíró]. *1589:* Az adott ... vgy vegezek hogy az kik elebb(en) egez adott attanak tehat mostannis 50 penzt adgianak [Szu; UszT]. *1594:* Mehbeölis dezmat adnak ha az tiszet fel nem erik mehekkel minden kosar Mehet kett kett Penzel ualtnak megh [Goroszló Sz; UC 113/5. 34]. *1667:* Az Attiam es Battjamis voltanak ... azon Cumanai es Kiralyhalmi Reven Reveszek ... az Reven ... egy lovas Embertül egy pinzt vöttünk [Komána F; Ks 67. 46. 24a]. *1677:* igirtetik Kapu Szám után az Adonak elsö terminusán be szolgáltatni, Kapu Szám után egy egy forint, ugy hogy annak 25. pénze, a' Constantinápolyban lévö Erdélyi háznak épitésére forditassék [AC 72]. *1723:* tartazza(m) ... Petö Tamas Uramnak ... hova hamareb az Tiz forintot es negyven pinszt meg adni [Szentbenedek AF; DobLev. I/104]. *1724:* Valaki más ember füvit ... marhájával gázoltatná 33 Pénz az bűntetése [Kisborosnyó Hsz; SzékFt 32]. *1807:* kéntelenittettem ... a fennebbi 262 Mforintokot és 24 pénzeket meg fizetni [Szu; UszLt ComGub. 6753u].

Szk: *~ről ~re megelégít. 1603:* dosa gergeljnę Kobatfalwy Orsoliazonj hwti wtan ezt wallia En ot walek hogj Boldisar daniel azt monda peter deaknenak hogj azoniom giogiczia meg kd az En giermekemet en pinzről pinzre meg Elegittöm kegielmedet [UszT 17/30] ✱ *~ről ~re számot ad. 1589 k.:* Thudom hogy az Malom szwksegett es Jeouedelmet mikor be veottek az birak polgarok mind penzrul penzre zamot attak [UszT] ✱ *(csak) egy ~t (is) nem/sem. 1556:* zekel bertalom ... teb elest vitetet negy zaz forintara elesnel, kiben egy penzt elew nem adoth [Folt H; BesztLt 8 Hamway gewrgy es erdeli kathalin a beszt-i bíróhoz]. *1570:* Smelcher Jsthwan ... vallya ... Igh zolt keky ... egi penzt sem fyzetek vyzza abban neked [Kv; TJk III/2. 136]. *1574:* nem adok egy penztys zediettek fel az zert Es agiattok meg az bor Arrat [Kv; TJk III/3. 389]. *1583:* soha chak eg penzt sem kwldeot Igiarto Georgy az orvosnak | Kalmar Orsolia Bornemisza Gergelne chak eg penzt sem veót fel [Kv; TJk IV/1. 142, 191]. *1740:* Szabo György ... egy Pénztis nem adot [Torda; TJkT I. 182] ✱ *egy ~e (is) nincs/sincs. 1579:* Az Napon zalotak Nalam az doctor zolgay keten ... azt mondak eg penczek synchen költek d. 16 [Kv; Szám. 1/XVIII. 14]. *1605:* eó nekj egy penze sinch el keóltette, de azert, eó egjzer eggiet, maszor mast mondott haragiaban [UszT 20/133 Catherina Rlcta quond(am) Leonardi Varga In Vdúarhely vall.]. *1635:* az Leanyod kert arra, hogy hozas eget bort Anya, kire azt mondottad hogy egy penzedis ninczy [Mv; MvLt 291. 200a] ✱ *egy ~ érő foganatja sincs. 1659:* noha bizony az Taphtadar, Panajotais az dolgot valoba szepittettek ... de annak egy penz ereo fogonattya sem leott, az Vezer retteneteskeppen haragszik [Borb. I konstantinápolyi követjel.] ✱ *egy ~ével sem tartozik. 1568:* Georgius Veeg Jur(atus) fassus est ... Jgy zola, enneke(m) toth ferenc, hazud, balog Jmre, mert en egy Penzeuel sem tartozom [Kv; TJk III/1. 177] ✱ *egy ~ haszna sincs. 1666:* Kegls Vr(am), Tavaly ugjan a Fejer vári Gyűléskor noha alázatoson suplicaltam vala Nagdat, Kolosvár megyéb(en) Uj Lak nevü Falumban lévő ... kis portiot keglsen nékem conferálta vala, de azomban más vérekis találkozván hozzá ... viszsza kelletek adnom, kiben egy pénz hasznom sem lön [JHbK XXIV/24 Mikola Zsigmond foly.] ✱ *egy ~ nélkül. 1569:* Bernald bolas ... hog mynd az azzon s mynd toth gaspar Megh hola wgyan maganak tulaydonyta az Totok Jozaganak felet egh penz nelkwl [Kr; BálLt 78]. *1591:* Egj kor kere(m) vala Nemet Mihalytul az szantas arrat mo(n)da Nemet Mihalj Nem tudo(m) miert adna(m) ha egj penz nelkwl kj ment en teollem az à feold [UszT]. *1630:* enis megh gjogjtom egi penz nekül az kezedet mert vra(m) nem mindenkor vagion hon s elegh irat vehetek [Mv; MvLt 290. 194a] ✱ *(mind) egy ~ig/~iglen* az utolsó fillérig. *1572:* eg fillert sem adot nekj, mind az w Maga Adossagaba költette mind eg pinszig [Lápos[a]; BesztLt 3687. — [a]Valószínűleg Hagymáslápos Szt]. *1588:* Eo kgmek ... tellies Authoritast Adnak varosul az valaztot Vraimnak hogy minden restantia kyweol az varoset megh vehessek egy penziglen [Kv; TanJk I/1. 90]. *1617:* valamit rayta[a] éppétene ... mind egy pénzigh meg teréczyék fizessék neki wdeőwel ... Galthwy Eőrsebetnek es minden maradekyoknak [Gyf; Berz. 17. — [a]Ti. a házon]. *1627:* az mit Testamentumaban legalt volt, Kanta Mihalj ... mind Egj penzig az derek Jokbol, kinek kinek, kezekhez szolgaltattuk [Kv; RDL I. 134] ✱ *vhány ~ ára* **a.** vhány pénz/dénár értékű (vmiből). *1573:* Brozer Anna ... Borbel Janosne ... vallia Ieo oda hozza Az zolgalo lean Mond az azzonianak, Am ely vyzyk az Santa Erzebetet, fely kely az aztaltol Kapa Myhalne es ky az ayton Mond azoknak kyk vyzik volt, hogi Ne vinnek ely Eo kezes leszen Erte feyeig Iozagaig mygh ket penzara Marhaia tart [Kv; TJk III/3. 59]. *1585:* Jlona Balassy Georgneh zolgaloia vallia, Ezt tudom hogy ket penz arra Borert kwldek Annat ... s lata(m) hogy egik penzt megh marazta [Kv; TJk IV/1. 517]. *1600:* veotte(m) ... Harmincz ket ket penz arra hust [Kv; Szám. 9/XIII. 17 Damakos Máté isp. m. kezével]. *1637:* Kovacz Palnak eggik szolgajat el küldek az piaczra ket penz ara mogjoroert [Mv; MvLt 291. 117a]. *1733:* Mikor Ferati Urni a pénzt haza vitték ajjándékban pogátsa 12 pénz, hal 30 pénz ... Jantso Istvanni Raduly postanak estve es reggel 18 penz arra egedbor [HSzjP]. — **b.** vhány pénz/dénár értékű dolog/áru. *1600:* Nagy karachontol fogwa hogy az toroníba az Trombitasoknak es vigiazoknak giertiat attunk minden ejelre 2 pinz arrat d 60 [Kv; Szám. 9/IX. 27]. *1668:* az mikor Sandor Jstua(n) az Szabo Miklosne aszonyom attyafiat uiue akor Szabo Miklosne aszonyom is ielen leuen kerde hogy Anna tartode azokot az egyet masokot az kiket az Apam Mate Balint házától hoztatok uolt Pad fedelet abrosokot asztal fedelet darakalt Parnat egyebetis arra azt monda Sandor Jstuanne azokot mind tarto(m) megh egy Penz arrat sem atta(m) el benne [Szentsimon Cs; CsÁLt F. 27 I/27 Balogh Mihalyne Csík széki Szent Martoni Ersebet (28) pp vall.]. *1676:* Vöttem

... Arany fonalat, 6 forint eröt, Ezüst fonalat 80 penz arrat [Beszt.; Törzs]. *1733:* a Csernátoni lecmánnak ... vettünk teheny hust 15 pénz árrát [Kvh; HSzjP] ✱ *vhány ~ben/~en jár. 1589:* Bora in Summa teöt Vurnas 550. de ebben ez eztendeoben iart eytele ket penzen, harman [Kv; KvLt Inv. I/2. 47]. *1684:* Ebben az esztendőben ... úgy megdrágodott az búza, hogy most 80, 81, 84 pénzen jár vékája [Torda; SzZs 258]. *1723:* az 1ma Juny az Olá Zlotok egj garassal kevesebbé ugy mint csak huszon egj garasb(an) az az Száz huszanhat pénzb(en) járjanak [Ks 18. XCIII gub.] ✱ *vhány ~ben zálogba vet/zálogosít. 1598:* Zeoch Miklosne Anna azzony ... wallia ... Ennekem vetet wala Vgrai Istwanne egi kannat zalogba húzon eot penzbe [Kv; TJk V/1. 153]. *1712:* Bala juvan ... Branyicskai Josika Imre Uramnak Zalagasita égy rétet ... hara(m) farint hetvén öt pénzbén [JHb XXXI. 39] ✱ *vhány ~en árul/(el)ad. 1588:* (Az ökröt) en adam ell Zaz tizen eott penzen [Zsákfva Sz; WLt Lucas Barlas jb vall.]. *1591:* az bor kit hat pinzen arulok vala megh kezdet volna zorgosulni [Kv; TJk V/1. 65]. *1599:* az tehen hwsnak fontiat az Mezarosok Adgyak mas fel penzen [Kv; TanJk I/1. 346]. *1627:* Az zabnak vékáját az vármegyéken adják öt pénzen [Gyf; EOE VIII, 174 árszabályzatban]. *1688:* megh engedtetik az Meszarosok(na)k ... hogy az Tehen husnak fontyat negy negy penzen arulyak [Dés; Jk 26b] ✱ *vhány ~en elmegy. 1705:* némelly colonellusok az korcsmáról hordattanak bort magoknak, nem lévén egyéb borok. De a korcsmán is igen megdrágódott vala, mert negyven pénzen elment ejtele [WIN I, 569]. *1774:* (A bort) ha kortsmára tészik, kupája ell megyen leg alsó árron huszon egy pénzen, átalyában [Szentdemeter U; LLt Vall. 16] ✱ *vhány ~en (meg)vesz. 1584:* Fodor Albert vallia, ket penzen veottem vala egy darab tafotat [Kv; TJk IV/1. 247]. *1609:* Veöttem zappant 4 fontot fontiat ueöttem tizenket ket penzen facit d 48 [Kv; Szám. 12b/IV. 58]. *1651:* En vötte(m) megh egi Derekalit, Barla Miklostol szaz 12 penszen [Aranyosrákos TA; Borb. I]. *1723:* egy jo nyerget 78, hetven nyölcz penzen vönk [Hodák MT; VGy] ✱ *vhány ~en mér. 1691:* az husnak javat ... mérjek ket penzen, az alab valojat mas fél penzen [Dés; Jk]. *1729:* Meszáros Czehbeli mester Atyánkfiai az öreg marha husnak a szépit harmad fel penzen az ... alabb valonak fontyát két, két pénzen mérjék [Dés; Jk 389b] ✱ *vhány ~ érő. 1594:* Orsolia Kouach peterne vallia ... ez Ersebet ... egi hatuan pinz ereo felseo ingemet es egi ferfi also inget el lopot hazamtol [Kv; TJk V/1. 459]. *1677:* ha comperialtatik, hogy tudva vette légyen el[a], s' nem tiz husz pénz eröt, hanem ... tiz husz forintig eröt ... meg-büntettessék [AC 138. — [a]A hamis pénzt] ✱ *vhány ~ével (ad/vesz). 1674:* Az másik Vincellérrelis ... homlittattunk ... tizenegy napszámokat, mely teszen édgyütt 30 pénzével f 4 d 20 [Kv; SzCLev.]. *1679:* Habarniczát 20 fontot vett 60 pénzivel, fl. 12 [AUt 228]. *1721:* Rognan 12 pinzivel ki kortsomarlott Szásznyiresi 40 vedres hordó bor [Dés; Ks 26. XIV. 1]. *1774:* 9. darab marhát nyusztam ... husát 44. penzivel fontoltam [Mocs K; KS Conscr. Veress Mihály (60) vall.] ✱ *vhány ~ híján. 1592 k.:* en az eoweket mostan nem keresem hane(m) cziak az en rezemett ... mely mindenestwl teott volna beochwlwe hwzon eott penz hian hwzon niolczy forintott [UszT]. *1602:* Adott volt hatvan magyar Arany forintot megh ... hwzon eot pinz hean [Kv; RDL I. 73]. *1639:* fizete ... tiz pinz héan niolcz forintot [Mv; MvLt 291. 200a]. *1756:* tanáltatván Erdő Ferentznél hat forint egj nehány pénz héjan [Karatna Hsz; HSzjP Franciscus Szabo de Karatna (32) ns vall.] ✱ *vhány ~re becsültetik/megbecsül. 1589:* hozanak valami beoreokeoth ele mely keozeos volt Imreh mesterrel Az beorth megh beochiylleok egiket eggiketh 21 penzre [Szu; UszT]. *1786:* Légel egy, ez betsültetét kílencz pénzre [Mezősámsond MT; Berz. 15. XX/18]. *1794:* 3. szekér tűzi Fa ... betsültetett szekere 72. pénzekre piaci áron [Szentmargita SzD; Ks 68. 49. 41] ✱ *vhány ~re büntet/büntettet. 1618:* hiuanak ki bennwnket ... Az felseo szeoleő hegwnknek, gíepwiènek megh latogatasara ... az kiket lattük hogi bwntetest erdemel, az mi teöruinwnk szerint fel rotük, es ket ket penzre bwntettetwk, auagi rottuk [Vajdasztián MT; RDL I. 12]. *1670/1740:* Végezék azt is hogy Törvény napján ... valaki ... valami gyalazatos es bestelen szoval illetne valakit, az ollyan Embert a Falu büntesse Ötven pénzre [Homoródsztpál U; WLt] ✱ *vhány ~re büntetődik. 1650:* Az giepű kerteket ... ha ... mégh nem Czínallia, 16 pínzre bűntetódik az giepűs embér [Berekeresztúr MT; Berz. 15. XXIV/16]. *1670/1740:* Vegezek azt is hogyha mikor ut tsinálni hivná a Bíro a falut, aki el nem akarna menni tiz pénzre büntetődgyék [Homoródsztpál U; WLt] ✱ *vhány ~re rendel. 1602:* mostan rendeltek eo kgmek fontiat az tehen hwsnak harom penzre, az Jwh husnak fontiat ket penzre [Kv; TanJk I/1. 414] ✱ *vhány ~re tud. 1609:* Aztalos Orelt Janos ... harom labu pad szeketes chinalt eggiket tudua(n) hűsz pinszre f — d 40 [Kv; Szám. 12b/IV. 121]. *1629:* hadtunk Pál vramnak O bort vr: 42; harom penzre tudua(n) Eytelet teszen tt f 10 [Kv; RDL I. 146]. *1636:* Gyapot fonalbul keoteot fwkeoteok vagio(n) Eöt bokor Egi bokrot hat pinzre tuduán teszen ... f. — d 30 [Kv; RDL I. 109] ✱ *vhány ~zel felvált. 1664:* dezmalnak, mihekbülis tizbül adnak edgyet ... az mi marad minorum ... ket ket pinzel valtnak fel [A.porumbák F; UF II, 290]. *1669:* Recseröl jöt dezmabeli sertes marha Nro. 4 ... Gostinara hajtot sertes marha meljnek egyiket eött eött penzel valtnak fel [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a] ✱ *vhány ~zel ki/megvált. 1608:* a' Paztorok chak ki teritettek a' barmot a feoldbeöl ... nappal ki öztek, de eyel ha talalkozot be öztek, ket ket penzel waltottak ky [UszT 20/357]. *1734:* Nms Komornyik János, magát ... katonaságra adván ... őtet harmincz magyar forintokkal, és husz pénzekkel váltották meg édes szülei [Szécs Sz; Borb. II] ✱ *vhány ~zel megváltja magát. 1597:* Zekely Marton varos zolgaia wallia. Mikor Kadas Janost megh fogak menek hozzaia az toronba[a] kerde(m) hogí míben vagion dolga monda vgi vagion hogi ameli kigiot az halaltol megh mentek azon kigio arczúl tamadot most rea(m) ... azt akarna(m) hogi holnap ki vinnenek s el ewtnek az feiemet, ha chiak két penzel megh waltnam is magamat nem miuelne(m) mert immar telliesseggel el keseredtem [Kv; TJk VI/1. 98. — [a]A városi börtönbe] ✱ *vmennyi ~ébe kel. 1704:* ma csináltatván egy kis parányi kemencealjat, százhúsz pénzembe költ, az kemencén kívül, kiért magam házamnál egy fillért sem adtam volna [WIN I, 259].

Sz: *(csak) egy/két ~ embersége/tekintete (nem volt) vkinek. 1572:* Veres Marton ... azt vallia hogy az korchoma haznal hallotta hogi ez Caspar azt Monta az Antal New haydw legennek teneked chiak egi penz Emberseged [Kv; TJk III/3. 25]. *1592:* Kemeni tiztito Janosne, Margit Azzoni vallia ... Zaiabol hallottam Nylas Antalnenak, hogi minekwnk mongia vala, en mondam Martonnak hogi ket penz embersege, hogy az fel malaczot el vetete | Borbeli Peterne, Catalin Azzoni ... vallia ... monda Nylas Antalne Martonnak ... te hituan lator, ket pinz neked emberseged [Kv; TJk

V/1. 227]. *1619:* ha eddig annyi szolgálatomra s írásomra egy pénz tekintetem s emberségem sem lőn, őnagysága kegyelmes ígíreti szerént mentsen meg innet [BTN[2] 230—1] ✱ *csak páráért egy ~t sem ígér. 1678:* mű megmondtuk, hanemha kivánságunk szerint lesznek az dolgok, mű bizony reménységért és csak páráért egy pénzt sem igérünk, annál inkább nem adunk [TML VIII, 134 Bethlen Farkas és Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz] ✱ *egy ~ ára becsületet nem hagy rajta. 1722:* Kis Enyedi Nováczki Pál Vram ... rám jőtt, ugj bánt velem a magom házomnál, hogj egj pénz ára becsületet nem hagjott rajtom [Pókafva AF; Ks 95 Borsay K. Pál lev.] ✱ *egy ~ ára sem telik benne. 1619:* én most csak simpliciter accusáltam Gáspár vajdát, és meglátja Felséged, hogy rajta is leszek, mert igen tökéletlen hazug ember is, csak nekem is csak azmint ... erősen megesküdt, soha csak egy pénz ára sem tölt benne [BTN[2] 324] ✱ *nem adna két ~t hitéért. 1633:* beszeli, beszeli, ne(m) adnek ket penzt hvteödert [Mv; MvLt 290. 135b].

5. pénzbeli vagyon/örökség; avere/moştenire în bani; Geldvermögen/Gelderbschaft | pénzbeli hozomány; zestre/dotă în bani; Mitgift in Geld. *1507:* Eleozor hagyom az En felesegem<nek> az Bozy tot mynd az malomal egyetembe ... mert mykoron Isten Nekem Byrta vala, Eu hozzot <E>n hozzam Barmot pezt kyket En Egyut el koltote<m> holta utan az harom germeket zaz foryntal Elegycek meg es ozolyon kozykbe [Kv körny.; NylrK VI, 186 Cheh István végr.]. *1560:* nylwan vagyon hogy mikor Lepeny Jstuan ... Margit Azzont Swky istuan megy hagyot feleseget az my anyankat el vette uolt Sok arany es ezewst marhakat penzt Barmot ... Sokat vit uolt Swkra [Kv; SLt ST. 6]. *1573:* eo kegnek vgy Teccyk teorwen zere(n)t hogi zabo gal harmad Magawal valo hity vtan tartozyk Mindeneket Ele hozny valamy az eo meg holt attiafia halala vtan eo kezebe lutot annak penzebe es Marhaiaba [Kv; TJk III/3. 124]. *1577:* az mj az w anyatul az mj marha marat volna mynden meuezettw marha vagj penz vagj aranj vagj vettes, vagj valamj labas marha mjndeneket megg engedet volna Almadj andras kachkan martonnak [Légen K; JHbK XIII. 36]. *1604:* az mi keues ezust marham penzem ruhaim es minden fele labos marhaym uadnak hagjom az en hutes felesegemnek szalancj Dorkonak [Halmágy NK; JHb XVI. 50]. *1627:* Wicej Peterne Aszszoniomat ... Elseoben megh Eskwttettwk, Hogy minden nemw Jokat, az melliek az Diuisiora ualok, Eleö neuez, es ád, mind penzt, Araniat Ezwsteot, mind Jngo, es Jngatlanokat [Kv; RDL I. 132]. *1762:* a' mi Edes Atyánktol réánk maradott Pénzből, contentállyon, ki fizessen [Mv; DLev. 4. XXXVI]. *1790:* Néhai Idvezült édes Nagy Anyank ... Réz Mária Aszszony ... Testalta vala mindennémü keresetit számunkra Testvérekül, a melly pénzböl és Jószágbol allatt [M.déllő TA; DobLev. III/674].

Szk: *~ből megelégít. 1594:* minek eleotte megh ozlatnek az iozagh, az Biro Borzasi Janosnak elseoben aggion zamot es mingiarast tartozzek megh elegiteni Borzasi Janost uagi penzbwl ugj marhayabol [Szászerked K; LLt] ✱ *~re házasodik. 1704:* a generál leküldé az uraknak Pekri uramnak egy levelét ... kiben több privatumok között írja, hogy úgy hallja, hogy Haller István uram el akar válni a feleségétől ... Úgy jár az, aki pénzre házasodik [WIN I, 186].

6. fizetség, pénzbeli járandóság/illetmény; retribuţie în bani, leafă, salariu; Gehalt, Lohn, Bezug. *1568:* Anna c(on)sors Mathiae Henteler, iur(ata) fassa e(st), Ezt tudom hogy az fyaual egyot eltenek, es mindent egy arant koltottenek, azth tudom hogy az fya penzert vert diznoth neky [Kv; TJk III/1. 189]. *1570:* Farkas pal Az Markos Antal attiafiay eggywt laktak Antalal es zolgaltak neky, de Nem Thwgia ha penzeyert vagy Ingen, azt sem Thwgia ha Egy kenyeren vagy kyleon voltak [Kv; TJk III/2. 138]. *1573:* Dorottia Baka Gërgine Azt vallia hogi 20 Eztendeie hogy harmad zomzed Bertalanhoz, Iambor eletinel es Igaz Mwnkayanal egebet Nem twd sem latot hozza, penzert Iart zeolebe [Kv; TJk III/3. 283]. *1649:* az Nagj Debrekj Hataron Arattanak az sjtajak, De azt Nem tudom klakaban arattanakj vagj pinzirt [Kv; RDL I. 135]. *1667:* Szegodem megh lovasznak Szevesztrenyi Beliboka Simont esztendöre igertem neki: Pénzt fl. 2[a] [Fog.; UF II, 253. — [a]Köv. a természetbeni járandóságok fels.]. *1679/1681:* ahoz nem értő embereket állattak à Banyakb(a) pinzért; esztendőben ketszeris valtoztatvan őket [Vh; VhU 677]. *1700:* Aknaj Gergely Deak Ur(am) solemniter Protestāl ne sit serum költseget farattsagot az Aknai Forumon meg keresni: es eő kme(n) eset potentiat hogy penzet le tartottak [Dés; Jk 305]. *1797:* adattak Conventiojokba Pénz és Gunya [Baca SzD; TSb 24]. *1802:* Ilyés György ... asztalos tsak a Törvényes időben a' mely a mester embereknek ki szakasztatott tartozik eö Nagyságoknak dolgozni, de más szabad orákon nevezetesen éjtzakákon szabad légyen az ő Nagyságok károk és Matériáléjok tsonkulása nélkül pénzért idegeneknek is dolgozni [Ne; Incz. XII. 1]. *1856:* Bosla Ferencz, Zsakó István ... meg fogadák pakulárjaknak Bedelői Duma Vasziliát ... következő fizetéssel 1ben Pénz: 100 ~ egy száz rft válto. 2or[a] [Torockó; Bosla. Szász Mózes jegyző kezével. — [a]Köv. a természetbeni járandóságok fels.].

L. **még a** *deputáció-, heti-* **és** *hópénz* cimszót.

Szk: *~ keresni. 1756:* mint hogy szegeny ember voltam menegettem eö kegyelmihez penz keresni [F.csernáton Hsz; HSzjP Fegyverneki Istvan (42) pp vall.] ✱ *mozdító ~* kb. serkentő jutalompénz. *1848:* Egyik Biztosnak mint al Szonoknak Mozditto pínze 12 xr ... A másik Biztosnak mint Irnoknak mozditto pínze 6 xr [Dés; DLt].

7. *~ül* készpénzben; în bani peşin; in barem Geld. *1567:* Regestum super Sedium siculicalium Maros Wduarhely Chik et gyergyo 1.5.67. Ad exaccionem Contribucionis d. 25[a] ... Het ezer negy zaz hwzon egy capwt tezen myndenesteol penzwl tezen tyzen nyolcz zaz forintot esmet ottwen forintot megynt ott forintot s ottwen penzt [SzO II, 216, 223. — [a]Köv. a 25 dénáros adónak székenként és településenként való fels.]. *1568:* Ezt Tugyuk hogy, Torozkay gergel az zołoth Alch Antalnak ada p(ro) f. 40 ... Ezth monda akor Alch Antal, hogy semy gongia Ne legyen arra, Mert vagy penzwl vag hogy, de eo meg fizet [Kv; TJk III/1. 230]. *1574:* uolt zalogban egy arany Lancz ... Aztes meg meretok nyoma huzon harmad fel aranyat ... ugy wegezenek hogy frathay Janos wram Az my myklos vramat illety abol penzul fyzesse ky ne uaggdallyak darabonkent [Fráta K; SLt S. 14]. *1600:* 23 May JIlyes Gaspar adott el 34 Báránt ... ennek dezmaját pinzwl atta megh, tezen valtowal eozwe f 1. d 28 [Kv; Szám. 9/XII. 104 Igyarto Simon isp. m. kezével]. *1679/1681:* Az Esztenákrol az e(n) szamomra jaro Berbecz és Sajtbeli adó szabadságomba(n) álvan aszt ha pinzül végyeme bé avagi marhajul ... inkabb ... őregh jó berbeczeket vétessen [Vh; VhU 673]. *1690:* Az Só Aknákrol eddig járni szokott tizen hat száz forintnak ki adatását ... ha lehettsèges penzül adgyák meg [Kv; KvRLt X. A. 5]. *1767:* A' Salaristáknak bor fizetések ki nem telvén concludaltatott hogy mostan restantiájok ki fizettessék pènzül, 8

sustakjával [Kv; SRE 223]. *1797:* adosságok vagynaké ? azoknak Interesse esztendőnként pénzül, dologul, Gabonául fizetődiké ? [Dob.; WassLt vk]. *1810:* Kádár Ferentz ... Török buza kárát praetendálja ... határoszta meg a' Tisztség, az Hütességel együt négy véka Törög buzát Szemül ha pedig most Törög buza készen nintsen tartozik fizetni penzül [F.rákos U; Falujk 60b]. *1812:* A tőb hátra maradot Reszét is Tavaszal Szent Janos napig vagy borul vagy Pénzül ki fizetem [Sárd AF; KmULev. 3 Szilágyi Ádám lev.]. — L. még RSzF 175.

Szk: *idevaló ~ül. 1723:* az én kedves eöcsém Aszony számára valo sellyemnek az ára negyven drám lévén az sellyem s drámia két parán ide valo pénzül nállunk [ApLt 2 gr. Ferratiné gr. Kálnoki Ágnes Apor Péterné Kálnoki Borbálához] ✱ *jó elkelhető (folyó) ~ül. 1703/1780:* Borbereki Gáspár uram ezen zállogos Joszágát nem mástol költsőnőzött pénzel, nem is más Számára, hanem maga Számára váltsa ki, és Simul et Semel jo el kelhető follyo penzül tegye le [Marossztkirály AF; DobLev. I/58]. *1722:* a két száz huszon öt forintokat ... jo el kelhető pénzekül meg adták, exolválták, és Bolgár Borbára Aszonyis leválta [Ne; i.h. I/99]. *1728:* jo bizonyos elkelhető penzül deponalylya az B. Che(ne)k [Kv; ACJk 140]. *1765:* azon summat Esztendö el telése után mindgyárt egy (!) etzersmind jo elkélhető pénzül letenni, és meg adni tartozzanak [Ks 18/LXXXVIII. 15 gub-i scriba fog.] ✱ *(jó) folyó ~ül. 1743:* Mellj conditiökra meg egyezvén 's mind a' két részröl allandokeppen rá hajolván a' Venditorok a' megh írtt nyoltzvan forintokot jó folljo pénzüll paratis e(t) numeratis leválák [Torockó; Bosla]. *1764:* leváltam folyo pénzül a Nms Ref NEnyedi Collegium cassajából, 100. Mforint Interesnek Capitalissat interesre (így!) [Ne; DobLev. II/350]. *1812:* a pénzt ... a terminuskor follyo pénzül bé fizetni kötölözték nékünk lett jobb jobb kezek(ne)k bé adásával [Fejér m.; i.h. IV/947] ✱ *jó ~ül. 1624:* En Kolosvarat lakozo Hadady Janos Deak adom tuttara az kiknek illik az levelemnek rendiben ... az Nemes es Nemzetes Nag Dobaban lako Spaczay Gasparne Azzonyo(m) ... adot enneke(m) tallert 12 harom Aranyat (így!) melyet en fogadok w kegnek iamborul ... contentalny hasonlo io penzul ugyan tallerul es Aranyul [Kv; RDL I. 124]. *1659:* az fel vetet summat ejjel nappal siessen be küldeni jo penzül az komornik kezehez küldhessük be az Portara mentöl hamareb [UszLt 15 fej.]. *1686:* esztendőbelj Virág napjára tartozom ... io pénzül megadnom [Mezőbánd MT; MbK] ✱ *száraz ~ül. 1861:* (A tartozást) valósággal száraz pénzül fizettem a(z) ... urnok [Csóka MT; VH] ✱ *szép folyó ~ül. 1807:* A Pénzt ... percipiálá Tkts Borbereki Josef Uram ... Tekts Pallos Sámuel Uramtol Szép folyo pénzül és birtokába adá Tekts Pallos Sámuel Vramnak ... Ispánlaki egész rész Joszágát és annak minden Némü haszna vételeit [Ispánlaka AF; DobLev. IV/906] ✱ *tiszta ~ül. 1720:* mely husz forintokot mű előttünk Levalais Szabo Ferencz Tiszta Pénzül [Tarcsafva U; Borb. II] ✱ *uzuális jó ~ül. 1640:* kértünk kölcziön flo: 2500 Magiar forintot, ugimint két Ezer Eöt száz forintot, poltura es garas mostani usualis io penzül [Kv; RDL I. 122].

8. *~ben* készpénzül; în bani peşin; in barem Geld. *1820:* tartozunk e felett: a kendert szalmájából feltakaritni, abbol 4. fontot megfonni, 10. singet meg is szöni; gyomlálással, és rostálással is tartozunk; egyéb dáciákat sem pénzben, sem in natura nem adunk [Báld K; BLt 6]. *1823:* meg határozta, és határozza a V. K. Társaság hogy ... egj vasért 6 xr a' most-is állyon ... és valaki ez ellen hibázik s ezen végzést meg rontaná nem tsak a többot adással, hanem annak tsak meg igérésével és akár pénzben akár vasban, Az 12 az az: tizenkét Mforintokig büntettessék [Torockó; TLev. 9/47]. *1847:* (Az) ellenöri erdő Biztosok ... A minden Szorgalom és Ügyekezet daczárais, meg történhető kártevöket ... a mikor a körülmény kivánnya ... kötelesek meg büntetni pénzbe, de nem Borba, a mi egészbe eltöröltetik, a büntetés díjj mennyen a Birák kezére [uo.; i.h. 10/9]. *1850:* Ki mutatása ... az Insurgensektől fel csikort adonak, pénzben és termékben [KLev.]

9. vhány pénznyi/dénárnyi; care costă un anumit număr de dinari; einige Denare wert. *1568:* Siueges Geruasius Nemez gyarto, Cleme(n)s Nemez gyarto iur(ati) fassi sunt pariformiter, hogy eọk egez cehọl vegeztek hogy valaky eọ kọzọlok Coloswarot es Monostoron myw szert vezen, az tọb mesterekel tartoszek meg oztany, szasz penz kọtel alat [Kv; TJk III/1. 221]. *1653:* En osztán inter ponáltam magamat, Ozdi Uramat bè hivatván megh kérdeszte miert tartanà el az Csepreghi Ur(am) aranyit, nekem eztt mondotta Csepreghi Ur(am) aranyit nem tartya el, mert nekem nem tartozik Csepreghi Ur(am), és soha egy pénz kàrt nem tött [Kv; CartTr II. 871 Casp. Veres Marti past. eccl. orth. vall.]. *1760:* én nem tartaztam volna egy pénz Interesselis [Gógánváralja KK; Ks 92].

◇ Szk: *~nek szerelme* kb. pénz utáni vágyakozás; lăcomie/sete de bani; Geldgier. *1791/1798:* Meszsze kelletik azokatis mi töllünk el-távoztatnunk akiket a' pénznek szerelme, vagy reménysége indithatna a mí gyülekezetünkb(e) valo vágyodásra [M.bikal K; RAk 27 püsp. kl] ✱ *vki ~ által korrumpáltatik* vki pénzzel megvesztegettetik; a fi mituit cu bani; mit Geld bestochen werden. *1760:* a Dunán túl és innen való hadaknak praeficiáltatván Forgách Simon, Pozsonyt vítatja, de a pénz által corrumpáltatik, és alkalmatosságot adván a németnek, Leopoldba élést visznek a németnek [Kv; KvE 247–8 GM] ✱ *vkit ~zel korrumpál* vkit pénzzel megveszteget; a mitui pe cineva cu bani; jn mit Geld bestechen. *1731:* Tugyae a Tanu ... hogy ki eröltette erőszakason a Tanukat vagy vallókat arra hogy félelembölis valyanak ... és kicsoda corrumpált penzel a Tanul kőzül, hogy mellette az ő kívánsága szerént, és az ő részére valyanak ... ? [Sövényfva (KK) környe.; Born. XXXIX. 16 vk].

pénzadás pénz-átadás; predarea/înmînarea banilor; Geldübergabe. *1602:* ez iratas penigh es penz adas lött ... Marton biro falus birosagaban [Vaja MT; Törzs]. *1742:* az megh irt Föld Zalagasitas földre valo Pinz adas es levalas ... mi elöttünk így menven vegben, melyröl miis attuk ... ez testimonialis levelunket ... kezünk irasaval es szokatt pecsetünkkel megh erössitven [Ne; DobLev. I/199]. *1818:* Kedves Fiam! ... az Unokám ... Tegnap ... Mint hegyi Tolvaj ... erőszakoson pénz adásra szorongatott [M.régen MT; TLt Praes. ir. 321 Palatkai Anna fiához]. *1851:* Ezen Contractusba meg nevezet Széna Reten lévő két rendbelí Pénz adásakat F Sinfalván residealo Csongvai Sámuel ki fizette légyen ... Nejével Kardas Agnessel edgyütt [Asz; Borb. I].

pénz-adminisztráció pénzbegyűjtés; încasare de bani; Geldeinnahme. *1765:* mikor Pénz administratióra mentünk, halatskát, vajat, majorságot, gyümölcsöt igyekeztünk vinni ... az Aszszony ... kivált az halat kedvesebben vette [Szeszcsor H; Eszt-Mk Vall. 263].

pénzadó pénzbeli adó; impozit; Steuer. *1854:* A' Birtokon lévő pénz adot én fizessem egészbe, a' mi gabona vagy egyèb aproság rovatal azt ő hordozza mint felibe mívelő [Egerszeg MT/Mv; DobLev. V/1373 Dobolyi Bálint kezével].

pénz-adósság pénzbeli tartozás; datorie în bani; Geldschuld. *1570:* Zewch Giarfas ... valla ... az felperes panazolkodyk volt azon Neky hogy Az alperes ... Nem akarna neky semmyt adny Sem Zolgalatiaba sem az Annyatwl Maradot kewes penzadossagba [Kv; TJk III/2. 53]. *1632:* oda mentem vala egi nehany pinz adossagert s hat az hazban lakosnak es en mindgiart ki fordulek az hazbol [Mv; MvLt 290. 95b]. *1706:* Vagyon ezen Udvarházhoz penz adosság Bereczkb(en) f. 200 kire is minden forintra egy egy nap dolgozn(a)k [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.].

pénz-alamizsna pénzadomány; donaţie în bani; Geldspende. *1671:* felljül megh nevezet Clastromokba és hellyekre specificalt pénz alamisnatis eo keglme Kornis Gáspár őtsém vram tartozzék megh adni kész pénzül [Ks 14. XLIIIb özv. gr. Csáki Istvánné Mindszenti Krisztina végr.].

pénzalap pénzbeli alap; fond, resurse/mijloace financiare; Geldfonds. *1847:* Minthogy a megyei tisztségnek semmi pénzalap, melyből ilynemű fizetésről[a] rendelkezhessen, hatalmában nem létez, bátorkodunk eredetileg a Felséges Királyi Főigazgatótanács eleibe fölterjeszteni, oly kéréssel, hogy e tárgyban maga további rendeletét megtenni méltóztasson [VKp 204. — [a]Varga Katalin élelmezési költségei].

pénz-árenda bérösszeg; arendă (în bani); Pachtgeld. *1783:* Szilágyi Sándor ő klme ... recognoscalta mí előttünk azt hogy azon Joszágnak három Esztendei pénz arendáját Kilentz Forintokat percipiált [Mezőbánd MT; MbK XI. 69].

pénzárenda-fizetés bérösszeg lefizetése; architarea/plata arendei; Zahlung des Pachtgeldes. *1856:* kértem hogy ... vagy Birtokom alá adassék allodiumom, vagy szolgálatra pénz árenda fizetésre szorittassanak, az ő Felsége kegyelmes rendelete nyomán [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1403].

pénzásás elásott pénz utáni kutatás; căutarea banilor ascunşi în pămînt; Suche nach vergrabenem Geld. *1746:* Vass János nevü idegen jövevény ismeretlen ember, kinek maga jámborságárol senkitöl leg(iti)matioja nem találtatik; incaptivaltatván penig pènz nézés, ásás, és keresés alkalmatosságaval, találtattak nálla feles L(ite)rale Instrumentumok, melylyek tellyesek Religio ellen valo p(rae)varicatioval, szentség töréssel büvöléssel bájolással [Torda; TJkT III. 110].

pénzbeli 1. pénzben adott, ill. kapott; dat sau primit în bani; in Geld gegeben oder bekommen | pénzben adandó, ill. kapandó; de dat sau de primit în bani; in Geld zu gebend oder zu bekommend. **Szk:** ~ *adó. 1690 k.:* eötven Falunal több vagjon, a kik csak könnyen viselik az dolgott, ez mostani kevés Élésnél, penzbeli adott sem adtanak [Utl] ✱ ~ *ajándék. 1665:* Kivántatik az is ... hogy az ő felsége követének ajándék készíttessék, de igen titkoson, mely mind tisztességesben s mind titkosban pénzbeli ajándékúl lehetne meg [TML III, 471 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz Bécsből]. *1843:* azt is hallottam, hogy Varga Katalinnak a falusiak közül ki mit akart, mint pénzbeli ajándékot előlegesen is adott [VKp 73] ✱ ~ *béradás* készpénz-járandóság. *1726:* A hol pedig ezen pénzbéli béradásban az ecclesiai személyek defraudaltattanak volna, saltem a három sustákra elevaltassék, melynek harmada leszen az mesteré [Somlyó Cs; SzO VII, 325] ✱ ~ *büntetés. 1796:* minden erdő pusztitokat ... meg-is büntethessenek de nem borbeli szokot büntetessel hanem vagy pátza vagy más haszonra fordithato büntetessel a' penzbeli buntetesről pedig hitelesen szamoljanak [Torockó; TLev. 10/6 gr. Torotzkai Pál kezével]. *1826:* (A) meghatározott 12 magyar forint és 50 pénz pénzbeli büntetés helyett hogy 12 pálcaütéseket kapjon in poenam emendae (!) lingvae az alperes, ezennel megítéltem. Köntzei Béniam, szolgabíró [F.rákos U; RSzF 259]. *1847:* akit az erdőgornyikok megfoghattak[a] ... nagy pénzbéli büntetést róttak réá [VKp 232. — [a]Tiltott fahordáskor] ✱ ~ *cenzus* pénzben fizetett haszonbér. *1828:* Déési Hoszszu István Urnak a Malaton lévő ... Házát ... Utána járondo nyilaival egyetemben ... vettem Taxara ... 30 ... Válto Rforint kész Pinnben (!) ... oly meghatározással hogy az irt Pinzbéli Censust két versen ... tsalhatatlanul befizetni köteleztetem [Dés; Törzs. Dési taxalisták] ✱ ~ *erogáció* pénzkiadás. *1682:* Szikszai Imre Vr(am) ... utolso Ratiojában ... csak Liquidum Debitum vagyo(n) fl. 383//6 Ezen kivül nagi fogiatkozasok, Buzaban, Borban, es pinzbeli Erogatioban is [Vh; VhU 681]. *1700:* Kővétkezik holmi diversakra valo Pénzbeli Erogatiom [Kv; Szám. 40/I. 26] ✱ ~ *erogatum* → ~ *perceptum* ✱ ~ *fizetés* készpénzzel való díjazás. *1593:* Az p(rae)dicatorok fizeteset penigh es Plebanos vra(m) Allapattiat, varosul, Amy az bort buzat, penzbelj fizeteseket Nezy, biztak el ighazgatnj, Az zam weweo vraimnak es a' tanachnak Authoritasokban [Kv; TanJk I/1. 223]. *1662:* Orahoz lato Sipos Peternek, ki egyszer s mind varbeli egyhaz fiuis Pinzbeli fizetése az gyaloghokkal együt horul hora ... f. 3 [Fog.; UF II, 220]. *1709:* az Méltos Hertzég Fogarasi Szamtartoja Herszenyi György Deák ur(am) az 1709 esztendobeli elsö cantoromra ... jarni Szokot penzbeli fizetesemet u m flor ungar 30 ... megadta [Fog.; Utl]. *1765:* Lévén minden Cantorba pénzbéli fizetésem flor. h. 57/50. minden Cantorbol excindálok ö Kegyelmének[a] fl. h. 7//50 [DobLev. IV/217. — [a]A káplánnak] ✱ ~ *interes* kamat. *1850 k.:* véllem téendö kegyességiért pénz vagy munkabéli interesre magam nem tsak ajánlom hanem Contractizalom is magam [Szászújös SzD; TSb 35] ✱ ~ *kollekta* pénzgyűjtés. *1847:* Vádoltatik továbbá[a], hogy új, nagy summa pénzbeli collectát csinált | Vádoltatik valló, hogy 1846-ban újra nagy pénzbeli collectát csinált [VKp 175–6. — [a]Varga Katalin] ✱ ~ *költség* kiadás. *1662:* a magyar vitézeket a cseh uraim, nékünk frigyes társaink ellen kivitték, kik anélkül is pénzbéli költségükkel, gyakorta vitézekkel is a magyarországi véghelyeket segítették [SKr 110]. *1784:* az hol ... Marhával, avagy gyalog szerben valo szolgálat kívántatik ... mind azokat pénzen fogadott Emberek által vitetik véghez, holott az Helység béliek minden pénz béli költség nélkül effectualhattnak [Torockó; TLev. 2/6. 3a] ✱ ~ *perceptum* pénzbevétel. *1784:* Parantsolja Ngod ... hogy minden pénzbéli Perceptumrol s erogatumrol demonstrátiot keszítvén küldjem fel ... de azt én ... ha meg feszitnének se tudnám

lelki sérelem nélkül [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] ✱ ~ *taksafizetés. 1667/1681:* Nemes Szemely Vitezlő Sztojka Stephan Feleségével ... Haczogh Varosa ... rend tartasa szerint alkolom szerint ... bizonyos penzbeli Taxa fizetésre, nem egyeb paraszti rabotas szolgalat ala hagyattak volna magokat [Hátszeg; VhU 365].

2. pénzben való; în bani; Geld-. **Szk:** ~ *adósság. 1676:* Almási András Vr(am) f. 46/95. pénzbéli adosságais ide tudodott [Kv; RDL I. 155a]. *1709:* determináltatott ... hogy az penz belj adosságok(na)k Interessét meg fizetvén ... várakozzék az Creditor az Capitaléért [KvLt I/197 a gub. Nsz-ből]. *1737:* az Ak ő kglmek, engemet tulajdon olly dologért kivánnak p(ro)sequálni, kit is néhai edes Uram acquirált ... p(rae)tendálvánn egjebeket is, ugj mint: pénzbéli adósságot, Ágyra kivántató, Vas fa, Fazakas-Mesterséghez kivántató minden szinű szerszámokat [Dés; Jk 232] ✱ ~ *felváltháts* pénzre cserélés. *1846:* Kresovítzki István bé adja kérelmét hogy a' remek éve, pènzbeli fel válthatását nyerhesse meg [Kv; ACLev. Kül. Perc. 48] ✱ ~ *fogyatkozott állapot* pénzszűke. *1636/1676:* (A kölcsönt) Kamuthi Miklos Vr(amna)k megh nem adhattam pénzbeli fogyatkozot allapatom miat [Kv; JHbK XX/3] ✱ ~ *fundus. 1754:* Vagyon pénzbéli fundussa ezenn ecclesiának interesre érogálva mintegy 238 forintja [Zsobok K; ETF 107. 19] ✱ ~ *haszon. 1597:* Gergh Alcznernek az Gorbo videkj iozagrol valo Zam adassa. Ez iozagnak zokot adaya es egieb zedeo wedeö ez eztendeoben mindenesteol tt f 314/84. Egibe computalwa(n) tezen az idey penzbely hazna ez wy iozagnak f 464/84 [Kv; Szám. 7/III. 20] ✱ ~ *huzavonás* pénzben való húzás-vonás. *1815:* (Az) Utazok is azért hogy a' nyomáson ki eresztenek sok féle pénzbéli huzavonásokat szenvednek az Helység Lakossitol [Dés; DLt 361] ✱ ~ *ígéret. 1677:* Ezt-is hátra nem hagyván, hogy usque ad apprehensionem Regiminis senkinek Joszág, nevezetes Tisztek, és derekas pénzbéli, vagy egyéb jövedelembéli igireteket ö Nagysága[a] ne tégyen, ha penig történnék-is, nullius sint roboris ac firmitatis [AC 34. — [a]Rákóczi Ferenc]. *1726:* az hűtlők pénzbéli igirettel el nem fascináltattak volna [Dés; Jk]. *1826:* pénzbeli igérettyeket ... kinyilatkoztassák [Nsz; DLt 880] ✱ ~ *jövedelem. 1679/1681:* Arrais vigiazzo(n) eö kglme[a], hogi valakiknel az e(n) pinz béli jövedelmem forog, aszt magok hasznokra ne forditczak, se kereskedest azzal magok szamara ne indicsanak [Vh; VhU 675–6. — [a]Az ub] ✱ ~ *kár. 1737:* Exhibeált Documentumimból satis superq(ue) constál, hogy az Incta Asz(sz)onyok miá vallottam légjen pénzbéli káromat [Dés; Jk 260a] ✱ ~ *likvidáció. 1729:* Ad Instantiam Dni Doctoris Josephi Lőcsei az három esztendei penzbeli Liquidatiojanak fele resze relaxaltatott [Dés; Jk 385a] ✱ ~ *örökség. 1863:* Alajos fiam ... pénzbeli örökségéhez képest megröviditést szenvedett 's anyai kötelességemnek nézem öt ezirant néműleg kárpotolni [Kv; Végr.] ✱ ~ *porció. 1633:* Ha penigh egimastol kewannjak, esztendeő harom nap alat, eggyk az masiknak adgia ki penzbeli portiojat az eőreőksegekbeöl [Kv; RDL I. 112]. *1637/1639:* Az mi az Belseo Eőregsegekben leueo penzbeli portioiat Illetj az Relictanak arrol az derek Inuentarjumban Emlekeztünk. Itt ne(m) Itelem szüksegesnek [Kv; i.h. 111] ✱ ~ *pretenzió* pénzkövetelés. *1752:* Az Szabó András 77. pinzbéli praetensiojat meg orvaslattam, tuáb ne(m) lészen véle adós, többet ne urgéál kárt rebonificatiot [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.] ✱ ~ *proventus* pénzjövedelem. *1684:* A Die 1 Apr(ilis) kezdődvén ä korcsmállás, Pénzbeli Proventus jelen nincsen [Gyf; UtI]. *1756:* nagy vas Láda, melly Dominalis, vagy Provisoralis Cassának neveztetik, holott az Uraság pénzbéli Proventussa conserváltatik külőnős nagy kemény mesterséges Zárral muniálva [Déva; Ks 92. I. 32 Kúrialeír.] ✱ ~ *repartíció. 1843:* ki vagy kik tették azon pénzbeli répartitiót minden faluban, és kikre bizatott azon pénznek bészedése ? [VKp 69] ✱ ~ *restancia. 1708:* (A) Salaristák ... Penzbeli Restantiajaknak Summaja meg nevekedet [Kv; SRE 103] ✱ ~ *rész. 1634:* az mi ezüst marhaia volt azokban mind cziak penzbeli rezt itiltek wolt az Leannak, az attyanak hagyua(n) az p(ro)prietassagat | Ezek utan az mi ferfi es Aszonyember valtozotok (!) voltanak azokatis diuisor vraim az harmad(na)k excidalasakor megh beczwlwen, penzbeli reszt itiltek cziak az aruanak [Kv; RDL I. 105]. *1637:* Egy szeonyegböl, egy szederies failandis menteböl, es egj Puskabol, Jutot Peternek Penzbelj resze, Nyolcz forint d. 33 [Kv; i.h. 24]. *1681:* az nagjobbik gyermek(ne)k Mihok(na)k penzbeli része két rész [Kv; TJk XIII/1. 10] ✱ ~ *részecske. 1674:* Fimbriger Márton szeoleje félébenis vagyon az városnak vallami pénzbeli reszecskéje [Kv; Szám. 34/L. 23] ✱ ~ *rovatal* adókivetés. *1847:* Minden esztendőben pénzbeli rovatalok három-négy versen történtek, minden füstre 1 forint conventiós pénzben volt a fő-rovatal, a legkevesebb 10 krajcár ezüstben, ezen rovatalt pedig szedték fel [VKp 212] ✱ ~ *sarcoltatás. 1710 k.:* mit követtenek el rajtam negyvenkilenc heti keserves rabságom ... becsületem elvonása ... terhes kezesség és nehéz reverzális, újabb méltatlan gyalázatos perbefogás, pénzbéli sarcoltatás által [Blm. 990] ✱ ~ *segítség. 1585:* Lonner Mihalj vallia ... Olaios Georgy ... Hozzw Martonnal Alkut megh En feddem vala Rea myert ment volna oly hamar ky hazabol, felele erre ... semmibe enge(m) hozzu Marton meg Ne(m) chalna ... Igirt Hozzw Marton ... penzbely segitsegetis [Kv; TJk IV/1. 412]. *1653:* Érkezék ... Rudolphus császártól szép segitség, ugy mint gyalog és lovas német ... küldött vala pénzbéli segitséget is [ETA I, 43 NSz] ✱ ~ *summa. 1584:* Az felliwl megh irt penzbeli summakat mind egibe vetwen es Zamlalua(n) teot ez eztendej Ado Summa zerent f 6566/50 [Kv; Szám. 3/XIV. 8] ✱ ~ *szukkurzus* pénztámogatás. *1786:* Feleségem jussán, vérségin, minden pénzbéli succursussa nélkül váltattam a' Sarádi Részt Nagylakan és Káptalanb(an) G. Rhédei uraktol in fl. 950 [Nagylak AF; DobLev. III/616. 1a] ✱ ~ *szükség* pénzszűke. *1572:* Safar vraim ... Jo Bezedel erteny agyak biro vramnak az penz bely zwkseget [Kv; TanJk V/1. 55a]. *1825:* önkéntesen igéré Tekts Dobolyi Sigmond Vr Hogy akkár pénzbéli akkár gabona Szűgségébe lévö állapatjaba fog adni Vig Miklosnak rendre 25 ~ Huszon-öt Rh forintakat [Nagylak AF; DobLev. V/1105].

3. pénzben kifejezhető, anyagi; material, în bani; materiell, Geld-. **Szk:** ~ *bőség* anyagi jólét. *1848:* Fáj, és holtig fog vérzeni szivem azért, hogy én ... ezen Háznak pénzbeli bőseget ... fel segílve, most éppen abbol zárattam (!) halálig lett gyalázattal [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1274 Szabo Rácz Pál Dobolyi Bálinthoz] ✱ ~ *érték. 1829:* maradott még 14000 fl. Melyböl kivonván a' pénzbéli érteket 6749 fl. 11 2/4 xr Marad Tereh Egyesületünken 7250 fl. 48 2/4 xr [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.] ✱ ~ *javak. 1677:* Az elég-tétel pedig nem valami haszontalan ... marhábol légyen, hanem az adósnak örökségén kivül, ha találtatnak, ezüst, arany, és pénzbéli javai, bora és buzája, azokbol légyen [AC 190].

pénzbér pénzbeli fizetés; leafă, salariu, retribuţie în bani; Gehalt, Lohn (in Geld). *1781:* Csíktaplocai primipilus Nagj Mihály admoniáltatta ezen fórum eleiben ugyan taplocai primipilus Botár Istvánt, gyalogkatonát, ez okon, hogy szolgálatban lakván az fia, Nagj József, 1781-ben Botár Istvánnál, kitelvén esztendeje szolgálatjának pénzbérit, 6 sustákot és egy kucsmáját az inctus eltartotta [Taploca Cs; RSzF 123].

pénz-béradás pénzbeli fizetség; plată în bani; Gehalt, Zahlung (in Geld). *1726:* A pénz béradás iránt a megyéknek régi constitutioi tartassanak meg, ha casu quo valahol valami inusualist béhoztak volna a megyék pénzbéli béradásban, azon novelitások poenitus praesentium vigore abrogaltassanak [Somlyó Cs; SzO VII, 324–5].

pénzbírság pénzbüntetés; amendă, pedeapsă în bani; Geldstrafe, Geldbuße. *1672:* Mikor a' Táblát a' Czéh Mester elbocsáttya ... a' mennyi penz birsaggal jár a' Tábla a' szerint ki ki rendel el külgye es a' Tablat senki ne kesedelmeztesse [Dés; Jk].

pénzbukás anyagi csőd; faliment; Bankrott. *1855:* De alig tudatám velök pénzbukásomat, azonnal meghülepült a barátság éltető melege [ÚjfE 144].

pénzbüntetés pénzbírság; amendă, pedeapsă pecuniară/ în bani; Geldstrafe, Geldbuße. *1823–1830:* Ha valakire testi vagy életbeli büntetést mondanak, az egzekúció előtt a minisztériumnak jelentsék fel. A pénzbüntetést az akadémia hasznára fordítsák [FogE 233]. *1870 k./1914:* Poena, poenalitás: minden, vagy a rector professortól, vagy a sedriától kiszabott büntetés; mégis leginkább a pénzbüntetésekre értettük [MvÉrt. 31–2].

pénzecske 1. kis pénzösszegecske; sumuliţă; das bißchen Geld. *1722:* ki adta(m) kevés pènzetskémet dolog feiben, az által folj az oeconomia(m), amaz nagy szüksegben szèpecskén adta(m) el Gabonácskát, abbol teremptettem vala pénzetskét, de aszt ki rívá az szegénj oláh töllem [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1743:* én egy kevés pénzetskét ... Borbol Congeráltam s pálinkából [A.árpás F; TKl Váradi Zsigmond Teleki Ádámhoz]. *1748:* hallottam masoktol köz beszedben hogj mi keves Penzecskeje volt az Matye Felesegenel tartotta volna [A.jára TA; Borb. I]. *1763:* a' mi pénzetskét gyüjtegethettem a' Jószág proventussábol, ha késécskénis, el indultam, és ide Szökefalvára le hoztam [Szőkefva KK; BálLt 1]. *1776:* B. Bálintitt János Ur ... méltoztatott nékem meg-küldeni Flor. hg. 257 Dr. 50 ... Allván penig ezen Pénzetském nevezett Mlgs ötsém Uramnál Tiz Holnapokig [Moson MT; i.h. 92]. *1782:* Fattyu Todor ... az mikor ... valami pénzecskét hozhatott az házbol abbol részesitette Bocska Gligort és Annyát mint Szűléit [Sólyomkő K; Eszt-Mk].

Szk: *semmi* ~ jelentéktelen pénzösszegecske. *1830 k.:* lèszen Ur Bátyam oly Jo hogy meg nem Neheztel reám hogy alkalmatlan lészek ezen Semmi Pénzetskémért [Mocs K; BetLt 1 Henter Farkas Vajna Istvánhoz].

2. *elegy-belegy* ~ értéktelen pénzérmécske; monedă (divizionară) fără valoare; wertlose Geldmünze. *1720:* Vagyon Egy Csomoba fűzue egy pár Palastra valo kapocz es ket ezűst gombocska ... ket kis boglárocska ... Valami elegy belegy pénzecskék [Kv; Pk 6].

pénz-egybegyűjtés pénzgyűjtés; încasare de bani; Geldsammlung. *1843:* A pénz-egybegyűjtéssel az a cél, hogy Varga Katalin és Kriznyik Todor járhassanak a faluk peres dolga igazításában [VKp 75].

pénz-ellopó pénztolvaj; hoţ care fură bani; Gelddieb. *1814:* meg mondotta a' Boszorkány Péternek, hogy meljik volt a' károsittó, vagy pénz el lopó [Banyica K; BfR 117/1].

pénz-elveszés pénz-eltűnés; dispariţia banilor; Geldverschwinden. *1593:* Hallottam Balintol mo(n)dotta hogy mikor Sewkeóbeól kj megjen, keze mosatlan kj ne(m) megjen, hyret hadgia, ott. Azon keozbe ez penz el vézes leön [UszT].

pénz-elvétel pénz-ellopás; sustragerea banilor; Geldentziehung, Geldstehlen. *1593 k.:* latom hogy a te dolgod az penz el vetel [UszT].

pénzes I. *mn* **1.** tehetős, gazdag; bănos, cu bani; reich, mit Geld. *1578:* biro vram ... haggia megh az adozedeo vrainknak, hogy ha hun tudnak affele penzes vrainkat, eo kegmek ... ne restelliek a munkat hane(m) eo k. meg bechywlliek es hazaknal talallyak meg, keolchyenezzenek teollek, es az adobol fizessek meg esmegh eo kegmeknek [Kv; TanJk V/3. 168a]. *1650:* Cehúl vegesztek eo kglmek, hogy Ceh Mester vrajmeknak vígiazasok legyen rea, miczyoda halottat fogadnak fel Temetni, penzes halottat, az mely az Cehnek kissebsegere lehetne, mint neha megis tórtent [Kv; ÖCJk]. *1657:* ez gonosz embernek[a] az fejedelem[b] alatt oly continuus szüretje vala, hogy azáltal nagy kincset is congerált vala, úgyhogy akkor senki Erdélyben pénzesebb ember nem vala [KemÖn. 254. — [a]Kassai István. [b]II. Rákóczi György]. *1705:* A pénzesebb emberek pedig a magyarok közül, kiket specifikáltanak, Récsei uram, Sebesi Menyhárt és Pápai Pál is közöttök be van adva [WIN I, 575]. *1765:* Nehai Idősb Nagj Ajtai Cserei Mihály Urat itt közöttünk leg penzeseb embernek tudom lenni [Bölön Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.]. *1823–1830:* Contrascriba akkor volt Trauzner Dániel, aki előbb koródszentmártoni, ma besenyei pap, kicsiny tanulású ember, deákkorában pénzes, hatalmas, ma csak a sok gyermeke [FogE 96]. *1826:* a pénzes halottnak sirásásáért fizetendő pènznek fele rèsze illeti a' sirásokat, fele pedig a Kalandost [Kv; EM XI, 375 A külközép-utcai Kalandos társaság art.]. — L. még CsH 215; RettE 123, 233.

2. pénzt halmozó; care acumulează bani mulţi; Geld ansammelnd. *1630:* Az nagy hatalmas császárok is Erdélyben nem pénzt kerestek, hanem emberi bátorságot, mert Erdély nem pénzes ország, hanem szablyás ország [BTN[2] 436].

3. fizetett, bérért dolgozó; salariat; für Lohn arbeitend. *1589:* Az uiz Vetelhez kezdettem Juniusnak 16 napian. 16 Juny volt 13 penzes Miuesem, kiknek napp zamra fizettem 14 neg' penzt f. 1/82 [Kv; Szám. 4/XI. 25–6]. *1662:* Görgény várának, hogy csak az éjszakrul való szőlőhegyéről állíttathatnék lövéssel való ártalma, az ellen egy igen-igen erős kőrakású, kétszárnyú öreg kasamatás bástyát indíttatott vala és a vár piacán levő egy alkalmatlan hegyes kőszíklát, sok munkával, pénzes tótokkal felvágattatván, a piacot megtéresítette vala [SKr 295]. *1756:* (Az attestatoriából) ki tetczik hogy tized magamal kell a házamnál a' Sot ennem, s azon kivűl kéves Jobbágyátskaimat, s pénzes dolgassaimat etellel kell tartanom [Feldoboly Hsz; DobLev.

I/279. 2b Bartok Áron foly.]. *1794:* Igaz é, hogy ... az Exponens Gróf Ur ... az Átsokat, Faragokat, pénzes Dolgosokat, hét számra tartotta itten, és azok(na)k mit fizetett? [Mezőmadaras MT; BKG vk]. *1820:* A' gyalog Szeres Marhátlan Emberek ... bè járnak Kolosvárra napszámra, ahol a gazdaság, és Szölö müvelés pénzes napszámosokkal tractáltatik [Jegenye K; KmULev. 2]. *1821:* eö Exja építette ... Az utza kaput Sendej fedelezettel melyet Pènzes atsok tsináltak [Celna AF; Ks 79. 23]. *1822:* jobb ... annyi pénzes dolgostol a költséget meg kémélleni [K; Pk 4].

4. lefizetett, megvásárolt; care a fost plătit/cumpărat; bezahlt, bestochen. *1567:* Elizabeth Rel(i)cta toth ... fassa est, Ezt hallottam hogy monta Zöch Fabijane hogy no el hatta az pert merth penzes tanúkat fogadoth volt es en meg tuttam [Kv; TJk III/1. 95].

5. pénzen vett; cumpărat; gekauft. *1662:* Kegyelmedet azon is kérem, az mi kevés búzám ott volt, annak az árát, az ki elköltette, azzal adatná meg Kegyelmed, mert bizony itt is már pénzes búzára szorultam [TML I, 376 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. *1688:* Külső Házaimnal vadnak hat szálloim ... pénzes fát kel mindenkor számokra vitetnem [Kv; Utl]. *1746:* in Anno 1738, 1739 a hallatlan nagj szüksegbe ehel halasban pénzes gabonával kellet Hazamot intra tenealnom [Nagyajta Hsz; Told. 18 Cserei Mihály lev.]. *1759:* Nyikulanak ... mint hogy pedig több kaszálloja nintsen pénzen szenával telelte marháit [Abrudbánya; Ks 111 Vegyes ir.]. *1780:* a kérdésben forgo kurta korcsmárosokat az Dévai őrmények Szokták pénzes Pálinkával tartani [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. *1788:* Pénzes gyoltsbol valo égy rongyos orr fuvo keszkenyö [Mv; TSb 47]. *1814:* Én azon kivül hogy a Kolosvári terüh a vállamon vagyon magamis a künn lévő buzabéli restántiaim miatt pénzes buzával élek [Aranyosrákos TA; Pk 7].

6. pénzért bérelt; luat cu chirie; gemietet. *1662:* Az portuson való kereskedést a cellérektül ... és a kamaraispánok minden aknáról pénzes szekerekkel csak a fiscus számára szállíttatják vala portusra [SKr 144]. *1717:* én az 20 szály sásfákot meg bárdoltatván ... pènzes szekerekén akartam alá vitètni [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. *1794:* Igaz é, hogy a' miket itt Madarason az Exponens Gróf Ur épittetett, azon épületeknek fáit másunnan, messzünnen hozatta, pénzen vecturáztatta, s a' Tutaj fákat s egyebeket is Conventios Béreseivel, pénzes Szekerekkel, Kalákásokkal ... szerkesztette egybe ? [Mezőmadaras MT; BKG vk] | ezen gatotis ujjabb nagy árviz tsak hamar el szaggatta ... vettem 24. szekér tövisset, 15 füzfa bakot ... s ā mélységét tölteni kezdettem, minden esztendőben ā majoromban gyült televént belé rakattam, sött más majorjából is pénzes szekérrel a gazt oda hordattam [Kv; Pk 3].

7. bérmunkában elvégeztetett; făcut/executat pe bani; für Lohn verrichtet. *1740:* (Bizonyos földeket) A' Runki és Nagj-Oklosi Szegény jobbágjok ... tartoznak ... kétszer meg szántani és edgyszer el-boronálni, melljet az ö edgyügyü ekéjek és marhájokkal minthogy nem vihetnek végben, készpénzen szoktanak ekéket és boronákat fogadni ... és ezen pénzes szántást tartják el pusztulások(na)k nagj okának [Runk TA; Ks 89].

8. bérbe vett, kibérelt; luat în chirie; gemietet. *1614:* Baroti Pal Mate Pap penzes hazaban lakik [Csomafva Cs; BethU 490]. *1710 k.:* Vagyon mind az atyámnak, mind nékem régen tartott pénzes szállásunk [BÖn. 706].

9. pénz tárolására való; în care se ţin banii, de bani; zur Aufbewahrung von Geld. *1799:* Penzes, Lisztes, Köntösös egyéb Tonnák költöztése (!) [A.árpás F; TKl BB. IV/5 Irimie Virsov (36) col. vall.].

10. pénzérmés mintával díszített; împodobit cu modele în formă de monedă; mit Münzenmuster verziert. *1723:* Az kendő szegen találtatnak hat ivó edén és pénzes csuporis vagy 6 [HSzj *pénzes-csupor* al.]. *1742:* Egj fa tokb(an) pènzes Léány nyakra valo szálba és holmi gyöngy [Kisborszó SzD; TL 42 Kifor familia lelt.]. *1788:* Ezüst Czánklí prém égy tekeréken, más tekeréken keskenyebb ezüst Czánkli, ísmét pénzes tsipke egy darabotska [Mv; TSb 47].

11. vhány pénzt/dénárt kitevő; care face un anumit număr de dinari; einige Denare wert. **Szk:** *vhány ~ adó. 1604:* Az ... eotwen es huzon eot penzes ado feleol ... tettczet hogy jo lelky esmerettel limitaliak kyre eotwen penzt, es kire huzon eot penzt kellessek irnya[a] [Kv; TanJk I/1. 471. — [a]Ti. az adószedőnek] ✱ *vhány ~ adójú. 1664:* Az huszon eöt pinzes adoju jobagyokon kivül minden harom jobagy egy barannyal tartozik Pünkösdben avagy azért d. 36 [A.porumbák F; UF II, 290].

12. vhány pénz/dénár árú; care costă un anumit număr de dinari; im Preis einiger Denare. *1596:* Allás keotezny vettünk 6 zal masfel penzes istrangot p(er) f — d 9 [Kv; Szám. 7/II. 23]. *1621:* El fogyuan az Egy penzes hus kenzerittettem esmegh masfel penzest venni [Kv; i.h. 15b/XI. 68]. *1656:* Tudo(m) hogy egy haznal lakva(n) Szaúai Peterneuel, engem el kwldeöt az Aszszony harminc ket penzes borert [Kv; CartTr II. 1017 Margarita Jakos quondam Petri Pap rel. vidua (50) vall.]. *1676/1681:* Minden megh mért hordorul à hites Biroval igaz ravast tarczo(n)[a]; irja végére, menynyi veder, es hány pénzes volt [Vh; VhU 658. — [a]A racionista]. *1797:* A Kortsomárosnénál az 24 penzes bor meg etzetesedet [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

Vö. az *egy-, három-, hat-, két-, kilenc-, négy-, nyolc-, ötpénzes* stb. cimszókkal.

◇ **Szn.** *1762:* Pénzes Mihály [Bereck Hsz; HSzjP]. *1800:* Pénzes Ilona [uo.; i.h.]. *1833:* Pènzes Gyuri [Kv; ACSzám. 99].

◇ **Hn.** *1782/1798:* A' Pénzés oldalon ... a' kerék rét mellett (sz) [Szentbenedek AF; EHA]. *1868:* Pénzes Domb (k) [Zsobok K; KHn 325].

II. *fn* **1.** pénzen szerzett birtok; proprietate/moşie cumpărată; gekauftes Landgut. *1609:* Ergo niluan vagion hogy Becz Jmrehnek mind(en) acquisituma ez Actorra maradott ... dominiumjat megh bizonitotta az Actor ... per hoc az teoruin azt itele, mint hogy Becz Jmrehnek penzese volt, restituallia az actornak az peres jozagot [Kvh; BLt 3 hiv.]. *1619:* Hallottam aztis hogj Penzesj uoltak Beczj Palne Azonjomnak, de en azt ne(m) tudom mikeppe(n) mentek kj keze alol [BLt 3 Simo Gergelj (32) Chyato Zegy[a] ns vall. — [a]Cs].

2. vhány pénz/dénár értékű pénzérme; monedă de un anumit număr de dinari; Münze im Wert einiger Denare. *1591:* Zigiarto Georg vallia ... terek az korczomara hogi egi pinz arra bort igia(m), hogi fel haitam az pinzest, azonba ennek egi Tarsa Tiuadar hat el meccette erzeniemet [Kv; TJk V/1. 138]. *1670:* Adtam Kádár Gergely uramnak d. 35. Ittem adtam egy harminchat pénzest [Kv; KvE 209 LJ].

◇ **Hn.** *1743/XIX. sz. eleje:* Pénzes n. h.-ben (sz) [Kide K; BHn 91]. *1770:* a pénzes n. földőn alol (sz) [uo.; BHn 93] | a Pénzesb(en) [Vista K; KHn 271]. *1796:* Görgősben pénzes nevű helyen (k) [Csatószeg Cs; EHA]. *1815/1817:* A Pénzes nevű hellyben (sz) [Miklósfva U; EHA].

pénzesláda pénztartó láda; ladă în care se ţin banii; Geldkiste, Geldtruhe. *1657:* az pénzes láda viteték az materiás kis boltba, mely Fejérváratt alatt az fejedelem házainak az iveges folyosó felől vala [KemÖn. 112]. *1831:* (A) Rab ellen a bizonyittatván be: hogy ő szolgaja lévén ... Nehai Czako Sigmond Urnak, midön le kutzoragva a Pénzes Ladaba bé markalt, és onnan Penzt lopot, — ezen factumán Czako Janos Ur rajta érvén, a Pénzt tőlle el vette és fel pofozta [Dés; DLt 332. 10].

pénzeső *alk* ploaie de bani; Geldregen. *1705:* Bécsből novellában írták, ha igaz, hogy Konstantinápolyban búzaeső esett volna ... Bár csak itt is pénzeső esnék, mert arra igen nagy szükségünk volna [WIN I, 442].

pénzestár pénztár; caserie; Kasse. *1793:* a' N Erdéllyi Mlgs Reform. Fö Consistorium pénzes Tárjából ... fel-vett 3000 m for. Capitalisnak egy esztendei ... Interesseiben, a' fenn irt Fő Consist. Cassájában, kezemhez ... kifizetett légyen meg-esmérem, és ö Exját alázatos tisztelettel quietalom [Kv; TKl Cseh János consist. secr. kezével].

pénzestáska pénznek való táska; geantă în care se ţin banii; Geldtasche. *1797:* Egy záros Pénzes Táska Dr. 68 [DobLev. IV/775].

pénzeszsák pénzszállító zsák; sac în care se transportă banii; Geldsack. *1595:* Miert hogy az Zab draga vala és sok fele kel vala zabot küldeznem: Vöttem 24 sing vasznot: Es czjnaltattam keskeny 4 saakot: Abban küldeztem ajandekot: Az oldalat az vazonnak kit el metzettem vala, költettem el az penzes sakoknak [Kv; Szám. 6/XVIIa. 115 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

pénzetlen pénztelen; lipsit de bani; geldlos. *1733:* it az szüret majd egj héttől fogva el mult kész pénzen az emberek nehezen vásárolnak mert igen pénzetlenek [Borosbocsárd AF; Borb. II Récsei Boër Samuel lev.]. *1733/1744:* az mostani időnek nehéz de kivált pénzetlen voltátis consideralván [Szászsomolyom KK; Berz. 1]. *1754:* igen miserabiliter eltenek ö Ngok pénzetlen gabonatlan és borotlansagok miatt [Sárpatak MT; TGsz 16]. *1765:* mi Falusiakul pénzetlen szegény emberek(ne)k tudtuk őket lenni [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

pénzetlenség, pénztelenség pénzhiány; lipsă de bani; Geldmangel. *1690:* Mindazonaltal mind ezeket az ö Felsege es az keresztenyseg Szolgalattyara tiszta szivel és nagy örömest tselekeszszűk, de attol felűnk hogy az Esztendőnek szűk termése és ennek az hazanak még az derék bekessegnek es bősegnek idejenis propter defectum comerciorum penzetlensege és az hadak(na)k ennyi sok alá, s fel járása miatt vegben nem vihettyűk [Ebesfva; Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut.]. *1779:* Bor a Szilágyságban szépen termett ... Én a pénztelenség miá nem vehettem többet 120 vedernél [RettE 408].

pénzez szórja a pénzt; a risipi banii; mit dem Geld um sich werfen, das Geld verschleudern. *1768:* egy üdö vartatva kezdem latni hogj hát mindenre vagjon penze, bövön vasarol, bövön penzez | mikor haza jöttis egj Tinotskáját ada el azzal élt, de most kesen oly bövön penzezett, hogy magamis tsudálkoztam rajta | tudom hogj aratastol fogva bövön penzezett [Martonos U; Pf].

pénzféle vmiféle pénz; bani de o anumită provenienţă; Art Geld. *1672:* Irta vala Kegyelmed azt is, hogy tudósítsam, mennyi pinz volna nálam. Az kamara ispán adta pinz féle az hatezer forintból vagyon hatszáz forint. Isten sova pinze féle vagyon külön kétszáz forint [TML VI, 4 Katona Mihály Teleki Mihályhoz].

pénzfelhajtó pénzfelgyűjtő; persoană care adună bani; Geldeinsammler. *1847:* A 9. és 10. kérdőpontok oda voltak intézve, hogy Varga Katának az elősorolt bűntényekben cimborái, bűntársai világosságra jöjjenek, jelesen pedig, hogy kik voltak az ő azon helységekbe vezetői, ottan táplálói, pénzfelhajtói, a népség ámításában segítői [VKp 297].

pénzfelszedés pénzbeszedés; încasare de bani; Geldeinhebung, Geldeinnahme. *1830:* (Aranyos) székben az 1799dik esztendőben 6074 és 6473 ugy 1807ben 6668 szamok alatt ki botsatott Kerűlő Rendelések ellenére a' Contributionalis pénz fel szedésb(en) mostan is a' regi hosszu Rovosok (!) haszáltatnak (!) [AszLt 5533 gub.].

pénzfelszedetés pénzgyűjtés; adunare de bani (prin colectă); Geldeinsammlung. *1847:* A 8. pont tárgyozza a vádlott által elpróbált pénzzsarolást, kirovást és fölszedetést [VKp 296].

pénzfelszedő pénzbegyűjtő; persoană care adună bani; Geldeinsammler. *1847:* A több kerületbe, úgy egyebütt kik voltak a pénzfelszedők, megmondani nem tudom, hanem annyit tudok, hogy a rovatal útján egybegyűlt pénzt a felszedőktől bucsum-száti Dángyá Mákávej vette által [VKp 290].

pénzfelvétel pénzátvétel; preluarea banilor; Geldübernahme. *1629:* Mikor az leuelet irtak es az keotest keoteottek en azt nem tudom ... mert minket chyak az penz le tetel es fel vetel melle hittanak volt [Kv; TJk VII/3. 31].

pénzfizetés 1. pénzátadás; predarea/înmînarea banilor; Geldbezahlung/übergabe. *1570:* Brassay pal hithy zerent vallya, hogi Ew Jrta az zerzeodes Lewelet Klok Jacab es az fya Klok vinche keozet, Es az Mynt Klok Jacab Montha es akarta, Ew wgy Jrta, De azkor ew oth Semmy penz fyzetest Nem latoth [Kv; TJk III/2. 133].

2. pénzbefizetés; achitarea unei sume de bani; Geldbezahlung. *1679/1681:* Hunyadi s hatzoki Taxasok pinz fizeteseken fellyül klákávalis tartoznak [Vh; VhU 674]. *1745:* Hogy az fertály köziben bé állott Demes István, az rendtartás szerint három forintot fizetvén, szegénj állapottjahoz képpest az iden többel ne aggravaltassék, s ezzel mind az fel állás és intertentióra valo penz fizetéssel ă fertály legyen contentus, itiltetett [Torda; TJkT II. 33]. *1780:* Ez naptól fogva pedig senkinek vetni téglát, cserepet nem lesz szabad az nemes faluhíre nélkül; s akkor is úgy, hogy a falu esküttjei által kirendelt helynél tovább <lépni?> nem engedtetik. Azt is vagy pénzfizetésért, vagy kész tégláért, cserépért [Taploca Cs; RSzF 290].

3. kifizetés, fizetség; plată; Bezahlung. *1708:* az várbeli commendans erőltetvén az bástya ablakra sarkokat csináltatni, adtunk pénz fizetést fl. 2 d. 40 [Mv; EM XXI, 538].

4. pénzbeli járandóság/illetmény; leafă, salariu; Geldbezug, Geldgebühr. *1652:* Fogarasj Kozma koczis felrayta-

rostul valo conventioja Pinz fizetese huszon kett forint ... f. 22. Brassaj poszto tizen hett sing ... no. 17[a] [UF II, 87. — [a]Folyt. a természetbeni járandóságok fels.]. *1662:* Teömlecz tartonak Buzaja ... sax. cub. 6 Pinz fizetése az gyaloghokkal horul hora ... fl. 3 | Majorbironak Ha mikor majorsagh liszen allasson az udvarbiro jobbagybul, s adgyon neki buzat cub. 6. Pinz es bor fizetest ne adgyon [i.h. 218–9]. *1693:* Csiki Ersoknak pénz fizetés fl. 5. perpeta előruha, Potyolat 1 [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP]. *1704:* végezték ő kglk, hogj már egész esztendőtől valo ... pénz fizetésünk még hátra lévén ... fordittassék az Ecclésia Bolyában lévő Dézma és egjeb búza is pénzbéli fizetésekre a Salaristáknak [Kv; SRE 89]. *1749:* Elsö Beres Inas Pálfalvi Gergely Istok szabad szemely penz fizetése flo 2 [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. *1811:* a' Mlgs Fő Consistorium által applacidáltatott interimale Augmentummal eg(g)yütt-is tsak: 300 ~ háromszáz Mforintból álló pénzfizetéséből az idők terhes vòlta miatt éppen nem élhetek [RGyLt ad nr. 32 Krizbai Deső Elek kv-i ref. pap kérv.]. *1847:* a Kocsisnak ... Csizmaja is mind ki ment pénz fizetése is mind ki ment [M.köblös SzD; RLt Rettegi Sándor jk 48].

5. pénzbírság; amendă, pedeapsă pecuniară/în bani; Geldstrafe/buße. *1657:* Penz fizetéssel az visitatoroknak papokat büntetni meg nem engedtetik, az magistratus jurisdictiojára es az coactiva potestásra tartozván az [UF II, 183].

pénzgyűjtés 1. pénzszerzés; procurarea banilor; Gelderwerb/sammlung. *1736:* abban az időben az urak épen az pénzgyűjtésre semmit sem vigyáztanak, hanem csak az egy böcsületre és emberségre [MetTr 356].

2. pénzadomány beszedése; strîngerea de bani prin contribuţie benevolă; Einnahme der Geldspende. *1847:* A pénzgyűjtésről amit tudtam, fennebb megvallottam | Nálunk a bucsum-cserbui kerületbe a Varga Katalin számára két versen gyűjtöttek pénzt rovatal útján, minden gazdára egy ezüsthúszast vetvén fel ... Ilyforma pénzgyűjtések minden helységekben történtek [VKp 230, 281].

pénzgyűjtő pénzéhes; avid/lacom/setos de bani; geld/habgierig. *1658:* ide olyan szolga kell ... nem komplár, pénzgyűjtő, sobrák, tudatlan, az ki csak azért jö, hogy gazdagúljon; az vra, s nemzete, hazája méltóságának, jó hírének, nevének mocskolója [RákDiplÖ 458 Jac. Harsányi a fej-hez Konstantinápolyból].

pénzgyűjtögetés pénzadományok beszedegetése; strîngere de bani prin contribuţie benevolă; Einnahme der Geldspende. *1847:* A több helységekbe kik gyüjtötték fel, és a nevezett három helységekből mennyi pénz gyült össze, megmondani nem tudom, annyi igaz, hogy efféle pénzgyűjtögetés több esztendőkben is történt | Varga Katának a fenn megnevezett helységekben tartózkodása ideje alatt nálunk Kerpenyesen két versben volt pénzgyűjtögetés [VKp 218, 250].

pénzhajtás pénzbehajtás/szedés; încasare de bani; Geldeinhebung. *1758:* Pünköst elött való Pénteken Executor lévén a Falúnkb(an), a' falú közönséges úttzáján Pénz hajtás kedviért midön alá s fel jártúnk vólna ... hallánk rajtúnk fellyül a' Falú közönséges úttzáján Zenebonát, szobéli veszekedést [Betlensztmiklós KK; BK. Steph. Szölösi (28) zs vall.].

penzió nyugdíj; pensie; Pension, Ruhegehalt. *1772:* Történt Bánffi Dénesen a sok között ilyen dolog is, hogy a fiai az őfelsége annuentiájából elvették mind tőle, mind az édesanyjaktól az egész Bánffi és Barcsai jószágokat, magának a grófnak két, az asszonynak négyezer forint pensiót determinálván annuatim [RettE 270]. *1777:* Hasonlóképpen Nemes János urat is consiliariusságából és provincialis főcommissariusságból kimustrálá[a] 2000 forint pensióval [i.h. 379. — [a]Brukenthal Sámuel gubernátor]. *1788:* Néhai édes Atyám ... halála után az édes Anyám, mint Özvegy Tisztné pensiot nem nyerhetvén ... én egjedűl tettem minden költést [Branyicska H; JHb XXXI/26]. *1823–1830:* Keservesen panaszolta[a], hogy ő 29 esztendeig lévén királyi tábla praesese ... az ország ajánlotta a királynak, hogy adjon nekie hosszas szolgálatjáért pensiót, de az udvartól az a válasz jött, hogy aki a királyi táblán szolgál, annak nem kell pensió, mert a csak olyan, mint a machina [FogE 146. — [a]Id. Bethlen Pál]. — L. még FogE 171, 257, 285; PLev. 203.

penzionátus nyugalmazott, nyugdíjas; pensionar; pensioniert. *1807:* A Generalisokat Erdélyből akík voltak mëg a pensionatusokis (!) mind Szebenbe tzitálták még nem tudatik miért [Dés; KMN 361]. *1830:* Dezméren Pensionatus Hadnagy Tkts Boër Jóseff [Györgyfva K; RAk 108].

penzionátusság nyugdíjasság; faptul de a fi pensionar; Ruhestand. *1805:* N. Kapitány Z Aranka Ferentz Kedves Testvérünk meg holt ez esztendőben 31a January 1805 életének 63k Katonaságának 27k és Pensionatusságáb(an) 400 Rforintal 12k esztendejében [ArJk 61].

penzionista nyugdíjas; pensionar; Rentner. *1782:* ő Felsége maga Birodalmában égy néhány ezer Pensionistaknak járni szokot fizetéseket egészen meg vonta, s a' mellett Papokat, Klastromokat reducalt [SLt XL Ágoston Márton Suki Jánoshoz].

penzitál 1. mérlegel; a cîntări; erwägen. *1671:* Eö kglmek Tanáczul az két fèl Litigansoknak reportalt attesta-(ti)ojokat assumalua(n), és pensitalüan ... per hoc J ... kövesse meg az Actort [Kv; TJk XI/1. 44]. *1674:* Suki Pál és Mihaly vramekis ... Relatoriakat elö bizonsagokkal edgyütt exhibealanak sistalának, az kiket szorgalmatoson meg olvasván, es mind az ket reszröl valo Exhibitakat discutialvan es pensitálván, az Controversioban forgo határt eggyk hegy teteietöl fogva az másikig meg iartuk es visgaltuk [F.szovát K; SLt Q. 13]. *1717/1781:* Reiterálván toties ... eö Nagysága hogy a ... Condivisor atyafiak eö Keglmek ... ezen Vármegyében lévö sok intervenientiák-(na)k tulajdonságát pensitállyák ... az osztozást accelerállyák [Bencenc H; JHb LXXI/3. 479]. *1742:* ă Branjitskai Jószágot Pacifice birtam volna, s Via facti ... exturbaltattam belöle, akkor el vett ... mindenféle Bonumaim ... Ennekem restitualtassanak, a' Nemes Haza Törvényén s az Igasságon fundáltatott Praetensioimat Kedves Bátjám Uraimék jó lelki esmérettel pensitálván ... illy nagy káromban Consolallyanak [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes kérése].

2. megfontol; a cumpăni; überlegen. *1722:* A' Visitationak idején pensitállyák Tiszteletes Esperest Vraimék mitöl légyen az, hogy az Praedikátoroknak elégedendö tüzi fájok esztendön által nintsen [HbEk konz. hat.].

3. tekintetbe vesz; a lua în consideraţie; berücksichtigen, in Betracht nehmen. *1670:* Nemzetségűnk(ne)k be vőt szokását ha pensitallyuk az eskűtőtig a' fogjatkozastul ne(m) menthettjük [SzJk 107]. *1671:* Ha Uram az dolognak meritumát kell pensitálni, mivel connumerálták volt is megyesi atyánkfiai inspectiojok alatt való két székbeli szegénységet, azoknak számokhoz képest az szokott gyalogok állítására ... reá érkezhetnek úgy, mint másutt való szegénység [TML V, 546 A nsz-i tanács Teleki Mihályhoz].

pénzjutalom pénzbeli jutalom; recompensă în bani; Geldbelohnung. *1823–1830:* 1788-ban nyári examenkor ... a classisokba nem tudom micsoda fundusból pénzjutalmat osztogatván ... egy volt hétmárjásos jutalom, és ezt nékem ítélték [FogE 95].

pénzkapás pénzadomány; donaţie în bani; Geldspende. *1823–1830:* egy Virág János nevű ember az házából meglátván engemet, és egy marokban ezüstpénzt adott, valami tíz forintot, azt mondván, hogy mikor akadémiákra mentem, akkor nem adott volt semmit, mert nem voltam nála, és most fizet ki. De jobban is esett nekem ez a véletlen pénzkapás, mint ha felmenet adták volna [FogE 284].

pénzkérés kölcsönkérés; luare cu împrumut; Bitte um Geld. *1767:* azt tudgya az Ur hogy a' pénz kéres sok Instántiával konyorálással jár [Kv; SLt XL Ferenczi György Suki Jánoshoz]. *1772:* bizony az pénz kérés, most tíz annyi üdő töltéssel faratsággal ortzátlansággal jár mind ennek előtte [Kv; SLt XL Fekete Ferenc ua-hoz]. *1776:* (Br. Jósika Imre) Praefectusának megfogadván Pénteki Mihályt, majd nem volt egyéb szolgálata, hanem egy helyről megjött a pénzkérésből, másfelé ment ugyan csak pénzkérni [RettE 362]. *1780 k./1805:* az pénz kérés, szerzés sok bajjal, ortzátlansággal jár, és Kezesség igen nagy dolog [Kv; SLt XLVI. 7. 53 Ferentzi György Suki Jánoshoz]. *1823–1830:* szorongattak a sok adósságért ... Irtództattam haza is menni, mikor másutt voltam, mert mindenkor csak pénzkérésért írott leveleket kaptam az asztalomon [FogE 269].

pénzkeresés 1. pénzkereset; procurare/obţinere de bani; Gelderwerb. *1820:* Pènz-keresés kedviért a kolozsi és tordai So kamararol Miriszlora, és Károlyfejérvárra szoktuk a sót leszállitani jó rakott úton [Báld K; BLt 6]. *1826:* nem hagytam tovább hasznatlan pénz keresését [Mv; Told. 7].

2. (elásott/rejtett) pénz felkutatása; căutarea banilor (ascunşi în pămînt); Suche nach (vergrabenem) Geld. *1745:* az J. minekutánna ... meg intetett arról, hogy tovább pénz keresésnek tsalárd mesterségével ne éllyen, embereket ne tsallyon ... mégis ő életit nem melioralta [Torda; TJkT II. 87]. *1804:* tulajdon szemeimmel is láttam ez előtt mint egy 50 esztendőkkel egyik ide temettetett Bátorinak ón koporsóját, mellyet pénz keresés végett ástak vólt ki [Perecsen Sz; EHA].

pénzkereset 1. pénzszerzés; procurare/obţinere de bani; Gelderwerb. *1736:* Bongárdon a' pénz keresetre egyéb ut mod nintsen hanem a' kinek márhátskája, gabonátskája ván abbol a mit szerezhet még azokbol is nehezen [CU].

2. (elásott) pénz felkutatása; căutarea banilor (ascunşi în pămînt); Suche nach (vergrabenem) Geld. *1745:* az J. ujjabban azon tsalós Mesterségéhez fogván Ns Aranjos Széken Pojánban néhány embereket meg tsalt, pénz keresetnek szine alatt ... à Sőtét földben sok ezüst, arany, drága portékakat lenni hazudott [Torda; TJkT II. 88].

pénzkereső 1. ~ *idő* jövedelem/pénzszerzésre alkalmas idő; timp favorabil pentru procurare/cîştigare de bani; zum Gelderwerb geeignete Zeit. *1800:* Nagy köszönettel venné Társaságunk ha ebbe a sovány pénz kereső üdőbe az ő nga assistentiaja mellett meg nyerhetné aztis hogy az Lo hajtok szolgák fizetésit ... a Constitutiob(an) ki irt articulushoz alkalmazta<tat>nák [Torockó; TLev. 9/31].

2. (elásott) pénz felkutatására való; folosit la căutarea banilor (ascunşi în pămînt); für die Suche nach (vergrabenem) Geld gebraucht. **Szk:** ~ *ásó. 1762:* A megirt Gyekei Lakosok közüll à praedeclárált gödör ásás előtt kiket hallott ã Tanu hogy pénz kereső furu, kapa, áso vagy egyéb eszközök után jártanak volna ? [Dob.; Ks 4. VII. 12 vk] ✱ ~ *fúró. 1762:* azon éjczakának estvején ... Lupsor Vonuly fia Juon hozzám jövén a Feleségemtöl kérni kezdette az udvari pénz kereső furut [Gyeke K; i.h. Bogdány Juon (27) vall.] | A pénz kivétele előtt (:ha igaz hogy pénszt tanáltak:) valo estve kétcer jött hozzám Lupsor Vonuly fia Juon hogy adjam oda a pénz kereső furut de én nem tuttam hol van. Kérdettem mit akar vélle aszt felelte hogy a sogora Toma kertiben mutatott az Isten valami jelt aszt akarják meg visgálni [uo.; i.h. Ano cons. Bogdány Juon zs vall.] ✱ ~ *kapa* → ~ *ásó.*

pénzkiadás 1. pénzkibocsátás; emisiune/emitere de monede noi; Emission von Geldscheinen. *1619:* Két törökre bízták volt azféle pénzváltást. Hát mindenik oly ember volt, hogy azon nagy hirtelen mindjárt álpénzt csinált ő maga, és megelegyítette az császár jó oszporájával, melyet mindjárt csak az pénzkiadásnak másodnapján megkapának rajta, és mindeniknek fejét vevék [BTN[2] 377].

2. pénzelköltés; cheltuială de bani; Geldausgabe. *1834:* A' Második Szám adásban a' pénz ki adásban 36 Rf 40 x ... teszen fel | a' pénz ki adás 5ik pontya alatt fel tett 7 for. 18 xr potlás nem acceptáltatik [K; Somb. II].

pénzkifizetés pénzmegadás; plată, achitare; Geldbezahlung/begleichung. *1786:* Melly egyezés, váltás, pénz ki fizetés és Zállagositás ... e' szerént menvén végbe, a' fellyebb irt kötésnek meg állására mi elöttünk is a' Pársok magokat kéz bé adással kötelezék [Nagylak AF; DobLev. III/619. 2a].

pénz-kigyúlás elásott pénz fellángolása; învăpăierea locului unde se găsesc banii ascunşi; Aufflammen vergrabenen Geldes. *1762:* kik láttanak volna valami lobbanást, vagy tűz forma langot, mellyis vulgő penz kigyulásnak tartatik ? [Dob.; Ks 4. VII. 12 vk].

pénzkirovás pénzfizetés kirovása; fixarea sumei ce trebuie plătită; Verpflicht zur Geldzahlung. *1847:* A 8. pont tárgyozza a vádlott által elpróbált pénzzsarolást, kirovást és fölszedetést. A fennebb írtak szerint maga is megösmeri, hogy ő tett pénzkirovást, de emellett ... körül állásos vallomást tésznek a 17. és 21. tanuk [VKp 296–7].

pénzkívánság pénzvágy; aviditate/sete de bani; Geldgier. *1710:* A feljebb említett oláh püspök alkalmatosságával juta eszemben ... mint bánának az akkori Szava

nevű oláh püspökkel. Ez ... irigységben esék az urak előtt. És noha Székely Lászlónak a püspök közel való atyafia volna, mégis meggyőzé a pénzkívánság, s hogy különben a püspök pénzihez nem férhete, Naláczi Istvánnal conspirálván ellene ... egy alvinci oláh papot bérlének meg ajándékkal, vádolja el a püspököt a fejedelemnél, hogy egy asszonyt tart kurvájának a maga házánál [CsH 309].

pénzküldés pénzelküldés; trimitere/expediere de bani; Geldabsendung. *1662:* Az mi az borvételre való pénzküldést illeti, nekem úgy tetszik, az mihez pénz nélkül juthatnánk, nem kellene arra költenünk [TML II, 251 Kemény Zsigmond Teleki Mihályhoz].

pénz-kvantum pénzmennyiség; cuantumul de bani; Geldquantum. *1729:* Nemes Országtol Nemes V(árme)gjenkre repartialtatott pénz Quantumbol es Naturalekbol Nemes Városunkra repartialtatott kész pénz Rh fl. 386 [Dés; Jk 389b]. *1739:* A Tktes Nemes V(á)r(me)gjéről ... Dés Várossára Cum Csatán[a], melly pénz quantum repartiáltatott ... addig fel ne olvastassék 's ki ne adattassék, mig Perceptor atyánkfiai Registrumok nem investigaltatnak [Dés; Jk 515b. — [a]A város tőszomszédos jb-faluja].

pénzletétel pénzlefizetés; achitarea/predarea banilor; Geldbezahlung. *1593:* Katonai Mihali vram vallia ... vgi zola Samuel deak, Io eochem legien megh az bekessegh az tizen eot forintot en magam megh adom ... ha megh ne(m) hiz, ados lewelet adok ... vgi vegeztwk el, es az vegben menetelnek vgi rendeltúnk napot az keouetesnek, es az pinz le tetelnek [Kv; TJk V/1. 374]. *1629:* Mikor az leuelet irtak es az keotest keoteottek en azt nem tudom ... mert minket chyak az penz le tetel es fel vetel melle hittanak volt [Kv; TJk VII/3. 31]. *1666:* Uram, úgy látom, pénz letétel nélkül ahoz[a] én nem jutok [TML III, 618 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — [a]Egy donációhoz].

pénz-leválás pénzfelvétel; preluarea banilor; Geldaufnahme. *1742:* az megh irt Föld Zalagasitas földre valo Pinz adas es levalas ... mi előttünk így menven vegben, melyről miis attuk ... ez testimonialis levelunket [Ne; DobLev. I/199].

pénzlopás pénzorzás; sustragerea/şterpelirea banilor; Geldstehlen. *1644:* Hogi nylua(n)sagal ra fogta volna Csiszar Mihaline, Szigiarto Gergelinere az penz lopastt en azt nem hallottam, hanem gjanoval, gjanakodat ra, s ugian gjanoval fogatta meghis [Mv; MvLt 291. 400b]. *1745:* az J ... ha ennekutánna tsak egy pénz lopásba talaltatik is életit amittallja [Torda; TJkT II. 97]. *1831:* rajta kaptam a' pènz lopáson, azért mint tudva lévő tolvajt bé nem fogadom [Dés; DLt 332].

pénzmag pénzösszeg; sumuliță, economie mică, bani economisiți; kleine Geldsumme, erspartes Geld. *1806:* A' többi pénzt pedig tartsa meg Ngod és ne költse el, mert nem könnyű dolog még költsönis pénzt kapni ... ne hogy a' pénz magbol könnyű szerel ki pusztitsa magát, hogy aztán még mozogni se lehessen [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.]. *1811:* Különös Mixturát-is adok számodra: Kivánom, 's meg-látod, hogy szolgál javodra: Végy szerentse magot, mentől többet lehet, E' közé Pénz-mag-is égy jó tsomó mehet [ÁrÉ 169].

pénzmegadás tartozás kiegyenlítése; achitarea unei datorii; Begleichung einer Schuld. *1607:* ne(m) volt hjreúel az Actrix Aszo(nn)ak az eóreksegh el adas ... de az arraba f. 5. maratt volt hatra, s az melj napra maratt volt az penz meghadas engem kúldett vala erette Benedek Istua(n), s nem ada megh [UszT 20/63]. *1775:* Azért jóllehet, hogy az pénzmegadásban késett Baka Tamás egy keveset, azért nem akarja leválni[a] írt Bálint Antal [Taploca Cs; RSzF 247. — [a]A szénafű árát].

pénzmennyiség pénzösszeg; sumă de bani; Geldsumme. *1843:* Farkas Sándor ... még a militare brachium kimenetele előtt vezette és ámította a három közönséget s tőlök különböző pénzmennyiségeket kerített kezéhez [VKp 123]. *1846:* Buzdi és ahoz tartozo Joszágaimban lévö Embereknek, ugy idegenybélieknek is Usorára ki osztott én általam Gabona és pénz menyiségek a Contractusakbol ki tetzik [Kv; Végr.]. *1858:* (Az) ezen címek alatt utalványozott pénzmennyiségekből az Özv: Gróf Kornis Sigmondné B. Györffi Bertha illetősége a' Gróf Kornis Gábor által már felvett pénzöszvegekből tellyes hason fele mértékben meg eddig nem fizetödött ki [Szentbenedek SzD; Ks 92].

pénznézés kb. elásott pénz utáni kutatás; căutarea banilor ascunşi în pămînt; Suche nach vergrabenem Geld. *1746:* Vass János nevü idegen jövevény ismeretlen ember ... incaptivaltatván penig pénz nézés, ásás és keresés alkalmatosságaval, találtattak nálla feles L(ite)rale Instrumentumok, mellyek tellyesek Religio ellen valo p(rae)varicatioval, szentségtöréssel bűvöléssel, bájolással [Torda; TJkT III. 110].

pénznyi (egy) pénz/dénár értéket kitevő; în valoare de un dinar; im Wert von einem Denar. *1735:* A rétnek ... egy darabját ... hogy látták hogy aki birta el szökött vagy meg holt; ugy fogták fel, senkinek egy pénznyi jussok is hozzá nem lévén [Elekes AF; DobLev. I/158].

pénznyírés pénzérme körülvágása; tăierea de jur împrejur a monedelor; Umschneiden der Geldmünzen. *XVII. sz. v.:* Pénz nyírés, veres, válogatás. Pleh aran(n)yal valo kereskedesről[a] [Kv; Diósylnd. 18. — [a]Az 1592-ben íródott Diósylnd. szélére írt szöveg].

pénzolvasás pénzszámolás; număratul banior; Geldzählen. *1607:* Az molnotis tudom hogi Becz Palne azzoniomnak ada zalagon ugian Galfi ura(m) hallottam hogi f 100 adot rea azzoniom czak hogj az penz olvasasban zinte eot (!) nem uolta(m) [BLt 3 Hollo Antal de Zent Simon[a] (53) pp vall. — [a]Cs] *1765:* az eök pénzeket ... pénz olvasáshoz értő irás tudo emberekkelis meg számláltattyák [Ompoica AF; Eszt-Mk Vall. 20].

pénzolvasó I. *mn* pénzszámláló; pentru număratul banilor; fürs Geldzählen. *1637/1639:* Egy Eöregh penz oluaso Rez tanyer auagj tabla f. — d. 25 [Kv; RDL I. 111].

II. *fn* pénzszámláló tábla; tablă pentru număratul banilor; fürs Geldzählen gebrauchte Tafel. *1589:* Ket tabla penz olwaso Eggik Rezbeol chinalt [Kv; KvLt Vegyes I/2. 40].

pénzolvasó-ház pénzszámláló ház; casă/oficiu pentru număratul banilor; Haus fürs Geldzählen. *1689:* Szeben

Városában ... Bándi Kováts István Ur(am) ő keglme szállásán a pénz olvaso háznál [MbK].

pénzösszeg pénzsumma; sumă de bani; Geldsumme. *1846:* a' mészáros gyertya és Istállobeli veszteségek potlására kivántato pénz öszvegröl az ado mennyiséghez arányzott kiosztás vagj rovatal meg készittetvén ... sietünk ... ezennel béadni [Kv; KLev.]. *1847:* Amennyire emlékezem, az érdekelt nyugtatványokban megírt pénzöszvegeket mindenkor a közönség általam vezetett peres ügye költségi fedezésére vettem [VKp 177]. *1858:* Özv: Gróf Kornis Sigmondné B. Györffi Bertha illetösége a' Gróf Kornis Gábor által már felvett pénzöszvegekből ... meg eddig nem fizetödött ki [Szentbenedek SzD; Ks 92].

pénzpazarlás pénzszórás, költekezés; risipirea banilor, cheltuială fără chibzuială; Geldverschwendung. *1662:* Mellyet[a] ha ki ugyan jól járna, szemlélne és nézelne, nem egyebet, hanem hogy csak világi, hijában való dücsöségre, testi gyönyörüségre haszontalan, termérdeki sok pénzpazérlásbul építtetett volna, felöle úgy ítélhet vala [SKr 259. — [a]Liechtensein herceg kastélyát].

pénzperceptor pénzbeszedő; perceptor; Geldeinnehmer. *1710 k.:* A gubernátor ígíre hatszázat[a], de mint adta meg mind ő, mind én, mind mások, azt az Isten és a Karancsi Zsigmond registruma tudja, ki pénzperceptor és az építés kurátora volt minden pénzfizetés nélkül [BÖn. 888. — [a]600 magyar forintot a fejérvári templom fedelének javítására]. *1713/1730:* Az Penz Perceptorok kezeken forgott Regestrumokat ... Hadnagy Atyánkfia magahoz hozatva(n) A Perceptorokkal ... Calculallyak a Regestrumi summat [Dés; Jk 395b]. *1715:* In Anno 1702 Erogaltanak N: Rediger György és Levai Istvan Pénz Perceptor Uraimek egyszer az Fortalitiumra fl. 300//00 | Jn Anno 1702 ... Die 27 xbris irják Pénz Perceptor Jllyefalvi Jstván és Bányai Szabo János Uramék hogy a Tiszt : Tanáts Commissiojara kelletett adniok, mivel az Tiszt: Tanátson szoros Executio volt fl. 400//00 [Kv; KvLt I/213]. *1726:* Hadnagy Nztes Lőcsei Josephus Hadnagjságárul, Nztes Váradi János és Szent Jóbi Istvan Uramek Borbiroságokrul N Kovacs István ur(am) Csatani Ispánságárul N: Ötves Szabo Mihály; es Vintze Győrgj uraimek Vásárbiroságokrul ès pénz Perceptor Uraimektol valo Szám vételre Delegaltatnak[a]. — [Dés; Jk 359a. — [a]Köv. öt név fels.]. *1732:* Penz Perceptor Atyankfiai az kik iránt nem securusok az rajtok levő portio meg vehetese iránt, az ollyakat az Executor meg kötözvén vigjek ... B. Marton Kovács Pinczejeb(en) [Dés; Jk 426a].

pénzperceptorság pénzbeszedői hivatal; funcție de perceptor; Geldeinnehmeramt. *1704:* Az 1700. Esztendöbéli pénz perceptorságomrol midön számot attam ... Akkor maratt vólt fenn az Restántia in genere f. 2487//25 [Kv; Szám. 40/IV. 2].

pénzporció pénzbeli illetmény/járandóság; retribuție în bani; Geldbezug/gebühr. *1724:* ezen harom rendbéli pinz portiot melj in Summa facit flor. 210, ad annos 23, decem per Centum folneráltatván, excrescit Summa folnoris ad fl. H. 483 [Ne; DobLev. I/109]. *1727:* Az el mult nyári Deesi ménespásztorok(na)k pénz Portiojok melly réájok vettetett volt egeszszen relaxaltatott [Dés; Jk 370b].

pénzrendelés pénzigénylés; solicitare de bani; Geldanforderung. *1677:* Úgy hiszem inkább csak az pénz rendelésből is, 300 oszporát rendelvén annyi personákra, bizontalanok az megsegítésben [TML VII, 396 Sárpataki Márton Teleki Mihályhoz].

pénz-restancia fennmaradó pénzösszeg; sumă (de bani) care a rămas (din ...); Überrest, übriggebliebene Geldsumme. *1707:* Pénz Restantia Nehai Tisz. Szathmari János Uramnak: Flor. 541. e tóbre Nem nevekedet ... le fizetodik naponkint [Kv; SRE 103]. *1708:* Pénz Restantia Soos Ferencz Uramnak[a] Penz flor. 771. Ez is szaporodot a meg irt terminuson tul [Kv; i.h. — [a]Az egyik ref. prédikátornak].

pénzrovatal pénzkirovás; stabilirea sumei ce urmează să fie plătită drept contribuție; Geldzahlungsverpflichtung. *1847:* Két körülményt látván itt még megjegyzésre méltónak ezen királyi igazgatás. Egyiket tudniillik azt, miszerént Varga Katalinnak csak azon ténye is, hogy az ő eltávoztatását és elfogattatását annyiszor elrendelő felsőbb és legfelsőbb közigazgatási parancsolatoknak ellenszegült, az engedetlen úrbéres közönségek közti folytonos és merész tanyázása s újabb-újabb pénzrovatalok által [VKp 181].

pénzsegély pénzbeli támogatás; ajutor bănesc; Geldhilfe, Geldunterstützung. *1868:* Harangláb zsindelyfedéllel 1868ban kijavítva, a 3 méltóságos grófi udvar által adott cserefából; az ígérve volt pénz segély nem adatott ki [Uzdisztpéter K; ETF 107. 18].

pénzsumma pénzösszeg; sumă de bani; Geldsumme. *1585:* (A) Darab feoldet ... Nehay Galaczy Jstuanneo Frusina Azzony adgya ... Barbara Azzonnak my eleottink mely pénz summa zerint tyzen hott (!) forintot[a] [Galac BN; WLt. — [a]Értsd hozzá: tesz]. *1653:* illyen Conditioval vévek penigh ezéket magokhoz ... hogy valamikor az arva kivannya, vagy magha Göczi Istva(n) avagy maradekja minden pellekedés nélkül tartozzek letenni az arvanak, s mind a' penz summat s mind penigh az egyeb ingo bingo jokat és eszközoket [Ilencfva MT; DLev. 1. IIB. 11]. *1662:* Ezalatt Barcsai Ákos komornik-deákja, Dobolyi István a főkapitányhoz bejövén a praesidiumfizetésre kétezer arany szép pénzsummát hozott és adott vala [SKr 507]. *1840:* (A) Sz: Miklosnapi országos vásár alkalmával a Nemes Város négy taligás ökrei árrverés probálása mellett el adattak 116 egy száz tizenhat ezüst Rfkon — mely pènz Summának bé vétele aránt méltoztat a Tktes Ns Tanáts rendelkezni [Torda; TVLt Közig. ir. 1558]. *1843:* Mikor idősebb Farkas Sándor úrral a Lukáts Simon úr házánál az egyezés történt, hogy Farkas úr pereljen a három faluk érdekében a fiscus ellen, én is jelen voltam egy Szent Péter ünnepe táján, de a pénzsummára nézve tisztán nem emlékezem [VKp 107]. — L. még SKr 509.

Szk: *derék ~. 1582:* Az felliel megh irt derek penz Summakath mind Egbe vethwen Theót ez eztendey Adonak Summaia f. 3743 [Kv; Szám. 3/VI. 6 Diósy Gergely not. Kezével].

pénzszám pénzösszeg; sumă de bani; Geldsumme. *1618:* adtam az sátor árába ... 28 ezer és hétszáz oszporát. Ezt is azért ítélem szükségesnek ... megírni, hogy ... ha Nagyságod érette küld, az itt való megfizetett pénzszám

ennyi [BTN[2] 121]. *1619:* Azmely élést egy napra neki[a] adtak ... egészen egybe summálták; egy napra tött az élése pénzszámot 37 ezer oszporát [i.h. 280. — [a]A perzsa követnek].

pénzszámlálás pénzszámolás; număratul banilor; Geldzählen. *1765:* sokaktol hallottunk a féle panaszt, hogy kárasodtak volna az Regius Perceptor Uram jactusonként valo pénz számlálása miatt, és ha valamit szólottak eő kegyelmének, meg pirongatta vólna eöket mondván, hogy eö kegyelme jobban tud hozzá mint a parasztok [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 35].

pénzszedés (kirótt) pénz felszedése, pénzbegyűjtés; încasarea banilor; Geldeinnahme. *1606:* Michael Farkaslakj de Zentkiraly Juratus ... Azt tudom azert hogy mikor az Moldúaj had ki Jeott vala úgy emlekezem hogy az Akkorj penz zedesbe d(en) 6 adott vala [UszT 20/10]. *1847:* Az első rovatalt Serbán Nyikuláj, a másikot Atyim Nyikuláj és a harmadikot Kotzétz Juon szedték fel. S ilyen rovatal útjáni pénzszedések a több helységekben is történtek ... Jelenleg is nálunk nagy pénzszedés van, de mi célra, nem tudjuk | Tudom, hogy a falusi költségek fedezésére nálunk egy versen rovatal útján pénz szedetett fel ... Más versben volt még egy kis rovatal szerinti pénzszedés [VKp 277, 284].

pénzszedő pénzbegyűjtő; încasator (de bani); Geldeinnehmer. *1576:* Az Tavaly penz zedeo vraimnal valo zalag harom vasarnak (!) kyaltaszek meg hogi ky mynd valchia ky ha penig Nem valtyak az vtan agiak ely [Kv; TanJk V/3. 136a]. *1579:* Az Saffarok hon nem voltanok mynd enekem kellet fyzetnem az pencz zedök semykepen ne(m) akarak gondgyat vyselny az saffarsagnak [Kv; Szám. I/XVIII. 26].

pénzszerzés pénzfelhajtás; procurare de bani; Gelderwerb. *1670:* éjjel-nappal fáradoztunk az pénz szerzésben [TML V, 401 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. *1705:* Mondá a generál, hogy most kettőre volna szüksége egyelsőbben: pénzre tudniillik és jó hírekre. Ha az úr valami modalitast találna a pénzszerzésben, igen jó hasznot tenne [WIN I, 443]. *1780 k./1805:* az pénz kérés, szerzés sok bajjal, ortzátlansággal jár [Kv; SLt XLVI. 7. 53 Ferentzi György Suki Jánoshoz].

pénzszűke az az állapot, hogy valakinek kevés pénze van; lipsă de bani; Geldmangel. *1779:* én soha ilyen pénzszűkiben nem voltam, ilyet soha nem is értem [RettE 408]. *1792:* Isten tudja mit mondjak: mert az Isten az idén bőv áldását mutatta mindenb(en), mégis ollyon pénz szűki vagyon, hogy még illyent nem értem [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1797:* a' Pénz szűke miánn felette nehéz egyszeribe annyi Pénzt le tenni [Kv; TSb 7]. *1799:* A Pénz szűke is majd ollyan közes nállam is mind Fiam Uramnál, mert énis csak ugyanazon kut fejekből meritem a Pénzt, ugy mint Istenünk Segedelméből a Sarlo kapa és kotzor után gyüjtegetünk [Ne; DobLev. IV/810 Szántó Sándor lev.]. *1824:* Medgyes Imréné Aszszonynak fel verték a Házát és az aban eset kárait a falutol pretendalja a Melyet kipotolni a falu meg fizetni tartozik, amelyet kifizetni a pénz Szűke miat Nem tudot [Szentimre MT; BalLev.]. *1828:* a mostani pénz szűkibe a kévánt fellyűl fizetés talám sokatska is lenne [Kv; RLt O. 1 Béldi István lev.].

pénztaksa pénzben megszabott díj; taxă; Geldgebühr. *1761:* Ezen Sztanisa nevű Egész Falujában ... Josika Joseff Vr eö Natságának, se az eö Natsága Méltoságos Praedecessorinak se Curiajok az az Udvarhazok soha sem volt, mivel az oljan helly hogy mindenkor a' Dominus Terrestrisekkel rupturájok vagjis oljas Conventiojok lévén a' hogy meg alkhattak, pénz s egyéb táxát fizettek [Sztanisa H; JHb LXVIII/2. 14]. *1784:* A Penz Taxa a szerint fizetödik mint az Mlts Grof Ur ö Nga reszire [Torockó; TLev. 4/9. 14a].

pénztalálás (elásott) pénz megtalálása; găsirea banilor (ascunşi în pămînt); Finden des (vergrabenen) Geldes. *1637:* En ebben az penz talalasba(n) egiebet nem tudok, hanem mikor azt kezdek hirdetni, hat ennekemis volt ados Lakatos Georgj firtattam erette ... hogj ... meg adgja az miuel ados [Mv; MvLt 291. 91a]. *1745:* Constal az Ns Vár(me)gye ... in Possessione A.Jára indicalt s celebraltatott sedriajan pronuncialtatott ... Deliberatumábol, hogy az J. Incze Klára sok rendbéli embereknek meg tsalásáért, pénz találásnak szine alatt, demuncaltatott (!) [Torda; TJkT II. 87].

pénztár kassza; caserie; Kasse. *1869:* Két kereszt zászlora a Megyebeliek gyüjteményéhez a templom pénztárábol adatott ... fl. 5 xr. 33 [Bács K; RkAk 245]. *1877:* Consistoriumunk megfontolván, hogy Kaló Gergely kezdte Kozma Ilonát gyalázó, ocsmány szókkal illetni ... vádlottat az 1 frt 40 kr asztalpénz megtérítésére, ezen kivűl 1 frt büntetésre ítéli az ekkla pénztára számára [M.bikal K; RAk 337].

Szk: *élő ~* állandó pénztár. *1862:* mindenkor rosszul esik nékem, hogy nints égy élő pénztár, melyből el rongyollott templomaink isk. házaink, szegény papjaink isk. mestereink sorsán segithessünk [Gyalu K; RAk 69] ✱ *ispáni ~*. *1847:* Tartozik az arendator a' stypulalt arendae summát ... a' kajántoi Ispányi pénztárba pontosan befizetni [Km; KmULev. 2] ✱ *kaszárnyai ~*. *1841:* Özvegy T. Sylvester Györgyné aszszony Szabad Királyi Kolosvár Várossa Kaszarmai Pénztárába tartozo adosságát ... bé fizette [Kv; Pk 4] ✱ *uradalmi ~*. *1846:* égy ezer pengő Rft bátorságositásul előre, és ezennel be teszek az Uradalmi pénztárba ... a hatodik év utósó ángáriájába annyi részben bé tudodjék [Kv; KmULev. 2].

pénztár-maradék restancia; sold de casă; Restbetrag. *1873:* jön át 1873-ra 79 fr. 92 x pénztármaradék, kötlevelekben pedig 1269 f 11 x [M.bikal K; RAk 299].

pénztárnok pénztáros; casier; Kassierer. *1844:* Jenei Jo'sef ... Makfalvi Nemzeti oskola pénz Tárnoka [Mv; Kp II. 70]. *1847:* a' M Vásárhelyi Ev: Ref: Fö oskola pénz Tárnoka [Mv; DE 3]. *1849 u.:* Kővárvidéki pénztárnok Pap László börtönét a tanácsház előtt össze csoportozott nép fel akarta törni [EM XLIX, 548 Zay Károly kezével].

Szk: *megyei ~*. *1861:* halt meg Onodi Tekintetes Veress Jozsef Ur megyei pénztárnok 42 éves korában vesekövesedésben [Dés; RHAk 123].

pénztárnoki pénztárostól kiadott; de casier; Kassier-. *1835:* meg hagyatik Kegyelmednek hogy az 1759ben ki adott ... pénz tárnoki utasitmány II dik szakaszszának első része tartalmát szorosson meg tartva a kűnn heverő adot tulajdon felelet terhe alatt fel szedetni el mulhatatlan Kötelességének üsmérje [Kv; RLt gub.].

pénztartó pénz tartására való; în care se ţin banii; zum Geld aufbewahren. *1723 k.:* Egy pénz tartó jó nagy irhaerszény [HbEk].

pénztelenség l. pénzetlenség

pénzteremtés pénzszerzés; procurare de bani; Gelderwerb. *1634:* miuel az széna sok feleis, es nem czak marhakkal meghétetesre, hanem pénz teremtésre giakorta ió mayorsagh, annyt igiekezzék mentöl iob ideyn takartatny, az Uduarbiro, hogy ha kéuantatik, más mayorsághbanis adhasson belölle [UF I, 335].

penzum 1. feladat; sarcină (primită); Aufgabe. *1823–1830:* Mikor esznek, egy egy kis katedrában felállván olvas a Bibliából, de nagyon siet, hogy elvégezze a pensumát, mert ő is ehetnék szegény [FogE 197].

2. iskolai feladat/lecke; lecţie; Lektion. *1710 k.:* Hogy mind a maga házában[a], praesentiájában volt, mert így nem lehetett a tanulás és repetitióra való üdőt játék, imez s amazzal elvesztegetni, amint a gyermek azt el szokta vesztegetni, mikor a szokás szerént penzumot adnak [BÖn. 539. — [a]Ti. a Keresztúri Pálban]. *1870 k./1914:* (A preceptor a tanulókat) a következő tanórákra kiszabott leckékre, feladatokra (pensum) előkészitette [MvÉrt. 32–3].

pénzuzsora pénzbeli kamat; dobîndă, camătă; Zins. *1847:* Gabonáért, 's egyéb adosságokért pénz usora [BetLt 3].

pénzügyi igazgatóság pénzügyigazgatóság; administraţie financiară; Finanzdirektion. *1853:* a' külső monostor utczai ... ház és telek mennyen Borbára leányom Birtokában azon terűvel, hogy a' meg lévő és most a' pénzügyi igazgatósághoz beadva lévő betsű Summa fele részét Maria leányomnak kész pénzben forditsa meg [Kv; Végr.].

pénzváltás átváltás, új pénznem bevezetése; preschimbarea banilor; Geldumwechslung, Einführung einer neuen Währung. *1619:* Két törökre bízták volt azféle pénzváltást. Hát mindenik oly ember volt, hogy azon nagy hirtelen mindjárt álpénzt csinált ő maga, és megelegyítette az császár jó oszporájával [BTN[2] 377].

pénzváltó I. *mn* pénzváltáshoz használt; folosit la/pentru (pre)schimbarea banilor; für Geldumwechslung gebraucht. **Szk:** ~ *asztal. 1823–1830:* a palotának[a] alsó végében volt egy igen nagy asztal, pénzváltó és kártyázó asztal. Soha is életemben olyan nagy csomó arany- és ezüstpénzeket, mint ezen asztalon, nem láttam [FogE 248–9. — [a]Kasselben].

II. *fn* pénz átváltásával foglalkozó személy; persoană care se ocupă cu preschimbarea banilor; sich mit der Geldumwechslung beschäftigende Person. *1636:* Istvan Uram fel mene az predikallo szekben, es mindenek(ne)k elotte, materiat veue(n) az penz uáltokrol, ugy monda, hogy elseoben meg tiztittya az Istennek házát, az utan kezd az tanitashoz [Mv; MvLt 291. 66b St. Zigiarto vall.].

pénzváltozás pénzreform; reformă monetară/bănească; Währungsreform. *1653:* Énnékem elég nagy károm volt ez nagy csudálatos pénzváltozás[a] [ETA I, 141 NSz. — [a]Bethlen Gábor pénzreformja].

pénzvásárlás pénzfelvásárlás; achiziţionarea de bani; Geldaufkauf. *1619:* Két törökre bízták volt azféle pénzváltást ... Ugyanazon pénz vásárlásba egy zsidó egy serifi aranyat, ki azelőtt 10 oszporával jár vala, feljebb az közönséges aranynál, marha árába csak 125 oszporán vötte el és azt is megkapván rajta ... 300-at ütének az talpán kalafával [BTN[2] 377].

pénzverés fémpénz verése; baterea monedelor; Münzprägung. *1710 k.:* Emlitém odafel Macskási Boldizsár enyedi pénzverését, ő ugyan akkor az én intésemre avagy csak publice lehagyta volt, de másutt az országban sok helytt és kivált Szászváros rettenetes sok hamis pénzt vertek a lengyel jó susták és polturából [BÖn. 693].

pénzveretés pénzverés; baterea monedelor; Münzschlagen, Münzprägung. *1677:* Pénz veretésben valo modalitások, interdictumok [AC 265].

pénzverő pénzveréssel foglalkozó személy; persoană care lucrează la baterea de monede; Münzpräger. *1622:* Hazának sok bányász-, aranyászó legényeket ... Körmöc és az több bányákból ... pénzverők is voltanak köztök [Kv; KvE 152–3 SB]. *1625:* Az Vrünk eő felge kek Gialogj keőzzwl, Zakadot Janos harmad magaval leve(n) vghian Drabantokkal, az kassaj penz vereők mellet, es Kassa fele keserven az vrünk eő felge penzet ... attam nekik[a] [Kv; Szám. 16/XXXIV. 23. — [a]Köv. a fels.]. *1678:* Az pénz verők dolgát nem halaszthatjuk, okvetlen judicaliter dirimáltatni [TML VIII, 51 a fej. Teleki Mihályhoz].

Szn. *1453:* Penzwerew [Csánki V, 318]. *1714:* Pénz verő György [Kv; Dica XXVII. 10]. *1720:* Penz verö György [Kv; i.h. V. 40].

pénzverő bánya mină pentru baterea monedelor; Grube für Münzprägung. *1681:* Pinz verö bánya Stompjahoz valo Kő ronto vas [Vh; VhU 617].

pénzverőház pénzverde; monetărie; Münzanstalt, Münzamt. *1677:* Arany, ezüst materiát, jo monetát, sem választásra, sem felveretésre nem szabad az Országbol kivinni, hogy ha a' Fejedelmeknek ez Országban Választo és pénz-verö házok találtatik | ha kinek Pénz verö Háznak erigalása ... meg-engedtetnék-is, semmiképpen nem más idegen, hanem az Ország és Fejedelem Czimere, titulusa, és képe alat verettessék [AC 64, 137]. *1678:* Nagy Bányán az templomot ugyan még eddig nem, de az pénzverő házat s harminczadát elfoglalták[a] [TML VIII, 267 Teleki Mihály a fej-hez. — [a]A törökök]. *1704:* Generális Forgách Simon három hetekig itt mulatván, elmegyen Medgyes alá. Azalatt pénzverőházat akarván itt építtetni a fejedelem, engem inspectornak tesznek [Kv; KvE 244 VBGy] | Ugyan ma készítteté el az úr az ezüstmarhákat, a pénzverő házba valókat [WIN I, 303]. *1748:* marad ad Solvendum még tizenötezer kilenc Száz Rh forint ... és mig meg fizethetem hogy ő Felsége is kárt ne valjon, Interesb(en) ollyant cedalok usque ad tempus exsolutionis, a' melly nelkül az ő Flge Nagy Bányai Penzverő Háza nem lehet úgymint a' Kötelesmezei Erdeimnek a' szén égetésben való Szabados usussát [TKI gr. Teleki Ádám lev.]. *1769:* melly régi márjások petákok meg vadnak láthato képpen vagdalva azok nem vétetődnek el, hanem Fejér várot a pénz verő Háznál, a menyit ér a materiája annyiban felváltatnak [UszLt XIII. 97a].

1834: Egy fejér ónból kèszült, 's minden karima-irás-nélkűl lévő huszasnak Leirása, melyen az 1828-ik esztendei szám, és a' pénzverőház E ... betüje van [Dés; DLt]. — L. még RettE 206.

pénzvesztő pénzvesztegető; risipitor de bani; verschwenderisch. *1710 k.:* Rabságom után én Béldivel társalkodni sem mertem oly móddal. Ezen a pénzvesztő rövid gyűlésen vagy hamar azután micsoda szél ütötte vagy érte, ő tudta; a dolog kifakadása után azt mondotta: ő hütit, reverzálisát igazán megtartotta, de az ő ellenségi régi conjuratiójokat és az ő életére való igyekezeteket nemhogy letették volna, sőt megújították [BÖn. 694].

pénzvétel pénzbevétel; încasare (de bani); Geldeinnahme. *1640:* Feöld adoyokat az mint oda fel megh uagyon irua, Karacsonban szoktak exigalni es administralni, egyszersmind: Roka bör honorarium, mint ez ide alab köuetkezö faluk ritusiban specificaltatik; ittem tyuk, vago barom, barany, vay, hal penz, ezüst penz es kaposzta, auagy kaposztajert ualo penz uetel etc. [Sárkány F; UF I, 699].

pénzzsák pénzeszsák; sac în care se transportă banii; Geldsack. *1597:* Penz Sak keotni valo ostor hegiet veotte(m) f — d I 1/2 [Kv; Szám. 7/XII. 28 Filstich Lőrinc sp kezével].

pénzzsarolás jogtalan pénzkövetelés; obţinerea unei sume de bani prin şantaj; Gelderpressung. *1847:* Bucsum, Kerpenyes és Abrudfalván az ottani lakosoknak bujtogatásával, megyei és uradalmi tisztek ellen ingerlésével, pénzzsarolással s több effélékkel bűntényeket elkövető kóbor nőszemély Varga Kata ellen a felséges királyi főkormányszéknek ... intézménye eredményéül a törvényes esketéseket véghezvitettetvén ... véleményemet és tudósításomat ... a következendőkbe tészem meg [VKp 292].

penyet l. pedig, penig

pepecsel **1.** babrálva/bíbelődve foglalkozik vmivel; a migăli/mocoşi; tändeln, hantieren. *1710:* A vadászatot szerette s gyakorlotta ifjúságában, gyönyörködött igen az órákban, melyek sokféle formákra csináltatván, renddel állanak vala a házában, mindenkor azok körül pepecselt[a] [CsH 221. — [a]Apafi Mihály]. *1851:* Anyám szegény megint kőhög, addig pepecselt az udvaron virágaival ... hogy meghűlt és kőhögést kapott; — a' gyermekek is köhécselnek [Kv; Pk 7].

2. matat; a moşmoni/mocoşi; nesteln, tändeln. *1598:* Giúlay Miklosne Margit Azzony ... wallya ... Mikoron azta(n) az vonakodasnak vege leot volna, lata(m) azt hogy az hegedws Janos az kese(n) pepechiel vala, dúgdossa vala, monda(m), te mit chinalz az kessel mit akarz? [Kv; TJk VI/1. 162].

pepecselés **1.** aprólékos munka; migală, migăleală, mocoşeală; Tändelei, Wurstlerei. *1662:* Némelly házaknak pedig a falai apró kovacskövek, némellyek ugyan csak fehéren hagyattatván, némellyek különb szép színekkel megfestetvén, nagy szép forma virágokkal merőül ollyannal rakattattak és boríttattak vala meg csudás mesterségekkel, de megmondhatatlan pepecsléssel [SKr 259]. *1792:* Szászváros on jártamb(an) Debretzenit holmi fogyotkozásaiért nyomoson meg dorgaltam, vagyon benne jois valami, de inkáb az Aszszonyok körűl valo pepetslésekbe foglalatoskodik [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1803:* a' Lakatos munka tőbb pallérozást és pepetslést[a], mint sem a' Kovátsoké [Mv; LakCLev. — [a]Tollban maradhatott: kíván].

2. haszontalan munka; muncă inutilă; unnütze/unnötige Arbeit. *1823–1830:* Ez a Gyarmathi[a] hazajővén, lett Hunyad vármegyei fizikus, s Déván lakván, minden ottan volt produkciója abból állott, hogy a templom héjáról a galambganéjt lehányatta, azután lemondván hivataláról, az udvarakba szerteszéjjel töltötte s tölti ma is idejét. Furulyával, egy s más pepecselésekkel rekreálja az uraságokat [FogE 141–2. — [a]Gyarmathi Sámuel].

pepita kockás mintájú; pepit; Pepita-. *1815:* Egy zöld pepéta viseltes ágy takaro [Mv; MvLev.].

per[1] **1.** jogi eljárás; proces; Prozeß, Gerichtsverfahren. *1553:* Az mynemy perek wolna ... halaztothak vyz kerezt vthan valo vosárnapra wàsarhelyre [Kv; BfR VI. 295/1]. *1558:* mywel hogy Thwry Gewrgh az warosth, Byro wramoth Loponak montha Ees egyeb wndwk Bezedekkel yllethe, Azerth az perth kewnyewrewghwen ew felsegenek yde keryek hogy yth legyen thewrwen abba [Kv; TanJk V/1. 47]. *1560:* Amynemew pewr Indultatoth wolth Anna azzonthwl Kozarwary Sopphya azzonnyal, az ew fewlseghe tablayan ... Azt az dolgoth Ez lewendew Zent Janos Napyanak thyzenewthewd Napyara Enyedre ... halaztotthak [Dés; SLt AB. 3]. *1579:* Kakas Mihaly dolga felól ... eo kegmek wegeztek ezt, hogy semmy bekessegre es concordiara eo kegmek ne mennyenek hane(m) teorwennyel procedalianak ellene, ha eo pórre valo keoltseget talal [Kv; TanJk V/3. 192b]. *1583:* My Eleottunk, wgymint Arbiterek Eleot ... Az my Theorekedesunkre es keozikbe walo zolasunkra Jeowenek Illyen Igyenessegre es Bykesegre, Hogy az Mynemeo perek keózteok leottek wolna Ez May Napiglan ... tellyesseggel le zalitottak [M.palatka K; JHbK IX. 21]. *1589:* Mogioros falua es Dobo falua, à mikeppen àz barom be haytas veget perik vagio(n) Jde az Zekre az Zek el Zabadittia ... hogi ott Jarianak barmok [UszT]. *1608:* Somody Andras Vram ... Pocz Jacabbal Jgassagomat megh adua(n), hiua Kozarwarra Jspa(n) Vram peczetiüel, hogy az minemw peőrj vagion Mindzenty Urammal, es minemw vallokat eleőnknek hiuanak, azoknak vallasokat be venneők [BSz; SLt CD. 3]. *1671:* Ennek utánna Vármegyéken és Székelységen, a' törvényes Székek celebraltassanak, a' Fő Tiszteknek egymással való correspondentiajokbol rendzerént, hogy mindenikre el-érkezhessenek a' Procatorok-is, az Causansok perinek oltalmazására [CC 59–60]. *1733:* remenkedék ... Pap János ur(am) Gerendi Sándor Ur(amna)k hogy azon ellene valo Perit remittálna [Székelykocsárd TA; DobLev. I/156]. *1817:* Fő Biro, tizenkét Senatorok, és Notariusok constituálván a' Magistratust, ezek előtt follyanak, a' Magistratualis gyűlésben ezen városban elé adandó minden nével nevezendő perek [Szu; UszLt VIII. 68].

Szk: A. ~ *alatt van. 1770:* ehhez ragaszkodnak ők inkább azért hogy Torda vármegyében Csürülyén, Szilváson, Runkon bírnak valami jószágot Cseszeliczki-Szilvási nevezet alatt, mely per alatt vagyon [RettE 237]. *1837:* ez a' határ virgóba per alatt van [Magyaros MT; MvLev. 5] ✱ ~*be akad. 1761:* elsőb(en) Néhai Szabó Mihályné Aszszo-

nyom ellen inditattanak pert a Tutorságért ... vgy akattanak ... Tott Jeremias Uramb(an) az irt Hazért vérség jussán perben [Ne; DobLev. II/328.5a Rebeka Földösi quondam civis Danielis Konya rel. vidua (62) vall.] ✱ *~be fog. 1570:* Erzebet Keomyes Thamasne, Orsolia Aztalos Lĕrinchne ezt vallyak ... Mynek wtanna Rengeo Annat ky vertek volna, Az Annya Kwthy Antalt hengernek Monta volt, hogy az ew leanyat ky verette, Mely Zydalomert Kwthy Antal perbe fogta volt [Kv; TJk III/2. 102b]. *1629:* de egikor ... perbe fogak az Aszont az adossagert [Mv; MvLt 290. 174a]. *1740:* az Sáliak ide jöttenek és Néhai Vass György uram Ekéit itt ezen Láb földön el vagdalták melly Cselekedetekért Ugyan Néhai Czegei Vass Györgj perben fogván az Sáliakot meg nyerte a falut [Mezősályi TA; WassLt Kivorán alias Germán György (70) jb vall.]. *1766:* Puszta Egresen ... vágatott volt le ... eő Naga egj darab erdőtt ... mely(ne)k via facti lött le vagátasáért eő Nagat perben fogtak volt [Mv; JHb XIII/55] ✱ *~be fogattatik. 1771:* Ez ifjúkorában czizmadialegény volt, ki is más társaival együtt, amint praetendáltatott, egy mészárosnak valami kolbászait cellájából ellopván, a mészárostól perbe fogattatott s addig perlekedett, míg a prókátorságba belékapott [RettE 257] ✱ *~be hív. 1568:* noha nelúel tudomant tọth, hogy ọ neky meg mas biraiais volna de ... p(er)be erette ne(m) hitta [Kv; TJk III/1. 178]. *1806:* (Az ablakon) nem az Alperes kandikált bé leg elöbb, hanem Áts Joseffné, miért nem perli azt, vagy ha az Alperest perli, miért nem hivta perb(e) a' több bé-kandikáló személyeket is [Dés; DLt 250] ✱ *~be indul. 1561:* mi elöttünk, ez witezlo nemes vrainkª ... az frathai zenefiwek felöl, mellyekyrth Jmar perbe es Indultak wolt ... Jllyen keppen igienessewlinek megh [Fráta K; SLt U. 28. — ªKöv. a fels.]. *1597:* az lato Mester vraim ielentettek panazkeppen ... hogy ... Paztor Istwa(n) ewket teörwenben hitta volna es perben indult volna vellek [Kv; TanJk I/1. 288] | Az resset ne(m) tudgia ha úolt akkor mikor Balinth az eókret rah yzte, hane(m) az vthan Jart ott hogy perbe Indúltak, s latta az vthan hogy volt ress raitaª [UszT 12/89 Nicolaas Biro de Bogartfalúa jb vall. — ªTi. a kerítésen]. *1774:* Az én fiam minekutána velem perbe indult s levatát is íratott volna a táblán, én nem apelláltam [RettE 319] ✱ *~be kel. 1633:* ez az Felej Gasparne es Koczis Jonasne egi nehani uttal veszekedenek egi mas keőzeött, es ugia(n) perbenis keöltek vala egimassal ... nagi Nehezen megis bekeltetök eőkett, es tudo(m) hogi keőtelet is vetenk keözikben [Mv; MvLt 290. 138b/2] ✱ *~be kerekedik. 1674:* a fen megh irt Familiabol allo szemellyek ... ketelenittet(ek) perb(e) kerekedni, az declaralt portiok vegett [Havadtő MT; BLt 11 Isák György kezével]. *1782:* ez elött Circiter két esztendokkel Perbe kerekettenek vólt [Torda; KW] ✱ *~be kerül. 1881:* Aztán Bodnár perbe került a kiadójával (Méhnerrel), s viszszaküldte, hogy adjam ott ki, ahol lehet, ő nem tesz kifogást, ha máshol is megjelen [PLev. 87 Petelei István Jakab Ödönhöz] ✱ *~be keveredik. 1846:* azokat, miket néki adtam ... se Férje, se több vérei kezéböl ki venni, azért velle perbe keveredni, minden e' rendelésemben nekiek hagyataknak el vesztések terhe alatt, ne Cselekedjék, és azokért háborgatni, meg röviditteni, ne törekedjenek [Kv; Végr.] ✱ *~ben forgó. 1642:* mikor az csürt tsinaltattja vala Dosa Andras uram azon az Szent Imrehi perben forgo eleten [HSzj *élet* al.]. *1668:* Bizonicza az J. hogy az perben forgho feöldet eö irtotta orotta, másokkalis erdeóbeöl irtatta, bekesseges birodalmabanis eö volt [Szu; UszT II/1. 25a]. *1722:* lássa az Actrix Aszony, a' Thót Jérémiás Vram jussán, kihez, és minémű p(rae)tensiot erigál, ahoz nem szollok, de a' Perb(en) forgó Gónós jusson lévő Bonumokb(an) eö kglmet particípálódni nem engedem [Ne; DobLev. I/102]. *1748:* az A. ő kglme meg vasarolván ezen perben forgó fundust ... per manus által adta, és introducalta az Emptor ő kglmét [Torda; TJkT III. 234] ✱ *~ben forgott. 1758:* az irt Aszszanj ... cedala, a perben forgott joszagot [Asz; Borb. I] ✱ *~ben forog. 1704:* Aki pedig az ország előtt perben forog, azt még a gyermekek is megtudják, ha pedig ötet megölnék is, azzal az őfelsége dolga jobbra nem fordulna, sem az ellenségnek roszszabbul nem lenne [WIN I, 120]. *1724:* miólta perben forog a' kérdésben való ház azólta hallom hogj Gonos háznak mondgják [Ne; DobLev. I/106. 3b] ✱ *~ben függő. 1671:* Az Fejedelemª kinek kinek szabadságott engedgyen igasságának elö mozditásában, és abban semmi szin és módok alatt senkit-is meg ne akadályosztasson, és senki periben magát ne elegyitse, se irása sem Prokatoroknak avagy más rendbélieknek valo parancsolatok által, se pedig semmi egyéb utakon ne-is végezzen, senkivel afféle perben függő jószágoknak magára, Feleségére Gyermekére valo maradása felöl, lévén Decretalis utak és modok a' jószágoknak Fiscusra nem Fejedelmekre valo szállások felöl [CC 21. — ªApafi Mihály] ✱ *~ben levő. 1736:* Investigalvan penes appellationem az Parsoktol bé adott Literaleket az perben levö Atyafiak közt edes Attjoktol tett Testamentaria Divisio in omni parte az igazsággal égyezni és per hoc hellyesnek lenni láttzik [Torda; TJkT I. 111] ✱ *~ben van. 1570:* Aztis Montha hogy egykor Bornemyzza byrozagaba perbenis voltak Erthe [Kv; TJk III/2. 98]. *1585:* Catalin Ianos Deakne vallia ... Razma(n) Pal ... meg zolita Mondwa(n); Meg talaltam a' heolgjet, Perbe vagiok Ambrus Deakal, de Ahol eggiket meg lelem, Az masikat(is) Az az a' Selmet ot keresem, vegere megiek ahol meg talalhato(m) [Kv; TJk IV/1. 460]. *1677:* Ha valakik Jószágokat a' Potentiariustol Törvénnyel keresvén és perben lévén véle, az alat az In Causam attractus itilvén azt, hogy a Jószág Törvény szerint ki kél kezéböl, azt pusztulni hadná ... a' Jószággal edgyüt a' kár tételt-is kereshesse [AC 176]. *1736:* perben is volt érette B. E. szüleimmel a' felyeb praenotált G. Petki David Uram Apja [Kv; JHbK LVII. 28]. *1812:* Hallottam ... másoktol ... hogy a kotsárdiak Just formáltak volna ... azon ... Berekhez és hogy szépen nem kaphattak belölle részt perben vagynak aránta [Nagylak AF; DobLev. IV/943. 36a Hetzegán Juon (40) jb vall.] ✱ *~be ránditi/ránt. 1792:* Szánto Elek Ur adott volt Zálogban ... egy ... kukuriza földet ... mellyet ... Szánto Sándor Ur vérség jussán ki akarván váltani, meg is kináltatta volt ... Zálogosito Csekelaki János Uramat, és a pénzt fel nem vévén perbe is ránditotta vol<na> érette [Ne; DobLev. IV/691]. *1812:* hallom, hogy a' Kotsárdíak perbe rántották a N. Laki Eklésiát, de mitsoda Jusson, nem tudom [Koppánd AF; i.h. IV/943. 18b Petrutz György (70) jb vall.]. *1823–1830:* De a fiskus csakhamar inactionálta, perbe rántotta, ellenük teméntelen esketést vitetett véghez, melyért Máthé László is felbosszankodott, vakmerőségre vetemedett, s meglett a végső romlás [FogE 87] ✱ *~be száll. 1827:* Ujrais atyafiságoson kérem Sogor Uramat jöjjen és szakaszsza kiª, mert bizony ezert perbe szállunk, és megis meg kell lenni tiszta Contractusunk lévén [Aszszonynépe AF; DobLev. V/1122. 2a Borbereky József Dobolyi Zsigmondhoz. — ªA peres öröséget] ✱ *~be veszedelmezik. 1589:* Myerthogy a' hatar dolga Nem vtol-

so, seot, seot Nagy gondwisselessel kelletik otalmazny, holot mostannis az Eley gondwisseletlensegh miath minde(n) feleol Walo hatarunk perbe Wezedelmezik ... Vegeztek varosul[a] [Kv; TanJk I/1. 105. — [a]Köv. a végzés] ✱ *~be vétet. 1784:* Egy Limbovítz nevű kaszállo havast foglaltatott volt a Nsgtok számára Titt Csato Vram, aztat most perbe vétette Groff Bánfi György Vr [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] ✱ *a ~ dereka* a per lényege. *1796:* A' citált Approbatalis Articulus midön a' Leveleknek holléte iránt bizonyittást kiván, nyilvánságos, hogy a' Levelet fel kérönek szabadságot ád arra, hogy bizonyitthasson, a' bizonyittás pedig hogy a' Pernek derekához tartozzék, azt vitatni sem lehet [Mv; TLev. 5/16 Transm. 20 tábl.]. *1807:* az Also Törvény Szek noha Itéletében a Meritalis okokatis elég hoszszason fel vette, tsak ugyan a Per derekán semmi Itéletet nem hozott [Mv; DobLev. IV/908. 1b]. *1814:* Allperes Sombori Farkas, a nélkül hogy leg kissebb részbenis a Per derekahoz szollana, kifogást tészen a Fellperesnek Actoratussa ellen e következendö Törvényes okokbol [Mv; Somb. II tábl.] ✱ *~e esik (vkinek). 1570:* Zeoch Myklos ... vallya ... Aztis Thwgya hogy Myhal deak azt fogatta volt hogy ha My pery essyk Zylaginenak, penzenelkwl gongiath visely [Kv; TJk III/2. 95]. *1577:* ezen keryk byro vramat Tanachyawal, hogy megis lobban Munkalkoggyek eo kegmek ezen, ha e' ket czykell meg alhat: vagy nem, eggyik az appellatio dolga ... az Masik az Idegenert valo p(ro)curalas az varasbely ember ellen, Miert hogy ez sok feo embernek ellene lehetne kiknek giakorta perek essyk it az my zekwnken [Kv; TanJk V/3. 147a]. *1580:* Miert penig hogy az warmegie(n) is sòk pórink essyk ... Bachy Matiast vagy Kabos Gaspart fogaggyak megh hogy gondunkat vysselye az varmegie(n) [Kv; i.h. 226b] ✱ *~ folyama/folyása. 1551:* Agwyk (!) Emlekezetre az my lewelwnk zeryben hogy az vytezlo lyptay myklostol az ow hwga liptay sofy azzony kert volt ozlast katonabaly[a] rezebol mely p(er)nek folyasaba terhen maradot lyptay myklos [Torda; SLt QR. 2. — [a]Katona K]. *1625:* Arrol penig protestalok hogy ha Hoszu pernek foliasaual adod meg egy eztendöben uehetnem ötuen forintara hasznat melliet mèg kiuanok az töruinteól Iteltetni [UszT 133]. *1724:* Enjed Várossá(na)k twz miatt való romlása szakasztatta felben a' per foljását [Ne; DobLev. I/106. 11b Joanes Szabó de Szathmár (48) ns vall.]. *1844:* Bartos Ilona Mohai Lászlóné testverei[a] ... közti osztállyos per follyama [Ne/Nagylak AF; i.h. V/1249. — [a]Köv. a nevek fels.] ✱ *~hez fog. 1571:* ha ky penig az tilalom alat lowat el atta perhez fogtak ... harmad magaval kellet meg eskenny hogy eo lunak tilalmat nem tutta [SzO II, 326] ✱ *~ indítása. 1650:* Tudom hogi birta az J az peres hazat, migh az pernek indittasa eleötis [Szombatfva U; UszT 8/64. 85a] ✱ *~ indultatik. 1560:* Jeottunk ... ebesfaluara hog az Minemeo per Indultatot wolt, Petky Katalin azzon keozeot ... es harinnaj farkas ura(m) keozeoth hog Attiafiusagkeppen walami nemeo Jgenessegbe hozhatnok eoket [Ks 101]. *1577:* Az mjnemw per Jndultatot volt Az w nagj. tablajan kachkan marton közt es Almadj Andras közt ... ezt az dolgot Jlljen modal zalljtak le mj elottunk [Légen K; JHbK XIII. 36]. *1594:* Nemw nemw erdeo fayannak ellhordassa feleoly ... pery Jndultatott volt keozteok [SLt U. 41] ✱ *~ kifolyta* a per vége. *1816:* Czicziri Antal ... a' Turi Határhoz birato Puszta Petlendi Praediumba lévö azon Erdöt, mely a' Turi Határ osztály szerént a' Tarsollyianusoknak adatott ... a Per ki folytáig kéri sequestrum alá tétettni [Pusztapetlend TA; EHA] ✱ *~ (ki)folytatása. 1781:* Kötelesek légyenek Fiu Testvéreink a' Per kifoljtatására elegedendö Költséget szolgáltatni [Told. 27]. *1783:* azon Perek(ne)k folytatását principáliter megedjezett Akaratbol bizzuk és Concredályuk ... Baro Toroczkai Joseff Urra [Torockósztgyörgy TA; Thor. 21/25]. *1836:* Idősbb Dobolyi Sándor ... A Patzolai közös Perek Fojtatására Esztendönként igért 30 VForintakat a Patzolais akár mellyik Pereknek ki fojtatásáig egyedül fizette a Tekintetes Aszszonynak leg kissebb közbe jövetele nelkül [Szentbenedek AF; DobLev. V/1214] ✱ *~ kimenetele. 1787:* meg gondolván ... a' pernek bizonytalon ki menetelit [Aranyosrákos TA; Borb.] ✱ *~ lefolyása. 1825:* Talám annak az Embernek lesznek ollyan Közelvaloi, akik a' Pernek le follyását sürgették [Kv; Somb. II] ✱ *~ leszállása* per megszűnése/vége. *1570:* az ely mwlt Jdeobely vegezest azon allapatba Megh Thartyak, ha Byro vram Thanachawal egetembe az Melle akarnak allany, Es az Jeowendeo Bekesegh es pernek leh zallasa feleol lewelet adnak az Zaz vraymnak [Kv; TanJk V/3.7b] ✱ *~ leszállítása* per megszüntetése. *1572:* az Thanachbol Igertek volt neky egy hordo Bor (!) es negy keobel Bwzat zegitseget, ha eo k. megh Nem attak az kalman vramal valo perinek leh zalitasanak vtanna, Byro vra(m) eo K. adassa meg neky [Kv; i.h. 58a]. *1627:* Jeövenek mi eleónkben ... egy feleöl az Vitezleö Nagy Megiery Kresztesi Pal Uram ... Mas feleöl vizontagh ... Nehai Kun Istvanne azzonio(m) Suliok Sara azzony, es mi eleöttwnk vegezenek neminemw keózteók valo pernek lezállíttásaert, az ide alá (így!) mod es conditiok zerent [Kv; WassLt] ✱ *~ oltalma. 1813:* Nemis az a tzellyok az allpereseknek, hogy ezen Per follytatását hátráltássák, mert mihellyt az idö engedi leg ottan meg jelennek, a Per oltalmára meg kivántato Levelekel [Mv; Somb. II] ✱ *~re jár* pereskedik, pert folytat. *1590 k.:* Vgj tudom hogj keszbe kerte Vala Bodo Janos az Matthias Koúaczj es Balas Marto(n) dolgokot sokaigh hordoszodék, hogj megh nem Alkotta eöket vgj kezdenek esmet az perre Jarni [UszT]. *1592:* Capitany vram meghfogatta volt Kénosi Vas Martont birot mielhogy Kornis Farkashoz Jart perre [i.h.] ✱ *~rel búsít. 1642:* Ha pedigh eökemet perrel akarnok farasztani es busittani, semminemü Törvenibeli remedium ne hasznalhasson eö keme ellen [Kv; RDL I. 127] ✱ *~rel elnyer. 1640:* Vagion 20 köbölre valo szanto feolde rete 5 szekerre valo, ket veczinie vagion, vagion edgy darab feold melinek felet el nierte pörrel, Gabrillas Boertol [Jás F; UF I, 740] ✱ *~rel elvesz* → *~rel megvesz* ✱ *~rel fáraszt. 1821:* nem kivánván perrel fárasztani T. Dobai Sigmond Ur kedves hugát ... a maga által bírato szindi egygyik Sessiot meg eresztette vala [Nagylak AF; DobLev. V/1041] ✱ *~rel jár vki ellen* pert folytat vki ellen. *1803:* Szép dolog volna az, hogy a menedékhez tartozo Levelet, a Fel peresnek Attya, avagy maga is, kezeknél tartoztatnák in praejudicium Jurium manifestum Incti, és mégis perrel járnának ellene [Hsz; BLev.] ✱ *~rel keres* per útján igényel vmit. *1637:* ollia(n) dologhra nem emlekezem hogj az diuisio uta(n) pert hattunk volna keözöttük, hogy valamit perrel keressen az Aszony [Mv; MvLt 291. 76b]. *1671:* perrel keresni penig az haereseknek saját jószágokrol valo leveleket, károsnak ismérjük lenni [CC 68] ✱ *~rel kiszerez. 1818:* Kedves Bátyám Wajna István Ur ... a' mely Jószágokat Ördög-Jusson Perrel vagy akármi módon ki-szerzett, vagy ezután kiszerezne ... azokban ... Kedves Bátyámat nem háborgatam [Ördögkeresztúr SzD; BetLt 1] ✱ *~rel kivesz. 1810:* (Az erdöt) most ki akarják perrel venni a' Meltoságos Udvartol

[Doboka; Ks 76 Conscr. 87] ✱ *~rel megszabadít. 1557/1585:* mikola Orsolya Azzony Themeswari Janosne ... Mikola palért Mikola ferencz Tutor, mieleottwnk Az Nehai Adamossi Mikola Lazlonak Jozaggi feleol kiket Orsolya Azzony Mikola Lazlonetúl perrel zabadított meg, Jllyen vegezest twnek [Gyf; JHbK XXVIII/29] ✱ *~rel megtámad. 1863:* Ha valaki Örökőseim kőzzűl ezen végrendeletemen meg nem nyugodna, kedves nőmet ... perrel megtámadná, az ólyan veszesse el tőrvényes részét, és csak kőtelességi részét kapja ki, a meg ürült részt kapja kedves Nőm [Kv; Végr.] ✱ *~rel megvesz. 1578:* Nemes zemely Bolta Janosne Bornemizza Erzebett azzony Magiar galdy[a] megh Eskwek es hyty vtan ezt valla: Hogy azt az galdy Jozagott, zentt Mihaly faluay Miklos Deakne Vaar falway Anna azzony En tolem perrel vòtte megh ... Az fahidj Jozagottis tudom hogy perrel vò<te>k eel [KemLev. Fr. Literatus de Gald és J. feier de Gald kezével. — [a]AF]. *1589:* Ezt tudom hogy Janossi Thamastul Teoreok Leorinczj perrel veotte megh az Nagy Rew eleott valo feoldetth varas zamara [Szu; UszT] ✱ *~rel nyert. 1786:* Ezekről[a] vannak leveleim én magam költettem szerzettem minden keresetem ide vertem Effelet ... A' Szilágyb(an) perrel nyert portiora Cir: 360 Hf [Nagylak AF; DobLev. III/616. 1b. — [a]Ti. a felsorolt kiadásokról] ✱ *~rel patvarral. 1721:* (A részjószágokat) perrel patvarral sok fáracsággal ... rehabealtam [Uzon Hsz; BLt]. *1789:* Lévén ... Ketskés György Andras és foljfalvi Aszalos Mártonnénak eo kegyelmek(ne)k, együtt, Szent Imrei Csiszér Ferentztől perel, patvarral, és Tőrvenyel acquirált Egy Darab Szőllő Földök [Szentimre MT; BalLev.] ✱ *~re patvarra alkalmatosságot ad. 1828:* az intető Urnak tellyes jussát meg ismérvén Perre patvarra alkalmatosságot nem adok, hanem mivel a Joszágok ki váltásának ideje tavaszszal vagyon, tehat a jövö Szt. György napkor, a mikor a contractusak is terminalodnak, az intető Vr jelennyék meg, s a miket ki fizet azonnal ki adom [Nagyesküllő K; RLt O. 2] ✱ *~ről lemond. 1719/1724:* en bizony ő kglmével meg alkudnám az iránt az Szindi, Indalyi és Bőlyi portiok iránt, és arrol az perrül csak le mondanék [Torda; JHb XIV/6. 57–8]. *1782:* gondolván az Atyafiságos gyűlőlséget vétkes állapotnak lenni ... minden egymáshoz valo perekről le mondtak, egy más(na)k eddig lett költségeket Condonálták [Torda; KW]. *1828:* Minthogy mind a' Felmind az Alperes Felek ezen Perröl örökre le mondottak, tehát mindenik Fél a' maga Leveleit a Perböl kezéhez vette ... a' köz kölcséggel ki vett Originale Deliberatum ... Réz György Urnál maradván [Mv; DobLev. V/1146] ✱ *~t békességre kikér. 1570:* Aztis Montha hogy egykor Bornemyzza byrozagaba perbenis voltak Erthe, Es ky kertek volt Bekesegre az pert, De Megh ne(m) alkwthatanak [Kv; TJk III/2. 98] ✱ *~t fogad* (prókátor) pert el/felvállal. *1586:* Melchior Nemet ... fassus est ... Monda Igarto Georgy ... Eskwzeom ... Hogy Seoha Sem temagad ellen, Sem Cattus Azeon Ellen Semynemeó Deolgeokba(n) Causakba(n) Senky mellett Ellenetek pert ne(m) fogadok Sem ne(m) agalleok [Kv; TJk IV/1. 615] ✱ *~t folytat. 1780:* A varos költsegen akarnak folytatni irantya valo pereket, Amelyis az Varos költsegenek nem illik [Torockó; TLev. 15/5]. *1843:* Hanem azt tudom, hogy idősb Farkas Sándor úr és Lukáts Th. Simon úr egy ideig folytatták a faluk perét [VKp 100] ✱ *~t folytathat. 1796:* az All Peres Ur a' Torotzkaiak Actoratussát nem Impugnálhattya, mert itten nem ők, hanem a Director[a] az Actor, a' kinek arra, hogy a' miserábilis Personák helyett a' Pert follytathassa, és nékiek adsistalhasson ... a' Haza Törvényei[b] ... Szabadságot adtanak [Mv; TLev. 5/16 Transm. 21 tábl. — [a]A fiskus direktora. [b]Köv. a törvénycikkekre vonatkozó utalás] ✱ *~t indít. 1573:* Molnar Marton ... vallia ... gianakodot feleole valamy ely vezet hat falka fonalarol pert Inditot volt vele az azzony Es az vtan esmet hatra alatt benne [Kv; TJk III/3. 212]. *1724:* Senki mi ellenünk érette pert nem inditott [Ne; DobLev. I/106. 9a Sára Veress rel. nob. quond(am) Stephani Dobolyi (53) vall.]. *1761:* elsőb(en) Néhai Szabó Mihályné Aszszonyom ellen inditattanak pert a Tutorságért [Ne; i.h. II/328. 5a Rebeka Földősi quondam Civis Danielis Konya rel. vidua (62) vall.]. *1807:* eztis Otsem Uraimék tartoznak viszsza fizetni ... latom hogy ezert is pert kel inditonom [Ne; i.h. IV/912 2a Veress Bálint lev.] ✱ *~t kezd. 1847:* Hallotta azt is, hogy Katalina még Topánfalván is megfordult az odavaló népet is arra bírandó, hogy pert kezdjenek a királyi fiscus ellen, mivel ő eljár perekben [VKp 198] ✱ *~t kifolytat* lefolytatja a pert. *1843:* Úgy értettem, hogy a három faluk megígérték Varga Katalinnak, hogy ha kifolytatja peröket — akár jól, akár rosszul dőljen el —, becsületesen megfizetnek néki [VKp 100] ✱ *~t lefolytat. 1843:* Úgy értettem, hogy Varga Katalin s a három faluk között bizonyos egyezés köttetett, oly értelemben, miként mindaddig, míg a pert le nem folytatja, bizonyos fizetést ne kapjan, hanem ki mit akar, jószántából ajándékazzon [VKp 88] ✱ *~t lehagy. 1609:* Beldi Kelemen vram az pert le haggia, es Bochykor Palis az ket hold földet remittallya [Sszgy; BLt]. *1675:* Az A(ctri)x aszszony el küldeött hozzá(m) egy bőcsűletes Embert, hogy hagyuk le az pört, ne perellyünk [Kv; TJk XII/1. 2] ✱ *~t leszállít. 1579:* meg tekyntwen mind ez ket fel az keozteok walo atiafisagott, az pert keozteok egymas akarattiabol le zallitottak es illien bekeseget wegeztek wolna [Burjánosóbuda K; JHbK XXIII/46]. *1584:* Cathalin Hary Miklosne vallia ... Aztalos Mihaly a' felesegewel Marta Azonyal perle a' Beszterczeyekel, de Ne(m) tudom Meny penzbe zallitottak le a' pert [Kv; TJk IV/1. 341] ✱ *~t letesz. 1570:* akarwan eo K. varoswl az harom vraimthwl Indultatot haborgastis leh zallitany, Theorekettenek szok Zo Bezedel bennę, Az harom vraimes az Bekeseghez kesnek Mongiak Magokat lenny es az pertis leh thenny [Kv; TanJk V/3. 20b]. *1655:* Rázmány én velem concordàlt, perit le tötte [Kv; CartTr II Ozdi Thamás vall.] ✱ *~t megállat. 1550:* mykoron zekely gergely az peres ffewldrewl, az kelesth ely wytthe wolth, azkoron, Jztrydy myhaly, zekely gergelth reya akarya wolth keresny, Es ewk, allattyak illyen modon megy perth kezettek [Mányik SzD; BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslev.] ✱ *~t megnyer. 1843:* A falukkal csak az az egyezése van Varga Katalinnak, hogy miután lefolytatja s megnyeri a peröket, adjanak neki, amit akarnak [VKp 113] ✱ *~t mozdít. 1666:* ha pedigh eö kglmek pért mozdittanának Calumnián maradgya(na)k [Altorja Hsz; Borb. I]. *1807:* A Tordaiak ellen ... pert kelletvén mozdittanom ... Inquisitio peragáltátasáért ... Hf 8 [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. *1861:* nékiek ki nyilatkoztattam, hogy kéntelen lészek bé perleni s ezt tőstént meg is tészem vala ... illyetén pert bajos ezuttal mozdittani [Komolló Hsz; BetLt 4 Sylvester Dávid lev.] ✱ *~t mutogat* perrel fenyegetőzik. *1573:* Kalmar Janos ... ha meg Alkwszik az varoszal lo, es azt Jo Newen veszik eo k. hwl penig Tĕrwenkedny akar Arrais gongiok leszen eo kegnek Szeot Meg vgian Nehez Newen veszik eo k. hogi Eccher bekeszeget kewant, Mostan penig pert Mwtogat [Kv; TanJk

V/3. 93b] ✱ *~t nyakában hagy. 1803:* Jo Testvéreim a Pert nyakamban hagyták ... az usus fructust is egyedűl fizettem és ezen Per annyira meg rontott hogy szegény Édes Anyámrol Jutott részemet oda fizettem [DobLev. IV/864] ✱ *~t űz. 1578:* Miert hogj penig az bekesseget akarnak eo kegmek Incab keowetny hog sem mint a' pórt wzny, wegeztek ... hogy ... Biro vram ... kettet az vraim kezzeól valaztana az feyedelemheoz ... keonyeorógyenekis eo Naganak hogy az warast wegezessebe meg ne haborichia [Kv; TanJk V/3. 164a] ✱ *~t véghez visz. 1570:* azt vallya ... Magdalna Thakacz görgh Zolgalo leania, hogy egykor ... Mongia volt az gazdayok gereb balas leanyanak es az vranak, hogi Nem vywetek veghez az pert Arra azt felelte, de myt perlunk ha az mynt Mongyak Megh my vagyunk adosok, Am Jarion vele my ne(m) perlunk [Kv; TJk III/2. 96a]. *1598:* az Aniamoth ... kenala awal hogy eo azt az pert, weghez wizy az eo keoltsegevel, chiak hogy fogadgia fel azt az anyam, hogy ha mit nyernek, egy arant ozzak egy massal [Kiskerék AF; JHb XXIII/33] ✱ *elveszti a ~t. 1655/1754 k.:* Ha valamely Mester ember közüllünk büntetésben esnèk, és a' Czéhnek nem engedne, hanem Kegyelmes Urunkal vagy a' T. Tanáttsal fenyegetné a' czéhet, és a' szerént nem tselekednék, tartozzék a' Czének büntetést adni flor. 2. Hogy ha pedig a' szerént tselekeszik-is, és ottis elveszti perit, tehát valamely büntetést a' Czéh reá imponált vólt duplummal tartozik [Kv; ACJk 9] ✱ *felkel a ~* befejeződik a per. *1658:* Egy szóval, mert ez az mostani házam is pörös ház, csak addig lakhatom benne, míg az pöri fel nem kel [TML I, 309 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz] ✱ *folyik a ~. 1625:* En az tilalmat ugy teottem hogj mikor Notarius lezen es derekasan folynak az perek akkor adom okat [UszT 5]. *1703:* szűksegesnek itiltük Kgk(ne)k Generalis orszag Gyűleset hirdetni ... melly Gyűlesen az Gyulesek alatt agitaltatni szokot Perekis folyni fog(na)k [UszLt IX. 77/74 gub.] ✱ *forog a ~. 1575:* Mostan az Donatariusok es Contradictorok keoziben egebet Nem Zolunk, hane(m) ty kegek Eleot Solemniter p(ro)testalunk, hogi akar Mint forogion eo keoztek az per, De Minekwtanna az genealogia dolga Teorweny Zerent keoztwnk veghez megien ... Nem Engedywk senkinek Meg keresswk teorwenyel [Kv; TanJk V/3. 118c] ✱ *kifolyik a ~* a per befejeződik. *1823:* Méltoztat a Tekintetes Király Bíró Ur olj modat találni fel hogy szegény Emberem Marháját azon Törvényt nem esmerő nemtelen cselekedetű Ember botsássa el, hogy míg Perem ellene ki foljna Marhája ne vesszen el [Nagylak AF; DobLev. V/1076] ✱ *leszáll a ~. 1570:* Annak az Ayandekozasnak Es keolchegnek fyzeteset az Varas magara veotte volna ... Mindazaltal eo k. varoswl megh thekinthwen eo Naga(na)k Az vraknak Thërekedeseket, Mostan megh Igeryk eo k. de wgy hogy az per leh zalljon keoztek [Kv; TanJk V/3. 6a] ✱ *leszállíttatik a ~. 1574:* Ferenchy Antal Es Hwszar ferench ... Illen vallast tesznek hogy ... Emlekezet meg Eottves orban hogi Eonalla volna egi Aranj keszentyw az Arwaktul az vegre hogi az per zalitatnek leh vele ... Melyre az meg Mondot atia fiak es Engedelmesek leottek hogi Neky aggyak [Kv; TJk III/3. 322] ✱ *(minden) ~ nélkül. 1550:* (A zálogos birtokot) Addygh tartom Az Mygh Az Nemes Eztrygy Myhaly kez penzewl En Nekem hwz foryntot le nem tezen Mellyet le tewen Az yozagot En es Ew nekye tartozok Meg Ereztenyi — Mynden Pernelkwl [Berend K; BfN VI. 28/2. — L. MNy LVIII, 490 Kemény Ferenc bizonyságlev.]. *1553:* Akim Megy Agya vala Mynden Pernel kwl Az Negy forintot Czarno Thywadarnak Az Meliet Az Retert Czarno Nekye adot volt [Solyomkő K; KCs]. *1632:* Ha peniglen Niomassaba(n) Zent Georgi nap elot Zalogja megh leuen kezebol mind az foldet es Retet kj nem boczatana per nelkul Maga Filep Pál uagi maradvanja tehat penzeket el wehessek Jngjen meg mennjen az fold es Rett [Iszló MT; Berz. 11. 84/3]. *1791:* jartassa ki jo okkal moddal a ... controversiás helyet ... és ha ugy jön ki a dolog, amint vannis, hogy Nsgodat illeti a Toldalagi jussan, botsattassa ki per nélkűl [Bencenc H; BK Bara Ferenc lev.] ✱ *(minden) ~ és patvar nélkül. 1589:* mjkor dobokaj ferencz az tizen keth forjntoth Meg Aggya, gíérgi vra(m)nak tartozzek fel venj ... es Meg boczjatanj az fueth ... Mjnden per es patuar nelkwl [M.köblös SzD; JHb III/31]. *1603:* Ez az megh holt Aztalos Georgynek fia Aztalos Miklos ... en az felliwl megh neuezet hazamat adtam Radnoti Istuan Deak vra(m)nak kez penzen niolczuan forinto(n) ... ily conditio alat hogi mikor Jsten engem emberkorba iutat, ismet ennekem kezemben adgia, ha penigh eo ke(gye)lmenek holta teortennek, eo ke(gye)lmenek successorais minden per es patuar nelkwl tartozzek kezemben administralni [Kv; RDL I. 74]. *1631:* Santa Peter wdgj Succesori, Tartozzek Apor Lazar wramis es eo kegi(elme)nek Succesori per es patűar nelkűl kezekbeöl az megh irt feoldeket ki bocziatani [Cssz; IB] ✱ *se ~rel se patvarral. 1586:* hogj valakj ahoz az Jobbagjhoz valamj keozett Aranza, Soha addigh Se peorrel Se patwarral Semmj modon hozza ne Nywlhasson [Mv; EMLt Macskássy lev. 805] ✱ *vége szakad a ~nek. 1592:* Sallar Leorincz ... vallia ... az pernekis vgian akkor vege zakada [Kv; TJk V/1. 225]. *1594:* oth szakada Vighe asz pernek [Dés; DLt 246] ✱ *véghez megy a ~. 1568:* az Mely pertt Indytott Tholdalagy Andras ... az Jozagh ozlas feleol ... valamyg weghez Megyen az per, gongyatt wysselj [Gyf; BfN 54/6] ✱ *vhogyan viseli a ~t. 1586:* Kalach swteo ferencz Vallia, Aminemeo pereim enneke(m) voltanak azok mind Igazak voltanak ... azokban enneke(m) Igjarto Georgis volt procatorom ... es eszembe veottem hogy zorgalmatoson viselte peremet [Kv; TJk IV/1. 592] ✱ *vkire száll a ~* öröklődik a per. *1586:* ez per keozeóth mikor megh holt volna az en zegeni vram en ream es az en Giermekimre szalla ez pör [Kv; TJk IV/1. 617]. *1640:* az Nehay Kouaczi Annarol az Nehay Sinka Balintnerol zallot reaiok az per [Mv; DLev. 5] ✱ *vkire szállítja a ~t. 1590:* Actor Paulús Georgifi ... Zallitam az pert az megh holt Peterfi Janossal az felesege Ursúla Aszo(n)ra ki most Kysmeöden Biro Miklos felesege [UszT]. *1629:* Borbely Ferencz megh hala s akkor ... Az peresek erre az Aszonyra szállitak az pertt [Mv; MvLt 290. 174a] ✱ *vkire szállíttatik a ~. 1798:* Néhai Donat Mihaly Ur ... Néhai Szabaszlai Sigmond Uramot egy Préda nevezetű Jágerrel meg lőtette mellyért Szabaszlai Sigmond Uram perlette-ís, de Donát Mihály Ur el-bujdosván a per szallittatott Donát Farkas Urra, s meg is nyerte [Bürkös NK; RLt Petki Széki László (78) ns vall.] ✱ *vmi felől ~ van. 1573:* Zabo Marton eskwt polgar ... vallia ... Kakas Andrasnak karos volna az Hemmig (!) Iacab Be laro helye ky feleol az per vagion keoztek [Kv; TJk III/3. 188]. *1649:* az mivek(ne)k kik feleöl az per va(gio)n ighen ighen keczin (!) reszeczikeje volt tizen ket lottos [Kv; TJk VIII/4. 376].

B. *brachiumos* ~ karhatalmi/karhatalom igénybevételével folyó per. *1826:* A Brachiumos Perben, míg ... minden leveleket a feleleteim mellett bé adok, addig ... nem érti meg Ngod [Mv; Told. 7] ✱ *büntető ~. 1809:* Kis Ferentz és

György ellen hamis Levelek készitéséért inditott büntető per Ő Felsége eleibe hatván ... Kis Ferentzet két Esztendei, Kis Györgyött pedig égy Esztendei Kövár Vidéki Tömlötzb(e) vason töltendő rabságara ... itélte [UszLt ComGub. 1560] ✱ *hosszas/hosszú* ~ processus longae litis. *1600:* ha en ezt tuttam wolna, hogy illien hozzu peörrel kell megh wenne(m) az en ígasagomat, bizony talam maskeppe(n) gondolkottam felǫle [UszT 15/247]. *1603:* Leanyomnak Ersebettnek Annja vtan az mj Joszagot birtam, iob rezett Annak hoszu perel az battjajtol ... sok keoltsegemel hoszu perrel aquiralta(m), kj kj teczjk az perfolta lewelekbeol [Csapó KK; JHb XXV/23]. *1670:* vévén Váradj István Vra(m) eszéb(en) ... azon hoszszas pernek bizontalan véghit ... kérte és kivánta azt Mikola Sigmond vr(am)tol része szerént excontentalna inkab eő kglme [Kv; JHbK XXIV/25]. *1796:* Ilentzfalvi portiojából a' Deakianum Bonum hoszszas per által ki nyerettetvén 's elis vétettetvén Rész Joszága nagyon meg tsonkult [Ilencfva MT; DLev. 6] ✱ *kriminális* ~. *1809:* a ... Vice Király Birot arra utasittsák, hogy a' nevezett Gonosztévőt leg ottan rendszerint valo Criminalis per alá vettetvén azon Criminalis pert a' rendes Appellatiokonis által botsátva mentől hamarébb ki folytatni el ne mulassa [UszLt ComGub. 1558 gub.] ✱ *metális* ~ határper. *1833:* Tekintetes Dobollyi Klára Őz(vegy) Bartok Ádámnénak mint Felperesnek Tiszteletes Kovásznai Klára őzvegy Szász Ferentzne Asszony ellen Barázda Jártatás aránti Metalis Pere Repulsio mellett [Ne; DobLev. V/1195] ✱ *minor potenciás* ~ kisebb hatalmaskodásért folytatott per. *1827:* a mai napon azon minor potentiás perre nézve, melyet Néhai Ladnotzi Horváth Sámuel Ur Néhai Testvérem Dobolyi Josef Ur ellen egy Koppándi Hajos Malomért ... folytatott a' Tkts Törvényes Generalis Szék által ki rendelt ... Békéltető Birák Urak közbe jövetelekkel ... a' békesség meg esett [Ne; i.h. V/1124] ✱ *nehéz* ~. *1585:* Atta Biro vram Az varos eleibe minemeo Nehez perey volnanak az varosnak, feokeppen az hatarok feleól [Kv; TanJk I/1. 5] ✱ *osztályos* ~ örökösödési per. *1801:* arra kötelezzük magunkat, hogy ezen osztályos perben az actor Urak(na)k eddig tett költségeket ... refundalni el nem mulatjuk [M.zsombor K; Somb. II]. *1808:* Az Apellans Székely Márton mint Fiu az Apellata rész, rész szerént Nehai Testverenek Léánya Csipkés Kata osztalyos perében maga elebbeni Szoszolloja Csongvai Pál altal ... ezen osztalyos Perben az osztaztato Szék elött tam ante quam post Novum mind két részről lett Allegatumakat exhibealvan a Teks Törvényes Derék Széknek ... noha az Fiu meg mutatta is hogy nem tartozik adni a Leany testvereinek ... Leany testvereit igen nagyon meg terhelte [Harasztos TA; Borb. II]. *1827:* Tudva vagyon az Asszony elött hogy némelly Attyafiaival az Exponensek ellen mitsoda osztállyos pert mozdittottanak vala [Hsz; BLev.] ✱*potenciás* ~ hatalmaskodásért folytatott per. *1834:* Alperesseim ... ellenn Borozda jártatás meg nem engedéséből eredett és kifolyt potentias Peremben ... kivittem ... Maros Keresztúrra és Nyárád Tőre az Tekintetes Elégtévő Biztosságot, de ... Al peresseim ... bé nem botsátották [Msz; SLt] ✱ *produkcionális* ~ nemességbizonyító/bizonyíttató per. *1793:* Marus Vásárhellyen a' Mlgos Királlyi Táblán a' rendes elöll ülés alatt fel vétetett Productionalis Perek Producensek(ne)k Háromszéken Zabolán lako ... Zabolai Hadnagy Tamásnak ... Samuelnek maga és fia Miklos, ugy onokája ugyan Miklos ... Nevekben és képekben szoszollojok Szent Gerlitzei Boros Josef [Mv; A Zabolai Hadnagy família prod. pere tábl. (Mt)]. *1843:* Hodor János ... a' mult öszön be jöve hozzám azzal a' kéréssel hogy Barátom Uramot tudosittanám az iránt mi szerint ő Dobokával az által vett utasittás szerint Kolozsvárra ā Szoszollo Urhoz bé menvén az ā productionalis pérét nem válalta [Szentlélek Hsz; BetLt 4 Köntzei Antal lev.] ✱ *reportációs* ~ visszaszolgáltatás/adás iránti per. *1803:* most a Jövő széken a Reportátíos Pered is elé vétetődík reméllem submittálva vagyon [Nagylak AF; DobLev. IV/870 Dobolyi Sigmond Dobolyi Istvánhoz]. *1826:* kéntelen voltam az édes Anyámtol ... lak hellyet kérni ... a' mig Horvát János Urral azon Curia és executumok iránt valo reportatios Perem a Tts Derék Széken ki folyhatna [Ne; i.h. V/1114. 3b]. *1836:* (A pert) hogy Reportácio mellett is az Alperes Özvegy a Derék Széken ki ne folytathassa a legjobb Esketését a Reportatios perböl ki vették a Felperesek [Ne; i.h. V/1213. 2b] ✱ *spóliumos* ~ rablásért/fosztogatásért indított per. *1845:* A Regeni Szászok Spoliumos pert inditottak a Tutajokért ... a Spoliumos per rövidebb follyamatu [Görgény MT; Born. F. VIIb Csiki Sámuel lev.] ✱ *törvényes* ~. *1803:* Albisi Nemes Barthos Sámuel uram ... Nagyságodra Legitimo modo Condescendáltatya azon Törvényes Perit, amelyet ... Ernest Anna Aszszony ellen 1796dik Esztendőben ... két darab szántoföldek iránt Inditott volt [Hsz; BLev.] ✱ *úrbéri* ~ az úrbér megszüntetéséért folytatott per. *1843:* Megmagyaráztatott, hogy úrbéri perök folyása mi és ki miatt akadott volt fenn | Hallottam, hogy Varga Katalinnak volna valami egyezése a három faluk közönségeivel oly formán, hogy csak azután, ha kifolytatja és megnyeri úrbéri pereket, fizessenek néki bizonos summát [VKp 108, 111]. *1847:* Bucsum, Kerpenyes és Abrudfalva nevű három helységeknek a méltóságos királyi fiscus ellen indított úrbéri pereket, melynek folytatására Varga Kata magát kötelezte, annál sikeresebben elémozdíthassa, gyűjtöttek ... pénzt [VKp 221] ✱ *városi* ~ a város törvényszékén folyó per. *1681:* Minden féle várasi Pörök szoktak indulni elsőbe(n) ā város Birája szekin; ha kinek ott nem tetzik viheti az Vár beli Officialisok szekire; ha ugya(n) ott sem, a' D. Terrestris szekire ugya(n) ā varban; ot végenek kell szakadni; ha Capitalis a' dologh, az vár megye Tiszteinek jelen létekb(en) kel véget szakasztani az Ur szekin [VhU 70] ✱ *vegzáló* ~ bosszantó/zaklató per. *1836:* (A jószág) 2/3 részét a Felperesek szemben tűnő vexálás nélkűlt nem is kérhetik ezen vexálo perrel [Ne; DobLev. V/1213. 3b] ✱ *zálogos* ~. *1798:* Tekintetes Szánto Sándor Ur ... citáltattya az Urat mi általunk mátol fogva nyoltzad Napra Nemes Also Fejér vármegye törvényes Derék Székire törvényre ... akár jelennyék meg az Ur akár nem, az exponens azt fogja tselekedni a' mit a' Törvényes igazság az ilyetén szinű zálogos perekben magokkal hoznak [Ne; i.h. IV/807. 2a]. *1814:* Méltoságos Báro Apor Peter és Lázár Urak ellen a' tudva lévő Zálogos per a' folytàban lévő Hónapnak 3ik Napjan levataztattván, az Alperes Báro Urak Dilatiot kértenek a' jövő törvényes Szakaszig [Mv; Borb. I].

Vö. a *girás-per* cimszóval.

2. per lefolytatása, tárgyalás; judecată, dezbatere; Rechtshandel, Verhandlung. *1570:* Nagy vinche aztis vallya hogy Latta az per alathis az my zeleohoz valo zerzam voltis az haztayan ely attha es ely keoltotte [Kv; TJk III/2. 40]. *1573:* Kedden Aldozo vtan Byro vram hatta ez pert Ez Jeowe cheotertekre [Kv; TJk III/3. 200b]. *1583/1584:* Ahwl penigh Azt Mondod hogy per alat hatal-

maskotta(m) az wrad Thowan ... Azt mondom ... En velem semmi perben Nem voltal [Újfalu K; Ks 42. B. 9]. *1625:* ne(m) ment el ez Tökéletle(n) Czigan az Perre [UszT 180d]. *1809:* Kender mezöt igaz váltyák, és ugy beszéllenek hogy a' Per közt lett meg békellésnek az a' haszna hogy Nagyságtok kapnak valamit [Zilah; BfR 62. 11 dr. Zoványi Imre lev.]. *1829:* A' Fel peres jelen valo keresetét abban adja elö, hogy az Alperes a' Felperesnek a' M Bándi Határon a' Perbe idező Levélbe szomszédolt azon Szánto földét ... hatalmasul fel szántotta [Mv; DobLev. V/1152]. *1834:* Az Allperes Tulajdonos Possessoratus inhaereal insinualt Appellatiojának, s mivel ... a' Novum Gratiosum természete magával hozza a' pernek transmissibilitassát, nem álhatván annak ellent a' Felperesi Contentio, megkivánnya az Allperes Birtokosság: hogy az Appellátfonak simpliciter helly engedtessék [Borb. I Asz törvényszéke].

3. perirat, vmely per anyaga; materialul procesului; Prozeßmaterial. *1813:* (Az) itéletre bé botsátott pert a' tegnapi Napon, magam, Szószollommal, és a' mostani Archivariussal ... a' Nems V(ár) Megye Archívumában szorgalmasson olly tzéllal kerestem, hogy már vala hóva elö-vétetni instáljam, de mégis az emlitett pernek nyómában nem akadtam [Ne; DobLev. V/960].

4. vita, perpatvar, nézeteltérés; ceartă, discuţie, sfadă; Streit, Hader, Gezänk. *1567:* Margaretha Rel(i)cta Gaspari Kodory ... ffassa est, Ezt hallottam hogy azt monta Zócz Fabyan az vranak hogy nem mer en velem perleny mynt az eb merth ha merth volna edig ele fogoth volna, es az vra azt monta neky hadnad el echer a bestye sok pereyt [Kv; TJk III/1. 95]. *1570:* Dienes deak hithy zerent vallja ... talam Megh Bekelhetwnk az Jamborral Egymassal ha Jsten zerent akarya azban Mwlt ely az kor az per De eo nem Twgia ha bekelletek az vtan vagy Ne(m) [Kv; TJk III/2. 157]. *1733:* ala jöve Barabas György uram es monda hogy sok bajai perei vadnak az falunak [Oroszfalu Hsz; HSzjP Jancso Mihály (25) oroszfalvi pp vall.]. *1821:* mivelhogy az a székely és országos constitutió szerént a közönséges osztatlan helyek mindenütt a commonitások vigyázatjok alatt tartoznak, és az azoknak jövedelmei a commonitások cassájákba vétetik be, és ha netalántám a közönséges osztatlan helyek aránt per támadna is, azt a commonitásnak kelletik oltalmozni, és az ilyenekért privatus possessor úr soha is törvénybe nem szólítatik [Ditró/Szárhegy Cs; RSzF 141–2].

Szk: *lelke a lelkével ~ben lesz. 1623/1687:* (A végrendeletet) ha ki fel háborittaná, lelkem lelkével az eoreok életben perben legyen [Altorja Hsz; HSzjP].

5. vita, megbeszélés; dezbatere, convorbire; Diskussion, Besprechung, Aussprache. *1641:* az papista papok(na)k giulesek auagy perek volt [BfR].

◇ **Hn.** *1577:* tima falwa köszöt es betfalwa köszöt hegiet hinak pör höginek [Betfva U; EHA] | az szen egettö patakanak kit pörhögi pataknakis hinak [UszT]. *1600:* az Per hawasa vtara [Homoródalmás U; EHA] | per haúasaba [UszT 15/17]. *1609:* az templom alat az per paraghja mellet valo ret [Szentmárton Cs; EHA]. *1767:* Per-mál (sző) [Gyf; EHA].

per[2] szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: ~ *sundám bundám* alattomban; prin şiretlicuri/tertipuri; heimtückisch, hinterlistig, schleichend. *XVIII. sz. v.:* a' Groff a' mit bir itt Nfalub(an) tsak per sundám bundám birja [Nagyfalu Sz; BfN I].

peragál 1. véghezvisz, végrehajt, elvégez; a executa/efectua; durchführen, vollbringen. *1650:* Az Gyekei Relatoriat el keszitettem ... Az Szent Martonitis megh minútaltam de megh nem irhatam, miuel abbais difficultasokat talalek ... az oda kwldeott Relatoriat mikor appertaltattia Nagod aztis Corrigalhattyak ... ha penig vgian restitualni kelletik, s Nagod difficultatna az Uyolagh valo keoltest, inkab magam fogadok loúakat, es ki menúen peragalom [Kv; Ks 4. VI. 2 St. Pálffy lev.]. *1677:* Legitima Executiokat, a' Tisztek illegitimum Mandatumokra nem substálván, Exmissio nélkül-is peragállyanak, certificatio praemittáltatván a' Contractus avagy Sententia mellet Salariumok flor 12 [AC 262]. *1683:* Mi azert eze(n) dolgot peragálván ez szerint irtuk megh ezeket [Radnót KK; Utl]. *1699:* azért intra quindenam azon Fundusbol celebrallyanak eo kglmek realis divisiot, ollyat hogy kinek kinek rata portiojat mutassak ki, mellyet peragalvan az nemes Szek deliberal felölle [Zalán Hsz; Borb. II Mich. Benkéo jur. not. kezével]. *1718:* minden bonumok(na)k fel osztására exmittáltatnak becsületes Divisor atyánkfiai, kik Várasunk Törvénye szerint ezen dolgott peragállják [Kv; JHb VII/1]. *1744:* ennekelöttе mint edgj két Esztendövel Zugatni Kezdé ä Kösség, hogy eok egj más között akarnának Répartitiot Celebralni ratione Contributionis, mint hogy edgy alkalmatossággal peragaltakis a Bölöniek, Remonstratiot tévén ä Nemes Széknek, de ä Nemes Szék azon munkát réprobalta [Nagyajta Hsz; INyR 38 Péterffi István (32) vall.].

Szk: *divisiót* ~ vagyonelosztást végrehajt. *1714:* Eperjesi István Ur(am) Successori között Városunk Törvenye szerint Divisiot perágálnánk [Kv; Pk 6] ✱ *exekuciót ~. 1670:* (A város) incorporaltatva(n) ... az Nemes Varmegyéhez, ott penigh peczétes sentenciaval leve(n) szokas executiot peragalni, itt is meltan observalni kellet volna az d(omi)nus A(ctor)nak azon usust [Kv; TanJk II/1. 836]. *1671:* Mellyet ha nem praestalnának a' repetensektöl Testimonialist vévén, azon helybéli Tisztek tartozzanak ad requisitionem praetendentis ki menni, és a' meg-irt poenaval executiot-is peragalni, vigore saltem praesentis Articul, exclusis omnibus juridicis remediis, mellyet hogy ha azon helybéli Tisztek nem peragalnának, azok-is similiter két száz forint poenan maradgyanak [CC 57]. *1716:* Teleki Anna Aszony Jobbagja házánál Executiot akarna peragalni ... eö Nganak egj Fogarasi Mihály nevü szolgaja [T; JHb LIV] ✱ *inkvizíciót ~. 1663:* Az kolozsvári tisztviselö németeknek parancsolt volt Cob uram, hogy ide jöjenek inquirálni; el is jöttek volt, az inquisitiot perágálták, úgy hiszem, több baja érkezik az ebnek, ha kiérkeznek Cob uramhoz vele [TML II, 436 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. *1702:* Keresztény Almáso(n) lako ... Váradi Gargocs Mihály Ur(am) hozván mi nékünk Koronás Királyunk eö felsege ... parancsolatyát, kinekis kötelességünk szerint engedelmeskedni akarván, az Exponens ö Kglme requisitiojára bizonyos Inquisitiott perágáltunk [H; Szer.]. *1750/1797:* Kis Dobai Ns Mihály György és Mihály Márton Uraimék requiraltak bennünket Felséges Aszszonyunk ... magok nevére emanalt Compulsorium Mandatumával, hogy eö Kigyelmek(ne)k bizonyos dolgaik végett ... peragálnánk vagyis celebralnánk egy Inquisitiot [Borb. II] ✱ *invesztigációt* ~ vizsgálatot tart. *1765:* az utrumokat nem accludálta a Nemes Tábla, maga Commissionalis leveliben, hanem utasitott arra, hogy ... Sárdi Dániel uramnal meg tanállyuk és onnan vegyük kezünkhez, és azon Utrumok szérént peragállyuk az demandáltatott Investigatiot [Borosbocsárd AF; Eszt-Mk Vall.

241] ✱ *megosztoztatást ~. 1717:* requirálván engemettis az Urral Ittilő Mester Tekttes Nemzetes Olasz Mihály Uramal, hogy ... az Nemes Haza usuált tőrvénye szerent leendő megh asztoztotásokatt perrágalnánk [Nagyrápolt H; JHb XLVII. 18]. *1717/1781:* Requiralván illendő betsülettel ... mint denominalt Nemes Vármegyénknek Hűtös Tagjait, és Coassessorit, hogy keresztényi kötelességünköt 's atyafiságunkot contestálván, az nemes Haza bé vett és usualt Törvenye szerint lejendő meg osztoztatásokat peragálnók [Bencenc H; JHb LXXI/8. 477] ✱ *statuciót ~* iktatást végrehajt. *1666:* Mindjárt küldjön el Kegyelmed Somlyóig két deákot, írna Kegyelmed levelet Francisco kapitánnak is, hogy írna levelet amoda, hogy jőjjenek fel oda, lenne hírekkel, kinek adta az fejedelem őket, ott perágálnák az statutiot, mert ad faciem loci nem mehetnek iktatni [TML III, 606–7 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

2. (szóban) előad, elmond; a relata/expune; vortragen, berichten. *1658:* (Az alsó-románai esküdtek) a' papjok felől jol testalnak, az tanitást mind az altal ratz nyelven mondjak hogy peragalja gyakrabban [UF II, 191]. *1665:* Az római császár ő felsége levele valóságos credentionalis volt, de az mellett Rottal uram ő nagysága mindeneket megjelentett s perágálta is, az mi szükséges volt [TML III, 407 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

peragálandó végrehajtandó; de executat, care urmează să fie executat; durchzuführend. *1719:* Peragalando dolgak Seriesse [Vh; Utl].

Szk: *~ divízió. 1742:* ez fenn titulalt Mlgs Vrak és Aszszonyok ... egy másnak lett kezek be adasaval azon altalunk már resz szerint peragaltatott, és peragalando Divisionak szentül és igazán valo megállására kötelezek magokot [Pókafva AF; JHb XXV/6] ✱ *~ exekúció. 1677:* Békés Vármegyében és tőb holdolt helyeken peragalando legitima Executioknak modalitasa [AC 253] ✱ *~ inkvizíció. 1843:* Tordoson per ágálando inquisitiora készült utrumok exmissioval edgyűtt 1816 [Szentbenedek AF; DobLev. V/1244].

peragálás végrehajtás, elvégzés; executare, efectuare; Ausführung, Vollbringung. *1603:* vegeztek ... hogy az keoweteket be bochassak, es megh halgassak, meliben mindazaltal hogy walami inconuenientia ne talaltassek ew kegmek illien modot es rendét prescribaltanak annak peragalasaban [Kv; TanJk I/1. 444]. *1734:* Ezen Inventárium(na)k perágálására ... valakiket találhatunk mi azokot Convocáltatván Leg elsőben is erős hűtel meg esketűk, hűtők után meg kérdezvén ... valamijeket m nékünk hűt szerent ki atanak. mű is azokat Le irtunk [Datk NK; JHbB D. 1 gr. Bethlen Farkas inv.].

Szk: *exekúció ~a. 1669:* Engem bizony föld gondja fogott ez miá a Kornis dolga miá, mert itt Vincze a diák azt mondja, azt nem írják articulusban, hanem az itélőmesterek pecsétek alatt vette ki Kornis uram az sententiát s már parancsolatot is vött a tisztekre az executiónak peragálására [TML IV, 439 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. *1677:* A' Partiumban, a' mely helyeken félelmes az Executioknak peragálása Törők miat, ollyan helyekre illendő számu magockal mennyenek az Executorok [AC 198]. *1726:* bennűnket ... hozván ki ide N: Doboka Vármegjeben N: Iklodra legitima executionak peragálására ... az holott is megh irtt Ispán Vram eo kglme az Udvarházhoz be akarván menni, az executionak peragálásara ... M: Aszszony Lázár Maria Aszszonj eo Nga ... Udvari Jobbagj Biraja ... az executiot haromszor feligh ki vont bardal Repulsioval obviala [Born. VII. 6] ✱ *inkvizíció ~a. 1687:* 16 Juny küldé minket Kglmes Urunk eő Nga mostani Somlyai fő Capitánnya Tekéntetes Nemzetes Olosz Ferencz Vr(am) eő kglme, némű némű Inquisitio peragálására ... Czehb(e) [GramTr VIII].

peragálhat végrehajthat; a putea executa/efectua; durchführen/vollbringen können. *1671:* és ha olly bonumokra viszen divisionalet, mellyet edgy divisionale mandatummal peragalhatott volna, ha szintén többször kénszerittetet volna-is Repulsiot tenni az alperes, de tempore levationis causae, hogy edgy repulsionak onussaval meg-érje, az Nagod kegyelmes resolutioja szerént végeztük [CC 62].

Szk: *exekúciót ~. 1700:* szabadosson akar mikor szabadosson Nemes Marus szek(ne)k vice Kiraly Biraja executiot peragalhassan [Gálfva MT; DLev. 3. XXXIA. 26] ✱ *processzust ~. 1677:* concludáltatott; hogy az ollyan helyekről adlocatiora az embereket a' Tisztek fel-hivathassák, és törvénybéli processust peragalhassanak [AC 147].

peragálódik elvégeztetik; a fi executat/efectuat; vollendet/durchgeführt werden. *1827:* Egerbegyi ... Lovas Katona Fejurgyán Tyifornak ... meg verettetése Tárgyában ... ámbátor ki nyomozás vitetett is végben, de az nem a maga rendin menvén végbe, annak a V(árme)gyei és Katonai rendről (!) mixtim kelletik hivatalos exmissio mellett peragálodni mellyre nézve Kegyelmednek ezen(n)el kötelessegivé tetetik, hogy ... az onnat ki rendelendő Katona Tisztel a fen forgo dolgot ujjabban kornyűlállásoson nyomozzák ki [Egerbegy TA; TLt Közig. ir. 1110].

peragált 1. véghezvitt, elvégzett; care a fost executat/efectuat; vollbracht, durchgeführt. *1729:* Ha az Deliberatumba(n) expressált ujjab oculatiot ugj kellene érteni, hogy pure és praecise az Ns Vár(me)gye azt indagaltassa, hogj az Desi malom pro nunc azokat az károkat Causallyaé ... mint az mineműeket és az mellyeket Causált tempore oculatae revisionis ... az immár perágált oculatiois intactě maradhatna [Ks 25. IV. 17 Kornis Zsigmond aláírásával]. *1775/1802:* Az Nehai Mlgs Grof Csaky Imre Ur in Anno 1743 perágált Conscriptiojára praetendálván, hogy azon Conscriptioban ... mak termő nagy Erdő inferaltatott [BSz; JHb LXVII/3. 91–2].

Szk: *~ inkvizíció. 1844:* Dobai Joseffnek a ... szőllőben tett hatalmaskodasert peragált inquisitio ... 1792 [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

2. írásba fektetett, megfogalmazott; care a fost formulat în scris; schriftlich formuliert/verfaßt. *1753:* Inquisitor Uraimek altal peragalt Relatoria(na)k ki Vál(ta)saert Flor. Hung. 1 Dr. 58 [Kraszna Sz; Borb. II].

peragáltat 1. végrehajtat, véghezvitet; a dispune să fie executat/efectuat; durchführen/vollbringen lassen. *1647:* En az citatiot modo bono p(er)agaltattam ennek az B. varos(na)k rend tartasa szerent peczietet ueóttem Biro Ur(am)tol eő kglmeteöl ugi p(er)agaltatta(m) varos Szolgaia altal [Kv; TJk VIII/4. 246]. *1729:* kglt(e)k ... a deliberált oculatiot perágáltassan [Ks 25. IV. 20 gub.]. *1746:* Mihálczfalván ennek előtte 3 esztendőkkel a' Limitatiott peragaltattam volt [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. *1758:* jollehet in Causae merito Nsgd nem félhet; mindezáltal a' melly processuson Ngod causáját inditotta, az Corruál, mert Cancellistákkal nem lehet vala Nsgodnak az Citatiót peragaltatni [Mv; Ks Csiki István lev.].

Szk: *exekúciót ~. 1740:* az I. Házánál elveszett pénznek meg-fizetésére Admoneáltattam vólt az It ... De az I ... nem exsolválván, leg(iti)ma Executiot peragáltattam vólt [Dés; Jk 334b] ✱ *(generális) inkvizíciót ~. 1681:* Vadoltatua(n) Borsai Nagy Kata aszony, Komlosi Ura(m) felesege paraznasag nemeivel Tiszteletes Esperest Ur(am) tiszte szerint solemnis inquisitiot per agaltatot ellene [SzJk 153]. *1740:* Hogj Hadnagj Atyánkfia ö kglme mind Nms Várasunkon, mind Csatánb(an) Generalis Inquisitiót peragáltasson, ö kglme fakultáltatik [Dés; Jk 526b]. *1746:* Mlgs Groff Rhedei Janos vr(am) eö Ngyga Tisztartoja Fazakas János ... akarván édj Inquisitiot per agáltatni, a mint arrol valo Testimonialisunkbol is kitetzik [IB. Petrus Butyka de Csomafája (31) ns vall.]. *1778:* Etzken Moses ... itt Albisban Inquisitiott peragaltatott az Balo Andras házánal [Albis Hsz; BLev.] ✱ *reambulációt ~. 1772:* az Exponens Ur eö Kegyelme Cancellistak ... altal Reambulatiot peragáltatott [Káptalan AF; DobLev. II/439. 7a Salamon Lapadát (40) jb vall.].

2. készíttet; a dispune să se facă ...; machen lassen. *1691:* (A státiobéli fökommisszarius) Minden héten Speciális Computust tétesse(n) és mind(en) holnapban G(ene)ral(i)s Computust maga jelen létében Peragaltasso(n) az Statiobéli Commissariusokkal [Kv; Törzs].

peragáltathat elvégeztethet, véghezvitethet; a putea dispune să fie executat/efectuat; durchführen/vollbringen lassen können. *1671:* Miuel hogy de praesenti emtor (!) nem talaltatott eleöttwnk; Ahoz kepest Jnstructio(n)k szerént aestimatiotis nem peragaltathattunk [Borb. I ogy-i bizottság jel.].

Szk: *inkvizíciót ~. 1700:* Sietve leven a' dolog Inquisitiomatis ne(m) peragaltathattam volt szint annyira a' mint kivántatott volna [Dés; Jk 305–6]. *1747 k.:* A' mig pedig valamely Causa a' Torotzkai forumon foly, tehat addig külsö Tisztekkel vagy Assessorokkal Semminemü Literale Instrumentumokat ne expedialhasson, se pedig Jnquisitiot ne peragaltathasson [Torockó; TLev. 2/1].

peragáltathatik végrehajtathatik; a putea fi executat/efectuat; durchgeführt/vollbracht werden können. *1677:* vagy ha az executio ot nem peragaltathatnék, azon Sententiának vigorával, az után-is azon Vármegyének Tisztei executiot tegyenek, non obstante diuturnitate Sententiae [AC 95].

peragáltatik véghezvitetik, végrehajtatik; a fi executat/efectuat; durchgeführt/vollbracht werden. *1620 k.:* Az kazalasnak Ideje, bizonyos Napia, az 1612 eztendöbelj vegezes szerent igh peragaltassek [Cssz; Ks 90]. *1677:* A' Belényes vidéki Vas Kohoz, és Réz Bányához a' régi Usus szerént, Bihar Vármegyének az a' Belényes vidéki része, ki eleitöl fogva bizonyos öl favágással tartozot; ennek utánnais azon szerint praestállya, ugy hogy arra rendeltetet falukbéli emberek az elötti connumeratio szerint, mely ezen dolog véget perágáltatot, minden külön házu, és külön kenyéren élö s' lako ember az egy öl fa vágással tartozzék, és minden Patronusok azt bé-szolgáltassák | A' Circálás it-is mint másut peragáltassék, sub poena flor 200 [AC 49–50, 263]. *1775/1802:* Bezdéden peragaltatott az emlitett Conscriptio [BSz; JHb LXVII/3. 92]. *1780:* a Veczki és Gyurkapataki Portioknak conscriptiojok ott helyb(en) peragáltatott [BSz; JHbK LIV/25. 20].

Szk: *exekúció ~. 1677:* A' Fiscalis jószágokbol, Aknákbol, és egyéb helyekröl, a' Tisztektöl repetállyák a' Jobbágyot, az Articulusokban specificalt módok szerint, és a' meg nem adásért-is ugyan azonok incurrállyanak poenában, s' azon Sententia mellet akarholot-is Executio peragáltassék [AC 194]. *1759:* Minekelötte pedig az Executio peragáltatnék, végyen követ kezébe, és feje felibe emelvén háromszor kiálcsa meg az I., hogj azzal való agyon verésre lött volna mélto [Dés; Jk 319]. *1802:* az Adosságnak egy ötöd részért (!) tentáltatott és peragáltatott a panaszlo Asszony ellen az executio [Torda; TLt Közig. ir. sztlan Gálffj Joseff vice ispán nyil.] ✱ *inkvizíció ~. 1740:* Concludáltuk unanimi Consensu, hogj Communis Inquisitio peragáltassék Nms Várasunkon, minden féle Gonoszságok iránt, ugj mint: Paráznaság, Lopás, Gyilkosság [Dés; Jk 541b]. *1749:* addig ... az Inctus legjen detentioban, mig az Inquisitio peragaltatik [Torda; TJkT III. 254]. *1771:* nem régen midön Tyiu György után Inquisitio peragaltatott ... Falus Biro Tobiás Szív eskűttyeivel együtt ... haza igazitottak [Bukuresd H; Ks 114. 61. 143] ✱ *törvényes processzus ~. 1750:* Czigány Jobbágyi ... el szöktek ... mellyre nézve kéntelenittetett ... Szánto Mihály Ur(am) ö kglme a Müszereket el hozatni, és magához vitetni ... mig ... ezen Törvényes processus ellenek peragaltatnék, hogy magok mesterségeket követhetnék ... Kezeseknek kezeskedésekre ki kérték Müszereket ... Szántó Mihály Uramtol [Ne; DobLev. I/243. 1a].

peragáltatott végrehajtatott; care a fost executat/efectuat; vollbracht, durchgeführt. *1722:* Novum mellett producalt egy: Cancellisták ált(al) peragaltatott Inquisitiot, az melyben fatealya egy Pap ... ezek az gjermekek Fogarasi Samuel Uramtol valok [BfN X. 2/113 St. Solymosi de Maros Vasarhely (30) ns vall.]. *1762:* Meg olvastatvan az Utrumok, melyeket in sui defensam peragaltatott Inquisitionak végben vitele végett concinaltatott az I. constal hogy magat exponallya mindenik Punctumban [Torda; TJkT V. 142].

peragáltattat végrehajtat, véghezvitet; a dispune să fie executat/efectuat; durchführen/vollbringen lassen. *1782:* Ami nézi az 1715béli 2da Marcii költ Contractust, az sem subsistalhat, és az Ának nem prejudicálhat Actioja enerválására, mig nem az Ik az In Anno 1710 die 12dik xb<ris k>ölt Divisionalist Eczken András és Miklos között perágáltatattot ... elö nem adják [Hsz; BLev.].

perájter, prájter lovászmester, lóidomító; maestru de călărie; Reitmeister, Bereiter. *1751:* Horváth László prájter [Bonchida K; EMLt]. *1757:* Prejter Veisz János Vr(na)k adtam ă Tarka Paripa árrábol ... Rff. 25 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 117b].

perájterség lovászmesterség, lóidomító mesterség; calitatea de a fi maestru de călărie; Reitmeisterschaft, Bereiterschaft. *1731:* Instructioja Waisz Janos(na)k Perájterségére [JF lovászmesteri ut.].

perbefogás (be)perelés; chemare/dare în judecată; Belangung, Verklagunk. *1710 k.:* mit követtenek el rajtam negyvenkilenc heti keserves rabságom ... tisztem, becsületem elvonása ... terhes kezesség és nehéz reverzális, újabb méltatlan gyalázatos perbefogás, pénzbéli sarcoltatás által [Blm. 990].

perbeli perrel kapcsolatos, pert illető; de proces/judecată, referitor la proces/judecată; prozessual, Prozeß-. *1655:* difficultássa volna az Transmissio iratásban, mint ha nem conformis volna, az originalis Contractus hátára irt perbeli processussal [Kv; CartTr II. 897 Thomas Ozdi vall.]. *1784:* minden okozhato méltatlan költségekrol, és perbéli fárosztásokrol protestáltatnak [JHb LXVI/38]. *1815:* (A bonifikációt) a' Határ osztáljal jövendö egy más között fel osztando nova Sessiokbol in commoditate ott ahol részit ki vészi, ki adgyuk ... minden halasztás, és perbeli zörgés nélkül [Mezőbánd MT; DobLev. V/987]. *1843:* Tékintetes Sala Mihály, Szigeti N János és Fábián Josef v(á)rmegyei hites assessorok Urak (így!) Biráskodások alatt minden perbeli menedek ki rekesztésével hozando osztályos Határozaton meg fognak nyugodni [T; Tolvaly lev.].

Szk: ~ *költség* perköltség. *1802:* A' Tekintetes G(ene)ralis Szék által legitimált perbéli költség és faratság tészen Fhung. 130 Dr. 93 1/2 [T; BLt 12 Véglai Horváth Gáspár szb kezével].*1809:* a' fennebbi Joszágok rehabéalásara meg eshetik hogy Perbéli költségis fog kévántatni [Mv; Ks 73/55]. *1817:* igy lészen tökéletesen ment ember Miklos ... perbéli kedvetlen és fonnjaszto költségektöl [Kv; Pk 3] ✱ ~ *orvosság* pert illető javítási/jobbítási lehetőség. *1591:* ebben peniglen szeminenw (!) perbely orwossagh ne hasnallyon se repwlsio, se Jnhibitio [Msz; BálLt 89].

perc 1. minut; Minute | nagyon rövid idő; clipă, moment; sehr kurze Zeit, Moment, Augenblick. *1846:* Nehány percz alatt, mint a' huhut a' madarak, üldözőbe vették őt[a] a többiek [KZsN. — [a]Dessewffy Emilt politikai nézetei miatt]. *1851:* a' szöllö várva várt dolog volt, de azonnalis rá esett az egész Család, aproja nagyja, és felét mind elfogyasztá egy pár percz alatt [Kv; Pk 7]. *1854:* A jóllétnek látszó percz csak pihenö pont, de nem nyugalom helye volt [ÚjfE 3]. *1863:* Látván életem utolso perczeit közzeledni ... akarom a legnagyobb lelkiísméretem megfontolása szerint ép észszel és elmével vég hagyományomat meg tenni [Kv; Végr.]. *1879:* Bizonyosan azt ügyelte, hogy jó tartós legyen, kettős szállal szövött, szíjas lennel bevert, elnyühetetlen — mert majd a szegény professzor úrnak nem lesz vékával a pénze, hogy újat vegyünk minden percben [PLev. 54 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. (a közeljövőben) bármely pillanatban; în orice moment; in jedem Augenblick. *1854:* igazán látám az Isten áldását kivált a Sarlos vetésekbe és fübe a mej már minden pertzbe várja a kaszát [O.fodorháza SzD; BetLt 4 Vajda Elek lev.].

3. *azon ~ben* akkor, abban a pillanatban; atunci, în acel moment; dann, in dem Augenblick. *1880:* Én még inkább futtába írtam a Keletnek. Faluról jöttem bé átfázva. Leveled izgatott hangja s éppen azon percben kapott telegramm üzött [PLev. 72 Petelei István Jakab Ödönhöz].

4. *ebben a ~ben* most, ebben a pillanatban; acum, în acest moment; jetzt, in diesem Augenblick. *1853:* Bontza Rozali meg látogatta és meg igéré hogy Kriskót viszi haza indulis ebbe a' pertzbe [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez Ádámosra]. *1890:* Ebben a percben érkezem haza [PLev. 154 Petelei István Jakab Ödönhöz].

percenés pillanat; clipă, moment; Augenblick, Moment. *1782:* En békételenkedvén ... hogy a' Productionk mitsoda rosz uton modon ment véghez, mivel más uton végbe mehetett volna, egy szép Instantiát irtam Papai István vramnak, hogy már eddig élvén tanáts adásával, ezutánis igazitson bennünket, mert már az utolso pertzenésen vagyunk [Torda; KW Vall. 21].

percenet pillanat; clipă, moment; Augenblick, Moment. *1879:* Vannak az ember életében percenetek, Ödön, mikor a fiatal élet ragyogó édes napjának elejébe fátylat von a fekete bú, a keserűség istencsapása s más ilyesmi [PLev. 65 Petelei István Jakab Ödönhöz].

percent I. *fn* százalék; procent; Prozent. *1849:* Nem a kötelesség — hanem a becsület jozon érzése következéséül szollittom még mostan föl magát, s emlékeztetni kivánom ... szoros kötlevele 3ik pontja alatt: kötelezésére — mely szerínt a hátra lévö 3.000 ~ háromezer VRftnak kamatját 5. percentbe ... mindig az év elején tetszik fizetni [Csapó KK; DobLev. V/1275 Wizy Lajos Dobolyi Bálinthoz]. *1860:* ha vásárt csinálhatok az eladoval hát Febr. 20ig el várhatnaké? engem a pénzért az illő percent utánna fizetésével edgyütt [A.jára TA; BetLt 4 Orbán Károly lev.].

II. *hsz egy* ~ (egy) kicsit, valamivel; cu puțin/ceva; ein bißchen. *1810:* szegény Kis Antim mind kinlodik, néha néha jobban latzatik lenni, s megint rosszabbul lészen, most példának okáért megint ugy tetzik egy perczent éjjel jobban magánál vagyon ösméri az embert, fájtattya holmijét [Buza SzD; JHb Jósika János lev.].

percentés 1. perc; minut; Minute. *1710 k.:* egy óra az egész világ megegyezése szerént hatvan percentés vagy inkább minuta ... egy nap huszonnégy óra, vészen hát egy nap magának 1440 percentést | De hogy órával, percentéssel ne mérjük ezt a kimérhetetlen üdőtengert, mert az igen kicsiny mérték, kivált a véghetetlenséget csinálóknak vagy csinálni akaróknak, tégy fel száz esztendőt, egy saeculumot, vagy még jobb, ezernyi ezer esztendőt, azaz egy milliót [BÖn. 449–50].

Szk: *utolsó ~e* (vki) utolsó perce. *1812:* Kedves Bátyám Vram ... végye az én felette nagy meg sértetésemet 's gyaláztatásomat Kegyes könyörülő szivére és tsak az igazsagba engemet oltalmazni méltóztassék, a' ki ezen hozzám való kegyességeért utólsó pertzentésemig háládatos lenni Kedves Bátyám Vram hosszas életéért jó Istenemnek könyörögni nem szünöm [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel lev.].

2. igen rövid idő, szempillantás; clipă, clipită; Augenblick, Moment. *1710 k.:* De noha egy szempillantásban láttatik lenni a hallás vagy a hallott szónak bévétele és viszont annak kimondása, de valósággal egymás után lészen, csakhogy mü, a szokás szerént mikor legkisebb üdőt akarunk kimondani, azt egy szempillantásnak vagy percentésnek nevezetivel fejezzük ki [BÖn. 436].

3. hosszmértékként; ca unitate de măsură pentru lungime; als Längenmaß: 1,94 cm. *1723:* Vagyon ... két sing egy fertály — s — egy perczentés puplicán szin elegyes pántlika | Vagyon öt sing — s — három fertály és egy perczentés — ezüst aranyas dió beles Lántz öv ... Vagyon egy perczentés hiján harmadfél sing tettszin elegyes pántlika [Koronka MT; Told. 29/2]. *1756:* azon 14 perczentest nem hátul a kertböl mivel keskenyeb, hanem az Udvar és czürös kertböl potolyuk ki [Kv; Ks 11. XLVI].

Bogdán, MMért. (1987) 59. a szürszabók hosszmértékeként tartja nyilván és 1,94 cm hosszúságnak minősíti.

percepció 1. (adó)bevétel; percepţie, percepere (de impozite); Perzeption, (Steuer)einnahme. *1582:* Az Eotweos Andras perceptiòia volt Summa Zerenth f. 1262/17 Ki wewen az perceptio Summaiabol azt akith keolteot az az Exitusnak Summaiat Marad f 38/31 kywel Adossa maradoth [Kv; Szám. 3/VIII. 66]. *1590:* Supperallia meg az Hooz Lorinch keolchege Az Percepciot ky Tezzen f. 52 d 32 [Kv; i.h. 4/XVI. 8]. *1597:* Súbtrahalwa(n) az Excitust az perceptiotol maradnak adossa az Egihazfiak f 9//42 [Kv; i.h. 7/III. 43]. *1648:* semmi oly derekas defectus az Ratiokba(n) nintse(n) hogy kart töttünk volna, eo Nagnak hanem minden fele percepciokrol, Erogatiokrol, Testimonialist ker annak hitunkkel keszek leszünk docealni azokat [Alvinc AF; Szád. Casp. Bodo Petrus Zenas de Balliokhoz]. *1677:* Az Ado Szedők hitesek legyenek az igaz perceptiokra, igaz administratiokra, és arra-is, hogy az Adót bé-vivő szegénységet nem sanczoltattyák, várakoztattyák, magok szolgálattyokra kedvek ellen nem erőltetik; hanem késleltetés nélkül bé-vévén, meg-elégednek a' szokot czédula pénzel, mely tészen denar. 2 [AC 71]. *1681:* Az számadásnak rendi azt kívánván mind az vasnak hetenként való perceptumit és egyebeknek is akarmit és akarhonnet percipial és ha mit a szükségnek mivoltához képest erogal, mindazoknak perceptioját es erogacioját hiteles commissiokkal, quietantiakkal és testimonialisokkal comprobalja, hogy ez iránt is megfogyatkozván azok miat is kárt ne valjon [Szu; CsVh 108]. *1784:* kelletvén ... egy olyan Diáriumot tartani, a' melyben minden némű Traktírsághoz való Erogatiojikot, és Perceptiojikot ... igasságoson fel jegyezni tartoznak [Told. 16/87]. *1825:* Nemes Székellj Keresztur Várossa Allodiális Perceptora Kováts Imrének 1825dik Katonai Esztendö Elec (!) 9ber lő napjától fogva egész 8ber utolso napjáig minden Perceptiojirol és erogatiojirol készült Számadása [Szkr; Borb. I].

Szk: *derék ~. 1598:* Ez Summatt az derek perceptionak Summajabol extrahalwan marad Adossa f 2/59 [Kv; Szám. 8/III. 33]. *1599:* Mely expensanak Summaiat kj vewen az derek perceptionak Summajabol marad nalla igaz zamvetes zere(n)t fl. 38/41 [Kv; i.h. 8/XV. 19] ✱ *teljes ~. 1593:* Kadar Mihal Fodor Janosnak halala vttan Miert hog meg öltek Dirib Darab laistromabol ky Talaltúk Tezen Tellies perceptio f 232 [Kv; i.h. XVII/5. 23]. *1599:* Mely exitusnak Summaiat, az tellies perceptionak Summaiabol kj zamlalwan, marad kezenel kjt be kel administralni fl. 322/32 1/2 [Kv; i.h. 8/XV. 15].

2. (termény) begyűjtés/bevétel; adunare/luare (de produse de la producătorii direcţi); Produktenerfassung. *1674:* Marhak Perceptioia. Inventarium Szerint percipialtam ez szerint[a] [Utl. — [a]Köv. a fels.]. *1680:* Kglmesse(n) es seriö parancsolylyuk azért keglmetek(ne)k ezaránt valö kglmességünk szerént meg irt Gyulaffi László Ur(a)t minden akadály és károsittatás nelkűl eltesse, és a' meg irt Dezmak(na)k maga szamara valo perceptjoját meg engedgje [Törzs. fej.]. *1695:* a' dologhoz értö Isten félö jo Lelki ismeretü Szorgalmatos Quártást válaszszon edgyet az Ecclesia, a' kinek ... minden nével nevezendö be jövö és jöhetö bonumoknak perceptiojára Szorgalmatos gongya legyen [Kv; SRE 33]. *1760:* Borso Perceptioja ... Oláh Borso Perceptioja ... Lépes Méz Perceptioja [Szökefva KK; Ks 71/52 Szám.]. *1768:* Malom Por Perceptiója | Mezei Borso Percept(ioja) | Bihalok Perceptioja. Lovak Perceptiója [K; DobLev. II/390. 5b, 8a, 11a, 11b]. *1774:* az Sokadalmak idején ki arult Boroknak Perceptioja [Mocs K; KS Conscr. Sos Ferentz (30) jb vall.]. *1798:* Sertés Husak szalannák Hájak Perceptioja [Marosbogát TA; MkG].

percepcium begyűjtés; adunare, strîngere; Erfassung. *1779:* Faszulykának Perceptiuma ... Termet Fuszulyka lótt Met. 4 [Rücs TA; Ks 21. XV. 23].

perceptor 1. adószedő, pénzbeszedő; perceptor; Steuereinnehmer, Rezeptor | pénztáros, pénztárnok; casier; Kassenwart. *1650:* miolta magam voltam Torma Uram Biraja az adott maga(m) szettem fel az Torma Uram reszeröl s magam vittem be Deésre az Perceptor kezébe [Mikeháza SzD; Ks 42. 42]. *1660:* (A fej.) vásároltatván ... hét singh Angliai posztót ... melynek árra arról valo bizonyos testi moniális által deputaltatot vólt Colos monostori Harminczadosra s Perceptorra Farago Istvánra hogy megh fizessen [Kv; RDL I. 144]. *1662:* valakik szegeny Barczai Akos Fejedelemseginek kezdetitöl fogva eddig perceptorj voltanak kegltek között az porta Contentatiojara valo Contributionak, mingyarast ige(n) szorgalmatos(on) fel circallya, es külgie ki szamadasra ököt personalit(er) ... böczületes exactor hiveink elejekben [UszLt IX. 75/42 fej.]. *1717:* Perceptorok(na)k rendeltettek Kibédi Márton és Mezei Istva(n) betsülletes Atyámfiai sub poena f 6/6 [Dés; DLt 506]. *1731:* Varosunk érdemes Hadnagjgjai Perceptori és Erogatori Mgos Fő Ispán Urunk(na)k és az Nemes V(á)r(me)gyenek tartozzanak ... Ratiotinálni [Dés; Jk 409b]. *1752:* Perceptor vr(am)ekot Convocaltathatom leg továb egj het alat [Szentimre Cs; ApLt 3 Vajna Gábor Apor Péterhez]. *1765:* a Perceptortol már jött volt parancsolat, hogy mingyárt mennyen máshuvá [Marossztimre H; EsztMk Vall. 210]. *1860:* a Finántz Casarma az enyim és mindétig Febr. 20. Fizet az Perceptor érettek [A.jára TA; BetLt 4 Orbán Károly lev.]. — L. még AC 70, 73; SzO VII, 413.

Vö. a *pénzperceptor* cimszóval.

Szk: *~nak rendeltetik. 1699:* Hatvan forintos Portionak felszedesere ... Perceptornak rendeltetett Ispa(n) Istvan Ura(m) [Dés; Jk 286b] ✱ *~nak tesz. 1789:* A Perceptorsagot tractalya a' kit annak tesznek, engem nem tettek Perceptor(na)k, azert hát nemis tractalhattam [Ne; DobLev. III/658. 5a] ✱ *allodiális ~* saját kezelésű városi/vármegyei pénztár adóbeszedője/pénztárnoka. *1817:* minden obvenialando Proventus egy aránt illeti mind a Civis mind a' nemessi rendet, mellybéli Jövedelem az Allodialis perceptor vagy város Gazdája kezében menyen [Szu; UszLt VIII. 68]. *1825:* Mellj számadásomot azzal az Alazatos kérésemmel nyujtom bé a Felsőbségnek hogy visgáltatása után nyerhessek: Obsolutoriumott Kováts Imre az 1825béli Allodiális Perceptor [Szkr; Borb. I] ✱ *generális ~* **a.** országos főadószedő/főpénztárnok. *1663:* mennél hamarébb azon Porta contentatiojara rendelt mindenik fele pénzt szedgye fel kitöl kitöl egészszen ... adminisrallya az generalis Perceptor kezében, megh irván mellyik micsoda féle pénz légyen, quietantiatis az szerint vegyen rolla [UszLt IX. 75/57 fej.]. *1677:* Annakokáért ez hazának elégedendö erösségei lévén, az Országnak mind közönséges, mind egyéb Fiscalis jövedelmit, hogy ez Országnak Tárházaiban tartsa, sohová az Országon kivül nem transportaltattya[a], arra bizonyos Generalis Perceptort és Thesaurariust tartson [AC 33. — [a]Rákóczi Ferenc]. — **b.** helyi főadószedő/főpénztáros. *1725:* Brullyai György Vr(am) lévén ... G(e-

ne)r(a)lis Perceptora Nemes Nagy Enyed varossanak ... eö kglme ... olljan idöben fungalt a mely terhes idö volt [Ne; DobLev. I/121]. *1752:* a Juhokat ... Kovács János Generalis Perceptor Uram vötte kezihez, ez az számadás nem az en raciomat illeti, mégis éngem mortificálnak vélle [Kv; Szám. 69/XXVII. 10] ✱ *királyi ~. 1818:* a' Tehén Himlö bé oltásrol ... szükségesnek találta a' Kir. Guber. a' Hazai Fö Biztosságnak azt a' Rendelést adni: Hogy minden Királyi Perceptorokhoz oly Rendelést tégyen, hogy csak a' Himlö oltásb(an) fáradazo Physicusok(na)k 1 Rfr. 5 xb(an) Chirurgusok(na)k 37 1/2 krokb(an) meg határozott napi Bereket ... tökéletesen ki fizetni el ne mulassák [RLt a gub. Kv-ról] ✱ *ordinárius ~. 1820:* a régi Barom vásár uttzában a Nemes Reformatum Collegium Ordinarius Perceptora Kentzfalvi ... Szász Péter Ur azon Civilis lako Házánál [Mv; EHA] ✱ *partikuláris* ~ városi alperceptor/pénzbeszedö/pénztáros. *1737:* Panaszolvan az tavalyi Particularis Perceptorok hogy az Portiobeli restanciat az restantiariusok fizetni nem akarják ... Hadnagy ur(am) brachiumot advan az renuensek ide az Varos hazahoz hozattassanak [Torda; TJkT I. 130] ✱ *portusi* ~ kikötöi pénzbeszedö. *1662:* (A sót) a kamaraispánok minden aknáról ... csak a fiscus számára szállítják vala portusra, azhol a portusi perceptor mind csak adton-adja vala a Maroson kikelettöl fogva egész nyaratszaka a szüntelenül jövö-menö hajókra [SKr 144] ✱ *régius ~. 1746/1792:* En Kézdi Széki Albisi Barabás András ... Házasodtam Szoporban Frata mellett Zalnai Klárára, és a' Vármegyeben lettem volt Regius Perceptorrá [Albis Hsz; BLev. Transs. 40]. *1762:* opiniót adánk a collegiatum judicium felállásáról, melynek sedesit figáltuk Szék városára s ad normam tabulae regiae periodusonként folyván, föbírák, viceispánok, regius perceptorokon kívül légyenek nyolc assessorok sallarium mellett [RettE 142]. *1807:* azt felelte[a], hogy ... tud maga égy ollyan Regius Perceptort ... hogy az minden pénz, és jutalom nélkül Bánko Czédulákkal Örömest fel váltya [Torockó; TLt Bir. ir. — [a]A torockóiaknak régi pénz beváltása miatti aggodalmukra] ✱ *vármegye ~a. 1648:* Az adojokat kapu szam utan szoktak administralni az Varmegye Perceptoranak [Porumbák F; UF I, 853]. *1677:* Vármegyék Perceptori, Notariussi hadban menni nem tartoznak [AC 272].

2. (katonai) élelem/gabonabeszedö; perceptor de alimente/cereale (pentru armată); Nahrungsmittel/Getreiderezeptor (für die Armee). *1688:* Az Profontra le vagatot marhak(na)k husat a nemet perceptorok el vehetös hust meg vetettek, es az Commissariusokat rut illetlen szokkal illéttek [Kv; Utl].

Vö. a *bíza-perceptor* cimszóval.

3. vn + kn előtt az 1. alatti jel-ben; înaintea unui nume de familie şi prenume, cu sensul dat la punctul 1.; vor Familien und Vornamen im Sinn von Punkt 1. *1734:* Perceptor Ungvari Joseph [Dés; Jk 445]. *1746:* Perceptor Duló Márton Vr(am) mellé actualis Hadnagy vr(am) egy tizedest és à Város Hajduját adgya [Torda; TJkT III. 17]. *1792:* Perceptor Pataki Mihály Uram ... Számadásait ... adja bé [Kv; SRE 285].

perceptorális adószedéssel kapcsolatos; referitor/privitor la percepţie (de impozite); in bezug auf die Steuereinnahme. **Szk:** ~ *kassza. 1769:* minden Nemes Ember ... minden Jobbágyárol haladék 20 xrajczárokot administraljon a Perceptoralis cassába ... ki vétetödvén az Iffiu Legény Jobbágyok és akik mostoni jövevények volnának [UszLt XIII. 97]. *1795:* a' Kerületbéli Tisztek ... ha vagy egyikben vagy másikban valami Excessust találnának ... a' Contribuenseket kárvallatlanná tegyék, a' Birák által azt a' mi általak a' Contribuensektöl fel-szedetett, de a' Perceptorális Cassában nem administráltatott [AszLt 207 kv-i nyomt. gub-i körrend. 6014 és 6463] ✱ ~ *kvietantia* adóbeszedö nyugta. *1793:* (A) bé küldött Perceptoralis quietantiát hiteles Mássában ... ã tisztség bé mutatta légyen [Torda; DobLev. IV/714].

Hn. *1799:* az ugy nevezett Perceptoralis Berekig [Mv; MvHn].

perceptorátus adószedö hivatal; perceptorat, perceptorie; Rezeptoramt. *1824:* A Dobra Videki krajnik Ur mind Robot ugy az ökrös szolgálat Restantiakbol pénzt incássálván a Perceptoratusnak bé adni administrálta ... 314 flr. 2 xr [Déva; Ks 106. 99].

perceptori adószedövel kapcsolatos; perceptorial, privitor la perceptor; in bezug auf den Steuereinnehmer. **Szk:** ~ *fizetés. 1787:* a' feljebb emlitett Perceptori fizetésen kivül azon fizetés is által adattatnék a' melly Esztendönként a' Joszágban lévö Ispányoknak szokott járni [Kv; SRE 247].

Hn. *1767:* a Malom árkán a Perceptori Berek mellett [Mv; MvHn]. *1849:* a' Perceptori Berekbe [Mv; MvHn].

perceptorné az adószedö felesége; soţie de perceptor; Frau des Steuereinnehmers. *1765:* fö képpen Perceptorné Aszszony számlálta meg a pénzünket [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 308]. *1772:* A mostohaleánya azalatt megviselösödött, melyet észrevévén Bánffi Dénes, kiküldötte Válaszútra s egynéhány hétig ott tartotta, de nem gondolta bátorságosnak ott tartását, hanem onnat küldötte Korpádra a regius perceptorné Szvetenei Sándorné gondviselése alá [RettE 271]. *1800:* az új porka hón más nyomot a Perceptorné Aszony és Bátosné nyomán kivül nem tanáltak [Bereck Hsz; HSzjP Néhai Simon Pál özvegye Vajkul Ágnes (40) vall.].

perceptorság 1. adószedöi tisztség; funcţia de perceptor; Rezeptorwürde. *1671:* Az Vármegyéken és Szekeken Perceptorságra illendö Embert, ha kit azon Vármegye és szék denominál s' nem akarná fel-venni eo facto flor. 260. exequaltassék rajta [CC 99]. *1683:* olly Perceptorságot viseltek(ne)k ... elsöben is mindenek elött(is) az eö dolgok vétetödhessék elö az Országh elött okvetetle(n) [UszLt IX. 76/13 fej.]. *1789:* A Perceptorsagot tractalya a' kit annak tesznek, engem nem tettek Perceptor(na)k, azert hát nemis tractalhattam [Ne; DobLev. III/658. 5a]. *1844:* Brullyai György Perceptorsagarol valo absolutionalis [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

Szk: *allodiális ~. 1817:* Hogy a' Status Personalis ne szaporodjék, tehát az Arvák Inspectorsága, Határ és Erdö Inspectorsága Allodialis perceptorság és Policiae Directorság egy egy ahoz értö Senátorra, valamint a' Czéhok Inspectioja is oda bizattatik [Szu; UszLt VIII. 68] ✱ *portusi ~. 1662:* Kinek[a] különben is az okos fejedelem elmés és industriósus voltát tapasztalván, elsöben a verestornyi harmincadosságra, azután avval együtt a sóváradaljai portusi perceptorságra állatta volt [SKr 322. — [a]Sebessi Miklósnak].

2. vki adószedöi tisztségének ideje; perioada în care cineva deţine funcţia de perceptor; Zeitdauer von js Rezep-

torwürde. *1815:* Az Udvarhelyi Bányászok dolgában ... hivataloson jelentem: Hogy ... Perceptorságom elótt már jo darabbal kezdették volt őket mint magok költségeken Csik Sz Domokosban bányaszkodokat a Fö Pénz alol menté tenni [Bikafva U; UszLt 8/68].

Szk: *generális ~. 1730:* majd mindenféle Monetak(na)k iterata ac reiterata devalvatioi és sok rendbeliek(ne)k depositioi az én G(ene)ralis Perceptorságomban estenek [Kv; Szám. 56/XIX. 27] ✱ *regius ~. 1766:* Meghala a szegény Kászoni Sándor is Belső-Szolnok vármegyei regius perceptorságában [RettE 198].

perceptorságbeli adószedői tisztséggel kapcsolatos; privitor la funcţia de perceptor; in bezug auf die Rezeptorwürde. *1772:* Sok baja maradott nyavalyásnak, mivel perceptorságbeli liquidatióitól sem menekedhetett volt meg, velem együtt [RettE 267].

perceptorsági adószedői tisztséggel kapcsolatos; privitor la funcţia de perceptor; in bezug auf die Rezeptorwürde. *1789:* az o Lapádi Joszágot ă p(rae)tendens kezihez vette és disponál benne; azért a' Perceptori Ratiotis tessék tractalni mint Successornak, ha ă Perceptorsagi Liquidumba foglalt Joszágra rea tette a kezit [Ne; DobLev. III/658. 5b]. *1792:* Minthogy a perceptorsági Liquidatioja az edes Atyámnak bizonytalan ... fizessék a Restantiát [Ne; i.h. IV/700].

perceptum 1. bevétel; percepere, încasare; Einnahme. *1672:* igaz vederrel, ejtellel, es iczevel percipialok, es erögallok minden Perceptumokrol, es erogatumokrol igaz Regestrumat tartok [Utl]. *1682:* Mely Erogatiot subducalvan az perceptumbol marad az solvendum igazan f 644 d. 59 [Kv; RDL I. 161]. *1710:* B: Che(ne)k valasztott B: szamvevői Szekelly János es Kövendi Uramék producalak az B. Che(ne)k' Che Mestereitöl exigalt minden fele perceptumokrol expensakrol meljek eo kglmek idejek alatt követtkeztek Ratiojokat [Kv; ACJk 74]. *1722:* minden Rationista nomine excepto ugy mint Quartas, Ispány Harangoztato Gazda Uraimek minden Cantornak a végén minden halasztás nélkűl demonstratiot tégyenek a Perceptumok iránt [Kv; SRE 146]. *1726:* Vásár Birák Atyánkfiai a modo in posterum minden héten mennyenek Hadnagy uramhoz és minden Perceptumokrol és erogatumokrol tegyenek Demonstratiot irásban [Dés; Jk]. *1731:* Szaz egy nihany forintal superalja az Perceptum az erogatiot [Buzásbesenyő KK; Ks 99 Bakó József ub lev.]. *1762:* ezek lévén minden perceptumaim, kész vagyok immediate a' mint akkor fel irattom legitimalni, s Judicialis calculusra vetni [Torda; TJkT V. 78]. *1776:* a' Szárnyas Majorság consummálta a' Perceptumba fel tett harmad Buzát [Mezőméhes TA; WassLt]. *1817:* Combinálván a perceptumot az erogatummal, liqvidáltatott a tavalyi bíró Fábján László 28 krajcárral [Bodos Hsz; RSzF 303]. — L. még CsVh 94; RSzF 297].

Szk: *juhok ~a. 1834:* Juhak Perteptuma ... 21 July a kalákásak(na)k meg nyuzott(am) mivel keringösek voltak 2 Berke Bárány [Hosszúaszó KK; Born. F. Ia Bod Péter tt lev.] ✱ *kender ~a. 1779:* Kender Perceptuma ... Meg fonattattam 12 Kalangyat a Vásznát administraltam [Rücs MT; Ks 21. XV. 23] ✱ *korcsomák ~a. 1702 k.:* (Abrudbányán) nem hogy 100.100 forint dolgosia pénz jöhetet volna ki annuátim, söt csak 20. forint-is alig jútat egy részre, a' közös Korcsomáknak Perceptúmából [Born. XXXIX. 6] ✱ *pénzbeli ~. 1784:* Parantsolja Ngod ... hogy minden pénzbéli Perceptumrol s erogatumrol demonstrátiot keszítvén küldjem fel [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] ✱ *szárnyas majorság ~a. 1798:* Szárnyas Majarság Percept(uma) [Marosbogát TA; MkG].

2. *számadás ~a* számadás bevételi része; partea cu încasări a unei socoteli; Einnahmeteil einer Abrechnung. *1792:* Árkosi Gelei Sámuel gyalog részen egész invalidus praetendálja ugyan árkosi Pap István gyalog katona ökegyelmétől, hogy ezelőtt circiter 5 esztendőkkel falusbíró lévén, a falu tilalmas erdeiből 6 garas ára fát elvitt, melyet mind ez ideig meg nem fizetett; mostan azért minthogy sázmadásának perceptumában bement, hogy Pap István uram megfizesse, megítéltetett [Árkos Hsz; RSzF 296].

percipiál 1. (adót/jövedelmet) felszed/behajt; a percepe/încasa (un impozit/o sumă); (Steuer/Einkommen) erheben/eintreiben. *1579:* Az Myt en percipialtam az ket ado zedö vraimtol ... az feleky adobol Ide ala mek (!) wagion Jrűan [Kv; Szám. 1/XVIII. 3 Filstych Lőrinc kezével]. *1582:* In summa amit ez Safar polgar Lederer Mihaly az Adoszedeo polgaroktol percipialt tezen 1810/79 [Kv; i.h. 3/V. 59]. *1589:* Mindeneket walamit percipialt az Ispital Jowedelmebeol Jn Sum(m)a f. 200 d. 37[Kv; i.h. 4/VIII. 2]. *1649:* Az Felső Joszaghba(n) Diznokat Dezmaluan Dezmaban csak Egy sem jutot pasit penzt penigh percipialtunk f. 3 d. 60 [Kv; i.h. 26/VI. 502]. *1688:* Telonium Az Olt vizén vagyon egy eöregh hajo ... melybeöl eö Nga(na)k vámott szoktak adni; Annak jeövedelmét az Tiszt percipialvan, Ratiotinalljon rolla, annak idejeb(en) [A.porumbák F; ÁLt Urb. 10]. *1725:* Percipialtak ... Sokadalom vámot az idegen Asztalosoktol d 70 [Kv; ACJk 130]. *1760:* Groff ... Kornis Ferencz Ur ö Nga ... Balavásari, Nádosi, és Héturi Portiojiért percipiáltom Arendát ... Hfl. 2D. 17 1/2 [Kóród KK; Ks 18/XCII. 7]. *1798:* Ezen két rendbeli munkának törvényesen ki szabatott árrát effectivé ki fizetve ... percipiáltuk [M.igen AF; DobLev. IV/801]. *1825:* Az egyik vagy lö Ház Arendatora Kosztándi Jánostol 1825re Ház Taxát juxta contra quetantiam (!) 1 Percipiáltam Rf. 35 [Szkr; Borb. I].

2. (természetbeni járandóságot) begyűjt/szed; a aduna/strînge (veniturile în natură); (Naturalbezüge) einnehmen/sammeln. *1586:* Legh elseoben az eo Zam Ado Regestumaban[a], Proventuson kezgien mindent eleo Zamlalnj, Elseo Capituluma penigh ig legien, Iria megh Meny Buzaia leót az feoldbeli Wetemenybeól, Meny leót az Molnokbol, Meny leót az Meray dezmabol Mayorsagbol, egy summaba meg tartozzek mondany hany keobleot percipialt ezekbeol, es kalangiaba is Meny wagion [Kv; PolgK. — [a]Az isp. m.]. *1609:* parancholanak az Tarsommal egiût hogj az Tartza hazán valo vetesnek az Dezmayat percipialnûk varos zamara | Adam Istuantol ... percipialtam ... Tyukmanjat No 50 [Kv; Szám. 12b/IV. 89, 138]. *1657:* percipialtam az hűteos Molnar altal ... Vam Buzat, Cub. N(o) 24.//.3. [Borberek AF; WassLt Perc. 3]. *1677:* Ha penig a' Possessorok le nem tészik az arendat, a' három rész dézmát Fiscus számára percipiallyák, a' negyedik rész penig a Praedikatoroknál marad [AC 75]. *1681:* Az Havasrul fával élő kőzel valo Falubeliek, Talakkal, Tanyerokkal Csebrekkel, egyebféle fa edényel Tartoznak ... mellyeketis a' Gornyik ... tartozik mindenűtt fel szedni, es à várban[a] à számadó Tiszt kezéhez administralvan arrol Quietantiatis venni; specificaltatván, honnan mit, es mennyit percipialt [JHb XXXII. 56. — [a]Vh

várában]. *1689:* percipiált ... eme malaczot nrõ 25. Kan malaczot is nõ 32 [Bucsum F; MvRKLev.]. *1721:* Hogy a malombol 844 veka és nem tőbb malét percipiált Szűkséges Stábilialni hitelese(n) [Dés; Ks 26. XIV. 1]. *1765:* a Pater Eo Atyasága es Miklos István kik a' Szombati Vám-(na)k Perceptori voltak világossan affirmályak hogy nem többet hanem Monár reszen kivöl 58 vékát percipiáltak [Kóród KK; Ks 18. Cl. 5].

3. megkap, kézhez vesz; a primi/prelua; bekommen. *1609:* Percipialtak az út czjnalok ... f 25/18 [Kv; Szám. 12b/IV. 37]. *1649:* Egj kòbòl kolest megh czinaltatua(n) percipialtu(n)k kasat cub. — Metr. 6 [Kv; i.h. 26/VI. 501]. *1657:* Arultattam ki Egy Hordo Bort, melynek az arrat percipialtam ... fl. 24 [Borberek AF; WassLt Perc. 23]. *1667:* Az B: Czéh édgyűt lévén fel tétel pénz jeot bé, mellyet percipiáltunk f 2 d 30 [Kv; SzCLev.]. *1749:* a Kis Sajoiak ... a magak reszeket se magak nem leválták a Vajalaiak(na)k is percipialni meg nem engették [Kissajó BN; BLt 6 Szentivanyi Vonya (25) jb vall.]. *1751:* valami közönséges mak bérből az ötsem Dósa Farkas Ur(am)nak obvenialván részib(en) tiz forint, mellynek ött forintyát mint hogy magam percipialtam tartozom eo Kgk deponalni, ha pedig nem deponalnam az Jobbagyom marhaját eo Kglme Szabadoson el köthesse betsültethesse [O.újfalu F; DLev. 1. VIB. 24] | Hogy az Mlgs Reg. Gubernium Parancsolattyát ... becsületes Cancellistái által ... percipialtuk ... Recognoscállyuk [Hidvég Hsz; Ks 22/XXIa]. *1762:* Meszarosi mesterségét is akarván gyakaralni folyamadot ... Danczkai Josef Urtol percipialni 50 id est őtven M(a)gyar farintakat [M.igen AF; DobLev. II/337]. *1831:* Alább irt meg esmérem azt: hogy a' mái napon percipiáltam Tekintetes Dobolyi Sigmond Urtol ... 100% száz válto Rftokat [Szentbenedek AF; i.h. V/1175 Gyulai Sáska Mihály aláírásával].

4. vmiből nyer/kap vmit; a primi/obţine ceva; etwas erhalten. *1600:* Amy portioya az Nagy Buday Thamas Jowajban iffyw Bwday Thamasnak voltis mindeneket eo maga percipialt [Kv; TJk VI/1. 191]. *1775:* bizonyos tapasztalásunkbol, és gyakor látásunkbol tudgyuk vallani, hogy az elő számlált Széna fünek hason felén ... jo fünek lévén, száz ött szekér szánát (!), ha többet nem percipiált eö natsága [Mezősámsond MT; BetLt 7]. *1778:* Felesége volt amaz híres főembernek, Rádai Pálnak, leánya Eszter, ki után sok szép jószágot is bírt Magyarországon, ahonnét — amint magától hallottam — 6000 forintot percipiált [RettE 388]. *1793:* léven Joszága mint hogy tavul vagyon Semmit is annak hasznábul nem percipiál [Csegez TA; Borb. I Csegezi Csongvai Pál hütős assz. vall.].

Szk: *fruktust* ~ hasznot nyer. *1739:* Irsai Sigmond ... szolgálatra ő kigyelmeis magát obligálván, fizetést rendeltünk ö kglmének[a] ... Ha pedig ö kglme szorgalmatossága által a Nms Tanács és Város fructust percipiál, abból is ő kglme iránt nem lészen feledékenység, hanem participálni kivánnya a T. Nms Tanács és Város [Dés; Jk 509b. — [a]Köv. a részl.] ✱ *hasznot ~. 1797:* az alcsík<i> Szentsimoni Sándor György és János ökegyelmek ennek előtte való esztendőben az nemes communitással megegyező akaratból és az nemes szék végezésiből az magok jussokra következő faluterhit, úgymint határpásztorságot és határkerteket magok személyekre suportálnának, és azután következendő hasznot is pertzipiálnának [M.hermány U; RSzF 148] ✱ *vminek a hasznát ~ja. 1604:* (A) molnoth az J hatalmasúl el foglalta teólle(m) ... es az fellel megh irt occúpatiotúl fogwa haznat is percipialta [UszT 18/91] ✱ *vminek az úzusát ~ja. 1591:* Ez okayert hogj megh Ertettem hogj potential(ite)r az my Erdeonkre kwltel kjhez neked semmy keozeod nem uolt nem akartuk patialni hogj ususat p(er)cipialljad et p(er) hoc magadnak occupallyad [UszT]. *1609:* ez Jncamtusok absolute poten(tia) median(te), egy Chyeke tanoroka neueo szena retemet Kozmasi hataron, pro se poten(tia) median(te) occupaltak, es vsussat percipialtak [Kozmás Cs; BLt 3]. *1650:* minden erdeokeot, halaszo hellyeket, halastokot, ugj rendeltűk hogj eo kemek keozeonsegese(n) birjak mindeniket egj arant, usussat fructussat egj arant percipiallyak [O.fenes K; JHbK XLVIII/31].

5. (meg)szerkeszt; a redacta/formula/compune; verfassen. *1648:* Usussa volt ez szek(ne)k hogy eddig ket polgarokis percipialta(na)k Notarius nelkwl Testimoniumokat ... az Notarius(na)k ne(m) szwksegeskeppen kel ot lenni [Kv; TJk VIII/4. 348].

percipiálandó begyűjtendő; care urmează să fie adunat/strîns; einzusammelnd. *1681:* Az mi Kegyelmes Urunk, s Asszonyunk eő Ngok Feiérvári Pinczéiekben mostan jelen lévő, és az után másunnan percipiálando Borok Regestruma [Utl].

percipiálás 1. (jövedelem) felszedése; încasare/percepere (de venituri); Einnahme (des Einkommens). *1599:* Kalmanchehj Miklos deak ... vallja ... az Zegenj megh holt Baratt Sebestiennek ... minden Adossaganak megh fizetese es percipialasa Viczejne azzoniomra zallott vala [Kv; TJk V/1. 231]. *1671:* Hogy az Ország jövedelmének percipiálására, az Országnak Fő rendeiböl lévő Thesaurarius rendeltessék ö Nagátol és az Országtól, ki-is az Ország mindenféle jövedelmének Erogalásában mitsoda modalitást kövessen, ugyan most ö Naga az egész Tanács tetszéséböl deliberallyon felölle [CC 10]. *1678:* En Palogiaj Mihalj ... az Desj Rationistasagban ... minden nemö harminczadot oszvegiutek, semmit aban hamis uton modon magam(na)k ne(m) reservalvan percipialasom Szerint Principalisomnak bé Szolgaltato(m) [Gyf; KaLt Apor István ir.].

2. (természetbeli járandóság) begyűjtése; adunare/strîngere (a veniturilor în natură); Einsammlung (der Naturalbezüge). *1605:* Az ket vraink kiket az dezmanak percipialasara biztanak volt varosul amely buza mégh kezeknel vagion ... Atton Aggyak el, es terempchenek penzt az Malomnak megh valtasara [Kv; TanJk I/1. 532].

3. átvétel; preluare; Übernahme. *1713:* az Ur Biro Samuel Vram nem erkezhetvén ki jüni az foldők percipialasára; külde el münket, hogy nékünk mutotná és adná ki Mihálcz Uram ... eő kglme e szerent mutota ki ... harom darabocskat [DobLev. I/83].

percipiálhat 1. (adót/jövedelmet) felszedhet/behajthat; a putea percepe/încasa (un impozit/o sumă); (Steuer/Einkommen) erheben/eintreiben können. *1592:* Baloghy farkas amytt percipialhatot az faluk leowedelmebol ... f 64/65 [Kv; Szám. 5/XI. 14]. *1594:* illie(n) saniarw Wdeokben zwksegekben, Az penznek megh Adasanak varakodasa hozzu terminussa az zegheny varosnak ighen Artalmasnak tapaztaltatot, Vegheztek azert varosul, hogy ... az Adozedeok Az Ado fel vetese Napia vta(n) 15 Nappal, mingyarast a' fel vetet Adot luxta veteram eor(um) authorit(a)tem percipialhassak [Kv; TanJk I/1. 228–9]. *1597:* Keouetkeozik Jstennek Segittsegebeoll ez eztendeig directorsagomban

az mitth Jminnett amonnatt waros szamara percipialhattam [Kv; Szám. 7/X. 1 Jeney István kezével].

2. (természetbeni járandóságot) begyűjthet/szedhet; a putea aduna/strînge (veniturile în natură); (Naturalbezüge) einsammeln können. *1718:* Hogy ki Sülhesse(n) à kgd buzája alig hisze(m) 100. köbölre ... édgj éttzaka öszve fagyot à Malom, már à Proventust igen roszszul percipialhatni onnat [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

3. megkaphat, kézhez vehet; a putea primi/prelua; bekommen können. *1732:* Tiszteletes Papjaink eö kglmek nagj meg szorulasok miatt talalanak meg bennűnket hogj az eö kglmek fizetéseb(en) semmit nem percipialhattanak [Dés; Jk 429b]. *1741:* Esvén értésünkre a Tiszteletes Ref. Ekla szolgáinak panaszszok, hogy magok obtingenseket a' Nms Város Malmábol nem percipiálhattják; noha azon Malom Fundatioján(a)k nagyobb része a' Nms Reformata Eklésiáé légyen [Dés; Jk 548b].

4. vmiből nyerhet/kaphat vmit; a putea căpăta/obține ceva; etw. erhalten können. **Szk:** *fruktust ~. 1737:* Szalad ser iránt is provideállyanak Borbirák atyánkfiai és Continuo árultassanak: úgy vévén vedrit, hogy a Nms Város ebből is fructust percipiálhasson [Dés; Jk 476] ✱ *vminek a fruktusát ~ja. 1586:* Mindazaltal ha Dobr(ay) Peteör az földekett szent mihaly nap vtan be vety, tehat az fructusat Dobray peteör szabadon percipyalhassa [Lesnek H; IB VI. 225/16] ✱ *vminek az úzusát ~ja. 1771:* (A házat) Zabolai Ötves Mihály és nevezett Felesége birták volna mind ez mái napiglan, de helységnek távol léte miatt semmi hasznát nem vehette usussát nem percipiálhatta [Ne; DobLev. II/431. 1a].

percipiált 1. felszedett, behajtott; (care a fost) încasat, perceput; erhoben, eingetrieben. *1685:* Item aranyváltásra percipiált ezer nyolcvan forintokat, fl. 1800, mely fogarasi gostina és egyéb accidens sub dato 20 [Zalatna AF; AUt 350]. *1693:* Hogy ha penig ... eltelésének terminussa előt, valamellyik ő klmek[a] kőzzűl halál által decedalnais, meg maradott özvegyek és árvájok ő klmek(ne)k a' percipialt fizetését ne ángáriáltassék, és az eletekbe percipiált fizetés holtok vtan özvegyektűl vagy árvajoktul őkl(ne)k ne repetáltassék [Kv; SRE 12. — [a]A papok]. *1744:* Computust ineálván Conrad Urammal, az kömivesek és Ács Mester által percipiált pénzről ... János mióltatúl Pallieroskodik ... levált 1730 Rf [Déva; Ks 111 Vegyes ir.]. *1777:* Hogy ha az Emtor ő kigyelme (:t.i. Cseh Beniámin Uram:) azon által adott Just nem assequálhatná, appraehendálhatná, eo in passu az Emtor, a Venditoroknak pedig a Specifikált és percipiált Summa pénzt mutuo egymásnak resignálni tartozzanak [Dés; Borb. I]. — L. még RSzF 298.

2. (természetbeni járandóságként) begyűjtött; care a fost adunat/strîns (ca venit în natură); (als Naturalbezüge) eingesammelt. *1589:* Az itt valo Mayorsagbol p(er)cipialt buzaba cheplettem el gel. 300 kiból lött chepló rez nelkül cub. 54 [Kv; Szám. 4/XI. 2]. *1633:* Jttem az 1633 esztendöben percipialt öregh giapiunakis sok heja uala az mint akkor szamlaltak uolt megh [Komána F; UF I, 310]. *1649:* Holt megh az perczipialt Johokba(n) ... Nro 33 [Kv; Szám. 26/VI. 497]. *1673:* Ebböl az percipialt kölesböl rakattam az Fogarasi, sarkanyi, es Also szombatfalvi csüres kertekb(en) Asztagot ötet [Fog.; UtI]. *1676:* Vagjon most benne kapitany uram keze alatt az szászok közzül szallitat, es az malom vamjabul percipialt buza, mely mivel az tiszteknek ratiojakban nem jar, ez okon köböl szamot itt nem specificaltuk [Fog.; UF II, 703]. *1721:* Ra(ti)oja szerint percipialt Borso, Lencse, Kender, és Len mag, Bab s' kölös, ollyan nagy eoconomiaban feletéb kevés [Dés; Ks 26. XIV. 1].

3. kézhez vett; primit, preluat; bekommen. *1808:* a Contractust tartazzam által adni ... és ha többre menne a' zállog summa ... tartazzék Kis Pál László Ur nékem refundálni ellenben ha kevesebb volna, En tartazzam a percipiált pénzből viszszá fordittani [Szőkefva KK; Kp II. 74].

4. vmiből nyert, kapott; care a fost obținut; erhalten. *1645:* Ordabul percipialt pinz ... f. 5 [Görgény MT; RákGlr. 621].

Szk: *~ fruktus. 1746:* nem hogy ezen Joszagbol percipialt fructusbol Ruhasztatta volna ... Leanyit de Söt Cseledetis elig tudat belölle tartani [Andrásfva U; Ks 65/43].

percipiáltat felszedet, behajtat; a dispune să fie încasat/perceput; erheben/eintreiben lassen. *1684:* hat szalonnákat percipiáltattunk, praebendára, alsó konyha szükségére valókat [Fog.; AUt 306]. *1688:* Vagyon Szilye Boërnakis egy Eöcsevel eggyüt egy Malmok ... Volt kétt Döröczköleöis ezen patakon, melljek most el pusztultak. Ezektölis ha meg epitik, tartoznak kètt kètt eöl Zeke posztoval. Volt egy Vánjolois, ezis elpusztult, melytöl tartoztak edgy Pokroczczal annuatim. Ezekreis rá kel vigyázni, es ha meg epitik, esztendönkent abbol szokott jövedelmetis percipialtassa Rationistajaval [F.ucsa F; ALt Urb. 33].

percipiáltathatik begyűjtethetik/szedethetik; a putea fi adunat/strîns; eingesammelt werden können. *1679/1681:* Mikor I(ste)n à Mak(na)k termeset adgya, valaki marhait à Tisztek reá fogadgiák, az Urbariumb(an) specificalt jövedelemre jol rea vigyázzon[a], minden ember marhait Partialeb(an) Consignaltassa, az szerint percipialtathassék abbeli proventus [Vh; VhU 675. — [a]Az ub].

percipiáltatik 1. (természetbeni járandóság) begyűjtetik/szedetik; a fi adunat/strîns (veniturile în natură); (Naturalbezüge) eingesammelt werden. *1677:* Dézmája a' Bárányoknak, Coronensibus et Bistriciensibus exceptis, az egész Szászságon Fiscus számára percipiáltassék [AC 254]. *1695:* mind a' Dézma Csürben mind a' boltban egy véka tartassék, egy vekával percipialtassék, és erogáltassék mind buza s mind egyéb gabona [Kv; SRE 34]. *1765:* Vettetett Malam Hizlojában hizlalásra Sertés 8 ... A Malam Hizlojában percipialtatnak hizat Sertések ... 8 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.]. *1834:* Azon három véka Árpa ... Percipiáltatatt, tsak rolla emlittést tenni ottan el felejtödet [Sajókeresztúr SzD; Born. F. IIg].

2. (bírság) felszedetik; a fi încasat (o amendă); eingenommen/einkassiert werden (eine Geldstrafe). *1634:* az egy forint felett valo birsagokis, my számunkra percipialtassanak Uduárbiránktol, es fide mediante consignaltatuan számadásrais elö allattasanak [UF I, 335–6].

percipiens (pénzt) felvevő személy; persoană care încasează banii, încasator; Geldeinnehmer, Einkassierer. *1803:* Az Ispány ... mindenféle bé-vett pénzröl magat az administránsok által Contra Quietaltassa, a' kiadott pénzröl ellenben a' percipiensekkel Quietáltassa [Kv; AggmLt A. 117].

perdít *átv* forgat; a învîrti/întoarce; drehen. **Sz.** *1657:* hanem tandem Nemes Tamásnak, ki abban az tisztben

vicekapitánya és szolgája rendű ember, ígírték az fökapitánságot, ki ma az mely vokson volt, holnap az tisztért perdítette az szekercét [KemÖn. 166].

perdítő vmit forgató; care învîrteşte ceva; etwas drehend. **Szn.** *1593:* Perditeo Miklos [Kv; TJk V/1. 443].

perditum kár, veszteség; pagubă, pierdere; Schaden, Verlust. **Szk:** *~ba megy. 1778:* Percipialtam hét véka Fejer Földnek az árraba Ez is nyers Lévén a mikor az Che mesturam keze ala ment a mikorra meg száradt el apadot 'S perditumba ment egy véka Flor 2 Den 4 [ZFaz *céhmester* al.]

perditus I. *mn* elvetemült, gonosz; blestemat, ticălos; verworfen, ruchlos, böse. *1805:* Sajnállam hogy minden tzélom s akaratam ellen is nyughatatlanságat látztzatik okoznam Ngodnak, azoknak a perditus szászoknak fortélyoskodási miatt [KCsl 15].

II. *fn* elvetemült/gonosz személy; om blestemat, ticălos; verworfener/böser Mensch. *1794:* ő egy ollyan fel fuvalkodott ember hogj mindennel kész egyben kapni akár mi kitsid dologért, Minketis meg tsufolt, egy szoval garáznás perditus [Déva; Ks 79. XXVII. 10].

perdituskodik 1. elvetemülten/gonoszul viselkedik; a se purta/comporta ca un ticălos; sich wie ein verworfener Mensch benehmen. *1832:* Endes Antal Uram ... mintégy meg-veszett vad-állat ugy víseli magát, uton utfélen verekedik veszekedik, 's töbnyire örökké reszegeskedík perdituskodik [Szucság K; KLev.].

2. haszontalankodik; a face pozne/năzbîtii; sich schlimm aufführen. *1806:* Délután mindég játzodtam, a Bongorba voltam ot perdituskodtam [Dés; KMN 176]. *1807:* délelőtt ígen rosz voltam 6 rend irással eltöltöttem 3 fertály arát perdituskodtam a tentát Sofalvira hánytam ezért meg pofozott a Rector [Dés; i.h. 355].

perec 1. covrig; Brezel. *1579:* Swttetem ... 400 Semlyet es eg forintara pereczet [Kv; Szám. I/XVIII. 18]. *1582:* attam ... Almat keortwellt perechet ... d 12 [Kv; i.h. 3/VIII. 34]. *1590:* Kyuldottem Ayandekot, Az Torday Kamora Ispanak. Pereczet ... d. 2 2 Tykot veottem ... d. 12[a] [Kv; i.h. 4/XX. 3 Hooz Lőrinc sp kezével. — [a]Folyt. a fels.]. *1635:* en uelem hózátot az piaczyrol, penze(n), hol Diót, hol perecziet, hol körtouelyt, hol kenyeret [Mv; MvLt 291. 42b]. *1689:* Mézes pogatsaval, Almával Pereczel Kortvellyel kellet kedveskednem [Mv; AAll 8]. *1718:* peremes kalács 3 perecz 4 [Usz; Pf]. *1730:* Mint hogy gjakorta az Militia obtingenseinek administratioira valo pénzb(en) meg fogyatkozván, a mikorra kivánták, administralnom nem lehetett, hogy Várakozzanak sokszor borral, pujkával, vagy egjéb majorsággal, gyümőlcsel, pereczczel discretizaltam, s ugj nyertem kevés időt [Kv; Szám. 56/XIX. 28]. *1776:* az Asztalról fel ragadván egy pereczet ... egy darabotskát ă pereczből M. Annikó Kis Aszszony bé fala [GyL. Christina Kováts cons. Stephani Miklos (55) vall.]. *1785:* kifli Beretz — 4 ... Lud tojas, kifli Beretz(!), szegenyeknek — 18 [WLt Cserei Heléna jk 8a].

Szk: *~ sütni. 1631:* az feleseget ugja(n) my tanitok megh perecz sütni [Mv; MvLt 290. 254b] ✱ *apró ~. 1621:* Voczorara eő Nagha konihaiara Attam ... szemlinget es keőui halat veottem ... d 16 ... Azot Diot es Apro Pereczet es Retket ... d 11 [Kv; Szám. 15b/IX. 43] ✱ *tyúkmonyos ~. 1590:* Tordan Ebedre ... Tykmonyas Pereczet ... d. 3 [Kv; i.h. 4/XXI. 15 Kis István sp kezével]. *1711/XVIII. sz.:* meg adni Tartozik[a] ... 1 tiszteseges sült kőver Ludot, és a melé T: T: hus sült salatat, vagy ugorkat és retket, tyukmonyos pereczet, diot, Magyarot [Kv; FésCJk 16. — [a]A remekezett legény a legényavató céhlakomára].

2. karperec; brăţară; Armband. *1655:* Egy Aranj lantz. nyom Ar: N. 77. egy bokor peretz Ar. 26 1/2 [Kv; RDL I. 29].

Szk: *karra való ~. 1759:* egj Par Gyemantos rubintos karra valo Perecz [Kv; LLt Fasc. 110].

3. fémkarika; inel de oţel; Metallring, Metallöse. *1780:* A Béreseknek két lántzszemet és égy peretzet tsináltam 9 Dr [Gyalakuta MT; GyL].

pereces I. *mn* (vas) karikás; cu inel (de oţel); mit Metallring/öse. *1681:* Vajda Hunyad vára ... A Kapu közi keő boltos ... Vagyon itt, hosszu kaloda, (:melyb(e) negi ember tér:) Nro 1 ... ehez vas horgos pereczes temerdek Láncz [Vh; VhU 502 508–10]. *1734:* Egy pereczes kisded nyárs [Kv; Pk 6].

II. *fn* pék, perecsütő/perecet áruló személy; covrigar; Brezelbäcker. *1826–1829:* Nemes Thorda Varosa Piáttzán künn ... árulok Nevei ... Kenyeresek ... Czipo Sütők ... Peretzesek [Torda; TVLt]. *1827:* a' piatzon künn árulo Sátrasak — Pogátsásak — Peretzesek [uo.; i.h.].

perecsütő pék; covrigar; Bäcker. *1823–1830:* Debrecenben Eszényi Mihály magához szállított ... A felesége perecsütő volt [FogE 266].

Szn. *1453:* perechsutheo Andras. pereczsythew lazlo. Andreas pereczsythew [Kv; TT 1882. 529, 536, 732].

perecütés karikaütés, karikázás; jocul cu cercul; Reifenspiel. *1870 k./1914:* minden iskolának meg voltak speciális játékai, s azok elnevezései is váltakozók ... perecütés[a] [MvÉrt. 17. — [a]Fels-ból kiemelve].

perefernizál l. parafernizál

pereg szemenként (le)hull; a cădea boabă cu boabă; körnchenweise/einzeln fallen. *1634:* Agosto(n) Janos hozzank haita egy szenes ůzoggel, és az en szolőm köze esik, ugia(n) peregh vala az szólóm az haitas mia, kire monda Varga Andras Agoston Janos ne haigaly, mert Janos Uramnak kart tez, de ismet hozzank haita [Mv; MvLt 291. 30a].

péreg vassalak; zgură de fier; Eisenschlacke. *1770:* Azt nem lehet mondani hogy ez alatta lévő retnek egy kevés ártolmára nintsen[a], mert a péreg le hengeredvén, a kaszálásra alkalmatlonná tészi [Torockó; Thor. XVI/39. — [a]A bányászás]. *1784:* az Lázárake volt ez az Contra versias helly a kit péreggel el töltettenek [uo.; Bosla. Joh. Király (32) zs vall.] | Gálak Bányászszai mű elöttünk kis Bugi Bányászok elöl erőszakasann péreggel el rekesztették [uo.; i.h. Andreas Tobis (18) jb vall.].

peregrináció (külföldi tanulmányi) utazás; peregrinaţie, peregrinare; Studienreise (ins Ausland). *1693:* 15 Juny adta(m) Erdődi Ur(am)nak ad usu(m) oda az Csombord (!) peregrinatiojarol írott könyvet [PatN 54a]. *1710 k.:* Eddig van az én tanulásom usque ad annum 1663. novemberig, mikor már huszonkét esztendőbe fordultam volt szeptem-

berben. Ezután következik csak peregrinatióm [BÖn. 580]. *1742:* en Mlgs Itilömester Ur Varadi Intzédi Josef Uram(na)k sok rendbeli Joakarattyával és segedelmivel élvén ã Felsö országokban valo peregrinatiom, és nevezetesen ã Hálai Academián lakasom alatt, ã honnatis feles adosságimnak terhe alól nagjobbára az emlitett Urnak gratiája és maga pinzinek 582. forintoknak és 30 pínznek anticipálása által szabadulhattam ki és verdödhettem viszsza à Hazába [Marossztkirály AF; Incz. X. 6a]. — L. még BÖn. 542.

peregrinál (tanulmányok végzésére külföldre) utazik; a peregrina/călători (în străinătate cu scopul de a-şi aprofunda conoştinţele); eine Studienreise (ins Ausland) machen. *1657:* Történt vala pedig ilyen dolog: hogy ezelőtt való esztendőkben egy Sövényfalvi Dániel deáknak fia, fejedelem étekfogója, elmenvén peregrinálni, az Indiákat, Persiát, Arábiát megjárván, midőn megfordult volna, Konstancinápolban megölék [KemÖn. 86]. *1710 k.:* Sőt valamíg Németországban s széjjel peregrináltam, noha bizony sokat nyargaltam, éjjel is bolondul postálkodtam, de csak egyszer sem estem el [BÖn. 569].

peregrinálás (tanulmányi célú külföldi) utazás; peregrinare, peregrinaţie; Studienreise (ins Ausland). *1627:* Wicey Mathenakis Tanuságára Es idegen Orszagokban ualo peregrinálására attunk száz Eötuen Arani forintot id est Nro: 150 [Kv; RDL I. 132]. *1657:* Minthogy pedig nékem természeti hajlandóságom vala az peregrináláshoz, az fejedelem felküldvén Bethlen Péter gróf öccsét, az öreg Bethlen Istvánnak kisebb fiát az imperiumban, Galliában, Rómában peregrinálni, azzal is én el akarok vala menni [KemÖn. 52]. *1677:* Ha kik idegen Országban Deáki tudománynak, nyelveknek tanulásáért peregrinalásért, viszont az Hazával és Fejedelmekkel nem ellenséges helyekre, vitézi vagy egyéb tisztességes állapotbéli szolgálatért ki akarnának menni, avagy gyermekeket küldeni, elsöben-is azon Vármegyebéli, székbéli, vagy Városi Fö Tiszteket requiralván, azok szorgalmatoson meg-visgállyák az el-menni igyekezönek vagy küldendönek minden állapottyát, szándékának mélto okát [AC 86].

peregrináltat (külföldön) utaztat; a trimite la studii (în străinătate); eine Studienreise (ins Ausland) machen lassen. *1657:* nem mint az bátyja, ifjabb gróf Bethlen István, kit is oda fel mind academiákban taníttata, s mind peregrináltata az fejedelem, Pétert is az szerént [KemÖn. 53].

peregrináns 1. (tanulmányi céllal külföldre) utazó; peregrin; Studienreisende(r). *1808:* vasarhelyi Peregrinansnak 5 — szolgájának 1/8 2 Enyedi tanulonak 2 — [WLt Cserei Heléna jk 105b].

Szk: *akadémiai ~. 1742:* (Az adósság) több részeinek exoluciójára ... mindaddig törekedvén ... mig a Néhai nagj emlékezetü Erdélyi Mlgs Gubernator Ur Groff Bánffi Györgj ö Excellentiája pia Fundätiojából az Academiai Peregrinansok számára jaro Interesbül 360. forintokig valo Assignatiot impetrált, és ezt ... a ... Creditor Itilö mester Ur acceptálta a' maga anticipált pinzinek defalcatiojaba [Marossztkirály AF; Incz. X. 6a].

2. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: utazó; care merge în peregrinaj/peregrinaţie; reisend. *1791:* egy Peregrinans Diak 4/30 [WLt Cserei Heléna jk 38a].

peregrinus 1. utazó, világjáró; peregrin; Studienreisende(r). *1653:* Egy Albert nevü peregrinussal beszéltem, a ki ott volt circa annum Domini 1632 [ETA I, 119 NSz]. *1662:* Az jenei tisztviselőknek tisztekben el nem járások, részegeskedő vendégeskedések, csak a fejedelem segítségéhez való bizodalmok. Római peregrínus mint Rómátul búcsúzott volt, annyi kárt tapasztalván a részegeskedő életben, úgy kellene annak is válét mondani [SKr 432–3 Tartalomjelző fejezetcímből]. *1676:* Micsoda peregrinus volt, nevét nem tudák mondani, szovait mondák, hogy onnan felyül jövén, intették baráti és jóakarói, ne jüne Erdélyben, mert conclusum, hogy felfordítsák [TML VII, 143 Béldi Pál Teleki Mihályhoz]. *1782:* (Publicaltam) Zaj nevez. Peregrinust [Gyalu K; RAk 202].

2. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: (tanulmányi céllal) utazó; care merge în peregrinaj/peregrinaţie (cu scopul de a-şi aprofunda conoştinţele); (mit Studienzweck) reisend. *1696:* Bizodalmas kedves Peregrinus jo Uram(na)k, régi igaz Affictum (!) szerintt, kötelesen Szolgálok kgld(ne)k [Vécs MT; TKl Kemény Simon Teleki Pálhoz].

Szk: ~ *diák. 1596:* vontak ... Az nagi harangot 2 egi zegeny peregrinus deaknak venia do(mi)ni Indicis gratis [Kv; Szám. 7/II.1]. *1788:* Peregrinus szigethi Diaknak 3/60 [WLt Cserei Heléna jk 19a].

perel 1. pert folytat, pereskedik; a purta/avea proces; einen Prozeß führen. *1571:* mynd az attya es attyaffyay annyra fwtottak dogat hogy az pereseket myndenkeppen megh elegetettyk es le chyndezetettyk hogy ewk rea nem mennek s nem perelnek [Kővár Szt; BesztLt 3528 „Clemens Jspan et Fr. Zalokj p(rae)fecti arcis Keowar" a beszt-i bíróhoz és esküdt polgáraihoz]. *1590:* az Darabantoknak perlenyek szabad ne ligien [Jobbágyfva MT; BálLt 89]. *1594:* szolgak dolgabannis Zabo Fabyanis Nemes Ember liuin perlet az Biro eleoth [Dés; DLt 246]. *1600:* Tibald Gergelly fia ... mo(n)dotta hogy eök etettek[a] ... de azert ne peörelliunk, hanem maskeppe(n) meg alkodgiunk [UszT 15/87 Damokos Lukach Kaidichfalwy Zabad Zekely vall. — [a]A füvet]. *1610:* eo senkiuel ne(m) peöreöl, mert teoruenybeli ìgyi senkiuel nints | az peres Azzony per procuratore(m) ... igy instal, Ertem hogy te ne(m) perlenil, de perlek en [i.h. 20/223]. *1642:* Ficzj Ersébeth Assonyra, uer szerent rea szallot Nagy Mereghioj Joszagh ... Ficz Ferencz kezdet volt perlenj [Nagymeregyó K; JHbK XVIII/20]. *1677:* A' Vér birság dolgából a' Székelység Tiszti elöt perellyen [AC 240]. *1700:* Opris Pétert Cum suis Liberis repetaltattván fel nem atták, hane(m) asztan Tablára evocalták eö kglmeket, ugj tudom hogj Perlettenekis [Csolnokos H; Szer. Gabriel Cserna (40) ns vall.]. *1759:* Mathe Laszlo ur(am) egy nehanj esztendökig pellet az Zaboskaban levö joszagert [Albis Hsz; BLev.]. *1772:* csak az olta is hogj perlünk, sok hasznot hajtott volna[a] az izetlenkedéstis el kerültük volna [Kük.; JHb LXVII/237. — [a]A malom]. *1797:* a' mikoris bé gyülvén a' széket tarto falusiak, Nika Morár édgy Potrát le tett ... Hallottam hogy a mult Tavaszszal perlettek edgyütt itt a' falu székin [F.árpás F; TL. Gyuka Popa (43) col. vall.]. *1818:* Mikor kéntelen vagyok perelni, akkor jo szivvel perlek, annyival inkább az hol igazságot képzelek magam iránt [Szentbenedek AF; DobLev. V/1013].

Szk: ~ *vkivel/vkikkel. 1557:* Er<them> hogy kthek en vellem az Zeken perelny akar [Apanagyfalu SzD; BesztLt

70 Apaffy lazlo nagyfalwrwl a beszt-i tanácshoz]. *1564:* Ily ok allat leonek kezessek hogy ha valaky perlenny Akarna az ket Emberrel ... tehat az ket Embernek ... dyan Maradgyanak [A.szopor Sz; RGyLt 3]. *1614:* Kiljen Marton Ez olljan mikor hadba keszulnek akkor Jobbagjnak mongja magat, mikor valaki póról vele Nemes embernek [Ménes MT; BethU 39]. *1742:* de Runhan Gabor azt felelé hogj en nem perlek Urakkal mert Jobbagj vagjok [Bányabükk TA; JHb XIII/16]. *1774:* az urral perleni nem akarunk nem is pellünk [Selye MT; BetLt 7 Katso Márton vall.] ✱ ~ *vki/vmi végett. 1570:* Zabo peter olayos Andras fya ... vallya, hogy ... Mind perlenek aztwl fogwa vegette [Kv; TJk III/2. 177]. *1606:* az mely hell uegeth peórólnek ualaminth alkoznak az hatarsaga felól de minekúnk is birodalmunkba(n) uagion s uolth emlekezettúl fogua [UszT 18/11]. *1636:* Tudom azt hogy mikor perelnek vala Farkas Ferencz Ur(am) es Markosfalui Ur(am) Balo Pal ueget es fiaj ueget [Usz; KaLt Apor István ir.] ✱ ~ *vmi felett. 1629:* az melj Zeoleo felet penigh most perlenek, azt az masik felesege idejeb(en) veue [Kv; TJk VII/3. 59]. *1682:* Mondott (!) Nyirő Janos Ur(am) nekem, Perleszé Teleki Mihaly Urammal felette [Kv; RDL I. 162]. *1724:* Hallott(am) hogj mind a' Felperes, mind az Alperes idegenek vól(ta)nak azon házban, és hogj mást illetö jus felett perelnek [Ne; DobLev. I/106. 6a Sophia Szólga relicta N: quonda(m) Simeonis Bincze (60) vall.] ✱ ~ *vmi felől. 1568:* erre Jol emlekeznek, hogy mikor beztercey gǫrg es Takachy gǫrg az adon Jarnak volt, akor ez Nagy Andras adoth az kǫszegǫ Andras hazatol, a ky felǫl most perelnek, az adoba adot ... f. 6 d. 24 [Kv; TJk III/1. 213]. *1606:* Tudom azt hogy az erdeó feleöl perlettek, de en halúa sem hallotta(m) hogy az nyl feleöl perlettek volna [UszT 20/80 Valentinus Kando de Fanchal pp vall.]. *1651:* tudo(m) hogi Budatelkj Bese Peter el lopot ket Eokrej feleől perle Kata Istuanal Farkasal [Füzkút K; WassLt Fodor Jakab (50) jb vall.] ✱ ~ *vmi iránt. 1782:* a Sombori Fiu Ag a Leanyokkal valami kilentz vagj Tiz esztendeje hogj perlet külenesen a <Katzkoi> Határ iránt [Kackó SzD; Kp II özv. Újfalvi Sámuelné Sombori Borbara vall.] ✱ *vmely közösséggel ~. 1558:* Mosthan myndenyk fel azon ygyekezik, hogy az warosth nagy karba hozzak ... Mert mynd az harom Byro Wrammal ees az thanaczal akarnak perelny [Kv; TanJk V/1. 47]. *1589:* Thudom hogy az birsagot az kapu czinalasaertt fizete az varas ... Tudgia aztis hogy az kapu czinalasertt fizettek Berze Matthe hogy perlett az varossal, az birsagott [Szu; UszT]. *1606:* Mikor az falúal perel uala az A. az (or) erdeó feleól Akkor kezebe vala az nyl[a] [i.h. 20/80 Clemens Fanchali de eadem ppix vall. — [a]Ti. nyílföld].

2. *ts* (be)perel/perbe fog vkit/vmely közösséget; a acţiona/da în judecată pe cineva/o comunitate; jn/eine Gemeinschaft verklagen. *1562:* Enis meg bochattam az Ew rezet kjseskǫlǫbe myert hogy minket mind ketten az idegen atyaffyak perlenek [Zsombor (K) körny.; MNy XL, 138]. *1573:* Katalin Kowach Andrasne azt vallia hogy ... Eo semmit Nem Thwd valkay Georgy Marhaiak feleol, hallota Sapolodasat Zook balasnak hogi perlyk erte [Kv; TJk III/3. 94]. *1599:* Martho(n) Ferenczet peörli Palffi Isthwa(n) az feöldert [UszT 15/193]. *1606:* Mikor Daniel Peter vram az falut perlj vala kj valazta azkor Daniel Peter vram Lörīncz gergelt, Chīato Petert, Thazo Peter, Janos deakoth azt monda hogy kwleőn akaria azokat keresnj [i.h. 20/313 Sos gieörgj wargiasj lib. vall.]. *1614:* Nagy Mathe, Ezt Kun Janos peorlette valami dologbol azutan megh alkut vele, Ezért Teokes Andrasnak keotte magát [Torboszló MT; BethU 84]. *1624:* Az chjeke faluiakott, perly vola, Beldj Kelemen Vram: Eleötteök: s azkor Beldi Vramot megh Nyerek az chjeke faluyak [Csekefva Cs; BLt]. *1632:* ezen feold feleol perlettelek volna ez eleottis [Sszgy; BLt]. *1717:* Hallottade hogy ... az Adamosi es Dombai Possessorok perlettek volna kártételért a Sövenyfalvi Malom Possessorat Daniel Deakott vagy maradekit ? [Kük.; MbK 127 vk]. *1727:* Balo Istvant ... Istvan Déák Uram azon lopasaert perlette [Hévíz NK; JHbT]. *1812:* a Kotsárdiak ... az Eklésiát perlik, azon Fok nevezetü Berekből részt kívánván [Nagylak AF; DobLev. IV/943. 32a. Vajda Czigány Dumitru (50) jb vall.].

3. *ts* per tárgyává tesz vmit; a porni/intenta un proces pentru obţinerea a ceva; etw. zum Prozeßgegenstand machen. *1569:* Anos azony Eeö maga feleölis felelt hogy soha ne(m) pęrly sem ne(m) keresy Eeöújs ezt az zylkereky yozagot [Néma SzD; JHbK XXXVIII/6]. *1570:* Kaczkan Janos Byzonsaga Harsandyne Ellen, Neb Janos hithy zerent vallia, hogy az feoldet mellyet Kaczkan Janos perel Az Jdeotwl fogva mykor harsandy Tamas ely menth az varosrol, Aztwl fogwa eo Byrta de Nem Thwgia Menye Jdeye annak [Kv; TJk III/2. 19]. *1578:* Az fahydy Jozagh felvl azt vallya, hogy akor vice Ispan volt mikor perlettek az fahidy Jozagott forro Janostul[a] [M.gáld AF; KCsl 61. — [a]Köv. a peres felek fels.]. *1597:* Banfy farkas akarta perleny azt a Jozagot [Kozárvár/Néma SzD; SLt BC. 6]. *1629:* el hiheteo seot en elis hiszem hogy az Apia ingerlesebeol es ertelmebeol es keolchyege segitsegeuel perli az Zeoleot az A [Kv; TJk VII/3. 83]. *1690:* azt tudom egy alkalmatossággal ... mikor azon örökseget ... perli vala ... hallottam hogy olvassa vala azt a levelet [Makfva MT; DLev. 3 XXXI A. 25]. *1724:* Hát azt tudodé, láttadé, vagy bizonjoson hallottadé, hogj az argentariakrais a' melljeket perlett az Felperes többire mindenikre a' Gonos név van fel meczve ? [Ne; DobLev. I/106. 2a vk]. *1801:* ezeket a helyeket ... gyerméksségemtöl fogva szüntelen járom ... most hallogatom hogy ezen heljeket a Bikfalvi fiak perlik [Kökös Hsz; Kp IV. 297 Nagy István (84) gy. kat. vall.].

4. perrel elnyer; az obţine (ceva) prin proces; etw. durch Prozeß gewinnen. *1606:* az malomnal altal ualo zenáfiúet elézer az Miklosfalui fiak az Bereczkj Balint maraduaj bjriak vala, s azoktúl perlett vala reszt benne [UszT 20/293 Petrus Leórinczj de Zombatfalúa lib. vall.].

5. veszekedik, vitatkozik; a se certa; streiten. *1567:* Zöcz Fabyane ... Jgy felelt de mayd merne az lotyo bestye kúrúa velem perleny [Kv; TJk III/1. 104]. *1568:* Dorotya georgy baka iur(ata) fassa est, hogy az keth azzyony allat az birohoz akar vola menny, mond nekyk myt perletek, hogy ne(m) bekeltek meg [Kv; i.h. 223]. *1593:* Anna azzoni Merai Tamasne vallia ... oda leoue Niari Martonne ... Hallottam hogi monta: Am az en Jstentelen nem vram nem Niarim igi perel velem es fenieget [Kv; TJk V/1. 331]. *1710 k.:* a nincsent én nem tudom, de non ente etc. ... ezerszerte okosabb és hasznosabb, mint régen volt az, amikor arról perlettek, disputáltak, hogy a szamár árnyéka, hogy az úton alája üljön, a szamár urát illeti-é, vagy azt, aki az útra megbérlette ? [BÖn. 438].

Ha. *1585:* perlek [Kv; TJk IV/1. 425]. *1598:* perlek [UszT 13/29]. *1625:* perlek [i.h. 93a]. *1593:* perel [Kv; TJk V/1. 331]. *1610:* perlúnk [UszT 25]. *1568:* perlenek [Kv; TJk III/1. 191]. *1610:* perelnek [UszT 25]. — *1592:* perlettem [UszT]. *1570:* perlet [Kv; TJk III/2. 150b]. *1585:*

perlet [Kv; TJk IV/1. 401]. *1602:* perlet [UszT 17/42]. *1757:* perlett [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 21]. *1568:* perlettwnk [Kv; TJk III/1. 191]. *1614:* porleóteónk [Récse F; Szád.]. *1625:* perlettunk [UszT 9a]. *1646:* perlettünk [SzJk 62]. *1573:* perletek [Kv; TJk III/3. 215]. *1625:* perlettek [UszT 141b]. *1632:* perlettenek [Persány F; UC 14/38 10]. *1724:* perlettenek [Ne; DobLev. I/106. 6a]. — *1577:* pörle [UszT]. *1625:* perle [Agyagfva U; i.h. 156b]. *1590:* perlenk [i.h.]. — *1573:* perel volt [Kv; TJk III/3. 128]. *1592:* perelnek vala [UszT]. — *1615:* pórli vala [BLt 3 Z. Martoni[a] Dóbróczi Balas (70) drabant vall. — [a]Cs]. *1624:* perly vola [Csekefva Cs; BLt]. *1591 k.:* perlik vala [UszT]. — *1606:* perlett vala [i.h. 20/293] || *1573:* perlene [Kv; TJk III/3. 260]. *1584:* perlene [Kv; TJk IV/1. 345]. *1600:* perelne [Kv; TJk VI/1. 495]. *1681:* perlenenek [Szszgy; BLt]. — *1584:* pereol volna [Várhegy Hsz; HSzjP] | pereltenek volna [Kv; TJk IV/1. 338]. *1597:* perlettek wolna [Kv; TJk VI/1. 43] || *1557:* perelyen [Apanagyfalu SzD; BesztLt 70]. *1570:* perellien [Kv; TJk III/2. 166c]. *1574:* perellyen [Kv; TJk III/3. 322a]. *1627:* perellien [Ákosfva MT; BálLt 82]. *1568:* perellywnke [Kv; TJk III/1. 232]. *1647:* perelliunk [Cssz; CsÁLt F. 27. I/13]. *1606:* perelljenek [UszT 20/42] || *1572:* p(er)leny [Kv; TJk III/3. 17]. *1574:* perleny [Kv; i.h. 322a]. *1590:* perlenj [Cikmántor KK; BálLt 81]. *1625:* perleni [UszT 131a]. *1805:* perleni. perelni [Csekelaka AF; KCsl 16] || *1629:* perelvén [SzO IV, 229].

pereléses per alatt levő/per tárgyát képező; care face obiectul unui proces; Gegenstand/Objekt eines Prozesses. **Hn.** *1673:* Perelises Aiban (sz) [Borsa K; BHn 110].

perelhet 1. pereskedhet, pert indíthat; a putea intenta un proces; Prozeß führen können. *1573:* Agoston peter es Zentlazlay Gergel ... valliak ... Kerdettek Miert haborgatia az Azzonnepeket; Mond Antal ez neke(m) felesege(m) azert lestem ki hogi ely vigem mert en zegeny Ember vagiok Ne(m) p(er)elhetek vele [Kv; TJk III/3. 291]. *1582:* Az bekessegh vtan esmegh im most megh haborottak ... az keotelnek meg zegesereól Chak ket bizonsagal hattu(n)k bizonítany ... adeg Ne perelhessen az megh banto fel megh az 40 frtot le Nem thenne [Kv; TJk IV/1. 522]. *1669:* szabadosso(n) pőrőlhesse(n) [Dés; Jk]. *1746:* Deliber(atum) ob certas Ra(ti)ones differaltatik ezen causanak decisioja ad futur(um), az alatt pedig perelhet [Torda; TJkT III. 84].

Szk: ~ *vkivel. 1589/XVII. sz. eleje:* effęle birsagolt szemeliek ... ez dologert az Ceh mesterekkel semmi nemw wdeőben ... utannunk leendeő Biro, Tanacz elöttis ne perelhessenek [Kv; KőmCArt. 27]. *1600:* en wele(m) az elottis mindenkor peörelhettel wolna ha walami igassagodat reme(n)lettel wolna [UszT 15/18]. *1629:* mj felliül megh jrt bjrák vetettwnk szaz forint kötelet, hogi ha maga vagi maradvanya fel bo(n)tana, Gál Petert, vagi maradványát érette haborgatna melj száz forintot elsòb(en) le téuén az utan Perelhessen Gál Peterrel, vagj asz eö maradekjávall [Mezősámsond MT; Berz. 17b]. *1739:* Residentiatus Nms Emberrel nem perelhet, hanem ha usq(ue) ad meritum Causae et quidem, ad finalem decisionem Cautiót ád [Dés; Jk 291a].

2. *ts* per tárgyává tehet vmit; a putea porni un proces pentru ceva; etw. zum Prozeßgegenstand machen können. *1765:* látom jol, hogy az levelek ki adásanak haladekja mian, el veszesztem Mányát ... level nélkül nem perelhetem [Mv; Ks Henter Ádám lev.].

perelhetés perfolytatás lehetősége; posibilitatea de a purta proces; Möglichkeit der Prozeßführung. *1814:* Mi ... midön emlitett sogorunk Betze Lászlo Uram az irt jokért a' Nsagod tisztelt édes attyát ínactionaltatta Pupillusok lévén a' Nsgod édes attyát valo perelhetésre általunk, sem szűleinktől ... nemís plenipotentialtatott Betze Lászlo Uram [Dés; Borb. I].

pereltet bepereltet/törvény elé állíttat vkit; a dispune/face ca cineva să fie dat în judecată; jn verklagen lassen. *1710:* Mikor Isten őnagyságát boldogítja s Erdélyben beviszi, akkor lássa őnagysága, ha pereltetni akarja a directorral Kálnoki Sámuel uramot [CsH 223]. *1710 k.:* nem nótára, nem ország előtt, nem directorral kell őt[a] pereltetni ... Hanem vagyon egyenes törvényes általutunk [BÖn. 951. — [a]Szász Jánost]. *1770:* Ugyanis ha az ördög oda nem hozta volna, Apahida egészen kezünkbe esett volna, de emiatt addig mesterkedik, hogy már ami kezünknél vagyon is fiscussal pereltet bennünket [RettE 232].

pereltetés perfolytatás; dare în judecată; Prozeßführung. *1804:* Hogy ha valamellyik osztozó Testvér más Atyafitol vagy régi eleitől el Idegenitett Jokot váltott és szerzett magának ollyakot tudniilik mellyek ... más oldalos Atyafiak által idegenitettek el ezen Jok az acquirens mostani birtokosnál hagyatnak a több osztozo Testvérek sem ezek(ne)k szerzésekb(en) fáradozasokb(an) bé nem follyván, sem pereltetésekben a mikor kellett volna ingerálni nem ingerálván, és ezek(ne)k tellyes Jussok lévén hasonlo el idegenitett Joknak ki szerzésekre perlésekre [Szentimre AF; DobLev. IV/874. 4a].

pereltethetik törvény elé állíttathatik; a putea fi dat în judecată; angeklagt/verklagt werden können. *1823–1830:* A prorektor maga személyében, ha in mora periculum lenne is, nem pereltethetik, hanem ha hivatalja kitölt, azután, de akkor a minisztériumtól kell arra engedelmet nyerni [FogE 232].

pereltetik 1. törvény elé állíttatik vki/vmely közösség; a fi dat în judecată; angeklagt werden. *1763:* Nehai Nzts N. Enyedi Szánto Mihály Vra(m) Relictaja ... Borbereki Drusianna Asz(on)j és condivisionalis Attyafia Titt Borbereki István eö kglme ... tőnek magok világi bajoskodásokrul olly declaratiot hogj ... Szánto Mihályné Aszszonyom, már régtöl fogván pereltetnek az Mgos Királlyi Tabulán [Ne; DobLev. II/344]. *1769:* ha az kamarai Tisztek és Nemesek valami Törvéntelen tselekedetekben magokat elegyittenek a Cont. Tablak elött pereltessenek [UszLt XIII. 97]. *1778/1779:* A Jobbagyimnak hibás tselekedetiért megengedem hogy az Udvarba Dominalis szék Celebráltassék ... és az arra tejendő elkerülhetetlen költést is acceptálom, ha tehetetlene (!) emberek dolgaban lészen, ha p(e)d(i)g tehetős ember pereltetik tartozzék érte az érette tett költést az Arendásnak meg forditani [Kv; Ks 65. 44. 13]. *1797:* ha ... valamelly Criminalis Actust cselekedő személly az Uradalmi (:Dominalis:) széken pereltetnék ... kőteles a' Földes Ur azon személlyt ... fogva tartani [Mv; MbK XII. 113]. *1809:* mi soha többszer lopásban magunkat nem elegyitettük, soha efféléért többszer fogságban nem voltunk, nemis pereltettünk [EMLt]. *1812:* hallom, hogy az irt N.Laki Eklésia a kotsárdiaktol pereltetnék [Koppánd AF; DobLev. IV/943. 21a Ilie luon (50) col. vall.].

2. per indíttatik vminek a megszerzéséért; a fi intentat/pornit un proces pentru obţinerea a ceva; zur Verschaffung von etw. ein Prozeß geführt werden. *1797:* ugy esvén ertésekre az Exponenseknek, hogy azon meg nevezett Kőből Kuti Jószág a R. Fiscustol-is pereltetnék [Kv; Incz. XI. 27a]. *1835:* Az ugy nevezett kis Andaházi Pusztabeli Juss, mely meg most ... a' mi meg egyezésünkböl részünkre is pereltetik, noha ezen per most condescendalt, de ha meg nyerödik, annak is két harmad részéböl minket illetö Jusst ... minden pör nélkül elereszteni kötelesek lésznek [Borb. II]. *1844:* a Görgényi uradalom a Kir: Fiscus által pereltetik[Kv; DE 3].

pereltettetik törvény elé állíttatik; a fi dat în judecată; angeklagt werden. *1808:* M Csáni Marusan Pintye David, igaz hogy pereltettetik általam Hivatalomnál fogva ... Néhai Malitiosus Fiának az Ö Mint Apja Házához hordott s lopással szerzett Javaiért [Torda; Ks 65. 44. 11].

perelye (fenyő)karó/ágas; par (de brad); Tannenpfahl. *1647:* Itt vagion ... Egy Uduarhaz mely az eleott sendelyes volt, de az el mult nyaron mind el egett ... Fedele rosz perellyekkel szalmáual fedett felig, de az fele fedel nelkwl vagion [Nagyteremi KK; BK 48/16]. *1677:* Vagyon egy Pincze perellyere csinálva egy ajtoja vas sarkon forgo | Vagyon ... egy hitván perellyere csinált Szin béres szekerek(ne)k való [Mezőmadaras MT; Borb. II]. *1688:* a' kert mellett van fenyö fábol fel rótt ket rekeszü perellyekre epitett szalmafedel alatt valo Tyuk ól [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5]. *1694:* Ezen felljül vagjon az Eökör Pajta, melljnek külsö oldalat, az udvar keritese(ne)k sövennje; belsött penig; njolcz agasok tartjak, perelljére fedett szalma fedel alatt [Kisenyed AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. *1720:* Vagyon ezen Okolyban közonséges Perellyere epittetett ökör Pajta [Szurduk SzD; JHbK XXVI/12]. *1736:* négy agosotskára epitett, perellyere fedett ... kis Szekér szin vagy Arnyek [Noszoly SzD; CU]. *1743:* perellyén szalmával fedet Sövényböl valo aszalocska [Boroskrakkó AF; BfN dobozolt anyag VI]. *1826:* a Pintze hely ... birtokokba volt az Bartosoknak, ahol tudom hogy az Istálot akor Epitették s Perejét onnat Hoztuk, Poznát még a Sántzotis onat Réparaltuk [Albis Hsz; BLev.].

perelye-fedelű (fenyő)ágasokra fedett; cu acoperiş simplu din pari (de brad); mit einem Dach aus Tannenpfählen. *1761:* a Maros parton egy pusztuló félben sasokban rakott perellye fedelű Tornyos ház [Kutyfva AF; ETF 108. 7].

perelyés 1. (fenyő) ágasokra fedett; cu acoperiş simplu din pari (de brad); mit einem Dach aus Tannenpfählen. *1753:* vagyon egy hitvan Gyalog kertel bé keritett Marha akol mely akolybanis tizenhét vekony Tölgy fa ágasokra epittetett Perelyés Marha szín Jászlaival edjütt minden Kapu nélkül [Karácsonfva AF; Told. 18].

2. fiatal fenyves; pădurice de brad; junger Tannenwald. **Hn.** *1652:* Ismet mas egy perellyes Erdeö, ezis tilalmas [Vajdakamarás K; GyU 138].

perelyésen (fenyő)ágasokon; făcut din pari (de brad); aus Tannenpfählen. *1736:* Ezen külsö Udvar Napkelet felöl valo oldaláb(an) lévén az Marha Akol ... melly Akol valasztodik meg, ettöl félig Lészázatlan, fedetlen, félig Szalmával fedett, tövissel Lészázott Támoszos kertek, Nyilik beléjje Veszszöböl font guson forgo ajto, melly Akolban a' felsö Szegeletib(en), van egy szalma fedele húllott tizenhat Csere Ágosokon állo perellyésen Szarvazott Árnyék, melly alatt szoktak esös idöben állani rüdeg Marhák [Földvár TA; CU XIII/1. 271]. *1743:* Az konyha meget van ágosok nélkül karora font s Perellyésen szalmával bè fedet dib dáb majorság ól [Boroskrakkó AF; BfN dobozolt anyag VI].

perelyéses fiatal fenyves; pădurice de brad; junger Tannenwald. **Hn.** *1673:* Perelises Aiban (sz) [Borsa K; BHn 110].

perelyézet ágasokból rakott tetőszerkezet; acoperiş (simplu) făcut din pari; Dach aus Tannenpfählen. *1715:* a Collegiumnak perelljézete az hol erőssebnek gondoltuk egj éjjel le szakadván és a kőfalban is le szakasztván, szélesen lármázó ruinát teve [Ne; TMv 10. 2447. — Sipos Gábor kijegyzése].

perelyézett perelyékkel fedett; acoperit cu pari; mit Tannenpfählen bedeckt. *1699:* edgj hosszu vesszöböl két szeresen font ágosokra perellyézett szalma fedelü pajta [Vécke U; LLt].

perem ruhanemü (kelméböl/prémböl készült) szegélye; tiv/tivitură (din stofă/blană); Saum/Vorstoß (aus Stoff/Pelz). *1576:* Wagion egez Atlacz weres Az eleotys zoknya peremyn wolt, Azt Az Annok Zoknyayara hanyathom [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 15]. *1604:* wgj wegezenek hogi az pozto heliebe mas poztot wezön az peremit wiza agia, de en wgi tudom hogi sem az poztoíat nem atta meg sem az peremit [UszT 18/167]. *1628/1635:* Egj apro uiragu aranios kaftan hozzw farku zoknia az allia(n) arany ezust fonalboll czenalt harom rend perem | Egj meczjn arannjos materias hozzu zoknia ... az allian zold barsonibol metelt perem [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1633:* egy Viragos veres barsoni palast, az elein Njust harom rendel az perem raita [Ks Vesselini Kata kel.]. *1686:* Szoknyák száma: ... 6 Edgj veres skárlát nyolcz rend szeles elegjes perem az alján [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. *1723:* Vagyon ... kilencz sing régi gazdag perém [Koronka MT; Told. 29/2]. *1744:* Vásarhellyen hatod fél szing Csipkéér a panna Szoknyájára Den 66 peremére hatod fél singert Den 16 1/2 [Szászerked K; LLt]. *1766:* Atam Szöcs Mariánnok böreket Csáválni ez Szerént, Gyekei fekete perémnek valo 29 [Gyeke K; Ks].

Vö. a *prém*, valamint az *arany-, bársony-, ezüstprém* címszóval.

Szk: *aranyos ~. 1681:* Egj karmasin Szinjü Sima Atlacz Szoknia ... Aranias Pérém raita [Beszt.; LLt].

peremes vmilyen széllel/peremmel készített; făcut cu o anumită margine; mit einem bestimmten Rand gemacht. **Szk:** *~ kalács. 1718:* peremes kalács 3 perecz 4 [Usz; Pf].

peremez szegélyez; a tivi (cu o fîşie dintr-un alt material); einfassen, säumen. *1628/1635:* Egi koniokben uagot zold skarlat mente gombnel kul keorul kaftannjal peremeztek [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.].

Vö. a *prémez* címszóval.

peremezett (kelmével/prémmel) szegélyezett; tivit (cu stofă/blană); (mit Stoff/Pelz) eingesäumt/eingefaßt. *1628/*

1635: Egj zold tafota theoreok hjmmel uarrot aranj czipkeuel peremezett elò ruha | Egj fejer keoteses uekonj czjnadoff elo ruha, fekete seljemmel peremezett [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1651:* Vagyon edgy kenkó szin Scallat Szoknyaja Galanddal Peremezett es negyes kotessel hal hey formara czifráztak megh az Alljat es az elejit [WassLt Wass Judit kel.]. *1657:* Egy Zeöld kamokaual peremezett, veres arannias viragos barsony keőzepű papplan | Vagion egj arani fonallal szeőtt slogos, nestel peremezet kestw | Vagion mas veres barsonj arani czipkeuel peremezet njarj kestw [Mihályfva NK; JHb XXII/42]. *1668:* Egy viragos vont ezüst, ezüst csipkevel peremezet nyari kesztiű [Mk Kapi György inv. 3]. *1770:* egy fekete Roka májal peremezet mente ugyan egy Barassai fele [Köpec Hsz; Köpeci lev.].

Vö. a *prémezett* cimszóval.

peremis körömvirág; Calendula officinalis; filimică; Ringelblume, Gelling. *1719:* Kerti Fűlemile Sarga Virágot (:Deakul Colendula Magyarul Sarga peremisnek hijjak:) három lotot meg Szedven Szepen az virágát ... Egerfark fű Levelet virágaval edgyűt (:ennek Deakul neve Millefolitum:) ... tegyek ezeket edgy üvegbenn, mellyre Toltsenek jo erőss eget bort edgy ejtelt ... ebből kell edgy, edgy kalannal adni az Cselednek innya Reggel [Ks 54. 84 Medicina instructio].

peremptória ügydöntő/véget vető per; dezbatere finală; peremptorische/entscheidende Verhandlung. *1677:* Semminémű Causakat ... a' peremptoriakon kivűl, az also Székről Táblára ne bocsássanak [AC 187].

peremptoriális perdöntő; peremptoriu; peremptorisch. *1739:* Ezen Exceptio nem perimálván a Ca(us)át, nem Peremptorialis Exceptio [Dés; Jk 292b].

peremptórius ügydöntő, perdöntő; peremptoriu; peremptorisch. *1761:* Szénási Josefné asszony maga emberit Dési István ő kegylméhez lévő praetensiojáért ide küldven ... engedtetett ő kegylmének még égy peremptorius Terminus most kőzelebb jövő Mint-szent napja és oly formán ha akkorannis ide fárosztaná à meg nevezett asszony emberit ... tartozik fárodságát, költségit Compensalni [Kv; PolgK 43].

peremszövő ?szegélyszövő mester; persoană pricepută în formarea marginii la diferite țesături; Hersteller von Besätzen, Besatzweber. **Szn.** *1670:* Csizmadia (alias) Pérém szóvó Marton [Dés; DLt 443]. *1684:* Perem szövő Martonne Georgy Kovacs Sara [Dés; DLt 447]. *1694:* Perém Szövő Daniel [Kv; Dica XXI. 46]. *1699:* Peremszővő Marton [Dés; Jk]. *1734:* Perem szővő Kata [Dés; Jk].

perenger l. pellengér

perennális szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *~fasszió* örökbevallás, örökvallás; mărturie perenală/cu valoare de veci; Perennalfassion. *1764:* De midőn Magyarországból a törököket egészen kiirtotta volna Carolus imperator, neoacquistica commissiót instituált, s akik nem producáltanak, amittálták jussokat. Ezekről is, midőn producálni kellett volna a nagyatyámnak Dobai Péternek, a nagyanyám testvérének Tarsoly Péternek s Pálfi Sándornak, Tarsoly Borbára fiának, a három nagy okos, értelmes ember közül egyik sem vállalkozék, aki felmenjen Pestre, hanem általadák egy Szász Pál nevű váradi embernek ezer koszos forintért. Aki is producálván a donatiót s egyebeket, statuálták s ő is elfoglalta s holtig bírta. Sőt ami nagyobb, perennalis fassiót is tettek in anno 1730 Erdődi István plenipotentiariusuk által benne [RettE 165].

perentely *szitk* csúszómászó, hernyó; vierme; Gewürm. *1584:* Zeoch Krestel vallia, filemmel hallottam Zabo Kata zayabol hogy ig fenyegetę megh fazakas Boldisarnet, The kis perentely en myattam meg latod Azt hogy meg kel veszned [Kv; TJk IV/1. 215].

pereputty *becsm* vkinek családja, atyafisága; rudă, rudenie, rubedenie; Sippschaft. *1749:* Valamelly Ember(ne)k a Birám a kezét meg is sértette igaz hogj a mint beszellik, nem Pocularja Batyám Vr(amna)k, hanem tsak úgy jőtt völt a Verekedésre Valami pereputtya az Bátyám Vr(am) Báttsá(na)k [Zsibó Sz; WLt Wesselényi István Wesselényi Ferenchez]. *1789:* ha a kezeis olyon lenne mint a nyelve, ugy sokat érne de el hiszem hogy a székely asszonyok(na)k tsak a Salakja, és mint hogy tsak kofasággal kereste kenyerét, egyeben nem tőrte a fejit szereti a jol lakást, és az italbéli hig áldazatot pereputtyostol egygyűt [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1851:* semmi pereputtyát bé nem bocsátanám többé a' házamba [Kv; Pk 7].

peres I. *mn* **1.** pert folytató, vmely perben érdekelt; litigant, împricinat, implicat într-un proces; prozeßführend. *1573:* Geres nehai Kwpas Georgne, Barbaro (!) Zayko Imrehne, Azt valliak hogi ez elymwlt Napokba az thakachnehoz kwlte wolt eoket Ez peres leannak az Annya [Kv; TJk III/3. 135]. *1590:* ebben a' gondwiselesben ha eo kgmek az peres tanachbely vraim kesedelmet ereznek, Ne a' lo Akaratnak meg vonasanak ... tulaydonicchak [Kv; TanJk I/1. 138]. *1592:* hogy Jobbagiul adta volna ... eo maga magat ez peres Ember azt nem tudgiuk, sem hallottuk [Dés; DLt 235]. *1598:* Molnar Miklos ... vallja ... latham azt hogy ez peres Molnar Janos taszigala azt az olah molnar legent [Kv; TJk V/1. 242]. *1606:* Az J Bizoniczia azt meg hogi felelt felöllę: az peres damokos Janos. s Jgaz marha gianant atta [UszT 20/298]. *1617:* Az pereós azzony monda hogy akazzatok feól az hagymat az Koncz Thamasnal valo leani feól akazta [Mv; MvLt 290. 25b]. *1625:* tecczet az teóruennek hogj valamit erdeót s mezeót irtast az kett peres faluk egj arant keózwl birtak; mindeneket aequal(ite)r ozzanak [UszT 137b]. *1632:* az harom peres legeny mezitelen kardal vagnak be, de ezt nem latta(m) s nemis tudom melyk vagta Eötueős Samuelt [Mv; MvLt 290. 66b]. *1808:* Az A Peres pásztorok apellálnak a' Ttetes szolga Biro Ur eleibe [F.rákos U; Falujk 35 Sebe János pap-not. kezével].

Szn. *1561:* Peres Caspar [Ráton Sz; BálLt 78]. *1569:* Kelemen Estwan Peres Estwan Jobbagya [Kr; i.h.]. *1614:* Peres Janos jb [Gyalakuta MT; BethU 68].

Szk: *~fél.* *1586:* Pechy Jstwan ... wallja ... hog Nagiob szwksegemnek Jdeyen el alla Melleole(m) Jgarto Georg Hyzem hog' az peres feleknek Baratsagokert wag' Adomanyiokert alla El Melleole(m) [Kv; TJk IV/1. 584a]. *1764:* az peres felek ... <egy>más költségét szenvedjék békével egy iránt [Dés; DFaz. 23]. *1798/1799:* (A) tett Recognitiot ... a' kérdésnek leg derekasabb dolgában lett Recognitionak kel mondani, és éppen olyannak, a' midőn az egyik Peres

Fél, a Pernek közepette, a' más Peres Félnek az Ő keresetit meg-isméri [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 323] ✱ ~ *társ. 1766:* ki tetszik nyilvános jáczodtatása az Anak, melyel kévannya az Magistratualis végezéseketis eludalni, peres társat költetni, hurczalni, azért minthogy magát soha nem legitimálta [Torda; TJkT V. 338]. *1828:* Babos Imreh Ur tett kifogást a' Katona bíro Böjte Moyses ellen ... mert peres társa [Besenyő Hsz; HSzjP Kováts Boldisár (56) zs vall.]. *1840:* Nyertes peres társa, háromszori itéletben igazságban meg ítéltetett [Dés; DLt 277 id. Ferenczi Károly kezével].

2. per tárgyát képező, perelt; care face/constituie obiectul unui litigiu, litigios; strittig. *1578:* az peres Swlmoss tho mind az Enyedjeknek, mint az zent kjralyaknak mind Parazttnak Nemesnek zabad wolt, mind halazny mind suljmot zednj soha senkiteol tilalmas nem volt [MNy XXX, 54]. *1640:* Vagion az Varhoz a falu hataran edgy nagy hoszszu reth melirül takarathatik (!) mikor funek io termese vagion eotven avagy hatvan eol szena, de mostan pörös [Holbák F; UF I, 722].

Hn. *1554:* az peres chereie allat harom hold [Sárd K; Törzs]. *1653:* az peres Kereknád szelyben ualo szanto föld [Szentimre Cs]. *1680:* a Peres Tora megyen véggel (sz) [Oroszfája K]. *1688:* A Peres Toban (k). az Peres Tora megyen véggel (sz) [uo.]. *1692:* az Peres labba(n) (sz) [F.szentmihály TA]. *1693:* Peres fwben ă Szentegihaz alat (k) [Homoródkeményfva U]. *1711:* a peres hidnál [Szásznyíres SzD]. *1717:* Peres Mál nevü hegyben [Nagyrápolt H; JHb XXXI/5]. *1729:* A peres mezön [Bodola Hsz]. *1733:* a Peres Tora jároban ... egj Retecske [Nyárádtő MT; SLt évr.]. *1760:* a peres Csegelyben egy darab kaszáló rét [Mikháza MT]. *1771:* A Peres fûben egy darab kaszáló, és erdö [Marosjára MT]. *1822:* A' Peres fûbe (e) [uo.]. *1846:* A kisperes völgyben (sz) [Torda]. *1848:* A peres porondon (ku) [Nagylak AF]. *XIX. sz. köz.:* Peres tetön (sz) [Szövérd MT].

Szk: ~ *ajtó. 1583:* Hozzw Iacab ... vallia ... a' peres Ayton zabad be Iaras volt es soha senki nem ellenzette ... es Kadar Gergelnekis azon Zabad Iarasa volt senki az Ayto be Iarast Ne(m) ellenzette [Kv; TJk IV/1. 180] ✱ ~ *árok. 1650:* mygh mjklos Ferenz kertel Es ganeval dugatnj nem kezde az porös arkot az vjz mjnd zörte mögon vala az myklos ferenz Eletjre-is [Gagy U; UszT 8/64. 58a] | myklos Ferenz sokzor kert Engemöt hogi Zolljak Damakos petörnek ... hogi az pòrós aroknak az vyzet bozassak altal az kertokon [Tordátfva U; i.h. 58c] ✱ ~ *disznó. 1590:* Mielhogy az bizonsagok az Jnek Suffragalnak harmadmagaual eskedgiek megh az J. azon hogy eo Jgaz penze(n) veotte es Jgaz marha gianant az peres diznokot kiert vgian az Zek Zinen harmad magaual el mente magat absolualtatik az Anak keresetiteol [UszT] ✱ ~ *erdő. 1577:* el menenk az pörös erdönek szenere es <az> minemw biszonisagokot my elönkben hiuanak es Intenek aszokot my eros hitre meg eskötök mely biszonisagok eszkepen következesznek [i.h.]. *1591:* Az erdó felóll azt vallia elegh erdejek volt honna(n) elljenek, eò ne(m) hallotta sem tudgya hogj soha haborgottak volna belölle az peres erdeoból [i.h.] O **Hn.** *1693 u.:* Péres erdöben vagyon három nyil erdö [Mezöbodon MT; MMatr. 317] ✱ ~ *föld. 1550:* mykoron zekely gergely az peres ffewldrewl az kelesth ely wytthe wolth, azkoron, Jztrydy myhaly, zekely gergelth reya akarya wolth keresny [Mányik SzD; BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslev.]. *1568:* Intenek mynket az felseged paranchiolattyaval[a] ... hogy my az peres feoldeknek zynere ky mennyewnk [Gáldtő AF/Gyf; JHb XXIX/28. — [a]Köv. az intetők nevének fels.]. *1570:* Kowach Janos, hithy zerent vallja, hogy Thwgya Az peres feold Kaczkan Janosse volt [Kv; TJk III/2. 115]. *1590/1593:* az Christoff Vram Molnabol ide altal az peres feoldre nem hajtotta barmat [Bálványosváralja SzD; Ks]. *1600:* Werre gywkerre illetie ez a peöres fold Gegeö Isthwant wagy ne(m) en ne(m) tudom [UszT 15/33 Semienfalui Leörinczi Marto(n) (70) zabad Zekely vall.]. *1606:* Ennekem atta wala az peöreös feöldet az Nagj Patakba [i.h. 20/284]. *1672:* es eö mint uerus haeres magais birta az peres földet [Ksz; BLt 3]. *1688:* valamelljik félnek az teörvenj azon peres földet adjudicallja legjen aze az örökseg az dezmais [O.újfalu F; DLev. 1. VIB. 20] O **Hn.** *1570:* az peres feold tartomanyba gyalakutj hatarban [Gyalakuta MT; BálLt 1]. *1606:* egy neuel Peres feöldnek hittak [Ábránfva U] ✱ ~ *határ. 1590:* Zollottak a' fejerdi peres hatar feleol, vegeztek hogy azt a' feoldet meg oculalliak [Kv; TanJk I/1. 150]. *1620/1754:* az Ompajitziak birták azt az peres határt Vajdapatakán alól [Ompolyica AF] ✱ ~ *havas. 1642:* miuel penigh az elebbi kgmetek azon peres hauasok felòl ualo fassioit lattam, iouallomis hogy ugy fatealtak hogy az uiznek felen innet Erdely felòl molduuai biradalom nem uolt az elòt hanem Erdeljhez biratot es kegmetek hatara volt, czyak hogy azok az ola emberek kik akkor uallottak ... uissa menuen molduuaban laknak, es elebbi fassioiokot tagadhattjak [Sófva BN; BesztLt 115 Petrus Gauay a beszt-i főbíróhoz] ✱ ~ *ház. 1568:* Vrsula peter papne ... fassa est ... ez peres hazat en wǫtte(m) meg Egzer, de senky ne(m) ellenzeth rola [Kv; TJk III/1. 215]. *1596:* Az zegeny megh holt Demeter Peter fanchaly Demeter fia volth, kj ugyan azon peres hazba lakott [UszT 11/78]. *1604:* az fel peres azony Fodor Lukaczinę Anna Baricz mihaljnak edes leania, az penig az peres haz marada ... peres azonjnak az edes aniara [i.h. 17/43 wi zekelj porondj Janosne vall.]. *1623:* az Peres hazat Agoston Janos veúe megh eo tapaztata megh [Mv; MvLt 290. 31b] ✱ ~ *házhely. 1586:* Az Agasokott ... lattam ollykor Kemény Jstwanne ky haniata ez peres haz helyreol [Kisfalud[a]; JHb XX/48. — [a]Eltünt település Ugra (KK) táján] ✱ ~ *hely. 1586:* Bachy Janos ... Engemett kuldett vala hatt lwal ez peres helyre hogy ell borozdolliam [Csapó KK; JHb XX/48. 6]. *1589:* mi olta fogua martonosban laktam en keues wdöben laktam meg nincs harmíncz ket eztendeje hogi ot lakta(m) en vgi tudom hogi az peres heliet sebe palek birtak [UszT]. *1600:* Diafalwaban maid tiz eztendeigh lakta(m) elegetis paztorkotta(m) az peöres hele(n) [i.h. 15/115 Kelemen Demeter Ilkey (32) weres Drabanth vall.]. *1620:* az peres helyet az Attyais possidealta [Várdotfva Cs; BálLt 41]. *1776:* a' közös Controversias helyre a' gyengébb félnek Birák hirivel annyi dolgot lehessen vinni, mennyivel Arbitro Judicum erejeket supplealni itéltetnek, és tsak addig mig az munka tétel azon peres helyen tart [Torockó; TLev. 7/5] O **Hn.** *1600:* a Heazo oldalaban, kit peres helnek hinak [Telekfva U]. *1605:* az peres hely taúat [UszT 19/43]. *1643:* az Peres helyre Honcsokos nevü helyb(en) [Bikfva Hsz] ✱ ~ *hordó. 1623:* Byzonyhcha azt Chyutak georgy hogy az peres hordo az eo Byrodalmaba volt [Kovászna Hsz; HSzjP] ✱ ~ *jószág. 1570:* elso nap mykor be mentenek wolna Symontelkere az peres Jozagban hatt ott wl egj legyn [Erked K; JHbK XIII. 23]. *1578:* Nemes zemely Galtoy Gergely ... ezt valla, En vgy mond az Galdy peres Jozagoth nem tudom hogy Soha

zalagban volt volna [M.gáld AF; KemLev. 61]. *1680:* az peres jószágotis az felesegere birta [Alfalu Cs; LLt Fasc. 151]. *1747:* ezen peres Joszagot ... beteges agyaban leven jo elmevel ada s Testala az Parajdi Refor. megyenek [LLt Fasc. 139] ✱ ~ *juh. 1647:* az peres Juhokot haidu János maga szamara fejte, s eó veotte el az hasznat [HSzj *fej* al.] ✱ ~ *körtvély. 1596:* lattam hogy az vduarokon keórtúely allott a' zekeren, Azt mondottak hogy az a' peres keórtúely; de nem tudom az volte Auagy ne(m) [UszT 11/8] ✱ ~ *malom. 1600:* Az Boerok el me(n)te vtan, tudom hogy forgoth az peöres malo(m) ... halottam az warosbeliektol hogy eök ereztettek megh es eö zamokra iar [UszT 15/266 Palffi Thamas Farczadi, Zabad Zekely vall.] | me(n)tem az peöres malomba, lattam hogy az molnot eregetik wala Jakab Molnar es az Nemet Molnar [i.h. 15/265 Damakos Janos Lengyelfalui, Lo feö ember vall.] ✱ ~ *marha. 1606:* miert hogi az törwínj napra fel peres lewen ra ne(m) Jót dolgat halnj hatta, az törwínj meg zabaditta az peres marhanak az belcz tarczia tehennek birodalmaba es az Anak keresetitöl az Jt meg zabaditta, miert hogi az J. minden bizonjsagit el hozta es kezen wolt dolgahoz [i.h. 20/299] ✱ ~ *mezsgye. 1568:* Margaretha Rta Andre olaos ... fassa e(st), Tudom hogy ez peres Mesgen Jartúnk, de mynekwnk senky semith ne(m) zolt erette, ennek penig vagyon 28 eztendeye [Kv; TJk III/1. 191] ✱ ~ *nyílföld. 1591:* Abram falwj Boldisar ez peres nyl feoldet mind megh kaszaltatta, chiak az alliaba(n) hagiot volt egj darabot megh [UszT]. *1606:* megh lata Veres marto(n) hogy zantiak az peres nyl feöldet el méne s megh choúala [Fancsal U; i.h. 20/80] ✱ ~ *ökör. 1607:* az J. Eztendes koraba(n) Vette ezt az peoreós eókreót, s most Eoteodfw [Mv; MvLt 290. 15b] ✱ ~ *örökség. 1600:* Az teörweny azt talalta hogy walamit (!) Kechedi Gasparne birta ekedigh az peöres eörekseg<et> teörwennek weghe Zakattaigh biria [UszT 15/205]. *1607:* en nem tudom az Berechki Janos Aruaianak az peres Erökseghez semi uersegett semi attia fiusagat [i.h. 20/351 Simo Janosne Kereztur varosi Sofi Azonj (60) vall.]. *1650:* Silester andrasnak semmi Verseget nem tudom az peres Eorokseghez [Cseherdfva U; i.h. 45b] ✱ ~ *porondsziget. 1592/1593:* en mikoron eorlenj mentem Az Reti Malomba Az Molnar vgian oda igazitott az peres porond zygettre, hogy ot ne felch'em' barmomat [Décse SzD; Ks] | az peres porond zigetet Dees feleollis follja vala az viz [Szásznyíres SzD; Ks] ✱ ~ *porondvetés. 1590/1593:* az Kws zamoson valo keet Malom keozeot, az minemeó peres porond vetis volna, arrol valo tanukat, Jeouendeo igassaganak megh ismeretiert be vennenk [Ks vk Dés és Szentbenedek közötti vallatásra von.] ✱ ~ *rét. 1583:* aszt tuggyuk hogy az peres reth Myndeneknek szabad eleo feold volt [HSzj *mező* al.]. *1590/1593:* ot itettik az peres Rethen barmokatt azmigh eoreolhettenek [Bálványosváralja SzD; Ks]. *1679:* Vagyon egy peres reth is eszt tavaly kezdették viszsza venni [MNy XXXVIII, 304] O **Hn.** *1748:* Az alá jároban a Peres Rét mellet (sz) [Ákosfva MT]. *1767:* a' Peres Réthen [uo.]. *1803:* A Peres rét szélibe (sz) [Nyárádsztbenedek MT]. *1832:* Az ugy nevezett peres rét [Tasnád Sz] ✱ ~ *sár. 1597:* Az falun fel oztott sarok ualanak ... chak hogy az viznek túl fele hol az peres sar vagio(n) es honna(n) (!) az peresek laknak ne(m) teottek az víznek Inne(n) felere sar chenalnj ... Aztis tudom nemely fel oztott sartis az peresekis megh chinaltak de az peres sart ne(m) tudom mjert ne(m) chinaltak [UszT 12/82 Mihael Galfi de Kabatfalúa jb vall.] ✱ ~ *szántóföld. 1568:* Az feleol megh mondot feoldeket ... pisky Janostul el nem foglalta Jmre deak Mert vrassagaban soha nem volt pisky Janos ez peres zanto feoldeknek [Gáldtő AF/Gyf; JHb XXIX/28]. *1590 k.:* Az zanto feöld jútott Antalffj Mihalljal egjetembe az yles helyebe ... ez peres zanto feöld marada az yles hely heljen [UszT] ✱ ~ *szék. 1598:* Nyreő Andras Wduarhely Nemes Ember fide mediante fatetúr En azt tudom ez dologban hogy miolta en Emberj Emlekezöteth Emliteök azolta Zabo Jmreh birta azt az peres zekeöth meg az mikor Kadichfalúan lakotth [i.h. 12/8] ✱ ~ *szénafű. 1590:* Egy nehanyzor hallotta(m) Zente Ianostol hogy monta hogy eo nalla ez peres zena fw chiak zalogo(n) vagio(n) [i.h. V/1. 74 Michael Pakot de Zentleleky pp vall.]. *1662:* az kaszassit ki tiltotta az peres szena fvbeol [HSzj *kaszás* al.] ✱ ~ *szénahely. 1625:* ez el mult eztendeoben Vas Pal birta az peres szena helieket; es szanto feöldeket [Abastfva U; UszT 65] ✱ ~ *sziget. 1592/1593:* oda Zent Benedekre el menthewnk, es az peres zygetetis megh lattuk az tanukkal egietemben [Szentbenedek SzD; Ks 35. V. 12] ✱ ~ *szigetecske. 1590/1593:* ide altal az peres zygeteczkere ne hajchiak barmokat itetnj [Bálványosváralja SzD; Ks] ✱ ~ *szőlő. 1629:* az teorueny szabadsagot ad rea hogy az Tizenhat forintban abalienalhassa az Peres Zeoleot [Kv; TJk VII/3. 167]. *1635:* az à peres szölö Ugrai Thamasse vala [Mv; MvLt 291. 38a]. *1647:* Az Actor ... bizoniczia megh hogy ex legitimo et reali suo dominio potentiosě foghlalta ki kezebeöl ez Bekas pataki peres szeöleöt [Kv; TJk VIII/4. 218] | az Eöcze(m) ... Veolczj Lukacztül veotte vala az peóreós zeóleót [Mv; MvLt 291. 437b] ✱ ~ *tanorok. 1606:* Az teorueninek az teczek hogi miert niluan ki tetczik az bizonisagoknak feleletekbeol, hogi azt feleltek wolt hogi Eok attak volt barta istuannak falu birsagaert 24 penzert az peres tanorokot most tagadiak raita vagion Lazlo peter az hitetlensegjnek terhin [UszT 20/325] ✱ ~ *tányér. 1636:* bizoniczia meg azt sufficienter, hogj mikor nagy Tamas az peres tangiertt eövenek mondota, azt kerdette az Incta jegiese az te tangerod [HSzj *tányér* al.] ✱ ~ *tyúk. 1645:* doceallia hogi azok a peres tiukok eove voltt [HSzj *tyúk* al.] ✱ ~ *udvarház. 1576/1577:* Makray Anna Azzony Thorozkay Christoph halala vtan Eozwegy koraba(n) Birtha Az Zentgeorgy peres vduarhazot [Torda/Kv; Thor. VI/4 Lad. Kemen de Gereomonostra ns vall.] ✱ ~ *út. 1597:* my nekink is az techek tórueny szerent hog Demie(n) Andrasnak kel az peres vtat cinalnj [UszT 12/85].

3. perrel kapcsolatos; procesual; prozessual, Prozeß-. **Szk:** ~ *baj. 1847:* Én kérelemleveleket Varga Katalinnál nem láttam, hanem azt tudom, hogy amidőn a fennebb megnevezett három helységeknek peres bajokba kérelemlevelek készültek, azokat vagy abrudbányai szószóló tekintetes Ferentzi Dávid úr, vagy enyedi szószóló tekintetes Vida úr írta meg [VKp 284]. — L. még VKp 287, 290 ✱ ~ *dolog. 1766:* Felesége még eddig vesztegetönek nem találtatván, hogy Peres dolgainak el igazitására meg kivántato kölcségeire nézve illendö árran Jószágából zálogb(a) el adhasson meg engedtetik [Ne; JHb XXVII/28]. *1823–1830:* Ezen a sedrián csupáncsak a peres dolgok folytak, egyebek a tisztségen vagy officiolatuson [FogE 92]. *1843:* Varga Katalint ismérem, úgy tudom ... a bucsumiaknak az uradalom elleni peres dolgok igazitásával foglalkozik [VKp 92] ✱ ~ *levél. 1833:* A' mely válo Személlyek(ne)k peres Leveleik közül a' keresztelö, és nem kénszerittésröl szollo papi bizonyittások hibáznak, magok(na)k tulajdonittsák

ügyek késedelmét [Vaja MT; HbEk]. *1844:* Dobai Joseff Peres levele Miko Miklos ellen peres levelek fel kérese targyában [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249] ✱ ~ *ügy. 1797:* hiven folytattatott Peres ügyünk oltalmazására ... adtunk telyes hatalmat (:Plenipotentiat:) [Torockó; TLev. 5/13]. *1843:* Amint értettem, a három faluk peres ügye folytatását vállolta magára[a] [VKp 110. — [a]Varga Katalin]. *1872:* Az ekkla peres ügyébe a cath. ekkla ellenébe az ügyvéd: Bodor Pálnak felhatalmozványt adtak [Burjánosóbuda K; RAk 121].

4. perlekedő, veszekedő; certăreț; streitend, zänkisch. *1625:* ki ne valami peres, chyonka bonka maghtalan, el esett ember legjen [ApLt].

Szk: ~ *patvaros. 1678:* elsőben az Attjafiakot hogy megh kenalta volna aval az megh irt öröksegevel Bato Marto(n), annak uta(n)na Biro Thamas Urunkotis ... Hogy valami oly hásartos peres patvaros ember kezeben ne eytene vicinussa(na)k akarattja ellen [Homoródsztmárton U; Eszt-Mk Cserei lev.] ✱ *lelke lelkével ~ lesz. 1574:* Sofia Nagi leorinchne ... vallya ... az Mely nap az vyzbe vetetek Erzebetet ... Ig zolt Martonnak ... az hymet Ne haggiad az Azonnal ... Mert Enneke(m) zwksegembe keolceget Nem zerze, ha penig ely Nem veszed az Mas vilagonis lelked lelkemel legen peres [Kv; TJk III/3. 368].

II. *fn* **1.** pert folytató/perben érdekelt személy, peres fél; parte litigantă/împricinată, pricinaș, împricinat; prozeßführende Person. *1546:* (A büntetéspénz) harmadryse az byroe lygen az ket ryse penyg lygen az perese az harmad rysyt agyak Banpfy Bernaldnak [MNy XXXIX, 155]. *1560:* Az pereseknek mely marhayok Themeswary Janosnal wolth mellyeth az Testomentom kor az aszony ele ada ezek[a] [JHb Temeswary János reg. — [a]Köv. ötvösművek, ékszerek, háztartási cikkek fels.]. *1573:* Iubilate Zombatian p(ro)testal ez peres hogi Zeoch gĕrget ketczer Idezte volna es Nem Jeot Teorwĕnre sem az felelet Massat Nem veotte volna [Kv; TJk III/3. 200b]. *1590 k.:* Az mely Marhanak ... el hozasaert keres engemeth az en peöreöseöm, azt mongya hogy az eöue leöth wolna [UszT]. *1600:* ezekkel a mi peöresinkel ezen dologbol minekeönk wegezeseönk wagio(n) [i.h. 15/54]. *1647:* Eo kglmek Birak Ur(am)ek deliberatiojat assumalua(n) s mind penigh mind az ket peresteöl exhibealt leueleket igassagok(na)k declaralasara megh oluastatua(n), szorgalmatoso(n) megh ruminaltak [Kv; TJk VIII/4. 249]. *1671:* Az Országnak Decretumában vagyon irás felölle, hogy a' perlekedésekben lett birságokbol, a' pereseknek mennyi részek legyen [CC 80]. *1677:* mikor csak nyolcz nap vagyon hátra az Octava végében, senki annak utánna ... peressét ne szólíthassa [AC 185]. *1696:* Ez kétt Peresek egj mas közöt Coram sede nostra Judiciaria meg bekellettenek s egj mást megis követtek [Dés; Jk]. *1746:* láttossák el annakokaért a' Peresek ő kglmek in Foro Seculari egymás között valo praecedentiának mivoltát [Uzon Hsz; Kp I. 160b]. — L. még AC 162, 178, 196; WIN I, 174.

Szk: ~ *patvaros. 1572:* Vysseleny Myklost es az ew maradekyt az meg mondot Septerbeli Rezewnknek Az feleben minden peres patuarosok ellen, tulaidon keoltsegewnkel es munkankal meg akarywk oltalmazny [Szászzsombor SzD; Ks].

2. per tárgyát képező; teren litigios/care constituia obiectul unui litigiu; strittiger Boden. **Hn.** *1737/1792:* Peres (sz) [Domokosfva SzD]. *XVIII. sz. köz.:* A peresen (k) [Gyalakuta MT]. *1758/1785:* a Peresben két Kőblős föld [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 277]. *1833:* Sz. Benedeki Határon a' Peres nevezetü hellyen [Szentbenedek AF; i.h. V/1190].

3. perlekedő/haragos személy; persoană certăreață; streitende/zänkische Person, Streithansel. *1558:* Jĕwe En hozzam Kendy Anthal Jobagya Seres Myhal ki mongya egh fyath o kneel fogwa lenny es walamy wetekerth tartathny deh az wetek Nem oly wolna mellyerth wezedelmenek kellene kĕwethkezny, mert perewsse sem wolna [Kv; BesztLt 20 Fr. de Kend a beszt-i bíróhoz]. *1596:* Az chirembe ualek <hal>lam az peresek zitkozodasokot, tahagh Gyenes Pal diznokot kerget, ki uiszi az ressen [UszT 11/81]. *1647:* mint gyenghe Aszszonyiallat nem erkezhetik mindenekre, ugy, a' mint kiuantatnek keves joszagunk gondviselesere, mivel immar peresinkis tamadnak ellenünk [WassLt].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

pereskedik pert folytat; a purta proces; Prozeß führen. *1737:* magais az A. agnoscállya 's el-mondotta, hogj a Venditor ... akárkinekis, ha 60 forintokonn meg-vészi, adja oda; mert az A. ő kglme többet 40, forintoknál nem ád érette; s úgy azt is el-mondotta, hogy soha nem pereskedik azzal [Dés; Jk 236 b].

pereszlénvas korongvas, karika formájú pergő/forgó malomalkatrész; pîrpăriță; Mühlstange/spindel. *1740:* az malomnak az korong vagy pereszlen vasát is láttam az kamarában [Szemerja Hsz; HSzjP Majlát Paulus (56) zs vall.].

perfekció 1. tökéletesség; perfecțiune; Vollkommenheit. *1657:* mind Bethlen Gábor, s mind Rákóczi György fejedelmek idejében igen szomjúhozzák vala az magyar nemzetnek szabadságát és magyar nemből állatandó királyságot, hogy restituálhatnák az régi mohácsmezei magyarok végezések szerént; erről volt elég tractájok is, de az religio dolga nem juttathatta soha az megegyezhetésnek perfectiójára őket [KemÖn. 100].

Szk: ~*ra megy* **a.** (tökéletes) befejezésre jut. *1753:* A régi harangláb helyett pedig ... más új haranglábat építenek, amely már fel is állíttatott jobb részint, úgy látjuk perfectiora is mégyen Isten segedelme által [Toldalag MT; ETF 107. 23]. — **b.** (szőlő) tökéletesen beérik. *1765:* igaz, hogy nem mindenütt ment egész perfectióra a szőlő, de csak ugyan sokkal jobb bor lett, mint tavaly [RettE 194]. *1770:* De annak utána egész szeptember, október gyönyörűséges szép meleg esőkkel s napokkal szolgálván, mindenütt perfectióra ment a szőlő [i.h. 247] ✱ ~*ra mehet* **a.** (tökéletes) befejezésre juthat. *1669:* (A) Candiai állapot ugyan csak abban vagyon, semmi perfectiora sem mehetnek. A passus úgy elfogódott a vízen, hogy három holnapja senki oda nem mehetett innet a török részről; most akarnának küldeni oda négyezer embert, ha lehetne [TML IV, 473 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1797:* a konscriptio hamarébb és jobb moddal perfectióra mehetne [Mv; Told. 42/1]. — **b.** (szőlő) tökéletesen beérhet. *1762:* A szőlő is, jóllehet elég termése volt, a sok hideg esők miá perfectióra nem mehetvén, országszerteszéjjel savanyú borok lettek [RettE 144] ✱ ~*ra vitetik* tökéletességre jut. *1756:* Ungur Avram fogván fel egy szőlőnek valo hellyet ... 3 esztendőtől fogva kezdetett szőllővel bé Plantáltatni, hogy ha egész Perfectiora fog vitetni egy nap egy ember kikapálhattya [JHb LXX/2. 68].

perficiálhat 1. végbevihet, befejezhet; a putea perfecta/duce la bun sfîrşit/încheia; vollenden/zu Ende führen können. *1739:* méltoztassék ... az generális Computusra valo comparitionkat olly competens terminusra figalni hogy szüntelen valo bājoskodásunk között azan Computusra kevántato praeparatoriumakat perficiālhassuk [Szentgyörgy H; Ks 39 Zeyk István lev.].

2. (vmire) végezhet/dönthet; a putea decide/hotărî (cumva); entscheiden/beschließen können. *1677:* Nem Egyei (!) Eles György Nagy Sofiatol, felesegetöl, kinek causaja hogy fen forog el mult het esztendeje mivel ... separatiojok altal egyes eletre ne(m) perficialhattunk, es nagyiob engedelmesseget Éles György Partialisunkhoz mutatta hivatva(n) hūti melle feleségét ki tellyesseggel redealni nem akart [SzJk 130].

perfolyam per, peres eljárás; proces, procedură penală; Prozeß, Rechtshandel. *1834:* az e' Tárgyban az ujjitás elött 1828ban Junius 28kán hozott Itéletnek merőbe való megváltoztatásával a' Felperesség és Perfollyam meg állittatván a' Felperes közönségtöl emberi emlékezetet fejül mulo Idötöl olta békességesen biratott, de az Allperesek által erövel elfoglalt Helly, az érdeklett Törvény Czikkellyek rendszabásokhoz képest kissebb hatalom büntetésével, s a köz Idöbe elvett haszonnak megfordíttásával a Felperesi résznek vissza itéltetik [Borb. I Asz törvényszéke].

perfolyás per; processus; proces; Prozeß. *1588:* Vrunknak penigh exponalliak ... Beregzazy Lukach, felesege es Vrbegerne Minemeo per foliassal vadnak egybe keotelezwe [Kv; TanJk I/1]. *1592:* Az Waradi Captalan wamia ellen valo perfolias, hogy az Orzagh Mihály teorwennie es Limitatioia helien maradgion | Gyereoffy Gaspar Gattiat az Waros ell vonatta, kyert Ewocalwan, semmit Nem Nyerth, hane(m) meg bekellet arrol valo per folias [Kv; Diósylnd. 24, 40]. *1712/1722:* Hallottam ebben az el mult revolutioban, hogj az Toroczko Sz Győrgji Várban Bánházi Pálné Aszszonyomnak minden levelei, ugy ezen portiokrol valo per folyása leveleiis el égtenek [Torda; JHb XIV/6]. *1723:* az Kűkűllő Vize az Sövényfalvi Pallo veginel Csinált magának egy árkat, mely árkan ha eddigis jászoly gáttal nem inpediáltam volna az Kükülö vizét egeszen az Kükűllő azan fojna el es Malmamat oda hadta volna nekem nagy kárammal, mely gátamat ... eo kglmek elis vágtak ... akarván engemet Gyámaltalan árvát csak hurtzalni praeceptoriummal apelálták, hogy a perfojás közben az Malam magára el pusztuljan [MbK 163]. *1755:* alig tőltenek el edjűt mi Idötis, az Aszszony minden igaz ok nélkűl el hadja nehai Atyankat, az Atyám eleget hivatta maga mellé, nem ment viszsza, sőt gyakor izb(en) el válásra ... Citáltatta, amelyről vagyonis per follyásunk a Papok szekin Notarius kezénél [Albis Hsz; BLev.]. *1766:* a Beszterczeieknél az egész Perfojás alatt megárestáltatott Hugonpotné 7000 Flor hung: s annak azon Hugonpotné halálától fogva foljo Interessét, mely Capitálissával edgyüt 18433 R Forintokra s 20 x fr: adsurgál [Berve AF; CartTr II. 830 Gyulai Ferenc aláírásával]. *1784:* Az Per follyásoknak ki Menetelek is lévén, az iránt ugy regulaztatik az Torotzkai Forum, hogy semmi némű casusban, avagy Szin, és praetextus alatt fellyebb három forintnál ne büntetthessen. Az Appellatiot pedig semmi casusban a Succumbens félnek ne praecludalhassa [Torockó, TLev. 2/6. 46]. *1807:* ezen Törvenyes Királlyi Tábla mostan Itéletét ki nem terjesztheti; erre nézve egész Per follyás a további follytatás, és a Meritumban hozando Ítélet végett az alsó Törvényes Székre viszszá utasittatik [Mv; DobLev. IV/908. 1b].

Szk: *hosszú* ~ hosszú eljárású/folyamatú per. *1580:* ez walya puzta regtul fogwa(n) ... Eo Nagisaganak Bathory Christofnak ... Tablayan hozzw per folyassal sok koltseguel. faratsagwal. kerestettette ott es ventillaltatot Egy felol az Nagy Kereky ... más felöl ... az Eormenzekessy patronusok ... altal [Pókafva AF; JHb XXVI/8].

perfolyta I. *mn* perbeli, peres, a perhez tartozó; procesual; prozessual. **Szk:** ~ *exhibita* perbeli/peres beadvány. *1670:* minden leveleimis, per folyta processusbeli exhibitaim az Ac(tor)nak Procuratorának Ormai Janos kezénél vadnak [Kv; TanJk II/1. 777] ✱ ~ *levél* perbeli/peres oklevél/irat. *1564:* az peer folt (!) leweleket kezebe aggyja Mester uram(n)ak [JHbK XXXIX/10]. *1567:* minden per foltha leweleket halny hagyak es erotelenne thewek [Bölön Hsz; HSzjP]. *1574:* Ferenchy Antal és Hwszar ferench hitek vtan Illen vallast tesznek, hogy ... hattanak egy hetet neky hogy Azkor meg egyben gywlnek Es Mind ket fely oda hozzak per folta leweleyket eleoszer azok leh Teteszenek egi mast meg keoweszek Es Minden keppen Bekesegre hozasek dolgok [Kv; TJk III/3. 323]. *1578:* hozak mynekwnk az Nagod paranchyolattyat ... hogy my el Mennenk az wytezlw Tholdalagy ferenczhez es az N. paranchyolattyanak tartasa zerent Meg kernwk az Jklodrwl Panadrwl Peter falwarwl es Kundrwl ky Kykellw varmegyebe vagion azokrwl walo donatio Statutio es Egyeb ok leweleket myndeneket es Egyib p(er) foltha leweleket akar myrwl walokat [Póka MT; Thor. VII/4]. *1603:* Leanyomnak Ersebettnek Annja vtan az mj Joszagot birtam ... sok keoltsegemel hoszu perrel aquiralta(m), kj kj teczjk az perfolta lewelekbeol [Csapó KK; JHb XXV/23]. *1712/1722:* Hát aszt tudode bizonjosson ... hogy azon joszágokrol valo per foljta levelek, melljek Bánházi Pál idejében kóltenek hogy meg voltanak [T; JHb XIV/6 vk]. *1725:* Eleitöl fogva Szokása volt ennek az Széknek az Perfolyta minden levelekből párt adni azt kiváno felek(ne)k [Kv; TJk XV/4. 174]. *1799:* (Az eladást) bizonyittya a' Per-follyta Levelek kőzött, Sub Nro 15 exhibéált Mikola László Contractussa [Magyaroság TA; JHbK LX/6. 23]. *1809:* Melly Határozása ezen Királlyi Fő Kormányozo Tanátsnak, a' Perfolyta Leveleknek viszsza küldése mellett szokott ki hirdettetés, és tellyesittésbe valo vétel végett ezennel Kegyelmeteknek meg iratik [UszLt ComGub. 1668 a gub. Usz-hez]. *1844:* A Szoszolloi kar: hogy az eredeti per folyta levelek a perbe járással ne veszedelmeztessenek, kéri a levelek párba jártatását meg határoztatni [Usz; i.h. XI. 85/1. 87] ✱ ~ *mód* perbeli eljárás. *1829:* Hibázott abban is hogy a midön a Felperességnek, és Processusok Cassatiojára tett ki fogások el látása a' Pernek derekára vettettek, azoknak in merito lejéndö el lattatását miért nem kérte, hogy mind a Fel Peresség, mind a hibás Per folyta modgya ... in merito Cassaltassanak [Ne; DobLev. V/1155] ✱ ~ *relatória* perbeli jelentés. *XVII. sz. köz.:* Vargias videkerel valo hatar hasitto per folyta Relatoria [UszT 15/13] ✱ *rövid* ~ *mód/út* rövid peres eljárás. *1780:* ha az megirt pontokat magam vagy maradekim meg szegnők és nem teljesitenők, ezen 50, egyes arany kőtés Sumat ... rövid perfolyta modja szerint rajtam vagy maradekimon ... Fogarasi Krisztina Aszsz(ony) ... minden költségekkel ... és faratsagokkal együtt exequal-

tathassanak [Ne; DobLev. III/545. 2a]. *1797:* Tessék ... a' szomszédolt földet ... az Exponensnek birtokába botsattani; Melyet ha a' Tekintetes Ur tselekszik jó, külőnben az Exponens a' Tks Urat azon szánto földnek birásatol tiltja ... és az erőszakos meg tartás bűntetéséről protestál, s a' ki nem adás esetében, a' per folyta rövid utja, és modja szerint Citáltattya ... 8-ad napra a' Tks NEnyedi Tanáts eleibe törvényre [Ne; i.h. IV/785. 1].

II. *fn* per; processus; proces, procedură penală; Prozeß, Rechtshandel. *1828:* Hibás a Felpereseknek az Alperes Özvegy ellen sub B véghez vitetett certificatiojok ... mert az Alperes Özvegy nem simplex Dotalista, hanem Testamentaria Özvegy, de hibás ezen hibás Certification indult perfolyta ís, mivel sub B sem az meg nem tetztzik, hogy mi végett certificáltatott volna sem az, hogy hová certificáltatott | a Felperesek az Alperes Özvegyet nem mint Testamentaria Özvegyet idéztették ... melynél fogva a per folyta hellyet nem tanálhat [Ne; DobLev. V/1129. 1b].

perfolytatás (a perfelvételt követő) pereskedés; cursul/desfăşurarea procesului; Prozeßführung. *1820:* (A kaszáló) sok időktől fogva törvényes kereset alat forogván mái napon a Méltoságos Udvarnak viszont, birtokába által adgyuk, a Perfolytatás alkalmatosságával eset költségben, az originalis Kontraktusba kitett 114 Magyar forintokott és 70ven penzeketis computalván, maradunk még adosok a Méltos(ágos) Udvarnak 204 Magyar forinta(l) mejnek is meg fizetesire betsülettel obligaljuk magunkat [Egerbegy TA; Tolvaly lev.]. *1847:* De azonba mégis megijedtek, én pedig onnét kijövén, mindjárt két ember termett mellém, és egész Szászáig vezettek a Dávid Pável házához, és többen is öszvegyűlvén, azt kérdezték, hogy mit kívánok fizetést, ha ezen perfolytatásba végig segítséggel leszek [VKp 154 Varga Katalin keze írása].

Szk: *~t visz. 1793 k.:* az edjik fèl közülünk ... néhai Tordai László vivén a per folytatást abban az üdőben, tettzet ismét Repulsiojoknak ok adására meg hívni az Alpereseket, és jol lehet hosszas üdőkig jártunk fáradtunk, instáltunk a Cont. Táblán érette, de a Continuatiora nézve Terminusokrol Terminusokra halasztatott ügyünk fel vétele, miglen osztán A(nn)o 1779. Die 3a Xbris Azon második Repulsio mellettis a Causat Continuáltuk [T; DobLev. IV/730. 2b].

perfolytató (a per továbbvitelére meghatalmazott) prókátor, szószóló; reprezentant/procurator procesual; Anwalt, Fürsprecher. *1800:* Nemes Barthos Samuel Uram ... mint Fel-peres Albisban lakó Barthos Josef ő kegy(e)lme mint Al-peres ellen, és a Fel-peres Per-follytatoja Karatnai Köntzei István által bé adja az A. Betű alatt Törvényben idéző Levelét, a' mellyhez ragaszkodván illyen keresö Levelet ádbé [Hsz; BLev].

pergál, pergeál (ügyet) folytat, tovább halad (az ügyben); a continua (o cauză), a progresa (într-o cauză); (eine Sache) weiterführen. *1577:* Az az elebbi vallasat nem pergeallya, sem Igyenetlenkedik [KvAkKt 343]. *1643:* az haznak vérsegek utan valo p(ro)prietassagokrol, az Geots Pál Uram Maradéki nem töttek egyeb mentiot, hanem p(ro)ponaltak hogj Diuisor Uraim az Diuisioban ne cessallyanak, hanem pergallianak [Kv; SLt FG. 7]. *1682:* mais penigh eginehani ízb(en) megh esküttel, hogy semmibennis tovab magadat nem elegited ... ihon megis mostan eginehany rendbeli le töt hűtőd utan quietantiat p(ro)ducalsz, azert az mondgiuk, immar Uiobb(an) intricaltad magadat ez ca(us)ab(an), azért pergaly tovabbis be(n)ne s agaly s — aly it migh ratiodat percurralliak divisor Uraim [Kv; RDL I. 161].

pergál, perkál (finom) pamutszövet; percal; Perkal. *1812:* fejer Simma vaper simma perkál széles 2 s(ing) batiszt tzerna [Kv; KGy]. *1818:* Tizen hat 'Seb Keszkenyők ... 52 Rf ... 12 nyakra való urkolt fél keszkenyők, hat Batíz, hat pedig pergál 24 Rf [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina kel.]. *1828:* Egy vég Siléziai Gyolcs singe per 2 Rft Egy vég Svajtzer Gyolts Ingeknek valo singe 36 Garas ... 34 sing Válisz singe 50 xr. 18 sing pergált singe 1 Rf 20 xr [BetLt 3]. *1829/1830:* Négy és fél sing pergált Rf. 1 ... Két darab pergalt Rf. 2 [Zabola Hsz/M.régen MT; TLt Közig. ir. ad 196/1830 néhai Darnotzi Jánosné Nalátzi Anna hagy.]. *1838:* Vagyon 6. Karintzák egy Sejem, egy fejér, egy Pergál, három fejtős 18 fl [Gidófva Hsz; HSzjP]. *1839:* Vagyon Egy rend fejér pergát mereibe 6 fr [Szászfalu Hsz; HSzjP]. *1840:* el loptam ... Egy csomo pergáltatt melyből egy fersinget csináltam [Dés; DLt 1073] | Fejérnemük ... Fersing tizenkettő, hat pergált, hat valis [Told. 19 gr. Toldalagi Polixenia kel.]. *1842:* Egy samuel szin pergált által meg bérelt paplan [Dés; DLt 1202]. *1854:* 1 sing Holló szin Bársany f 7 4 s(ing) Szederjes Percál ... 3//23. 2 sing Anglus Gyòlcs ... 2//12 [Kv; Pk 6].

Vö. a *glancpergál* cimszóval.

Szk: *nyomtatott* ~ nyomásos mintával készült pergál. *1816:* Andronik Flore ... kitsin fekete pofa Szakállu ... Komor tekintetü ... viselt ... világos barna kaputot, világos szederjes nadrágot, két Török mod szerént nyomtatott Pergáltbol készitett lájbikat, ugyantsak abbol nyakravalot ... visel némelykor Sárga bőrből nadrágat Frakhaz valot [DLt 456 nyomt. kl 1582] ✱ *virágos ~. 1820:* Edgy virágos pergállal gárnérozott vékony gyapattas gyolts lepedő [Mv; MvLev.].

pergálabrosz perkálabrosz; faţă de masă din percal; Tischtuch aus Perkal. *1842:* Egy Pergált Fejér Abrosz selyemmel ezüst Fonallal s Findellivel kivarva. Készitette T. Füleki Eszter a' Szutsaki Ev. ref. Ekklának 1810 [Szucság K; RAk 66].

pergál-ágytakaró perkál ágyterítő; cuvertură de pat din percal; Bettdecke aus Perkal. *1829:* Kis Pergáld ágy takaro [Ne; KCsl 15].

pergál-alsóköntös perkál alsóruha; combinezon de percal; Unterkleid aus Perkal. *1818:* Köntősök ... Két pergál also Köntős ... 34 Rf ... Egy patyolat also Köntős ... 17 Rf [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina kel.].

pergáldamisz ? pamutdamaszt; damasc de bumbac; Baumwolldamast. *1835:* 3 1/2 Sing Percal Damisz Ruhak(nak) 2 f 20xr | 7 sing Percal Damisz 4 f 40 xr [Born. O. Ia].

pergál-dívány perkállal bevont dívány; divan îmbrăcat cu percal; mit Perkal überzogenes Sofa. *1864 k.:* ágy takaró pergál csíkos fényes pergál — diván [Mihálcfva AF; HG Br. Gerliczy lev.].

pergálfersing perkál női ruha; fustă de percal; Perkalrock. *1835:* Pergal Fersing hat ... Vallis Fersing hat [Told. 19 Toldalagi Zsuzsanna kel.]. *1849:* Nyolcz vékony pergált fersing [Dés; DLt]. *1851:* Fajin vékony pergált fersing [Dés; DLt].

pergálfirhang perkálfüggöny; perdea de percal; Vorhang aus Perkal. *1848:* Egy urkolt Pergált fejér firhang [KLev.].

pergál-hálószoknya perkál hálóing; cămasă de noapte din percal; Nachthemd aus Perkal. *1823:* Fein Pergal háló szoknya, sima vékony patyolattal és két rend Csipkével garnirozva ... hozzá valo Comodlival [LLt Csáky-per 601. L. 1].

pergálkendő perkálkendő; năframă de percal; Perkaltuch. *1847:* egy veres selyemmel 's aranyos virágokkal himezett két végin fejér csipkés pergál kendö [UnVJk 62].

pergálkeszkenő perkálkendő; năframă de percal; Perkaltuch. *1823:* fejér perkál keszkenő [Kv; SLt]. *1830:* Két rongyos pergál keszkenyö [DLt 499 nyomt. kl].

pergálköntös perkálruha; rochie de percal; Perkalkleid. *1816:* Sárga Sujtásos pergált köntes ... 12 Rf 7 xr ... Fejér pergált köntes ... 10 Rf [Kv; Born. IV. 41]. *1819:* Deák 'Sofia ... viselni szokot töbnyire fejér Pergál köntöst, az alján bogyokkal [DLt 703 nyomt. kl]. *1820:* Két fejér Pergált Köntös [Mv; Told. 19] | Fejér Bergál köntost 6 [Nyárádsztbenedek MT; i.h.]. *1823:* Fein jejér (!) Perkál reggeli Iberrok Thüllel, ró'saszin pántlikával, és Csipkével fel czifrázva ... Fein fejér Pergál Köntös Csipkével készitve [LLt Csáky-per 601. L. 1]. *1837:* Egy fejér Pergált köntös [Dés; DLt 526/1838]. *1842:* Egy felleg szin pergált köntös [Dés; DLt 1202].

Szk: *virágos ~. 1819:* Egy hoszszu ujju fejér pergán (!) köntös ... más virágos pergan köntös kurta ujjal [Kv; Pk 3].

pergállájbi perkálmellény; vestă de percal; Perkalweste. *1809:* Két pergált aufstät Lájbi, ki-urgolt patyolattal gárnérozva [Koronka MT; Told. 19].

pergál-nyakravaló perkál nyakkendő; cravată de percal; Perkalkrawatte. *1828:* Két darab viseltes perkál nyakravalo [DLt 118/1829 nyomt. kl].

pergál-slafrok perkál női háziruha; capot/halat de percal; Perkalhauskleid. *1820:* (Ezt) adja emaritatioba ... Selyem köntöst 6 Fejér Bergál köntöst 6 Czitz karon köntöst 4 ... Fejer Bergál (!) Schlafrokkot [Nyárádsztbenedek MT; Told. 19].

pergál-überrok perkálkabát; haină de percal; Perkalüberrock. *1820:* 1. Fejér pergált Iberok 1. Egy Czitz Kartany Iberok 1 [Felőr SzD; BetLt 5 Fráter Theresia kel.].

pergálviganó perkálszoknya; fustă de percal; Perkalrock. *1804:* egy Fejér percas Vigan (!) [Koronka MT; Told. 19]. *1809:* Egy fejér kotzkáju Szikszákos pergált vigánó ... Egy gatteresen varrott fejér sima Pergált vigánó Egy szörrel varrott pergált kerek vigánó [uo.; i.h.].

pergál-zsebkeszkenő perkál zsebkendő; batistă de percal; Perkaltaschentuch. *1830:* Egy fejér pergály zseb keszkenyö [DLt 499 nyomt. kl].

pergamen (írásra használt) simára kidolgozott állatbőr, íróhártya; pergament; Pergament. *1597:* Myert hogy az psalterium az templu(m) bely az zaz renden mind el zakadot volt, hogy az gyakorta valo Irast es münkat el tawaztassúk, vettünk Biro vram akarattiabol ahoz 17 pergamemomat (!) p(er) d 90. tezen f 15./30 ... fizetünk ... Az Compactornak az be keotessetol f. 1 [Kv; Szám. 7/III. 30]. *1599:* 18 Die februar(y) Az Magiar Psalteriümnak chinalasara vettünk pergamenomat ... fl. 1. d 70 ... 2 Die Marty Jsmegh vettenek pergamenomat az Psalterium Züksegere f 2d 16 ... 19 Die Marty Vettünk ismeg pergamenomot fl 1 d 80 [Kv; i.h. 8/XVI. 27—8] | Lameknek az kigjelmetek Alumnusanak az Scholaban attam egj konczi papirosra d 8 Pargaminomra es hogj az Saryanak (!) az Talpat foldoztak attam d 16 [Kv; i.h. 8/XIII. 3 Szabo András sp kezével]. *1600:* 18 (Marty) ... veottwnk az psalteriumhoz ket pergamenumot fl 1 | 22 Die Juny ... Az Gradualt hogy Iratni kesztwk veottwnk pergamenat hozzaia f 7 d 50 [Kv; i.h. 9/IX. 34, 35]. *1637/1639:* Vagjon Egj Jnuentarium varas Pechetj alat, pergamenumban selyem sinorral be varua, melyben Herselj Kata Stenczel Jmrenenek minden Jouaj voltanak be Irua, mely keolt uolt 1609. Die 29 Nouembris melynek nóha Jmmar hazna ninchen, de megh is az Tutor az Aruanak Emlekezetre megh tarchja [Kv; RDL I. 111]. *1681:* Haro Barb, es Haro Janos levele. Pergamenre Tőrők Balintul adatatot el kopása miat egezen megh nem olvashatni, Bethlen Katha idejében helyben hagyattatot [Vh; VhU 322]. *1721:* a' többi kőzött meg láték egy Nagy Pergaménát [SzúvLt]. *1789:* 2. Diarium, edgyik album ... A' Néhai Vladár Adám Szabadulo Levele Pergamentre Pétsétesen ... 4 darab fejér Pergament Rft 4 xr 30 [Mv; ConscrAp. 89]. *1802:* A Lélek Allapottyának rövid le irása de A(nn)o 1722 Pergamentben [DobLev. IV/858. 6a].

pergamen-csináló pergamenkészítő; persoană care face pergamente; Pergamenthersteller. *1598:* 15 Die Augusty, Az magyar templúmba valo Psalterlúmnak zwksegere pergamenomert attunk az pergamenom chynalonak penzt f 4 [Kv; Szám. 7/XVI. 41].

Szn. *1595:* Pergamenom czjnalo Gasparnak [Kv; Szám. 6/XVIIa. 136 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

pergamen-kép pergamenre festett kép; tablou pictat pe pergament; auf Pergament gemaltes Bild. *1732:* Ezen kápolnában találunk egj kicsinj arannjos oltárocskát, és erre függesztett aprolék párgament (!) üvegbe foglalt, aranjos rámás képeket tizennégyet, három üvegbe foglalt más képeket irottakot [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc. néhai gr. Kornis Zsigmond kv-i házának conscr.].

pergamen-legyező pergamenből készült legyező; evantai din pergament; Pergamentfächer. *1685 e.:* Pergamen festet legyező Nrő 1 ... Turba Nrő 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 4].

pergamentábla bőr-könyvtábla; scoarță de piele; Lederbuchdeckel. *1789:* Medicina Spagirica ... Motskos Pergament Táblában ... Error Pontificum Veress Pergament Tábláb(an) [Mv; ConscrAp. 89].

pergamentkörte bergamotte körte; bergamotă, pară pergamută; Bergamottebirne. *1756:* Ezen kertnek közepette ... veteményező táblák felesen láttatnak, egres, és gyümölcs fákkal ki Spallérozva, mellyben Sok szép óltovány gyümölcs fák plántáltattak, vgymint: pargament, császár körtvélly, baraczk, mandula, és almafák [Ks 92 I. 32 Dévai kúria]. *1768:* el küldöttem égy Abrudi Kosárban durantzai baratzkot ... égy atalagotska ígen szép pergament körtvelyt [Fejér m.; TL Miss.]. *1844:* Pergament és Izenbart körtvét parrancsol ki küldeni; de Izenbart égy sem is volt; a' Pergamentet pedig ki küldöttem a' mennyi volt | küldök égy zsákba fuszujkát ... és egy méh kasba pergament körtvét [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

Szk: *téli ~. 1796:* Téli Pergament körtve [Visa K; MkG]. *XIX. sz. eleje:* Udvarhelyi Teli Pergament körtöély [Keményfva U; IB].

pergament-körtefa bergamotte körtefa; păr pergamut; Bergamottebirnbaum. *1760:* Ugyan a szőlőbeli selymes pergamenkörtvélyfáról, úgy a veteményeskertben lévőről, hasonlóképpen a nagy vackorfa tetején oltottról ettem Isten engedelmiből ezen esztendőben. Mindenik igen specialis gyümölcs [RettE 115]. *1837:* Fejer Szilva, pergament körtöveljfák [Veresegyháza AF; ToldNy].

pergament oltoványág bergamotte-körte oltóág; altoi de păr pergamut; Pfropfreis des Bergamottebirnbaumes. *1782:* az Udvarház megett valo veteményes kertben a' mely Gyümölcs fa oltások vadnak, azon Szükség iránt engemet küldettek volt egj alkalmatossággál Károly várra, az honnat csak én akkor hoztam ... hat forint árru Pergament, és egjéb draga oltovány ágakat, meljeket azon vetemenyes kertben el oltogattak [Ádámos KK; JHb XIX/22. 34].

perge fölfelé kunkorodó; răsucit în sus; nach oben zwirbelnd. **Szk:** *~ bajuszú. 1811:* Háver Sigmond ... perge bajuszszu [DLt 166 nyomt. kl]. *1834:* Nemes Budafalvi Bors Sámuel ... fitos orrú, perge bajuszszú [DLt 481 ua.].

pergel pörköl, pirít; a prăji; rösten. *1757:* Kö és agjagbol csinált Katlan, melyben Olajnak valo Len magot szoktak pergelni [Budatelke K; LLt Fasc. 129]. *1818:* mihejt a' pálinka főzők pergelni kezdették a jo megehető Gabonát, tsak hamar fel hágott a buzának árra 10 Réneus forintokhoz [Fog.; Konst.].

pergelt pörkölt, pirított; prăjit; geröstet. *1679:* Pergelt fadgyunak az Tőpőrtője egi öregh fazekkal [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 63]. *1817:* Egy kerek fa Iskátulya pergelt árpával [Mv; DLev. 3. XXVIIIA].

pergeltkávészín pörköltkávé színű; cafeniu, de culoarea cafelei prăjite; röstkaffeefarbig, kaffeebraun. *1771:* pergelt kaffé szin ezüstes fekete selyemmel Krépines Mente, Dolmány Nadrág [Nagyida K; Told. 19]. *1816:* pergelt kávé szin kásmir fél keszkenő [DLt 802 nyomt. kl].

pergenyes csigavonalú, tekert; răsucit; spiralig, spiralförmig. *1692:* Ezen rend hazaknak ... Pergenyes ajto szemöldökei, ajto mellyeki, küszőbői, pergenyes parkannyai faragot kőből valok [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

perget forgat, pörget; a învîrti; kreiseln, quirlen. *1573:* az walkayak asot kapat kezdenek forgatny hog az hatart fel wessek, Es Eg az walkayak kozzol kezde zokny az labat Egbe wte fel zokollek, Es ... zekerczeiet kezde pergetny [Gyerőmonostor K; KCs IV. 40]. *1796:* (Erfurtban) három fono Machinát vala gyönyorüségem látni, melly mindenik 60 orsot perget vala ... és a' Szegény székely aszszonyokon siránkozni, hogy az egész Székely Aszszonyság egy fársángon; sok ezer mesék elbeszéllése mellett nem pintzergethet annyi fonalat; a' mennyit 30 illyen jo Machina ki keszit [MNy XL, 363 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából]. — L. még ÁrÉ 131.

pergő I. *mn* **1.** *~ dob* pergethető/pergő hangot adó dob; tobă care sună în ritm vioi; Wirbeltrommel. *1730:* A Toronybeli pergő dobhoz égj fiatal bőrért Hfl. 1 Den 36 Boritásáért a szijgyártoknak Den. 60 [Kv; Szám. 56/XIX. 23].

2. kb. forgatható; care se poate învîrti; drehbar. *1595:* 12. Júly Biro W. hagya hogy Pergamenom czjnalo Gasparnak meg fizessek: 2 Gyalog Dobra Varosera czjnalt feneket, 5. pergö sinort vont az 5. Doobra ... f 1 d 20 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 136 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

◇ **Szn.** *1735:* Pergő Pálné [Kv; Dica XX. 80b]. *1769:* Pergőné Aszszonyomnál [Nagyercse MT; Told. 3a].

II. *fn* (dobhoz való) pergető; accesoriu la tobă care sună în ritm vioi (la percuție); wirbelnder Zubehör einer Trommel. *1621:* Gubernator Vra(m) itt leteb(en) paranchiolta vala hogy egy Zekely hadnaginak kezittetnenk egy Gialogoknak valo Dobot, el kezittetue(n) ne(m) Jeouenek erette, Az faya varose, Keohazi András adot hozzaia boritani ket beort p(ro) f — d 80 ... Tot Martho(n) adot hozzaia az fenekere valo pergeot f — d 16 [Kv; Szám. 15b/XI. 283].

perhal pisztrángféle hal; thymallus vexillifer; lipan; Meeräsche. *1742:* alazatoson Ngdn(a)k küldöttem ket tegnapi napon vizből ki vet Szep uj sotalan Galoczát s két per halat [Imecsfva Hsz; ApLt 2 Imecs Antal Apor Péternéhez].

perhibeáltatik mondatik, állíttatik; a se zice; gesagt werden. *1756:* Sütő ház ... Ezen ház előtt vagyon egy faragott kő láb, melly az ugró kúthoz kivántatónak lenni perhibeáltatik [Ks 92. I. 32 Dévai kúria].

periféria 1. vminek a külső része/széle; margine, periferie; äußere Seite, Peripherie. *1776:* Tessék az emlitett ... Magyar Bogátai határnak periferiájában lévö Commune Terrenumokat ... kinek, kinek belsö Possessoriuma Szerint fel osztani [BSz; BetLt 7]. *1777/1780:* Vagynak még ezen Csürös kertnek Periphaeriajában valamely Avatég Málé kasok, és Marha Pajta [Alparét SzD; JHbK LII/3. 91]. *1810:* Ezen Commune Terrenum a' Falutol távulább Határa periferiaján belöll, kerekenn fekszik [Doboka; Ks 76 Conscr. 201].

2. külterület; periferie; Peripherie. *1796:* most ujjontában az ... Paraszt Communitas maga Számosságát Irásban vévén ... által láttván 271 gazdáknak Számokat ... méltán még egy Személy papi Szolgálattra közikben fel szenteltettnèk annyival is inkább, mivel azon hellység el terjedett Nagyságu peripheriát foglalván magában tsak két Pap nem elégséges [H; Ks 75. VIII. 245a].

periklitáció veszélyeztetés; periclitare, periclitație; Gefährdung. *1619:* nagy reménsége lehet benne, hogy az

Bethlen família ugyan megerősödhetik jövendőben is az erdélyi fejedelemségben. De ha most valahogy periclitálni fog, csak az Isten tudja azféle periclitatiónak mi lészen az vége [BTN[2] 274–5]. *1677:* Dilátiokrol valo parancsolatok, és Prorogatorium Mandatumok a' Causansoknak injuriajokra, és igasságoknak periclitatiojára ne adattassanak [AC 188]. *1700:* Mint hogy a' közőnseges Jora mind születtettünk ... az hidis ollyan közőnseges jo lévén melynek periclitatiojat szivűnk fájdalmaval lattyuk, Végeztűk azert ... hogy minden marhás ember hozasson egy egy szál jo fát[a] [Dés; Jk 303. — [a]Folyt. a kötelezettségek fels.]. — L. még AC 82.

periklitál veszedelemben forog, veszélyeztetve van; a fi periclitat/in pericol; bedroht/gefährdet sein. *1578:* Megh ertettek eo kegmek egez varasul az borbol valo fogiatkozast Az feiedelem be leowesset is hogy azert az varasnak feo privilegioma ne periclitallion ... vegienek tyz hordo bort, kit ... Byro vram ... az feyedelem zwksegere keolchien ... az teobbyt penig io gondwisselessel tekozlas nelkwl az feo embereknek penzekert Aggiak [Kv; TanJk V/3. 174b]. *1614:* Mi feyedelmi keg(iel)messegwnket szemw(n)k eleot viselúen, nem akariúk hogy towab Jozaga kiúeól periclitallio(n), hanem à mely modot magad, az megh valtasaban talaltal, megh engettwk hogy ott az Zent Pali Hataro(n), Negy szaz forint ereő sót vagatwan, abbol az Bornemizza Diznay Jozaganak valtsagat leűalhassa [Törzs. a fej. Szentpáli Kornis Ferenchez]. *1631:* eszűnkben vęuęn, hogy igassagunk periclital, es az terminusokot az potentiariusok minden igiekezetekkel vontatni es halogatni akariak, es igy igassagu(n)knak talam eletűnkben sem vehetneők veghet [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 3 Sükösd György végr.]. *1634:* Boczkay Feyedelem idejeben leueo zurzauar allapotban, eletemis periclitalt volna [WassLt Cegei Wass János végr.]. *1677:* Földes Uroknak proprietasa hogy jövendőre nézve annál inkább ne periclitallyon, az Oláh Papok annuatim bizonyos honorariummal, de csak állapottyokhoz és értekekhez illendővel tartozzanak | a' Tisztek a legitima Executiora ki-menni tartozzanak, házoktol is, nem várván Vármegye exmissiojától, mivel afféle haladékok miat gyakran periclitalni szokot a' praetendenseknek igasságok ugy hogy midőn Sententia vagy Contractus mellett kelletik lenni az Executionak, az Exponens maga, avagy az Executorok praetermittallyák a' certificatiot, Erdélyben nyolczad nappal, a Partiumban pedig tizenötőd nappal: a' Tisztek az ő szokot Salariumockal meg-elégedgyenek, mely ordinarié szokott lenni flo. 12 [AC 15, 198]. *1741:* becsülletünket periclitálni, nemis szenvedhettyük [Dés; Jk 548a]. *1752:* adattassék ezen Száz Magyar Forínt Interesre, Sex per Centum, ollyan hellyre, hogy ne periclitallyon, hanem Interesse igázán, és joll ki járjon [Kv; KvRLt VII. 22]. *1762:* a törvények folyása ezzel a hébe-hóba esett székezéssel rosszul volt, mind a causák periclitáltak [RettE 141]. — L. még AC 208; BTN[2] 275; KemÖn. 126; TML IV, 416, 537, V, 545, VII, 507.

periklitálás veszélyeztetés; periclitare; Gefährdung, Bedrohung. *1670:* Kegyelmed írja meg az bányaiaknak, akarnak-e az mi assistentiánkkal élni, avagy nem, mert egyébaránt noha nekünk nem sok szollonk volna az ő dolgokhoz, mivel minket egyszer sem requiráltak, de szánjuk igaz religionknak periclitálását s ahoz képest kénszerít bennünket keresztyéni kötelességünk [TML V, 332 a fej. Teleki Mihályhoz].

periklitálhat veszélyeztethetik; a putea fi periclitat; bedroht/gefährdet sein können. *1645:* solemniter protestal Nemzetes Fabian Istva(n) Uram hogy az Joszagh eó Naganak niluan ualo karara 15 Napok alatt nem periclitalhatt, mivel mostis az keues ideó alatt migh Kaproncaine Aszonjom keöltözeödott nagy kár lett az tilalmas es Makkos Erdeönek le vagasaba(n) ès tekozlasaba(n) [Ajton K; Törzs]. *1662:* ha harcot állanak azon a nagy mezőségen, s meg tanálja a török vemi őket, magokkal együtt egész hadat elvesztik, s azonnal nemcsak az egész hajdúvárosok vetnek füstöt, hanem Váradnak, Kállónak is mint fog dolgok következhetni ... s a fejedelemnek is pedig azonnal inkább periclitálhat, veszedelmeskedni fog minden dolga [SKr 538].

periklitálódhatik veszélybe kerülhet; a se putea periclita; in Gefahr geraten können. *1801:* nem kellene a' pénz vételéig Velentzéből meg-mozdulni ... mert ... bajosabb a' pénz dolgát igazittani, s periclitálodhatnék-is [Kv; SLt 17 P. Horváth Miklós öccséhez].

periklitálódik veszélyeztetődik; a se periclita; sich gefährden. *1664:* az haza is és az egész kereszténségnek is békessége bolond cselekedetek miatt ne periclitálódjék [TML III, 303 Sztepán Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1671:* Mivel az verus haereseknek és legitimus successoroknak nem kevés károkat láttyuk leveleinknek Dotalisták kezeknél valo maradások ... miatt ... afféle leveleknek processusa által valo véghez vitelekig, sokaknak joszágit periclitalodni láttyuk [CC 68]. *1672:* Az Anak Fodor Janosnak dolga p(ro)curatoriban valo megh fogiatkozasa miatt, hogj ... ne periclitalodgyék differaltatik, miglen fogadott procu(rato)ra haza jeövend, az alat sollicituskodgiék maghais haza hivattatá(sá)ba(n); ackor az szék provideal dolgárol [Kv; TJk XI/1. 176]. *1678:* méltoztassék az Járai Mihálynétól biratott portiot nékűnk Atyafiakúl conferalni, és az Itélő Mesternek parancsolni, hogy depositus deponendis bocsáttassék kezűnkhőz azon portio, ne periclitálodjék azon joszághoz való igaz vérségűnk [Ks 90 Gyerőffi György kérv.]. *1749:* Az Eccla penzit Megje Biro Vram olly hellyekre, es olly modalitassal elocallya hogy ha periclitalodik, maga(na)k kell még adni [Lisznyó Hsz; SVJk]. *1788:* életemnek főbb Czéllja lévén az hogy Parolam ne Periclitalodjék Nsgod Boraiért valo tartozásom ... halasztásának oka nem vagyok [Hosszúfalu Szt; Ks gr. Teleki Sámuel aláírásával]. — L. még CC 42; WIN I, 118.

periklitáltat 1. veszélyeztet; a periclita; gefährden. *1665:* Ha ő nagysága tartani akarja Somlyót, küldjön gyalogot bele, mert annyi lovas ott nem kell ... ha penig nem akarja ő nagysága tartani, miért periclitáltatják azt az praesidiumot s mi haszna immel ámmal hozzá nyulni ? [TML III, 503 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1677:* magamnak is minemű nagy obtestatióval írtak Keczer uramék onnan belől, hogy az ügyet, se magamat ne periclitáltassam, elcsudálkoznék Kegyelmed rajta [TML VII, 430 Teleki Mihály Absolon Dánielhez]. *1683:* az Aszony oka az hűtetlenseg(ne)k, nem levén remenysegeis hogy együt lakhassanak akar menyiszer reducallya. Per hoc tetzet hogy az artatlant az hűtetlentűl diuortiallyiuk Tovab ne periclitaltassuk. et ad secunda vota in D(omi)no admittalljuk [SzJk 194].

2. *~ja magát* veszélynek teszi ki magát; a se expune primejdiei; sich Gefahr aussetzen. *1667:* Talán szükséges

volna az instructioban iratni, hogy az nagyasszonyt kérném, írna Zólyominak, ne periclitáltassa magát és az szegény hazának is ne szerezzen továbbra is bajt és költséget; ez mellett megiratnám én az asszonynyal in bona forma az levelet [TML IV, 210 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1710:* A követ visszamenvén, a király erős ostrommal azon éjszaka a város citadelláját mégvéteti, maga is ott forogván az ostromon, s egynehány adjutántot el is lőttek előle, eleget intették a generálok, ne periclitáltassa magát, semmit azzal nem gondolt [CsH 327].

periklitáltatás veszélyeztetés; periclitare, primejduire; Gefährdung. *1673:* Ha ugyan el kelletik Nagyságod kegyelmes parancsolatjára mennem, az expeditio legyen olyan formában, hogy ez hazának periclitáltatása nélkül legyen [TML VI, 548 Teleki Mihály a fej-hez].

periklitáltathat veszélyeztethet; a putea periclita/primejdui; gefährden können. *1712:* tartok attol hogy most csak hamar meg szoritanak engemetis ... becsülletemet nem periclitaltathatom [Ádámos KK; JHbK VI/1 gr. Mikes Mihály gr. Csáki Istvánhoz].

periklitáltatik veszélyeztetik, veszélyeztettetik; a fi periclitat; bedroht/gefährdet werden. *1740:* Az is injungaltatik Kerekes Sára ő kglmének, hogj az eladott Ház árrát ne dilapidállya hanem aequivalens Házat szerezzen azon pénzel, hogj jövendőb(en), Urán(a)kis lehessen mihez nyúlni, és a' Vérekis ne periclitáltassan(a)k igasságokb(an) [Dés; Jk 340a]. *1766/1802:* távul légyen hogy jussok periclitaltassék a Bezdedieknek [BSz; JHb LXVII/3. 5]. *1807:* (A) Levelet ... adjak nekem által hogy a Causat defendalhossom és a foglalásokat recuperalhassom Külömben én oka nem lészek ha az Egesz Mikeszaszi portio periclitaltotni fog [Ne; DobLev. IV/912. 1a Veress Bálint lev.].

Szk: *periklitáltatni láttatik. 1605:* Meg ertettèk ö kk Varossul Zöch Gaspar és Öttúes Andras kjraly Biro Wram közet valo egyenetlenseget és egymassal valo perledesset Az kett felnek be Adot feleletiböl ... Tetzet ö kmek hogy az kett priuatús Ember közet à minemü egyenetlenseg eredet Periclitaltatnj latatik az varosnak regy szabadsaga es titkos priuilegioma, Voxot kerdúe(n) Vegeztek hogy ezeknek az priúatússoknak egymas ellen valo perek czendessegben legyen, meglen Öttues András w(ram) az Varosnak ebböl valazt tezen [Kv; TanJk I/1. 535].

periklitáns veszélyeztető, veszedelmet okozó; care constituie/prezintă o primejdie (pentru cineva); bedrohend. *1638:* ha ualamellik fel violalna in toto uel in parte[a], az periclitans pars szaz forint vinculomo(n) maradgion [BálLt 1. — [a]A megegyezést].

periklitás veszélyeztetés; periclitare, primejduire; Gefährdung. *1649:* kezeimet fejemre kolcziolua(n), nagi sirassal zokogassal ellenne mondotta(m), Seöt azo(n) kerte(m) az ot leueö Ur(a)imot hogi semmi uto(n) es modo(n) leuelet ne iria(na)k, enneke(m) nagi nylua(n) valo karom(na)k igassagom(na)k periclitasara [Kv; TJk VIII/4. 369]. *1677:* tudja jól maga is Kegyelmetek sok rendbeli Kegyelmetekhez s uramhoz hüttel való kötelességemet, kit is mind Barcsai Ákos s mind annak utánna való fejedelmek idejében én bennem fejem s jószágomnak periclitásával experiált [TML VII, 334 Lázár István Teleki Mihályhoz].

perikulum veszély; pericol, primejdie; Gefahr. *1657:* az maga alatt lévőktől is fél vala[a], hogy ha kitudatik, az egész erdélyi hadak odahagyják, visszamennek, és minden dolgai periculumban lésznek [KemÖn. 268. — [a]A fejedelem]. *1691:* Causa Viceiensis Elizabetae Csabai, absolutiot kiván ... féltvén nagyob periculumtol, és vigyázván hitinek gyengeségére tovább Vinculumba(n) nem tarthattyuk hanem ad ulteriora vota transmittallyuk hanc conditione hogy Balog Janossal semmi nëmü társaságot ne tarcson alioquin gravis censuraja leszen [SzJk 252]. *1702:* mivel most csak fél árjában van ... az maros vize, tehát nagjab és egësz árjában többire az egësz Sz: Györgyi also felsö határ, Libáncs periculumban lészen, minden haszon vévö helyeivel [BálLt 86]. *1723:* ha felettébb magos Gát köttetik oda, itt a Víz mellett lévö Házaknak nagy ár Víz idején nagyobb periculumok lész<en> [Sövényfva KK; MbK 150]. *1749:* Az Eccla pénzét kezességen olly hellyekre elocallya hogy el ne veszszen, ha hol pedig most is periculumban vagyon fel vegye, mert ha az Eccla kárt vall a' Megjebiráján veszi meg [Bikfva Hsz; SVJk]. *1794:* egy különös Tabellát készitsen a' Commissio, a' mellyben mind a' Stagnans Interesek, mind a periculumban lévö Capitalisok fel jegyeztetve légyenek olly moddal hogy abbol egyszeri tekintetre meg tessék kiknél mennyi Capitalisok után mennyi időtöl fogva heverö Interesek, vgy mitsoda periculumban lévö Capitalisok légyenek [Kv; SRE 312].

Szk: *~ba hoz* veszélybe sodor. *1645:* (A fogoly) vrat kinek otalmara uolt keoteles, traducalta es diffamalta s nem kiczin periculumb(a) hozta gonosz nyeluevel [Kv; TJk VIII/4. 29] ✱ *~ban forog. 1710:* Sőt az országot is egybengyüjtvén és proponálván, mely nagy periculumban forgana mind a fejedelemség, mind az ország, a porta excontentátiójára ne sajnálják contribuálni, mintsem Béldi törökkel, tatárral bejőjön s az országot elpusztítsa [CsH 143]. *XVIII. sz. v.:* Ezen elszaggatva ide zárt Levélböl láthattya Ngod, hogy az ujj Instructio periculumba forog, a nélkül a Békességböl semmi sem lehet a' rosz Plenipotencia miatt, 's azzalis tsak ugy ha a' káptalan urak is jónak fogják itélni, Gyujto ur difficultást nem tészen [GyL.N. Solymosi Kontz József kezével] ✱ *~ra marad. 1599:* 1599 Die octobris Mihaly vayda hawaselfeoldebeol Nagy haddal ky ieowen ez orzagban, Bathory Andras Erdely feyedelem az Nemessegel es orzagh nepewel Zebenhez elejben zalwan, ott ereos harczot tewen egy mas ellen, Az Erdely hadat megh gyeoze, es Bathory Andras el futamwan mene Keowar fele, Ahowa az nemessegys syettwe mene vtanna: az orzagh marada periculumra [Kv; TanJk I/1. 347].

perimál érvénytelenít; a anula; für ungültig erklären. *1739:* Ezen Exceptio nem perimálván a Ca(us)át, nem Peremptorialis Exceptio [Dés; Jk 292b].

perimáltatik érvénytelenittetik; a fi anulat; für ungültig erklärt werden. *1700:* I. protestat(ur) super eo; hogy ... ha valami vton modon Praedecessori Citatoria Relatoriajat ne(m) deponalta, vagy egy vagy más vton, avagy ne(m) condescendaltatta meg kivano(m) juxta contenta Decreti cum poena calumniae amovealtassek es perimaltassek eze(n) causa [Dés; Jk 314a].

periódus 1. korszak; perioadă, epocă; Periode, Zeitalter. *1660:* Az mint Kegyelmed helyes ratiókkal discurál az mostan fenn forgó dolgokról, adja Isten, bár ugyan boldogabban

succedáljanak mind; de az bizony dolog, hogy ez szegény hazának fatalis periodussa eljött s félő, hogy fatalis epilogus is ne kövesse [TML I, 553 Korda Sigmond Teleki Mihályhoz].

2. időszak; perioadă; Periode. *1814:* a Testvér Bátyám Márton ... ismét a maga tébolygo periodussáb(an) lévén ... A Taxa le vitele eddig is nagyobbára érette haladott s most is nékem kelle letennem érette [M.gyerőmonostor K; GyL. Varga Pál ub nyil.].

3. törvényszak, (törvénykezési) időszakasz; perioadă (judiciară); Gerichtsperiode. *1765:* Bátorkadtam vala a' mult Perioduson Mense Januar(ii) Ngodnak alázatos levelem által udvarolni ez okonn [Torda; Borb. II Also Lajos lev.]. *1768:* a' közölöbb mult perioduson judicialit(e)r condescendaltatott az Exp(o)n(e)s Processussa [Msz; BetLt 6]. *1770:* Apahidja dolgát a mi illeti, minthogy már vácátio büz érzik, attol ezen a perioduson nem tarthatni [Ne; Told. 5a]. *1793 k.:* az Alperesek Dilatiot nyertenek a következő Periodusig [T; DobLev IV/730. 2b]. *1797:* Natságod meltoztassek arrol rendelést tenni ... hogy a jövő periodusokan kire fogja Natsáktak azon Causakat bizni a melyeket Mako Ur nem folytat [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1799:* A Periodusnak tegnap volt utolso napja már Szent István Király napig a' Tekintetes Tábla Törvényes dolgok fojtatására nem Conflual, hanem Puplicumok s egyéb aproság Instantiak fognak agitaltatni minden két Hetben égy napon tudnilik Hetfönn [Kv; SLt XL Mart. Ágoston Suki Jánoshoz]. *1816:* A' jövö Periodusan, megint, continuálom a Processust, és azon leszek; hogy Ítélet alá bé botsáthassam [Mv; Borb. II Mátyás Sámuel ügyvéd Mihálcz Antalhoz]. *1818:* Sz.Udvarhelyi Tit. Hajdu János Ur ... ezen Contraversiának meg határoztatása végett a Tekintetes V. Székre Instantiát akar bé adni ... melly Instantiat in ipso 8vo ha Sessio lészen bé adni el nem mulattya: légyen azért eö Excellentiaja[a] vigyázattal és a közelebbi egész Periodusra töb hir tétel neis várattassék et protestatur [Újszékely U; Borb. II. — [a]Gr. Gyulai Albert]. — L. még RettE 142.

Szk: *böjti* ~ húshagyó kedd utáni első vasárnaptól húsvét előtti második vasárnapig terjedő törvényszakasz. *1773:* (A per) a' Bőjti Perioduson bizonyosan elő-vévődik [A.jára TA; Ks Henter István aláírásával] ✱ *karácsony utáni* ~ vízkereszt napja utáni első vasárnaptól húshagyó kedd előtti vasárnapig terjedő törvényszakasz. *1814:* Méltoságos Báro Apor Péter és Lázár Urak ellen a tudva lévő Zálogos per a' folytàban lévő Hónapnak 3ik Napjan levataztattván, az Alperes Báro Urak Dilatìot kértenek a' jövő tőrvényes Szakaszig, ugy mint a Karátson után esendő Periodusig abbol az okbol; mivel az edgyik Alperes B. Apor Lazár Ur a' Hivatallya miatt ide a' Levelekkel nem jelenhetett meg [Mv; Borb. I] ✱ *pünkösd utáni* ~ pünkösd utáni első vasárnaptól sarlós Boldogasszony napjáig terjedő törvényszakasz. *1758:* Ezen Pünkösd utánni Perioduson tsak apellátás Causák tractáltattak 's mind végig a' féle Causák fognak tractáltatni [Mv; Ks 8. XXII Medve Mihály lev.] ✱ *(Szent) István (király) napi* ~ ettől a naptól Szent Mihály napig tartó törvényszakasz. *1780:* Méltoztassanak ezen Causamat avagy tsak a' Sériesben lévö Causaknak végére ki tétetni, hogy osztán bár tsak az István király napi Periodusban folyását remélhessem [Mv; Told. 30]. *1815:* (Az) Attyafiak, sogorak ha lehetne meg melyesztenének kivált Szekely Mihaly ötsém, A ki alig várta hogy bé állyon a Sz István napi periodus, éppen müdön nevem napja volt ... mindgyárt masnap hefün (!) Buzzába executiot vitt ki reám [Várfva TA; JHb 48 br. Jósika István br. Jósika Jánoshoz] ✱ *törvényes* ~ törvénykezési időszakasz. *1772:* tessék Kglmednek az bé állott Törvényes Perioduson illendő készülettel meg jelenni [JHb XXVI/31].

4. mondat, körmondat; perioadă, frază; Periode, Satzgefüge. *1752:* Joseph Urfi ... fertelmes, mocskos, minden illetlen terminusokkal tellyes Levelet küld ... azt irja egy Periodussáb(an) his verbis elég mosdatlanul, hogy Benkö Anna nem alább való valagbol suppant, mint Kereszturi Kriska, ha nem álhattya, meg mutattya [Torja Hsz; ApLt 3 St. Apor Apor Péterhez].

peritus tapasztalt, jártas; experimentat, versat; erfahren, bewandert. *1619:* Ezekről azért, Kegyelmes uram, eddig Felséged peritus lehet, főképpen Felségednek ez mostani írási után az vezérnek, azki mazullá lőn [BTN[2] 380].

perje 1. a pázsitfüvek családjába tartozó keskeny levelű gyomnövény; firuță, păiș; Rispengras. *1821:* A Veteményező táblák körül lévő rosa egres és veress szőlő rendekis perjével el lévén telve Szorgalmatos kertész munkát kivánnak [Koronka MT; Told.].

2. pernye; spuză; Flugasche. *1764:* éppen az maga cseledgyei az széna bugja töviben tettenek azon üdöben tüzet, melynek perjéjét tsak akkarban látták [Torda; TJkT V. 244]. *1815:* az el mult Tavaszon égj kéve Nádom el veszvén az Ju oklam mellöl a nyomát éppen a Péter Mihály házához vittem bé, és benn a Házban is volt nad rontsalék, ugy a Nádom perjéjét is láttam [Mezőbánd MT; DobLev V/983. 4b Szorduj Kracson vall.].

perjefa fiatal (fenyő)ágas; par (de brad); Tannenpfahl. *1727:* Vagyon Sövénnyel font perje fákra szalma fedél alatt készitett hosszutska disznó ól [BfN Nagyfalusi csomó].

Vö. a *perelye* címszóval.

perjefű a pázsitfüvek családjába tartozó keskeny levelű gyomnövény; firuță, păiș; Rispengras. *1710 k.:* Nézzük el kivált az állatokat, amelyek szabadságban élnek, az ember igáját, praebendáját nem tudják, vagy soha, vagy igen ritkán betegek, egészségesen élik, amit élnek, ha betegszik, maga tudja orvosságát; a kutyát ki tanította a perjefüre? az Isten a természet által [BÖn. 512].

perje szalmafedél fiatal (fenyő)ágasokra rakott szalmafedél; acoperis de paie susținut de pari (de brad); auf Tannenpfähle gebautes Strohdach. *1732:* edgy Jobbágy háznak valo hely szakasztatott, melyben ragad, az marhák telelő okla, Ezen okolban Marhák számára valo perje szalma fedéllel fedett árnyék vagyon, alatta s közepin font Sövény jaszollyal edgyütt [Szászsztjakab SzD; TSb 51].

perjeszéna perjefűből csinált széna; fîn de păișuri; Heu aus Rispengras. *XVIII. sz. e.f.:* igen jo perje Széna terem rajta [AbN].

perjézett fiatal (fenyő)ágasokra rakott; construit pe pari (de brad); auf Tannenpfähle gebaut. *1699:* hat agasokra perjezet rosz szalma fődel alat valo szin, vagy árnyék ... e mellet mindgyárt agasokra perjézet megbomlot fedelű sövenyből font kis diszno pajta [Szentdemeter U; LLt].

perjuria hitszegés; călcarea jurămîntului; Eidbruch. *1737:* Nem külömb(en) perjuriája ebből is elucescál az

Anak hogj midönn ezen Dési Tanáts beliek közzül, a Communitásnak ... tettzett Hadnagjot Candidálni, akkor ő kglmének is tettzett a ... Neh. M. Fő-Ispán Ur előtt pedig ... azt mondotta hogj Zilahi István Uramat nem azért Candidállya az Universitás, hogj Hadnagjnak Confirmáltassék ... melly illyen nyilván valo perjuriáiert, meg-kivánom hogy az A ... érdeme szerint meg-bűntettessék [Dés; Jk 248].

perjurium hitszegés; călcarea jurămîntului; Eidbruch. *1710:* Béldi Pálnak nem tetszik a tanács, azt vetvén okul, hogy a fejedelem Isten csodálatos gondviselésiből promoveáltatván a fejedelemségre, kinek is hittel kötelesek, perjurium nélkül nem lehetne ellene insurgálni [CsH 135].

perjurus hitszegő; sperjur, perjur, persoană care îşi calcă jurămîntul; Eidbrüchige(r). *1657:* az fejedelemasszonynak reversalis adaték, mindazáltal expressata conditione, hogy Csáki kezében ne ejtetnék, se ne bocsáttatnék bé; mely végzés megállásának vinculumját azt köték: hogyha az fejedelemasszony violálná, Fogarast jószágostól és minden jussát amittálná; ha penig amazok, tehát perjurusok és notoriusok lennének; ezzel akkor mindenik fél contentálódva, eloszlánk [KemÖn. 140]. *1763:* azon injuriose, bestelenitő huntzfutozásival sem adhatta ki maga egész mérgét, hanem imitt amott Infamisnak, Kujonnak, Perjurusnak, hohérnak, gyilkosnak hirdetett [Nsz; Told. 33/22].

perkál l. pergál

perkmester bányamester, bányanagy; meşter miner; Bergmeister. *1642:* Tudom aztis, hogj More Laszlo vram Fodor Istuantol az Fodor Pal fiatol igaz teorueny szerent nyerte el, ez megh neuezet Nagj Keo Banyanak fele Részét ahoz valo Retsegeyuel es Stompiayual egyetemben az Perch mester az hogj az Veres Patakj Banyaszok Biraja szekin mint igaz verus keres [Abrudbánya; Törzs. Rapolti Andras (70) varosi rend vall.]. *1756 k.:* A Bányászok szolgája senki kérelmére a' Permester (!) hire nélkűl sub poena flor. 8. toties quoties ixigendorum a' Tokból vizet ereszteni ne merészellyen | A Permester hivatallyára az Assessorok ha nem compareálnak egy forintal büntettessenek ha meritalis ratioját absentalások(na)k nem adhattyák | A Stompok és Bányák között a' kő hordo, vagy kasas Lovakan kívűl Juhat, ketskét, disznot, tehenét senkinekis tartani nem szabad sub poena flor. 12. neis engedgyen a' Permester sub amissione afficii | A Permester a' Tók mellé Bányász szolgát, és a tilalmosnak őrzésire olly Hutmányokat, és Gornikokat tégyen kik a' Bányaszok(na)k is tessenek [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.].

Szk: ~ *széke* a bányanagy törvényszéke. *1642:* En soha nem hallottam, hogj az Veres patakj stomp es Baniak felol akar nemes Ember s akar Varasbelj Ember, hogj az Varmegie szekin perlettek volna hanem ha kinek mj perlodese volt, Baniak stompok felet az perk mester szekin perlettek ha penig azzal megh nem elegettek, az nigh Baniakrol ho<sz>tak Töruenj Teueoket ... es azok elott lgaszodott el Torueniek [Abrudbánya; Törzs. Abramus Kouacz (50) civ. jur. vall.].

perköltség perrel kapcsolatos kiadások; cheltuieli de judecată; Gerichtskosten. *1855:* Kérem a' ... Cs: Kir: J: hivatalt, meltoztatt ... a' valósággal fizetett részen felyül járó összeget nékem a késedelmi kamattal együtt meg fizetni, 's a' ki mutátott per költségeimet meg fizetni rendelni [Fejér m.; DobLev. V/1388 Horváth Kata Vizi Farkasnő keresete Dobolyi Bálint ellen]. *1872:* Ha per költség háromlik reánk azt az ekkla cassájából fizetik. Ezért votizálásra került a dolog; 12, három ellenébe eldöntötte, hogy nem megrovás, hanem az ekkla közös cassájából fizetessék a per költség [Burjánosóbuda K; RAk 119].

perkurrál 1. gyorsan elolvas/átfut; a parcurge, a citi în grabă; überfliegen, flüchtig lesen. *1619:* Ezeket nem azért s nem úgy, hogy csak percurrálva olvastam volna önagyságoknak az vezérek és pasa előtt, hanem csak magamnak pro materia et memoria [BTN[2] 195]. *1681:* ha valaki valamely bonum mennyiséget akarja probalni; mindenik helyet az Inventarium Corpusa szerint percurrallyon; ha nem akar hinni az Extractusnak [Vh; VhU 608]. *1682:* immar Uiobb(an) intricaltad magadat ez ca(us)ab(an), azert pergaly tovabbis be(n)ne s agaly s — aly it migh ratiodat percurralliak divisor Uraim [Kv; RDL I. 161]. *1705:* Jó hajnalban pedig felmenék Schlick generálhoz ... Az magam részemről is pedig szóval illendőképpen aggratulálván, igen jó szívvel fogada, és maga még nagyobb köszöntéseket tőn, a leveleket is percurrálá [WIN I, 618]. *1715:* Jn Anno 1704 ... Die 10 xbris Percurrálván akkori Betsületes Exactor Uraimek ezen meg irt esztendőb(en) valo Borbírák ... Ratiojokat erogaltanak eő kegyl(me)k bizonyos szüksegekre Harasztkereki Peter Deák Ura(m) eo kegyl(m)e kezére hung: fl. 1567//42 [Kv; KvLt I/213]. *1776:* Azomban el menvén ... B. Révai Ur, parontsola nékem à Groffné, hogy meg olvasnám, s magyaraznom, hirtelen percurrálván, rövideden felelék à Groffnénak, a' Summája ezen irásnak az: hogy Nagyon Kéri à M. Praepost urat, halaszsza el az esketést [GyL. Adalbertus Biro siculus ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva vall.].

2. (futólag) összeszámlál; a socoti/calcula (în mare/cu aproximaţie); (flüchtig) ab/zusammenzählen. *1679:* Ezen negi Ladakban vannak mostan el mult lakadalmi Solennitasra csinált Pastetomok; Külőmb Külomb féle állatok s aghak formajara, veres, zőld, fejer viaszbol czifrázott mesterséges munkák; mellyeket percurralni es helyből helyb(en) rakni, olvasni, ighen káros lött volna, mivel effele sok pinzben szokott fel készülni [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 55–6].

perkurrálás átolvasás; parcurgere, citire în grabă; Durchlesen. *1740:* Hadnagj atyánkfia ő kglme, Nms Várasunk sok igjes bajos dolgaib(an), szüntelen expediálni kintelenittetik, semmi kölcség pedig ő kglme keze alatt ne(m) lévén vexáltatik; Concludáltuk azért, hogj 1739dik Esztendei Perceptor atyánkfiai Ratioi percurráltassanak, és ha mi Restancia találtatik, Hadnagj atyánkfia ő kglme keze alá administráltassék; Ennek percurrálására Denomináltatn(a)k Assessor Nztes Sövényfalvi Mátyás és Notarius atyánkfiai ő kglmek [Dés; Jk 527a].

perkurrálhat átolvashat; a putea parcurge; durchlesen können. *1650:* az Sz: Martoni Statutoriat innet mingiart oda kwldeottem, es auual Conuocaltak Gyekebe az embereket ... Gyekebeol esmet vgyan azt vittek Zentmartonban s auual Conúocaltak ... igy absolutè nem percurralhattam [Kv; Ks 4. VI. 2 Steph. Palffy nyil.]. *1704:* a Bethlen Miklos uram procatori mondották, hogy a parokat későn adván

kezekbe, tegnap nem is percurrálhaták [WIN I, 129]. *1722:* Bár csak ā Tavalyi Com(m)issarius(na)k Eötvös Uram(na)k Ratioját percurralhatna olljan ember ... látna expensát ... akkor elicialodnék rendesen dolgok [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

perkurráltathatik átolvastathatik; a putea fi parcurs/citit în grabă; durchgelesen werden können. *1739:* 'A Tktes Nms Tanács, az időből kírekedvén, a dolog pedig terhes lévén, hogj az Instrumentumokis, jobb(an) percurráltathassanak, ezen Causanak finale Deliberatuma, ad futuram Sedrian differáltatik [Dés; Jk 300–1].

perkurráltatik átolvastatik; a fi parcurs/citit în grabă; durchgelesen werden. *1739:* Hadnagj atyánkfia ő kglme Ratiojais ... percurráltassék [Dés; Jk 515b]. *1740:* Concludáltuk ... hogj 1739dik Esztendei Perceptor atyánkfiai Ratioi percurráltassanak, és ha mi Restantia találtatik, Hadnagj atyánkfia ő kglme keze alá administráltassék [Dés; Jk 527a].

perlekedés 1. pereskedés; proces; Prozeßführung. *1639:* Ha penig valakinek az egész városi avagy polgári rend és communitas ellen találkoznék pellekedése vagy praetensiója az Udvarhelyszéki főkapitány királybíró eleibe citálja az polgári communitást [Szu; SzO VI, 144]. *1655:* Az vladikával való perlekedésnek módja decemáltatik. Vadnak ilyen megbántódása szegény nemes atyánkfiainak, hogy vagy magokon, kik közülök azon az sectán vadnak, vagy jobbágyinkon törvénytelen büntetéseket cselekesznek, az vladika is olyan dolgokban elegyíti magát melyek nem az ő tisztit illetik [EOE XI, 196 Törvényszövegben]. *1671:* Az Országnak Decretumában vagyon irás felölle, hogy a' perlekedésekben lett birságokbol, a' pereseknek mennyi részek legyen, mindazonáltal némely Birák azzal abutalván, az ollyan birságokat csak magoknak tartyák, még az homagiumnak poenaját-is, melly tsak a' perest illetné, melly miat a' peres csak hijában fárad; Végeztetett azért, hogy minde(n) Székeken Városoko(n) és Vármegyéke(n) a Causansoknak causájokbol emergala(n)dó poenakból rata portiojok az Decretum tartása szerént kinek kinek ki-adattassék [CC 80]. *1677:* A' Hajdu vitézek magok Territoriumán kivül más jószágot, vagy telekeket ha venni akarnak vagy birnak ... azok felet valo perlekedéseknek Forumja a' Nemes Vármegye és Tábla légyen [AC 172]. *1725:* Azon széna rétnek melly felett vagjon villongás és perlekedés ... Szomszédja edj felöl az ólt [Hévíz NK; JHbT]. *1727:* Miklos Deak Uram(na)k levén feles bajoskadása és pörlekedése Néhai édes Apjárol állo, de sok felé oszlott jószáginak rehabitioja iránt, kölcsége ... nem lévén, kéntelenittetett adni zálogb(a) ... egj darab kaszálo rétet [Ne; DobLev. I/127]. *1817:* az sok pellekedések miat Fejér János és Sámuel két Testvéreknek nem lévén elégséges élelmek [Köpec Hsz; HSzjP]. *1844:* Bartok Kelemenné és Bodola György között F Dobolyban folyt pörlekedésröl szollo levél [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

Szk: *~re kényszerít. 1704:* Ne kényszerítsen azért nagyságtok, kegyelmetek a perlekedésre, mely magával sok bajt, törödést és akadályt hoz, rendszerint nemcsak a peresnek, hanem a bírának is [WIN I, 174] ✱ *lehagyja magát a további ~ről* elhagyja a további pereskedést. *1814:* le hagják a további perlekedésről magakat [Aranyosrákos TA; Borb.] ✱ *lemond a ~ről. 1818:* a' felelő válasz azt tartya, hogy Sogor Ur(am) a perlekedésröl nem kiván le mondani [Szentbenedek AF; DobLev V/1013] ✱ *minden ~ nélkül. 1653:* illyen Conditioval vévek penigh ezéket magokhoz ... hogy valamikor az arva kivanya, vagy magha Göczi Istv(an) avagy maradekja minden pellekedés nélkül tartozzek letenni az arvanak, s mind a' pénz sumat s mind penigh az egyeb ingo bingo jokat és eszközoket, ha hol penigh pellekedes nelkül le ne(m) tené két anyin maradgyon, es ezen köz biraktol adot levelnek erejevel, egy Vice kiraly biro mellettek levén meg vetesse az arva à duplomat [Ilencfva MT; DLev. 1 IIB. 11]. *1802:* a mi hasznot ... venni talált ... minden további perlekedés nélkül competenter resignalni restitualni kész [Pagocsa TA; Berz. 5. 38. P. 14] ✱ *preszcindál a ~ől* eláll a pereskedéstől. *1759/1766:* azon Causa ... kéttséges kimenetelét mind két Litigáns Felek Consideratioban vévén, feles Mlgs Uri Rendek(ne)k magok interpositiojakat is respectalvan ... p(rae)scindalanak a' Perlekedéstől, és igy meg másolhatatlan edgyezesre lépének [Mv; DobLev. II/372. 1b].

2. veszekedés, vitatkozás, viszálykodás; ceartă, dispută; Streiterei, Zänkerei. *1633:* Az perlekedes kőzben iamborok közinkb(en) szolvan megh eggieztettenek [Uzon Hsz; BLt]. *1737:* igyekezve el kerülni minden Atyafiságtolonságot izetlenkedest es Perlekedest [Tancs K; Told. 2]. *1741:* Az Forspontra adatt ökrök és szekerekbéli Sok károk, és azakból az Falukon emergalt Sok inconvenientiak s perlekedések meg szünné(ne)k ; ugjanis az Beresek Conventionatusok lévén az Vár(me)gje ökreire gondot viselni adsztringáltatná(na)k [H; Ks 101]. *1747:* nagjob gyűlölség s perlekedés származék ő kglmek közé [Ákosfva MT; Told. 8]. *1780:* Ez meg veszet Világban látom hogy az Atyafiui szeretet sokakban meg hűlt el fogyatkozott, és nem hogy egymáshoz Atyafiui tiszta szeretettel viseltetnének, egymást segitenék, sőt egymást halálosan gyűlölik, üldözik, kűlőmbféle boszszukkal illetik, perlekedésekkel egy mást rontyák, fárasztyák, egyet nem értenek [Mv; Told. 27]. *1817:* Tudom bizonyosan, hogy ezen Pellekedések Préda János szavai után indultak [Szárazajta Hsz; HSzjP Mihállj János (55) prov. vall.].

Ha. *1737:* pörlekődés [Bencéd U; Pf].

perlekedési perbeli; de judecată; prozessual. *1847:* Nálunk a bucsum-muntári kerületbe a Varga Katalin számára, úgy az utozási s perlekedési költségek fedezésére három versen is volt rovatal útján pénzgyűjtés, s mindenkor egy rossz forintot róttak fel egy emberre [VKp 277].

perlekedik 1. pereskedik; a fi în proces; Prozeß führen. *1602 k.:* Tudom azt hogi az Aniaval perleketenek mertt marton az Felesege Aniany mentt vala hogi az Ania Haragiatt Tartoztatthattna Törveni zerentt megh vetelkódenek. ez Azoni Adosula megh [UszT 16/62 Nagi Pall marefalvi lo feö vall.]. *1625:* Felsö Bodogazzonyfalui Incze Janos vram felesege Janossi Susannaazzony kepeben mint perlekedik Hermani szamos embereckel, kiket Jobbagysagra keres ö kegme [i.h. 170a]. *1655:* illyen leveletis kellet adnom Ozdi Thamásnak ... Elsöb(en) ha valaha azért az dologért perlekednèm vélle Calumniàn maradgyak. Másadszor ha valaki penigh azért az két száz aranyért busitannà, à vagy perlene tartozzam mindenekb(en) evincalni [Kv; CartTr II Mich. Csepreghi vall.]. *1671:* Vegeztük azt-is hogy a Száz Nation lévö atyánkfiai között ha kik perlekedni kénszerittetnek, a' continuus usus municipale jusok és

Privilegiumok szerént, kinek kinek indifferenter minden hellyekben igasságos törvént kötelesek legyenek minden tovább való halogatás nélkül ki-szólgáltatni és per ab usum senkit-is valamelly sinistra informatiora ... megkárositani ne attentallyanak [CC 51]. *1697:* monda Peter Deakné kerlek edes Nenem meny el Az Paterhez s kerjed az Menest az uram neueuel, ne Perlekedgyek eo Kegyelmeuel, mert bizony ketté hasad A' sziuem, meg halok bumba, ha perlekedni kezdenek [Szentgyörgy Cs; CsJk 7–8 Szeben Györgyné Katalin (40) pp vall.]. *1747:* ha mi difficultassa vagjon Palffi vra(mna)k, perlekedgjék Marhesz János vr(amm)al [Torda; TJkT III. 130]. *1777:* Etzken Miklosnak Feleségit ... ismértem Dálnoki Hadnagy Leány volt ... ennek Beniamin Fiát is, mert itt perlekedtenek ... az Deutrált Etzken András Bonumaiért, Néhai Bartos Mártonné Etzken Ilona Aszszonyal [Albis Hsz; BLev. Vall. 9]. *1798:* Hallottam hogy Szabaszlai Sigmond Uramot Nehai Donát Mihály Ur meg löttette volna, de azért és egyebekért-is hogy edgyütt perlekedtek volna nem tudom, nem hallottam [Bürkös NK; RLt Sztan Boér (81) egyházi ns vall.]. *1831:* Baktsi Ádám Urammal perlekettek a' Pap Széken [Martonos Hsz; HSzjP Fotosi Balo Sándor (46) gy. kat. vall.].

Szk: ~ *vmi felett. 1767:* Tudgya é a Tanú ..., hogy Veres Mária és Sára Aszszonyék Uzoni Kispál Lászlo és Bálint Uraimékkal a Simon és Veres Jusson valo appertinentiak Felett vonaskodtak és máig is péllekednek [Hsz; Kp IV. 246 vk] ✱ ~ *vmi felől. 1606:* Azt tudom az peres hely feleöl az ket falu perleködnek vala teöreködesre teritek Cornis miklos farkas Pal teöb feö uraimal egywt otth valanak es Igy vegezenek keözöttheök [UszT 19/31 Paulus Nagy de Zent lazlo lib. vall.]. *1610:* lattam hogj mikor Janos Deak perlekedek affeleol az feöld feleöl osuat Janossal egj nehanzor jelen volt [i.h. 14d] ✱ ~ *vmi iránt. 1783:* Csíkkarcfalvi Lukács Istvánné Ambrus Erzsébet, amint perlekedik vala jenőfalvi testvérbáttyával, Ferencz Albertel, az néhai Ambrus András felkelhető és marhái dolgaik iránt [Jenőfva Cs; RSzF 255] ✱ ~ *vmi végett. 1597:* Zent Kiraly falúa perlekedett az tilalmas tsere Farkas gyepy neúy hely vegett [UszT 12/6]. *1763:* a Porongy irtása véget pellekedvén Sebestyén János [Köpec Hsz; Köpeci lev.].

2. civakodik, veszekedik; a se certa; streiten, zanken. *1598:* Vaida Istua(n)ni megiek uala az kutra, latam hogy kj leóue az vduara kapujan Kochis Görgyne, tyrni kezdi fel az kariarol az Inget, S mo(n)da, Soha nem perlekedem beste lelek kúruak, hane(m) keze(m)mel vezek igazat ozton Gabornera mene [UszT 13/29 Veronica Consors Agil(is) Paulj Zakacz vall.]. *1620:* De hogy nagion dissensio perpatvarkodas eo kgeek keoziben ne Jeoiön, Egy massal beszeluen szolank eö kgeek keóziben hogi ne perlekednenek hanem bekelnenek megh Eö kgeek [Berz. 15. XXXIX/6]. *1733:* a Templombeli Aszszony ember allo hellyert pellekedtünk ugyan itt Martonfalvan a Szent Visitatio előtt [Kézdimartonfva Hsz; HSzjP]. *1747:* Tudom miolta ... Szilagyi Sandor Ur(am) meg házasodott az oltátol fogva mindenkor Attyafiságtalan hábaru eletet eltek ... Szilagyi Samuel urammal virgaltak, perlekedtek egj mast mortificalták minden utakon modokon, csendesség ő kglmek között soha az időtöl fogva nincsen [Ákosfva MT; Told. 8]. *1795:* a' falu előttis sok versen perlekedtek [Bodok Hsz; HSzjP Bodoki Urszuly Kata gy.kat. Illyés v. Farkas Mihályné (21) vall.]. *1814:* a' Czéhon kívűl pedig tudom csufondáros Ember szokott lenni hol egjhez hol máshoz, nevezetesen az Exponensekkel eleitöl fogva sokat czivodott perlekedett; de mi lehetett fundamentuma bizonyoson meg mondani nem tudom [Dés; DLt 56. 11–2].

perlekedő I. *mn* **1.** pereskedő; împricinat, care este implicat într-un proces; prozeßführend. *1757:* jövének Mű elönkben Torotzkon lako két Bányászi Czimboraságok egy más közöt perlekedő Jobbágyaink ... minekelötte mű elöttünk léjendö pro et Contra reciprocálando Actiojokot felvennök, kérök mindenik felet, hogy Actiojok(na)k megvisgálása után kimondando Deliberatumokon mind két részröl acquiescálnak és mostani Controversiájokot legottan Sopiáljak, 's erre adjanak kezet [Bosla].

Szk: ~ *fél. 1699:* Annak felette mivel ... ezen perlekedo Felek edgjmással igen roszszul élnének, az abbul következhető rosz inconvenientiák(na)k el távoztatására, a Nemes Vármegje imponállya eö kglmeknek, ezen dolognak finális decisiojáig, éllyenek edgjmassal atyafiusagoson, szeretettel, és addig edgjik is a masik Joszágára potentiosē ne mennyen [Dob.; SLt AX. 44]. *1797/1799:* Melly Illyetén Itélet, hogy nem használván, az All Peresnek, vagy másnak akár kinekis ellent mondása, és bé tiltása, Törvényes tellyesittésbeis vétessék, meg határoztatott, a' költséget és fáratságot, mind két Perlekedö Felek egy aránt szenvedvén [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 415]. *1822:* minekutánna a perlekedő Felek ... magok reflexiojokot és Contrareflexiojokot meg tették ... Ugy találtuk: hogy az Allperesek hosszszas allégátiojokba elő adott argumentumaiknak nagyobbára a Derekas Itélet előtt lett volna helyek és idejek [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 3b]. *1830:* (A) betsűsok által külőmb féle, és a' perlekedő Feleknek kárt okozó rendetlenségek csusztattak bé [Borb. II a gub. Kv-ról].

2. veszekedő, civakodó; certăreț, gata de ceartă; zänkisch, streitsüchtig. *1747:* Miolta meg Házasodott Szilágyi Sándor ur(am) az időtöl fogva mind attyafiságtalan, háboru, perlekedő gyűlölséges eletet elte(ne)k Szilágji Samuel urammal [Ákosfva MT; Told. 8]. *1773:* a M Létaiak edgjmás közöttis Hásártosak perlekedők az Iffjabbak az öregektöl nem halgatok, azok tanatsinak nem engedelmeskedők, egyenetlen szivüek [M.léta TA; JHb II/3]. *1809:* a' perlekedö hurczalodásokat nyomorékon meg untam [Kv; BálLt 1].

II. *fn* **1.** pereskedő/pert folytató személy; împricinat, persoană implicată într-un proces; Prozeßführer. *1677:* Cum ea declaratione: Ha e faluk miat perlekedők tiszt híre nélkül egymással meg békéllenek, in simili poena convincaltatnak. Mindenféle bírságoknak és contrabantoknak két részsze eő nagyságoké, harmada az d<ominus> officiálisé [CsVh 57–8]. *1823–1830:* Minden, aki az univerzitásba megyen, 14 napok alatt tartozik magát immatriculáltatni ... Ha az univerzitásbelieknek a városi tanácsnál vagy katonai jurisdictiónál pere vagyon, az ingyen folyjon, úgy reciproce az Akadémiai Tanács is ezektöl fizetést nem vehet, hanem ha Göttingán, kívül perelnek, akkor fizetnek úgy a külső perlekedők is az Academicus Senatusnak [FogE 232].

2. veszekedő, civakodó; pricinaș, om certăreț; Streiter, Zänker. *1563:* Menedekseget is igire, Janos Deak ... hogy minden perelkedeok ellen megh menti [Hsz; CsÁLt F. 27. I/1].

perlés veszekedés; ceartă; Streit. *1570:* Zeoch Benedekne, es ferlek Lwkachne hytek zerent vallyak hogy ... Mykor Latthnak Kalmar Andrasnenak Ala s fel walo fwtosasat es Jdezeset, hallotak Nagy Nestetwl és Zabo Balint-

netwl hogj Montak, Mely Jgen Nagy Nywkhatatlansaga vagon az perlesre My azt hyzzwk hogy meegh Magarorzagba Tanulta volt az perlest, Azert Twd Jllen Jgen hozza [Kv; TJk III/2. 66b].

perlet pereltet; a purta proces cu cineva; Prozeß führen lassen. *1632:* ugj emlekezem rea, hogj ezt mo(n)dok my Gyarfas Pallal, hogj mjert perletűnk imar ha megh alkuank, Rethi Istvan Deak vram azt mo(n)da, hogi az Atyafiak az kiket az Joszagh illet azt hagjtak eó keglmenek, hogi megh perellie(n) elseóbbe(n) az Djrectorral, de velűnk ugia(n) megh bekelljek az alat [Zágon Hsz; Borb.I Balthasar Jako de Szagon (34) vall.].

perletétel permegszüntetés (a per felperes általi megszüntetése); renunţare la proces; Einstellung des Prozesses. *1663/1728:* Az tòrven tetelb(en) pedig illyen modalitas tartassek potentiaert harom forint, harom gira xr. 24 Indebitaert den. 20 per letetelert xr. 12 Tisztaság xr.6. tõrvenj haboritas xr. 12, ha Falutol novu(m)ot ker xr. 12 [Szentmihály U; Törzs. Jakab János más.].

perlő I. *mn* **1.** pereskedő; care este implicat într-un proces; Prozeß führend, prozessierend. *1677:* Az hol pedig a' Birák a' peresnek egyigyüségére, és fogyatkozására nézve Prokátort rendelnének a' perlõ ember mellé, tartozzanak ugyan fel-venni, és sincerè agálni sub poena homagii, de a peres-is tartozzék fáratságának érdemlet jutalmát meg-adni [AC 208].

2. vkit perbe fogó; care judecă pe cineva; gegen jn einen Prozeß erhebend. *1710 k.:* Nagyszegit és rabtársait azon az 1702-béli, Sárosit perlő gyűlésen senki még csak egy szóval sem hozá elő [BÖn. 881].

II. *fn* pereskedő/peres fél; împricinat, persoană implicată într-un proces; Prozeßführer. *1677:* Történhetik az-is gyakorta, hogy valamely szegény Nemes embernek oly nagy embertõl esik, vagy személyében, vagy javaiban bántodása, ki ellen Törvénybéli processust inditani nem mér, és ha szintén Törvényt moveál-is ellene, de a' Törvénytévõk a Causat avagy nem levallyák, avagy ha levállyák-is, secundùm juris rigorem pronuncialni nem mérnek; hogy azért mind a' Törvény látók és perlõk, az ő hivatallyokban bátorságossabban procedalhassanak; ha azoknak akarmi renden lévő emberek turbatori lennének, puniantur juxta contenta Decreti: ha pedig vagy a' Perest, vagy a' Törvény tévõt fenyegetnék, in poena ducentorum florenorum Hungaricalium convincaltassanak [AC 175–6].

perlődés 1. pereskedés; proces; Prozeßführung. *1584:* Geres Bretz Dienesne vallia ... Teremy Marta mint hogy harmados volt az Andras vr Iowayban ketteyt a' zeóleonek Marta Azzon birta ... Az Beszterczej perleódesben minth es hogy forgot Nem tud (!) [Kv; TJk IV/1. 340–1]. *1592/1593:* Tudom azt az porond zigetet, ki feleól perleodis vagion Serienj Myklos Christoff deak vrammal [Décse SzD; Ks]. *1602:* Szaszwarossy Miklos es Niztor Thivadar Dezmeriek Mikola Janos Jobbagy vgy vallanak ... Az eo el haytot marhaiokert mentek volt az hayduk vthan az Taborban Apahidahoz ott marhaiokat fel talaltak de az haiduk es Rattczsag vizza zydalmazta eoket vizza leoteokben vgy talaltak erre az Juhra a' ky feleol az perleodes vagyon [Kv; TJk VI/1. 594]. *1605:* Meg ertettèk ö kk Varossul Zöch Gaspar és Öttúes Andras kjraly Biro Wram közet valo egyenetlenseget és egymassal valo perledesset Az kett felnek be Adot feleletiböl [Kv; TanJk I/1. 535]. *1628:* Tolnaj balintne Hacoki jlona azzonj ... es Buni Betthlen janos vram közt mostan perlödis vagion [WassLt Nicc. Ratoni de Zent egyed[a] (65) ns vall. — [a]SzD]. *1642:* En soha nem hallottam, hogj az Veres patakj stomp es Baniak felol akar nemes Ember s akar Varasbelj Ember, hogj az Varmegie szekin perlettek volna hanem ha kinek my perlodese volt, Baniak stompok felet az perk mester szekin perlettek ha penig azzal megh nem elegettek az nigh Baniakrol ho<sz>tak Törnenj Teueoket ... es azok elott Igaszodott el Torueniek [Abrudbánya; Törzs. Abramus Kouacz (50) civ. jur. vall.]. *1654:* Seres Istuan Ura(m) kerese teorueoniel az Relicta keppeb(en) Csepregi Mihalyne az pórleodeöshez semi kezit ne(m) monduan [Kv; RDL I. 142]. *1832:* hoszszas perlődés után Molnár Josef ... nyervén ... egy darabotska Szöllőttis ... Zálogban adta ... Biro Péternek [Szentimre MT; BalLev.].

Szk: *~ben van vkivel. 1633:* Gubas Mihaljne perleodesbe volt ... Fozto Thamassal es Jakabbal Beoczjwletes emberek keozikbe zolua(n) az teoruenjkezesnek beket hagjanak [Uzon Hsz; BLt 7].

2. perlekedés, civakodás; ceartă; Streiterei, Zänkerei. *1608:* Hogy azért my keozeottwnkis ez Vtan is ez fele haborusagos Igyenetlensig az perleodesbeol ne legyen hane(m) inkab az igaz attyafiusagos szeretet Maragyon keoztwnk ... Jndul(a)nk illyen attyafiusagos alkuasba(n) es uegezesben [Kv; JHb XXVI/49].

perlődik 1. pert folytat, pereskedik; a purta proces cu cineva; Prozeß führen. *1584:* Potincza Azony Pal Bwzerne, Es Eua Crestel Gichnerne[a] Ez el mult zombaton ... Menenk az Boltba(n) Olaios Georgneheoz, Az Azzony Mayd Syrankozo felben vala, Mondank mith busulz hogy nem bekeltek meg mit perleótteok eg' massal, Monda en eoreomest latna(m) hogy meg bekelnenk, bar keweseb Marhank volna [Kv; TJk IV/1. 372. — [a]Vallja]. *1586:* Fassio Sophiae Teremy Gregor(ii) Vrberger ... Mikoron pedigh en az Lukacz Deakne marhaiaerth perlóttem volna es az en Gienelogiamath meg bizonitotta(m) volna, hogi Jgassagom vagio(n) ahoz az marhahoz, ez per keozeóth mikor megh holt volna az en zegeni vram en ream es az en Giermekimre szalla ez pör, Jgiarto Gieorgi volt ennekem prokatorom [Kv; i.h. 617]. *1592/1593:* Az mely porond zyget feleól perleódik Serienj Miklos ... zantalanzor iartam altal rajta [Árpástó SzD; Ks]. *1594:* addigh perleodenek hogj Vgyan Vayda Antalt el Ire Buda Janos az perrel asz Deesy Byro eleotth [Dés; DLt 246]. *1621:* illien alkolmatossagok adatatuan az iozaghoz valo niulashoz ne(m) akaruan vellek perleódni erette [Szentháromság MT; Berz. 8. 72/23]. *1635:* az en Batyammal Zabo Jstvannal perlodek az Trebely hegy beli szolo feleol [Mv; MvLt 291. 59a]. *1725:* Hát azt tudod-é ... hogj azokban a' bonumokb(an) melljek Gónos Istvánrul állók volta(na)k, mind a' Felperes, mind az Alperes idegenek vólta(na)k, mást illető jus felett perlődte(ne)k, és a' Procurator agjaskodásábul az örökös jusban idegen just akarta(na)k bé vinni ... ? [Ne; DobLev. I/113 vk].

2. veszekszik, vitatkozik; a se certa; streiten. *1573:* Margit Thamo Ambrusne azt vallia hogi eo eleot Nem Zytta kato agostont, hane(m) mykor Ig perleodnenek egimassal azt Monta hogi adna Isten Zent lelket hogi feledne enge(m) agoston [Kv; TJk III/3. 86]. *1612/1613:* Czereny Gaspar

perlódven a felesegevel, hamis hitőnek monda az feleseget [Feketelak/Buza SzD; KJ]. *1710 k.:* Harmadszor vétenek abban, hogy elfelejtvén, amit Krisztus Urunk mond ... melyik viszi rendesebben és formásabban végbe az isteni tiszteletnek külső ceremóniáit, azon perlődnek, félrehagyván a törvénynek a derekát, az ítíletet, irgalmasságot és a tökéletességet [BÖn. 430–1].

perlődő pereskedő; parte litigantă; Prozeßführer. *1650:* Melj feóld felól Janki Mihaly wram eó kegyelme ... menedekseget igire es fogada Peteó Mihalynak ... Peteó Mihaljs azonkeppen menedeksegett fogada az feóld felól Janko Mihaly wramnak es az eó kegyelme Posteritassinakis minde(n) haborgatok es perleodeok ellen [Maksa Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.].

perlusztráció felülvizsgálás; verificare; Überprüfung. *1664:* Ezek jo darab idötül foghva lovok hátán szolghaltak, noha az tavaszi perlustratiokor sem az utan semmit sem producaltak, csak Barbat Komsa producala Urunk levelit [A.porumbák F; UF II, 290]. *1739:* Minthogj Nemes Városunk Conservatiojára tartozik az is, hogj a' tüznek támadhatásától óltalmaztassék Nms Várasunk, tettzett, mostis a' kéményeknek perlustratioja s oculálása [Dés; Jk 526a].

perlusztrál át/felülvizsgál; a verifica; überprüfen. *1597:* az keowetkezendeo Giewlesben ew keg(me)k az Regestumokat perlustralny akaryak, es gongiok leze(n) ew kegknek rea hogi mind Zegenye(n) bodogon Zemely walogatasnelkewl az ekedigh fel wetet ado fel zedettessek [Kv; TanJk I/1. 299]. *1599:* Az erdeonek megh latasara valaztottak eo kgmek negy vraimat ... zorgalmatoson es kgmek megh lassak, es perlustraliak, annak vthanna megh latwan, deliberalianak eo kgmek feleolle mellyeket kel el Adny es menyt, smith [Kv; i.h. 351]. *1711:* Az el mult napokban Szoros Instructiom s obligatiom Szerént perlustralván Nemes Csik Gyergyó és Kászon Székeket, az közönséges Contributio és tereh Viselés iránt minemü difficultasok találtattak azon Székekben akartam Vr(am) Kglnek ez inclusában al(á)z(a)t(o)ss(a)n representalni [Réty Hsz; Born. XXXIX. 52 Antos István kezével]. *1716:* Csaki Gaborne Asszonyom ö Nga hajoja(na)k Rev helyit perlustráltuk az holot az régi Rev hely volt [Mihálcfva AF; LLt]. *1744:* Szintén mikor Ecclesiánk Leveleit holmi dolgaink veget perlustrálljuk vala, ex Divina providentia jöue T. Püspök uram látogatására Teken(tetes) Dimién Gergelly Uram [Kv; KvRLt X. A. 31]. *1746:* (Akinek) itt à Városon meg döglik marhája, azt tarto<zik> Szőrőstől, bőrőstől eltemetni, és mészszel beönteni ... tartozzanak pedig az úttza Kapitanyok minden<eket> perlustralni, registralni, hány beteg és hánj döglött [Torda; TJkT III. 47].

perlusztrálás átvizsgálás, ellenőrzés; verificare; Überprüfung. *1643:* Vgy informaltatunk hogy az mely Banyaszok hüsegtek Joszagaban Vyffalui hatarban Porond banyat colaltanak, melynek perlustralasara Zalaknai Banya Praefectusunkatis küldöttük volt, mivel Isten utan szepen talaltak Aranyat, megh akartak volna ielenteni a Zalaknai Praefectusnak, mellyet eszeben veuen hüseged utannok küldöt, es megh fogatuan, ez ideighis fogua tartya, s az banya felben aluan nem colallyak [Thor. XVI/2 I. Rákóczi György Thoroczkay Lászlóhoz]. *1670:* Aranyos szekb(en) Rakoson lakok ... hivatva(n) minket ... az mezkoi nemzetes nehai Paior Demeter Udvarhazahoz valo es az uta(n) járo szanto földek(ne)k, Rétek(ne)k, Erdòk(ne)k es Berkek(ne)k exquiralasara perlustralasara es hogi azok felöl inquiralna(n)k [Asz; Borb.I].

perlusztrálhat átvizsgálhat, ellenőrizhet; a putea verifica; überprüfen können. *1722:* Tavaszra jobbanis perlustralhatnók és Aperialhatnais Fodinat, mivel ollyan hellyen vagyon [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

perlusztráltat ellenőriztet; a dispune să fie verificat; überprüfen lassen. *1640:* az juhos emberek juhait az juh dezmalas utan egesz Fogaras feölden eö Naga inquisitioual perlustraltatuan, mind nyluan ualo lopasban, mind penigh hamis hitben comperialtattanak [Páró F; UF I, 705].

perlusztráltatik átvizsgáltatik, ellenőriztetik, a fi verificat; überprüft werden. *1729:* Az melly emberek masunnan ide származván s telepedvén magok Házhelyek(ne)k valo Földeket kértenek s obtinealtanak ... az Város közönséges földébül azok(na)k házhelyek ... pellustraltatvan Ujjobbanis hogjha az akkori oculatiojok s meg határozások szerint biratnak é vagy az Város földeiből többet foglaltanak hozza s mennyi részben foglaltanak [Dés; Jk 384b]. *1753:* A' Gyümölcs fák fel circaltatván, és perlustraltatván, s az fructifica(ti)onakis végére menvén aestimáltatott ad ... 15// [M.nádas K; RLt].

permester l. perkmester

permete permetező; cu picături mărunte şi dese; Riesel-. **Szk:** ~ *eső. 1851:* Sept. 10jén gyenge permete essö volt ... 2án egész nap szakadatlanul hullott az essö ... ekkor evett s magát száragatta [BetLt 3].

permetél apró cseppekben hull (az eső); a bura/burniţa; rieseln. *1847:* hétfőn estve megindult az essö, és hála Istennek folyvást esett máig, mais permetélt [Kv; Pk 7].

permisszió engedély; permisiune; Erlaubnis. *1672:* az mely fundust adot Iosa György vr(am) Hegyesi Istvá(n) vr(amna)k ... Iosa György vramek lakhassanak rajta Hegyesi István vram permissiojábul, mig az Hegyesi István vr(am) által ö kglmenek adott pusztán epithetnek [Alvinc AF; Incz. IV. 11a].

permondás *alk* papolás, szószátyárkodás; pălăvrăgeală; Schwätzerei, Wortdrescherei. *1657:* Édes Öcsém uram, írhatom Kegyelmednek, hogy az Kegyelmed jó akarója, Pap András uram, csak el sem búcsúzott Kegyelmedtül, az Kegyelmed sok fáradságáért, hogy annyit ivutt egészségéért, immár elnyugodt, elfelejtette az udvari permondást [TML I, 75 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

permutáció 1. kicserélés; schimbare; Auswechslung, Austausch. *1665:* Mivel Nagyságoddal úgy volt a végezés, hogy Kövárban legyen az recognitionalisoknak permutatiójok, melyre nézve én mind az urunkét s mind az nemes országét ott hagytam. Kiváná osztán párban, melyet beadván, rettenesen commoveálódék rajta [TML III, 425 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz].

2. *konkambiális* ~ viszontcsere; schimb reciproc; Rücktausch, gegenseitiger Tausch. *1670:* (A) rakaszi vámot

falujával együtt az én nemzetemnek Visk városaért jure concambiali adta Andreas Hyerosolimitanus ennekelőtte 440 esztendőkkel és azon jussunkat s azon concambialis permutationkról kelt donationkat s pura statutionkat confirmálták az magyar királyok mind in anno 1655 tertius Ferdinandus s mind 1662 esztendőben mostani kegyelmes királyunk [TML V, 246–7 Újhely Pál Teleki Mihályhoz].

permutál (el)cserél; a schimba, a face schimb; wechseln, tauschen. *1616:* Bek Janos Uram az meg holt örögbik Bek Janosnak Jobattyanknak hazat ... hirünk 's akaratunk ellen ... Bek Peternek atta permútalta [Kv; PolgK 141 ifj. Heltai Gáspár not. kezével].

pernahajder semmirekellő; netrebnic; Nichtsnutz, Taugenichts. *1705:* Ezután kezdé beszélni, mely rútul tractálja Mikes uramékat Forgách uram, huncfut pernehajdernek szidja, és mondá, hogy őközöttök a németeket nem szabad megszidni [WIN I, 437]. *1748:* aki a Törvényt tette Huntzfut Pernahaider Baszom az Annyát [Ákosfva MT; Told. 37/33]. *1815:* Te kedves Öcsém ! ... mint Gyilkos Haramiák, s rosz erkölcsü Tolvajok, künn az Ballavásári Szöllőd Gyepűíben Lapanz Dombérozol, 's korhelykedel nappal; éjczaka pedig mint az egér egyik jukba bé, az másikbol ki, koslacz, járkálsz; egy szoval Pernahajder Spizbub roszsz Fatyu vagy [Kóród KK; Ks 101 gr. Kornis Gáspár lev.].

pernegál tagad; a nega; leugnen. *1762:* az Inak gyermeke létét, mind ollyan fatensek pernegallyák a' kik ha lett volna, leg jobba(n) tudhatták volna | terhesebbet ezek közzül mond az második Fatens, midön vallya, hallotta volna ... hogy ... az gyermeket Pojánb(a) vitték ... de azon Talyigasis ... exhibealt Inquisitoriamban fatealtatvan, ezt pernegállya [Torda; TJkT V. 75, 94].

perninc kelmefajta; un fel de stofă; Art Stoff. *1688:* Egy Bál Jglertöl f 6//00 Egy vegh Perminczt0l f — //30 [BfR Vect.].

pernisz kelmefajta; un fel de stofă; Art Stoff. *1620:* Egy Vegh Jglertúl f —/16. Egy Vegh Pernisztúl f 1 ./. Egy Vegh fel pernisztul f –/50 [KvLt II/69 VectTr 5–7].

pernye hamu, perje; spuză; Flugasche. *1662:* (A) szalmával fedett házaknak pernyéit Gyulai Ferenc az várbeliekkel a vár kapuja előtt való górébul nézné, hogy mint a polyvázó havat a szélvész nagy sűrűséggel úgy hozná be ... a város piacára [SKr 548].

peroráció szónoklat; perorație; Peroration. *1760:* Utoljára valami különös házban a vőlegényt lefektették. Annak utána a násznagy megfogván a menyasszony kezét apja, anyja s atyjafiai eleibe állítván nagy hosszas peroratióval elbúcsúztatta, megköszönvén nevelését [RettE 100].

perorál szónokol; a perora, a ține un discurs; perorieren, eine Rede halten. *1709:* Gyült be az ország. Urunk igen frissen és tudóson perorált [SzZs 269]. *1711:* Sokan valának mind az electorok, mind az imperiális fejedelmek közül ... kik Carolus választását nem akarják vala, de midőn az angliai és hollandiai követek terhes rátiókkal peroráltak volna Carolus mellett ... 30. Septembris Carolust, Josephus testvéröccsit választák római császárnak [CsH 461]. *1760:* A násznagy köszönt s nagy paresiával perorált, s emlékeztette az annak előtte megesett mátkaságra s eljegyzésre, mely esett a házasulandó személyek között | Szép magyar stylussal perorála a püspök úr [RettE 98, 198].

perpatvar viszálykodás, egyenetlenség; ceartă, disensiune; Zänkerei, Hader. *1570:* Myert hogy az fewnépek keozet valo per patthuar Nagy haboruzagot zokot hoznj ... Annak ely tawostatasara eo kegek Igerik Magokat az Ayandeknak es keolchegnek megh adasara, De vgy hogi Byro vram thanachywal az perthwl Bekeseges legien | Mostanis megh gondolwan Az Bekesegnek es egiessegnek voltat, hogy Minden haborw per pathwar gywleosegh keozzwleok leh zallyon es leh tetessek Ennekeleote megh Igert zegitthseget az myt es my Modon Megh Igertenek volt, Mostanis kesek megh adny [Kv; TanJk V/3. 5b, 20b]. *1579:* 1579 eztendőben, Zent Magdalna azzoni nap előt ualo vasarnapon Gierő Monostoron ... Kemeni Giorgh eg felöl, mas felöl Birtalan Orban[a] ... Kemeni Janosne es Kemeni Boldisar kipekben iöuěnek my elöttwnk illien igienessigre, hog' az mynemő perpatuar ö köztök az Rectificatio felöl uolt ... le zalion ő köztök illyen Conditioual[b] [Gyerőmonostor K; KCs IV/50. — [a]A két utóbbi tt-ja. [b]Köv. a részl.]. *1584:* Frattaj Janos vram es Frattaj myklos gabor es gergelj az nehaj Frattaj gergely vram gyermekj egy feleol mas feleol penigy Tholdalagy Ferencz Felesege Frattaj Clarazzony ... Jeouenek Jllyen Egenessegre my Eleottwnk hogy azmely perpattuar keozeoteok az Jozagy es feoldek ozlasa feleol volt, Myert hogy az Elseo Compositionkbol ky hattak volt, az olah Frattay hattar aztis my Eleotwnk ozlasba bochatak kynek kynek az eo Reze zerent [M.fráta K; SLt T. 18]. *1592:* En el Indittatwa(n) az bekessegh zerzesben Az Mikeppe(n) Orban pap eleombe ada erre hoza(m) feyer petert ... sok teorekedesunk altal hogy az Minemw per patwar kozteok leúe(n) Mindenek le zallanak keozteok, es az my feyer Petert Jlletne reze zerent Orban pap Megh Aggia neki az teobbit megh engedue(n) neky En eleötte(m) Igy componalanak [Gáldtő AF; KCs IV. 68 Patak Gabor Galteowy ns vall.]. *1711:* azon kérlek édes eőcsém hogy ha lehetséges, az Pater Jesuitákkal vexelt ne csinály mivel nem látok semmi jot benne, oka ez hogy interest kivánnak talám réá és így ha költségben vered magadot, hirtelen meg nem találjuk fizethetni, végtére per patvar következik belölle [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. *1722:* melly perpatvort sok okokra nézve mind két részröl el akarván kerülni [Csíkfva MT; BálLt 91].

Szk: ~ *indultatik. 1557:* My fogot Birak, Kecheti Menihar, es fichor Matyas, es zekel gergely, es galaci janos, es galacy Benedek, agiwk emlekezetre mindeneknek amy leueleunknek altala, hogy minket az ket fęl akaratiabol hiuattatunk (!) vala kyralne azzony ew felsege leüeleüel paroncholatiaüal, felseó es also Borgora, neminemeó kazalo reteknek mege jgazgatassara, melyi rith feleól az ket fel keózeot perpatúar jndwltatot volt volna, Tudni illic Apaffy ferenc keozt, es a beztercey byro keózeóth [Beszt.; BesztLt 49]. *1564:* lepseny Mate Marhaya, Arania ezustj es egyeb fele Ingo marhaya felol, Jndultatot volt per pathwar kozotthok, Jowenek Jllyen Jgyenessegre my elottunk Attyaffywy zeretetbol, hogy lepseny Anna Azzonnak, valamy Marhaya Maradoth wolna sukj benedeknel ... myndeneket sykj benedeknek meg engede [SLt A. 35]. *1587/1590:* Az my egyeb ez kedig valo perpatwarok mind Zelmeri Pether ideyeben es az vtan Indultattanak volna, Azok keozteok

mind le zalottanak, seot Jeouendeobeis ... Attiafiusaggal es zeretettel akarnak elni egjmassal [Mezőméhes TA; WassLt] ✱ *a ~ kiszáll közülük* megszűnik az egyenetlenség. *1591:* Tonek my elottwnk Illyen vegezest hogj ... mynden per patwar eo kozzwlok ky szallyon [Msz; BálLt 89] ✱ *~ támad. 1560:* kezwnkbe bochyatak, Az minemw per patűar thamadotth volt, Ez el műlt Napokban, az kiraly eó felsege tablaiann, valaminemw Magiar Regeni hatàrba keòz feóldeón, az maros vizenn, vyonnan valo Malom chynàlas felóll [Mv; JHbK XII. 7] ✱ *~t szerez. 1572:* Nem Akarnak ... Magoknak varosswl per patwart zerezny [Kv; TanJk V/3. 59b] ✱ *(minden/mindennemű) ~ nélkül. 1551/1585:* (A jószágot) valamikor Mikola Pal meg fizetendi meg tartozik Orsolya Azzony Bochyatani Minden perpatwar nelkwl ... mely fél meg nem Allana, az pathwaron maraggion ez leúelnek Ereieuel [Gyf; JHbK XXVIII/29]. *1560:* Ez felwl megh mondot zemelyek my elóttwnk zabad akarattyok zerent illyen wegeszest wegezenek, mynden nemő pőr patwar es fwszetes kw szal, es kw szalla de hoszszwtelky ferencz es bodysar aggyon ket őkrőth es ket negyed fw twlkot [SLt S. 4]. *1566:* (A) Nyolcz forintot Visseleni Miklos ... tartozzek minden ok vetetlen fel venny, es ez falukbalj rężeket minden per patwar nalkewl meg erezteny [Gyf; JHb VI/14 Tholdalgy (!) Andras és Frathaj Gergel királyi assz-ok kezével]. *1617:* magat gondoluan azert Nagi Miklos hogi Zabo Janos keózelieb ualo uer uolna hoza es wttet illetne az az w ioszagabul szakadot uolna ky, minden peór patuar nekwl megh erezte Zabo Janosnak ... Zabo Janosis meogh elegette Nagi Miklost az Tiz forintrul [Diós K; JHbK XXIII/4]. *1663:* En Tompa Ianos ... kölletet egy darab Erdőmet Zalogban el adnom ... holot penig az ükegyelmek pinzit le tehétém ü kegyelmekis tartoznak föl venj es az erdöt pör patvar nélkül visza ereszteni [Tompaháza AF; RLt 1]. *1719:* ezen Birák erejivel minden pör patvar nélkűl, Inczeh Balás Ur(a)mn(a)k akarminemü javaibul az meg irt Summáig Tisz: Inczeh Mihály Pap Urám executiot vehessen, es ezen Contractus in vigore meg maradjon [Angyalos Hsz; Borb. II Albisi Bod Miklos angyalosi rector kezével]. *1841:* tartozzanak ... joszágomot ... a Tsere kutyánál lévö kitsi rész pityoka termö hellyel ... minden perpatvar nélkül ki botsátoni [M.igen AF; BLev.].

perpatvarkodás perlekedés, veszekedés; ceartă, vrajbă; Zänkerei, Streiterei. *1569:* Inteök Ewket az Igyenesekre (!), Melynek Mind az ket fel Engede hatra hagywan Minden Igyenetlensegeketh, Es közteök walo perpattwarkodasokath, kezeket be Adwan ... hogy az Minth My Ew közteok Jsten Zerinth El Rendelnòk Azon megh allanak [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. *1620:* De hogy nagiob dissensio perpatvarkodas eo kgeek keoziben ne Jeoiőn, Egy massal beszeluen szolank eò kgeek keóziben hogi ne perlekednenek hanem bekellenenek megh Eò kgeek [Berz. 15. XXXIX/6]. *1717/1724:* (A) per patvarkodást mind két részről meg unván, tettzet ő kglmének mi előttűnk ... egjmás közölt meg egjezni, és örökös állándo békességet szerzeni illjen formában [Torda; JHb XIV/6. 83].

perpence 1. keresztvas, felsővas (a forgó malomkőbe vésett, közepén lyukas vas, amelynél fogva a korong a követ forgatja); fier profilat în cruce (de la roata morii), pîrpăriță; Kreuzeisen, Quereisen. *1583:* 3 January veottem 100 Lapoczka dezkat d 60 Vgian Akoron weottem ket Torozko vassat, Korong vashoz es perpenzenek d 52 [Kv; Szám. 3/XII. 3]. *1589:* Az Malomra valo Kolchege ... perpencze Chinalasatol Korong vasz toldasatol es Chyakany elesitesetol es fagiura zapanyra kolt eztendeyg f. 5 d. 40 [Kv; i.h. 4/XII. 13]. *1625:* Az Malomra ... Az egyk perpenczet vyonnan kellet meg Csinaltatnom adta(m) hozza egi vasat [Kv; i.h. 16/XXXII. 8]. *1647:* Vagion az Kwkeolleon egy io Uy Malom sendelyes, harom kerekw; Az keoúey, perpenczei Jok; Az Vamia Tiz vekabol egy [M.királyfva KK; BK 48/16]. *1675:* Az Merai Malomhoz, hogy harom Czakant megh Nadlottak, Korongh Vasat, perpenczetis aczellottak, fizettem a' Kovacz(na)k f—d 45 [Kv; Szám 35/I. 32]. *1680:* Vagjon eö Ngok(na)k ... lisztelö malom házok ... lisztelö váluja jo, külsö belsö viz kerekei is jok Tengelyei ezek(ne)k mind kivül belül vas karikasok vas csapossok, Perpenczeje, orsoja, köldög vasai jok [A.porumbák F; ÁLt Inv 34]. *1699:* Miháczfalván vagjon edgj Malomház ... Ezen malom ... Két Tengelyei helyében is masok kévántat(na)k Ket Korong vasai két perpenczeivel edgjütt, és háro(m) csapjai roszszasok, egjéb apparatussi meg lehetössök [Mihálcfva AF; LLt Gyulafi László inv.]. *1736:* Malomhoz kivántato vas eszközök heverök Korong vas 2 ... Perpentzét 1 [Mikefva KK; CU XIII/1. 172]. *1815:* a' kovács ... az korong vasatt és a perpenczétt meg Nádalta [Aranyosrákos TA; Borb.]. *1824:* (A malom) Kövekbe járó Korong vasak jók — hozza valo perpentzivel [Nyárádsztbenedek MT; Told. 37]. *1847:* A Malom kövek kopottak ... A Gusaj vas jó, és a perpentzéi is jok [Dés; DLt 316]. — L. még UF II, 103, 158, 169.

2. sódaráló alkatrésze; pîrpăriță; Zubehör der Salzmühle. *1794:* So Daráló Minden készületivel égy Perpentzénn kivül [Nagyfalu Sz; CU].

perpence-csinálás perpencekészítés; făcutul pîrpăriței/fierului profilat în cruce (de la roata morii); Herstellung des Kreuzeisens. *1732:* a Czigánnak perpentze csinálás és az Darék Vasat megatzélotta, költ étire és itára 15 pénz [HSzj *perpence* al.].

perpencevas keresztvas, felsővas; fier profilat în cruce (de la roata morii), pîrpăriță; Kreuzeisen, Quereisen. *1599:* veottem egy perpencze uasat d 70 ... Veottem egy apro uasat hogy az malom keó megh hasadot, ahoz kapczinak d 12 [Kv; Szám. 8/XII. 2 Fr. Chanadj mb kezével]. *1652:* Egy Malom kűben valo Perpencze vas N.1 [Görgény MT; Törzs]. *1662:* vagio(n) az Babolnay patako(n) ... két kis fellyűl czapo malmoczka, boronabol fel rova, fedele szalmas, mellynek jüvedelmet az víznek szűk avagy beo volta hordozza, hol teob s hol kevesseb, Az also malomnak kövej roszak, s mind korong es perpencze vasa hiaval vagio(n) [Bábolna SzD; UtI]. *1681:* Vasas Kő Házacska ... Vagyo(n) ezen házban ... Hamorban ki vert hoszzu rud vas promiscue Nro. 5869 ... Uy pánt vas, vagi görbe singvas Nro 45 Malom kőb(e) valo Uy perpencze vas, csak uszögben Nro 5 [Vh; VhU 523]. *1685 e.:* Szász Sebesen Piheni (!) Peter Uram Házánal vadnak ... Perpencze vas Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 18–9]. *1692:* Malom Ház ... Vagyon ezen malomban ... Perpencze vas nö.2 [Tóhát TA; BK Inv. 29].

Szk: *alsó ~. 1766:* (A) Malmot minden hozzá tartozo épületeivel és Pertinentiajival edjütt ... aestimaltuk ... Két Korong Korong Vassal, also Perpencze Vassal Hung Flor 5 [DobLev. II/374].

perpendál 1. meggondol/fontol; a chibzui/cumpăni; bedenken, überlegen. *1689:* Kglteket ez mellet kére(m) szeretettel, az én igassagomot, s, nyaualyas Jobbagjomnak sok vdötöl fogva eroszakos el nyomottatasokat perpendalvan Istenesen, dirimallya ugj a dolgot, eökis elegedgjenek meg az magokéval ... annál többet én sem engedhetek eö kglmeknek [Szökefva KK; Szád. Sárosi János lev.].

2. megítél; a judeca; beurteilen. *1749:* Sub 100 Current(is) irott uri válaszszára, mlgs ur(na)k ezuttal udvarlok viszontagolva kötelességgel, hogj mlgs Groff Kemény Laszlo ur levele continentiaját magamis tudom ... azon emberre, a ki a Fel Dobolyiaktol elvötte a rabot, a maga mlgs levelében Groff vr(am) háromlani az büntetést, láttatik javaslani in claris vagjok, és nállamnál ennek értelmét az Mlgas ur jobban tuddgja perpe(n)dálni [Zágon Hsz; ApLt 1].

perpéta 1. kelmefajta; un fel de stofă; Art Stoff. *1627:* Egj vegh szederjes perpeta [BLt 1 Béldi Kelemen inv.]. *1628:* Egy darab zeöld perpeta [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 3]. *1630:* Czianadj Antal vram Hozatot Beczibeöl ... 5 vegh perpetat p(ro) f. 90 d. tt f. 2. d 70 [Kv; Szám. 18b/IV. 42]. *1643/1687 k.:* Vagyon ã Böi Ecclább(an) ... égy ón pohárotska ... édgy veresses Kender kendö. Egy sáhos abrosz. Egy darab megy szin perpéta Praedikállo székre valo [Bö MT; MMatr. 263]. *1656:* (Hagyok) Szilagi Thamasne Azszoniom(na)k ... egi szoknianak valo tiztesseges fekete perpetatt, vallastol [Ádámos KK; BálLt 93]. *1667:* Nagy Katanak vettem egj Szoknyanak valo perpetat [UtI]. *1675:* Vettem ... Egy Mentenek valo Kiraly szin Perpetat harom Singet Singit flo. 1. d. 30 [RLt O. 35]. *1677:* vettem ... Pannusnak ... Nyolczadfel singh Tetzin perpetat flo 10 de 50 [Beszt.; Törzs]. *1710 k.:* egy Sin (!) s egy fertály veres perpeta [LLt Fasc. 146]. *1711:* 15 1/2 Sing Veres Rása ... 21//70. 18 1/2 Sing kék és veres Perpeta ... 13/32 [ApLt 5 Apor Péter inv.]. *1809/1818:* 7 Sing Fekete perpeta [Mv; Told.].

Vö. a *közperpéta* címszóval.

2. '?' **Szn.** *1621:* perpeta Jstuan gyalog [Kv; Szám. 15b/IX. 271].

perpéta-ágytakaró cuvertură de pat făcută din *perpéta;* Bettdecke aus *perpéta. 1807:* Egy Zöld perpeta viseltes ágy takaro [Körtvélyfája MT; LLt]. *1820:* Edgy zöld perpéta Ágy-takaró [Mv; MvLev.].

perpéta-dolmány dolman făcut din *perpéta;* Dolman aus *perpéta. 1637/1639:* 1. Szederies viselt perpeta dolmany ... aestjm(áltuk) f. 8 [Kv; RDL I. 111]. *1673:* Egi viselt szederies perpeta dolmanj [WassLt Borsai István hagy.].

perpéta-előruha perpéta-kötény; şorţ făcut din *perpéta;* Schürze aus *perpéta. 1677:* Szegöttünk egy Leant Patakon lako Tot Istvan leanyat Catot Igirtunk fizetessebe egy barsony praemest palastot, egy perpeta elö ruhat egy forintos partat, egy giolts inget, egy pendelt [Kv; ACJk 70a]. *1693:* Csiki Ersoknak pénz fizetés fl. 5. perpeta előruha, Potyolat 1 [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP]. *1713:* Szegödtem meg Esztendeig Dajkának Monár Juditot, Leszen fizetése kész pénz fl. 15 ... egy perpeta elö ruha [Árapatak Hsz; i.h.]. *1723:* egj Szolgalo ... fizetese egj gjolcs fersöing, egj gjolcs ing, perpeta elö ruha perpeta vál premestöl [Ludvég K; Told. 29/7]. *1724:* fizetésem vólt öt forint, csizma 3rom pár egj perpéta elö ruha[a] [Szováta MT; DLev. 2. XVIIIB Jánosi Jánosné Megjgjes Márta (26) darabont asszony vall. — [a]Folyt. a fels.].

perpéta-firhang perpéta-függöny; perdea făcută din *perpéta;* Vorhang aus *perpéta. 1789:* Egy Kilin Asztalra valo Rf 1 xr 30 ... Egy pár Zöld perpeta Firhang tetejiben valo Garnis [Mv; ConscrAp. 22].

perpéta-kötö perpéta-kötény; şorţ făcut din *perpéta;* Schürze aus *perpéta. 1733:* Edgj rongjos fekete perpeta kötö [Marossztkirály AF; Told. 2].

perpéta-mente mantie făcută din *perpéta;* Dolman aus *perpéta. 1634:* Az Balinttffi Cristoph vram ket nagiob fianak hagiom az kek perpeta, mallal berlet szorittos mentemet, egyknek [WassLt 73/1 Cegei Vass János végr.]. *1673:* Egj kek perpeta mente Aszszoni ember(ne)k valo, rokaval bellet [WassLt Borsai István hagy.].

perpéta-palást pelerină făcută din *perpéta;* Mantel aus *perpéta. 1627:* Az Ket Aruaknak Egi fekete perpeta palastbol tartozik az Apiok f 4 [Kv; RDL I. 135]. *1637/1639:* Az Ruhazattyatis az Relictanak megh hattuk melyek Igy keouetkeznek. Egy hernecz palást. Egy viselt perpeta palast [Kv; i.h. 111]. *1673:* az közönsegesböl maganak az Relicta edgy magahoz illendö tisztesseges szoknyat czinaltasson, edgy perpeta palastal edgyüt [Kv; i.h. 154]. *1682:* Attam Egi uiselö fekete perpeta Palastott, Ennek is zöld barsoni Prem az elein [Fog.; Borb. II Rákosi Anna kel.]. *1687:* Egy fekete viseltes perpeta palástot, az arany galland az allyán [Déva; Szer.].

perpéta-ruha rochie făcută din *perpéta;* Kleid aus *perpéta. 1684:* Szegöttünk egy Szolgalot ... igirtunk karacsonigh fizetesebe ... perpeta ruhat[a] [Kv; ACJk 32b. — [a]Felsböl kiemelve].

perpéta-szoknya fustă făcută din *perpéta;* Rock aus *perpéta. 1627:* Egj sederies perpet (!) szoknia, ezwst premes [BLt]. *1659:* Kűs asszoniomnak egy perpeta szokniaia uallastol uűseltes [Cssz; LLt 118. C]. *1664:* Egy viola szin perpéta szoknyát vál nélkűlt [Beszt.; SL]. *1733:* Edgj viseltes fekete perpeta szoknya [Marossztkirály AF; Told. 2].

perpéta-szuperlát perpéta-függöny; perdea făcută din *perpéta;* Vorhang aus *perpéta. 1732:* az Ebédlö palotába ... ablakok, és két ajtok elött, vas rudakon, és karikákon két felé njiló zöld perpéta Superlatok vannak [Kóród KK; Ks 12. I.] | ezen háznak ... ónba foglalt üveg ablakjai ... zárodnak vas fordittocskákkal, elöttök hoszszu vas rudakon, es karikákon két felé vono Zöld perpéta superlatok vannak mindenik(ne)k [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIC néhai gr. Kornis Zsigmond conscr.]. *1733:* Edgj fekete ágj körül valo perpéta szuperlát [Marossztkirály AF; Told. 2].

perpéta-váll perpéta női ruha; rochie făcută din *perpéta;* Kleid aus *perpéta. 1723:* Vagjon egj Szolgalois kinek fizetese egj gjolcs fersöing, egj gjolcs ing, perpeta elö ruha, perpeta vál premestöl [Ludvég K; Told. 29/7].

perpetrál elkövet, megtesz; a săvîrşi/face; tun, machen. *1731:* Embereket és Istent eö Felséget irtoztato Attazodásokatt es Teremtettézéseket perpetralt [Dés; Jk]. *1737:* a ser kortsoma fogattassek el, holmi privatus atyánkfiaitól, és fordittassék a Nms Város hasznára ... Ha pedig valaki megakarja árendálni, a Nms Város(na)k vagjon szabadságá-b(an) annak adni: ha ki pedig ezenn Nms Város Végezésével nem gondolvánn, privatus ember árulni és árultatni, perpetrálná, toties quoties Cum flor. hung. 3:/:3 bűntettessék [Dés; Jk 484a]. *1765:* az Commissarius ... Sárdi Szabó Samuel iszonnyu excessusokat perpetrált Borbándon [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 187].

perpetrált elkövetett, megtett; (care a fost) săvîrşit, făcut; gemacht, getan. *1734:* Vilagoson Constal fel olvastatott exhibitaimbol az Inek ellenem s velem perpetralt malitiaja | Exhibealando Citatoria Relatoriamnak seriesseböl vilagoson constal, hol, mikor, mitsoda alkalmatossaggal, és minéműképven vélem minden igaz ok nélkűl perpetralt tselekedetekert, verésekért kelletett az Iket jure prosequaluom [Torda; TJkT I. 52].

perpetuál 1. megörökít; a perpetua; verewigen. *1592:* Sigmond kiraly Minden Molnokat, melliek ez varos hataran vadnak, Coloswarnak p(er)petualta [Kv; Diósylnd. 19]. *1592/1594:* Mierthog' az Actor az haznak venditioianak à tempore venditionis kinek vagion 16. eztendeye nem contradicalt, p(rae)criptiois teolt benne, Azert cum poena Jnd(ebi)te le zal az Actor kereseti, az exponensetis penigh refundalni kel az kit az Jnctussal keölletet az Jnctusnak perpetuallia à teörweni à hazat [Kv; RDL I. 63]. *1609:* Az Szent Kiraly ucza Szegeletin valo Nagy hazat adak es perpetualak Keopeczi Janosnak [Mv; IB VI. 225/17]. *1786:* Feleségem jussán, vérségin minden pénzbéli succursussa nélkűl váltattam a' Sarádi Részt Nagylakan és Káptalanb(an) G. Rhédei uraktol in. fl. 950. Azután penes secundum Connubinum cum Juditha Trauzner adtam meg örökösitésiért Sarádi Sigmondnak, 137 Rh ftökat ... ugyan Gerendi Sigmondnak pro Jure no p(rae)habito perpetuálván 100 ftokat ... Adtam örökiért a Frenz Résznek fl 1000 [Nagylak AF; DobLev. III/616. la Jos. Dobolyi kezével].

2. véglegesít; a definitiva; definitiv bestätigen. *1684:* Gyűlt be az tanács. Választottak három utcza-kapitányokat: Szabó Jánost, Varga Gergelyt és Borbély Mihályt, kiket perpetuáltak is [Torda; SzZs 250].

perpetuitás állandóság, folytonosság; continuitate; Beständigkeit. *1681:* Effele immunialtatásb(an) penig magok-(na)k perpetuitast nem ve(n)dicalhatnak; mert valamikor fog teczeni à D. Terrestrisnek (:vgi kévánván az szüksegh es alkalmatossagh:) elebbi tartozo szolgalattyokra eőket szabadon fordithattia [VhU 199]. *1737:* illendő lészen Tiszt. Tsepregi Ferentz Uramat a' Néhai Tiszt. Udvarhelyi Mihály Uram ő Kglme Vacantiajára által-tenni, és egyszer 's mind Theologiae Professorsággal-is cohonestalni. Kéré pedig azon a' Mlgs Urat[a] a' Tiszt. és Ns Consistorium, hogy a' ... Professorságnak tovább valo Continuatioját, söt securitássát, és perpetuitássát, exoperálni a' Mlgs Supremum Consistoriummal együtt méltóztassék [Kv; SRE 166. — [a]Br. Bánfi Farkas egyházközségi főkurátort].

perpetuum végzés; decizie, hotărîre; Beschluß. *1595:* Eghez Varosul Birak vraimmal es eskwt polghariwal egietembe solemniter egybe gywlwen az Mezarosokrol illien p(er)petuumot vegheztenek, mely veghezesben mind az ket fęle Mezarosok feienkent az eghez varos zine eleot fen lewen consencialtanak ... Mely eoreokeos veghezesek illien Articulusban c(om)prehendaltattak [Kv; TanJk I/1. 258].

perplexitás bizonytalanság; nesiguranţă, perplexitate; Unsicherheit, Ungewißheit. *1662:* a segítség olly okkal ígírtetik vala, ha a vár[a] és a benne levők is római császár hűsége s őfelsége oda bocsátandó commendántja igazgatása alá teljes hatalommal bocsáttatni ígírtetnék. De hogy ebbe a várbéliek nagy perplexitással, vélekedéssel volnának, magoktól cselekedhessék-e, nem-e? ... végre egymás között azt concludálták, végezték vala ... a véghelynek római császár őfelsége kezébe esni, csak úgy maradhatván meg a török kéztül, ugyan ott jobb volna [SKr 587. — [a]Ti. Várad].

perrőli perről való; la/de proces; vom Prozeß. *1835:* ha az Ecclesianak azon perre tett költséget a kerelmes Tkts Ur meg fordittya, és az el foglalt helyet vissza botsáttya, nincs ellene a Visitation a perröli le mondás [DobLev. V/1209 Erősdi Mihály küküllői ref. főjegyző kezével].

persely 1. pénzgyűjtő/tartó doboz; puşculiţă, casetă pentru bani; Geldbüchse. *1585:* A Masa haz perselyeben f 5 d 9 1/2 [Kv; Szám. 3/XIX]. *1587:* Egy pessel hittwa(n) d 50 [Kv; KvLt Inv. I/2. 4]. *1593:* Bachi Janos vallia ... Ezt tudom az Ersebet dolgaban, az gazdam azzoni inte megh engemet, hogi mentek vtanna az pinczeben, mert gondolna hogi az pesselibeol pinzt lopna ki, mikor ala mentem volna, latam hogi rea fekwt az pinzre az also hazba az kit az pesselibeol ki veot volt, es rantam ő magat onnat, tahat ott vagion 53 harom pinz [Kv; TJk V/1. 345]. *1658:* Vagio(n) egy vas pessely ... Vagion az pesselybe(n) penz ugi mint f 10. 60 id est tiz forint hatva(n) penz [Kv; SzCLev.]. *1659:* Percipialtúnk az peselybol f 14 [Kv; i.h.]. *1682:* Siro Mihaly az Földvari Templom beli Perselt mivel fel rontotta. Tiszt Uramekat talallyuk meg felölle, via juris procedallyanak ellene, addig penig had üllyön az fogságban [SzJk 172]. *1721:* Ha mit conferalnak a Makfalvi Templomhoz vagj a' perselyben hannak, meg engedtetet hogj a Mater(ne)k a filiahoz valo kegjes indulatjabol harmadát az Abodi filiahoz adgják [Makfva MT; MMatr. 196]. *1732:* Vagjon ... a perselyben ... tizen egj forint s ötven hat penz, mellyet szokot reservalni az Eccl(esi)a kivantato ruinak reparalasara, s egyeb szükseges erogatiokra [Gidófva Hsz; SVJk].

Szk: *vasas ~. 1589:* Egy vasas pessel [Kv; KvLt Vegyes I/2. 68]. *1601:* vasas persely nro 1 [Kv; AggmLt A. 41] ✱ *város ~. 1702:* Igen meg szorittatva lévén szegény Ekklesiánk dolga ez időnek nehézségéhez képest költség dolgából, tettzett a' T. Consistorium(na)k, e' fogjatkozasnak avagj tsak rész szerint való pótlására, fel venni minden holnapb(an) az elsö vasárnapot ugj, hogj egjéb szükölködöket akkor el hagjván hirdessék ki az Ekklesia sok rendbéli szükségeit és adakozzanak a' kő lábakon ezen jó végre tetetett, záros perselyekb(en) [Kv; SRE 79].

2. a kerékagy vas bélése; bucea, bucşă; Büchse, Hülse, Nabenring. *1590:* Ezeken kyweol vagion Vas Abronch 1 Pessel 1 [Kv; Szám. 4/XXIII. 6]. *1595:* Ez szekernek az hatúlso kereke meg töret vala ... Peter koúacz vasazta meg pessellyekkel ... d 50 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 135 ifj. Heltai

Gáspár sp kezével]. *1625:* Az Kouáchyok ... Egy felherczet vasoztak egy hinto ala f—/25 ... Czinaltanak ... Egy pesselt ujolagh f—/10 [Kv; i.h. 16/XXVII. 10]. *1780 k.:* A' Frajjok kotsijának ... Egy persejt ujjat, egy ocskat xr. 18 ... a' fel-hérczbe egy Szeget xr. 9 [Szászváros; BK]. *1818:* Egy ujjadon ujj vasazatlan Fako Szekér, három jo szoritto karikáju heverö kerékkel, és kerék fòre valo 16. darab karikak, 4. darab pánt vasakkal, 8. jo persellyek, és három Tengely végre valo karikákkal [Kv; Born. IV. 41]. *1820:* A Bivalos 2 uj kerekeire perselynek 4 (Pánt-vas) ... Györgj és Onnj Béresek(ne)k Pánt Szegek(ne)k és Derék Szeg(ne)k [Déva; Ks 105. 168]. *1828:* A Kovácsnak mikor a perselyt meg atzélta, vettem fél fertály palinkat [Aranyosrákos TA; Borb.].

3. malom(kerék) alkatrésze; o piesă de la roata morii; Bestandteil des Mühlrades. *1676:* Szaroz malomhoz valo vas orso, serpenyűjével perselyével edgyűtt cont. libr. 38 [Fog.; UF II, 720]. *1791:* A malomnak 2. Perpentzéje ... 2 Perselye [MNy XXXVIII, 304]. *1838:* A' Pétra keze alatti also malom borona fábol, Szalma fedéllel, egy also, két felsö kö ... orso karikák egy persej — két kereszt vas [M.bogáta SzD; BetLt 2]. *1852:* A' felsö kő uj ... vas keresztje kopott és gyenge; korong vas es perselye kopott [Km; KmULev. 2].

4. kapusarok része; o parte a balamalei (la o poartă); Teil der Torangel. *1676:* vagyon az vad kertre kötött tölgy fa kapu mellyek között eöregh deszkás táblaju egy fele nyilo vas karikás serpenyüs perselyis, fölyűl vas pantos kapu jo sindelyes héazot alat [Fog.; UF II, 735]. *1680:* Tölgy fa kapu mellyek közöt egy deszkas kapu, mely fellyül fahorogb(a) allol penig perseljben vas csapon forog vas karikas Sarkával [A.porumbák F; ÁLt Inv. 26]. *1852:* A hátulso kapuhas ket Persel es ket also Pánt 4 f [Kv; SLt Vegyes perir.] | A két felé nyilo kapu ... Felsö két Sorkai vas pipái persellyei meg vagynak [Körtvélyfája MT; LLt].

5. harangalkatrész; o piesă de la clopot; Teil der Glocke. *1821:* A' Harangak Persellyei meg tsináltatásokra vett egy pánt Vasat [Mezőmadaras MT; MRLt].

perselybeli perselyből való; din pusculiță; aus der Geldbüchse. *1746:* Perselybéli kész pénz vagyon d(en) 84 [Komolló Hsz, SVJk].

perselyes 1. ~ *láda/ládácska* perselyláda/ládácska; cutie/cutiuță pentru păstrarea banilor; Geldbüchse/Geldbüchslein. *1657:* festettem nagy pesselyes ladat feketen megis szegezgettem [Kv; ACJk 48b]. *1789:* Vagyon egy fél singes kotzkás Zöld festékes jo vas Sorkas, záros persellyes Ladátska, benne egy kis tojoka Iskotulja [Abásfva U; EMLt].

2. persellyel ellátott (kerékagy); (butuc de roată) cu bucea; mit Büchse versehene Radnabe. *1656:* (Három) rudbeli seregh bontho ... Ezek alat valo 3 kerek perselljes [Fog.; UF II, 104].

3. persellyel készült (kapusarok); (balama) prevăzută cu un fel de inel/cerc metalic; mit Büchse versehene (Torangel). *1676:* csűr mellynek kett vegin vagyon kett eőrőgh deszkas kapuja mindenneknek sarkai vas czapos karikas és perselyes fellyűl vàs pántos [A.szombatfva F; UF II, 761] | Nyilik ezen korczmaház curijara, két tolgy fa oszlopak kőzőtt fa szegekkel szegezett vàs czapos perselies deszkas kapu mellynek felsö reszén vàs pánt vagion [Fog.; i.h. 747]. *1680:* az Csur(ne)k vagynak fa horgon jaro alol pedig Perselyes vas csapos, es vas karikas sarkos negy öregh fa szegekkel öszve szegezet deszkás kapui [A.porumbák F; ÁLt Inv. 31].

4. persellyel ellátott (kapuzár); (zăvor de poartă) prevăzut cu un fel de inel/cerc metalic; mit Büchse versehenes (Torschloß). *1675:* A Várnak[a] ... filegorias kapuja ... mindenik kapunak három három, s mind egj forma, Pesseljes vass zárjai vannak [EFiscLt XII. 1/2. 1. A. — [a]Szúv-on].

perselykarika kapusarok része; o parte a balamalei (la o poartă; Teil der Torangel. *1744:* Kapu torkára való pánt vas persely karika 3. tangyér karika [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

perselyládácska pénz gyűjtésére/tárolására szolgáló záros ládika; cutie/cutiuță pentru păstrarea banilor; Geldbüchse. *1728:* Egj kis persely ladátska [Sszgy; SVJk] | Persely Ladacska nro 1 [Szotyor Hsz; i.h.] | Persely ladacska jo szoros nro 1 [Uzon Hsz; i.h.]. *1752:* Egy persely ládátska [Bikfva Hsz; i.h.].

perselypénz templombeli adomány; banii din cutia milelor; Weihgabe, Geld aus dem Gotteskasten. *1794:* Az Harangokbol, persely pénzböl vagy egyebünnen bé jöni szokott jövedelmeknek végekre járván ezekröl is a' Domest. Consistorium elölt Relatiot tégyen[a] [Kv; SRE 313. — [a]Ti. a kiküldött bizottság].

persenés kidomborodás; ridicătură (mică), proeminență; Erhebung. **Hn.** *1760:* a' persenyés Dombnál (sz) [Malomfva MT; EHA].

perspektíva 1. távcső; binoclu, perspectivă; Fernrohr. *1666:* Viszki Paál ez szérent Harminczadoltata ki hozo jováit ... Pezmas szapant, Violas szapant, perspectivakat, Pezmat, Alkermestt[a] [UtI. — [a]Folyt. a fels.]. *1705:* Onnan lejüvén, látám az úr tornácából a szőlő alatt a kurucokat, hogy ott étettenek, perspektivából is meglátszottanak, jó húsz lóval voltanak [WIN I, 458]. *1710 k.:* Én pedig általmenék Angliába Dover nevű portus és városba, mely szép üdőben meglátszik, kivált perspektivával jól egyik a másikból [BÖn. 583]. *1714:* Fejer fab(a) bé zarrott 3. darabbul állo Perspectiva | Egj futraljb(an) két Perspectiva fl. Hung. 1 [AH 11, 12]. *1768:* Perspectiva 1 Sollare 1 [Mezősztgyörgy K; Ks 23].

Szk: *borított* ~. *1681:* Aszszony Háza ... Fekete boritot perspectiva Nro 1 [Vh; VhU 537, 540].

2. távlati ábrázolástan; perspectivă; Perspektive. *1710 k.:* Úgy jut eszembe, voltunk ekkor cives academiae mindenféle deák circiter kétezernégyszáz, professzor huszonkettő ... egy Nicolaus Goldmannus nevű német öreg embernél ... tartottam collegiumot a civis architectura és perspectivára német nyelven [BÖn. 579].

perspektívás távcsővel ellátott; prevăzut cu binoclu/ochean; mit Fernrohr versehen. *1768:* Egy perspectivás ezüst Mankoju Nád Páltzát[a] [Ks 19/I. 6. — [a]A Bodokról (Hsz) hozott portékák közt].

perspektívum távcső; binoclu, perspectivă; Fernrohr. *1714:* Rövid ezüst Perspectivum fl. Hung. 5. — ... Elephant Csont Perspectivu(m) fl. Hung. 1 // 80 két Perspectivu(m) egjik zöld másik fejér [AH 12, 35].

perspicillum kis távcső; binoclu/ochean mic; kleines Fernrohr. *1714:* két Perspectivu(m) ... Perspicillum egj futraljb(an) [AH 35].

perspiciál szemügyre vesz, megvizsgál; a examina, a cerceta cu privirea; ins Augen fassen, untersuchen. *1595:* Kerik Biro vramat varosul hogy Ez Napokban zollion Marton deak vrammal Az Iktatas feleol, valazzon eo kgme ket vraimatis az tanachbeliek keozzwl kik az Statutiokort Az tanach newet representaliak ... az Iktataskort az harmad Nap alat Az Iozagot Nominanter fiastol Marhastol Connumeralliak ... mindenkepe(n) perspicialliak, Inquiralliakis, hogy onnat megh Ieoven, tudhassak valoba referalnj eo kgmeknek varosul [Kv; TanJk I/1. 249].

persze 1. természetesen; desigur; natürlich. *1593:* Kis Leórinchis per se eskedgiek hogj nem teöltette el ez Betfalúy Peter eo nalla idejet Addigh migh zoúa volt velle [UszT 13/74]. *1737:* a Nms Rf. Ec(c)lánakis p(rae)judicálna, ha Tordai János ő kigjelménel meg-hagjatnék azon(n) Csikó; azért az másod izb(en) extorqueált igereti Farkas Dávid Atjànkfiának per se annihiláltatik, és azonn ló nem hagjatik Tordai János ő kglménél; hanem in vigore marad ez iránt is, elsőbb Testamentaria Dispositioja Farkas Dávid Atyánkfiának [Dés; Jk 488b]. *1740:* a szomszéd Székek és vár(me)gyék vecturainkat fel nem váltván ... ha nem remediáltattik az illyen dolog ezis el pusztittja ezt a vár(me)gyét, mivel nékünk per se fel kell váltanunk a Bánătuşbĕlieket [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. *1837:* Én per se cselédestöl talpon, egész éjszaka [Kv; Pk 7]. *1847:* A' lelkem Anyám pedig küld égy tűretben 6 sing ázur posztot ... per se télí kaputnak valonak [Kv; Pk 7]. *1881:* Csak a sok munka ... meg a bajok ... meg az elfoglaltság ... Persze azt te sem veszed számba, hogy nekem egyedül van annyi munkám, amennyit három hozzád hasonló rest fráter nyögve végez el [PLev. 85 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. magától értetődő; bineînţeles, firește; selbstverständlich. *1756:* Tit Németi István Uram is ... midőn kotzkázott, per se, hogy bizony pénze vólt [Kv; Mk IX Vall. 30]. *1820:* ebböl perse hogy semmi se lesz [M.zsombor K; Somb.].

perszekúció üldözés, üldöztetés; persecuţie, prigoană; Verfolgung. *1590:* exhibealanak az szeken ket leuelet Vrunk eó Naga Somlioj Bathori Sighmund Erdely vaidaêth mellyeknek Continentiaía vala hogy panaszlottak volna aszon eo naganak hogj az Eó lofóy Zabadsagok Ellen az keóssegbeli allapotbeli Embereknek modgiok zerint ado fizetesre kenzeriten(n)i ne kenzeritennek semmi tiztartok, melly mellett aszis uala hogi lofói Zabadsagok Ellen az malefitusoknak perseqútioiokkor megh valatni ne tartosznanak [UszT]. *1602:* Myert hogy az Inctus beosegesen megh bizonittya egy nehany bizonisagokkal, az maga Jobbagin kyweolis hogy az Jwhok vthan valo zerenchie vetesre ez Inctusnak Jobbagy voltanak, eley vezedelme(n) forgottanak az p(er)secutiobanis elseobek voltanak [Kv; TJk VI/1. 603]. *1657:* Ezenközben az csehek rebellálván Ferdinandus secundus római császár és cseh s magyar király ellen s magoknak Fridericust választván királyoknak, mely rebelliót causált az religiónak persecutiója, és azon bántódás lévén Magyarországban is, mind csehek s mind magyarországiak közül valók invitálták Bethlen Gábort is, confugiálván az török portához is | vala is nagy oppressiója és persequutiója az evangelica religiónak [KemÖn. 33, 189]. *1662:* nagy szabadosan megyen vala elébb-elébb a nagy persecútió, vallásbéli üldöztetés [SKr 204]. *1671:* az latrok persecutiojokra tartozzanak ott-is fel-kelni az elébbi Articulusok szerént [CC 62]. *1672:* keservesen érzem ecclesiánknak persecutiojokat [TML VI, 54 Teleki Mihály Bethlen Miklóshoz]. *1721:* Az Malefactorokban kettöt, az kiket el bocsátott volt, reincaptiváltatta, de az töb Malefactorok latván persecutjojokat, magokat ad Dominale forum incaptiváltatták [Mihályfva NK; Ks 95 Csongrádi Farkas lev.]. *1758:* Koszta Mihály ... erőltette a Falut persecutiojára a nevezett meg szaladott Ekéseknek [Kük.; Ks 65. 45. 17g].

Szk: *~t indít. 1782:* Azt az apostolt pedig mondják, hogy Károlyi Antal lenne, aki is mihelyt felséges Mária Terézia megholt, mindjárt Szatmár vármegyében, s nevezetesen Szatmárt az egri püspökkel szörnyű persecutiót indított a reformátusok ellen, tömlöcre, árestomra hányatván, mulctázván őket, úgyhogy sokan meg is holtanak a tömlöcözésben [RettE 418] ✱ *megszűnhetik a ~tól. 1672:* Kegyelmed levelét az hírekkel együtt böcsülettel vettem; ki igaz benne, ki nem, Isten az nyarat adván érnünk, megmutatja ő felsége. Jezabel fejedelemasszony[a] meg szünhetik az persecutiotúl, mert véghez vitte [TML VI, 108 Naláczi István Teleki Mihályhoz. — [a]Báthori Zsófiát nevezték így a protestánsok] ✱ *vkire kalauzolja a ~t. 1816:* (A haramiák) Kis Csulára egy emberhez bé utöttek, azt nagyon meg kinoztak, és meghfosztották, ezenn Haramiak rész szerént Kékesfalviak, rész szerént ott tartozkodnak ... a mult héten oda küldettetett Plajásokat ki kergették, most már találtatott egy Delator, a ki egész birodalmot adott, hogy reájok kalauzolja a Persecutiot [H; JHb Jósika János főispán ir. 37].

perszekútor üldöző; persecutor, prigonitor; Verfolger. *1614:* Az az Istentelen Tamásfalvi János is nagy kegyetlenséggel bírá Marosszéket és az religiónak erős persecutora lőn [BTN[2] 48]. *1666:* vallásunknak első persecutora az felső magyarországi magistratus akar lenni többiekkel együtt, ha Isten csudálatosképen meg nem gátolja őket [TML III, 543 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1710:* Ez a Gyulafi László ... a mi reformáta religiónknak nagy persecutora [CsH 295]. *1776:* Szörnyű és keresztény füleknek irtóztató vádat tett ellenem ez az én Zsigmond nem fiam, hanem proditorom és persequtorom, Bécsben egy Enyedi István nevű agensnek azt adván fel, hogy én a pápista vallást mocskoltam és azért nem adom ki az őtet illető anyai részit, hogy pápistává lett [RettE 363–4].

perszekvál 1. üldöz; a persecuta/prigoni; verfolgen. *1590:* Azalos Thamas ... ha az eo Compositioiat in aliquot sui parte vel in toto nem obserualna ez feleol Meg irt Sententia legyen az eo feyen, Kiwel mynden helyen persequalwan meg foghassak es mint gilkost ... erdem zerent megbwtethessen (így!) [Bönye Sz; WLt]. *1614:* 1595: Szent György-napi gyűlésben Fejérváratt végezének articulust az szegény sabbatariusok ellen, hogy persequálják őket [BTN[2] 42–3]. *1635:* az Czismasiak, ha az eo Czehekben nem allanak, miuelniek szabad ne legyen. Es az Warga Czeh ez ereosseggel elwen, az Czismasiakat ... mivelni nem engettek, hanem Istenben el nyugut Bathori Gabor Fejedelem idejebennis, priuilegiumok szerént persequalvan ezeket [KvLt Céhir. I. 15]. *1671:* Apór Lázár ... a' Kézdi-Vásár-

hellyieket Lemhényi erdöröl, és több szomszéd Falubéliekéröl ... mint az elött ugy mostis háborgatná, igaz úttyokban persequalná, és bé-hajtaná, fájokat és egyéb vélek való javokat el-vévén tsak üressen bocsátaná-el az emberit [CC 41]. *1719:* eddigis ex rancore persequaltak aszt ã kire nagj haragjak volt [KJ. Rétyi Péter lev. Ebesfváról]. *1745:* Lőrinczi Kisanna ... Egerbegyi betsülletes Torjai János nevű emberhez szállására bé kérezvén, annak fele edgjet mássát, ejtzakának idején eltolvajlotta, kiis persequalvan ã Thordai határon ã Kolosi Aknánál utól érte, és nékem mint Tisztnek ã lopott edgjet másokkal edgyütt kezembe hozta [Torda; TJkT II. 38]. — L. még CsH 156, 336, 358; RettE 276.

2. nyomoz, törvénnyel (meg)keres; a urmări (pe cale juridică); (mit Gesetz) suchen, nach jm fahnden. *1641:* Puzta kamarason lako Szekely Marta Legitimus Procuratora altal Jöve eleonkben ielentven hogi ennek eleötte Negiedik eztendőben Tot Ferencz auagi Nemet ferencz hitőtlenől el hagyta ... Ez prima I(n)stantiaja az Eccl(es)ia differallia, azert ez alat kerestesse es ha hol hallhattia persequallia [SzJk 54]. *1679:* Rognai Mihaly ... jurallyo(n) azo(n) hogy ha keze ügyeb(en) lészen azt a lator aszont[a] tehetsége szerint persequallyia teörveny szerint [i.h. 139. — [a]Ti. elszökött feleségét]. *1688:* Tetczett a' sz Széknek hogy Fazakos Janos infidelis boszorkány Felesegétöl Fazakas Katatol divortialtassék et ad secunda vota transmittaltassek, ita tamen hogy jurállyon azon, hogy valahol ennek utanna meg kaphattya, via juris persequallya, az infidelis Boszorkány Asszony penigh ligaban vettessék [i.h. 222].

Szk: *külső fórumon ~. 1644:* Barla Mihaly Proponaltattia legitimus Procuratora altal ... hogi ... az ő felesege tölle el ment ... Deliberatu(m). Tudgia hol vagion mennien utanna es az külseö forumon persequallia hitőtlen el hagyasaert [i.h. 61] ✱ *törvénnyel ~. 1710 k.:* Azt izente[a] a fejedelemnek: Nemcsak nem kérem a gráciát, hanem az Isten ő nagyságát soha meg ne áldja, ha törvénnyel nem persequálja, és ha bűnös lészen, fejét nem véteti [BÖn. 683. — [a]Az emlékíró atyja].

perszekválás nyomozás, (törvényes) megkeresés; urmărire (pe cale juridică); Fahndung, (offizielle) Suche. *1642:* Talala megh bennőnket Nemethiben lako Kis Ilona Legitimus procuratora altal kivanua(n) Absolutiot tölle hitőtlenől el futot Thot Janos neveő Uratol. De mostannis az Eccl(es)ia keresesere es persequalasara igazittia, mert megh az Eőt eztendő nem tölt el [SzJk 57].

Szk: *~ra bocsát. 1641:* Nemetiben lako Kis Ilona, Jöve mi eleónkben, ielentven hogi ennek eleötte harmadi (!) eztendőben Tot Janos neuő ura, Urunk eő Naga hopenszes darabantia hitőtlenől tölle el futot vratol, Absolutiot kiva(n). De az sz. szék el futot hitőtlen uranak keresesere es persequalására bocziattia [i.h. 54].

perszekválhat üldözhet; a putea persecuta; verfolgen können. *1666:* Palatinus uram teljes akaratja az, hogy az mi kegyelmes urunknak ő nagysának nehézségében ejtse Tökölyi uramat ő nagyságát, hogy így annak alkalmatosságával is inkább persequálhassák vallásunkat [TML III, 554 Teleki Mihály Bornemisza Annához] | azért lött az osztozások, hogy oly reménség alatt szerzették volna az jésuiták Rákóczi Ferencznek az Szrini leányát, hogy talám az ő ereje által persequálhatják az mi vallásunkat [i.h. 560 Ebeni István Teleki Mihályhoz].

perszekváltat üldöztet; a dispune/face să fie persecutat; verfolgen lassen. *1664:* El hiszszük mi, hogy római császár ő felsége, mind keresztyén monarcha Magyarországban az religiót nem persequaltatja [TML III, 280 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1710:* Erős parancsolatom lévén mind a generáltol, mind a Guberniumtól, hogy afféle tolvajokat persequaltassak, megparancsolám a székeknek, bottal, fejszével, láncsával felkeljenek, mert egyéb fegyverek nem vala [CsH 369].

Szk: *halálra ~. 1599:* maga az meg holt Rhodák Andras zolgamra rea tamadot, lovarul le verthe, Lowatis el vette, Az uthan gialogh eo magatis vyobban halalra persequaltatta, tolvajt kinzeritetet kyaltani, hogy Iletit megh tarthassa [Dés; Eszt-Mk] ✱ *tisztekkel ~. 1681:* Thasnadi Janos jurallyon azon hogy tellyes tehetsege szerint hütetle(n) feleségét Kegyes Annat az tisztekkel persequaltattyia meg kivannyiuk [SzJk 157].

perszeverál 1. kitart vmi mellett/vmiben; a persevera/stărui (în ...); bei etw. bleiben. *1618:* Eléggé kérém az pasát, hogy ... ő magával beszéljen a követtel, de az pasa soha nem cselekedé, hanem ugyancsak perseverála abban, hogy írja meg ha mit akar s írva adja be [BTN[2] 90]. *1674:* Teczet azért 'a törvény(ne)k hogy pro exemplo alioru(m) az szolgák által az pelenger alá ki vitetvé(n), ighe(n) erősse(n) palczákkal megh verettessék, és ki kialtva(n) haromszor büntetésé(ne)k oka mi légien, ez városrol, seőt mégh ennek határárolis de facto el tavozzék, teőbbe soha az városon s annak hatarannis ne talaltassek, Secus ha itt találtatik, s annál inkab affele czelekedetiben perseveral ... fel akasztatik [Kv; TJk XI/1. 335]. *1705:* mi a hűségben perseveráltunk [WIN I, 508]. *1765:* Murvai kapott fegyverre s ugy hajtotta ki ã Novizánsokat az Házbol, s még Kis Josef hátul menvén, ugy vágott utánna, hogy ha az ajto szemöldekben meg nem akadott volna kardgya, feje ketté hasadott vólna, ezen furiajaban továbbráis perseverálván ... Az utzárais ki hajtotta őket [Torda; TJkT V. 259].

2. megmarad vmiben; a persista; bei etw. bleiben. *1670:* Kovásznai Péter Püspők Ur(am) által conferáltak ã Reformata Káli Ecclahoz egy virágos pohárt melyben van tall. 13. két dutka hijja; ea conditione mig perseveralnak ebben az igasságban, de ha deficialnak ã Reformata Esperess vegye kezéhez [Kál MT; MMatr. 269].

perszeverálás vmiben való megmaradás; persistență, perseverență; Perseverieren. *1670:* Infidelitassal vadoltatik az Aszonj meljet ha el akar bontani, ferjehez redealjon, különben az sok bizonsagok(na)k vallasokat pertinatiajaval abban valo perseveralasaval stabiljalja [SzJk 111].

perszeverálhat kitarthat vmi mellett/vmiben; a putea persista/persevera în ceva; bei etw. bleiben/perseverieren können. *1618:* ha quod Deo auertat, valami disturbiu(m) uagi egeb el tauaztathatatlan obstaculu(m) miat az haz arra residiumianak megh adasa differaltatnek valami keves ideigh, abban vinculu(m) ne legien, de ha Ebben az czendessegbe(n) ... perseveralhatu(n)k az p(rae)figalt Napra ... tartozzanak megh adni [Dés; DLt 340]. *1777:* Ugy hallottam az Atyámtol, hogj itt az Büdös patak mellett a' Büdös Forásnál, hasznos Forásnak gondolván valamely Vakok és Sánták magok Orvaslások végett öszve gyűlvén meg szállottak, kik is mivel hogj három és négj hetekig is ott mulattanak, hogj annál inkább az rosz időkben perseve-

rálhassanak Kalljbákat épitettenek magok(na)k [Szakatura SzD; TL. Bot Ursz (60) prov. vall.].

Szk: *együtt* ~ egymás mellett kitarthat. *1772:* Ez igen jól tanult ember, különösen is, más gyermekei felett, testál nékie az édesatyja s az a szándéka, hogy ne házasodjék, hanem ha megosztoznak is együtt lakjanak s holta után amije marad az öccse succedáljon benne. De nem tudom, hány zsákkal telik, mivel ez az Mihály jó accuratus, takarékos, vagy inkább fösvény gazda és szűkön költő lévén, György pedig nem annyira, alig hiszem együtt perseverálhassanak [RettE 279].

perszeveráns egyezséget megtartó; care respectă (o înțelegere); (Vereinbarung) respektierend. *1758:* A fen meg irt Relictanak s két Fiainak Tar Jánosnak és Andrasnak, Attyakrol Testvér Báttyakkal és ez Relictanak mostaha Fiaval Tar Gergellyel mi elöttünk ... meg edgyezvén ... kezeket bé adák ... hogy ha valamellyik ... ezen szép Atyafiságos edgyezést violalna az perseverans fél az violans félen, vagy feleken Ötven Magyar forintakat exeqvalhassan ezen Levelnek erejével [Asz; Borb. I].

perszisztál helytáll; a persista, a rămîne neclintit; bestehen. *1670:* ő felsége ... iratott minden vármegyékre egy manifestum forma parancsolatot, melyben sub poena notae infidelitatis parancsolja, hogy az kik Rákóczihoz hajlottak vagy inhaereáltak, azok redeáljanak az ő felsége hűségére, az kik penig Rákóczihoz nem hajlottak volt, azok persistáljanak hűségek mellett és az ő felsége banderiumjával viritum conjugálván magokat, minden gratiáját igíri ő felsége is [TML V, 244 Ujhely Pál Teleki Mihályhoz].

Szk: *tisztében* ~. *1677:* Ha mely Fiscalis Tiszt valakik ellen potentiát patrál, azon Tisztiben citáltassék ... azon Vármegyének Törvény Székire az hol a' potentia patraltatik, ha addig Tisztiben persistál [AC 187].

perszolvál ki/megfizet; a plăti/achita; aus/bezahlen. *1719:* En Czegei Vass Miklos alkudtam es vöttem hitelben Sogor Uramtól Lengyelfalvi Orbán Elek Uramtol egy szarvas szőrű Spanyol faj paripát Tizen nyolcz Arannyon assecuralván ... hogy osztozás után becsűlettel persolvalom eő Kegyelmének [Mezőméhes TA; WassLt]. *1752:* ă falu hotárával, és az hól az Maga emberei ökröi is ... pascuallottak sok szegeny lakasok(na)k, és azak közül az M Ur Sellérej ökreyis abigaltottak 28. darabig valot Sárdra ... ha ... constalna hogy tilalmosból hajtottak az hajtópinzt had adgyak mutossák az infernált kárt becsűltessék meg s azt tartoznak persolvalni [Borbánd AF; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

perszóna 1. személy; persoană; Person. *1606:* Deliberatu(m). harmad ezten nap sistallja az Euictort es Euictrix personakot legitime az J. [UszT 20/347]. *1634:* nem az helyhez voltam, s vagiokis addictus, hanem az Iesuita szerzethez, es abban valo personakhoz [WassLt 73/1 Cegei Vass János végr.]. *1645:* Mw Ferteodi Janos Angialosi pro tempore Nemzetes Beldi Janos es Beldi Pal vramek(na)k Bodolai Porkolabiok, es Istuan Deak Szenthiuani Nobiles ez dologban keozul eligált personak [Hsz; BLt 7]. *1650:* Erkezenek Szekely Hidrol Valami szabadosok Eött persona Hoztanak ide penzt [Kv; Szám. 26/VI. 360]. *1661:* Miuel az orzagh minde(n) tiz tiz personara egy egy keoböl lisztet limitalt ... az houa kiuantatik el szalletathassa [UszLt IX. 75/37 fej.]. *1700:* a' kiknel most ollya(n) földek vadnak pacifice birjak s colalhattyak Sz. Marton napra az arendajat megadva(n); ha penig ... arendajat ... meg nem adnak a' tunc azo(n) Embertül in perpetuum elvitessek es adassek oly bene merita personanak a ki meghatarozott Arendajat megadgya azo(n) terminusra [Dés; Jk 310–1]. *1776:* ă Copulálando Mlgs Personák[a] [Mv; GyL. Em. Tompos franciscanus praesidens (55) vall. — [a]A grófi menyasszony és vőlegény]. *1813:* Le tett hitem Után valhatok annyit, hogy özvegy Ujvári Sámuelné Foglár Klára Aszszonyt bizonyos hibájáért a' Czéh degradáltatta volt a' maga hellyéröl 3rom personával alább[a] [Dés; DLt 22. — [a]A piaci árulóhelyen].

Szk: *autentica* ~ illetékes személy. *1705:* Teleki Sándornak az úr izenetire megengedte a generális, hogy a gyermekét, aki in agone van, két authentica persona előtt megnézhesse [WIN I, 441]. *1721:* A Korcsomakon ... el korcsormarlott 4 hordo borok hordai authentica Personak előtt merettek meg [Dés; Ks 26. XIV. 1]. *1763:* no már melyik szován nyughatik meg az Biro néki, azoné inkább a' mit ő obiter mások kérdesere felelt, vagi azon mellyet akkor mondott, mikor serio authentica Personák által examinaltatott [Torda; TJkT V. 154] ✱ *eklézsiasztika* ~ egyházi személy. *1671:* Azzal az jussal ne(m) elhet az Incta, mellyel az teőb indubitata Ecclesiastica personák szokta(na)k élni, mint hogj külső magistratussnak bottia alatt, ez varosi territoriumon az városnak usussaval fructussával élődik per hoc az mely magistratusnak alatta s inspectioja alatt eleődik, azon magistratusnak is forumát kel forumának agnoscalni [Kv; TJk XI/1. 166] ✱ *impura* ~ tisztátalan személy. *1628 u.:* ellenem iambor szemeli ellen mint ollian Jmpura personanak zouait megh ne(m) halhatna(m), sem en maga(m) halgatni ne(m) akaro(m): hanem tegie iamborre magatt azt kiuano(m) [SzJk 33] ✱ *infámis* ~ rosszhírű személy. *1597:* Myerthogy az Actor bizonsagy egienessen mutatnak chiak az orw azzonnak fogsagabeli vallasara ... walamy nylwan valot ... az captiúúshoz nem bizonytot, az teorweny simpliciter az azzony vallasanak vgimint infamis personanak semmi helt ne(m) adhat [Kv; TJk VI/1. 5a] ✱ *mizerábilis* ~ szánalmas/szánni való személy. *1673:* Legh elsőbenis consideratioban véven ezen nevezet árváknak mind ferfi s leány agon levőknek igje fogjatcsagokat, nem annyira nezhettűk s viselhettük előttünk vigorè az Decretum continentiajat, mint az hogj mint miserabilis personak, arvák, az menyiben lehetet legjenek rezesek attjoktol maradat jokban illendőkeppen egjarant [Marossztkirály AF; IB]. *1746:* Admonealtatta volt az A. ő kglme ab offo az It azért hogy à feleségit el tsapván, interea mig Papok előtt decidalodik dolgok intertentiojárol providealljon, mivel miserabilis és erőtelen persona lévén félő ne hogy éhel és hidegel mások kerte alatt meg halyon [Torda; TJkT III. 94] ✱ *nobilis* ~ nemes személy. *1675:* My Baczy Peter Zagoni Nobilis persona, es Saska Mihali hwteos polgár [Zágon Hsz; BLt 4]. *1782:* 11-mus Testis. Donat Debora Nobilis Persona Aor. 34 [Szörcse Hsz; HSzjP] ✱ *privata* ~ magánember. *1579:* Ertyk eo kegmek az vrunk eo Naga paranchiolattyat ... az vallato zemellyeknek feierwarra valo menety felöl, vgy wegeztek eo kegmek hogy Byro vram eo kegme zereztesse(n) zekereket az zemelyek ala ... Miert hogy vrunk dolga ez, nem valamy privata personae [Kv; TanJk V/3. 192–3]. *1671:* A' Száz Atyánk-fiai részéröl concludaltuk Nagd consensussábol hogy bizonyos casusokon kivül ő kegyelmek közzül privata personák imme-

diate táblára ne evocaltatnának [CC 50]. *1744:* az paraszt emberek ellen, akár Communitas légyen, akár privata Personák, nints más Competens forum, hanem a' Nemes Vármegyének Filialis Széke, melly vulgo Ispán-Székinek szokott hivattatni [WassLt Czegei Wass Ádám kezével].

2. birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; mit possessivem Suffix: saját személye, saját maga; propria persoană; er/sich selbst. *1710 k.:* Én menék Telekihez, ki azon kapu felett való felső rend házakat bírja vala, úgy tetszik, még asztalnál ül vala. Mind ő, s mind a munkában conscius vendégi jobban tudták personájokat ágálni a fejedelemnél, legkisebb gonoszt sem tudék észrevenni, szinte úgy tractáltak, mint azelőtt, és ott töltém az üdőt egy darabig [BÖn. 681]. *1744:* Eö Exja Mgs Dominus Terrestris Personaja, vagy Possessioja, és jurisdictioja ellen akárki machinalodnék, tartozik a' Dominalis Tisztek(ne)k ... késedelem nélkül denuncialni, hogy in tempore Corrigaltathassa az effélékből Származó egyenetlenséget [Déva; Ks 78. XIX. 1]. *1752:* az én Personamal inkáb hiszem az alatom való Tisztek igen keveset gondolnak tsak inkáb hiszem sántikálnak s mástól várnak nemis lesze(n) ebben az Joszagbanis jo directio mig valamellyikűnket de toto nem cassaltattyak [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

perszonálé személyzet; personal; Personal. *1786:* Én valamiképpen hogy egy betüt sem irtam volt sohova is, szerencsémnek mozdulása iránt, vgy a Tábla Personaléjábol kiis maradék, ha csak Fö Bironak nem hadnak ... talám ugy is járak vélle mint regen Bethlen István az Erdéllyi Fejedelemséggel, kiis csak az szerencsére, és maga jo érdemeire bizván magát szépen el cseppene tölle, s Rakoczi György üle a polcra [M.régen MT; DobLev. III/615. la Szántó Sándor lev.].

perszonális I. *mn* **1.** személyes, személy szerinti; personal, personalicesc; persönlich, die Person betreffend. Szk: ~ *inszurrekció* személy szerinti hadbaszállás. *1666/1701:* De az mint kivánnyák eö kglmek[a], hogy tempore Expeditionis Bellicae, personalis insurrectiora ne kénszerittessenek, az aránt láttatnak eo kgek az idök(ne)k s az dolgok(na)k praescribalni, mellyek(ne)k egyedül az Mindenhato I(ste)n parancsolhat [Kv; KvLt I/188. — [a]A kolozsváriak] ✱ ~ *jobbágyság* személy szerinti/személyes jobbágyi állapot. *1796:* Hijába reproducalja itten az All Peres Ur azon Leveleit ... a' mellyekkel azt akarja bizonyittani hogy a' Torotzkaiaknak Privilegialis szabadságok ezen Leveleknek ereje által mortificaltatvan, és ők örökös Jobbágyság alá esvén, ma már a' kereset alatt fenn forgó Levélhez a' Fell Peresnek semmi actioja nem volna; mert valamint ezen Levelek által a' Torotzkaiak elébbeni szabadságok mortificaltatott, vgy ezen Levelekis az 1791béli Novellaris Articulus szerint, nem tsak mortificaltattak, hanem egészszen el tőrőltettek a' Personalis Jobbágyságrol szollo minden Haza Törvényeivel együtt [Mv; TLev. 5/16 Transm. 34 tábl.] ✱ ~ *komparíció* személyes megjelenés. *1634:* Kakoni Ersebet Azzoni, mostan hazaia kivól exiliomba(n) leven, es az z. zek eleőtt Legitimus Procuratorokat is nem Comparealhatua(n), sem peniglen Haller Peter vramnak mellette szolni nem engedtettven ... az Z. zek ... megh nemitotta auagi varia az I(ncta)nak personalis Comparicioiat, auagi menien oda, ă hol personaliter contendalhat velle [SzJk 43]. *1736:* Az A ő kigjelme[a] ratione Officii az It keresi Paráznaságért, amint Citátoriájáb(an) p(rae)tendállya; de nem tészi fel Nős paráznaé; vagj nötelen ... az holott pedig tudni való, hogy a Nös parázna mindenkor fejére kerestetik; a Nötelen pedig Nem ... a Nös parázna mindenkor personalis Comparitiora Citáltatik ... a Nötelen pedig nem ... azért ... homályos az is, illet valaé personalis Comparitiót vagj nem [Dés; Jk 217a. — [a]A város hadnagya] ✱ ~ *kontribúció* személyes adózás. *1703:* nemellyikűnk mind az Personalis Contributiok miatt, mind az Koborlo Kuruczok miat s másként is elége megh Romlotunk [Fog.; Utl] ✱ ~ *prohibició* személyes eltiltás. *1734:* a' mi illeti az A eo kgl(me)töl allegalt 20 Titt. az ide impertinens, mivel az ha meg olvastatik jol, szollot régenten az ország Tablaja előtt valo Personalis Prohibitiorol az holott harmad napon mingyárt a' Prohibitio mellet personaliter, és nem per Procurator(em) tartoztanak Comparealni [Aranyosrákos TA; Borb. II].

2. ~ *rezidencia* saját lakhely; locuință proprie; eigene Wohnung. *1677:* a' laesa pars a' potentiariust keresse a' kártételért juris ordina, vagy ot az hol personalis residentiaja vagyon [AC 187].

3. személyeskedő; plin de aluzii ofensatoare/răutăcioase; anzüglich. *1759:* igyekeztem, hogy efféle personalis Injuriák ... concilialtathatnának, de minden igyekezetem gyűmöltstelen volt [Mv; Told. 42].

II. *fn* **1.** személynök (a király személyét képviselő közjogi főtisztviselő); reprezentant al regelui; Vertreter des Königs. *1666:* Kaszony pater ellen, az mint inquisitiot írnak, úgy az cancellariusságtúl is elesett, mivel cancellariusnak Szegedy Ferenczet a posonyi praepostot tették. Personalisnak pedig Szakmárdy Jánost, egy horvát nemes embert, tettek [TML III, 599 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. *1704:* a kurucokat az őfelsége Heister generál alatt levő hada odafel, a Dunán túl megverte volna, akik is látván, hogy meggyőzettek, tízezeren magokat letötték, Csáki Mihály, a personalis veje lévén első a kurucokkal [WIN I, 91].

2. személyes képviselő/megbízott; reprezentat, persoană autorizată să reprezinte pe cineva; Vertreter. *1746:* Rusz Mihály, nem hogy maga homagialis obligatioja mellett az Bironak adsistalt volna, söt bestelenséggel illette, mocskolta s fenyegette ... Azért tettzet a Törvénynek, hogy Orosz Mihály a Bironak Farkas Vaszilynak mint az Dominus Terrestrisek Personalisának bestelenitője mocskoloja, és Jnvasora cum fl. hung. 12 büntetessék [Dés; DLt Liber Inventationis]. *1790:* Valamikor ă Szőllő Bíro a' Szőllők állapattya iránt valamelly időre hagyást, vagy Gyűlést botsát, azt rendre egyik Háztol a' másikhoz hirré tenni vagy el mondani tartoznak s, a rendelt Hellyre, az hová a Gyűlés botsáttatatt minden Szöllös Gazda vagy Personálissa elő mennyen [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 76]. *1794:* Tessék azért Nsgd(na)k, az Vraknak és Aszszonyok(na)k magok Personalissai által Dictor(um) terr(arum) arabilium facie in ipsso Die Ovo megi jelenni [Ádámos KK; JHb XIX/42].

perszvadeál 1. rábeszél/bír vkit vmire; a persuada, a convinge pe cineva să facă ceva; jn von etw. überzeugen. *1600:* A Három széki székelység jő ... eleikbe küldtünk és persuadealni akarjuk omnibus rationibus, hogy az Aranyos székiek nyomát kövessék [SzO IV, 137]. *1745:* Illyen actiom vagyon az I. ellen ... az édes Attyát ... szép és hitető beszédekkel kőrül vévén ... mesterséges és álnok beszédekkel magához allicialvan persvadealta, hogy ... már meg öregedett beteges állapottal lévén ă mi kevés pénzek va-

gyon ... ő Kglme gondgyat viselné ... mint édes Léányoknak hitelt adván, többet két száz forintyoknál keziben adtanak [Torda; TJkT II. 36].

2. tanácsol; a sfătui cuiva ceva; raten. *1591:* Keomywes Mihaly vallia ... mikor fejerdine teob Azzonjemberekel ez telbe lakoznanak, oda Ment volt Grasznehoz Chiszar Tamas, Megh fogta ... a' Monyat, es vgy p(er)suadealta Grasznenak, de bar hozza Meny, Mert vagyon [Kv; TJk V/1. 115]. *1619:* tudom, írt Nagyságodnak az német követ persvasiója felől, hogy Jenő dolgát adománnyal kellene nyomni, nekem is Startzer uram sok szóval persvadealja azt | több német uraknak tavalyi nyárban persvadeálja vala Vác megadását [BTN[2] 192, 288]. *1657:* Megmutogatván azért az alkalmatlanságokat, ellenben az megerősödésre való hasznokat, persvadeálá néki, és elvégezék az hátraszállást | persvadeálám Csákinak, inkább írná meg az fejedelemasszonynak, hogy kedveskedjék valamivel néki [KemÖn. 72, 122]. *1710:* Annyira persuadeálta vala a vezérnek Thököly a dolgot, hogy mindjárt küldött a fejedelemhez, megizenvén, Teleki Mihályt adassa kézhez [CsH 163].

3. elhitet vkivel vmit, meggyőz vkit vmiről; a convinge pe cineva despre ceva; jn etw. glauben lassen. *1763:* azon injuriose bestelenitő huntzfutozásival sem adhatta ki maga egész mérgét, hanem imitt amott Infamisnak, Kujonnak, Perjurusnak, hohérnak, gyilkosnak hirdetett, hirdet, és mások(na)k persvadeállya, hogy velem emberséges embernek nem szabad társolkodni, semmi uton modon [Nsz; Told. 33/22]. *1770:* A többi tisztek is új emberek lévén, nem tudtam persvadealni a dolgot s efelett bizony egyben kaptam vélek [RettE 244].

Szk: *~ja magával* elhiteti magával. *1773:* Azt is persvadeálták volt magokkal, hogy őfelsége azt parancsolta, hogy minden földesúr a napszámot mennyit dolgozik, fizesse meg neki [i.h. 305].

perszvadeálhat rábeszélhet; a putea convinge/persuada; überzeugen können. *1740:* A Vice Tiszteket örömöst meg marasztottak, azok ugyan nehezen marattanak, hanem az Maros melyéki feö Birot némelyek, de nem igen sokan, nem akarták meg hadni, de job resze annak meg maradàsàra is rea állat, az Tiszteketis remuneraltuk, Inspector Commissarius (!) pedig eppen nem tehettem, s nem pervàdèàlhattam, noha különösönis eleget tractaltam vélek [Déva; Ks 99 Kornis Antal lev.].

perszvadeáltat 1. rábeszéltet; a dispune cuiva să determine pe cineva să facă ceva; überzeugen lassen. *1657:* Confluálódván azért az ország azon Tábori gyülésre, subordináltak másokat is, de kiváltképpen Fekete Lőrincet, ki jó német lévén és az fejedelemasszonynak is meghitt embere, ígírvén jószágot is néki, ha végbenviszi, persvadeáltatták, hogy búcsúznék el sponte a fejedelemségtől [KemÖn 126–7].

2. elhitet; a face pe cineva să creadă ceva; glauben lassen. *1764:* gyültenek volt Háromszékből, Gyergyóból és Csíkból feles székelyek az hegyek közé egy bizonyos helyre. Kikhez is követet, Bors Lázárt, küldvén a commissio oly instructióval, hogy a lejövetelre őket adigálja és velek persvadealtassa, hogy nem lészen bántások [RettE 160].

perszvázió 1. rábeszélés; persuadare, convingere (prin insistenţe); Überzeugung. *1618:* De az egy dologról, Kegyelmes uram, Nagyságodtól akarnék instruktus lenni, ha az Nagyságod bölcs ítíleti accedál: ha ezek felől való persvasióval innet kellessék-é, s illik-é nékem vagy az Nagyságod bölcs tanácsit és az országban levő förenden való uraimat informálnom? [BTN[2] 110]. *1676:* Hiszen nem vagyok én olyan felettébb való consideratióra és félelemre méltó nagy ember; noha ha az volnék is, ártatlan, büntelen itt tartani ugyancsak vétek volna; de a persvasio az aránt nem bánt, ha mások hírem nélkül s kedvem ellen olyan formidabilis nagy emberré nem tésznek [TML VII, 238 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

2. meggyőző erő; persuasiune, putere de convingere; Überzeugungskraft. *1743:* Vajha édes Ngos Vr(am) a' Cicero ikesen szollásával Vagy pedig az Orpheus köveket fákat demúlcéáló persvasiójával birhatnék ... de az illjen simplex Créátura mint én vagyok kúnyorálni sem tud hathatos képpen [A.csernáton Hsz; ApLt 5 id. Cserei János Apor Józsefhez].

perszvazus meggyőződött; care este convins de ceva; überzeugt. *1760 k.:* Noha bokroson, és tsoportoson a' Sok roszsz hirek a Mlgs Groff Exponens Vrnak is örökös szomoruságára Ngod ellenn nagyon megtódultanak, és tsoportosodtanak; de a' Groff Vr még is egészszen Ngodhoz való Atyafiságárol persvasus lévén hitelt nem adhat, igaz hogy valahol ... lett eljövetele ... a' roszsz hirrel mindenütt bövölködnek [TKl gr. Teleki Ádám kezével].

pertentál megpróbál/kísérel; a încerca, a căuta să facă ceva; versuchen. *1719/1761:* A NEnyedi Piacz szerben ... lévö Hazat Néhai Czegledi Szabo Mihály Vr Relictaja Nenyedi Sára Asz: se egy, se más vtan modon abalinealni ne pertentálja, se semminemü p(rae)textus alatt [Ne; DobLev. II/329. 11a]. *1722:* F. Kapit(ány) Ur(am) árultat Havasalföldi Bort ... én admonéaltatta(m) ā Görögöt két Nemes ember által hogy ne pertentallja árulni ... de csak illudálnak ezek már engemet, mint az első világbéliek Noe Patriarchat [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1737:* A Nms Varos sokszori Protocollatioinak tenora 's vigora tarttya, hogj Mészáros atyánkfiai a szarvas marha hust Cum Den 2 :/: 2 árúllyák ... mind azáltal mostan(n)is húsokat fellyebb árúllyák, mint annak limitatioja vólt ... most azert, seriò impingáltatik, hogj többször a Nms Város Consensussa 's hire nélkül olly dolgot pertentálni ne merészellyenek [Dés; Jk 479a].

pertentáltatik megpróbáltatik; a fi încercat/tentat; versucht werden. *1741:* Noha a' Nemes Város Concludált vala arról, hogy ezen Esztendöb(en), illyen nagy ô borok szükib(en) és a' quartélyosnak is parancsolattya urgeálván, hogy Magyar-Országi ô bort árultassunk, ehez képest kezdettünkis idegen ô borokat árúltatni; mely más privatusnak absolutè meg-nem engettetett; mind azonáltal, Tktes Dioszegi Mihály atyánkfián(a)k ... azon egy meg-tiltott hordo ô bora, fel szabadittatik és meg engettetik ö kglmének ki árultatni. Úgy, mindazon által, hogy annál többet kiárultatni teljességgel meg-nem engettetik ha mindazáltal pertentáltatnék, a Nemes Város maga authoritása szerint, az hordo fenekének kivágattatását maga kezén fogja tartani (így!); másnak pedig Senkinek, indifferenter, hogy idegen sem ô; sem új bort árulhasson 's árultathasson meg-nem engedtetik [Dés; Jk 550].

pertinácia engedetlenség, makacsság; nesupunere, îndărătnicie; Ungehorsam, Hartnäckigkeit. *1670:* Infidelitassal

vadoltatik az Aszonj meljet ha el akar bontani, ferjehez redealjon, különben az sok bizonsagok(na)k vallasokat pertinatiajaval stabiljalja [SzJk 111].

pertinencia 1. hozzátartozandóság, birtokhoz tartozó kiegészítő részek; pertinenţă, dependinţe; zu einem Besitztum gehörende ergänzende Teile. *1579:* Te neked penig semmit ne(m) Attak Kisfaludj hatarba(n) hanem Bozzazegbely Rezt, az eo hataryban valo pertinentiayaual, es ne(m) Birhatz te semmit az Kisfalwdj hatarba(n), mert ne(m) vagy donatarius benne, semmy keozeod sinchj hozza [BálLt 79]. *1600:* Tarchafalui Marton deakne penzen weött wles helet, kin hazais wagio(n) zanto feöldiwel, zena fwwewel, es egyeb pertinentiaiawal foglaltak ki hatalommal teörweny nelkol Boros Peter, Boros Ferencz, Kapitan wra(m) megh zabaditotta Marton deakneth [UszT 15/212]. *1640:* biruan az Anak zwle Attia Vduarhazat, ahoz valo pertinentiakkal, vgmint zánto feoldel, zena rettel Erdeouel, mezeouel eggiwt [Mv; DLev. 5]. *1677:* a' szeginységet ... ne terhellyék; házoknak telekit, udvarokat, ahoz valo pertinentiakat meg ne hánnyanak | Huszt Vára minden pertinentiaival, es minden jövedelmével, s' a' Só Aknával edgyüt, ötven ezer aranyban inscríbaltatot, a' Néhai Tekintetes és Nagyságos Groff Bethlen Istvánnak, és maradékinak [AC 134, 148]. *1679:* Ki menvén ezen darab puszta helynek oculalasara, Semminemű pertinentiak nem lévén hozza, az helyis kicsiny, harom forint Taxat adhat tűle, és harom nap az szőlőben dolgozhatik [Vh; VhU 461]. *1711:* Mind ezeket az jobbágyokot pediglen fundus, és pertinentia nélkül adák [Altorja Hsz; Borb. I]. *1717:* Suki Laszlone, Sarosi Khristina Aszszony(na)k juta(na)k: Kis Saroson Palffi Ferencz egy fiavál, hazaval, pertinentiakot adván illendő keppen hozza [Kük.; DobLev. I/108]. *1760:* az Falunkban lévő Három telekeket hozzá tartazó minden pertinentiakat 200. Magyar forintakon Zállagasitatta [Árpástó SzD; BK].

Szk: *belső ~. 1743:* Simon Peter Vram Jószága maradot minden külsö, s' belső pertinentiajaval Simon Kata Aszszonjra [Kökös Hsz; Kp I. 148 Sam. Sigmond (65) pp vall.] ✱ *fél ~. 1765:* en fel session lakom és fel pertinentiat birok [Balavásár KK; Ks 18/LXXXVIII. 13] ✱ *külső ~. 1681:* Borbereki hazokat ... hozza valo külsö pertinentiakkal eggiütt ... adák örökösön es megh hihatatlanul Incedi Pal Ur(amna)k ... negyven magyar forintokert [Alvinc AF; Incz.]. *1690:* ezen örökseget ... veve meg külsö pertinentiak nelkül Kovasznai Janos Pap Uramtul [Makfva MT; DLev. 3. XXXIA. 25]. *1722/1814:* Kezdettünk az külső pertinentiáknak osztásához ... Lábokra vagy Szakaszokra szaggatván, kinek kinek nyil czedula vonással e szerént osztottuk a' mint következik [Kisjenő SzD; BetLt 1].

2. tartozék, szerelék, alkatrész; accesoriu, piesă componentă; Ergänzung, Bestandteil. *1635:* Malom No. 2 Egi egi kerekre mellyekett nehai Miko Ferencz Uram epittetet. Edgiket az falubeli emberek hatarara feoldere, masikat ismegh az Boerok földire. Az malom penigh mindenik, minden pertinentiaiual kesz minden bontokozas nelkül [Mardzsina F; UF I, 377]. *1656:* vagyon egi leövö szerszam, kinek vasas tengellje, vasas agia ... egyeb hoza tartozando pertinentiaival edgyüt [Fog.; UF II, 104]. *1676:* egi eőregh négy nyilásu onban foglalt üveges ablak, hozzá való pertinentiaval [uo.; i.h. 709]. *1677:* Vas verő ház ... Vagyon az kő kémény mellett fúró tartó szék minden pertinenciaival Kettő no. 2 [Madaras Cs; CsVh 50].

pertinenciás hozzátartozandóságokkal járó (telek); (telechi/loc de casă) cu pertinenţă/dependinţe; mit Ergänzungsteile. *1752:* Vadnak ... három Puszta Telkek 1. az az pertinentiatlan Cir. harmod rész puszta sessio ... 3. Az az pertinentias egész, de puszta sessio [Bábony K; JHbB].

pertinenciátlan hozzátartozandóságok nélküli (telek); (telechi/loc de casă) fără pertinenţă/dependinţe; ohne Ergänzungteile. *1752:* Vadnak ... harom Puszta Telkek 1. az az pertinentiatlan Cir. harmod rész puszta sessio [Bábony K; JHbB].

pertli, perkli (keskeny) szalag, pántlika; panglică (îngustă); (schmales) Bändchen. *1817:* Vett 6 Sing pertlit [Mv; DE 3]. *1829:* Perkli 48 5/8 Sing 6 Rf [Kv; BLt 12 kv-i dolgozóház nyomt. szám.]. *1839:* viselt kék nadrágot fekete perklivel [DLt 893 nyomt. kl]. *1845:* Hét Csomo perkli [Dés; DLt 1388]. *1860:* Atillaba zseb tétel //50 ... 1 darab Czérna nadrág átalakitasa f. 2 ... fejer pertli és topanka Schlingli hozza f 4 [Kv; Újf. 1].

pertraktáció megtárgyalás; pertractare, dezbatere (îndelungată); Besprechung. *1837:* (A) Czéh mestereknek, a Czéh pénzei, s minden jövedelmei pertractatiojárol készitet számadásaik meg visgáltassanak ... a Czéh mesterek, a gyűlesből ki léptettettek, s jelenlétek nélkűl közönségesen meg kérdeztettek ha nem lenne é valamelyi Tagnak valami észre vétele mind a perceptiokra, mind az erogatiokra nézve [Kv; ACSzám. 114].

pertraktáltatik megtárgyaltatik; a fi pertractat/dezbătut; besprochen werden. *1737:* Az mikorra is az eddig tött alázatos Instántiánkra s remonstrationkra lett Resolutioi eö Felségének el érkeznek és az Haza dòlgai azok szerént pertractaltatnak ... comparealni el ne mulassa [ApLt 1 a gub. Nsz-ből].

perturbátor háborgató; perturbator; Störende(r). *1763:* Az I ... minden lármát eczakai torbézlást kialtozást, eczakának idején véghez vinni nem atollat, hasanlo lármával városunkan lévő egj bor czégért violenter el vitt ... mely czégéres dolgaiért, mint tranquillae noctis perturbatort erdeme szerént meg buntessék [Torda; TJkT V. 178].

pervàta, porváta árnyékszék; closet, latrină; Abort, Klosett. *1585:* Varro Casparne vallia ... hogy fel hozak A perűatabol a' giermeket, de semmi ruha Ne(m) vala raita hane(m) a' Massaban vala, es Akor vęreh Nem Indula [Kv; TJk IV/1. 454]. *1587:* Az Kyraly wczay Swteo hazrol walo Keolchyegh. 6 January hordattam ky az Saletromot az porwatabol Tyz kaddal attam harmatol f. 1 tezen f. 3 d. 33 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 7 Zabo György isp. m. kezével]. *1597:* Nagy Mihalne ... wallya ... az leanka mind megh bezelle hogy egizer az porwatab(an) mazzor az mayorba arczal le boritotta s vgi bant velle [Kv; TJk VI/1. 102]. *1630:* (A leányról) hallotta(m) azert, hogj igen szepleös de nem tudom miteöl volt, Ezt hallotta(m) ... teöle hogi halua let az giermek ... eö maga vetette az porvataba [Mv; MvLt 290. 192a]. *1632:* azt mondod hogi poruatat akarok czenaltatni az kamoraban [Mv; i.h. 66a]. *1647:* az eoregh haz ... ebbeol nylik egy peruatara egy festet, tolio zaru, kolczu aito [M.királyfva KK; BK 48/16]. *1787:* Vagyon égy Civilis Joszág ... hátul egy pálinka főző házzal ... égy sza-

lonnának valo Deszkás Kamarával ... s.v. Pervátával egyetemben [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 1]. *1832:* A Perváta 1 Rfr [Szentmihálytelke K; HG 33].

Szk: *~vá csinál* beszennyez. *1662:* A templomot istentelen vitézeinek ganéjával megundokítani, pervátává csinálni ... nem iszonyodott[a] [SKr 108. — [a]A vitézlő Lónyai András].

perváta-szék, porváta-szék árnyékszék; closet; Klosett. *1584:* Esmeg az eskolában az pervata zek fellet chinaltatwk meg az heyazatyat weottem 10000 zeget tezen f 4 d 30 [Kv; Szám. 3/XV. 11]. *1589:* Az Proúata Zeket az foghaznal hordotak ky 18 Kadal atta(m) ... f 5 [Kv; i.h. 4/VI. 20 Stenzely András sp kezével]. *1618:* az külső perváta széket, ki szép deszkával vala csinálva, az szolgái egy darabig béégették volt [BTN[2] 103]. *1656:* Ezen pitvarbol szolgál ki az kül fütteö kemencze szaja eleött egy füsteöllö keö kemenj meli keö kemeni elött nilik be egy pervata szekre bal kez fele vas sarkon panton forgo retezes retezfejes ajto, meliben egy embernek valo üleö szek bene [Fog.; UF II, 130]. *1788:* égy magassan fel emelt Porvata Széket epittetvén Szándékozom a felső Házaimbol azonn Porvátára járo tornántzot vagyis follyosot is epittetni [Kv; Pk 3].

perverzus rossz természetű; pervers; pervers. *1763:* Teleki Sándor ... minthogy excessivus és perversus ember volt, rosszul élt vele holtig [RettE 156. — [a]Halász Borbárával]. *1778:* tudom azt hogy Etzken Miklos Perversus Ember volt, mert Az Atyának maga Excessussai miat gyakor izben sok károkot tett [Albis Hsz; BLev.].

pervesztigál kinyomoz/fürkész; a investiga; fahnden. *1781:* A Birs almáfán fellyül ... a' mely Epittéseket ... láttunk, azokot curiosè ... pervestigálván aestimaltuk ... Tizenöt M. forintokra Mely szöllön tett Epittésének ... vehetné hasznát, ha továbráis Cultiválhatná [Ne; DobLev. III/ 559. 1b].

pervien kelmefajta; un fel de ţesătură; Art Stoff. *1861:* világos drapszin Peruvien fain [Kv; LLt]. *1862:* fekete pervien ... uja bélés [Kv; LLt].

pervolválgat átolvasgat; a citi/parcurge; durchlesen. *1821:* éppen a Periodusba jövén a Transmissiok a' kezembe noha már pervolválgattamis nagyobb részbe, mind azon által még az Appellandi ratiokat tökélletesen el nem kèszitettem, s az utasittásomnál fogva tsakis a Divisionalis perbe kelletett volna ezt elkésziteni [Mv; Pk 2].

perzsa I. *mn* persian; persisch. *1618:* azhol Perzsiának metropolisa vagyon, hol minden perzsa fejedelemnek temetőhelyek vagyon, szinte addig ment el az vezér, és annak ótalmára nollevelle, religiója tartása szerént elő kellett jöni az perzsiai királynak [BTN[2] 150]. *1619:* Ma die 10 Februarii jutott ide az perzsa követnek precursora, azki szállást is készít [i.h. 227].

II. *fn* perzsa ember; persan; Perser | perzsa nép; popor persan; persisches Volk. *1614:* Ez időben az fővezért császár a perzsákra nagy haddal küldvén, maga helyébe kajmekámnak hagyá Giurcsi Hadon Nehemet bassát, egy igen eszes vén vezért [ToldE 224]. *1619:* Itt való új dolgok, Kegyelmes uram, semmi nincsen. Széles ez világ erre mind békességben ül. Az perzsával való békesség teljességgel véghezment [BTN[2] 316]. *1657:* Hanem ekkor elsőben mezei harcon is megtolyadtatván ... persától is el nem érkezvén az segítség, Ezdrumot Abaza pasa hitre adta volt meg, és hajtott fejet maga is, kit akkor nagy triumphussal hoza bé az fővezér [KemÖn. 88]. *1662:* az persák is az tengeren túl nagy hadat inditottak Babilonia ellen [TML I, 357 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. *1710:* A muszka cár ... a persiai királlyal is confoederátiót tőn, hogy ő innen, a persa penig túl napkelet felől minden erejivel a török birodalom ellen felkeljenek [CsH 452–3]. *1731:* Az Ui Török Sultán ... ha az Persával meg békél ... a Muszkával fog valamit kezdeni, ugj a' mi Kglmes Csaszárunkis belé elegjedik [Nsz; Ks 83]. *1738:* itten az Persákrol hirtelen oly hir futtamodott, hogy igen nagy erövel gyüne (!) az Törökre [Ks 99 Komis Antal lev.]. *1779:* Némelyek azt mondják, hogy a török, aki eddig defendálta Erdélyt a muszka impetusától, hadakozása lévén a perzsával, nem érkezik minket is oltalmazni [RettE 396].

perzsbűz perzsszag; miros de ars; Brandgeruch. *1644:* Egh vala Immar mint egj Aztalne helie(n) az kemeni mellet az zalma ... Hogy Biro Antal az Mezeoreól megh Jwue, Monda azt hogj vagio(n) vgj mond Annak harmad Vagj Negied Napia hogj Mind erzette(m) en, az Peors bwzt [Mv; MvLt 291. 432a].

perzsel 1. megpörköl; a pîrjoli/arde; versengen. *1762:* ă maga széna füvének allyában meg gyujtott egy tővis bokrot ... az I Ő klme által gerjesztett és tővis bokorbol indult harap előtt az actionalt helyben semmi harap égés nem volt ... mig az I Ő klme Szena füvében gyujtott tűz ki nem ment az oldal se meg égve, se meg perselve éppen nem volt; azért ha addig nem volt perselve az oldal mig azon I O Klmének széna füvéből ő Klme által indittatott tűz ki nem harapazott ... tehat nem más hanem az I. Ő Klme harap égetése hatot ki az oldalon [Torda; TJkT V. 102].

2. leölt állatot szőrétől perzseléssel megtisztít; a pîrli; (geschlachtetes Tier) an/versengen. *1692:* ki mentünk az Török buzankban, az szeplaki Disznokat ugj eoltük, vertük, perseltük s ettük ... Giller Peter es Janostis lattam hogj perselte s darabolta [O.szentlászló KK; SLt AF. 20 Oprian Thodor (35) vall.] | perseltem szeplaki Disznot Giller Peterrel [Szászsztlászló NK; i.h. Fato Peter (40) vall.].

perzselés (meg)pörkölés; pîrjolire; Versengen. *1762:* A. fel vévén az J ő Klme által meg gyujtott bokorban indult tűzet, ă bokortol fogva nyomozták continuative minden meg szakadás nélkült az hegyen által a' mint a' ... Fatensek harapozni szemekkel látták ... es recognoscalták hogy azon bokorbol indult tűz nyoma volna continualva ... azon harap égésnek nyoma s perselése lett légyen [Torda; TJkT V. 103].

Hn. *1864:* Perzselés [Alfalu Cs; EHA].

perzseletlen szőrétől perzseléssel meg nem tisztított (leölt állat); nepîrlit; nicht versengt. *1749:* egy veres süldő még perseletlen, a szalonnák felől pedig azt mondá hogy el vannak darabolva [Kismuncsel H; Ks 112 Vegyes ir.].

perzselt 1. megsütött; pîrpălit, fript; versengt, geröstet. *1629:* Lattam azt hogi hoztak oda my hozzank darabokba(n) Perselt peczienet, eginehanyszor fözni valot is, mais hoztak diszno hust mostis ot feö az haznal | perselt büreos peczenie volt az kit ot süteöttek [Mv; MvLt 290. 186b].

2. megégetett; pîrjolit, ars de foc/pîrjol; gebrannt. *1746:* En az Actornak Mostoha Fiat, még egy ujommal Sem illettem, hanem ötet találván egy nagy Perselt bottal ... attul tartottam, hogy valamellyik a Fiaim közűl arra jövén, azon Bottal ötet meg akarja tamadni [Vályebrád H; Ks 62/22 Ujbar Petru vall.]. *1837:* a két fenn említett Wiziek közhatárában egy nagy perzselt bükkfa; a közhatáron alól minnyárt, a nagyobb Wizi Mihályében, két nagy megperzselt bükkfák találtattak [Jenőfva Cs; RSzF 120].

3. aszalt; uscat; gedörrt. *1717:* küldöttem ezen talygasol ... egy kevés perset almat moskotály körtvélyt [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.].

◇ **Szn.** *1602:* Perselt János jb [Barátos Hsz; SzO V, 193].

perzsiai 1. perzsa; persan; persisch. *1618:* azhol Perzsiának metrolopolisa vagyon, hol minden perzsa fejedelmeknek temetőhelyek vagyon, szinte addig ment el az vezér, és annak ótalmára nollevelle, religiója tartása szerént elő kellett jőni az perzsiai királynak [BTN[2] 150]. *1662:* Ezen esztendőben, die 19. Novembris érkezett volt Izkidirben és a portára egy persiai követ [SKr 350]. *1710:* A muszka cár ... a több városokot is az egész provinciában behódoltatá, és a Fekete-tengerre rettenetes nagy készülettel való classist vitete. Bucsukra penig és Chrimben a tatárok ellen nagy ármádákot külde, sőt a persiai királlyal is confoederátiót tőn, hogy ő innen, a persa penig túl napkelet felől minden erejivel a török birodalom ellen felkeljenek [CsH 452–3].

2. ~ *had* Perzsia elleni hadjárat; campanie împotriva Persiei; Feldzug gegen Persien. *1619:* írtam volt Nagyságodnak, hogy ... lött vala valami perzsiai hadra való promulgatió igen régen ... de azoltától fogva ... senkinek nem hallok perzsiai hadra igyekezetit-szándékát [BTN[2] 240–1]. *1630:* az perzsiai hadra ment hadakhoz képest ha valami fogyatkozás találtatik az dologban, énreám ne vessenek[a] [i.h. 432. — [a]A török vezér szavai].

3. Perzsiában gyártott/készített; persan, confecţionat în Persia; in Persien hergestellt, persisch. **Szk:** ~ *bagazia. 1671:* (Vettem) Persiaj Bagaziat kilencz forintert [UtI]. *1676:* Két vég Persiai Bagaziat f. 6 [UtI]. *1711:* 5 Sing Persiai Bagazia 3 // [ApLt 5 Apor Péter inv.] ✱ ~ *dupla szőnyeg. 1701:* Cserei Mihály Ur(am) ... Conferált a' Kááli Reformátusok Templomába(n) való Praedikállo székre egy szép veres scarlat Persiai dufla szőnyeget [Kál MT; MMatr. 271] ✱ ~ *kárpit. 1656:* vadnak körös körnjül az hazban 6 Persiai karpitok, melljeknek harma vadasz formakra vadnak czinalva, az harma pedigh historiakra vadnak csinalva [Fog.; UF II, 134]. *1674:* Az szőnyeges ládában vagyon ... egy falra valo persiai kárpit [Beszt.; WassLt 72/6]. *1678:* Uzonbol vitte(ne)k el ... Persiai karpitot nr 4 [BLt 1] ✱ ~ *öltözet. 1714:* Persiai öltezett, ezüst fonal szövéssel és aranj figurákkal, rővid és bö uyaival, nagjob reszrül Barsonj szin Atlas Materiaval béllelt fl. Hung. 60 ... Persiai Öltezet ... minium szin Török fél selyem materiaval béllelt, hasonló Zöld primmel fl. Hung 24. — Persiai öltezet ... hoszszu Uyaival Sötetes Viola szin fel Selyem Török materiaval béllelt, s barack szin primmel fl. Hung. 22[a] [AH 22. — [a]Ugyane leltárban a 22–3. 1-on az itt felsoroltakkal együtt 12 „perzsiai öltözet" szerepel. Az egyes darabok becsára 3–60 magyar forint között mozog] ✱ ~ *paplan. 1736 u.:* Ettek, ittak, jóllaktak, azután lefeküdtek; nem kellett akkor donyha, derekalj, persiai paplany, gyolcs lepedő a vendégek számára [MetTrCs 457] ✱ ~ *selyemhálójaponika. 1732:* Egy Persiai selyem kivűl belöl tarka háló Jáponika [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 4] ✱ ~ *szőnyeg. 1666:* Szőnyeg legyen 12, ki hosszú asztalra való, ki földre, ki falra való, mind persiai szőnyeg [TML III, 595 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. *1673:* Kis Christophtul vettem Radnothon negy Persiai szönyeget hat száz Talleron [UtI].

4. Perzsiára vonatkozó; persan, privitor la Persia; sich auf Persien beziehend. *1618:* Forgott elő az perzsiai dolog is, hogy semmi kára nem volna az hatalmas császárnak abba az elvött határba, de vagy az többit is odaveszi, vagy az ő határát oda nem hadja [BTN[2] 134]. *1619:* Az perzsiai hírek felől most is csak azon vadnak, azmint Nagyságodnak irtam vala [i.h. 191].

◇ **Szn.** *1705:* Vásárhellyi Persiai Márton Deák [Kv; ÖCJk].

perzsiáner perzsiai; persan, persian; Persianer-. **Szk:** ~ *bőr. 1860:* Egy Bunda bekes prémezése Szurke Persiáner börel 25 fl [Kv; Újf. 1] ✱ ~ *prém. 1860:* Egy Búda bekes Szurke Persiáner prém fl. 1 [Kv; i.h.].

pesel vizel; a urina; pissen. *1640:* ő[a] csak peselni megyen ki, de azon szómra visszatére s lefeküvék [Mv; MvLt 291. 251. — [a]A katona]. *1823–1830:* Midőn az elébb nevezett köves utakon gyalogolnánk, egyszer veszem észre, hogy az én úrfim alig jőhet. Meg-megáll, gyakran nadrágot old, mintha peselne [FogE 180].

Szk: *vért* ~. *1805:* (A lovakat) ellopták még ugy elnyargalták és járták volt, hogy vért peseltek [Szárazajta Hsz; HSzjP].

peselhet vizelhet; a putea urina; pissen können. *1807:* Felköltem 6 előt mert peselhetném volt [Dés; KMN 377].

peshedt poshadt, áporodott; îmbîcsit, clocit; schal, abgestanden. *1812:* ottan teremni szokot peshedt Toszagu sáténk alább való a szalmánál [Dés; DLt 369]. *1853:* azon hely, melyen a' Templom létez, a' Bako házához oly közél vagyon, hogy az ebből ki fejlődő peshedt szag a' Templomba hat [Dés; DLt 175].

peslérez céltalanul ide-oda jár; a umbla fără ţintă/încoace şi încolo; ohne Zweck herumlaufen. *1825:* a Praefectus oda menvén hogy holmiert meg szollitotta, bátorkodott vele szembe szállani. Tudja hogj mit fogadott, hogy engedelmes jo Szolga lesz — s még a Felesége is nyelvelődött, hanem meg tsendesedvén a dolog utánn áljanak szerte szélyel ne peslérezzen. ide nints miért jöni: mert bezzeg szepen hagyta az udvart hogy nem győzök a' ruinakért fizetni [Kv; IB gr. Korda Anna lev.].

pest 1. olvasztó kemence, kohó; cuptor de topit oţel; Hochofen. *1785:* Citallyuk az Familiak(na)k névéket, 'a Bányákban lévő Mineráknak, és egyéb Materiáknak ugy mint, Ort, Értz, quartz, Katzender etc Ugy nem külömben a kohokban verőkben lévő Műszereknek 's eszközöknek Pest, Slak Solban etc nevezeteket, mellyek mais ennek az igazságnak mit egy meg annyi bizonyságok eléggé subscribálnak [Torockó; Thor. XX/9].

2. mészégető kemence; cuptor de var, varniţă; Kalkofen. **Hn.** *1768:* erdő alat pest uttyánál (sz) [Tusnád Cs; EHA].

pestesi a Pestes (SzD) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Pestes/Peştera; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Pestes: **I.** *mn* Pesteshez tartozó; din Pestes, care aparţine de Pestes; zu Pestes gehörend. **Hn.** *1572:* zallank ala egy Kapws vtra kyt Pestesy kapwsnak Neweznek [Dés; EHA].

II. *fn* Pestes lakosa; locuitor din Pestes; Bewohner von Pestes. *1572:* az Chetanyak es Pestesyek keozt walo hathar, mel' egy Arokba Zakad be az hollo fyzeken twl [Dés; EHA].

pesti[1] a Pest tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Pest; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Pest. **1.** Pesten élő/lakó; din/care locuieşte în Pest; in Pest wohnend | Pestről származó; originar din Pest; aus Pest stammend. *1823–1830:* Komáromban Szabó Mihály kölcsönadott 10 Rhf. ... Baranyai pesti mediciner kölcsön 30 Rhf [FogE 269]. *1845:* Pollák Simon ... pesti származásu mészáros legény ... visel ... setét-szürkeszin struk-nadrágot [DLt 991 kv-i nyomt. kl].

2. Pesten készített/gyártott; făcut/fabricat la Pest; in Pest hergestellt | Pesten vásárolt; cumpărat la Pest; in Pest gekauft. **Szk:** *~ almárium. 1788:* Négy lábu Lakíros Pesti Almárium [Mv; TSb 47] ✱ *~ bőr. 1788:* Egy Aszszony Embernek valo hamu szín Trokét Lengyel mente az ajjais nestel prémezve selyem krépines készülettel, mellynek béllése Pesti hamu szin bőr, de a' moj meg vesztegette [Mv; TSb 47] ✱ *~ csupor. 1837:* Pesti Ordinare Edények 1. Ordinare regi tál, kettő hosszu kettő gőmbőlyü 4 darabb 2. 5. tangyer egy barna, és egy fekete pesti csupor [Szentbenedek SzD; Ks 88. 9] ✱ *~ edény → ~ csupor* ✱ *~ kalap. 1806:* 1 pesti kalapat 2. 16 [Mv; Ks 34. VII gr. Kornis Gáspár szám.]. *1807/1818:* 1 Pesti kalap a' Felejtárnak [Mv; Told.] ✱ *~ len. 1829:* Pesti len maradott volt 695 Csoma (!) a' Szegények által megfonatott mind [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.].

pesti[2] mészégető kemencei; din/de la varniţă; vom Kalkofen. **Szn.** *1586:* pesti Ianos [Kv; TJk IV/1. 575]. *1694:* Pesti György [Kv; ACJk 15].

Hn. *1514:* ascendendo per eadem plagum ad quandam vallem vulgari idiomate Albyrt pesthy welge vocatum | Albyrth pesthy Bercze [Tóhát BN; TelO II, 328].

pestilencia 1. pestis, döghalál; ciumă, pestă, pestilenţă; Pest. *1680:* Pestilentiab(an) és egyeb nyavallyab(an) meg holt ő nagok Jobbagjinak belsö és külsö örökségek vér szerint valo Attyafiak ő nagok Jobbagyi birjak [A.porumbák F; ÁLt Urb. 47].

2. pestisjárvány; epidemie de ciumă/pestă; Pestepidemie. *1657:* Felmenvén azért, császárt valami pestilencia miatt Bécsben nem, hanem találok Németújhelyben, az hol öt hétig lakánk [KemÖn. 53].

pestilens ártalmas, veszedelmes; primejdios, pestilent; schadend, gefährlich. *1705:* A Szilvási János uram egy tizenkét esztendős leánya az első feleségétől való, a Vass leányától tudniillik, akit itt Kendeffi Jánosné asszonyom tartott, veres himlőben meghimlözvén és abból petecs nevü pestilens nyavalya következvén, megholt [WIN I, 439].

pestis 1. döghalál; ciumă, pestă; Pest. *1586:* Tecczet ezis eo kgmeknek hogy az Scholabely tanitasis, Cessalna Az Iffiusagh es feokeppen a gyermekek kiken hamar fogh az pestis legìenek Attiok hazoknal, Azonkeppen az teorwennek zolgaltatasais teczenek eö kgmeknek hogy haladekba lenne egy Ideigh [Kv; TanJk I/1. 34]. *1623:* Mi ... Huteös diuisorok ... Mikoron Tiztunk szerent kerdettuk volna, hogi mí okert hittak legien minket hazokhoz Jelentek ezt mi Elottunk, Hogi az Vristen az eö beolch Iteletibeol, Az Eoreg Kerekes Janost minde(n) giermekiuel ez pestisben ez vilagbol kj votte volna [Kv; RDL I. 122]. *1663:* Miuel aza(n) Falu telyessigessen el eget ugy hogy egy puszta haznal teőb rajta ninczen az emberib(en) sokan le vagattak es rabsaghra vitettek nimelyek penigh az Pestis mia el holtak, az mostani valtozo allapotokb(an) a Poganyok es az nagy dragasagh miat el szegenyettek, es marhatlannoka marattak [BSz; RLt O. 5]. *1718:* Választassék edgj értelmes Borbélly à betegek látogatássára, ki is tudgja à Pestisnek mi voltát discernálni mas féle nyavalyáktól, és mihent történnék valakin az Pestisnek jele, az olly Borbélly exponáltassék, más nem Infectus Emberek Consortiumábul, es az által légjen Curálássa az ollyanok(na)k [KvLt I/225 a gub. Kv-ról]. *1719:* Az Pestisröl ... Minden Reggel kiváltképpen az gyermekek Diobelet, vagy Mandola belet, vagy Magyarot, es Fűget egyenek elsőbben [Ks 54. 84 Medica instructio]. *1738:* (Márján kocsis) meg nehezedvèn, meg nézettem az bátyával ha pestisbe vagyonè, de leg kisebb csomocskàjais nem volt [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.].

Szk: *~be beleesik. 1614:* beléesém az pestisbe minden egész szolgáimmal együtt [BTN[2] 75] ✱ *~ben fekszik. 1661:* Végtére megegyezvén az város, táblához járulván, vokssal választottak Váradi Jánossal, noha nagy mentségeim voltak, mivel szép gyermekeim az pestisben fekvén, magam is egészségtelen lévén, gyermekimnek is pedig még csak hideg tetemét sem láthattam [Kv; KvE 185 LJ] ✱ *~ben (meg)hal. 1637:* Bukur Czurilla ... Az pestisb(en) minden haza nepeuel megh holtt [F.komána F; UC 14/42. 187]. *1679:* Pestisben megh holt, majoros, és majorné eggyet mása [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 81]. *1682:* Szilágyi Peter ... Pestisben megh holt minden haza nepevel [Vh; VhU 682]. *1722:* az el mult Pestises Esztendőb(en) Borzáson az pestisb(en) halni kezdettek [Borzás SzD; Ks 5. X. 28]. *1767:* Deák Antal ... Fia ã pestisbe hala meg [Szentimre Cs; Hr 5/38] ✱ *~ ellen való orvosság. 1665:* Pestis ellen való orvosságot nem láttam, de csak magára vigyázzon Kegyelmed, mivel még itt az pestis nem uralkodik, de oda ki, az mint hallom, igen halnak, melyen az Isten tudja, mennyit törödöm [TML II, 401 Veér Judit Teleki Mihályhoz] ✱ *~e érkezik. 1690:* 30 9br(is) éjfeli tájb(an) betegedet le szegény materem Pataki Sz. Ist(van)ne Kőkösi Anna Asz(szony) pestise èrkezven [PatN 45b] ✱ *elviszi a ~t vhová. 1738:* az Militiatis ottan qovártélban szàllat, s atulis fèl az Aszszony hogy Cseszvtéreis el viszik a Pestist [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.] ✱ *vhová esik a ~. 1739:* az Sidok ... onnat gyüvén nem közikben, hanem oda valo lakosok kozze eset az pestis [M.csesztve AF; Ks 99 Kornis Antal lev.].

2. pestisjárvány; epidemie de ciumă/pestă; Pestepidemie. *1619:* Itt estve jött vala hozzánk az flandriai követ, minthogy az pestis előtt itt Kücsük <-Csük> medzén lakik vala az tengerparton egy szép kertben [BTN[2] 283]. *1622:* Augusztusban kezdeték igen szörnyű hertelen való pestis [Kv; KvE 154 SB]. *1653:* 1646 esztendőben ... Igen nagy pestis lön ebben az esztendőben egész országostol [ETA I, 151 NSz]. *1675:* Az két Oláhországban pestis rettenetes van

[TML VII, 56 Béldi Pál Teleki Mihályhoz]. *1696:* innét Gyergyobol oda ki a mezőségre buidosot vala a pestis előtt ... fiaval vaidos peterrel együt, ki is akkor csak kisded szamba valo inas vala [LLt 10. A]. *1718:* Pestis alkalmatosságával ... Kivantatik fel venni holtakot el Temető bizonyos Embereket fizetesre, kik is, és nem masok vigyék Végben az temetést, az Házak Tisztittását | Pestis alkalmatosságával ... Választassék és készittessék el edgj bizonyos és ha lehet félre valo helly, es Hazak à Hostátban Lazarethumnak, à hova ha Infectus talál lenni, exponáltassék (így!); és ott étéllel, és itallal, sőtt orvosságokkal is tartassék ex Publice kit az Gubernium is refundaltatt az Városnak, mellyre nézve kivántatik Liszt előre, és Fa, és egjéb az mi Szűkséges [KvLt I/225 gub.]. *1719:* ige(n) nagy bodulásban vad(na)k mert ã Pestis csak folytattya Cursussat [KJ. Rétyi Péter lev. Ebesfváról]. *1769:* Az mostani üdőnek Nehéz Circumstantiaira Nézve, hogy a Pestis, és Dög Továb ne terjedne, el Rekesztö Linéákat állittatván fel meg porontsolta hogy az illyen Lineakon által menni erőszakoson sem Nemes, sem paraszt ember ne bátorkodgyék, mert, meg intetik ugyan a strása által hogy ne mennyen de ha mégis az által menésre igyekeznék ... mindgyárt meg Lövetik [UszLt XIII. 97]. *1814:* Klobusitzki Magyar országbol mint Királyi Biztos bé küldetett Erdélybe hogy a Pestis iránt inquiráljon melly Brassoba még a mult esztendöbe ki ütötte volt magát [Dés; KMN 378].

Szk: *dögös ~. 1661:* onat az nagj hatalmas, dögos pestjsból kj jöttem volt jde mjnd czeledestöl jozagoczkamba [KJ. Bálpataki János a fej-hez] ✱ *kiüti magát a ~. 1742:* épen akor üte ki magát az Pestis [Erked U; LLt Fasc. 78] ✱ *nagy ~. 1757:* a nagy pestis ... ezelőtt mintegy hárminckilenc esztendőkkel volt [Csomortán Cs; EHA].

3. *~kor* pestisjárvány idején; în timpul epidemiei de ciumă/pestă; während der Pestepidemie. *1723:* Ezt az Hugomatt tartottam is sokáig mert hogj az Pestiskor mind Apja mind Annya meg holt [Kv; KvRLt VII. 18 Miszti Eötves Pál végr.]. *1774:* a Vitsaiak a pestiskor ... ki költöztenek és Laktanak is, a holl az Hurubak hellyei most is meg látszanak [Vicsa Sz; EHA]. *1776:* Nemes Kökölló V(á)r(me)gjeben Hoszszupatakon ... Tholdalaghi Kristina Aszszony Jobbágyi közzül a' kik a' közlebb el mult Pestiskor ki hóltanak és deficiáltanak, Azok(na)k Sessiojok hány vagyon ...? [Kük.; Mk vk].

4. marhapestis/vész; pestă bovină; Rinderpest. *1746:* a pestis mostis ben vagjon 3széken az dögös bőrökben Mellyeket ottan botskorul viselnek, és míg azok vagj mind el nem égetetnek, vagj pedig mind el nem temetetnek, Magától, és nem mástol félhet 3szék [Somlyó Cs; ApLt 1 gr. Kálnoki Ferenc kezével].

5. *átv* dögvész, átok; blestem; Fluch. *1710 k.:* Nem a katholika religiót mondom én bitangnak, hanem az örményeket, akik merő pestisei a hazának; jobb volna mind kiűzni üdején [BÖn. 883].

pestises 1. pestissel fertőzött; infectat de ciumă, ciumat; mit Pest angesteckt. *1661:* Az Istenért kérem, édes Uram, Kegyelmedet, oltalmazza Kegyelmed magát pestises emberektűl [TML II, 212 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. *1739:* négy Falunk vagyon pestises, azokba nem mér senki belé menni [Harasztos TA; Ks 99 Orbán Elek lev.]. *1879:* Ha a hátomra egy cédula lett volna ragasztva ilyen felírással: „vigyázzatok, mert pestises!" nem kerültek volna jobban [PLev. 52 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Szk: *~falu. 1738:* Hunyad Vármegyének elég sulyosan esset az qovartele (!), nemis tudom hova tugyuk dislocalni ha csak pestises falukbanis nem Szálanak [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.] ✱ *~hely. 1661:* Én ... kedves ... Feleségem, szódat fogadám, mert pestises helyen nem jártam, sem nem járok [TML II, 217 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1710:* Comperiáltatott az is, hogj az örmények ... mindenüt az Falukat fel járják sine discrimine, Pestisses helljekröl is arujokat el viszik, és az Falukon, Templomok elött, vagj efféle, közenséges Falu hellyein s Házoknális szabadasson arúlnak ... Valaholot azért örmény, vagj eféle Kereskedö ember ... az Falukon arulna, marhája elvétessék kedvezés nélkül a Tisztektöl [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből] | Nagysinkszékben, Szászhalomi falu mellett egy pestises helyröl jött ember megszállott, valami gyermekek kimentenek, enni vittek az embernek, a gyermekek visszamenvén, mind magok, mind apjok, anyjok ... kiholtak [CsH 444]. *1760:* azt hazudták, hogj pestises helyben jártam [Mv; Told. 15/44].

2. *~ idő* pestisjárvány ideje; perioada epidemiei de ciumă/pestă; Zeit der Pestepidemie. *1661:* Mü ... fogott Testamentumosok ... hiuattattunk volna ... Néhai Nemzetes Váradi Balogh Laszlone Aszonyomtol Boros Anna Aszszonytol az maga felsö Várbeli házához, mivel lstennek sullyos látogatását szenvedné eo Kglme ez mostani pestises ideöb(en) ... my elöttünk eö Kglme tön illyen Testamentumot [Mv; MbK]. *1710:* Bordosi Peter leven ados az megyenek fl. 11. ez pestises üdöben meg holt es fia Bordosi Peter Attya halala után le nem fizethetven az 11 for. foglalta el az Megye egy szánto földét ... hogy az Megye birhassa mig maga, vagy poesteritassa ki válthattya [Sóváradgya MT; MMatr. 211]. *1719:* Pestises időben az Bort vagy urömmel vagy Papa Fűvel, vagy Czitrom hajrol vagy aszszu rosmarintrol kell innya [Ks 54. 84 Medica instructio]. *1740:* Mint hogj Pestises idő vólt ide haza nem laktam [Bencenc H; BK. Roncsa Juon (50) jb vall.]. *1776:* az közlebb el mult Szomoru Pestises idö elött, s mind azon alkalmatossággal Pusztában maradott ... Paraszt Sessioji vadnak in nrö 11 [Hosszúpatak KK; Mk Ugron lev. Péter Puska (73) vall.].

3. *~ hír* pestisjárvány híre; vestea epidemiei de ciumă/pestă; Nachricht von Pestepidemie. *1829:* a Notarius Ur jelen volt, azt jelentené a Notárius Ur, hogy ... egy kevés gyümölcsfát licitáltünk ell ... de abbol az én költségem ki nem telik, a mellyet költettem a pestises hir alkalmatosságával a D Commissárius Ur(am) itten jelenlétíben [Mezökölpény MT; TSb Barabás István (54) ns vall.].

pestishalál pestis, döghalál; ciumă, pestă; Pest. *1570:* Obel gergel Kerekes Jarfas es Kerekes gal, hytek zerent vallyak hogy Thwgiak az Kadar ferench az pestis halalba holt megh ez varoson, Menye, eztendeye legien Arrah zamot Nem Thartottak [Kv; TJk III/2. 127].

pestishír pestisjárvány híre; vestea epidemiei de ciumă/pestă; Nachricht von Pestepidemie. *1772:* Bogáti Pált megölték ... De annyira ment volt ez a Bogáti, hogy Kornis Antalt kitúrta az erdélyi provinciális főcommissariusságbol s maga lett volt supremus, vice commissarius titulus alatt. De ... nem sokáig tarta, mivel holmi haszontalan pestis hir miá, melyben semmi valóság nem volt ... azt hirdették, hogy Brassó vidékin grassál a pestis [RettE 282–3].

pestisi pestises; de ciumă/pestă; mit Pest. **Szk:** *~ kontagio* pestisjárvány. *1717:* Jollehet a Haza mind à Po-

gánjság invasioja, mind az marha dögi, mind mindenféle naturaléknak kevés, kiváltképpen à pénznek szűk volta, mind penig az Istennek látogatásábol sok sok hellyeknek a pestisi contagioert lett occlusioja miatt ... eö Felségenek, kglmes reflexioját es ã Haza téli Quantum béli Consolatiojat remelljük [KvLt I/220 a gub. Kv-ról].

pestis-komisszárius pestisjárvány-biztos; persoană însărcinată cu organizarea/supravegherea luptei împotriva epidemiei de ciumă/pestă; den Kampf gegen die Pest organisierende Person. *1726:* egy puszta ház hely ... egy Zagran Illes nevű Szegeny ember szallot volt rea az csinalt volt hazat rea az pestisben rajta ... meg halvan cseledestöl Szilágyi Mihály Pestis Commissarius Uram el egettette az hazat az olta puszta [Fige SzD; Ks 26. XI].

pestiskori pestisjárvány idejekori; din timpul epidemiei de ciumă/pestă; aus der Zeit der Pestepidemie. *1723:* Tudom az egész Falu is akarja ennek a Malomnak meg maradását; méltonak itélem azt a kárt el szenvedni, mely ennek Gáttya miatt eshetik, az örlésbéli Könnyebséghez képest, mert ha a Pestiskori Occlusioban ez a Malom nem lett vólna, a Buzánk mellett mindnyájan éhen hóltunk vólna meg, más malmokban való menetelre Szabadságunk nem lévén [Sövényfva KK; MbK 150].

peszlék tartozék; accesoriu; Bestandteil. *1837:* Egy viseltes, de meglehetös allapotban lévö vasastalpu szekér hozzá tartozo minden peszlekeivel, és kerék kötö lántzával edgyütt betsültetett harmintz öt Rftokra váltoba ... Két szánto eke, viseltes ugyan; de még használhato vasaival és hozza tartozo minden fa peszlekeivel betsültettek tizenkét Rftokra váltoba [Kv; Ks 73/55]. *1849:* Egy oltska pléh Kolbász töltö hozzátartozojával Egy más tészta préselö pléhböl. Egy Pléh Ástékker — hozzá tartozo peszlekeivel [Somkerék SzD; i.h.].

Vö. a *poszlék* és *pöszlék* címszóval.

peszmet kétszersült; pesmet; Zwieback. *1662:* Hasonlóképpen az egész Körös, Maros, Tisza, Duna közül való holdoltságról honnan mennyi szekeret mennyi számú ezer sült peszmettel, liszttel, árpával, pásztormánnyal és mindenféle szükséges éléssel készíteni s a rendelt napra azokkal minden fogyatkozás nélkül azon táborban, életek vesztése alatt jelenlenni el nem múlatnák, a falusi bíráknak is megparancsoltatott vala [SKr 531].

peszterkedik 1. mesterkedik, ügyködik; a unelti; manövrieren. *1787:* Tapasztaltam el mult öszszel hogy egyszer ... az irtt Frajja eö Nagyságának az Lisztes Kamora Lakotjának ki nyitásában peszterkedet [Backamadaras MT; CsS].

2. berzenkedik, méltatlankodik; a se răţoi/burzului; sich entrüsten. *1791:* Martyin Szelveszter is peszderkedett, fenyegetödzvén ide tova meg tanittya ö a' Kortsmárost [Galgó Sz; JHb I/23].

peszterkedő kötekedő, vkibe belekötö; cîrcotaş, arţăgos; mit jm anbindend. *1823–1830:* (Sándor Mihály) Factiosus, másokba peszterkedö ember lévén, a prokurátorságból örökre kivettetett, hanem más prokurátorok neve alatt dolgozik s úgy él [FogE 126].

pesztonka pesztra; dădacă; Amme. *1822:* Szarvadi Ur ... mikor ötet meg zabolázni kéntelenittettem ... több izben meg vert; mellyet meg bizonyit az akkori Inassa, Kotsissa ... égy szolgálo, égy pesztonka [KLev. Gergelyfi Béniámin (28) kibédi ns vall.].

peták 1. öt, ill. hét krajcár értékű váltópénz; pitac; Wechselgeld im Wert von fünf/sieben Kreuzern. *1758:* Tudjuk mi azt bizonyoson hogy mi is az Mlgs Familia osztatlan Jobbágyai vagyunk, még is a' Groff Teleki Sámuel Ur tart hozzánk p(rae)tensiot, csak ö Nganak dolgozunk mindent valami kivántatik Rostát és egyebet ki mitsoda Mester Ember a szerént még is Taxát fizetünk minden Sator Négy Négy Sustákot, azon kívul a' Vajda Kardos Farkas Inget, Labra valot, Kutsmát, Csizmát, egytül is mástol is maga számára két három Petakot huz [Nagysomkút Szt; TKl]. *1761:* ezüst pénzen nem karajczár, poltra és fél póltra értetik, hanem Márjás, peták, s garás, arany pedig Kőrmőczbányai [Mikháza MT; DobLev. II/327. 1b]. *1765:* a Domesticus Executoroknak ... hol egy petákot, hol öt poltrát, hol hatot hetet nyolczat, tizet s egy márjást, Bárányt, malaczot adtanak Biráink hogy ne mulassanak rajtunk, vagy felettebb ne kemenykedgyenek, s ugy tapasztaltuk hogy voltis hasznunk az a fele adományotskáinkért [Karkó AF; Eszt-Mk Vall.]. *1771:* én ados lévén égyversen cir. 7. Poltrával Pálinka árával Nagy Josefnének addig kérte míg 3 petákra szaporodván p(rae)tensioja azt is meg adtam másodszor ujra két Sustákot kérvén töllem melyel nem lévén ados nem akartam szárazan fizetni, meg fenyegetvén engemet Nagy Josefné, hogy annak meg adom az árát [Dés; DLt 321. 31 Georgius Háncz (56) vall.]. *1796:* A mezei takaradásra és egyéb munkárai (!) munkásokat kőnyü kapni, mivel égy jo aratonak fél márjást, három tzipot, égy málé kapásnak és Széna gyűjtőnek maga kenyerén égy égy petákot ... szoktak fizetni [Méhes TA; WassLt]. *1829:* A ... három Esztendők alatt egy egy petákot forint után rovatvan ki a Notarius azt a Birákok fel Szedtek [Mezőkölpény MT; TSb Bágyi Márton (35) vall.].

2. petákos pénzérme; monedă de pitac; Münze im Wert von fünf/sieben Kreuzern. *1748:* (A zacskókban) kiben oláh izlót, kiben Tallér, kiben válogatott Arany, kiben peták, kiben tsak garas vólt [Csúcs AF; Szentk. Nic. Sebestyén (60) jb vall.] | sok pénzt láttam, Máriásokat, Petákokot válogatták külön [Torda; Borb.]. *1752:* Arrám el vön tölle három petákot ès az erszényib(e) tévé [Abrudbánya; Ks]. *1754:* láttam Cire alias Szirb Omult ... pétákakatis kér vala töllek [Grohot H; Ks 112 Vegyes ir.]. *1765:* nem observáltam ... annak a petáknak el dugása dolgát [Karkó AF; Eszt-Mk Vall. 250] | én jobban is nézni kezdvén tavulrol, meg látám, hogy három husz husz krajtzárosok távulabb lévén rakva a többi pénztől, két peták vala mellettek [Kisenyed AF; i.h. 289]. *1768:* most összel hogy elö jövek cséplöböl kezdém hallogatni, hogj sok szép pénze Mariássa petakja vagyon, és bövön költ [Martonos U; Pf]. *1769:* Parontsoltatik az is hogy az Eo Felsége Cameralis Cassajaban bé ne vétetödgyenek azok a Márjások, Petákok és Garasok mellyek körül erössen el nyirettettek, reszeltettek, és Csonkittattak, azért az afféle pénzeket senki ne vegye el hogy a Camarába be adgya hogy kárát ne vallya [UszLt XIII. 97]. *1790:* 11 M for és 56 penzt Petakokb(an) küldek egj ezüst ezüst Garast és két réz krájtzárt hozzá téve [Babuc K; Pk 2]. *XIX. sz. m. f.:* Üssed üssed karikára Tégy petákot a

hasára Hogy hajék ki az uccára[a] [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — [a]Táncszó].

Szk: *régi ~. 1769:* melly régi màrjások petákok meg vadnak láthato képpen vagdalva azok nem vétetödnek el, hanem Fejér várot a pénzverő Háznál, a menyit ér a materiája annyiban felváltatnak [UszLt XIII. 97a].

Sz. *1768:* ollyan övé azzon hat petak mint az inge [Martonos U; Pf].

3. *vhány ~on* vhány petákért (ad/vesz); (a vinde/cumpăra ceva) în valoare de un anumit număr de pitaci; (verkaufen/kaufen) für einige Fünfkreuzer. *1743:* Tudgjuk hogj mast harmad ideje mikor a nagj drágaság vala öt marjason s egj petakon, ötön, s ötöd felen négjennis az aláb valót, disztrahalta az Urasag buzáját Carolyvárt [Herepe AF; BK Herepei lev.]. *1774:* az Vékony kender Vaszonynak Singe égy Petákon, a Vastagnak Nyotz Pénzen el kelhetett volna [Mocs K; Ks Conscr. 64] | mikor 'a kóst szűkeb vólt szalmának atták kalongyáját egy egy petákon az kastélyból [Szentdemeter U; LLt Vall. 64]. *1776:* A haranglábhoz eresztartónak ... állásnak fenyőfa-gerendát vettem tizennégyet, szálát két petákon, adtam érte fl. hung. 3 den. 08 [Kv; ETF 107. 13–4]. *1786:* az ollyan bor, a másoké 6. garasonis jár, de az enyim bár tsak 5. garasan vagy két petakon menne el, mert a Kortsamáros mind azon Lamental hogy 4. garasnál fellyebb el nem menyen [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. *1793:* Gubitsot ... a' Jószágban egy egy Garasson vékáját, eleget probáltam, de a szopori Hutánál egy 'Sido mostis szedvén vékáját egy egy petákon oda hordják [Hadad Sz; JF 36 LevK 371 Benkő Elek lev.]. *1803:* Vettem a Leánkának egy Abétzés könyvet egy petákon [Dés; DLt].

4. *vhány ~kal* 'ua.; idem'. *1756:* Nikula mint Udvari Biro ... 2. Karolyt 4. Petakkal vett à Tomnatyekiektől [Váka H; Mk 13]. *1784:* mond Csáki György ... legények ez a hegedüs enjim mert eszt én fogadtam harom petákkal másokkal együt [Béta U; IB].

5. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: vhány petáknyi (összeg); (în total) de un anumit număr de pitaci; (Summe) von einigen Fünfkreuzern. *1784:* Tudva lévén, hogy az Executorok közönsegessen excedalni szoktanak, azoknak competentiajok ugy reguláztatik, hogy egy Executornak egy napra több ne adattassék; hanem elegendő étel Fél kupa Bor, és egy peták patko Pénz [Torockó; TLev. 2/6. 2b]. *1829:* Én a közelebb mult Esztendőb(en) Fő Hites voltam mely idő alatt minden adozo Embernek forintya után egy peták költö penz rovattatvan, ezt én Gyűjtöttem költettem, es Számalok rolla [Mezőkölpény MT; TSb 48].

Szk: *vhány ~ ára. 1767:* vásárlottam ... két izben Tő szőlőket, egy rendben ötvent, egy egy Krajtzáron egy tö szöllőtt, más versben három petak arát ... s en vgy vásárlottam meg, s el is plántáltam a' magam kertemben [Ne; DobLev. V/377. 3a].

petáknyi peták nagyságú; de mărimea unui pitac, cît un pitac; in Größe von einem Fünfkreuzer. *1761:* Piros Pej, egy Petáknyi fejer hold a Homlokán, Fekete Farku Serennyű ... bellyeges őrög kancza [Branyicska H; JHb XXV/39. 14]. *1768:* Egy egy Garasnyi kerekségű tizenháram filagrament arany boglárak. ugyan ehez tartazo Filagrament munkával csinált, egy egy petáknyi kerekségü aranybol csinált fülben való [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 109].

petákos egy peták árú; care costă un pitac, de un pitac; im Preis von einem Fünfkreuzer. **Szk:** *~ bor. 1743:* az utolsó petakos 23 kupa borért mellyet a' kőmives meg ivut Conventiojabol fizettem érette Fl. h. 3 Den. 22 Az utólso Sustákos borért elegyesen egettborral együt Fl. h. 2 Den. 22 [Erked K; LLt]. *1785:* 20. pénzes Borbol 25 Veder ... a' kortsmáros adott bé petakos Borból ... 50. ejtelt ... Az öt póltrásból 39. ejtelt [Kóród KK; Ks 21. XV. 19]. *1797:* egy pétákos bor ... Nyoltz poltrás bor [Baca SzD; TSb 24].

petákpénz petákos pénzérme; monedă de pitac; Münze im Wert von fünf/sieben Kreuzern. *1761:* Peták pénz (:vagyis 582 peták, 1 garas és 1 poltura:) Fl. h. 81 den. 57 [Kv; Herepei, Adattár III, 584]. *1768:* feles buzát vasarlot ... mariás és petak pénzekkel [Martonos U; Pf].

petárda (puskaporral töltött) robbantó eszköz; petardă; Petarde. *1665:* Vagjon ez eleb meg irt bolt alat, mas boltis, kiben vadnak holmi tüzes szerszamok esz szerint: Eörög granat no. 20 ... Ittem egy petarda no. 1. Negy faklia no. 4 [Fog.; UF II, 310]. *1667:* A másik kásamátában Pétárda nro. 1 [uo.; i.h. 336].

petecs himlő; variolă, vărsat; Blattern. *1705:* A Szilvási János uram egy tizenkét esztendős leánya az első feleségétől való, a Vass leányától tudniillik, akit itt Kendeffi Jánosné asszonyom tartott, veres himlőben meghimlőzvén és abból petecs nevű pestilens nyavalya következvén, megholt [WIN I, 439]. *1765:* azon betegek közüll Istennek hála egyet sem observáltunk ragado nyavaljában lenni, vgy, mint: pleuritis, petecs, vagy pokolvar annális inkább kitöll Isten örizzen Pestisben: forro Nyavaljában Lenni tanáltattanak ugy egy kis gyermek [KLev.]. *1771:* Marosvásárhelyt ... erősen holtak az emberek, de nem pestisben, hanem petecsben [RettE 248]. *1809:* Meg hólt ... Jaskó Péter 9 fél Esztendös Petetsbe [Györgyfva K; RAk 117]. *1810:* szegény Kis Antim mind kinlodik ... a Petetse háromszor is bé ütött, s megint ki vedték a Doctorok [Buza SzD; JHb Jósika János lev.]. *1818:* Itten Ugjan bajason vagyunk. Most ismét a Verés Himlö mely éppen Scárlat vagy Petéts, annyira el harapozatt Falunkba, hogy Majd Minden Háznál betegek vadnak ... Négy hetek alatt Már holtak meg vagy 21-en Gyermékek Nagy Legènyek, Leanyok [Galac BN; WLt Kováts Mihály lev.]. *1865:* Meghalt Kelemen Ferentz fia János 5. holnapos korába, — Petetsbe [Damos K; RAk 196].

petecsbetegség himlő; variolă, vărsat; Blattern. *1841:* Meg hala az én kedves Szakáts Mihály fiatskám ... huszon három napi skárlát vagy Petecs betegségbe [Damos K; RAk 115].

petecses himlős; variolic; blatternkrank. **Szk:** *~ forró nyavalya. 1817:* Gombár Imrének Felesége Sárközi Katalin meg holt a' Szülést követett petetses forró nyavalyában [Burjánosóbuda K; RAk 90] ✱ *~ hideg. 1852:* Betegség neme: Tüdö sorvadás Petecses hideg [Dés; RkHAk 140]. *1856:* halt meg Tót István fazakos Tot Istvan kis fiacskája 10 hetűs korában petetses hidegben [Dés; i.h. 78].

péterfalvabeli Péterfalvához tartozó; din/care aparţine de Péterfalva; zu Péterfalva gehörend. *1556:* az en gyermekymnek terheth fel vewen attham Petherffalwabaly Re-

zemnek ky feyerwarmegyeben wagyon helhezthethwen Minden hozza tarthozoyawal az wytezlo Glesan Janosnak Mykeffalwan lakozonak Mas fel zaz forynthon [Mikefva KK; BfR VI. 283/3. — L. MNy LIX. 93].

péterfalvi a Péterfalva (NK v. Szb) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Péterfalva/Petrisat; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Péterfalva. **I.** *mn* Péterfalván levő; din Péterfalva; aus Péterfalva. *1750:* a' Martonfalvi Péterfalvi nyomorult Jószágot 1500. forintban atták által az Ipom Lineájának [ApLt 3 Alb. Somlyai de Csik Somlyó lev. Nsz-ből].
II. *fn* Péterfalva lakosa; locuitor în Péterfalva; Bewohner von Péterfalva. *1704:* Ugyan ma jöttenek vala bé hozzám hárman a péterfalviak, és azokat akarták volna szabadítani, akiket itt megfogattam volt közülük a taxa borért, azt ígírvén, hogy ha a kurucoktól jöhetnek, a bort béhozzák [WIN I, 308].

péterlaki a Péterlaka (MT) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Péterlaka/Petrilaca; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Péterlaka: Péterlakához tartozó; care aparţine de Péterlaka; zu Péterlaka gehörend. **Hn.** *1760:* Az Hugyo domb a Peterlaki határon (sz) [Kutyfva AF; EHA].

petinét, petiné, petini kelmefajta; petinet, ţesătura foarte subţire; Art feines Gewebe. *1807:* Külömbbféle Petine, blond és tzérna retzék | Egy nagy Petinéből valo Keszkenyő [DLt 378 nyomt. kl]. *1823:* Fejér Maczlin, petinéttel, atlatztzal garnirozott Köntös [LLt Csáky-per 601. L. 1].
Szk: *~ bajadér. 1834:* Két fekete egy forma petini Bájáder 12 Égy Citromszin Sárga Bájáder [TLt Praes. ir. 1062 özv. br. Kemény Simonné úton elveszett ingóságainak jegyz.] ✱ *~ báli kontös. 1823:* Petiné, Támburral varrott Tolluval garnirozott Bááli Köntös [LLt Csáky-per 601. L. 1] ✱ *~ kapuc. 1816:* Petinét Kaputz (!) ... 3 Rf 15 xr [Kv; Born. IV. 41] ✱ *~ misetli. 1824:* Egy piszkos petinet misetli Egy pár ujj petinét Tafatával [Fugad AF; HG Mara lev.] ✱ *~ nyakravaló. 1824:* Egy kis petinet nyakra valo [uo.; i.h.] ✱ *~ sál. 1816:* Sellyem petinét sál 70 Rf [Kv; Born. IV. 41] ✱ *kockás ~. 1809:* Egy Köntősnek valo féjér kotzkás Petinét [Koronka MT; Told. 19].

petinétcsipke dantelă de petinet; Spitze aus *petinét. 1824:* 4 Sing petinet csipke | egy kék merino köntős, körüllette fejér petinét csipkével | Egy fáin keresztelő vápőr keszkenö rozsa szin tafota bélléssel, körös környül petinét Csipkével gárnirozva [Fugad AF; HG Mara lev.].
Szk: *~ smizetli. 1816:* Fejér petinét csipke smizettli 4 Rf 10 xr [Kv; Born. IV. 41].

petinétfátyol val de petinet; Schleier aus *petinét. 1824:* Egy Kontyolo virágos petinit fátyal [Fugad AF; HG Mara lev.].
Szk: *kockás ~. 1805:* 16 1/2 sing Kockás Petine széles Fátyol [Mv; Told. 74] ✱ *virágos ~. 1805:* 5 1/4 Sing széles Virágos Petine fátyol [Mv; i.h.].

petinétfőkötő boneţică de petinet; Haube aus *petinét. 1824:* Egy fejér petinétt fökötö veress apro virággal viseltes [Fugad AF; HG Mara lev.].

petinétköntös petinétruha; rochie de petinet; Kleid aus *petinét. 1820:* Egy petinet Köntős 1 ... Kartony Köntősök Nro 4 [Felör SzD; BetLt 5 Fráter Theresia kel.].

petinétruha rochie de petinet; Kleid aus *petinét. 1816:* Fejér czérna varattas petinét ruha [Kv; Born. IV. 41].

petinét-smizetli petinéting; cămaşă de petinet; Hemd aus *petinét. 1816:* Fekete petinét smizetli [Kv; Born. IV. 41].

Péter-alma almafajta; un soi de măr; Apfelsorte. *1697:* Bán Ferencz hagyot két Almafát ... edgyik Péter alma, másik mosolygó [Makfva MT; MMatr. 188].

petki a Petek (U) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Petek/Petecu; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Petek. **Szn.** *1571:* Catharina filia Gabrielis Petkij [SzO II, 314 Görgény várában]. *1614:* Feo Ember Petky Farkas [Csicsó Cs; BethU 456] | Petki janos jb [Bikafva Hsz; i.h. 234] | Pettki Janos pp. Pettki Balas pp [Illyefva Hsz; i.h. 219] | Petky Jstuan szalogos [Timafva U; i.h. 168]. *1833:* Nemes Petki Sámuel. Sinfalván[a] lako Nemes Petki János [Borb. I. — *TA].

petőfalvi a Petőfalva (Hsz) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Petőfalva/Peteni; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Petőfalva: Petőfalvához tartozó; care aparţine de Petőfalva; zu Petőfalva gehörend. **Hn.** *1688:* Az petöfalui dellòre menò fòld (sz) [Imecsfva Hsz; EHA].

petrár vhány fertálynyi/negyedvékányi (vmiből); de un anumit număr de pătrare (din ceva); vom Viertel eines Scheffels. *1785:* Az élés, és a' hijju beli kamarambol el vittek hat petrar lisztet 7//34. Buzat nyoltz petrárt 8//16 Palinkanak valo buzat négy petrart 2//26 [Abrudbánya; OL. Jankowich gyűjt. Kamarai lt. özv. Vajda Josefné Bodor Kata kárainak lelt.].

petrefaktum kövület; petrefact; Petrefakt, Fossil. *1796:* A' leg első Portzellán tsinalonak Böttchernek tulajdon keze által készült ... Petre factumból valo pixisért 9 Rfl [ETF 182. 28 Gyarmathi Sámuel felj.].

petresfalvi a Petresfalva (BN) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Petresfalva/Petriş; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Petresfalva: Petresfalvára vonatkozó; din/referitor la Petresfalva; sich auf Petresfalva beziehend. *1572:* Jeott en hozzam az Ktek zolgaya Thorma Janos lewelewel az pettresfalwi dezma feleol [Sombor SzD; BesztLt 3683].

petrezselyem, peterzselyem 1. pătrunjel; Petersilie. *1582:* weottem ... feyer kaboztat, hagymat, peterselymet ... d 11 | weottem ... Hagmatt petrisellmet f. — d. 6 [Kv; Szám. 3/V. 22, 3/VIII. 33]. *1583:* Orsolia Kendi Ianos Zolgaloia vallia ... Egkor ... Talala Az piachon es vezek vala eg penz Arra petreselmet. Monda vid el vid el a petreselmet chinalj orwossagot vradnak Az lewelebeol Az gywkerewel feòz etket [Kv; TJk IV/1, 145–6]. *1585:* Vaczhyorara fozette(m) esmet, Halat az uarossebol fözettem töröt lewel kywantak. Bors Saffrany gyöngyber ment rea d. 8. Petrese-

lyem mez hagyma d. 4 [Kv; Szám. 3/XXII. 70]. *1599:* Paysgyarto Jstwanne Jlona azzony ... vallya .. menek oda Korchyolias Jstwan hazahoz valamy peterseliemert [Kv; TJk VI/1. 364]. *1647:* Az Uduarhaz eleott, az Tho feleol vagion egy Lugas kert ... Vagion ebben egy szalmas pincze, Repa, Retek, Peterselyemnnek valo [Drassó AF; BK 48/16]. *1717:* egj alat valo kis ászkon Peterselyem ... az földön Czékla [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3] | az Tavaly Murok peterselem el rothadot [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. *1740:* Szebenben küldötem ... káposztát mukor repát Petreselymet Tormat [A.árpás F; TKl Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. *1750:* attam ... petersejmet hat Kötest [Mv; AAll.]. *1763:* a németek ... mind tsak tyuk hussal kivántanak élni, a tyukokat pedig s azoknak főzésihez kivántató lisztet galuskának, tojást, vajat, szalonnát, petresellymet, hagymát, s tőbb eféle aprolék czugumist soha meg nem fizették [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 39]. *1770:* Murkot Petreselymet nem vihettek, mert a sok Iszop miatt mind el metsevészett [Esztény SzD; Told. 29]. *1824:* Sülelmedröl, és Peretsenböl a' mi Vetemenyt kaptam ezen posta Szekéren küldöm, e mind öszve hat véka murok, két Véka petrelsellyem [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

Szk: *ásott ~. 1688:* Asot murok Sax Cub. 6 // ... Asot Peterselyem Sax Cub 8 // [A.porumbák F; UtI].

2. petrezselyemvetés; strat de pătrunjel; Petersilienbeet. *1676:* Vagyon ezen vetemenyes kertben ... petreselyem ... no. 32 murok 8 agyal [A.szombatfva F; UF II, 760] | (A) kaposztas kertből mégyen egy utt az vetemenyes kertre ... Ezen kertben vagion hagyima petresellyem es egyeb vetemenyek [Sárkány F; i.h. 757]. *1679:* Másik veteményes kert ... 23 táblara vagyo(n) mostan ezekben, veres hagima, pár hagyma, Petreselyem, murok, kaposzta [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 139]. *1688:* az vetemenyes kertben ... Vagyon ... petreselye(m) 15 apro agygyal [Kozmás Cs; Eszt-Mk Inv. 7]. *1694:* a' Vetemenyes kert ... Vagjon ez elosztva, négj eőreg táblákra: holott az 1-ben vannak Petriseljem 12 Agjakkal: Zöld Petriseljem is tavalji 10 Agjakkal [Borberek AF; BfR]. *1699:* vagjon egj vetemenyes, es viragos kert tablakra fel osztva ... Harmadik es Negyedik Tablaban mind peterselyem [Szentdemeter U; LLt Inv. 28]. *1706:* Kerti vetemény edgy tábla petreselyem [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. *1748:* Kaposzta, murok, Petresejem, Veres hagjma, még az Földben vadnak [Nagyida K; Told. 11/95]. *1836:* A mi nezi pediglen az edgyik fel szomszed Losontzi János által fel fogott és mostani lako Háza hata megett be ganyolt kertecskét es abban talált két kitsid ágyotska petreselyem murok és egy kevés borsotskát ... ezenn lejendő háznak fel allitasaval el kelletvén romlani, tehát ... Losontzi János károsadását határoztuk 100 válto xrokban [Dés; DLt 556]. *1851:* Két ágyás saláta, egy ágyás foghagyma, négy ágy murok, és egy ágyás petre'selyem [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

Szk: *(ki)ásatlan ~. 1648:* Eot agj ki asatlan petreselyem [Porumbák F; UF I, 896]. *1673:* Asotlan petrenselyem (!) szaz kilenczven agyal [Fog.; UF II, 559]. *1688:* Asatlan murok ágjal nō 15 ... Asatlan Peterselyem Agjal no 30 [A.porumbák F; UtI].

3. petrezselyemből készült étel; mîncare scăzută cu pătrunjel; Speise aus Petersilie. *1599:* 10 Tikmoniat feóztek eoregen petreseljmet czinaltak rea d 4 [Kv; Szám. 8/XIII. 17 Szabó András sp kezével]. *1710 k.:* (Utrechtben) Szállásomon ... Sára viselte gondját az egész háznak ... nékünk ... jó magyar módra főzte az étket, mert a sok magyar deák már megtanította volt ... tehénhús, berbécshús petrezselyemmel, káposztával, murok paszternákkal [BÖn. 575].

◇ **Szn.** *1840:* Petrelseljem Gyurka [Bikfva Hsz; BLt II. 11]. *1840/1844:* oláh Petreselem Gyurka [uo.; Kp V. 382]. *1845:* Petrezselem Péter [Bodola Hsz; HSzjP].

Ha. *1586:* peterszeljmet. peterszeliem [Kv; Szám. 3/XXIV. 18, 78]. *1590:* Peterselmet [Kv; i.h. 4/XXI. 3 Kis István sp kezével]. *1595:* Petreselymet [Kv; i.h. 6/XVI. 2]. *1598:* petriselymeth [Kv; i.h. 8/V. 15]. *1625:* Peterseliem [Kv; i.h. 16/XXXIV. 235]. *1720:* Peterselyem [Alparét SzD; Ks 35. IV. 1]. *1767:* Peterselyemmel [Esztény SzD; Told. 5a]. *1788:* Peterselyem [Mezőzáh TA; i.h. 18]. *1793:* Petersejem [Faragó K; i.h. 19]. *1812:* petersellyemről [Kv; IB].

petrezselyemágy petrezselyemágyás; strat de pătrunjel; Petersilienbeet. *1688:* Peterselyem Agy nrō 120 [Görgény MT; UtI].

petrezselyemgyökér rădăcină de pătrunjel; Petersilienwurzel. *1648:* Harmadik veremben petreselyem gjwker c.m. N. 2 [Porumbák F; UF I, 896]. *1656:* Vagyon fövenyben rakot petreselyem gyeöker qr. 3 [Fog.; UF II, 172]. *1705:* Ugyan Eckler izente az úrnak tűlem, hogy ő az arenában nagy kínban lévén, őtet egy szászné ilyen orvosságra tanította, aki is neki hihetetlenül használt. Az orvosság ez: Egy nagy fekete retket két vastag gyökér petrezselyemgyökérrel öszve, fél ejtel borban megaprítva és tésztával a fedőjét az egyejteles új mázas fazéknak erősen becsinálván, hogy semmi vapora ki ne mehessen, meg kell főzni, úgy, hogy két ujjnyira leföjön. Ez meglévén, annak a levét kanállal bé venni, ottan-ottan, amely is igen rossz és keserű, de felettébb hasznos [WIN I, 528]. *1781:* Fél véka petrenzellyem győker ... 6 xfr [Őraljaboldogfva H; Kf].

petrezselyemlevél frunză de pătrunjel; Petersilienblatt. *1583:* Cappa Caspar vallia ... Kendj Janos egy leant kwldeót volna Balas kowachnehoz es azt Izente volna hog' meg veztette volna Az farkat, de Adna orúossagot mert meg Banna Kowach Balasne Azt Izente volna ... hog feozzeon petersele(m) lewelet vaiban es meg giogiul | Poko Peterne Anna Azzony ... vallia ... Az farkas vczay Bikanak meg veszet a' farka es hidwczan kiweól giogitthiak Petreselem lewellel [Kv; TJk IV/1. 148, 151]. *1596:* vöttem ... Petresellyem Leuelet és Petreselymet p(er) d 2 [Kv; Szám. 6/XVII. 11 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

petrezselyemmag sămînță de pătrunjel; Petersiliensamen. *1583:* Bachy Thamasne Cathalin Azzoni vallia hogy ... hallotta ... Azt is hog monta volna Gergely kowachne. Jo Azzoniok beoweón vessetek az petersele(m) Magot, Mert Nagy haszna vagion [Kv; TJk IV/1. 148]. *1628:* Egy sakban mint egy ket vekani hagima magh. Mas sakban Petreseliem magh [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 12]. *1656:* Ezen kilvül sok külömb külömb fele magok es egi vekani petreseljem magh [Fog.; UF II, 155]. *1765:* Vagyon ... Egy fazekban Murok másban Petreselyem mag [Ispánlaka AF; JHb XXVIII. 49. 8. 9]. *1799:* egy kártos Petreselyem maggal tele [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. *XVIII. sz. v.:* A petresellyem magot ha minek előtte el veted, meg roncsolod vala mennjire kellemetes levelei lesznek [Ks Kerti Oeconomia].

petrezselyemtartó petrezselyem tartására való; în care se păstrează pătrunjelul; zum Aufbewahren von Petersilie. **Szk:** ~ *pince. 1656:* job kez felöl vagjon egy köböl rakott kapozta es egyeb kerti vetemenj, petreselljem murok retek etc. tarto pincze [Fog.; UF II, 153].

petrezselyemvíz petrezselyemfőzet; decoct de pătrunjel; Petersilienaufguß. *1632:* lapos forman czinalt iuegh palaczkok ... N. 41 ... Peter seliem uiz uagion N. 2 [Fog.; UF I, 143].

petrezselymes 1. petrezselyemmel beültetett; semănat cu pătrunjel; mit Petersilie bepflanzt. *1817:* két táblát hagyma magalis ültettünk bé, murkos táblát kettőt, petresejmest edgyet [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tt lev.].

2. petrezselyemmel elkészített; gătită cu pătrunjel; mit Petersilie gekocht. **Szk:** ~ *hús. 1609:* Főzettem Vonas igazito Vrajmnak Elseo tal Etek peterzeljmes hus. Veottem Niolcz font Tehenhust tt. f. — d. 16 Ket Tiukot d 20 Peterszeljmet, fokhagimat hozza ... d 4 Borsot hozza Varoset [Kv; Szám. 12b/IV. 14]. *1625:* Egi Tal Petreseljmes hust feozettem [Kv; i.h. 16/XXXV. 157].

petrifikálódik kb. megkövesedik; a amorţi, a deveni temporar insensibil; gefühllos werden. *1805:* Azt irja Ngod hogy en valamelly Szép Kis aszszonynak a' tőriben akadtam és récréálom magamot, én a' hellyett utaztam és annyit lavagoltam a' Ngod bajáb(an), hogy a' faramis majd petrificalodott [Dés; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

petusz himlőféle; un fel de variolă; Art Blattern. *1704:* Ugyan az szegény Gyulafi László uram árva leánya kilencesztendős lévén, minekutána az öccse meghimlődzött és meg is gyógyult volna belőle, ez amaz gonosz és veszedelmes nyavalya, akit petusnak hívnak, aki odafel igen uralkodik, esett volna reája, hét nap mulva megölé [WIN I, 286].

petymet l. pegymet

pettyedt petyhüdt; lăbărţat; schlaff. *1811:* Miskoltzi Josef ... hoszszuko szöke tiszta ábrázatu, majom száju, pettyett ajaku, elő álló fogakkal [DLt 362 nyomt. kl]. *1820:* Nézze meg mostis akár ki az Urfit, kivált pettyett ajakát, homlokát és Teste állását, a' ki esmérte a' Bárot kéntelen azt mondani hogy a' Bárotol valo [Aranyosrákos TA; JHb 48 Molduván Mária Pujutz Szamuillané (68) vall.].

pettyegetés pettyezés; picăţele, buline; Tüpfeln. *1791:* Orr fuvo Keszkenyö fekete pettyegetéssel, és veress széllyü [DLt nyomt. kl].

pettyegetett 1. pettyes; împestriţat; getüpfelt. *1726:* (Ördögharapás) tudom hogy elég vagyon Gyergyoban, a hol Sovány határok vadnak, a Levele hoszuko mint egy petyegetet, a koroja magassan nő fel [Fog.; LLt].

2. pettyezett, pettyekkel díszített; cu picăţele/buline; mit Tüpfeln. **Szk:** ~ *bagaziaguba. 1840:* Markuj Máris ... mintegy 32 esztendős ... viselt világos kék pettyegetett ótska bagazia kurta gubát [DLt 843 nyomt. kl] ✱ ~ *kartonfersing. 1817:* Egy pettyegetett tarka karton fersing [Mv; DLev. 3. XXVIIIA] ✱ ~ *lájbi. 1812:* Két viseltes pettyegetet Lájbi ... Egy Viseltes Pettyegetet Selyem Lajbi [M.gyerőmonostor K; KCsl 11]. *1815:* egy veressen petyegetett Czitz Lájbli [DLt 473 nyomt. kl].

3. *virágokkal* ~ virágokkal elszórtan díszített; înflorat, ornamentat cu flori ţesute; mit Blümchen geschmückt. *1840:* Visel ... világoskék 's virágokkal petyegetett szoknyát [DLt 702 ua.].

pettyegetű pettyegetett; cu picăţele/buline; mit Tüpfeln. **Szk:** ~ *bársonylájbi. 1808:* veres és sárga pettyegetü lombos ször bársony viseltes lájbi [DLt 432 nyomt. kl].

pezderjézik pozdorjázik, kis darabokra hull; a împrăştia aşchii; (zu Staub) zerfallen. *1590:* Latam hogy kecher leowe az kerezthez vgian pezderiezik vala a kerezt [Szu; UszT Kertez Benedekne Márta vall.].

Vö. a *pozdorjázik* cimszóval.

pezsdülés 1. pezsgés, gyöngyözés; fermentare, fermentaţie; Geschäum. *1843:* Szamatozás eként lehet. Csekelakán minden meg-szálitott mustakhoz 10 vederhez 1 lót el-aprózott Örvény-gyökeret kell zacskoban vagy rongyba kötve meg főzni mustban, és gyenge melegen hozzá önteni, a pe'sdülésbe indulást is elő segiti [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

2. zsibbadás, szédülés; chercheleală, ameţire uşoară; Schwindeln. *1710 k.:* magyar módra ittam én is a bort, látván mástól s magától az atyámtól ... és azok között az én merő fél apostolnak tartatott mesteremtől, Keresztúri Páltól, aki részeges ember ugyan nem volt, de a jó bort minden ebéden pesdülésig innya igen szerette [BÖn. 517]. — L. még BÖn. 518.

pezseg kb. forr; a clocoti, a fi gata să se dezlănţuie; gären. *1811:* a Kantzát mikor szerelembe Van, szükség állitni a Mén-lóval szembe, 'S végezvén a' dólgát, utána jártatni, 'S a' Mén-ló szépségit vélle tsudáltatni; Hágatni akarván, kilentz nap kell annak, A' csitkózott Kantzák, hogy meg-tisztuljanak, Ekkor a' próba-ló mint katzér Gavallér Közél botsáttatik, pe'seg benne a' vér, Távul nyerit, és fűv, kevélyen csinálja Magát, és szerelmit ő néki ajánlja [ÁrÉ 142–3].

pezsgés bizsergés; furnicătură; Kribbeln. *1722:* En mégis nyavaljgok, mindazáltal ugy tettzik jobbacskán vagjok, enném is, de ha esze(m) kivált estve jocskán, annal forroságban és testem(ne)k pesgését experialam, már aszt vette(m) fel, estve, csak két három kalán levest esze(m), igj jol nyugszo(m), semmi alteratiom nincse(n) [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

pezsgő I. *mn* kb. forrongó; clocotitor; unruhig gärend. *1855:* A pezsgő vérre s meghülepedett gondolkodásra egyformán szüksége van leigázott nemzetünknek [ÚjfE 211].

II. *fn* şampanie; Sekt. *1844 k.:* Pe'sgőnek valo Alkalmas tiszta már Szép szamata ... fejlődik az áslog-űz és szín' enyésztével [Csekelaka AF; KCsl 6 Hordólistából]. *1847:* Másodlöketésenn keresztül ment pe'sgök víz-közé helyezése ... rakva van az első évi készitmény lankább féle 30 p(alack) ... ugyanaféle pe'sgő élénkebbjéből 22 palack | Az emlitettem pe'sgőhez használható 3 szőlő a Lámpor, Vékonyhaju, és Madárszőlő [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

Szk: *magyar* ~. *1842:*4 butelia magyar pezsgo Rf. 13 xr 20 [Kv; Újf. 1] ✱ *ó* ~. *1847:* Első készitmény ó pe'sgőkhez [KCsl Kemény Dénes kezével].

pezsgőpohár pezsgőspohár; pahar de şampanie; Sektglas. *1864 k.:* Metszett víz ívo pohár pezsgő pohár [Mihálcfva AF; HG Br. Gerlóczy lev.].

pézsma 1. mosusz, átható szagú kenőcsszerű anyag; mosc; Moschus. *1662:* Ezen esztendőben, die 19 Novembris érkezett volt Izkidirben és a portára egy persiai követ ... Azmelly követ aminémű ajándékokat hozott volt csak a császárnak, az országnak akkori ott benn levő kapikihája, borosjenei Tisza István aminémű renddel megírta volt, így következik: Bézoárt 45 másfél okát, pézsmát 700 drámot, aranyba csinált múmiát, egy öreg pomagranátint[a] [SKr 350. — [a]Folyt. a fels.]. *1666:* Viszki Paál ez szérent Harminczadoltata ki hozot jovait ... Pezmat, Alkermestt, Terieket [Utl].

2. pézsmagyöngy; perlă de mosc; Moschusperle. *1825:* 2 rendbeli arany Lántz 1 aranyba foglalt pésma 1 sor nagy gránát [Kv; Pk 5]. *1839:* Egy pésma aranyba foglalva [Kv; LLt].

pézsma-fülbevaló pézsmagyöngy-fülbevaló; cercel din perlă de mosc; Moschusperlenohrring. *1668:* Egy bokor pezma fülbe valo ket Szem gyöngy rajta [Mk Kapi György inv. 10].

pézsmagyöngy pézsmagyöngysor; şirag din perlă de mosc; Moschusperlenkette. *1808:* 2 Rend pézma Gyöngy [Mv; Told. 22]. *1814:* Egy nyakra valo pésma gyöngy Fülbe valoval 4 Rf [Kv; Born. IV. 41].

pézsmajácint-gyökér illatos jácintféle gyökere; rădăcină moscată de sumbul; Moschuswurzel von Hyazinthe. *1852:* sehol sem kaptam ... pésmajácint gyökereket [Kv; Pk 7].

pézsmakaláris pézsmagyöngy; şirag din perlă de mosc; Moschusperle. *1761:* Egy Szép Gyöngyel, Pésma Klárissal, Boglárokkal bőven kőziben gazdagon Gyöngyel őszve fűzett ův, kiis vékony Embert három rendel bé ér [Nsz; Ks 73/55].

pézsmamacska pézsmamacska-prém; blană de pisică moscată; Moschuskatzenpelz. *1683:* Vettem ... Ket Pésma maczkat f //96 [Utl]. *1697:* Hat könyv kép iro Arany ... Egy Pésma macska [KGy]. *1703:* Egy Süvegre valo viseltes zöld Strucz tol ... Egy pésma matska [LLt Fasc. 115].

pézsma-pikszis pézsmatartó szelence; casetă/cutiuţă în care se păstrează moscuri; Schachtel für Moschus. *1770:* Magos patkó, kurta dáma, Tizenhat esztendős máma Pésma pixis, szuszogós váll; Mégis mint a peták ugy áll [EM XX, 498 „Kolosvári ének"].

pézsmapogácsa pogácsa alakú pézsma; mosc în formă de pogăci; pogatschenförmiger Moschus. *1595:* Boronkay Vram Vasarlasa Vrunk eő felsege meniegzeiere ... Pesma pogachiat p(er) f — d 50 Spikiniard olaiat p(er) f — d 50 [Kv; Szám. 6/XVI. 102] | 13. February ... fizettem az Patikariusnak pesma pogaczaert, és Troriscúsert az Tanacz hazban, kit egyszer is maszoris hozotta(m) [Kv; i.h. 6/XVIIa. 119 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1599:* 10 Jan: Biro vram hagiasabol veőttem pesma pogacziat d 16 [Kv; i.h. 8/XIII. 3 Szabó András sp kezével].

pézsmaréce pézsmaruca; raţă moscată; Bisamente. *1729:* Indiai Lúd nrō. 8. Pézma Récze nrō 6. Idej jó Csirke 5 [Marossztgyörgy MT; Ks 23. XXIIb]. *1732:* Van ... két pésma récze [Kv; Ks 40. Varia XXVIIIc]. *1738:* Erogatis Turcici Tritici ... Hatyuknak es Daruknak pezma Reczeknek az udvarban Erogaltam mett. 16 [Szentbenedek SzD; Ks 70/51 Szám.].

pézsmás 1. pézsmával illatosított; moscat, cu miros de mosc; mit Moschus parfümiert. *1685:* Három Iskátolya n. 3 ... Harmadik Iskátolyában egy kis kerekded Iskátolya tele pézmás gyapottal n. 1 [Gyf; Utl].

Szk: ~ *szappan.* *1666:* Viszki Paál ez szérent Harminczadoltata ki hozot jováit ... Pezmas szapant, Violas szapant, perspectivakat, Pezmat, Alkermestt, Terieket[a] [Utl. — [a]Folyt. a fels.].

2. pézsmagyöngyös; cu perle de mosc; mit Moschusperlen. *1630:* Egy Pesmas Győngy Lancz Arany szemekkel ket Szaz forint jreo [Gyf; BálLt 90]. *1633:* Attam egj Gwngi Lanczot ... Vgian azon Lanczban vannak peszmas arany gomboczkak Negyuen hatt [Ks Vesselini Kata kel.]. *1648:* Egy pesmas giőngiős Arany lancz [Mk Kapi Kata kel. 1].

3. szagos; mirositor; duftig. *1710 k.:* A királyi kisaszszony orrán, száján s egyebütt való emésztése nem pézsmásabb a cigányleányénál [BÖn. 509].

4. *átv* gyanús; dubios; verdächtig. *1680 k./1715:* ezt is a' conjuratus uequam foliusok letátsollyák 's mondják, oblatiod pésmás, de kővered vresmas ... azert tace [Rosnyai,HorTurc. 143].

pézsmaszem pézsmagyöngyszem; perlă de mosc; Moschusperle. *1630:* Egj Gjőngj Lancz Pesma, es Aranj szemekkel [Gyf; JHbK XXXVIII/39].

pézsmatartó I. *mn* pézsma tartására való; pentru păstrat mosc; zum Aufbewahren von Moschus. *1668:* Egy kis pezma tarto kereszt, negy Rubint, s egy smaragd benne [Mk Kapi György inv. 10].

II. *fn* pézsmatartásra való szelence; casetă/cutiuţă în care se păstrează moscuri; Schachtel für Moschus. *1624:* Ezust Marhabol Jutott Andorkonak ... Egj kis fel bertus kapocz, Egj Téo tarto, Es Egi kis pesma tarto, nio(m) p. 9 bechultuk ad f. 3 d. 50 [Kv; RDL I. 123]. *1679:* Egy arany kőrtvély tarka zomantzos Egy pesma tarto [MNy XXXVIII, 304]. *1697:* egy Pésma tarto kerekdéd | Egy Cseh gyémánt körtvély forma ezüstbe aranyoson foglalt Pésma tarto [KGy]. *1757:* Egy romlot Zamántzos Pésma Tarto [Jobbágyfva MT; BálLt 71]. *1766:* Ezüst Aranyas pézma tarto mélyb(en) vagyon rakva igen apro rubint hat darabb, jó féle győny (!) apro, és nagyob hét Szem [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 96].

pézsmátlan szagtalan, illat nélküli; nemirositor, fără miros; ohne Duft. *1683:* Vettem ... Fejervarat Rácz Peter nevű gőrőgtől Egy nitra pésmátlan Alkermest nitrájab(an) négy Ompolna leven f 15 // [Utl].

pézsmázott illatosított, illatokkal bódító; parfumat, moscat; duftig. *1710 k.:* Üljön öszve szeretettel a keresztyén világ, vetköztesse ki a religiót abból a ficamás, kendőzött, pésmázott, maga találmányú köntöséből, azaz: vegye el tőle, amit maga hozzáadott, viszont adja vissza néki azt,

amit róla levont, az igaz szeretetnek és alázatosságnak fejér, candida köntösét: mindjárt feltalálja a Krisztus mátkáját, az első ecclesia religióját [BÖn. 432].

pí *isz* pfi!; phi, phiu, pi; pfui. *1634:* latam hogy ugian megh pöké az betegh ember Zanto Marthont, mondvan pi vgy mond rut ember nem otalmazo(m) voltal te enneke(m) [Mv; MvLt 291. 6a].

piac 1. tér; piață; Platz | város főtere; piața centrală a orașului; Hauptplatz einer Stadt. *1570:* Eo kegek varoswl Byro vramat es az Thanachyot Azon keryk hogy wisellien gondot eo K Rea, legien Tylalma az varos piachatth es vchayt es hazrol hazra Neh Jarya zabadon az Barom ... Azonkeppen Az zeolekbenis es kertekben Ne eressek zabadon [Kv; TanJk V/3. 9b]. *1579:* Az ky az lelkewel zitkozodyk Tehat elozer bwntessek 1 f(ori)ntal Mazzor ketteowel harmadzor harommal Negiedzer Az Nagy keowet keossek Nyakara es haromzor keorwllyek Megh Az piaczat velle [Kv; i.h. 185a]. *1587:* Byro vram kialtassa megh mind vcza(n)kent mind a piaczo(n) a' hon helie vagio(n) hogy senky az mas Embeor zoleyebeol se karot se weniket el ne horgyon [Kv; i.h. I/1. 56]. *1617:* Az meli keöhaz Attioktol marat Abrugbanian az piaczon, kertiuel eggiüt ket fele oztatik [Abrudbánya; Törzs]. *1618:* Mely uagion az piaczon az Szentegihazra meneó üczia menteben Szegelethaz [Alvinc AF; EHA]. *1635:* tanácskoztak az kálvenisták egymás között, hogy az fejedelemtől megnyerhessék az piacon való templomot és az bíróságot is, hogy egy esztendőben kálvenista legyen, másban ismét az unitária religión való [Kv; KvE 167 SB]. *1647:* Az Ouari piaczion leueó ház adayában adosz — f. 1. d. 50 [Kv; RDL I. 134]. *1663:* az Beszterczej pyaczon az labas hazak allat [Told. 1a]. *1680:* az I. az I(ste)nt, Ördögh atta szitkozodassal karomlotta mely cselekedetiert az Nemes Orszagh Törvenye szerint vitessek ki az piaczra, es az Henger igen keményen ... palczazza meg [Dés; DLt]. *1728:* Vagjon a Kaplanyi Parochia holot regen a kis Pap lakot a Piaczon [Sszgy; SVJk]. *1737:* az captivus ... két szombaton, elsőben ötven palczával, masodikszor 33mal meg paltzáztassék a Piaczon in exemplu(m) itiltetett [Torda; TJkT I. 134]. *1793:* a Grofné ... a' MVásárhellyi piatzon fejér fersingben sétálgat vala, mellyet még a' Szolgálok is nevettenek, hogy miképen viseli magát [Koronka MT; Told.].

Szk: *szabad ~. 1600:* Itt Vdwarhely warosaba(n) ... Mierthogy az Zabad piaczon wagot le ... hogy penigh az feöldenis wagot, annakis az kegtek teörwenietol waro(m) terhit, Raitam eset faidalmomat es tagom zakadasat, were(m) hullasat, fel ne(m) weöttem wolna negywe(n) forintert [UszT 15/119].

2. vásártér; piață, obor; Marktplatz. *1559:* Illyen Zabadsagoth engetthek, hogy Thewsernek, Sem egyeb Re(n)dbely embernek, mynd Ithwalonak, Ith az Coloswary hatharon, soha ne legyen zabad wagny walo Barmoth wenny czak az Coloswary Mezarozoknak, legyen zabad myndenkor ith Coloswarath mynd az pyaczon mynd az Coloswary hatharon wenny [Kv; TanJk V/1. 58]. *1573:* ket Beleg vas legen varos chymerere, Mely Belegel az negi gondviseleo vraim Minden Barmot valamelliet vagi Mezaros vagi henteler ez varos piachan vagi vasarnak Napjan vagi egeb keoz napokon Meg veyendenek, ky Ne Merezliek az Mezeore haytani az gondviseleo vraim hirenelkwl hane(m) az vago hydhoz haycak, Es otth az kowachoknal meg Belegiezzek es az utan haycak ky [Kv; i.h. V/3. 84a]. *1585:* Egy fertaly Ewrw hust vetette(m) az pyaczrol d. 4 [Kv; Szám. 3/XXII. 69]. *1590:* azt rendeltek, hogy az kik az piach zelibe laknak es feo korchiomások azok tob adot adgianak az zegeny keossegnel, miuelhogy eok laknak az hazon ueueo helien [Szu; UszT]. *1649:* Ezert citaltatta(m) az Iket hogi nem tudatik miteöl uiseltetve(n) enneke(m) miuemet fel tiltottak, az Tablat töllem el foghtak es az Piaczo(n) valo arulastol el tiltotta(na)k, azert azt kevano(m) hogy adgyak okat [Kv; TJk VIII/4. 360]. *1682:* meg vöttük Csötörtök nap az piaczon az Oroszfalviaktol az mi aproságh árrut árultanak a Csötörtöki vásáron [Kvh; HSzjP]. *1742:* Kapotsi Mihállj nevü betsülletes embernek ... két Tehenit elhajtották ... Tanáts parantsolattyábol, edgyiket elbetsülték in et pro flor 6. a másikat ki nyuzattak a város piaczán [Mv; Told. 15/23]. *1756:* a' mult esztendőben rendeltetvén ... a' Piaczon a' Dévai Bulgarusok(na)k is aprosáh Portekacskájok ki árulására is különös helly, redimallyak aztot Rf 6 [Déva; Ks 101]. *1762:* Héti vásárkor a Piatzon mindenkor elégedendö botskor légyen a' vásár kedvéért, hogy a vásár meg ne szorullyan [Torda; TJkT V. 82]. *1782/1789:* az árenda fizetéssel ne szorittassanak el más külsö Mészárosok, és hus árulok a' piatzról, a mint hogy tapasztaljukis hogy sokkal több hus és azalek fordul meg a Piatzon [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 375]. *1844:* Tisztelettel instállyuk a' Tekintetes Tanátsot, méltoztatna fel hozot igazolásunknál fogva, nékünk megengedni, hogy az érdekelt kitsiny Boltot meg tsináltatva — a kenyeret árulo hellyeinkre a' piatzon felállittathassuk, — melly a' piatznakis díszére lenne [Dés; DLt 1366].

Szk: *~ sora. 1800:* Mészáros Uraimék mostis a korcsomárolástol meg nem szüntenek, hanem szakadhatlanul folytatták, egész fogadot tsináltatnak amely az egész Országba nincs, hogy a Mészárszek fogado is légyen, amely nékünk: s a piatz során lakoknak és az egész Magyar uttzának nagy praejudiciumunkra van és ha meg gondolnák a Mészáros Ifiaknak is nagy romlásokra van utat adván a dobzodásra [Ne; SRE 835]. *XIX. sz. eleje:* Mivhelyemben készült asztalos Mivek ... eladására nézve, a' város kerületében a' közönséges Piacz Során a' B. Kemény Simonné aszszony házánál egy Boltot vagyis Niderlágot nyitottam ki [Kv; ACLev.] ✱ *~ szere. 1584:* Ertik ... biro vramnak illien panazolkodasat(is) hog a' Nemessegteolis zo vagion az vchak es meeg az piacz zeriben valo sok teöltesekreol, Mész vermekreól, es egieb arkokrol ... vegeztek azert eo kgmek hog minden ember pwnkeostig ... minde(n) Akadaliokat haza eleól el tisztichon [Kv; TanJk V/3. 279b] ✱ *közönséges ~. 1602:* Ha mely penigh az varosy vraim keozzewl laban Arron az mezarosnak nem akarya adny barmat tehat az mezaros tartozzek hwzon eot perzert meg vagny, es merwe kezehez venny, s az keozeonseges piaczon fontal ki merny [Kv; i.h. I/1. 414]. *1748:* A' Mészar szék(ne)k annakis Taxája lévén tiz forint, az Instansok arulo hellye pedig két akkora hellyet occupalván az közönséges piaczbol, nem sok(na)k itiltetik tizenkét forint pro annuali Taxa [Torda; TJkT III. 225]. *1844:* A' város közönséges piattzán, hol tágasságra van szükség, nem lévén, egy koleszában árulónak is szabad, meg vájogolt, állando, hanem csakis hordozhato koleszát állitani, az okbol kérelmes jelen kérésinek hely nem adattathatik [uo.; TVLt 1173].

3. vásár; tîrg; Markt | adásvétel, eladás; vînzare-cumpărare; Kauf und Verkauf. *1662:* azon egész öreg palotá-

nak külső része alatt tizenkét jó boltok építtettek, és minden ajtajokkal, zárjokkal, nagy öreg vasrúdjokkal mindenképpen elkészíttettek vala, úgy, hogy ha a piac a külső városbul oda beköltöztetnék is, azokban mindenféle áros emberek nagy alkalmatossággal árulhatnának [SKr 301]. *1671:* Nagy Enyeden az nem régen Nemessedett lakosok közönséges jóbul ki-akarják magokat vonni, azért a' kik ott házokat birnak, azon hataron szölöket mivelnek, piatzával, határával és minden haszon vivö hellyeivel akarnak élni még-is a város hadnagyától nem akarnak függeni, hanem minden közönseges jókban reluctálni láttatnak [CC 2–3]. *1710 k.:* A búza és commissarius jó, jó szívvel látja, csak legyen elég és jó kenyér ... Szálljon haza a nép, legyen piac, mészárszék a táboron, ő pénzen él [BÖn. 762]. *1740:* Johannes Perle ... Armen Szamos-újvarensis, Nemes Várasunkba lakásra béjöni[a] mint akármelly becsűlletes Nemes Embernek szabad lészen. De ... Hogj Piaczunkat privatus Emberért meg-szüntessük, és a' Communitásn(a)k p(rae)judicallyunk, Senki nem kivánhattya [Dés; Jk 533b. — [a]Tollban maradhatott: akarván]. *1806:* Mai napigis itten mindennek Szabad még a külsők(ne)kis a kereskedés modgya. Nem tudom hogy sohais a Szalonával kereskedők(ne)k Czéhok vagy Társaságok lett volna ... Én Szükülést nem tapasztaltam a miatt a piatzunkon, hogy ha másuvais vitték kereskedésre nézve el adni [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

Szk: *~ot tart* vásárt tart. *1782/1799:* Privilegiummal nem ditsekedhetűnk, hanem Ususból tartottuk a Piatzunkot, mint más Bányász helyekben, mert a' Bányász helységek Piatz nélkül nem lehetnek [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 334] ✱ *kenyeret ~ra süt. 1748:* sokadalmi alkalmatossággal fel jövén itt segitett eö Kglmé(ne)k kenyeret sütni piaczra [Torda; Borb.] ✱ *ország ~a* országos vásár. *1733:* mikoron volnank az Etedi ország piatzán a Birtalan Janos Uram bort arulo Arnyek Szine alat [NkF] ✱ *vásári ~. 1800:* a' Torotzkai közönséges vásári piatzon a' magam szokott árusi mesterségemet folytattam volna [Torockó; TLt Bírósági ir.].

4. várudvar; curtea cetății; Burghof. *1637:* Az varnak piacza keöuel meghrakott padimentomon. Az piacz keözepin pedigh egy negy labon allo zendelijes szin alatt egy keöuel kj rakott kut [Fog.; UF I, 411]. *1662:* Görgény várának, hogy csak az éjszakrul valo szőlőhegyéröl állíttathatnék lövéssel való ártalma, az ellen egy igen-igen erős kőrakású, kétszárnyú öreg kasamatás bástyát indíttatott vala és a vár piacán levő egy alkalmatlan hegyes kösziklát, sok munkával, pénzes tótokkal felvágattatván, a piacot megtéresítette vala [SKr 295]. *1676:* Ezen kerengő fa gradics innen az szamtarto háznál valo szegeletigh szolgál az belső Vár piaczára [Fog.; UF II, 730]. *1681:* Kapitanyok Háza ... vár piacza fele valo nagi ablakában vagyo(n) rud vas Nro 3 [Vh; VhU 522]. *1694:* (A) Var Piatzárol az felsö varra fel menő fa Gradics [Kővár Szt; JHb Inv.].

Szk: *a várnak belső ~a. 1662:* Foltostól egynéhány úttal a fogolymadarak a várnak belső piacára, hasonlóképpen fácánok is szokatlanol és hallatlan például bejőnek és ott benn fogdostatnak, leöldöstetnek vala [SKr 629]. *1736:* Mikor az fejedelem udvarlására mentek is, szerszámos paripákon mentenek, senki nem ment hintón; az tanács urak az várnak belső piaczára mentenek az kik penig tanacs urak nem voltanak, az vár kapuja előtt szállott le lováról; akkor az lovász kápával béterítette az nyerget [MetTr 363–3].

5. kastély udvartere; curtea castelului; Schloßhof. *XVIII. sz. eleje:* Az Castély Uduarárol vagj Piattzárol, ã két Contignatioin Kö gradicson fel menvén, à Kerengő Gradics mellett léptünk a' Leányok réghi nagj házaba(n) [Gernyeszeg MT; TGsz 42].

6. térség; spațiu; Platz. *1671:* az Szent Kirali olt vizin levő malom piaczaval [Szentkirály Cs; EHA]. *1694:* Ezen Kapu kőzin belől az Udvar piattza felől, mindgyart va(gyo)n egy Kovacs műhely, kinekis Ajtaja felszer, Vas Sarkos pantos, retez, retez feö rajta [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1816:* Mértéke ezen Czinteremnek: Kereksége 47, Hoszsza 14, előtte a' belölle kimaradt kűs Piatznak Hoszsza 9. Szélessége 10. Magának a Czinterem széless. 7 öl 3. Szinges öllel [Vadad MT; UnVJk 187].

Hn. *1762:* Templom Piacza, felső mezőn vőlgy nevű helyben (sz) [Szentkirály Cs; EHA].

7. templom belső tere; interiorul bisericii; Innenraum der Kirche. *1803:* Sikátorja és Piattza a' Templom(na)k téglából rakatott ki [Nyomát MT; UnVJk 287]. *1816:* A' Templom Piatszán áll az éneklő pulpitus [i.h.]. *1828:* a' Templom közepén levő Piatz most is kitsiny és szűk azt hát jobban elszoritani nem lehet, mivel ara az Úr Vatsorája vételekor a' Gyűlekezetnek elmulhatatlan szüksége van [Magyarókereke K; Ref egyh. jk].

8. nyilvánosság; publicitate; Öffentlichkeit. *1831:* a pijatz hallatára el tsapat meg vert [Dés; DLt 473].

◇ **Szk:** *kiszáll a világ ~ára* kilép a nyilvános életbe; a intra în viața publică; ins öffentliche Leben treten. *1803 u.:* száljan akár ki a világ Piatzára ugy a mint én Ifjan kiszállattam és probálja mire mehet, s mit szerezhet, a midőn sokak(na)k marad[a] szépen és mind el elik [DobLev. IV/814. — [a]Előtte kimaradhatott: a mi].

piachely piactér; piață; Marktplatz. *1590:* mondaz minketh hamis eskwtteknek egybeöl, hogy my nem vgy Igazitotthúk uolna fel azt az adotth mellyeth my eskwtthwl es warosul rendeltunk wolna, tudni Illik hog az Kik az piacz helyben laknak es feö korchiomarosok azok töb Adotth aggyanak [Szu; UszT]. *1738:* Generalis Gilányi János Ur ő Excellentiája ... kegjelmes Parancsolattya szerint Piacz Hejnek rendeltük, az Városon kívűl, az Hidon túl a ket viz között lévö Hejet [Dés; EHA].

piaci I. *mn* **1.** (fő)téren levő; din piața (centrală); sich am (Haupt)Platz befindlich. *1642:* mely summa pénzért minthogy zállogot elegendőt nem adhattunk köttiűk eö kenek esmet ... Piaczi hazunkat, ez iöuö szent Mihály napiáig ... az migh eö kemet plenarie contentáliuk ez előt adot kölczion penzel egigiüt [Kv; RDL I. 127]. *1667:* találám az Piaczi Templom Cintermének ... ajtaja előtt [Kv; Ks 65. 43. 10]. *1698:* mind harman tetessenek a' Piaczi kalitkaban es mind estig masok peldajara ott poenitentiaztassanak [Dés; Jk]. *1703:* die 16 Decembris, amely vasárnap vala, még éjszaka, vasárnapra virradólag olyan rettenetes zuhatar indula, olyan szél amilyen régolta nem volt ... a piaci templomról is sok cserepet lehányt [Kv; KvE 281 SzF]. *1704:* 18 Martii holt meg nemzetes Rainer Márton uram reggel, temettetett el itt a piaci cinteremben die 20 Martii [Kv; KvE 287 SzF]. *1723:* (Georgius Bara de Szemeria) Vr napján reggel maga Piaczi Házánál való kis Bóltyába ... magát fel akasztva találtatik [Kv; TJk XV/4. 52]. *1762:* Piatzi Parochialis Romano Catholicum Templomot ... fel verni (így!), és belölle egy ezüst nagy függő

lámpást, es két ezüst gyertya tartót, el loptak [Torda; TJkT V. 101]. *1843:* bé mentem ... azan piatzi Fogadojába ... égy fertáj bornak megitalára [Dés; DLt 586].

2. vásártéren levő; de la piață; sich auf dem Marktplatz befindend. *1627:* Embernek ételére és italára és piaczi konyhára valo egyetmásnak limitatiója. Az zabnak vékáját az vármegyében adják öt pénzen. Árpának vékáját nyolcz pénzen[a] [Gyf; EOE VIII, 474 Árszabályzatban. — [a]Folyt. a fels.]. *1639:* Vagyon az Piaczi bolban (!) jelen kalmarmarha az Lengjel orszagj marhan kúúl ... f. 7081. d. 5 [Kv; RDL I. 116].

Szk: ~ *áruló bolt. 1806:* (A) Szalonákat-is tartottam a' Csizmadia Czéh Piatzi árulo Boltyának az Hillyában [Szu; UszLt ComGub. 1753u] ✱ ~ *hely. 1824:* Bányai István Vam Arendator a' Mag(ist)ratus elött azt adja fel: hogy ... mind a Piatzon, mind pedig a Kolosvári uttzán a' Joszágok elött csoportos kövek, Fák vagynak le-rakva ... ugy annyira meg-vagyon szorulva a' piatzi Hely, hogy ... bé nem fogadhattya most a' Kis Aszszony-napi Sokadalomra ide jövö Sokadalmasokat [Torda; TLt Közig. ir. 252/825 mell.] ✱ ~ *sor. 1754:* a' Poklos Uttzában a Dél felől való Piatzi Soron [Mv; MvHn] ✱ ~ *szer. 1653:* a Piaczi szeren ... hazat ... külsö belsö szanto kaszalo földekkel retekkel ... és szöllövel öszve Adom es attam, söt inscribaltam, kötöttem ... Szakács Gergelynek, felessegenek, Rácz Sztannanak [VhU 227 Nic. Zolyomi ad. lev.] O **Hn.** *1674:* az Piaczi Zerb(en) [Dés; EHA] ✱ ~ *vásár. 1782/1799:* a' Szombati Piatzi Vásár igazgatása eddig elé Városunk hatalmában volt [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 352].

3. (a piacon történő) vásárra/adásvételre von.; de piață/vînzare-cumpărare; sich auf Kauf und Verkauf beziehend. **Szk:** ~ *ár. 1794:* 3. szekér tűzi Fa betsültetett szekere 72. pénzekre piaci áron [Szentmargita SzD; Ks 68. 49. 41]. *1809:* Erös hittel meghiteltettük azon Tárgyra hogy a Parantsolatba ki nevezett Czüvekeket Gerendákot ... piatzi árrán betsüljék meg [Szu; UszLt ComGub. 1552–3]. *1814:* vettek ki ... 20 ~ husz véka gabonát. Ennek-is árrát ... a~ husz véka gabonát. Ennek-is árrát ... a' Déési mostani piatzi árrán vékáját 4 ~ négy Rfkon befogják fizetni [Felőr SzD; BetLt 6]. *1825:* a Nems Varos Archiumában találtato Fori Tabellákot, inde ab Anno 1816, egésszen a mái napig elö keresvén az Obligatoriában igért 60. véka gabonának ... piatzi arrokat azokbol erualtuk [Ne; DobLev. V/1127. 1b]. *1849:* (A búza vékájának) piatzi árra 3 p. forint [Héjasfva NK; CsZ] ✱ ~ *taksa. 1833:* à Szita, rosta, romlás censusba vetelével minden véka búza ki sütése aztis fel véve hogy Piatzi Taxátis három három R. Forintot fizetűnk belé jön aprosági költségbe 30. 32 xrokba [Torda; TLt Praes. ir. 1534] ✱ ~ *vám. 1681:* Penzen vött tehen fadgyu Libr. 118 Piaczi vámb(an) jutott fadgyu Libr. 85 [Hátszeg; VhU 597] ✱ ~ *vámolás. 1835:* az ide valo Bakonyitzásoknak a' Piatzi Vámolással, állitolag megterheltetések orvosoltatása tárgyában a' Mlgos B. Fö Ispán Urhoz nyujtott kérelemlevelöket, — 6 darab Záratékjával ... alázatos Tudosito Feleletünket engedelmesen e' következendökben tészszük meg [Torda; TLt Praes. ir. 1012].

4. ~ *(fő)biztos* vásári (fő)biztos; inspector (şef) de piață; (Chef) Kontrolleur des Marktes. *1844:* Esztergajos Kováts Lászlo kérelme mellyb(en) az O Tordai piatzon ... edgy sátor hellyet kér mivei el adhatására 3. Ezüst ft. Taxa fizetés igérése mellett adattatni. Válasz. Tanátsnok, és piatzi Tanátsi biztos Mezei István aty(á)nkfiának ajánlatatik: hogy ... véleményes jelentésit tégye [Torda; TVLt 318]. *1846:* Ifj Székelly Márton kérelem Levele ... Ajánltassék piatzi fö biztos és hentes társaság Tanácsi biztosa Mezei István aanak, hogy kérelmes kérese iránt a' hentes társaságot ki halgatván, feleletét ... a' Tanácshoz adja be [uo.; i.h. 577].

5. ~ *asszony* kofa; precupeață; Marktfrau. *1784:* tizen egy árkos papirossat jo sürü irással bé-irt, mely ugyan tellyes Piatzi Aszszonyokhoz illö nyelvelödésekkel még-is engem vádol motskolodásokkal [Mv; Told. 20].

6. piacról vásárolt; cumpărat de la piață; auf dem Markt gekauft. *1808/1809:* láttam hogy öszve vagynak elegyitve a piatzi es máshunnan hozott szalonnak | hogy azon el tartoztatott szalonnábol mennyi volt a Gyergyai, menyi a piatzi: ezt meg nem határozhatom [Szu; UszLt ComGub. 1753]. *1809:* Tsétsi István tsak tsupa egyedűl most kevés idök alatt afféle piatzi Szalonnákkal haromszor járta meg Magyar országot még pedig mindenkor két három Szekerekkel vitt ki [Szu; i.h.].

7. a főtér környékén levő; din jurul pieții centrale; in der Umgebung des Hauptplatzes befindlich. **Szk:** ~ *fertály* a főtér körüli városrész. *1839:* Torda Várossa Piatzi Fertallyában lako edgyesült és nem edgyesült Görög hitű ... családok [KLev.] ✱ ~ *utca. 1748:* az ó Tordai piaczon ... lévö házokra mera et absoluta poten(tia) mediante reá mente(ne)k ... sö magokat az Akatis tépték, hurtzolták, kivált magát Lötsei Samuel Vr(am)at ördög attának meg szidván, ki nyakra valojat, ki kezit lábát meg ragadozván a' maga ud(va)rárol az piatzi uttzára ki hurczolván, ingét nadrágát rolla le hasogadtak, és az földhöz tsapták [Torda; TJkT III. 246] O **Hn.** *1767:* az piatzi Utzában [Gyalu K; EHA].

8. a főtéren dolgozó; care lucrează pe piața centrală; am Hauptplatz wohnend. **Szn.** *1785:* Michael Sako piaczi jb [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 30a]. *1814:* Piatzi Tsészer János [Etéd U; NkF]. *1823:* Piatzi Kudor István [Bh; KLev.].

10. ~ *hír* közhír, szóbeszéd; zvon; Geschwätz. *1677:* Míg Háromszéken mulattam, piaczi hírrel éltem inkább Brassóból s Kézdi-Vásárhelyről. Ott bizony néha jó hír volt, hogy Kegyelmed szerencsésen járt a német ellen [TML VII, 505 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

11. durva, közönséges; vulgar, grosolan; grob, vulgär. *1698:* Vilagossan constal ... Piaczi egymast diffamalo, mocskos nyelvelkedések [Dés; Jk].

II. *fn* mindennapi, közismert dolog; lucru obişnuit/cunoscut; alltägliche, bekannte Sache. *1676:* Egyébaránt, Uram, közönségesen mondják az emberek, hogy Bánfi Dénes halálával semmi jó nem redundált az országra, sőt most az dolgok rosszabbul vannak; Máramaros hogy nagy oppressióban vagyon et simila. De mi haszna Kegyelmednek ilyen piacziakat ímom? [TML VII, 209 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

piacocska terecske; piață mică; kleiner Platz. *1783:* mingyárt ország uttyán kívül vólt edgy Piatzotskát mutató puszta helly, melly ... az Fogadonakis prospectust és diszt adott, és a' Fogado elött Innep napokon mulatni kiváno ifiuságnakis mulato hellye volt [Bergenye MT; LLt 38/13].

piacos mutatós; arătos, frumos; schön. *1749:* holmi Havadtöi es Bezedi emberek hoztanak volt affele Zöld és Mo-

sollygo almakot vékáját 1 Marjáson s 3 Sustakon adtak az ki penig szép piatzos almat hozhatot 4 Sustakon adta [Torda; Pf].

piacsor piactér oldala/széle; marginea pieţii; Marktplatzrand | piactéri házsor; şir de case la marginea pieţii; Häuserreihe am Marktplatz. *1744:* Curialis Fundus vagyon edgy Allvintzen az Piatz soron romlodozot puszta kőfallal, mellynek edgyik végib(en) épitet fábol egy kicsiny kalmár Boltotska [Alvinc AF; Ks 23. XXIIb]. *1787:* a Piatz Soron levő Lintzeg Házban ... az also, vagyis Mihelly Háznak felét [Kv; Pk 2]. *1818:* a' vásarokra jövendö Szekerek és szánok mindenkor tartozzanak égy egy kosárnyi kovats követ bé hozni, azt a' piatz sorba tsomokba rakni [Dés; DLt 174]. *1850:* Nemes Nagy Enyed Várossában, a' néhai Dobolyi Klára neven esméretes Bartok Ádámféle piatz soron lévö Köházos Telken ... lépénk ... meg másolhatatlan ... haszonbérlöi edgyezésre [Ne; DobLev. V/1298]. *1865:* Kolosvári a' piacz soron lévő ... házamat ... hagyom kedves Unokámnak Gr. Teleki Josefnek [Kv; Végr.].

Hn. *1727:* a Poklos Uttzában, a Piacz Soran [Mv; MvHn]. *1761:* a Piatz sor Vtyáb(an) [Szászrégen MT; EHA]. *1828:* a' Piatz Soron [Kolozs; EHA].

piacsori a piacsoron levő; de la marginea pieţii; am Rand des Marktes befindlich. *1803:* itten Nagyenyeden a Néhai Szánto Sándor Ur piatz Sori házánál, a ki parantsolt inventatiot el kezdvén ... a mik a pársok által ... elé adattattak, következnek ily rendel [DobLev. IV/858. 1a]. *1850:* A piatz sori ... köházos Telken kivüll még van egy ép Sellér Telek is [Ne; i.h. V/1298]. *1853:* ki fogadtam ... ö Ngától 2ik számu piatz sori házánál ... a' piatzra rugolag egy szobát ... A' mely állapotban által veszem a' kifogadott szállást hasonlo állapotban tartozom megtartani [Kv; SLt évr.]. *1860:* (Weszely Mária asszonynak) halálom utánra hagyom és hagyományozom ... Akontz István urnál lévő azon 7000 ft ... conventios ezüst pénzbeli tiszta activ követelésemet, melyet töllem Akontz István Ur ... kötelezö Levele szerént a' kolosvári piacsori 5ik számu Házára, annak lekötésivel és intabulátio mellett öt Evekre kölcsön vett ugy, hogy annak kamatjába lakjam [Kv; Végr.].

piacszél a piactér széle, piacsor; marginea pieţii; Rand des Marktplatzes. *1589:* Tudom hogy az adott vgy vegezek hogy az kik egez adott attak ez eleottis tehat mostanis azok 50 penzt adgianak az utan ki ki mind erdeme zerent, es hogy az piacz zelben valok tobbett adgianak eztis vegezek de en nem tudom attake teobbet vagy nem | Belenj Zeoczy Pal az Piacz zelben lakik es korcziomanakis haznat veotte de eo sem adott teobbett mint zinten en kj az varas vegen lakom [Szu; UszT].

piacszer piacsor; marginea pieţii; Marktplatzrand. *1650:* Platea vulgo Piacz szer vocata [Gyalu K]. *1684/1844:* Midön vólnánk Szász Szeben várossáb(an) az nagyubik Piaczszerben valo uczában Vajda Gáspár uram házánál [TSb 52]. *1690:* Az melly házatt ... vöttünk a' Piacz szerb(en) magunk penzünkön vöttük [Dés; Hr 3/46]. *1695:* in platea vulgo Piacz szer vocata [Beszt.]. *1719/1761:* a Nenyedi Piacz szerben ... lévö Hazat Néhai Czegledi Szabo Mihály Vr: Relictaja ... abalienalni ne pertentálja [Ne; DobLev. II/329. 11a]. *1721:* a Piacz Szerről megyen nap kelet felé hosszan mas egj ucza [Gyalu K]. *1722:* F. Kapit(ány) Ur(am) arultat Havasalföldi Bort, az mostani sokadalom elött kezdette ki, Czégér alatt arultattya a Piacz szeren [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1767:* a Piatz szerbe egj darab ben valo joszága [Etéd U]. *1805:* A' Piacz szeren ... Tutsik Bogdán Házáért, és kö Bóltjáert 220 Rf [Déva; Ks 109 Vegyes ir.]. *1819/1831:* Hunyadi Ferentzné Almási Borbárának Tordai Etfalvi Bálintné Sillo Borbára ellen költ Tilto Levele a' Tordai piatzszeren lévö Joszágra teéndö épittés iránt ... 8a Juny 1750 [Torda; Borb. II]. *1824:* A Piatz szeren ... Fa Bóltok [Déva; Ks 106].

Hn. *1632:* az Piacz Zeerbe (ház) [Dés]. *1646:* az piacz szer uczáb(an) [Dés]. *1668:* Poklos utzai házánál a Piacz szeren [Mv]. *1698:* a' Pijacz szer [Borosbenedek AF]. *1709:* az Piacz szeren [Sszgy]. *1710/1813:* a' piatz szerben [Torda]. *1711:* az Piatz szerben [Mezőbánd MT]. *1714:* Piatz szer utza [Szászrégen]. *1756:* a' régi, vagy is belső Piacz szerben [Sszgy]. *1757:* a Piacz szerb(en) [Makfva MT]. *1803:* a Piatz szerben [Nyárádköszvényes MT].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

piacszeri a piacsoron levő; de la marginea pieţii; am Marktplatzrand befindlich. *1730:* meg tekéntvén, Tktes Ur Petki Nagy Sigmond Urunk eö kglme ... Piacz szeri házának ab Anno 1711 usq(ue) ad Annum 1728 többire valo meg terheltetését, és szenvedését, mivel többire Quartelyosunk lévén Fő, és Vice Colonellus Urak foglaltak el az ... eö kglme házat ... egy darab örökös szánto földünket ... adgyuk által és Cédalljuk az emlitett Urnak [Dés; Jk 392a].

piac-utca a piactér melletti utca; strada de lîngă piaţă; Straße neben dem Marktplatz. *1608:* Aniamtul es Zewleimteol maradot hazamat az Piacz vczaban ... minden hozza tartozo hatariual Egietemben attam az En jo akaro Azzoniomnak az Nehay Moricz Janosnenak es giermekinek ket Zaz magiary forinton [Dés; DLt 300]. *1721:* Vagyon Gyalu Várássaban a Piacz Uczában [Gyalu K; EHA]. *1795:* O Torda Várossában a' Piatz Uttza Napkeleti Során egy darab belsö Öregségek (!) [Torda; EHA].

Hn. *1732:* Hid vagj is Piacz utczaban [Dés; EHA]. *1768:* Piacz Ucza [Gyalu K; EHA].

pianínó pianină; Pianino. *1853:* fizettem egy pianinoert Május holnapra 3 Tallér 20 garas [KCsl 3].

pianoforte zongora; pian; Klavier. *1823–1830:* Flótákat, pianofortékat sokat készítenek[a], mert a Churfürst Fridrik Augustus maga is igen szereti a muzsikát, az anyja még komponált is [FogE 187–8. — [a]Drezdában].

piarista kegyesrendi szerzetes; piarist; Piarist. *1742:* Besztercei P. Piaristák vettenek el az Nagy Aszszony eö Nga adosságába Cub 3 Metr. 1 [Szászerked K; LLt]. *1746:* az M. Statüs Catholicus ... confluxussán elö fordulván, és fel olvastatván az Medgjesi T. Pater Piaristák igen meg szorult állapottyokról keservesen be nyujtot instantiája teczet az Catholicus Statusnak concludálni, hogy ... ki ki Istenes alamisnajat adgja, a végre hogj igen meg szorult álapottyokban, szükségek ha tsak valamennyibenis potoltathassek [Somlyó Cs; ApLt 1 gr. Kálnoki Ferenc lev.]. *1756:* vadnak 15. meg fogant külömb féle Alma és körtvély oltványok, nem különben Fazakakban ültetett és Plántált 9 Czitrom, és egy Narants jövések kevés Ros Marinnal. Mellyeket eddig procuralt, és augealt Tisztelendö

Pater Piárista Josika Antal Ur Ditsiretesen [Branyicska H; JHb LXX/2. 39]. *1761:* A besztercei piaristák clastroma porig égett. Azelőtt nem sok idővel hasonlóképpen járt a medgyesi ugyan piaristák clastroma is [RettE 123]. *1854:* P: Pijarista Igazgato fö Tisztelendö Slábi Josef ur fel Szolitására Készült Ats Munkaknak ... ki mutatasa [Kv; KmULev. 4 Kömötsi József ács számlája].

piaszter török pénznem; piastru; türkische Währung, Piaster. *1823:* Petrus Steiner obligatoriája ... 1818 super 440 Rfl: ... melyből a praenotatio szerént a Debitor meg fizetett 110 piasztert mely teszen 77 Rf [Nsz; DobLev. V/1080. 1b].

picere, piceréj kántálás; pițărău, colind; Psallieren. *1819:* A Fennebb irt Itélö Birák elött felvétetik Dán Helts panaszsza Juon Denyeszk ellen a' pitzerelykor valo feje beteöreséért ... Mitu Gruntza Juon Duma ... meg eskettetven le tett hitek után azt vallák, hogy mikor a pitzerét el végezték az Dán Helts Testvérét játékbol el rabolták, a' panaszlo ezt látván oda menvén szidni kezdette az anyokot és a' Testvérit [H; JF 36 Prot. 7].

pici kicsiny; mititel, micuț; klein. **Szn.** *1666:* Czigányok ... Piczi, János [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. *1750:* Czigány Jobbágy ... Pitzi Hantz. Pitzi Petras [Ne; DobLev. I/243. 1a]. *1766:* Pitzi Pista jb [Héderfája KK; BfR VI. 125/18]. *1888:* Székely piczi Kata [Vista K; RAk 155].
Án. *1811:* 1 Pitzi nevezetü Menlo Szamár [Uzdisztpéter K; CU].

piciny nagyon kevés; foarte puțin; sehr wenig. *1843:* Bár minö pitzin tisztelettel ezen nihány ronda levelem rengyei minyájan édes Bátsiékot egességbe találja [Bözödújfalu U; Pf].

pickafa *diákny* játékpálcika; țurcă; Spielstock. *1870 k./1914:* Pickafa: két végén meghegyezett ujnyi vastag 10–14 cm. hosszu fa, melynek egyik vége egy pálcikával megüttetvén, felugrik. A vele való játék pickázás, néhol pickézésnek mondatik [MvÉrt. 31].

pickázás *diákny* pálcikás játék; jocul de-a țurca, țurcă; Spiel mit Stock. *1870 k./1914:* (A pickafával való) játék pickázás, néhol pickézésnek mondatik [MvÉrt. 31].

picula tízkrajcáros (ezüst)váltópénz, hatos; pițulă; Sechser. *1865:* szolga legény Kozma Garnai György 16 éves ... Nagy Katival paráználkodott, ki is ... dicsekedett, hogy négy piczuláért adott egy fiunak, de minthogy havi folyása volt, félt, hogy a fiu gatyáján meglátszik [M.bikal K; RAk 257].

picus barka; mîțișor; Kätzchen. *1807:* sétálni mentünk a' Nagy Temetőre Karoly felmászott egy szegény Aszszony kertjére pítzust tört én p(e)d(ig) le vettem a pítzust [Dés; KMN 229].

picsa 1. női szeméremtest; organe genitale (externe) la femei; weibliches Sexualorgan. *1623:* Hallottam azt magatol Kathatol hogi mo(n)dotta hogi eö soha ne(m) kostolt job farkat az Bene Janos farkanal ... eö soha ne(m) tugia ha az szaja keuaniae uagi az picziaja [Mv; MvLt 290. 32b]. *1631:* monda Czehi Giörgj, hogj megh hidgjetek aszony emberek azt ugjmond hogi soha nem gjakot eö edeseb piczat annal mint az uarga Menyhartneje [Mv; i.h. 56b]. *1756:* Molduán Vanya igy szola: s. v. Baszom a Lelke rosz Pitsája, hiszen elégszer basztam én meg [Galac BN; WLt Pásk alias Tyirila Onul (42) jb vall.]. *1803:* meny el, meny el vén czigánné, vid el a nagy pitsádot [Aranyosrákos TA; Borb.].
2. *szitk* **Szk:** *anyja ~ja. 1774:* Bunnál az Anyád pitsájába, baszam az Anyádat [Bábahalma KK; Ks 19. VII.]. *1804:* azzal fenyegetett: hogy ugy megvér ... hogy az Anyám pitsájába sem láttam ollyant soha [Csapó KK; Berz. 17b]. *1835:* Hallottam azt is Szánto Pistátol, hogy ötet a' Cancellisták a' házbol ki kergették ezen szókkal: Mennyen ki ked az anya pitsájába | mi az annya pitsáját akadoz ked? [Zsibó Sz; WLt]. *1847:* A bucsumi, kerpenyesi és abrudfalvi három helység ispányárol azt mondotta Varga Katalin, salva venia: „Honnan az anyja picsájából van néki parancsolatja, hogy az embereket szolgálatra hajtsa, s még megveresse, ha szolgálatra nem mennek!" [VKp 253].
3. nőstény állat nemi szerve; organe genitale (externe) la animalele de sex feminin; Sexualorgan des weiblichen Tieres. **Szk:** *kutya ~jából/~ján esett. 1768:* Szederjesi Istvánt szidgja vala kutya pitsájából esetnek az utrizált Aszszon [Tarcsafva U; Pf]. *1772:* Kutya Pitsájából esett nem vagy jobb nemes ember nállomnál [K; CsV]. *1790:* szásznénak mondotta (Salva Venia) kutya pitsájából esett Cigány vagy te [Dés; DLt]. *1793:* kutya pitsájából esett parasztja [Dés; DLt]. *1800:* annal jobban kezdett lármázni és motskolodni kutya pitsáján esett fertelmesnek kiáltván [Dés; DLt].

picsájú vmilyen nemi szervvel bíró; (femeie) cu un anumit fel de organe genitale (externe); mit irgendeinem Sexualorgan. *1803:* ugyan nem nyughatik ez a' Viga, az én Léányomtol hogy tiszteséggel légyen mondva sánta pitsájunak mondotta | Hát te ebatta nagy Pitsáju Kurvája miért sántázod az én Léányamat [Aranyosrákos TA; Borb.].

picsor láb, hegyalj; picior, poală; Fuß des Berges. *1754:* a Kosmány n. erdőnek picsorján édgy darab erdeje volt az ... Eccl(esi)ának [Kovácsi K; BHn 132].

pietás jámborság, kegyesség; pietate; Frommheit, Frömmigkeit. *1577:* meg tekentwen azt a pietast es gratitudot, mellyel fiok leuen annioknak tartoznak [KvAkKt Mss 343].

pignoráns elzálogosító; care dă ceva ca gaj/zălog; pfändend. *1798:* ha ã Jószágot vagy maga ã pignorans Aszszony ő Nga, vagy pedig Maradéki ki akarnák váltani, tehát kötelesek légyenek fél Esztendei előre valo Hir-tételt praemittáltatni, hogy ã vetéseket ã szerént lehessen alkalmaztatni [Kv; JHb VI/19].

pignorataria elzálogosító; care dă ceva ca gaj/zălog; pfändend. *1798:* A Jószág, Conscriptio vagy Inventatio mellett menvén által, azt ugy tartozzék a pignorataria Aszszony ő Exja procuráltatni, hogy annak idejében hasonlo állapotban szálljon vissza, és akkor megint Inventáltatván, ha Melioratio vagy Deteriorátio találtatik benne, az aesti-

maltatván, ã szerént accedályon ã Zálog Summához vagy pedig abbol defalcaltatik [Kv; JHb VI/19].

pihe 1. pihetoll; fulg, puf de pasăre; Flaumfeder. *1772:* Egy derekaly, 4 vánkos pijheből való [Altorja Hsz; HSzjP]. *1789:* 3. Párna jo féle Karton hejjával, edgyike tépett Tolluval, Kétteje pijhével tóltve Rft 8 [Mv; ConscrAp. 21]. **Szk:** *(meg)tépett ~. 1823:* Veress Brábánder Krádli hajú párna, tépett pihével elegy [LLt Csáky-per 601. L. 1]. *1867:* küldöttem ... 3. darab hizott libákat ... 4. libáknak megtépett tollát és pihéjét [Bányabükk TA; KCsl 3].

2. pelyhező, pelyhes; abia crescut/mijit; flaumig. **Szk:** *~ bajuszú → ~ szakállú ✱ ~ szakállú. 1810:* Bontzidai Sugár János pihe szakállu, és bajuszszu valami 23, 24 esztendős [DLt 654 nyomt. kl].

pihederékalj, pihderékalj pehelyderékalj; saltea de puf; Daunenmatratze. *1757:* Pijhe Derekaj nro 4 Tépetlen Tollu Derekaj nro 4 [Jobbágyfva MT; BálLt 71]. *1768:* Három píyhe Derekaly; egyik karton hajjal; kettő kék Diktával [Császári SzD; WassLt Wass Ágnes lelt.]. *1782:* Jó nagy tépett Tollu parkétos Tokkal Derekaj ... Pihe Derekaj Parchét tokkal [A.balázsfva BN; LLt]. *1788:* Egy embernek valo kekes sujtásos Píh Derekaly [Mv; TSb 47]. *1794:* 2 Pillyhe Derekaj [PfM]. *1801:* Két nagy pilhe Derekaly [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 2]. *1803:* Egy Pilyhe Derekaly [Mv; MvLev.]. *1810:* Egy parkét toku pihe derekalj [Csapó KK; LLt].

Vö. a *pelyhe-* és *piliderékalj* cimszóval.

pihedunyha pehelydunyha; plapumă de puf; Daunendecke. *1823:* Takaródzó Pihe Dunyha [LLt Csáky-per 601. L. 1].

piheg aprókat lélegzik; a gîfîi; leise atmen. *1781:* énis míg élék s piheg bennem ã lelék meg Szolgalni el nem mulatom [Mocs K; SLt XXXIX Henter János Suki Jánoshoz].

pihegés szapora légzés; gîfîială; Keuchen. *1694:* hallottanak az hazb(an) marha dobogast és fuvást s — pihegést [Dés; Jk]. *1798:* midön beszelgeténk, oda érkezek Nagj pihegessel az Erdő Pásztor ... s mingjart töllunk hogj hon van e Tisztarto Ur(am)[a] [Ádámos KK; JHb XIX/58. 24. — [a]Kérdezte].

pihen nyugszik; a se odihni; ruhen. *1657:* én is azért megtelepedvén ... valami zöld ágakat támogattaték fel, kinek árnyékában mind enni, mind pedig fáradságom után pihenni akarok vala [KemÖn. 245]. *1846:* Széchényi gróf, ki már Zalaiék gyermekével megunta cziczézni ... és a' vén aszony oldala mellett pihent, meglátván minket hozzánk jön [KZsN 164–5]. *1879:* Hogy vagy? ... Könnyült-e a szíved, pihent-e az agyvelőd? Írj már, hallod [PLev. 50–1 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pihenés 1. nyugalom; odihnă; Ruhe. *1653:* Ez az 1613-k esztendő evel a nagy veszedelemmel nagy sok félelem között eltelék, és egy kis pihenésünk lőn — légyen hála a szent Úristennek! [ETA I, 117 NSz]. *1661:* pihenésekre és könnyebbítésekre czélozunk inkább Kegyelmeteknek, mintsem kevés fáradsággal és költéssel terhelnők [TML II, 59 Kemény János Teleki Mihályhoz]. *1662:* Barcsai Ákos ... Rákóczitól Szebenbe rekesztetett s azóta semmi pihenése sem magának, sem az országnak [SKr 635]. *1667:* mideon szabadulasunkra valo pihenest leg inkáb remenlene(n)k, azonnal Istennek latogatasabol uyab, s velünk haborùságos irgalmatlanban bano, idegen Nemzetnek jarma szakadot nyakunkban [Kv; KvLt I/179]. *1809:* müis az Haza Törvényei szerént, ã több Immunis Nemesekkel edgyüt az Adozás terhe alol pihenésünket érezve birtakáinkhoz képest Insurgalni tartozunk [Asz; Borb. II]. *1881:* Harcias hangú leveled itt van előttem. Néhány napig otthon voltam annyi békében, olyan pihenésben, hogy még a te soraidat is háborúságosaknak látom [PLev. 85 Petelei István Jakab Ödönhöz]. **Szk:** *~t ad. 1710 k.:* Én Istenem, bárcsak egy kis pihenést adj münékünk olyat a mü kimúlásunk előtt, hadd vegyünk erőt a te kegyelmed által [Blm. 1023] ✱ *~t vehet. 1677:* Hogy annakokáért mind a' szeginység a' Lopók insége alol bátorságot és pihenést vehessen, mind pedig a' vétek meg-zaboláztassék, végeztetet, hogy valaki száz pénz érő marhát el-lop, és meg-tudatik, a' Falu büntesse egy forint birsággal, és a' kárnak meg-fizetésével [AC 123–4] ✱ *~t vesz. 1658:* Esmét hamar Fejérváratt gyűlés lőn, és oda török követi jövén, császár levelét is hozá, hogy az ország Rákóczi helyett más fejedelmet válaszszon. És az ország Rhédei Ferencz ő nagyságát választá fejedelemnek esmét ... Rákóczi pedig oda a gyűlésbe nem is ment vala, hanem Szamos-Újvárban magának lőn egy darabig, és pihenést vőn, s nyúgovék [ETA I, 166 NSz]. *1710:* parantsollyuk ... hogy ... idegen Országbol hoza (!) jütt, s jövő embereket semminemü adozásal s terh visseléssel terhelni ne merészellye, hogy ökis valami pihenést vévén továbra valo eö Felsége szolgálattyára alkalmatossabak lehessenek [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből] | Minekutána azért Apafi Mihály fejedelem az erdélyi fejedelemségben megállapodott volna, és az ország is egy kis pihenést vett vala, a testvérbátyja, Apafi István, nagy tanácsú s tekintetű úri ember, hirtelen meghala [CsH 100].

2. *utolsó* ~ utolsó lehelet; ultima suflare; letzter Atemzug. *1656:* nyugodjék meg Kegyelmed, régen tött igéretemben, hogy míg az utolsó pihenésemet kifúvom az orromon, az addig meg nem változik [TML I, 5 Bónis Ferencz Teleki Mihályhoz]. *1812:* tapasztalt szintén édes Atyai gratziajába ajánlott maradok utolsó pihenésemig ... engedelmes tisztelő szerentsétlen Attyafia Szolgája [Héderfája KK; IB gr. Bethlen Sámuel lev.].

pihenhet nyugodhat; a putea odihni; ruhen können. *1662:* Aki, hogy népének lovai a Nyír földén való nyargalódás, kóborlás miatt lett tikkadtságokbul pihenhetne s az szükségnek idején szolgálhatna, die 14. Maii égetvén fel Somlyót, útját csak lassú menéssel követi vala [SKr 551]. *1819:* én ifiut azért vettem feleségül hogy én öregségemre egy keveset meg nyughassam és pihenhessek, de ugy látom hogy te még többet aluszal és Commodusabb is vagy nálamnál [Kv; Pk 2].

pihenőpont időleges nyugalom; odihnă temporară; zeitlich begrenzte Ruhe. *1854:* A jóllétnek látszó percz csak pihenő pont, de nem nyugalom helye volt. Vérbetűkkel állanak azok a történet kinyomott és ki nem nyomhatott lapjain! [ÚjfE 3].

pihentet nyugtat; a odihni; a lăsa să se odihnească; ruhen lassen. *1881:* Tudom, milyen haragos durból be-

széltél rólam 2 álló hétig ... Pihentesd indulataidat, Ödön! [PLev. 90 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pihepárna, pihpárna pehelypárna; pernă de puf; Daunenkissen. *1768:* Négy nagy píyhe Párna. Két kitsiny píyhe Párna Zöld Tafota hajokkal [Császári SzD; WassLt Wass Ágnes lelt.]. *1788:* Egy kisded Píh Párna ... Egy hoszszuko Píh Párna [Mv; TSb 47]. *1829:* kap ... Két pihepárnát tokostol, varrattos gyolts párna hajakkal in Rft 5 [Nagylak AF/Ne; DobLev. V/1150]. *1832:* Nagy pijhe párna veres karmasin Grosdenaple selyem tokkal négy Pijhe nagy párna Crádlitokkal hat [HG Br. Brukenthal lev.]. *1848 k.:* Egy fájin píjhe párna [Kisesküllő K; SL]. *1849:* 2 Pihe párna [Dés; DLt].

Vö. a *pelyhe- és pilipárna* címszóval.

pihés *átv* pelyhező; abia crescut/mijit; flaumig. *1657:* Ezen 1631-ben mihelyen Rákóczi[a] választaték, ottan mindjárt Esterházy Miklós palatinus haddal indula ellene octavának és holmi egyéb praetextusnak színe alatt, ezen szókat mondván: Nem hagyom megtollasodni repülésig, hanem míglen csak pihés, addig előzöm meg [KemÖn. 136. — [a]I. Rákóczi György].

pihetollu pehelytoll; fulg, puf de pasăre; Flaumfeder. *1780:* Tepetlen tollu font 13 Pihe tollu font 2 [Bethlen SzD; BK].

Vö. a *pelyhetollu* címszóval.

pihevánkos, pihvánkos pehelypárna; pernă de puf; Daunenkissen. *1588:* Egy Agy vala Wetwen, vankosokkal derekaliokkal, pih vankosokal mellyet beochwltenek egye(te)be f. 25 ... az Anniok kewana hogy azt az egy Agyat egy mastol Ne dispercialnak ha nem beochw zerent engednek neky [Kv; KvLt Vegyes I/2. 26]. *1772:* Gáborffi Anna Aszony mutatott nékem ... két pilhe vánkost [Hidvég Hsz; HSzjP Anna Bernád, P(rovi)di Michaelis Bun (64) vall.]. *1788:* Nagy Píh Vánkos kettő. Nagy kekes Píh vánkos kettő [Mv; TSb 47].

Vö. a *pelyhe- és pilivánkos* címszóval.

pikantéria kb. kényes ügy; lucru delicat; heikle Sache. *1867:* a mi azon rész jószág rögtöni által adasát illeti azt azon pikanteriábol nem tehetem, mert a jövendöt nem lehet tudni az Isten aláz is felez is — ha egykor eszem veszitve mitől Isten örözzön meg hazasodnám, mint a mi jo Albertünkröl èppen hirlik, akkor meg bánnám tselekedetem [Uzon Hsz; Kp V. 413 Kispál Károly Kispál Lajosnéhoz].

pikét, piké (kidomborodó és bemélyedő mintákkal szőtt) pamutszövet; pichet; Pikee. *1797:* (Vett) 2 Sing modi pikétet [Mv; DE 3] | 8 sing fein piket [Mv; BálLt]. *1802:* 1/2 sing fejér Pikét 33 xr [Déva; Ks 120. III. 8]. *1806:* 13 Sing pikétett [Mv; Ks 34. VII]. *1861:* 3 sing ismet fein pike ... f. 1//80 [Kv; Újf. 1].
Szk: *babos ~. 1797:* Egy babos Pikét iberrok [Mv; Told. 19] ✱ *színes ~. 1807/1818:* 10 Sing Színes pikét [Mv; Told.].

pikét-alsószoknya jupon de pichet; Pikeeunterrock. *XIX. sz. eleje:* Pikét Alsó Szoknya 3 [TGsz 52].

pikét-fersing pikészoknya; fustă de pichet; Pikeerock. *1789:* Egy Pikét fers éng, gjolts más égy fers éngel edgyütt [T; LLt]. *1790:* Egy fejér Pikkét Fersing, és ahoz fekete Creditorbol készültt fejer Rokával prémezett Mejre valo [A.jára TA; BLt II. 12]. *1805:* Egy pikét Fersing [Szamosfva K; BLt 9 özv. néhai Béldi Antalné Jósika Mária lelt.]. *1810:* Egy fejér pikét fersing [Mv; MvLev. néhai Szathmári Kristina Farkas Pálné lelt.].
Szk: *magyaros ~. 1815:* Egy Fejér pikét magyaros Fersing [Mv; LLt].

pikétforma asemenea pichetului; pikeeähnlich. *1823:* Fejér pikét forma Atlacz kalap ró'saszin és zöld Schimélivel Czifritva [LLt Csáky-per 601. L. 1].

pikétlájbi pikémellény; vestă de pichet; Pikeeweste. *1797:* Egy férfi kék pikét Lájbi [M.igen AF; DobLev. IV/777. 12] | Egy síma batíz Ferséng fejér pikett Lájblival virágos mosalin ing ujjal [M.köblös SzD; RLt Kisbudaki Rettegi Terésia kel.]. *1802:* viseltes tsillagos tarkás pikét Lájbi [Ne; DobLev. IV/858. 3b]. *1812:* 2 Englis Piket Laibli [Kv; Hodor lev.]. *1817:* Egy virágos Sellyem, más fejér Pikét, és égy kartan fejérnép kurta Lájbik Rfl. 6 [Mv; MvLev. Simonffi Zsuzsanna hagy. 3]. *1819:* Két fejér pikét láibli [Kv; Pk 3]. *1828:* Egy fejér félig elviselt piquét Lajbli [Dés; DLt 118]. *1850:* Egy sammel szin, lilaszin streifos piquet lájbli [Mv; DE 2].

pikétmellény vestă de pichet; Pikeeweste. *1850:* 3 darab piquette mellény 7 vft [Algyógy H; Born. F. Ii Török Antal urad. biztos összeírása].

pikétpaplan plapumă de pichet; Pikeedecke. *1848:* Két nagy pikét paplany 15 rfr [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd]. *1849:* Piquet Paplany regi 2 [Széplak KK; SLt 17].
Szk: *nyári ~. 1812:* tudom még azt, hogy két Pikét nyári paplant vévén a' Groff ur eö nsga gárniros Lepedökkel ... eztis mind a kettőt elvitte a Groffné [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.].

pikétparket pamutszövet; ţesătură de bumbac; Art Baumwollgewebe. *1807:* 4 sing pikét parchét [Mv; Berz. 7. 69]. *1861:* 3 sing pike parchet ... f 1//50 [Kv; Újf. 1]. *1866:* Pique Barchet [Kv; Újf. 1].

pikét-slafrok piképongyola; halat/capot de pichet; Pikeeschlafrock. *1816:* Pikét schalfrock ... 5 Rf 3 xr [Kv; Born. IV. 41].

pikétszínű pikészerű; ca un fel de pichet; pikeeartig. *1807:* Egy atlatz pique szinü Köntös [DLt 378 nyomt. kl].

pikétszoknya fustă de pichet; Pikeerock. *1816:* Pikét Szoknya 4 Rf ... 11 xr [Kv; Born. IV. 41].

pikkely fémgomb, pityke; nasture de metal (cu ureche); Metallknopf | (díszítő) fémlemez; solz, plăcuţă (decorativă); schuppenartige Metallplatten. *1687:* Egy aranyas kardot boglarostol, szij végekkel es pükkelyekkel, melly veres réznek láttatik [Déva; Szer.]. *1693:* Tizen nyolcz hoszszuka pikkelyek, az gombjai menten vadnak | A Relicta kevanvan ujobban az Uranak jobbik köntösit ... Azert az kek fajlandis Dolmant negyven ezust Gombjaival, es tizenhat melyre valo Pikkelyeivel edgjüt az Relictanak itiltük [Ne;

DobLev. I/38. 8b, 9b]. *1713:* Egy Dolmánra valo ezüst gomb 13 a pikkelye penig 11 hal héj formára [WassLt id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.]. *1723:* ezüst aranyas rostélyos gombok és Pikkely 16 pár [Koronka MT; Told. 29/2]. *1732:* Három Nyári dolomány kávé szin Török kámélotbol, arany fonal Gombokkal, Pikkellel, és aranyos kapcsokkal [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 5]. *1735:* Húsz hoszszúkó hal héjas ezüst gomb, hozza valo negyven pikkelyekkel együtt [M.zsombor K; Somb.]. *1736:* Az dolmányon nem voltak olyan sűrű gombok, azok is egy dolmányon nem voltak többek tizenkét gombnál ... az hevederövnek hire sem volt, hanem szép selyem-övet viseltenek, némelyeknek az végin majcz volt, ezüst, aranyos csattal, pikkelyekkel, az végin meg ezüst [MetTr 352]. *1788:* Egy Zöld Mentéröl le fejtett Zöld krépines viseltes Selyem készület hozzá valo gombokkal és pikkejekkel [Mv; TSb 47]. *1798/1821:* Aprobb Srofos gombok Nrö 12. hozza tartozo pikkelyekkel 11 probás [Kv; Pk 5]. *1824:* az ezüst pórtékáknak hasonfele részek ... Kilentz Filegrand gomb, és 29 pikkely [Dés; Újf. Újfalvi Samu hagy.]. *1860:* Tizen négy ezüst filegrán mente gomb 's ugyan annyi pikkely [Kv; Végr.]. — L. még FogE 64; WIN I, 93.

Szk: *láncos ~. 1777:* egy rendbéli apro mentére valo Ezüst Gomb hozzá valo lántzos Pikkellyekkel [RLt Sombori Klára és László osztozólev.] ✱ *makkos ~* hurkos fémgomb. *1693:* Tizen harom apro sima romladozot ezüst pikkelyek ... egy makkos pikkellyel [Ne; DobLev. I/38. 8b] ✱ *paraszt ~. 1723:* gömbölyeg Selyem apro kek gombok paraszt pikkellyel tizenöt [Koronka MT; Told. 29/2] ✱ *szkófiumos ~. 1736:* Holmi Mente állyára szkófiomos Pikelyek [Kv; RLt Somai Sándor és Sára osztozólev.].

pikkelyes (pikkely alakú) fémlapokkal díszített; ornat/împodobit cu plăcuţe (asemănătoare solzilor); mit (schuppenförmigen) Metallplatten geschmückt. *1611:* Egj labos chieze pohar mind kiwul beleol aranias es pikeljes ... f 16 [Kv; RDL I. 88]. *1714:* Egy metszin, ezüst konoros aranjos, 15 gombos, pikkelyes belletlen mente [Kv; Pk 6]. *1736:* Az M: Urfinak a nagy Vas Szin mentéböl köntöst csináltatván, 15 szing sinort vettem hozzá ... és a mentére, dolmányra két felöl valo rojtos pikkelyes gombokért szarka lábért és mente kötöért ... fh 10 Den. 52 [Szentbenedek SzD; Ks 72/53]. *1743:* Egy Jager Táska Ezüst Csattas pikkelyes [O.fenes K; JHbK XXIX/28].

Szk: *~ anglia-dolmány. 1783:* Nehai Somodi Gábor Uram e Vivis decedalván maradotté Felesegire Miske Klára Aszszonyra ... husz aranyos gombos és két felöl valo aranyos pikkelyes uj anglia Dolmány és 18 ezüst gombal pikkelyekkel más Dolmány néhai Somodi Gabor Uramrol ...? [Fejér m.; Szentk. vk] ✱ *~ boglár. 1688:* Lora valo szérszám Véres Szijra várot Czapas és pikkellyes boglarokkal megh hanyot [Beszt.; Ks S Misc. 27] ✱ *~ ezüstfék. 1611:* Egj oh pikeljes ezwst fek kinek ezwst a zabolaja [Kv; RDL I. 88] ✱ *~ fékagy. 1611:* Egj pikeljes fek agy, regj [Kv; i.h.] ✱ *~ fülbevaló. 1848:* 2 pikkelyes fülbe valo [Pk 2].

pikkelyesen pikkelyekkel díszítetten; cu ornamentaţie solzoasă/în formă de solzi; mit Schuppen geschmückt. *1736:* Az on Gombokat öntö Ember ki nem mehet ha Ngod onat küd font szam szerint 18 pinzert akar mentekre akar dolmanyokra valo hat pikelyésén meg önti [TKl Mihály Deák lev.].

pikkelyező vas kovácszerszám; unealtă de fierărie; Schmiedewerkzeug. *1812:* Egy pikkellyezö vas xr 3 [Mv; MvLev. Szabadi József kovács hagy. 11].

pikkelygomb fémgomb; nasture de metal (cu ureche); Metallknopf. *1817:* Egy nagyotska ezüst, Füles pikkelly Gomb [Mv; MvLev. 2].

pikkelyű pikkelyekkel díszített; ornat/împodobit cu solzi/plăcuţe asemănătoare solzilor; mit Schuppen geschmückt. *XVIII. sz. eleje:* Egy Katona Verbuvalásra ... Dolmányhoz 18, mentéhez 15. pár kétszeres pikkelyű sárga gombokért, és a szarka lábokhoz kivántato 8. pikkelyekért ... Rf 1 xf. 47 [Kük.; JHbB]. *1836:* Egy apro pikelyű arany Nyak szorito 12 Csigábol allo es kapotsak [Apahida K; RLt O. 4].

pikkelyvágó ötvös szerszám; unealtă de orfevrărie; Goldschmiedewerkzeug. *1622:* Homorito ponczol (!) No 6 pikkel uago No 4 [Kv; RDL I. 119 néhai Tóthházi Eötues Mihály ötvösműszerei lelt.].

pikli pisztoly-alkatrész; piesă de pistol; Bestandteil der Pistole. *1808:* Egy Pistolyb(a) Két uj kápa Sroff xr. 24. A' Piklit forasztani xr. 30 [Kv; TKhf puskaművesség].

piknik mulatság; picnic; Picknick. *1796:* Az Angl. Kir. Fia Adolf Hertzeg Göttingába jövén, számára tsinált Piknekibe 7 Rft 30 kr [ETF 182. 31 Gyarmathi Sámuel felj.]. *1823–1830:* Vagynak klubok, tartatnak piquenikek, koncertek, bálok[a], de igen ritkán, mert erősen kerülik, hogy a deákok se pénzt, se időt ne sokat vesztegessenek [FogE 231. — [a]1796 táján Göttingában].

pikszis szelence, dobozka; cutiuţă, picsă; kleine Schachtel. *1714:* Gyermekeknek valo 4 ezust lábön allo Ladatska ... fedelének belsö részén vagjon egj Tüker, Ladatskab(an) penig kisetske Vidlatska gyüszü, két Pixis, harom fedeles Palack mind ezüstes s meg aranjozott fl. Hung. 30 [AH 32]. *1732:* Két drága pixis edgyik Akates kö, Másik Silkrót, ezüstb(en) [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt.]. *1744:* Czapás ezüst forma kis Pixis benne 15 réz Gomb egy darab termés kláris [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. *1789:* Hat pléh Ungventum tartani valo nagy Pixisch Rft 3 | Pixisek, mellyek(ne)k edgyik oldala festett és Super-Inscriptiok vagy(na)k rajta, fedelestöl nyomnak Libr. 23 1/2 Rf 20 [Mv; ConscrAp. 6, 33]. *1810:* Egy pár hoszszuko Pixis [Kv; Berz. 20]. *1843:* Erdei István meg esmérö irása 'a Bartok Éva gyürüjéröl pixisseröl [Szentbenedek AF; DobLev. V/1244].

Vö. az *agát-, arany-, elefántcsont-, ezüst-, fa-, karniol-, ón-, pléh-, réz-, sildkrot-, üvegpikszis* cimszókkal.

Szk: *fagylaltnak való/fagylaltos ~. 1815:* Egy fagylaltos piksis [Nsz; Told. 19]. *1832:* Két Fagylaltos Pixis [Sáromberke MT; TSb 26]. *1837:* Egy Fagylaltos pixis [Szentbenedek SzD; Ks 88. 26]. *1849 k.:* Egy fagylaltnak valo Pikszis ujj 3 ft [DobLev. V/1280] ✱ *francia ~. 1810:* Egy kékre szinelt (Lazurozott) jóféle arany tojás kerekségű Frantzia Piksis [DLt 368 nyomt. kl] ✱ *fűszerszámos ~. 1730:* ezüst Mű ... égy füszerszámos Pixis [Kv; Ks 15. LVIII. 6] ✱ *kávés ~. 1837:* Égy hab keverö, egy kávés pixis [Szentbenedek SzD; Ks 88. 12] ✱ *nádmézes ~. 1837:*

Égy Záros nádmézes pixis [uo.; i.h.]. *1839:* Egy kitsin nádmézes pixis [Kv; LLt] ✱ *nádméztartó ~. 1839:* Edgy Nádméztarto pixis [Nagylak AF; DobLev. V/1225] ✱ *tubákos ~. 1791:* egy szörös bőrrel be-vont tobákos Pixis [DLt nyomt. kl] ✱ *venéciai ~. 1778:*1 Venétziai piksis [Gyf; Berz. 18. D].

piksziseсke szelencécske; cutiuţă; kleine Schachtel. **Szk:** *hajkenőnek való ~. 1714:* egy haj kenönek valo Pixisetske [AH 55] ✱ *rezes ~. 1714:* Tojas formara tsinált rezes Pixisetske [AH 35].

piktor képíró, festő; pictor; Maler. *1809:* Kraft Pictornak 50 — Kraft Pictor regi restantiaja 60 — [WLt Cserei Heléna jk 117b]. *1840:* Bak Ágnes aszszony Piktor Csűrös Mihály Hűtvesse[a] [Bereck Hsz; HSzjP. — [a]Vallja].

piktúra festmény; pictură; Gemälde. *1710:* A kolosvári jesuiták, két kézre tudván játszódni, páter Kapi intimátiójából nagy költséggel porta triumphalist erigálnak ben a városban Székely Lászlóné háza előtt, különb-különbféle picturákkal, s emblémákkal, gyalázatos hizelkedéssel s hazugsággal Rákóczi Ferenc hadi viselt dolgait az igazságnál feljebb magasztalván, és a római császárt alázván [CsH 361].

piliderékalj pehelyderékalj; saltea de puf; Daunenmatratze. *1671:* Az kik veres pij derekalyok legjenek Haller Jánosné őtse(m) Aszony(om)e [Ks 14/XLIIIb Csáki Istvánné Mindszenti Krisztina végr.]. *1749:* Egy pili dorokaj [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116]. *1764:* Négy Kék tokos pili viseltes Derekaj [Kál MT; Berz. 6. 54. L. 2]. *1768:* Pili Derekaly 3 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb].

Vö. a *pelyhe-* és *pihederékalj* cimszóval.

pilipárna pehelypárna; pernă de puf; Daunenkissen. *1764:* Négy kék tokos viseltes pili párnák, ötödik párna közönséges tolluval [Kál MT; Berz. 6. 54. L. 2].

Vö. a *pelyhe-* és *pihepárna* cimszóval.

pilises tonzúrás; cu tonsură; tonsuriert. **Szk:** *~ pap. 1662:* A pilises papok! Kicsoda oka, hogy a nékünk tett ígéreteket ... be nem teljesítették? ... A nyírt papok! ... A tar papok! [SKr 105] ✱ *~ papság. 1662:* A pilises papság ... merő kegyelemből az ő előbbeni állapotjában hagyattatván [SKr 104].

Pilises papokon a jezsuiták értendők.

pilivánkos pehelypárna; pernă de puf; Daunenkissen. *1749:* ket pili vánkos [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116]. *1757:* Pili Vánkos nro 3 Tépetlen Tollu vánkos nro 6 [Jobbágyfva MT; BálLt 71]. *1770/1773:* hagyok ... Edes Leanyomnak ... Egy Pili Derekalt es ket Pili vankost [Szárhegy Cs; LLt].

Vö. a *pelyhe-* és *pihevánkos* cimszóval.

pilivánkosocska pehelypárnácska; perniţă de puf; Daunenkißchen. *1749:* két kis pili vánkosocska [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116].

pillanat szempillantás; clipă; Augenblick. *1835:* a' tséplők fel tehető dugatsbeli, 's az ováron keresztül kasul járok pipázásaiktol is minden pillanatban lehet tartani [Dés; DLt 538]. *1843:* azon pillanattol olta, — miolta tsak ... katonának elfogattatott [Dés; DLt 360]. *1894:* Hát a te asszonyod? Róza? kit az Isten éppen abban a pillanatban teremtett, mikor a zsályát teremtette, hát ő boldog az új zajos világban? [PLev. 165 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Szk: *vki utolsó ~a. 1823–1830:* Igen ép elmével volt utolsó pillanatáig [FogE 86].

pilláncsol 1. pislog; a clipi; blicken. *1814:* Ferber János ... kereskedő Zsido, — szokása a' Beszédközbe szeme pillántsolva húnyorgatni [DLt 1088 nyomt. kl]. *1843:* Schwartz nep. János ... szemeivel erőssen pilláncsol [DLt 1379 ua.].

2. pislákol; a pîlpîi/licări; glimmen. *1823–1830:* az asztal meg volt terítve és a tartó köpűjébe egy kis gyertya pilláncsolt [FogE 113].

pillangó 1. lepke; fluture; Schmetterling. *1710 k.:* mindennap látjuk, a pillangó mint jár a gyertyában [BÖn. 643]. *1879:* Bolond szédüléseim vannak. Néha önkívületbe esem. A betűk, ha olvasok vagy írok, összeszaladnak a pennám előtt, s szürkének látok magam körül mindent. Egy-egy lila szín karika képződik előttem, s repdes, mint egy pillangó [PLev. 38–9 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. lepke alakú díszítés (ékszeren); podoabă în formă de fluture; schmetterlingförmige Verzierung. *1791:* Egy lántzon függő Zamántzos Madár ... Egy Zamántzos pillango hat rubint benne [Mv; Told. 19]. *1846:* Égy Tubákos fejér csont pixis melyen égy pillango vagyon mozaikkal kirakva [SLt 17].

Szk: *~ formán* lepke alakúan. *1717:* Egj koszorú Akasztó Pillangó forman Csinalt Arany lepke 10, 10 rubint benne [Nsz; WassLt]. *1733/1813:* Egy tiszta arany hoszszu száru reszketö tö pillango formán, az szárnyai meg vannak rakva igen szép rubintokkal [Kv; SLt XLII. 6. 26 P. Horváth Krisztina hagy.] ✱ *~ formára* lepke alakúra. *1746:* Egy Pillango formára Csinált Reszketö Tö [Nsz; Told. 19].

3. díszítésül használt kerek lapocska; fluturi, fluturaşi, paiete; runde Platte für Ornament. *1687:* Egj ... zabolás ezüstös Kantár Szügjellöstül, veres Claris a pillangoib(an) orrozoja nelkül [UtI].

pillangócska 1. lepke alakú ékszer; bijuterie în formă de fluture; schmetterlingförmiges Schmuckstück. *1716:* Egy pár öreg gyöngy Fülben valo. Egy pillangocska. Egy kis gyemántos egy szem gyöngyü tollacska [WassLt].

2. (repdeső) pontocska; puncte/particule (mişcătoare); (fliegendes) Pünktchen. *1710 k.:* Az aër másként láthatatlan, de mikor a nap valamely kisded lyukon vagy nyíláson bésüt, ha oldalfélt állasz, szemeddel is meglátható apró fényecskemorzsáknak, pillangócskáknak, melyek atomusoknak neveztetnek a physica scholában, azoknak számtalan sokaságából álló nagy test, halom vagy rakás [BÖn. 448].

pillangós 1. pillangó alakú díszítéssel készített (ékszer); (bijuterie) făcută cu ornamentaţie în formă de fluture; (Schmuckstück) mit schmetterlingförmigem Ornament gefertigt. *1672:* Egi pillangos aranj Láncot az melyben vagion tizen harmad fel aranj [SLt A. 52 Suki Krisztina lelt.]. *1790:* Egy pàr Korona aranybol valo hoszszu pillangos filben valo [A.jára TA; BLt II. 12].

2. fémlapocskákkal díszített; care este împodobit/ornat cu paiete/fluturi; mit Metallplatten geschmückt. *1681:* Kigyo hatas slefelü aranyos fek agy sürü apro pillangos

szügyellöstül s fejer Orrozzostul | Pillangos Fek agy szúgye<l>löstűl Kopott aranyozott orozzojaval [Utl]. *1879:* Ezért nem láttam idáig pillangós sapkádat, bojtos kaputodat [Plev. 58–9 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. *szitk 1752:* nem kell nékem az az Vesselényi csufos bora Pillangos diszno teremtette, hanem jo bort hozz énnékem [MNy XXXVIII, 56].

pillant 1. pislant; a clipi; blicken. *1644:* Marto(n) Deakne Monda Keoteles Janosnenak, Marta Azzoni lapossat pilla(n)tasz te most Keóteles Janosne mo(n)da Erre, Mikor en lapossat pillantok akkor sokat gondolok [Mv; MvLt 291. 423b].

2. tekint; a arunca o privire, a privi; sehen. *1811:* A' Czegői Tetőn keresztül mentedbe, Székely Lászlóra-is pillants jó kedvedbe [ÁrÉ 117].

3. meglát; a vedea; schauen. *1710 k.:* a praeterium vagy a volt egy, a praesens, vagyon a más, a futurum, lészen a harmadik szempillantás, de valósággal csak egyedül a vagyon, mert a voltat már el, a lészent pedig még nem pillantottad [BÖn. 461].

pillantat pillanat; clipă, clipită; Augenblick. *1822:* ezen pillantatban vagyon az a' Casus hogy egy paraszt ember Szalatsi János a' köznyomásbol ki kertelt és Tengerivel bé vetett földjét egy falka marhának el adta [M.zsombor K; Somb. II].

Szk: *azon szent ~ban. 1799:* azon szent Pillantatban [Vaja MT; VH].

pillanthat pislanthat; a putea clipi; blicken können. *1662:* Az híd csináltatásához s kapu nyittatásához fogatván, azalatt a várat[a] a prédára áhítozó jancsárok a töréseken úgy meglepték vala, a mieink közöttök szemeit is alig pillanthatnák, azhol mit kaphatnának mind ételt s bort, fegyvereket húznak, vonsznak, ragadoznak vala [SKr 617. — [a]Várad várát].

pillogat pislantgat, pillogtat; a clipi des; mehrmals blicken. *1840:* Sipos Mihály ... szaporán pillogat [DLt 57 nyomt. kl].

pilon hídpillér/oszlop; pilă de pod, pilon; Brückenpfeiler. *1823:* az új Hidhoz 26 nagy Pironyok(na)k (!) ord: Pánt vas 6 1b. [Déva; Ks 106. 151].

pilonszeg nagy méretű szeg; piron, cui lung şi gros; großer Nagel. *1820:* Az Horgosi Malom Silipjén Piron Szegek(ne)k 7[a] [Déva; Ks 105. 168. — [a]Ti. pántvas]. *1822:* vett kezéhez ... Három muttert és Öt pílom szeget nyom 10 1/2 fontot [Dés; DLt az 1821. évi adatok közt]. *1844:* 50 pilon szeg — a Zsiliphez [Born. F. IIIc]. *1848:* 18 D: pillan Szeg | Reparáltam 9 otska Pilan szeget [Dés; DLt]. *1852:* vásaroltam 26 darabb pillon szegeket [Dés; DLt 1343]. *1860:* A haranglábhoz vétetik öt pilonszeg, 10 xr [Válaszút K; ETF 107. 19].

Szk: *~ csinálás. 1839:* Pilon Szeg tsinálás a' maga Vasabol — 18 xr [Dés; Törzs Dési Taxalisták].

pilota cölöp, hídpillér; pilot; Brückenpfeiler. *1832:* Pilták tétettek fel [Dés; DLt 983]. *1836:* a nevezett Híd hellyre állitására 11 Pilotak 4 Támaszok ... külömbféle kötőfák ... kivántatnak [HSzj *jégtörő* al.].

pilula l. pirula

pimez '?' *1711:* 1 Font Latka ... 4// — 3/4 Font edes Gyükér ... — // 73. 3/4 Font Indi (!) ... 2// 28. 4 Font Pimez ... 4//80 1/2 Font Üreg (!) sóó ... 1//53. 1 Font sōt Lott Czukor ... 1//50 [ApLt 5 Apor Péter lelt.].

pina női szeméremtest; organe genitale (externe) la femei; weibliches Sexualorgan. *1640:* Hallottam az katonaktul, hogi azt mondotta Gulaczi hogi ... en bizoni megh nem oltalmazom az pinaját hogi megh ne csapjak [Mv; MvLt 291. 246a]. *1772:* hallottam Fazakas Sebestyén Martontol hogy Bányai Györgynénél nintzen nagyob kurva mert akar ki menynyen oda kész pinát találhat nálla [Dés; DLt 321. 69a Fr. Lutz (32) ns vall.].

pinaárendátor *alk* pinabérlő; arendaşul organelor genitale (externe) feminine; Mieter der weiblichen Sexualorgane. *1840:* Darvas Joseff Uram ... égy katonai őrömszeméllyel (kurvával) pálinkát égy társaságba iddogálva időzött volna ... gondatlanul és tréfából salva venia ! pinaarendatornak talaltam mondani Darvas Uramot [Dés; DLt 166].

pinácparé paréféleség; un fel de spanac; Art Spinat. *1596:* 7 es 8 April ... Turboliat hozot zemetbiro Lukach f — d 2 ... Olaios Janosnetol pinacz paret f — d 10 | Petreseliem, Tarkani, Retek, es egieb fele pare. 20. Apr. Sas Dienesneteol veottem galambegi salatat d 2 Rĕtkĕt d 2. Karaz Leorinczneteol paret d 20. vgian teolle veottem pinacz paret d 15. fodormentat, retket veottem d 15 [Kv; Szám. 6/XXXIX. 110, 129 Bachi Tamás sp kezével].

pince 1. (kő) ház alatti földbe épített (boltozatos) helyiség; pivniţă; Keller. *1558 k.:* az elsǫ 3 soth tǫrd meg gienge porra es feliwl ǫs rea az unǫ teieth es keuerd Jol ǫzue es az vtan ted egy sima kǫre egy hideg pincheben [Nsz; MKsz 1896. 283–4]. *1570:* Bodogh Gabriel, Ezt vallia hogi ... gyakorta volt Nalok kerdeteis mynt oztoztak megh. Myndenyk azt Monta hogi az felsew hazat es pincheh felet ky vagion ket Bolth Egyk zoba, Az Jwtot Bodogh Janosnenak, Az ew leanyawal Durkowal egetembe, Az elsew Nagy zoba es az elsew Bolth az kapw keozet az pincze es kohnia Bodogh ferenchnek es lĕrincznek Jutot [Kv; TJk III/2. 46]. *1594:* Az Bagossi Maior haznal vagjon vgian itt egy Puzta haz, kin ket zoba egi pituar es egi kamora vagjo(n) pinczesteol melliet meegh Lengjel kiral[a] chinaltatot uolt [Somlyó Sz; UC 78/7. 18–9. — [a]Báthory István]. *1604:* Az haz felöl En Igy Tudom hogi az pinczet s az fel hazat görfi balasnak Engede [UszT 18/138 görfi Janos Kerezturfalwi pp vall.]. *1636:* Az pincze padoltatott eőregh füresz dezkakkal, jo gerendaj, vagyon benne egy feleöl mind veghigh ereö garda auagy Aszok, azon kett atalagh. Ezen öregh pinczeböl nilik Job kezre mas pinczere egy fejer uy felszer vas sarkos pantos, retezes ayto [Siménfva U; JHb Inv.]. *1680:* Ezen pinczenek padlássa fenyo szél desz<kak>kal vagyon megh hanyva Tizen egy Töldgj fa gerendait, az Pincze hosszuságához képpest, mester gerenda tarttya, mellynek is vadnak alaja hanyva 8 oszlopok. Az Pinczenek negy oldala köböl vagjon fel rakva [A.porumbák F; ÁLt Inv. 3]. *1681:* Az Ebedlö palota, es nagi Tornacz alattis volna egi gerendas nagi pincze [Hátszeg; VhU 600]. *1744:* Ezen pinczé(ne)k felette, gabonas ház [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12]. *1768:* Pintze ... oldalai tsere hasáb fákbol valok

[O.kocsárd KK; Ks 74/55]. *1797:* ezen pinczének oldalán lévő kőfalai füvenyes Sárral vannak ki rakva [Kőrispatak U; Pf].

Szk: ~ *ablaka. 1655:* Etzaka az pinczéb(en) bè menuèn Philep Màrton az iffiabbik kèt Olàhval az haznàl én az pincze ablakàn nézek uala le, làtàm hogy pénzt olvas vala Philep Marton [Kv; CartTr II Laurentius Szigyárto zs vall.] ✱ ~ *ajtaja. 1591:* Thordai Georgine Cathalin vallia, Effeli taiban hallek valami zeorgest az pincze aitaian [Kv; TJk V/1. 156]. *1638:* Az pincze ajtaja bellett vas zaros sarkos pantos, retezes, vonitos, retezfeös, kolcznelkül, lakatos, kolcziaval eggjütt [A.porumbák F; UF I, 656]. *1655:* az Pintze aytayan az retez megh veszet uolt [Kv; SzCLev.] ✱ ~ *dereka. 1794:* éppen most Szállitok ki belölle mindeneket hogy a Mester Emberek fel emelhessék a pintze Derekát [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.] ✱ ~ *eresze. 1600:* latam hogy Hegy Balint ... az pincze ereszebe egy saitarbul izik uala, ne(m) tudo(m) serte uagy borte [UszT 15/27 Steph. Hoggiay de Hoggia ns vall.] ✱ ~ *gátorja. 1747:* Vagyon ezen Pintze Gátorjában avatag Kortsoja 1 [Borsa K; Told. 24]. *1774:* Pintze gátorjára applicalt 21. Tutal Deszka [Déva; Ks 73. IV. 10] ✱ ~ *padlása. 1762:* Krajnik Uram ... Pintzéje padlására nem az Uraság Szél deszkáibol vitetet, hanem ez meg mondot tőkékből eset Szél deszkáit vitette, s azzal padolta pinczéjét [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1772:* Az Belső Pintzenek Padlása hat izmas jo erős Cserefa Gerendakon, és egy ugyan Cserefa mester Gèrendan áll [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.] ✱ ~ *pitvara. 1799:* Pintze Pitra [Marosújvár AF; MkG] ✱ ~ *sikátora. 1847:* a' pintze sikátora romladozott állapotba [M.nagyzsombor K; HG] ✱ ~ *száda. 1763:* A ... Pinczének szádatol 21 lepést tévén ... vagyon az Itállo[a] [Hortobágyfva Szb; Born. XXIXa. 19 néhai Hortobágyi Gergély György conscr. 15. — [a]Értsd: istálló] ✱ ~ *torka. 1593:* 12 February vettünk az Scholaban pincze torkanak a ky be zakadot volt egi zeker fat p(ro) f — d 50 [Kv; Szám. 5/XX. 121]. *1637:* Rendeltwk penig az eo keglme számára ... az kapu keozeot ualo rend boltokat, Az pincze torkaigh [Kv; KvRLt IV. 28]. *1732:* (A) Pincze torka, boltozott formára szaruzott, bòrna fábol ki rakott oldalu [Dál K; Told. 11/67]. *1752:* az also Pallota végib(en) vagyon a Pincze torkán téglábol épült egy kisdég ... Boltocska, fel járo deszkás oldalu gradicsával [Pókafva AF; JHb XXV/73]. *1779:* a Pintze torkát és hijuba menő graditsátis bé boltozza [Déva; Ks 78. 20/11] ✱ *boltásos/bolthajtás alatt lévő/bolthajtásos/boltos/boltozott ~. 1676:* Jnnen ki menven ismet az pitvarban megien egy boltasos pincze egy, vagion kétt felől kecske labakon egy fa sarkas vàs retezes retez fős ayto [Sárkány F; UF II, 756]. *1768:* (A) Házak alatt három bolthajtásos Pintzékis jo modgyával épültek [Szőkefva KK; Kp III. 150]. *1799:* (Az) Udvar Ház alatt találtatik végetes vegig egy jo Téglákbol épült s Boltozott Pintze [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. *1815:* két részű, Bot hajtás alatt Lévő pintze [Görgénysztimre MT; Born. G. II. 20]. *1817:* vagynak a ház alatt, két egy más mellett lévő Botos pintzék [Kövesd NK; Kp V. 319] ✱ *jégvermes ~. 1679:* Jég vermes Pincze ... Vagyon itt, Alol, fellyül, oldalul fenyő deszkaval buritott, negi szegü kis pincze nro 1. Ennek kivül az negi oldala mellett kerekdeden Jegh verem vagyon az Pinczejeb(en): hus tarto Sztrű fa nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 140–1] ✱ *káposztás ~. 1632:* Az gabonas haz alatt uagion egj keöbeöl rakott kapoztas pincze az keozepiben két keö oszlop [Fog.; UF I, 176]. *1681:* (A pincét) ha megh tisztita(na)k megh Ujitanak, es orvosolnak ighen jo volna, akar kaposztas, akar boros pinczenek; ne állana az kaposzta az borral egy pinczéb(en); mert à kaposzta mely nagj átal vàltozast csinal à borb(an), à regi gazdák már elegge experialtak, s nemis tartyak borokat kaposztájokkal egi pinczeb(en) [Hátszeg; VhU 600]. *1685 e.:* Az Kaposztás Pinczéreis hasonlo ajto nyilik Melyben vad(na)k Ket hordoban fojtot kaposzta mindenik teli [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 17] ✱ *kettős ~. 1748:* (A) gabonásban vannak ... vastag fenyő deszkábol ki rot gabona tarto szakaszok, ezen ... Gabonás alatt, vagyon Csere és fenyő boronákbol kirakott kettős Pincze [O.kocsárd KK; Ks 8. XXVI. 5] ✱ *kőből rakott ~. 1688:* Az Aszszony ... első háza alatt vagyon egy köböl rakott Pincze, köböl fel rakott ket felöl valo Pincze gatorjaval edgyütt: melyis fenyő szél deszkakkal van meg fedve [Kozmás Cs; Eszt. 4] ✱ *padlásos ~* padlózott pince. *1647:* Ez Uduarhaz alatt vagion egy keobeol rakot padlasos Pincze ... Vagion az Torkaban egy eoregh Szuszek, wres [Megykerék AF; BK 48/16] ✱ *padlózi ~* padlózat alatti pince. *1528:* X vasa farine in longo celario wlgo pathlolazy pinze [Vh; MNy XXXI, 275] ✱ *pálinkás ~. 1796:* A Pálinkás pintze egy ablakára rostelynak es a' kut lánczára 13 vas [Déva; Ks 95] ✱ *serhűtő ~. 1825:* A Serhűttő Pintze ... a' Kő Sziklába vagjon bé vàgva [Dés; DLt 595] ✱ *tejes ~. 1679:* Tejes Pincze Deszkas ajtaja, az Pitvarbul nyilo felszer, vas sarkas hevederes plehes kulcsos, ütkozős Nro. 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 115] ✱ *túrós ~. 1836:* A Szalonnás Kamara alatt vagyon egy turos píntze [Mezőszakál TA; TGsz 59] ✱ *zabtartó ~. 1595:* Sigmond Deaktol ... az Zab tarto pintzere, Vöttem 1. harom zegü Lakatot d 32 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 133 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. borospince; pivniţă de vinuri; Weinkeller. *1571:* kérem kdet ... hogy te kmed kwldene eg' Emberit az en Emberemmel oda petres falwara, kj hadna megh az kmed zowawal az zeginsignek hogy chak eg vedret se adgianak addig se papnak se senkinek mig az vr w Naga dizmasa oda nem mygien az vtan, kedig mind ceprwl chepre Megh addgiak az plebanos Vramet, az papnakis Jzennje Megh Kd hog ligien veztegsigbe ne hordgia es ne dezmalia az mustot az en Emberem nelkwl, ha azt akaria hogi pinchejbwlis kj ne vonassam [Kentelke SzD; BesztLt 3571 Joan. Thorma provisor Casp. Zwch beszt-i főbíróhoz]. *1593:* Wrunk zamara hoztak 4 hordo bort fizetem az korczoliasnak hogy az pinczeben be ereztete egytul d 40 f 1 d 60 [Kv; Szám. 5/XXI. 64]. *1594:* Az Varbeli hazakban ualo Inventarium ... Az Nagi Pinczeben Vagjon Oregh fa Palazk No. 1 Oregh bor vonio korchiolia vagjon No. 2. chjapp zek vagjon No 1. Bor hordo desa No, 1. Bor hordo kart No. 1. Meszszeli uagjon No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 26]. *1597:* Dominús Stephanus Púelacher Judex primarius ... fassus est ... azon eztendeoben kewes bor termet wala es az pincze megh nem rakodot borral [Kv; TJk V/1. 125]. *1632:* Capitan Vram pinczejiben két Negiuenes bor, kiket az Inuentalas eleött egi nappal uonattak uolt ki [Fog.; UC 14/38. 115]. *1679:* Vagyo(n) ezen Pinczében maradek ö bor, Czedulajan esztendő szám ninczen [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 84]. *1730:* az meg az Pinczeben töltegettük az Borokatt és megh Pecsételtek addig nem volt ott semmi, annak utanna volt az Bor tekozlas [Abosfva KK; Ks 83 Bako Josef lev.]. *1748:* A pinczéb(en) lévö borok ą Backa Madarasi Majorság szölöböl darabjáb(an) Nro 4, de teli vagy medig légyenek nem tudatik, mivel az

Ur eö Naga maga pecsettyivel vannak bé pecsételve [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 12]. *1832:* A Pintzémre a leg nagyobb figyelmét forditsa a számtarto a hordok mindenkor petsételve álljanak [Csapó KK; Berz. 20].

Szk: *~t jár* ellenőrzésként a borospincéket végigjárja. *1654:* Tudom azt hogi uy Eztendeö napiaigh mindenkor szabad volt az parazt Emberek(ne)k Bort arulni It Thoroczko(n) ... uy Eztendò nap uthan Jartak pincziet, annak utanna az Nemes Emberek Borat kezdettek ki ... az két karaczio(n)[a] keözeöt nemzetes Thoroczkai Lazlone Azzoniom(na)k Borai költek el [Torockó; Thor. X/11 Racz Istua(n) vall. — [a]Nagykarácsony és kiskarácsony (újév)] ✱ *szegények ~je* a kv-i aggmenház porospincéje. *1587:* 11 die Aprilli az Zegenniek Pinczeiekbeol vonattam egj hordo bortt kj az Jspûtaljhoz haz zuksegereh, az korchioliasnak fizettem, hogj az bort ki vonatta d. 50 [Kv; Szám. 3/XXVI. 8 Swweges Gergely isp. m. kezével] ✱ *város ~je. 1650:* Az Varos pinczejeben Az Prebenda bor osztok(n)ak Attam Gyertjat Nro 4 [Kv; i.h. 26/VI. 417].

3. italmérő pincehelyiség; cramă; Schankkeller. *1590:* Az eochem ... mondah hogy vigiazzak mert Kadar Georgy az en Seremmel elegitwe aggya Az eo Borat, Akarek panazt tenny De el hagiam, mert Jstenere monda hogy mikor meg zorgosodot volna Bora, egy chebret kapot hertelen eleó a pinceben Abba(n) fogot lennj kewes Ser, es az elegiedwen a chatlo kupaba ereztetet megh ... mert akkor az ideobe inkab minde(n) hordo Ser alat egy egy cheber volt [Kv; TJk V/1. 22 Hozzw Janos vall.]. *1823–1830:* a nagykapun belül volt egy nagy faház, melynek alatta pince volt, s régen korcsma [FogE 124].

Szk: *korcsomárló ~. 1714:* Egy korcsomallo Pincze [MNy XXXVIII, 208].

4. fogdának használt pincehelyiség; beci, închisoare (în subsolul unei clădiri); Gefängnis im Keller. *1580:* az foglioknak helye felól wegeztek eo kegmek hogj egyk felt vagj az Azzonnepeket vagy ferfiakat It az pinczebe tarchyak, ha hun penigh It az zomzedsagba valahun helt talalna zabad legien eo kegnek ha penig ne(m) talal tehagh az keozeop kapu felet valo bastyaba rakassa be az ferfiakat [Kv; TanJk V/3. 223b]. *1595:* Ez Nyaron az Adoszedö Wraim foglyai az pintzeböl el szükúen, és az Ablakon kj búúán Ö km(e)k Wlrich mesterrel czjnaltattak az 2 Ablakra az pintzen 2 vasrostelt, az ö maga vassabol [Kv; Szám. 6/XVIIa. 317 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1705:* afféle köznémet rabokat Kolozsvárott egy pincében bérekesztettek, és akik bennek kuruccá nem akartak lenni, hatodnapig sem enniek, sem innyok nem adtanak, még csak vizet is, úgyhogy ilyen desperatióban lévén, kik megholtanak közülük, kiknek közikbe kellett állniok [WIN I, 505]. *1786:* az kik Szegénységek mián meg nem fizethették a Taxát, az Mlgs Vraság Tisztjei meg kötöztették és Szent Györgyre ki vittek es ottan az Pintzében be hányván Raboskodtatták [Torockó; TLev. 4/13. 45].

5. (domboldalba vájt) földpince; beci (săpat într-o colină); (in den Hügel gegrabener) Keller. *1639:* az gheóczre[a] meneó Es cziazari[b] fele meneö ket Ut keözeót valo domb az hul régen pincek voltak ... fwveleó heli [Cege SzD; WassLt. — [a–b]SzD]. *1725:* azt tudgyuk nyilvan es bizonyoson mondani, az mely Udvarházat epittetett ... Toroczkai Sigmond Ur eö kglme Tisztartoja Kovacs Mihály Ur(am), azon Udvarház Udvarának délröl valo hellyén egj kis folyamot megjen le, az follyamaton tull egj kis pinczét csináltatot emlitet Kovács Mihály, ugyan azon folyamoton tul az mint az pincze vagjon, vagjon egy darabján azon Darabocska föld az Mlgos Kapi Familiajé volt és osztatlan maratt [TKl]. *1732:* Az udvarnak szintén a közepiben, Huruba modgjára földből ki ásott pintze vagyon, mely(ne)k oldala, s torka; gömbölyeg Cserefával rakott ki, öszve hajtott botozat forma szarvazattya szalmával fedett; ebben Veteményt, és Káposztát tartanak (:közepin alkalmas forrás indult:) [Erdőszengyel MT; TSb 51]. *1754:* A Pincze felett nintsen semmi epűlet, hanem a' föld szinitől fogva nád suppal fedett hijja, melly fedélis már meg sarjadott a' pntze Gátorja felett [Uzdisztpéter K; CU]. *1761:* Ezen tul tsak közélli földben ásott ... pintze [Spring AF; JHbK LVIII/1. 498]. *1771:* Estimaltuk ez szerent ... A Pintzét földben leven Gerendak leven rajta, leszával fejűl ès, oldalul meg tapasztva szarvázattal, Tisztesegesen Csinálva ad flo. ung. 8 [Nagylak AF; DobLev. III/430. 1b]. *1810:* égy Földbe ásott pintze ... oldala lapossan faragott vastag cserefakbol van ki rakva [Pacal Sz; Ks 76 Conscr. 386].

Hn. *XVII. sz. m. f.:* az Pinczében (sz) [M.gyerőmonostor K; KHn 77]. *1687:* Az Omlás és Kelemen Pinczéje között (sz) [Bádok K; EHA]. *1730/1792:* az pincze nevű hely és nyir [Albis Hsz; EHA]. *1737:* Nagy-áj Pinczéjén túl egy lapos óldalacska (k) [Gyalu K; EHA]. *1785:* A Pintze kutyán fellyűl [M.gyerőmonostor K; KHn 81]. *1821:* A Falu helyén a Pintzére rugo (sz) [Szörcse Hsz; EHA].

Szk: *gyümölcs és veteménytartó ~. 1784:* Vagyon égy bor, vagy inkább gyümőlts 's Veteménytarto Földbe ásott szalmával fedett pintze az Udvar Háztól távulatska [Burjánosóbuda K; JHbK LX/18. 9] ✱ *veteményes/veteménytartó ~. 1810:* A Curia kiterjedésén vagyon egy kaliba formára szalmával fedett, kővel kirakott oldalu, egy kevéssé a földbe beásott régi hitvány vetemény tarto Pintze [Doboka; Ks 76 Conscr. 42]. *1816:* te általlad esett ... a' veteményes pintzének a' ... fel verése [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. *1849:* A veteményes pintze bolthajtásos — köböl és Téglábol alkatva [Szentbenedek SzD/Dés; Ks 73/55].

Szn. *1614:* Pincze Thamas jb [Köröspatak Hsz; BethU 266] | Pincze Gergely ppix. Pincze Istua(n) jb. Pincze Georgy jb [Zabola Hsz; i.h. 381, 384].

pinceajtó uşa pivniţei; Kellertür. *1591:* Thordai Georgine Cathalin vallia, Effeli taiban hallek valami zeorgest az pincze aitaian, kj menek egikor tahat raita vagion az pincze aito, Az vtan ertettem hogi az Azzony oda le zaladot volt, es onnat vitte el az zent pali Janos zolgaia [Kv; TJk V/1. 156]. *1600:* Aztalos Lukach miuelt volt ... Az Cantorok hazanal egi aitot bellesesteol es egi pincze Aitot fl — d 50 [Kv; Szám. 9/IX. 51]. *1673:* Czinaltattam ... pincze aytora Vas pantokat sarkokat annak czinalasatol fizettem lakatos Marthonnak f. 1 [Kv; i.h. 34/LII. 7]. *1694:* Az Pincze Ajto keozepin egy Praebenda ki oszto Ablak annakis Ajtocskaja Vas Sarkos pantos, retezze retez feye [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1756:* Erdő Ferencz iffiu legény a pincze ajtonak vetette vala a hátát és kargjának maroklatyára tette vala a kezit [Kvh; HSzjP Kovácsi Mihály Kantafalvában lako (38) vall.]. *1789:* A' Pintze ajto elött egy Mosár törö Töke [Mv; ConscrAp. 16]. *1791:* az Pincze ajtonál retesz tsatonást halvan, lassan oda menek [Sebeshely AF; JHb Koman Sztenas (59) jb vall.]. *1802:* A' Pintze ajtora, egy nyári ajtot ... tsináltattam [Déva; Ks 120. 3/1].

pinceásás pince kiásása; săpatul pivniţei; Kellergraben. *1807:* Pintze ásás Hf 6 D 12 Pintze ajtó Hf 1 Dr 20 [Marossztimre AF; DobLev. IV/905].

pincebeli pincére von.; de/referitor la pivniță; sich auf den Keller beziehend. *1725:* mely cseretételek és cserek is, hogy edgymással adaequaltassanak, mint hogy az Szegedi Szöcs Béniamin Ur(am) s Felesége Szathmári Kata Asz(sz)ony ... fele házbeli, fele pincebeli, s fele udvarbeli részek valore excellallya az Dobolyi István és Pál Ura(m)ek fen declaralt hazakot, superaddalanak ... flo hung. 47 idest negyvenhét Magyar forintakot [Ne; DobLev. I/117].

pincebér pincehelyiség (évi) bérösszege; chiria (anuală) pentru pivniță; (jährliche) Mietsumme des Kellers. *1589:* Borbeli Janos adot boltbert f. 8 Pincze ber har(om) bortul iot kezemhez f. 1 [Kv; Szám. 4/XI. 16]. *1597:* Pincze bert ... fizetunk f. 1 d 35 [Kv; i.h. 7/III. 32]. *1606:* Korcziomarlottanak ki egy 80 vedres hordo Bort ... Pincze berben fizettem az gazdanak f 1 d 25 [Kv; i.h. 12a/I. 37].

pinceboltos pincebolt; bolta pivniței; Kellergewölbe. *1599:* hogy az plebanos az plebania haznal az kapw keozet az pince boltosban valo vas Rostelyeket meg chinaltatatta, keoltet vasra az Rostely chinalasatol mit fizetet az keomiwes münkaiawal egietemben, kit birak Vraym akarattiabol refundaltunk tezen f 9/39 [Kv; Szám. 8/XVI. 40].

pincécske kis pince; pivniță mică; kleiner Keller. *1637:* Vagyon ugyan az kemencze mellett egy kws pinczeczyke; abban apro muskataly alma cubul. nr. 6 [Fog.; UF I, 422]. *1652:* (A pincének) Job kéz feleol valo szegeletiben egy kis keskény Pinczécske fokhagymát tartottak ezeleot benne [Görgény MT; Törzs]. *1748:* Vagyon Szalma fedél alat egy kisded pintzétske [Nyárádsztbenedek MT; Told. 79]. *1796:* a Néhai Groff Ur Eö Nagysága ... építtetett egy jo Fogadot ... két házatskát, az édjik ház vége alá egy kis fábol epült Pintzétskét [Szentgothárd SzD; WassLt]. *1825:* egy kis kőből rakott Pintzécske és a felett egj kis Padlásos és Simpla reteszes ajtoju Kamarátska van [Szárazpatak Hsz; SzentkZs Conscr. 381].

pinceforma (földbe ásott) pinceszerű; asemenea unei pivnițe (săpate); kellerförmig. *1694:* vagyon egy, pinczeforma forrasos vizes Allo hely, mely viz csorgasa(na)k eredeti vagyon Var Koszikla oldalabol, es azon Vermes Ureg Hely(ne)k fenekiről, Vize jo bőven van szokot mindenkor is lenni [Kővár Szt; JHb Inv.].

pincegát sövényelt gát; dig cu împletitură de nuiele; Heckendamm. *1701:* az Maros Vasarhellyi Vámos Hidon aloll, az Maros Vizén által gátat akarnak vala kötni az Marosnak a Maros Vasarhelly felőll való partjára Pincze gátat ásni az hová az Gátnak orrát ragaszthassák az Maros Vásárhellyi Lakosok az akkori Polgárokkall edgyütt fegjveres kezzel kijöven ... Pincze gátat ásni, és gatat kőtni az Marosnak az Város felőli partján semmi kep(en) megh nem engedék [Mv; Berz. 13. II. 25]. *1752:* a Malom körül nagy hiba vagyon ... ezer szeker ag tövissel együt kivántatik pincze gátra, és oldal gatra mart erösitésire [Abosfva KK; Ks 83]. *1811:* ã Kozárvár felöl lévő parton tsináltassanak három tsapo gátok, melyek közül kettő nagyobb és hoszszabb pincze gátok lésznek, egyik pedig a' leg felsőbb tsak kitsin kormán gát [Dés; DLt 19]. *1837:* a Nagy Ár viz mián a Malom Gáttja ... el szakadván ... a Gát többi részének reparatiojára nem különben a Pintze Gát fel emelésére a mely a régiség mián egészen el sorvadott kelletik 300 szekér ... tőltelek ág és veszső és 20 szekér Czöveknek valo fa [Dés; DLt 495].

pincegátor pincegádor/torok; gîrlici; Kellerhals. *1632:* Kocziolatai Uduarház ... Uagio(n) egy keöbeöl rakott Uduarház, az fele Sindelies. Egj fel iaro gradicz rajta. Az Pituara eleőtt, a Pincze gatoro(n) uagio(n) egj eőt ablaku keöbeöl rakott Sindelies Tornacz [UC 14/38]. *1675:* Husztra mentemben éczaka kimenvén a házbúl, egy pincze gatorban estem, félholtan vettenek fel, sokáig eszemen sem voltam [TML VII, 30 Teleki Mihály Béldi Pálhoz]. *1685 e.:* Ezen felsö rend hazak elött valo folyosa (!) alatt az pincze gatorban Vadnak Cseber Nrö 2 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 16]. *1688:* Az Aszszony ... elsö háza alatt vagyon egy köböl rakott Pincze, köböl fel rakott ket felöl valo Pincze gatorjaval edgyütt melyis fenyö szél deszkakkal van meg fedve [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4]. *1697:* alá jövén ezen házok pincze gatorara nyilik edgj erös ajto [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter inv. 9]. *1817:* mind a pincze gätor, mind pedig a pincze maga jo Bojthajtásas [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 4]. *1825:* A' Tanáts Ház alatt vagyon egj pintze ... A' ... külsö két fele nyilo ajton belöl formálodott egy pintze Gátor [Dés; DLt 595]. *1841:* vagyon ezen pintze gátoran egy két felé nyilo fenyö deszkábol készült fél bérlet ajto [Km; KmULev. 2].

pincegátoros pincetorkos; cu gîrlici; mit Kellerhals. *1676:* az ... megh irt pincze gatoros hazra vagion az pincze gator mellett egy fa gradicz melynek vegiről nyilik ... fa sarkos vas retezes retezfös egy ajto [Sárkány F; UF II, 753].

pincegerenda pincéhez való gerenda; grindă pentru pivniță; Kellerbalke. *1600:* Az pincze Gerendakat az kik megh Bolchonoztak Attam nekik d. 12 [Kv; Szám. 9/XIII. 9 Damakos Máté isp. m. kezével]. *1731:* sokszor jöttem ezekre az oldalakra ... vittem Pincze Gerendakat [Szind TA; JHbK XXIV/26]. *1782:* még vettünk egy néhány Ház Talpakat, és pincze gerendákat [Lozsád H; Ks 76. VIIIc].

pincegrádics pincelépcsö; scara pivniței; Kellertreppe. *1875:* a papi ház pincze grádicsa felé gátor emeltessék, mely zsendellyel fedessék be s oldalai kővel kirakattassanak [M.bikal K; RAk 320].

pincehely ?földpincés hely/terület; loc cu pivniță săpată; Ort mit Keller. **Hn.** *1685:* Pincze hellyben (sz) [Szemerja Hsz; EHA]. *1717:* Kis Saroson ... az Pintze helyb(en) juta husz kőbelre valo[a] [Kük.; DobLev. I/108. — [a]Majorságföld]. *1768:* a pintze helly rétin (k) [Középlak K; KHn 297]. *1777:* a Pintze helyben (sz, e) [Albis Hsz; EHA]. *1796:* ez a Pintze helly nevezetü hely ... halmozással meg van külömböztetve a Tsomos Jusson lévö Erdötöl | ezen Pintze helly ... Nap keletröl vicinussa a mostan bé járo Erdölö Ut, Eszakrol a Teleki Tamás eö kegyelme Joszága mellett Ki járo másik Erdölö Ut [uo.; BLev. Vall. 4]. *1798:* a Pintze helyben (sz) [M.sáros KK; EHA]. *1817:* A pincze hellyen egy darab Erdötske [Albis Hsz; EHA]. *1826:* Bartos Kelemen Pap Uram Erdöltette maga tseledjei által ezen ket Dombol állo helyet a mely hivatatik Pintze helynek [uo.; BLev.].

pincejárás (dézmáláskor) borospince-ellenőrzés; controlul pivnițelor de vinuri (la dijmuire); Weinkellerkontrolle

(beim Zehnten). *1671:* a' Pinczejáráskor a' Vice Dézmás azon helynek Praedikátorával és Esküdtivel edgyütt igasságosson mérjék-meg Istáppal, a' melly hordokot meg-kell mérni, és a' szerént vétessék-ki a' Dézmát [CC 27].

pincekötél hordóeresztő kötél; funie folosită la coborîrea butoaielor (în pinviță); Seil zum Herablassen des Weinfasses. *1850:* Pincze kötél a hordó eresztéshez 4 Vft [Algyógy H; Born. F. Ii].

pincelista boroshordók jegyzéke; lista butoaielor cu vinuri; Weinfaßliste. *1827:* Illyei Szüreti Pintze Lista ... 50 veder A Sido kosere [Marosillye H; Born. F. IIa].

pincepalack 1. hosszú nyakú, bornak való (fém)edény; butelie pentru vin; langhalsige (Metall) Flasche für Wein. *1588:* 11. January. Seres Istwan Vram adott kezemheoz az waras Edenyeben keet Talatt, Negy on kannat ... Keet pincze Palazkot ... Ezen pince palazkokat hogy megh wytattam fonttiatol attam d. 11 ... Az varas Cimeret hogy rea Meccettek atta(m) d. 37 ... Az Nagy Pince Palazknak chinalt Lakatos Benedek Egy zart, keet fogantott, es az fenekere egy pantott, Az kis pince palaznakis keet fogantot, es keet pantott chynalt attam teoleok d. 70 [Kv; Szám. 4/I. 64]. *1595:* Az mit ... keólteótúnk Mikor kegteok minket Az wy Jozagbany elseobenis Statualni vit ... Geórgy vram az en tiztbeli tarsom akkoro(n) teoltené megy ket pynchye palazkot tizen ket pynzes borbol f 1 d 20 [Kv; i.h. 6/XV. 97].

Szk: *város ~ja. 1586:* 6 die Januar: az varas pinche palaxianak vj feneket es feodelet az Eoregbiknek Czinaltattam kiteol attam /18. Az lakatgiratoual meg vaszaszttattam kwlchiat es egieb hozaia valo zerzamatis chinaltatta(m) /85 [Kv; i.h. 3/XXIV. 7].

2. vhány pincepalacknyi (bor); (vin) de un anumit număr de butelii; von einigen Weinflaschen. *1589:* 23 (Aprilis) Czengeri Mihaltol kwltem biro vrameknak ket pincze palack bort Thordara az giwleskor, attam munkaiaert d. 25 [Kv; i.h. 4/X. 66].

pincergethet pödörgethet, fonogathat; a putea toarce; spinnen können. *1796:* Erfurtban három fono Machinát vala gyönyörüsegem látni, melly mindenik 60 orsot perget vala ... és a' Szegény székely aszszonyokon siránkozni, hogy az egész Székely Aszszonyság egy fársángon; sok ezer mesék elbeszéllése mellett nem pintzergethet annyi fonalat, a' menynyit 30 illyen jo Machina ki keszit [MNy XL, 363 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából].

pincés 1. borospince-tulajdonos; proprietar de pivniță de vinuri; Weinkellerbesitzer. **Szn.** *1621:* Pinczes Nagy Janos szekeres [Kv; Szám. 15b/XI. 260].

2. földpincés; cu pivniță săpată; mit Endkeller. **Hn.** *1731:* pintzes kutban (sz) [Bh; KHn 12]. *1742:* A pinczes kutnál (k) [Bh; EHA]. *1786:* A Pintzes Kútban sz) [Bh; KHn 19].

pincésház pincehelyiség; pivniță; Keller. *1637:* ez pinczeshazban uagyon egy keö kemeny allya, mellynek elejin egy vas rud [Fog.; UF I, 400].

pincetalálás *alk* pince utáni kutatás; căutarea pivniței; Suchen nach Keller. *1796:* A Várbeli pintze talalasba meg Csalatkoztunk mert hogy a nagy vastag kö falat bé jukasztattuk is csak Földet találtunk [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

pincetok 1. (palackos bornak való) rekeszes láda; ladă cu despărțituri (pentru sticle/butelii de vin); Kiste mit Fächern (für Weinflaschen). *1582:* Az Kis pince tokhoz chynaltatta(m) egy kolchyot attam teole d. 8 [Kv; Szám. 3/V. 3 Lederer Mihály sp kezével]. *1586:* 1 Maj Hogy Cosma Balint es Katonaj Mihalj Eniedre az Giwlesre menenek Bort Teoltettem az pinche tokokban 20 eitelt — /80 [Kv; i.h. 3/XXIV. 19]. *1594:* Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... Egi pinczetokban wagion on Palaczk No. 4 [Somlyó Sz; UC 78/7. 84]. *1595:* Biro W ... meg paranczola, hogy me(n)ten egy Wedres pintze Tokot szerezek ... Es igy im(m)ar 1. vedres pintze Tokjais vagyo(n) az varosnak [Kv; Szám. 6/XVIIa. 152 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1596:* Egy pincze Thok 7. palazk benne eoregh Az gyermek rezere [Kv; RDL I. 65]. *1597:* Zabo Lúkachi 3 Loan zekeren vitte Vrúnk ket kwssebbik pincze Tokait ... Tordaig [Kv; Szám. 7/XII. 69 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1625:* Vrunk eo felge varasunkban leue(n) Boër Simon az eo felsege Bor teolteoje, chinaltatta megh az eo felge Pinczetokjait ketteot, meljkhez ... adtanak az kannagyartok onat huszon egy fontot ... fizettünk ... 20 / — [Kv; i.h. 16/XXVII. 7]. *1714:* Hetedik Pinczetok közonséges fabul, foglal magab(an) 8 Palaczkokat [AH 56]. *1732:* az második pincze tok, kilencz üvegnek való [Kóród KK; Ks 12. I]. *1788:* Egy Pintze tok 7. üveggel [Mv; TSb 47]. *1828:* Fedél nelkült valo szakaszos hosz(sz)u pintze tok [Szentdemeter U; Told. 39]. *1848:* Pintzetokba valo flasko 9 [Szászerked K; LLt Kováts Mihály gub. írnok kezével].

Szk: *lóra való ~. 1765:* Lora valo Pincze Tok 2 [Kóród KK; Ks 19/I. 6] ✱ *savanyúvíz hordó ~* borvizes láda. *1735:* A Kolosvári kertben Savanyo viz hordo pincze tok hosszu 40 uvegekkel vagjon 4 [Ks 40 Varia XXVIIIc] ✱ *utazó ~. 1838:* Egy utazo 9 éveges pinczetok, mellybe a' 9 évegeken kívűl három pohár is vagyon [Gidófva Hsz; HSzjP] ✱ *vadász ~. 1765:* Vadász Pincze Tok, melyben étket hordaznak 1 [Kóród KK; Ks 19/I. 6] ✱ *város ~ja. 1585:* 27. feb: Az waros pinche Tokanak Chinaltatta(m) megh Zaryat es egy kolchot hozza Lakatos Jstwa(nn)al f. — d. 12 [Kv; Szám. 3/XVIII. 20a Gellien Imre sp kezével]. *1621:* Kannagiarto Janosal foldoztatta(m) meg az Varos pincze tokjahoz valo palazkokat fizettem nekj f —/35 [Kv; i.h. 15b/IX. 191] ✱ *vasas ~. 1652:* Egy romlodozott pincze tok, ket öregh üvegh benne ... Egy fejér vasas pincze tok üress [Nsz; IB X]. *1733:* Edgj hat szegü Vasas Pincze Tokban tiz darab üveg palaczk, hárma(na)k alabástrom a Sutuja, a többi Kristally, és üveg sutujokkal [Marossztkirály AF; Told. 2]. *1736:* Vasos pintze tok, vagj bort hordozo Ládátska [CU].

2. vhány pincetoknyi (bor); (vin îmbuteliat) de un anumit număr de lăzi cu despărțituri; (Wein) von einigen Kisten mit Fächern. *1697:* Fiat vr(am) hozot(t) egy bornyat, két pujkát, két pincetok bort [AIN 154].

pincetokbeli pincetokba való; din ladă cu despărțituri; in Kiste mit Fächern gehörend. *1592:* teöltettem az vtra eöt pincze tokbeli palaczkokba ... ket hetigh megh ertek velle | A waros ket pincze tokbeli palaczkokat megh foldoztattam à kinek sutuja elteöreót megh chinaltattam, harom vy palackokatis chinaltatta(m) ... fizettem erette Kannagiarto

Matiasnak f 5 d 15 [Kv; Szám. 5/XIV. 117, 165 Eppel Péter sp kezével]. *1593:* 2 palaczkot az Pincze tok belit fodoztatam meg f — d 10 [Kv; i.h. 5/XXI. 14]. *1773:* (A dajka) szerette az italt, mikor csak hozzá fért, a pintzetokbali üvegekböl is sokszor láttam hogj bort ivutt [Selye/Magyaros MT; BetLt 7 Judith Sinka (14) vall.] | Pintze Tokbeli Éveg [Szentdemeter U; LLt Fasc. 152]. *1801:* Pintze tokbali Flaskák, fél Ejtelesek [Vargyas U; CsS]. *1830:* Boros Fél Fertállyos Pohorok Nro 2 ... Pintze Tokbéli 3. 3. Fertállyos Flaskok Nro 10 [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748].

pincetokforma pincetokszerű; asemenea unei lăzi cu despărțituri; ähnlich der Kiste mit Fächern. *1747:* Egy pincze tok forma fias ládácska 1//02 [Kv; Pk 6]. *1748:* Pincze tok forma kicsin Ládácska bé zárva [Ks XXVIII. 8. 5]. *1770:* Pincze tok forma Ládátska nro 2 [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb].

Szk: *vasas ~ kalamárisládácska. 1775:* egy viseltes vasas kis Pintzetok forma Kalamáris ládátskát ... fel nyitottunk [Szászerked K; LLt Fasc. 110].

pincetokocska kis rekeszes ládácska; lădiță cu despărțituri; kleine Kiste mit Fächern. *1697:* veres Pincze tokocska [KGy]. *1744:* Edgj hitván régi Ládátska s edgj parányi bé zárt régi Pintze Tokotska [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

Szk: *rozsolisos ~. 1732:* Vagyon egy kis Rézzel boritot, Vás pántokkal foglalt Rosolisos Pincze tokocskáb(an) 6. üvegecske on srofos [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 25].

pincetorok pince torkolata, pincegádor; gîrlici; Kellerhals. *1570:* Magyar esthwan Mwrgonday Gywlay Myhal zolgaya ... vallya, Thwgia azt hogy az Gergel New legen ely zeoket volt Gywlay Myhaltwl Jde Kolosvarra Jeot volt ... De az legent Mint ket het Mwlwa gywlay Myhal meg fogatta es Lanchra tetette az pinche torokba Az legen onnath zaladot ely valamy modon ... Ez aztwl fogwa oda vagion [Kv; TJk III/2. 164]. *1597:* Var Gergely ... wallia ... mosta(n) az chiatorna kewllieb wagion wetwe s az pincze thorok felet egy vendegh heazat vagion chinalwa(n) hogi az viz rea ne mennye(n), az viznek foliasatis Beke Giergi feleol be tapaztottak [Kv; TJk VI/1. 80]. *1633:* Az Azzoni penig hogi be kervle az vduar felöl az pituarba, az uta(n) az pincze torokba vle le, es ott igazita heliere az kontiat [Mv; MvLt 290. 128a]. *1694:* Njilik ott azon Pincze-torokra avagy Gátorra, vas sarkako(n), pántokon forgó, ött szem lántzotskábol álló retezes retezfejes, fa-rosteljos Ajto [Borberek AF; BfR]. *1732:* ezen pincze torokba bé menvén találtunk abban Egj nagj hordo szorito Srofos vas abrancsot ... ismet két Savanju viznek való pincze tokot [Kóród KK; Ks 12/I]. *1761:* Ezen haz alatt lévö pintzéb(e) ... a föld szinéig rakott kö falon állo meg rökönyödött fenyö gerendakbol fel rott avatag Sendely fedelü pintze torok alatt fa grádits fákon járnak alá. Meljb(e) boritott lakattal zarodo Nyári Ajto nyilik fa sorkakon [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 40]. *1772:* Ezen ajto elött vagyon két fa Stömpöjen állo Sendelly fedél alatt égy öl hoszszaságu Pintze Torok, mellynek két oldala kőböl vagyon ki rakva, az bé járo Garadittsa 10 Tölgyfa Fogokbol (!) vagyon [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. *1778:* Ezen pincze Torok(na)k felette vagyon egy kis filagoriacska [Csapó KK; Berz. 4. 8 C. 18].

pingál fest; a picta; malen. *1823:* Vales András ... tud irni, pingálni [DLt nyomt. kl].

pingált festett; pictat; gemalt. *1722 k.:* vagyon édgy tiszta arannyal varrott nyolcz ágra gazdagon pingalt vekony Patyolat keszkenö [Beresztelke MT; GörgJk 80]. *1770:* Ezen beszéd közben hozának egy chartát s egy címert ... Bánffi Mihály úr ... látá hogy nem selyem s szeme láttára a hozónak adá nekem. Az igaz, hogy adhatnak vala selyemre pingált címert is önagyságának, mert elég volt [RettE 236]. *1861:* Magyar utzai volt szálláson a falon a szegek helyét és meg sértet pingált szobákba kijavitottam f. 5 [Kv; Újf. 1].

pinna malomkerék része; o piesă de la roata morii; Teil des Mühlrades. *1825:* A Felső keréknek[a] Tengellye jo, ugj a benne lévö kereszt fákk és Deszkalevelek vagy pinnak is jok fél viseltesnél ujjabbak meg Szolgálhatok több ideig [Papolc Hsz; SzentkZs Conscr. — [a]Ti. malomkeréknek].

pinnáta nyeles lábos; cratiță cu coadă; Kochtopf mit Stiel. *1591:* vettetem Zamott Az Jstyartto Gyergyel 5 vasz fazakot Apro zerekett egy pinyattanak valott, Nyomat 27 fontot ... f 5 d 40 [Kv; Szám. 5/I. 45]. *1594:* Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... Az Eeles Hazban ... Konhara ualo eoregh Pinnata No. 1 | Az Konihan ... Pinnata fedelesteöl No. 1 [Somlyó Sz; UC 78. 7/22. 27, 30]. *1629:* Egj pinnata [Szentdemeter U; LLt]. *1674:* Egy sator árbocz hat főző kondér egy bor hűjtö 1 cseber egy öreg rez mosár egy pinnyata fedelestöl [Beszt.; WassLt 72/6]. *1681:* Pinnata, fedelestól Nro 1 [Vh; VhU 541].

pint 1. régi űrmérték (1,4–1,6 l.); pintă (veche unitate de măsură pentru capacitate); Pinte (altes Raummaß). *1594:* Ratio Mellis. Restal az varban mez pintel No. 1/2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 12].

Szk: *somlyói ~. 1594:* Restal az varban vay Somloi Pintel No. 16 [uo.; i.h.].

2. egy pintnyi (vmiből); o pintă (din ceva); eine Pinte (von etw.). *1656:* Az egyik szolyőbül az idein két csöbröt adtam s még 2 kantával; az másikbúl harmadfél csöbröt adtam s még 1 pintet, mivel az idén nem volt bor [TML I, 13 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

3. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: vhány pintnyi vmiből; de un anumit număr de pinte din ceva; eine bestimmte Zahl Pinte von etw. *1594:* Az Rez alliai videkbeli ... tizen negi faluban ... Szent Gieorgi napban minden ember kinek 13 Jha vagyon egj jhott es egi barantt ad Giapiastol az varhoz ... Ha karachion uthan valaki juhott veszen keözzeöleök abban az eztendeoben ne(m) foghnak ki jwhott niaia keözzeöl, hanem egi barannial tartozik niaiabol, auagi egi Pinth bor arraual | Mikor vres hordott megh merettenek az bjrak, kiket az falukra korchiomakra ki vittenek, az Biraknak kik az hordokat megh mertek egi pint bor arraual tartoztanak [Somlyó Sz; UC 113/5. 57, 7]. *1683 k.:* egy öregh pint-bort ad [Hadad Sz; SzVJk 140] | Az kössegh ád illyen béért: Minden házas ember ád az Prédikatornak d. 25 Ismet ad minden ember négy négy pint bort, egy egy öregh veka buzat [Nagyfalu Sz; i.h. 50]. *1687 k.:* Egy pint viza Ikrátol sz— //16 Egy loter vizátol f—//60 [Mv RKLev. Vect. 9].

pintér kádár, bodnár; dogar; Faßbinder, Böttcher. *1827:* Bako Josef pintér [Dés; DLt 722]. *1847:* Tehenész Háza ... Pintér Háza [Cege SzD; WassLt]. *1852:* Schwarz Osvald ... mesterségére nézt pintér [Dés; RkHAk 137].

Szn. *1570:* pinter Lwkachne [Kv; TJk III/2. 156]. *1755:* Pintyér István [Kv; FésCJk 61].

pintér-ajtós bodnár-ajtós; cu vrană; mit Dübelloch. *1824:* Egy hordo ... pintér Ajtos Cir. Ur. 40 [Fugad AF; HG Mara lev.].

pintér-kalapács kádárkalapács; ciocan de dogar; Böttcherhammer. *1849:* egy pintér kolopács [Dés; DLt].

pintér-munka kádár-munka; lucru de dogar; Böttcherarbeit. *1808:* Pintér munkát Dolgoztam ... 46 Abrants fel verèsivel ... 12 f 46 [Déva; Ks 120. 2/9].

pinty pintyőke; cinteză; Fink. **Sz.** *1851:* Tití ... most megépült, egésszéges, olyan léány mint a' pinty [Kv; Pk 7].

pintyőke pinty; cinteză; Fink. *1766:* Az új esztendő oly iszonyú hideggel köszöne be s oly hosszason tarta egész martiusig, hogy soha keményebb telet a mostani ember nem ért ... szememmel láttam a pintyőkét halva azon helyt, az hová hálni elült volt [RettE 195].

pinvol egy fajta édes vörösbor; vin roşu dulce; Art süßer Rotwein. *1591:* Hûnyady Matyas vyzen vrûnk zamara ... Chûkat, heringet, Piniolt kit Zeochy Petter hozat volt Lengyel orzagbol, wyzi Tordaig 7 Loan f 1 d 75 [Kv; Szám. 5/I. 73]. *1620:* Oluado allatokrul. Egy tonna Malosatul f—/50 ... Egy tonna Piniotul (!) f—/50 [KvLt II/69 VectTr 14].

pipa 1. pipă, lulea; Pfeife. *1724:* az en házamhoz tartozo föld van egy darab ... birja Kovásznai uram egj puskáért, egj pipáért és két font karabolyért, ugj hallottam hogj a puska ért volna f. 6. a pipa negj sustákot a Karaboly penig tiz poltrát [Felfalu MT; Mk 9 Ferencz Luka (50) jb vall.]. *1746:* tüzet vén a pipában [Sszgy; LLt]. *1749:* az Inctus ... menvén fel az uttzán, igen száraz és szeles üdöben, hogj egj gazda ember házánál tüzet a pipajaba nem adta(na)k, ottanis irtoztato J(ste)n ellen valo káromkodást vitt végben [Torda; TJkT III. 264]. *1755:* 2. Pipát ezüsteztettem [TL. Teleki Ádám költségnaplója 7b]. *1762:* kiket tud ã Tanu hogy ... azon hellyen találtanak vólna edgy tekercs dohányt? és valami pipából kiesett darab kormot? [Dob.; Ks 4. VII. 12 vk] | láték ot jo reggel pipából ki hullatt kormot és ki tekért dohánt [Gyeke K; i.h. Pap György zs vall.]. *1809:* Körösön éppen a' pipa mián véletlen tüz által Epületek(től) megfosztatott Lakosok [Lécfva Hsz; HSzjP]. *1839:* Tokai Ferentznek a' pipa ki nem esik a' szájából [Dés; DLt 20]. *1840:* meghatároztatott közönségesen egyetértőleg, hogy ha valaki megtanáltatik pipával vagy pedig szabadon égő gyertyával a lakszobán kívül, egy váltó Rft büntetődik meg, akárki is legyen az [Jenőfva Cs; RSzF 289]. — L. még CsH 369; FogE 113, 152; RettE 173.

Vö. a *cserép-, csibukos-, kurta-, makra-* és *tajtékpipa* cimszóval.

Szk: *ari ~. 1797:* Egy Ari pipa Dr 12 [DobLev. IV/775] ✱ *borgói ~. 1791:* 1000 Borgai Pipa [Mv; MvLev. boltbeli portékák közt]. *1837:* 33. Borgoi Pipák [Dés; DLt 526/1838]. *1845:* Bórgai pipák [Dés; DLt 1388] ✱ *debreceni ~. 1791:* 50 Debretzeni veress pipa[a] [Mv; MvLev. — [a]Boltbéli portékák közt] ✱ *ezüstös ~* → *nádgyökér ~* ✱ *fagyökérből való ~. 1815:* egy fa gyökerből valo pipa, fekete tsontbol esztergárolt kurta szárral [DLt 473 nyomt. kl] ✱ *moldvai ~. 1791:* 400 Moldvai veres pipa | 550. Moldovoi pipo [Mv; MvLev. Bárdosi György boltbéli portékái között] ✱ *nádgyökér ~. 1782:* Egy Nád gyűkér ezüstes pipa [Nalác H; CsS] ✱ *ordináré ~. 1788/1791:* G. Kornis István ur eő Nga vásárlásai ... 21. ordinari Pipát Mf. —//32 [Mv; Ks 73/55] ✱ *semnici ~. 1807:* meg-volt rakva ... Három Schemnitzi Pipával [DLt 78 brassói nyomt. kl] ✱ *újmódi ~. 1735:* Hogy pedig Joseph Sogor Vr(am) is rollam meg emlékezvén, ujj modi pipat küldött, igen szépen köszönöm, kivánván vékony tehetségem szerént meg hálálni [ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárához Nsz-ből].

Sz. *1783:* hallottam mondani, hogy itten Martonfalván egy pipát érő örökségek nem volt [Martonfva Hsz; HSzjP Clara Rátz consors Agilis Sigismund Balog (60) pp vall.].

2. a pipában levő dohány; tutunul din pipă; Pfeifentabak. **Szk:** *~ gyújtani. 1843:* akkor énís a fogadobol ki jöttem, — miután vaj két ora mulva viszont bé mentem a kortsmába pipa gyujtani [Dés; DLt 586] ✱ *~ra gyújt. 1770:* menék az Csősz Pásztarunk Farkas Joszip Kalibájához és ott az Pásztorral pipára gyutánk [Dés; JHbB 361] ✱ *~ra tölt. 1819:* Kretsun Josziv ... itas volt ... pipára töltött, tüzet is probált beléje venni, de ki ejtvén kezéből pipáját rá lèpett, s eltörte [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. *1823–1830:* Aztán útnak indulván addig erőltetett, hogy pipára kellett töltenem [FogE 146] ✱ *~t gyújt. 1771:* (A) katonám ... le ülvén a Tüz helyre pipát gyujta [Dés; DLt 321. 33] ✱ *égő ~. 1758:* Sokodalom napján meg kiáltanak Tiszt Uram porontsolattyábol Hogy senki Égő pipával, fegyverel ne járjon [Kvh; HSzjP].

3. egy pipára való, pipányi; (cantitatea de) tutun care intră în pipă; eine Pfeife (Tabak). *1710 k.:* annyit ettünkittunk ebéden, hogy osztán majd estig csak fúttunk, mint a disznók ... nékem pedig balfelől a nagy hurkám s lépem körül rettenetes zörgés, bőgés és fájdalom indula; adák a kenyeres társaim tanácsul, hogy minden reggel egy-egy pipa tubákot szíjjak fel [BÖn. 578]. *1843:* a Pásztorok miután egy pípa Dohánt ki szivtak onnan el mentek [Bágyon TA; KLev. ifj. Bottyán Mihály (38) vall.]. *1846:* A' felperes ... ezt mondja: egy pipa dohány, egy szippantás portubák, és egy baraboj, a' mennyit érnek, éppen annyit érnek ... ratioi is alpereseknek [Ilyefva Hsz; HSzjP].

Sz: *egy ~ dohányt sem ad vkiért. 1881:* 10 napig az ágyat őriztem otthon ... ha látsz vala, te sem adsz a fejemért egy pipa dohányt [PLev. 90 Petelei István Jakab Ödönhöz] ✱ *nem ér egy ~ dohányt. 1771:* kik mondták a Hadnagyot Bittangnak, a Nemes Tanátsot is hogy egy pipa dohányt nem ér ... a Tanu ... mondgya meg [Dés; DLt 321. 2–3 vk].

4. ablak/ajtó/kapusarok pipa alakú része; pipă, piron în formă de L care serveşte ca balama la ferestre/la uşi/la porţi; pfeifenförmiger Teil von Fenster/Tür/Torangel. *1822/1823:* Egy Vas Sarakért, es a' Saraknak Pipájáért [Mezőbergenye MT; MRLt]. *1841:* vagyon az árnyék széken egy Levél ajto, — forog ezen, ajto, két vas pántokon, és pipákon | találtatik egy hijuba járo levél ajto, Sorkokkal, pipákkal, lakat alatt valo reteszszel, bé huzoval edgyütt [Km; KmULev. 2]. *1849:* A' Kapu sarkán vagyon égy vas Karika, pipástol | egy ablak ... oltska vas sarkokon — mellyek közzül edgynek pipája nints [Somkerék SzD; Ks 73/55] | égyik ajto jo tsak pipáji nintsenek [WassLt]. *1851:* a' pitvar ajtoja avult szimpla fenyő dészka 2 vas sarkokon pipákon forgo, vas retesz fövel el látva [Kérő SzD; RKA XLVII]. *1852:* Az Dél felőlli Istállonak —

ajtaja meg vagyon ugyan — hibazik egy vas sarok és pipa [Dés; DLt 1248] | ajto feleíben két víseltes vas Sarok tarto pípák [Dés; DLt].

5. csapnak pipa alakban meghajlított része; pipă, obiect la cep asemănător ca formă cu pipa; pfeifenförmiger Teil des Zapfens/des Hahnes. *1840:* A papiros malom ... Fel nyulik ... a Hollanderhez egy tölgyfa szivárvány, amely 2 darabokbol áll az also darabjábol egy fa tsap nyulik ki pipa nélkül — a szivárványnak also végén egy vas karika vagyon ... a Hollander felé nyulik egy fa tsö, melynek egyik végén egy vas karika a vegiben pedig egy fa tsap vagyon pipával együtt, a pipa mellett foly a viz [Km; KmULev.]. *1843:* Eresztő vagyis német-csapakat meg kell vi'sgálni, mikor vétetnek, hogy ne szeleljenek ... pipájokat pedig, mindenütt hól a csapban járnak fagygyuval meg mázolni ... mert a fagygyuval meg-nem-mázolt pipák mindég csepegnek [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

6. kampó; cîrlig (în formă de pipă); Haken. *1835:* Lakatos Hegyi Mihály ... A Vas Kementzehez tsinált Pipás Huzo (!) a' maga vasabol; ugy a' Pipája hosszabbitasa az én vasambol öszvesseggel 5 R [Törzs. Dési taxalisták].

pipacs mac roşu; Klatschmohn. **Hn.** *1864:* pipacs [M.valkó K; KHn 110].

pipafedő pipakupak; capac de pipă; Pfeifendeckel. *1849:* egy nagy pakfon pipa fedöt [Dés; DLt].

pipafogas pipatartó; suport pentru pipe; Pfeifengestell. *1802:* Egy kis karos és egy karatlan kisded gunya fogosok és egy pipa fogas három pipa szárokkal [Ne; DobLev. IV/858. 4b]. *1850:* Egy szegeletbe valo pipa fogas fenyő fábol, feketére festve [Mv; DE 2].

Szk: *fenyőfa ~. 1855:* A tükör alatt a falon fenyőfa kis pipa fogason 4 hosszu száru borgai s egy rövid száru debreczeni makra pipa [ÚjfE 176].

pipafüst fum de pipă; Tabakrauch, Schmauch. *1793:* a' Grófné nem szenvedhette a' pipa füstet [Koronka MT; Told.]. *1811:* vastagon botsátotta az ábrázattyára a' pípa füstet [Dés; DLt]. *1823–1830:* (Kovásznai Sándor) erős pipás volt, még a könyvei is a pipafüsttől mind büdösek voltak [FogE 75].

pipaigazítás pipajavítás; reparareа pipei; Reparatur der Pfeife. *1791:* az öttvesnek 1 pipa igazitás [WLt Cserei Heléna jk 39a].

pipakarima marginea pipei; Pfeifenrand. *1817:* Egy ezüst pipa karima egy darabotska lántzal [Mv; DLev. 3. XXVIIIA].

pipakészítés pipacsinálás; făcutul pipei; Herstellung von Pfeifen. *1837:* szoktak Várasunkba a' mesterséget annyira nem értö, és oly' tudatlan Fazakas Legények jönni — különösön Debretzenből, a' kik az ottan tanult a' csupa pipa készitésen kivül, egyébb Fazakas mivet nem tudnak [ZFaz. *fazekasmív* al.].

pipál pipázik; a fuma cu pipa, a pipa; Pfeife rauchen. *1769:* Nem szabad minden igaz ok nélkül a Faluban éjjel vagy nappal Lövöldözni, rikoltozni vagy lármázni, ugy száraz üdöben Utzákon vagy Epületek közöt pipalni egy forint büntetés alat [Zetelaka U; UszLt XII. 89].

pipányozik pipázik; a fuma cu pipa, a pipa; Pfeife rauchen. *1775:* hogy pipás cselédgye lett volna Kun István uramnak azon Esztendőben nem láttam, nem tudom, edgyiket sem láttam pipányozni [Karatna Hsz; HSzjP Nicolaus Erdő de Karatna (58) ns vall.].

pipás I. *mn* **1.** dohányos, pipázó; care fumează cu pipa; pfeifenrauchend. *1754:* Szabó Klárátis félleszű Pipás keringö fattya vetett kurvának tudom lenni [Karatna Hsz; HSzjP Juditha Henter vall.]. *1763:* az Bőszörmenyi Mihály Ur(am) Inassa ... pipás volt | Boros Miska se pipás nem volt, se gjertyával nem járt [Torda; TJkT V. 153–4]. *1775:* hogy pipás cselédgye lett volna Kun István uramnak ... nem tudom [Karatna Hsz; HSzjP Nicolaus Erdő de Karatna (58) ns vall.]. *1820:* Kováts Marisko két fattyátis vetett ... Székely Rosi afféle házalo pipás Személly [Aranyosrákos TA; JHb 48 Pantzi Jutzi Vitán Josefné (32) cigány zs vall.]. *1823–1830:* (Kovásznai Sándor) erős pipás volt [FogE 75].

Szn. *1741:* Pipas Jakab [Kv; Dica II. 26b].

2. pipával ellátott (csap); (robinet) cu pipă; (Hahn) mit Pfeife. *1795:* 16. Pipás csapok per 10 xr [Déva; Ks 95].

3. ~ *húzó* kampós szénvonó; cociorvă cu cîrlig (în formă de pipă); hakenförmige Kohlenkrücke/Löschspieß. *1835:* Lakatos Hegyi Mihály ... A Vas Kementzehez tsinált Pipas Huzo (!) a' maga vasabol [Törzs. Dési taxalisták].

II. *fn* '?' **Hn.** *1829:* A' Pipásba (k) [Marosfelfalu MT; EHA]. *1891:* Pipas [M.valkó K; KHn 118].

pipasarok ajtó/ablaksarok pipa alakú alkatrésze; pipă care serveşte ca balama la uşi/la ferestre; pfeifenförmiger Teil der Türangel/Fensterecke. *1813:* a' To felett vagyon egy mestersegesen készült Csiga forma állásu veresen festett Tornyú nyári filegoria, melynek ajtaján 3. vas sarkok, a felsőnek nincs pipa sarokja [Koronka MT; Told. 18].

pipaszár ţeavă de pipă; Pfeifenstiel. *1786:* Tot István be vezette az Lovat az Házban s hogj nem akartam engedni égy Pipa szár lévén nálla ugj meg vág Pofon hogj míngjárt ki jött a vér a számbol [Hídvég MT; GyL. Kotsis Stéfán (39) vall.]. *1802:* egy pipa fogas három pipa szárokkal [Ne; DobLev. IV/858.4b]. *1807:* egy pipa-szár által ... dohány füst fuvassék a' hátujába[a] [DLt 505 nyomt. kl. — [a]A vízbefúltnak]. *1832:* megkaptuk a kaptzáját a mely ször volt és égy krajtzárt, továbbatskát égy hoszszatska pipa szárt [Kv; KLev.]. *1842:* Kereskedő Amberboj Josefné Alexander Mária ... szolgáloját ... egy a' kemenczébe hagyott sűletlenül maradt kenyérnek el lopni akarását gondolt gyanujából fel indulvan, meg ragadta ... egy páltza vastagságu pipa szarral hátba agyba főbe verte [Dés; DLt 1452].

Szk: *lakírozott ~. 1817:* Négy esztergába metzett lakirozott Pipaszár Csotorával Cserép pipával [Mv; DLev. 3. XXVIIIA] ✱ *vendég ~. 1843:* tíz vendég pípa szár [Bonchida K; Told. 19] ✱ *veres ~. 1816:* veres pipa szár elefánt tsontbol valo Czirádákkal[a] [DLt 816 nyomt. kl 1582. — [a]Egy ellopott pipa leírásából].

pipaszártisztító pipaszár tisztítására használt gyomnövény; buruiană cu care se poate curăţa ţeava de pipă; zur reinigung des Pfeifenstiels gebrauchtes Unkraut. *1778:* kaszálo ... vad hely vizes s inkább vad Petreselmet terem s pipa szár tisztitot mint egyebet [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18].

pipaszén pipából kihullott széndarab; bucăţică de jar căzută din pipă; aus der Pfeife hinausgefallenes Kohlenstück. *1823–1830:* (Kovásznai Sándor) erős pipás volt ... oldalháza pádimentoma a pipaszéntől sok helyt egészen átégett [FogE 75].

pipatartó I. *mn* pipa tartására való; pentru (păstrat) pipe; zum Aufbewahren der Pfeife. *1832:* Egy vasbol készült fogas pipa tarto [Sáromberke MT; TSb 26].

Szk: *~ állvány. 1850:* Szép pipa tarto álvány — juhar fabol 30 vft [Algyógy H; Born. F. Ii] ✱ *~ fogas. 1837:* Pipa tarto fogas 26 vas fogaival [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.] ✱ *~ fogaska. 1798:* Egy Pipa tarto Fogaska [Vingárd AF; KCsl 5] ✱ *~ stelázs. 1842:* egy fali pipa tarto Stellás [Csekelaka AF; i.h. 3].

II. *fn* pipa tartására szolgáló állvány; suport/stelaj pentru pipe; Pfeifengestell. *1847:* Dohány tarto. Fidibus tarto. Cigárro tarto Pipa tarto [MkG Conscr.]. *1849:* Funérozott kis szekrény pipa tartoval ... 25 Rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

Szk: *kerek ~. 1842:* Kerek Pipa tarto égj 16 hosszu, 3 kurta száru cserép pipákkal két tajték pipa ezüst kupakkal, égy cserép pipa ezüst karimás [Dés; Újf. 3 Újfalvi György hagy.] ✱ *régimódi ~. 1843:* Egy vas Lapitzka, egy Horog, egy régi módi pípa tarto [Bonchida K; Told. 19].

pipázás pipálás; fumatul cu pipa; Pfeifenrauchen. *1763:* ezek mind hallamásokbol többire, és bizontalanakbol comprobaltatnak, söt az pipazasrol ugj fatealnak, hogj az egés után látták pipázását, és nem az elött [Torda; TJkT V. 158]. *1769:* Hallatik ... hogy nem oly régen is Szent Györgyi József őkglme házánál a pipázás miatt ... tűz támadott [Dés; DFaz. 27]. *1782:* Donat Istvan Uram tugya ked hogy meg tiltatott ... az pipázás iljen szeles üdőben ... ? [Szörcse Hsz; HSzjP] | Mi voltátol fogva ... publikáltatott az pipázás ... láttam pipázni sokakot az utzákban [uo.; i.h. Josephus Szőrtsei (47) ns vall.]. *1842:* a' pipázás szűnnyen meg [K; KLev.].

Szk: *utcákon való ~. 1823:* Fel adattatik a Tktes Communitásnak panaszul hogy ... uttzákon valo pipázások gyakoroltatnak Határozat ... az uttzákon valo pipázások is tiltassanak el [Dés; DLt].

pipázdogál pipázgat; a fuma cu pipa; (gemächlich) Pfeife rauchen. *1799:* Sogorom ... bé ment pipázdogalva idöt tölteni, és én is pipázni s időmet tölteni bé mentem vélle, mint Ifiu Legeny [Dés; DLt].

pipázhat pipálhat; a putea fuma cu pipa; Pfeife rauchen können. *1823–1830:* meglátta a gróf[a], hogy dolmányom zsebiben egy kis kurta pipám vagyon, és azt kérdi: Hát Fogarasi Uram pipás? Mondom: Az vagyok, Kegyelmes Uram. Kérdi: Hát miért nem pipázott az úton? Mondom: Eleget pipázhatom az úton | Kiütő szerszámom sem volt, annál fogva nem mindenkor pipázhattam [FogE 146, 275. — [a]Id. Bethlen Pál].

pipázik pipál; a fuma cu pipa, a pipa; Pfeife rauchen. *1730:* A Pipazok ... ha Gazda Emberek kik házokon kivül pipáznának egj egj forintal büntettessenek A szolga Legenyek kemennyen meg palczaztassanak [Dés; Jk 407a]. *1737:* Dohányozni és pipázni Házakon kivül mindenek meg tiltassa(na)k [Dés; Jk 473b]. *1771:* Elégszer láttam Sallai Istvánt hogy ezen az Uczczán alá s fel jártában szeles időben széltében pipázat [Dés; DLt 321. 42 Catharina Fülöp cons nob. Antonii Stikler vall.]. *1780:* azon Legény akkor nem pipázot, és tűz a pipájában nem volt [Karácsonfva MT; Told. 4]. *1782:* a tilalom után mikor ingem láttak pipázván férre huzták magokot [Szörcse Hsz; HSzjP Iosephus Szörtsei (47) ns vall.]. *1783:* én othon vesztég ültőm Pipáztam [Udvarfva MT; Told. 44/54]. *1796:* Tusa Joseffis az kut mellett pipázva meg állatt [Fodorháza K; RLt Franc. Jakab de Középlak (42) ns vall.]. *1823–1830:* Majd ha megindulunk, pipázzék, ha jó dohánya vagyon, mert én szeretem a jó dohányfüstöt [FogE 146]. *1827:* Przihoda Tamás ... pipázik, tubákol, azonkivül részeges is [DLt 735 nyomt. kl].

pipázó I. *mn* pipáló; care fumează cu pipa; pfeifenrauchend. *1820:* Székelly Rosi Szegény sok házoknál élődö pipázo Személly [Várfva TA; JHb 48 Pataki József (44) lovas kat. vall.]. *1836:* Kontz Ignátz ur ... egyebet nem csinált hanem a' volt kártyázo, mese mondo, és pipázo társait egybe gyűjtvén csak nem mind rollam tudakozodot [Vécke U; Ks 101 Varga György lev.].

II. *fn* pipáló személy; fumător cu pipa, pipător; Tabakraucher, Pfeifenraucher. *1727:* A pipázókra vigyázónak rendeltetik a Borsos utcában Dadai Joseph [Dés; Jk]. *1730:* A pipazok ... kik házokon kivül pipáznának egj egj forintal büntettessenek [Dés; Jk 407a]. *1820:* Székelly Rosi ... tsak egy fostoros pipázo [Várfva TA; JHb 48 id. Pálffj Tamás (57) ns arm. vall.]. *1846:* Egy pipazoknak valo Buba [Dés; Berz. 20].

pipázópad a pipázás helyéül kijelölt pad; bancă pentru fumători cu pipă; Bank für pfeifenraucher. *1795:* A Nagyob Gyertyatarto a Koppantoval edgy rosz Ladával és Gyertyatarto Ferslagal a Budaianusoknak jutott, ugy a Pipázo Pad és a kamarába levö hoszu Pad [Monostorszeg SzD; BetLt 5].

pipáztat pipázásra biztat; a îndemna la fumatul cu pipă; zum Pfeifenrauchen anregen/anspornen. *1823–1830:* Azonban egy keveset büszkültem, hogy már szolgának lévén szegődve, mégis Őexcellája[a] úgy megbecsül, hogy maga mellé ültet, s pipáztat [FogE 146. — [a]Id. Bethlen Pál].

pipe kisliba; boboc, pui de gîscă; Gänsekücken, Gänschen. *1585:* 23 Juny Jöwe Bathory Jstua(n) byro Vram kwlde ayandekot eö Nagysaganak Ket tehen hus peczhyenyet d. 8 Ket czhyrket d. 8. Ket pypet d. 10 [Kv; Szám. 3/XXII. 61]. *1590:* Minden vetemynbeól tizedet Adnak ... Pipebeöl tizedet [Jegenye K; GyU 25] | zent Marton tiukia egy egy tiuk, az pipebeóll is ha tiz lizennis egyet, ha 5 lizen is [Tiborc K; GyU 19]. *1592:* kyltem Ayandekot ... 4 Püpett f — d 32 [Kv; Szám. 5/XIV. 237 Eppel Péter sp kezével]. *1621:* Vaczorarajs atta(m) az Czauz konjhajara ... Egy pypet d 8 Ket Czirket d 7 | Veottem egy pippet melliet feozette(m) eles lere f—/20 [Kv; i.h. 15b/IX. 68, 208]. *1648:* monda Cziusz Istvanné hogi az pislen labu töczkeole meg az en pipemett [Kovászna Hsz; HSzjP]. *1700:* Öreg Lud nro 6. Gunar nro 1 Pipe nrö 6 [Sárkány F; Utl]. *1717:* Valami pipekétt Recze fiakat ha arulnak Tornajne Aszszonjom Ngtok számára vegyené [Abosfva KK; Ks 96 Mátis István lev.]. *1736:* itt van p(ro)miscue öreg pujka 18 Öreg lud 3 Pipe 12 Retze 5 [Bongárd BN; CU XIII/1. 17]. *1746:*

Lud 5 Pipe 9 [Bibarcfva U; Berz. 16. XLIX/23]. *1752:* Lud és Pipe Tizenedj [Szászvessződ NK; JHb XXIII/27]. *1778:* Lábas Majorság Lud promiscue Pipével Nro. 4 [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. *1791:* Tojo Lud 4. ezeknek pipéje 24 [Mezősámsond MT; Berz. 8. 72].

Vö. a *lúdpipe* cimszóval.

Szk: *idei ~. 1729:* Idei Pipe nro 36 [Marossztgyörgy MT; Ks 23. XXIIb] ✱ *kövér ~. 1681:* Kővér Lúd Nro 11/. Kővér Pipe Nrõ 2 [UtI] ✱ *majorságbeli ~. 1684:* Majorságbelj pipe nagjob nro 9 [UtI] ✱ *nagy ~. 1731:* 14 nagy Pipéket vőttem Annyostul Flor 1 d 65 [Szentbenedek SzD; Ks 70/50 Szám.] ✱ *öreg ~. 1589:* kwltem ... Ket eoregh pipet d. 16 [Kv; Szám. 4/X. 18]. *1595:* vittem ... 2 Örög pipet ... d 16 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 181 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1621:* Erkezek Kakonyi Istuan Vram ... Gazdalkottam ... Ket Eöregh Pipet ... d 18 | Vittem eo Naganak Ajandekot ... Egy eoreg pypet kit veottem ... . 9 [Kv; i.h. 15b/IX. 32, 209].

pipeg csipog; a piui; piepen. *1780:* A vēn Aszszony (:az ven Aszszonjnak termeszeti njavallyajok szerént:) dörög morog, Kedves jo Barátom ellen, hogy a tojás százaslak nem zörög a Csűrkék nem pipegnek a Retze Farsángban nem mondja hophop Kirnatz nuj pe frigáre [Betlensztmiklós KK; BK. Bodo Zsigmond tt lev.].

pipehúr tyúkhúr; Stellaria media; rocoină; Vogelmiere. *1842:* azan Burjányok állanak Kerek nádra levélből, vad Petresellyemből, Pípe hurbol [Dés; DLt 85].

pipeláb kisliba lába; picior de boboc/pui de gîscă; Gänschenfuß. *1741:* Lud Láb Nro 9. Pipe láb Nro 5. Tyuk láb Nro 16 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 10].

pipelúd fiatal lúd; gîscă tînără; junge Gans. *1797:* 1797-ben szaporodot Pipe Lud [Backamadaras MT; CsS].

pipepásztor libapásztor; păstor de gîște; Gänsehirt. *1655:* Az Beőrők(ne)k Exitusok ... Markos Peternek az lud es pipe pastornak nro 5 [Egeres K; Ks 70/51 Szám.].

pipere szépítkezés; dichisire, dichiseală; Aufputz. *1839:* Hofner Dori ... inkább csak henyélést és piperét szerető személy [DLt 1529 nyomt. kl].

piperés piperkőc; dichisit; geckenhaft, stutzerhaft. *1710 k.:* egyedül az Isten volt az én tanácsom, aki engemet arra tanított, hogy az én negyvenhárom eltőlt esztendőm és két gyermekem nagyobb nyugodalmat várhat, a megholt feleségem tanácsa szerént is, egy olyan gyámoltalan árvától, mintsem valami gazdag piperés Simon bíró asszonytól [BÖn. 750]. *1761:* In mense Junii holt meg ítélőmester Endes Miklós úr is, aki is nem volt amaz cifra, piperés, taszlis ember, mint más ítélőmester [RettE 122].

pipés I. *mn* libalegelős; unde se duc gîștele la păscut; Gänseweide-. **Hn.** *1607/1685:* az pipes Domb melett (sz) [Nyárádkarácsonfva MT; EHA]. *1614/XVIII. sz. eleje:* az Pipes Dombra megyen lábbal (sz) [uo.; EHA]. *1674:* a pipes Dombo(n) (sz) [uo.; EHA]. *1753:* A pípés Dombon (sz) [Koronka MT; EHA]. *1810:* A' Pipés oldalba (sz) [Nyárádkarácsonfva MT; EHA].

II. *fn* libalegelő; loc de păscut gîște; Gänseweide. **Hn.** *1754:* A Pipésbenn (k) [Kispetri K; KHn 290]. *1774:* A' Pipésben (k) [uo.; KHn 290]. *1795/1807:* A' Pipésbe (k) [uo.; EHA].

piramidális piramis alakú; piramidal, ca o piramidă; pyramidal. *1823–1830:* elindulván Iglauból, mintegy 200 ölnyire elértük a csehországi határt, melyet mutat egy háromölnyi magasságú piramidális faragott kő [FogE 175].

piramidli golyó piramis alakban elhelyezett billiárdgolyók; bile de biliard așezate în formă de piramidă; in der Form einer Pyramide hingelegte Billardkugeln. *1848:* A' Biliárdnak posztója, jádzo és piramidli gojoi 40 rff [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

piramis 1. piramidă; Pyramide. *1710 k.:* Hol vagynak az aegyptusi pyramisok Salamon s Diána templomi, Babilonban függő kert [BÖn. 458].

2. esztergályozott gúla alakú baluszter; balustru strunjit, avînd forma unei piramide; gedrechselter, pyramidenförmiger Baluster. *1732:* (A) tornáczbol Észak felé njulik egj esztergáb(a)n mettzett piramisokon, gombos cserefa könyöklős, cserefa lépcsős grádics a gyümölcsös kertbe [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc néhai gr. Kornis Zsigmond conscr.].

Szk: *tiszafa ~. 1818:* Egy Tisza fa Pirámmis (!) [Mv; LLt Csáky-per 524. L. 21].

3. *világító ~* ünnepi kivilágított gúla; piramidă iluminată la o serbare; bei Festen beleuchtete Pyramide. *1848:* Kozma Imre Ur fő Ispányi hivatalába lett bé iktatása alkalmával fel állitott világito piramis [Dés; DLt].

piramisforma gúla alakú; în formă de piramidă, piramidal; pyramidenförmig. *1747:* A fejér asztalon lévő, bécsi srajtisban ezek vadnak ... Két oszlop, pyramis forma [Vargyas U; DanielAd. 255].

piramis-kályhakemence piramis alakú csempekályha; sobă de teracotă în formă de piramidă; pyramidenförmiger Kachelofen. *1848:* Az Ispányok háza ... Egy zöld piramis kályha kemencze vas ajtoval ... 8 Rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

piramisos piramis-díszítéses; cu ornamente în forma unei piramide; mit pyramidenförmiger Verzierung. *1846:* Innen van bé járás a hálo szobába ... van két ablaka ... Egy üveges pirámisos almárium [Szászerked K; LLt].

piráta hajó kalózhajó; corabie de pirați; Piratenschiff. *1618:* Az Fejér-tengerről is az kapitán pasa az véle való jancsár agáját hazabocsátá 12 gályával együtt, ezek is egy öreg piráta hajót hoztanak [BTN² 170].

pirgás ? roncsolt/megtört szemű; cu boabe zdrobite; mit zertrümmerten Körnern. *1832:* Minthogy pédig a Szöllő nagyon Pirgás levén tehát mostani állapotjában meg Betsültetett Hét ~ 7 válto Rfkra [Szamosújlak Sz; Végr.].

piri-cipó kis cipó; pîinișoară rotundă; kleiner Brotlaib, Wecken. *1850:* Mutus ... impertinens gonosz fattyu, belé váj mindenbe, megakarja enni a' nyers húst pírí czipóval ... ugrál, s nem jár soha jóba [Kv; Pk 7].

piricskol megver; a bate; prügeln. *1614:* Sokat bennek[a] az jovába kit felnyársalának, kit akasztának, kit horogba hányának, kinek orrát-fülét elmetélék, kit piricskolának [BTN[2] 44. — [a]A székelyek közűl, 1595-ben].

pirít megpirít, barnára süt; a prăji; rösten, bräunen. *1597:* I Tiwkot ... Az leweben piritany Czypot ... —/03 [Kv; Szám. 7/XIV. 60 Masass Thamas sp kezével]. *1621:* ueottem ... Egy Tehen nieluet piritanj f—/— 4 1/2 [Kv; i.h. 15b/X. 23].

pirító 1. pirításra/sütésre való; pentru/de prăjit; zum Rösten/Backen geeignet. **Szk:** ~ *kemence. 1648:* az másik ayton beleöll egy pirito kemencze, a' sipja annakis el teöredezett [Komána F; UF I, 937] ✱ ~ *rostély. 1773:* Pirittó rostélly [Jobbágyfva MT / Nsz; BálLt 71] ✱ *kenyér* ~ *drót. 1845:* Kenyér piritto drot 1 [Gyalakuta MT; LLt] ✱ *pástétom* ~ *vastábla. 1761:* Pastétom piritto vas tábla Nro 2 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 27].
2. Hn. '?' *1738:* a' Piritto hegy alat valo Joszag [Bözöd U; EHA]. *1775:* A Piritto ëlött (sz) [Okländ U; EHA]. *XIX. sz. köz.:* Piritto (k) [Bözödújfalu U; EHA].

pirítós '?' **Hn.** *1847:* A Piritosban (sz) [Nyárádgálfva MT; EHA].

pirított megpirított, barnára sütött; prăjit, fript; geröstet. **Szk:** ~ *kárász. 1786:* ha holnap is el nem jösz Piritat Kárász, még pedig Vásárhellyi az orod végire [Szászalmás NK; IB gr. Toldi Zsigmond tréfás lev. gr. I. Bethlen Sámuelhez] ✱ ~ *kenyér. 1710 k.:* 1677. januariusban két hétig böjtölék egyvégtiben, ilyenformán: Ebédem mint a fél kezem feje, annyi széles és hosszú pirított kenyér volt egy szelet, melyet szerecsen dióval dörzsöltem meg, ittam rá egy pohár vizet [BÖn. 690] ✱ ~ *ürühús. 1838–1845:* tokán ... nem csak piritott ürühus, hanem általán akármi nemű, apró falatkákban rántott s borssal (borsos tokán) hagymával (hagymás tokán), vagy paprikával s tejfeles ecettel (gulyástokán) vegyített hús [MNyTK 107. 35].

pirkál irkál; a scrie; kritzeln. *1826:* míg a' Gubernális Leveleket ... s minden leveleket a feleleteim mellett bé adok,[a] addig hiában pirkálunk, mert nem érti meg Ngod [Mv; Told. 7. — [a]Ti. folyamatban levő perében].

pirlogkaszáló parlagkaszáló; pîrloagă folosită ca fîneață; als Heuwiese gebrauchte Brache. *1830:* a Zsarnoba égy Pirlog kaszállo minden esztendőbe használtattvan ez is [Kendermező SzD; LLt Csáky-per 420. L. 20].

pirocsel kocsifajta; un fel de trăsură; Art Kutsche. *1770:* Olosz Ferencz nr ... mattzor is mondotta énnékem; hogy Benczenczen egy Hinto vagy Pirocsel Ládájában volt le téve 300 darab hármas Aranya, és kilencz vagy tiz darab régi arany Monétaji [Déva; BK sub nro 1017 Ad. Pogány (51) lib. vall.]. *1800:* ha ni(n)cs szekered küldek eg rëgi pirocselt azon edíg el jőhecz [Megyesfva MT; JHb Bálintitt lev. Torma Éva Bálintitt Susannához].

pirocsli kocsifajta; un fel de trăsură; Art Kutsche. *1757:* Romladozott Pirocsli 1. ajja uj [Marossztkirály MT; Berz. 3. 1/22]. *1782:* A' Pirutsli egyik hátulsó kereke megromolván, azt Szebenbe Áts ès Kováts munkájokkal ujra igazitatta ... 2 Hf. Dn. 28 [Sorostély AF; TKhf].

pirongás szégyenkezés; ruşinare, ruşine; Scham. *1590:* Ez Alat penig kerik eo kgmeket, Jstent es az Zegheny niomorult keosseg saniaru Adayanak el keolteset, es vnionknak megh Allasa melleth valo faradsagunkat, feyedelmek eleot valo pirongasunkat, eo kgmek megh tekinchek, es indullianak arra, amywel ez eleottis ajanlottak magokat, Ne Vadoltassek az eo Newek mind most, smind holtok vta(n) ha valamy Niawalia forduland az rendetlenseg miath az varosra [Kv; TanJk I/1. 138].

pirongat dorgál, szid; a dojeni/mustra; schelten, rügen. *1568:* St(ep)h(a)nus Kowacz ... fass(us) est ... latta hogy az darabantok zalast kernek az szǫchtǫl, es Eyel Nykorgast hallek, Tolway Jwǫltest, ky Menek hat az szǫch kyalt tolwayt ... es vgyan oda menek ... tehat az darabontak lgen ǫltǫznek az hazban, En az szochyǫt Jgen pirongatam es be kwldem az hazba ... azt monda hogy ne(m) tutta hogy az felesege kurua [Kv; TJk III/1. 225]. *1573:* Borbolia Aztalos Ianosne ... vallia ... Telmanne ... feyen hozza vyzza az Liztet kyt ely vyt volt ... Az kyk ott az Malomnal voltak lgen pirongattak hogi azt chelekette [Kv; TJk III/3. 213]. *1599:* Keomywes Benedek ... vallja ... Az testamentum mellejeis hittak Makraj cathalin azzont ... pirongatak hogy ... oda nem leo [Kv; TJk IV/1. 349]. *1630:* ki ieouen az istallobol keszde Cziapi vra(m) pirongatni kire az Legeni cziak el pirosula [Mv; MvLt 290. 197b]. *1697:* igen pirongatám arról Angyomat [Kotormány Cs; CsJk 3 Peter Janos (37) vall.]. *1722:* meg halgatta kegyesen nem pirongatta s nem riogatta [Kurtapatak Hsz; HSzjP Bekes Thamásné (60) vall.]. *1754:* nem kel vala engemet pirangatni leveliben, mert nem vagyok praebendas tseledgye kigyelmednek [Lőrincfva MT; SLt Suki László Gálfalvi Ádámhoz]. *1760:* a Molnár Legény pirangatni kezde az utrizált Aszont [Kóród KK; Ks 17. LXXI] | mind addig, mig Valami discretiot nem adott, pirongotta, szidta és verte [Bethlen SzD; BK. Ioan Ersek (32) jb vall.]. *1767/1781:* Sokan pirangottakis őket azért, hogy miért Szolgálnak itt, miért nem mennek haza Abrud Vidékire [Kisfenes TA; JHbK LII/4. 110]. *1783:* igy kezdi pirongatni mondván tám ketek részegek vagy bolondok [Petőfva Hsz; HSzjP Ladislaus Gal (48) gy. kat. vall.]. *1784:* én akkor ötet pirongattam azon rosz dologert de ... egyet sem szollot [Béta U; IB. Agilis Szejes Péter (57) vall.].
Szk: *haraggal* ~. *1619:* Mondá arra[a] ... az mufti és az császár hocsája igen rút fenyegetéssel, haraggal pirongata, hogy mind mi vagyunk Mehmet pasával az okai, hogy az erdélyi fejedelem meg nem adta eddig is Jenőt [BTN[2] 181. — [a]Szkender pasa] ✱ *keményen* ~. *1847:* a fejszéket erővel kivéve a házból, az embereknek visszaadta, kik is szentemet, istenemet öszvekáromolva, s maga Varga Katalina is keményen pirongatva, hogy miért zálogolok embereket meg az erdőlésért ... továbbmentek [VKp 186–7] ✱ *rútul* ~. *1570:* Anna Azzon Borbely Janosne, Es Lakatos Esthwanne Jlona ... vallyak ... Jmmar rea Engedeth volt chyak hogy keolcheget Mind Jart megh aggya ... Azonba Jwth Be az felesege Kwthy Antalnak ... es Rwtwl kezdy pirongatny az vrat Myert Engedet Nekyk [Kv; TJk II/2. 100]. *1631:* En egjkor szapullani Akarok vala s rea talalek az Jngh alliara s hat igen igen rut, s megh rutul pirongatam az aszont hogi miert nem mossa megh az ingh alliat hiszem iffiu ember volna [Mv; MvLt 290. 255a].
Ha. *1761:* pirongotta [Szászsztiván KK; BK. Sára András (19) jb vall.]. *1764:* pirangatta [Erdőcsinád MT; Told.

44/25]. *1796:* pirangatnám [Kv; AggmLt B. 15]. *1798:* pirongotta [Ádámos KK; JHb XIX/59]. *1807:* pirangattuk [K; KLev.]. *1813:* pirangatta [Dés; DLt 56. 17]. *1814:* pirangattam [Aranyosrákos TA; Borb.].

pirongatás dorgálás, szidás; dojenire, mustrare; Schelte, Rüge. *1589:* miert penig Jgy Chieleketteteök walahanian voltatok Az en marhamnak terittesebe es felesegem meg terittesteokben es pirongatastokba ha teörüeny túdomany tetel melletth lattatom hog minden zemelj kwlön kwlön walo hatalmon vagyon erette [UszT]. *1657:* Az sok pirongatás után midőn meghallották Ibrányi Mihály és Bakos Gábor is az ellenség menetelit, feljüttek Ónod mellől, és itt megegyezének vélem [KemÖn. 222]. *1710 k.:* keservesen emlékezem reá, micsodás vala sokszor a rettenetes szitok, átok, pirongatás, halálos fenyegetődzés, agyarkodás, csúf és gúnyoló rívogatással teljes ugyan elváltozó ábrázata [Blm. 994]. *1723:* Láddé Sofia az én ur(am) Timofi Máriával illyen formában jáczodozik szemém láttara, hogy Máriát, még ragadgya, s az lába közzé vészi, ugy jáczodozik vélle, az mélly cselékédetit én uram(na)k látván uramat pirongattam, azon dolgaiért, mélly pirongatásomért is ... ott az mézőn az ur(am) érössen még vért [Szásznyíres SzD; Ks 27/XVI]. *1772:* el mèrtek éngemet hamiss hűtűnek erőss fenyegetéssel sok pirongatással és rettentésekkel nevezni [Hadad Sz; TSb 21].

Szk: *~ esik rajta. 1657:* kicsinben múlék, hogy el nem lövének ... melyet a fejedelem megtudván, mivel nem régi szolga is voltam ekkor elsőben csak pirongatás esék rajtam [KemÖn. 41] ✱ *~ helyen vesz* dorgálásként fog fel. *1619:* az Istenre kérem Kegyelmedet, Kegyelmed megbocsásson, ne vegye harag neven, se pirongatás helyen, hanem tudom, hogy Kegyelmed discurrál ezekről s azért írom meg Kegyelmednek, hogy ... meglássa, mit discurrál [BTN[2] 224] ✱ *~t érdemel. 1786:* Mi az írt ifjút[a] gyermekségétől fogva ismervén ... olyan hibát benne nem esmértünk, mely csak pirongatást is érdemlett volna, könnyen elhitetjük magunkkal, hogy ez a mostani vonogatása nem engedetlenségből, hanem inkább az írt okból származik [FogE 340. — [a]Szigeti Mihályt]. *1791:* A' Márkodi Filialis Ekkla, kemény pirongatást érdemel, a' Gralis Sz: Synodustol ... azért, hogy a' Tavaly eleibe adott kötelességeit nem tellyesitette [Mv; MMatr. 452] ✱ *~t vesz. 1671:* Bizony nehezen esik, az szegény Jenei mellett is még csak szólni sem merek. Én bizony nem is szólok, ha elkerülhetem, sem ő mellette, sem más mellett, mert ha mások szólnak, meg lehet, de én akárki mellett szóljak, pirongatást veszek [TML V, 617 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz] ✱ *felveszi a ~t. 1710:* Teleki ... megüti a fejedelem asztalát nagy haraggal, s azt mondja: „Kornis uram, hátrább kegyelmed az agárral, fel nem veszem a pirongatást"[a] [CsH 153. — [a]Azért, mert Teleki rosszat mondott a holtakról].

pirongathat dorgálhat; a putea dojeni/mustra; schelten/rügen können. *1648:* It senky egi mast ne(m) pirongathattia, hanem beczwletesen kel kinek kinek magat uiselni, hogi azert illetle(n) pirongattia az A az It Indebita(n) va(gyo)n erette [Kv; TJk VIII/4. 281].

pirongató dorgáló; dojenitor; scheltend. *1659:* mostan érkezék az úrtól ő nagyságátúl ... egy pirongató levelem [TML I, 443 Veér György Teleki Mihályhoz]. *1662:* Az levelek Török János kezébe adatván, hogy éjjel-nappal, valahol a fejedelem találtathatnék, szájába is nagy kemény fenyegető, pirongató izenet bízatván, erősen megparancsoltatott vala [SKr 356]. *1782:* az édesatyja haragos, pirongató, hoszszas levelet írt neki [RettE 417].

Szk: *~ szóval illet vkit. 1672:* senki edgyik a' masikat pirongato Szokkal ne illesse; hanem egymast megbőcsüllyek [Dés; Jk]. *1702:* a Czeh Mesteris valamelyik Mester Embert igaz ok nelkül pirongato szoval vagy helytelen bestelenitő dolgokkal illetné a kit el nem szenvedhetne, tehat a Czéh elött tartozzék annak idejeben fel követni [Dés; Jk] ✱ *~ szóval szól. 1654:* Hallam Papp Pap Uramtol hogj az pap tanczot emlite, es pirongato szokkal szol uala [Ksz; BLt 7 Thamas Marthonne Katha Asz(ony) (43) pp vall.].

pirongatódik perlekedik; a se certa; hadern. *1662:* az aszszony az ablakrul nagyon kezdette vala kiáltani Duka István főember szolgájokat, hogy nem vigyáztatnának s hozzájok nem lövöldöztetnének, nagyon pirongatódott volna [SKr 240].

pirongatódzik perlekedik; a se certa; hadern. *1676:* en Vra(m) ennel tőbít eben nem tudok, hanem ellenben kglek karpalasara bizonj meltatlan leuen szajnalom hogi ... pirongatoczik mint ha en az kglek prouentussat magamnak akarna(m) reserualnj [Ádámos KK; MvRKLev. Mikola Zsigmond lev.]. *1823:* kérdeztem, hát kivel vagy itt melyre mondá hogy tsak egyedül vagyon, én azomban pirongatodzattam 's mentem hogy gyertyát gyujtsak [Dés; DLt].

pirongatódzó pirongató; dojenitor; scheltend. *1772:* bizonyos az, hogy pirongatodzo szokkal ellenünk éltenek, és hogy mindenekben Fassionkat az magok tettzésekhez képest és a' magok fel tett tzéljokra nem rendezhették, mi réánk nehézkedtek[a] [Drág K; TSb 21. — [a]Ti. a vallató kancellisták].

pirongatólag dorgálásképpen; ca dojenire/mustrare; als Schelte/Rüge. *1800:* mind egy pirongatolag mondott annyit [Dés; DLt].

pirongattat dorgáltat; a face să fie dojenit; schelten/rügen lassen. *1782:* hozzám oda jött a' Sogorom ... és hirré tette, miként kivánt legjen kárt tenni Veress Márton nékünk ... melyen énis fel indulván haza jöttem, és elsőbenis a' Menyemet pirongattattam hogy, hogy merte azt a hamisságot tselekedni [Torda; KW].

pirongattatás megdorgáltatás; dojenire, mustrare; Schelte, Rüge. *1823–1830:* Nagyon érezvén az úrtól[a] vett pirongattatásomat, kivált hogy a gyermekek és cselédek előtt cselekedte ... azon éjszaka egy kéredző levelet írtam ... Nem írtam, hogy bosszúmba cselekszem, hanem hogy ... az apám öreg ... s nem érkezem az úrfit tanítani [FogE 114. — [a]Szentpáli Elektől].

pirongattatik dorgáltatik; a fi dojenit/mustrat; gescholten/gerügt werden. *1820:* Dregán János Feleségével edgyütt ... háram esztendeig egymással hítetlenűl elvén emellett mind a Néhai Bárotol, mind a Baronétol sokszor pirangattattak [Aranyosrákos TA; JHb 48 Gán Juon (40) zs vall.].

pirongság, pironság szégyen, megszégyenülés; ruşine; Scham, Beschämung. **A.** *1702–1764:* az en keves josza-

gam sem magamnak piranghsagara sem masnak terhere ... nintsen [Torockó; MNy IV, 234]. *1741:* abbanis miénk légjen a' gjalázat és pirongság [Dés; Jk 548a]. *1778:* Nem kétlem tudja Nagod mostani gyarloságombul esett tselekedetemet, meljért mind az édes Anyámtol mind a testvér Bátyámtol nagy tzirmolást és pironkságot már bőven szenvedtem [Jedd MT; Told. 6].

B. *1662:* Némelyek[a] pironsággal s nagy szidalommal hányattattak ki, némelyek számkivetésre küldettek [SKr 106–7. — [a]A protestáns papok közül]. *1734:* A Scholaban valo ... moderatiot ... vegb(en) viszszűk ... a meg eskhető fogjathozások iránt bár minket érjen a pironság [Dés;Jk 555b]. *1741:* 'A mi az Rét sub divisioját illeti ... attunkis, kinek hol, a' sors szerint jutott; ha az igasság ellen doceálnak, hogj cselekettünk légjen, abbanis miénk légjen a' gjalázat és pironság [Dés; Jk 548a].

Szk: *~ot vall* megszégyenül. *1735:* mint hogj magam voltam ... Kolosvárott Házi Gazda, pirongságot mind személylyemben, mind penig Levél által sokszor vallottam hogj ollj bőven fátt és egjébb Naturalekat ne vesztegessűnk [Kendilóna SzD; TKI Beniamin Cseh de Akna (29) ns vall.].

pironkodás restelkedés; jenă, ruşine; Verschämtheit. *1675:* Kegyelmed levelét Pósalaki uram által nagy böcsülettel vöttem ... és jóllehet ez nyomorúlt szánakozásra s pironkodásra jutott sorsú állapatomban látván több együgyű leveleim is minemű magyarázatot vöttek és reám mit hoztak, ahoz képest mit írjak, bizony nem tudom [TML VII, 25 Szepesi Pál Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

pironkodik szégyenkezik; a se ruşina/jena; sich schämen. *1572 k.:* Mikor el üaltanak üala egy mastűl ez el műlt niaroni a Kovaz űra ioűe Battiamhoz s mondek nekye mit pironkottok Janos üram üed haza az orsolia azzont azt monda hogy ne Solliak arra mert kerte eő azt az istenes orat hogj meg ualhassek az bestie hires kűrűatűl [Kv; TJk III/3. 44a Albert Deakne tanű üallassa]. *1582:* Kalmar Jsthwan ... vallja ... chikos Gergely Mutata eg Zwrt, kiben keortwel vala ... tudwan azt hogi chizar peternek Ninchen keortwelie, fel weóm hog meg Mutassam Neked ... chizar peterne fele Menenk es az zwrt ... hog meg Lata az Azzon, Monda: Az en Zolgam zwry az, hol veotted ... Ad meg az zwrt az legennek Ne pironkoggiek chak az eg Ingbe haza Menny [Kv; TJk IV/1. 64]. *1605:* Vagion sok panazolkodas hogy zeoleomywesek vinczelerek zeoleo paztorok, es egyeb illetlen emberek az zeoleot hordanak. Tetczet azert hogy az kapun valo zolgak affelekteol vegyek el az zeoleot ... az ollyan vakmereo hytuan zemelt az lántczra tegyek az kapuban aholot az nap pironkodgyek az zeoleot nyakara fel keotwen [Kv; TJk VI/1. 529]. *1637:* Monda azirt az Istua(n) Deakne Aszonyo(m), hogj ne pironkodgjanak mert eöis leanios ember s enis a vagjok ugj mond [Mv; MvLt 291. 122b]. *1650:* mikor ... az szentegy hazbol ki iötvnk ualla maga szoczj giorgi engemet felen szolita, s azt monda lukaczy vram adasd uisza vtvs Jakab neual az vnonk teiet touab mind eő s mind mv ne pironkodgiunk [Szentlélek U; UszT 8/64. 37a]. *1700:* mind ketten masok peldajara a piaczi kalodaba(n) tetessenek es estig ott Pironkodgyanak vagy tizenket forintal redimallyak magokat egy mast kővessek meg [Dés; Jk 310a]. *1735:* mások(na)k peldajara ... a Cinterem mellett reggeli Templomb(an) valo menés előtt nyak vasra tétetnek, holottis 12 orakorig az az Delig pironkodgjanak [Dés; Jk].

pironság l. pirongság

pironságképpen megszégyenítésül; spre ruşinare, pentru a ruşina; als Beschämung. *1629:* En el bozzonkodua(n), oda mondam enis nekj pironsagh keppen, hogy ollyanra ingerli az leant, azolta oda sem jeot az hazhoz [Kv; TJk VII/3. 148].

piros 1. piros színű; roşu, de culoare roşie; rot | pirosra festett; vopsit/colorat în roşu; rot gemalt/gefärbt. *1573:* Angalit Hegedws Martone Azt vallia hogi tawalj pinkeostbe egi Regel Mennek volt az kato leany p(rae)dicatiora latta hogi pirossak voltak archwl kerdette az kissebiket my lelte azt Monta hogi az Annya kente Meg [Kv; TJk III/3. 86]. *1671:* Dobolo filegoria melyben vagyon pálczástul egy piros dob [Fog; UF II, 706]. *1748:* a nyereg lévén piros bőrrel boritott és piros bőrbol tsinált nyereg parnával keszülve, az rajta lévő heveder pedig nyers bőrből edgj arasznyi szélességű lapos és szokatlan formáju tsattokkal adaptalva [Torda; TJkT III. 219]. *1761:* Egy Rezes arannyal meg futotott közepszerű kard piros Bogarai (!), arany fonallal meg varrott szijja [Branyicska H; JHb XXXV/39. 6]. *1802:* Egy rosa szin posztoval boritott loding vas vesszejével ... Egy más piros bőrös loding viszont szijjastol [Ne; DobLev. IV/858. 7b]. *1827:* egy otska piros foltos Bundamejre valo [DLt 1261 nyomt. kl]. *1846:* égy piross vizes pohár fedeletlen [SLt 17].

Szk: *~ csizma. 1722:* Vottem egy par piros csizmat öt masikkal [Tarcsafva U; Pf]. *1752:* Gocsmán Lászlo egy pár piros Csizmát igire ... csak mongyak s szólyak valami bösteleségire valo szótt Benkő Anna aszszonynak [Altorja Hsz; HSzjP Catarina Sándor Consors Andreae Vizi (19) pp vall.]. *1755:* (A ládában) Láttam ... hat par fekete, sárga, és piros Csizmát készenn sarkantyuzva [Gernyeszeg MT; TGsz 35]. *1783:* Desi Sigmond Uram ... ezt maga mondotta nékem Sz(en)t Györgyen ... hogy ne tartsak az Jobbagyokkal, hanem az Urasággal ... mert több hasznát veszem a Földes Urak(na)k, mivel meg mutattya hogy le vetteti a piros tsizmát az aszszonyokkal Toroczkon ... nem illik az paraszt embernek tsizma, ha nem botskor [Torockó; Thor. XX/4 Jos. Literati (38) ns vall.]. *1798:* Fogadtam meg Mlgs Groff Principalisne Aszszonyom Mlgs Groff Betlen Samuelne aszszony Szamára esztendeig Frajnak Radnotfai Nms Albert Josef Uramnak az Léányát Albert Márist akinek ... igértem ... Mikor kitelik az esztendeje Ujj Magos sarku piros Csizmat [Banyica K; IB. Gombos István tt kezével] ✱ *~ csizmás. 1823–1830:* elein[a] az urak a nadrágjokat a csípőcsonton alol kötötték, későre hágott fel a csípőcsontra ... a nadrág inkább bő, mint szűk volt; ahhoz való bőszárú csizma, rendszerént fekete, de az én gyermekkoromban is láttam még piros és sárga csizmás öreg urakat [FogE 63–4. — [a]A XVIII. sz. elején] ✱ *~ kordován. 1765:* vettem Boldogfalván egy piros kordányt Hfl. 1 Dr. 26 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.]. *1771:* Piros Kordovany Nro 4 [Nagyida K; Told. 19]. *1843:* az által vetővel eg(g)yűtt el futottunk ... találtunk benne 12. piros Kordovánt egy Roka és egy nyul bőrt [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.] ✱ *~ kordován csizma. 1705:* Ez Boricza leányomnak adtam ezeket ... egy uj piros kordovány csizmát[a] [PatN 56. — [a]Fels-ból kiemelve] ✱ *~ márványkő. 1662:* egy nagy tágas piros és fehér márványkövekből ... építtetett és pádimentumoztatott tornác [SKr 262]. *1681:* 3. Erkély. Keő boltos, allyának nagyub része piros marvány kövel padimentomoztatott, bóltozattyán kűből faragot

függö Czimer vagyon [Vh; VhU 536] ✱ ~ *rózsa. 1811:* Ösvényedet piros Ró'sákkal boritsad [ÁrÉ 117] ✱ ~ *saru. 1584:* Deak Adam, es Tempe Miklos valliak, Ne(m) lattuk azt hogy Kopaz Andras vitte volna ky a' mezeore az Azzont gonozsagra ... Hallomassal elege hallottak ez gonoz chelekedetet az Andras feleol mely Andras egy Swteo Azzony fia leót volna Coloswarat, es hogy piros sarutis vit volna az Azzonnak segesuarat [Kv; TJk IV/1. 350].

2. pirospozsgás; rumen; rotwangig. *1757:* Gáspár János Staturájában és Fisognomiájában (!) Szep magos szál, kövér, piros, és Sárga haju ember volt [Szováta MT; IB]. *1758:* Ábrázatom teljes és piros, kerek, barnaszeg [RettE 78]. *1767/1781:* Togyer Stéfántis ismértem, Cseber csinálo mester ember vala, hasas, kövér, piross [Kisfenes TA; JHbK LII/4. 106].

Szk: ~ *ábrázatú. 1806:* Rusz Flora ... pofatyos és piros ábrázatu [DLt 101 nyomt. kl]. *1826:* Vargyasi Imets Elek ... fejérszeg gyenge piros ábrázatu [DLt 693 ua.]. *1846:* Szántóán Tógyer ... rendes óru, kerek pofók piros ábrázatu [DLt 1005 ua.] ✱ *fejér* ~. *1799:* fejér piras kerek àbràzatu [DLt ua.]. *1843:* Pál Mihály Mári ... kerek fejèr piros tőt àbràzatu, tompa orru [DLt 1018 ua.].

3. ~ *ajakú* pirosló ajakú; cu buze roşietice; mit rötlichen/rotleuchtenden Lippen. *1661:* Szent Páliné asszonyommal, az én édes, kedves, köszvényes lábú, szépen mosolygó, piros ajaku, vidám tekintetű, birsalma száju szerelmes nénémmel egymást soha el ne hagyjátok, édes szivem [TML II, 177 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

4. vöröses; roşcat, roşiatic; rot, rötlich. *1826:* Petőfalvi Héjja István ... 22 Esztendös ... fekete haju, szemöldökü piros barkoju [DLt 195 nyomt. kl].

5. vöröses barna; (cu părul) roşcat; rotbraun. *1764:* Piros nagj hodos kancza [Buza SzD; LLt 183. B]. *1833:* Örkei Boldi'sár Gligor adot 1 csikot pirast Csetelkí Szatmári Juonnak más fakko Loért todás Rf. 10 [Torda; TVLt Közig. ir. 1506].

Án. *1834:* Piros (ökörtulok) [Mezőkapus TA; Berz. 20].

6. rőt; roşcat, roşcovan; rot, rötlich. *1762:* láttam edgj veres forditot piros rokával valo mentejit melljről udgj hallottam hogj Potsa Istvánné Aszszonyom vette volna Brassoban az O szeren [Peselnek Hsz; HSzjP Michael senior Opra (60) prov. vall.].

7. rózsaszín; roz; rosa. *1765:* Piros kotza [MNy XXXVI, 198].

8. vörös (bor); (vin) roşu; rot (Wein). *1693:* Uy Borok ezek ... 2 vas teli ... piros 3 vas teli [Ne; DobLev. I/38. 14].

Szk: ~ *dinka. 1843:* Piros dinka ... Fejér Sombajom [KCsl 13 Kemény Dénes kezével] ✱ ~ *ménesi. 1820:* 9 veder Piros Ménesi ... 20 veder Al Gyogyi ordinár bor [Marosillye H; Born. F. IIa] ✱ ~ *óbor. 1650:* Sűttettem Ludatt Nro 3 ... Tyukot Nro 1 ... Czynaltatta(m) alaja Medgyes leuett, Atta(m) Medgyett Hozzaja ... d 20. Mezett Just 1 ... d 30. Piros O. bort Just 3 [Kv; Szám. 26/VI. 418].

9. pirosló; rumenit; rotleuchtend. **Szk:** ~ *alma. 1771:* edj vékányi Piros alma vólt [Esztény SzD; Told. 5a] O **Hn.** *1792:* a Piros alma Domban (sz) [Jásfva U; EHA]. *1813:* Szelentze áj torkb(an) vagy piros alma oldalán (sz) [Váralmás K; KHn 314] ✱ ~ *almafa. 1816:* Orbán Mihályné ... adá ... Barot borozdájában ... egy piross almafáját [Szentimre MT; BalLev.] O **Hn.** *1734:* az Piros Alma fan aloll (k) [Kide K; BHn 89] ✱ ~ *édes alma. 1600:* wgyon aszon kertűnkbe ment Rea egy Gywmölchj fankra melliek (!) piros edes almanak hinak asztis p(er) potentia(m) megh zette [UszT 15/56] ✱ ~ *jeges alma. 1802 k.:* A' Szatsvay Sándornál találtato oltoványok(na)k Specificatioja ... 4o Piros jeges alma [Kv; IB] ✱ ~ *körtvély. 1687 u.:* A' csorgo árokjánál ... két oltovány ... égyik piros körtővély, másik mosolygo alma [Bede MT; MMatr. 150]. *XIX. sz. eleje:* kúty falvi őszi Piros körtövély Nro 6 [Keménytelke TA; IB] ✱ ~ *körtvélyfa. 1613/1687 k.:* Kápolna felett égy piros körtővély fa [Selye MT; MMatr. 216]. *1625 u./1687 k.:* Az Adorján vőlgyében à hoszszu borozdáb(an) adtanak ã Mihály fiak 8. gyűmőlts fakát ... az also borozdaban ... 3 piros Körtvély fa [i.h. 159]. *1648/1687 k.:* égy Gegesi alma fa és egy piros körtvély fa ... Sz. egyház fiak gondviselése alatt légyen [Havad MT; i.h. 159]. *1716:* Györfi Istvá(n) és Jakab Gáspár adtanak égy Piros körtvely fát Praedicator számára és egy Mosolygo alma fát templom számára [Vadasd MT; i.h. 152] ✱ ~ *párizs. 1860–1861:* különösön kiemelkedő a párizs alma ... országosan el van ismerve a hires Marosszéki piros párizs [Benkő, Mszlsm. 13].

10. *becsm* rosszhírű; rău famat; anrüchig, von schlechtem Ruf. *1813:* Kitsit beszély te te piros Todora S.v. Kutya teremtette [Dés; DLt 56. 34].

Szk: ~ *kurva. 1814:* Barátosi Joseff felettébb ittason menvén bé a' Czéhba ... a' Dobai Uram feleségét Piros kurvának mondotta volna [Dés; DLt 56. 14 Balog István (55) tímármester vall.] | minekelötte Dobai Mihály Uram ezen mostani feleségét el vette feleségül Piros kurvának hivták [Dés; i.h. 18 Nemes Dénes (42) tímár vall.].

◇ **Szn.** *1585:* Sophia Piros ferenczne [Kv; TJk IV/1. 502]. *1590:* Piros Albert. Piros Pal [Malomfva U; UszT]. *1596:* Albertus Pyros [i.h. 10/73]. *1614:* Piros Albert pp. Piros Péter pp. Piros Menihartne [Malomfva U; BethU 139]. *1808:* Piros György [Dés; DLt 940]. *1826:* Piros János [Dés; DLt]. *1854:* Piros Kati [Dés; RHAk 52]. *1860:* Piros Zsuzsánna [Dés; RHAk 109].

◇ **Hn.** *1657:* piros berek [KemÖn. 197].

pirosbarna barnáspiros; rumen; rotbraun. *1802:* a Tolvajok ... noha ötet föld felé az ábrázattyával kötették a Czövekekhez, mégis egyet meg tekintet ... ez volt törpe testü, piros barna köptzes kerèk kövér ábrázatu, ennek és a többinek könyökig érö ujas bör ködmennyek fekete prémmel [Remete TA; TLt Közig. ir. 1029].

pirosbor vörösbor; vin roşu; Rotwein. *1722:* Gyekei[a] piros bor [Ks 83. — [a]K]. *1731:* Kóródról hozott conficiált piros bor [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII]. *1750:* Hozattam N. Gőrőg György Uramnak kostolób(an) a piros borból [Mv; AAll.]. *1795:* (Tettünk) Elsö nyilbann ... Egy hordo piross bort [Ádámos KK; JHb XIX/50]. *1820:* Piros Bor 3. Hordokban 133 ved(er) [Déva; Ks 105].

piros búza búzafajta; un soi de grîu; Art Weizen. *1701:* többé Farago Buza, Asztal avagj vendegség buza, kalátts buza, piros buza nevezeti alatt, söt semmi nemü species alatt a' Malom vámja ne tékozoltassék [Kv; SRE 72–3]. *1720:* Az iten livo Piros Buza vot 138 kalongya Elcsipelven elso buza evenialt belőle 211 veka [Szentpál K; TKl Mihály deák lev.]. *1756:* én osztán bé vittem hat kalongya szép piros buzát [Galac BN; WLt Nagy Sigmond (54) jb vall.]. *1807:* tiszta piros Buza 267 Kalongya [Dédács H; Ks 98]. *1828:* Ösz Vetés 1828-ban tètetett e szerént ... Az also követses tulso szélébe ... piras Buzát rozsast 34 1/2 [M.köblös SzD; BetLt 3].

Szk: *szőrös ~. 1740:* Ezen Csür körül vagjon egj kis csomo asztag mellyb(en) ... van Majorság piros szörös buza gelin(arum) nro 40 [Algyógy H; Ks 89 Inv. 62].

piros fakó fakó vöröses barna; roib, cu părul roşugălbui; rotfalb. *1674:* Ménesnek rendi ... Piros fako farka serennje fekete [A.porumbák F; UF II, 612–3].

pirosít (arcot) kipirosít/pirít; a înroşi (faţa); (Gesicht) röten. *1755:* az én kegyes Mlgos Patronámot már kétszer a harmad napi hideg ki lelvén, bizony egy tseppet sem pirositotta [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.].

piroska pirosas, pirospozsgás; rumen; rotwangig. **Szk:** ~ *ábrázatú. 1846:* teli piroska ábrázatu [KLev.]. *1847:* Bogdanel Dumitru ... teli piroska ábrázatu [Dés; DLt 201].

pirosló pirospozsgás; rumen; rotwangig. **Szk:** ~ *ábrázatú. 1815:* prosló sima ügyes ábrázatu, orra rövidetske [DLt 934 nyomt. kl].

piroslólag piroslóan; rumenit; rotleuchtend. *1860–1861:* különösön kiemelendő a párizs alma ... különösen országosan el van ismerve a hires Marosszéki piros párizs, s ezért van a czimerében is félig piroslólag rajzolva [Benkő, MszIsm. 13].

pirosocska pirospozsgás; rumen; rotwangig. **Szk:** ~ *ábrázatú. 1817:* Müller János ... pirossotska ábrázatu [DLt 366 nyomt. kl]. *1822:* Gramma Thodor ... kerek pirasatska ábrázatu [DLt 242 ua.]. *1826:* Zaharie Brod ... egy kevesset Pirossotska hoszszuko ábrázatu [DLt 120 ua.].

pirospej vöröses barna szőrű; roib, cu părul roşcat; rotbraun. *1692:* Harmadfü Kanczák ... Piros Pei ... Serennye farka fekete bellyeges [Mezőbodon TA; BK Inv. 20]. *XVIII. sz. eleje:* ä Men lonak Szörirülis observatiód lehet: lévén elsöször ä Szarvas Szörü, tüzes fakö ... 4dik A piros Pej [JHb 17/10 lótartási ut.]. *1733:* Öreg Kantzák Piros Pej nro 8 [Told. 4 Nagy Márton lev.]. *1761:* Öreg fejér és szürke szörü Kantza Nro 15 Vertse szörü Nro 1 ... Negy esztendös piros pej Nro 7 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 16]. *1783:* (Az egyik kanca) három Esztendós egy kevéssé Sárga pej szőrű, magos szál ... a' másik piros pej nagyobb idejü, vastag, tsontos [Dálya U; Sár.]. *1807:* A' hátulso lógós piros Pej [DLt 583 nyomt. kl].

Szk: ~ *csikó. 1805:* Egy Piros Pej Metzetlen Ket esztendös Csitko [A.jára TA; BLt 9]. *1812:* piros pej metzett Csitkó [DLt 318 nyomt. kl]. *1829:* Egy piros pej ... Csitko ... hátulso bal lába fél csukloig kesej [DLt 583 ua.] ✱ ~ *gyermekló. 1733:* Piros Pej Gyermek Ló — Nro 1 ~ egj [Told. 4 Nagj Márton lev.] ✱ ~ *kanca. 1684:* Piros pej, fekete serenyü farku kancza nö 3 [Fog.; Utl]. *1729:* Piros pei hodos szárlábu kancza [Mv/Marosszt.György MT; GyK X. 30/8]. *1761:* Piross Pej fekete farku Serennyü egy marjasnyi Csillag a Homlokán ... örög kancza [Branyicska H; JHb XXXV/39. 14]. *1764:* Kétt esztendös piros pej kancza [Buza SzD; LLt 183. B]. *1794:* A Virgocz (!) nevezetü piros pej Kancza [Koronka MT; Told. 12/104] ✱ ~ *kancacsikó. XVIII. sz. v.:* egy Szálas piros pej harmadfö az az 2 eszte(ndös) kancza tsikö [PfM]. *1841:* a Mike ur piros pej két esztendös kantza tsitkoja [Dés; DLt 1541]. *1843:* égy szép píros pejj kanca csikót ellett [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár keze írása] ✱ ~ *kancaló. 1739:* Piros pejj Kancza Ló [Kövend TA; LLt 31/27] ✱ ~ *ló. 1706 k.:* Vásárolván ... Bűdőskuti Boldisár Uramtol edgy piros Pej Lovat maga számára, maradt annak árrában ados, cum fl. hung. 48 [Lozsárd SzD; TGsz]. *1805:* Egy Piros pej Lo [A.jára TA; BLt 9]. *1807:* egy vén, magos termetü, piros pej, kan faru, rokkant elejü, tele talpu herélt ... Ló [DLt 858 nyomt. kl]. *1819:* egy hodos fejü piros pej Lo [Baca SzD; TSb 6] ✱ ~ *lócsikó. 1804:* Egy három esztendös piros pej ... Lo-csitko [DLt nyomt. kl] ✱ ~ *ménló. 1761:* Piross Pej fekete farku Serennyü ... Tőrök Men Lotol valo bellyeges örög kancza [Branyicska H; JHb XXXV/39. 14] ✱ ~ *paripa. 1839:* egy negyedik esztendöre menendö piros pej, paripa [DLt 1104 nyomt. kl]. *1852:* egy piros pely kisded mokány állásu négy éves paripa [Dés; DLt 1066] ✱ ~ *paripacsikó. 1733:* Tavai Fekete Paripa Csiko Nro 1 ~ egj Tavai Piros Pej Paripa Csiko nro 1 [Told. 4 Nagj Márton lev.]. *1765:* Egy esztendös piros pej Paripa Csiko Nro 1 [Szászsztjakab SzD; Told. 8] ✱ ~ *paripaló. 1788:* piros pej paripa Lo, madárhusu, van közöl 14 markas [Kv; DLt] ✱ ~ *sörényü. 1834:* Egy ... piros-pej serényü és farkú, herélt lo [DLt 1007 nyomt. kl].

pirospozsgásan kicsattanóan piros arccal; rumen la faţă, cu obrajii roşii; rotwangig. *1639:* Az mikor Czikor Giörgjne oda iöt vala az malomba(n), igen Nagj piros posgason, enis ot valek ... monda Czikor Giörgjne hogi no mindgjárt adgjatok szert ennekem [Mv; MvLt 291. 205a].

piros pünkösd napja ziua de rusalii; Pfingstsonntag. *XVII. sz. m. f.:* elöttünk állo piros Pűnkösd napia [Gysz; LLt].

piros rőt vöröses rőt; roşcat, roşcovan; rot, rötlich. *1647:* az ökrök ily szörwek az eggyik Szöke tarcza az masik Piros rött [Kv; TJk VIII/4. 240].

pirosság pirospozsgásság; rumeneală; Röte. *1811:* Oh mit látok! Ama csillagot jötibe Ugy nézem mint Vénust a' menyegzőibe, Az ő ortzájának pirossága terül Széljel, óh mely szépen ama Hajnal derül! [ÁrÉ 120].

piros sárga vöröses sárga; cu părul roşu-gălbui; rotgelb. *1849:* Piros Sárga kantza huzot Csillaggal 9 Éves 14 markos 2 zollos [HSzj *húzottcsillagú* al.].

pirosszőrű vöröses barna szőrű; cu părul roşcat; mit rotbraunem Haar. *1764:* Piros Szorű nagj pej Kancza [Buza SzD; LLt 183. B]. *1806:* négy piros szőrü hámos paripa [HSzj *hámos paripa* al.].

pirul restelkedik; a se jena/ruşina; sich schämen. *1668:* Látom, mit írjon Rédei uram felölem az asszonynak, hogy ne mindent hidgyetek el, a mit én írok. De hiszem én semmit sem írtam, az mint hogy most is nem írok; hanem fél attól ő kegyelme, hogy holmi actáit írom meg; de halasztom azt akkorra, mikorra Isten oda viszen s szemben beszélem meg, hadd piruljon akkor [TML IV, 316–7 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. *1671:* Valóban pirulva olvassa György uram is az linea nélkül való írását Jankónak [TML V, 47 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1699:* Vásárhellyi Mihály Vr(amm)al edgjüt ne(m) kicsint pirultunk [TL. Fogarasi Sámuel gr. Teleki Pálhoz Franekérából].

Szk: *orca~va. 1667:* míg az fővezértől olyan válaszom nem jőne, mint az melyet az levélbe feltettem, bizony ha adnák, sem venném kezemhez, mert félnék hogy ha változás esik az török elméjébe, orcza pirulva kell visszaadnom [TML IV, 182 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

pirula, pilula 1. (gyógyszer) labdacs; pilulă; Pille. *1710 k.:* sem ördög, sem világ ... a bűnt, mint gonoszt, úgy nem adja elédbe, valami jónak színével, amint a patikáriusok a pilulákat, megaranyozza, nem veszi is az ember bé különben [BÖn. 472]. *1735:* Excellentiad számára ez uttal praescribaltam valami Pilulakat, az mellyek gyengen laxalnak és az sűllyetis indithattyák, vagy harom estve egymás után lefekvéskor huszat huszat méltoztassék Excellentiád be venni belőllek ... ha nem éppen huszatis avagy tsak tizenőtet [Ks Borosnyai Nagy Márton lev. Nsz-ből]. *1757:* Orvosságra s pirulára magam(na)k xr. 18 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 108a]. *1789:* Pilulához valo aranjozott és festett kitsiny Skatulyák Rf — xr 20 [Mv; ConscrAp. 44].

Szk: *kassai ~. 1844:* A' potz egerek számára kerestem Vásárhelyt mind a' három boltokba Cassai pirulat de nem kaptam [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez] ✱ *laxans ~. 1728:* az Felesegem ... most ugyan az orvossággal éle, ma reggel még esmét laxans pilulákot fog be venni, közél harom száz forintba állo vásarfiáért vettem rea, hogy az curával éllyen [ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbálához Nsz-ból].

2. ~ *módra átv* gyógyszer/pirulaként; ca medicament/pilulă; als Medikament/Pille. *1815:* én előre tudtam, esmervén igaz Magyaros Chategoriáját, hogy kudortzat nyerendünk, de nem volt annyi erőm hogy a' Tkts Soo Tisztséget az iránt Capacitállyam, s már az Ur feleletiből látom is, hogy az én Jövendőlésem bé-tölt, és az Ur Galuskát hányt előnkben Pirula modra [Kolozs; SLt évr. Koronka Lajos Margitai Jánoshoz.].

pirulás 1. szégyenkezés; ruşine; Verschämtheit. *1879:* Ágai[a] levelet írt. Szégyenlem. Nem vagyok igen szemérmetes ember, de olyan dicséretet mond, hogy környékez érte a pirulás [PLev. 38 Petelei István Jakab Ödönhöz. — [a]Ágai Adolf, akkor a Magyarország és a Nagyvilág szerkje].

2. *orcája ~ával* szégyenkezve; cu ruşine, cuprins de ruşine, ruşinat; sich schämend. *1657:* Feleségednek kiáltunk ... orcánknak pirulásával emlékezvén a' Te mivélünk örök rendelésed szerént születésünk idejétől fogva közlött lelki és testi bőséges áldásidról [Kemlr. 331]. *1677:* Talám orczám pirulása nélkül meg sem jelenthetem ... minemű nagy bizodalommal voltam a Kegyelmed jóakaratjához eleitől fogván [TML VII. 343 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. *1717:* orczám pirulásával irhatom Ngodnak ... Pujka fiu 190 volt kettő maradot [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. *1737:* orczám nagy pirulásával és bestelensegemmel is engedelmeskedém a Nats(ág)od porontsolattyának, a melly nékem el feleythetetlen meg bántodásomra eset [Szentiván Hsz; ApLt 4 Henter János Apor Péterhez].

pisil l. pesel

piskiria *diákny* karcer, zárka; carceră; Karzer. *1870 k./1914:* Piskiria (carcer, custodia) azon sötét kis szobácska, melyet a bezárásra itélt tanuló fogságára használtak [MvÉrt. 31].

piskolc, piskloc antimonérc; minereu de antimoniu/stibiu; Spießglanzerz. *1684:* Szamos uyvárra Nagj Bányárol hozott hat pogácsa onért és piskloczert att(am) f. 58 [Utl]. *1844:* 8 loth Kényesös zsir ... 44 x ... 6 Loth Piskoltz 6 [Dés; BetLt 3].

Szk: ~ *öntő réz. 1832:* Az Czéh jovai Egy vastag szarvu ülü, egy pisklotz öntő réz [Kv; ÖCLev.].

piskolt körtvélyfa körtefajta; un soi de păr; Art Birne. *1756:* az Csolti Hidnál valo Lábacskát Piskolt körtövely fáknál levő földekb(en) ... felszántván ... bé vetette [Szakatúra SzD; TKl Pap Gábor (28) jb vall.].

piskót piskóta; pişcot; Biskuit. *1753:* Piskóthoz valo Tőltsér [Marossztkirály AF; Told. 18].

Szk: ~ *sütő vaskemence. 1753:* Piskolt (!) sütö vas kementze [uo.; i.h.].

piskóta pişcot; Biskuit. *1757:* Piskotára xr 24 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 145a]. *1779/1793:* Vásárlott számára ... fél font piskotát, és három czitromot [K; Somb. I]. *1785:* Piskotara — 34 [WLt Cserei Heléna jk 6a]. *1789:* vásárlatt ... piskotatt és Czvipachat [Mv; Berz. 7. 69]. *1793:* piskotanak valo tőltsér [TL Conscr.]. *1805:* 3 Garas ára körtvét vettünk abbol a 8 Garasbol mellyet Nagy Mama adott volt hogy Piskotát vegyünk [Dés; KMN 112]. *1823–1830:* az apám ... valahányszor a boltból hazajött, mindenkor piskótát, malozsaszőlőt, mandulát hozott nekem [FogE 78]. *1850 k.:* piskota, makaroni pakcsokban [Pk 2]. *1862:* Maccaroni 80 kr. Edesség és Piskota 1 ft. 80 kr [Kv; SLt vegyes perir.].

Szk: ~ *pléhforma. 1761:* Piskota Pléh Forma Nro 10 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 26].

piskótkenyér piskóta; pişcot; Biskuit. *1753:* Piskot kenyér tsínaló pleh Láda N 1 [Marossztkirály AF; Told. 18].

piskótum piskóta; pişcot; Biskuit. *1723:* mikor Mlgos Gubernator Uram it Volt akor sütötem volt s igen jol tanaltam az piskotomot [Darlac KK; ApLt 1 Apor Zsuzsanna anyjához].

Szk: ~ *sütő pléh. 1768:* Piskotum sütö pléh 14 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb].

pislen csirke; pui de găină; Hühnchen. *1613:* Czereny Caspar Vram ... Osvat Annat erovel be vona az hazba es az hazban addigh tusakodanak, hogy Osvat Anna harom pislent nioma meg tusakodas közben [Görgénysztimre MT; KJ]. *1662:* Tyuk vagio(n) ket kakassal edgiűt nro 13 kettey alatt vaginak pislenek nro 14 [Bábolna H; Utl]. *1676:* Tyuk in summà nro 116. Páva nro 24. Pislen nro 100 [Almakerék NK; Utl]. *1684:* Tyukfi s Pislen nro 170 [Radnót KK; Utl]. *1687:* Pislen apro tyukfi nro 130 [Fog.; Utl]. *1700:* Pipe nrõ 6 ... Pislen nro 14 [Sárkány F; Utl]. *1743:* Tojo Tyuk No 7 ... Pislen No 7 [Buza SzD; LLt 221. B]. *1747:* (A) kotlós Tyuk Lengjel Janosnéje volt, mellyet ... el szedett volna pislenestöl edgjűtt az A eo kglme [Torda; TJkT III. 157]. *1774:* kölesis vólt egy vékányi kit a Pislenek meg ettek vólt [Szentdemeter U; LLt Vall. 30]. *1802:* Nagyobb csirke nro 10 kissebb Tsirke vagy Pislen 20 in summa Nro 44 [Szászerked K; LLt 60/1668].

Szk: *apró ~. 1732:* apropislenek vadnak egy Seregh mar [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péterhez].

1811: Apro pislen husz [Mezőőr K; MkG] ✱ *aprólék ~.* *1770:* Karácsontol fogva eddig dőglőttek el közűllők, két Lud, két kakas Pujka, és két Tojo Pujka ez idei aprolék Pisleneken kivűl [Balázsfva AF; UtI].
◇ **Szn.** *1669:* Pislen Pal [Szotyor Hsz; EHA].
◇ **Hn.** *1738:* az Pislen kurtája nevű helynek lábja (sz) [Szotyor Hsz; EHA].

pislenlábú csirkelábú; cu picioare ca de pui de găină; mit Hühnchenfüßen. *1648:* monda Cziusz Istvanné hogi az pislen labu töczkeole meg az en pipemett [Kovászna Hsz; HSzjP].

pislog (fény) pislákol; (despre lumină) a pîlpîi; glimmen, blinzeln (Licht). *1710 k.:* a pap a prédikáló székben ... a setétben kezde imádkozni. Én mondám Pernyeszi hop mesternek: Az Istenért hozassatok vagy kétszáz gyertyát ... Mert a fejedelem nem alatt a székiben, hanem fenn az erkélyben ült, ott pislogott két rossz gyertya [BÖn. 729].

pislogat (szaporán) pislantgat; a clipi (des); hurtig zwinkern/blinzeln. *1779:* az Asszony[a] ott állott, Székelly Ferentz oda jöve meg ölelé s meg tsokolá az Aszszonyt azt mindnyájon láttuk, a Férje (:aki tsak halgatott s pislogatott:) az édes atyám s Testvérem ... de az Aszszony tsak azt mondá mennyen el Ked [Marosvécs MT; KS özv. br. Kemény Zsigmondné Rhédei Druzsiána (61) vall. — [a]Bethlen Ágnes br. Kemény Zsigmondné]. *1804:* a' bal szemével pislagat [DLt nyomt. kl].

pislogató pislantgató; care clipește (în mod reflex); blinzelnd/zwinkernd. *1826:* Veres Márton ... szaporán pislagato [DLt 966 nyomt. kl].

pisolyog mosolyog; a zîmbi; lächeln. *1751:* Leány s Menyetskéknek most estem kedvedbe (!) Mert a mint látom pisolyognak szemembe [Hétfalu Br; EM LI, 127 betl. játék].

piszár íródeák; pisar, grămatic, diac; Schreiber, Skribent. *1656:* Stefán vajda ... beküldte ugyan pisárját, de affelől csak ugyan olyan az dolog, mikor kallarást küldenek is hirré nem teszik [RákDiplÖ 343 Jac. Harsányi II. Rákóczi Györgyhöz Konstantinápolyból].

pisze szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *~ orrú* kissé fölfelé hajló orrú; cu nasul cîrn; stumpfnasig. *1799:* uttza hallatára tele torokkal kialtotta ... Simon Mártont tolvajnak, bitangnak, hamis lelkünek, eb attának, pisza orrunak | az edgyik Felperest ... tolvajnak, bitangnak, hamis lelkünek, eb attának, pisza orrunak, huntzfutnak ördög attának, s.v. szar Embernek mondotta [Dés; DLt]. *1813:* miért fogja pártyát az Ipjának ... talám azért a pisza oru, Sánta, Száraz Gebéért, mellyen a Bányai Ur(a)m [Dés; DLt 71/1814]. *1833:* Krisztián Antal ... pisze orrú [DLt 1000 nyomt. kl]. *1840:* Andréj Krisán Lika ... pisze orru [DLt 402 ua.].

piszely '?' *1660:* Vagion egi haz belső Közep uczaban ... mellyet az Atiafiak az mostani üdőhöz kepest uelünk edgiut hagianak ezer forint becziuben egi nyuszoliaual egy Almariummal ... le szegezet karpitokkal deszkakkal fogasokkal, kőrűl ualo padokkal egi karszekkel, Egi sarga medenczeuel korsostol Egi piszelljel egy szentartoual [Kv; RDL I. 145].

piszkafa harizsáló; vătrai; Schüreisen. *1838–1845:* Harizsáló, varizsáló, tűzszító kerek fa (így!), mellyel a tüzet igazítni, a hamut vagy parázsát szítni szokták. Másutt piszkafa [MNyTK 107. 22].

piszkál **1.** turkál; a scormoni; stochern, schüren. *1584:* Varga Georgy vallia Aluzom vala eyel, fel serkenek hat Az egyik karom ereóssen fay, wgy Annyera hogy A masik karommal emelem fel hasra fekwem Es tekintek az hazban zellel, hat Zakaztot ollia(n) testw es Abrazatw Azzony mint ez Lakatosne az twzhelien wl, es az Kemenczebe a' haműba(n) piszkal [Kv; TJk IV/1. 262–3]. *1838–1845:* harizsál varizsál, piszkál[a], schüren [MNyTK 107. 21. — [a]Tüzet].
Szk: *orrát ~ja.* *1760:* dél ebédkor az orrát piszkálván az Inge ujjaval törölgeté meg vérezvén az orrát [Ditró Cs; LLt Fasc. 149].
2. (rosszindulatúan) beleavatkozik vmibe; a se amesteca/vîrî în ceva (cu reavoință); sich in etwas (bösartig) einmischen. *1673:* Urunk ű nagysága szóval azt mondá ű kegyelmeknek, hogy ű nagysága fájdalmasan érzi azt, hogy némelyek az ű nagysága méltóságában piszkálnak [TML VI, 540 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Távol legyen ugyan éntőlem, hogy én a te nagy prófétádhoz tegyem magamat az ajándékokban, avagy hogy én a Felséged és Dániel énkörülem való munkáiban piszkáljak [BIm. 1002]. *1722:* Ebben[a] bizony nem piszkál Prokátor uram, s oda sem adom valamig nem pariáltatom [Aranyoslóna TA; JHb XIII/38. — [a]Ti. a szóban forgó instrukcióban]. *1740:* Igenis En addig is Privilegiomotokban Nem pizkáltam sőt az mi hon lehetet Mánuteniáltam [Torockósztgyörgy TA; TLev. 9/1 B. Thoroczkay Janos kezével]. *1748:* azt is irattja, hogy én iratom az én Contractusomban, ă mellyel láttatik ă Regiusoknak fide dignitassaban piszkalni, holott nem én irattam egyedűl, hanem ő Kglmével edgyütt [Torda; TJkT III. 232].
3. bolygat; a zgîndări; aufrühren, aufwühlen. *XVII. sz. m. f.:* Az huszti dolog soha ennyire nem ment volna, ha gonosz akarótok nem piszkálta volna [TML V, 422 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1805:* most Groff Lázárné Konkolyfalván lévén az ő Nga jelenlétében nem kell azt piszkálni, mig onnan a' szomszédbol el nem megyen [Dés; Ks 94 Thuróczy Károly lev.].
4. zaklat; a bîzîi/sîcîi; belästigen, sekkieren. *1674:* nekem úgy tetszik, az vármegyéket már talán nem piszkálhatják s piszkálják is annyira, hogy elvegyék tűlünk[a] [TML VI, 643 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — [a]A törökök].
◇ **Sz.** *1752:* nemély emberek magok fejekben nem nézik meg az gerendát, más szemében piszkállyák a szálkát [Kv; Szám. 69/XXVII. 1 Pataki István kezével].

piszkálhat zaklathat; a putea bîzîi/sîcîi; belästigen/sekkieren können. *1674:* nekem úgy tetszik, az vármegyéket már talán nem piszkálhatják s piszkálják is annyira, hogy elvegyék tűlünk[a] [TML VI, 643 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — [a]A törökök].

piszkáló áskálódó személy; uneltitor; Ränkeschmied. *1666:* Paskó dolgából való jó akaratját megszolgálom Kegyelmednek, Isten éltetvén; kérem, továbbra is vigyázzon. Hihető, van piszkálója; egyébiránt meg találja az eb, az mit

keres hitvány [TML III, 630 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

piszkálódik 1. *átv* turkál; a scormoni; wühlen. *1751:* Hallám uj Király születet Csillag által ki hirdetet Es nem kedvem szerint esik Ha orromba piskálodik Ha koronámat kivánnya Es országomat el vonnya [Hétfalu Br; EM LI, 125 betl. játék].

2. áskálódik; a unelti, a pune la cale; stänkern, Ränke schmieden. *1844:* hallatta Samu Bá! hogy Fejér Dani, hogy, piszkalodik — Men(n)yünk utánna és adgyunk néhány dutzat néki [Bágyon TA; KLev. Nagy Sámuel (43) vall.].

piszkol szidalmaz; a dojeni; beschimpfen | gyaláz; a calomnia/defăima/huli; schmähen. *1812 k.:* Innen ... a Groff Házában ment a Groffné és nagy Aszszony ott is lármaztak 's piszkolták [Kük.; IB]. *1838:* ehel hotnak tetvesnek gazolt és piszkolt [KLev.]. *1844:* a' le tartoztatott személy ... emberemre bitskot fogott ... engemet is mind piszkol [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1251 Dobolyi Bálint Miksa János alispánhoz]. *1846:* Virág Laszlot — Darvas János piszkolta, otsárolta | Isaki Károly meg mondotta mire valo piszkolni valakit hiszen árol a' Léányrol semmi rosz nem halszot mostanig | édes Darvas Uram, én magának semmit sem vétettem életembe, miért piszkol, motskol engemet? [Dés; DLt 530/1847, 17, 24, 27]. *1847:* még későbbre többre is ment[a], mivel a szolgálatra menő embereket viszszakergette útjokból, nemcsak, sőt végre annyira megbízta magát, hogy még a tiszteket is piszkolni, tekintetekbe kisebbíteni nem átallatta [VKp 188. — [a]Varga Katalin].

piszkolhat gyalázhat; a putea defăima/calomnia; schmähen können. *1879:* el is vesztette abbeli jogát, hogy piszkolhasson téged[a] [PLev. 62 Petelei István Jakab Ödönhöz. — [a]Tolnai Lajos].

piszkoló szidalmazó/gyalázkodó személy; calomniator, defăimător; Lästerer, Schmäher. *1846:* Midön ezen piszkolodásaért a' lepiszkoltatott borattságosan kérdőre vonta a piszkolot — hogy mivel ütötte meg ez? [Dés; DLt 530/1847. 14 vk].

piszkolódás szidalmazás, mocskolódás; defăimare; Beschimpfung, Lästerung. *1843:* ne Lármáz nints itt helye annak a piszkolodásnak — s ne ágáj [Dés; DLt 410]. *1846:* (Darvas János) Virág Lászlot mitsoda illetlen szokkal piszkolta mocskolta? Midön ezen piszkolodásaért a' lepiszkoltatott borattságosan kérdőre vonta a piszkolot — hogy mivel ütötte meg ez? [Dés; DLt 530/1847. 14 vk] | nem szünvén meg Darvas a' további piszkolodástol ... ellene csákányamat fel emeltem, — de tsak alig erintgettem | (A) tanuk Vallamásaíkbol az jön világosságra — hogy az előbbeni verekedésnek panaszlo Darvas Janos volt szerzője piszkolodás s fenyegetődzésével [Dés; i.h. 28, 31].

Szk: *méltatlan ~. 1847:* Darvas Janos ... engemet Tolvajnak, huntzfutnak, gaz embernek ... nevezett ... nékem hirül hozták ellenemi méltatlan piszkolodásait [Dés; DLt 530c].

piszkoltatik *átv* mocskoltatik; a fi defăimat/ponegrit; beschimpft/geschmäht werden. *1841:* Édes Őcsém! ... most is azt ajánlom néked hogy a' fenn forgo differentiát igyekezz el enyésztetni, hogy ne légyen több panasz belőlle, hogy ... Istenben el nyugott Édes Anyánk neve ok nélkül piszkoltassék[a] ... illő, hogy szegény Anyánkot piszkoltatni távoztassuk el, a' lehetőségig [Veresegyháza AF; DobLev. V/1234. 1a Dobolyi Sigmond Dobolyi Bálinthoz. — [a]Előtte tollban maradhatott: ne].

piszkos 1. mocskos, szennyes; murdar; schmutzig. *1823–1830:* Volt a fogadosné egy a legborzosabb, mocskosabb és csúnyább asszonyok közül való ... volt két piszkos gyermeke | Mind kisasszonyoknak látszanak a szolgálók,[a] bezzeg nem lucskosok nem zsírosok, nem piszkosok, pedig ... dologgal élnek [FogE 162, 181–2. — [a]Saxoniában]. *1827:* Öltözettyek egy átalyába durva, és piszkos volt [DLt 1261 nyomt. kl]. *1855:* Szobájuk s butoraik egyformán piszkosok, köntösük s ágyneműjök szennyes s legtöbbnyire undok férgekkel telvék [ÚjfE 324].

2. aljas, becstelen; josnic, murdar; gemein, niederträchtig. *1838:* a piszkos szavakat viszszá mondotta volna [Dés; PfM]. *1840:* Balog László élete módjaval meg egygyező piszkos alatson vádja meg érdemelné hogy meg pereljem [Dés; DLt 277 id. Ferentzi Károly kezével]. *1874:* Kozma Erzsébet panaszt emel férje Kozma János ellen ... mely szerint őt sokszor mocskolja, piszkos szókkal illeti [M.bikal K; RAk 308].

piszmog pepecsel, tölti az időt; a se mocoşi/mocăi; tändeln, herumtrödeln. *1751:* Ne ... pismogj hát édes Gazdám Mit feletkeztél ugy réám Nyisd meg immár az ajtodot Botsásd bé a Királyokot [Hétfalu Br; EM LI, 123 betl. játék].

piszok 1. mocsok, murdărie; Schmutz. *1811:* valljukmeg a' Szászok Fejér tselédjekről ... A' Sok munka miatt erőssen durvulnak ... A' piszok belé hal fertelmes rántzokba; Mert ezer rántz vagyon azoknak csizmáján, Tiz ezernél több rántz az ingin 's szoknyáján [ÁrÉ 71].

2. *átv* szenny; pată; Unflat, Makel. *1816:* az Exponensek Szoszolloja ezen Instructiobannis valamint a Tisztséghez irt Instanciajab(an) nem átolja prostitualni Betsülletemet; meljbe még eddig piszok nem esett [Asz; Borb. II].

3. szidalom; dojană, mustrare; Schimpf | rágalom; calomnie; Verleumdung. *1840:* Instálom a' Tkts Tanátsot mèltoztat Darabont Istvánt Feleségem le kurváztatásáért, 's reám tett piszkaiért illő bűntetéssel meg bűntetni [Dés; DLt 1008]. *1842:* Valya meg a' Tanu, hogy Nemes Dées Várossa Fö Hadnagyát ... Dési Boltos Kereskedö Amberboi Josef Hitvesse Alexander Mária miért? mitsoda szokkal piszkokkal és motskokkal illette? [Dés; DLt 1452a vk]. *1845:* Pap Márisko ... azt mondotta ... el megyek az Tkts Hadnagy Urhoz, és nem hagyom magamon s léányamon a piszkot [Dés; DLt 502]. *1874:* Kozma Erzsébet ... a sok piszkot, mocskot ki nem állhatván, férje házától eljött s nem is szándéka többé vissza menni [M.bikal K; RAk 308].

pisszeget pisszegtet; a atenţiona pe cineva prin folosirea interjecţiei *pissz;* zischen, pischen. *1847:* Roza jo darabig rengeti kitsi Hántzít — a' dajka fiát — heseget, piszeget neki irgalmatlanul, hogy alugyék [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

pisszen (meg)mukkan; a crîcni; mucksen. *1710 k.:* Szász János, mikor az ország híre nélkül ígírt háromezer dolgosról[a] ... véle beszéltem ... ezt mondá ... Én, úgy se-

géljen az Isten, elhülék rajta, és mint a natiónak[b] olyan nagy terhét ha lehetet volna elfordítani, fel sem vállaltam volna, de a két nagy úr már megígírvén, nem merék ellene csak pisszenni is [BÖn. 925. — [a]A szebeni citadella építéséhez.[b] A szászságnak].

pisztator *diákny* cipósüttető; persoană care comandă pîinişoare rotunde; Person, die Brotlaibe backen läßt. *1870 k./ 1914:* Cipó: Kollegium kenyere ... A sütő pistor, a süttető pistator [MvÉrt. 10. — A teljesebb szöveg *pisztor* al.].

pisztoly pistol; Pistole. *1613:* akkor egy mást kezdvén kijátani, hogy ránk jűjenek műk hogy lássák hogy nem vagyunk üres kézzel egy pistollyal egyet lőttünk, tsak ugy pusztájában [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. *1625:* Atta(m) Aztalos Janosnak, mjuel ... Czinalt volt Pajor Demeternek egi pistolanak Vy agjat f. 1 [Kv; Szám. 16/XXXV. 153]. *1633:* Szanto Marton pistolat en nekem bwczwllottek vala [Mv; MvLt 290. 114a]. *1647:* Egy pistoly tokostol lodingostol - - - f. 7 d 50 [Kv; RDL I. 134]. *1686:* Ket pistaly kēt loding [Bikfva Hsz; BLt]. *1714:* Mezzei Safrán Szin Posztobul Pisztolyok Tokjara való fedél aranj fonallal ki varrot fl. Hung. 5 [AH 5]. *1717:* Hát az pistalyt az öviből kivévén, halljuk, hogy egykor az sárkánya megpercen [Taploca Cs; CsS 242]. *1737:* Láttam ... hogj az Strasa mester Pistolyait ki lövöldözte Drabant Kata [Szásznyíres SzD; Ks 27/XVI]. *1747:* az el romlott Pistaly árrában Dolinger Vr(am) 6. mariásokat acceptalt [Torda; TJkT III. 160]. *1752:* Boër Samuel Vram ... irtoztato képpen Káromkodván ... a' Pistalját nékem tartotta vala [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. *1768:* Committaltatik igen Seriò Kglmeteknek, hogy magok járásokban minden paraszt Jobbágy és zsellér Emberektől a' Fegyverek ugymint Flinták, Pistollyok, Kardok, Tsákányok, és Lántsák ... el Szedessenek [Dés; Ks 84]. *1782:* Juon ... Bexa Angyelnek egy pistalját el lopta [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1806:* volt ... magánál és Fijánál Flinta és pistoly [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1849:* Nyikulaj gyela fintine is égy puskát — Csuláj Todor égy pistalyt vittek el [Héjasfva NK; CsZ. Hegyi Mihály (18) vall.] | Láttam Nyikulájnal ... egy pistolt [uo.; CsZ. Fodor Marton (57) vall.]. — L. még BÖn. 501, 562; CsH 382; FogE 184; KemÖn. 77, 78; RettE 109, 113.

Vö. a *damaszk-, fél-, mordály-, mundúr-, muskéton-, pár-, pulhákpisztoly* címszóval.

Szk: *~t fog reá. 1752:* a' nyárb(an) ... Tolló szabadulás után a' Felső Határunkon lévén a Falusi Gyermekek ökrökkel ... Tisztarto Boër Samuel Vram reájok menvén Pistalyt foga reájok [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29] ✱ *~t kap reá. 1752:* hol jár(sz) illyen a' muljan adta Tolvaja mert most mindgyárt meg-lőlek, és azonb(an) Pistolyt kapa reám, s nékem tartá hogy megh lőljön (!) [uo.; i.h.] ✱ *~t ragad reá. 1818:* Ifjabb Hegyesi Elek ... pénzt kért, és hogy adni nem akart, Puskát, pistollyt ragadott réája [Vajdasztiván MT; TLt Praes. ir. 321 Budai István viceispán kezével] ✱ *~t ránt. 1762:* a bérésre mingyárást pistolyt ràntván, ket három izbenis a bereshez tsapintotta de el nem sült a pistoja [Méra K; AggmLt B. 3]. *1780:* Hoszszu Lászlora Pistoljt ràntván hozzá tsappongatott volna [Buza SzD; LLt Csákyper 113. L. 20]. *1782:* Pistajt ràntaté valamellyik, 's a Felső Suki Birot akartaé löni ...? [K; SLt XLII. 5. 5 vk] ✱ *aranyos ~. 1768:* Egy pár réz Csőjű Aranyas Pistal [Ks 19. I. 6-hoz a „Bodokról hozott protékák" között] ✱ *burkus ~. 1813:* Egy pár Burkus rezes pistoly [DLt 630 nyomt. kl] ✱ *damaszcírt ezüsttel készült ~. 1797:* Fegyvere maradott: 1 pár Damaszcírt ezűstel készült Pistollya, mellyet ... hozott volt Bétsből [Cege SzD; WassLt Conscr. 565 Török István ref. pap kezével] ✱ *ezüstös ~. 1748:* Láttam égy ezűst orát ... egy igen ritka munkás kőves Törők Nyerget, tiszta ezűst kengyeleivel édgyütt, melly nyereggel járt elé egy par ezűstős pistal [Torda; Szentk. Sig. Pap (50) ns vall.] ✱ *francia ~. 1765:* (Hagyok) Ferkőnek ... egy pár Francia pistolyt rezest [uo.; Pk 2] ✱ *hebenumfaagyú ~. 1710 k.:* maga szép viselő ezüstös koszperdjével és egy pár hebenumfaagyú pisztollyal ajándékozott meg [BÖn. 573] ✱ *hosszúcsövű ~. 1817:* Egy pár rezes hosszu tsőjű pistoly a' honjával [Mv; DLev. 3. XXVIIIA] ✱ *karlsbadi ~. 1805:* Egy pár kék csőjű Carlsbadi Pistoly aranyozott Sas-fő kápával [Mv; TGsz 52] ✱ *kerekes ~. 1703:* Edgj pár olosz kerekes pístoly [Zabola Hsz; HSzjP]. *1714:* Egj Par fa ágja (!) règi kerekes Pisztolj fl. Hung. 8 [AH 14] ✱ *kétcsövű ~. 1678:* ezeket vasaroltatta eo nga hitelb(en) ... Egy pár ket csőjü Pistólt f 54 [Utl]. *1761:* az I ... egy két tsőjü pistojt, egy flintát, egy Kardat az Fogados hire es akarattya ellen ... el lopott [Torda; TJkT V. 30]. *1849:* Nyikuláj Delafintine vitt el égy puskát ... Sárd Novuj égy két csöü pistalyt 10 P Fr. [Héjasfva NK; CsZ] | (Sárdi Jánosnál) volt az Cseh Joseff Ur Kitsin két Csőjű pistolya [uo.; CsZ. Teskula Demeter (33) vall.] ✱ *kisded ~. 1824:* Egy pár romlott kisded pistally [KCsl 3] ✱ *olasz ~ → kerekes ~* ✱ *öreg ~. 1629:* uagion tizenkett eoregh Aczelos puska, egj rez polhak, hat eoregh pistol [Szentdemeter U; LLt] ✱ *pallosos ~. 1678:* Uzonbol[a] vitte(ne)k el ... pallosos pistolt [BLt. — [a]Hsz] ✱ *rézcsövű ~ → aranyos ~* ✱ *rezes ~. 1768:* Pár rezes Pistally 1 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb]. *1777:* tétettünk ... két párnahajban ... Egy pár Rezes Pistollyt ... Három Bör mellyre valo rövid Bundát [A.detrehem TA; DobLev. III/503. 3b]. *1782:* Egy par rezes pistally [Nalác H; CsS]. *1809:* Tőlünk most vettek el egy flintát ... egy fél rezes pistalt és egy fél vasas pistalt [UszLt ComGub. 1668–9]. *1810:* Egy fél rezes pistoly [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 3] ✱ *rezes kápájú ~. 1802:* Egy pár rezes kápáju pistoly [Ne; DobLev. IV/7b] ✱ *rövid ~. 1676:* Egy pár rővid pistoly, viseltes tokjával [Kv; RDL I. 155a] ✱ *török ~. 1823:* Csontal rakot Török Pistaly egy pár [BK Inv.] ✱ *vasas ~. 1764:* edgy pár vasas pistally [Vajdasztiván MT; JHb IX/45]. *1768:* Pár Vasas Pistally 1 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb]. *1809:* Tőlünk most vettek el egy flintát ... egy fél vasas pistalt [UszLt ComGub. 1668–9] ✱ *zománcos ~. 1781:* Egy pár uj Zomántzos Rezes Pistolly [MNy XXXVIII, 304].

pisztolyágy pisztolyágyazat; patul pistolului; Schaft. *1823:* Egy pár ezűstel mundérozot pistoly ágyak Cső nélkűl [BK Inv.].

pisztolyászat pisztollyal való lövöldözés; tragere cu pistolul; Schießerei mit der Pistole. *1846:* Majd vadászatról, pisztolyászatrol, de legtöbbet a' jóborokrol beszélénk [KZsN]. *1855:* falusi napjaink ... mint álom, lebegnek emlékezetünk tükrében ... lovaglás, úszás, pistalyászat, vadászat különböző nemei, bajvívás és halászat [ÚjfE 206].

pisztolycső țeava pistolului; Pistolenlauf. *1747:* tetszett a' Törvény(ne)k, hogj ha a' Farkas Marton édes Annya és

testvér Attyafia ... meg esküsz(ne)k azon, hogj tudták, hogj az J. az pistaly tsöt meg toldotta, tehat Farkas Marton eo kglme az már exolvalt 11 mariasokat potollya ki Dolinger Vra(mna)k 16. mariasra [Torda; TJkT III. 160]. *1767:* a pistaly tsöben lévö puska port fel lobbantották, mely mián a ház meg gyulván egészszen el éget [Koronka MT; Told. 19/33].

pisztolyigazítás pisztolyjavítás; repararea pistolului; Reparatur der Pistole. *1785:* Pistoly igazitas 2/40 [WLt Cserei Heléna jk 10a].

pisztolylövés pisztollyal való lövés; împuşcătură cu pistolul; Pistolenschuß. *1657:* az vár és annak kapuja ... oly közel vala, hogy pistolylövés is reá érhet vala [KemÖn. 270]. *1765:* a Legények ... ott az Uttzában ejtven Puskázásokat azokrol is intettem öket hogy mit lövöldöznek ... tudom bizonyoson hogy semmi fel tételek az iránt nem volt hogy valakit Pistolly lövésekkel meg Sebesittsenek, hanem a' mi Lövöldözés volt is közöttök magok mulattság kedvekért volt [F.gerend TA; KS. J. Somlyai de Fogaras (40) ns vall.].

pisztolylövésnyire pisztollyal való lövés távolságra; cît bate pistolul; auf Schußweite. *1762:* A tolvajokat a vármegye rútul persequálja, eddig exequáltak huszonötöt ... csak egy pisztolylövésnyire nyársoltak az úr lakához [RettE 139].

pisztolyocska kis pisztoly; pistolaş; kleine Pistole. *1780:* magam is láttam nálla a közelebb mult télen ollyan forma pistolyotskákot [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.].

pisztolyosan pisztollyal felfegyverkezve; înarmat cu pistolul; mit einer Pistole bewaffnet. *1770:* Topán Togyer ... mint Vármegye Gornyikja, látván Pistolyjoson Tisztarto Uramat; meg fogá, es a Pistolyt kezeböl ki tekeré [Konkolyfva SzD; Ks 20. XII. 10].

pisztolyoz pisztollyal lövöldöz; a trage cu pistolul; mit der Pistole schießen. *1765:* Anni p(rae)teriti 1764 in Mense Julio kaszálás vagy Árpa aratás tállyban ... Kemény Sigmond Urffi Legénnyi ... viszszá jövö Utokban a' mint hallottam a Gerendi Uttzán Pistollyoztanak [F.gerend TA; KS. Ponatsán (!) Atyim (50) jb vall.].

pisztolypuska pisztolyfajta; un fel de pistol; Art Pistole. *1627:* Egy pistoly puska aestimaltuk tt. f. 3 [Kv; RDL I. 132]. *1639:* egj kis hituan pistol puska f. — d. 50 [Kv; i.h. I. 116].

pisztolytok pisztolytartó; toc de pistol; Pistolenetui. *1673:* Egy bokor pistoly Toknak Zöld bársony fedele [Fog.; Utl]. *1746:* az J. az A(ctor)nak lova hatán levö pistoly tokjából, edgyik pistolyát ki vette [Torda; TJkT III. 68]. *1759:* szállittasson el ... egy pár Sárga poszto pistoly tokot [Sárd AF; TSb 51]. *1790:* Pistoly Tok pár 1 [Sv; Ks]. *XIX. sz. eleje:* Egy Csontos bérlett pistojtokkal, Kantárral poszto nyereg takaroval, verijték posztoval valo jo készületü nyereg [Oraljaboldogfva H; KCsl].

pisztolytok-forma pisztolytokszerűség; ceva asemănător cu toc de pistol; etwas, das einem Pistolenetui ähnlich sieht. *1810:* Háram pistoly tok forma ... xr 13 [Mv; MvLev. Trencsini Mihály hagy. 19].

pisztor *diákny* cipósütö; brutar care face pîinişoare rotunde; Bäcker von Brotlaiben. *1870 k./1914:* Cipó: Kollegium kenyere ... Majd minden kollegiumnak volt alapja arra, hogy a vidéki bennlakó ... tanuló fiuknak, jó buzalisztböl házilag készitett ... 1–2 cipót oszthasson ki naponta. E célra ref. fejedelmi föuri udvarok, gondnokok, pátronátusok gabona deputátummal járultak ... A sütö pistor, a süttetö pistator [MvÉrt. 10].

pisztráng 1. păstrăv; Forelle. *1579:* wetetek 2 örek pyztrangott [Kv; Szám. 1/XVIII. 18]. *1584:* Az Hall dolga ... Wizanak fontiat ith walok aggiak ... d. IIII Idegen ember penigh a ky ide hozza ... d III ... Pisztrangnak aggiak d IIII [Kv; PolgK 7]. *1589:* Padocz ... d. 10 ... Pyztrang ... d. 16 [Kv; Szám. 4/VI. 36 Stenzely András sp kezével]. *1592:* az zamweweo vraimra à mit keölteöttem ... Piztrangot f 0 d 12 [Kv; i.h. 5/XIV. 164 Eppel Péter sp kezével]. *1632:* Folio vizek melib(en) piztrang es kophal terem [F.árpás F; UC 14/38. 156]. *1679/1681:* A halaszokat szorgalmaztassa, hogy Pisztrang(na)k Lépénnek és más féle halak(na)k (:mentöl többet:) szerét tegyék [Vh; VhU 671]. *1680:* Ezen Csüres kert(ne)k olt felöl valo részebe(n) vagyon eö Ngok(na)k, uj tölgy fa Sasok köziben szel deszkakkal fel rakot uj sendelyes hejazat allat negj szegeletre eleven forrásos szep halos Tova, melynek közepin vagyon Pisztrangok(na)k es olt halanak külön valo tartasokra ... hat rekesz [A.porumbák F; ÁLt Inv. 33]. *1722:* hogy a Porumbáki hal tartoban reviviscallja(na)k küldettem Pisztrangot 200 [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1744:* vött két Márjásra Pistrangokat [Bh; Told. 25]. *1760:* Abrud Bánya felöl jö le ezen falu határán egy Valle Jeri nevü Viz ... ebben Lepén, Ménn halak, Rákok, és Pisztrangok felesén tanaltatnak [Hesdát TA; BLt]. *1822:* Pisztrongat is fogdostak az uraság számára [K; HG Conscr. 486]. — L. még UF I, 302, 304, 674, 675, 721, 732, 770, 871, 907.

Szk: ~ *fogyatkozás. 1751:* Pisztrong fogyatkozásunk eset, eddig semmit nem hoztak [Borbánd AF; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.] ✱ ~ *hordozó általag. 1692:* Ezen erkelyben vagyon ket öreg csere kád, egy eleven pisztrang hordozo altalag [Görgénysztimre MT; JHb Inv.] ✱ ~ *hordozó fenyőberbence. 1679:* Pisztrang hordozo fenyo hoszzu berbence nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 102] ✱ *apró* ~. *1648:* vagjon egj ... haltartois ... Harmadik reszeben valami hitvan apro pisztrangh [Porumbák F; UF I, 901] ✱ *elegyes* ~. *1718:* Küldette(m) Ur(am) kgd számára elegjes Pisztrangot 116 [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból] ✱ *eleven* ~. *1679:* Árpásról két olá jütt vala; valami rossz kop halat hoztak vala ... váltig mentegették magokat, hogy eleven pisztrangot nem hozhatnak, mivel messze vagyon [TML IV, 4 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. *1681:* Eleven pisztrangot mostis küldöttem kglmes Asszonyom masfel szazat [Fog.; Utl] ✱ *öreg* ~. *1637:* Vagyon egy szep haltartoys kiben szep eöregh pisztrangokatt mond(na)k lenni [F.árpás F; UC 14/42. 181].

2. a pisztráng húsa mint eledel; carne de păstrăv; forellenfleisch. *1598:* Soha nem eot piztrangot az varosebeol az Jeowewenj [Kv; Szám. 8/V. 47]. *1621:* feozettem eo kemeknek egi tal piztrangot soba(n) [Kv; i.h. 15b/IX. 200]. *1625:* Piztrangot fa olajos leuel [Kv; i.h. 16/XXXV. 165].

1720: edgy Skatulaskában bort (!) eczetben Soozot fris tiz Pisztrangot küldöttem Ngodnak [Hévíz NK; Ks 95 Fogarasi Péter lev.].

Szk: *aszú ~. 1681:* Belső Sáfár ház ... Vagyon itt ... Aszszu Pisztrangh, ket csomob(an) Nro 150 [VhU 563] ✱ *besózott ~. 1740:* Küldőtem Mlgos G(róff) Ur(amna)k egj vad keczket es ket fa uj edenyekb(en) gyengen be sozot pisztrangokot [Kercsesora F; TKl Mohai Mózes Teleki Ádámhoz] ✱ *száraz ~. 1751:* eö Excellentiája tavalyi esztendöbennis pórontsólt vala néköm valami Száráz pisztrángok(na)k Bétsben való föl küldése iránt az nagj bójtre ... már mót töttem Szert hat százrá [Gagy U; EMLt Péterffi Sándor lev.].

3. körtefajta; pere păstrăvioare; Art Birne. *1852:* küld meg Lajas pistrang nevü körtvélyt — a' veres babast hivják ugy — ezeket eddegeld meg [Kv; Pk 6].

pisztráng-hal pisztráng; păstrăv; Forelle. *1599:* Myerthogy Vram ide my felenk az Pyztrank (!) hall igen zvk, oda kgmetek fele eleget fognak vgy hallom, Im 50 Penzt kvldeottem arrays [OL Múzeumi anyag Fasc. 216. H. No 92 özv. Wesselényi Ferencné Zarkandi Anna Kereki János huszti várkapitányhoz]. *1784:* küldek ez uttal Herepéig 40 pisztrang halat melyet Ludesdröl Hoztam [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1864:* Juh patak Vereskö és nagy Czuhár pataka ... Kelet és éjszak oldala magos kőszirtos ... alyán lévö tavába szép pisztranghalak teremnek [Gyszm; EHA].

pisztrángos I. *mn* **1.** pisztrángban gazdag; bogat în păstrăvi; reich an Forrellen. *1681:* Az havasoknak sok szep vizei ... bö pisztrangosok [JHb XXXII/57].

Szk: *~folyóvíz. 1648:* Egy szep rakas, pisztrangas, semlyenges folyo vizis vagyon [Porumbák F; UF I, 874]. *1662:* Az Körös torkához, amint Révnél a hegyekböl kiszakad, nem messze levö s Sólyomkőhöz tartozó Jád nevü gyönyörüséges pisztrángos, galócás folyó vizet is ... meghalásztatván, ment be [SKr 288–9]. *1674:* Ez falunk pisztrangos, kop halos, semlinges tilalmas folyo vize szep vagjon [A.porumbák F; UF II, 641] ✱ *~ halasvíz. 1632:* Vagio(n) egj Tilalmas Piztrangos halas vizek melinek birsaga f. 12 [F.ucsa F; UC 14/35. 71] ✱ *~ hely. 1681:* Mint hogi szép Pisztrangos helyek vannak eze(n) Districtusban,[a] annak okaert ... serenkedtesse és az idevalo Porkolabis ugi industrialkodgyek, hogi ne csak à magok hasznokrol provideallya(na)k; hanem à vár szükségere légyen nagyub gondgyok [VhU 198. — [a]Erdőhátságon] ✱ *~ patak. 1637:* Pisztrangos, kóvi halas semlinges es Rakos Pataka io vagio(n) [Herszény F; UC 14/42. 87]. *1642:* Ölveság és Pisztrangos patakokon feljül a Dobolló fejiben [Bikfva Hsz; EHA]. *1680:* Vagyon ez Falunak, pisztrangos, semljnges kövi és kophalos patakja [F.porumbák F; ALt Urb. 58] ✱ *~ tócska. 1681:* Pisztrangos Tócska ... Negi szegre valo oldalai, faragot barona fabol rott mind ... a Tocska fenekeigh; fellyül is egeszlen temerdek fa rostellyal vagyon bé csinalva [Vh; VhU 574] ✱ *~ víz. 1632:* Vagio(n) egy Piztrangos Vize tilalmas sub poena fl. 12 [A.vist F; UC 14/38. 58]. *1637:* Piztrangos, keöui halas es Rakos vize jo vagio(n) [Holbak F; UC 14/42. 76]. *1648:* Ugyan azon piztrangas vizen vagyon egy lisztet eörleö malom ... 2 kerekre czinalt [A.porumbák F; UF I, 861]. *1681:* Mint hogi az oda fel megh irt Havasoko(n), sok szép Pisztrangos vizek vannak; azért ã fö Gornyik à vár szükségere elégedendö Pisztrangot tartozik administralni [Lunkány H; VhU 114].

2. *~ halász* pisztránghalász; păstrăvar, pescar de păstrăvi; Forellenfischer. *1743:* Álittatott Pisztrangas halásznak Bolog Mihaj, aki tartozik annuatim be adni 600. mellyeket tartozik meg szarasztani, Sot adván az Udvar hozzája [Grohot H; Ks 62/6].

II. *fn* pisztrángban gazdag víz; pîrîu cu păstrăvi; Forellenbach. **Hn.** *1717:* Kis Pisztrangosban [M.gyerőmonostor K; KHn 77]. *1765:* A nagy Pisztrangásan tul (irt.)[uo.; KHn 80]. *1785:* A Pisztrangosba (k) [uo.; KHn 81]. *1792:* a nagy pisztrangosnál (k) [uo.; EHA].

pisztrángtartás pisztrángtenyésztés; creşterea păstrăvilor; Forellenzucht. *1681:* Pisztrangh tartashoz valo Tóczka egi; mely most üres [VhU 49].

pisztrángtartó pisztrángos medence; păstrăvărie; Forellenbecken. *1640:* Vadnak haltartok a' Vár köröl N. 3. Negyedik, az Var arka. Item az Varason kiuöl, egy pisztrangh tartois uagyon [Fog.; UF I, 687]. *1648:* Az falun felywl, egy pisz<t>rang tarto, seoueny kertel be kertelve [F.árpás F; i.h. 906].

pita mál '?' **Hn.** *1712:* Pita mál (sz) [Déva; EHA].

pitár sütőmester; brutar; Bäcker. *1656:* Radul pitar vagyon ott benn. Ugy hinnök, hogy ez az nagyságod boérinak tanácsán kivül semmihez sem fog [RákDiplÖ 346 Georgius Stephanus moldvai vajda II. Rákóczi Györgyhöz Jászvásárról] | Ma pitárral embereket vettü(n)k a kik vígíre menjen (!) Lupul elbocsátásának [i.h. 371 Balogh Máté ua-hoz Konstantinápolyból].

Szn. *1627:* Pytar Janos [Keresztényfva Br; UszLt IV. 50/78].

pitián hitvány; mizerabil; schundig. *1593:* Az pitián harangozo legeny mikor az kis harangnak az wteoyet ala vetette volt, Azt ismegh meg chinaltattúk attünk f — d 4 [Kv; Szám. 5/XX. 122].

pitonka 1. ehető gombafélés; pitoancă; Art eßbarer Pilz. *1838:* Küldetnek Nyíresröl Hosszufalvára ... nyolcz füzet pitonka ... egy véka fái mogyoró [Nagynyíres SzD; TKhf].

2. pitonkaszedés; culesul pitoancelor; Pilzesammeln/pflücken. *1821:* Mi Somkut pataki[a] Lakosok Közönségesen adgyuk ezen Contractualis Levelünket, hogy e' follyo 1821dik Esztendöben Május 6ik napján Mlgos Groff Széki Teleki Imreh Úr eö Nságátol meg alkudtuk az Jederi Dumbráva beli pascuumot (:és pitonkázást:) ezen Esztendöre olly formán: 1° Hogy minden 4 ökör után, a' melly ott fog járni az Dumbrávába legeltetés végett adgyunk, egy Ekét, egy Kaszást, és egy Kö vagy Fabeli Klákát ... 2° Az Pitonkáért, vagy is Határbeli Kalákába 120 nap számost [i.h. — [a]Szt]. *1837:* Nyugtatvány. 3% az az három pengö Rh forintókról, mellyeket M. Imp. Groff Széki Teleki Imre Ur eö Nagysága, a Jederi[a] Dumbrávabéli pitonka kaláka adása dolgába véghez vitt expeditioert, Diurnumunkba 's a Contractus készítéséért kezemhez küldetett légyen, ezennel meg esmérem [i.h. Steff János assz. kezével. — [a]Szt].

pitonkaszedetés pitonkagomba gyűjtetése; culesul pitoancelor; Pilzesammeln/pflücken. *1858:* Át adatnak a bérlőnek átalán az erdőkben legeltetés, makkoltatás, gubits

és pitonka szedetés joga és használata de a fajzás és fa eladhatás jog az Uraságnak fentartatik[a] [Kendilóna SzD; TKhf 15. — [a]Kővárvidéki uradalomra von.].

pitonkázás pitonkaszedés; culesul pitoancelor; Pilzesammeln/pflücken. *1821:* Mi Somkut pataki[a] Lakosok Közönségesen adgyuk ezen Contractualis Levelünket, hogy e' follyo 1821dik Esztendőben Május 6ik napján Mlgos Groff Széki Teleki Imreh Úr eö Nságátol meg alkudtuk az Jederi Dumbrávabeli pascuumot (:és pitonkázást:) ezen Esztendöre [TKhf. — [a]Szt]. *1825:* a' somkut pataki[a] Lakosok közönségesen ... Groff Teleki Imre Urtol az Jederi Dumbráva béli, és somkuti pascuumot és pitonkázást ezen most fojo esztendőre ujjra meg alkudták és ki vették. Mellyért fizetnek[b] [i.h. — [a]Szt. [b]Köv. a részl.].

pittirget pittyegtet; a atinge uşor buzele cu degetul (dezmierdător); die Lippen zärtlich mit den Fingern berühren. *1593:* Ersebet, Zabo Balas zolgaloia vallia hogi egikor Jstuan kouachne wl vala az so eorleo mellet, es Caspar kouachis elótte al vala es az kouachnenak aiakat pittirgeti vala, az Azzoni peneg el twri vala [Kv; TJk V/1. 379].

pitvar 1. (paraszthházban v. régi udvarházban) közvetlenül az udvarról v. a tornácból nyíló (konyhaként is használt) középső helyiség, amelyből a szobák nyílnak; pridvor, tindă; Hausflur (auch als Küche gebrauchter, mittlerer Raum des Bauernhauses). *1568:* St(ep)h(a)nus Kowacz ... fass(us) est ... estue agiat vete neke(m) az pituarba [Kv; TJk III/1. 225]. *1572:* Orsolya lean Trombitas Demeterne Eoche Azt vallia hogy Nemel Nap ez farzangba kwlte volt Eotet az Nenye Keomyes gërgnehez hogy oda Ment volna talalya az pithuarba az azzont [Kv; TJk III/3. 5]. *1588:* Chynaltattanak egy Jo eoregh Wdwar hazat felseo filen, pinceye Alatta ... es ket zobat, kamarath, Pyttwart, kohniastol, Niary Tornaczot, erre keolteottek f. 137 [Kv; Szám. 4/II. 15]. *1589:* en az Pitwarba haltam [Dés; DLt 226]. *1590:* Az hazatis az szobat Keomwes Palne czinala az Vra hon nem letebe(n) ... Az uta(n) mikor megh Jeowe vgy czinalok az pitwart felesegewel eozwe [Szu; UszT]. *1594:* A Kraznai Maior haznal ... Az pituarban uagjon altalagh No. 1 [Kraszna Sz; UC 78/7. 19]. *1630:* Ismet amaz harom legenj reajok rohananak, emezek penig be rekezkedenek az pitvarba(n) [Mv; MvLt 290. 215a]. *1632:* Szamtarto ház ... Az pituarban egj seőuembeöl font kemeny ... Két parazt fogas es két lantornas ablaka [A.porumbák F; UC 14/38. 175]. *1647:* Ez pituarnak egyk feleben vagion egy kis takaros jo keo konyha [M. királyfva KK; BK 48/16]. *1687:* edgy maior ház pitvarastol kamarástol [Mocs K; JHbK LVI/6]. *1688:* vagyon fenyö boronakbol rakott tapaszos oldalu harom haz, két kamara, egy konyha, s egy pitvar, szaru fas szalma fedél alatt [Kozmás Cs; Törzs Inv. 1]. *1727:* Az Udvarház vagyon épitve ... faragott fenyö vékony bornákbol ... nyilik bé Vás Sarkakon fenyö deszkából való párkányos ajto egy pitvarba [Mezőcsán TA; Ks 15. XLIX. 5]. *1736:* koltsár háza, közepib(en) lévő Kémény allya vagy pitvar [Mikefva KK; CU XIII/1. 169]. *1753:* vagyon ... tölgy fa folyo és Mester Gerendákra ... epült két hazok kőzben levö pitvarokkal edjütt [Veresegyháza AF; Told. 18]. *1767:* az Udvarház, mellynek is vagyon egy Konyhája, vagy Pitvara ... ezen pitvarba egyébb nintsen egy rosz kisded Tűz padnál [Csapó KK; Berz. 3. 7. C. 6]. *1772:* Ezen belöl egy Konyhátska, vagyis Pitvar vagyon [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. *1777:* epittetett volt ... egy derekas jo házat pitrával kamarájával együt [Hosszúaszó KK; BLt 9]. *1781:* azon Pitvarbol vagy is Kö falak közzül jártanak ki régentén a' Gyümöltses kertbe [Petek U; Hr]. *1792:* egj Szalmas fa Ház pítraval edgjüt [Szabéd MT; Hr]. *1794:* vagyon ... regicske ház pitvarostol [Várhegy Cs; LLt]. *1819:* A Pitarban sütö Kementze [Nagypacal Sz; Berz. 8. 72]. *1830:* Egy Nád Fedelü Udvar Ház — mellyben vagyon édgy elsö Ház Oldal Kamarajával — édgy Pitvor Konyhájával — és égy hatulso Haz ugyan oldal kamarájával [Nagyikland TA; TLt Közig. ir 1748]. *1841:* az elsö Házat pitrostol Telkestöl zálogjába tartom [Dés; DLt 516]. *1844:* (A dominális bírót) a lako háza pitrába meg verte Feleségével edgyütt [Bágyon TA; KLev. Nemes luon (22) vall.]. *1868:* a Pitarba égy jó sütö kemencze [Cege SzD; WassLt].

Szk: *első ~. 1570:* Zeoch Myklos ... vallya ... hogi panazolkodot eo neky Myhal deak hogi Zilagine Neky atta volt az haznak elseo pythwaratis hogi eo Byria ... De az vtan valamy Rachoknak attha volt Berbe [Kv; TJk III/2. 95] ✱ *négyvágású ~. 1728:* Ugyan azon egy Hejazat alat a két Ház közöt vagyon egy negy vágásu Pitvar [Ludvég K; Told. 28/19].

2. (könyöklö nélküli) tornác; tîrnaţ, prispă (fără balustradă); Diele (ohne Balustrade). *1699:* ezen njari haz köböl valo és éppéttetett mindgjárt a több Házak eleib(en) melly(ne)k Pitvarab(an) két felöll léven fel jaro jo Gradicsok [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.] | Ezen házak elöt lévö kis fojosocska, vagy pitvar hat kötesesen csinált oszlopokon ál [Vécke U; LLt].

Szk: *oldalatlan ~. 1825:* a Ház ... délfelöl valo kis oldalatlan pitvara | továbbatska vagyon a Lako ház egy kis oldalatban padolatlan pitvaronn belöll [Szárazpatak Hsz; SzentkZs Conscr. 366] | egj oldalatlan pitvar és egy Padlástalan kamara vagyon [Moha NK; i.h. 33].

3. eresz; streaşină, prispă; Dachtraufe | előtér; tindă; Vorraum. *1656:* Vagyo(n) egi jstallo is szalmaual fedett, melynek pituaraban egy kasa törö fa kölyü [Doboka; Mk Inv. 6] | nilik az bastia eleött valo kasomata pitvarara vas sarkos ... ayto | Ugyan azon hazbol nilik az kamaraszek pitvarara egy bellett ... ajto [Fog.; UF II, 104, 135]. *1676:* Nyilik innen az kerengö grádicz előtt valo pitvarra ... festett béllet ajto [uo.; i.h. 726]. *1681:* Vajda Hunyad vára ... Regi Számtarto Ház ... Vagyo(n) ezen Pitvarban egi eleven kút, az kö sziklabol ki vaghva, es keregdeden rakva [Vh; VhU 502, 521]. *1732:* ajtaja az Istállo ereszsziben vagj pitvarában nyilik [Nagyida K; Told. 11/70]. *1758:* A Gabonás Pitvarán reteszes berlett ajto [Nagylak AF; KGy]. *1761:* (A) Kamara Székeknek Pitvarábol Észak felé ... csere deszkábol párkányossan csinált ... ajto Nyilik bé egy ... házban [Szászvesszöd NK; JHbK LXVIII/1. 205]. *1810:* szalma fedelü ... Pálinka Főző Epület ... benne két nagy ház, egy kamara pitvár [Doboka; Ks 76 Conscr. 222]. *1835:* A velnitze pidvarába égy jo Sövény tserénis jol meg tapasztva ... ezen pidvarbol job kéz felöl égy kisded kamara ajto nélkül [Várhegy MT; TGsz].

Szk: *puszta ~. 1680:* nyilik ez eléb meg irt Sütö ház puszta pitvarabol fa sarkon az Sütö házra egy paraszt bik fa ajto [A.porumbák F; ÁLt Inv. 7].

4. szerszámos kamra; pridvor cu unelte; Gerätekammer, Zeugkammer | lomtár; pridvor cu vechituri; Rumpelkammer. *1681:* Vagyo(n) ezen pitvarb(an) ... Gyertya márto fazék Nro 1 ... Mosogato cseber Nro 1 ... Romladozott,

fedeletlen Szekrény Nro 1 | Vagyo(n) ezen Pitvarban: Csatornahoz, es hejazashoz valo kupas cserep ... Nro 700 [Vh; VhU 519–20, 533].

5. előszoba; antreu, anticameră; Vorzimmer | előcsarnok; hol, tindă; Vorhalle. *1637:* Felseö rend hazak. Az megh irt pituarbol nylik be az elseö Bathori palotara egy ... jo mogygyaual csinalt eöregh ayto [Fog.; UF I, 407]. *1638:* Az tornaczbol be menven az pitvarban, vagj Uduarlo palotaban, nilik rea eggj bellett festett aito [A.porumbák F; i.h. 660]. *1669:* Be menven ... az ebedlö palotaban, az pitvaranak ajtaja bellet [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. *1681:* Vajda Hunyad Vára ... Kőzépső s Felső Rend Epűletek s Házak eze(n) várba(n) ... à fel menő Lépcső gradiczi, ighen szép faragot kőből vannak ... Kőzepső Kő Ház vagi Pitvar ... ezen kerengő garadics felső veginel vagyo(n) [Vh; VhU 502, 532]. *1688:* az meg irt pitvarbul nyilik be az Aszszony elsö házában ... párkányos uj ajto [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 2]. *1694:* Nyilik innet a Palota avagj ebédlő ház Pitvarára ... festékes béllett Ajtó [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.]. *1696:* Az Nagy palota Pitvaraba(n) menven az ajtaja jo Uj Festet [Bethlen SzD; BK]. *1699:* Ezen Pitvarbol mennek az Aszszony eö Nga hazaba ... bellet regi iratos ajton [Szentdemeter U; LLt Inv. 13]. *1761:* (A) Filegoriás Tornátzbol vagyon egj Nemetes nagy Ajto helj ... mint egj Palota nagyságu ... Pitvarban, melyből Nap keletre is hasonlo ajto szolgál ki [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 44]. *1823–1830:* legelőbb elmentünk az úgynevezett japóniai palotába[a] ... mégpedig itt is előbb a porcelán gyűjteményeket néztük meg. A pitvarba bemenet vagynak misniai porcelánok [FogE 182. — [a]Drezdában].

Szk: *boltos ~. 1681:* Ebédlő nagy Palota ... Ajtaja, eggyik az Erkelyből, masik ã hoszzu garadics végénel levő boltos Pitvarbol nyilo [Vh; VhU 543] ✱ *külső ~. 1656:* Ezen hazbol nilik az külseö pitvarra, egy vas sorkon pánton forgo ... bellett ajto [Fog.; UF II, 128]. *1761:* Frontispiciumán ... az also contignatioban levő házaknak külsö Pitvara felett ujj Sendelj fedelü különös tornyos szarvazatu ... Filegoriás Tornátz [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 41] ✱ *stukatúrás ~. 1761:* Stukaturás jó Nagj Pitvar [Szászvessződ NK; JHb LXVIII. 1].

6. templom előtere/csarnoka; pronaos; Vorkirche. *1676:* Ezen lisztes háznak vagyon két ablaka, eggyik az külső Várra masik az templom pitvarára [Fog.; UF II, 719]. *1735:* Ez jegyző könyvecskét ecclesia számára. Két nyujto padokat halottak számára, Templom pitvarában mindnyájunk hasznára, Kovásznai András az oskola rectora ... Csinálta [Martonfva Hsz; HSzjP].

pitvarajtó uşa pridvorului; Flurtür. *1630:* ezekis innet kivül be rohananak ualtigh vagdalkozanak akkoris az Uduaron, s ugi szoritak ozta(n) be az hazba(n) eöket, s ualtigh rontottak az ajtot reajok, s ugja(n) beis rontak az pitvar ajtott [Mv; MvLt 290. 216a]. *1681:* ha estve mikor alszik eszib(en) sem vöszi Csák be teszem a Pitvár ajtón el futok [Dés; DLt 445]. *1726:* a' pitvar ajtó mellyéke romlott, egészsze(n) ujjitást kiván [Ne; DobLev. I/124]. *1748:* a' pitvar ajtotis erössen bé tsinaltuk, de tsak akkor vöttük eszre hogy bé rontottak[a] s a lisztes sákunkat is ki rágtak [Torda; TJkT III. 241. — [a]Ti. a disznók]. *1749:* az hatulso kis ajtot bé zártam a mellett bé is Czövekeltem es egy vastag fával meg is támasztottam, az pitvar ajtora hasonloképpen lakatot vetettem ... de mindazon által két Szalonna elveszett [Kövesd NK; ApLt 1 Sükösd István lev.]. *1761:* Ferentz Lőrintz ... hógy a' pitvar ajton bé em mehetett a hijjuba hágott fel, onnan szállatt lé a' pitvarba [Szászszteván KK; BK. Andreas Gubàs (40) jb vall.]. *1844:* Avatég régi ajtoja nyilik vas sorkokon a' konyhába a' pitvar ajto ajjából egy darab dészka hibázik [Mv; TSb 37].

pitvarbeli a pitvarban levő; din pridvor; in der Diele. *1754:* Pitvarbéli Ládáit, oldal Deszka Kamaráját s azokban levö egyetmássait közönségesen kik pecsételték bé, en ott nem lévén, nem tudom, hanem másaktol hallottam, hogj ... Groff Teleki Lászlo, és Toldalagi két urak ... pecsételték bé [Gernyeszeg MT; TGsz 33].

pitvarbolt boltozatos előtér; tindă cu boltă; gewölbter Vorraum. *1650:* a megh nevezet hazak alat leuő mindenik bolt hazakott, Tudni illik az Eóregh ebedlő haz alat leuő nagy Boltot ... es az mas külseo nagy boltot ... Az kis pituar boltal melyre az emelczo uege zolgal, az alsó rend hazakra iaro keo Grádiczal; az Gradicz alat leuő bolt tőmleczel ... valaszta maganak ... Folti Ferencz vram [Folt H; BK sub nro 117].

pitvarforma pitvarszerű; asemenea unui pridvor; hausflurartig. *1694:* ezen Kő Garadics terminalodik, egy pitvar forma hazra, mellyis puszta [Kővár Szt; JHb Inv.].

pitvarház pitvar; pridvor, tindă; Hausdiele, Hausflur. *1656:* Ezen pitvarhazban vagion téglából rakott fejer csipo süteö kemencze [Fog.; UF II, 119].

pitvarka 1. kis pitvar; pridvoraş; kleine Hausdiele. *1694:* ennek az haz(na)k pitvarkaja es hatulso Hazacskajais van, kibenis ... Vas Labocskan allo paraszt Kemenczecske van [Kővár Szt; JHb Inv.].

2. előterecske; tindă mică; Vorräumchen. *1676:* vagion az szamtarto háznál valo szugolyban az kerengő gradiczok pitvarkájara faragot kőből valo egi ajto mellyék [Fog.; UF II, 711]. *1752:* à Czerjék kert nevü pusztán tartóznak építeni ... égy Gabonást Négy Hámbárral, és égy kis Pitvarkával, Sendellyel fedve [Bodok Hsz; Ks 22. XXIb].

pitvarocska 1. pitvarka; pridvoraş; kleine Hausdiele. *1629:* (A) két ház mellet, két oldal kamarácska, a' ... megh irt három házok végiben egj pitvarocska [Buza SzD; JHbK V/2] | (Vagyon) Azon pitvarocskából a folyósóra egy kis béllet festett ajtó, záratlan [Szu; SzO VI, 96]. *1654:* Roska Demeter ... kis hazacskaja pitvarocskaja [Liget MT; Ks Bánffy Anna urb.]. *1752:* (A) Specificált Házak között vagyon egy kisdék Pitvaracska ... festett bérlett jo záros ajtajaval együtt [Pókafva AF; JHb XXV/73]. *1777:* vagyon elöl kö lábokan álló Tornátz, azon belöl egy kis pitvaratska [Megyesfva MT; LLt 28/531]. *1781:* járnak bé egy kis Pitvarotskán [Backamadaras MT; Hr]. *1783:* az két Ház között lévö Pitvarocskában ... fenyö Deszkából csinált paraszt ajton mennek bé [Mocs K; JHbK XXXI/1].

2. előterecske; tindă mică; Vorräumchen | ereszecske; prispă/streaşină mică; kleine Dachtraufe. *1676:* Ezen házbol nyilik ismét az Tőmlőcz bástya felet lévő ház előtt valo pitvarra ... béllet régi ajto ... Ezen pitvaroczka boltásos | Ezen belöl valo pitvaroczka bolthajtasos, melynekis az tulso vegiröl nyilik az palotak heazottyara, vas sarkon ... egy felszer paraszt ayto [Fog.; UF II, 725, 794]. *1743:* majorság ol ... közepin egj kis pitvaracskával [Boroskrakkó

AF; BfR dobozolt anyag VI]. *1747:* Ezen bolt mellett vagjon egj Pitvaracska mellete S: V. kamara Szek [Aranykút K; Ks 73/55].

pitvaros I. *mn* pitvarral épített; cu pridvor/tindă; mit Hausdiele/Hausflur. *1648:* Ezen pitvaros hazan vagion egy ablak üveges, hat ramában [Komána F; UF I, 927]. *1767:* tapaszos Sövény padlásu Pitvaros Méhész Házatska [Mezőbodon TA; Torma].

II. *fn* pitvar; pridvor, tindă; Hausdiele, Hausflur. *1676:* Ezen foliossorol nyilik az pitvaros egy paraszt vás retezes és retez fős ayto egy zár tarto vàs jszkabajaval eggiütt [Sárkány F; UF II, 754].

pityereg panaszosan sírdogál; a plînge înăbuşit, a scînci; klagend weinen, flennen. *1761:* láttam hogy a Sándor Mihály Huga oda menvén Sándor Mihályhoz ott pityerget néki és holmit beszellett, és osztán Sándor Mihály szidni kezdi ... Takács Paskulnak Anyát minden halotyát [Búzamező SzD; JHb 17/LXXXIV. 41].

pityke füles fémgomb; nasture de metal cu ureche; Metallknopf mit Öse. *1870 k./1914:* Gombozás ... sorjába fúrattak a tenyérnyi lyukak s folyt a lyukbavetősdi. E célra előkerültek a lapos csont, a bádoggal bérelt csendőr s katona rézgombok ... s régi, lejárt sustákok, mint jó vetők; a nyeremény volt a felfüzhető könnyebb csontgomb és „spencel" pityke. Innen e játék neve sok helyen pitykézés volt [MvÉrt. 14].

pitykegomb füles fémgomb; nasture de metal cu ureche; Metallknopf mit Öse. *1861:* 51 darab fáin Petyke gomb [Kv; LLt].

pitykézés *diákny* gombozás; de-a nasturii, în bumbi/nasturi, joc cu nasturi; Spielen mit Knöpfen. *1870 k./1914:* Gombozás ... e játék neve sok helyen pitykézés volt [MvÉrt. 14. — A teljesebb szöveg *pityke* al.].

pityóka 1. burgonya; cartof; Kartoffel. *1767:* igyekezzenek olyan Gabonákat szaporitani, melyekben nem annyira, oly könyen szokott az szánto vető Ember, meg tsalatkozni ... illyen volna Földi Magyaró es földi alma, vagyis pityóka [Szancsal KK; Mk Jos. Mezey jur. assz. kezével]. *1789:* Probálták ezen Faluk a Pityokának vetésétis, de a helynek hideg és sovány természete miatt vagy egészszen el vezett, vagy a hol meg maradottis egy magyaronyinál nem igen nőhetett nagyobbat [Kobátfva U; UszLt XIII. 97]. *1806:* haza mentűnk Désre, víttűnk Pityokat, Baratzkot, körtvet, kürtőskalátsot ... délig rakosgattunk [Dés; KMN 201]. *1829:* Elegy Buzának Bétsi Vékája 2 f ... Pityokának 32 x [Torda; TVLt 1250]. *1831:* Fuszujka 13 v(éka) Pityoka 30 v(éka) [Hosszúaszó KK; Born. F. IIa]. *1832:* Pityoka 40 vék(a) [Marosilye H; Born. F. IIa]. *1835:* a' Siboi közönségnek 200 véka Pityokát ... adott [Zsibó Sz; WLt]. *1838:* sok Pityaka jutna Miklosnak [Kissolymos U; Márkos lev.]. *1851:* Ezen kert fele bé van ültetve pityókával [Erdőszt-György MT; TSb 34]. *1866:* küldöttem ... 40 véka Pityokát [Bányabükk TA; KCsl 3].

Szk: ~ *termő hely. 1841:* tartozzanak ... jószágomot ... a Tsere kutyánál lévő kitsi rész pityoka termő hellyel ... minden perpatvar nélkül ki botsátoni [M.igen AF; BLev.] ✱ *kék* ~. *1853:* el ne mulasd bár 2,3 kék pityokát Lajoséknak magnak (így!) [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.].

2. burgonyavetés; parcelă plantată cu cartofi; Kartoffelfeld. *1842:* Az előláb aljánn bésáncolva ... Pityóka [Csekelaka AF; EHA]. *1849:* Also és felső két veteményes porondom, pityokával, Kaposztával, és többféle Zöldségekkel [Dés; DLt].

3. burgonyából készült étel; mîncare de cartofi; Kartoffelspeise. *1805:* Gesztenyét kaptam és Pityokát ... kürtőskalátsot adott a Rector és Pityokát | Czipòt és Pityokát kaptam [Dés; KMN 87, 141, 149]. *1806:* (Este) pityokát főztünk ettük [Dés; KMN 210]. *1847:* a katonaság tsak nem minden héten meg lop ... azon kivül a husat el kell latni laskával, vagy pityokával [Km; KmULev. 3].

pityókaföld burgonyatábla; lan de cartofi; Kartoffelfeld. *1810:* Tirko alatt Pityoka föld A Pityokás kertbe [Bibarcfva U; Hr 1/39]. *1843:* pityoka föld [Lázárfva Cs; SLev.]. *1847:* Ó gyepüben pityoka föld [Etéd U; NkF].

pityókás pityókával beültetett; plantat cu cartofi; mit Kartoffeln bepflanzt. **Szk:** ~ *hely. 1840:* a' Lisznyo patakán egy véka féreje pityokás hely [Lisznyó Hsz; BLt 11] ✱ ~ *helyecske. 1825:* a Falu also végibenn vagyon egj kis pityokás hellyetske [Papolc Hsz; SzentkZs Conscr. 191] ✱ ~ *kert. 1810:* A Pityokás kertbe [Bibarcfva U; Hr 1/39]. *1832:* sok praevaricátiók történtek a Pityókás Kertbe, úgy a pityókába is, nevezetesen a sertések által [Árkos Hsz; RSzF 155] ✱ ~ *tábla. 1854:* A kertbe a Pityokás Táblat a T. Tulajdonos Ur szántatván fel ... abba vettetett ... 3 1/2 veka pityoka [M.köblös SzD; Torma].

pityókatermesztés burgonyatermesztés; cultivarea cartofului; Kartoffelanbau. *1848:* Utasitás a' Pityóka termesztés tárgyában [DLt nyomt. kl].

pittyedt lecsüngő (alsó ajak); (buză de jos) răsfîntă, atîrnată; hinabhängende (Unterlippe). **A.** *1804:* Jakab Péter 40 esztendős ... nagy pittyet ajakai [DLt nyomt. kl]. *1807:* Sütő Vaszy ... vastag pittyet ajaku [DLt ua.]. *1810:* Marosan Vaszilika Annorum 25, 26 ... alig pittyett ajakú, barna szájú [DLt 582 ua.]. *1846:* Makarie Maftyé ... pityett ajaku [DLt 279 ua.].

B. *1788:* pittyet ajaka[a] [Kv; DLt — [a]Lónak]. *1813:* Egy Ló ... ajaka egy kisség pityet [DLt 610 nyomt. kl].

pittyeget pittyegtet; a atinge uşor buzele cu degetul (dezmierdător); die Lippen zärtlich mit den Fingern berühren. *1633:* Bergeniej Jncze Jstua(n) Szabo Jakab Jnassa ... fatet(ur) ... tudom azt hog' soksor az ajakatis pittiegette Abrugi Assonio(m)nak hog' elótte vlt [Mv; MvLt 290. 121b].

pixidária gyalog katona rendű asszony; nevastă de pixidar, soţie de secui pedestraş; Frau des freien Szeklers, der den Waffendienst als Fußsoldat ausübt. *1739:* Ketskés Istvánné Anna (40) pixidaria [Bögöz U; Ethn. XXIV, 87].

pixidárius gyalog katona rendű székely férfi; pixidar, pedestraş secui; (freier) Szekler, der den Waffendienst als Fußsoldat ausübt. *1632:* Gregorius Ferencz pixidarius Szentlelekiensis, Annorum 50 [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP]. *1680:* 36 testis pixidarius Stephanus János, annorum 50 [Rákos Cs; CsVh 83]. *1786:* az 1774dik Esztendőre Biroi hivatalra valosztatvan most Armalista akkor pixidarius

Todor Gabor [EMLt Barla lev.]. *1809:* En Királyi fö Kormányozo, a Királyi Guberniummal egyet értöleg ... minden Armalistákot, Egyházi Nemes Embereket, Primipilusokat, és Pixidariusokat, arrol bizonyossá tészem, hogy ... az adozo tabellákbol jövendöre nézve lejendö kitöröltetések aránt a Rendelések meg fognak tétetni [Kv; Somb. II].

pizdáci pisztácia; fistic; Pistazie. *1801:* 1/2 font Pizdátzi 1 Rf 52 xr [Déva; Ks 120. III. 7]. *1802:* A Szakats vett a konyha Számára 32 Loth Pisdátzit [uo.; i.h. 8].

pizéta súlymérték; măsură de greutate; Gewichtsmaß: a lat negyedrésze; a şasea parte/ o şesime dintr-o uncie; ein Viertel eines Lots. *1569:* Radul Ztolnik apud eundem Omlássy reliquit ... Két vég oláh vászon ... Apud Dominum Augustinum Zewch ... Az Zokoly Ztolniknak egy arany győrője, apro demant vagyon benne, piseta 2% pro fl. 6 [Nsz; Veress, Doc. I, 280–1 Kemény István Küküllő m. főispán készítette reg.]. *1834:* Magoktól ezen helységek lakosaitól hallottuk, hogy ők régibb privilegiumoknál fogva fizettek évenként 300 pizéta aranyot a szolgálat megváltására [VKp 132].

placc 1. ? hely; loc; Platz. *1586:* mikoron az aytoban beszelgetnĕk az ucza aitaiaban talalközik ele Jőnj az legeny monda berek szaszi lukaczne No iffiu legeny Janos viza feleluen monda no iffiu Azony hizem ne(m) marz megh Monda berek szazi lukaczne Mar megh az ebett monda uizontagh Ianos No czacz (!) no te nagj Nieluw szimenbirone monda berek szaszi lukaczne kelle placz poszos lottio kwruanó [Kv; TJk IV/1. 574b].

2. foglalat; montură; Fassung. *1782:* Ajtai Moses Déák-(na)k Remek csinálásradott (!) az B. Czé égj Bokrétás vagj Carmazir gjürüt és égj placcot jo féle kövekre [Kv; ÖCJk].

placcmajor térparancsnok; comandantul pieţii; Platzkommandant. *1721:* a Bilák alatt el tsóvált Platz Major Urammal együtt a Leitnant egy darab füvet [Alvinc AF; Ks 95 Gillyén Daniel lev.]. *1725:* Az itt valo becsületes Plac Major ... igen kemenyen banik velem ok nélkül, hogy tudnylik miert ne(m) atta(m) én néki 20 kőböl Zabot is discretiobon [Limba AF; Ks 95 Balogh János lev.] | A' Kun István Ur(am) Házahoz Placz major Szallasara attunk 2 Tölgjfát 14 Fenyő Fát [Kv; Szám. 54/III. 9]. *1746:* Militaris Tisztek segitő Szállásai ... Placz Major Vram(na)k cseledi szamara 3 [Kv; Ks 11. XLVI. 25]. *1754:* Ezen irtoztató hidegb(en) egy szegény Moskotérost meg akarván veszőzni, Mlgos Carolina Kis Aszszony mint Generalisné ... engemet Platz Majorokhoz küldöt Gratia kérni [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.].

placcmajorság térparancsnokság; comenduirea pieţii; Platzkommandantur. *1730:* Baro Valési Placz Majorságá-b(an) két Furer eqvilis portiojokat előre fel kértek tőllem erga qvietantiam mellyért Valesi Vr(am) mind két Furért arestaltatta és két két oraig a fa lovon ültette ... az adott qvietantiat el szaggatta [Kv; Szám. 56/XIX. 28].

placsinta l. palacsinta

plága[1] ütés, verés (mint büntetés); bătaie (ca pedeapsă corporală; Schläge, Prügel (als Bestrafung). *1710 k.:* Játékban magyarul, egyébkor ugyan deákul beszéltünk, de úgy tudom, plaga nélkül voltunk már nála laktomban [BÖn. 534]. *1805:* a Szokat tanultam, 7kor elmondottam egy szo hibával mellyért egy plágát kaptam [Dés; KMN 112]. *1806:* délelőt tsak meg lehetős vóltam, de dél után igen sovány vagy 4 plágátis kaptam [Dés; KMN 186]. *1870 k./1914:* Plága: kissebb testi büntetés, mely a vonalzóval (linea), vesszővel a tenyérbe ütésből állott [MvErt. 310].

Szk: *~t felvesz* verést elszenved. *1651:* Vyhelly Marci ... Miuel hogy ... az Cehnek jnteseuel nem gondolt Jnas leuen, addegh fel nem szabadittiak hanem ha jo akarattyabol az drot vono szekre le fekszik, es ott egy nehany plagat veszen fel, auagy hogy az Cehnek fel Gira Ezusteot ad, de eo inkab annúala annak, hogy eo inkab az fel Gira Ezústeot adgya be az Cehnek, hogy sem mint eo plagat vegien fel [Kv; ÖCJk] ✱ *~val büntetődik. 1665/1754:* Ha valamely Legény akármely lopásban találtassék büntetődjék a' plágával, s a kártis fizesse meg [Kv; ACArt. 15].

plága[2] **1.** földterület; suprafaţă de teren, parte/porţiune de hotar; Bodenstück. *1753:* A' Margita felől való Plágán vagyon egy szöllő, mellyet Kőbányának hivnak [M.décse SzD; EHA]. *1754:* Tudgyaé a Tanu hogy ... midőn azon Plagaban lévő köz földek a Falusiak Consensussábol Sessiok után feloszlott (így!) ... ezen nevezett Jankó Buzillának is a szerint sorte Divisionis jött volna Nyillyában [Tóhát AF; JHb vk]. *1761:* A Csürös kert Vagyon azon plágán, Vagy részén az Curiálisnak, mellyen a' describált Uj Udvar ház Situáltatik [Szászvessződ NK; JHbK LXVII/1. 213]. *1781:* a Felső Nádosi Délfelöl valo Plága egészen osztattlan közönséges Hellye a Falunak [JHb XXXII/32] | Mely Plágában egy darabb Szederjes Völgy nevezetü Privátusak széna füvek belé esvén, a melynek magassága 270 öll [Nyárádmagyarós MT; EHA]. *1786:* a' Maros Martya mellett lévő öss puszta Plága Curialis Helly [Udvarfva MT; Told. 44/56].

Hn. *1753:* Vagyon a Malucz felé való Plágán egy darab (szö) | a' Várallya felé való Plágán (szö) [M.décse SzD; EHA].

2. vidék; ţinut; Gebiet. *1733:* a Küküllőn túl Szeben felé való plágáján az országnak semmi széna nem lött [VassN 574]. *1771:* Alvincet úgy elseprette a Maros, hogy hat vagy hét háznál több nem maradott benne; én pedig úgy gondolkoztam, hogy csak ezen a plágán van az az nagy árvíz, de mindenütt volt [RettE 253]. *1780:* Ezen a plágán[a] sincs harmadrész embereknek mit egyenek [i.h. 413. — [a]Brassó környékén].

3. földtábla; lot, parcelă; Parzelle, Grundstück. *1781:* A fel osztando Erdők ... Vétettenek egy Plágában Táblázás szerint illyen rendel[a] [Nyárádmagyarós MT; EHA. — [a]Köv. a részl.].

plága-lapocka (veréshez használt) deszkadarab; plagă, lopăţică de lemn (folosită la bătaie); zum Schlagen gebrauchtes Brettstück. *1736:* mintegy törvénye vala abban az időben az vadászoknak, hogy ... ha vadhoz lőtt s nem lőtte, vagy vért vagy szőrt elé nem hozott, plága-lapoczkát hordozván magokkal, azt jól megcsapták, vagy fiatal fát vágtanak le alatta [MetTr 372].

pláj havasi átjáró, határátkelő hely; plai, trecătoare, pas; Paß, Grenzübergang. *1683:* Az kezem alatt való plajokra is vigyázván szorgalmatos hűséggel [Fog.; EOE XVIII, 99 Apor István hitlevele a törcsvári harmincadosságról]. *1708:*

Köhalom szekis allicson Plajást a Mardsinai Plajra [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. *1735:* kgtek a falukon s mezővárosokon és a hol aféle helyek vannak, plájokon, vagy is havasokon lévő útakon, ösvényeken való strásákal éjjel nappal ... observáltasson [Nsz; SzO VII, 378]. *1757:* itten sokszor a' Plajon állottam, Ladány patakán által nem botsátottuk[a] [Gyszm; DE 3. — [a]A marhákat]. *1803:* Ezen Ösvenyen vagj Plájon belöl Topplitza felöl valo hellyet ... mint Gyitróhoz (:v.Ditróhoz:) és Szárhegyhez értem biratni [Gyszm; Born. XVc. 1/20 Antonius Moldván alias Csorsza (48) civis vall.]. *1808:* (A) Bértzen, vagyis Hegy élin nem mehetvén el, el kellett hajlanunk dèlfelé az ottan lévő ösvenyen, vagy ugy nevezett plajon, és kietlen Hegyeken, meredeken menvén, által mentünk ... Szekuj patakán [Toplica MT/Mv; Born. XVd]. *1831:* éppen az Optsina tetőn, a' pláj, vagy is havasi ösvénybe föld halombol határ jel készittetett [Remete Cs/Toplica MT; Born. XVb].

Hn. *1784:* a Perdikátor Plajtol egy mély földnére egy Kalabuts nevű Hegy vagyon és ez volt mindenkor az Magyarok Határa [HSzjP].

Szk: *tilalmas ~. 1678:* Tudode it az Sebesi Tilalmas Plajon vagy ösvenyen kocsin avagy Hinton ki ment volna altal az Havas al földi hatarra ...? [Fog.; BK vk].

plájás 1. határőrkatona; plăieş, grănicer; Grenzsoldat. *1650:* az Teömeöseön ki, az határban ... felesen közel negivenigh valo tolvajok találkosztanak lenni ... azért kegielmetek bocziasson emberekett ki az Havasra, az kik nyomózzák fel es kergessek eokett, mys innet paranczalunk az plajásoknak hogi vigiazasban legienek [Hurm. XV/II, 1185 Máté vajda Tîrgovişteről Beszt-hez]. *1654:* Az mely falukról Havasalföldire szolgáló eösvenyek vannak, azokban plajassokot ... az marhasabb jobbágyokból ... állasson [UF II, 92 Lóránttffi Susanna ut.]. *1667:* Fogarasi udvarbíránk Boér István küldött Fejérvárra ... Boér János pleás adta pénzt tizenkét forintot [AUt 6]. *1688:* Itt ... mivel Havasalföldeben által járo eösvenyis vagjon kétt Plajások szoktak lenni [F.ucsa F; ÁLt Urb. 34]. *1698:* Minden passusokra menjen szoros parancsolat: az plajások és gornyikok úgy vigyázzanak, hogy ha az idegen országban szökő emberek aufugiálnak és meg nem fogják: az possessoroknak abból következett kárát ők fizetik meg [SzO VII, 20 ogy-i végzés]. *1708:* Hung f 153// ... az Also Visti Plajastól Petset allat klmed kezihez küldetünk [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. *1740:* Az Commissionalit(en) jött Parancsolatokot veghez vittem, az Földi Györgyén kivül, ki utan is ... Brassob(a) bé küldöttem az Plajasokat [Ikafva Hsz; ApLt 4 Dombi János Apor Péterhez]. *1742:* Dobrai Harminczad mellé rendeltetett Plájást ki lötte meg? [H; Ks 112 Vegyes ir. vk]. *1756:* Egy nyavallyás Várhegy allji olahomnak Lovát as plajasokkal Sz. Mikloson el vetete [Szárhegy Cs; LLt Árva Boër Soffia lev.]. *1803:* a Biro Karátson Adott Szabadságat Nékik azt mondván hogy most mehetnek bátran Fáért mert a Plajások mind a Görgény Vize mellett Vadnak [F.köhér MT; Born. G. XIX. 3 őrégebb Bogdán György (51) vall.] | a' Pláhások mind az Görgény vize mellett lévő havasokon Vadnak [uo.; i.h. Bogdán Vaszilia (60) vall.]. *1830:* a' Báro 70 esztendös öreg Plájássa maga mutatta meg nekem az Határt, hogy meddig kaszálhatok [Born. G. XXIV. 1 Jos. Kajtsa de Köszvényes[a] (54) ns vall. — [a]MT]. *1846:* falus bíro; Apahigyán Kondrátyí. — Kis bíro: Oltyán Juon Plájás: Veres Mákszin [Dengeleg SzD; KLev.]. — L. még AUt 7, 125, 127, 131, 140, 285, 292, 295, 302, 307, 327, 328, 518, 524, 549, 550, 551; SzO VII, 337, 384, 396, 401, 436; UF II, 366, 666.

Vö. a *fő-plájás* cimszóval.

Szk: *~ok hadnagya. 1749:* Gazda Mihály plájások Hadnagja [Zágon Hsz; ApLt 1] ✱ *udvari ~. 1815:* én mint akkori Udvari Plájás másokkal együtt az udvartol fel-küldettem N: Hersány Iuvon[a] [Orsova MT; Born. G. XVI/13 Mány Tyényá (59) vall. — [a]Értsd hozzá: házához].

2. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: határőr-; plăieş; Grenz-. **Szk:** *~ jobbágy. 1716:* Marcsinán[a] lako Sorbán Popa Mèltoságos Herczeg Aszszony ö Her. Marcsinai Plajás Jobbágya [Berz. LXIII/6. — [a]Marzsina F].

plájási határőri; de plăieş/grănicer; Grenz-. **Szk:** *~ hivatal. 1756:* Szinten Kàràtson előtt fel küldöttem vala Inquisitiora Gaz rez és Kápra nevű Havasomba s ottan szabad embereket feleltettem meg kik nagyobbára harminc Negyven esztendötöl fogva plajási hivatalokban járták azon emlitett havasomot [Szárhegy Cs; LLt Árva Boer Soffia kezével] ✱ *~ tiszt* határőri tisztség. *1678:* külde mi hozzank mostani Fogar(asi) Vice Kapitany Nemze(tes) Madarasi Mattyas Ur ő kglme peczetit Fogarasi udvarbiro ur(am) Plajasi tisztire nézve intven bennünket, hogy Fogaras földere Sebes nevű faluba(n) el mennek [Fog.; BK].

plájás inspektor határőr-felügyelő; vătaf de plăieşi; Grenzaufseher. *1778:* Belényesi György Plajás Inspector [Berekeresztúr MT; Born. G. XV. 8].

plájásság határőrség; plăieşie; Grenzwache. *1670:* harmincz forintja a plajásság után való birságpénz [AUt 20]. *1671:* Két plajásság honorariumját fl. 30 [AUt 14]. *1673:* Boér László fogarasi udvarbíránk adminisztrált plejásság után való bírságpénzt [AUt 121]. *1738:* méltán és igazán megkívánhatnók, hogy plájások székünkben ne legyenek, minthogy adózásokban s egyéb teherviselésekben nagyobb promotioja volna az ő felsége szolgálattyának, mint plájásságokban, az ösvenyeket is nem az plájások, hanem az székek öriztetvén [Medgyes; SzO VII, 396].

plájásságbeli plájásságot illető; plăieşesc, de plăieşi; Grenz-. *1668:* Mardsinai[a] Boér János plajásságbeli birságpénzt[b] [AUt 10. — [a]F. [b]Adott át].

plajbász ceruza; creion, plaivaz; Bleistift. *1705:* Bethlen Miklós uram, mondják, hogy írt volna plajbásszal egy kis papirosra a commendáns engedelméből a feleségének [WIN I, 488]. *1789:* 6. Tuttzett Plajbász Rft 3 [Mv; ConscrAp. 88]. *1799:* ki menvén a' Nyáros nevezetű helyre, az Erdönek meg visgálása végett ... Numerizatio végett, vettünk egy plajbatzot 8 pénzel [Torockó; TLev. 5]. *1805:* egy plajbátzot el törve talált a Rector [Dés; KMN 115]. *1824:* Lajasnak plajibás [Kv; Pk 5]. *1826:* Egy plajbátz [Koronka MT; Told. 19]. *1843:* Varga Katalin tud írást, én is láttam, hogy írt plajbásszal a kérelemre [VKp 105]. *1867:* Jelenleg a' következö Tárgyak kaphatok ... Ironok (:plajbátz:) [Gyalu K; RAk 129] | Jelenleg kaphatók ... Ironok (:plajbászok:) és pedig ... közönséges jó iron 12 je 7 kr ... Finom íron czedrus fába 12 je 27 kr [M.bikal K; RAk 161 esp. kl]. — L. még FogE 288; RettE 55; VKp 106.

Szk: *ezüstbe foglalt ~. 1810:* egy ezüstben foglalt Plajbász [DLt 368 nyomt. kl] ✱ *fekete ~. 1763:* Erdéllyi Commandirozo Generalis Buccow ur eö Excellentiaja ... fekete Plajbászal indorsálá azon Instantiámat [Udvarfva MT; Told. 44/22] ✱ *kék ~. 1880:* Kolozsvárról új esztendőre kaptam krisztkindlit. A Budapestből kivágott két képet küldtek. Azt hiszem, az én „rajzaimra" céloztak vele. Kék és veres plajbásszal van a kép kimázolva [PLev. 73 Petelei István Jakab Ödönhöz] ✱ *kettős ~. 1806:* a Rector egy mappát adott Amerikát, Nagy Mama egy kettős plajbátzot [Dés; KMN 208] ✱ *vadveres ~. 1831:* erdő táblázni a Tkts Comissinak (!) egy vadveres plajbász 10 xr [Torda; TVLt Nyugtak] ✱ *vastag ~. 1798:* 10 rúd vastag plajbász [Déva; Ks 73. 74. VII/37. 1/4] ✱ *veres ~. 1805:* egy veres Plajbátzot vettem 4 xrokon [Dés; KMN 149]. *1808:* adattattanak 6. veres Pleibászt [Déva; Ks 120. 4].

plajbásztartó ceruzatok; cutie/toc pentru creioane, Bleistifthalter. **Szk:** *ezüst ~. 1798:* ezüst Plajbátz tarto [DLt kv-i nyomt. kl].

plájbeli hegyvidéki; de pe plai/munte; in/auf dem Berg befindlich. **Hn.** *1642:* Playbeli völgyben [Meregyó K; JHbK XVIII/20].

plajérc íróón, iron; plaivaz; Bleistift. *1710 k.:* a kiszedett locusoknak mindenik classisának legyen külön-külön jegye, és a bibliában azt a locust jegyezzék meg plajérccal azzal a jeggyel [BÖn. 543].

pláj-paszomán ón-paszománt; pasmant/ceapraz din fire în culoarea staniului; zinnfarbiges Posament. *1793:* 3 1/2 sing szelés (!) csipkezetű pláj paszomant [CU].

plájsportos ólomgombos; cu nasturi din plumb; mit Bleiknöpfen. *1788:* Egy Gyöngy szín Trokét plájsportos Lájbli [Mv; TSb 47].

plak (nemesfémmel bevont) fémlemez; placă de metal (acoperită cu metal preţios); (mit Edelmetall überzogene) Metallplatte. *1770 k.:* mind a három Specificalt darab Remekjeit Jo Diénes eö Kglmének meg visgálván talált a Czéh illy hibákat 1mo a plak igen görbe és az Slajfolása darabos [Kv; ÖCJk].

plakáltatik csendesíttetik, engeszteltetik; a fi calmat/potolit/împăcat; beruhigt/besänftigt werden. *1761:* Tudgyae a' Tanu ... hogy ... Groff Daniel Sofia Aszóny ... Dnalis Birája ... ha véka Zabbal Litra Palinkával nem placaltatot, külömben Falusiak(na)k Templomba járni nem engette [H; Ks 113 Vegyes ir. vk].

plammó '?' *1588:* Vagyon egj Chezes pohar, Plammowal Mereon Araniazot M 1 G 3 [Kv; KvLt Inv. I/2. 13].

plancs (pogácsa alakú) nyersarany-öntvény; lingou de aur (în formă de pogace); Goldgußstück (in der Form eines Plätzchens). *1587:* Sophia Varga Jacabne vallia, Ezt pesti Janostol hallotta(m), Im az Vram megh lattia hogy a' Cebolis ky rekeztetik olliat mondok, hogy meg Nem fizet Mert ha lo leót volna az planch hat ky tuttam volna beleolle wemj de oly volt hogy az Rezis vgian ky Nezet beleolle [Kv; TJk IV/1. 614].

L. Frecskay 314.

Szk: *rezes ~* rezet tartalmazó nyersarany-öntvény. *1586:* Ianos kerdesere valo Ez el mvlt napokban Czioteórteok nap mielek vala vrammal ... hallek az vczian zaigast ki tekintek. Hallam hogi Berekszaszj Lwkachyne nagy haraggal mondia vala Ianosnak nesze lotio reszes planchy [Kv; TJk IV/1. 574a].

plancséta plancs; lingou de aur (în formă de pogace); Goldgußstück (in der Form eines Plätzchens). *1805:* 6 1/2 Loth. Pláncséta [Mv; Told. 74].

plancsvágó ötvösműszer; unealtă de orfevrier; Goldschmiedewerkzeug. *1622:* egj plancz uago ttf — d. 80 [Kv; RDL I. 119 néhai Tóthází Eötues Mihály ötvösműszereinek lelt.].

plancsvas ötvösműszer; unealtă de orfevrier; Goldschmiedewerkzeug. *1622:* Hat rosz apro uerreök f — d. 50 Egj planch uas f. — d. 50 [Kv; RDL I. 119 néhai Tóthází Eötues Mihály ötvösműszereinek lelt.].

plancsverő ötvöskalapács; ciocan de orfevrier; Goldschmiedehammer. *1622:* Hat rosz plancz uereő f. 1 [Kv; RDL I. 119 néhai Tóthází Eötues Mihály ötvösműszereinek lelt.].

pláne különösen; mai ales, mai cu seamă; besonders, noch dazu. *1879:* Magyar ember s pláné poétaféle itt boldog nem lehet! [PLev. 45 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz] | Kritizálta pedig Macaulay-t[a], s leereszkedett Carlylig, kiket igen jeles kapacitásoknak tart. Az elsőről pláne azt mondja, hogy: bámulatos irályának az a tömöttsége, finomdad lágyságával vegyítetten [i.h. 51 Petelei István Jakab Ödönhöz. — [a]Balázsi].

planéta 1. csillagzat; zodie, planetă; Sternbild, Planet. *1570:* Minden ember kwlön kwlön planetak alatt fogantattak es zwlettettek [Nsz; MKsz 1896. 366]. *1801:* minden planéta maga Schverájaban evez [Ádámos KK; JHb Jósika Miklós ir.]. *1811:* Hát én, ki magamat tartom valóságnak, Hát nem köszönök-é e' nagy méltóságnak[a]? Vagy igen: Áldott légy Planétáknak fénnye! [ÁrÉ 121. — [a]A napnak].

2. csillagdísz; ornament în formă de stea; Sternornament. *1596:* Egy eoregh serlegh pohar harom planeta rayta, nyom m. 3 p. 8 [Kv; RDL I. 65].

planicies térség; spaţiu; Raum. *1788:* Ulycza Szonyi nevezetű sikátor a Falu mostonába nyomásban lévő sik planiciese és falu sikátorja [Náprád Sz; Végr.].

planíroz talajt egyenget; a nivela/netezi/plana (terenuri/suprafeţe); Boden planieren/ebnen. *1840:* Soakna[a] ... Gyalagassai a pálinka főzőnél plánéroztak [Born. G. XXIVb. — [a]MT]. *1858:* A' Kertbe bé menve, az szépen planirozva van [Mv; TSb 39].

planírozás talajegyengetés; nivelarea solului; Planierung. *1794:* A Veteményes, és gyümöltsös kertnek hogy nagyobb Része haszonvehetetlen helly volt, valóságos igaz, mivel nagy Szakadásos és dombos helly vala, hellynek plánérozására 10. vagy 12. Svábokat hozatott a' Grof [Mezőmadaras MT; BKG Fr. Nagy col. vall.] | A gyümöltsös Kertnek, hogy nagyobb Része haszantalan helly volt az

igaz, mellyet az Grof egy néhány Svabokkal ki planèroztatott ... más izben esmét hozatott hat Svábokat a kertnek plánérozására [uo.; BKG Petrus Farkas (32) ns vall.]. *1807:* a Titt néhai Ur[a] nékem is mutogatta, és mondotta melly sok fáradtságába került a plánérozása, egyenesitése [Apahida K; RLt O. 2 Jos. Farkas (47) tt vall. — [a]Ifj. Rettegi Sigmond].

planírozgatás egyengetés; nivelare, netezire; Planierung, Ebnung. *1843:* a' jövö héten — ha az idö kedvez — a' külső Udvar planírozgatásához kivánnék fogni [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenchez].

planírozó kaláka talajegyengető közmunka; clacă de nivelare a solului; Planierung als freiwillig verrichtete gemeinsame Arbeit zur gegenseitigen Hilfe. *1837:* Az ujj Istálo Földit plánerozo kalákakor az musíkásoknak fizettem 1 R. F. 20 xr [Budatelke K; Born. F. Ih].

planírozó kötél talajegyengetéshez használt kötél; funie folosită la nivelarea solului; zur Planierung gebrauchtes Seil. *1837:* Egy planérozo kötelett vettem a kertesz számar(a) 1 Rf 15 xr [Budatelke K; Born. F. Ih].

planírozott elegyengetett; nivelat, netezit; planiert, geebnet. *1804:* én az árkot ... ugy szándékoztam àsattatni, hogy az által ... nagy költséggel plánerozott veteménj földét el rontsam [Kv; Pk 3].

planíroztat talajt elegyengettet; a dispune nivelarea solului; planieren/ebnen lassen. *1794:* Az ide való M. Madarasi, Veteményes, és Gyümöltsös Kertnek hatulso és Nagyobb Része igaz é, hogy hápa hupás haszantalan, s a' fel Szántásrais tellyességgel alkalmatlan helly vólt s igaz é, hogy aztat az Exponens Gróf Ur nagy szorgalmatossággal s költséggel hozta, készitette s planéroztatta a mostani formájára ...? [Msz; BKG vk]. *1808:* plániroztátni kezdette volna [Dés; DLt 14]. *1812:* (A) Groff ur a' Küküllö árkát más hellyre vétette Svábok által kik(ne)k napszámban edj edj Rforintot fizetett, Csapogátokot készittetett, Kerteket plániroztatott, szökö kutakot tsináltatott [Héderfája KK; IB. Osváth Ferentz (48) jb vall.].

planíroztatás (talaj)egyengettetés; nivelare, netezire (a solului); Planierung, Einebnung. *1794:* azon kert(ne)k planéroztatása belé került vagy 400. forintba [Mezömadaras MT; BKG Fr. Nagy col. vall.].

planíroztatik elegyengettetik; a fi nivelat/netezit; planiert/eingeebnet werden. *1871:* az alja ... a szölönek oskolafa kertté alakittassék — a most meglévö öreg fák kivágattassanak — a hely planiroztassék, és más öszire gyümölcsmagokkal bé vettessék [M.bikal K; RAk 291].

planizálás tervkészítés; plănuire; Planerstellung, Planung. *1823–1830:* Göttinga igen költséges ... Minden további plánizálásról tehát lemondván, tökéletesen meghatároztam magamat, hogy egy szerencsére Göttingába megyek [FogE 202].

plánta 1. növény; plantă; Pflanze. *1669:* kertemet összel ültettem be szilvafákkal, egresfákkal, szölötökékkel ... Ezeknek az plantáknak ... engedje Isten öfelsége, hogy örömét láthassák és vehessék[a] [Kv; KvE 210 LJ. — [a]Az utódok]. *1795:* a Kördoványnak készitésére Oláh országbol drágán hozni szokott szkumpia hellyett éppen ollyan hasznos Plànta találtatván fel ezen Hazában, tudniillik az Etzetfa, Deákul Rhus Coriaria, Németül Gerber baum, oder Eszszigbaum [Dés; DLt]. *1804:* Natsád a' Vetemenyes Kertbe lévö Plántákrol és gyükerekröl lévö Parancsolatyát vettem [Szentbenedek AF; SLev. 1 E. Ujjvári Imreh tt lev.]. *1827:* égy ily veszedelme a Juhoknak fedeztetett fel közelebbröl az ök legelöjekre nézve égy fü nemének ... Ezen Plántának két neme szokott lenni[a] [TLt Közig. ir. 836 gub. — [a]Köv. a részl.]. *1831:* hatarunk nagyobb rèszét ... a földi Borza, Ürröm, vad borso, és a mi leg nevezetesebb a' Szerentsétlen kigyo hagyma, ugy anyira el foglalták, hogy a leg tisztább veteseinkböl is, ezen elö szamlált planták miatt szinte semmi jot sem arathatunk [Dés; DLt 143]. *1858:* A tulajdonos ... jogositva legyen arra hogy a virágházbeli plántákat idöközbe ... más joszágába át vihesse [Kendilóna SzD; TKhf 15]. — L. még BÖn. 433.

Vö. a *palánta* cimszóval.

Szk: *bécsi ~. 1804:* a' Vetemenyes Kertbe ... Semmi féle Bétsi Plantákot, vagy gyükereket nem találtom, egyebbet egy Táblába egy nehány Articsokánál Másba pedig Spárgánál [Szentbenedek AF; SLev. 1 E. Ujjvári Imreh tt lev.].

Sz. *1771 k.:* naponként bizony mint a' gyértya fogyok, mint a' fü és a' gyenge plánta a' nagy hévségben hervadok [Kv; Pk 2 Pákei Mózes lev.].

2. *átv* virágoskert; grădină de flori; Blumengarten. *1619:* amaz nevezetes szultán Szulimán hadta testamentomába, hogy Erdély ö plántája és hogy örizzék s kedvezzenek néki [BTN[2] 208].

3. *mérges ~ átv* mérges képződmény; otravă; Gift. *1710 k.:* Nem igyekeztem-é magának ennek az embernek és az ö tolmácsának minden tisztesség, becsület, kedveskedés, szolgálat és sinceritassal lenni ...? de én semmit sem használék véle, soha azt a mérges plántát szivéböl ki nem vehetém, melyet a sátán és az én társaim odaültettenek még béjövetele után csakhamar [BIm. 994].

plántácska növényecske; plăntuţă; Pflänzchen. *1803:* szép ágas plántátska [Harangláb KK; UnVJk].

plántál 1. ültet; a planta; pflanzen. *1591:* kapoztat akartam plantalny ott farkas lakan Seczy Lukaczy eoreoksegebe(n) ky enneke(m) masik apam volt [UszT]. *1692:* A Filigoria mellet valo Puszpang tabla körül isop vagyon plantalva, deritkan (!) [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. *1754:* az érdött ki kézdétte vágni hogy ottan szöllöt plántáljon ...? [Dob.; Ks 39. XXIII. 11 vk]. *1757:* határunkon ... lehet jeles szöllököt bövségesen plántálni [Folt H; BK ad nro 144]. *1758:* (A) helyet ... Rusz Joán ... birta is holtig, söt gyümöltsöst is plántált volt réá [Galgó Sz; JHbK XL/1]. *1769:* A miképpen ennek elötte sok rendben meg porontsoltatot volt, hogy a földi almát vagy magyorot mind hasznos Gyümöltsöt kiki igyekezze Szaporitani es plántálni ugy mostanis ujabban porontsoltatik [UszLt XIII. 197a]. *1786:* a' kérdésben lévö Cseresnyésröl minnyájon azt valljuk ... hogy eztis erdös-bokros cziheres helljböl kezdette volt elsöbbenis írtani plantálni szaporitani ... Nehai Varga Mihálj [Berekeresztúr MT; BetLt 6]. *1802:* kérék ... hogy a Sz. Egyedi határon fekvö Hegyet, vulgo in Gropa lui Némai adná nékiek hogy Szöllöt plántállyanak [Vasassztegyed SzD; EHA].

Szk: *hagyma ~ni. 1655:* hallottam aztis magatol Balintol mondotta enneke(m) hogy eö Lazar Istuan V(ram) lobbagia s lattamis mikor oda jart az szolgalatra hol hagyma plantalni S hol mire kewantatot [LLt Kèrczyo Benedek Szent Miklossi (40) ns vall.].

2. visszaállít; a reface, a ridica din nou; zurückstellen. *1783:* az fel vert Füzfa Karokat s Töviss kertet heljre plántájja s tsinálja a' kártévö [Ádámos KK; Pk 7].

3. (le)telepít; a aşeza/instala/planta; (an)siedeln. *1777:* (A) puszta Sessiora ... két házokot épitetvén és azokra Embereket plántálván ... annak utána ... meg osztották [Ne; DobLev. II/494].

4. *átv* épít; a construi; bauen. *1677:* Néhai Bethlen Gabor Fejedelem, istenesen és tanácsoson gondolkodván, kezdette volt plántálni a' Fejérvári Collegiumot, azt mind Professorokkal, s' egyéb tudos emberekkel kezdvén megékesiteni [AC 16–7].

plántálás ültetés; plantare; Pflanzung. *1760:* Kerseczi Nyágy András Felesége Tyirána Exponalya hogy Máda Janostol Zalagosìtván édgy darabatska heljet ... mellyben Mada János igyekezik füz faknak körülette plántálásával turbalni: aval meg nem elegedvén meg Szőlőjét meg lopojánakis pronuntialta [Kersec H; Ks LXII/15]. *1781:* A' szöllö töveknekis ... az akkori rítkasága sokkal bövebb plántálásokkal és homlitásokkal meg sürittetett [Ne; DobLev. III/559. 1b]. *1810:* Ezen helynek kiterjedésit egészszen fel nötte a' tovís és más féle bokor — Sem földe sem a' rajta lévö bokrok nem olyan Természetüek, hogy ... plántálás nélkül reménység lehessen itten Erdőhez [Doboka; Ks 76 Conscr. 87].

plántálhat ültethet; a putea planta; pflanzen können. *1792:* ha ... az Exponens Ur Embereinek több bántodása nem esik azon hellyen és számára plántálhatnak ezután bene quidem [Asszonynépe AF; DobLev. IV/694]. *1793:* azon földét ... Fogarasi Lészai Sándor Ur is áltol adá és botsáttá ... soha meg nem másolhatolag, hogy el kezdett szöllö Hegyét azon le szabad akarattya szerènt hozhassa, plántálhassa [O.palatka K; RLt O. 2].

plántáló ültető; care face plantarea puieţilor; pflanzend. *1844:* Az elsö hétbe öszvesen volt homlito 180 ... Második hetbe Homlito ember volt 145 ... Szilvafa plántálo ember 10 [Born. F. IIIb].

plántált ültetett; plantat; gepflanzt. *1723:* eö Kglmek Falu közönséges földén fel fogott és ugyan egészlen eö kglmek által plantalt szölöjöket adák eö kglme(ne)k örökösön [Kocsárd KK; Ks 68. 8/XXIV]. *1756:* a Táblák szél<ei>n vadnak ... Fazakakba ültetett és Plántált 9. Czitrom és egy Narancs jövések kevés Ros Marinnal [Branyicska H; JHb LXX/2. 39]. *1807:* egy darabbal fellyebb egy árok Szakadása járt, és follyt azon hellyen ... azt néhai ifiabb Rettegi Sigmond Ur fel fogván ... bétöltette, azon follyo árkat más hasznosabb helyre vette ... plántált vizi nyárfákkal, és füz fákkal erösitette [Apahida K; RLt O. 2 Jos. Farkas (47) ns provisor vall.]. *1843:* az egyebött plántált erdőjövések kitépésére késztette-é valaki a három helységek lakosait? [VKp 70].

plántáltat ültettet; a pune să se planteze; pflanzen lassen. *1836:* az ujj szöllőt az Alperes plántáltatta, ezen termés tehát nem klákás fono Asszonyokra ment, hanem az adosságok fizetésére [Ne; DobLev. V/1213. 3b].

plántáltatik ültettetik; a fi plantat; gepflanzt werden. *1732:* Innet viszszá jövén ... hátra a gyümöltsos kertig menyen a veteményes kert ... Ebben sok szép medgy fa Csemete, Szilva alma fák plántáltattak, edgy rend Egres fais vagyon ültetve [Szászsztjakab SzD; TSb 51]. *1756:* Ezen kertnek közepette ... Sok szép oltovány gyùmòlcs fák plántáltattak, ugymint ... baraczk, mandula, és almafák [Déva; Ks 92. I. 32 kúrialeír.].

plántáltatott *átv* elültettetett; care a fost sădit; gepflanzt. *1677:* Kegyelmetek szívében plántáltatott rejám való gyanoság nekem mind keservesb s mind fájdalmasb, nem levén elégséges hitelem Kegyelmetek előtt [TML VII, 334 Lázár István Teleki Mihályhoz].

plántapénz ?növényeladásból származó bevétel; bani obţinuţi din vînzarea plantelor; aus dem Pflanzenverkauf erhaltenes Geld. *1632:* Vagion az Oltt vizen egy Uamos hid, kin Reüesz Ianos most az Uamos ... Az Uamos igy ad szamot ... Anno 1628 Reuez Ianos prima 7br(is) alua(n) az Vamra administralt ... f. 262/4. Ittem Planta penztt administralt f. 1/55 [Fog.; UC 14/38. 110–1].

plánum 1. terv; plan; Plan. *1760:* akkoris elöre eö Kglmével a' planumot ki tsinálták ketten [Cege SzD; Told. 42]. *1771:* a' plánum stabiliálásakor ... a' pàrsok meg edgyeztenek azon, hogy ha mindnyájon az exmittált Co(mmiss)áriusok nem conpareálhatnánakis, leg alább hárman ha jelen lésznek, általok a' Divisio folyhasson, és continualtathassék [Fejér m.; DobLev. II/428. 18a]. *1794:* hellyesnek itéltetett, hogy a' Consistorium által rendeltessék egy Commissio ... a Comissio ... készitene egy más Planumot ... A mellynek is ki dolgozására a' Mlgös Fő Insp. Curátor B. Kemény Samuel Ur Praesidiuma alatt ... [a]Atyánk fiai ö Kgylmek rendeltettenek [Kv; SRE 310. — [a]Ez előtt 8 név fels.]. *1804:* a Felek edgyik a másík ellen az osztály plánumára nézve hosz(sz)as öszve felelkezéseiket meg tettek [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 1a]. *1829:* a nevezett két Ur ugy kitsinálták a plánumot, hogy mindenkor azon két hellyen szállatt a Commissárius Ur [Mezökölpény MT; TSb Kelemen János (43) ns vall.]. — L. még FogE 145, 201, 218.

Szk: *elsül a ~* beválik a terv. *1806:* ha e' meg esnék, ugyis éppen annyi a' nyeresség, mint ha Csikivel el sült volna a' Vásár. Denique meg láttyuk, mellyik Plánum sül el [Mv; Ks Thúróczy Károly lev.]. *1823–1830:* az ifjú ember mindenhez hozzáfog, mindent megpróbál, s azután késöre veszi észre, hogy mely kevés plánuma sül el [FogE 223] ✱ *megteszi a ~ot* megvalósítja a tervet. *1806:* Kováts Miklos Urral cointelligenter Buza Mező iránt meg-tettük a' Plánumat, és nekie bukkanni kell, a fortélly semmit nem használván [Ks 94 Thúróczy Károly lev.].

2. *~ot vesz* mintát vesz vmiről; a lua ceva ca model; sich etwas zum Muster nehmen. *1811:* Itt' én pallérkodom Isten fizesséért ... Vicé Pallér Togyer ide való Mólnár ... Égyik sem tsináltunk több Oláh Templomot, Sőt égy Templomról-is nem vettünk plánumot | Indíttatván tehát ilyen fontos októl, Planumot vettem az Égyiptiusoktol: A' kis Labírintust négy szegre tsináltam, Minden féle szilva fákkal beplántáltam [ÁrÉ 52–3, 90].

plánumkészítő tervkészítő, tervező; planificator, care face planul; Entwurfs-. *1843:* Ferenczi Josef mondotta volna, hogy a Nemes Város Szamoson álló közelebbi két hidjainak reparatiojához meg kivántato fa mennyiségbe a planum készittö mërnök akarta a maga fáit két árron bé taszittani a Városnak [Dés; DLt 1480].

plaszport paszpol, szegélyzsinór; paspoal; Paspel. *1761:* (Átvett) Egy Trador Mentét Ezüst Krépinnel készülve, ahoz valo Trador Ezüst krépines Lajblival, Veres Anglia Ezüst Rojtos Nadrággal, ahoz valo Plasportal készült kalappal Száz Aranyban [Gyéressztkirály TA; JHb XLV].
Szk: *arany ~. 1762/1763:* Egj fejér atlacz szoknya kék Satéros virágokkal ... ehez két váll edgyik ket ujni Szelessegű arany Plásporral [Hsz; Ks 23. XXIIb] ✱ *ezüst ~. 1761:* (Átvett) egy Rendbeli Pampadur Szin Anglia köntöst Ezüst Plasportal Övestöl, s minden készületivel edgyütt, melly is Calculáltatott Ötven Aranyakban [Gyéressztkirály TA; JHb XLV].

plataje dévérkeszeg; Abramis brama; plătică; Brachsen. *1678:* Buczi Kozmatul ezeket vasaroltatta eo nga hitelb(en) ... Plataiczot f 7//20 [Utl]. *1681:* Két Tonna aszszu halat ... Platajczot huszonötöt ... Habarniczát hetet [Utl]. *1684:* Viski által Lengyel országi vásárlasokra adtunk Költséget ez szerint ... Platajczra f. 6// [Utl]. — L. még BÖn. 575.

platina platină; Platin. *1844:* Égy platina házlett [Kv; LLt Csáky-per 530. L. 27].

platírozott (fémlemezzel) bevont; acoperit (cu placă de metal); (mit Metallblech) bezogen. *1804:* egy Aranyal plattirozott ezüst Kereszt [DLt nyomt. kl]. *1805:* Egy Anglus nyereg Szarvas-börrel boritva, Ángliai platirozott fekete kantárral, platirozott pár kengyel vassal [Mv; TGsz 52]. *1807:* 3 platérozat gomb ... 26 platérazat gomb nagy [Mv; Berz. 7. 69]. *1812:* Egy pár Platerozot vas Kengyel ... Egy pár Platerozot kés [M.gyerőmonostor K; KCsl 11] | 10 Kitsi platérozott gomb [Mv; DE 3]. *1821:* Kávé szín platirozott pleh Gyertya tarto | Feketén platirozott Füszerszámas pleh két kis Iskatoja [Backamadaras MT; CsS]. *1832:* Egy pár platirozott gyertya tarto [LLt].

platírt (fémlemezzel) bevont; acoperit (cu placă de metal); (mit Metallblech) bezogen. *1808:* 4 tuccat Platirt gomb [Mv; Told. 22]. *1835:* 56 darabb Nagy fein Platirt gomb 5 f 36 xr [Born. Ia]. *1847:* Etzet olaj tarto Platirt [MkG Conscr.].

platszeg lapos szeg; cui cu cap lat; breitköpfiger Nagel. *1814:* az Árnyék Szék ajto Sorkát 3 felit meg nádoltam és egy fél felit ujat tsináltam 25 Plat szeget hozá és fel vertem tsináltam egy Skábátis a riglihez 1 f 20 x [Dés; BetLt 3]. *1854:* Dolgoztam Kováts munkát ... tsináltam egy Sorok pántot és 4. Plat Szeget hozá fel Szegeztem 32 x [Dés; i.h.].

platt lap; placă; Platte. *1848:* Ött heverő divánt (Prittset dészkapárnástul) hat véset kemén fa Lábokra enyvezett plattokra égy ölös hoszszuságut [Dés; DLt].
Szk: *öntött ~. 1869:* égy, 5 öntött plattból álló vas ajtos kemencze, égy pléh rerh (!) vas ajtoval [Somkerék SzD; Ks 73/55].

platten tűzhely-fedőlap; plită; Herdplatte. *1845:* Plattenre valo lábos [MkG Conscr.]. *1854:* ezen Konyhába vagyon ègy Fozö, és Sütö masina Plattennel Lernivel el látva [Sárd KK; WassLt].

plattenes (vas)fedőlapos; cu plită; mit Herdplatte. **Szk:** *~ kemence. 1848:* Csináltam egy plattenes kementzét a' Serházhoz [Dés; DLt]. *1849:* Van ezen konyhába égy nagy plattenes kementze [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. *1849 u.:* Téli konyhán Plattenes kementze Zöld kájhábol 25 ft [DobLev. V/1280]. *1852:* Egy nagy Plattenes Kementzéhez ... 4 Darab takaritto Ajto 5" hoszu 3" magos [Kv; SLt Vegyes perir.] | a nagy házban plattenes kementze jo [Marosfelfalu MT; DE 4]. *1865:* A téli konyhába egy plattenós és Rehrenes (!) Kemencze [Szárhegy Cs; LLt]. *1875 k.:* A' hátulsó szobában lévő plattenes kemenczét a' pap készitette [Szucság K; RAk 106] ✱ *~ parasztkemence. 1868:* a hatulso szobába ... egy egyszerü paraszt platenes kemencze [Cege SzD; WassLt].

plavírozott bevont; îmbrăcat; bezogen/überzogen. *1814:* Heinrich Joseff ... Dresdai születesü ... visel rend-szerént setét gránát szin Kaputot, sárga plávirozott gombokkal [DLt 894 nyomt. kl].

plébánia 1. lelkészlak; parohie (catolică); Pfarrhaus. *1672:* Az itten ualo Erdely jo akaroimrul, azt jrom, hogi Miclossy Peter Ura(m) Cassa uidiken Tozran lakik plebania(n) jo egezsegben de Nagi Martiromsaghban, mint egi en maga(m) Apostolj ember [CsÁLt F. 27. I/38 Georgiffy Mihalj nyitrai plébános lev. haza Csíksztgyörgyre]. *1773:* A Jobbágy-részben osztoztak a Jobbágy András leányi ... Ezek vettek 12 sessiót, az udvarházat is, mely a plebániáé volt, redimálták [RettE 293]. *1778:* bé szálván ă Plebaniaba meg gondolkoztam magamban, hogy nem jo lesz ottis mulatoznom, ne hogy vallásom meg változtatására unszoltassam [Jedd MT; Told. 6]. *1787:* Koporso tsinalásra, virasztok, sirások Intertenti<ojára> és a Plebaniara [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 8]. *1789:* Ezen Háznak napkeleti vagyis Plebania felöl valo oldalában lévő Stellásiban [Mv; ConscrAp. 45].
2. lelkészi hivatal; oficiul parohial; Pfarramt. *1585:* segitseget Igirtenek plebanos Vramnak, az Valaztaskorth, ha zewksege teortennek Az plebania Ieowedelme miath [Kv; TanJk I/1. 11]. *1621:* az Fenesi hegien valo zeoleo Eorizesteol mely az plebaniahoz valo volt atta(m) az paztoroknak, husra es paztor berben f —/66 [Kv; Szám. 15b/IX. 220]. *1836:* a' Garad-fenékben ... a' Szőkefalvi Plebania által biratott egy darab szánto [Csüdötelke KK; Ks 78. 21 Conscr. 27]. *1842:* a' Plebania földje táján javallott hid máig sincs meg [Mv; EHA].
3. plébániatemplom; biserică parohială; Pfarrkirche. *1862:* Plébánia két águ tornyával [Mv; MvHn].
4. *~ tiszte* plébánosság; rangul/demnitatea de paroh (catolic); Priesterwürde. *1593:* eo kegmek suffragiumal valaztottak Erasmus vramat az plebania tiztinek viselesire, annak moggia es rendi zerent [Kv; TanJk I/1. 222].

plébániaház lelkészlak; parohie (catolică); Pfarrhaus. *1601:* Elseoben eo kgmek varoswl zolottanak az plebania haznal valo ioknak Inuentalasarol, es diuisioiarol, myert hogy az Vristen eo fel(se)ge Erasmus vramatt plebanos Vramat ez vilagbol ky veotte [Kv; TanJk I/1. 381]. *1602:*

Megh ertettek eo kgmek egesz varosul biro vramtol be gyeotesnek okat proponaluan eo kgme az plebania haznak plebanosnekewl valo vacalasat ... Erasmus Vramnak halalatol fogwa [Kv; i.h. 404]. *1605:* az Jesuitak ... az Plebania hazbol ... ez Ieowendeo kedden estwere minden marhastol ky keolteozzenek [Kv; i.h. 524]. *1621:* Az scholaban kett aczy foldozgatot az harmadik az plebania haznal el marat dolgot vegezte [Kv; Szám. 15b/IV. 23]. *1683:* á Tisztel(e-te)s Vnitar(ia) Ecclesia Plebania háza [Kv; TJk XIII/1. 137]. *1716:* Arra az tőlök a feleletet: úgy, de abból a kincsből van, aki ott a templomban, plébániaháznál találtatott. Melyre a mieink feleltek: ha lött volna is, de Basta György ... ezen templomot elvötte [Kv; KvE 297 SzF]. — L. még KvE 159.

plébániakert lelkészlak kertje; grădina parohiei; Pfarrgarten. *1608:* az a' Thos kertis, meli az Plebania kert mellet vagion, vgyan az eő zerelmes hazas tarsanak adassék [Kv; RDL I. 85].

plébániatemplom az egyházközség temploma; biserică parohială; Pfarrkirche. *1829:* a' Pomogyi (Pamhaggen) Plébania Templombol a' Segestye ablakjainak ... kitörésével, a' következendő portékák lopadtattak el [DLt 68 nyomt. kl].

plébános 1. a plébánia élén álló lelkész; paroh (catolic), plebanuş; Pfarrer. *1557:* Alberth pap Borsarol Ezth walla az ew conscienciayara en walek Swky mesther, ees mykor az yo azzonnyomoth az Wr Jsten halalra Bethegeythe, be hywatta az plebanosth hogy megh gyowonnyek mynth annak mogya [Szentmártonmacskás K; SLt ST. 5]. *1563/1569:* Ezekbe Byzonsagok Mezkeóról Zenthgórgj Pether, Thamas pap, Az Mez kewy plebanos [Mészkő TA; Told. 27]. *1571:* eo kegelme plebanos vram Melle Elegh egy predicator az zas vraim Rendyre, Az magiar vraim Rezere azonkeppen ketteo [Kv; TanJk V/3. 46b]. *1572:* (Frathay Ghergel) Az frathay plebanusnak hagya egy Bort [Fog.; SLt S. 10]. *1592:* plebanostis egienleő akarattal valazzanak [Kv; Diósyfnd. 42]. *1614:* Ez dologba(n) volt jelen Emre pap vra(m) plebanosunk az Mesterrel egiwtt Marto(n) deakual [Szentsimon Cs; BLt 3]. *1655:* Az Boldogemlekezeteő Frankus Adam ur(am) Kolosuary Unitaria Ecclaesianak feó Papja es Plebanusa Temetésseteöl fizettek f 2. d. 50 [Kv; ACLev.]. *1666:* (A végrendeletet) vagy Plebanus Uramnal vagy penigh az Patereknel hagiom [Kv; BLt]. *1719:* Mely testamentom mi előttünk igy menvén végben ugy mint Tiszt. Gelenczej plebanus pater Marton, es Imeczfalvi Schola Mester Farago Ferencz meg hit birak előt adgyuk fide nostra mediante magunk peczetivel meg peczetelt testimoniuminkot [Imecsfva Hsz; Borb. I]. *1749:* ott Lakik az Mocsi plebanus eo Atyasaga [Noszoly SzD; Ks 83 Domokos Ferenc lev.]. *1843:* Kilencedik tanú Bálint László kerpenyesi graeco catholicus plebanus, 36 éves, házas, két gyermek atyja [VKp 91].

Hn. *1573:* az plebanos Towanal [Kv; TJk III/3. 415]. *1773:* A Páter Plébános Kerte véginél (sz) [Csomafva Cs; EHA].

Szk: *~ sá választ. 1632:* Választák plebánussá Sámuel Járai uramat az magyar nation [Kv; KvE 163 SB] ✱ *katolikus ~. 1770:* (Gróf Kornis Zsigmond) ezen Ns Belső Szolnok vármegyei Bálványos várallyai Catholicus Tisztelendő plebánusnak ... Szásznyires nevű Falujából mind az emlitett Tiszt. Plebanusnak Filialisából competalo Quártát denegalta [BSz; Ks 33 Szásznyires III] ✱ *szász ~. 1571:* Hog' a' szaz plebanos ne(m) p(rae)dicalhatot, megh intettek hog p(ro) se mast tarchion [Kv; TanJk V/3. 34a] ✱ *unitárius ~. 1731/1768:* Néhai Tiszt. Kolosvári Pál hajdon Únitárius Plébánus Kertye félémbölis hozzá adván az alsó részét ... mennyen a Páter Franciscánus Uraiméknak birodalmában [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Zsigmond végr.].

2. vn + kn előtt az 1. alatti jel-ben; înaintea numelui şi prenumelui, cu sensul dat la punctul 1.; vor dem Familien- und Vornamen mit der Bedeutung in Punkt 1. *1745:* Tiszt. P. Plebanus Jankó György Vr(am) [Torda; TJkT II. 49]. *1804:* Certificaltuk ... Plébánus Hézános István Urat [Remete Cs; Born. XVd]. *1806:* gyergyószárhegyi tisztelendő plébános Dobai Mihály ur [Szárhegy Cs; RSzF 167]. *1814:* Tisztelendo Plebanus Balas Mihály [Kajántó K; KLev.].

plébánosapát apátplébános; paroh catolic/plebanuş avînd titlu onorific de abate; Abtpfarrer. *1896:* Kovács Ferenc plébános apát ott volt Szt.-Imrén 2 esztendőn át a trónörökös vendégeül [Plev. 185 Petelei István Jakab Ödönhöz].

plébánosház lelkészlak; parohie (catolică); Pfarrhaus. *1586:* Biro vram es Thanachj akarattiabol tisztitattwk meg az plebanos haznal valo vyz vermet [Kv; Szám. 3/XXIV. 33]. *1604:* Az templum, plebanos ház, es Schola keornywl valo eppwleteknek mindenesteol az felywl megh Jrt Jeouedelmekbeol kell megh lenny [Kv; RDL I. 77].

plébánosné a lelkipásztor felesége; preoteasă, soţie de preot; Frau des Pfarrers. *1572:* Az kereztwry plebanosnenal uolt egh azzonj ember ... es az is az w hwti zerint eszt vala mint zinte az plebanosne [Sajókeresztúr SzD; BesztLt 3715]. *1597:* 1 Die July, hogi az plebanosne megh holt vala az harangozasra keoltetenek f — d 60 [Kv; Szám. 7/XVI. 40] | veottem ... Zilúat a' Regeni plebanosneteol f — d 16 [Kv; i.h. 7/XII. 111 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1601:* Mikor az Taligasnak, plebanosne Azzonyom Aztalt tartot volna, attam aztal tartasert, egy keobeol zabbal egyut f 5 d 20 [Kv; i.h. 9/XV. 32 Jeremias Nekel sp kezével]. *1667:* Csinaltam Plebanosne Aszoniom szamara egy koporsot f 1 d 25 [Kv; ACJk 80a]. *1723:* fizetett Chē Mester Ur(am) Plebánosne Aszszonyom(na)k kaposzta árrat melly az Chē haznal az mulatsagkort elkőlt fl — // 33 [Kv; i.h. 121].

plébánosság 1. plébánosi tisztség; rangul/demnitate de paroh (catolic); Priesterwürde. *1592:* mindenben az priuilegiumhoz akariak eo kegmek tartanj magokat, es semmikeppen az plebanossagot az Superintendentiaual ne(m) akariak coadunaltattni, hogi Ieouendeo wdeokbennis ebbeol valami abusus ne keouetkezzek [Kv; TanJk I/1. 194]. *1593:* Biro vram ... Jelenti ... hogi az megholt plebanos halala vtan, az Magiar Natio eginehanizor admonealta volna az zaz Nation valo vrainkat, hogi az rend es mod zerent eo kegmek allatnanak oli zemelt az Plebanossaghnak viselesere, kin mind az ket Natio megh niugodhatnek [Kv; i.h. 207].

Szk: *~ból kivet. 1770:* Kolozsvár felé kellett mennem, az holott is értém, hogy attól a büszke székely plébánus Lukács Jánostól számot vévén az ecclesia bonumiról, 11 ezer forintig liquidáltatott, melyért mindenét elvették, elbecsülték s eladták, őtet a plébánusságból kivetették [RettE 232]

✱ *~ra választ. 1622:* 15 Martii. Választák városul Valentinus Radecius uramot plebánusságra, ki ugyanakkor püspökséget is viselt, az mikor plebánusságra választották az Paulus Gőcs plebánus helyébe [Kv; KvE 153 SB].

2. plébánia-hivatal; oficiul parohial; Pfarramt. *1571:* Az plebanossag quartajanak Beh takarasat eo k. varosswl Byzzak az ket vraimra kyk az Eskola quartayanak gongyat viselyk, hogy erreis azok gondot visellienek [Kv; TanJk V/3. 47b]. *1580:* Amyt az elótte valo plebanossok Az plebanossaghoz ne(m) Birtak Ennek vtanna se Iryak azt Az plebanossag Inuentariumaba [Kv; i.h. 213a]. *1582:* A my a plebanossag Maioranak meg Epiteset Nezy ... eo kegelme Ne halogassa, hanem holnap hiuassa rea esmet az zaz wraymat [Kv; i.h. 253b].

plébánosságház lelkészlak; parohie (catolică); Pfarrhaus. *1570:* Az Zaz vraim varoswl Byro vramat es Az Thanachbely vraimat Azon keryk, hogi eo kegelmek az plebanos vramat hywassa Beh keozykben ... Es Intenek ... hogi az plebanossagh hazatis Neh hadna ely pwztwlny Epitene eois Rayta Mint az Theob plebanosokis chelekettenek [Kv; TanJk V/3. 29a].

plébános-választás lelkészválasztás; alegerea parohului; Priesterwahl. *1592:* megh ertettek varosul eo kegmek biro vramtol az be giwitesnek okat az plebanos valaztas feleol | Az plebanos valaztast halaztottak eo kgmek Barat Peter vra(m) meg Ieowesere [Kv; TanJk I/1. 194, 201].

plebejus státus plebejusi/köznépi rend; plebe, poporul de rînd; plebejische Ordnung. *1769:* az efelekkel meg a Plebejus status is igen bővölködik Harom széken [Hsz; Kp IV. 252].

plebsz köznép; poporul de rînd; das gemeine Volk. *1894:* Jóskát rég láttam. Ő felségesen félrehúzza magát a plebs elől [Plev. 168 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pléd gyapjútakaró; pled, pătură de lînă; Wolldecke. *1856:* 1 dr barna földü Barágé Plaid [Kv; KCsl 11].

pléh 1. bádog (lemez); (placă de) tinichea, tablă; Blech(platte). *1587:* Julj 18 ... az Magiar Vchiaj kis aiton alol valo Torniot kezdettem heiaztatnj ... az vaszaszasatol lakatosnak es az plehteol teólchieresteol Czinalasatol fiszettem —/50 [Kv; Szám. 3/XXX. 22 Seres István sp kezével]. *1589:* Attam Teolchyeres Lorinznek hogy Az Zazlot eo maga plehebol meg plehezte f. — d. 40 [Kv; i.h. 4/VI. 28a Stenzely András sp kezével]. *1621:* Teolczieres Peternek ... hogi az Gombot meg plehezte vgia(n) az elebbi plehel, aual meg nem erue(n) vjatis adot hozza atta(m) f 2/— plehert es munkajaban [Kv; i.h. 15b/X. 41]. *1637:* az keringeö gradjcsynak heyazattya eppen plehuel jo moggyaual boríttott [Fog.; UF I, 408]. *1687 k.:* Egy Mása vagy kantár plehtől f — // 75 [MvRKLev. Vect. 10]. *1728:* Egy plebol valo kannácska [Árkos Hsz; SVJk]. *1736:* A szásznék az mellyeken mind olyan medályformát hordoztanak, akit kesentyünek híttak, az városi úr szásznéknak aranyból ... falusi szásznéknak ... kinek ónból, kinek pléhből [MetTr 344]. *1743:* az nagy Bástyanak kűlőnős franczia fedés s fedele légyen ... a fedelén lévő csatornák a kik lésznek, azokot magam, pléhből kivánom csinyáltatni [Nsz; Ks 107 Vegyes ir.]. *1760:* Egy porozó skatuja pléjből [Mv; TGsz]. *1840:* Egy Lámpás pléhből az ajtoján kerek dufla üveg [Dés; DLt 1039]. *1849:* Egy lagirozott vírág tarto Pléhből xr. 3 [Mv; MvLev. Trombitás Parthenius gkel. pap hagy. 8].

Szk: *~hajtó szegeletes fa. 1829:* Egy pléh hajto szegeletes fa[a] 2 xr [Torda; TVLt 378. — [a]Bádogos szerszám] ✱ *vhány bokor ~. 1589:* Vettúnk ... hat bokor plehet Stenczel Andrastúl, Attunk a' plehert f. 2 [Kv; Szám. 4/IX. 18] ✱ *vhány tábla ~. 1862:* 2 ől hosszu 8 tábla pléh ... 2 // 34 [Kv; SLt Vegyes perir. 22] ✱ *vány tonna ~. 1758:* Egy tonna pléh az nagy haz fedelin lévő csatornák plehezésīre valo [Déva; Ks 76 IX. 8].

2. vmilyen fémlemez; un fel de placă de metal; irgendeine Metallplatte. *1558 k.:* az gorog ffeier Ig lezen: ezth chinald Ily modon: Wegy onbol veretteteth plehet es figezd eros echetben egy fazekban [Nsz; MKsz 1896. 282]. *1575 k.:* Az grispan az is Io az mi tudomanywnkhoz es chinald Ily Modon. wegy rezbol veretteteth plehet es figezd egy fazekban [Nsz; i.h. 282].

Vö. az *ezüst-, réz-, vaspléh* cimszóval.

Szk: *~hé ver. 1558 k.:* Az purgalasa[a] penig Ig lezen, Rp. veres rezet es ted eleven zenre es ves az rezre kenkoueth es koz soth, keueseth es Mikor az kenko es az so Meg emezteteth es ved az fogoth es ved ky az rezet es uerd vekonyon plehe es az rutsag le hul rolla es lezen te neked purgalt rezed az tegelben [Nsz; MKsz 1896. 281. — [a]A rézé] ✱ *~hé kiverettettetik. 1558 k.:* legyen tizta rez ky kyuerettetteteth vekony plehe es el Metelteteth [Nsz; i.h. 284] ✱ *aranyos ~. 1637/1639:* 15. palastra ualo strimferlet (!) aranias plehek, egj szoknjara ualo fel kapcsocskaual nyomnak egjutt m. 1 [Kv; RDL I. 111] ✱ *ezüst-aranyos ~. 1740:* Egy ezűst aranyos Pléhekkel rakott fityegős homlok elöjü és Torka allyu, ugj lántzos orrodzojú Portai Kantár [Ne; Told. 19] ✱ *ónos ~. 1586:* Biro vram hagiasabol, az Thanachi haz teteien valo kis harangos érkelt meg akariwk vala Czinaltatnj Cziak hogi az ónós ple hagiattata el velunk, hogj nem talalhatank, az heiazatia foldozasara veottem vala zendelt ket ezert ... f. 2 [Kv; Szám. 3/XXIV. 40]. *1593:* Vettunk Vicej Matetol 27. onos plehet ... f 1 d 89 [Kv; i.h. 5/XX. 124] ✱ *vasas ~. 1714:* Vőrős Kordovan Börrel boritott Ladatska mind(en) felöl Vasas Pléhell meg erősitett, belől vaszonnjal boritott fl. Hung. 2 [AH 55] ✱ *veresréz ~. 1558 k.:* ved az tey zino vizeth ... es distillald megh hath utal, meglen az veres rez plehe ... Meg feieredik Mind kivol es Mind belol [Nsz; MKsz 1896. 286].

3. vminek a bádog alkatrésze; piesă de tinichea la ceva; Blechbestandteil von etw. *1591:* Hid kapwra walo Keolchyegh ... peter Kowach chynalt ... Az keet Chiganak keet Tengelt, Az Chiga melle Negy plehett [Kv; Szám. 5/X. 82]. *1592:* Susanna Kalmar Janosne zolgalo leania ... vallia ... mikor megh akarua(n) nittni az aitot, az kolchnak eggik tolla bele teorek ... Az lakatost oda viuwk, es mikor az plehet akarna egi feleol le vonni ... oda Iuta Seres Peterne, es egi darab faual be vere [Kv; TJk V/1. 231]. *1595:* Lakatos Tamas czjnalgatot az Varos Szakalosin ... 1. Gemet Tisztitot veszestöl és annak plehet, és .1. súta szeget [Kv; Szám. 6/XVIIa. 313 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1597:* Az Jeg Vermen valo Lakatot ismeg elrontottak volt es az Aitorol az plehetis le vontak [Kv; i.h. 7/XII. 18 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1676:* Nylik ezen házbol ... festett béllet ayto, mellyen most vagyon czak az zarjanak táblaja, es kolczanak puszta pléhe [Fog.; UF II, 730]. *1779:* Az egjik Loitor-

iára fel vertem 2 Ui pléhet, és 2 otskát xr. 18 [Szászváros H; BK]. *1780:* Ferencz Urfi ö Nga kotsijára ... a' bakjára két nagy hosszu plehet ki-tottam a' ki a kast tarttja Rhen. for. 1 [uo.; BK]. *1781:* Az öreg Grof Vr ö Nága kotsijára ... a Hidlásra egy plehet ujjat xr. 12 [uo.; BK]. *1794:* Vetemény öntözö avatag fenyö kártos Pléhestöl [Nagyfalu Sz; CU].

Szk: *ajtóra való ~. 1587:* Chynaltatam ket Aytora vallo plehet f. — d. 10 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 14] ✱ *hintóra való ~. 1685 e.:* holmi hintora valo plehek [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 5].

4. bádogedény; vas de tinichea/tablă; Blechgefäß. *1726:* edgy irós vajhoz való pléh [Görgény MT; Born. G. VII. 23].

Szk: *bádiántartó ~. 1788:* égy Bádián tarto pléh [Mv; TSb 47] ✱ *borstartó ~. 1810:* Egy hoszszu bors tarto pléh ... xr 29 [Mv; MvLev. Illyés Anna hagy.] ✱ *herbatea-tartó ~. 1788:* Herbatéj tarto nagy lapos pléh [Mv; TSb 47] ✱ *kásaserétes ~. 1782:* 1 Kása Serétes plé [Nalác H; CsS] ✱ *kávés ~. 1789:* vettem kezemhez ... Egy pár kék portzellán fingsiákat, égy pórcellán Ibrikekkel edgyüt, egy kávés pléhet [Megyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.] ✱ *olajos ~* lámpa bádog-olajtartója. *1805:* Egy Alabástromkö függö Lámpás, Luster helyett, bele járó olajos Plével [Mv; TGsz 52] ✱ *szenteltvíztartó ~. 1744:* Szentelt viz tarto pléh [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

5. bádogból való házi eszköz; obiecte de menaj din tinichea; Hausgerät aus Blech. **Szk:** *fánksütö ~. 1788:* Egy vas nyeles görbe fánk sütö pléh Három töltsérü [Mv; TSb 47] ✱ *fánkvágó ~. 1831:* egy pánko vágo pléh [Mv; MvLev.] ✱ *kávészürö ~. 1788:* Kávé szürö zatsko forma jukatos pléh kettö [Mv; TSb 47] ✱ *kolbásztöltö ~. 1768:* Kolbász töltö Pléh 1 [Mezösztgyörgy K; Ks 23. XXIIb].

6. tepsi; tavă (de tinichea), tipsie; Backblech. *1849:* Egy tészta néműhez valo retzés pléh [Somkerék SzD; Ks 73/55].

Szk: *piskotum sütö ~. 1768:* Piskotum sütö pléh 14 [Mezösztgyörgy K; Ks 23. XXIIb] ✱ *tortáta sütö ~. 1788:* 'Semlye kása Tortata sütö pléh kettö [Mv; TSb 47].

7. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: pléhböl készült; de/făcut din tinichea/tablă; aus Blech, Blech-. *1789:* Egy Füvek Sajtolásához alkalmaztatott fábol tsinált Sajtotska pléh Fészkével 's Csatornájával Rft 2 [Mv; ConscrAp. 8].

Szk: *~ degettartó. 1842:* egj pleh Deget tarto [Csekelaka AF; KCsl 3] ✱ *~ fánksütö forma. 1788:* égy nyeles pléh fánk sütö forma [Mv; TSb 47] ✱ *~ félejteles. 1788:* Pléh fél ejteles 1 [Somogyom KK; Told. 44a] ✱ *~ félkupás 1842:* Vettem egy plé félkupást egy fertályost egy töltsért és egy Lopot 4 Rf [Görgény MT; Born. F. Vc] ✱ *~ gombafánk-forma. 1809:* Egy pléh gomba fánk Forma [Koronka MT; Told. 19] ✱ *~ habszedö. 1821:* Egy Pléh hab szedö [HG Mara lev.]. *1857:* Pléh Hab szedö [Bodola Hsz; BLt II. 11] ✱ *~ hússütö masina. 1849:* Csuléj Todor vitt el égy pléh Hus sütö Masinat 3 Pfrt [Héjasfva NK; CsZ] ✱ *~ kolbásztöltö. 1753:* Egy pleh kolbász töltö [Marossztkirály AF; Told. 18]. *1791:* Egy pléj kolbász tötöért Udvar Számára 1 Rfr. 18 xr [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir.]. *1796:* Pléh kolbásztötö 2 [Tresztia H; Ks 115]. *1804:* Pléh Kolbász Töltö nro 2 [uo.; Ks 108] ✱ *~ lészürö. 1741:* Pléh lé-szürö 1 [M.nádas K; RLt Csekelaki Varsányi Benedekné Beszprényi Örsollya lelt.]. *1744:* edgy kis pléh le szürö [Ádámos KK; JHb LXXVIII/11]. *1782:* Egy nagy plé lé szürü [Nalác H; CsS]. *1789:* Egy pléh Lév Szürö Rf — xr 10 [Mv; ConscrAp. 23] ✱ *~ öntözökártya. 1814:* Pléh öntözö kártya Töltsérel 1. Kis fa öntözö Kártya 1 [Vesszöd NK; Told. 18 gr. Toldalagi Kata lelt.] ✱ *~ sulcforma. 1837:* Égy tornyos pléh Sultz forma 16 aprobb külömbféle vandlikkal 17 darab [Szentbenedek SzD; Ks 88. 11] ✱ *~ szitaszürö. 1823:* Pleh szita szürö [Nsz; DobLev. V/1080. 6b Demény György hagy.] ✱ *~ szürökalán. 1849:* Egy haszonvehetetlen pléh szürö Kalán [Somkerék SzD; Ks 73/55] ✱ *~ tésztaforma. 1781:* Régi modi Tészta pléh formák [Mv; Told. 9a] ✱ *~ tolózár. 1656:* nilik be az elseö bastia hazra ... bellett ajto ... egi retezfeövel be vonojaval belöl egy kis pleh tolio zarjaval [Fog.; UF II, 132] ✱ *~ tormareszelö. 1790:* Egy hitván Pléh torma reszelö [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 2] ✱ *~ útipohár. 1816:* Egy pléh lagérozott uti pohár [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.] ✱ *~ veteményöntözö kártya. 1796:* Pléh vetemény öntözö kártya 1 [Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir.].

pléh-abárló bádog főző/párolóedény; oală de opărit din tinichea/tablă; Blechtopf. *1795:* Pléh abálló 1 [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. *1857:* Pléh abárló [Bodola Hsz; BLt II. 11].

pléhajtó bádogajtó; uşă de tinichea/tablă; Blechtür. *1656:* az kemenj alliara nilik be vas sarkon panton forgo vas pantos pleh ajto [Fog.; UF II, 131].

pléhajtós bádogajtós; cu uşă de tinichea/tablă; mit Blechtür. *1813:* Ezen Kis Kamrácskában vagyon egy kicsin paraszt cserép fütöcske vas pléh ajtos Táblájával [Koronka MT; Told. 18].

pléhalj bádogalj; fund de tinichea/tablă; Blechboden. *1840 k.:* egy pár kis portzellán Kalmáris pléh alja [BetLt 3].

pléharany aranylemez; foiţă de aur; Goldplatte. *XVII. sz. v.:* Pleh aran(n)yal valo kereskedesröl[a] [Kv; Diósylnd. 18. — [a]Lapszéli bejegyzés az 1592-böl való szöveg mellett].

pléh borhűtő bádog borhűtő; vas pentru răcirea vinului făcut din tinichea/tablă; Weinkühler aus Blech. *1807/1818:* 1 Lagérozott plé Bor hüttö [Mv; Told.]. *1816:* Egy lagérozott pléh Borhűtö hozzá valoval [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.].

pléh borsoló bádog borsőrlő; morişcă de piper din tinichea/tablă; blecherne Pfeffermühle. *1733:* Ket pléh borsolo, kissebb és nagjob [Marossztkirály AF; Told. 2]. *1756:* attam egy plèh borsolora és plèh Iskatulyákra ... Rfl. 6 xr. 24 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 100a].

pléhcsatorna bádogcsatorna; jgheab/canal (de scurgere) din tablă/tinichea; Blechrinne. *1826:* Egy pléh csatorna fél ölni hoszszuságu Crocodilus fövel [Szentdemeter U; Told. 41].

pléhcsatornás bádogcsöves; cu ţeavă de tinichea/tablă; mit Blechrohr. *1732:* Találtunk ... Egj pléh csatornás cserefa liut [Kv; Ks 40. XXVIIIc].

pléhcsésze bádogcsupor; ceaşcă de tinichea; Blechtöpfchen. **Szk:** *ételhordó ~. 1823:* Etelhordo pléh csésze [Nsz; DobLev. V/1080. 6a Demény György hagy.].

pléhcsics bádogszívóka; sifon de tablă folosit pentru scoatere de lichide; blecherne Saugdüse. *1829:* Egy plé tsíts [Mv; MvLev.].

pléhcsillag bádogcsillag; stea de/din tablă; Blechstern. *1679:* Masodik rendbeli Házak ... sindelyezese jó ... Ezek felet Pleh vitorla nro 2 ... Pleh czillagh nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 13]. *1732:* Ezen Kolosvári Házaknak belsö Vdvarára ... nyilik edgj vas Sarkokon fordulo ... két felé nyiló gjalog kapu ... e' megirt kapu láb tornyozattja tetein van edgj jókora pléhes gomb, teteiben eresztett kettös pléhes kereszt, és ezen keresztnek Szárán egy pléh csillag [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc].

pléhcső bádogcső; ţeavă de tablă; Blechrohr. *1835:* Egy hoszszuko pléh Cső [Mv; MvLev.]. *1858:* vas kemencze ... ujj pléh csövel, 4 könyökkel [Mv; TSb 39].
Szk: *veteményöntöző ~. 1754:* egy Veteménj öntözö pléh cső [Ádámos KK; JHb XIX/10].

pléhcsövű bádogcsöves; cu ţeavă de tablă; mit Blechrohr. *1854:* égy Ple csöü Liu, Csap alá valo Cseber égy [Sárd KK; WassLt].

pléhecske 1. bádogedényecske; vas mic de tablă/tinichea; Blechtöpfchen. *1733:* Méts(ne)k valo pléhetske [Marossztkirály AF; Told. 2].
2. *kolbásztöltő ~* kis kolbásztöltö bádogeszköz; tub/puşcă de cîrnaţi, cîrnăţar de tablă; Wurstspritze aus Blech. *1788:* Olosz Kolbász töltö kítsin pléhetske [Mv; TSb 47].

pléhedény bádogedény; vas de tinichea/tablă; Blechgeschirr. *1845:* Pléh Edények. 1 Szürö Kalány [Gyalakuta MT; LLt]. *1848:* Pléh Edények ... Kitsi Töltsér 1. Fertájos 1. Fél fertájos 1 [Szászerked K; LLt]. *1849:* Pléh Edények ... Égy kisebb spritz Csillogal és két tsövel 1 R 15 xr [Görgény MT; Born. G. XXIVd Grois Miklós udvari szakács nyil.].
Szk: *faolajos ~. 1789:* Egy fa Olajos pléh Edény 10 kupás Rf 1. [Mv; ConscrAp. 33].

pléhes I. *mn* **1.** bádoggal bevont/megerösitett; acoperit/întărit cu tinichea/tablă; mit Blech bezogen/verstärkt. *1679:* Ház ... Ajtaja ... festekes, vas sarkas hevederes, duplás, belöl plehés kivül retezes | Külsö Kamora ... Aytaja ... duplas deszka vas sarkas, hevederes plehes kólcsos | Pohár székeczke nro 1. Ennek also részenek ajtaja, csiklos hevederes pléhes nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 6, 58, 108]. *1681:* Fejér, hoszzu nagi lada, plehes, Kolcsos Nro 1 | Brassai festet Lada, egyik kisseb, mindenik pléhes kólczos Nro 2 [Vh; VhU 541]. *1699:* Egy kalmaris (!) lada sarga plehes 1 [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 150]. *1756:* Zomántsos, és pléhes viseltes szolga kard, hasonlo szijával egjütt 1 [Nagyrápolt H; JHb XXXV/35. 26].
Szk: *~ ajtó. 1656:* Az udvarbiro hazbol ki menven job kez fele az saffar hazra nilik egy ... plehes vas be vonos ayto [Fog.; UF II, 113] ✱ *~ bécsi zár. 1656:* nilik ... bal kez fele egi bellet ... vas sarkon panton forgo ajto, melinek buritott plehes onos Beczi zaria [uo.; i.h. 135] ✱ *~ csapózár. 1656:* Ezen hazbol nilik ... egy cziffran festett bellett vas sarkon panton forgo ayto, melinek plehes kilinczes csiapo zaria ... megh vagyon | festekes ayto, melinek plehes csapo zarja, ütközöje megh vagjon [uo.; i.h. 124, 126] ✱ *~ gomb. 1732:* a' megirt kapu láb tornyozattja tetein van edgj jókora pléhes gomb [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc] ✱ *~ héjazat. 1662:* Az kapu bástyái oldalában egy szép tornyot pléhes szép mesterséges héjjazattal, orsósan függö lábason építtetett vala[a] [SKr 297–8. — [a]A váradi várban I. Rákóczi György] ✱ *~ kereszt. 1732:* két felé njiló gjalog kapu ... teteiben eresztetett kettös pléhes kereszt, es ezen keresztnek Szárán egj pléh csillag [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc] ✱ *~ kilincs. 1656:* fejer bellett ajto, lapos fejü szegekkel szegezett forditoja vas be vonoja plehes kilincze hoza valo vas horgaival együt [Fog.; UF II, 150] ✱ *~ láda. 1591:* Plehes eöregh lada 1 [Kv; AggmLt A. 53]. *1679:* Kisded, fedeles plehes Láda nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 81] ✱ *~ nyelü. 1797:* Csont nyelü kések két pár ... Plehes nyelü kés négy pár [M.igen AF; DobLev. IV/777. 6] ✱ *~ toló(vas)zár. 1656:* Jnnet az belsö vár kapu fele fordulvan az kapu felett valo hazra megjen fél 5 lepcseöböl allo fa gradicz meli hazakra nilik ... reghi vas sarkon panton forgo ajto, melinek plehes tollio vas zaria ... megh vagjon | eoregh partas hevederes bellett ajto, melinek parazt plehes tollio zarja kilincze forditoja ... megh vagjon [Fog.; UF II, 129, 138] ✱ *~ vitorla. 1637:* Ezen nyari haznak az tetejben vagyon egy plehes vitorla [Fog.; UF I, 411] ✱ *~ zár. 1656:* tarkan megh festett ayto ... plehes zarjaval be vonójával együt | Jnett az follisora ki menven nilik be az masodik hazra ... job kez fele vas sarkon panton forgo partas festett felszer ajto, plehes zarjaval [Fog.; UF II, 122, 125] ✱ *~ záros. 1694:* njilik onnét ... vas sarkas, pántos, plehes Záros, vas ütközös es be vonos ... bellett Ajtó [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.].
2. *~ mesterség* bádogosság; tinichigerie, meseria tinichigiului; Klempnerei. *1829:* pléhes Mester Ember Szabo Ferentz ... sequestrált pléhes Mesterséghez tartozo Mivszereket ... conscribaltuk ... a következendö rendel[a] [Torda; TVLt 378. — [a]Köv. a részl.].
3. *~ mesterember* bádogos; tinichigiu; Klempner. *1829:* pléhes Mester Ember Szabo Ferencz [uo.; i.h.].
II. *fn* bádogosmester; tinichigiu; Klempner. *1730:* A privilegium tokjáért Pléhesnek Hfl 3 Den. 40 [Kv; Szám. 56/XIX. 16]. *1756:* A Kolosvári Pléhesnek Rh. fl. 1 xr. 10 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 87a]. *1861:* halt meg pléhes Lázár György ... leánykája Biri [Dés; RHAk 121]. *1861/1875 k.:* az Egyházi elöljáróság ... kihozatott Kolosvárról egy Kalinka nevü pléhest ... a' pléhmunkára [Szucság K; RAk 102].

pléhesen bádoggal fedve; acoperit cu tablă/tinichea; mit Blech bedeckt. *1662:* Azon torony[a] másikát is ... igen friss épülettel folyosósan, szép csúcsosan, pléhesen megépíttetvén[b], olly harangokat öntetett volt belé hatot [SKr 95. — [a]A fejérvári székesegyházé. [b]I. Rákóczi György].

pléheszköz bádogeszköz; unealtă de tablă; Blechwerkzeug. *1789:* 2 Önténi valo Pléh Eszközök Rf — xr 20 [Mv; ConscrAp. 23].

pléhezés bádogozás, bádoggal való bevonás; acoperire/învelire cu tablă; Beziehen/Überziehen mit Blech. *1593:* Vettunk Viczey Matetol. 27. onos plehet ... f 1 d 89 Azokat chynaltattuk az kis templumon valo harom gombra ... Az

gombok plehezesetol az haromtol Attunk Teolcheres Leorincznek f 5 [Kv; Szám. 5/XX. 124]. *1758:* Egy tonna pléh az nagy haz fedelin lévő csatornák plehezésire valo [Déva; Ks 76. IX. 8]. *1861/1875 k.:* a' pléhezés alá való és állásához kelletö deczkákért ... s egyéb aprolek kötségre ment öszvesen 102 forint [Szucság K; RkAk 102].

pléhező bádogozó; care execută acoperişuri din tablă; Klempner-. **Szk:** ~ *mesterember. 1800:* 7-dik Bizonyság. Markirius András Brassó Városi most itt a' Városon Tornyot Pléhező Mester Ember 50. Esztendős (felel)[a] [Bereck Hsz; HSzjP. — [a]Köv. a vall.].

pléhfedelű bádogfedelű; cu capac de tinichea; mit Blechdeckel. *1773:* Sárga pléj fedelü Tötséres szájü kis bokály [LLt Fasc. 149].

pléh-fertály fertályos bádog-mérőedény; vas de tablă/tinichea de un sfert de cupă (folosit ca măsură de capacitate); blechernes Meßgefäß eines Viertels (Hohlmaß). *1787:* Egy Pléh fértály [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 3].

pléh-fertályos fertályos bádog-mérőedény; vas de tablă/tinichea de un sfert de cupă (folosit ca măsură de capacitate); blechernes Meßgefäß eines Viertels (Hohlmaß). *1782:* Egy plé fertallyas [Nalác H; CsS]. *1794:* A Hegyen Lévö fogadoban ... Pléh, fertalyos egy [Gyalakuta MT; TSb 17]. *1827:* egy pléh fertállyos [Koronka MT; Told. 34].

pléhforma 1. bádogtepsi; tavă de tinichea; Backblech. *1726:* Tortátá(na)k valo pléh formák [Görgény MT; Born. G. VII. 23]. *1849:* Pléh forma kettö tálbo fötnek valo [WassLt].

Szk: *liliomos ~. 1788:* Mandola Tortátának valo Nagy Liliomos pléh forma [Mv; TSb 47].

2. fánk/tésztaszaggató bádogforma; formă de tăiat gogoşi din tablă/tinichea; Krapfenform aus Blech. *1753:* kotzka fánk(na)k valo hat darab pléh forma nro 6 [Mezőzáh TA; Told. 18].

Szk: *piskóta ~. 1761:* Piskota Pléh Forma Nro 10 [Veszszöd NK; JHb XXIII/31. 26] ✱ *tolófánk lövö ~. 1782:* Tojo fánk lövö pléj forma [Szentimre Cs; Hr Inv.].

pléhfűtő bádogkályha; sobă de tablă; Blechofen. *1821:* Asztalos Házban ... vagyon egy ... tégla kementze a végiben lévő hitvány vas pléh füttővel [Koronka MT; Told.]. *1832:* Két elégett vas pléh füttő [Sáromberke MT; TSb 26]. *1851:* Pléh füttő csövekkel 6 fr [HSzj *cső* al.] | Találtatik itt még ... egy konyha asztal ... egy vásott pléh füttő ajtóstol [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

pléh fűtőkemence bádogkályha; sobă de tablă; Blechofen. *1839:* Egy ujj pléh füttö kisded kementze, — csöjével édjütt [Dés; DLt 87/1840].

pléhgallér törzstiszt zubbonyának rendfokozatot jelölő, csillagokkal ellátott gallérja, guler tare la vestonul ofiţerilor superiori; Stabsoffizierskragen. *1852:* Josí ... itt hagya vasárnap 's most Vásárhelyt bűszkeleg pléh gallérjával [Kv; Pk 7].

pléhgomb bádog tetőgomb; glob/bumb de tablă care se aşază (ca ornament) pe acoperişul caselor; Dachknauf aus Blech. *1652:* Ezen ház felet vagyon egy ... Filegoria ... az tetein két pleh gomb [Görgény MT; Törzs]. *1726:* az uj Házon lévö árticsoka formára csinált három pléh gombért á fl: h: 4. d: 80 ... az nemeth Tölcséresnek [Kv; Ks 15. LIII. 4]. *1805:* találtunk ... Két pléhgombat [Szamosfva K; BLt 9].

Szk: *csillagos ~. 1761:* (Az udvarház) fedelének teteje két szegeletein csillagos pléh gombok vagjnak [Szászveszszöd NK; JHbK LXVIII/1. 201]. *1788:* Ház teteire valo tsíllagos pléh gomb égy [Mv; TSb 47].

pléh-gyertyatartó bádog gyertyatartó; sfeşnic de tinichea/tablă; Blechleuchter. *1796:* Egy Pléh Gyertya tartóért ... xr. 21 [Kosesd H; Ks 78. XVII. 15]. *1821:* Kávé szín platirozott pleh Gyertyatarto [Backamadaras MT; CsS].

Szk: *komisz ~. 1820:* Egy komiz pléh Gyertya tarto és egy Koppanto [EMLt].

pléhhold (háztetőre helyezett) bádoghold; lună de tablă (care se aşază ca ornament pe acoperişul caselor); Blechmond auf dem Dach (als Ornament). *1679:* Masodik rendbeli Házak ... sindelyezese jó ... Ezek felet Pleh vitorla nro 2 Pleh hold nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 13].

pléh-iskatulya, pléh-skatulya bádogdoboz; cutie de tablă/tinichea; Blechbüchse, Blechdose. *1764:* Egy Pleh Iskotuja [Pókafva AF; Kath.]. *1782:* Kavénak valo ple iskatulja [Nalác H; CsS]. *1789:* Theriaca Veneta 1 Kötés Rf 2 Xr ... Detto pléh Skatulyákb(an) 8. darab Rf 2 xr 24 [Mv; ConscrAp. 65].

Szk: *borsoló ~. 1773:* Egy uti gömbölyü borsoló Pléh Iskatulya, benne lévő hat kerek Iskatulyácskákkal [Lele Sz; EMLt Marsinai Pap lev.]. *1788:* Gömböjeg hoszszuko pléh borsolo iskátulya [Mv; TSb 47] ✱ *borsos ~. 1799:* Egy pléh borsos skatulya [M.igen AF; DobLev. IV/795] ✱ *fűszerszámos ~. 1773:* Fűszerszámos Pléh skatullya [Jobbágyfva MT/Nsz; BálLt 71]. *1797:* Fü szerszámos pléh Iskatullya egy [M.igen AF; DobLev. IV/777. 7]. *1811:* egy fuszerszámos pleh iskatullya [Mv; LLt]. *1821:* Feketén platirozott Füszerszámas pleh két kis Iskatoja [Backamadaras MT; CsS] ✱ *kávés ~. 1792:* Pléh kávés Iskutullya [TL Conscr.].

pléhkalán, pléhkanál bádogkanál; lingură de tinichea; Blechlöffel. *1765:* Pléh Kalány Nro 8 [Kóród KK; Ks 19. I. 6]. *1787:* Egy On Kalán, s 2. pléh kalán [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 3]. *1812:* Egy Pléh Kalány [M.gyerőmonostor K; KCs 11]. *1851:* Egy pléh Kanál [Dés; DLt az 1852. évi adatok közt].

Szk: *gombafánkot készítő ~. 1849:* Egy Gomba fánkot készitö pléh kalán [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléh kalántartó bádog kanáltartó; cutie de tablă/tinichea în care se ţin lingurile; Löffelbrett aus Blech. *1677:* Egy pléh kalán tarto öt kalánokkal v(a)l(e)t f.—//12 [Kv; RDL I. 155b].

pléhkártus, pléhkártya bádogkanna; cană de tablă; Blechkanne. **Szk:** *(vetemény)öntöző ~. 1780:* Öntöző pléh kártus [Bethlen SzD; BK]. *1804:* Pléh vetemény öntözö Kártya nro 1 [Tresztia H; Ks 108]. *1837:* Egy öntöző pléh kártya Egy pur puris edény [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

pléhkasztrol bádoglábos; castron de tinichea; Kochtopf aus Blech. *1841:* Egy pléh Kastrol [Kv; SL].

pléhkemence bádogkályha; sobă de tablă; Blechofen. *1841:* A' Vendég házban ... egy rosz pléh kementze [Egeres K; Ks 89].

pléhkeresztes bádogkereszttel díszített; cu cruce de tinichea (ca ornament); mit Blechkreuz (als Ornament). *1822:* pléh keresztes 'Sendely fedél alatt lévö kisdég Harang [Mocs K; HG Conscr. 17].

pléh-kredencia bádogtálca; tavă de tinichea/tablă; Blechtablett. *1743:* Fintsia ala valo Pleh Credentia egy [Marossztkirály AF; Told. 19]. *1744:* Rosdas Pleh kredentia [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

pléhkupa bádogkupa; cupă de tinichea/tablă; Blechbecher, Blechpokal. *1787:* Egy ép Pléh Kupa Dr. 40 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 3]. *1788:* Pléj kupa 1 [Somogyom, KK; Told. 44a]. *1789:* Egy pléh Kupa Rf — xr 5 [Mv; ConscrAp. 24]. *1793:* Egy plé kupa és plé tötsér [Faragó K; Told. 19]. *1818:* Egy pléh kupa, két fél kupa két fertályos [Szárhegy Cs; LLt].
Szk: *tintamérő ~. 1789:* egy Tenta mérö rosz pléh Kupa, és egy Fertallyos Rf — xr 3 [Mv; ConscrAp. 20].

pléhláda bádogtepsi; tavă de tinichea; Backblech. *1753:* Piskot kenyér tsinaló pleh Láda N 1 [Marossztkirály AF; Told. 18].

pléhlámpás bádoglámpa; lanternă/felinar de tinichea; Blechlaterne. *1760:* Egy pléj lámpás [Mv; TGsz]. *1788:* Egy rosz jukatos pléh Lámpás [Mv; TSb 47]. *1801:* édgy pléh Kisded Lámpás [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 3]. *1837:* Egy rosz aviticalis pléh lámpás [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

pléhler tűzhely bádogsütője; tobă de tablă/tinichea, cuptorul maşinii de gătit; Bratröhre aus Blech. *1869:* égy, 5 öntött plattból álló vas ajtos kemencze, égy pléh rerh(!) vas ajtoval [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléhlopó bádog borlopó; trăgulă/sifon de tablă pentru tras vinul din butoi; Weinheber aus Blech. *1761:* Pleh Lopo Nro 1 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 26]. *1832:* Üveg lopo kettö, és plèh lopo-is kettö — egyike avatég [Sáromberke MT; TSb 26]. *1842:* Két pléh lopo [Csekelaka AF; KCsl 3]. *1849:* Két pléh lopok [Dés; DLt] | Pléh lopo 1 [WassLt].
Szk: *borkostoló ~. 1733:* Két bor Kostolo pléh lopo, edgyik rosz [Marossztkirály AF; Told. 2] ✱ *borszívó ~. 1787:* Egy bor szivo Pléh Lopo Dr. 21 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 8].

pléhmécselő bádogmécs; opaiţ de tablă; Unschlittlampe/Funzel aus Blech. *1788:* Hat pléh mécselö [Mv; TSb 47].

pléhmerengető bádog meritőedény; căuş de tablă; Blechschöpfer. *1788:* Viaszsz fejérítéshez valo nagy jukatos pléh Tekenö, és hozzá valo nagy pléh töltséres merengetö [Mv; TSb 47].

pléhmunka bádogosmunka; lucrări de tinichigerie; Klempnerarbeit. *1861/1875 k.:* az Egyházi elöljáróság ... kihozatott Kolosvárról egy Kalinka nevü pléhest ... a' pléhmunkára [Szucság K; RAk 102].

pléhműves bádogos; tinichigiu; Klempner. *1863/1875 k.:* Bartha Mihály és Müller József pléh müvesek [Szucság K; RAk 103].

pléhnyárs bádognyárs; frigare de tablă; Blechspieß. *1788:* Kávé pergelö pléh nyársával [Mv; TSb 47].

pléhnyelű bádognyelű; cu mîner de tablă/tinichea; mit Blechstiel. *1797:* Licitáltattak ... Egy pár pléh nyelü kés Dr. 18 [DobLev. IV/775. 3].

pléhnyírő olló bádogvágó olló; foarfece de tăiat tablă; zum Blechschneiden gebrauchte Schere *1741:* Egy Pléh nyirö ollö [Kv; TL 90 lak. szerszám].

pléhpalack bádogpalack; ploscă de tablă; Blechflasche/buddel. *1588:* Egy Eoregh zwrkos pleh palazk [Kv; KvLt Inv. I/2. 19]. *1596:* Biro vram ... az melj pleh palazkba az mesert fel kwlte Vrunknak, mint hogj oda vezet, adot erette f — d 60 [Kv; Szám. 6/XXIX. 101 Bachi Tamas sp kezével]. *1627:* ket ple palaczk roszak f — d. 12 [Kv; RDL I. 134]. *1629:* Egy hituan pleh palaszk tt .f. — d. 6 [Kv; i.h. 132].
Szk: *szíjas ~. 1647:* Egy szias pleh palaczk [M.királyfva KK; BK 48/16].

pléhpalackocska bádogpalackocska; ploscuţă de tablă; Blechfläschchen. *1816:* Egy Pléh, Szük száju palatzkotska [Csíksztmárton MT; UnVJk 150].

pléhpáncél bádog mellvért; cuirasă de tablă; Brustharnisch aus Blech. *1759:* szállittasson el ... Egy tzifra köves ezüstözott pléh Pantzélt derékra valot [Sárd AF; TSb 51].

pléhpénz (értéktelen) bádog aprópénz; monedă de tinichea (fără valoare); (wertlose) Blechmünze. *1706:* Az Ármáda bé jövetele alkalmatosságával, mint hogj itt réz pénznél egjéb nem volt, Generalis Erbeville eö Excellentiája, valami rosz pléh pénzt parancsolt hogj el vegjünk ä városon [Kv; KvLt I/193 Kv panasza a gub-hoz].

pléhpikszis bádogszelence; cutie/cutiuţă de tablă/tinichea; Blechbüchse. *1789:* Egy pléh pixisbe Oleum Philosophor(um) 13 Libr. Rf 9 xr. 45 [Mv; ConscrAp. 7].
Szk: *borsoló ~. 1805:* Egy Pleh Borsolo Pixis [A.jára TA; BLt 9] ✱ *suvikszos ~. 1830:* Egy suvikszos pléh Piksis [DLt 499 nyomt. kl].

pléh-porozó bádog-porozó; prăfuitor de tablă; Bestäuber aus Blech. *1836:* Egy üveg Kalamáris plé porozojával [Kv; Pk 3].

pléh-reszelő bádog-reszelő; pilă de tablă; Blechfeile. *1787:* Egy hitvány pléh Reszelő Dr 8 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 7]. *1849:* Egy rongyos pléh reszelő [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléh-serbli bádog éjjeliedény; oală de noapte din tablă; Nachttopf aus Blech. *1845:* Egy gyalog árnyékszék pléh serblível [Doboka; Mk].

pléh-spricc bádog kolbásztöltő eszköz; tub/puşcă de cîrnaţi, cîrnăţar de tablă; Wurtspritze aus Blech. *1820:* Egy kolbász töltő Pléh Spritz [Mv; MvLev.]. *1835:* Egy Pléh Spréttz kolbász töltö [Mv; i.h.].

pléh-szivárvány bor kiszívására szolgáló bádogeszköz; trăgulă/sifon de tablă pentru tras vin dintr-un recipient; Weinheber aus Blech. *1685 e.:* az Sido Uczában ... az más boltban ... Pleh Szivárvány Nro 1 [Gyf; MvRKLev. Urb. 22]. *1744:* Pléh szivárván fóltos [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. *1758:* Pleh szivárvány nro 1 [Déva; Ks 76. IX. 8]. *1815:* el Tőrőtt pléj Szivárvány [Nyárádsztbenedek MT; Told. 19]. *1832:* Üveg lopo kettö ... Egy jó pléh szivárvány [Sáromberke MT; TSb 26]. *1835:* Az Udvarház allati Pintzében ... Egy jo pléh Szivárvány [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. *1850:* egy nagy darab pléh szivárvány betsár 5 ft [Algyógy H; Born. F. Ii].
Szk: *borszívó ~. 1799:* Egy Bor Szivo Pléh Szivárvány [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

pléhszűrő bádogszűrő; strecurătoare de tablă; Blechsieb. *1792:* Pleh Szürü [TL Conscr.]. *1824:* Egy pleh szürö [Dés; DLt az 1826. évi iratok közt]. *1849:* Egy pléh szűrőnek oltska vas rámája [Somkerék SzD; Ks 73/55]. *1849 k.:* Pléh szűrő — orda-szedő és Torma reszelo 2 ft [DobLev. V/1280]. *1850:* ple szűrő 1 [Vargyas U; CsS].
Szk: *lyukatos ~. 1788:* Egy jukatos pléh szürő [Mv; TSb 47].

pléhtábla bádogtál/tálca; tavă de tinichea; Blechplatte. *1852:* Uj szalad szárazto kilentz pléh táblával [Görgénysztimre MT; Born. F. VIIIb].

pléhtál bádogtál; tavă de tinichea; Blechtablett. *1801:* edgy nagy pléh tál [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 3]. *1849:* égy fagylalthoz valo pléh tál [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléhtálca bádogtálca; tavă de tinichea; Blechtablett. *1801:* edgy pléh tátza feketénn zamántzozva [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 3]. *1819:* egy feketén lagérozot pléh Tátza [Kv; Pk 3]. *1823:* Avatag pleh Tátza [Nsz; DobLev. V/1080. 6a]. *1829:* Egy rongyos lagirozott pleh Tattza [Kv; Pk 6]. *1836:* Egy fekete lagirozott plé tátza [Kv; Pk 3]. *1849:* Egy meg avultt Pléh tátza [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléhtányér 1. bádogtányér; farfurie de tinichea; Blechteller. *1722 k.:* vagyon es (!) kis arany füstös meg bomlott Pleh Tannyer [Beresztelke MT; GörgjJk 80]. *1761:* Vásott rozsdás Pléh Tángyér Nro 13 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 26].
2. bádog mérlegserpenyő; taler de tablă/tinichea; Waagschale aus Blech. *1849:* Egy fontolo mérték pléh tángyérokkal, oltska vas rudjával [Somkerék SzD; Ks 73/55].

pléhtányérocska bádogtányérka; farfurioară de tinichea; Blechtellerchen. *1788:* Konfect alá valo ezüstös pléh Tángyérotskák Tíz [Mv; TSb 47].

pléhtáska bádogdoboz; cutie de tablă/tinichea; Blechdose. *1589:* Egy pleh taskaba kyleomb kileomb fele lewelek [Kv; KvLt Vegyes I/2. 64].

pléhtekenő bádogtekenő; covată/albie de tablă/tinichea; Blechtrog. *1788:* Viaszsz fejérítéshez valo nagy jukatos pléh Tekenö [Mv; TSb 47].

pléhtölcsér bádogtölcsér; pîlnie de tablă/tinichea; Blechtrichter. *1589:* Egy pleh theolcher [Kv; KvLt Vegyes I/2. 69]. *1761:* Pléh Tölcsér Nro 1 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 26]. *1773:* Egy Pléh Tötsér [Szentdemeter U; LLt Fasc. 153]. *1789:* 2 Nagy és 2. kisded pléh Töltsér Rf — xr 40 [Mv; ConscrAp. 23]. *1793:* Egy plé kupa és plé tötsér [Faragó K; Told. 19]. *1813:* Pléh tötsér egy jo s két rosz 3 [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.]. *1830:* Egy Pléh Töltsér Nro 1 [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748].

pléhtölcsérecske bádogtölcsérecske; pîlnişoară de tablă/tinichea; Blechtrichterlein. *1804:* Egy Pléh Töltséretske [Hoszszútelke AF; Kath.].

pléhvágó olló bádogvágó olló; foarfece de tăiat tablă; Schere zum Blechschneiden. *1829:* Egy nagy pléh vágo allo 1 Rf[a] [Torda; TVLt 378. — [a]Bádogos-szerszámok között].

pléhvándli bádogedény; vas de tablă/tinichea; Blechgeschirr. *1782:* Tiz plé vandli [Nalác H; CsS]. *1788:* Külömb külömb féle pléh vándli [Mv; TSb 47].

pléhvitorla bádog szélkakas; giruetă de tablă/tinichea; Wetterhahn aus Blech. *1652:* ezen külső Tárhazba(n) vagyo(n) ... öt hitvan ablak ráma, s harom pleh vitorla [Görgény MT; Törzs]. *1656:* Ezen filagoria tetejen egi pleh vitorla [Fog.; UF II, 141]. *1679:* Harang láb avagi orás Tornyocska ... ora mutato Tablas, az fele jo sindelyes, Tetejen badogos gomb no 1. Pleh vitorlais 1. Vagyon ezen | Masodik rendbeli Házak ... sindelyezese jó. A két végén valo gombja ... Ezek felet Pleh vitorla nro 2 [Uszdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 7, 13]. *1825:* (Az udvarház) fedele ... tetejenn mind két vegein nyikorko (!) Pléh vitorlák vagjnak [Szárazpatak Hsz; SzentkZs Conscr. 329].

pléhvitorlás szélkakasos; cu giruetă de tablă/tinichea; mit Wetterhahn aus Blech. *1788:* Kémény teteibe valo nagy vas pléh vitorlás [Mv; TSb 47].

pléhzár bádogzár; zăvor de tablă/tinichea; Blechschloß. *1632:* Az gabonas ház felöl ualo elseö jstallon uagion egy parazt bellet ayto vas pantiaual sarkaiual, egi rosz pleh zár raita be uonoiaual edgiwt [Fog.; UF I, 141].

pléhzáros bádogzáras; cu zăvor de tablă/tinichea; mit Blechschloß. *1656:* az koniha hazbol nilik job kezre az pitvarra vas sarkon panton forgo felszer pleh zaros vas kilinczes ütközös vas be vonos forditos kolczos ajto [Fog.; UF II, 151].

pleketura olyan juh, amelyet bárány nélkül fejnek; plecătoare; Schaf, dem das Lamm weggenommen worden ist und das man melkt. *1676:* Eöreg Fejös juh nrö 106 Ezek

közöt vagyon plekatura kik(ne)k baranyok ninczen nrö 7 [Szúv; UtI]. *1684:* Dézmáltam meg az juhokat. Jutott két bárányos juhom, két plicatorám, három szterpem, egy kos, egy kecske [Torda; SzZs 253]. *1687:* 17. Pléketurák után percipiált ... Tömlö Turot nro. 5 [Bucsum F; MvRKLev.].

pleketura-juh olyan juh, amelyet bárány nélkül fejnek; plecătoare; Schaf, dem das Lamm weggenommen worden ist und das man melkt. *1676:* Feiös Juh vagyon nro. 215. Plekatora Juh, nro. 35 [UtI] | Juhok száma ... Pleketura fejös juh ... no. 41 [Fog.; UF II, 742]. *1684:* Örög Pleketura fejös Juh nrö 53 [Radnót KK; UtI]. *1688:* Fejös es Pleketura Juhok 34 [Vh; UtI]. *1689:* Percipiált a bíro megh nyuzatott, döggel meg holt Juh, berbecs borek, item Pleketora juhok hasi böreit ez szerint [Bucsum F; MvRKLev.]. *1733:* Fejer Plyikatora Juh 12 Fékete Plyikatora Juh 4 | Fekete Plyékatóra Júh 4 [Told. 55].

pleketura kecske olyan kecske, amelyet gida nélkül fejnek; capră care a rămas fără ied şi dă lapte; Ziege, der das Kitz weggenommen worden ist und die man melkt. *1672:* Pleketura kecske nro 1 [Alvinc AF; UtI].

plektáltat megbüntettet; a dispune să fie pedepsit; bestrafen lassen. *1639:* Megis Fűzesen lako Nagi Janosne Leaniat Ersebetet bocziattia az Eccl(es)ia hitőtlen ferienek keresesere suis modis, es az hol fel talalhattia plectaltassa, alioquin Divortioma az Eccl(es)iatól nem lezen [SzJk 46].

plenger l. pellengér

plenipotencia 1. teljhatalom; putere deplină, plenipotenţă; Plenipotenz, Vollmacht. *1650:* Akar mi vton es modon el idegenedet es el zallittot, szeöktetet, es szeökeöt Jobbagîtis, Czakani Geörgi(ne)k Kendi Janos Vram reducalhasson, reducalvan az plenipotentia virtussaual fele legien Kendi Janos Vrame es ket Agh maradekie [Kelementelke MT; Ks 19/IV. 4]. *1665:* Nem kételkedünk mi abban, hogy ... Rottal uram ő kegyelme ... ő felsége előtt törekedni el nem mulatja; de mostan az plenipotentia mellett csinálhat ő kegyelme útat arra, hogy masok instantiájára ne könnyen vettessék meg az ő kegyelme törekedése [TML III, 703–4 a fej. Teleki Mihályhoz]. *1670:* az ötven forintrolis Plenipotentiajok szerent contrahaltak azon B. Plenipotentiariusok [Kv; TanJk II/1. 722]. *1675:* Tudom, Keczerék s mások is Küvárban eljünek, azoknak kelletett-é jelentenem a dolgot és mondanom nekik, küldjék követeket plenipotentiával ? [TML VII, 18 Teleki Mihály a fej-hez]. *1704:* a kurucok egy kuriért küldöttenek fel[a] plenipotentiával [WIN I, 315. — [a]Bécsbe].

Szk: *~t ad. 1674:* Mindezeket Kegyelmedre bízzuk s mindenben plenipotentiát adtunk Kegyelmednek [TML VI, 586 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. *1797:* Mű Torotzkai Communitas Czupar Mihállynak ... Bosla Ferentznek ... regi Szabadtságunk (:Privilegiumunk:) ki keresésére ... adtunk telyes hatalmat (:Plenipotentiat:) hogy azzal élhessenek ... a mű képünkben [Torockó; TLev. 5/13] ✱ *~t vállal. 1804:* Mástol hallottam hogy Széki István Uram az egyik Instansnak hogy részit ki keresse a Provocatusoktol abba plenipotentiat vállalt, s minthogy keresiis [Szenterzsébet U; Borb. II Agilis Török János üdösbik (73) vall.] ✱ *egész ~. 1664:* Kegyelmed legyen ... ezekben az nagy dolgokban egész plenipotentiával bocsáttatott személy Rottal uramhoz [TML III, 287 Stepan Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1710:* a jámbor császárt arra vette vala[a], hogy egész plenipotentiája legyen Magyarországban s Erdélyben [CsH 207. — [a]Caraffa]. *1731:* eő Nagokat s eő kegyelmeket egész Plénipotentiával authorálván az iránt [Fejér m.; JHb XXIX. 13] ✱ *generális ~. XVIII. sz. v.:* legottan ex concluso bé irtunk: (:mint hogy különben, Generalis Plenipotentiam nem levén, velem a' dolgot meg kötni magok részekről bátorságosnak lenni nem tartotta:) Fejérvárra a' Káptalanba 2 Káptalan urak után 's azonban mű reggel a' Tractatushoz hozzá fogtunk [GyL. N. Solymosi Kontz József lev.] ✱ *teljes ~. 1664:* Kegyelmed levelét Sztepán Ferencz uram megadá, melybül értém, az nemes ország, az mi kegyelmes urunk mostan miért küldte ki Kegyelmedet teljes plenipotentiával császár ő felsége plenipotentiariussához, méltóságos Rottal uramhoz ő nagyságához [TML III, 290–1 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz].

2. (írásbeli) meghatalmazás; împuternicire (scrisă); (schriftliche) Bevollmächtigung. *1673:* Tudodé hogy ki authoralta Cassai Peter Ur(amo)t hogy penzt végyen fel az Aszszonytul Kőrösi és micsoda level vagy Plenipotentia mellett vette fel eo kglme a penzt ? [Kük.; Ks 90 vk]. *1675:* hogy az itilö mester Sofalvan volt Folthi Kato es Pannus Plenipotentiajokert es Revisionalisokert fizettem 124 penszt [Beszt.; Törzs]. *1707:* meg irtam vala Vás Sándor Uramnak hogy ... az plenipotentiat ennekem külgye be [Kv; Ks 83 Szepesi János lev.]. *1742:* azon Contractust En a' Fejér Vári Captalanban retractaltam, recautaltam, és revocaltam, s a' mellett az Uram ö Kglme Plenipotentiájátis annihilaltam [JHb XXXV/32]. *1758:* Két plenipotentiajért Rf. 1 xr. 42 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 178a]. *1776:* Kolosuári Daniel ... affidalta Szász Pált, hogy ki küldi a' Plenipotentiát, kiis küldötte azután [M.köblös SzD; RLt O. 1. 7].

Szk: *hiteles ~. 1742/1792:* Etzken János Uram bé jövén az Atyafiakhoz édes Szülö Annyától Hadnagy Kata Aszszonytol és ugyan Testvér édes Báttyától Etzken Beniamin Uramtol hiteles Plenipotentiat hozván ... hogy ökegyelme minden Bonumokot ... el adhassa, a' peres Atyafiakkal meg-békelhessék [Albis Hsz; BLev. Transs. 38].

plenipotencia-adás meghatalmazás-adás; împuternicire; Bevollmächtigung. *1797:* Melly Plenipotentia adásunknak nagyobb erösségére és tökélletesitésére a' mü régi Eleinkröl ránk maradt, és Emberi emlékezetett fellyül mult üdöktöl fogva meg volt Szokott petsétünkel ezen Levelünket roborallyuk ... fel választott kedves Atyánkfiainak, ki adgyuk [Torockó; TLev. 5/13].

plenipotenciál meghatalmazást ad, felhatalmaz; a împuternici; bevollmächtigen. *1712:* Homorod szent Mártoni üdösbik Biró Samuel Uramnak vólna szándéka ... Nagylakon lévö alkalmatosságá(na)k terjesztésére; azért mü elöttünk emlittet Bároczi Christina kéré az Urát ... hogy menne által Biro Samuel Uramhoz Nagylakra, és szerzene ... bizonyos számu pénzt ö kglmétöl, Plenipotentiálván, és elégségessé tévén az Urat mü elöttünk ö kglme keze bé adásával azon Biro Samuel Urammal való vásárlásra [Hari AF; DobLev. I/75]. *1807:* Mi azon B. Inczédi György és Josintzi Sándor urakkal lett Szilasi Urnak edgyezésére nem állhatunk mert én s Ngtok nem Plenipotentiáltuk volt[a] [Karácsonfva MT; Incz. XII. 6a. — [a]Ti. az árenda-ügylet megkötésére]. *1817:* Az Öreg Báro Ur eö Exja ... Bétsbe me-

netelekor plenipotentialta Mlgs L. Báro Josika Antal Urat [Görgény MT; Born. G. XVIII. 5 Bajko János (60) lovászmester vall.]. *1832:* a Tekttes Urat plenipotentialom a Possessorátussal egyezésre menni [uo.; i.h. XVb].

plenipotenciálandó meg/felhatalmazandó; care urmează să fie împuternicit; zu bevollmächtigend. *1771:* A Mlgs Groff Aszszony eő Excellentiájának e' végre plenipotentiálandó Emberét, késérjék be, az Udvarba [Nsz; Ks 111 Vegyes ir.].

plenipotenciális meghatalmazási irat; act/document de împuternicire; Bevollmächtigungsschrift. *1593:* Zechi Jstuan vallia: Nem emlekezem arra volte plenipotentialis Gasbeknel, vagi nem volt hogi Nimetwl ne(m) tudok [Kv; TJk V/1. 349].

plenipotenciális levél meghatalmazási irat; act/document de împuternicire; Bevollmächtigungsschrift. *1593:* Budai Tamas vram vallia ... Tudom hogi 1588 esztendeoben, az en birosagomba kezdetek az per Aizler keozeot es zep Janos keozeot, ez adossagh feleol .. annak vtanna 1589 eztendeoben jeoue el az Adam Eizler zolgaia Gaspek (!) es az plenipotentialis leuelre itilik megh neki az adossagot hogi megh aggia [Kv; TJk V/1. 349]. *1675:* E Plenipotentialis level ... mind kls Urnak eő Naga mind az Nemes ország elött meg állvá(n), legitimaltatott [Kv; TJk XII/1. 107]. *1734:* Exhibealtatik egy Plenipotentialis level a M. A ur neve es petsettje alatt, mellyet de loco credibili kellet volna legitime extrahalni, azert ez nem acceptaltathatik [Torda; TJkT I. 33]. — L. még KemÖn. 298.

plenipotenciáltatik meghatalmaztatik; a fi împuternicit; bevollmächtigt werden. *1712:* (A birtokot) Nagj Enyedi Borbereki Daniel Uram ... magának eo kglmétől[a] appropiálta, söt minek elötte appropiálta volnais, ő kglmétől plenipotentialtatott volt el adására [Batizháza AF; DobLev. I/74. — [a]Enyedi Sárközi Istvántól]. *1814:* (A) perelhetésre általunk, sem szűleinktől ... nemís plenipotentialtatott Betze Lászlo Uram; azért az ő kötése ... minket nem is kötelezhet [Dés; Borb. I].

plenipotenciária meghatalmazott nő; femeie împuternicită; bevollmächtigte Frau. *1737:* Bertalan Maria Asz: vallya Plenipotentiariajanak Kalmár Josef ellen valo Causajaban edes Anyat Mojjszin Sara Aszonyt [Torda; TJkT I. 131]. *1739:* (A) Relicta Certificatoriájáb(an) se Plenipotenciarián(a)k, se Curatrixnak; se Tutrixnak magát nem denominállya [Dés; Jk 316b].

plenipotenciárius (teljes jogú) meghatalmazott személy; persoană împuternicită, împuternicit; bevollmächtigte Person, Bevollmächtigte(r). *1595:* Farkas Pramer, Cassan lakozo vallia ... Nem tudom bizonnial ha telliessegel plenipotentiariussa volte Jacob Gasbek Adam Eizlernek, de ... eo magais azt mondotta, hogi eotet Adam Eizler bochatta ide az eo dolgainak gondia viselesere [Kv; TJk V/1. 343]. *1647:* Nyerges Istua(n) ennek elötte az peres szöleő dolgabol juridice prosequalta Kolosi Annat plenipotentiariussa volt Kolosi Georgy [Kv; TJk VIII/4. 167]. *1712:* Hariban lako Boër Samuel Uram, ugj mint feleségének Bároczi Christina Aszszonynak ez alább megh irandó dologban Plenipotentiariussa ... jelenté ... hogj ... marhájokbol annyira ki fogjtanak volna, hogj tellyességesen minden oeconomiájokbol el szakadának, ha marhát nem szerezhetnének [Hari AF; DobLev. I/76]. *1734:* Az Mlgs A ur eő Nga levatajaban irattja magát Plenipotentiariusnak [Torda; TJkT I. 33]. *1801:* ezen ujj Contractusnak párját ki vitte az Plenipotentiariussa, hogy az Principalisnéjával subscribáltassa [Kóród KK; Ks 68. 49. 41 gr. Kornis Gáspár nyil.]. *1817:* a Felperes ès Ingerens aszszonyéknak Plenipotentiariussak által meg tétetett irásbeli protestatiojak ut mutatása szerént a szurduki és n. Oklosi portiok Conscriptioja az osztálynak láttatvánn, e végre fel vétetnek a fennebb meg nevezett szurduki Commetaneusok mellé ... [a]nevezetü Commetaneusok [Torda; DobLev. IV/913. — [a]Köv. a tanúk fels.].

Szk: *~ának (be)vall. 1698:* Kolosvári Kapa György Szűr csapo Plenipotentiariussa(na)k vallá Deesi Ungvari Ferencz Uramat Deesi Szabo Albert ellen [Dés; Jk 267a]. *1735:* T. Nzts Váradi Pásztai György ur vallya Plenipotentiariussanak Tordai Balla Marton Vramat az uj Tordai Fundussa iránt emergalhato mindennemü causaiban [Torda; TJkT I. 83]. *1763:* ő kglmet Plenipotentiariusunknak be vallottuk [Koronka MT; Told. 33/27]. *1804:* Széki István Urtol hallotam beszélleni hogy az Instans Gál Péterne ő kglmét plenipotentiariussanak vallotta, hogy a provocatus Moses fiaktol ha az Joszagot ki keresi felit ő kglmenek adgya [Szenterzsébet U; Borb. II Udősb Szakács Josef (68) vall.] ✱ *~ának konstituál. 1733:* Nms Tordai Biro Pal ur(am) Constituallya Plenipotentiariussanak Ns Tordai István vrt bizonyos adosságinak meg vetelében [Torda; TJkT I. 20]. *1734:* Lócsei Jánosné Demeter Ersok és Pál Istvánné Ungvari Borbara Kolosvariak Constituallyak Plenipotentiariussok(na)k Szivacs Marton ur(a)t mostan detentiob(an) levő Város Majornejanal levő adossagok(na)k meg vetelere [uo.; i.h. 45] ✱ *~t konstituál. 1806:* El kelletvén mennünk plenipotentiariust kelletett constituálnunk annak fizettünk Hf 5 [Szu; UszLt ComGub. 1753u] ✱ *bevallott ~. 1798:* mint bé vallott plenipotentiariusomat facultalom is különősön ezen dolgamnak el igazittására annak modja szerint hiteles irást is kell kèszitteni rolla [Mv; DLev. 2 XIXA] ✱ *deputált ~. 1728:* Az Deputalt Plenipotentiariussi ã Familiának ... pro 7ma Febr Szebenben legje(ne)k ã levelek hányására és à Conferentiara, mint hogy ... pro 12ma February a' productionak bé kellett állani [Déva; JHb XLII] ✱ *igaz ~. 1801:* az özvegy Zsidonem igaz Plenipotenciáriusát hozzám küldvén, azzal más contractusra léptem [Kóród KK; Ks 68. 49. 41 gr. Kornis Gáspár lev.] ✱ *konstituált/konstitutus ~. 1725:* En Also Veniczei Sztojka Janos, az egèsz Fogarasföldi Bóérsagnak Constitutus Plenipotentiariussa ... Alkuttam meg az egèsz Fogaras földi Bóérság képpében Hartzai János Déák Uramat az égesz fogarasföldi Boérságnak mindennémü Causaiban ... Procuratornak [SLt AT. 1]. *1737:* az Inctának az elsöbb Szedriánnis volt Constituált Plenipotentiariussa [Dés; Jk 252a] ✱ *legitimus ~. 1736:* Mihalcz Peter Uram ... hűtős Felesegenek Abaffi Sofia aszszony(na)k legitimus Plenipotentiariussaval agitaltatott, azon Appellatoriu(m) Praeceptorium Mandatum(na)k continentiaja szerent mindenekben procedalnank [Székelykocsárd TA; Borb. I] ✱ *törvényes ~. 1803:* az osztálybéli nehézségeknek annál jobb moddal lehető el háritásokra nézve a follyo Holnap 22ik napjára, vagy szemellyesen, vagy eléggé Instrualt Törvényes Plenipotentiariussa által ide okvetetlen meg jelenni ne terheltessék [Mv; JHb XLVI/6 Cserei Farkas kezével]. *1804:* instálom alázatoson Natságodat ... Méltoztassék

Nsgad Maga Törvényes Plenipotentiariussat ... utnak inditani [Kv; Ks 94 Vegyes ir.].

plenipotenciáriusság teljhatalmú megbízottság; calitatea de a fi împuternicit; Bevollmächtigtheit. *1734:* Unokaja Plenipotentiariussaga alatt [Dés; Jk]. *1764:* szükségem sem igen let volna ebben a Caussában az ő Plenipotentiariussagara, mert mig masok ellen folyt a Caussa, addig ő semmit sem ágált [Középlak K; BfR]. *1774:* Tit. Balla Mihály Ur(amna)k pedig a' Plenipotentiariuságért semmi fizetését nem tudgyuk, nemis halottuk [Mocs K; KS Conscr. 26].
Szk: *~ot deponál. 1761:* Jol lehet ... éngemet ... Plenipotentiariussok(na)k Constitualtanak vala, de én azonn plenipotentianak nem sufficialhatok betegeskedésem, s egjéb bizonyos Ratioimra nézve is, azért ezenn Irásom által solemniter azonn Plenipotentiariusságot deponalom [Torda; TJkT V. 32] ✱ *~ot vállal. 1804:* Hát Széki István Ur igazé, hogy az Instansoknak a provocatusoknál találtato Jussokot Contractus mellet meg vásárolta, 's plenipotentiariusságot vállalt a provocatusok ellen azon perben [Szenterzsébet U; Borb. II].

plenipotenciáz meghatalmaz; a împuternici; bevollmächtigen. *1807:* méltoztassék engemet plenipotentiázni, és ... én azonnal ... a Plenipotentiában ki fejezendö hatalmamnál fogva, meg mutatom, hogy a Mlgs Báro Uris Kedves Testvérével edgyütt nem sokára ususban fognak jönni a Praedium hasznában | a Mlgs Báro Ur valakit plenipotentziázzon, mert az én gondolatom oda jár, hogy én egy Divisiot Sollicitállyak [Kv; Incz. XII. 3–4 br. Josinczi József lev.].

plenipotenciáztatott teljhatalommal felruházott; care este împuternicit; bevollmächtigt. *1784:* Enis ... Zetelaki Király Biro Tornai Mihálly Eskütteimmel ... mint az egész Zetelaka falvátol erre az accordára plenipotentiaztatott szemellyek ... kötelezzük ... magunkat arra hogy ezen tul az hetven öt ökörröl ... adozunk [Zetelaka U; UszLt XII. 89]. — L. még SzO VII, 120.

plenipotens I. *mn* teljhatalommal felruházott; care este împuternicit; bevollmächtigt. *1614:* Az mi marha penig meg maradt volt, ez plenipotens kett hütös polgarral jöuen hazamhoz, mindeneket Inuentaltatanak enis cedaltam [Kv; RDL I. 8].
Szk: *~ mandatárius* teljhatalmú megbízott. *1614/1616:* Az mi Gaspar Deak es Thar Andras dolgokat illeti ... ezek engem nem citaltanak magok kepekben, hanem czak azok kepekben az kiknek ök plenipotens mandatariussok, és azt mondom si Juris, hogy in hac parte condescendal Actioiok [Kv; RDL I. 100].
II. *fn* teljhatalmú megbízott; împuternicit; Bevollmächtigte(r). *1672:* Irok holnapután öcsém uramnak[a], ki az napának plenipotense; mihelyt válaszom jö, Kegyelmednek is irok [TML VI, 64 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz. — [a]Bethlen Pálnak].

plés kopár hely; pleş, loc pleşuv/lipsit de vegetaţie; kahler/öder/wüster Ort. **Hn.** *1435/XVIII. sz. v.:* montem Mezitelen hegy alio nomine Plés vocatum [Pusztasztkirály TA; EMLt].

plesuga kopár hely; loc pleşuv/lipsit de vegetaţie; kahler/öder/wüster Ort. **Hn.** *1751:* Estenek a' Metak a' Nagy Plesugan alól valamivel, az holott is Határ Dombok erigáltattanak, és bizonyos fák meg kereszteztettenek [Koronka MT; Told. 31/4].

pletyka pletykás személy; bîrfitor, clevetitor; Klatschmaul, Zuträger. *1837:* Már pedig a hirek a piatzon, s, olyan dombéros hellyeken számyolnak az hol a pletykát[a] nyelve tele torokkal hangoztattya aztis a' mi nints [O-Torda; TLt Praes. ir. 380/1844 Kassai F. Mihály ügyvéd kezével. — [a]Helyesen: pletykák].

pletyka-beszédű pletykás; bîrfitor, clevetitor; klatschhaft. *1820:* Gán Juonné 's Bása György ugy Székelly Rosiis hasontalan ... pletyka beszédü Szohajto Emberek [Várfva TA; JHb 48 Csipkes Moses (46) ns armalista vall.].

pletykahír mendemonda; bîrfeală; Klatsch, Gerede. *1806:* éppen tsak kèt fatense van a' Felperesnek ... ezek közzül is a' Farkas Maria fassioja be nem vehető, mert ö alutt, és nem tudta, nem hallotta mik folytak az ablak alatt ... és ex certa scientia semmit se tud, hanem pletyka hirböl mende mondábòl [Dés; DLt 250/1808].

pletykál a bîrfi; klatschen. *1879:* Tegnap éjjel Tavaszinál voltunk ... Ittunk és pletykáltunk [Plev. 38 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pletykaság felelőtlen híreszlelés; bîrfeală; Klatscherei, Gerede. *1817:* Én ezeket csak maganak irom Kedvesem, nem akarnám hogy pletykasákban (!) elegyegyem [Ádámos KK; Pk 7].

pletykaszájú pletykás; bîrfitor, clevetitor; klatschaft, klatschsüchtig. *1836:* ha valami pletyka száju vén asszony volnék, sokat jövendölhetnék [Kv; Pk 7].

pleuritisz mellhártyagyulladás; pleurită; Brustfellentzündung, Pleuritis. *1696:* az Feleségem nagj hirtelenséggel az Pleuritisben igen nehezen meg betegedék ... ma tiszta véres genyetségetis pökött [Gernyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez]. *1744 k.:* Vagyon egy Borbelly István nevü actualis Borbej, kiis ... innen el ment lakni Udvarhellyre, annak utanna hirtelen halalos Casusok esvén a Szekben a Pleuritis miat ... irtunk neki hogy jöjjön viszsza [Miklósvárszék: INyR]. *1773:* Rhédei Zsigmond is elvette vala Wesselényi Ferenc úrnak Rhédei Zsuzsannától való leányát ... De nem sokáig éltek együtt, meghala az szegény Rhédei Zsigmond úr ifjú korában pleuritisben Drágban [RettE 314–5]. *1809:* (Meghalt) György Ilona ... 23 Esztendös, pleoritisben [Damos K; RAk 100]. *1857:* Májla Márton 31 éves korában. Meg holt pleuritisben [Gyalu K; RAk 230].

plezúr, plezúra horzsolás, sebhely; julitură, zdrelitură; Blessur, Wunde, Schramme. *1788:* job Labán kapot Plezura mian egy kevesse sántikál jarásában [Dés; DLt]. *1799:* Nikulaj Isaknak ... egyik felöll egy plezurtol be-forrot vágása vagyon a' bajuszáig [DLt nyomt. kl].

plezúr-hely sebhely; urma unei julituri/răni; Wundmal, Schmarre. *1820:* a' bajuszszánál Plezur hely láttzik [DLt nyomt. kl].

plezúros sebhelyes; cu urme de julituri; narbig, blessiert. *1833:* Mikeszászi Maritskár Kretsun abschitos Katona, jobb-lába a' térdin alól plesuros [DLt 101 nyomt. kl].

plik nyersarany/ezüst-öntvény; placă de aur/argint topită; Rohgold/silber-Gußstück. *1560:* Az ezwstnek meg oluaztasarol plikben ualo ky adasarol [Kv; ÖCArt.]. *1561:* Ha ualamelly mester valaminemw ezwstet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya [Kv; i.h.]. *1592:* Sigmond kiraly Jo lewele illen dologrol, hogy ... Notaba Essenek A kik hamis penzel eelnek, A kik a' pinzt megh Nyrik ... Es akik arannial ezwstel plykben lewen kereskednek [Kv; DiósyInd. 18] | Sigmond, Zigeti Mihali Inassa vallia ... Lattam az ezwstótis plikbe hogi az Jnas Gergelinek ada | Peterdi Georgi ... vallia ... monda Merai Tamas ... tudode, hogi az meli ezwsteot az Nimeti Istuan daikaia en hozzam hozott vala megh monda(m) hogi megh ne oluazd, mert felek raita, hogi lopot marha. Monda erre Gergeli ... en ne(m) oluaztottam, hanem plikbeol, es czomorlasbol chinaltam nekj az eouet | Zilahi Janos ... vallia ... Jut ezembe hogi az ezusteot pliknek mongia vala, kire monda Nimeti Istuan neki, na(m) az eleot neke(m) comorlasnak mondod vala [Kv; TJk V/1. 234–4, 245, 246]. *1601:* Aranya volna Mind vert Aranya, Mind plykben valo [Kv; BesztLt 1601/22]. *1612:* az Arannak Ezwstnek is plicben es egieb fele massàban auagy Porban teoredekben, Orzagunkbol ualo ki hordasat minden rentwl interdicaltuk vala [Kv; PLPr 2 fej.]. *1671:* Tallerok, aranyak, kőrmeci penzek, és plikkekb(en) levő olvasztott ezüstök [Kv; TJk XI/1. 49]. *1677:* plickben, avagy mivekben nem forgot egyéb materiakban, senki ez Országból Aranyat, és Ezüstöt ki-vinni ne merészellyen, kit ha cselekednék valaki ... két száz forintal büntettessék [AC 61]. *1680:* Alvinczi János kapniki gondviselőnk administrált tárházunkban öt darab plikben levő ezüstöt [AUt 360]. *1685:* Stibircz János administrált plikkekben ezüstöt [AUt 363].

plikarany nyersarany-öntvény; placă de aur topită; Rohgold-Gußstück. *1612:* senki Plic Araniat Ezwsteott, es Teoredekbeys ... ki vini ... hirwnk nelkwl szabad ne legien [Kv; PLPr 2 fej.].

plikbeli nyersezüst-öntvénybeli; din plăci topite de argint; aus Rohsilber-Gußstück. *1682:* Alvinczi János administrált négy darabban plikbeli ezüstöt [AUt 361]. *1684:* administrált kapniki gondviselőnk, Alvinczi János plikbeli ezüstöt három pogácsában [AUt 362].

plikezüst nyersezüst-öntvény; placă de argint topită; Rohsilber-Gußstück. *1574:* Nehay Thwry gërgine Azt vallia hogy Az vra Eltebe hozot volt az eo vrahoz Zilagyne harom plyk ezwsteot Nagiokat zalogba vetny, ker volt 200 vagi 300 fltot teolle [Kv; TJk III/3. 397]. *1629:* Ket plyk Ezwst, az mely nyom m: 9 p: 42 tt. f. 117 [Kv; RDL I. 132]. *1675:* Administrált plik ezüstöt ötvenhat girát s tízenkét nehezéket [AUt 189]. *1683:* Vinczi János administrált tárházunkban három plikkezüstöt [AUt 362]. *1686:* administrált Gömbkötő Mihály plikkezüstöt nyolcz gírát [AUt 499].

plokon ajándék; plocon, cadou; Geschenk. *1658:* kegyelmetek eleibe küld alazatossaggal valami plokont ajándékot [Hurm. XV/II, 1285 Constantin logofet a brassóiakhoz].

ploszka kis boglya, petrence; ploscă, căpiță (de fîn); Heuhäufchen. *1812:* az all peres adgyon 25 Ploszka szénát vagy 30 Rfrokot Bánkob(an) [Petrilla H; JF 36 Prot. 3]. *1818:* a' Juon Morus praedecessora irtott az Dán Morus helje oldalaban egy Darabotska oldalt mint egy 6 ploszka széna termö heljet [uo.; JF 36 Prot. 25]. *1819:* Györgye Biro keresete fel vétetik Dán Biro ellen ezen alább arbitrált Itélö Birák elött[a] ... Egy 50 Ploszka szenás patul keresetében ameljet 100 Rfr után igért, és egy negyed rész özet adott erette az Udvarban [H; JF 36 Prot. 16. — [a]Köv. a fels.].

plumózum vmilyen ólomvegyület; un fel de aliaj de plumb; Art Bleilegierung. *1580:* Was Araniazas. Wegy 1 loth galichköuet, 2 loth timsoth, 1 loth feier galichköuet, 1/2 loth plumosumot, Tizta vizben kel vetny [Nsz; MKsz 1896. 569].

plundra bő férfinadrág; plundăr, pantalon; Pluderhose. *1681:* minden két Esztendőre Ruhat adnak az Nemetek(ne)k ugi mint : egi egi dolmannak valo Brassai ketszer vanyolt posztot ... Prundranak (!), Juh vagi kecske börtis [Vh; VhU 644]. *1710 k.:* abban az üdőben[a] szegény goromba magyar, kivált Erdélyben, úgy hitte, hogy ha nem német, plundrában nem jár, nem lehet tudós ember [BÖn. 547. — [a]1655 körül].

plurális többes szám; plural; Plural, Mehrzahl. *1823–1830:* Mondom ... a béka németül Frosch. Igen, azt mondja, a singularisban, de a pluralisban Frösche [FogE 170].

pluralitás többség; majoritate; Mehrheit. *1721:* Az Commissariatus dolgában az votorum pluralitást szokták volt eddig attendálni, az Religiot sem consideráltak [Gyf; Ks 95].

pluviále templomi palást; sfită; Chormantel. *1732:* talaltunk egj fejér pluvialet [Kóród KK; Ks 12. I]. *1751:* Pluviále feér arannyos matériából 1 [uo.; Ks 20. X].

plüss félbársony; pluş; Plüsch. *1804:* Valdrán Péter születésére nézve Soldomi Olosz-Országi Helvetziai ... Visel ... egy veres selyem Plüsch Kukliko sujtásos lájblit [DLt nyomt. kl].

plüssbunda plüssből készült prémes bunda; mantou de pluş îmblănit; pelzbesetzter Plüschmantel. *1866:* Egy viseltes plüs prémes buda (!) [RLt].

plüsslajbi plüssmellény; vestă de pluş; Plüschweste. *1763:* 1. Plus Lájbli más kreditor Lajbli 14 pár aranyas ezüst kaptsokkal [Nsz; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes inv.].

plüss-szövet plüssanyag; pluş; Plüsch. *1840:* plüs, moldon, bojtos darotz szöveteg (!) [DLt 938 nyomt. kl].

póc ? lápi póc (halfajta); țigănuş; Fischart. **Hn.** *1661:* Az Lekenczi Tó farkát Veres Pocz nevü széna retetis hagya Balogh Ferencz Uramnak [MbK].

pocegér patkány; şobolan, guzgan; Ratte. *1838:* A Szitálo Malom falának külső óldalai nagyon meg repedezve lévén, réparatiot vakolást kivánnak — a troglik, amellyek pótlékul vóltak bé téve — részint a pótz egerek ásásai miat meg bomladoztak égy pedig éppen eltörve van [Km; KmULev. 2]. *1844:* A' potz egerek számára kerestem Vásárhelyt mind a' három boltokba Cassai pirulat de nem kaptam [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez]. *1852:* Fenyö deszka pávimentum[a] részint a' régiségtöl töredezett, részint pótz egerektöl juggatott 4 1/2 □ölre ujjitandó; — padlása fenyö deszkákból fenyö gerendákon avult, de jó [Km; KmULev. 2. — [a]A malomban]. *1853:* a potz egereket irod hogy el pusztitanak holmiket, egyet meg kel fogni egér fogoval, és azt meg pergelni s ott el rakni büdösen a pintzébe és szüntelen kergetni így el vész zaklatni üldozni kel — oltatlan meszet málé lisztel oszve keverni s tserepekbe rakni pusztitani [Kv; Pk 6].

pockolás 1. pecekkel való megtámasztás; fixare/solidarizare cu o pană; Unterstützen mit einem Holzstück. *1756:* Ezen ket Házaknak köz belsö kö falai a mint a kö falra tett Gerendáknak Potzkolásai mutattyák magossab rakást kévannak [Branyicska H; JHb LXX/2. 18].

2. *diákny* elverés/potyolás; bătaie administrată în glumă; Schlagen. *1870 k./1914:* Pockolás : egy kissé durva, félig játék, félig verés ... a lábait ... a felső testét tartva, fenekével a padvégéhez verték a rugkapálózó társukat [MvÉrt. 31].

pocok 1. ék, ékszeg (a malomban); ic, pană de lemn (care ţine înţepenite aripile în amnarele morii); Keil (in der Mühle). *1591:* Keouettkeozyk Az Alperet Malomra vallo keolchyege ... Perpenczeheoz korong wasznak hozabitassara veottem 2 wassat Torozkayt ... d 62 Poczognak veottem 1 Apro vaszat ... d 8 ... Veottem kerek zegnek 3 Apro vassat p(ro) f — d 24. Veottem 1 Apro vassat poczoknak ... d 8 [Kv; Szám. 5/V. 3].

Szk: ~ *tartó lésza. 1824:* (A malomban) Egy potzok tarto Lésza a' Tüz felett és két darabotska fenyo Deszka [Nyárádsztbenedek MT; Told. 37].

2. a kaptafa és a hováj közé vert faék; pană de lemn pentru calapoade; Zwinger. *1817:* Husz pár Hovaj, és Tizen négy pár Potzok [Mv; MvLev. csizmadia műhelyben]. *1839:* A' mühelly fiokjába égy csomo Potzok | 12 pár Hovally Potzkostol párja per 2 X [Dés; DLt csizmadia műhelyben].

Vö. a *hovájj* cimszóval és az ahhoz csatolt jegyzettel.

3. vmit ketté osztó ék; bucată de scîndură care desparte ceva; etw. zweiteilender Keil. *1756:* A Palotának ... közepe táján vagjon egy Vak ablak mellyet közepette rekeszt el egj darab fenyö Deszkábol állo Poczok [Branyicska H; JHb LXX/2. 16].

◇ **Szn.** *1814:* Catharina Potzok [Dés; RkKAk 152].

pocok-almafa apró termésű almafa; măr sălciu; kleine Äpfel tragender Apfelbaum. *1800:* Mely meg vett Dohányos kertet métázza egy felöl a Tekintetes Bányai Lázár ur kertye mellett lévő Potzok édes Almafa [Mv; Lok.].

pocokszeg gerenda szegezésére való hosszú, vastag szeg; cui pentru grinzi de lemn; langer, dicker Nagel für Balken. *1806:* nagyobb potzok szeg; apro patzok szeg [MNy XXXVIII, 304].

pócsfalvi a Pócsfalva (KK) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Pócsfalva/Păucişoara; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Pócsfalva. **1.** Pócsfalvához tartozó; care aparţine de Pócsfalva; zu Pócsfalva gehörend. *1757:* Kornyetelke Soha nem volt Potsfalvi határ mivel Kornyetelke költezett által a Hegjen ugjan tsak a maga határára, és még a Templomjakatis által költeztették [Csüdötelke KK; Ks 66. 44. 17f]. *1789:* ugy itili, hogy azon malomnak meg igazitása hat Esztendők alatt a méltoságos Groff arendátor Uron mult el, lévén mind a malom épittésére a Potsfalvi Határon alkalmatos Radvántz nevezetü jo Erdö, mind pedig a Gát kötésére és Haranglábi Határokon elegendö apro fás Erdök [Abosfalva KK; GyL. Gligor Vaszily (50) col. vall.].

2. Pócsfalván lakó; din Pócsfalva; aus Pócsfalva. *1808:* Potsfalvi Kortsomaros Szász András [Gálfva KK; Ks 99].

pocska pocséta, pocsolya; smîrc; Pfütze. **Hn.** *1525–1568/1575:* in terra Sandorzalassa Pochka mezzw, et warniak ac chionka mezzeo per viam ad Kewlthe mezeo [M.valkó K; KHn 102].

pocsolya víztócsa; băltoacă; Pfütze. *1765:* oda vetődék a lármára a Sertés pasztoris, és aztis gombollyégban kötözé[a], s az udvaron lévő potsolyában vetteté vgy hogy majd belé nyuvadott [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 163. — [a]A kommisszárius] | Bethlenben az Nagy Utczáb(an) ... Groff Bethleni Bethlen Lajos Ur eö Natsága Veteményes kertye irányában volte Tocska vagy pocsolya addig mig ... eö Natsága Velniczeje fel épült ...? Azon pocsolyát mi formálag és kik bocsátották el ... az uttzán a Nagj Szamos folyamattyában ... ? [BSz; BK vk] | itt Bethlenb(en) ennek elötte akkoris hasonlo Tocsa es pocsolya volt mint mostis, hanem száraz időben el száradott valamint hogy mostis el szárad | az en értemre mindenkor volt a fele Tocsa és pocsoja ... melyet mindenkor ott bocsátott el a falu arkotskán [Bethlen SzD; BK]. *1826:* nem lesz vala szabad semmi esetre ... a Felperest a sárba, patsalljába belé rántani [F.rákos U; Falujk 140 Barabás Áron pap-not. kezével]. *1841:* gazdámat ... hozzám kiábáltam, hogj jöjjön 's segittsen ... vele a tsikot fel emeltem, lábra álitottam. A körakástol el sántikált az hidak alol lévő potsojáig [Dés; DLt 1541. 4b Grosán Iuon vall.]. — L. még RSzF 276.

pocsolyás tócsás, vizenyős; băltos; voll Pfützen. *1831:* (A) fiatalokat ... a' Szekérre fel is raktuk ... de mint hogy igen nagyon volt meg rakva, egy Potsojánál meg akadtunk, 's ki sem tudtunk más képpen ki haladni (így!), hanem csak az ... ökröknek ... változtatásával ... ki haladván mi azon potsojás helyből, szerentsésen haza érkeztünk [Hosszúfalu Szt; TKhf Rűts Vaszalika (68) lib. vall.].

pocstelki a Pocstelke (KK) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Pocstelke/Păucea; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Pocstelke: Pocstelkére vonatkozó; din Pocstelke; aus Pocstelke. *1791:* A' Postelki meg hivásról, és Körtvélyfai pénz és Jószág zalogra meg hivásrol valo Relatoriakat égy uttal Kolosvárt apertáztattam [Strézakercsesora F; TL. Wessenyei Dániel jószágig. gr. Teleki Józsefhez].

podagra köszvény; gută, podagră; Gicht. *1801:* a lábnak dagadása a hidegtöl eredet Rheumatismus lehet melynek az

meleg leg jobb orvossága, ha pedig Podágra lészen, ez az ifju embereknek hoszszu életet jelent [Berve AF; GyK gr. Gyulai Sámuel lev.].

podagrás köszvényes; gutos, podagros; gichtig. *1637:* Választák elsőbben főbírónak magyar nation Rózsás István uramot, az ki felette podagrás ember vala, de okos volt [Kv; KvE 171 SB].

podár révész (a kompon); podar; Fährmann. *1746:* Tudok a Maros parton egy Sessiot mellyen most magamis egy felöll lakom hogy Néhai Apor Istvan Uré volt s mind az Podárját tartotta rajta [Marosbogát TA; SzentkGy Luka Gavrilla (60) jb vall.]. *1760:* az én Telkemen ... volt Néhai Mtsgs Apor István részén valo podárnak egy Hurubája ... Az emlitett Hurubában ... vgy hallottam Szava bévehető hiteles emberektől hogy Apor részen lévő Podár lakott [uo.; i.h. Gásán Thodor (63) jb vall.]. *1808:* itten Árpáston Podár vagy-is Hidassal járo Revész lévén a' Szamos Vizén, 16 Esztendeig birtuk és használtuk ezen Málé földet ... Tktes Exponens Urnak Néhai Szüleitöl, azért, hogy a' Tktes Exponens Ur Szüleinek Fel-őri Joszágbéli Embereit ... a' Szamoson által s meg által költöztettük a' Hidassal vagy Hajóval [Árpástó SzD; BetLt 6 Andreás Balás (51) col. vall.]. *1818:* Tegnap ... edgy nagy történetes szerentsetlenség esik a' szomszéd falusi Toháti Hidasunkon ... hijába ellenzették a Podárok, hogy gyalog emberek oly' sokan ne menjenek a' Hidasba, mert el fog sülyedni ... kevesset mehetvén a' viznek kissebbsége felé a' Hidas a' benne levőkkel el sülyedett [Sülelmed Sz; IB. Medgyes Lajos nyil.].

podárfi révészfi/származék; urmaş/descendent de podar; Nachfolger/Abkömmling des Fährmanns. *1763:* Minthogy nékünk mindnyájunk(na)k, a' kik ketten Forróban[a] lakunkis néha Ispánlakán vólt 'sellérkedésünk alkalmatosságával itten a' Sugodba voltanak mivelésre adattatott földeink, és itten fordulván meg gyakoron, ugy tudjuk, hogy ezen két Controversias föld ... eleitöl fogva a' Podár Fyaktól birattattanak [JHb XXVIII/47. — [a]AF].

pódium emelvény; podium; Podium. *1823–1830:* Az univerzitáson kivül Lipsiában vagynak apró, de nevezetes oskolák, milyen a Thomas Schule, Niklas Schule. Az első híresebb, hová messzünnen is jönnek tanulók, kik fekete köntösben, palástosan járnak. Ezek fenn a negyedik emeletben, a pódiumon hálnak, a legkeményebb hidegben is minden tűz nélkül [FogE 196].

podvoda igás robot; podvadă; Frondienst/Robot mit Vorspann. *1780 k.:* a' Borgai Jószág ... két rendben egy esztendöben küldettetett Padvodába [JHbB B. 46].

poéma költői alkotás; poezie; Gedicht. *1710 k.:* (Keresztúri Pál szerint) tanuljon dolgot, valóságot először, és azokkal a dolgokkal együtt azoknak neveit, nemeit, minéműségét, hadd légyen osztán miből s mivel oratiót s poëmát írni, csinálni [BÖn. 537]. *1894:* Jóskát rég láttam. Ő felségesen félrehúzza magát a plebs elől ... Gondoltad-e valamikor, mikor Rózáért lelkendezett Madarason s a te poémáidért! [PLev. 164 Petelei István Jakab Ödönhöz].

poéta 1. költő; poet; Dichter. *1636:* az sok dolgokrol ember nem szólhat kevés szókkal világoson, hanem ha homályoson, mint az Poéta mondotta; brevis esse laboro, obcurus fio Hor. de arte Poet. Az az; Mivel rövid akarok lenni, homályos leszek. En pedig inkább akarék hoszatska lenni, hogy világos lehessek [ÖGr Aj.]. *1710 k.:* Becsültetnek a tudósok ... az ő tudósságokért ... a poéták versekért | Az én ipam, Kún István, kivált mikor osztán jól ivott, annyi verset citált a poétákból, hogy elcsudálkoztunk rajta [BÖn. 415, 556]. *1765:* (Verestói György) olyan magyar póéta volt, hogy Gyöngyösi után hozzá hasonló a két hazában egy sem volt[a] [RettE 183. — [a]A szöveg lapalji jegyzetben]. *1811:* Horatiusra fogám, hogy ő mondotta volna, ha hibáztam engedjen-meg az Olvasó, a' Poétának néha hazudni-is szabad[a] [ÁrÉ 38. — [a]A szöveg lapalji jegyzetben]. *1823–1830:* Kovásznai nőtelen életet élt, durva, darabos ember volt, és szatirikus, de nagy orator, nagy poéta, kivált déákul [FogE 74].

2. a poétika osztály hallgatója; elev din clasă în care se făceau studii de poetică; Student in der Poetikklasse. *1823–1830:* a logikusok a poeták után állottak, s azután a dobosok és énekesek, mert régen az énekesek csak a poeták voltak, de én vittem véghez, hogy a legjobb énekesek választassanak ki minden classisból, és így már nem praetendálhatván a poeták, hogy ők menjenek leghátul, a logicusok sem szégyenlették rendben menni[a] [FogE 121. — [a]A mv-i kollégium ünnepi kivonulásakor].

poétaféle költőféle; poet; Dichter. *1879:* fáj az éjjelem, fáj a nappalom. Magyar ember s pláne poétaféle itt boldog nem lehet! [PLev. 45 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

poétai költői; poetic; dichterisch. *1811:* Kezedbe vettél égy verses Gyüjteményt, mely méltó hogy meg-olvasd, nem azért, mintha e' valami felséges Poëtai gondolatokkal telyes Munka volna, hanem azért, hogy ... Arokalyával 's annak nevezetességeivel, némü-nemüképpen ez által meg-ismérkedjél [ÁrÉ 1]. *1880:* Mi lesz a te poétai vénádból, Jakab Ödön. féltlek [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhöz].

poétika költészettani osztály; clasă în care se făceau studii de poetică; Poetikklasse. *1823–1830:* A kollégiumnak akkori rendtartása szerint a pünkösd utáni examenkor már a poeticából promoveálódtam volt [FogE 87]. *1849:* Sebe K Ferentz fia György ... elébb Kollégyomba tanult Poëticáig [Damos K; RAk 1825]. *1870 k./1914:* A Szózatot legelőször 1846-ban Molnár János kitűnő fuvolista jurátus ... tanította be 4 szólamra a poetikának s a vizsgán nagy meglepetést okozott az elöljáróságnak [MvÉrt. 16].

poétikai költői; poetic; poetisch. *1776:* Bezzeg itt kitelik amaz poeticai mondás, ha eszembe jutna[a] [RettE 373. — [a]Köv. egy latin idézet].

poétikus költői; poetic; poetisch. *1879:* Ebből a mondásból az öcséd, aki poétikus hajlamokkal van bővön megáldva, ott a kollégium ronda falai között, puha ágyán egyik csendes éjjel szép sorját eszelte ki a nyomorúságoknak [PLev. 55 Petelei István Jakab Ödönhöz].

poézis 1. költészet; poezie; Dichtung. *1776:* Kezemhez vévén a pasquilust mondám: „Minthogy most estve vagyon, most nem felelhetek reá, de holnapra én írok valamit". Bízván, hogy a procuratorom is segít valamit benne, nem tudván, hogy ő egy cseppet sem tud a poesishez

[RettE 367]. *1879:* nem tudom, mely húrjait pengessem előtted az eget ostromló poézisnek, hogy megérthesd belőle mérhetetlen dicsőségemet [PLev. 65 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. költészettan; poetică; Poetik. *1700:* igen származgatnak és jönek bé a jezsuiták ide a városba Vízkeleti pater desistiója után ... ezek, kit mestereknek neveznek iskolában, úgymint ki logikát tanít, ki oratoriát, ki fizikát, ki poezist [Kv; KvE 273 SzF]. *1736:* volt egy közép rend faház[a], ott az rhetoricát és poesist tanították [MetTr 431. — [a]A kv-i jezsuita szemináriumban].

3. poétikai osztály az iskolában; clasă în care se făceau studii de poetică; Poetikklasse. *1758:* Irta a szegény, Istenben elnyugodt Köröspataki uram ugyan, hogy vigyenek be[a], mert engemet syntaxisra, bátyámat poesisra, ha jelen nem voltunk is, promoveált, mert ugyanis a censurán általestünk volt már. De csak nem küldött be bennünket a nagyanyánk [RettE 62. — [a]A kv-i collégiumba]. *1820:* Lajos most Pöesisre lépik [Kv; Pk 7].

4. költői túlzás; exagerare poetică; dichterische Übertreibung. *1881:* A könyv, melyet én nagyocska poézissel nevezek „kötetnek", minthogy összesen csak 5–6 ívre fog terjedni, nem megy könyvkereskedésbe [PLev. 89 Petelei István Jakab Ödönhöz].

5. kb. boldog szórakozás; distracţie plăcută; glückliches Vergnügen. *1879:* ki akartunk szaladni Madarasra, de ... Az a falusi pap ott Vajában kutyába se vette a levelemet ... Ezen múlt, hogy elmenetelem előtt nem látogathattunk meg. Mert hát, Jakab Ödön, házasságod előtt: poézis: (fiáker ruganyos üléssel); házasságod után: próza: (döcögő székely szekér) — így a rend! [PLev. 59 Petelei István Jakab Ödönhöz].

poézisi költői; poetic; poetisch. *1808:* ha szintén a' mi oláh Nyelvűnk igen alkalmatos is a' leg nagyobb pallérozodásra ... az ujjabb Olosz és Frantzia nyelvekkel rokonságos lévén e' felett a' Poësisi rövid eleven hattás természetes és bátor ki fejezésekre könnyen formálhatná [Kemény,CollMss Tom. XXX Varia XII].

pof arculütés; palmă; Ohrfeige. **Szk:** *~ot ad. 1843:* akkori gazdám vagy két poffot adott Nékie, 's (me)g lehet jotskán találta, mert Pekáriknak az orábol a vére megindulva nyulva maratt a kortsoma fölgyén | két pofot adott volt gazdája Pekarik(na)k a' Földön fetrengtibe [Dés; DLt 586. 19–20, 26] ✱ *~ot kap. 1847:* hallottam, hogy Varga Katalin sokadmagával ... réament bucsumcserbui kisbíró Plésa Iuon házára ... ott összeveszvén, valakitől egy pofot kapott volna | Varga Katalin is kapott egy pofot [VKp 271, 274].

pofa 1. emberi arc száj körüli része; obraz; Backe. *1574:* Fazakas gal ... valla ... Zeochy Marton vgrik fel az Zekre es kapya eleo symont es mind hayat Zakallat vgy meg zaggattha, hogy feyer volt az gallera az haynak myattha ... Meg az hay zaggatas felett meg mind kętt pofayatys Nem etzer sem ketzer verthe hane(m) gyakran vtheotte [Kv; TJk III/3. 387]. *1603:* Zabo Andras ... vallia ... kezdik ereosse(n) vagdalni, erkezik egy Nemet ... s az gezperget az nyakan vagy pedegh az pofaian tollia be [Kv; TJk VI/1. 708]. *1710 k.:* a puska elsül ... és úgy megyen ... a száján bé, s jobb felől a füle töve felé által a pofáján ki a golyóbis, hogy sem ajakát sem fogát ... meg nem sértette [BÖn. 733]. *1745:* Sandru alias Ignát Petru ellene menvén ... Szitkozodot ... Csimpojer David pofaján tartot puskáját belé lővé [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. *1771:* Zilahi Istvan Ur(am) ... egykor a Béla hegyére küldöt szántani, és hogy ... a lágyság miat ... másikba állottam, mikor szinte már végzettem hát jö Lo háton mindenüt utánnam a barázdán és a puska a pofájánál hogy meg löjjön haragjában [Dés; DLt 321. 33b St. Gyöngyösi (67) ns vall.]. *1784:* Sárpatakrol a' G Teleki Mihály Ur Udvarából ... el szökött Jobbágy Sütönek le írása Közép termetű, mint egy 18 Esztendös barna Szeg ... bajusztalan, a bal pofáján vagyon egy nagy fekete Sümölts [TKl]. *1809:* láttam Hold világnáll hogy a' fél pofája meg volt kötsmölve [Dés; DLt]. *1846:* Darvas János ... kezébe levö páltzájával Virág Laszlonak pofaját vgy ütötte hogy az egy szerre meg repedett 's belőlle a vér erőssen kezdet folyni [Dés; DLt 530/1847. 20].

Szk: *~jához fog. 1666:* látam hogy edgy az többi közül az pofaiahoz foga az Karabélyt ahoz az emberhez az ki altal akar vala menni[a] [Thor. Haller Pál (43) ns vall. — [a]A réven]. *1699:* tagadom hogy pofamhoz fogtam volna puskamat ex ea intentione hogy meg lőjjem [Dés; Jk 295b]. *1745:* Csimponjer David meg allot, és puskáját fel tekerve pofájahoz fogván, Protestált mind Isten, mind emberek előt hogy reá ne mennyenek [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.] ✱ *~jára veti a puskát. 1699:* A' ki nem malitiosa intentione hordozza a fegyvert, az felebarattyat pofajara vetven a' puskat, nem veszi celban hogy meg lűllye [Dés; Jk 295a].

2. a ló fejének száj körüli része; botul calului; Schnauze des Pferdes. *1657:* egy kurtán ... megeszmélvén magát, hogy nem egészséges helyre viszik, az lova kantárát, az kötőféket az lova fejéből kitaszította, s pofáján az lovat megütvén, vissza úgy elhozta az ló, hogy térítést is nem tehettek rajta az németek azután [KemÖn. 242]. *1675:* Lovait tolvaiok el vonták ... vgy mint nro hetet parna (!) hodos peit, kinek job pofáián szümölcs va(gyo)n [Kv; TJk XII/1. 69]. *1705:* Edgy szeles Török szerszám Jáspis kö az szugyelőjén az ket pofajan Türkeses orodzoja [Cege SzD; WassLt Vas Danielné lelt. Rettegi György kezével]. *1810:* 30 Nagyobb pofára valo karika ... xr 51[a] [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 15. — [a]Szíjgyártó holmik közt]. *1811:* Őszszel ... Vendégek jönek a' Csitkó béjegzésre ... Az apjoknak neve a' bal pofájokra Süttetik, és a' Gróf neve bal-farokra [ÁrÉ 147].

3. a disznófej lágy része; rît, botul porcului; Schnauze des Schweines. *1680 k.:* vittek ... Bel pecsenyet nrö 2. Kett vesit s az nyelvit. Fel poffat [Utl].

4. kikészített pofabőr; piele tăbăcită de pe botul unui animal; aus Tierschnauze zugerichteter Leder. *1761:* Meg probálván égy ökör bört ... Pofa nyakastol 90 Dr [Dés; DLt]. *1813:* Czéh Mester Dobollyi Mihály eö Klme ... az Ujváriné Aszszony Talpait a maga regi Hellyére tette, de azt Baratosi Ioseffné Dénes Krisztina Aszszony nem engedvén, le rántotta a' Földre s ezen engedetlensége mián ... látván, hogy szép intö szova Semmit Sem erne, ugy edgy darabotska pofával vagy Talpal réá vert, mellyett megis érdemelt | Barátosi Joseffné hadazván az Exponens ellen ... réá vert azon darabotska pofával a' mellyel Dobai Uramhoz hadazott [Dés; DLt 56. 7–8, 17].

◇ **Hn.** *1702:* irtattanak az Alsó fordulóban Péter pofája oldalan egj darabot [Szentmargita SzD; EHA].

pofaboglár lószerszám fejre való díszes része; căpăţea cu ornament convex metalic; geschmückter Teil des Pferdegeschirrs am Kopf. *1651:* Pillangos, aranyos, turkises az

nyakra valoja es Pofa boglari szügyellóstül orrozzo nelkül, mivel fek formában valo [Utl].

pofájú 1. vmilyen arcú ember; cu un anumit fel de obraz; mit ... Gesicht. *1826:* Studetzky Anna ... nagy és csorbás száju, lefütyegö pofájú [DLt 1036 nyomt. kl].
2. pofáján vmilyen színű (állat); cu botul de o anumită culoare; mit Schnauze von besonderer Farbe. *1713 k.:* Az olá gyermeklo egy szürke veres pofájú [Hsz; ApLt 2]. *1747:* egy fekete pofaju fejer juh [Kőrispatak U; Pf].

pofaszakáll oldalszakáll; favoriţi, barbetă; Backenbart. *1803:* Greger János ... 20 esztendös ... visel ... hoszszu pofa szakállat [DLt nyomt. kl]. *1811:* Sinomovits György ... visel bajuszszat, és pofa szakállat [DLt 340 ua.]. *1825:* pofa szakálot nem visel [DLt 545 ua.]. *1846:* Berka Petru ... középszerü nyulánk testalkatu ... kicsiny fekete bajuszu, pofa szakálla nincs | Szabó Gyuri ... Háromszéki Szentkatolnai 24 éves ... visel bajuszat és pofaszakállat [DLt 1200 ua.].

pofaszakállú oldalszakállú; cu favoriţi/barbetă; mit Backenbart. *1823:* Krikován Nikuláj ... pofa szakállu [DLt nyomt. kl]. *1833:* Toth István ... mintegy 50 esztendös ... szöke ószibe elegyedett burzokas bajuszszú és pofa szakállú [DLt 796 ua.]. *1846:* Simón József ... kicsiny bajuszu és pofaszakálu [DLt 1200 ua.].

pofaszőr pofaszakáll; favoriţi, barbetă; Backenbart. *1829:* Csiszér Mihály ... kétszin bajuszszu pofa szöre nints [DLt 721 nyomt. kl]. *1831:* Koltsár Gligor ... 23 esztendös ... bajuszsza és pofaszőre nints [DLt 389 ua.]. *1847:* Adocsi Péternek ... pofaszőre és bajusza nincs [DLt 117 ua.].

pofaszőrű pofaszakállú; cu favoriţi/barbetă; mit Backenbart. *1829:* Füssy Samuel ... szöke haju, bajuszszu, és pofaszörü [DLt 722 nyomt. kl]. *1840:* Mészáros András ... szöke haju, bajuszszu és pofaszőrű [DLt 404 ua.].

pofatalp pofa-talpbőr; talpă de piele de pe botul unui animal; aus Schnauze gefertigte Ledersohle. *1814:* Dobai Mihally égy darab pofa Talpal meg verte Barátosinét [Dés; DLt 56. 27].

pofcsapás pofonütés; palmă; Ohrfeige. *1710 k.:* adnak bizony a hajdúnak a pénz helyén jó egynéhány nyak- és pofcsapást [BÖn. 936].

pofodozás pofozkodás; pălmuire; gegenseitiges Ohrfeigen. *1819:* Fekete Isak a' sokadalmi alkalmatossággal egy Sidoval valo pofodozásért ... behozattatván ... edgyik a' másiknak meg engedvén békesség uttyán ezen költsönös kereset el enyésztetett [H; Ks 91. C. 12].

pofók l. pufók

pofon arcul; peste obraz; ins Gesicht. **Szk:** ~ *csap. 1702:* kétszer pofon csapám [Nagygyeke K; Ks 67. 46. 19]. *1703:* be vondozák à Biro házához az Urát és ott is pofon csapá Incze Georgj kis Istvánnét, hogj mindjárt ki bozdula az orrán az vér [Jobbágyfva MT; Berz. 12 92/173]. *1715:* Betski Miklos Vram ... egyszer kezivel pofon tsapá Szalavesztrát [Szeszárma SzD; SLt 29. Y. 24]. *1762:* Molnár János ... lako Házához ... Kaffai János jöve be potentiosé mi réánk, a Hegedűsűnkőt el akará vinni, a melyért szollék, hogy ne hatalmaskogyék, melyért engemet Disznó teremtettével meg szida, s pofonis tsapa [Geges MT; IB. Georgius Nemes (19) jb vall.]. *1765:* Szabaszlai uram jó formálog pofon csapá Varga Györgyöt [Szépkenyerűsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 13]. *1798:* az udvari Nyerges a Legényt Pofon tsapta [Déva; Ks 115 Vegyes ir.] ✱ ~ *döf. 1688:* egj eo Felsege Vitézi közzűl a puskajat hozza csapontotta, hogj el nem sült pofon dőfőt kinek mostis belliege mais rajtam van [Kv; Utl] ✱ ~ *kap. 1798:* Exp(onen)s ... a Görbe hatut ki ... az Ablak mellett állott jámborul, Pofon kapta szidalmazván s huntzfutozván a Legényt [Déva; Ks 115 Vegyes ir.] ✱ ~ *legyint. 1812:* a' Groffis azon háborus állapotjában a' nagy Aszszont pofon legyintette [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.] ✱ ~ *megüt 1728:* pafon gőrcsös bottal meg útvén verit ki ontotta [Dés; Jk] ✱ ~ *szel. 1776:* Azonban mingyárt érkezik nagy részegen Vajvod Gligorás is ... de hogy ez oda erkezék leg ottan köztek nagy lármát tsinála, ezel Dán Juon ugy szelé pofon Vajvod Juont hogy mingyárást el tántaradék [Katona K; Born. VI. 14 Molduván Dumitruj (36) zs vall.] *1816:* ezen Lármára bé jövén a fia Lőrinczi Mihálly pofon szelte Bára Pálimont [M.köblös SzD; RLt Szabo Anna Rigo Imre felesége (22) vall.] ✱ ~ *üt. 1600:* Vistay Mihaly ... vallja ... zylagy Istwannak az felesege vgy eoteotte eotet pofan hogy mingyarast ky churdult az ver orran zajan [Kv; TJk VI/1. 423]. *1762:* Kaffai Janos ... Baboczi Mártont ... is pofon üté, hogy engem oltalmazott [Geges MT; IB. Georgius Nemes (19) jb vall.]. *1768:* Nagy András uram Bernáld uramot Pofon üté a kujakjával [Hatolyka Hsz; HSzjP Paulus Horvát (48) pp vall.]. *1816:* ezen Lármát a fia Lőrinczi Mihálly eőklme kivünnöl meg halván hirtelen nagy indulattal káromolva a házba bé jött és a ... Dnalis Birot az öklivel Szemközt ugy pofon ütette, hogy a Szemöldekén fejül a bőr el hasodván a vér el lepte [M.köblös SzD; RLt Kállai Sándor felesége Morár Irina vall.] ✱ ~ *vág. 1638:* andoris monda Pal kovácznak hogi ne bancz (!) Pal kovacz az Batiamat, mert bizoni pofon vaglak [Mv; MvLt 291. 135b]. *1768:* el is hittem, tudván Dán Juont veszekedő embernek lenni, aki engemet is egykor pofon vágatt vala [Katona K; Born. XL. 81 Krisán Togyer (40) zs vall.]. *1786:* kérdezték Kotsis Stéfántis hogy ha nem látta é hogj melyre ment, de hogj meg nem mondotta őtis Pofan vágták, s szidni kezdették [Hidvég MT; GyL]. *1838:* Molnár Jánost ... Fazakas Jóseff 3 versen pofon vágta az öklivel [Erdősztgyörgy MT; TSb 15]. *1840:* a Sogoromat Molnár Tamást ... kiis részegsége miatt az előtt egy Legényt pofon vágván, azért ... jól meg vondozták [Homoródsztmárton U; KLev. Szász István (30) szabad székely vall.] ✱ ~ *ver. 1710:* A nagy kiáltásban felébred az úr, inast szólít, kérdi, mi dolog, mondék: „Vay uram akar pofon verni, hogy be nem bocsátottam kegyelmedhez, mivel kegyelmed aludt" [CsH 198]. *1762:* Baboczi Mártont ... pofon veré Kaffai János, ott hatalmaskodván rajtunk, az Ajtotis le rontotta [Geges MT; IB. Martinus Molnár (18) jb vall.] ✱ *megcsap* ~. *1658:* Bedő Mojzit ... ugy meg tsapá pofon, hogy tám a foga is bé esék [Peselnek Hsz; HSzjP Bara Ágnis (17) vall.]. *1738:* Nagy Peti Zágrán Nyigult egyszer jol meg csapta pofon annyira hogy az ajto felhez botorkazott [Galac BN; WLt Maroson Juon (32) zs vall.]. *1783:* az őszszel Farkas Győrgyetis ugy meg tsapta Pofon oroszba hogy mingyárt le esett a Földre [Udvarfva MT; Told. 44/54].

pofoncsapás arculütés; palmă; Ohrfeige. *1798:* Exp(o-nen)s ... a Gőrbe hatut ki ... az Ablak mellett állott jámborul, Pofon kapta ... a nélkűl hogy ő éppen akkor a maga fel Pofoztatására leg kisebb okotis szolgáltatott volna, melly Pofon tsapás költsőnős nem volt [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. *1800:* a' Torotzkai közönséges vásári piatzon ... réám jöttenek ... igen kéméletlenul 26. bottal valo ütést kelletett el szenvednem, mely ütésekre or filegetésre pofan tsapásokra és páltza véggel valo dőfelésre magamat érdemesnek nem esmértem [Torockó; TLev. Bírósági ir. Torockói jb-ok perei földesuraikkal. Ifj. Bott István colonus vall.].

pofonlegyintés pofonütés; palmă; Ohrfeige. *1812:* Megesmérem hogy ... hibáson cselekedtem mikor a Nagy Aszszonyt akaratomon kivűl pofon legyintettem ... kész vagyok mind azok előtt a kiknek jelen létekben esett a pofon legyintés ... megkővetni ... csak hogy engedjen meg, és a dolog tovább ne terjedjen [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.].

pofonvágás arculütés; palmă; Ohrfeige. *1827:* a' katona Mihailát egyszer jol pofon vágta, mellyért Mihaila haragba hozattván, a pofon vágást visszá adta — ekkor ... nagyobb lett az huzalkodás [Egerbegy TA; TLt Közig. ir. 1110 Ketzán Jákob (30) jb vall.].

pofonyos kövérkés, pufók; bucălat, bucălai; pausbäckig. *1791:* barna szöke pofonyos ábrázatu [Torda; DLt].

pofonyosodik pufókosodik; a deveni bucălat/durduliu; pausbäckig werden. *1847:* Miklos pofonyosodik, a' Nadrágis telik, kemény az orczája mint a' kő, és férfias, nem oly eleven, mint Roza volt ekkora korában [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

pofos pufók; bucălat, bucălai; pausbäckig. *1804:* Cziriák Jóseff ... kerek pofos ábrázatu [DLt nyomt. kl]. *1808:* Sztán antal Beretzki gyalog Székely Katona ... pofos az ajka vége bé- hajlott kövérsége mián [DLt 101 ua.]. *1811:* Kováts János ... közép termetű, pofos kerek ábrázatu | Szász luon ... kozép termetű, kerek, pofos ábrázatu [DLt 82, 150 ua.]. *1823:* Tamás Borbára mint egy 20 esztendős ... fejér, pofos hoszuko ábrázatu [DLt ua.].

pofotyos pufók, telt arcú; bucălat, bucălai; pausbäckig. *1787:* Sajnár András közönséges Falusi Lakosnak Fia, Szász Nemzet, idejében mintegy 25 vagy 26 Esztendős, kőzép termetű kővér szép Ember, sárga gesztenye színre hajlo színű haja vagyon, fejér piros pofotyos Ábrázatu [K; KLev.]. *1801:* Müller Friderich ... törpe termetű, kerek pofotyos ábrázatu [DLt nyomt. kl]. *1804:* magos Termetű, pofotyos tellyes Ábrazatu [DLt ua.]. *1806:* Ruz Flora ... pofatyos és piros ábrázatu | Mojsza Demián ... pofotyos himlő helyes ábrázatu. Kováts Ferentz ... pofotyos telyes ábrázatu | Jordátye Nyikolaj ... 30. esztendős ... kerekded pofotyos ábrázatu [DLt 101, 644, 787 ua.]. *1808:* Tzura Adám, oláh születésű ... veres pofatyos ábrázatu [DLt ua.]. *1817:* Személlyes Leirása ... Also Járábol az 1817ik Esztendőnek elein ... el szökött Hesdetzan Farkas Pétrének Közep termetű, zőmők köptzős pofotyos ábrázatu [TLt 1779 Lázár Antal szb kezével].

pofoz arcul üt; a pălmui, a da cuiva palme; ohrfeigen. *1702:* Csonya Jánost előszszőr pofoszták mások [Nagygyeke K; Ks 67. 46. 19]. *1755:* láttam hogy Puskás Iliét hajánál fogva hurtzollya, tépi és pofozza [Told. 12/44]. *1765:* Hát Varga György azon hurtzolodás közben csaptae vagy egyszer Szaboszlai Uramot, vagy eő kgylme csapta, pufozta Varga Györgyot? [Dob.; Eszt-Mk Vall. 9 vk]. *1773:* a ... Katona pofozni, és a mellyemet tapodni kezdette [Déva; Ks 111 Vegyes ir.]. *1791:* az Urfi igen éles ember, és mingyárt üti, veri pofozza, öklözi az embereket [Méra K; RKA]. *1794:* Prekup Onutz eőtetis elé fogta, és a földre le vérvén, őklozte s pofozta [Letka SzD; TSb 5]. *1813:* Dömsődi Gábor ... felesége kiáltására ... ki szalada és az Exponens Aszszanyt ős meg fogá ... a' földhöz veré, tapodta, pofozta, ütötte dőngőlte, patyalta [Dés; DLt 162. 3 Dani Mária (40) jb vall.].

pofozás arculütés; pălmuire; Ohrfeigen . *1770:* azon Tiszt ... utol érte Páskujt, és azonban tsak Pofon kezdette verni ... Páskuj ... monda ... a Pofozás után hogy nékie Nem Ura [Konkolyfva SzD; Ks 20. XII. 10].

pofozkodik pofozódik; a se pălmui; einander ohrfeigen. *1823:* Szilagyi Joseff ... kivel tépelődik kivel pofozkodik [K; KLev.].

pofozódás pofozkodás; pălmuire; gegenseitiges Ohrfeigen. *1827:* a' Katona Mihailát pofon vágta, s Mihaila is a' katonát — ezen pofozodás után egy mást meg fogták ... és úgy költsönösön kezdették egymást tépászni [Egerbegy TA; TLt Közig. ir. 1110 Ketzán Szija (16) vall.].

pofozódik pofozkodik; a se pălmui; einander ohrfeigen. *1765:* nem is egyébből indúlt a' verekedés, hanem Murvai János mint garaznás személy ... meg taszitotta Imre Györgyöt, és tsak azért kezdettek ketten tépelődni, pofozodni [Torda; TJkT V. 253–4].

pogácsa 1. kerek péksütemény; turtă, pogace; Pogatsche. *1591:* Teglas Janosne vallia ... Hallottam Dabo Erseteol hogi Baba Catus pogaczat kwldeot volt ala, hogi feiem ala tegie, hogi vramatt megh giwleolliem | Teglas Janos vallia ... En semmi bizoniost nem lattam Baba Catushoz, hallottam azt mastol, hogi mikor en el akartam venni felesegemet, az Aniam kerte azon, hogi czinallion olliat, kiuel megh vtalliam felesegemet. Aztis hallottam hogi Dabo Erseteol pogaczat kwldeot volna oda en hozzam, hogi feiem ala tegyek, felesegemet hogi megh giwleolliem [Kv; TJk V/1. 125]. *1632:* Pogácsát is láttam, hogy az ágyfű alá teve az asszony, s az legény elvette [Mv; MvLt 290. 79b átírásban]. *1681:* Az mostani molnár nem elégszik megh a' heti kenyerre valo buzaval, hanem sua authoritate aszt kőveti el, hogi valamennyi pogaczaval cseledgyenek s maganak el tartásat megh éri mind annyit sűt [Hátszeg; VhU 148]. *1736:* Az Kovasznaji kolonellus Bíro uramnit volt ebeden ... költottunk okör husra de 30 ... Bora flo 1. d 8 ... eget Bort, pogacsat d. 12 [Kvh; HSzjP]. *1750:* Szőtsi uramnul vitettek ő Nagysaganak Ajándékba egy Ejtel Akavität és két pogátsákot Az ára Teszen Den 48 [uo.; i.h.]. *1763:* Kettség kivűl van azis, hogy Urat eger kővel készült pogatsával intoxicalni ... az offeralt pogatsának más részit egy cséplőnek adván az cséplő annyera inficialtatott, hogy ha édes tejjel s' fekete retekkel nem orvasaltak volna, halált okozott volna [Torda; TJkT V. 178].

Vö. az *apró-* és *mézespogácsa* cimszóval.

Szk: *borsos ~. 1596:* Gialubol izene Vrunk eö felsege, hogy vagy negy borsos es mezes pogachat swttessen [Kv; Szám. 6/XXIX. 101 Bachi Tamás sp kezével] ✱ *egérköves ~. 1763:* az I(nct)a ... arrais vetemedet hogy egér köves pogatsát készitven uranak küldette, hogy életét fogyatván maga latráhaz inkabb ferhez mehetne [Torda; TJkT V. 180] ✱ *füszerszámos ~. 1704:* Ugyan ma írtam levelet Golescul uramnak, és két nagy öreg mézes és füszerszámos pogácsát is vöttem számára [WIN I, 255] ✱ *vajas ~. 1793:* (A) vajos pogátsákot ... meg nem merte enni, a' mig le nem jött 's meg nem kérdette hogy ki sütette [Koronka MT; Told.].

2. *kovásztalan ~* pászka; pască; Matze. *1800:* a midön a Husvéti kovasztalan pogácsákat sütik a' zidok [Dés; DLt].

3. apró kerek sajt; roată mică de brînză (sărată şi fermentată); kleines rundes Käsestück. *1681:* ã fö Gornyik maga számara szokot venni ... minden Esztenatul egi egi öregh Sajtot, es egi egi pogacsát [JHb XXXII/56].

4. pogácsa alakúra formált nyers öntvény v. más anyag; turtă, bucată de aliaj sau din alt material căreia i s-a dat forma de turtă; pogatschenförmiger Guß oder anderes Material. *1637:* Item rez uagion pogacziaba n 2 [Ebesfva; Utl]. *1638:* Vagjon egj pogacziaban harom font viasz [A.porumbák F; UF I, 657]. *1684:* administrált kapniki gondviselőnk, Alvinczi János plikkbeli ezüstöt három pogácsákban [AUt 362].

Vö. az *ezüstpogácsa* cimszóval és az ahhoz csatolt jegyzettel, valamint a *lenmagpogácsa* cimszóval.

5. ? (rózsa)bimbó; boboc (de trandafir); (Rosen)knospe. *1558 k.:* Az azony embernek orchayath Meg ffeieriteny avagy Nekie zinth adny aqua valde Mirabilis Rp. az rosanak pogachaiath egy poharban az mennye ferne, giermek vrinath 4 poharral ... Mindezeketh az alombik altal distillald gienge twzon es az vizeeth tarch meg; Mert felette Jo [Nsz; MKsz 1896. 283].

6. *~vá csinál* szétlapít; a face turtă, a strivi/turti; plattdrücken. *1799:* a' Vásár napján 4 márjás ára kenyerét egészszen pogátsává tsinálták Györfi Maria és a Füsüs Legény rajta bendérezvén[a] [Dés; DLt. — [a]Szeretkezvén a szekérben].

7. vhány pogácsányi/pogácsa alakúra formált darab vmilyen fémből v. más anyagból; de un anumit număr de turte din aliaj sau din alt material; einige pogatschenförmige Stücke aus Metall oder anderem Material. Szk: *vhány ~ fekete ón. 1685 e.:* Fel pogacsa fekete ón Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 5] ✱ *vhány ~ kámfor. 1683:* Egy pogacsa kánfor [Utl] ✱ *vhány ~ ón. 1620:* Az Felseö Varba minden szerszamostol Leöveö szerszamok ... Twzes szerszamnak valo Egy fel Pogachya On [Kővár Szt; Borb. II]. *1672:* Die 16. Kezduén meg egy Pogacsa onat adtam az ket nemeth Puskás(na)k libr 4 [Utl]. *1684:* Szamos uyvárra Nagy Bányárol hozott hat pogácsa onért és piskloczert att(am) f. 58 [Utl]. *1753:* Fél pogátsa ón [Marossztkirály AF; Told. 11. 18] ✱ *vhány ~ viasz. 1683:* Egy pogacsa viasz [Utl]. *1684:* Hosztanak Katonabul Ket Pogacsa viasszat [Utl].

pogácsaarany pogácsa alakú öntött nyersarany; bucată de aur turnată în formă de turtă; pogatschenförmiges Gold. *1629:* Suki Pal vram es Suki Benedek vram Bogathi menyhart vram feie iozaga valcziagaban attak vala Bastha Georgynek eöteödfel szaz Aroniatt es ket szaz Aroni niomo pogaczia oroniat [Szászfülpös K; SLt TU. 6 Vudi Gabor (60) ns vall.].

pogácsácska kicsiny pogácsa; turtă mică, pogăcea; kleine Pogatsche. *1723:* ma Szintén Uram eö kgme fel menvén ... a Mlgos Vajdanét köszöntötte ... hozodott elé Kgd Atyafiságos io akarattyábol mely szép feiedelmi czipokkal szokott volt Kgd Uram eö kgmének kedveskedni ... és mely Szép gyenge pogácsácskákot kalácsokat s tőbb afféle gyenge sütögetéseket Szokott Kgd készittetni [ApLt 5 gr. Ferratiné gr. Kálnoki Ágnes Apor Péterné Kálnoki Borbárához Jászvásárból].

pogácsaezüst pogácsa alakú öntött nyersezüst; bucată de argint turnată în formă de turtă; pogatschenförmiges Silber. *1613:* az hatalmas császár ... Három esztendeig az adót tíz-tízezer arany forintra engedi, azmellett az régi mód szerént való sólymokat, aranyas kupákat, pogácsa ezüstöket megkévánja [BTN[2] 75].

pogácsaforma pogácsaszaggató forma; formă de tăiat turte; Pogatschenform. *1733:* Két pogátsa forma [Marossztkirály AF; Told. 2].

pogácsás I. *mn* **1.** olajpogácsával hizlalt; care a fost îngrăşat cu turtă furajeră; mit Sonnenblumenpogatschen gemästet. *1583:* Veres Lukach ... vallia Delkor vgmint tizen eg orakor Menek az eppel peter Maioraba ... halla(m) Az estalloba A' Niegest, es mingiarast be fütek, Latam hog az eggik pogachas eókeór igen Nieg es fel Nem kelhet [Kv; TJk IV/1. 185].

2. *~ sáfrány* pogácsa formájú sáfrány; şofran în formă de turtă; pogatschenförmiger Safran. *1598:* 1/4 font pogacsiass Safrant ... f 1 d 56 1/2 [Kv; Szám. 7/XVIII. 75 Masass Thamas sp kezével].

3. *~ láda* pogácsa tartására való láda; ladă în care se păstrează turta; Pogatschenkiste. *1844:* Nappalrá viradvan csak el bámultam, hogy hallám ... a Pogátsás Ládát az Ut mellett látták ... erre meg fagyott szivem és mindgyárt gondoltam, hogy abbol a Pogátsából kerekedik valami és engemis ér [Bágyon TA; KLev. Koptyil Vaszi (20) vall.].

II. *fn* pogácsaáruló; turtar; Pogatschenverkäufer. *1827:* a' piatzon künn árulo Sátrasak — Pogátsásak — Peretzesek etc. etc. kőzött a' Fel vett Taxák iránt ki mennyit vett Fel alázatoson bé mutattyuk[a] [Torda; TLt. — [a]Köv. a fels.].

Szn. *1831:* Pogátsás György [Hosszúfalu Szt; TKhf Rüts Vaszulika (68) lib. vall.].

pogácsasáfrány pogácsa formájú sáfrány; şofran în formă de turtă; pogatschenförmiger Safran. *1688:* Egy font viaszas vagy Erdélyi Safratol f — // 12 ... Egy font pogacsa Sáfrantol f — // 18 [BfR Vect.].

pogácsasó pogácsa alakú sódarab; bulgăre de sare în formă de turtă; pogatschenförmiges Salzstück. *1810:* A Házban találtatott ötven kétt pogátsa so [Jedd MT; LLt].

pogácsasütés pogácsakészítés; coacerea/făcutul turtei; Pogatschenbacken. *1625:* Kerekes Kelemenne(ne)k az pogacza: kalacz sutesteol attam ... d 32 [Kv; Szám. 16/XXXV. 163]. *1681:* Az mostani molnár ... készebb el lenni a' negyed resz proventus es az heti kenyerre Limitalt buza

nelkűl mint sem a' pogacza sűtés tölle el vétessék [Hátszeg; VhU 148].

pogácsasütő I. *mn* pogácsát készítő; care face turtă dulce; Pogatschen backend. *1700:* Pogátsa sütö Léány [Kv; Szám. 40/II. 24].

II. *fn* pogácsakészítéssel foglalkozó személy; turtar; Pogatschenbäcker. *1568:* Laurentius Neb Jbi pogachaswthọ Egidius Schuler [Kv; i.h. 1/XIII. 132.]. *1598:* Vettünk egi kamarahoz kibe(n) az pogachaswteok arolnak egi zaart kolchiot, wtkezeot es felzegezessewel egyetembe attunk Lakatos Balintnak tt f — d 40 [Kv; i.h. 7/XVI. 29]. *1633:* Frusina valtigh atta ejtelenkint az mezett, es az pogaczia süteök ighen vittek [Mv; MvLt 290. 13].

Szn. *1570:* Ilona pogacz Zwtheo [Kv; TJk III/2. 102]. *1720:* Pogacsa Sütö Ilona [Kv; Dica V. 46].

pogácsáz pogácsával etet; a servi/trata pe cineva cu turtă dulce; jm Pogatschen anbieten. *1634:* szerette Szoczy Ianost ez az Szabo Peterne, es pogacziaszta Szoczy Ianosnak kett pogacziat ada egyszer Szabo Peterné [Mv; MvLt 291. 14a].

pogácsázás pogácsasütés; coacerea/făcutul turtei; Pogatschenbacken. *1681:* Az Molnar eze(n) Malom proventusaban Legenyestől negyed részt vészen, Heti kenyerre az Molnarnak adatik fel veka buza (:NB de eő mindezekkel megh nem elégszik, hane(m) minden nap szabad pogacsazast usual:) [Hátszeg; VhU 604].

poganizmus hitetlenség; necredință; Unglauben. *1718:* nem kéne Angjam Aszszony(na)k is ollj mod nélkűl haszontalan Sirni, mert nem illik keresztenj emberhez az a' Poganysmus ... de ott az ratio el hisze(m) keveset ponderal [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

pogány I. *fn* 1. török nemzet; păgînime, turcime; Türkentum | török állami hatalom; statul turc, imperiul otoman; türkischer Staat. a. *egysz 1595:* Adta erteniek eo kegmeknek varosul Biro vram eo kgme, hogy Rodolphus chiazarral eo felsegewel es Birodalma alat valo vrakal, Az mi kgmes vrunk feiedelmwnk Bathori Sigmond, mind az poghan ellen valo eggyet ertesben otalomban, es egieb hazankbely megh maradasunkat Nezeo dolgokban, bizonios transactiot, confederatiot teoth volna ... hog' ami kgmes gondwisseleo Menniej zent Attiank az poghan ellen, az kereztien feiedelmek eggiessege altal zerelmes hazankban tarchion megh bekesegben. [Kv; TanJk I/1. 255]. *1663:* Az muszka követ ... érkezett ő felségéhez, kérvén ő felségét, az pogánynyal meg ne békéljék, mivel az muszkának az suecus az pogány ellen már confederatusa [TML II, 556 Kászoni Márton Teleki Mihályhoz]. *1690:* amaz ... hazája romlására született és az egész keresztyénség injuriájára az pogánynyal öszve czimborált Tökölyi ez hazában való ízgága szerzésnek csinálására ... holmi ... patenseket bocsátott ez hazába [TMÁO VII, 314–5]. — b. *tbsz 1658:* Az mint hallik ... Barcsai Akos uramat, tették az pogányok Erdélyi fejedelemmé [TML I, 272 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

Szk: *a ~ igája. 1710:* Isten őfelsége csak megmutatná, ha akarná, elvehetné a pogány igáját a kereszténységről, de a keresztények bűninek ostorozására tartaná fen Isten a pogányságot [CsH 217] ✱ *~ rabságába esik. 1671:* Borsai Nagy Tamás Atyánkfia ... az Lengyel Országi siralmas hadi expeditio intervenialván maga is pogány Rabságában esvén, oda sok esztendöt töltött [CC 73–4].

2. török/tatár katona; soldat/oştean turc/tătar; türkischer/tatarischer Soldat | török/tatár hadsereg; oastea/armata turcă/tătară; türkische/tatarische Armee. *1579:* ez wytezlọ buda Janos, pogan eloth Jde az warosra bwdosoth wolna [Dés; DLt 205]. *1659:* Uolna kett haz helye Egy Teleken ... azon Allapotban mint az poganyok Egetesetűl megh maradott [Ne; Incz. II. 13a] | eo Nghat Poganiok insegéból éliberalhassak [Dés; Ks G. 32]. *1662:* En Kőzép Szólnak Vármegyében Monoba(n) Lakozó Janós Deák ... nem gondolvá(n) sem az I(sten)nek bűntetésével, sem országunk(na)k erős törvényével ... arultatásba(n) atottam (!) magamat ... az Poganyokkal eggyet értettem minden romlásaba(n) ennek az földnek ... társok volta(m), az Pogányok(na)k Ármássá lőttem [Monó Sz; BK. János deák kezével]. *1663:* Szúcz Laszlo ... Beszterczen vüve el ez mostani felesegetis az poganyok be iövetelle utan [Retteg SzD; RLt Varga Sigmond (40) vall.] | Nemegyei Pap Istua(n) kevân tüle pogány által el raboltatot feleségetűl el valast [SzJk 93]. *1666:* Pokai Matyas Vr(am) is Poganok rabsagaban esven, az Felesege Nemes Orban Judit Aszony ... Urat ... rabsagbul sancz altal ki valtotta [BálLt 55]. *1669:* minek utanna ... Mikola Sigmond Vram ... Tatarok rabsagaban eset uolna tőb bőcsülletes haza Fiajval együt s azomban megh Saczoluan ő kglme bizonyos Summaban a Poganynak, mellyet értvén az ő kglme édes Annyais ... forgodot ide haza annak megh Szerzesiben [JHbK XLV/37 Bálintit Zsigmond nyugtája]. *1670:* Kglms Vrunk alazatosan jelentiuk Ngd(na)k, hogy az Pogány miatt leott romlas Utan ... arra nem erkezhettunk hogy magunk ereyetől Papot tarthassunk [Kilyén Hsz; BLt 1]. *1683:* Az Chám Urunk(na)k is aztt írja, hogy két száz ezered magával jő ... Azért az emberek ... az szolgálo rendek fegyverb(en) jo vigyázásb(an) legyenek léczego (!), csavargo pogánt látnak megh fogiák chám eleib(e) vigyék [Prázsmár Br; KJ]. *1737:* A hirek ittis minden felöl a' poganj közel lete miat olia(n) roszak, hogj nem kepes ki mondani ... Havasaljföldet teli mondgjak velle lennj [Kv; Ks 83 Mikola László lev.]. *1750:* Nem tudtam hogy Erdéljbeis Volnának oljan pogányok a mint 1694. esztendőb(en) szegén Csiki, Keresztén Atyák Fiakat el Rablották volt az Tatárok [Mocs K; Ks 83 Csegezi I. Gergelj lev.]. — L. még BTN[2] 255; CsH 74; ETA I, 53, 80; KemIr. 340.

Szk: *~ járása* tatárjárás. *1775/1802:* ez a Slám nevezet tészen magyarul Holt Ember vagy Sir Halmat Ugy referáltatván a velünk lévő Emberek által hogy a régi Pogány Járásakor ezen helyben a Pogányak egy Embert ölvén meg oda temettetett volna el [BSz; JHb LXVII/3. 84–5].

3. (mohamedán) török ember; turc, mahomedan; Türke, Muslim. *1653:* De bizonyára a közrendnek is a hajduk és németek ugyancsak oda mondották azt: „Áhá, tarka hitü hajas török, ez s ez lélek kurvafiai! nem szánom — Isten úgy segéljen — levágom az erdélyi embert, mint a pogányt". [ETA I, 83–4 NSz]. *1656:* az szegény Puskást meg fogták s ha valaki meg talál felőle, szolgálj neki, a miben tudsz, mert nem mind úgy vagyon, az mit reá fognak szegényre, mert pogányon sem kellett volna azt mivelni, az kit azon miveltek [TML I, 32 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1660:* érkezvén Váradról Ali pasának levele ... ismég Váradra expediálának Benedek deák urammal. Köntösömet is báránybőrrel megbéleltetvén az alázatosságnak megmu-

tatására, mint pogány előtt illett [Kv; KvE 184 LJ]. *1668:* Meg érdemlette mind illendőképpen való verést, mind vasat, de bár az török kegyetlen szokást ne venné Kegyelmed elő, az kalafát, mert az nem keresztény emberhez illik, keresztény ember pogánytúl nem tanul [TML IV, 262 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. *1735:* harom seller Aszszonyat Szent Egyeden Mikor a kendert nyüték volna, meg fogta s fogota ... Ferencz János kiment elejekb(e) ... még mondatta volna nékik hiszem nem vatak Pogányok hogy vgy Viszitek mint a Pogányok szokták a Rabat vinni [Császári SzD; WassLt Ferencz Peter (45) jb vall.].

Szk: *pogánnyá lett eb. 1657:* valának két, keresztényből pogányokká régen lött ebek ... egyik Zülfikár, ki magyar tolmács és az fejedelemnek fizetett szolgája [KemÖn. 87].

Sz. *1668:* ha Kegyelmeden efféle Istennek rettenetes ennyi számú látogatási volnának, akkor mit csinálna? nem zúgolódnék-e? ... Azért írám azt is, hogy Isten az pogánynak se adja azt, kiben én vagyok [TML IV, 380 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

4. (nem keresztény) egy v. több istent hívő ember; (în opoziţie cu creştin) persoană care este de altă religie decît cea creştină, păgîn; unchristlicher Mensch, Heide. *1603:* Jo fjaim ... az gonossagot ne(m) chyak Magatokban de egjebekbennjs vtaljatok, az hazwgsag tekeletlenseg, megh az poganok keosztjs igen vtalatos: attol oyatok magatokatt [Csapó KK; JHb XXV/23]. *1636:* Az régi Pogányokot tudgyuk, hogy az friss vendégsęgekben ... az hegedű, lant, és egyeb kintorna mellett, az ő Isteniknek, és ... Vri eleiknek ditséretes viselt dolgaikot éneklették [ÖGr Aj. 8]. *1642:* magam hallando sorsa feleöl ... illik gondolkodnom, melyet Vekoni ertelmem zerent ha posthabealnek, miuel az Szentírás ki haza nepere gondot nem igiekzik viselni az poganal gonoszabnak mongia [Ks 41. K]. *1662:* Ezen ok forgattatik az Izrael romlása dolgában is: És jártanak a pogányok szerzésiben ... építettek magoknak magosságbéli oltárokat minden várasokban, minden várakban [SKr 704]. *1697:* Szigethi Gergely ... admonealtatik felesegehez való igaz kőtelesseget gyakorollya, mint Keresztyen ember Házát cum appertinentiis építtse, feleseget taplallya, mert Sz. Pál tanitasa szerint a' ki cseledgyere gondot nem visel az hitett megtagadta es az Pogannál alab valo [Dés; Jk]. *1710 k.:* az üdőről, melynek neve deákul tempus, görögül chronos. Ezt imádták régen a pogányok Saturnus neve alatt | Még a sült pogányok, kínaiak Istene vagy profétája is, Confucius erre tanította őket: ne kövesd azt mással, amit te nem akarnál szenvedni mástól [BÖn. 457, 476–7]. *1811:* Oh bizony okosok voltak a' Pogányok, És okos volt nékik ama találmányok Mely szerént a' boldog Lelkeknek számára Égy helyet gondoltak zöld fás Kert formára | A' Pogányok szerént, a' szelet Tömlőkbe Eolus bé-zárja nagy bival bőrökbe 'S onnan botsátgattya rendre ki [ÁrÉ 127, 162].

5. hitetlen, istentelen ember; necredincios, păgîn; Ungläubige(r), Heide. *1592:* Georgy Eotweos Marton Inassa Ach Antal fia vallia ... Eztis hallottam vgian Cassai Borbara zayabol hog atkozta az warost, Az Isten meni keówel veztene el, Jwne el az Twz víz swlliesztene el ... mert poganok es Istentelenek laknak ebbe az varosba egi kereztenj ember nem lakik [Kv; TJk V/1. 300–1]. *1661:* Úgy is látom, pogánynak és nem igaz kereszténynek tartasz [TML II, 121 Teleki Mihály Veér Judithoz]. *1663:* Kegyelmed nyugtassa meg elméit, hogy Isten Kegyelmedet vissza hozván, azon authoritásban, gratiában, becsületben leszen, mint az előtt; hiszem Uram, mű is nem pogányok vagyunk, nem is írok Kegyelmednek hiúságot [TML II, 661 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz].

6. kegyetlen/gonosz ember; om hain/crud/necruţător; grausamer Mensch. *1594:* Borbely Bálint vallia, Az Sebes leghenyt ... elseobeis en keotem be, Monda a' szegheny legheny, Hatalmas Isten, minem poghan volt, hogy illie(n) kegietlenwl vagha [Kv; TJk V/1. 462]. *1638:* hiszem nem Pogani az jo sogor hogi ennekem is karomat kiuannia, s en sem vagjok pogany hogj eő neki romlasat kiuan(n)a(m) [Mv; MvLt 291. 140b].

7. *szitk* kb. istentelen ember; om rău/ticălos; gottloser Mensch. *1619:* Mikó Ferenc uram itt bennlétében ilyen fortély esék egy rajtunk ... egy részeg török ... kezde szidni : Aha, bre gyaur gidi! azki annyit teszen magyarul, mint: kurva feleségű pogán [BTN[2] 283]. *1726:* hallottam Vancsa Mihálytol fenyegette Szappanyos Simont mondvan Pogány meg nem lakod az várost [Ne; Ks 90]. *1761:* Ennye ördőg atta Pogánnya hogy gondolta meg hogy bé fogja az őkreimet | Ennye ördőgatta, teremtette Pogánya, Gyilkossa hogy méré bé fogatni az ökreimet [Szentháromság MT; Sár.].

II. *mn* **1.** török, tatár; turcesc, păgînesc; türkisch, tatarisch. **Szk:** *~ ellenség. 1596:* Ertyk ew kegmek Warosul ... hogy my keges Vrúnk ew fe(lse)ge orzagabol ki mozdulwa(n) az pogan ellensegh ellen mas feleol wyab ellensegh az Tatar keozelgetne ... ertik aztis ew kegmek mit kewannion az ew fe(lse)ge Locúmtenense Bochikay vr(am) hogy warossúl harom zaz puskas gyalogot allassunk [Kv; TanJk I/1. 288]. *1630:* puskapormalmok pogány ellenségtől megmaradott, az ország népe elpusztítá [Kv; KvE 159–60 SB]. *1658:* Ez esztendőben pediglen az Úr őfelsége nagy haragját reánk kiontván, az kegyetlen pogány ellenséget kihozván országunkra ... az szilisztriai pasát sok ezer törökökkel [Kv; KvE 176 LJ]. *1661:* az Pogani Ellensegh az orszaghot többire hamuva, s, porra tőtte volna [KJ] ✱ *~ erő* török hadsereg. *1710:* a vajda ... megírja titkon Hajszlernek: viseljen gondot magára, mert nagy baromi pogány erő közelget [CsH 214] ✱ *~ fejedelem. 1662:* Szebenből Fejérvárra fordult vala, hogy azt tudná a chám fejedelmek lakóhelyének és nagy friss pompás épületekkel lenni, hogy azon emlékezetre ottvaló járásának derekas hírét hagyni kellene, a pogány fene fejedelem tréfa- és csúfolóképpen állatja vala [SKr 438] ✱ *~ fogság. 1668:* a ki pogány fogságra esik, az minden keresztyén embertűl szívesen szánatik [TML IV, 379 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz] ✱ *~ had. 1657:* emlékezetes cselekedetivel az fejedelem ... megszelídété az pogány hadakat [KemÖn. 77] ✱ *~ kéz alatt van. 1561:* Valamel ewtűes legen akar hun tanolt legenis ... ky az Cehbe be akar allanj ... Tartozzek eűel is hog' ... szwletesenek tiztesseges űuoltarol ... lewelet hozzon ... Azoknak penigy kiknek attiok annyok hazaiok pogan kez alat wadnak Erre az dologra annira ne kezeritessenek [Kv; ÖCArt.] ✱ *~ kézbe akad. 1619:* ha Jenő pogán kézbe akad, bizony nagy ártalmára lészen az egész keresztyénség hadainak [BTN[2] 255] ✱ *~ kézbe ejt. 1662:* hazájának egy részét pogány kézbe ejtette [SKr 469] ✱ *~ kézbe ejti magát. 1662:* én is szánszándékkal feleségestűl pogány kézben magamat nem ejtem [TML II, 246 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] ✱ *~ kézbe esik. 1667:* jól is találják az végházakat; ezek bizony mind pogány kézben esnek [TML IV, 56 ua. ua-hoz] ✱ *~ kézbe kerül. 1662:* a visszaindulást ha másnapra hagynák ... az házoknál levő keresztyén nép is inkább pogány kézre kerülne [SKr 540] ✱ *~ nemzet/nem-*

zetség. 1657: kiváltképpen az pogány nemzet vigyáz csak az szerencsére, s annak kedvezni szokott még az néki nem tetsző dologban is [KemÖn. 191]. *1665:* ez rettenetes erős véghely pogány nemzet kezére az állhatatlan és fizetetlen praesidiom miatt ne jusson ... törekednék Rotter uram ... császár ő felsége venné el ily erős szép véghelyt és lenne keresztyén királyunké, hogy nem pogány nemzet férkeznék belé [TML III, 346 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* (Erdélyt) adófizetővé tevéd a pogány nemzetség birodalmának alá [BIm. 1040] ✱ ~ *ország* Törökország. *1710:* A szegény Sándor Pálnak használa a Thököly bejövetele, különben odasülyed vala pogány országban [CsH 236] ✱ ~ *sarc. 1747:* azon Nemes Udvarházat és Jószágot holmi Pogány Satz miatt adta volna el [Sszgy; LLt].

2. (nem keresztény) egy- v. több isten hívő; (în opoziţie cu creştin) păgîn; heidnisch. *1710 k.:* Seneca, pogány filozófus is ... azt írja a világról, hogy tűzzel kell megégnie [BÖn. 457].

Szk: ~ *király. 1710 k.:* csudálatoson megparancsolád mind a keresztyén, mind a pogány királyoknak: Hogy a te követidet, prófétáidat ne bántsák [BIm. 1040–1] ✱ ~ *nemzet. 1657:* Uram ... fordítsd már a' Te ítéletedet azokra a' pogány nemzetekre, kik a' Te ismméreted kívűl vadnak: kik nem a' Te bosszúdat, hanem az ő istentelen indulatjoknak végét nézik a' Te népeidnek sanyargatásokban [KemIr. 334].

3. a pogányoktól használt; păgînesc; heidnisch. **Szk:** ~ *aranypénz. 1637/1639:* 8 Pogan Arán Penzek es egj magjar Penz nyom p. 8 [Kv; RDL I. 111] ✱ ~ *ezüstpénz. 1637/1639:* valami Pogan Ezüst Penzek kett Eoregh Ezüst monetaual együtt, Kik taller formara uadnak, njom(na)k egyutt p. 36 [Kv; i.h.].

4. kegyetlen; crud, nemilos; grausam. *1614:* Ugyanebben az esztendőben[a] támada fel ... amaz istentől elszakadott, hűtötlen pogán ember, Nagy András ... az törökök praktikájokból [BTN[2] 56. — [a]1607-ben]. *1710:* II. Rákóczi György fejedelem bolond kevélységből ... Lengyelországba feles hadakkal bemenvén ... gyalázattal onnan kiszaladott, és a vitézlő rendeket a pogány tatár elrablotta volna [CsH 50]. *1797:* egy kezében lévő darab fával agyba főbe annyira kezdett ütni verni, hogy szinte meg őlt, az Isten örizzen is mindenkit ollyan durva pogány embertöl a' ki ... ugy bánik az emberrel [Náznánfva MT; Berz. 3. 3. N. 21].

Szk: ~ *kínzás. 1765:* midőn itt valának rajtunk; az efféle pogány kinzások ... panaszlottunkis akkori Regius Perceptor Kornis Gábor Uramnak [Karkó AF; Eszt-Mk Vall. 227].

5. kb. elképesztő, hihetetlen; uluitor, surprinzător; unglaublich, erstaunlich. **Szk:** ~ *gondolat. 1888:* Mi vezet téged arra a pogány gondolatra, hogy én haragszom reád [PLev. 139 Petelei István Kiss Józsefhez].

6. ~ *módon/módra* **a.** kegyetlenül; păgîneşte, fără milă; auf heidnische Weise, grausam. *1710:* Valának híres tolvaj kapitányok Pekri mellett ... kik pogány módra minden kegyetlenséget elkövettek, s az asszonyi népeken, leányokon erőszakot cselekedtenek [CsH 376]. *1765:* Borbándon lakós Sárdi Szabó Samuka nevezetu Executor Comissarius ... felettébb abutált kötelességivel, mert pogány modon kötözvén, sattzolván minden uton modon kénozván a szegénységet, és Birákot [Vajasd AF; Eszt-Mk Vall. 202]. — **b.** csalárd módon; în mod perfid/viclean; auf schlaue Weise. *1710:* Szulimán ... a német ármádát megveri, Budát az obsídió alól megszabadítja. De pogány módon ő is csak a maga hasznát keresvén a királynét fiával együtt Erdélyben beigazitja, Budát török praesídiummal megrakja | a váradi basával is keveset gondol vala, ki pogány módra a hódoltságot naponkint kilyebb akarván terjeszteni ... sok veszekedések támadtanak | A francia király ... pogány módon ... nemcsak a spanyol koronát, hanem az egész Impériumot is magának akarja vala foglalni [CsH 66, 112, 161]. — **c.** perverz módon; în mod pervers; auf perverse Weise. *1630:* hallotta(m) ezt az menieczketeöl ... hogj eö neki az Ura miat kel megh halni, mert eö uele nem kereztieni modo(n), hanem pogani modon elt [Mv; MvLt 290. 224b]. *1681:* az Ura azert tartja roszszul hogy Pogany modra akart velle elni de ö nem engette [Dés; DLt 445 Elizabetha Váradi cons. Andreae Hegedűs (27) vall.] | a' leanyomatt sokszor kenszeritettem, hogy mongya meg ha ö velle Pogany modra el az Vra, de a' leányom Tagatta [Dés; i.h. Helena Kovacs Relicta Vidna cons. quondam Petri Szőcz (68) vall.].

7. ~*ul* pogány módon; păgîneşte, ca păgînii, în felul păgînilor; auf heidnische Weise. *1636:* ortzázza vala az szent Pál-is az keresztyéni név alatt pogányul élő Romaiakot, hogy ő miattok káromlattatik a Pogányok között az Istennek neve [ÖGr Aj. 7].

8. *szitk* kb. istentelen; nelegiuit, josnic; gottlos. **Szk:** ~ *eb. 1619:* Ím az hitetlen pogány ebek, ezek a törökök ... elhitették vala vélünk, hogy az magyarországi követet, Korlát Istvánt csak bé sem bocsátják Konstantinápolyba [BTN[2] 384]. *1666:* ő nagysága az portára írjon ... hadd érné elébb az portát az ő nagysága panaszsza, mintsem a váradiaké ... ez dologra vigyázzon s az én személyem ellen is, ha mit moveálnának az pogány ebek [TML III, 639 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] ✱ ~ *kurva. 1603:* Eordeogh Andrasne ... vallia ... Az zitkoknak formaia eszembe nem Jwt, hogy ha erettnek kwrwanak mondae vagy poganj kwrwanak [Kv; TJk VI/1. 693] ✱ ~ *kurvafia. 1634:* Nosza alyatok be az Eóczetek hazahoz, lessetek ki az masik czigantis, ha ki Jeö, fogjatok megh uerjetek megh az Pogany hires kurva fiat [M.köblös SzD; DLt 383]. *1736:* Minden szitkozódások az férfiaknak, uraknak, nemeseknek, alábbvaló rendeknek ez volt : Aha bustya vére, lelketlen kurva fia, pogány kurva fia [MetTr 415] ✱ ~ *lélek kurva. 1592:* Sophia Farkas al(ia)s Achj Antal leania ... vallia hallottam Cassai Borbara zayabol, mikeppen zitta Janos papot mondwan, az pogan Eretnek lelek Curwa az Niarj Marton Aiandeka mellet hamis es czigani teórwent tezen az pogan lelek Curwa [Kv; TJk V/1. 301] ✱ ~ *lelkű. 1688:* Döfje az Pogany lelkű a' Tehenemet [Dés; Jk]. *1697:* (Hogy) Pogany lelkűnek hamis lelkűnek ... kialtottam vagy szidalmaztam volna ... Simpliciter tagadom [Dés; Jk].

◇ **Szn.** *1551:* Pogan Soffya azzon nehaj barcziaj Palne [Mezőszengyel TA; BfR 304/108. — L. MNy LVIII, 491–2]. *1584:* mattius Albertne kj annak vtanna Pogan Miklosne volt [Dés; DLt 213]. *1585:* Pogan Miklos [Kv; TJk IV/1. 393]. *1677:* Pogany Ersok [Szentegyed SzD; SzJk 131]. *1681:* Pogany Peter [Mogyorosd H; VhU 78]. *1701:* Pogány András [Utl]. *1744:* Pogány József [Déva; Ks 101]. *1753:* Pogány András [Bukurest H; Ks 72]. *1773:* Pagány János [Háporton AF; Kath.].

◇ **Án.** *1785:* Pogány (magló) [Bányabükk TA; MkG]. *1791:* Pogány (paripa) [Tarcsafva U; Pf].

◇ **Hn.** *1672:* az pogány Várb(an) [Mezősámsond MT; EHA]. *1682:* Pogany nevü szőlő [Szilágycseh; MNyTK

132. 118]. *1693:* Pogan Retbe(n) (sz) [Kilyén Hsz; EHA]. *1702 u.:* Az Pogány Várban (sz) [Mezősámsond MT; MMatr. 383]. *1728:* a Pogány avassára hágob(an) (sz) [Zalán Hsz; EHA]. *1732:* Poganykut berczen Musdalj nevezetű erdő [Szucság K; KHn 253]. *1781:* a Pogány Kutba [Mákófva K; KHn 235] | Pógány kutba (sz) [Szucság K; KHn 254].

pogányarany ókori aranypénz; monedă de aur antică/din antichitate; antike Goldmünze. *1589:* Vagyon egy ... pogany Arany | Vagion esmegh egy poghan Arany Aky egy Arany ftot Njom beoweon [Kv; KvLt Inv. I/2. 33, 61]. *1590:* Chaki Gabor chinaltatot velem egy aranj eoweth kibe pogan Aranjak lysimachusok vadnak, mikor akaria torokra chinalhattia es a' ket kezere [Kv; TJk V/1. 19]. *1611:* Egj Pogan Aranj melj nio(m) ket Araniat [Kv; RDL I. 88]. *1628:* egy kis atlacz erszenib(en) harom poganj Aranj s egy aranj penz [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 7]. *1637/1639:* 2 Pogan aranj njo(m) Aranj(at) harmat [Kv; RDL I. 111]. *1655:* 5 pogany Arany nyom Ar. 103/4 [Kv; i.h. 29]. *1705:* az úr ... mindenét inventáltatja ... <voltak még> sokféle válogatott pogány aranyak | ma adák ki az urak ... a Bethlen Elek ezer aranyát, kiben is százhuszonötöt az asszony megválta. Egyik százas volt, a többi pogány aranyak voltanak, igen szépek [WIN I, 561, 565].

pogányi 1. török; păgînesc, turcesc; türkisch, heidnisch. *1662:* Szegény elromlott s ... elromlandó Erdély, megneveltet vala ... sok szép ifjú népedet ... e negyven esztendők alatt, megpihenvén a pogányi fegyvertől és rablástul mind ez ideig [SKr 714].

2. a pogányokra jellemző; păgînesc, caracteristic păgînilor; für Heiden charakteristisch. *1710 k.:* Áldassál ... én Uram, én Királyom ... hogy ... őseimet, nagyatyáimat hozád ki a pogányi vakságból [Blm. 985].

3. durva; cumplit, groaznic; grob, derb. *1705:* igen megindulván a generálok, énvelem íratának Andrásiné asszonyomnak, hogy írjon az urának és azáltal a többi kurucoknak, hogy az olyan pogányi kegyetlenségnek hagyjanak békét [WIN I, 648]. *1710:* A nyavalyás ártatlan püspököt ... addig korbácsolják, míg leszakad ... a húsa is a faráról ... Hallatlan pogányi kegyetlenség [CsH 309]. *1797:* Szilágyi Mihállybol még Inas korában tsak hamar kitört a' Pogányi kegyetlenség s akkor is még mikor senkinek sem porontsolhatott [Náznánfva MT; Berz. 3. 3. N. 21].

4. ~ *módra* **a.** durva/sértő módon; în mod grosolan/supărător; auf grobe Weise. *1673:* az I. Desi Istva(n) ... midőn Tatar Mihaly(na)k megh holt szolgaját temettették volna Deakink ... énekelve(n), deakinkat, kantorunkat rut illetlen poganyi modra valo bőgesevel megh czufolta [Kv; TJk XI/1. 328]. — **b.** kegyetlenül; în mod necruțător, cu cruzime; grausam. *1705:* ha a mi rabjainkat úgy tartják, oly pogányi módra, mint eddig tartották, mi is a német tiszteket úgy fogjuk ezután tartani [WIN I, 649].

pogányoz pogánynak szidalmaz; a-i spune cuiva că este păgîn; jn Heiden fluchen. *1788:* Orbók Györgj vratis káromolni motskolni és Pogányozni mérészelték [Dés; DLt].

pogánypénz 1. ókori pénzérme (többnyire Lysimachos-arany); monedă din antichitate/epoca păgînă; antike Goldmünze. *1586:* Az Perceptionak tellyes Summaia teót f 2055 ... Restal Nalla Egy poghan penz Egy panth Ket zwniegh [Kv; Szám. 3/XXIV. 67]. *1587:* sex monetę antique vulgo pogan penz appellatę [Gyf; GyK]. *1589:* Vagion tyz poghan penzek Niomnak M O p 19 Megh Er f. 4 | vagion 18 poghan penz ezwst Aky egie(te)mbe Niom p 12 1/2 [Kv; KvLt Inv. I/2. 31. 61]. *1595:* Egy eoregh Arany egy Lisimachus ... Apro pogan penzek Nro 6. Theoreok ozpora Jutot megh merve cum graniori ponderi M 16. p. 28 [Zsombor K; Somb.]. *1627:* Ket Eöregh velenczej penz ... Tizen Egy pogan penz. Hat teoreok penz [Kv; RDL I. 132]. *1628/1635:* Egy pogany penzes ezust <e>o<w>, kiben vagjo(n) arannjazot tizenket poganj penz [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1632:* vala ket ezüst pohara Kadar Istuannak ... s negj pogany penz vala az feneken [Mv; MvLt 290. 64b]. *1655:* pogany pénz N 5 1/2 Tallér njomo [Kv; RDL I. 29]. *1673:* Két poganj pénz, s egy Ort taller [Marossztkirály AF; IB. Bethlen Domokos hagy.]. *1677:* Valami ezüst dutkák, egy pogány pénz [Kv; RDL I. 155b]. *1705:* ugyanabban a ládában találtunk egy pogány pénzt [WIN I, 561].

Szk: *öreg* ~. *1629:* Pinze iutot az Aniaj Harmadbol Wicej Janosnak ... Ket Eöregh pogan penz ... Egy Aranj, Egi taller [Kv; RDL I. 132]. *1638:* 8 oregh pogan penz es egj kiczid [Nyújtód Hsz; HSzjP].

2. az ókori pénzek mintájára ötvös által (ajándékként) készített (ezüst)érme; monedă (specială, ocazională) asemănătoare celei din epoca antică, făcută de un aurar/argintar; nach Muster der antiken Münzen vom Goldschmied gefertigte (Silber) Münze. *1580:* 1 Eoreg aranios serleg pogan pénzel rakott [MNy XXXV, 56]. *1582:* Desi Janoswal eottettem eg' gira pogan penztt mell'nek az ezwsty tt f 8 d. — az múnkaiatull attam f. 1 d. 50 [Kv; Szám. 3/VIII. 1]. *1585:* Byro vram hagyassabol czhynalta(m) pogan penzt Egy gyrat, mellyet byro vra(m) el oztogatot az Ezwsty czhynalassa f. 10 [Kv; i.h. 3/XXII. 58].

3. ~ *forma pénz* az ókori pénzek mintájára készített érme; monedă făcută după modelul celei din epoca antică; nach dem Muster antiker Münzen gefertigte Münze. *1662:* Vagyon égy pogán pénz forma pènz, ér — f — d 24 [Kv; SzCLev.].

pogánypénzes ókori pénzek mintájára készült érmével díszített; care este ornamentat/împodobit cu monede făcute după modelul celor din epoca antică; mit nach dem Muster antiker Münzen gefertigten Münzen verziert. *1590:* Chaki Gabor chinaltatot uelem egj mereo Aranias zabliath ... ket fedeles eoregh pogan penzes poharokat mereo Araniasokath [Kv; TJk V/1. 19 Greg. Bulasfy vall.]. *1595:* Egj fedeles poganj penzes Aranjas pohar M 3 p 1 [Zsombor K; SL]. *1627:* Egy pogán penzes Eyteles Ezwst kanna mely nyom m. 5 p. 36 aestimaltuk tt f 200 | Ezust marhabol Egj pogan penzes Kanna, niom m 1. p. 47 Giraiatt bechultuk p(er) f. 16 tt f 37 d. 62 [Kv; RDL I. 132, 134]. *1628:* Egy fedeletlen Poganj penzes korso [Gyalu; K/Kv; JHbK XII/44. 4]. *1620/1635:* Egy pogany penzes ezust <e>o<w>, kiben vagjo(n) arannjazot tizenket poganj penz [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1635:* egy Pogan penszes ezwst Kanna nyom Girat ketteőt [Kv; RDL I. 107]. *1696:* Egy pogány penzes Udvari pohár aranyos a Szája | Egy pogany penzes ezüst Selleg [Mv; MbK]. *1717 k.:* Egy Pogány pénzes mosdo medentze [MNy XXXVIII, 304]. *1751:* Én belső Szolgája voltam az Néhai Báró iffiu Korda Sigmond Urnak, minek előtte Katona lettem volna ... volt annál az Uri háznál ... Egy nagy ezüst pohár, ürmős bor

innya való mellynek az oldala kőrös kőrül pogány pénzés volt [Zágon Hsz; Szentk. Moses Szabo vall.].

pogányság 1. törökség; păgînime, turcime; Türkentum | török/tatár hadsereg; oastea/armata turcă/tătară; türkische/tatarische Armee. *1599:* Forgott eo kgmek eleott az Idegen helyekreol poganisagh eleott be budosottaknak, es be futottaknak dolgok kik keozeol sokan ... immar eztendeyenel teob vagyon ... hogi az varoson laknak [Kv; TanJk I/1. 338]. *1653:* Háromszék látván a pogányságnak rettenetes pusztitását, rablását, nem állának oda[a], hanem magokra más gondot viselének [ETA I, 80 Nsz. — [a]Székely Mózes mellé]. *1663:* Myuel mi mind falustul, oda az olah Budaki hatarra és havasra mentünk volt fel az ellensegh elót, Enis ot leuen szememmel lattam, hogi mikor az Pogansag mi felenk az hauasra be erkezek, az Gauay miklos, Naduduari Janos Szakacz Peter Uraimek marhaiokat es Menesseket az Gyepü Sancz mellől (:kit be uagtunk vala:) az Pogansagh alá szoritak [Szászfellak SzD; Born. XXXIX. 4]. *1665:* az Szajka Pataka mellet leven egy malom hellje melj az poganyság miat ... pusztult el [Dés; Hr I/14]. *1670:* ha ez mostani boldogtalan üdeobe(n), az Szinyey embereknek, Szinyeböl[a] lako helyekbeol ki kel keolteozni, hogy az Pogansagh miat ott megh nem lakhatnak, tehat Kis Jenön Doboka varmegyebe(n) adok helyet nekiek [Born. V. 30. — [a]SzD]. *1671:* Bizon meg vallyuk mint hármon Firjem Perneszi Zigmond Uram és Leányom Kassai Boriczával hogy elig jót tőt kegyelmed velünk hogy ezen nehéz ődőben is illyen sokat varokozot az nékőnk ki adot kölcsön Pénziért ... Ennek pedig csak è volt az oka hogy à Joszagainkat a' Poganság ben jártában igen el pustitotta volt ugy annira hogy ... Arbai és mas helyeken liuő josagainknak semi hasznaval nem ilhetunk [Baca SzD; RLt O. 5 Bánffi Sára lev.]. *1717:* bizonyoson constál a pogányságnak be ütésé Besztérczénél, Számát bizonyoson nem halhattyuk [Nsz; ApLt 2 gr. Haller János Apor Péterhez]. *1788:* minden felöl minden Passusoknál igen sok Pogánságot lenni mondanak [Szászalmás NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. Iktári Bethlen Sámuelhez]. *1809:* az 1662 dik Esztendo táján, a midön Nemes Hazánk a' fene Pogányság markában kegyetlenul hányattatván szintén elviselhetetlen Adozással terheltetnék [Asz; Borb. II].

2. (nem keresztény) pogány vallású nép; păgînime, păgînătate; (nicht christliches) heidnisches Volk. *1760:* Brerewoodius Londinensis azt írja in tractatu de lingvis, hogy az egész világot harminc részekre osztván abból a kereszténység csak öt részt tart, a Mahumed vallása hat részt, tizenkilencet pedig <a> pogányság [RettE 111]. *1761:* Úr Isten, aki ... az mi eleinket a sovány földről és pogányság közzül ... ez kivánatos földre kihozván telepitetted és a Te igaz ismeretedre juttattad [Nylr 200 Bánffi Farkas álma].

3. pogány vallás; păgînism; heidnischer Glaube. *1762:* olyan hírt hozott egy zsidó, hogy ... 80 ezer tatár ... be akar jönni ... Ezek felöl sokféle hír vagyon ... Én gondolkoztam úgy is, hogy talám ott az pogányságban megmaradott magyarok, mert constál, hogy vannak most is oda be északra magyarok ... azt hallottam felölök, hogy ... Magyarországra, Erdélybe szándékoznak [RettE 144].

pogánytallér pogánypénz; monedă din antichitate/din epoca păgînă; antike/heidnische Münze. *1637/1639:* Egj gjermek nyakaban valo veres kalaris olvaso ualamj pogan tallerokal Eőszue fúzue [Kv; RDL I. 111]. *1675:* adtam az varróládába, az mátkájának elküldte ... két aranyos tallért, egy fél pogány tallért [Kv; KvE 195 LJ].

pogony bolthajtás/ív; boltă, boltitură; Gewölbe. *1593:* 500 teglat weottem az waras istaloiahoz pogonhoz es az melliekek mellet hogy fel raktak f 1 [Kv; Szám. 5/XXI. 19]. *1656:* Ezen ajtonak famelljeke fa küszöbje es pogoniaval egyut megh vagjon | bellett reghi vas sarkon panton forgo ajto ... Ezen ajtonak faragot keö melljeki pogonia es küszobje [Fog.; UF II, 127, 129]. *1710 k.:* Már azok a pogonok fogtak megpattanni vagy süllyedni, csak azok alá kell jó erős lábakat lopni egymásután | úgy kell a lábakat egyenesen a pogonok alá csinálni ... hogy az olyan lábnak az alja még szélesebb legyen a kőfalnál [BÖn. 503]. *1726:* Ezen kis ház ajtó mellyeke edgy része porló Kő, más része fábol Tóldozott, földozott, az ajtó pógonnyát le kell szedni, bontani s mást kell csinálni Vagy rakni [Ne; DobLev. I/124].

Szk: *~ alá vétet. 1710 k.:* a praefectus a fundamentumot nem engedte aláásni, hanem azokat a búzavermeket pogonok alá vétette ... egy jámbor, jó, vén német Tobias nevű kőmíves tanácsából ... de a pogonhoz téglájok nem volt, hanem lapos, igen jó erős kövekkel pogonozták [BÖn. 503] ✱ *~ bolthajtás. 1652:* Ugya(n) ezen kapun van retez es vas retezfö egy öreg biko forma lakattyaval kulcsával, az kapu közi pogo(n) bot hajtásra van csinálva [Görgény MT; Törzs] ✱ *~ra hajt. 1681:* Aranyos ház ... két ablak elöt az kö fal pogonyra van hajtva [Vh; VhU 552–3] ✱ *~ra hajtott. 1681:* Vagyo(n) itt ... egi Udvar ház ... Kapuja egi fele nyiló ... Ezen kapu felet lévő ház pogonyra hajtot hat kő Labo(n) áll [Vh; VhU 588] ✱ *~t hajt. 1597:* Bontodtak fel B: wram akaratiabwl az hidnak padimontomat ... es az Tomlocznek aytaia elot raktak egi darab faalt, es egy kiczin pogont haytodtak az fal felet [Kv; Szám. 7/XIV. 106 Masass Tamas sp kezével] ✱ *faragott ~. 1656:* Ezen ebedleö palotabol nilik az drabant hazra ... vas sarkos panthos ajto ... Ezen aytonak faragot kö ajto melljeke küszöbje, Batoriak czimere felsö faragot pogonian vagyon [Fog.; UF II, 122].

pogony-hajtás bolthajtás/ív; boltă, boltitură; Gewölbe. *1593:* 1 hozü dezkat attam az Pogon haitashoz f — d. 10 [Kv; Szám. 5/XXI. 19]. *1625:* Palfi Balintnak atta(m) hogy az Fog hazban egy Ajto melljeket Ablakokat es egi pogon hajtast ereossitet d. 25 | Furez dezkat veottem az foliosohoz, pogon hajtasokhoz es mezkeuereo ladakhoz 91 f 9 d 10 [Kv; i.h. 16/XXXV. 172, 207].

pogonyos boltíves; boltit, cu boltă; gewölbt. *1676:* Ezen pitvarbol szolgal ki, egi pogonjos allju keö kemenj | Vagyon ... negj eőregh pogonyas kő labokon kőből rakva egi eőregh konyha ... kiminynek pogonios lábainak megh erősitésére harom eőregh vas rudak vadnak keresztül által hányva és az falban be rakva | Ezen ... tornácz pogonyos keő lábakon áll | Vagyon itt egy puszta pogonyos tűzhely | fellyeb mozdulvan ezen az gradiczon az toronnak nap kellet felöl valo pogonyos tornaczaigh nyilik azon ... masik bastya hazra ... bontákozot bellesű ayto [Fog.; UF II, 157, 707, 708, 731, 734] | Vagyon az hazban teglabol rokatt poganyos tűzhelyen egy ... mazos kemencze [Sárkány F; i.h. 454]. *1680:* Ezen örögh konyhának vagyon teglabol fel rakva egy örögh Tűz helye az Tűz hellyen fellyül vagyon

poganos negy örögh kö oszlopokra epitve egy örögh kö kémeny | Az konyhan ... vagyon teglabol fel rakot tüz hellyin pogonos negy erös kö oszlopokon csinalt uj kökémeny [A.porumbák F; ÁLt Inv. 7, 9]. *1694:* az elébb meg irt házb(a) ... Vagjon ... egj kemencze ... allja ennek is köböl rakatott, pogonos, de meg bomladozott [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.].

pogonyosan ívelten; cu boltă/boltitură; gewölbt. *1656:* az pitvarbol szolgal ki egi fusteolleö keö kemenj, melinek az eleje pogonjoson vagjon csinalva | az folyosonak allya pogonossan 17 keö labokon áll [Fog.; UF II, 151, 171].

Szk: ~ *hajtott. 1681:* Erkélyek. Ezek ighen szép rendel a nap nyogot felol valo Palotak külsö oldalanal vannak, mind egi végtéb(en), mellyek(ne)k az allya nagi magassan fel rakott, fellyül pogonyoso(n) hajtot [Vh; VhU 535] ✱ ~ *rakott. 1681:* Vajda Hunyad Vára. Nyebojsza Bástya ... réghen ez volt Hunyadi Jánosnak refugiuma a' Török bé csapasakor Nyebojszára jaro hoszszu bolt; Pogonyoso(n) rakott temerdek kö falon all | (A) Templom felett valo keö ház ... Az var piacza felöl valo oldala pogonyoso(n) rakott Kö labakon áll [Vh; VhU 502, 557, 582]. *1694:* Nyilik ott azon Pincze-torokra avagj Gátorra ... fa-rosteljos Ajto ... ennek is melljeki faragott kovekböl pogonossa(n) rakott | (A) házban belöll fűjtö, Zöld mázos káljhás kemencze ... ennek az allja köböl pogonossan rakott [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.].

pogonyoz boltoz; a bolti; wölben. *1710 k.:* a praefectus ... a búzavermeket pogonok alá vétette ... de a pogonhoz téglájok nem volt, hanem lapos, igen jó erös kövekkel pogonozták [BÖn. 503].

pogonyozás bolthajtás; boltă; Wölbung. *1648:* egy beleöll tüzeleö veres kályhás kemencze, pogonyozással az allya, de teöredezett | (Az) also házok eleött pogonyozásokkal hajtva vadnak 12 kö lábok minden hiba nélkül [Komána F; UF I, 829, 925].

pogonyozatos boltíves; boltit, cu boltă; gewölbt. *1648:* az kemencze fwteö kamoráczka ... kiuül fwteö kemenczével pogonyozatos lábakon állo [Komána F; UF I, 930].

pogonyozott boltívezett; cu boltă, boltit; gewölbt. *1648:* beleöl szeneleö kályhás kemencze, alatta jo pogonyozott twzhelye [Komána F; UF I, 930].

poggyász málha; bagaj; Gepäck. *1849:* Krizsán Mária ... szobájának kúlcsával az én szállásom szobaajtaját kinyitogatta és a hitelezők részére biztositékul az ottan letéve volt szobámbani podgyászait kilopta, mit ellenemi panaszában is elesmér | Krizsán Mária ... podgyásza bírói zár alá tétetett | a' midön azonban podgyászomat kibontottam egyik köntösömböl égy ajánlo levél hullott ki [Kv; Végr. Vall. 5, 38–9].

poha potroh; burtă (revărsată); Fettbauch. *1599:* lata(m) hogy Benedekfi Christoph ereosse(n) uagh vala eggikhez ... be juta Makrai Peter tahagh le zakatt az pohaia, mo(n)dam nekjk, mondek, Jo-é hogy zot ne(m) fogadtatok [UszT 13/105 Matthias Chanj de Rugonffalua ns vall.].

pohár 1. (nemes)fémböl/üvegböl készült ivóedény; pahar; Becher, Glas. *1551:* Az keth Gyermek Rezere Jwtot ... eg ewreg Ezwst pohar es keth kjs Ezwst pohar de Ezeket vg hattuk, hogy mykor Dyenessy lazlowal barcziaj Andrassal, Barcziaj györg vram es barczaiay Farkas vram zembe leznek Akor Igazogyek el kozottok az Menes es az Pohar dolga [Mezőszengyel TA; BfR 304/108. — L. MNy LIII, 492 Gerendi Ferencné, Dienessi Kata és gyermekei osztozólev.]. *1568:* Szabo Janos ... fassus est, hogy Jgyarto gǫrg gǫrg eǫ Neky keth kalant veteth szalagba es egy pohart, azt sem tuttam kye | Borbolya chyzar Peterne, Martha Bakos Janosne iur(ata) fassa sunt pariformiter, hogy eǫk Kǫmyes Paltol es az felesegetǫl hallottak hogy harom ezwst kalant es egy pohart[a] Jgyartho gǫrgnek hogy penzt keryen Réa [Kv; TJk III/1. 242. — [a]Adtak]. *1598:* Giwlay Miklos ... wallia ... Eotwes Thamas az felesegenek Attiatol marat giewreiet poharat el atta [Kv; TJk V/1. 207] | Az mi keuez ezwst marhaczkam volt, azokbol hattam az Gazda Azzonnak ... Az Almadj Papnal valo pohartis nekj hattam Valczya kj [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. *1600:* Eze(n) kewǫl minde(n) hazunkba walo eppwleteönket, talakat, talnerokat, palaczkokat kupakat, poharokat el wittek [UszT 15/23]. *1613:* Kovaczoczy Janosne Azonyom ... monda ... no En neke(m) gjermekjm njnczyenek, hane(m) mjnde(n) fele Aranj es azeöst marhamat, mjnd Aranj lanczyaymat feöggeöymeth poharimath ... Kovaczy Susana azonjnak hagjok [Nagysajó BN; JHbK XXIII/31]. *1629:* az Kalma(n) Leorincz meniegzeiekor eö neki egy poharbol inni adua(n) az poharatis el uitte volt az Nadragh sebiben [Mv; MvLt 290. 143b]. *1645:* En czinjaltam poharakot eszüstböl ... Mikola Sigmondnak is czinialtam Tiz poharokot [Szárhegy Cs; LLt]. *1720:* Lattamis hogi Czegledi Szabo Mihály Ur(am) Sebessi Szabo György Ur(am)tol 130 forintokon szep ezüst marhakat, szep Pohartis Valtott ki ezeket es tőb draga Hazi Portekakkal edgyűtt mind Toth Jeremias Tekozlotta volt el [Ne; DobLev. I/96]. *1724:* az Ecsedi Mihály Uramnál lévö pohárokra, a' Gonos név van fel meczve [Ne; i.h. I/106. 4a]. *1748:* Kolosvárról hozott eo Kglme pénzt, poharokat, párta övet [Torda; Borb.].

Vö. a *capa-, csiga-, csupor-, ezüst-, fa-, kristály-, ón-, serleg-, strucctojás- és üvegpohár* cimszóval.

Szk: A. *aranyos* ~. *1589:* Ket Aranias pohar, eggik keortwely forma, masik Regy modu ... f. 19 [Kv; KvLt Inv. I/2. 31]. *1609:* Keopeczi Thamasnak ... ket Arannias pohart ... tartozzanak adni [Mv; IB VI. 225/17]. *1683 k.:* Vadnak két Aranyas Poharok ezűstök kivűl es belőllis szep Aranyassok [Nagyfalu Sz; SzVJk 51]. *1688:* Egy Medvés ezűst Lábas aranyos Pohár [Born. II. 18 Mikola László inv.]. *1737:* Egy fedeles Aranyas Pohár [Mv; MRLt] ✱ *aranyozott* ~. *1837:* Mettzet aranyozott pohár [Szentbenedek SzD; Ks 88. 10] ✱ *asztali* ~. *1748:* Egy felyül megaranyozott asztali pohár 50 loth [Brassó, DanielAd. 261] ✱ *capás* ~. *1660:* ket czapas pohar [Kv; RDL I. 145]. *1696:* Egy Czapás pohár harmadfél Girás. Egy Czapás fejer pohár [LLt 102/24]. *1715:* Egy kis Czapas Pohar Gira — Lott 10 1/2 [BfR]. *1748:* Kiss czappás pohár, kettö 20 1/2 loth [Brassó; DanielAd. 261]. *1776:* micsoda nével nevezendö bonumokot ... ezüst aranyas czapás pohárokot azokon ki neve volt fel irva ... tud a Tanu [Hr vk] ✱ *capázott* ~. *1651:* Kett edgyben jaró Arannyas szelyű hoszszan Czapazott Pohar [WassLt Wass Judit kel.] ✱ *cifra* ~ → *lábatlan* ~ ✱ *csészés* ~. *1588:* Vagyon egy Chezes pohar, Plammowal Mereon Araniazot M I G 3 [Kv; KvLt Inv. I/2. 13] ✱

egybejáró ~. 1627: Hat feier egjben iaro pohar [BLt 1 Béldi Kelemen inv.]. *1694/1767:* négy egyben járo pohárait ... igire [Hr 8/16]. *1728:* Küldvé(n) hozzá(m) a Méltos(á)g(os) Aszony Vas Danielné Asz(o)n ő kglme ... öt czapás pohárt, mellyek qvondam egybejáro pohárok [Kv; WassLt Szölösi Gábor kezével]. *1772:* egy ben járo kivül belől aranas pohár [Egeres K; Ks] ✱ *ezüst-aranyos ~. 1578:* Ezws Aranias pohar [MúzRadák Sulyok István inv.]. *1696:* Edgy szerecsen diobol csinalt ezüst aranjos Pohar [Buza SzD; LLt 193. B]. *1714:* egy' test állásos ezüst aranyos Pohár fl. H. 10„00 [Kv; Pk 6]. *1746:* Egy Menyecskét repraesentáló ezüst Aranyos Pohár [Nsz; Told. 19] ✱ *ezüstös ~. 1736:* Volt penig az színben[a] egynehány pohárszék ... némelyike fejér, ezüstes poharakból, némelyike ezüst sellegekből ... némelyike csupa ezüst poharakból [MetTr 383. — [a]Ti. ahol a lakodalmat ülték] ✱ *fedeles ~. 1714:* Cseh Országi fedeles Pohár futraljotskab(an) [AH 56]. *1730:* egy Strucz Tojásbol valo fedeles Pohár arannyas [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. *1787:* Kigyo köböl valo födeles Pohar el törve [Szászerked K; LLt Csáky-per 213. L. 14]. *1800:* Indiai Diobol készült, — arannyazott ezüstbe foglalt, fedeles pohár [Mv; TGsz 52]. *1801:* Egy fedeles Pohár Tatzájával [Kv; Ks] ✱ *fedeletlen ~. 1629:* Egy mereő Aranias lábas fedeletlen pohár, az mely Nyom m. 3 p. 27 ... tt f. 64 [Kv; RDL I. 132] ✱ *fejér ~ → lábas ~* ✱ *félfertályos ~ → fertályos ~* ✱ *fertályos ~. 1802:* Egy talpas és füles pohár fertályos ... Egy sima fertájos kerek pohár ... Két sima tzillagos Mettzésü fél fertájos poharak [Ne; DobLev. IV/858. 3a]. *1823–1830:* vacsorán lettem volna Vajda Sámuelnél, de ott nem annyiba evés, mint ivás volt. Minden este város bírája, senatorok ittak nála, mégpedig fertályos pohárral az aszú szőlő bort [FogE 274]. *1838:* Két borivo s egy fertályos pohár. A vásárlo neve Betző Sándor [HSzj *borivó-pohár* al.] ✱ *filigrános ~. 1731/1768:* Egy filigrános fedeles pohár arannyas [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Zsigmond végr.] ✱ *füles ~. 1797:* Licitáltattak ... Egy kis füles pohár Dr. 4 [DobLev. IV/775. 3] | Tarka füles pohár kettő [M.igen AF; i.h. IV/777. 7]. *1802:* Egy talpas és füles pohár fertályos [Ne; i.h. IV/858. 3a]. *1816:* Simpla Mettzésü füles poharak ... 20 xr [Kv; Born. IV. 41] ✱ *fületlen ~. 1816:* Fületlen kis pohár ... 20 xr [Kv; Born. IV. 41] ✱ *galambos ~ → hármas ~* ✱ *hajóforma ~. 1773:* Egy Hajó forma sima pohár [Szentdemeter U; LLt] ✱ *halhéjas ~. 1697:* Aranyos szélü kisded halhéjjas Pohár [KGy] ✱ *hármas ~. 1696:* egy Galambos hármas pohár [M; MbK 80. 6] ✱ *hegyes ~. 1648:* Apro hegyes pohár nro. 35 [Komána F; UF I, 928] ✱ *kicsiny/kis ~. 1596:* Az mely ezwst Marhak vgy mint egy kichyny pohar, kibe mint harom taller ha vagyo(n) [Mihályfva NK; JHb XXIII/3]. *1646:* Uolt az B. Nemes Szabo Cehnek egy keves Ezeöst marhaja, Egy kis pohar, Eót Ezeöst kalanok Egy bokor kapoczi, mind ezek nyomtanak egy Gyrat [Kv; SzCJk] ✱ *kockás ~. 1668:* Egy merön Arannias Koczkas pohar [Mk Kapi György lelt. 5] ✱ *koronás ~. 1589:* Ket Labas Coronas Reghy pohar U. 3p. 15 Megh Eer f 26/50 [Kv; KvLt Inv. I/2. 31]. *1696:* Egy koronas pohar az Szaja aranyas nyom Tall nro 8 [Mv; MbK 80. 6] ✱ *köves ~. 1705:* Az Szász János szebeni királybíró belső javainak confiscatióinak alkalmatosságával ... sok szép ezüstmarhák voltanak: köves poharak, ezüst kalamárisládák és egyebek [WIN I, 432] ✱ *kristályomos ~. 1714:* Kristalyomos Pohar szép figurakkal ékesitett ... f. Hung. 10 [AH 10] ✱ *lábas ~. 1585:* Vagion egy labas feyer pohar p. 38 p(ro) f: 7 [Kv; Szám 3/XIX. 3]. *1595:* Mas fejer labas pohar M. 1 p. 10 [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.]. *1628/1635:* Egj labas feligh aranniazot pohar, negjuen nehezek [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1660:* Egy feier serlegh, mas egi öregh labos pohar kin az Czimer egi feiu sas, chejti Ferencz neuejs rajta vagion [Kv; RDL I. 145]. *1737:* Egy Lábos Aranyas Pohár [Mv; MRLt]. *1778:* Négj Lábas pohar karafinával [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 18] ✱ *lábatlan ~. 1628/1635:* Mas sima labatla(n) pohar, zele arannios, negjue(n) nehezek [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1786:* Egy Labotlan Czifra pohár [Nsz; Ks 74/56 Conscr.] ✱ *lengyel ~. 1642:* Eöregh es keözep szerü lengiel pohar ... nro 400 [Porumbák F; UF I, 821]. *1648:* Eöregh Lengyel pohárok nro 280 [Komána F; i.h. 928] ✱ *lengyelországi ~. 1683:* Egy skatulyában lengyel országi pohár [Utl] ✱ *metszett ~. 1763:* Egy arannyas száju metzet pohár Floh. 1 dr 20 [Hsz; Ks 23. XXIIb]. *1789:* Két Meczet Pohárért 40 xr. [Déva; Ks 95]. *1826:* Egy fedeles mettzett pohár [Koronka MT; Told. 19] ✱ *ordinár ~. 1797:* Sima ordinár pohár [Körtvélyfája MT; LLt] ✱ *pogánypénzes ~. 1590:* Chaki Gabor chinaltatot velem ... ket fedeles eoregh pogan penzes poharokat mereo Araniasokath [Kv; TJk V/1. 19 Greg. Balasfy vall.]. *1595:* Egj fedeles poganj penzes Aranjas pohar M 3 p 1 [Zsombor K; SL] ✱ *poncolásos ~. 1803:* Egy ezüst, Aranyas pontzolásos ki ülő virágu talpas magos tsötörtös szép Pohár [Dicsősztmárton; UnVJk 111] ✱ *puttonyforma ~. 1730:* egy Putton forma Pohár belöl arannyas [Kv; Ks 15. LVIII. 6] ✱ *rovásos ~. 1797:* Két Síma és egy rovásos Poharok [Náznánfva MT; Berz. 4. 22.N. 22] ✱ *sávosan aranyozott ~. 1634:* attak egy trebelles sahoson aranyazat pohart [Kv; RDL I. 105] ✱ *sima ~. 1595:* Egy Sima Pohar M 1 p. 23 [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.]. *1696:* Egy Sima aranyas szelü pohar [Nsz; LLt 102/24] ✱ *sötétzöld ~. 1849:* tizenégy talpas sötét Zöld poharak [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] ✱ *szerecsendiós ~. 1637/1639:* Egy Szerecsen dios pohar, az laba el teortt, tuttuk az Ezüstit ad m. 1. p — aestimal(tuk) f. 12 [Kv; RDL I. 111] ✱ *szőlőgerezdes ~. 1699:* Egy szölö gerezdes kül belöl aranyos fedelü labas pohar, nyom 2 girát 3 nehezéket [Kv; KvRLt] ✱ *talpas ~. 1758:* Ezen sínylődése alatt még az nagyatyám nagyatyjáról, Dobai Székely Péterről maradott szép ezüstös kardunkat, egy nagy talpas pohárral, melyben legalább volt 60 lot, megette-megitta [RettE 60]. *1790:* Egy ezüst aranyos talpas Pohár, a' fellyebb irt ezüst Pohárból reparaltatta és maga költségével meg aranyoztatta Tkts Felső Kápolnai Kakutsi Ferentz Ur [Melegföldvár SzD; SzConscr. 116]. *1803:* Hét aranyos száju talpas poharok aszszu szölö bornak valok [Ne; DobLev. IV/858. 2b] ✱ *társas ~. 1710 k.:* Mikor lakodalmokban, vendégségekben voltam, társas, nagy poharakból az én részemet kitöltötték, néha lopták is a társaim, engedtem [BÖn. 520] ✱ *tengelicés ~. 1748:* Láttam. tiszta ezüstből álló arannyas Szarvast édgyet, Tengelitzes ezüst arannyas pohárt edgyet [Torda; Szentk. Sig. Pap (50) ns vall.] ✱ *tokos ~. 1765:* Ket Tokos Pohár [Szászsztjakab SzD; Told. 8] ✱ *trébellett/trébelyezett ~. 1639:* egy trebellet vduari pohar, beleol aranyas, nyom m. 1. p. 6 ... f. 22 d. 66 [Kv; RDL I. 116]. *1732:* Egy Zászlós Lábos fedeles ezüst arannyos trébelezet pohár Lot 29 [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 12] ✱ *trébelyes ~. 1701:* Arannyas, trébelyes, lábas pohár [Csicsókeresztúr SzD; LLt 54/1481] ✱ *udvari ~. 1589:* Egy vdwary pohar Spiccek rayta Aranias zelew [Kv; KvLt Inv. I/2. 64]. *1596:* Egy

eoregh vdwary pohar m 3 p 6 [Kv; RDL I. 65]. *1609:* Azzoniunknak adtunk egy vduari pohart ... f 33 d 83 [Kv; Szám. 12b/IV. 296]. *1623:* Jutot leőrikenek Egi kis vduarj pohar [Kv; RDL I. 121]. *1628:* Egy Aranniazot vduari Pohar [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 4]. *1629:* Jtem Egy vduarj pohár, az melinek az szely Aranias Nyom m. 1. p. 32 ... tt f. 34 [Kv; RDL I. 132] ✱ *udvari módra való ~. 1604:* Mas egy ezwst Vduary modra valo pohar egyben rontot fedeleuel eggywt niom m. 3 p. 22 [Kv; RDL I. 77] ✱ *virágos ~. 1696:* Egy viragos lábos pohár kül belől aranyas [Nsz; LLt 102/24]. *1700:* Ezeket hozták elő Kupa pohárt nro 3 ... Viragos es fedeles poh(árt) 1 [Abrudbánya; Pk 6]. *1735:* Égy virágos Pohár hollyagos dereka 45 Lot [Kv körny.; RLt] ✱ *viselő ~. 1628/1635:* Poharok ... Hat viseleo egjbe Jaro pohar, hatt gjrat niomnak [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.]. *1639:* Vadnak valami viseló poharaim [LLt Fasc. 159].

B. *aszúszőlő-bornak való ~. 1806:* Üvegek ... 6 aranyos szájú aszszu szöllö bornak valo mettzett talpos poharok [Ne; DobLev. IV/897. 1b]. *1849:* négy talpas metzett aszu szöllő Bornak valo poharak [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] ✱ *aszúszőlős ~. 1837:* egy fedeles mettzett aszszu szöllös pohár [uo.; Ks 88. 10] ✱ *csokoládés ~. 1746:* Tiz csukulátés pohár [Vargyas U; DanielAd. 258]. *1793:* Kettös kék virágos ... tsukulátés poharak [Kv; TL Conscr.] ✱ *rozsolisos ~. 1746:* Három lábas rozsolisos pohár [Vargyas U; DanielAd. 256–7]. *1776:* találtunk ... egy Rosolisos Pohárt [Mezőméhes TA; WassLt]. *1790:* Rosolisos Pohár aranyas Nro 1 [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c]. *1797:* Két Rosolisos Pohár egyik lábos a más nem [Náznánfva MT; Berz. 4. 22. N. 22]. *1816:* files rosolisos poharak [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.] ✱ *sampányeres/sampányernek való ~. 1816:* Mettzet talpas Sámpánernek valo poharak ... 4 Rf 5 xr [Kv; Born. IV. 41]. *1832:* 22 Schampaneres pohár | Tizen egy Briliantérozott sámpaneres Pohár [LLt]. *1849:* Schampagneres pohárok [Széplak KK; SLt 17] | Öt sampáneres poharak [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. *1860:* Hat Champagneres pohár [Kv; Végr.] ✱ *szilvóriumos ~. 1820:* 2 szilvoriumos poharat [Szászvessződ NK; Told. 19]. *1826:* egy Szilvoriumos pohár [Dés; DLt 82]. *1837:* Silvoriomos pohár 5 darab 2 Rf 10 xr [Görgény MT; Born. G. XXIVd] ✱ *ürmös bornak/ürmösnek való ~. 1730:* Égy nagy arannyas Ürmös bornak valo Pohár kolomajzer(ne)k hijják [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. *1806:* 5 ürmösnek valo füles pohárok [DobLev. IV/897. 1a Szántó Sándor lelt.].

Vö. a *bakatoros-, boros-* és *pálinkáspohár* cimszóval.

2. úrvacsora-osztó kehely; potir; Kelch. *1675/1687 k.:* Templom Eszközei ... Vagyon két kendő keszkenő kikb(en) pohárt tartanak [Mezőkölpény MT; MMatr. 387]. *1693 e.:* Simon István ... hagyott ... égy ládát kultsostol, hogy az Ecclesia javait, pohárt, tányért, abroszt, kendőt benne tartsák az egyházfiak, azt penig semmi prophanus ususra ne forditsák [Somosd MT; i.h. 85]. *1720 u./1770 k.:* Kandiában lakó Lakatos István Egyházfiságában az Eklésia[a] ezüst Poharát, mint maga is meg vallotta, el-adta tizenőt Izlótokon, de mind Pohár, s mind árra oda van, azért praetendalja a' kis Ekl(esi)a a' pohárt [SzConscr. 186. — [a]Szamosújvárnémeti]. *1749 u./1770 k.:* Tkts Solymosi Ferentz Ur(am) ... a' Sz. Sacramuntumhoz kegyesen conferalt Pohárt és Tányért a fen emlitett Eklához ratihabealja confirmalja [Bálványosváralja SzD; i.h. 211]. *1764:* A' szent-Lászloi Reformata kitsin Ecclesia instantiájára, a' Kolosvári Reformatum Consistorium, egy kitsin 7 lotos ezüst pohárért adott más nagyobb 13 lotos ezüst pohárt és egy on kannát az vr vatsorájának ki-szolgáltatására olly conditioval: hogy mind adig mig azon Eccla békességben marad, birja a' mi pohárunkat és on kannánkat, ha pedig idővel ... a pohar veszedelembe forogna, akkor mind a' pohárt, mind a' kannát mint tsak ad usum adott portékát vissza kivánnyuk [Kv; SRE 210]. *1771:* Égy Labos kivűl belül aranyos Urvotsorájához valo nagy pohár fedél nélkűl [Kendilóna SzD; TKI Teleki Pál hagy. Cseh Benjámin de Miske vall.]. *1775:* a Pohárt a Pap keziböl el vette maga s ugy ivutt [Vadad MT; VK]. *1798:* ez a' Pohár egy kegyes Joltevönek ere a' szent tzélra adott Pohara; mellyet ... mi más tzélra ... kegyes intentuma ellen nem fordithatyuk tellyesseggel [M.bikal K; RAk 31]. *1823–1830:* Másnap a templomba menvén, a prédikáció után folyt az úrvacsorája osztása ... A pap a kenyeret ... káplán ... a poharat adták [FogE 195].

Vö. a *kehelyforma-, kehelymódú-* és *kehelypohár* cimszóval.

Szk: *egyfertályos talpas ~. 1811:* Egy Ezüst kivűl belől Arannyal meg futtatott a' derekán virágos Ur Asztalára valo talpos egy fertályos Pohár, a' derekán ... Inscriptioval [A.ilosva SzD; SzConscr.] ✱ *ezüst-aranyos ~. 1648/1687 k.:* Vagyon az Ur Vatsorájához égy ezüst aranyos pohár [Kövesd MT; MMatr. 394] ✱ *virágos ~. 1670:* Kovásznai Péter Püspök Ur(am) által conferáltak ã Reformata Kali Ecclahoz égy virágos pohárt melyb(en) van tall. 13. két dutka hijja [Kál MT; i.h. 269].

3. *keresztelő ~* (un fel de) potir folosit la săvîrşirea botezului; Taufkelch. *1643/1687:* vagyon égy bádog pohár, égy ón kanna, egy vj keresztény miv keresztelő pohár [Vadasd MT; MMatr. 149]. *1711/XVIII. sz. köz.:* egy régi fejér onbol mesterséges virágokkal öntött keresztelő Pohár: a fenekén Illyen Inscriptioval: A' Nádasi Ekklésiáé: adta B.F. H.S. 1707 [SzConscr.].

4. talpas pohár kiszélesedő öble; partea paharului cu picior în care se toarnă lichidul; bauchiger Teil des Glases. *1756:* fellyebb a pohára felé egy Sima arannyas circulus [Nagyernye MT; MRLt]. *1803:* Egy más fél fertályosni Cilinder formáju, a' feneke és a' Pohara között kivűl abrontsos Ezüst Pohár [Dicsőösztmárton; UnVJk 111] | egy kivül belöl aranyos, kerek fertályosni ezüst Pohár, melynek pohara üreges talpához kivülröl egészen aranyos és kerűletére nézve arany virágokkal ékesittetett, arany tsipkés talpa üreges szára és a' pohara között egy tsillagzatos forma tsötörtös holyag, melynek felső végiben jár belé a' pohárnak fenekéből ki nyuló ezüst strófja [Küküllőszéplak KK; i.h. 218].

5. a pohárban levő ital (rendsz. bor); conţinutul unui pahar (de obicei vin); Inhalt des Glases (üblicherweise Wein). *1710 k.:* Gyulafi László feljül ülvén éppen mellettem ... és tőle reám jövén azon pohár ... Elköszönném s megivám [BÖn. 738].

Szk: *poharat (el/reá)köszön/köszönt vkire/vmire/vmiért. 1657:* köszönék el fejedelem egészségejért egy jókora pohárt [KemÖn. 164]. *1659:* Ma is egy pohárt köszönték reá ő kegyelme egészségére [TML I, 470 Teleki Mihály feleségéhez Pekri Sófiához]. *1710:* a colonellus kére engemet, hogy köszönjek poharakot az urakra [CsH 476] ✱ *poharat/pohárral köszön(t)get. 1704:* Szent György napján az úrnál voltanak ebéden a generál feleségestül ... Melynek

alkalmatosságával sok pohárokat köszöntgetvén mind a gazdák, mind a vendégek igen jóllaktak [WIN I, 84]. *1705:* A generálisnak jó kedve érkezett ... Poharakat köszöngetett ... Haller István urammal bémenvén a kisházba az urak, mik is ... csak köszöngettük Haller uramra a poharakat | jó kedve volt a generálnak ... poharokat köszöntgetett az armada szerencsés jöveteliért | előhozának egy ejteles üvegben tiszta seprű égett bort, melyet is kezdének azon poharakkal köszöntgetni, amelyből a bort is itták [i.h. 410–11, 600, 633] ✱ *~felett mulat. 1705:* elindulásunk előtt a campimarschal szállásán Virmond generál, Gombos generál több fötisztekkel pohár felett mulatnak vala [i.h. 651] ✱ *~ járása közben. 1662:* édes hazánk szép végházainak igye, gondviselése minémű tisztviselőkre fordult volt! Kik ... a törökön való diadalmas győzedelméért nagy huzonos poharakkal, nagy fazékakkal egyesivel iván, magok is a fazakok, kupák, poharak járási közben az törökökkel nagy bátran vínak, vagdalóznak vala [SKr 434] ✱ *csókos ~. 1736:* (A lakodalom) másod napján ... az vőfély aztán, akkor gazda lévén, készítette az felestökömöt és az mézes bort, az kit csókos pohárnak híttak [MetTr 389].

6. áldomásital; cinste (cu un pahar de vin); Trinkspruch, Toast. *1614/1616:* Az vj Biro tetel poharara eleitől fogva volt rendelue szaz kö soo, aztis mindenkor annúatim és miolta en rea emlekeze(m) meg attak[a] [Torda/Kv; RDL I. 100 Michael Liberatus Nyilas ns vall. — [a]Ti. a kolosi arendátorok].

7. céhbeli (beköszönő) lakoma; ospăţ/petrecere în cadrul breslei; Zunftfestessen. *1760 k.:* Maxai Szabo Mojses Déák az pohárt fel válthatná pénzül, mint hogy mások(na)kis meg engedtetett ennek előtteis azert ő kigyelmétől sem denegálja az B.Czéh [Kv; ÖCJk].

Szk: *szolgáló mesterség pohara. 1672:* A' Czehben Szolgalo Mester tartozzek a' Szolgalo mesterseget viselni; ha Szintin mas Mester Ember allanais be utanna. Esztendeit penig eltöltven tartozzek a' Czehnek rendi szerint a Szolgalo Mesterseg(ne)k Poharat el köszönni az utanna valo Mesterre [Dés; Jk].

Vö. a *beköszönő-, dékány-, köszönő-* és *szolgáló pohár* címszóval.

8. vmilyen névnap köszöntése; mică petrecere cu ocazia onomasticii cuiva; Gratulation zum Namenstag. **Szk:** *Ferenc pohara. 1704:* ma híva engem Bethlen Ferenc uram holnap ebédre, Ferenc poharára [WIN I, 238] ✱ *Klára pohara. 1705:* Ugyan holnapra magyarokat is invitáltunk ebédre, hogy holnap adják meg a Klára poharát a magyaroknak [i.h. 512] ✱ *Szent István pohara. 1697:* Voltak szál(l)ásomon a fejedelem, gubernátor, cancel(l)ariusok Komornik Sz(ent) Iváni László uramék Sz(ent) István poharára [AIN 150]. *1704:* Ma hívata Haller István uram holnap ebédre, Szent István poharára, aholott ott fognak lenni Bethlen Ferenc, Haller György, Kornis uramék és több becsületes emberek is [WIN I, 195].

9. *~ közben* poharazgatás közben; la un pahar de/cu vin; während des Zechens. *1710 k.:* Teleki ... a Bethlen Sámuel lakodalmában, Keresden ... fővendég lön és én násznagy, megmondták ... hogy csak a pohár közben is sokat szidott, gúnyolt [BÖn. 736].

10. vhány pohárnyi (vmilyen italból); de un anumit număr de pahare (dintr-o băutură); von einigen Gläsern (eines Getränks). *1585:* Anna Aztalos Imrehne vallia ... Mikor fen Alwa(n) ot Innanak egy egy pohar bort, Iuta oda tapazto Istua(n) [Kv; TJk IV/1. 536]. *1618:* Azt is monda az szegenj Andras hogy Lestyan Janosnit megh czjapta uolt Boga Balint de abbol ugjan ott megh Bekeltek megh az Vtan Ittakis ott egj nehanj pohar sert [Kozmás Cs; BLt 3 Orban Gergelne Annos Azzonj ns vall.]. *1635:* en le konyoklem az Aztálra, es az a' Zaz Kadar Mihaly arcziul onte egy pohar borral [Mv; MvLt 291. 49]. *1795:* egy Pohár bor innya be jöttem volt [Backamadaras MT; Sándor conscr.]. *1798:* által mentünk Czizinki Peterné Aszszonyhoz egy pohár bor innya [Kv; RKA]. *1812:* Edgy alkalmatossággal tudom, hogy a' Groffné a Grofot megharagitván edj pohár vizet parantsolt az ollyan környűlállásban lévő szokása szerént, a' Groffné ki kapván a' pohárt, ugy a' Groff nyaka csigájához tsapta hogy elis tört [Héderfája KK; IB. nemes Jánosi Ersébeth Takáts Joseffné (28) gr. I. Bethlen Sámuel tisztnéje vall.] *1823:* a' pohár pálinkája, Frustukja, ebédgye s a' maga idejébe a vatsorája ki járt a' három Czipóval edgyűt [Alpestes H; Told. 7]. *1838:* elhivtuk a serfőzőt, hogy jőjjön Biblingerhez egy pohár serre [Kvh; HSzjP Franke Joseff (34) mesterlegény vall.]. *1843:* Janitsek Ioseff meg ivutt két pohár pálinkát [Dés; DLt 1055]. *1852:* Már erre bizony csak ki üríthetnek vagy egy pohár borocskát magokis [Kv; Pk 7].

11. *poharanként* pohár számra; cu paharul; glasweise. *1789:* mondatták ... hogy a mi utzánk tiszta Sido utca, mert egy másra iszszák a pálinkát de miképpen Paharanként vagy kupánként itták azt nem beszéllették [Méra K; AggmLt C. 108].

12. *~ral* vhány pohárnyi (ital); de un anumit număr de pahare (dintr-o băutură); von einigen Gläsern. *1810:* Kántor Josefné ... megis ivutt ket három pohárral, az után kezdettek Szobol hánykalodni [Adorján MT; Born. G. XIV. 1 Pap György (36) vall.]. *1823–1830:* Veszprémi verset ivutt, s még több pohárral, mint mi [FogE 162]. *1843:* égy dongai olánné ... ördög rakolyat, s kigyó fűvet össze főzvén, annak levibűl 3 jo pohárral egymás után meg itatott [Nagykapus K; RAk 11].

13. céhremekként készített fémpohár; pahar de metal confecţionat la trecerea probei de maistru/meşter (pe vremea breslelor); als Zunftmeisterstück gefertigtes Metallglas. *1738:* meg engette ... egj Pohart két pecsetet, ket Gyűrűt kesziteni [Kv; ÖCJk]. *1765:* Hintz Márton Déák ... az pohár nem csinálásáért meg békéllett az Betes Czéhwal [Kv; i.h.]. *1771:* az pohárt ... meg kellet volna készítteni [Kv; i.h.].

Vö. a *remekpohár* címszóval.

14. mosdópohár; pahar întrebuinţat pentru spălat pe mîini sau pe obraz; Waschglas. *1804:* adot ... egy ezüst mosto (!) Medentzét hozá valo Pohárjával [Koronka MT; Told. 19]. *1816:* Egy Lavur hozzá valo kisded poharával [Kv; Born. IV. 41].

15. fuka, vámszedő pohár a malomban; pahar, mierţă pentru luat uiumul/vama la moară; Zollglas in der Mühle. *1782:* tudom, ă Molnarok Relatiojábol, hogy ă Pohár, vagy Foka mellyel vamott szoktak venni, nagyobb mind eddig ... abban sem tudok különbséget tenni, mennyivel volt kissebb az helységekben lévő Malmak Mértékeinél [Torockó; Thor. XX/4 Mich. Csupor (40) jb vall.]. *1782/1799:* Ember emlékezettől fogva ... a' Vámolásban pohárral éltenek, a' milyent most le tettek; Láttamis a' Méltoságos Groff Torotzkai Sigmond Ur ő Nagysága Udvarában a' mértéket meg petsételve, azt mondják hogy fél kupával nagyobb az eddig tartott merteknél | eddig elé egy véka Gabonából egy

kupát, 16 véka Gabonából egy Vékát vettenek a' Torotzkai Molnárok ... de most ... meg változtatták, és a pahárt avagy Fokát nagyobbittották ... ezért sok átkozodás is volt a' Szegényektől [uo.; TLev. 5/16 Transm. 343, 353].

◇ **Sz:** *adok nektek oly ~t, hogy meg nem ihatjátok. 1653:* Básta azért Kolosvárról megindula és mikor a város utczáján a közép-kapuhoz közelgetett volna ... felállott jobb kézre a szekeriben hátra fordulván és ujjával fenyegetvén mond: „Meglássátok azt, hogy jótétemért megtréfálátok, de én is esztendőre adok néktek oly pohárt igen jó teli mértékkel, hogy meg nem ihatjátok" [ETA I, 59 NSz] ✱ *egy csepp víz ráfér akármilyen ~ra, ha rá akarunk tölteni. 1899:* Szegény M.S. úron segítsen, édes fiam! ... ha lehet. Persze megint van elég dolga, de egy csepp víz ráfér akármilyen pohárra, ha rá akarunk tölteni [PLev. 203 Petelei István Gyalui Farkashoz] ✱ *ha sóst evett, igyék, mert bizony megtöltik a ~t. 1710:* püspök uramot is míg lábáról leejtheték, nagy submissióval becsüllék a pápisták, azután elrántának minden directiót keziből ... Ha sóst ett, igyék, mert bizony megtöltik a pohárt [CsH 303] ✱ *a jó bor ónkalánból is jó, nemcsak aranyos ~ból. 1736 u.:* Reiner Márton ... azt mondja vala az szegény Apor István asztalánál: Az jó bor ón kalánból is jó, nem csak aranyos pohárból [MetTrCs 451] ✱ *megtelik (s elömlik) pohara. 1670:* Az director ebségén sem törődöm, megtelik s elömlik egykor pohara [TML V, 374 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Nem jött volt még az ő fátuma el, nem tölt volt még meg az ő pohara, megtelék két esztendőre ezután [BÖn. 871] ✱ *megtelt a ~. 1710 k.:* az ő irtóztató gonoszságainak pohara megtölt, és el kell veszni, hogy rajta nem örültem [BÖn. 943] ✱ *múljék el ez a (keserű) ~. 1667:* ha lehetséges ... muljék el ez pohár tőlem [TML IV, 81 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Múljék el ez a keserű pohár immár tőlünk [Blm. 1014] ✱ *nekünk is jut az ~ búnak az seprejében. 1672:* Koma attúl félek, addig restelkedünk, addig nem tudunk másokon könyörülni, de az mi nagyobb, addig nem szolgáljuk az Isten dicsőségét, még dicsőségének letapodását hívalkodó szemmel nézzük, hogy félek rajta, nekünk is jut az pohár búnak az seprejében [TML VI, 143 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz] ✱ *nem akar a ~ bor seprejében inni. 1672:* hogy az pohár bornak sepreiben nem akar Kegyelmed inni, értettem abbeli resolutioját is Kegyelmednek [TML VI, 171 ua. Székely Lászlóhoz].

poharacska 1. kis (nemesfém)pohár; păhărel, păhăruț; Gläschen. *1611:* Egy sellek pohar ... Mas egy kwsseb poharochka vgia(n) azo(n) formara valo ... 6/25 [Kv; RDL I. 88]. *1630:* Húshagyó ked tájatt az czéh dutkáját adtuk az ötves kezéhez, hogy egy poharacskát csináljon belőle [Mv; EM XVIII, 57]. *1635/1650:* Az Iffiú Mesterek keozeonsegessen ennek eleotte czinaltak volt magok számokra egy Cristal forma mereo(n) aranyozot poharoczkat ... az vtolso, az ki ideieben az pohar keszwlt, az Kolczyos mester tisztit el erte [Kv; ÖCJk]. *1638:* nemis volt egjeb egj poharoczkajanal az Aszonnak [Mv; MvLt 291. 144b]. *1645:* egj kiczin poharoczkatis ... czinjaltam, de en nem Tudom miczoda eszustőth adott az czinjalasara [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 120]. *1700:* apro Poharotskak [Hr 1/20].

Szk: A. *aranyos ~. 1628/1635:* Kett egj forma aranios poharoczkak, hetue(n) ket nehezek [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen inv.] ✱ *fedeles ~. 1651:* Edgy kús Kristaly formara czinalt kúvúl belól Arannyos Fedeles poharoczka [WassLt Wass Judit kel.] ✱ *fejér ~. 1589:* egy feyer poharochka [Kv; KvLt Vegyes I/2. 64] ✱ *hólyagos ~ → lábas ~* ✱ *lábas ~. 1694:* Egy kis lábos holyagos Pohárocska [Kv; Berz. 2 29/76]. *1695:* Egy kis labos holyagos poharoczka [Berz. 2. 27/29] ✱ *tarka ~. 1674:* Négy ezüst párta eővek, eggyik(ne)k lánczais vagyon; a láncza egy tarka pohárotskáb(an) vagyon [Szászvárosi ref. lt. Halics Mihály lelt.].

B. *rozsolisos ~. 1801:* Hét Rosolisos kisded virágos poharotskák [LLt 106/1] ✱ *szalamiás ~. 1682/1722 k.:* egy zomanczos szalamias Poharoczkais [Ludvég K; GörgJk 97].

2. úrvacsora-osztó kelyhecske; potir mic; Kelchlein. *1798:* Nékünk ... vagyon egy kitsiny Poharatskánk, a' mellyböl a' Pap a' Bort szokta a' Sakramentomok(na)k administratiojakor ki osztani, de tellyesseggel nem tudhatyuk, oné? ezüst é? ... vagy pedig Compositio [M.bikal K; RAk 30].

3. poharacskányi; de un păhărel; von einem Gläschen. *1753:* mikor sok Buzát mértem fel véle olykor olykor egy egy kis pohárocska pálinkát adott [Szentbenedek SzD; Ks Varia Paskuly (46) jb vall.].

poharas 1. pohárkészítő; care face pahare; Glasmacher. *1644:* cziak egi penz ara marhaia sem volt annak az poharos legeninek, Tobak Istuannal [Mv; MvLt 291. 409a].

Szn. *1554:* poharos Ianos [Kv; Szám. I/IV. 19]. *1556:* Poharos Janos [Kv; i.h. 154]. *1565:* poharos Andoryas [Kv; BesztLt 5]. *1584:* Ursulia Poharos Iacabne [Kv; TJk IV/1. 233].

2. poharat tartó; în care (cineva) ține paharul; Glas haltend. *1586:* latam ... az Czizar legent az Petert hogy az Tölczeres legent az Lörinczet à hona ala fogha az legent à fel kezebe egy Pohar vala az Poharos kezel à Czizar legent az Lörinczet tazigalta hogy ne uthesse [Kv; TJk IV/1. 546a].

poharaz iszogat; a sta la un pahar de vin; zechen. *1772:* egy alkalmatossággal Sombori Sándorral Koloszváratt a főbíróhoz, Geréb Elekhez megyek, ki is, délután lévén pohározni kezdett velünk. Ittas lévén eszibe jutott, hogy a Somboriak őtet is ki akarják ... a portióból tudni [RettE 291]. *1851:* együtt utaztak a Válloszuti fogadoig, s ottan ... paharazni kezdettek [Dés; DLt 343].

poharazás iszogatás; petrecere între pahare; Zecherei. *1828:* a mint ... más nap értésemre esett ejtzaka poharazás között folytatták gyüléseket 's tették határozásaikat, meg eshetik a Czéhalis Artikulusokkal meg nem edgyezőleg [Dés; DLt 581].

pohárfedél capac de pahar; Glasdeckel. *1759:* Az Argenteriabol ... Harom Pahar s egy paharfedel [JHbT Árva Bethlen Kata lelt.].

Szk: *hólyagos ~. 1735:* Ezüst Portekak ... Égy virágos hollyagos Pohár Fedél 26 Lot 2 Nehezék [Kv körny.; RLt].

pohárka 1. poharacska; păhărel, păhăruț; Gläschen. *1650:* az ezüst poharaim között vagyon egy törpe szeles poharka aztis agyak az monostori Pater kezében az teóbbiuel együtt [Kv; JHb III/7]. *1749:* Husz darab Üveg Cre<de>ntia Nro 20 Hozza valo Nagyobb s kisebb pohárkáji és kantsotskaji Nro 32 [Told. 19].

2. *keresztelő* ~ kis keresztelő pohár; (un fel de) potir mic folosit la săvîrşirea botezului; Taufgläschen. *1728:* Egy keresztelö plehböl valo poharka [Eresztevény Hsz; SVJk].

pohárkocsi poharakat/üvegeket szállító kocsi; căruţă/trăsură de transportat pahare/sticle; Gläser/Flaschen lieferender Wagen. *1594:* Bathori Boldisar pohar kocziath poharnok ferencel Eggeoth vitte Elek Janos hatt louan Thord(a)ra attam f 1 d 30 [Kv; Szám. 6/IV. 17].

pohármosó-cseber ciubăr de spălat pahare; Glaswascheimer. *1732:* találtunk ... két pohár mosó csebret [Kóród KK; Ks 12. I].

pohárnok 1. fejedelmi/főúri udvarban az italokat felügyelő személy; paharnic; Mundschenk. *1592:* Eötweós Andras vrammal hordatwnk wrmeos bort kit vrunk poharnakj hordottak fel [Kv; Szám. 5/XIV. 377 Eppel Péter sp kezével]. *1593:* az poharnakokat wizy lonara 2 louon Zigyarto Janos f — d 50 [Kv; i.h. 5/XXI. 96]. *1594:* 5 dic aprili Biro vram keolttett hazanal az Battory Boldisar poharnikra ... d 16 [Kv; i.h. 6/VIII. 16 Caspar Semel sp kezével]. *1595:* Zefer Mathias vitte Azzoniunk poharnakyat harom lowan zekere(n) Gialuba [Kv; i.h. 6/XVI. 149]. *1597:* Azzoniunk eo felsege Mikor innen a' Varasbol Vy Varba mene Vittek ezek, eggietmasat Mosokat, Swteoket, Komornykokat, poharnokokat es egieb portekaiat [Kv; i.h. 7/XII. 42 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1598:* Vrunk eó felsege hagia it betegen az poharnakath Viczjey Mathe hazaual [Kv; i.h. 8/V. 115]. *1671:* Az Inasok Poharnokja(na)k Inge csinaltatasaert huszon negy pénzt [Utl]. *1705:* Asztalnál ... ültünk, holott is a pohárnok kezdvén járni, amint lehetett a pohárokra vigyáztattunk [WIN I, 412]. *1736:* Mikor közelített az tíz óra, az pohárnok az asztalt megterítette, az főhelyre egy vagy két tángyért tett | Mikor osztán rendet állottanak, az pohárnok eléállott az mosdó vizzel és kendővel, az nagyjánál az embereknek ezüst mosdókorsó volt s ezüst medencze, az alávalóknál vagy réz vagy ón, de medencze nem volt, és legelsőbben is az leányokat és asszonyokat megmosdatták, azután az pohárnok az korsóval és kendővel az palota közepin megállott ... az gazda rendre kinálni kezdette az vendégeket ilyen szóval: mosdjék, uram, kegyelmetek | A fejedelem mikor ebédelt vagy vacsorált ... az főpohárnok előjött az több pohárnokokkal, bőrrel borított szepetekben meghámozván elhozták az fejér czipót, az asztalt megterítették | Már rendet állván, az vőlegény részire ment egy pohárnok az nagy ezüstös aranyas korsóval és kendővel, más penig ment az nagy ezüst és aranyas mosdó medenczével ... és legelsőben az leányokot és az asszonyokot megmosdatták [MetTr 323, 324, 333, 382]. *1774:* Egy kisded Kávés Ezüst Ibrik. Nb. Ezt ki adtuk a Pohárnoknak [Nagyida K; Told. 26 néhai gr. Nemes Judit ingóságainak lelt.]

Szn. *1441:* Poharnok [Kv; Csánki V, 317]. *1453:* poharnok peterne [Kv; TT 1882. 537]. *1596:* vizik vrunk poharnakiat, poharnak ferenczet Tordara [Kv; Szám. 6/XXIX. 48 Bachi Tamas sp kezével]. *1738 u./1770 k.:* Kis alias Pohárnak Mártonné Aszszonyom [Buza SzD; SzConscr. 97].

Szk: *~ok háza. 1632:* Poharnokok haza Vagion raita egj zeöld festett ... zaros vas sarkos pantos aito [Fog.; UF I, 149]. *1659:* az pohárnokok házát, az melyet nekem foglaltál volt, azt is az papoknak adták [TML I, 315 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1681:* Poharnakok Háza ... ennek garadicza kőböl eppettetett [Vh; VhU 546].

2. *~képpen* pohárnoki minőségben; în calitate de/ca paharnic; als Mundschenk. *1768:* Ki tartotta hóltig maga udvarában Forgáts Mihállyt Pohárnik képpen minden fizetés nélkül [Hosszúaszó KK; MkG].

3. (román) fejedelmi főpohárnok; marele/velpaharnic (la curtea voevodală); Hauptmundschenk des rumänischen Woiwoden. *1618:* az szegény pohárnik Lupult és Buzdohánt Szkender pasa Szilisztrén kűvűl felnyársoltatta az ország úta mellett az Alexander vajdán esett dologért [BTN[2] 169]. *1629:* ez mostanni Alexander Vaidanak Poharnokia Tamas neveo [Hurm. XV/II, 971 Beszt. város jelentése]. *1661:* Az fejedelem ő Nagysága látogatására expediáltuk ez levelünk megadó meghitt hivünket, Nemzetes Dragicz Poharnik uramat [Veress, Doc. XI, 8 Grigoraşcu Ghica vajda az erdélyi tanácsurakhoz Bukarestből]. *1687:* Becsülletes régi barátunk Sztájko Pohárnik | Becsülletes régi kedves barátunk Sztájko Poharnik, békességesen köszöntjük [i.h. XI, 258, 260 Mehemed Effendi Staicu Bucşan pohárnikhoz] | Kigyelmed bujdosó szolgái Sztájko Poharnik [i.h. XI, 267 Staicu Bucşan pohárnik Mehemed Effendihez]. *1688:* Maradok életem fottáig Kegyelmednek alázatos szolgája Staicul Poharnik [i.h. XI, 303 Staicul Poharnik Teleki Mihályhoz] | Kegyelmednek jóakaró atyafia, kész szolgája Pohárnik lordaky mpr [i.h. XI, 306 Poharnik lordaky ua-hoz]. *1690:* Én mindeneket ... biztam Sztajko poharnik uramra [i.h. XI, 414 Const. Balacsány ua-hoz] | ha pohárnok Staicul uram bemegyen [i.h. XI, 437] | Alázatos szolgája Staico Poharnik [i.h. XI, 443 Staico Poharnik Székely László tanácsúrhoz].

pohárnok-inas a pohárnok kisegítője; ajutorul paharnicului, păhărnicel; Mundschenklehrling. *1648 e.:* Vrunk Inassi (ötön) Poharnok es Poharnok Inasok (haton) Palota Ayton allok (haton) [BesztLt II/293 I. Rákóczi György és felesége udvarnépe]. *1649:* Aszszoniunk eő Naga Poharnak Inassinak ... Atta(m) vacziorara[a] [Kv; Szám. 26/VI. 100. — [a]Köv. a fels.]. *1672:* Vásárhellyi Pohárnak Inasnak narancz szin Remekböl Dolmánt ... szabadtam | Kordouány Csi<zm>ák ki adásarol ... Nalaczi Andras Pohárnak Inasnak ... par 1 | Szattyán Csizmát ... adtam ... Vari Gergely Poharnok Inas-(na)k par 1 [Utl]. *1686:* Az mi Kglmes Urunk s Asszonyunk eö ngok Fagarasi Pinczejekb(en) Pohárnok Inas Torday Joseph Ur(am) [Utl]. *1688:* Tordai pohárnak inasunk három hordó boroknak az árát administrálta [Fog.; AUt 526]. *1736:* (Mikor a fejedelem ebédelt vagy vacsorált) Megmosdván a fejedelem, vagy predicator vagy arra tanított pohárnok inas az asztaláldást szép halkal elmondotta; addig a fejedelem az süvegit levette fejiböl, keziben tartotta [MetTr 335].

Szk: *lovas ~. 1677:* Aszszonyunk eo Nga Etekfogoi ... Lovas Poharnok Inassok[a] [Utl. — [a]Köv. hét név].

pohárnok-legény a pohárnok kisegítője; ajutorul paharnicului, păhărnicel; Mundschenklehrling. *1819:* A kérdett hellyen ... mint B: Kemény Pál Ur Eö Nagytsága akori Fö Kapitánynak Pohárnok Legénye magamis jelen voltam [Nagysomkút Szt; Ks 67.47.28].

pohárnokné a pohárnok felesége; păhărniceasă, soţia paharnicului; Frau des Mundschenks. *1683:* Kegyelmednek mindenkor szeretettel szolgálója kész szolgálni Poharnikné a Stajko vram asszonya mpr [Bereck Hsz; Veress, Doc. XI, 200 Staicu Bucşan pohárnik felesége Boier Zsigmond kapitányhoz].

pohárszék 1. almárium, tálas; bufet pentru pahare; Gläserschrank. *1594:* 7. Noüemb(ris) More lanost Wrunk ö fge Pohar szekjúel eggyüt 2 ladaual vitte Thordaig 3 loval Mechel Maúrer hidelúej ... d 75 [Kv; Szám. 6/III. 17] | Az Palotaban ... Pohar zeek uagjon No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 32]. *1595:* 24. Aprilis Boczkai Wram ö Nagysaga 2 szekeren Sz. Jobrol hozotta be pohar szeket és egyeb ezüst marhat, nagy szekrenyeket, mellyet Wrunk ö fge zamara Nemet Orszagban vasarlottak volt [Kv; Szám. 6/XVIIa. 56 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1600:* minekeönk nagy nylwa(n) walo karu(n)kra hantak es rontottak hazainkat ... aztalokat, padokat, kith el wittek, kit el wagdaltak pohar zekeket azonkeppe(n) [UszT 15/23]. *1647:* Lako haz ... Vagion benne ket pad szek; ket kar szek ... Egy pohár szék [Nagyteremi KK; BK 48/16]. *1679:* Pohár szék. Az Erkély szegeletiben egimashoz vagyo(n) ragasztva nro 2 mindenik(ne)k also Contigna(ti)oja nagi bővőn, Ládáson, festetlen deszkabul vagyon ... Ezeken fellyül az egesz Pohárszék, kék zöld veres festékkel festet; Az Pohar szekek feli hajtott deszkabul valo menjezetes, Sarga festekkel csillagoso(n) Czifrázott. Az also poczain kivül vagyo(n) megh harom rend festet deszkas pártazatos polcza [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 50]. *1735:* Az Ajtó megett egy pohár szék fejér festetlen a Felsö része hat szakaszban, rostelyos két felöl nyiló zár nélkűl, az also része tizenkét Tolyokás ki vono vas karikások, körüdes körül deszkával bécsinálva az emlitett Pohárszék [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. *1744:* Pohár Székbe találtattak a Pohárnok remonstratioja szerént Ivo edények [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. *1817:* Egy jo záros Pohár Szék Almariummal [Étfva Hsz; HSzjP].

Szk: ~ *módjára.* *1649:* Csinaltam egy nehany darab művet Bako Andrasnak az malommesternek Elsöben egy müzer ramat poharszek modgyara f 3 d 80 [Kv; ACJk 63b] ✱ *diófafestékes* ~. *1772:* Festet Asztalok Nro 4 ... Diófa festékes Pohár Szék Nro 1 [Mv; DLev. 5. XVII. 3] ✱ *edénytartó* ~. *1787:* Egy edény tarto Pohár szék vagy Almárium [Mv; MvLev. Ajtai István hagy. 3] ✱ *fejér* ~. *1647:* Egy fejer pohárszek [Marosillye H; VLt 55/5415]. *1652:* Egy hitvan fejér Pohár szék, rekesze Esztergaban meczet orsos, parkanyos [Görgény MT; Törzs]. *1694:* Va(gy)on ebben az hazba(n) egy nagy fejer Poharszek [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1783:* Vagyon az Házban ... egy tisztességes fejér Almárium vagy Pohár Szék [Mocs K; JHbK XXXI/1.] ✱ *feketével festett/tarkázott* ~. *1736:* Az Ur Házáb(an) találtattak ezek. Fal mellett állo tarkáson feketével festett (:Ijas fijas:) sok rekeszü pohár szék nro 1 | Feketével tarkázott szürke festékü pohár szék 1 [Várhegy MT; CU XIII/1. 100, 105] ✱ *félszeres* ~ → *üveg tartó* ~ ✱ *festékes* ~. *1656:* Egy Festekes poharszek [Doboka; Mk Inv. 3] ✱ *festetlen* ~. *1679:* Festetlen Pohár szék nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 100]. *1778:* Egy régi festetlen Szurkos pohár Szék vagy inkább Tangyérok tartó helye [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18]. *1789:* Festetlen pohár szék [Mihályfva NK; JHb XLVI/2] ✱ *festett* ~. *1696:* Egy Festet pohar szek [Bethlen SzD; BK]. *1697:* Felső ház ... Ebben vad(na)k ... Egj festett nagj Pohar szék [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 3]. *1780:* Adtam ... Egy festett pohár Széket [Hsz; BLev. Barthos Sára kel.] ✱ *fias* ~. *1748:* Az ebedlö palatan egy fias pohar Szék [Mezősályi TA; Ks 7.XVII.12] ✱ *gyantáros* ~. *1699:* az Ebedlö Palotában Gyantaros Pohar szek nro 1 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. *1728:* Az Palotában ... vagyon ... egy gyontaros Pohar Szék ... ezen Pohár Széknek vagyon hatt Tolljoka ládátskaja [Aranykút K; Ks 55/73 gr. Petky Dávid inv.]. *1761/1818:* egy régi kisded gyantáros pohár szék [Marossztkirály MT; CU] ✱ *kékfestékü* ~. *1806:* Edgy kék festékü jo pohár szék, a' felsö része üveg Tablak nélkűl valo Hflr 10 [Ne; DobLev. IV/897. 1a Árva Szantó Sándor lelt.] ✱ *ládás* ~. *1751:* Az ajton belöl ... jobb kézre vala fel álitva egy Ládás fenyö Deszkábol épült fejér Pahár szék [Gyéressztkirály TA; SzentkZs Conscr. 5b] ✱ *leeresztős* ~. *1685 e.:* Fundus penzen vött az Sido Uczában ... az elsö házban ... Az falban le eresztös pohár Szek Nro 1 [Gyf; MvRKLev. Urb. 22–3] ✱ *magyaros* ~. *1761:* Az ajto sorkan belöll, a bal kéz felöll valo szegeletben, regi Magjaros harom contignatioju, festetlen Pohárszék [Spring AF; JHbK LXVII/1. 500] ✱ *öreg* ~. *1632:* Egy Eöregh Pohar szék Nr 1 [UC 14/38 Kománai urb. 126]. *1656:* vagjon egi eöregh pohar szék, melinek kis ajtoja sark es pant nelkül vagjon [Fog.; UF II, 164]. *1685 e.:* nyilik az nagy házra Záros bellet ajto Melyben vadnak: Eöreg Pohár Szék Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 12] ✱ *paraszton készült* ~. *1736:* Az Ur Házában ... fal mellett állo paraszton készült pohár szék 1 [Várhegy MT; CU XIII/1. 100]. — Vö. a *paraszt pohárszék* cimszóval ✱ *rostélyos* ~. *1742:* egy rostélyos pohár Szék [Zsombor K; Somb.]. *1761:* diofa festékkel hoboson festett közönséges vas sorkakon forduló, régi módi Vas Zárral Záródó ... rostélyos egj pohár Szék [Szászvesszöd NK; JHbK LXVIII/1. 203] ✱ *tálasos* ~. *1737:* egy magoss tálasos Pohárszék zöld festékü [Tancs K; CU Petrichevich Horváth Boldizsár kúriája] ✱ *törpe* ~. *1723:* Vagjon egj kis törpe pohar Szek [Holtmaros MT; Told. 29/7] ✱ *üveg tartó* ~. *1692:* egy fel szeres üveg tarto pohar szek [Görgénysztimre MT; JHb Inv.] ✱ *zöldfestékes/zöldre festett* ~. *1767:* Egy avatag zöld festékes régi módra épült Pohár Szék [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2]. *1811:* Üveges Ajtaju Zöldre festett pohár-Szék, alatta lévö és két felé Nyilo Záros Subládával, vagyon rajta két Zár, egy kolcsaljáro [Kőboldogfva H; Born. Vegyes 4/34. J].

2. éléskamra; cămară de alimente; Speisekammer. *1632:* Az pohar zekben vagion egj hozzu ket labon allo aztal labostol Ugian ott uagion kenier tarto fedeletlen lada ... Egj festett karos pad szek ... Egj karos pad szek ... Az pohar szék elei keörniwl mind tornaczos, uagion raita egj felszer aitoczka vas, sarka pantia [Fog.; UF I, 165].

pohárszék-abrosz pohárszékre való terítö; învelitoare/faţă de masă pentru bufet; Gläserschrankdecke. *1686:* Fejér ruhák száma ... Pohárszék abrosznak valo 50 Sing [BK. Bánfi Frigyesné Bethlen Krisztina kel.]. *1692:* Pohár Szék abrosz Nro. 8 [Bilak BN; JHbK I. 36]. *1717:* Egy poharszek abrosz [TSb 26]. *1727:* Tizenket Pohár Szek abrosz [Marossztgyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.]. *1789:* vettem kezemhez ... 6 Pohár Szék abroszokat [Meggyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.]. *1839:* Cseléd és pohár szék abrasz [Kv; Ks 73/55].

pohárszék-almáriumocska kis pohárszék; bufet mic pentru pahare; Gläserschränklein. *1839:* Egy kis diofa pohárszék almáriumatska [Kv; Ks 73/55].

pohárszék-asztal tálaló asztal; servantă; Anrichtetisch. *1656:* Ezen ebédleö hazban ... Az pohar szek deszka rekeszen beleöl vagjon egi poharszek asztal [Fog.; UF II, 126]. *1685 e.:* Az felsö rend házak ... mely házak előtt Szep deszkazott folyoso vagyon. Ebben vadnak ... Pohár Szek asztal, labostol

Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 12–13]. *1732:* ezen Palotában találtunk ... egj avatag fenjö deszkabol allo zöld festékü, négj fiokos pohár szék asztalt, melynek ajtocskáj njilnak vas sorkokon, ketteje zárodik elé szökö kicsinj parasztos Zárocskákkal [Kv; Ks 40. XXVIIIa] | ezen palotában találtunk edgy pohár Szék asztalt, vas sorkokon forduló záros rostélljival, ebben hat lábas kristály pohárt, három talpas kristáljt [Kóród KK; Ks 12. I]. *1755:* Leányom Kovács Agnes ... Vit el Pohar szek Asztalra valo Abraszak nomero 3mat [Mezőbánd MT; MbK VIII. 19] | Pahar szek Asztal [MbK].

pohárszékecske kis pohárszék; bufet mic pentru pahare; Gläserschränklein. *1679:* Pohár székeczke nro 1. Ennek also részenek ajtoja, csiklos hevederes pléhes nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 108]. *1681:* Egi kis pohar szekeczke [HSzj *pohárszék* al.].
Szk: *festett ~. 1694:* A' falon is vannak itt katona fogasok ... Item egj kis festett Pohár székecske [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.]

pohárszék-egyetmás asztalnemű; cele necesare pentru aranjarea mesei; Tischzeug. *1736:* (Az urak) némelyike mikor egyik egyik jószágából az másikba ment, nyolcz, kilencz sőt tíz társzekerei is mentenek el előtte az kiken az egyetmását ... vitték; azok mellett az magok fizetett hajdúi, németjei voltanak az késérők, azok kívül magok mellett volt egy pohárszék-kocsi, az kin az pohárszék egyetmás járt | A hintó derekában az ló felől való ládában hordozták az pohárszék egyetmást, úgy mint abroszt, asztalkeszkenyőt, sótartót s affélét [MetTr 362, 369].

pohárszékes üveges; cu pereţi de sticlă; mit Glasscheiben. *1768:* Nagy Pohárszékes Almaríum [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb]. *1797:* Egy pohár székes almarium [M.igen AF; DobLev. IV/777.6].

pohárszék-kocsi úti pohárszék; bufet pentru pahare instalat pe o trăsură; in einen Wagen eingebauter Gläserschrank. *1662:* Feketető felé fordulván, a szörnyű köves, kősziklás utakon a fejedelemasszonyt Váraddá olly postán hozták vala, hogy míg odaérkeznének, szekere előtt való lovakat egynéhány rendben változtatnák, s konyhaszekereket s pohárszék-kocsiit másod- és harmadnap hozták haza utána [SKr 364–5]. *1736:* (Az urak) némelyike mikor egyik jószágából az másikban ment ... társzekerei is mentenek el előtte ... azok kívül magok mellett volt egy pohárszék-kocsi, az kin az pohárszék egyetmás járt [MetTr 362].

pohárszék-láda üvegneműnek való úti láda; ladă pentru sticle instalată pe o trăsură; in einen Wagen eingebaute Gläserkiste. *1628:* Egy uerez uasas hyntoban ualo Pohar zek lada. Tely leuellel | Egy wrez Pohar szek lada kocziba ualo [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 8, 13].
Szk: *útra való ~. 1594:* Az Palotaban uadnak keöreös keöreöl padzekek ... Pohar zeek uagjon No. 1. vtra ualo Pohar zeek lada uagjon No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 32].

pohártakaró kehelytakaró; epitaf; Kelchhülle. *1874:* Egy veres selyem, zöld és fehér virággal ki vart ezüst rojtos pohár takaró, közepén ... felirattal [Szucság K; RkAk 64].

pohártok pohártartó; suport pentru pahare; Glasbehälter. *1625:* Az tiz medencze tokot es egy pohar tokot vasaztak megh egyel mastul edgyet p(ro) d 20 [Kv; Szám. 16/XXVII. 3].

pojána, poján erdei füves tisztás; poiană; Waldwiese | erdőből irtott szántóföld; curătură; Waldacker. *1633:* (Tanúvallatás) az ket meg neuezet poyanok feleöl Duka es Wltur felöl [Rágla BN; BesztLt 105]. *1714:* az eö kglme postaja ért el bennünket az Miság nevü pojánaban [Berekszó H; Szer. Flora Mihaly (46) szabad személy vall.] *1715:* Bezded felőll a Magdás Pojánaja Szakasztja megh a Határt [Csákigorbó SzD; JHb XXXIV/20]. *1728:* Tudok az Pojenb(en) egy darab kaszálot [M.újfalu K; RLt Goron Páskul (70) jb vall.]. *1734:* az erdő szélin mindenűt elé menvén az erdő alatt Lévő uton alol addig a pojánáig, vagyis kaszáloig, meljet a memoria hominum, az heljség oláh papja birt [Alparét SzD; Ks 35. IV/7]. *1757:* Az meg irt Galgai határnak ... Lá Szeketure nevü hellységben lévő Pojána vagyis Szánto földet, melynek körös kőrül szomszédja az erdő, ki kezdette leg előbb irtani [Galgó Sz; JHbK LIV/4. 6 vk] | az kérdésben forgo Pojánát Néhai Dabila nevü ember kezdette leg előbb irtani [uo.; i.h. 8]. *1774:* Ezen erdő(ne)k Falu felül valo Nyillya légyen az Erdö kőzött leuő Pojánán vagyis Pusztán tul erigált Métákig [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. *1803:* egy tisztás hellyből, Pojánából valami hat vagy hét Remetei Fegyveres Székelly Katona a' Juhait ... Remete felé már hajtottákis [Várhegy Cs; Born. XVc. 1 Juon Dobrán (40) col. vall.]. *1825:* a Blosai kevés birtokosok magok kevés pojánaikra, és kaszáloikra ... marhákat fogadtak bé pascuatiora [Kötelesmező SzD; TSb 47].
Hn. *1694:* az Polyanban (k) [Somkerék SzD; WLt]. *XVIII. sz. eleje:* az Fugei Pojánáb(an). a' Tsigai Pojánáb(an) [Apanagyfalu SzD; MúzBethlen]. *1717:* Az Korkus Pojananak Fele az Czelnaiake Fele penig az Igenpatakiake [Celna AF] | király Pojánában [Bethlen SzD; MúzBethlen] | A' Pojanban [Somkerék SzD; i.h.] *1729:* a' Mihaila Pojanaban (sz) [Szentmargita SzD]. *1737:* Bab Pojanajab(an) (sz) [Marótlaka K; BfN]. *1756:* Pojánáb(an) [Kissajó BN; JHbK XX/23]. *1757:* Szőts Pojána (k) [Nagyfülpös MT]. *1760:* az Pojánáb(an) (sz) [Bárdos MT]. *1769:* A Pojánban (sz) [Ónok SzD]. *1771:* Lakatos Pojánájának az végiben [Nagydevecser SzD]. *1772/1802:* (A) Nyikita Pojanaja nevezetü kaszállo Irotvány [BSz; JHb LXVII/3. 135]. *1773:* Az Balog Pojánnyánál (sz) [Mezőveresegyháza SzD]. *1774:* Belsőpolyánra menő. Külsőpolyánra menő [Kézdisztlélek Hsz]. *1775:* Nyikuláj Pojánájaba (k) [M.köblös SzD]. *1777:* a' Mokán Pojánáján [Hidalmás K; RLt O. 2]. *1783:* A Pojenba (k) [M.köblös SzD]. *1784:* A Rusz Pojanájánál (k) . a Bértzen a Pojánán (sz) [M.derzse SzD]. *1790:* Hosszu Pojána [Szásznyíres SzD; Ks]. *1796:* A Lábfalvi Pajánában [Retteg SzD; MkG]. *1804:* A Pojánba a' Patakok közt (sz) [Sajósárvár SzD]. *1813:* egy Pojána nevü szénafü [Fejérd K]. *1818:* A' Pojánába (sz) [Mezőveresegyháza SzD]. *1823:* Vintze pojánájánál (sz) [Szépkenyerűsztmárton SzD]. *1826:* A Pojén nevü Iratványb(an) (sz) [Doboka; DHn 16]. *1830:* A Pojényokn<ál> lévő erdő alat (sz) [M.köblös SzD]. *1831:* Molduván Nyikuláj pojánája felé [Gyergyóremete Cs/Toplica MT; Born. XVd]. *1837:* A' Pojána nevü Láb (sz) [Marosgombás AF]. *1840:* a' Búrdé pojánában [Bükszád Hsz]. *1842:* A Fántsikai Pojánába (sz) [Sólyomkő K].

A forrásjelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

pojánácska kis erdei tisztás; poieniță; kleine Waldwiese | erdőből irtott kis szántóföld; curătură mică; kleiner Waldacker. *1746:* a' Bükkösb(en) az Erdő között lévő Polyánocska a vulgo Pável Polyánnya a Néhai Zaharia Gábor kalibájánál lévő két Polyánocskábol a Kis Polyánb(an) bé járó útonn feljül az Erdő között [Nagyida K; Told. 9]. *1747:* a' Meta ... nyulik a' kis és nagy Bükkös között valo életskére, mig egy Árkotskán által menvén ezen specificált Pojánatskákan feljül terminálódik [uo.; i.h. 27]. *1825:* soha is az ők régibb ki irtva lévő kevés pojánátskaikal meg nem elégedtek, hanem ... mindig bejebb, bejebb ... irtogattak es harapoztak [Kötelesmező SzD; TSb 47 Veszutz Todor (50) gr. Kornis Ignác szolgáló embere vall.].

pojánka kis erdei tisztás; poieniță; kleine Waldwiese | erdőből irtott kis szántóföld; curătură mică; kleiner Waldacker. **Hn.** *1781:* Az alsó pojánkán (sz). A Közepső pojánkán (k) [Szárazpatak Hsz; EHA]. *XVIII. sz. v.:* a' Pojánka (sz) [Zabola Hsz; EHA]. *1825:* az also Pojankánn (k) . A Felsö Pojankann (sz) [Szárazpatak Hsz; EHA].

pojáta pajta; poiată, grajd; Scheune. *1756:* Ezen ... egy régi Házhely ... Vagjon az Falunak also vagj is Nap Njugut felöl valo végiben Pusztájában házzal Pojátával [Dumest H; JHb LXX/2. 85]. *1831:* volna szükségem ... ithon a' Házomnál lévő Kis Pojátámnak is egy kis hidlásnak valö ... tölgy fa [Dés; DLt 1159].

pojéka l. polyéka

pojenica kis erdei tisztás; poieniță; kleine Waldwiese. *1782:* azt tudom hogy égy hellyetskét a Gorbai határon in vállyá Unguruluj nevezetű vőlgyben Pojáná Boldizsojének hivják melly Pojenitzát én tudom, hogy olly kitsiny helly volt tsak az én emlekezetemre is, hogy alig termett meg rajta égy szekeretske széna ... de ezen Pojenitzát miért hivják annak, nem tudom [Paptelke SzD; JHbK VIII/18 Petrán Togyér Senior (72) jb vall.].

pók 1. păianjen; Spinne. *XVIII. sz. eleje:* A mikor pok indul a lovon, igy orvosold, egy diót hasitsd kétt felé, felibül vedel ki (!) à belét, ductilis viaszszal kend meg à Dionak kerületit, hogy megint egybe ragadhasson, hogy hosszu lábu pókot rekezd à dioba, veres selyemmel tekerd be erőssen à diot, egy kis ruhának[a] kösd à farkanak azon részibe à melly felöl a pok indúlt s azonnal Szaradni kezd à lo lában a dagadas à pok mérgétül [JHb 17/10 lótartási ut. — [a]Tollhiba lehet ruhával h.].

Sz. *1672:* Kegyelmed ne legyen olyan mint az pók, mely az mézről is mérget szíj magának [TML VI, 189–90 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

2. ló lában keletkező daganat; inflamație pe glezna calului; Gelenkgalle | ínpók; molete articular; Flechsengalle. *XVIII. sz. eleje:* A mikor pok indul a lovon, igy orvosold [JHb 17/10 lótartási ut. — A teljesebb szöveg 1. al.]. *1733:* lévén egj barna szőrű gyermek lova a fél lában pok indulván [Dés; Jk]. *1808:* Ezen bitang Kantza ... hátulso lában pók indult [Dés; DLt 698]. *1852:* még mikor vette is[a] láttam ezen csomot — és azt mondottam rolla, hogy az valami pok lészen [Dés; DLt 1066. — [a]A lovat].

◇ **Hn.** *1792:* az Exponens Aszonynak Pök hegjbeli szölleiben [Szentbenedek AF; DobLev. IV/692 Clara Váró cons. Laurentii Mohai (28) ns vall.].

pókafalvi a Pókafalva (AF) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Pókafalva/Păuca; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Pókafalva. **1.** Pókafalván/Pókafalva határában levő; din Pókafalva, care se află în hotarul satului Pókafalva; in Pókafalva/in der Flur von Pókafalva befindlich. *1741:* a Pokafalvi ösvénjen fellyűl valo oldalos föld [Veresegyháza AF; DobLev. I/193]. *1753:* A Gerdanb(an) égy Delnicze Erdők a Pokafolvi Hataron [JHb XXV/74. 14]. *1761:* Nem hogy termékenyebb volna a' Veszszödi Nyíl a' többinél, söt inkább termékenységére a' többi a' Veszszödit Superállya Szebenhez közelebb valo léte sem tészen nagy disparitást, mert ä Springi és Pokafalvi is nem sokkal esik meszszebb Fejérvárhoz [H; JHb XXXV/40. 7]. *1764:* Vagynak Ezen Pokafalvi határán [Kath.]. *1782:* Azonn Adósságot ... szedjék fel és fordittsák a' Pokafalvi Jószágon fekvö Adosságnak depuratiójára [Kv; JHb V/7]. *1787:* a Gergelyfái[a] a Pokafalvi határtol el valaszto patak [Pókafva AF; EHA. — [a]Határt]. *1798:* Rét vagyon a' Pokafalvi és Veresegyházi Határok között [Gergelyfája AF; DobLev. IV/797. 23b].

Hn. *1761:* a' Pokafalvi Völgyben (sz). A Pokafalvi Úton alól (sz) [Gergelyfája AF; EHA].

2. Pókafalván lakó/működő; din Pókafalva; aus Pókafalva. *1704:* Ma reggel prédikálott a pókafalvi pap [WIN I, 127].

3. származási helyre utaló előnévként; ca predicat plasat în fața numelui de familie indicînd locul de origine al cuiva; als auf den Abstammungsort hinweisendes Prädikat vor dem Familiennamen. *1736/1785:* Pokafalvi Néhai Tekintetes Nemzetes Rádai Sigmond Uram [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 257]. *1766:* Pokafalvi Katanai Laszlo [Hosszútelke AF; JHb XXVII/29].

4. Pókafalván termesztett; care a fost recoltat în Pókafalva; in Pókafalva angebaut. *1829:* Szebenbe el adodatt Pokafalvi tiszta Búza 64 véka | A Pokafalvi ... 750 véka Csősmálé [Pókafva AF; Born. F. Ia Bod László tt szám.].

pókai a Póka (MT) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Póka/Păingeni; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete Form des ON Póka. **1.** Pókán/Póka határában levő; din Póka, care se află în hotarul satului Póka; in Póka/in der Flur von Póka befindlich. *1727:* negjedik meta a Pokai régi utan fellyűl mentést egj nagy cserefa Tű [Vajdasztián MT; JHb IX/12]. *1750/1778:* minden Pokai birodalomnak az mellyek eö Kigyelme kezénél voltanak a' felét Déák István Uramnak minden pénz nélkűlt ki botsátotta és birodalma alá adott [Ilencfva MT; DLev. 6]. *1800:* Bírtak é többet a Dosa Gergelly ur maradéki a' Pokai Jus el nyerettetése után [Msz; DLev. 3. XXXV. 6 vk].

2. származási helyre utaló jelzőként; ca atribut indicînd locul natal/de origine al cuiva; als auf den Abstammungsort hinweisendes Attribut. *1759:* Pokai idösb Sárosi György [Msz; Sár. vk].

Szn. *1614:* Pokay Mihály lib. [Siménfva U; BethU 164]. *1652:* Pokaj Andras [Km; GyU 132].

pókás pólyás gyermek; copil în fașă; Wickelkind. *1590:* Warosul eó kgmek ighen megh Zendwltenek az Espotaly Mesteren Baloghy Farkason, hogy az Espotalyban megh gyermekesedet volna ... Mely gyermeknek vg'mint effele pokasnak ... Rementelen elete [Kv; TanJk I/1. 128–9]. *1593:* marad az czywr Balintnak egy kis fiaczykaia ... ky megh polkas (!) volt, es nemis wl vala [UszT].

pókháló 1. păienjeniş, pînză de păianjen; Spinnenwebe. *1597:* Megmosattam az Ablakokat[a] es az pokhalot le sepretettem Attam egy Azzonnak f — d 8 [Kv; Szám. 7/XII. 23 Filstich Lőrinc sp kezével. — [a]A tanácsházban]. *1621:* Egy Gaspar neuw Embert fogattú(n)k uolt ki Egi hozzú ruddal az kett Templo(m)ban az pokhalot mit le seprette fizettu(n)k d. 12 | Egj Leghinnek ki az keo labokrol falokrol pokhalot port le sepret attu(n)k d. 12 [Kv; i.h. 15b/IV. 13, 15].

Sz. *1780:* Fő Király Biro Ur ... mondotta volna, hogy olyan eő Nga előtt a Privilegiumunk mint az esső előtt a' Pokhálo [MNy XXXVIII, 131].

2. *átv* a félrevezetés hálója; văl (de pe ochi); Netz der Irreführung. *1710 k.:* A gubernátor ... ezelőtt két nappal ezt izené nékem: vigyáztassak az ő secretariusára, mert fél, hogy elszökik ... Az az izenet csak az én szememre való pókháló volt, hogy menthesse magát véle [BÖn. 974].

Szk: *~t vet. 1725:* Az Innepeken Teleki Vram Szebenben lévén ... ott is fogtak nyelveskedni s talám az Mlgs Generalist is informálni ... Az Fijacskát első napján az Innepnek a Jesuvitakhoz küldették misére, s magokot is meg látogatták, másnap pediglen a Franciscanusokhoz, micsoda pok hálot vét az emberek Szemei eleibe [Darlac KK; ApLt 2 gr. Haller János anyósához] ✱ *~t von. 1710 k.:* Én Istenem! hogy a világ szemére pókhálót vonjanak, gráciának nevezték ezt az ítíletet; de én édes Istenem, gráciának tarthatom-é én azt hogy ... testi halál helyén, mind énnékem, mind a feleségemnek ezer testi lelki halált adtanak, mert hiszen mü minden nap ölettetünk [Blm. 1013–4].

3. a szem előtt vibráló kusza háló; început de albeață; Spinnennetz vor den Augen als Augenkrankheit. *1816:* Krotskevits Károly Ur az Orvosi tudománynak Doctora és fel-esküt Bétsi practicus, Szem orvos, ajánlja szenvedő felebaráttyainak a' szemek minden némü nyavaljáiban a' maga kész segedelmét ... foljamadhatnak hozzája azok ... a' kiknek szemeik elött apro bogarak, pokháló és köd látzik ... ő a' közönséges szem körül valo orvosi operatiokan kivül gyakorlatt a' mesterséges szem fény nyitás formálásában-is [DLt 103 nyomt. kl].

pókháló-lepte pókhálós; cu păianjeniş, împăienjenit; mit Spinnengewebe. *1855:* oldalfélt a falon függ a kakukos pókháló lepte nagy óra [ÚjfE 176].

pókhálós pókháló-lepte; acoperit cu pînză de păianjen; mit Spinnengewebe. *1644:* oly fazakot adott elo, hogi az kiben akkor nem fòztek voltt, hanem pokhalos volt az fazek [HSzj *fazék* al.].

poklos 1. kb. durva, gonosz; brutal, dur; grob, grausam. **Szn.** *1614:* Leorincz Mate, Poklos lib. [Kápolnásoláhfalu U; BethU 112]. *1621:* Poklos Georgy [Kv; Szám. 15b/IX. 130].

2. iszapos; cu nămol negru/de culoare neagră; schlammig. **Hn.** *1465/1539:* fons Paklyaskwt [Bh; KHn 5]. *1598:* Szekelyuasarhelyt ... az poklos utsiaban [Mv; APol. I. 68]. *1607:* a Poklos szerbe (sz). a Poklos Szer vegibe [Székelyfalu MT; EHA]. *1609/1687:* a' Poklos kútnál (sz) [Marosszککtirály MT; MMatr. 321]. *1632:* hagiom az Varos Vegin Valo Puztat az Poklos Pataka mellett leaniomnak [Mv; BálLt 93]. *1653:* a poklós-utczában [ETA I, 123 NSz]. *1658 k.:* Poklos Rethi (r) [Gyf; EHA]. *1666:* az Poklos kut feje(n) tul [Bikfva Hsz; EHA]. *1668:* az Poklos Patak felol (sz) [Imecsfva Hsz; EHA]. *1731:* A' Poklos Patakra menőben (sz) [Gelence Hsz; EHA] | Poklos patakan [Nyárádgálfva MT; Sár.]. *XVIII. sz. köz.:* a Poklos martnal (sz) [Dicsősztmárton; EHA]. *1754:* A Póklosb(an). A' Poklos oldalan (sz) [Gernyeszeg MT; EHA].

poklosság (fém) szennyezettség; strat de murdărie (depus pe obiecte de metal), soi, slin; Schmutz (auf Metall). *1558 k.:* Wenusnak feyersege ez zerenth lezen Wegy kalcionalth sooth, borkoueth es timsooth Egienlokepen chalch(inal)va ezeketh, oluazd meg anny echetben keuerve, ozton ebbe hetcher heuitve es hethcher oluazthua olchad az veres rezeth, lezen zep feier es lagy Minth on, Merth az soo tartarom tinso es echet reeznek poklossagith Mindenestol fogua el vezy es Megfeierity [Nsz; MKsz 1896. 287].

poklostelki a Poklostelke (SzD) tn *-i* képzős szárm.; derivatul format cu sufixul *-i* al toponimului Poklostelke/Pîglişa; mit dem Ableitungssuffix *-i* gebildete form des ON Poklostelke. **I.** *mn* **1.** Poklostelkén/Poklostelke határában levő; din Poklostelke, care se află în hotarul satului Poklostelke; in Poklostelke/in der Flur von Poklostelke befindlich. *1761:* Tudgyaē a' Tanu hogy azon Malma eő kglmének .... el égetett ... Az Exponens eő kglme hiré tétette és kiis vitette oda a' Falut M. Kőblőst, kiis menvén ott maga nyomot kereset, keresvén fel vett és a' Poklostelki határ szélig követteis hová a' Poklostelkieket is két pénz által ki idézvén nékiek által akarták adni, de amazok nem vették [M.köblös SzD; RLt vk]. *1766:* ott jobb kéz felé tsapponolag ki menvén a Poklostelki határ szél felöl tsappanolag jövén le az erdő a széle ... nagy szegeletet tsinál [Mk III. XXX].

Hn. *1619/1695 k.:* az Poklostelki Bércz alatt az veremb(en) [Kide K; BHn 86]. *1767:* A Poklostelki Torokb(an) a' határszélben van egy darabocska Lábocskánk [Doboka; EHA]. *1803:* a Bádoki Határon a Dersei és Poklostelki határ Széljbe [Bádok K; BHn 27]. *1822:* a Kőzős Erdőbe a' Poklos telki utonn aloll [uo.; BHn 30]. *XIX. sz. köz.:* A Bádoki és Poklos telki égyben rugo Határ szélek [uo.; BHn 32].

2. Poklostelkéről való; din Poklostelke; aus Poklostelke. *1678:* En Poklostelkj ember volnék ... En az Teőrők inségétöl valo feltembe(n) jőtte(m) Maroba(n) laknj [WassLt Ladislaus Poklostelkj (53) vall.].

Szn. *1678:* Ladislau Poklostelkj [i.h.].

3. Poklostelkével kapcsolatos; privitor la Poklostelke; mit Poklostelke zusammenhängend. *1859:* a Dobokai, Poklostelki és Derzsei Aprilisi Adoimat kuponokkal kifizettem ... ezen ide zárt 12 ft 30 kr [Doboka; BetLt 4 Hodor Károly lev.].

II. *fn* Poklostelke lakosa; locuitor din Poklostelke; Bewohner von Poklostelke. *1761:* (A) nyomot ... a' Poklostelki határ szélig követteis hová a' Poklostelkieket is két pénz által ki idézvén nékiek által akarák adni, de amazok nem vették | egy Lónak új nyomát a' Malom helytől fel vévén az Poklostelki határig ... követtük, hová a' Poklostelkieket két pénzeken ki hivatván a' nyomot nékiek által akartuk adni, az kik hűt nélkül ... fel nem vették [M.köblös SzD; RLt].

poklul szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *~ jár* rosszul jár, teherbe esik; a o păți, a rămîne gravidă; schwanger werden. *1673/1782:* Ersok Csiki Mihálytol

poklul járt vala [A.csernáton Hsz; HSzjP Georgiu Kelemen (70) vall.]. *1682:* Tudom azt hogy mikor ennek az Durko Peter(ne)k Nagy Annya poklul iárt uola Csutak Uram foga partyat, az olta Jobbagy keppen eö kegmit szolgála. az edes Annyais ualahanyszor poklul iárt mindenkor èö kegme fogta partjat mint iobbagya(na)k [Impérfva Cs; Born. XL. 94 Nagy Balas (37) pp vall.] | ennek az gyermek(ne)k az Annya es Nagy Annya, hogy poklul iara Csutak Ura(m) foga partyat [uo.; i.h. Tobi Tamasné Margit (46) jb vall.]. *1713:* Vala edgj Aszszonyi állat Vikários Péter házánál Sánta Aszszonynak hivták, ez poklul jára, lenek két fiai [Sepsikőröspatak Hsz; HSzjP Petrus Szabo (70) col. vall.].

pokol I. *fn* **1.** *vall* az örök kárhozat helye; iad, infern; Hölle. *1609:* Feküdt Kolozsváratt egy leány Király utcában holtelevenen, egy éjjel mind az pokolban, mind az égben volt, s mindeneket meglátott ... apját is az pokolban látta, az ajtó megett, hogy pap volt és háromságos volt [Kv; KvE 139–40 SB]. *1644:* pokolba(n) sem lehetet nagiub giötrelem mint en ez miat az ember miat vagiok [Mv; MvLt 291. 417b]. *1653:* Ezt tudom az kerdésben, hogy nehai Meszaros Peter[a] temetesekor, az it lako Debreczeni Nyerges Janos a' Castelyban bort mér vala, s monda nekem: Im mely nagy szel vala, de megh álla, mert Meszaros Petert el kisirek immár az eordőgők pokolban [Ne; KemLev. 1394 Steph. Borbely Váradi (26) ns vall. Mich. Szent Geörgy Völgy de Nagy Enyed kézírásában. — [a]Fejér megye volt viceispánja]. *1710:* Ki nem mondhatám sok kínaimot ... majd fél esztendőre kezdettem a lábamra állani, annyi ideig pokolban is elég lett volna olyan kínokat szenvedni [CsH 351]. *1710 k.:* a halál kapuján az üdőből örökkévalóságra általment lélek bizonyos arról, hogy ... ez már az örök élet, a mennyország, vagy örök halál, pokol | Mind mennyországban, pokolban nyilván lészen ... az Isten igazsága, bölcsessége addig mü tartsuk ehhez magunkat [BÖn. 465, 477]. *1772:* pokolba s egyébuvé idézvén Lelkemet ha többet nem vallok [Hadad Sz; TSb 21].

Szk: *~ig alázza magát. 1710 k.:* ha ... magunkat megalázzuk ... a pokolig, annál feljebb magasztaltatunk az egekig, mint szépen mondja Dávid magáról 2. Sam. 6:22, annál inkább felemelkedünk, felindulunk az Isten csudálására, imádására [BÖn. 456–7].

Sz: *a ~ kapui soha győzedelmet nem vesznek az Isten eklézsiáján. 1710:* (A jezsuiták) az igaz reformációt Magyarországból kiírtani akarják vala ... nem lehete, mert a pokolnak kapui soha győzedelmet nem vesznek az Isten ecclesiáján [CsH 99] ✱ *az ég is ~ az ördögnek. 1710 k.:* Az ördögnek az ég is pokol, mikor az Isten előtt áll is [BÖn. 483] ✱ *úgy van, mint Tantalus a ~ban. 1710 k.:* Mi haszna volt volna az értelemnek, ha az akarat nem volt volna az értelemnek hasznavételére? Úgy lett volna az ember, mint Tantalust írják a poéták a pokolban, álláig a vízben, mégsem ihatik, feljül majd az orrát, ajakát éri az alma, mégsem ehetik [BÖn. 478].

2. indulatos beszédben/szitkozódásban elhomályosult jelentéssel; în vorbire vehementă/înjurioasă cu sens atenuat; in Fluch mit verdunkelter Bedeutung. *1705:* amely hatszáz németek Medgyesen vannak in periculo azoknak sem páterek, semmijek nincsen, hanem csak sine crux, sine lux, ördög s pokol- s koromba, ha meghal, csak életében szolgáljon jól, bár haljon, mint a marha [WIN I, 421].

Szk: *poklot szól. 1606:* mikor haza men(n)ek volt az mi(n)t az J. falú p(ro)cúratora zamlalta, azt mo(n)dotta Elekes Ambrúsnak zekerę(n) ülúe(n) hogy poklot zollal Elekes Ambr(us) ma a szek színe(n), hogy azt mondad, hogy ket penzert p(ro)curator lennek en Akar kjnek [UszT 20/75–6] ✱ *~ba hagy. 1753/1781:* (Szűts Pável nevű jobbágyot) egy alkalmatossággal egy udvari birója Csibán Angyel nevű, holmiért meg tsapdosa, azt monda a Sellér: Biro! engem ne verj, mert én az örökséget pokolba hagyom, és nem szolgálom többé Kun Miklós urat [Algyógy H; JHb LXXI/3. 249] ✱ *~ba igazít. 1746:* az A. az Jt rútul szidta, attával, Teremtettével, pokolba igazitván Szekérbe verte [Torda; TJkT III. 90] ✱ *~ba megy. 1678:* adgya meg hát az hitetlen fi az én pénzemet az kivel ados, menyen ördögbe pokolba, én tovább rajta nem kapok, csak pénzemet tegye le [Kisgörgény MT; Ks]. *1785:* Én soholt se kortsomároltattam egy kupa italtis ... arra valo kortsomárosunk sintsen, a másikis elég restantiával ment pokolb(a) [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] ✱ *~ból jön. 1772:* Imbrefi Szöts Ferentzné ilyen dicsekedö szokkal állot elömb(e), Neveri Uramra, mutatván: Ugyan meg Veszekedém ... tegnap az Urral most jöt ide Pokolbol [Dés; DLt 321. 560]. *1788:* ők pokolbol jöttek, még is részt kérnek, de ne sokat zeregjetek, mert most mingyárt más dolog lesz [Szemerja Hsz; HSzjP Demeter István gy.kat. vall.] ✱ *~ fenekébe amandál. 1752:* Ng(o)dnakis jobb vólna azon fertelmes asz(szon)t pokolnak a fenekéb(e), avagy addig a Tatárok hermetszijjára (!) amandalni, hogy sem maga ... nagy kárára bestelenségére ... manuteneálni [Torja Hsz; ApLt 5 Apor István Apor Józsefhez] ✱ *~ra hány. 1710 k.:* keserves dolog, hogy a protestánsok is ... veszekednek halálos gyűlölséggel ... levágják egymást ... s a pokolra hányják, hogy mint kell magyarázni imez helyeket : Ján. 3: 17; ... 1. Kor. 15:22; ... 1. Tim. 2:4,6 [BÖn. 480].

3. kínnal/szenvedéssel teli helyzet; situaţie plină de chinuri/suferinţe; leidenschaftsvolle Situation. *1710 k.:* a világi dolgai ... a kárhozott léleknek felettébb is eszébe jut, mert az leszen egyik pokla [BÖn. 465]. *1736:* Az régi magyarok az uj asszonyt azért nevezték menyecskének, hogy az jó feleség olyan mint egy kis meny vagy menyecske, az mint hogy az gonosz asszony bizony igen nagy pokol és gehenna [MetTr 389].

Szk: *~ba száll. 1668:* Igazán pokolban száll az jó húgom akkor, mikor ő hozzá megyen [TML IV, 387 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

4. állati méhlepény; placentă la femele; Plazenta bei Tieren. *1745:* hallottam ... hogy mikoron az Kovács Mihályné tehene meg bornyuzott, hogy az tehenének az poklát maga Kovács Mihályné a Peczér háza felé az árokb(a) vitte | Négya mondotta Kovács Mihálynénak, Te tartasz aféle varáslo Aszszont a házadnál s te vitted elis a tehén poklát a kúthoz [Szentbenedek SzD; Ks]. *1764:* midőn Biro Todornak a Tehene meg bornyuzott volna a Felesége a poklát vette és vitte a szőlő alatt lévő forrásban belé vetette [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

◇ **Hn.** *1639:* Pokol aj vermén (sz) [M.köblös SzD; DHn 46]. *1658:* Pokol völgye [Bagos Sz; MNyTK 132. 117]. *1685:* Budos felé Pokolaj hágaján tul ez járo föld (sz) [M.köblös SzD; EHA]. *1699:* Pokol Padon (sz) [Egeres K; KHn 190]. *1701/1770 k.:* conferala egy kis széna füvet Pokoltób(an) [Málom SzD; SzConscr. 206]. *1715:* Az Pokol ályban egy Rét [Borsa K; EHA]. *1768:* A Pokol Ton alol (sz) [Sarmaság Sz; EHA]. *1782/1833:* a' Pokol árka mellett (k) [Hidvég Hsz EHA]. *1798:* Pokol kut (k) [Méra K; EHA]. *1840:* pokol Likban [A.sófva U; EHA].

II. *mn* 1. gonosz, rossz; rău, urît; grausam, schlecht. *1542:* igazan jamborulis zolgalni akarunk Nnak es Ngod hazanak ... my sem nekyk sem egyebeknek pokol peldat nem akarwnk adnia [Fog.; LevT I, 20 Olah Balas es Mottnoky Lajos lev.] *1591:* Cathalin, Seres Marton szolgalo leania ... vallia, Mikor en ki menek hogi fenessi Marthon ot setal vala, amaz igen pokol szemmel nézi vala [Kv; TJk V/1. 84]. *1618:* Tudom azt, hogy Tamko Mihalj ... itt Kozmáson lakek az Barthalis Tamas Hazaban, most az Benedek Deak Hazaban lakik uala, Azt tudom hogj mikor ualamj pokol hirek uoltak s az teöb Jobbagiotis fel uertek ut Allanj uagj hova eö is ott uolt [Kozmás Cs; BLt Benedictus Kayczia de Kozmas (70) ns vall.]. *1665:* amiat az arok miat veszet el anyra az Gergely Janos Kapujanal az orszagh uttja en jdembe soha olljan pokol ut[a] ot nem volt mint most, mert nem is jart az elöt annyira ki oda a viz mint most [Csíkfva MT; BálLt 50. — [a]Más vallók rút és ocsmány jelzővel illetik az utat]. *1710 k.:* mindennap látja a szemével ... az Isten büntetését, fülében zeng mindennap a pokol híre még pogányoknak is [BÖn. 475]. *1733:* minden jelek oda fel hadakozásra mutatnak csak az I(ste)n münköt itt marasztana a pokol szomszedságtol békével [ApLt 1 gr. Haller József lev. Nsz-ből].

2. semmirekellő, pokolra való; afurisit, ticălos; nichtsnutzig. *1573:* Lakatos Istwan Zen wcay Azt vallia hogy ... Nemely Nap ky fwtamot az haz eleybe ... kezd feddeny az olahra myert tezy Be az aytot Mond hogy pokol Ember vagion az varosba Embert zertet [Kv; TJk III/3. 197]. *1610:* ne menj el talam kerheteónk ualami io emberúnkteól szalmat, mert egjwld megh haborgat Valami Pokol ember [UszT 4. 9d].

Szn. *1614:* Pokol Mihaly ns [Sszgy; BethU 249]. *1692:* Pokol Lörincz jb [Oroszhegy U; UszLt IV. 53]. *1795:* Nms N. Loznai Pokol Márton. Pokol Jánk. Pokol Gábor [Kápolna SzD; ÁLt Com. Szolnok Interior 2/1795].

3. ~ *szerencse* nagy szerencsétlenség; nenorocire mare; großes Unglück. *1573:* Feyer Ianos Zwky Benedekne Iobagia, Azt vallia hogi mykor Abram ely fwtot volna az Kalmar Lazlo Iwhay Melle ... Bezellette hogy mineme pokol zerenche leot Rayta hogi az feold le zaka<tt> egi vagi ket Iwh alat, Es az Teobies Mind vtanna Menten<ek> soha eleykbe Nem alhatot, otth holtak meg [Kv; TJk III/3. 217].

pokol-idő pokoli/rossz idő, felhőszakadás; vreme rea/urîtă, rupere de nori; schlechtes Wetter, Gewitter. *1664:* Ez falunak ighen pokol időre vagyodo pataka vagyon, hala nem büviti az D. Terrestris konyhajat [Porumbák F; UF II, 295].

pokolidő-malom felhőszakadás/áradás idején járó malom; moară care funcţionează cînd este rupere de nori/creştere de apă; während des Gewitters/Hochwassers arbeitende Mühle. *1679:* Kar To vagyon. Nro 2 Pokol üdö malmaval. Puszta To hely egy kiczid [Vajdakamarás K; Thor. 21/33] | Az Sughodi hataron egy Ton egy pokol üdö malma [i.h.]. *1727:* Vagyon Korpos Jánosnak egy pokol idö malma [Nagykapus K; BfN].

pokolkelés pokolvar; pustulă, bubă rea; Milzbrand. *1804:* En nem mozdulhatok egyfeléis a' lábomra a' napokban valami pokol kelés esvén a' hidegre nem merek menni vele [Palatka SzD; DLev. 1.II. 24].

pokolsár szénsavas fekete gyógyiszap; nămol negru folosit în scopuri curative; schwarzer Heilschlamm. *1843:* A Kászon rétin a' feredőn lévén a' beteg Gyermekekel ... Kovásznára hordoztam feredőre a' pokol sárára [Lécfva Hsz; HszjP].

Hn. *1831:* a' Pokol-Sárán fellyül, Nap Keletröl a Falu köruttya, Délröl a' Nagy viz, Északrol a' Malom árka [Kovászna Hsz; EHA].

pokolsüly vérbaj; sifilis; Syphilis. *1817:* Forago Kata 34. Esztendos (meghalt) Pokolsülybe [Nagykapus K; RAk 2].

pokolszél szélütés; apoplexie, gută; Schlaganfall. *1717:* Minap irtam vala Ngk hogy egy szép ifiu elő hasu tehenemе<t> a' pokol szél meg ütött, ez éjel az is meg döglött [Mezőméhes TA; ApLt 2 Makai Mihály Apor Peterhez].

pokolvar (lépfenés fertőzésből származó) tüzes kelés; bubă-neagră, dalac; Milzbrand. *1574:* Anna Kiral Balintne Azt vallia hogy ... lattya hat az eo hazanal Twz wolna Lakatis volna rayta Meg led rayta es hogy be Nytotta volna Talallya otth ferenchet az Twznel fekwe Az Aniay (!) es ott volt ... Es azt Monta hogi Mind Mirige es ket pokolwara vagion fianak Meg hal vele ... oztan ely Ment oda hwl fekszik volt, latta hogi az vallan ket pokol war volt, harmad napis oda Ment tahat az vekonyam (!) pokol var fakadot | Magdolna filep Ianosne azt vallia hogi ... Mond az azzony Im valamy pokolvarra valo Irat kerek vala teolle Mert az ferenchnek Mirige es pokol wara vagion ... De Eo Nem latta sem Myriget sem pokol varat [Kv; TJk III/3. 386, 386a]. *1653:* Az én feleségemnek is Rósás Ersébetnek két mirigye és pokolvara is volt, de ... meggyógyula [ETA I, 151 NSz]. *1657:* az rajtam esett szerencsétlenség miatt ennyit kelletett itthon mulatnom ... lábomon lött pokolvarnak két vagy három ízben is meg újulása miatt [TML I, 102 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1684:* Martius ... 5 ... az bal vakszememen egy mérges pokolvar kelvén, az az felem eldagadott, az fél szememmel semmit sem láttam két nap. Borbély Máté Gyógyított [SzZs 251]. *1765:* azon betegek közüll ... egyet sem observáltunk ragado nyavaljában lenni, ugy mint pleuritis, petecs vagy pokolvar [KLev.]. *1809:* Mihály György(ne)k és Feleségének Mihok Borinak Léanyok Ilona meg halt 8 napra születése után Szederjes pokol var szökvén a' feje lágyán [Nagykapus K; RAk 11]. *1810:* hirtelen holt meg[a] egy pokolvar szökvén a kezén és Nyakán [Gyalu K; RAk 147. — [a]Ns Bagaméri György 32 éves]. *1855:* halt meg Sándor Imre kis leánykája Rozália 4 honapos korában, pokolvarban [Dés; RHAk 74].

pókos 1. ínpókos; cu molete articular; mit Flechsengalle. *1689:* Hátas Paripák ... Arany szőrű fakó fekete serénye farka, pókós meczzetlen [Utl]. *1761:* (Az ökör) hatulso bal lába pókas [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3]. *1773:* Czako István ökre ... csögös pókós és a talpabannis nyomorek vólt [M.léta TA; JHb II. 3]. *1775:* két jo Tehenei, mind kettő kék szörüek, 's fel állo szarvuak, egyiknek az elsö lába Pokos [KLev.]. *1777:* A lo lehet circit(er) 18 Esztendős ... az Hátulso Jobb lába a térdib(en) pokos [H; Ks 114 Vegyes ir.]. *1804:* Világos pej ... a' két hátulsó lábai nagyon pokosok [DLt nyomt. kl]. *1812:* Egy pej szörü Kantza ... a' hátulso jóbb lába pókos a' térdében [DLt 298 ua.].

Szk: ~ *lábú. 1849:* Van még egy pokos lábu kantza [Mezőcsán TA; Born. F. Ia].

2. '?' **Szn.** *1572:* Anna Pokos Peterne [Kv; TJk III/3. 21]. *1593:* Pokos Janos [Kv; TJk V/1. 360]. *1602:* Pokos Peterne [Kv; TJk VI/1. 606].

pókosság ínpókosság; molete articular; Spat. *XVIII. sz. eleje:* A husos kőnyőkű lő hajlandó a' pokosságra [JHb 17/10 lótartási ut.].

pókreszelő lakatosszerszám; unealtă/sculă de lăcătuşărie; Schlosserwerkzeug. *1629:* Az mwheliben lakatos Gergelinek volt harom sutuia ... Az fuuois lakatos Gherghelye volt ... egi eőregh wleő ... vagio(n) egy pók reszelő [Gyf; EMKt VI. E. 2. 228b].

pokróc 1. vastag gyapjútakaró; pătură de lînă; Wolldecke. *1594:* attam vereshaio Tamas deiaknak Egi feyer zenyegertt p(ro) f 6 d 0 Mely zenyegett Tawaly feierwara vitteg voltt, Esmeg egi pakarotzert(!) Melyel az Zenyek (!) be volt Takarua [Kv; Szám. 6/VIII. 16 Caspar Semel sp kezével]. *1604:* Az Felperes keres az Alperesen egj Fodor illyer(!) zoknjat, egy pokroczot, négj kender felseo inget, egy Mente Berlest[a] [UszT 18/35. — [a]Folyt. a fels.] *1637:* Az paraszt Embereknek vagio(n) ... Haro(m) vanyoloiok auagy karlőjok. Ezekbeólis tartoznak Eószel adni egy egy lasnakot auagy pokroczot [Sebes F; UC 14/42. 84]. *1688:* Pokroczak vanjoltatásáért erog(ált) f — // 42 [Bucsum F; MvRKLev]. *1690 k.:* Azomban a Szamos Ujvari Commendans mind magam(na)k, es egj szolga bironak kemenyen meg parancsolá, hogy az Várbeli gjalog el faratt Nemetek-(ne)k, semmi hálo szerszamok ne(m) lévén Pokroczokat, Lepedőtt, derekalyt, vankost ... szerezzűnk nekik az Falukrul mert a földőn csak ne(m) heverhetnek [UtI]. *1751:* Ezen Esztendőben ... Vándor Iuon részegen jövén az korcsmárol az uton tanálkozott az maga némettyével ... rutul meg rázta, szidta ... egj Pokroczcza lévén nemettjenél kérte mondván hoczczide német az én Pokroczomot, melj dolgáért az németek strására vitték [Balázstelke KK; IB]. *1768:* Vagyon négy pokrocz avagy cserge Nro 4. három uj edgyik viseltes [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116] | azon Csikkot, mikor edgyüt teleltünk volt tavasz felt be hozták Moldovába meg pokrotzal takarták volt bé hogy Nyomorutska volt [Kovászna Hsz; SzentkGy Sztojka Ráduly (40) zs vall.]. *1785:* a Tolvajok ... a Sugyának egy Pakulár Bundájatis, Pokroczát és vászongunyaitis el vitték [Piskinc H; GyK] | vettem ... egj pokrotzat [Kv; Pk 7]. *1829:* A' Szekereseknek Szekérbérbe a' kik Szamosujvárra gyapjat vittek, vagy pedig fonalat hoztak, a' pokrotzokot pedig a' Ványolokba, és onnét viszsza vecturázták, egyszer is mászor is fizetődött 115 Rf. 39 xr | Négy fa srofokért a' pokrotzok füsülésekhez 4 Rf [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.].

Vö. a *bágyi-, hara* és *szörpokróc* címszóval.

Szk: *~ban/~on lehoz/visz. 1710:* senki nem hitte, meggyógyuljak ... Mikor a várat feladták is, hat ember hozott le pokrócon, úgy tettek a szekérben [CsH 351]. *1722:* Sombari Mártan ... eő Nga Tulajdan Földin huva Tudni illik az Exponens Melgős Vrnak csorda Bormát halásra hajtani szokták hatalmasul ... Fegyveres kezzel azan Csordátt pásztorlo embereire ... estve későn ... ráment és Oltyán Opra nevű Selléritt akkari pásztarátt a Mlgos Exponensn(e)k ... Verte Verette Taglatta, holt számb(an) hagjván ... honnanis halo félb(en) vittek pakroczb(an) házához [Mezősályi MT; Ks] ✱ *~ba takar. 1614:* Lattam azt egyczer hogy egy pokroczban takarua egy beölczyeöt vwnek ala az hazbol, mi volt benne en ne(m) tudom [Medgyes; VLt 53/5237 Demeter Tarkany (50) serv. Catherinae Töreök vall.]. *1710 k.:* Egyszer ... az én tiszttartóm a vállán egy pokrócba takarva hoz egy kosár méhet [BÖn. 735] ✱ *brassai ~. 1720:* Uj Brassai Tarka Pokrocz az Lovaszoknal nro 3 [Szurduk SzD; JHbK XXVI/12]. *1744:* adjanak ... Brassai pokróczot den 72 Alábbvaló sebessi pokróczot H. fl. 1 den. 20 [MGtSz II, 194 gub-i árszabás]. *1849:* Egy Brassai lombos Pokrotz [Dés; DLt]. *1866:* Egy veresses csikos brassai pokroc [RLt] ✱ *cifra ~. 1670:* feleségem ... kedvesen vette a Kegyelmetek köszöntését. Valóban czifra pokróczokat szőtetett Kegyelmed számára [TML V, 354 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1811:* vittenek el ... Egy tzifra pokrotzat [DLt 629 nyomt. kl] ✱ *erdélyi ~. 1688:* Száz Erdérlyi (!) pokroczotol f 1 // 50 száz ször-pokrocztol f 3//00 [BfR Vect.] ✱ *fogarasföldi ~. 1656:* Keözönseges viselt Fogaras földi pokrocz nro 4 [Fog.; UF II, 113] ✱ *gránát ~. 1681:* Rosa szin Gránátt ött pokrocz [UtI] ✱ *hárommáriásos ~. 1759:* László Péter ... három Márjásos Pokroczát el lopta ... láttam a' Pokroczat László Péternél [Tomnátyek H; Ks 112 Vegyes ir.] ✱ *hátszegi ~. 1755:* Egy viseltes Hátszegi Pokrotz [Ludesd H; BK Naláczi conscr. 1020] ✱ *lombos ~. 1849:* édgy lombos pokroz (!) [Dés; DLt] ✱ *oláh ~. XVIII. sz. eleje:* Vagyon viseltes oláh pokrocz Nro 3 [Kv; LLt Fasc. 71]. *1787:* Két Oláh pokrotz égyik jobb a másik pedig viseltes Dr. 28 [Mv; MvLev. Elisabeta Nádudvari cons. Joannis Nagy alias Koronkai hagy. 8] ✱ *oláhos ~. 1761:* Két oláhos tarka pokrotz [Koronka MT; Told. 8] ✱ *paraszt ~. 1787:* 3 paraszt Takarodzo Pokrotz [Mv; MvLev. Csiszár György hagy. 8] ✱ *sebesi ~. 1585:* En Mezaros Myklosne orsólya azon Ember Emlekezem hogy Ennalam hagyott wolt az vytezleó Tarchay Georgy ... 5 panchel vyatt ... 1 sebessy pokrochot ... Ezekett kezhez atam kyrol Menedekem vagjon [Kv; TJk IV/1. 526a]. *1597:* Mikor vrunk eo felsege pragabol vizza ieoúe die 24 Marti B V hagiasabol Veottem, eo felsege zamara 6 schebesi pokroczot ... f 4 d 50 [Kv; Szám. 7/XII. 36 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1612:* Egy ször pokrotz sebessj pokrotzol bellet [Kv; PLPr 68]. *1614:* Pozto Ruhazat keöuetkezyk ... ket sebesy pokrocz az arua resze f — d. 26 [Kv; RDL I. 95]. *1629:* Sebesi pokrocz 6 [Szentdemeter U; LLt]. *1653:* Az leianioknak ... egi egi derekalt ... es egi egi feúalt is uetesen mindeniknek egi egi sebesi pokroczot [JHbK XLII/3 Kovacsóczy Zsuzsanna végr.]. *1685:* Szász Sebesen Piheni Peter Uram Házánál vadnak Sebesi Pokrocz Nro 1 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 18–9] ✱ *sebesi módra szőtt ~. 1628:* Egy nagy rakasba sebessi modra it zőt tarka Pokroczok Circit(er) 100 [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 13] ✱ *szebeni ~. 1787:* Egy szebeni fejér Pokrotz Hf. 3 Dr. 60 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 4] ✱ *takaródzó ~. 1787:* A más neveletlen Árvának Juczikának ... égy Takarodzo Pokrotsért ... égy pár tsiszmára ... Hf 5 Dr 12 [Mv; MvLev. Csiszár György hagy.] | Egy viseltes takarodzo oláh Pokrotz Dr 72 [Mv; i.h. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 5] ✱ *tarka ~. 1668:* az ruhazatnak is jol tudgia szamat kett derekalyt het Parnat ... eott tarka Pokrocz [Szentsimon Cs; CsÁLt F. 1. I/27]. *1697:* Elés bolt ... Itt vad(na)k ... Az rudokon feketéses tarka pokrocz nro 3 [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 3] ✱ *veres ~. 1849:* Nyikujnak a Léánya vitt el egy veres pokrotzot [Héjasfva NK; CsZ].

Lehetséges, hogy az ide sorolt adalékok némelyike inkább a 2.-höz tartozik.

Sz: *nem jó ~ot csináltak vkinek. 1618:* Az szolgámnak pedig tudását Nagyságod úgy értse, hogy azmit ő ott mondott, az itt immár az Portán ugyan tritum; vagy ki szépíti, vagy ki nem, nem jó pokrócot csináltak volt neki itt, igen ki kezdett az farka tetszeni [BTN[2] 161] ✱ *úgy el/megver/veret vkit, hogy ~ban/~on hozzák/viszik. 1618:* az szállásomra kétszer izent az legényekre, hogy ... az szénát ... az ő szállására vigyék, mert ha oda nem viszik, úgy vereti meg őket, hogy pokrócba viszik őket az szállásra [BTN[2] 83]. *1722:* a' meg irt Gondviselével lévő emberek réá ruhantak Oltján Oprára, és ott ugj meg verték, hogy pokrotzban hozák bé és soha többet nemis szolot [Velkér K; Ks 7. XV. 6]. *1736 u.:* gróf Apor Sándort ... az akkori fiscalis director notán keresi azért, hogy valami jobbágyot repetálván tőle Pálosról, az két cancellistát levonatja s úgy elvereti, pokróczban vitték el őket [MetTrCs 446]. *1847:* ha ... még vagy egyszer észreveszi, hogy valakit az építéstől eltilt, azonnal úgy el fogja veretni, hogy pokrocokon fogják hazavinni [VKp 182–3].

2. lópokróc; pătură de/pentru cal; Pferdedecke. *1517:* Lodicem unum vel pokrocz pro equo illustrissimi domini de Brassovia ducto emi d L [DomH 29]. *1582:* Keovetkezik filipoczky El menetelire walo zekereseknek es wezetek lowaknak el witelyre walo keólchyeg ... Húnyadi Tamas wizy negy lowan az wezetek lowak pokroczayt Deesig f. 2 [Kv; Szám. 3/V. 45 Lederer Mihály sp kezével]. *1585:* 26 Nove(m) ... Taypo (!) Gaspar vytte az Gubernator vram lovaynak pokroczhat Egyeb zerzamat 6 lora fyzette(m) f. 1 d. 50 ... Az feyedele(m) Hatas louay pokroczhay ala attunk 6 louat ... fyzette(m) Vywaryg f. 2 d. 25. Itt(em) Az feyedele(m) kuchys louay pokroczhy ala attu(n)k 3 louat ... fyzette(m) f. 1. d. 11 [Kv; i.h. 3/XXII. 25]. *1592:* Istwan Biro Monostorrol vrunk feó lowai pokroczajt uitte 6. lowan f 2 d 25 [Kv; i.h. 5/XIV. 105 Eppel Péter sp kezével]. *1648:* Pokroczok ex speciali commissione czináltattak, lovakra valok az joszágban nro 28. Item Urunk eö Naga commissiojából 40 pokroczot kelletvén czináltatnj [Komána F; UF I, 931]. *1682:* Safar Mihály ur(am) ... hozott gondviselesem ala tizen egi számu lovakat, mellyek közül haromnak vagyo(n) Pokrocza, kettei Giapiubol valo, S edgiik Szőr Tőrők pokrocz [Görgény MT; Utl]. *1736:* Kivált az közepesse az fő embereknek mikor utra mentenek télben, az lovak pokróczát kenderből vagy szijból álló lekötő szijúval a ló hátára kötötték, s úgy fogták be az lovakot is úgy mentenek [MetTr 367]. *1740:* Concludáltatott, hogy Hadnagj atyánkfia ő kglme, a' Csatáni Majorság Málét elcsipeltetvén adassa el, és annak árrából ... vegjen ő kglme négj Lovakat, azokhoz való hámokat, pokroczokat, nyerget és fékeket [Dés; Jk 532b]. *1766:* Az A. Vr Productumábol igazán ki jö az I ellen az fen forgo kantza lovaknak, czondra, pokrocz, gulugá el lopásaban részessége iránt valo gjanu [Torda; TJkT V. 334–5].

Szk: *hatvanötpénzes ~. 1594:* Ezen Ambo Istuan[a] ebben az vtaban vitte ell Pap Janosnak egi hatuan eoth penzes pokrocatth, Egi tizenhat penzes Nialakodayath es egi tizen hat penzes heuedereth [Kv; Szám. 6/IV. 21. — [a]Báthori Boldizsár szolgája] ✱ *lóra való (sebesi) ~. 1674:* Lora valo pokrocz ketto ... no. 2 [Fog.; UF II, 582]. *1726:* Viseltes lóra való Sebessi pokróc nr. 10. más féle viseltes lóra való pokrócz nr. 5 [Görgény MT; Born. G. VII. 23]. *1767:* fél viseltes Lora való pokrócz [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2] ✱ *nyereg alá való ~. 1761:* Brassai keskeny nyereg alá valo pokrotz Nro 6 Takaro Nro 2 Ketse Nro 2 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 19]. *1807:* Egy lobb és egy fél viseltes Nyereg alá valo pokrotz [Szentmargita SzD; Ks 67. 49. 41] ✱ *sebesi ~. 1649:* Posta Louak Nyerge alá veöttem egi jo vy Sebessi pokroczot f: 1 [Kv; Szám. 26/VI. 529]. *1672:* Az Portára vivendö Lovakra 17. Sebesi Pokroczot [Utl].

3. durva posztó; țesătură groasă de lînă; grobes Tuch. *1663:* Tizenhatod fel sing Saknak valo Pokrocz [KGy].

pokrócatlan pokróc nélküli (ló); (despre cal) fără pătură pe el; ohne Pferdedecke. *1656:* Az menh lovak pokroczosok heuederesek ... Az harom gyermeklo pokroczatlanok, porosok [Fog.; UF II, 142].

pokróccsináló pokrócszövő mester; postăvar, lucrător/fabricant de postavuri; Deckenwebermeister. *1639:* Felseo Uisten vagion persona No. 87 ... Pokrocz csinalo ... No. 6 | Brazan vagion ... Pokrocz csinalo ... No. 2 ... Marcsinan vagion persona No. 95 ... Pokrocz csinalo No. 4 | Nagy Vaidaffaluan vagion persona No. 34 ... Pokrocz czinalo ... No. 3 [UF I, 671]. *1741:* Dobra Péter ... Pokrotz Csálo [Mezőbánd MT; LLt 146. B]. *1742:* a pokrocz Csinalonak ... Metr. 1 [Szászerked K; LLt].

Szn. *1598:* Pokroczchinalo Gieorgj (darabont) [Kv; Szám. 8/I. 19].

pokrócdürückölő pokrócványoló; piuă pentru postav; Tuchwalke. *1688:* Györgyfalván az Falu végin vagyon egy Malom ... Az silipen kivűl vagyon egy Pokrocz dűruczkölö [Csicsógyörgyfva SzD; BK].

pokrócforma pokrócszerű; asemănător cu o pătură; deckenförmig. *1648:* Egy asztal, keörnywleotte ... pokrocz forma pad fedél. Egy viselt szekely szeonieg rayta [Porumbák F; UF I, 888].

pokrócheveder posztóheveder; chingă de postav; Deckengurt. *1649:* Vöttem égy pokrocz heuedert f—d 15 [Kv; Szám. 26/VI. 451].

pokrócmosató külü ványoló; piuă pentru postav; Deckenwalke. *1726:* Egy pokrocz mosato Len mag vag (!) kása törő külű nro 5 [Szárhegy Cs; LLt].

pokrócos I. *mn* **1.** pokróccal/takaróval letakart; acoperit cu o pătură; mit Decke bedeckt. *1748:* Azt láttam hogy két szép vetett ágy vólt az házban, egy paplanos, más pokróczos, mindeniken négy-négy vánkos [Torda; Borb.].

2. lópokróccal betakart; acoperit cu o pătură de cal; mit Pferdedecke bedeckt. *1656:* Az menh lovak pokroczosok heuederesek keötöfekesek [Fog.; UF II, 142].

3. goromba; brutal, dur; grob. *1781/1790:* hogyan lakhatot itten Kovásznai Kata Aszony aszt okozta a' maga gassága mert nem volt külömb mint az pokrotzos tzigányné [Besenyő Hsz; HSzjP Conjux Gabrielis Tott (50) gy. kat. vall.].

II. *fn* pokrócszövő mester; postăvar, lucrător/fabricant de postavuri; Deckenwebermeister. *1742:* A pokroczosnak az Urak parancsolattyábol Metr. 1 [Szászerked K; LLt].

pokrócozás köpenyegezés, alapos elverés; bătaie aplicată cuiva după aruncarea unei păturí peste capul acestuia; Schlägerei, nachdem man jm eine Decke über den Kopf

wirft. *1870 k./1914:* Köpenyegezés: néha pokrócozás ... két-három lesben álló ... a kiszemelt áldozatra köpenyt dobott, s olvasatlanul össze-vissza pufázta, búbozta ... kujakolta, öklözte ... szóval helybenhagyta [MvÉrt. 21–2].

pokrócposztó pokrócszövet; postav/ţesătură groasă pentru păturí; Deckentuch. *1757:* Udvar szamára a' mi harisnya, Czondra poszto és pokrotz poszto leszen azt is ajandekon meg Vanyolyak [Szentmihály Cs; Sándor conscr.].

pokróctakaró vastag gyapjútakaró; învelitoare/pătură groasă de lînă; Wolldecke. *1840 k.:* Most ujbol készíttetődött egy fedeles ágy négy Személyre valo, vagyon, benne két szalma zsák ... két párnák és egy madrátz és két lombos pokrotz takarok [Kv; ACArt. 29].

pokrócványoló pokróckalló/dürücköló; piuă pentru postav; Deckenwalke. *1674:* Egj Bodan Hosa nevű embernek vagjon egj pokrocs vanyalojais melybőlis tartoznak taxat adni [A.porumbák F; UF II, 641].

polc 1. etajeră, raft; Regal. *1594:* Az Somlioy maior hazban ... vagjon wleö szek No. 1. Az zobaban vagjon Pad zek hozzw No. 2 ... Polcz vagjon No. 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 16–8]. *1597:* Reodi Warga Martonne wallia ... Kis Imreh az egerfogot akarta az giermek feie felet az polczra fel tenni [Kv; TJk VI/1. 41]. *1632:* Vagion két rendbeli polczokon allo twzes szerszammal tele czinalt cziupor, az mint a' porkolabok mongiak ... N. 1400 [Fog.; UF I, 136]. *1636:* Az padlásbol le függeö negy fürész dezkabol czenalt polcz [Siménfva U; JHb Inv.]. *1692:* Gerendakon köteleken függő ket deszkabul allo pocz [Görgénysztimre MT; i.h.]. *1717:* (A pincében) Egy Polczon Czeller Salata, 7 edényben Bécsi viola [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3]. *1740:* Egj fürisz deszkabol allo polcz [Dés; Hr 2/10]. *1767:* Egy szál Deszkábol álló Pócz [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2]. *1789:* Az fellyebb emlitett hálo Házban az Falban hellyeztetett Almarium, vagyon fenyö Deszkábol Dio festékesen készitve, fellyül vagyon 4 rendbeli Poltza | ismét le mentünk a' ... Laboratoriumba, az holottis az alább specificált Portekák fen a Poltzon találtattak | Aquák Az Also Poltzan | vagyon egy fenyö fa Deszkábol készült, ájto nélkül valo Theca ... Ennek felsö Poltzán vagyon ... Sárga rézbol kereken Serpenyö formálog tsinált Gyértyatarto Rf 5 [Mv; ConscrAp. 4, 20, 60, 88]. *1797:* két szálatska deszkából állo polcz [Kőrispatak U; Pf]. *1816:* A' külső Pinczébe ... A' Poltzon 15 kötés Szirony [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.]. *1852:* a' tsapas hagymakat a' potzra kel tenni [Kv; Pk 6].

Vö. a *deszka-* és *fenyődeszka-polc* cimszóval.

Szk: *cipótartó ~. 1656:* Ibidem 4 szál deszkabol csinált csipo tarto polcz [Fog.; UF II, 116] ✱ *edénytartó ~. 1849:* Egy edény tarto poltz egy fiokjával [Somkerék SzD; Ks 73/55] ✱ *grádicsos ~. 1849:* az áltánban ... Virágokat tarto zöld szinre festett garáditsas poltz [Szentbenedek SzD; i.h.] ✱ *fazéktartó ~. 1679:* Régi Konyha ... Fazék tarto polcz, öszve szegezet deszkákbol nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 69] ✱ *tejtartó ~. 1656:* Vagyon ezen hazban ... 4 tej tarto polcz [Fog.; UF II, 149] ✱ *üvegpalack tartó ~. 1656:* Ibidem vagyon az fal mellett egy eoregh 7 szakaszban allo lapos üvegh palack tarto polcz [Fog.; i.h. 112] ✱ *üvegtartó ~. 1648:* Az czwrnek egik szegheleti deszkaval be czinalva melyben az wvegheket tartyak ... Vagjon benne ket wvegh tarto polcz [Porumbák F; UF I, 903]. *1674:* Felső Porumbakon fellyül az erdő avagj havas alat, vagjon egj ... üvegh csür ... melyben vagjon egj üvegh tarto kamara ... Vagjon benne két üvegh tarto pocz [uo.; UF II, 614].

2. lóca, pad; laviţă, bancă; Bank. *1676:* ezen kapu kőzőt egy kémény allya e' mellet egj polcz az tüzelő hely körül, két paraszt padszék, balfelől egj hitván labos asztal [Fog.; UF II, 699]. *1819:* egyik a Fiscalis Cancellisták közzül egy magos poltzra fel álván a Királyi Adomány Levelet fel olvasta [Nagysomkút Szt; Ks 67. 47. 28].

3. hivatali méltóság/rang; poziţie, rang, treaptă; amtliche Funktion. **Szk:** *egyedül ül a ~on vki. 1710:* Minekutána Béldi Pál Jediculában vetteték, már egyedül ülvén Teleki Mihály a polcon, senki ellene szólni nem mervén, a fejedelmet arra ingerli, hogy akik Béldi Pállal egyetértettek, megfogassa és megnótáztassa [CsH 148] ✱ *a felső ~on ül vki. 1618:* Azt én nem tagadhatom, hogy azmicsoda tractatusnak én azokat látom ... hogy azok nem az én fejemnek s állapotomnak valók volnának, hanem ... ha sincera fidelitas volt volna az jó Kamuti uramban — neki valók volnának, avagy ökegyelmén kívül oly emberinknek, azkik az felső polcon ülnek [BTN[2] 156] ✱ *igen felül a ~ra. 1678:* Pap Dániellel vagyok nagy bajban. Az mostani motusokat hallván, igen felült az póczra, fenyegetődzik, biztatja magát az változással [TML VIII, 35 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz] ✱ *leesik a ~ról. 1762:* a Meltoságos Fő Tiszt ... mar bizony nem foglal annyit mert le esett a már a Poltzrol [Szentháromság MT; Berz. 1. 10/39] ✱ *magának a legfelső ~ra való magasztalása. 1710 k.:* Te tudod, én Istenem! ha volt-é nékem ... magamnak és a magam házamnak mások felett a legfelsőbb polcra való magasztalására való igyekezetem és célozásom [BIm. 998] ✱ *vki a ~ra ül. 1786:* talám ugy is járak vélle mint régen Bethlen István az Erdéllyi Fejedelemséggel, ki is csak az szerencsére, és maga jo érdemeire bizván magát szépen el cseppene tölle, s Rakotzi György üle a polcra [M.régen MT; DobLev. III/615. 1a Szántó Sándor lev.] ✱ *vkinek a felső ~ra menő útja. 1710 k.:* Mind a fejedelem, mind a tanács és förend, mind az ország, státus Telekitől függ. Telekinél pedig az ő ellenségi, kivált a Bethlenek és Mikes Kelemen mindent tehetnek ... kinek mint felső polcra menő útjában való kőnek elgördítését ... kívánja, és emezeknek furorával ... abutál [BÖn. 695].

4. vminek a legfelső foka; cel mai înalt grad al ceva; der höchste Grad. *1846:* alázatosan jelentjük a) Hogy ezen uradalom három közönség lakosai, az esmeretes lázasztó Varga Katalin gonosz és naponta még gonoszabb tanácsa által, az nyughatatlanságnak és engedetlenségnek legfelsőbb polcán állanak [VKp 142].

◇ **Hn.** *1752 u./1770 k.:* Poltz Fok nevű Helyb(en) (sz) [Pulyon SzD; EHA]. *1781:* A Poltz föld (sz) [M.andrásfva U; EHA].

polcdeszka a polc lapja; raft; Regalbrett. *1653:* csinaltam ... poltz deszkakat d. 25 [Kv; ACJk 59a].

polcocska kisebb polc; policioară, poliţă mică; Regalchen. *1746:* Paraszt Fogas 1 Potzoska 1 [Borsa K; Told. 49]. *1797:* rövid gyalulatlan polczotska [Kőrispatak U; Pf]. *1798:* egy darabotska Deszkabol egy kis potzoska [Vingárd AF; KCsl 5].

polcos I. *mn* polcozott, polcokkal ellátott; cu poliţe; mit Regalbrettern. *1788:* Poltzos hítvány Almárium [Mv; TSb 47]. *1820 k.:* tanáltatnak még ezen Conservatoriumba ... égy poltzos Nagy Almárium [Dés; RLt]. *1824:* A Kelneráj a' Kortsoma Házban ... benne 5 poltzos Stelázsi [Kv; BetLt 2]. *1830:* Vagyon ... égy győngy szinre festett almariom ... két poltzos fejér fenyő ... stellasikkal [Kv; Somb. II]. *1837:* A Benedeki kamarába lévő nagy poltzos Almarium [Szentbenedek SzD; Ks 88. 14]. *1848:* Egy nagy poczos Almárijom 6 rft 30 xr. Egy kisebb poczos Stellasi 5 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

II. *fn* '?' **Hn.** *XIX. sz. eleje:* Poltzos Tetejen (sz) [Korond U; EHA]. *1841:* Poltzos alatt (sz) [uo.; EHA].

poléka csombormenta; busuiocul cerbilor; Poleiminze. *1625:* 1 Tal Etek Poleka Tehen hüssal peczienie lib: 4 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 233]. *1731:* Kovats Maria Aszszany egykor Sövényfalván[a] feredőtt készitetet vala ... és még én hoztam Poleka nevű füvet a feredob(e), s meg főztem a feredőt, engemet a hideg el lelt vala, ki feredet azután abban a feredő vizben ... azt én nem tudom [Born. XXXIX. 16 Maria Szakács (34) vall. — [a]KK].

polemikus vitázó; polemic; polemisch. *1758:* Religióm amaz Krisztus evangelioma szerént való tiszta tudományon fundáltatott igaz evangelica, vagy reformata, melyet mind a szentírásból, mind pedig más tudós emberek[a] ... s mások tudós s controversiás s egyéb polemicus könyveiből Isten szerént való vallásnak ... legigazabbnak lenni tapasztaltam [RettE 80. — [a]Köv. több név fels.].

polévíz csombormenta-főzet; decoct din busuiocul cerbilor; Poleiminzesud. *1573:* Katalin Rostas Antalne ... Aztis vallya hogi Eotet kwlte volt az Santa azzonember pole vyzert gemes Annahoz hogi kerne Mert hasa fayna ... Mykor ely vitte volna az vyzet alegh varya volt az Santa hogi Ihassek benne, Mond Kapane Megh Neh Id ha hazas[a] vagy, Mert az oly vyz hogy ha Niolcz holnapy volnais ely veztene benned [Kv; TJk III/3. 68. — [a]Értsd: hasas, azaz terhes]. *1688:* ebesfalvi számtartónk, Száva Péter administrált ... Polye vizet ... egy üveggel [AUt 583].

polgár 1. városi esküdt/tanácstag, esküdt polgár; membru în consiliu orăşenesc, jurat orăşenesc; Mitglied des Stadtrates, Bürgergeschworener. *1548:* En Kewtessy ferenchy Attam Menedeketh Zwchy Mathiasnak. Az Bewztherczey polgarnak hogy En Thwlem kerty wała Gyalwban fl 77. Azert Zenth Myklos Napjan Thordan. En nekewm Megy Ada Mynd az fl 77. Azert Attam Menedekwly Neky Q(uietantia)th [BesztLt 27]. *1559:* az kewssegh[a] kepeben legien Negywen valazthoth ember, huza Magyar, hwza szaaz legien, azt az negywen emberth penygh az Thanach es az Byro walaza ... Az Byro walazthat keth magyar es keth Szaaz polgarokath melleye ... Az Tanach az Negywen emberel egyetembe walazanak keth polg<art>h, kyk kezeben Jarion minden Jewedelem, Egyk Magyar masyk szaaz legyen [Vizakna AF; TT 1881. 189. — [a]Ti. a vizaknai közösség]. *1567:* Az folnagy ... walazan ket zaz es ket magiar polgarokat melleye, az negy zemel az folnagyal egietembe walazzak az tanachot, az 40. embert penig az egez tanach walazthassa kyk tiztessegbelj zemeliek legienek [uo.; i.h.]. *1569:* Ez leuel adassek Az en byzodalmas Nemes wraimnak Besterchiey byraknak és polgaroknak Ennekem Jo zomzed wraimnak [Buza SzD; BesztLt 106 Bornemyzza Benedek lev.]. *1570:* Paysos Janos Es Kadar Esthwan hitek zerent vallyak hogy mykor Zabo Janos eoket byzonsagwl Jdezte volna, Es Beh Nem Menthek volna megh az hazba Az polgar vraim eleybe vallany, Alnak volt kywl az Aython ... hallotta mykor Jgh zol volt pechy Jstwanne ... tyz hean harom Zaz Iweget atthal vramnak En maga(m) olwaztam beh [Kv; TJk III/2. 38]. *1571:* Nem Mynnayan az polgar vraim hanem chiak az ket Safar polgar vraim altal keoltessek az varos penze ... Illen Rendtartassal Igazgassak az polgar vraimat hogi az Mely Nap az my Adot fely zed Masnap az Safar polgar kezeben aggyak, Es azzal keoltesse eo k. biro vram az Myre az zwksegh kewannja [Kv; TanJk V/3. 29a]. *1572:* az polgar vraim erre keotelessek legeniek, hogi semmynemeo okkal es szemy fele zwkseges dolgawal az biro vram hywatalat hatra Ne hagyhassa .... Es ha oly dologh alland eleotte ky myat az zolgalataban melliet Byro vra(m) Eleybe adando volna, Jelen ne(m) lehetne Tartozek byro vramnak eleosser megh lelenteny Es Byro vramnak Engedelmebeol Menny oda howa zwksege Mwtatya [Kv; i.h. 54]. *1579:* egy desy ember Sylwaszy Balas newǫ ... ǫrǫksege felǫl az desy Byrakath es polgarokath megh Talalwan, megh kenalta oketh wele, annak felette attyafyayt es zomzedyth, es senky megh nem akarta wenny es zalogba penzt nem akartak ... rea adny. Hanem az polgarok meg engedwen hogy akynek es howa el adhatta el adgia awagh el zalogosychia wydekbennis [Dés; DLt 205]. *1586:* hogy minden dologh Ne zorullyon az Zent Istua(n) Napiara Amely Nap chak Birot es polgart Akarnak eo kgmek Valaztany, minde(n) Egyeb dolgokat el hagywa(n) ... karachon eleot valo harmad Nap estyn, vgmint Negied napia eleot karachonnak az zaz embereket valazzanak, vgia(n) Azon Napon penig Amely Karachon eleot Valo harmad Napon az zam vetel exitussat el olvassak, Az vy zaz emberekis fel gywllienek es Akor eskeggyenek, Az Vniotis Akor el olvassak Es az Reghy Attiainktol rendeltetet 37 Articulustis hogy Az vy zaz emberekis ozta(n) Zent Istua(n) Napiaigh gondolkodhassanak, hogy lo itilet beol valazthassanak byrot es polgarokat [Kv; TanJk I/1. 38]. *1589:* Thudom hogy az nagy Rew eleott valo feoldett ... varas zamara perlik vala az polgarok Janossi Thamastul [Szu; UszT]. *1598:* Attyay Jndulatbol ennek vtanna valo eztendeokben Annuatim az biraknak, es Tanachbely polgar vraimnak in subsidium deputaltanak varosul harom zaz forintott, hogy eo kgmek ennek vtanna valo eodeokbennis, mind zynten amy (!) Istenben el niugott Attyaink minemeo zorgalmatoson es zeretettel ez zegeny hazanknak zolgaltanak, eo kgmekis zolgalianak [Kv; TanJk I/1. 326]. *1601:* Hadgjuk Annakokaerth tw nektek chehi tiztartoinknak porkolabinknak varosi birainknak polgarinknak mostaniaknak es keowetkezendeoknek hogj az felwl megh neuezeth haz helyben telekben Janos deakot meg tartanj oltalmaznj tartozzatok [Szilágycseh; Borb. II Ladislaus Giulafi comes com. Zolnok aláírásával]. *1666/1701:* Privilegiumok(na)k háborgatásához nyúlni nem akarunk, hanem csak szintén az mint maga az dolog az Colosvári Uraim állapattyát meg változtattya ához képest nékünk ez tetczik Hogy meg nemesedvén már eö kgek, az Biró nevezeti helyén Nemes Hadnagy légye(n), az Polgárok helyén Assessorok [KvLt I/188 ogy-i végzés]. *1676/1681:* Paranczolom azert minden rendbeli ... Tisztviselőimnek, vgy Hunyad Varossi Biroknak, Polgaroknak es Folnagyoknak ... hogy megh irt György Mestert, es ket

agon lévő maradékit az emlitet haztul semmi paraszti szolgalatra, sem penigh en ream nézendő Tributiora, dézma es ado adasra ne kénszericzék [Vh; VhU 340–2 Thökölyi Imre ad. lev.]. *1684/1780:* Stephanus Vargha ... Annorum circiter 66 ... Examinatus fassus: En egy nehány izben lévén Zilaj Varosában Polgár [MkG]. *1699:* a Varos Bíráját Polgárival egjütt erős hittel meg eskűtvin elsőb(en), hitek uta(n) valo Raltiojokat (!) fel irtuk [Hátszeg; UtI]. *1780/1804:* Törvényes széknek begyüjtéséröl. Mikor a' Város Birája vagy polgári bizonyos Törvényes napot rendelnek, a' szabott Orára, mely dél elött legyen, mind az Esküttek mind a' peresek, mind a' procátorok sub poena flor. 3 megjelennyenek — Ezen poena observaltassek a' Tizennyoltz Ember Szekinek begyüjtéseben is [Torockó; TLev. 42]. *1809:* a Nemes Comunitás ... Diák Imrét Polgárnak választotta [Szu; UszLt ComGub. 1715].

Szk: *~rá tesz. 1563:* Nyerges Sebestyén bíróságában töttenek engem polgárrá szent Mihály napján[a] [ETA I, 21 BS. — [a]Mv-en] ✱ *adón járó ~. 1571:* Vegeztek azt eo K. varoswl Az ado fely zedesnek Modiarol hogy Minden Tyzedes az eo Tyzede alat valo nepnek hirre tegye hogy ky my adowal tartozik harmad vasarnapigh zeret tegie es megh adya, Mert ha addegh Megh nem adya, Negedyken az adon laro polgar vraim Megh fogyak es vgis megh veszik, Erre eo kegek varoswl Tellyes hatalmot adnak [Kv; TanJk V/3. 36a] ✱ *adószedő ~. 1580:* az fel eztendey bert megh Aggyak nekyk[a] eot eot forintot, Abbol tuggya ky adayokat az ado zedeo polgar [Kv; i.h. 225b. — [a]A látómestereknek]. *1582:* Az elseo zaz forintot Nem az Ado Zedeo polgarok hanem Az zam veweo vraim Attak az varos Ladaiabol kezeheóz, Azokaert ... amit ez Safar polgar Lederer Mihaly az Ado zedeó polgaroktol percipialt tezen 1810/79 [Kv; Szám. 3/V. 59 Lederer Mihály sp kezével] ✱ *bíró ~a. 1744:* Mi ... Torotzko Várossában lako Hűtes Személlyek u.m. Karakai Márton Város Actualis Birója Vernes István és Koncz Mihálly Város Polgári, Vernes András Biró Polgára, több Esküttt Társainkal édgyütt [Bosla]. *1746:* Mi ... Torotzkó Várossában lako tizen nyóltz Szemellyekböl álló köz emberék ... Karakai Márton Biro Polgara képe [i.h.]. *1761:* Ekárt Thamás Biró Polgára [Torockó; TLev. 2/2] ✱ *esküdt ~. 1561:* My barat istuan fewbiro Kalmar lazlo kyraly byro sram istuan fodor istuan ... Porkolab Mihaly ... Raw Imreh Colosuari eskwt polgarok [Kv; ÖCArt.]. *1570:* Kosa Myhal Byzonsagy felyperese Zewch Demetter Alperes ellen Kedden Kisazzon nap elewt Orgonas Benedek espothal Mester es Vichey Janos eskwt polgarok elewth [Kv; TJk III/2. 79]. *1577:* Keresztur warossy lando tamas eskwt polgar [UszT]. *1585:* hoza mynekonk az Nagd: paranchiolattyath az desy Byro Eottweoss Janos Eskwth polgarywal eghyettembe [Dés; DLt 216]. *1588:* My Czypkés Georgy Thorday Biro es az teob Eskwt Polgarok [Torda; Pk 2]. *1618:* Mi Georgy Deak Maros vasarhely feo Biro, Borbely Georgy Nagy Szeocz Istuan Szabo Peter, Daniel Deak es Miklos Kovacz, Marosvasarhelt Maros szekben lako eskwt Polgarok, vgy mint fogot keozbirak ... Adgiuk tuttara mindeneknek[a] [Mv; DLt 340. — [a]Köv az ingatlaneladási nyil.] ✱ *hites ~. 1614:* Az mi marha penig meg maradt volt, az plenipotens kett hütös polgarral jöuen hazamhoz, mindeneket Inuentaltatasnak enis cedaltam [Kv; RDL I. 8]. *1621:* az Mostani Deesi feő Biro fwzessi Janos, két hwtös polgari Jeney István és Varga Istuan [Dés; DLt 345]. *1662:* Beszterczе várossab(an) lako hites polgar Timar Peter, az bőczűletes Tanacztul rendeltet edgyik Tanacz [Told. 1a]. *1665:* Az Inctus Czepregy Mihály ur(am) minde(n) keörniwl allo dolgaiual edgywt doceallia hogy az A Ozdy Thamas ur(am), hwteös Polgár leue(n) ez hazaba(n), az uaros teöruenye, privilegiuma, hiuatalya es hwti elle(n) ... uetket czelekedet [Kv; CartTr II. 1073] ✱ *iktató ~. 1596:* Biro vram paranchola hogi eggietmast vigiek Apahidara ebedre az Iktato polgar Vraimnak es Conuenteknek [Kv; Szám. 6/XXIX. 70 Bachi Tamás sp kezével]. *1621:* az szekereknek ki az Iktato polgár Vraimat az felseö Joszagba(n) vitte adtunk f 1 [Kv; i.h. 15b/VII. 24] ✱ *számadó (hites) ~. 1784:* Ami az Biro és számado Polgarok Ratiociniumat illeti pro futuro, az Torotzkai Communitásnál az továbbráis meg hagyattatik [Torockó; TLev. 2/6. 3b]. *1847:* az éveken át számado hütos Polgár öklmeket azon nagyon terhes erdő pásztorlás, és arrol való szoros számolás aloll a mennyiben fel-menthesse (így!) elkerülhetetlen szükségesnek látta Közönsegünk [uo.; i.h. 10/9] ✱ *tanácsbeli esküdt/hites ~. 1633:* Mw Batsi Istúan Endres Herman Colosúarat, Tanatsbelj hűteos Polgarok ... hiúata műnket az mw Tiszteltelles es betsülletes Eoregbik Krayczar Andras vram ... es teön mw eleöttünk illyen Testamentúmot [Kv; RDL I. 101]. *1635:* Mi Feier Mihaly Retteghi[a] feö Biro, es töb tanaczbeli eskût polgarok [Told. 1. — [a]SzD] ✱ *város ~a. 1733:* Mü ... Thoroczko Várossaban lako szemelljek, ugjmint tizennjolcz emberekböl állo köz birált emberek vagyunk Biro kepi Vernes Ferencz, Varos Polgara kepei Ekart Gergelj, es Vernes Jakab, Biro Polgara kepi Tobis Jänos, több mellettünk megh biralt köz emberek ... Midön volnänk ... az Birosägh háznál, ugj mint törvenjes napon, Jövenek mü elönkben ... Varosunkban lako peres szemelljek, kiknekis leven valami külsö öröksegh felett valami Controversiajak, az melljis az beczűletes Birak szekin megh fordulván, az iránt valo törvenj ott nem teczczven appeláltatott volt az köz emberek eleiben [Torockó; Bosla].

2. községi/falusi elöljárósági tag, esküdt; membru în consiliu comunal, jurat sătesc; Mitglied des Dorfvorstandes. *1588:* az mely ket eokreot en meg tartottam volt az polgarok meg becheoltek ket forintra Negyven penzre mert az eokeor igen hitwan vala [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. *1590:* Az falus Birot oda hyttuk, teob polgarokkal egyete(m)be [UszT]. *1612/1613:* mikor az elsö zolgalonak giermeke lött, hogy sohul nem hattak lakni haza iött ... Czereny Ferencz Vram nem akarvan zenvedni ... ott valo lakasat raiok izene az birora es az polgarokra, hogy meg büntessek es ki üzzek, mert ha ki nem wzik tehatt az Ispannal megh bwntetteti ökett [F.balázsfva BN; KJ]. *1632:* lekenczej polgar molnar pal monda, varakozzek kegielmetek egy kevesseg im megis bé njargalok megkerdem biro uramat ha fel vegiuk az niomot a vagy nem [Lekence BN; Told. 1]. *1634:* az czépléseknek penigh vegezetin és derék méretéssenis az hütös birák vagy Polgárok, mind az cziplésnek kezdetire iratók, ottis ielen legyenek, az méresekröl igaz rauast tarczanak [UF I, 332 I. Rákóczi György ut.]. *1677:* Ha valamely Falu vagy Városbéliek, mezön és erdön lappango latroknak gazdálkodnának, vagy azoknak kergetésére fel nem támadnának, Tiszteknek és töb Faluknak-is hirt felöle nem tennének, a' Falu öt szász forintal büntettessék; a' Biro penig és polgárok, ha ö rajtok mulnék-el, harmad magockal karóba verettessenek; Ha penig Biro és polgárok hireknélkül privatus ember cselekedné, vagy a' gazdálkodást, vagy penig a' hir nem tételt, az-is halállal büntettessék [AC 128]. *1765:* Szabaszlai Uram ...

meg indul egy Polgárral hogy el szabaditsa azon Tyronak el fogott Legényt [Szépkenyerűsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 25–6]. *1767:* én nem azért jöttem hogy valakít üssök hanem mint Polgár a tolvaj kiáltásra jöttem, láttam mind a három testvér attyafiakot hogy ütették verték ... Vaszillyt [Majos MT; Told. 26/5]. *1768:* A' Birákok és más Polgárokis szoktáké Tilalmasbol a' Marhákot bé hajtani? ... Ekkor tájat ... kéntelenittetteké a' Birákok, Polgárok, Marhákot tilalmas Határbol bé hajtani [Mezőmadaras MT; BK vk]. *1771:* arra gond légyen, hogy bírók ideje koránt Szent Mihály napkor választassanak, úgy a hütösök is polgárokkal együtt | tartoznak a polgárok is jelen lenni mindenkor; és <ha> a bíró parancsolatját nem teljesitenék ... büntetődjenek ad den. 24 [Szemerja Hsz; RSzF 93]. *1784:* egykor mongyák mások hogy tolvaj kialtas van s minthogy polgar vagyok énis oda menék [Béta U; IB. Agilis közepsö Széjes István (43) vall.]. *1843:* En ez elött 17 esztendökkel még Falus Biró voltam ... ezen parancsolatnál fogva én negyed magammal u.m.: Rákosi Mozes, Farkas Dávid polgárokkal es Jakab János hütössel kimentem, s jelenlétünkben a' Mlgs Béldi Lászlo Ur akkori d(omi)nalis Birája Kondra Nika, a' kérdés alatt lévö porondos Helyet ki borozdoltatta [Bodola Hsz; BLt 12 Dudás János (52) szolgaember vall.].

Szk: *esküdt ~. 1571:* Aminw adossagokat az bertechey[a] vrak ide Irtak uolt testamentom szerint az Kadar marton adossaga felöl, kws tamas azokert amint keszes volt, be gywytótte az eskwt polgarokat es meg bizonitotta fodor ferench Jelen Leuen, hogy tob az adossagban hatra Nichyn (!) amenyiuel ö ados volt akkiert ö kezes volt [Ölves MT; BesztLt 3596. — [a]Elírás lehet *beszterchey* h.]. *1598:* Jaray Eskeött polgar Zeoóch Marthon [A.jára TA; Berz. 7. LXV/8]. *1629:* Mw ez alab megh irt dologban ket fel akarattiabol fogot birok, vgy mint Janos Deiak vzoni sepsi zekben liznioban lako Nemes zemeli Fozto Janos vzoni eskwt falusbiro es Zeoch Janos vgian sepsi zeki vzoni eskwt Polgar [BLt 4] ✱ *esküdt hites ~. 1681:* Doboka vármegyeb(en) Fekete lakon e<s>kütt hütös Polgárok Barla István ... Kis Mihály töb hütös tarsaiva<l> együtt [Feketelak SzD; Utl] ✱ *falu (hites) ~a. 1714:* Mi ... elmenvén Szász Város Székben Romosz nevü foluba(n) az hütös Folnogj házához, és elönkben hivatván az falu Polgáriban, s Lakosiban ... azon Folnagyot, Polgarokat, es Lakosokat ... admoneáltuk, hogj az nállok zállogban lévö Gyalmári darab határnak zallagját vegyék fel [H; BK ad nro 431]. *1736:* Mü Nemes Torda Vármegjeben Gyertjanosban lako szemelljek, Falu Birája Karacsun Peter, Falu Polgari, Blatz Todor ... Papucza Gavrilla ... Paskulj Gligor [Bosla]. *1738:* ezen Servicz polturaért oly kemény executiot Szenvedünk, hogy ... Zágonban a falu hütös polgarat gomolyaban köttetvén, és jeges vizzel meg öntöztetvén az hideg aërre ki vitette az hol is az nagji hidegben annyira meg badgjadott, hogy fél holtan lévén tandem vgj bocsáttatta el [Hsz; Ks 94] ✱ *falus (hites) ~. 1590:* ez el multh 1589 eztendeoben szent Leórinch napp tayban chówaltam vala megh egy feöldemeth az malomfalwy hatarban ... megh mondam ennek az Alperesnek, myert Jarod el, Iam Annak eleótteis meg iszentem a' Birotolis, hogy nem engedem megh hogy ott Jariatok ... Mikoro(n) rea hyttam volna az falus polgarth, Jakab Istwant, mútattam volna neki az szeker nyomoth hogy az chówa Ellen el iarta, mondom myert mywelted ezt rajtam [UszT]. *1741:* Requirála bennünket Tkts Nzts Botházi Egri János Ur(am) Eökegjelme és kére minket azon hogj mennénk el ... M.Frátára[a] némü némü vallok(na)k hütek után teéndö fassiojak(na)k recipialására ... Mi is azért engedelmeskedvén ... el mentünk ... az mastani Falus hütes Polgár ... Kingja Vonja házához ... az melly Fatenseket mi elönkben Convocaltatat és állittatat mi azakat ... meg eskettük ... és hütek után tett fassiojokat ... le irtuk [BLt 1. — [a]K] ✱ *falusi (esküdt) ~. 1674:* Talamér András falusi esküttt polgár hazanal ... recipiáltuk az aláb megh irt vallokat [Mezőörményes K; JHbK XX/20]. *1799:* azon négy possessoratus a Falusi Polgár által el-tiltotta volt a Falusiakot hogy ellenekre bort ne mérészelnének árulni [Makfva MT; DLev. 5]. *1816:* Szekeres István a communitás elött alkalomban azt tövé fel, hogy éltiben falusi bírónak, határinspectornak és falusi polgárnak ne válassza [Jenöfva Cs; RSzF 96]. *1844:* meg hivatta M Vásárhellyi Juris Prof ... Dosa Elek Ur Ns M.Szék ... Fö Király Birája Hilibi Mlgs Gál Josef Ur ö Nagysága petséttye erejével Sellyei Falusi Pogár Simonfi Márton által a' következendö Sellyei lakosokat [Nyárádselye MT; DE 4]. *1849:* Becsüsök ... 5. Falsui polgár Triff Iliszia — 6. Falusi polgár Boska Györgyi [Magyaró MT; DE 2] ✱ *hites ~. 1578:* Valamikor yde be az haz zoksegeere eöroltet, mindenkor wagy az byro, wagy eggik hytes polgar legyen mellette, hogy az eörles modgyawal es Zerewel legyen [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E–136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. *1632:* Ezen kertb(en) uala két darab aztagh kit most czipelnek ... mely ket aztagok szemenek megh mereset az fel szorasa uta(n) biztuk az ide eleb specificalt Cziürbirora es hites polgarokra ... hogj mihelt el vegezik szorasat, extractusban kwleön kwleön mindenik aztagh szemet feljratua(n), Prafectus vr(na)k ... tartozzanak megh kwldeni [A.porumbák F; UC 14/38. 191]. *1672:* Ezen ... Erdöre rea menven hatalmasul ... az edgik szeker s szan ... nyoma(n) el mennek aranykutra es fel Cirkaluan kik Czelekettek volna ... az szannak nyomat Egi hites Polgarral edgiüt követök [K; SLt P. 18]. *1693:* Mostani fonagy Kovats Pall hütes polgarival együt [Ugra NK; Ks 67.46.24b]. *1694:* az Gerebenesi[a] Falus biro Moldovai Jeremiás ... hites polgarival edgjütt, egész Gerebenes Falva lakosi kepekben ... kenszerittenek ... hogy ... Band falva határan az meg mutogatott jelekig azon darab hatartol melyhez p(rae)tentiojokat tartják ... Mező Band Falva[b] egesz lakosit tiltana(m) es ellenzenem [MbK 75a. — [a]TA. [b]MT] ✱ *hites fogott ~. 1674:* Felső Szovati[a] Nagy Peter felso Szovati hütös fogot polgár [SLt Q. 14. — [a]K] ✱ *hites méretö/mérö ~. 1703:* Egy Continuskodö Hütös Merö Polgárnák A(sztali) czipoja ... 2 [Fog.; Utl]. *1715:* Az Fogar(a)si Csürböl valo Majorság Gabonakat eleitöl fogva, a hütös méretö Polgár, kolcsár és csürbiró mérte fel [Sárkány F; Utl].

3. *sáfárpolgár* (a város jövedelmeinek és kiadásainak nyilvántartója és kezelője); membru în consiliu orăşenesc însărcinat cu mînuirea fondurilor; Wirtschafter (Evidenzhaltender des Einkommens und der Ausgaben der Stadt). *1559:* Az Tanach az Negyven emberel egyetembe walazanak keth polg<art>h, kyk kezeben Jarion minden Jewedelem, Egyk Magyar masyk szaz legyen, Ezek az Negyven ember es az thanach elewth aggyanak zamoth mykor annak Ideye lezen [Vizakna AF; TT 1881. 189]. *1570:* az polgar vraim Minden dolgokat my az zam adashoz zwksegh ez heten ely vegezzek hogy Ez Ieowendeo hetfeon eleh alhassanak az zam adasra, Es Neh keslelyek megh az Zam weowe vraymath [Kv; TanJk V/3. 28a].

[a] Vö. a *sáfárpolgár* címszóval.

4. kisbíró, talpaló bíró; ajutor de primar, jude-mic; Bürgermeisterhelfer, Gemeindediener. *1591:* el mene Varga Gergely es megh jeowe Egy keues vartatva monda farkasnak hogy nem adot az biro teorwent Egy kewes vartatwa oda jeowe az polgar monda farkasnak allas teorwent, teorwent ereztet az biro [Szkr; UszT Ambrus Thamas fej. jb vall.]. *1604:* hallota az mas polgartol, hogi el Jartata az falut görfi Janos hogi senki az ö hazatol semit el ne wigien [Csekefva U; i.h. 77c]. *1606:* Joanes Fabjan de Zentkiralj Liber(tinus) Jura(tu)s ... en Polgara volta(m) Sima Tamasnak az akkori bironak [i.h. 20/10]. *1653:* hanem az ember akárhun bészállott akár ki életére és házába; sátort s kalibát — mit csinált s abban lakott, s a miá nem találta elő a pógár [ETA I, 75–6 NSz]. *1690:* En ream Tolvajt kialtot megh fogot Polgar keziben adot, kalodaban vertenek [Csomakörös Hsz; HSzjP]. *1784:* el mentem a Birohoz meg beszéltem a dolgot ... hogy a Polgárral jártassa el az embereket [Borosbenedek AF; SLev.]. *1779:* a' falu akkoris a' Polgár lármával tett jeladására ki ment oltani [Egerpatak Hsz; HSzjP Ambrus Ferenc (21) Csík Gyergyói születésű gy. kat. vall.]. *1794:* tanáltam a Polgárt hogy veszekedett a' vén Hajdával; a' melyre midőn azt mondotta volna Hajda hogy sok boszszuságot tsináltál te a Czigányoknak a' miolta Polgar vagy [Ne; DobLev. IV/728. 4b]. *1807:* A két Relatoriabeli Fatenseket convocalo polgárnak három Napi intertentioja és fizetése ... bajoson meg egyeztem 1, 1 garasba volt pedig 31 Fatens Hf. 3 Dr.6 [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. *1820:* Bása Györgyöt láttam egy szerre bé menni Tötöri Urhoz, annét pedig későbbre a' Cancellista urakhoz, még én magam is elébb Tötöri Urhoz mentem volt, mert oda idézett a' Polgár [Várfva TA; JHb 48 Biró Sigmond (49) hütes assz. vall].

Vö. a *kisbíró* címszóval.

5. *provincialista* ~ tartományi/széki asszesszor; asesor provincial/provincialist; Bezirksassessor. *1784:* (A földet) mind az két fél magok megösmerték falu adományának lenni, az bíró, Lajos Miklós, és az egész esküttség előtt, sőt a provincialista polgár Incze Mátyás negyedmagával, titulált Damokos József úr, Simó János és nagyobb Szász Péter ökegyelmek jelenlétekben, mind a két fél közönséges falunak kezire engedék [Taploca Cs; RSzF 161].

6. vmely városnak/helységnek polgár jogállású/polgárjoggal rendelkező lakosa, civis; cetățean al orașului/localității; Bewohner mit Bürgerrecht einer Stadt/Ortschaft. *1561:* wk regi wdoktolen fogua neminemw leuelek zerent mellyeket o nekik az my meg holt eleink polgari(n)k ki attanak uuolt magoknak ualo cehet tartottanak uuolna [Kv; ÖCArt.]. *1614:* 1594 esztendőben löttem először vásárhelyi ifjú polgárrá [BTN[2] 42]. *XIX. sz. eleje:* Több mint 21 esztendeje, miolta az asztalos Czéhba, s Királyi Szabad Kolosvár Varossa Polgárjai közzé ... bévétettem [Kv; ACLev.]. *1801:* ha ... Ketten vagy hármon Mesterségek mellett Kotsmarolnak minden Polgárnak vagyon Jussa hozzá [Kv; ACLev.]. *1840/1841:* minden Polgárnak jutott egy nyilja, Delnyiczéje [Zsidve KK; CU 875]. *1841:* Közönségesen fel olvastatván a' Tanáts és választott Esküttség elött s mint hogy senki ellene nem mondott, tul is írt nemes Nagy Ferentz a' város nemes Polgárjának el ösmértetik [Zilah; Borb. II Zoványi Imre választott Esküttségi Jegyzö kezével]. *1843:* Tizennegyedik Vallo S. Szent Györgyi Polgar és székely Gyalog katona Idősb Császár Ferentz [Sszgy; HSzjP].

Szk: *kerülő* ~ őrjáratot teljesítő városi polgár. *1710 k.:* az én szokott torkombéli tályoggal megbetegedém, szerezvén azt jobb részént az, hogy a kerülő polgár elhívott néha a kerülés végén a házához[a] és ott jól megittunk [BÖn. 564. — [a]Nsz-ben] ✱ *városi* ~. *1592:* meg wagjon Jrúan Az verbeoczy es lazlo kiraly elseö decretomanak 54. rezebennis vgan Azt magjarazza az mely penat varok felöled hogy penig ez warosj pogarok ez orzagj nemesekheöz Jgjen lök mint meg wagjon Irúan Az werbeöczy 3. decretumanak 9. rezeben [UszT]. *1813:* a Felperesnek ... Desen birtoka nintsen sem Civilizalását Városi Polgárok közé Incorporálását nem tudják [Dés; DLt 162]. *1849:* felvettűnk magunk mellé ... Bizonyságokat ... Városi Polgárokot kikkelis el mentűnk èppen a differentias hely Szinére [Szu; Borb. II].

7. hon/állampolgár; cetățean; Staatsbürger. *1662:* (A pápisták) mind csak arra vakarkodnak, hogy édes hazánknak igaz hasznát és polgárit megnyomván, mindeneket az ő uruknak (pápának) birodalma alá vessenek [SKr 116]. *1807:* Mind ezen elé számlált Politikai hibáknak, itt éppen szükséges fenyittéke ... kivánnya ... hogy ... Agh Josef mint engedetlen Polgár ellen Fiscalis Actio rendeltessék [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII]. *1852:* én is mint e' haza más polgárai érezhessem az igazság ki szolgáltatás kezeinek jol tevő hatását [Nagylak AF; DobLev. V/1352 Dobolyi Bálint kérv.]. *1865:* tökém fenn maradó részét kamatoztassák végrendeletem végrehajtói, 's forditsák fiu unokáim nevelésére, különös tekintettel az olyanra, ki ... reményt nyújt, hogy hazájának hasznos polgára 's vallás felekezetének gyámola leend [Kv; Végr.5].

Vö. a *honpolgár* címszóval.

Szk: *szabad/szabadalmazott* ~. *1848:* Bátorkodunk ... mi ... Újfalusi magyar gazdák is mint szabad polgárok, ezen magyar nemzeti gyűlésen[a] megjelen(n)i, hogy mi is tudjuk és haljuk azon ügyeket mellyek minket, mint valódi magyarokat érdekelnek [Újfalu Br; UszLt XIV. 98. — [a]Az agyagfalvi székely nemzetgyűlésen]. *1852:* Sz: nyiresen lako szabadalmazott polgár Veress bandi András [Szásznyíres SzD; SzConscr.].

◇ **Szn.** *1570:* polgar Myhal Alsofyley [Kv; TJk III/2. 111]. *1598:* Polgar Jstüan [Kv; Szám. 7/XVIII. 41]. *1614:* Polgar Jan(os) lib. [Szárhegy Cs; BethU 488] | Polgar Istv(an) zs [Tekerőpatak Cs; i.h. 485] | Polgar Demeter lib. [Esztelnek Hsz; i.h. 330] | Polgar Marton zs [Martonfva Hsz; i.h. 358]. *1636:* Polgar Istvan [Mv; MvLt 291. 112a]. *1638:* polgar Bálint [Mv; i.h. 124b]. *1768:* Polgár Ferencz [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. *1800:* Örög Polgár Gábor [Zágor KK; Ks 67. 47. 27].

◇ **Hn.** *1629:* Az polgarok rethin innet [Mv; MvHn]. *1653:* a hegy alá a Polgárok-völgye tájatt [ETA I, 63 NSz]. *1665/1753:* az Polgár Mezőn [Dálnok Hsz; EHA]. *1693:* az Polgár rét [M.sáros KK; EHA]. *1696:* Az polgarok Földe [Bethlen SzD; EHA]. *1713:* az Pólgár rétnél (k) [M.sáros KK; EHA]. *1717:* A Polgárok Retin fellyűl vagyon egy darab Sáros, vizes, gazos Rét [Dés; EHA]. *1737:* A Polgárok Réti és Kornis Réti kőzött északrol vagjon egj szegelet [Dés; Jk 477a]. *1754:* a Polgárok rétin kivül le folyo erge mellett [Dés; DLt]. *1799:* a Polgár Rét nevű minden esztendőbeli kaszállo [Mv; MvHn]. *XIX. sz. eleje/1825:* Második Polgár föld (sz) · a Polgár földek kőzt (sz) [Árpástó SzD; EHA].

polgárember 1. esküdt, tanácstag; membru în consiliu (orășenesc); Geschworene(r), Ratsmitglied. *1667:* Molnár

Jlylyés Vasas Szent Iwany, Molnar Mihaly Pulyoni Falus Birák és Gliga Miklos noszaly Polgar ember [Dob.; WassLt]. *1677:* A' Szebeni Király Biro ... söt a' töb Király Birák-is a' Szász gyalogokkal edgyüt a' Hadban tartozzanak el-menni két két Polgár emberekkel edgyüt kik a' Fejedelem mellett legyenek [AC 95].

2. cívis, polgári jogállású (városi) lakos; cetăţean al oraşului; Bewohner mit Bürgerrecht (einer Stadt). *1678:* Egy néhány hordó bort küldöttem ő nagyságok számára ... egy emberséges Rádi nevű magyarországi embert s két debreczeni polgár embert küldöttem az borokkal [TML VIII, 229 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. *1704:* Ma jövének meg a németek ... az expeditióból ... egy Türe nevű nagy magyar falura voltanak, kinek a férfiait mind otthon lepvén éjszaka ... mind levágták ... a mestert szegényt és két polgár embereket elevenen ide béhoztanak [WIN I, 311]. *1710 k.:* de csak ismét hamar visszavivének Keresztúri Pálhoz ... Még egy Kobzos István nevű, deákul, görögül tudós polgár embert küldött vala nagyapám el vélem [BÖn. 544].

Szk: *városi ~. 1677:* Az exempta földekröl a' gabona takarodásnak idején ... az ollyan Nemes ember, marháját a' gabona közöt ki ne bocsássa, kárt ne tétessen, se egy, se másképpen, a' közönséges fel-szabaditásnak idejéig: Ha kik penig az ellen cselekednének, azon helybéli gondviselök, vagy csak privatus Nemes emberek-is, melléjek vévén egy Vice Szolgabirot, vagy ha hamarjában nem találtatnék, az helyet egy Nemes embert, ha az sem találtatnék, két Városi polgár embert, azok mellett azon helynek Biráiban és Polgáriban ki-vivén oculaltassa és comprobállya a' tilalom ellen valo cselekedetit, vagy annál inkáb a' kár tételt-is [AC 76]. *1710 k.:* Az atyám föstrázsamester lévén, a jel vagy parolya-kiosztást énreám bízta, minden este Haller Gábor fögenerálishoz mentem, és ő kiadván, a városi polgáremberrel minden éjjel a várost[a] belöl lovon egészen megkerültük, minden bástyákra ... felmentünk, megcirkáltuk, s a jelt kiadtuk [BÖn. 564. — [a]Nsz-t].

polgári 1. ~ *rend* **a.** esküdt polgárok testülete; corpul juraţilor; Körperschaft der Geschworenen. *1570:* Tyztelendo Byro wram, Jewe My Eleenkbe ez my warasonk bely Balynth kowacz, es emlekeztet Mynket az I. dolgara, My dolga wolna Jneky az Bwdaky Andrassal Beztercheywel, Mywel hogy My Akkor az Jdeben ott Bezterchen voltonk, Azert My Eothwes Janos Zabo Pether Akkoronys ezen Renden voltonk polgary Renden Mostys azon Renden wagyonk, My azert az my Eskethsegenkre ... Mondgyuk[a] | My Bwday Andrasnak hazanal Zayabol hallottonk (!), hogy ezt Monta ... ez zygyn azzonnak az J arwaynak ez kilencz foryntot Meg hattam ... ezen kywll Thebenys wadnak polgary Rénden kyk Jt Desen Zek Zynyn hallottak ezen vallasth [Dés; BesztLt 17 Joannes Ewthwes Judex c(on)stitutus ceteri(que) Jurato cives ... Zewch Gaspar beszt-i bíróhoz. — [a]Köv. a nyil.]. *1623:* az ki adot Utromrol mind feiedelmónk <Decre>tomaual, nemes szemelieket a' kiket akart attestal<tatott> varosbeli keóz es Polgari rendeket, kik a' ki adot U<tromra> plenaria et luculenter attestaltak ... Kalmar Mihal'nak felesege ellen [SzJk 15]. *1631:* mezei Katonainknak haggiuk es paronczolljukis, hogy mikor Desi varosunkba Eoket be szalitani akarjuk ... Senki semmi uton es modo(n) ... Biroság viselt Polgari rendekre es Eoregh beteges ven Emberekre szalani ez leuelwnk latuan ne mereszelljen es Eoket ne haborgassa [DLt 365 fej.]. — **b.** városi lakos, civis; cetăţean al oraşului; Bürger (einer Stadt). *1639:* ha nemes ember városi embert, polgári rendet akar megpelleni valami dologért, az ő bírói és polgári rend tiszti előtt ... pereje meg [Szu; SzO VI, 144]. *1821:* a szomszéd szél Havasal földín nem szüntek meg a Zavarok amint a köz tudás és onnan jövö menö Emberek beszéllik, hogy a Török a Boérokot ugy nevezet Possessorokot Gyilkolja a Föld népét a Polgári rendet nem bántya [A.porumbák F; RLt Kállay János Rettegi Sándorhoz]. *1868.* hivatalokra nézve az exemptiora érdemesek ... A Polgári rendből A' Biro | 6 Senator | 1 Notarius | Protocolista | Iro Deák [Szu; UszLt 8/68].

2. ~ *rendben* esküdti minőségben; în calitate de jurat; als Geschworene(r). *1633:* Menének ismét újólag német papért Lengyelországba, úgymint szász nation Segesvári Szabó Lőrinc, magyar nation Tököli János deák uramék polgári rendben [Kv; KvE 165 SB]. *1637:* 11 Septembris 12 és 1 órák között holt meg az ecsém, Segesvári Lőrinc ... Lött temetése tisztességesen, és volt polgári rendben [Kv; KvE 170–1 SB].

3. városi lakoshoz/cívishez tartozó/reá vonatkozó; civic, cetăţenesc; sich auf Bürger beziehend. *1561:* az ǫ ceheknek meg witasara egienlo akaratbol ... neminemw articulosokat ... merteklenǫk, es az my tisztwnk szerent iol rendelnok az ew ceheknek meg tartasara es Bekeseges meg maradasara az my polgari meltosagunk zerent meg erossitenok [Kv; ÖCArt.] *1589/XVII. sz. eleje:* Szwksegh penigh es melto dologh, hogi minden ... rendeknek, polgari tarsasagnak az eö Teorueny, rendtartasi erössege es ezekbeli Articulusok, mellyek az Regisegh miat ... megh romlottanak volna ... megh iobbittassanak [Kv; KőmCArt. 2]. *1854:* midön volnék kolosvári polgár és vásárus Folly Mihály ur polgári házánál fogadott szállásomon ... tevék ilyen ... végrendeletet [Kv; Végr.].

4. honpolgári, lakossági; cetăţenesc; bürgerlich. *1662:* mit ígérhetett magának a mi hazánk akár a religió s akár a közönséges polgári társaság szükségében az ilyetén és ily nagy tiszteletben helyheztetett emberektől, kik hazájuknak, relígiójuknak, törvényüknek, maguknak és a magyar vérnek nyilvánvaló ellenségei [SKr 110]. *1786:* A Geographiának tanitása oly értelemmel parancsoltatik, hogy igyekezzenek a mesterek ... gondolatotskákat adni Tanítványaiknak ... mutassák Erdéllynek állását, határait, vizeit, városait, polgári osztattatását [Csetri, Kőrösi Csoma 41 A ref. főkonz. iskolaügyi rend.]. *1806:* Polgári állapotyara nézve nem a leg job esztendő volt, a Bánko drágaságot okozott mindenekb(en) az hadakozás majd tsak nem szünetlenül fojt [Dés; KMN 214]. *1852:* engem sem törvény sem tiszti hatóság nem védelmez jogaim meg örzésében, vagyon bátorságot legalább nem élvezhetek, a' leg siralmasabb polgári helyeztetés e' világon [Nagylak AF; DobLev. V/1352 Dobolyi Bálint nyil.].

5. világi, civil; civil, laic; weltlich. *1662:* a pápás papi rend avagy lelki személyek ... külső világi, avagy polgári dolgokban, tractákban magukat ne elegyítsék [SKr 117]. *1847:* A 4. kérdőpont intézve volt Varga Katának a polgári közigazgatás ellen ... tett kitörései, bujtogatásai ... kivilágosíttatására [VKp 295]. *1852:* A' Magas Cs: kir: katonai és Polgari Fö Kormány ... Recursussának semmi helyet nem adott [Dicsősztmárton; DobLev. V/1337].

Szk: ~ *bíróság. 1877:* s mert panaszlot a szék szinén is sértegette, az asztalpénz kétszeresére az az: 2 fr. 80 kra bünteti, becsületsértési keresetével panaszlót az illető polgári bírósághoz utasítván [M.bikal K; RAk 338] ✱ ~ *hi-*

vatal. 1809: a Polgári Hivatalokban lévő Tisztek a Szabadság idejével oly formán viszsza élnek, hogy annak kitelésivelis a nélkül, hogy előre meg hoszszabbittatni engedtetnék [UszLt ComGub. gub. 1694] ✱ ~ *törvénykönyv. 1863:* Házasságunk a polgári tőrvény könyv behozatala elött történvén, bár melyikünk halála esetében a Városi municipialis törvény fogná szabályozni a hátramaradott őrökösödési jogát [Kv; Végr.].

6. ~ *katonaság* nemzetőrség; garda naţională; Nationalgarde. *1823–1830:* Hogy a franciák Bécsből elmentek, s a császári ház hazatelepedett, a bécsi polgári katonaság katonai parádéban a zászlókkal együtt kiment egy mezőre | Ezen polgári katonaság elöljáró serge ... állott a magyar mesteremberekből [FogE 259].

7. ~ *év* an calendaristic; kalendarisches Jahr. *1865:* A' himlő oltási dijjak bé küldését a' polgári év kezdetével rendeli[a] [Gyalu K; RAk 103. — [a]Az esp.].

8. ~ *szó* kb. keresetlen szó; cuvinte de reproş; grobes Wort. *1879:* Csikinek átadtam a levelet ... Mikor Vásárhelyre jössz, úgy lehet, neki is lesz hozzád egypár polgári szava [PLev. 48 Petelei István Jakab Ödönhöz].

◇ **Szn.** *1710:* Polgári Mojzés [Küküllővár KK; DobLev. I/67].

polgári levél (a város hűségére felesküdött) polgári minőséget/állapotot igazoló levél; scrisoare/act prin care se atestă că cineva este cetăţean al oraşului (cu jurămîntul depus); den Bürgerstand bestätigende Urkunde. *1848:* Míg Horváth János ... Polgárnak fel nem Esküdt ... és az B: N: Czéh ellőtt az Polgári Levelét fel nem mutatya, mind adig sem Inast, sem Legényt nem tarthat, sem Czéh Gyűlésekben meg nem jelenhet, sem az Czéh Protocolumjában B: Neve bé — nem irattatik [Kv; ACProt. 28].

polgármester jude primar al oraşului; Bürgermeister. *1566:* Balas phyl raway, Zebeny polgar mester Jobagya megh Eskywek, es ezt valla [Rovás NK; NszÁLt Lad. 63 Nr 672 Nova col. post. — Dani János kijegyzése]. *1573:* eo k. varosswl ... Zebenbeol vegenek Ertelmet Ez dolog feleol ... Es Ertekezzenek meg eo k. varosnak Newewel polgar Mestertwl kyral birotwl es Tanachtwl vegenek Ertelmet hogi ha volte valamykor keoztek az Compulsoriaual valo vallatas, Es ha volt, my Moddal es mj dologba volt [Kv; TanJk V/3. 85b]. *1593:* az orzagh Articulusabannis megh vagion specificalva, hogi mind kiral birak, polgar mesterek, eskwdtek, zabadosok ... megh tekintuen ez mostani wdeonek mi voltat az ket rendbeli adonak megh fizeteseteol megh ne vonniak magokat, hanem eo kegmek ez mostani tereh viselest velwnk es zegini keossegwnkel egietembe viselliek [Kv; i.h. I/1. 218]. *1595:* 20 9bris Gaspar deakot az Loas legint kwldeőtte Biro Vram Zebenbe az Polgar Mester ayandekawal [Kv; Szám. 6/XVI. 150]. *1610:* Meggyesy Polgar Mester Kwld Meggyes Zekbeől feyerwary hazunk szwksegere Eöttve(n) hordo Bortth [Sv; Törzs. fej.]. *1689:* Dosa Gergely Ura(m) ... Segesvar varossanak érdemes akarmi idöbeli Tisztei altal, ugy mint Kiraly Biro vagy Polgar Mester Uramék altal dupplomot vehessen, vetethesse(n) [DLev. 2. XIIB. 24]. *1704:* Ugyan egy doktor Fejes nevű ifjú szászt választottanak polgármesternek[a], kinek a három fát a kapuja eleibe fel is ásták a szokás szerént [WIN I, 199. — [a]Nsz-ben]. *1725:* Segesvari Polgár Mester Uramat is requiraltam ... most igiretet nem töttek Ngod(na)k fa irant [Pálos NK; Ks 95 Hévízi István deák lev.]. *1761:* (A) szölö helyetis néhai üdösb B. Bánffi László vr a tövis bokorbol ki tisztittatvan ide Régenb(e) a Polgár Mesternek hirt tétetett ... hogj Szölövel bé ültetteti, és ha kinek p(rae)tensioja lészen hozzája asztat vagj ki fizeti, vagy penig a munkának árrát refundálja, remittálja [Szászrégen; JHbK LXVIII/1. 33]. *1789:* Tekintetes Szathmáry Papp Sigmond Úr N. Szabad Királyi Kolosvár Városának érdemes Polgár Mestere [Kv; RGyLt Iv. 31]. *1852:* A város gazda ... Köteles ... a' határ és Erdő praevaricatorokat béhajtani és a' Polgármesternek megbüntetés végett feljelenteni [Dés; DLt 180].

Eredetileg a szász városok elöljáróját nevezték polgármesternek, a XVIII. század végétől valamennyi város első tisztségviselőjének neve.

polgárné (városi) esküdtné; soţie de jurat (orăşenesc); Frau des Geschworenen. *1653:* No Borsos Tamás megriaszkodik, és az bíró — az apám ... hasonlóképpen mindjárt a kastély falait az ácsokkal bérleni kezdik nagy cserefákkal belöll, és tölteni földel. Minden ember: bíróné, polgárné, papné, pap, bíró s polgár nagy és kicsid, a ki életét szerette minden ember, a míglen megkészüle, csak hozzája nyult akkor | Mikor immár így futna a nyavalyás veszett[a] ... Kolosvárnál ... bé akara térni ... de nem bocsátták bé ... Eléggé bánák a bírónék és polgárnék [ETA I, 97–8, 114 NSz. — [a]1613-ban Báthori Gábor].

polgárnő városi lakos nő; cetăţeană, orăşeană; Bürgersfrau. *1804:* Kolosvári Polgárné Tekts Csonka Klára Rétsei Istvánné Aszszonj [Kv; Pk 3]. *1848:* Folyo 1848ik Év October 17ik napján Kolosvári polgárnő Killyén Mozesnő Balog Julianna Ifjaszszony törvényes lépés tétele véget következő és ide alább szorol szora bé irt intö utasitást adá kezembe [Kv; Végr.]. *1849:* Kelemen adott nékem tiz ezüst ftot hogy a' menyetskét öltöztessem ki, ekkor varni adtam égy polgár nő léányához Schwarcz Rebekához [Kv; Végr. Vall. 60].

polgárság 1. esküdtség, esküdti tisztség; funcţie de jurat; Geschworenenfunktion. *1588:* a' biro az polgarokis eleózeor az Zaz embersegre Az Vnionak megh tartasara eskezik megh, es Annak vtanna vgy lutnak az Birosagra polgarsagra [Kv; TanJk I/1. 73]. *1608:* mely zalogos Retemnek az eszak feleöl ualo hatarat hasittia az Desy polgarsagh utan iaro szena fw [Szentbenedek SzD; Ks 26. VII. 4]. *1724:* Az Biroság Polgárság ugy járjon hogy valakit rend szerint talál senki magárol semmi szin alat el ne vethesse [Kisborosnyó Hsz; SzékFt 31]. *1764:* Az Polgárság vagy Esküttség hogy minden sessio után esztendeig légyen rendetűk [Kide K; BfN]. *1809:* Udvarhelyen lako Deak Imret ... mint Conventios tseledemet tartom kortsomamban ... ezen Conventios tselédemet ... Polgarnak valasztottak és akarjak tenni, és ezzel Conventios tseledemtöl meg fosztani ... azt kivánván hogy ha a Polgarságot nem viselheti, tehát fizesse ell [UszLt ComGub. 1715 gr. Korda Anna kezével].

Hn. *1785:* A' Polgárság szegre jár véggel [Gyerővásárhely K; KHn 151]. *1822:* A Feljároba a Polgárság földénél (sz) [uo.; KHn 157].

Szk: *a ~nak tisztére választatik. 1659:* Ittem anno 1659 esztendőben választattam ismét az polgárságnak tisztire, ez esztendőben három ízben viselven az hagyott bíróságot [Kv; KvE 178 LJ] ✱ *~ot elfizet* esküdtséget pénzzel megvált. *1809:* Deak Imre ... a Nemessi renden a Polgárságot ez elött elfizette volna [Szu; UszLt ComGub. 1715] ✱ *~ot*

visel. 1809: Az Instánsok ha Irás tudatlanak a' Collectorságért fizetni nem tartoznak, hanem a' helyet viselyenek polgárságot [i.h.] ✱ *~ra megesket vkit. 1638:* magam eskütem megh, hogy az Varossal egyet ert Polgarsaghrais en eskütem megh es Polgaris uala ket auagj harom esztendeigh [Dés; DLt 402] ✱ *~ra megesküszik. 1612/1613:* Sombori More Gergely falus hitős biro az Ő birosagara megh esküt hitire igy valla ... Darani Geőrgi zaz Sombori hitős ember az I(ste)nnek az polgarsagra megh eskót [Szászzsombor SzD; KJ] ✱ *hites ~ viselt ember. 1656:* Tudom azt, hogy Ozdy Thamas ur(am) hwteös polgárság uiselt ember leue(n) ... engemet eő kegyelme euocaltatot, oly leueleknek ki nem adasáért mellyet mága jo akarattyabol neke(m) adot hogy azokkal igasságomat oltalmazzam Czepreghy Mihaly vr(am) ellen ualo peremben [Kv; ChartTr II. 904 Steph. Razmany sen. alias Ada(m) (41) vall.].

2. vki esküdti tisztségének ideje; timpul exercitării funcţiei de jurat; Zeit der Geschworenenfunktion. *1658:* Anno 1658 die 23. mensis Julii Kováts Ferentz uram bíróságában, Körösi Márton, Simonfi Mihály ... és Szőke Péter uraimék polgárságokban, ez bötsülletes tanács amnesztiájából ... ez Erdély országa is látván mintegy utolso romlásra hanyatlását az török és tatár miatt, akarván ... hazánknak megmaradására vigyáznunk [SzO VI, 216].

Szk: *vki falusi ~ában. 1783:* egy ide valo Szokoli Malmabeli Buzája lopásáért az Exp(one)ns Groff Ur eő Excell(entiajan)ak az előtt Husz Esztendőkkel az én Falusi Polgárságomban Molnár Ilia nevü Molnárát meg fogtuk [Mezőszokol K; IB. Bota Péter (62) jb vall.].

3. lakosság; populaţie; Population, Bevölkerung. *1810:* A közönségnek több és számossabb részét, a' mellyet a' szegényebb sorsu, és a' nyomoruححsággal inkább küszködni szokott Porgárság (!) tészen [Kv; KmULev. 3].

polgárság-viselés az esküdtség tisztségének viselése; îndeplinirea funcţiei de jurat; Ausüben der Geschworenenfunktion. *1765:* Constal az Instansnak Primipilaris Statussa azért ha elegendő Darabontok talaltatnak Siménfalván a' Biroság és Polgárság viselésre, a' Biroság és Polgársag viselestől absolvaltatik [Usz; Sf]. *1809:* a Mlgs Udvarnak ... itten Udvarhellyen Diak Imre Conventios kortsomárossa lévén ötet a' Nemes Communitás Polgárság-viseléssel nem terhelheti, mert ugy a Mlgs Udvar kortsomája romlanék, de külömbennis hogy Diak Imre a Polgárságot égyszer el fizette, azért ujra azzal ne terheltessék [UszLt ComGub. 1721].

polgársüveg városi süveg; căciulă purtată de orăşeni; von Bürgern getragene Mütze. *1599:* Hannes Balk Hozot Bechj Marhatt ... Polgar Siuegett 1//18 | Nemet János Hozot Bechj Marhatt ... Polgar Siwegett 4// [Kv; Szám. 8/XIV. 21, 36–7 Hj]. *1620:* Zaz Polgar, auagi Posoni súuegtul f.1 [Kv; KvLt II/69 VectTr 15].

polgártárs 1. esküdt-társ; confrate jurat; Mit-Geschworene(r). *1561:* Myel hog' az my meg holt eleinknek Birainknak es Polgar tarsainknak io Rendelesebol Az ewtues Cehneky[a] mynden hadi zerzamokkal Egy tornyot kel tartaniok. Melly az owarba ez waros kew falan az del felol walo zegeleten vagyon Epitetwen [Kv; ÖCArt. — [a]Az y betűt a másoláskor áthúzták]. *1572:* Jrthwnk wolt egj leuelet Kegelnek Thordara es Kegd Lwkach deaknak es tymar Kalmannak polgar tarswnknak yllyen Walazth teotth wolt ... hogy ew kegyelme tenne Napoth benne mykoron lenne megh[a] [Torda; BesztLt 3704 Lucas Pysthaky es Colomanus Fekete Gr. Daum beszt-i bíróhoz. — [a]A szóban forgó egyezség]. *1575:* Hoza mynekwnk az vitezleő Almasi Andras Annya kipibe ... az Nagod ... sente(n)tiayat meli sente(n)tiaba Nagod para(n)cziola minekwnk hogy my el me(n)nenk Symontelkyre[a] ... es wtet be Jktatnok az eó Jozagaba ... My azyrth ... el mene(n)k ... es az hataros szomszedokat be gwtwyn Twdni Illik Kyral bwdakrwl Aknay Georgne Jobbagyt, Achacius gerebet ky falus gereb es Zayko Adamot polgar tarsath Nagy falwrwlj feiedele(m) Jobbagit Gebel Lenartot falus gerebeth es Malomarky Janost polgar tarsat [JHbK XIX/24. — [a]BN]. *1627:* az Colosi byrot tallaltuk az maga hazanal polgar tarsayval egot [SLt R.4]. *1722:* en abban az idöben hűtes polgar voltam Tőb polgar Tarsaimmal edgyűt es en adtam az edgyik az kalacsosnak az kalacs penzt Ugymint Tiz magyar forintokat [Marosbogát TA; TL. Kocsis György (58) vall.]. *1781:* kiis hivtak Polgár Társaimmal eddüt (!) hogj betsülnők meg az Exponens Mlgs Groff Asszony eo Nga Lenyit [Mezőszopor K; MkG 36. 3/2].

Szk: *esküdt ~. 1568:* Tyztelendeo Byro vram es Eskewth vraynk Zolgalatwnk Ayanlasanak vthanna Nyelwel walo Keowetsiggel Bochaytottwk ktekhez es my Atyankfyat Eskewth polgar Tarsunkat Zekely Gergelt az kalmar es Egyeb kereskedeok dolgarol [Dés; BeszLt 61 Joannes Eothweos Judex substitut(us) Ceteriq(ue) ciues Jurati desien(ses) a beszt-i bíróhoz]. *1618:* hiuanak ki bennwnket ... Az feolseo szeoleö hegwnknek, giepwienek megh latogatasara ... ot kezdenek nemeli Atiank fiay kik ugian Eskwt polgar tarsaynk, Egik Varga Miklos, masik Jmreh Marton, Harmadik Kortomez Georgi, wetelkedni az Gepw weget [Vajdasztiván MT; RDL I. 12]. *1712:* Posgai Gergely Város Birája és Almási Márton, Sako Mihály Város Polgári, Brotár János Biro Polgára, töb Esküttt Polgár társainkal eggyűtt ... jövének mü elönkbe à Toroczkai Mészarosok képében [Torockó; TLev. 13/1] ✱ *hites ~. 1660:* Mw Feiervári Benedek Colosvári feő Biro es Linczegh Janos Kiraly Biro, hwteös Polgartarsainkal es az egesz Centum Paterekkel edgjűtt varosul recognoscalliuk, hogy ... kertünk ... Bwki Miklosne asz(onytól) keőlcseőn ... Huszon eőt forintot. Mely megh nevezet huszon eőt forintot legh fellieb egy holnap alatt igiriuk ... meghadni [Kv; KvLt I/176 Steph. Lutsch not. kezével].

2. honpolgár; cetăţean; Staatsbürger. *1662:* a mi édes hazánknak, Magyarországnak polgártársai és népei ennyi és ilyen szörnyű bosszúság tételével és szorongatásával a külső nemzeteknek a nyírt papságnak ingerléséből terheltetvén ... amiképpen, hogy vére hullásával szokta vala szabadságát keresni, ugyanazont ... kényszerítettett állatni és oltalmazni [SKr 102].

polgárválasztás esküdtválasztás; alegerea juraţilor; Wahl der Geschworenen. *1593:* Ammi nézi az polgar valaztast, mierthogi az zegeni Eottues ferencz valaztasa es halala keozeot keues wdeo intercedalt, eo kegmek meg emlekeznek arrol, hogi ennek eleotteis teortent az, hogi az az tanachbeli vraim keozzwl az valaztas vtan holtanak el, de mast ne(m) valaztottak heliebe. Azert eo kegmek varosul semmi bizonios okokbol ne(m) lattiak miert kellene vytaniok mostannis [Kv; TanJk I/1. 208].

polhák l. pulhák

poliál fényez; a lustrui; polieren. *XIX. sz. eleje:* Mivhelyemben készült asztalos Mivek tartására és eladására nézve, a' város kerületében a' közönséges Piatz Során a' B. Kemény Simonné aszszony hazánál egy Boltot vagyis Niderlágot nyitottam ki, a' hól ... minden fele nemü es modu Mobiliak 's házi Portekak, a' mostani gusztus szerent, külömb külömb féle fákbol készitve, polialva, kinek kinek szüksége szerént találtatnak eladók [Kv; ACLev.].

policáj rendőr; poliţai, poliţist; Polizist. *1823–1830:* Egy báró Busch nevü ausztriai hadnagy is velünk az hajón utazván, midőn ötet kérdezni akarták, így szólottak hozzá: Ki ked? (wer ist er). Ezzel az hadnagy kikapván passzusát a policáj kezéből, így szólott hozzá: Én vagyok egy főhadnagy, te pedig vagy egy szamár — s elment levelét vizitáltatni a katonai kommendánshoz [FogE 255].

policáj-direkció rendőrség; poliţie; Polizei. *1823–1830:* 10-ikén osztán elértük az ausztriai gránicot ... a passzusomat elvették, bepecsételték, a hajósnak adták, aki osztán Linzben adta vissza a policáj direkción [FogE 256].

policáj-direktor rendőrfőnök; şef de poliţie; Polizeichef. *1788:* A' Cuptával megnyomorodtunk ... kért töllem valami Irást, mellyel szabadságot adnék néki, hogy mehessen oda, a' hová mehet. Feleltem, hogy arra nekem szabadságot nem adott sohais Ngd, hogy őtet a' szerént passualhassam ... Elment a' Politzaj Directorhoz is ... azzal a panasszal, hogy Ngd felőle rendelést továbbra nem akar tenni, 's ö már éhen hal meg [TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez]. *1802:* Forro Lajosnak a' Fejit bé törték, ezen még nagyobban tsudálkozván az Baro Urfi eö Nga parantsolta ujabbanis, hogy mennék a Policzáj Director Urhoz és a' Nemes Szék Tiszteihez, kérnék illendö elégtételt [Mv; Born. XXXIX. 53 Jos. Bako de Siklod (30) táblai scriba vall.].

polícia 1. ország, állam; ţară, stat; Land, Staat. *1578:* az politiakba, es embery tarsasagba az rendtartas es engedelem minden tisztesseges es boldog allapatoknak megmaradassara ige(n) zwksegesnek esmertetyk [Kv; TanJk V/3. 169b]. *1670:* Ebeni Judit Aszszony confirmalta hogy többször meg nem eskűszik, mely(ne)k ha eő kglme nem áll, különben, hamis hűtben fogna eo kglme (!) magát ejteni, melyrül mind az Eccl(esi)átul es mind a Politiatul hiszszük melto büntetését ... fogja szenvedni [SzJk 108].

2. ország/államigazgatás; administraţie de stat; Staatsverwaltung. *1662:* Máté vajda halála után pedig, hihető, ott is a jó politiátul, a társaságbéli rendetlenségtül, a tárház sokfelé üríttetvén és feloszolván, sőt üresen hagyatván [SKr 334]. *1710:* nagy szerencsével folynak vala Rákóczi Ferenc dolgai ... Magyarországban is három rendbeli consíliumot erigáltata: a politiára, oeconómicumokra s bellicumra külön, és magát magyarok vezérlő fejedelminek inauguráltatá | (A) politiában felette hasznos mesterségeket, mint a jurisprudentiát, medicínát, architectúrát s egyebeket afféléket respuálnak, s tanítani nem akarnak[a] [CsH 352–3, 387. — [a]A jezsuiták].

Szk: *külső ~* külpolitika. *1710:* De nemcsak a relígióban, hanem a külső politiában is jobban megronták a Diplomát. Mert ... a császárt addig sollicitálák, míg ... a magyarok részről hasznos articulusokot, melyek az Approbata és Compilata Constitutiókban ... közönséges ország végezésiből írattak vala ... kitörölteték [CsH 308].

3. rendtartás; regulă, rînduială; Vorschrift. *1710:* Régen vala nehézség Bethlen Miklósra a generáltól azért, mert ő egyedül jól tudván egész Európában, úgy a császár udvarában való politiát is, nem akar vala hízelkedni úgy sem a generálnak, sem a több német officéreknek, mint a több magyar urak [CsH 344].

4. fondorlatos szándék, mesterkedés; intenţie meschină, maşinaţie; intrigante Absicht, Machenschaft. *1710:* Nem vala sem Béldi Pálnak, sem Bethlen Miklósnak annyi vétke is ahhoz, mint a mai született gyermeknek, azt maga is tudta jól Teleki Mihály és a több társai, hanem az volt politiájok benne, hogy a fejedelem előtt vádolják el és megfogatván, annakutána aminemű condítiókkal ők szeretik, úgy bocsássák el [CsH 125]. *1737:* vásárolvann meg ... egy ház hejet ... De az J. minémű Politia es pr(ae)textus alatt engemet belőle kifaragni akarván [Dés; Jk].

Szk: *kuruc ~.* *1710:* Thököly azért estve megindíttatván társzekereit a hajdúsággal ... Akkor kezdők megismerni a kuruc politiát, hogy csak hazug biztatásból szokott állani. Sok erdélyi főemberek, nemesek menének be Thökölyvel, kik közül sokan oda is halának [CsH 231–2].

5. intelem; avertisment; Warnung. *1678–1683:* Egi kis rövid politia melljet nem magam elmem mutagatasara sem mas politicussabbak tanulasara, hanem Is(te)n az kiket ez Kornis hazban megh marazt, iovoltabol azoknak tanulsagara, nem artolmosnak itiltem pennara venni, sok fele latogatasi kőzőt az felseges Is(ten)nek, buskodo gondolkodasim kőzben [Ks Kornis Gáspár kezével].

polícia-hivatalnok rendőrtisztviselő; funcţionar de poliţie; Polizeibeamte(r). *1845:* Lüttich Vincze cs. kir. policzia hivatalnok [Kv; RkSzAk 11].

políciai 1. államigazgatási; de administraţie de stat; Staatsverwaltungs-. *1662:* a város is szakadásra, pártolkodásra régen elkészített volna ... a megvesztegettetett ... népnek ... elméje ... hírköltésekkel elszédíttetett ... hogy sem istenes, fontos szép tanításoknak helye nem lehetett vala, sem pedig külső politiai, közönséges társaságbéli helyes okoknak nálok semmi hitele nem lehet vala [SKr 495].

2. rendőrségi; de poliţie; Polizei-. *1789:* A' Politiai Rendtartás observaltatik a Részegeskedők, és egyéb czégéres vétket tselekedők ... meg büntettettnek [UszLt XIII. 97].

polion '?' *1791:* flintli 1 Loth és Polion 1 Loth 8/30 [WLt Cserei Heléna jk 38a].

polírozott fényezett; lustruit; poliert. *1849:* Egy polírozott ágyfa [Somkerék SzD; Ks 73/55].

polírt fényezett; lustruit; poliert. *1823–1830:* A táncolóhely volt a komédiaház (Opernhaus), igen nagy és hosszú épület, a pádimentoma gyengén menedékes és polirt munka, melyen könnyen megsikamodhatik az ember [FogE 248]. *1824:* Egy Márványkö táblás polirt kis asztal [Dés; DLt].

politika 1. államigazgatás/vezetés; administraţie de stat; Staatsverwaltung. *1662:* De a dolognak egész valóságából megtetszik, hogy abba legközelebb az ifjú nagyra vágyódó elmétől — ki akkor mintegy huszonnégy vagy huszonöt esztendős tájbéli ember vala — ... a politikába való nagy rendetlenségtől ... hordoztatván, fordíttatott vala ki olly

könnyen a római okos tanács által igazgatásának egyenes vágásából [SKr 82]. *1704:* Ma reggel prédikálott Zilahi uram, Zakariás 4:6, amikor az applicatióban igen keményen beszélvén, és előhozván Józsefet és József bátyjait, tendált arra, hogy a Bethlen Miklós uram megfogása, és hogy fel nem járhat a tanácsba, csak a József dolgának példája ne légyen ... Annak utána az úr ugyancsak megizené, hogy a politikához őkegyelme ne szóljon, hagyja békét, hanem a Szentírást prédikálja [WIN I, 94].

2. közéleti tevékenység; activitate publică; öffentliche Aktivität. *1848:* A majoritásnak úgy, mint a kevesebbségnek vannak jogai, melyeket tőle elvenni semmi esetre sem lehet. A minoritás mennél kisebb, annál szentebb kötelessége a többségnek úgy szólván gyöngéd érzéssel viseltetni iránta. S ha ezt nem teszi, akkor nemcsak kötelessége szerint nem cselekszik, de józan politicát sem követ [Közlöny 1848/45. Kemény Domokos nyil. 204].

3. államtudomány; ştiinţe politice/de stat; Staatswissenschaft. *1710 k.:* Ami szegény deákok academiákba mentek vagy promoveáltattak, mind csak theológiára, prodékátorságra készítették magokat, jus, medicina, philosophia s kivált mathesis és a valóságos literatura, ethica, politica, historia újság s csuda volt a magyar academicusoknál [BÖn. 542].

4. fondorlat, ravaszság; şiretlie, viclenie; Heimtücke, Schlauheit. *1678:* nem tudatik, politikátúl-é, félelemtűl-é, de az német hozzánk (noha az vár alatt harmad napig hevertünk, igaz dolog, nem ostromoltattuk), egyet sem lőtetett [TML VIII, 224 Teleki Mihály Vajda Lászlóhoz]. *1770:* Talán ugyan a volt politicája[a], hogy ... akárki requirálta valami causájában, soha nem mondotta, hogy nem vállalhatja, hanem mindeniket biztatta úgy annyira, hogy nem bírt a causáknak procuratiojával [RettE 223. — [a]Medve Mihály procurátornak]. *1811:* Némely reményével nyerességet kapásnak Labirintust tsinál magának és másnak ... Néhány versen el-sül a' dólga kedvire, Politikájának mig járnak végire [ÁrÉ 93].

politikai állam/közügyekkel kapcsolatos; politic; politisch. *1807:* Mind ezen elé számlált Politikai hibáknak itt éppen szűkséges fenyittéke ... kiványa ... hogy ... Agh Josef mint Engedetlen Polgár ellen Fiscalis Actio rendeltessék [Balázstelke KK; DLev. XXXVIII. 4]. *1851:* beszélni nem szabad politikai dolgot a' ki beszél bé fogják és meg tsapják ha nőis — irni sem lehet [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. *1856:* Az utókor ... nehezen ítélheti meg Kemény Zsigmond bárót, mint publicistát s politikai írót [PfE II, 67]. *1887:* A régi Erdély társadalmi és politikai életét jellemző cikkeket adok karácsonyra [PLev. 136 Petelei István Szilágyi Sándorhoz]. *1889:* Nem kérek én mást, mint egy hírlapi cikket ... hogy mit akart, mit célzott az erdélyi magyar, százados harcai alatt ... a vallási és politikai jogokért [PLev. 151–2 ua. ua-hoz].

politikum állam/közügyekkel kapcsolatos dolog; problemă/chestiune politică; mit der Staatsverwaltung zusammenhängende Sache. *1710:* Vagyon ... história is deákul ... Historia Ecclesiarum Transylvanicarum ... Hauer Györgytől íratott ... Mely história, noha többire az eklésiai dolgokról tractál, vadnak mindazonáltal szép politicumok is benne [CsH 49]. *1710 k.:* abban a diktálásban sokféle volt: philosophicum, philologicum, ethicum, politicum, historicum, de ... semmit tőle nem tanultak [BÖn. 548]. *1825 k.:* minthogy uttza sorba a város díszére építtek ... az építőnek jussa van Materiáléjit a Köz helljen tartani ezek el hányása ellen protestálok is annyival inkább, mert éppen most recurráltom ezen dologban mint politicumban a Mlgs Groff Fő Ispany Ur ő Ngához [Torda; TLt Közig. ir. 252].

politikus I. *fn* **1.** politikával/közügyekkel foglalkozó személy; politician, om politic; Politiker. *1678–1683:* Ez Alhatatlan vilagh sok vezedelmes tőrei kőzőt ... az felseges Jstennek szűksegh szegiczegit, tista iozon, s, tőkeletes eletben buzgo giakor imacsagal kerni, mert sem voltak sem lesnek, olj mester politicusok kik magokot ugi tudgiak vezerelni, megh esestől hogi ne felljenek [Ks Kornis Gáspár kezével]. *1710:* a bécsi udvar azt a rebelliót[a] oly könnyen engedé meggyükerezni, holott minden okos politicusok értelmek szerint, afféle rebelliót in herba, amint szoktak szóllani, szükséges megfojtani [CsH 333. — [a]II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát].

2. (viszonyokhoz alkalmazkodó) ravasz személy; (om) şmecher; Schlaukopf. *1842:* Bölöni István ifiu legény ... nagy ámító és nagy politicus [DLt 645 nyomt. kl].

II. *mn* **1.** politikai; politic; politisch. *1710 k.:* Ad posteritatis documentum egy nagy politicus errort notálok, amelyet tettünk guberniumul, és kiváltképpen én [BÖn. 872].

2. politikával/közügyekkel foglalkozó; care se ocupă cu politică; sich mit Politik beschäftigend. *1710 k.:* hallgat az agyas politikus Bánffi, kotyogj te bolond theologus Bethlen Miklós [BÖn. 953]. *1713:* valamikor nehezebb es nagyobb momentumu difficultas orialodik, igen Szűkséges, hogy bizonyos helyet és időt rendelvén, oda többeket is az értelmesebb Politicus es Ecclesiasticus Szemelyek közűl hivassanak [Kv; REkLt]. *1856:* Kemény Zsigmond mint publicista s mint politikus íro egyszerre lépett föl 840 körül [PfE II, 63].

3. ~ *status* világi/közéleti vezető réteg; grupul restrîns de conducători publici; weltliche Führungsschicht. *1761:* Franciaországban publicáltatott ily decretum a jezsuiták ellen (kiknek is 24 darabból álló könyveket, melyek a catholica igaz ecclesianak és az politicus statusnak nagyon praejudicáltanak s arra nézve hóhér által öszveszaggattatván elégettettenek) [RettE 125].

4. kb. közügyekben jártas/tapasztalt; versat/priceput în problemele publice/politice; verwaltungserfahren. *1678–1683:* Egi kis rővid politia melljet nem magam elmem mutagatasara sem mas politicussabbak tanulasara ... nem artolmosnak itiltem pennara venni [Ks Kornis Gáspár kezével. — A teljesebb szöveg *policia 5.* al.].

5. fondorlatos; şiret, viclean; intrigant. *1758:* mi soholt sem bírunk több Ebeni jószágot két házhelynél. Diószegi igen politikus, ravasz ember lévén, valamint másokat, úgy minket is kifúrt-faragott belőle | az az politicus Diószegi Mihály is Váradi Zsigmondné mellé csapván magát, ki is, Pápainak vérsége lévén, a füredi jószágban succedált [RettE 59, 71].

politizálás kormányzási/közügyekkel való foglalkozás; activitate publică/politică; Beschäftigung mit politischen Problemen. *1889:* Olyan nevetséges, gyermekes dolog volt az a ködobálás, hogy érdemesnek sem találtam róla szólani. Átalán ez az utcás politizálás nagyon szép! [PLev. 146 Gyarmathi Zsigáné Petelei Istvánhoz].

politúros fényezett, politúrozott; lustruit; poliert. *1849:* egy polituras asztal, görbéden alkotott lábokkal | az áltán-

ban egy kerek polituras sárga asztal | maga a' Diván polituras igen diszes ... Egy más gyönyörü Diván polituras | a' falba van alkatva ... egy kaszli három fiokas polituras | Egy más polituras Téka hét fiokokkal [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. *1850:* egy szép müvü polituros fa nád méz tartó 7 vft 30 xr Hat darab polituros karszék [Algyógy H; Born. F. Ii] | Egy fekete polituros három fioku kaszten | egy fekete polituros tőltött kanapé. Tizenkét fekete polituros tőltött szék [Mv; DE 2]. *1854:* Egy Pollituros tölgyfa koporsót eladtunk 50 Rf. Egy Pollituros tölgyfa koporsot 100 Rf [Kv; ACLev. Kül. Perc. 72].

politúroz fényez; a lustrui; polieren. *1849:* egy nachtkaszli politirozva [Dés; DLt] | Négy töltött székek veress vírágu massával bé huzva, — Sárga színre politurazva, — de massív. Egy olosz fal kék virágokkal ki festve foglalattya massív, — sárgára politurazva | Két nagy körül karazatt, hat pedig ugyantsak kissebb karas székek sárgán poriturazva massiv | Hat szék fái sárgára politurazva a' leg izletesebbek | az egyik asztalan egy kis Tekerö levél, esztergárius munka massív, feketére politurazva [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

politúrozás fényezés; lustruire; Polierung. *1847:* Egy Schifinir reparatioja es politurozása 5 [Kv; Pk 6].

politúrozott fényezett; lustruit; poliert. *1833:* Két diofa politérozott kasztenek [Katona K; Ks 73/55]. *1835:* Egy kérek lábu politurozott nagy Klávir jo állapotban ... Egy politirozott kerek lábu jo Asztal 3 réz Schildel. Egy politirozott ágy egy fejinél lévő kis politirozott armariomocskával [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. *1837:* Fekete politerozott mobiliák [Gombás AF; TSb 20] | A Kolosvári Tapatzirernél lévő két politurozott ágyfa | Benedeken a nappali Házban két politirozott ágy [Szentbenedek SzD; Ks 88. 28]. *1849:* öt Pulitérodzot Törőt székek ... 57 Rf 20 xr ... Egy kis varro asztal pulitérozott 15 Rf [Görgény MT; Born. G. XXIVd] | Cserefa politérozott iro asztal 6 fiokkal ... 40 Rft [Görgénysztimre MT; i.h.] | A Malombol Sánta Vaszi égy pulitérozott széket, égy udvari Ágyat, hogy el vitt láttam [Héjasfva NK; CsZ. Pap Ferenc (33) vall.] | hat politirizott pőkö ládák [Dés; DLt] | Egy politurazatt kaszten három fiokkal rajta alakult iro fiókkal [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. *1857:* Politirozott cserefa kaszten, Politirozott fenyő kaszten [Bodola Hsz; BLt II. 11]. *1865:* Két darab régi széles politirozott ágy [Szárhegy Cs; LLt].

polizon '?' *1789:* vettem kezemhez ... Bundák. Egy Polizont, 35. Csaszari aranyakban került ez nusztal vagyon prémezve [Megyesfva MT; JHb XLVI/1].

polleál bír vmivel; a poseda, a avea în posesiune; besitzen. *1657:* sokféle tudományokkal polleált [KemÖn. 22].

pollicitáció ígéret; promisiune; Versprechen. *1618:* Csak, Kegyelmes uram, az egy rossz Jenő dolgát moderálja úgy Nagyságod, hogy ezeknek ne láttassék olyan injuriájokra, mint az Kamuti uram ... resolutiója ... hogy csak valami szép szókkal, ratióval való pollicitatiók lennének is, csak így is sokáig vontatódhatnék az dolog [BTN[2] 139].

? **polonéz** lengyel gyártmányú; polonez, de fabricaţie polonză; von polnischer Herstellung. **Szk:** *~ fátyolkeszkenő. 1816:* Boloniz (!) fátyol keszkenyő ... 55 xr [Kv; Born. IV. 41] ✱ *~ kontyoló fátyol. 1816:* Boloniz (!) kontyolo fátyol ... 7 Rf 5 xr [Kv; i.h.].

polonézer lengyel gyártmányú; polonez, de fabricaţie polonză; aus polnischer Produktion. **Szk:** *~ fátyol. 1789:* vettem kezemhez ... 1 Szalma kalapot polonezer fátyollal ... Szebenben készitettek | vettem kézhez ... Egy fekete tafata uti kalapot 4 sing főre valo Polinezer fatyolt [Megyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.]. *1804:* egy más rendbéli köntősnek valo rosa szin fekete virágos polonézer fátyol [Koronka MT; Told. 19].

poltúra, poltra 1. fél garas ill. hat dénár értékű váltópénz; polturac; Wechselgeld im Wert eines Halbgroschens. *1645:* ugy teczik à teoruennek hogy absolualtatik az fogoly[a] et in sup(er) Ballos Janos tartozik à torony valtsagot erette megh fizetni es miuel enni nem adot minden napon meg szamlalua(n) Menj nap volt ot egy egy polturat fizetnj [Kv; TJk VIII/4. 38. — [a]Andrási Gergely]. *1663/1728:* Ha valaki buzab(an), zabban ... vagj pedig közönséges Falu tilalmassab(an) szanszandekkal öriszne ... marhajat egj forinton maradgjon ... ha pedig szaladaskepp(en) mind(en) marhaert egj egj poltura[a] [Szentmihály U; Törzs. — [a]A büntetés]. *1693:* olyantis mondot hogy nem szúrtak öt megh ket poturaert mint engem [Kovászna Hsz; HSzjP]. *1701:* Posztócsináló Mester Legén ... fizetése ... egy fél végnek festeni valo fatsarásától egy Polturát [Kv; PosztCArt. 21]. *1710:* En akkor az mi rea(m) eset meg atta(m) ... három potra hya(n) [Aranyosrákos TA; Borb. I]. *1712 k.:* Boldisár Vajda ... én tőllem vont el az adon fellyűl harom márjást harom poltrát [T; Törzs. Kalanos Maki (26) cigány vall.]. *1723:* Lukát kellet fogadnu(n)k sódosnak ... napjára hat hat polturát kért az maga kenyerire [Hodák MT; VGy]. *1733:* (Fizettünk) mint hog kepe szedes volt 20 poltrat husra [Kvh; HSzjP]. *1770:* En ... Losonczi János hat versenis voltam ennekelőtte Vámos, de a' mi értűnkre ezen a' Deesi vámon mind egy formán desummaltuk, s más Vámosok általis desummáltatott ... exigáltatott az Vám, ugy mint: egy Jobbágy gyalog embertől fél polturát, Lovastol egy polturát [Dés; JHbK XL/8]. *1774:* kiért égy krajtzárt kiért égy poltrát, Kiért égy Garast s kettőt némellyek három Márjást is Szoktak adni vásár vámot [Mocs K; KS Conscr. 20]. *1777:* minden ember, akinek marhája a falu közönséges helyéből legelődik, adjon egy poltorát [Zalán Hsz; RSzF 189]. *1780:* Azoknak fizetésekről, kik Város közönseges dolgáb(an) járnak. Diurnumak akár Biráknak, akár más közönséges Város dolgába fáradozó szemellyeknek nyolcz poltra lészen egy napra [Torockó; TLev. 9b]. *1784:* egj öreg eresztó gyalu meg ért volna 3 forintot, egj kopots nyoltz potra, egj Segéd vas nyoltz potra [Berekeresztúr MT; BLt]. *1806:* Igéré a' közönségis az írt Bátsoknak a' régi mód szerént ezen Bért ... minden fejös Júhrol és meddőről nyári bért egy egy polturát, minden báránytol egy egy krajtzárt, midnen fejősről botskor pénzt fél fél polturát [F.rákos U; Falujk 19 Sebe János pap-not. kezével]. *1830:* Hászkel Zidonak Hét veder hat kupa Trébej Pálinka ki fözésiért kupájáért egy poltrát fizettem [Sajókeresztúr SzD; Born. F. IIg]. — L. még ÁrÉ 124; CsH 129; FogE 189; KvE 209, 212; RSzF 199, 200, 291; SzO VII, 313; WIN I, 609.

Szk: *vhány ~ érő. 1663:* Jószágom sohul nincsen, az kiből jövedelmet várhatnék ... Fizetésem senkitűl egy pótura érő is nincsen [TML II, 570 Teleki Mihály Bánfi Dienes-

hez]. *1678:* Én úgy láttam, Kgld mindenkor sokat tartott az kűvári praesidium és utána való tisztei félénél; de bizony egy poltura érőt nem bízom, sőt legkevesebbet azokhoz, mint akárhol valókhoz is [TML VIII, 17 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. *1710:* egyszóval könnyen kétezer forintot érő jovaimot elpraedálák, nem is adának még csak egy poltura érőt is vissza egy pipámnál egyebet [CsH 369] ✱ *vhány ~ig megbüntet/taksál. 1740:* azon deliberatummal az ... Varga Céh nem g<on>dolván az Jt valamely kevés tseres szijunak arulásakért nem tsak visitálták, hanem contra omne jus hét poltráig és ke<t> pénzig megis taxálták [Torda; TJkT I. 189]. *1796:* meg büntetett 10 potrákig [Kv; AggmLt] ✱ *vhány ~nál feljebb* vhány polturánál drágábban. *1697:* magam fel mentem vala Bányára volt tőb negyven szeker buzánál kásával edgyűtt, tizen nyolcz, husz, huszon egy huszonket polturánal feljeb nem kel az buza akar melj szep legyen [Szilágycseh; BK. Kőmíves Gergely Bethlen Gergelyhez]. *1711:* az buza akkor olcso lévén öt polturánál fellyebb el nem ment az ollyan buza [Búzásbesenyő KK; BfR IV. 30/28 Fekete György (35) jb vall.]. *1746:* Senki is a' Vargák kőzzűl a' Talpot a' mostani bőv talpra nézve egy par talpot a' leg jovát fellyebb hat pólturánál adni ne mérészellye [Torda; TJkT III. 69]. *1756 k.:* Olcso lévén az Marha fellyebb egy poltránál ne mérettessék az husnak fontya [Torockósztgyörgy TA; TLev. 9/9. 2a] ✱ *vhány ~ra való. 1729:* az le vágando Marhát ... Husul ... az Huslato Atyankfiai egj polturara valonak nem itili az meszarosok penig ugj akarjak merni [Dés; Jk 384a].

Sz. *1730:* Egy szóval ki kérkedett azzal, hogy adott az Isten annyit, hogy az míg élek lészen egy pólturám [Altorja Hsz; Borb. I vk].

2. poltúrás pénzérme; monedă de polturac; Münze im Wert eines Halbgroschens. *1625:* Az kassaj Czemmentest Michel Minzert, Kassara akarwa(n) menni, negjve(n) Ezer Polturaval, melliet vrunk eő felge Adot kezebe(n), hogj garas penztt verjenek beleölle ... vitte el az kuczis Georgj Harom Lowa varadigh f 4 d 50 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 203]. *1628:* Abrogalt kórmóczi penz floreni circit(er) Niolcz ... Potura Nro. 5 ... Dutka Nro 13 [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 6]. *1637:* Eött penzes, harom penzes garasok, poltura harom penzben oluasua, es valami apro penzbeol, mely mind együtt vagion szaz Eottuen forint [Kv; RDL I. 24]. *1653:* De mind garassa, mind polturája apró és igen rezes volt, úgy vettem eszembe hogy három lótos is szűkön volt [ETA I, 140 NSz]. *1674:* Egy Tarisznyab(an): Hatvan hatod fél Graeci taller. Garas es potura, floreni két szaz ötven hat [Szászvárosi ref. It Halics Mihály lelt.]. *1695:* 1. Zacskob(an) folyo pénz f. 200. 2. Zacskóban Poltra f. 180 [TKl Petki Nagy cs. szám. 83a]. *1705:* Az pénznek pedigh folyásab(an) hogy confusio ne essek ... determinaltatot volt az pénznek állapattya az elmult esztendőb(en) itt Szebenb(en), mely mostis mindenűt observaltatni parantsoltatik ... az Császár képére veretet es affele jo Lengyel ô sustakok tizenhat pénzben, az polturak negy penzben és az két polturasok nyolcz penzben járjanak és számláltassanak [KvLt I/192 a gub. Nszből]. *1761:* ezűst pénzen nem karajczár, poltra; és fél póltra értetik, hanem Márjás, peták, garás [Mikháza MT; DobLev. II/327. 1b]. *1767:* egy fellejtártolis Lopott el ... Molduván Mány egy Erszént, melyben egy Potra Lévén az után az Mány Molduván Annyánál tonálta meg [Betlensztmiklós KK; BK. Telegucza Juvon senior (60) jb vall.].

Vö. a *félpolturás*, valamint a *lengyel-* és *ó-poltura* cimszóval.

Szk: *degradált ~. 1655:* monda Fülej Ferencz, most kèrtem Ozdi Thamástol hattszáz forint degràdàlt poturàkat fele nyeresègeb(en) [Kv; CartTr II Márkosfalvi Balint vall.] | Tudom aztis hogy Mihàly Deàk al(ia)s Kis es Szavaj Peter vittünk degradàlt poturàt Ozdi Thamás(na)k, hogy adgyon jo poturàt hamis poturàèrt, mind(en) száz forint rosz pènzèrt adot reà ötven forint jo penszt [Kv; i.h. St. Váradi ötvös vall.] ✱ *gazdag ~* jóféle poltura. *1653:* 1622 esztendőben ... hozának felső Magyarországból jó öreg, jó ezüstü gazdag polturát Erdélybe búzáért | Bányára vitték a kinek gazdag polturája volt, és garast kelle belöle veretni, de az is nem volt jó [ETA I, 140 NSz] ✱ *hamis ~. 1653:* a német császár az első megbékéléskor Opuliát és Ratibiriát is hat vármegyével néki[a] adta vala — onnat származik bé valami hamis poltura [i.h. — [a]Bethlen Gábornak] ✱ *hárompénzes ~. 1637:* Kesz Penzből ugy mint Eött Penzes, harom penzes poltura, es apro penzből Jutott Kis Katanak attyai kett reszere f. 50 [Kv; RDL I. 24] ✱ *jó/jóféle ~. 1627:* Jo potura es io Eöt penzes garas Jutott tt f. 152 d. 80 | Jo fele potura Jsmet Jut Wicej Mathenak Eggiet tudua(n) p. d. 4 teszen tt. f. 7 d. 20 | Jo poturaia Jutott nro 105 penzre tudua(n) tt. f 3 d. 15 [Kv; RDL I. 132]. *1710 k.:* az országban sok helytt és kivált Szászvároson rettenetes sok hamis pénzt vertek a lengyel jó susták és polturából, s amit kaphattak, mindenből, úgyhogy a jó pénz csak szűk volt igen az országban, csak mind az Apafi képére vert új pénz járt [BÖn. 693] ✱ *négyes ~* négypénzes poltura. *1627:* 6 penzes dutkaia Jutott tt f. 25 d. 35 ... negies potura Jutott nro 4 [Kv; RDL I. 134] ✱ *ötpénzes ~ → hárompénzes ~* ✱ *rossz ~* hamis poltura. *1627:* Rosz poturaia Jutott nro 65 masfel penzre tudua(n) eggiet tt f — d. 87 [Kv; RDL I. 134]. *1655:* Ozdi Thamás az maga házánál jo pénzen ötven ötven forinton vött száz száz forint rosz poturát Elesdi szabadostol, kit Ozdi Thamás hogy megh barnàitson, mert fényesek valának [Kv; CartTr II. 855 Petrus Szavaj ötvös vall.] ✱ *tanító ~. 1810:* számadásom alá adá azon öt darab sertéseit hogy viseljem gondjokat le tévén nékem a' tanito poltrát [Dés; DLt 82 Csismás Vonutz (40) vall.] ✱ *új ~. 1655:* az pénzt Szavaj Peterhez vivők, es ott marada nálla, s mind uy poturák valának egy saru szár sacskoban [Kv; CartTr II Mich. Literati alias Kis vall.]. *1705:* Idevaló új polturát kértenek tülle, amicsodást itt szoktanak verni, és mást adtanak neki helyében [WIN I, 460] ✱ *veszedelmes ~* hamis poltura. *1653:* 1628 esztendőben Bethlen Gábor megbékéllik Ferdinandussal ... Ferdinandus császár hat vármegyét engede Erdélyhez, annak felette ide adá Opuliát és Ratibiriát és onnat hoztak vala sok veszedelmes polturát, de az is mint az ötpénzes garas letétetett vala [ETA I, 142 NSz] ✱ *vkinek csak egy ~ja sincs. 1705:* Azt is detegálák, hogy nekik csak egy polturájok is nincsen [WIN I, 402].

3. *~n* vhány poltúráért (ad/vesz vmit); (a vinde/cumpăra ceva) în valoare de un anumit număr de polturaci; für einige Halbgroschen (kaufen/verkaufen). *1674:* Vötte(m) Folthi Kato szamara ... 3 singh gyolczot ... 6 potura(n) singit | Vöttem ismet 10 singh tűdő szin aranyos pantlikat 10 poturan, teszen de 30 [Beszt.; Törzs]. *1675:* Vöttem Janos Deaktol Negj szal Magyar Orszaghi vasat, szalát Tiz Tiz poltura(n) az Taligahoz f 1 d 20 [Kv; Szám. 35/I. 28]. *1687:* Az sokadalom itt holnap uta(n) be all tsak érkéznek az tubák, mind el kelne tiz potura(n) fontya [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez Lázár Ersébethez Nagybányáról]. *1729:* Meszaros Atyankfiainak a jo és szep köver Marha husának fontya egj polturan adni meg engedtetik

[Dés; Jk 384a]. *1738:* S: Miklosi korcomaros korcomalot el harom hordocka bort kettejitt nyoc polturan, a masikjatt hatt polturan [Gysz; LLt]. *1749:* Kólósvárat az búzának szépi 15 poltrán Törökbúzának hat heted fél póltrán jár [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. *1760:* a Tőrökbuzának nints Semmi keleti egynehány ízben küldöttem vásárra de nem kél Semmi képpen, hét nyoltz Poltrán vesztegetík az árrát [Gáldtő AF; WLt Miss.]. *1766:* husz véka Tőrök buzát ... el is adtam Vékáját két két poltrakan [Pócsfva KK; Ks 8. XXV. 18]. *1774:* A bort öt poltrán is árultatták, lehet ha azon borból hajtottak Magoknak nyereséget Tiszt Uramék [Szentdemeter U; LLt Vall. 227]. *1780:* 11 Potran jo Buzát adtanak el [Baca SzD; TSb 24]. — L. még BÖn. 738, RettE 180, 296, 361.

4. *~ra* 'ua.; idem'. *1672:* Nyolcz poturára harmat kását hoztak Szakmárrúl [TML VI, 77 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. *1732:* Az Urfi eönga boratt öt poturara kezdettem [Noszoly SzD; ApLt 4]. *1733:* Őszi sokadalomkor Bene Iosephni Csiki Comendansnak gazdalkottunk 3 poltrara kenyeret [Kvh; HSzjP]. *1756:* Bulzesti Dsurds Iuon a' mult nyári Nagy Boldog Aszony nap tájban Szirben Goje Thodor házánál hat polturára éget bort kérvén a gazda Aszszontol [Bulzest H; Ks 62/5]. *XVIII. sz. köz.:* A Mester Legények(ne)k forint Számra füsűtt nem Szabad adni itt a bóltokba, hanem meg engettetik a B. Chéhtől hogy öttt vagy 6 pótrára adhattnak ... illendő árán [Kv; FésCJk 45]. *1762:* két potrára halatt vegjenek [Marossztgyörgy MT; Ks 67. 48. 91]. *1774:* egy póltrára pálinkátis megiván nálam [Egerszeg MT; Berz. 15. XXVII/21].

5. *~jával* egyenként vhány poltúrán; un anumit număr de polturaci pentru fiecare în parte; einzeln für einige Halbgroschen. *1733:* fizettünk bor arrat Kovats Miklos Uramni Biro Uram hirivel kilentzed fel ejtel 6 poltrajaval [Kvh; Bogáts 7]. *1800:* Az Expressusaink el mentenek Vásárhelyre ... Ezen Utyáért fizettünk Bosla Ferentz ő kglmének nyoltz napszámot nyoltz poltrájával [Torockó; TLev. 5].

6. *~ul* polturában, poltura értékben; în polturaci; im Halbgroschenwert. *1672:* Én, Uram, az sátor árát bizony most sem tallérúl, sem poltúráúl nem adhatom, Isten haza vivén, megadom [TML VI, 114 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

7. nagyság meghatározására; pentru a determina mărimea a ceva; zur Größenbestimmung: egy polturányi; de mărimea unui polturac, cît un polturac; groß wie eine Halbgroschenmünze. *1726:* (Az ördögharapásnak) vagyon kék virágja, akkora mint egy egy poltura kerek s mint egy Szurosocska [Fog.; MNy XXXVIII, 369].

8. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: vhány poltura értékű; în valoare de un anumit număr de polturaci; im Wert von einigen Halbgroschen. *1728:* Dombora Simon az Eccl(esi)a(na)k to fark nevű helljib(en) epitven egj kutat a maga kapuja eleib(en) midőn törvenj szerint kell vala amovealtatni az Eccl(esi)aval ugj accordala, hogy ... annuatim ket ket poltra taxat ad ... mind addig mig ott(an) azon epületi es kuttja fenn leszen [Ilyefva Hsz; SVJk]. *1761:* (Felfogadta) harmincz öt Sertéseimet Makkalásra ... minden hétre egy Sertéstől egy poltra fizetés mellett [Roskány H; Ks LXII/8] | (A fogadós) Feleségihez hat poltra Lopás fért [Harangláb NK; Ks CII. 20 Szarka József (44) ns vall.]. *1810:* az Verökb(e) Szegődött Kovácsak, nagyon erőltetik az Verőss Kovács Gazdákot, az három poltra fizetésen felyülis, az vasnak meg adására [Torockó; TLev. 9/44].

poltúránként poltúrájával; pentru polturaci; für einige Halbgorschen. *1748:* az Idegenek mézet hozván bé, poltránként és kupával itt a' Városon a' szabad sokadalmokon kivül ne distrahalhassák hanem, ha bé hozzák darabjában adhassák el ... Ezen Determinatio pedig durál az következendő Sz: János napig [BSz; JHb LXVII/3. 199].

poltúrányi vhány poltúra értékű; în valoare de un anumit număr de polturaci; im Wert von einigen Halbgroschen. *1710 k.:* Szász János ... nékem pedig, te tudod Isten, egy polturányit sem adott [BÖn. 871].

poltúrapénz, poltrapénz 1. poltúraérme; monedă de polturac; Halbgroschenmünze. *1639/1648 k.:* rakattam ez ladaba(n) Leanyom szamara Poltura Penztt 1 Sakb(a) fl. 200 [Born. XXXVIII 14 St. Bethlen felj.]. *1649:* Thotfalusi Andor ... orozua al kolczal megh nitua(n) hon nem letemben hazamat es ... ladamat fel ueruen potura penzemet f 20 ... egy falka barna penzt ... el lopot [Kv; TJk VIII/4. 423]. *1652:* Egy vászon zacskob(an) negy szaz harmincz negy Arany. Potura pinz fl: 3/12 ... Más zacskob(an) vagyo(n) ... Potura pinz fl: 3//60 [Nsz; IB X. 2 Bethlen István lelt.]. *1653/1655:* Csepreghi T. Mihály Ur(am) ... kézdé beszelleni panaszolkodo szokkal ... Egy jo akarom minap szüksegeb(en) megh talála, hogy adgyak neki egy kevés penzt ... hogy Creditorinak ... megh fizethessen ... kinek mivel garas es potura penzem nem vala adek ketszáz aranjokat [Kv; CartTr II. 874 Igaz Kálmany Kolosvári Orthodoxus Schola Mester vall.]. *1655:* eő neki poltura pinze ninczen [Dés; DLt 436]. *1656:* ket ezer forint Garas es potura pínz [Mezősámsond MT; Berz. 13. II/7]. *1657:* Potura pinsze Maradott ... Nr. 50 forint [Dés; Hr 8/11]. *1658:* hagyok az felesegemnek Zaz Magyar forintot potura es garas penzt fl. 100 [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. *1666:* minden res mobilisemet, Aranjomat, Talleromat Potra Penzemet, ezüst Aranj marhamat, kóntósimet ... mindenemet valamim vagyon, hagyom és vallom eő kglmének atok alatt [Kv; BLt]. *1681:* Ha pedig Poltora pénsz lenne minde(n) Aranért, öttőtfél forintot tartozik ő kme adny [Somlyó Cs; LLt Fasc. 120]. *1683:* akar Tallerok, akar Potra és sustak penzek legyenek [Dés; Jk].

2. *~en* poltúrapénzért; pe polturaci; für Halbgroschenmünze. *1621:* Attam a Vár alatt valo vam buzaban el Putura (!) penzen vekaiat p(ro) d 16 Cub. 19 [Kv; Szám. 15b/V. 12 Voghner Mihály mb szám.].

3. *~ül* poltúrapénzben, poltúra értékben; în polturaci; im Wert von Halbgroschen. *1668:* az elöt 15 nappal tartozzanak az megh irt szaz magyar forintokat potura penzűl vagy egyeb jo fele penzűl le tenni ö kgkk [Noszoly SzD; Ks 41. E. 15]. *1707:* Levala mű előttünk Nemzetes Abrudbányai Lasádi Szabo Gjőrgj Ur(am) Feleségével Nemes Brulyai Anna Aszszanyal edgyűt, Jo el kelhető Arany s Tallér, Susták, paltura penzűl hetven öttt Magyar Forintokat [Ne; DobLev. I/61].

poltúrás, poltrás I. *mn* **1.** vhány poltúra értékű pénzérme; monedă de un anumit număr de polturaci; einige Halbgroschen werte Münze. *1671:* mivel a' Lengyel Országi négy polturás és tiz polturás uj sustakok hibások, valakik ez után bé-hozzák, töllök el-vétessék az harminczadosok által, vagy az melly helyben bé-hozatik annak az helynek Tisztei által és Fiscus számára adassék [CC 91].

L. még a *négypolturás* címszót.

2. vhány poltúra árú; în valoare de/care costă un anumit număr de polturaci; (Ware) im Wert von einigen Halbgroschen. *1672:* Adot ö keglme poturas praemet az giermek mentejehez Nr 8 singet tezen az ara d 24 [Kv; ACJk 56b]. *1678:* Ket Polturas Pantlicara den 72 [UtI]. *1740:* A négj pólturás bor ... szüntelen a' vám Háznál árultassék [Dés; Jk 533b]. *1743:* adtam a negy poltrás borbol just 4 Den. 48 [Szászerked K; LLt]. *1755:* Nállam volt ... egy ötven Vedresni négy poltrás Bora, melly mind el nem kele, hanem valami husz vedret visza vittem benne Gernyeszegre [Gernyeszeg MT; TGsz 35]. *1782:* Basa Istvánné Aszszanyamnak volt hat és nyoltz poltrás Borais [Mv; DLev. 4. XXXVI]. *1793:* Inon és Ködön a 8 poltrás borok telyességgel nem kelnek [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

3. poltúrapénzzel díszített; împodobit cu polturaci; mit Halbgroschenmünzen geschmückt. *1717:* Arannyas tarka bokály 1 ... On fedeles bokály nro. 1 ... Kis poltras Bokally 2 [TSb 5]. *1775–1806:* Valahányszor Fáta pótrás pártájával Batutat jár estve botskoros lábával [Két Nagyságos elme 115].

4. *egynéhány ~ alk* jelentéktelen; neînsemnat; unwichtig. *1710 k.:* A deák instructio és praeceptoriummal jár; mondják meg magok, mint s mivel jártak ebben az egynehány polturás nyakcsapásban [BÖn. 936–7].

II. *fn* poltúra-pénzérme; monedă de polturac; Halbgroschenmünze. *1674:* nallamis vagion Ura(m) nem sok heia két szaz Forintnak negj poturas mihent tudosit meni potura penz leszen nalla(m) mingiart magam oda megiek [Bethlen SzD; BLt 9 Fileki Mihály Béldi Pálhoz]. *1765:* Egészen abolealtatának a krajcár, poltura és félpolturás penzek ... Veretett ugyan öfelsége rézből félpénzest, egypénzest, krajcárost, polturást, márjásost, mely is akkora, mint egy imperiális tallér [RettE 192].

poltúrásnyi poltúra-nagyságú; de mărimea unui polturac, cît un polturac; von der Größe einer Halbgroschenmünze. *1761:* Gyermek Mén Lovak vadnak e' szerént 1mo tiszta fekete Nyereg Lapotzkája alatt két két Poltrásni holdu öt esztendös ép Ménlo Nro 1 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 15].

poltúra-verés poltúrapénz-verés; batere de polturaci; Halbgroschenpragung. *1656:* Aztis hallotta(m) masoktol hogy Szavai Péter poltra es arany ueresbe(n) elegittette volt magát [Kv; CartTr II. 1026 Stephanus Torday (47) jur. civ. vall.].

pólya fașă; Wickelkissen. *1751:* Mert született uj Királytok ... Vagyon alázatos hellye A barmok Istálojában Bé kötöztetet polában Hellyeztetett az jászolyban Nem aranyas palotában [Hétfalu Br; EM LI, 123 betl. játék].

polyák I. *fn* 1. lengyel ember; polonez, poleac; Pole. *1586:* 6 Junj Louas Istuan viszi Kilinichiki Janost az poliakot Desig hat louon ... f. 1 [Kv; Szám. 3/XXIV. 53]. *1598:* Az mely nap mo(n)dgiak hogy az A hazara mentek volt ... Trombitas es a' polyak en nallam Jarnak [UszT 13/31].

Hn. *1579:* az poliakok gatia(n) alol [Néma MT; Told. 31/1]. *1654:* Nagy Polyak szigetiben való rész [Dés; EHA]. *1731:* a Polyák Reth mellett [Dés; EHA].

2. császárhű katona (az 1848-as szabadságharc idején); soldat fidel împăratului (în timpul revoluției din 1848); kaisertreuer Soldat (in der Revolution von 1848). *1849:* midőn pap szegibe jöttünk előnkbe futott három polák kikis kérdezték, hogy miféle ellenség van az faluba Kosutok vannaké? [Barót Hsz; HSzjP Berszán Gyurka (63) vall.].

II. *mn* lengyel származású; polonez, de origine poloneză; von polnischer Herkunft. Szn. *1508:* Alberto polyak de Zekefalwa[a] [SzO III, 169. — [a]A később Mv-be beleolvadt Remeteszeg határában]. *1549:* Balthasaro Polyak [i.h. 299]. *1582:* Poliak myhall [Kv; Szám. 3/VIII. 59]. *1585:* Joannes Polyak de Dees [Dés; DLt 219]. *1593:* Polyak Janos nemes szemely. Polyak Simon. Polyak Janos desyek [Dés; DLt 237, 238]. *1599:* Polyak Marto(n) [UszT 13/105 Matthias Chanj de Rugonffalva ns vall.]. *1602:* Polyák Péter szab. [Szentdomokos Cs; SzO V, 211]. *1614:* Polyak Lukaczy [Kászonújfalu Cs; BethU 410]. *1621:* Poljak Simonne. Poliák Illies [Kv; Szám. 15b/IX. 207, 245].

Án. *XIX. sz.:* Pollyák (almásszürke ló) [Szentk.].

polyákul lengyelül; în limba poloneză; auf Polnisch. *1811:* beszél oláhúl, keveset németül, magyarúl és pojákul [DLt 810 nyomt. kl].

pólyáltatik becsavartatik; a fi înfășurat; gewickelt werden. *1806:* Koporsom Bakatsinnal boritassék bé, belölis semmi Selyem vagj Fátyol ne aplicaltassék, hanem valamint születésemkor ruhákban poláltattam, ugj halálom utánis Gyolts ruhákban Slafrokban öltöztessenek [Dés; Ks 14. XLIIIb gr. Teleki Károly végr.].

pólyás '?' Hn. *1694:* a Polyas erdeje felől [Désfva KK; EHA]. *1763:* Polyás nevezetü erdeit ... a' maga számára élte [uo.; Mk VII/1. 46 id. Hegyi Adám (45) jb vall.] | a' Polyás nevezetü Also erdejét az Exp(onen)s Aszsz(ony) ö Nganak Manyika luon ... mindenkor élte [Gálfva KK; i.h. 34 Csizmadia Szávuly (36) jb vall.].

polyéka, pojéka sült húsból készült leveses ételféleség; un fel de ciorbă cu bucăți de carne prăjită; Art Fleischsuppe. *1593:* weottem ... Czipot Polekahoz es az aztalra f — d 16 [Kv; Szám. 5/XXI. 130]. *1595:* Egj tal poliekat, ahoz ueottem 6 1b. peczenjet ... f — //9 [Kv; i.h. 6/XIV. 14]. *1596:* Attam pollyakara 1. Tyúkot p(er) d. 6 [Kv; i.h. 6/XXV. 7]. *1609:* Elseo tal etek Polieka Pecziene hozza lib:3. d 6 Egi cipo d 1 [Kv; i.h. 12b/V. 24]. *1621:* Poliekanak 10 font fvsteolt peczeniet veotte(m) f — /10 | Tehen hus peczenjet poljekahoz f —/6 | keszittettem ... Fustolt hust poliekanak hagimaval czipoval egjut f — /12 [Kv; i.h. 15b/X. 28, 33, 36]. *1736:* Régi magyar étkek ezek valának ... tehénhús polyékával, kukrejttel, árpa kásával | minden leves az polyeka vala és káposztalé, leves disznó oldalosas [MetTr 322, 330].

L. még Nyr XII, 235.

polyévíz l. polévíz

polyva, pelyva törek; pleavă; Spreu. A. *1570:* Zeoch Symonne piroska azt vallya ... hogy annak eleotte Thelbe eccher kwlte volt egy Zolgalo leanyat az Zeoch Demeter chwrybe polwaert, Eo Zeoch Demeter wgi harapta volt Archwl az leánt hogy harmad napiges megh lattzot az helye, Es az megintet Mongia volt neky hogi Teobeh egedwl eo oda Nem Megen polwaert [Kv; TJk III/2. 82]. *1589:* 12 Juny Hozattatúnk 4 zeker aggiagot a Scholabelj hazoknak kemenczenek kayantoüthbol ... d 56 ... Polywath ahoz

hozatatúnk egy Zekerrel ... d 6 [Kv; Szám. 4/IX. 16]. *1591:* Sophia, Kerekes Mihali zolgalo leannia vallia, Az vra(m) kwldeot vala az Maiorba poliuaert [Kv; TJk V/1. 84]. *1633:* lattam gjermek koraba(n), hogi zabo Jacabne az ferfiu gjermekekkel egiőtt poliuabna miben el bűttak es egimas hasan fentergettek [Mv; MvLt 290. 124b]. *1675/1688 u.:* Az gabonának csepeltetesinek idein szorgalmatos gondod legyen rea, hogy szalmaiaban felezetiben (!), annal inkab polyvaiab(an) az szeme el ne mennyen, masoktol el ne lopattassek [Borb. I Petki János ut. csíkcsicsai jb-bírájához]. *1706:* Az Polyvát és Töredéketis mind ell adta [Zoltán Hsz; KvAkKt Mss 261]. *1815:* Dobolyi Sigmond Ur Csűrében tsipelvén edgy sák buzát fel szòrva az fenn írt sellerek a pójváb(an) el dugtanak [Veresegyháza AF; DobLev. V/978]. *1839:* ha el hozták a Szoro Malmat, Méltoztassék ugyan jol csináltatni, hogy fujja ki jol a polyvát [Őraljaboldogfva H; Kf Miss.]. *1855:* Bosla Ferentz Ur is tartozik agyagot és polyvát kezek alá elegedendòt adni hogy munkájokban akadáj ne történjen [Torockó; Bosla].

B. *1595:* az szobanak minden Gerendaiat meg tamasztúan Laabfakkal: Egy egez falt meg Tapasztottam, mert mind le dölt vala: Hozottam az Agyagat és pellyúaiat (!) az varosi Neppel [Kv; Szám. 6/XVIIa. 150 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

Sz. *1811:* A' Gonosztévőknek pedig egész sorját El-fujja a szél, mint a léha pozdorját, 'S mint a' száraz pojva, mely volt égy rakásba, Szélyel szorattatik a' nagy szél-fuvásba, ugy hogy alig látszik annak az helye is, Olyan leszsz azoknak tanátsa 's élte is [ÁrÉ 127].

polyvahozás polyvaszállítás; transportare de pleavă; Spreulieferung. *1587:* Hozattattam ket zeker agiagot tapogatasnak valot poljwa hozastol niomastol fiszettem —/24 [Kv; Szám. 3/XXX. 33 Seres István sp kezével].

polyvaketrec polyvatartó kas; un fel de pătul în care se păstrează pleava; Art Speicher für Spreu. *1767:* régi Pojva ketrecz aestimaltatott ad hung flor — 50 [Kilyén Hsz; LLt].

polyvakút polyvatartó hely a csűr/istálló végében; groapă în care se păstrează pleava; Grube für die Spreu. *1688:* Ezen Csűrnek van két fiokja, mindenikben egy egy polyva kut [Kozmás Cs; Eszt. Inv 7]. *1698:* edgj ökör Istalo, edgj borju istalo edgj szin alja, edgj poljva kut [Kóród KK; LLt Fasc. 72]. *1737:* Ökör Istállo végénél ... partim Török buza szalmával, partim buza szalmával fedett Pollyva Kút, mellyis most teljes Töredékkel [CU Petrichevich Horváth Boldizsár conscr.].

polyvanyomás polyva agyaggal való megnyomása/tapodása; bătăcitul lutului cu pleava; Stampfen der Spreu mit Lehm. *1587:* Hozattattam ket zeker agiagot tapogatasnak valot poljwa hozastol niomastol fizettem —/24 [Kv; Szám. 3/XXX. 33 Seres István sp kezével].

polyvás 1. polyvával kevert (gabona); (cereală) amestecată cu pleavă; mit Spreu gemischt. *1604:* senky Czeplötöl és egyeb fele ketseges emberektöl kiknek vetesek ne(m) volt pelyvas Búzat ne vegye(n) [Kv; TanJk I/1. 479]. *1658:* Percipialtam ... az El csepeltetett Majorsagh Buzanak polyvas es poros utollyat Cub. S. N. 6 [Borberek AF; WassLt Perc. 35].

2. polyvatartó; în care se păstrează pleava; für die Spreu. **Szk:** ~ *kas. 1548:* lopta valamy vasas kerekeimet el, kiknek az vasait Nala talaltam vala megh egj poljvas kasban [HSzj *vasas-kerék* al.].

polyvatartó I. *mn* polyva tartására szolgáló; unde se păstrează pleava; für die Spreu. **Szk:** ~ *hely. 1656:* Az kert mellett eleő szalma fedel alatt levö polyva tarto helly, seövenybeöl csinalt, asztaghlab, eöt rendbeliek, mellyekben ketteie gerendasok, az teöbbi pedigh puszta [Fog.; UF II, 180]. *1676:* Csűres kert ... Vagyon az viz kapu mellett szalmával fedett polyvá és felczett tarto hely [Sárkány F; i.h. 757] ✱ ~ *kas. 1785:* Elönkben jövén mind a megírt Pap Istvánné, nem különben Árkoson lakó Pap István senior ökegyelme, kiktől is kérdésben tévők, minemű portékáji volnának Pap Istvánnál, ezek tudniillik: 1 cserge, 1 vánkos, 1 szuszék, 1 pojvatartó kas [Árkos Hsz; RSzF 238] ✱ ~ *ól. 1674:* vagjon egj jo leszás támaszos sövennyel be keritet csűrös kert ... balra az sarkanal egy rosz szalmás polyvatarto ol [A.porumbák F; UF II, 608].

II. *fn* polyvatartó hely; construcţie în care se păstrează pleava; Gebäude für die Spreu. *1743:* Tsűr, oldalába ragadot ött ágosokra hoszszan lévö polyva tartojával vagj csür fiacskájával edgyütt [Krakkó AF; BfR dobozolt anyag VI].

polyvázó pilinkéző; care fulguieşte; zu schneien anfangend. *1662:* Az éjszaki szélnek olly rettenetes zivatara, kegyetlenkedése alatt, hogy a bihari náddal, gyékénnyel kötött s szalmával fedett házaknak pernyéit Gyulai Ferenc az várbéliekkel a vár kapuja előtt való górébul nézné, hogy mint a polyvázó havat a szélvész nagy sűrűséggel úgy hozná be a megírt helyekrül, a város piacára, vár árkába és az egész városra [SKr 548].

polyváztat (agyagot tapasztáshoz) polyvával meggyúrat/nyomat; a dispune bătăcitul lutului cu pleava; Lehm mit Spreu vermischen lassen. *1597:* Az ket zeker Agiagat melliet hozattam volt egj Balas Neueo legenniel fel Vagattam Niomattam poliuaztattam egez napra fizettem f — d 12 [Kv; Szám. 7/XII. 23 Filstich Lőrinc sp kezével].

pomádé (erős illatú) hajkenőcs; pomadă; Haarpomade. *1787:* mikor el fogy a Vén Buszerzöné által készitett Pomádé ... akkor azt vedd elő, és kend az kopatzodra [Szászalmás NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. *1790:* friseur 13/20 Pomadi 3/30 [WLt Cserei Heléna jk 33b]. *1797:* A Grofnak füsűre Dr. 26 Pomade Dr. 14 [Szság; IB III. CXLV. 22]. *1804:* egy pár kék üveg ezüst fedelű pomadenak valo kerek skatulya [Koronka MT; Told. 19]. *1808:* jó illatu pomádéval keni haját [DLt 432 nyomt. kl].

pomádés hajkenőcs tartására való; de păstrat pomadă; für Pomade. *1797:* Két pomádés bádog Scatuja [Koronka MT; Told. 34]. *1820:* Egy Pomádés üveg [Mv; i.h. 19]. *1840:* Egy pomadés csuporba égy varo gyüszü [Dés; DLt 1590].

pomádé-öntés pomádé készítés; prepararea pomezii; Pomadenherstellung. *1789:* Pomadi öntéshez valo pléh Formák Nro 8. Rft 2 [Mv; ConscrAp. 44].

pomagránát 1. gránátalma; rodie; Granatapfel. *1582:* Zepp ianostull weottem 12 fontt Geztenyett ... vgian teolle weottem 11 pomagranatt (!) f 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 28]. *1585:* Zaraz lemonya d. 96 ... Egy pomagranat ... d. 28 [Kv; i.h. 3/XXII. 66]. *1593:* hozü Istwannak fizetem poma granat arrat melliet biro wram hozatot wolt el mikor az wj eztendeo Aiandekat meg wittuk wrűnknak f 2 [Kv; i.h. 5/XXI. 66]. *1618:* Tonai Janossal uetetem hat forintra Naranczot Lemoniat Pomagranatot melliet Bethlen Istuan Vramnak Cancellarius Vramnak kwltem, az kit rea attam teszen ... f 1 d 25 [Kv; RDL I. 103]. *1620:* Egy Masa pomagranattul f —/20 [KvLt II/69 VectTr 13]. *1665:* Pomagranatra —s— narancsra Tal. 4 [Utl]. *1671:* Vöt ... Citromot Pomagranattal s egyébbel ahoz való szepettel Lakattal pro Tall. 10 [Radnót KK; Törzs]. *1687 k.:* Egy Mása Poma Gránattol f —//30 [MvRKLev. Vect. 19]. *1719:* pomagranatat tudakozva(n) ... azt monta nem termet az üdőn [O.cseszte AF; Ks 96 Ágoston György lev.].

2. gránátalmafa; rodiu; Granatapfelbaum. *1766:* Az Nagy virag házban ... Savanyo Pomagranat 12 [Déva; Ks 76. IX. 16].

pomagránátfa gránátalmafa; rodiu; Granatapfelbaum. *1662:* Láthat vala[a] pomagránát-, citrom-, narancs- és fügefákat hatalmas nagy, majd kádakhoz hasonlítható zöld edényekben földbe beültettetve [SKr 262. — [a]Lichtenstein herceg kastélyának kertjében].

pomána 1. ajándék, alamizsna; pomană; Almosen. *1838:* onnan esmérem, hogy mikor én a Tömlöczben vóltam Pománát hozott oda — 's nekem is adott belőle [Kvh; HSzjP].

2. halotti tor; pomană, praznic care se face după o înmormîntare; Totenmahl. *1720:* A megholtakert való pomana vagyis elemosina fejében sok helyütt, halljuk, az oláh papok a megholtak marháját magoknak követelik [Beszt.; SzO VII, 281]. *1730:* Mü az meg irt napon Pomanaban voltunk Antalnál a Papunkal edgyűtt [Pusztakalán H; Born. XL. 104 Szirb Marku (43) zs vall.]. *1749:* Mihacz András panaszképpen proponallya hogi Oh szerint valo N: Boldog Aszszony Napján ... az Inctus hazánal szinte akkor Celebralt Pománára őtet is bé hivta ... reaja támadott őtet rutul meg verte [Sztregonya H; Ks LXII/9]. *1767:* az őszszel Moldován Andréka házánál pomána lévén ... akkor ... szolgáját meg pofoszta [Majos MT; Told. 26].

Szk: *~t csinál. 1739:* Sztan Ignat ... azt vetette okul, hogy neki sok költsege volt az Mennyere Opra Surkára, s annak egj Fiara ... el temettetvén őket, es pomjanát tsinálván nekik, melyhez kepestis törvényekis volt az falu előtt [Sáldorf NK; JHb XXIII. 49. 16]. *1749:* én szokasunk szerint becsületes embereket magamhoz hivatván Pomanát csinaltam melly(en) Actor is hivatlan Compareálla [Sztregonya H; Ks LXII/9 Brezován Juan vall.]. *1812:* az üst pedig mely még vagyon az attyátol azzal pománát akar az attya után csinálni [Petrilla H; JF 36 Prot 7–8] ✱ *~t tesz. 1755:* Subinferáltatik az Incta Pars Relatoriájában, hogy eő az Attyától indivisus levén, holtig tartotta, tisztességesen el temette, Pománákot érette tett [Ribicsóra H; Ks LXVII/7] ✱ *~t tétet. 1743:* A temeteskor is azon meg hólt feleségem(ne)k tehetségemhez képest költöttem kilentz mariast és azonn kivül Pománát is tétettem [Vályebrad H; Ks 62/22]. *1823:* özv. br. Jósika Istvánné (Tövissi Borbára) az Anyosomat ... magához hivatván arra kérte, hogy a nehai Báro Urnak egy pománát akar tetetni, és a végre menne el a Konyhára és ottan készíttene (így!) [Déva; JHb 48 Popa Mariska Dsoszán Simonne (20) vall.].

3. *~ban* ingyen; de pomană, gratuit; gratis. *1714:* Moldovából származott volt egy Doszoszthei (!) nevű ... taníttó kalugyer, kapott Perle Dántol maradt helybe monoszteriának valót, a holott egy Rusza Folcsán Rédei rész ember pománába kezdett is építteni mely végbe menvén laktak ott kalugyerek és sok oláh deákok gyültek melléjek [Déda MT; MúzBf Pásk Kirilla (72) vall.]. *1731:* az edgyik ökör betek (!) lévén hatta Barayka[a] hogy nyuzzák meg és visellyek el az börit bocskor(na)k, mint egy Pománában [O.bikal K; DobLev. I/143. — [a]Barayka Mikola]. *1746:* (Exponálja) Relicta Danos Maria ... szeginy Uram halálakor ... a Fele malmocskaját is ... neki cedalta ugy hogy adgyon érette pománaba egy két esztentős tinót [Radulest H; Ks LXII/23]. *1766:* a' hellyetskének a Felső szegeletiben ... Pap Todor ... egy házatskát epitett volt Pománában egy el esett óreg attyafijának Pap Stéfánnak [Szentegyed SzD; WassLt Molduván Kratsun (80) zs vall.]. *1770:* az Exponens Urnak ... 3 bornyuzo tehene volt edgyet Pap Josinak Pománáb(an) mást pénzen adott [Récekeresztúr SzD; SzentkGy Bocsa Kosztán (52) jb vall.] | az Exponens Ur ... adot ismét Pománában szegények(ne)k 20 juhokat [uo.; i.h.]. *1774:* instáltam ... hogy visza adgya el vet Tehenemet, de ökigyelme aszt felelte, hogy egy Papp Telki Jobbágyának Pománába adta [Mocs K; KS Conscr. 43] | három fejős Tehény volt ugyan de az egyiket az Feleseginek adta az Testvére Pománában [Paptelke SzD/Mocs K; i.h.]. *1835:* a' ki meg fizette el vették, a' ki pedig meg nem fizethette, annak pománba (!) maradott [Zsibó Sz; WLt].

4. *szitk 1740:* hallottam, hogy szidta a Tisztartonak Gábor(na)k a Lelkit, s pománáját fututálta, s azt mondotta hogy mingyárt ugy meg ütis hogy el hasad az feje [Vármező Sz; LLt Fasc. 164]. *1749:* Dumitru eö néki a Pománáját eszve szidta [Korolya H; Ks 101].

pománázik halotti toron részt vesz; a participa la o pomană; am Totenmahl teilnehmen. *1762/1845:* Onnan szolgál vala által az oláh pap Erdővidékre, noha csak Tanitani 's pománázni jár vala által [Herményi,EDem. 191].

pompa 1. ünnepélyes külsőség, fényűzés; pompă, fast; Prunk, Pomp. *1603:* semmifele wigassagh teűeo zerzama az Meniegzeoben bizonios ideigh migh ... eo kegmek Tanachiul megh nem zabadittiak ne legien, eottwen forint bwntetes alat ... Ha penigh nagiob ceremoniawal, es pompawal, eleobbi mod zerent walaki akarja Menniegzeie lakodalman (!) celebralni, warya annak alkalmatos ideiet [Kv; TanJk I/1. 446]. *1657:* Midőn Marchiában érkeztünk volna ... igen nagy pompával excipiáltatánk [KemÖn. 57]. *1662:* (Bethlen Gábor) igen nagy pompával, költséggel hozatta vala 1626-ban az Brandenburgumi Kata marchionissa asszonyt | (Rákóczi György) az egy nagy pompán és bőköltségű pompás nagy udvarban tartáson kivül ... semmit az haza megmaradására, épületire való jó dolgokban hátra nem hágy [SKr 128, 143]. *1684:* September ... 18 ... lött nagy pompával ifjú urunk, küssebb Apafi Mihály kegyelmes vrunk ő nagysága fejedelemségének az török császártól való confirmatioja nagy pompával, mivel az egész országnak színe s fegyveres hada ott volt [SzZs 255]. *1697:* Ma a(d)ta az aranybáránt ő felsége az archidux(na)k szép pompával [AIN 148]. *1736:* több víg napok sem volt talám az lakadalmok napjánál azok közül is, az kik ilyen pompá-

val házasodtak [MetTr 392]. *1758:* a nagy pompa okozta, hogy osztán utoljára Diószegi Mihály pápistává lett | sok nemesemberek ... oly pompával élnek, hogy úr sem nagyobbal [RettE 58, 89]. *1823–1830:* (Gr. Bethlen Elek) pedig még tapasztalatlan ifjú lévén nevelésénél fogva csak a pompára nézett, és eddig csak tanulóból való szolgája lévén, akarta, hogy már ezután libériás inas kísérgesse [FogE 144]. *1833:* Az ezen Erdelyi Nagy fejedelemsegbeli régen ohajtot Dietát Felséges Fejedelmünk 1sö Ferentz Magyar Ország Királya Kolosvárra 26dik Majusra határozván személyesének ... unoka Ötsit Estei Ferdinánd ő Fő Hertzegsége neveztetvén ki ... 8dik Majusba meg is érkezvén nagy pompával fogadtatott [Kv; ACLev. Perc. 5].

Szk: *fényes ~. 1710:* Jósef király ... kisebbik fiát, Carolust a császár spanyol királynak declarálja ... ki is az angliai és hollandiai hajókon Catalóniában bemene, és ott a spanyoloknak nagy örömivel, fényes pompával spanyol királyságra megkoronáztaték [CsH 327] ✱ *grófi ~. 1710:* Magyarországból gróf Thököly István, Thököly Imre atyja bejöve Erdélyben grófi pompával, feles lovasokkal, gyalogokkal, társzekerekkel, fényes udvari néppel ... Fejér vármegyei krakkai jószágába [CsH 101] ✱ *királyi ~. 1662:* Udvart nagy méltóságost és utoljára szinte királyi pompával valót tart vala[a], melyben az régi nagy urak s fő emberek gyermekit schólákból való kikelések után tisztességes fizetéseken, méltóságosan nevelvén ... külső országokra való járatásokban gyakorolja vala, és az haza ... szolgálatjára úgy készíti [SKr 125–6. — [a]Bethlen Gábor]. *1711:* az új császár, Carolus felesége testvér öccseasszonyt kéreti meg házastársul, és nagy királyi pompával lakodalmaznak [CsH 471] ✱ *kitelik a ~. 1736:* Valyon ma hány gróftól, hány bárótól telnék ki az az pompa ? | én itt, az mennyiben eszemben jutott, az nagy lakadalmakot írám le, de ebből eszedbe veheted az alább való lakodalmakot is, mert azoknak is csak az volt a fundamentuma, ha az pompa szintén ugy ki nem tölt is [MetTr 362, 392] ✱ *száraz ~* üres fényűzés. *1811:* 'S Mikor eszembe jut, mindég szivem szánnya Azt, kinek hatalma 's Rangja meg-kivánnya, Hogy sok strá'sa vegye körül háza falát, 'S más kóstolja minden ételit, italát. Hej! értem én, 's érti a' kinek nem tompa Az esze, hogy e' nem tsupa száraz pompa [ÁrÉ 58] ✱ *világi ~. 1766:* Ez az asszony[a] tagadhatatlan, hogy mind familiájára (mivel gubernátor Bánffy György leánya volt), mind szépségére s mind jóságára fejedelmi asszony volt, és igen nagy világi pompával élt [RettE 197. — [a]Gr. Bethlen Ádámné gr. Bánffi Klára].

2. fényűző ünnepség; serbare/festivitate pompoasă; prunkhaftes Fest. *1704:* igen nagy készületi lévén a neonatus királybírónak a holnapi introductióra ... megparancsolá az úr, holnap reggel az őnagysága paripáit megpatkoltatván, igen szépen megtisztíttassuk, e holnapi pompának megtisztelésére [WIN I, 203]. *1710 k.:* Nagy pompa volt. A nagy fekete ... oláh papsereg elöl, oldalfélt, hátul, sok sírva [BÖn. 874]. *1744:* azt irhattyuk Nsgd(na)k, hogy ollyan Bál nevezeti alatt follyo solennis pompak mennek végb(en) ejjeli solennis illuminatioval condecoralt szankazasok ... melly(ne)k descriptiojara elégtelenek vagyunk [ApLt 4 Árkosi Benkő Ráphael és József Apor Péterhez Nsz-ből].

Szk: *mezei ~* mezei katonai ünnepség. *1657:* jutánk ... Szécsénhez, harmadik napján elérkezék ... Mannszfeld és véle az veimári herceg, Ernestus ... kiket az fejedelem is, kimenvén személye szerént is, nagy szép mezei pompával excipiála az budai vezérrel együtt [KemÖn. 73].

3. fényűző temetési szertartás; funeralii, ceremonie fastuoasă a înmormîntării; prunkhafte Beerdigung. *1662:* ifjú Bethlen István megbetegesedvén ... szép csendes halállal az élők közül elköltözött vala ... die 24. Martii anni 1633. az öregbik egyházban nagy solennis pompával temettetett vala [SKr 147]. *1667:* Szegény palatinus uram ő nagysága e világból kimúlék ... mindjárt azon éjjel minden pompa, harangozás nélkül lipcséni beszterczei udvarárúl kihoztuk [TML IV, 767 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. *1684:* Szentmártoni Uramat ... Temettük el ... az czinteremben elég tisztességesen ... az egész pompa az templumban volt az eső miatt [SzZs 263]. *1736 u.:* Mikes Mihály, maga meghagyta, egy ingben lábravalóban nyujtóztassák el, a koporsóját is kívül vastag gyolcscsal vonják be ... azt is meghagyta, semmi pompa, sem öltöztetett lovak, se zászló ne legyen, nem is volt [MetTrCs 479].

Szk: *halotti ~. 1767:* 16-dik Augusti temettetett gr. Bethlen Ádámné aszszony öexcellentiája Kolozsváratt a Farkas utcai templomban igen nagy és díszes halotti pompával [RettE 211]. *1772:* 19-na Iulii 1772 temettetett generális gr. Bethlen Ádám úr Kolozsváratt a Farkas utcai templomban igen nagy halotti pompával. Még nagyobb pompával ment volna végbe, ha regimentje benn az országban lett volna [i.h. 280] ✱ *militáris ~* katonai tiszteletadás. *1710:* egy rác Kira nevű kapitány Vidombákon menvén harmadmagával ... megszoríták a falu között, megölék, a testit behozák Brassóban s nagy militáris pompával temetik el [CsH 393] ✱ *temetési ~. 1710:* Teleki Mihály forgolódván a temetési pompa körül, és maga lovait fejedelmi módon felöltöztetvén [CsH 196]. *1759:* holt meg ... gr. nagykárolyi Károlyi Ferenc generális ... Szatmár vármegyének főispánja. Temettetett 17-ma Iulii 1759 Kaplyonban, de az temetési pompa Károlyban celebráltatott [RettE 88]. *1761:* 21-ma mensis Iunii temettetett méltóságos br. Bánffi Farkas úr őnagysága. Bonchidán ment végbe a temetési pompa, de felvitetett Bánffihunyadra [i.h. 120]. *1819:* Gyaluban ... V: Ispány Nagy Szöllösi Hertzeg Moyses ... szép pompával el temettetett Oratioval. Az után itt is ... véghez vitetett felette a' Halotti tisztesség, Prédikatzioval ... hasonlo temetési pompa itt még nem volt [Burjánosóbuda K; RAk 91] ✱ *végső ~. 1720:* Kérem Nagjcsagod mindenek felöl parancsollyon hogj keszületlenségben Néhai Méltoságos Groff Uramnak eö Nagjcságának végső Pompaja az én erőtlenségemből en ne okoztassam (így!) [Petek U; Ks 96 Petki Széki István lev.] ✱ *világi ~. 1731/1768:* (Testem) temettetését kivanom Kolosváratt az Ö Várban ... minden haszontalan költség és Világi pompa nélkül, fekete fél Sellyem bokáig érő hoszszú köntösbe, mintegy Szarándok forma habitusba [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Zsigmond végr.].

4. díszes kíséret/menet; pompă, alai/cortegiu plin de strălucire; festlicher Begleitung/Zug. *1619:* Mikor Ahmed császár egykor Drénápolyból hazajött vala, és az drénápolyi kapun pompával béhozták vala, azt láttam az pompát [BTN[2] 268]. *1657:* midőn az násznépe a fejedelemasszonnyal Kassához közelített volna, az fejedelem is nagy pompával méne ki és excipiálá őket | sokáig az pompa csak helyben állott mindenik felől; amazok az fejedelemaszszonnyal az Hernád vizén túl az hegy alatt, imezek az fejedelemmel innen a váras felől [KemÖn. 61–2]. *1658/1799:* Barcsai Ákos ... M.–Vásárhelyen gyűlést tétete, nagy pompával penig maga bejövén ... egy hétig tarta a gyűlés [Mv; EM XVIII, 543]. *1662:* die 16 Februarii a fejedelem Kálló

várába ebédre nagy pompával bekísértetett vala | a fejedelem is ... nagy solennis pompával békísértetvén a várasba, ugyan a generális házaiban ... szállott vala [SKr 209, 213]. *1710 k.:* Az úr béméne a maga házába, és csakhamar fel a királyhoz, minden pompa nélkül, két ló, két lakáj, közönséges hintó [BÖn. 594]. *1779:* a muszka követ Berlinbe ment a békesség iránt való tractára szörnyű nagy pompával [RettE 394]. *1823–1830:* midőn gróf Teleki Mihályt marosszéki főkirálybírónak installálták, szép idő lévén nagy pompával kísérték a Poklos utcai házától a székházig. Teméntelen nép volt az utcán, én is a sokakkal együtt a Virág János háza ajtajában állottam a ceremónia nézni, és ámbátor sokan unszolták, hogy nézze ő is a pompát, de varróasztala mellől fel sem költ, hanem varrta a harisnyát [FogE 284].

5. fényűző temetési menet; cortegiu/convoi funerar plin de fast; prunkhafter Beerdigungszug. *1823–1830:* Meghalván ... gróf Saint Martin ... A temetése így ment: reggel 9 órakor indult meg a halotti pompa, elöl mentek az akadémia muzsikusai muzsikálva, azután a deákok ... osztán ... a professzorok [FogE 243].

6. vallásos körmenet, processzió; procesiune religioasă; religiöse Prozession. *1725:* Tegnap nagy pompával vonultunk buza szentelni M. Püspők vr(am) meg szentelte [Kv; ApLt 2 Apor Péter feleségéhez]. *1764:* (A templomi képet) Kornis Zsigmond parancsolatjából ... nagy pompával vitték a jezsuiták Kolozsvárra, kinek imádására Nagy Boldogasszony napra mindenfelől nagy sokasággal gyűlnek Kolozsvárra az emberek [RettE 177].

7. *~ra* ünnepélyes alkalomra; de paradă/sărbătoare; für festliche Gelegenheit. *1736:* A férfiak azért azelőtt az nagyja az embereknek pár nusztos süveget viselt pompára, medály rajta s abbol kolcsogtoll állott ki | Az uraknak, első főrendeknek az pompára való mentéjek hosszú volt, annak nagy hosszú szélyes galléra, hogy majd az háta közepit érte, az karjának felit, elől is az mellye felől jócskán leért | A nagy vraknak pompára veres zöld szironynyal varrott bagaria hámjok volt, azon nagy fejér ónnal megónazott csattok [MetTr 346, 350, 367].

pompadur bíborvörös; purpuriu; purpurrot. *1766:* Adtam ... egy pompadur anglia poszto Mentét [Berz. 73. 9].

Szk: *~ veres. 1810:* viselt ... pampadur veres sujtásos kitsin fejér gombokkal meg-rakott pantalon Nadrágot [DLt 660 nyomt. kl].

pompadur-szín bíborvörös; purpuriu; purpurrot. *XVIII. sz. köz.:* Egy Pampadur szin Aranyos Paplan mely(ne)k tettcén Creditor a széle [MkG gr. Rhédei Klára kel.]. *1761:* (Átvett) egj Rendbeli Pampadur Szin Anglia Köntöst Ezüst Plasportal övestől [Gyéressztkirály TA; JHb XLV]. *1765:* Ugyanez az asszony egyéb színek felett szerette a meggyszín köntöst, melynek becsületi nemcsak Franciaországban, hanem a bécsi udvarban s következőképpen Magyar- és Erdélyországokban annyira elterjedt, hogy minden renden lévő icki-vicki ifjúság nem tartja magát olyan színű köntös nélkül embernek. Nem is hívják már meggyszínnek, hanem pompadur-színnek [RettE 190]. *1768:* Mej tarto vagyon 3 ... egy Pampadur szin Selyemel creditorral boritott [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116]. *1769:* viseltes panpadur szinü nadrag [Berz. 73. 9].

Szk: *sötét ~. 1779:* Egy egy rendbéli setett panpadur Szin Köntös [Nsz; NkF].

pompájú fényűző, fényűzést kedvelő; iubitor/pasionat de fast/lux; prunkliebend. *1799:* Boldog Isten, de sok dolgok mennek végbe e rossz világon. Minthogy Nemes János úr ifjúkorában ért nagy előmenetelt, szörnyű elatus és nagy pompájú és gőgű emberré lett. De ugyan megadá az árát, mert majd többet szállott alá, mint amennyire felhágott volt [RettE 407].

pompás 1. fényűző; fastuos, luxos, pompos; prunkhaft, luxuriös. *1657:* Az solennitasok után Erdélyben az fejedelem az új fejedelemasszonnyal béméne ... mindenütt nagy pompás vendégeskedések lévén [KemÖn. 64]. *1662:* (A fejedelemasszony) Henrietta palatinát ... megkérette[a] ... die 27ma Junii anni 1651-mi érkeztek vala Patakra vele, és szolgáltatott vala nagy solennitással való pompás lakodalmat [SKr 310. — [a]Fia, Rákóczi Zsigmond részére]. *1710:* Ebben az esztendőben hala meg Mikes Kelemen Csíkban somlyai házánál ... temeték el ugyanott, a barátok klastromában, melynél pompásabb temetést az én időmben nem értem | Fejérvárról menénk Gyaluban, gróf Székely Ádám lakadalmára ... Annál pompásabb lakadalmat Erdélyben nem értem [CsH 196, 321]. *1710 k.:* Eljöve a Bethlen Farkas pompás temetése Keresden [BÖn. 717]. *1736:* A magyar hintónak az hátulsó bakjára nagy öreg, fekete bőrrel borított, ónos szegekkel czifrán megvert ládát tettenek, abban, kivált ha pompás vendégségre vagy lakadalomban mentenek, úr, asszony köntöseit, szoknyáját s egyéb portékáit mind bérakták [MetTr 368–9]. *1823–1830:* A testet ... a szekér a sírhoz vivén, az ... két sírásó leveszi a koporsót, sírba teszi ... nincs sem harang, sem énekszó: ez a közönséges temetés módja. Hanem vagyon ennél pompásabb is [FogE 242].

2. díszes, díszesen megépített/elkészített; pompos, fastuos, somptuos; geschmückt, reichverziert gebaut/gefertigt. *1662:* Sok volna előszámlálni az építésben való telhetetlenségét[a] ... nagy pompás és szintén királyi nagy kiterjedt fundálásokkal | Az kastélynak[b] ... a kert avagy napkelet felett való oldalában ... nagy pompás királyi rendházak [SKr 96, 262. — [a]Bethlen Gábornak. [b]Lichtenstein hercegének]. *1777:* egyéb épületek el rontattak és azok hellyében, más kő épulétek, czifrábbak, pompásabbak építettek ... ugj tettzet a' possessoroknak [Dés; Ks 79. 29. 235]. *1811:* Ülvén tehát pompás szekeredbe belé, Vedd utadat a' Szent László Hegye felé, Emelkedjél annak éppen a' csupjára, Ott' légyen leg hoszszabb futásod határa [ÁrÉ 118]. *1823–1830:* a templomban, hová a test tétetett és a keservesek ültek, magasan pompás castrum doloris építtetett, amennyiben a fekete színt pompásnak lehet nevezni | mentünk a királyi udvarba[a], mely pompásobbnak látszik kivülről, mint a bécsi | Mihelyt Saxoniába beléptünk, minden részben a csinosságot, tisztaságot lehetett szemlélni. Pompások az épületek csinosok a házak és a benne lakók [FogE 63, 176, 181. — [a]Prágában]. *1825:* az Udvari Házok Fényesek Tzifrák és pompások voltanak [Szentdemeter U; Told.].

Szk: *~ alkotású. 1849:* A Bileartozo asztal igen szép és pompás alkotásu — őt hozzá tarrtozo golyoival edjűt [Somkerék SzD; Ks 73/55] ✱ *~ épületű. 1662:* Bethlen Gábor fejedelem ... hogy tárháza valamit gyarapodni kezde ... váraiban nagy friss fejedelmi, pompás épületű házakat építtetett vala [SKr 93–4].

3. díszes, cifra; foarte frumos, splendid; geschmückt. *1657:* Ez fejedelem mind annyi hadakozási, építési, nagy

udvar, igen friss és pompás öltözetek, sok fizetett hadak tartási között is tárházában hagyott vala többet egy million számú készpénznél [KemÖn. 101]. *1710:* a fejedelemasszony[a], mivel egészségtelen száraz asszony vala, nem is gyönyörködék soha a pompás öltözetekben | Bécsben ... csudául szemlélték a magyaroknak pompás készületit mind köntösökben, mind lovokban [CsH 127, 310. — [a]Apafi Mihályné]. *1840 k.:* Egy asszonyt láttam én: Pompás kalap fején. Kérdem, hogy ő kiné ? Hát csak egy szakácsné [EM XIX, 515 Vajda Anna emlékkönyve].

4. vmivel díszített; împodobit/decorat cu ceva; mit etw. geschmückt. *1849:* A Kredentz házba kimenve ... A Bileárt Ház Lila szinre kifestve fejér és sárga virágokkal pompás [Somkerék SzD; Ks 73/55].

5. pompát/fényűzést kedvelő; iubitor/pasionat de fast/lux; prunkliebend. *1710:* Bédi Pálnéra nagy nehézsége vala, mert kevély, pompás asszony lévén, ritkán udvarolja vala a fejedelemasszonyt [CsH 127]. *1765:* 28dik Augusti volt a Varsányi Ferenc lakadalma, vette ennek a nagy vén ökör Décsei Lászlónak egy gögös, pompás s amellett rút és rossz leányát [RettE 184]. *1791:* Minthogy én életemben is pompás nem vóltam, pompás Temetést se kivánok [Mv; Told. 18].

6. jó fajtájú, nemes; de rasă; von guter Rasse. *XVIII. sz. eleje:* a' mely Lovaknak káváson horgas a' nyakok azok Pompas lovak, a' félék a' Török lovak; Amelly lovak a' Szügyek felé hajtva Szegik meg a' nyakokat, vagdalkozni nem jo rajtok [JHb 17/10 lótartási ut.].

7. választékos, cifra; îngrijit, ales, frumos; fein, geziert. *1662:* audientiája lévén, mint követ méltóságosan felvitetvén, hát csak köszöntés, hímes, pompás beszéd látogatásnak színe, és a városban való németekhez bekövetkezésbéli igyekezet minden dolga [SKr 673].

8. nagyszerű; măreț, grandios, superb; ausgezeichnet. *1811:* az Éfésusi Diána Temploma, Melynek hét Tsudák közt talaltatik nyoma, Hérostratusnak el-égvén a' tüzivel 'S El-enyészvén minden pompás szépségivel; Helyette más Oltár épült [ÁrÉ]. *1823–1830:* Estve mentünk be Pestre, midőn már az utca lámpásai meg voltak gyújtva. Soha ennél pompásabb látás előttem nem volt [FogE 167]. *1890:* a heverés művészete, amikor odáig viszi az ember, hogy szembefordulva a pompás napos éggel, ne gondoljon sem a tegnapra, ne érdekelje se a holnap [PLev. 154 Petelei István Jakab Ödönhöz].

9. kiváló; excelent, splendid; außerordentlich. *1864:* igen pompás ihato tiszta kut egy domb tetön melyböl minden idö szakaszba a viz egy formán foj ki [Nyárszó K; KHn 125].

10. *gúny* dicső; glorios; gloriös. *1657:* indulék, hogy valami derekas próbát tennénk az ellenség táborát megütvén, de heában fáradánk ... mert az ellenség ... táborhelyét változtatta ... Ily pompás csatát többször nem jártam, melyben ebédem, vacsorám lévén Duklással, friss étkekkel, ezüst tálakból, kristály pohárokból vendéglett [KemÖn. 281].

pompásan 1. fényűzően; cu mult fast, în mod pompos; prunkvoll. *1657:* Ezen solennitasra az török császár is követjét küldötte vala igen pompáson Budárol | az generál az fejedelmet igen pompáson excipiálá és vendéglé [KemÖn. 64, 284]. *1669:* Mi, Uram, már az lakodalmazáson általmenénk s valóban pompáson is lűn [TML IV, 490 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1704:* 24 Augusti esett el a rácok ... kapitánya, Horvát János, akit pompásan temetének el az óvári templom mellé 25 Augusti [Kv; KvE 293 SzF]. *1710:* Éppen pünkösd első napján a szebeni mezőre szállíták az erdélyi hadakot, oda jöve ki nagy kevélyen s pompáson Teleki Mihály [CsH 186]. *1710 k.:* Némely nagy urak híttak ebédre[a], gazdag és pompáson tartottak, aminthogy rendszerént úgy is élnek [BÖn. 586. — [a]Londonban]. *1798:* (Donát Mihály Uram) pompáson élt azt hallottam, mely miatt utoljára a'mint ugyantsak hallomásbol tudom el is bujdosott, mint hogy a sok Vendegeskedes mián el szegenyedett volt [Bürkös NK; RLt]. *1806:* dél előtt a Békességért a Te Deum laudamust ágyuzások, trombitálások kőzött a Nemesek jelen létében meg tették pompáson [Dés; KMN 163]. *1823–1830:* Abban az időben igen pompás lakodalmak és temetések estek az urak között, a lakodalom egy hétig is eltartott, akkorra mind magok, mind cselédjeik igen pompásan öltöztek [FogE 63].

2. díszesen; fastuos, somptuos; geschmückt. *1657:* Jászvásárról ... az fővizster hintóval és szekerekkel jütt excipiálásomra, kísírt szállásomra, az holott pompáson felöltöztetett házakban szállítottak [KemÖn. 297]. *1662:* Az fejérvári székeshelyi fejedelmi házak ... nagy pompásan olaszfokokra, sűrű csatornákra építtettek vala [SKr 300]. *1823–1830:* Pestre Budáról az úgynevezett Repülő Hídon járnak által ... A híd igen pompásan s jó móddal kikészítve s kifestve, rajta egy kis ház, melyben a vámos szedi a vámot, s mellette mindenkor katona strázsál [FogE 167].

3. nagyszerűen; minunat, splendid; ausgezeichnet. *1669:* az moldvai vajda is igen vígan s pompásan tölti az idejét [TML IV, 451 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1879:* Tegnap éjjel Tavaszinál voltunk ... Ittunk és pletykáltunk ... Ki is voltunk merülve — de úgy szokták azt mondani, hogy „pompásan mulattunk" [PLev. 38 Petelei István Jakab Ödönhöz].

pompásság 1. fényűzés; pompă, splendoare; Prunk, Luxus. *1636:* hogy ... az igaz vallást a' külső pompasságrol és gyönyörüsegröl bötsülö itéletlen embereket reá hitegethessék, sok költségben készült musicai eszközökre tesznek szert [ÖGr Aj.]. *1658:* most bizony, édes Öcsém uram, el költünk a pompásságról, hanem édes Öcsém uram Kegyelmedhez az illik [TML I, 109 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz].

2. díszesség; somptuozitate; Geschmücktheit. *1825:* A Castélybeli épületek erössek, szépek, Fényesek, és szépen ki festettek voltanak, tündöklött pompásságok [Szentdemeter U; Told. Conscr. 74].

pompázik fényűzéssel hivalkodik; a face paradă de lux; sich mit Prunk zeigen. *1791:* Ennekem pompás temetés nem kell, mivel eletemben pompás nem voltam, s eletembenis ki nem tölt töllem, s most sem marad anyim hogy pompázzanak a temetésemmel [Mikeszásza KK; Told. 23].

poncíroz cizellál, véséssel díszít; a cizela; ziselieren, mit Meißelung schmücken. *1816:* Az el lopott Pipának le-irása Mind egy öt tzolnyi magasságu egy és fél tzolnyi vastagságu ... 13. probás ezüstel bé foglalva egy ezüst lántzal, bétsi munka, idegen czimerrel puntzirozva, veres pipa szár elefánt tsontbol valo Czirádákkal [DLt 816 nyomt. kl 1582].

poncolás cizellálás, vésett díszítés; cizelare; Ziselierung. *1803:* ezüst Pohár, mely fenekéböl ki nyúló küsded srofjá-

nál fogva egy három ujni magosságu és a' talpja sipjából egy hat szegeletü tsötskén fel nyuló szárához foglaltatik, a' Pohár talpának külsö kerülete és Sipja arany virágokkal pontzolások közt ékesíttetett [Széplak KK; UnVJk 212].

poncolásos cizellált, vésett díszítéses; cizelat; ziseliert. *1803:* Egy ezüst, Aranyas pontzolásos ki ülö virágu talpas magos tsötörtös szép Pohár [Dicsösztmárton; UnVJk 111].

ponderál 1. vmennyit nyom; a pondera/cîntări, a avea o anumită greutate; wiegen (Gewicht von etw.). *1595:* Egy mosdo korso medenchesteol Araniazot az kj niom Awagy ponderal M. 13 p. 11 | Ket Gostian keowesteol ponderal aur p. 15 | Egj mereo Aranjas labas soh Tarto Az kj ponderal M 1 p 35 | Egj Lisimachus harom darab Thermes Aranj mindenesteol ponderal aur. p. 12 | eot Apro termes darab Aranjak mindenesteol ponderal aur. pp. 12 [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.].

2. megmér; a cîntări; etw. wiegen. *1671:* edgy felöl két száz Tallerokat teve(n) az serpenyeób(e), más felól dirib darab ezüsteoket rakta(na)k, s ugy ponderalták mérsekelvén az Tallérokhoz azokis [Kv; TJk XI/1. 49–50].

3. *átv* mérlegel; a cîntări; erwägen. *1696:* azon Háznak válorának Intezetiben továb ezer forintoknal nem mehettünk: Mert ha szintén láttatnékis az mostani időre többet érni ez az örökség, de ha annak mostani hasznát és kárát s terhétis, kivalt ez mostani nagy portiozás(na)k idejihez képes ponderalni kezdgjük; ugyis valora továb nem extendalodhatik [Mv; MbK 80].

4. *átv* jelent/számít vmit, nyom a latban; a avea importanță, a trage la cîntar; bedeuten, wichtig sein. *1705:* Ha kevesebben vagyunk is, mégis több<et> ponderálunk az odakivalóknál [WIN I, 601]. *1718:* nem kéne Angjam Asszony(na)k is ollj mod nélkül haszontalan Sirni, mert nem illik keresztenj emberhez az a' Poganysmus ... de ott az ratio el hisze(m) keveset ponderal [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1734:* Ponderal azis továbra sokat in Juditio, hogy az mely Idegennek az Attya el atta volt nullum Jussal, azon Idegen kénáltatta meg az Emptor Actort mint vért, Félesége jussan, tévén tsak nyoltzad napi terminust az ki valtásra [Aranyosrákos TA; Borb. II]. *1765:* az több Ratiokis in rei merito semmit nem ponderalnak, mivel mind ollyasok, mellyek a' Novizánsokat artatlanokka ezen tselekedetekre nézt nem tehetik [Torda; TJkT V. 260]. *1776:* Hallottam halomast, mellyeket nemis tudom Kitöl, s nem is olly dolog, hogy valamit ponderálna [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.]. *1789:* minthogy a' p(rae)tendens Asszony a' sok summa pénzt tsak emlegeti, de nem probálya, azért a' p(rae)tensio semmit se ponderál, én pedig docealok contrariumot [Ne; DobLev. III/658. 2b]. *1780:* Hogy ha pedig a Méltoságos A. Vr részirol exhibeált Inquisitoriakbeli Fatensek Fassioi Curiose meg fontoltatnak többet ponderálnak mint Sem az I. Vr Inquisitoriájában lévö Fatensek Fassioi [BSz; JHbK LIV/25. 18].

ponderáltathatik vmennyire értékeltethetik; a putea fi estimat/evaluat; geschätzt werden können. *1732:* A Kortsoma ezen Faluban mind eddig sem limitáltatott hanem a Possessorok közül a kinek mikor tettzik akkor kortsomároltat, de minthogy ezen részre eddig nem igen kortsomároltak, annak haszna nemis ponderáltathatott [Erdöszengyel MT/Szászsztjakab SzD; TSb 51].

pondus 1. (nemesfém) súly/mérték; pond, greutate; Gewicht für Edelmetall. *1570:* A kemenchet begywtatam es az virgakat be sozam es egy twzben tartam az en zokasom zerint, es ky vöm, lön smaydek es gradussabanis fellieb Mene, vgy Mint az tekelletes gradusra, Melliel Meeg Mas aranyatis meg Jouita Mind koloraban es mind gradussaban, pondussa penyg Nem apadot az m(arca) 70, p(eseta) 33, töbet p(eseta) 20 [Nsz; MKsz 1896. 367]. *1757:* nehézékét az Aranynak melly áll tiz kispénzt nyomo pondusból két Rforint és 45 xgr-ért ad Cambisionem béadgyuk [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

Szk: *megütheti a ~t* elérheti a mértéket. *1558 k.:* azth kewannyak Mind kosseg es Mind aranywalto, hogy Jo garattal es bouon walo Nyomassal wsse meg az aranyat, de Mikeppen wthety Meg azkor az pondust, Mikor zwkön es konyw Mertekel agiak be Mind ezwst es Mind aranyath [Nsz; MKsz 1896. 296].

2. mérlegsúly; greutate (pentru cîntărit); Waagegewicht. *1647:* Vagjon egj vas merö masa ket vasbol czinalt pondussal [Marosillye H; VLt 55/5415]. *1824:* A kissebb slág pondussával [Dés; Újf. I Újfalvi Samu hagy.].

3. függösúly (ingaórán); greutăți (la pendul); Zuggewicht. *1592:* 15 July chinaltattunk az felseo orara eg hozzw keotelet az pondussara 27 eolt [Kv; Szám. 5/XIV. 27 Eppel Péter sp kezével]. *1637:* Az oranak wadnak pondusin ala nyolo keotelek [Fog.; UF I, 408]. *1652:* Balkéz felöl az kapu félen cserfából jo kötözessel csinalt ora láb, fen benne eoreg ütö ora minden keszségéuel mutatojaval, kötele(n) függö pondusival [Görgény MT; Törzs]. *1656:* Ezen toroni also reszeben vagjon egi ora minden hoza tartozo eszkeözeivel egjütt kiben alla jaro kett hoszu kötelein leuö pondusa felseö harangh üteo vas kalapaczia megh vagjon [Fog.; UF II, 136]. *1681:* Ezen padláson az Ora szükségere valo deszka rekesz ... Vagyon ebben Ora Nro 1. Ez minden hozza valo eszközeivel kész es jó, mely mostis vonattatik az mely harom vas golyobisbol allo pondus itt vagyon ... a' Nebojsza bástában levö gólyobisok köziben valo [Vh; VhU 533–4].

4. nehezék (az orgona fúvóján); greutăți (la orgă); Gewicht (an der Orgel). *1796:* Az Orgona fuvojára pondusoknak adatott 26 Vas [Déva; Ks 95].

5. nehézség, teher; greutate, povară; Last, Schwierigkeit. *1825:* Be jo szivvel elderregtetnék Nagyságodat Bécsig, ha a' 75 esztendök nagy pondust nem ragasztottak volna vén testemhez [MNy XLVI, 250 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz].

pondusos függö súlyos (ingaóra); (pendul) cu greutăți; (Pendeluhr) mit Zuggewicht. *1798:* egj Falra valo vas kereků pondusos régi óra [Kv; Pk 6 Rázmány Hedviga hagy.].

pondusú súlyú, mértékű; de un anumit fel de greutate; von Gewicht. *1757:* ki választyuk meg szárasztván a' vizes por aranyat vas serpenyötskében, mennyi pondusu a' por Arany fél annyi kénesöt s néhol à qvalitate Azuri többetis tészünk hozzá, azzal bé fogjuk nehézékét az Aranynak melly áll tiz kispénzt nyomo pondusból két Rforint és 45 xgrért ad Cambisionem bé adgyuk [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

Szk: *(igaz) jó ~.* *1636:* fogadom ö keglminek ... azt a kilencz szaz uert aranyokat, es ket szaz Tallerokat ighaz io pondussú monetaul ez iöuö közelbik karaczon napiara ... egyszersmind fogyatkozas nelkült megh adni [Kv/Görcsön

Sz; JHbK XLV. 28]. *1705:* Az pénznek pedígh folyásab(an) hogy confusio ne essek, szűkségesnek itiltük ki irnj, mint determinaltatot volt az pénznek állapattya ... egy jo ligáju és pondusu arany ... hat magyar forintban; Egy Imperialis vagy akármely jo ligaju és pondussu Taller ... két magjar forintban nyolczvan pénzben ... járjanak és számláltassanak [KvLt I/192 a gub. Nsz-ből].

pongyola kb. gondozatlan/lompos írás(mód); scris neîngrijit/neglijent; unordentliche Schrift/Schreibweise. *1881:* a leveleimet ... ne mutogasd a feleségednek ... nem akarom, hogy ilyen veszett pongyolában lásson, milyennek én prezentálom e sorokban magam teelőtted [PLev. 89 Petelei István Jakab Ödönhöz].

ponk 1. halom, kis domb; colină, movilă; kleiner Hügel. *1594:* Az mely ponk most otth az vyzben vagion Annal feliul is Gatott ne vetthessek [F.csernáton Hsz; HSzjP]. *1609:* Eztis tudom hogj az geörgeös beli rezet az ponkon alol meliet most Andras hanaggj el foglalt, azt niluan tudom hogj bech pal bekeszegeszen birtan en ugja(n) menestis eöristem benne [BLt 1 Kaychya Jmreh kazon vy falui[a] lo feö nemes ember (78) vall. — [a]Cs]. *1758/1761:* a' Tó alkalmatlan vólta miatt változtatták a' Fogadót is a' Ponkra [Pad H; Berz. 17a]. *1796:* Ezen Hellynek Határát s Halmozásátis tudom hogy Délről a Nemess Baktsi Familiáje, Eszakrol a Teleki Tamás Uram Kerti mellett Lévő Feljáro Erdőlő Ut ... Nap Nyugotrol a Ponk allyába(n) egy Nagy Halom a mellyen Nyirfais volt [Albis Hsz; BLev. Vall. 3]. *1798:* amint imént Lupsa Von kőrős körűl járta, a régi itten lévő szőllő hellyet a melly ... amaz ponkon elé, a szilva fák, es szakadás felett fel kerekedik, viszont ide az Vatzkor fáház [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Annamária lev.]. *1808:* ugy láttam, hogy ezen helyen a Juhok ... onnot ugyan lefelé a Nyakban lévő fel szántás Delfelöl volo végéig, s azon tul két nagy ponk lévén egy más mellet igen közel, s a belső ponknak külső Széliig mindenkor bekessegesen legelödtek az én láttomra a Bátsok [Zágon Hsz; SzentkZs Barta László (56) barátosi gy. kat. vall.]. *1842:* A nyilakban. Az innenső verőfény-részében a ponkig ösztönköly fagy alá [Csekelaka AF; KCsl 3]. *1843:* a pank egy darabotskával bennebb esik a határnál [Körtvélyfája MT; LLt].

Hn. *1599:* Kerek ponk allyaban [Abásfva U]. *1607:* az to mellyeke ... kit is más nevvel Ponknak hivnak [Mv; MvHn]. *1649:* doman ponkianal (sz) [Kissolymos U]. *1657:* Kerek Ponk alatt (sz) [Tarcsafva U]. *1679:* Kerek Ponkonn (sz) [Vadasd MT]. *1693:* a' Ponk(on) (sz). Vargyasb(an) Puszta Ponk alat (k). Lentsés Ponkon belöl Demes Lőrincz földe mellet (sz) [Homoródalmás U]. *XVIII. sz. eleje:* Ponk Labia nevü helyben (sz) [Tusnád Cs]. *1712:* Az kutoknál az Ponkon (k) [Gelence Hsz]. *1723:* Vizes ponkban (sz) [Nagysolymos U]. *1758:* A' Ponk alatt (sz) [Szentháromság MT]. *1762:* A Ponk nevü heljb(en) (sz) [Ilencfva MT]. *1764:* az Ponk Nyakán [Tusnád Cs]. *1780:* Rosas ponkon az ország uton belöl az Patak felöl (sz) [Kissolymos U]. *1781:* a' Réten Kün a' Ponkon (k) [Szárazpatak Hsz]. *1795:* A Ponkban (sz) [Harasztkerék MT]. *XVIII. sz. v.:* Porászponk tetején (sz) [Recsenyéd U]. *1800:* A Rakottyás ponkján (k) [Bükszád Hsz]. *1801:* A Csergő árkán fellyel a pankon (sz). A Csokás pusztáján a ponkon (k) [A.üvegcsűr Hsz]. *1806:* A Ponk uton aloll a Sztertsinogonal (sz). a Pank uttyán felyűl (sz) [Búzásbocsárd AF]. *1833:* A Sovány Ponkba (sz) [Szörcse Hsz]. *1842:* Az innenső verőfény részébe a ponkig [Csekelaka AF]. *1864:* Bartok ponkja. Mihály ferencz ponkja [Gyergyóalfalu Cs; GyHn 21]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

2. barázda; brazdă; Ackerfurche. *1753:* az Farkas Pál Uram földe véginis ollyan Ponk vagjis barázda volt ... én csak azon ponkig szántottam az Farkas Pál vr(am) földét; de most azon ponk mind el van hányatva, a' mint hogj azon Ponk hellye mostis jól meg látzik, és azon Ponktol vagyis Barazdatol fogva ... ezen földhez szántot ... ugarlaskor ött olnyit [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28].

ponkbeli halombeli; de pe colină/movilă; auf dem Hügel. *1701:* A Kerek Ponkbali felsö föld [Tarcsafva U; Pf].

ponkocska halmocska; colină mică; kleiner Hügel, Erhebung. *1798:* a Doduj szöllője ... amaz ponkatskán elé, és szakadásas oldalon fel, viszont erre a Vaczkor fa felé feküdt [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Annamária lev.].

ponkod ponkocska; colină mică; kleiner Hügel. **Hn.** *1639/1687 k.:* A' Ponkodon (sz) [Nagyernye MT; MMatr. 279]. *1693:* Ponkod alatt (sz) [Bő MT; EHA].

ponkos halmos, kiemelkedő; cu o ridicătură; mit Hügeln, mit Erhebung. *1760:* ezen Kopacz Rét nevü hely ... északrol határozodik meg egj ponkos borozda forma hellyel, melyen az felljül rá jövö szena fü nyilak dölnek meg [Kilyén Hsz; LLt].

ponkosság halom; ridicătură, movilă; Hügel. *1843:* Délre az ut felöl egy kis ponkosságig le mérve [Dés; DLt 390].

pont I. *fn* **1.** szakasz, tagolt szöveg (tartalmi/intézkedési egységet alkotó) része; punct, pasaj; Abschnitt. *1588:* Vrűnknak eo kgmekis varosul Suppli(cat)iot attanak be vgjan ezen pont feleól ... Azert Addegh eo kgmek varosul semmiheóz Nem ferhetnek valazt sem tehetnek, amegh vrunk ezen pünktot es kerdest, tanachywal vagy tablayawal Nem resoluallia [Kv; TanJk I/1. 92]. *1781:* a fenn veghez ment és meg irt osztást, minden pontjában jovallák, és helyben hagyák [Asz; Borb. I]. *1805:* minden fele Discretiok el töröltetnek ennek altol hagoi hogy ki nyilatkozzanak szűkséges hogy minden szomszédas két verőben edgy hites legyen a ki arra vigyázzon a kiis a kiket ezen pontnak altol hagait fel ád 12 for bűntettessenek a kiket el titkolna [Torockó; TLev. 7/12]. *1815:* Vallásomat elöttem fel olvastatni hallám 's minden pontyaiban hellyben hagyam [Szentimre MT; BalLev.]. *1817:* már most mivel a' Tkts Praefectus Ur által a' Joszágban introducálva vagyok ... tudosíttásomat Nagyságod előtt alázatoson e következendö pontok alatt tészem meg [Héderfája KK; IB Veres István tt lev.]. *1847:* Mivel a Bánya Stengnek Kohok és Verőbeli eszközöknek valami különös fák kivántatnak, hogy arrol is valamely viszsza élés ne történjen, az ollyas Fa vágásak a határbeli akár mely erdökböl történjenek, a Biztosok és Birák általi meg becsüllés nélkül nem eshetnek meg, és nem is szabad, a hirtelen vagy véletlen történhetö romlásokat ezen meg szoritto pont nem szabállyazván [Torockó; TLev. 10/9] | Ezen vádnak csak annyi része igaz, amennyiben a közönségeket az érdekelt ölfák vágásától eltiltottam ... mert a fennebbi pontban érdekelt 1820-beli fökincstári, szolgálatukat tárgyazó rendelés azt tartja, hogy csak az abrudbá-

nyai aranyváltóházhoz megkívántató fákot és szenet administrálják, több szolgálattal nem tartozván [VKp 175]. *1849:* a szamosujvári e pontban meg szomszédolt ... házomat ... el zállogosithatja, árenda eránya le kötheti, 's elis adhatja a nöm, s e joggal élhet mint addig a még mint özvegy kivüllem más férjet nem ösmérend [Km; Végr. Tamás Bogdán végr.]. *1853:* Hoszszadalmas irását az este későn vettem, melyre csak részletesen rövidke felelek, ha minden pontjaira felelnék a 'sok irka firkának soha sem lesz vége [Nagylak AF; DobLev. V/1364 Bartók Ferenc Dobolyi Bálinthoz].

2. számozással tagolt (rendelkező/szabályozó) szöveg sorszám szerinti része/tétele; punct, articol, paragraf; Paragraph. *1803:* ezen ... Rescriptum 8ik Pontyába a vagyon hogy a Vas Banyászok mind a Hunyadiak mind a Torotzkaiak, s más Banyások a többi Hazabéli Banyászokkal a praestatiokra nézve égy Cathegoriba (!) légyenek [Torockó; TLev. 15/9]. *1809:* Az is adatik fel ... az Felséges Királlyi Udvarhoz nyujtott Könyörgö Levélnek 4dik pontyában hogy Szalonnáimnak a' Tordaioktol valo el tartásában nem károm hanem hasznom lett volna, az Városiak(na)k drágábban adván el azután a' mint az Tordaiok meg alkudták volt ... Könyörgö Levelemnek 2dik Pontya erre böltsen m(e)g felel és ezen ellen vetést egészen el emészti [UszLt ComGub. 1753u]. *1814:* Berei István eö Kegyelme, édes attya Berei Miklos neve után a sessiok figálása Sora 92ik pontya alatti meg állitott 1. sessiobol a magát tisztán illetö jussából által ád 1/4 rész vagyis egy fertály Sessio után jutando erdőt [Bözöd U; Borb. II]. *1818:* Kotsi P. Jánas Ur Törvéntelen tselekedetei 10 Pantakban valo feladásam, egy előre mind egy hihetetlenek lesznek [M.fráta K; KLev.]. *1837:* az 6ik ponthaz tsak azt adom hozzá [Doboka; BetLt 1]. *1840:* 5-to. S arról is szoroson meg lévénk egyezve, hogy senki falusi feleink közül fél bért utoljáig meg ne fizesse, hogy a 4-dik pont alatti kitétel teljesitésbe hozattathassék [Taploca Cs; RSzF 201]. *1844:* Az érdekelt jegyző könyv 105. pontja b) betüje alatt érdekelt rab el szókése körűlményeiről ki meríttő tudosítás tétessék [UszLt XI. 85/1. 14]. *1865:* Azokra nezve mellyeket léány unokáim ... fognak kapni, rendelem, hogy ök egymásnak éppen ugy örökösödjenek mint a 8. pont alatt rendeltem [Kv; Végr. 3–4].

3. (tárgyalási/szerződési/végrendeleti) feltétel/kikötés; clauză, condiție, prevedere; Bedingung. *1780:* ha az megirt pontokat magam vagy maradekim meg szegnők és nem telyesitenők, ezen 50, egyes arany kötés Sumát ... rövid perfolyta modja szerint rajtam vagy maradekimon ... Fogarasi Krisztina Aszsz(ony) ... minden költségekkel, hátra maradásokkal és faratsagokkal együtt exequalthassanak [Ne; DobLev. III/545. 2a]. *1814:* a' fenn meg irt kötölözések minden pontyain(a)k törvényes Vinculum alatt meg álloi lésznek [Mesterháza MT; DE 2]. *1822:* az edgyezes minden pontjaiban Szorossan meg tartassék ... a' hibázot toties quoties a' Constitutio szerént valo büntetéssel büntetödjék [Gyéressztkirály TA; TLev. 9/27]. *1828:* A mi az Márko Sára ... Testamentumát illeti, ezen Testamentum három pontokra terjed ki [Mv; DobLev. V/136. 1b tábl.]. *1835:* a fen irt Esküllöi és Topai Joszágokat ... öt Esztendokig Arendaba effective által vevem ... az fen meg irt pontoknak szoros meg tartasok mellett [Sófva BN; Somb. II]. *1842:* Ezen pontok közül akár melyik ellen is ha hibáznánk hatalmában hagygyuk a Tulajdonos Földes Aszszonyunk(na)k az Arendát meg szüntetni, 's münket szolgálatra szorittani [Sárd KK; WassLt]. *1843:* a' Tekintetes Urnak es Aszszonynak néhai szülei ... még 1825-be Augustus 27-én hátra hagyott kedves gyermeki számokra ... végsö Testamentum minden pontyaira nézve oly' formán Complementizáltatott, hogy ... a' fiu Rosalia Testvérének fizessen 1500 ~ ezer ötszáz válto Rftot ... és azok mellett illendö ki paraphernizaltatás rendeltetvén [Uzon Hsz; Kp V. 379]. *1847:* Minthogy ... a' Contractusunk egyik pontja azt tartja hogy föleg az allodialis földeket törvényesen ki jartattassam — mire nézte tisztelettel szollitom föl a tks szolgabiro Urat, hogy a' törvényes lépések meg tételével ki szállani hivatalánál fogva méltoztasson annak idejében [Csapó KK; DobLev. V/1268 Wizy Lajos Benkő Elek szb-hoz]. — L. még RSzF 197–8.

4. tanúvallatási kérdőpont; punctele/întrebările la un interogatoriu; Verhörfrage. *1795:* ezen érdeklett első Pont alatti, mind pedig az azt követett s fennebb inserált Esketésbeli Kérdésekre ... vgy vallottak mindenekben, mint az előbbeni megvallatott ... Magyar Tanuk [Mezősámsond MT; Berz. 5. 43 S. 1]. *1808/1809:* A(nn)o 1808 Die 10a Decembris a tegnapi napon ki rendeltetett, és most ujjabban is ki nevezett Bizonyságok erős hittel meg eskettetvén kérdeztettek a fen inserált Pontokra ily rendel [UszLt ComGub. 1753u]. *1811:* Illyes Adam Ur ... arra kére, hogy ... ezen Vallatás rendében bé írt pontokra tejéndö hiteles vallamásakat vennők bé [Déva; Ks 111 Vegyes ir.] | Ezen pontok szerént Inquirálni ki rendeltettenek Szolga Biro Sigmond Farkas és Leszai Sándor Hites Assesszor Vraimék Kolozsvár 29. 9br(is) 1811 Nagy Lázár m.pr. Fö Biro [JHb 5. 3. 3 vallató pecsét záradéka]. *1812:* Mind ezen pontokra a' Tanu le tett hüte után igazán és környülállásoson valljon [Mv; Somb. II tábl.]. *1830:* A Tyrozás Idejekor terhesen feküvén ezen pontra semmit sem tudok [KLev. Sárosi Juon (50) vall.] | Hagyattasson meg fel Jelentö Sz: biro ö klmének hogy a' bé panaszlottakat is a kérelem Levél pontyai iránt melly visza várás mellett közöltessen, halgassa ki, s ki nyilatkoztatásaikat ide adgya be [T; Bosla]. *1847:* Mindezen pontokra valljon a tanu igaz lelkiösmérete szerént, felhozandó minden ide tartozó adatokat s körülállásokat | Az ezen pont alatti kérdésekre nem tudok egyebet vallani, hanem csak annyit, hogy amidön én Varga Katalinnal a mondott helyen találkoztam, az ott lévő falusi emberekkel oláh nyelven beszéllett [VKp 209, 242].

5. (perbeli) igény/vádpont; pretențiile/acuzațiile enumerate în puncte; Anspruch, Anklagepunkt. *1807:* Ezen pont alatt emlegetett Földek hogy Léány ágat nem illetnének azt kivánnya ottan citalt Esketésivel a Novizans meg bizonyittani, melljnek ellenére a Novizata Felperes részis ujjonon exhibealja az ante Novum Citalt 1758-ban Aprilis 15-kén költ Divisionalist, melljel meg mutattya azt hogy a Néhai Székellj Boldisár Léányai Fiu Testvérekkel mind azon Földekböl egyenlőképpen osztoztanak következésképpen mostis egyenlőképpen kelletik a Leány Ágnak a Fiuval osztozni [Aranyosrákos TA; Borb. II].

Szk: *terhelö ~.* *1842:* Ezen Kinyomozás rendén Szükségesnek látván a' Biztosság a' bépanaszoltatottra nézve a' fennebb elö Sorolt Tanuk vallomásaikbol ki indulván terhelö pontokat készitteni ... azok meg készittetvén ... a' bé panaszoltatott Aszszonyal közöltettek [Dés; DLt 1452. 8]. *1843:* Ezen Tanuk bévétele után Szükségesnek látta Biztosságunk bé panaszoltatott Szabo Jánosnak a' következendö terhelö potokat ki tenni[a] [Dés; DLt 16. — [a]Köv. a pontok].

6. számadási tétel; poziție ca parte a unei socoteli; Posten der Rechnungslegung. *1833:* A' Naturalékrol s Materialékrol szollo Diarium nincsen is be adva csak az arol szollo számado könyv, holott a' Diarium articulussát minden pontra citalni, 's a Számado könyvben az azt mutato rubricaban inferálni kell [Kisesküllő K; Somb. II]. *1834:* a pénz ki adás 5ik pontya alatt fel tett 7 for. 18 xr potlás nem acceptáltatik [K; i.h.].

7. meghatározott hely/terület; punct/loc determinat; bestimmter Ort. *1662:* a tábor felől való pontról álgyúkkal őket valóban meglövöldöztetvén ... levágatnak vala [SKr 339]. *1746/1831:* az Lüget pallagának felső Szegletire menő utnak alsó pontyán [Szentdemeter U; EHA]. *1842:* az érdeklett kő-gátforma ... jelenleg az ajján általjába a' vizet — melly az irt víz elágazás pontyanál lopja bé magát az igen felülegesen és tsak is szemszurásbol tett töltés alá — böven botsátya által [Kv; KmULev. 2 László János mérnök nyil.].

8. mag (a tojásban); germen (în oul fecundat); Same. *1869:* nézegettem a tojást minden oldalrol de nem láttam semmit, mig ugy nem állottam, hogy szemem a tojás az ablak-tányér s a nap egyenes irányban nem voltak, ekkor láttam hogy a tompább felében van egy kerek, széles fekete pont, s erre lettem figyelmes, néztem másokat is, de nem mindenikben volt ilyen, nehányat pontost nehányat mást tettem tyuk alá, a pontosokat mind, a másokbol egyet sem költött ki, és azt nem egyszer tapasztaltam, a melyik pont barnább abbol fekete, mely homályosb gyérebb abbol fehér csürke lessz [Mk Balog Simon székely zs gr. Mikó Imréhez].

9. kérdés, dolog; problemă, chestiune; Frage, Problem. *1811:* Hasonlítom Székely Nemzethez[a] e' pontba, Egyik sem nyomja le másikot a' fontba [ÁrÉ — [a]A szászt]. *1848:* a' kőzhellyek fel mérése bevégzését ha tudatnád azonnal vagy még az előt felmennék ugyis mind két pontra nézt találkozásunk mulhotlan szükséges [Usz; Pf].

10. szempont; punct de plecare; Gesichtspunkt. *1669:* Én ... jó szívvel küldeném instructiomat Kegyelmedhez, de nekem bizony egy pont sincsen egyéb, az mit Bánffi Dienes uram Kegyelmed levelével együtt küldött ... hogy urunk ő nagysága szerencsélteté utamot [TML IV, 517 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz].

11. fok; grad, măsură; Grad. *1795:* (A) rendeletlenség ollyan pontra lépett, hogy ha ennek orvoslásába Ngd maga hatalma és meltosága szerént bele ereszkedni nem méltoztatik közönségesen igen nagy kárát fogjuk tapasztalni [Torockó; TLev. 9/29]. *1824:* (Fiam) olj pontra vitte vala a maga Tanulását a N. Enyedi Collegiumban, hogy minden vélle edgyütt Tanultakat feljül mulva ... a szer felett valo nagy szorgalam ... Életet erejét el fogyasztotta [Nagylak AF; DobLev. V/1094. 1a]. *1846:* Tartván attól, nehogy ... a kormányom alatti uradalmak több közönségei is az engedetlenség és nyughatatlanság azon pontjára jöjjenek, melyre az idegen és esméretlen Varga Catalin a bucsumi, abrudfalvi és kerpenyesi közönségeket vezette, ezennel meghagyom a királyi ispánságnak, hogy a felügyelete alá bízott uradalomban a jobbágyok magaviseletét ... figyelemmel kövesse [VKp 139–40].

◇ **Szk:** *~ról ~ra* pontosan, szóról szóra, részletesen; punct cu punct, din punct în punct; genau, Wort für Wort. *1672:* Elég az, urunk is megsajdította, hogy én már tudom s neheztellem s egykor behivata s pontrúl pontra elbeszéllé, Petróczi uram őtet mire vötte s megeskette, senkinek ki ne mondja, de ő nagysága nem akarta tüllem eltitkolni [TML VI, 154 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

II. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: kevés, szemernyi; cîtuşi de puţin; wenig. *1658:* Nem is volt itthon semmi járásod, mert magad tudod te azt, hogy mikor itthon vagy is, énnekem egy pont gyámolsággal sem vagy ... egyszóval semmi hasznodat sem veszem [TML I, 138 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

pontatlan megbízhatatlan; fără credibilitate; unzuverlässig. *1855:* Banfi Joseff Ur nagyon bántva vette a levelit — melyben őtett pontottlan és ígért szavának nem állosággal érdekli — 's azt állittya hogy hizelkedö hazug száj nyomán indult fel [Nagylak AF; DobLev. V/1391 Koréh György Dobolyi Bálinthoz].

pontatlanság felületesség; superficialitate; Oberflächlichkeit. *1853:* Nagyon sajnálom ezen pontatlanságot miszerint tsakis az Tartsafalvi ut Csinálás ment leg roszszabbul ... azért ösmérje kötelességének holnap okvetetlen újra ki állitani mind azokot a' kik jol meg nem kövezték az utat [Betfva U; Pf].

pontban pontosan, éppen; exact, precis; genau, fix. *1791:* ezen 3. Földek ... mekkoraságakra nézue, nintsenek is eppenn pontbann oly Nagyságuak, mint az emlitett Lábak, hanem jóságakra nézue ugy vélekedtünk, hogy fel érik [Mezősámsond MT; Berz. 15. XX/9].

pontbeli 1. feltétel/kikötésbeli; referitor la condițiile menționate; sich auf die Bedingung beziehend. *1840:* ă felhozott fennebbi pontokbeli akármely hijjány vagy az edgyezés nem tellyesitésebeli minden terüh egészben ă kezesekenn fenekelvén edgyütt is külön különnis [Torockó; Bosla].

2. vallatókérdésbeli; referitor la întrebările din interogatoriu; sich auf Verhörfragen beziehend. *1847:* Ezen pontbeli kérdésekre csak annyit tudok vallani, hogy Varga Katalin Kerpenyesen egyszer evett Sulutz Todorutznál [VKp 248].

pontispán vmilyen díszítő kötés (a mentén/palaston); un fel de ornament de trese/şnururi (pe o mantie); Art Zierschnur. *1739:* Királyszin hoszszu mente ... ponispántból (!) való arany kötés az melyin, oldal pecsenye modra, az uitéz kötés is az ránczán poncispánt (!) [Szászerked K; LLt Fasc. 96]. *1766:* Egy Király Szin hozzu Simma bársony mente ... a' mellyin pedig és ránczain tizen egy pár Arany pontispan rojtos gombok s pikkellyek ahoz valo pontispán és szarka lábakkal edgyüt körül pedig Arany borittásos sinor [Szárhegy Cs; i.h.].

pontispánforma vmilyen díszítő kötésszerű; ca o aplicație de şnururi; wie eine Zierschnur. *1768:* Egy Galamb szin forma fejersegű Selyem Mohr materia szoknya, harmad fel fertály igen szép pontispán forma szélye, arany kötes rajta hozzá való vállával edjütt [Nsz; TGsz 51].

pontispános vmilyen díszítő kötéses; cu un anumit fel de ornament de trese/şnururi; mit Zierschnur. *1788:* Egy fekete Bársony pontispányos gyöngyös Palást | Egy fekete sima Bársony gyöngyös Pontispányos tarka béllésű viseltes Mántli [Mv; TSb 47].

pontocska pettyecske; picăţele; Tüpfelchen. *1826:* viselt ... fejér tsikos bö nadrágot, fekete pontotskákkal tellyes sárga Lájblit, fejér pontotskákkal tellyes tégla szinü Nyakravalót [DLt 1126 nyomt. kl].

pontomos punktumos, pontos; precis; pünktlich, genau. *1793:* Fö Tiszti Hivatalomnál fogva hathatoson pontomos követésül megis hagyom, ezen Városi Magistratusnak, hogy a' Tisztelt Szék Tisztségéhez tartozo Engedelmességgel viseltessék [UszLt VIII. 8/68 a gub. Kv-ról].

pontonként (perbeli) vádpontonként; pe puncte; in Anklagepunkten. *1826:* Hibázott Szoszollom abban, hogy midőn az A alatti Admonitoriaban foglalt praetensiojokat a Felpereseknek látta arra pontonként miért nem fedezte fel a Felperességek ellen tett ki fogásában özvegyi sokképpen lett meg terheltetésemis [Ne; DobLev. V/1114. 3b].

pontos I. *mn* **1.** helyes, megfelelő; precis, corect; richtig, genau. *1809:* a' puska por arulo arra szorossan kötelezteten hogy mind a puska pornak mind a golyobis selét vagy Ónnak ... mennyiségéről pontos jegyző könyvet vigye a' mellé az adott facultatoriákat hozzá ragaszsza, és midőn ... minden 15 nap a meg visgálásra Biztosok ki küldetnek a' jegyző könyvet elő adgya [UszLt ComGub. 1697]. *1833:* A Fels. Kir. fö Kormányszék a' ki hirdettésekröl valo jegyzö könyvnek készittését s annak pontos vivését rendeli [Vaja MT; HbEk]. *1837:* Az egész Joszágott, külső és belső hozzá tartozandoival általlánoson hites Megyei Személlyek és birtokosok előtt inventarium és pontos jegyzés mellet vészi által Székler Leopold [Dés; BetLt 5]. *1847:* (Az) ellenöri erdö Biztosok ... Ep fát vagy haszon vehetö gyümölcs fát tüzre el adni fel nem hatalmaztatnak csupán a szél vagy más Viharok által le töretteket, a mellyeknek árrok fel kérésig tökéül a Birák kezén hagyattik pontos Számadást tévén rolla a Biztosság jelenléte vagy hitelesittése mellett esztendö bé tőltevel [Torockó; TLev. 10/9]. *1861:* A' Magyar Tudos Akadémia terve szerint a' nép pontos felszámlálása e' folyo honap végén lejénd ' minden T. Pap nemcsak Mater, hanem Filialis Ekklájából is tegye meg a kimutatást ... hogy a' létszám vagy lelkek száma a' leg pontossabb számba vétel mellett ugy mutassák ki (így!) [Gyalu K; RAk 57 esp. kl].

2. hiánytalan; exact; fehlerlos. *1862:* ha ezen havankénti pontos fizetést telyesíteni csak egyszeris elmulatná Pechy Lászlo azonnal ezen Egyezés megszünik [Kv; Végr.]. *1869:* minden népiskolai hatóság és tanító utasittatik a ... feltételek és rendeletek pontos teljesitésére [M.bikal K; RAk 175]. *1871:* Papi bér, papi szántás pontos megtétele felemlittetett. A melyekbe ... hiveink ... nagyon hanyagok voltak, és hanyagok mind a mai napig [Burjánosóbuda K; RAk 114].

3. megbízható, kötelességét teljesítő; punctual; zuvenlässig. *1852:* adok által 200 ... Interes napszámost minden évre a' leg pontosabb Interezöim közül [Nagylak AF; DobLev. V/1341 Dobolyi Bálint nyil.]. *1855:* Kerületünk ... Elöl Járojit bátor vagyok Tisztelettel arra kérni, hogy el maradott Restáns napszámaimat ... az helybeli F. Biroval rögtön exequaltatni, 's Házombol is ki költözését Parantsolni, mint ki[a] kötelezésének eddigis Pontos tellyesitője nem volt [Maroskoppánd AF; i.h. V/1396. — [a]Ti. a szóban forgó házbérlő].

4. ~ *garas* groş punctat; punktierter Groschen. *1635:* Eot penzes pontos garas f. 1800 Megis eotpenzes garas f. 400 [Kv; RDL I. 106].

II. *fn* magos tojás; ou cu germen; befruchtetes Ei. *1869:* (A tojások közül) nehányat pontost nehányat mást tettem tyuk alá, a pontosokat mind, a másokbol egyet sem költött ki, és ezt nem egyszer tapasztaltam [Mk Balog Simon székely zs gr. Mikó Imréhez. — A teljesebb szöveg *pont 8.* al.].

pontosan 1. szabályosan, az előírásoknak megfelelően; cu exactitate, conform prevederilor; regelmäßig, den Regeln folgend. *1815:* az el vétetett oráit a meg irt Legényeknek oly fenyitték mellett adassa vissza, hogy ha ezentul a fenn állo Rendeléseket pontoson meg tartani el mulattyák, annál nagyobb büntetésre fognak vonattatni [Kv; TVLt gub.]. *1821:* senkiis ... Remek Esztendő töltés nélkült a' Czéhban bé ne vétettessék, hanem ... a' Czéh által meg határozando Heti Bér mellett pontoson ki tölteni tartozzék [Kv; FésCJk 32]. *1831:* tellyesittedé pontosan kötelességedet? ... okoztalé a Gujabéli Marhák altal kárt valakinek? [Dés; DLt 332. 1 vk]. *1836:* Farkas Sámuel ... mindenekben a' Nagyságod parantsolattyainak pontoson eleget fog tenni [Vécke U; Ks 101 Varga György lev.]. *1847:* tartoznak ... a Birák és Biztos[a] öklmektöl minden hibákat fel jelenteni, és azokrol pontoson számolni [Torockó; TLev. 10/9. — [a]Az erdőbiztos]. *1848:* ki házánál történt volt az osztály, kik voltak a birák azoknak neveiket s hova valok voltak pontoson le kel irni [Tarcsafva U; Pf Pálfi Lajos lev.]. *1852:* A summa pénznek, a' terminált ideig léjendő várakozásáért Dobolyi Bálint urnak önkéntesen igérének az irt Erdő vásárlok kamatul tiz tenyeres napszámokat, melyeket az Elekesi határon ... kötelesek pontoson meg tenni [Asszonynépe AF; DobLev. V/1342].

2. idejében, késedelem nélkül; la termen, fără întîrziere; pünktlich. *1827:* A' Stipulált arendae summanak felét az esztendők elein, a' más felét pedig az esztendő végén mindenkor pontosan bé fizetni az Curator Urnak köteles lészen az Arendator Ur [Ne; DobLev. V/1128. 2a]. *1840:* A' ... kezesek ön feleletekre és tellyes kifizetés terhe alatt az egy egy esztendöre illö 500 ~ öt száz válto Rforintokat pontosann nékem fizessék bé két versen [Torockó; Bosla]. *1845:* (A) 80 Rhénens Forint Haszonbér sommának felit ... tartozik ... pontosonn bé fizetni [Mezöpagocsa TA; TSb 37]. *1873:* én a haszonbért pontoson ellöre mindétig ki fizettem [Szombatfva U; Pf].

pontosság hiánytalanság, szabályosság; exactitate; Regelmäßigkeit, Vollständigkeit. *1809:* Minthogy Kglmetek ... az idei Termésröl valo Tudosittásokot bé nem küldötték ... Meg hagjatik Keglme(te)k(ne)k hogy aszt azzal a' Pontossággal mint a' milyennel ki parontsoltatott haladék nélkül bé küldeni kötelességeknek esmerjék s el ne mulassák [UszLt ComGub. 1852 gub.]. *1810:* (A földet) minden ki telhetö pontossággal fel mértem [Kv; Pk 3]. *1830:* a Tekintetes Ur[a] ... meg Szollittatik, hogy ... többet ne késedelmezzék, mely miatt a Felsöbb Rendelések altal Árvai Székünk(ne)k parantsoltatott pontosság hátramaradást Szenvedjen [Ne; DobLev. V/1156. — [a]Dobolyi Sigmond].

ponty crap; Karpfen. *1585:* wottek ... Ponttiokat ... d 8 [Kv; Szám. 3/XVIII. 33a Gellien Imre sp kezével]. *1590:* 2

Pontyot Soosz ... d. 16 [Kv; i.h. 4/XXI. 50 Kis István sp kezével].

ponzon szín '?' *1788:* Öt Sing ponzon szín pántlika fátyolra valo [Mv; TSb 47].

ponyva (vastag/durva szövésű) vászonlepel; polog; Plache. *1517:* Telum pro sellis et ponnywa ac coopercione cophinorum in quibus carbones vehuntur ff. III [Vh; DomH 33. — L. MNy XXXI, 276]. *1573:* Katalin Kalmar Illesne ... vallia hogy ... egi Nap ... Eois akar haza Meny ky leo boltiabol hogi az fekete ponwat leh venne az ablak feleol, tekint az Mellete valo Bolt aytaiara kybe gergel deakne Arwlt ... Mig ott le zedy ponwayat latya hogi semy ky Nem Jeo [Kv; TJk III/3. 154–5]. *1586:* Az keöteleket kuel keoteóztek es ponjvaiert attam f. /75 [Kv; Szám. 3/XXIV. 59]. *1595:* parna derek aly, aztal fedel pad fedel poniua lepedeök es egieb hazbalj ezkeözeök akar mj neuel neúeztessenek [Szu; UszT 9/44]. *1625:* hogi az kep Iro nemet az poniuat fel szegezte az Allasra Adta(m) lech szeget nro 25 [Kv; Szám. 16/XXX. 36]. *1679:* Vagyon ... Só töréshez valo ugjan ollyan ponyva nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.]. *1804:* 10 zsák edgy nagy Pongyva (!) [M.köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye].

Szk: *~nak való vászon. 1756 k.:* Ponyvának valo 30 sing vaszonra ... fh 2//d 10 [Torockó; TLev. 9/9. 1] ✱ *búzaszáraztó ~. 1676:* Buza szárasztó ponva eöt szélben két ölni hosszaságu mostan czináltatott Nro 1 [Fog.; UF II, 720]. *1679:* Vagyon ezen Padon ... Buza szárasztó ponyva ... nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 33]. *1685:* Buza Szarasztó Ponyvak nro 6 [A.porumbák F; Utl]. *1724:* Buza szárasztó ször vászon vagy ponyva három [Koronka MT; Told. 29/12] ✱ *szárasztó~. 1834:* Egy szárasztó Panyvát csin(ál)tattam 12 sing szősz vászon [Hosszúaszó KK; Born. Bod Péter tt lev.] ✱ *zsáknak való ~. 1684:* Saknak való ponyva Ul 24 [A.komána F; Utl].

pópa 1. román pap; popă; rumänischer Pfarrer. *1640:* Papok. Popa Salamon ... Absens ... Boersagat praetendalnak de el veszet levelek, ut dicit Dragus nevű Havast birnak harmo(n) popak ugy mint Komsa es Many tőb Attiafiaival edgiűt [Dragus F; UC 14/48. 115]. *1732:* az itt valo Popais őrőkős Jobbágy [Szentbenedek SzD; Ks 40. XXVIIIc]. *1735/1760:* szánto földek is excindáltattak a Popák számára, mindenik fordulora illendö képpen [Elekes AF; DobLev. I/160. 8]. *1742:* dézmálásnak alkalmatosságával minden Jobbágynak azon nállok megdézmált buzából edgy kalangya buzát és edgy kalangja zabot condonaltanak, mert azon kalangya buzával és Zabbal a magok Popájoknak tartozván, annuatim azzal fizettenek [Pálos NK; Ks 10. XL 19]. *1744:* A Ciko nevű hely pedig Falu köz helye lévén az egész Falu adta a' Pópának [Nagyalmás H; BK sub nro 181]. *1747:* Más ... attyafiára Pop Mihálynak a' Nagy Kajoni két Popákon kivül nem emlékezem, mely két Pop Báttyai közül egyikel ugy mind Thodorral nagyon égyet érzett | Pop Mihály ... Testvér ötse a' ... Nagy Kajoni két Popáknak [Csicsópoján SzD; Ks 27. XVII]. *1761:* Szamuela Angyel ... a' Pópák(na)k is két Tulkot hagyott temetésére [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. *1768:* azon Popak, kik azon Sessiokon laktanak, eo Nsgok(na)k esztendönkent bizonyos taxában egy vakarot, egy kefét, egy lekötöt, egy sebesi pokrotzot fizettek, mellyeket minden esztendöben meg kellet fizetni a Popak(na)k [Koronka MT; Told. 26]. *1792:* én hogy a' Popát Popa Joszipot valaki által hivattam volna, tagadom [Roskány H; Ks XLVIII/7].

Szk: *~nak tartatik. 1722:* valaki Havasalföldib(en) vagy Aradon Popizallja magát, nem tartatik Popá(na)k [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból] ✱ *falusi ~. 1755:* Kükülló Vármegyei Faja nevü Falusi Popa ... mü elöttünk exponálá, hogy ennek elötte ött Esztendökel midön jött volna a Rika nevü erdön által, malitiosé meg támadták, magát a nevezet Popát meg vertek ... kancza lovát meg lödöszték és 43 Forint kész pénzet el vettek volna [Szentiván Hsz; DobLev. I/265. 1a] ✱ *fungens ~. 1780:* Honorabilis Popa Opra Fungens Popa non Unitus[a] [Bukuresd H; Ks 111 Vegyes ir. — [a]Vallja] ✱ *lepadátus ~* papirendet elhagyott pap. *1791:* Ez előtt valo esztendökben, én Szolga lévén Popa Jakob Romannál kiis akkor lepadatus Popa volt [Sebeshely AF; JHb Andrej Hincza (38) jb vall.] ✱ *nem unitus (oláh) ~* görögkeleti román pap. *1767:* tölle a nem unitus pópát eltiltották és ecclesián kivül voltak [HalmNIr 298]. *1777:* Mikor egy nem Unitus oláh Popa ... a Házanok fundamentumat tette volna, ember tetemet kapot [Pagocsa MT; BK. Paure Vaszilie (40) zs vall.] | egy nem Unitus ola Popa ... épitette volna ezen Házot [uo.; BK. Petrus Fejér (60) ns vall.] ✱ *oláh ~. 1735:* azon Széna fü tetején ... az szélső nyil ... az M. Csáni Ordinarius két Olah Papok Számára szakasztatván ... juta ... A' Felső rész ... az Oláh Popáknak excindalt nyilig a Torma és Josika Részre [Mezőcsán TA; Born. X. 7]. *1754:* Olá Pópa vagyon 4. Egyházfi 2 Kántor egy [Bukuresd H; Ks 92. X. 2]. *1757:* Enis ismertem jol ... Szakara Simont ... ennek holta után edgy Popa (:alias Flemind:) Vaszily nevü Olá Popa szállot a házában [F.borgó BN; BK. Krisztye Miron (55) jb vall.]. *1788:* Levelemet meg ado ifju az itt lévő olá Popának Sogora, ittis nevekedett nálla [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] ✱ *szkizmatikus ~* szakadár pap. *1756:* Mi nemü villongás és turbulentia légyen ismét az oláhok között ... minden falukban fel zendültenek ... és magoknak schizmatikus popákat inducalni kivántak ... ide Kis Enyedre béhozván, most az ő nagy Péntekjekre a schizmatikus popát a faluban és az ide való pópákat magok papjoknak nem agnoscalják [Dragomir,Ist.desr. 154 Enyedi Márton kisenyedi processualis szb jel.]. *1803:* a' Schismaticus Oláh Popa [Koronka MT; Told. 23] ✱ *unitus ~* görögkatolikus pap. *1764:* ide valo Unitus Popák vgy mint: Popa Josziff Ada Samuilla és Stephan [Polyán H; JHb XXXII. 36]. *1767:* Popa Szonya, az Unitus Popa [Csapó KK; Berz. 3. 7. C. 6]. *1770:* Brusztur vagy Szász Todor nevü Jobbágy roszul élvén az feleségével ... erösen meg verte ... az aszony el futot az Unitus Popához és mais ottan vagyon [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.]. *1801:* a' mely fel járo földek vagynak ... az Unitus Pópa földjétöl fogva a' Refor Ekkla Földjének betüéig ... adattak a' Rom Catholica és Refor Ekklák(na)k [Mezőbánd MT; MMatr. 369].

2. szn előtt v. után az 1. alatti jel-ben; înainte sau după nume de persoană cu sensul dat la 1.; vor oder nach Vornamen wie unter 1. *1566:* Michael popa Karansebessy Lakos [Pesty, Ször. III, 339]. *1596:* Köneergöt my nekünk kegyelmetek Popa Lazar felöl ... [Hurm. XII, 260 Jeremia Movilă a beszt-i tanácshoz]. *1632:* papok. Popa Raduli es Popa Petresko [Herszin F; UC 14/38. 28]. *1637:* Papok ... Popa maylatt Ez paraszt hazat es örökseget bir [Netot F; UC 14/42 112]. *1640:* Pap. Koman, popa ... Nincs Bojersaga Jobbagy hazban lakik [Ohába F; UC 14/48. 36]. *1643:*

A reversalist popa Stefán elött elolvastam és oláhul megtolmácsoltattam [Lupaş, DocIstTrans 218 Geleji Katona István I. Rákóczi Györgyhöz]. *1647:* Ludisoron. Popa Luka falu papja parazt funduson lakik [UF I, 833]. *1746:* Tudgyae a Tanu ... Azon popa Kirsztye Todor ... amidön meg holt mie maradott [BSz; SLt 29. Y. 36 vk]. *1766:* az kalácsos szova után az popa Todor Fiaira fogtanak [Liget MT; SzentkGy Todorus Hárpa (42) jb vall.].

◇ **Án.** *1655 k.:* Pópa [MGtSz II, 53 II. Rákóczi György ménesösszeírása].

◇ **Hn.** *1805:* a Popa erdejje [O.palatka K; EHA].

pópa-házhely papi telek; loc de casă pentru popă; Hausgrund für Pfarrer. *1760:* ismét felelt ... Titt Boros Ur(am), Tudgyatok meg azt, hogy ha vagy edgyik, a vagy másik Urnak Mosiajabol el szakasztok vagy pedig egészszen el foglaltok Popa Ház hellynek, azt meg fizetitek hanem tudtok a Falu közönséges földiböl edgy Popanak Házhellyet adni [Magura TA; SzentkGy Tomsa Petru (38) jb vall.].

popális papi; popesc; pfarrerlich, Pfarrer-. *1776:* az Popák Sessiojak Conscriptioja alkalmatosságával itten hány Popalis örökség iratott fel ... és mi formalag szaporittyák örökségeket birodalmokat ? [Kük.; Ks 48 vk] | mikor a' Popalis Örökség conscribaltatott akkor se Conscribalták Popalis vagy Ecclesiai Örökségnek, a' mellyeket pedig Conscribáltak azokat a' Falu és Papok Zaszlokkal meg Kerülték [Szélkút KK; i.h.].

pópáné román papné; popeasă, soţie de popă; Frau des rumänischen Pfarrers. *1740:* Iosip a kitt itt Togyer(ne)k hivtak ... kezességen kiszabadult ... ki szabaditván az öttse és az Napája (:kiis a mint hallottam a Tömlöcztartotol Popáné volt:) [Czege SzD; WassLt Mardsinan Dumitru (40) zs vall.].

pópáztatja magát pappá tételti/szentelteti magát; a se popi/hirotonisi; sich zum Pfarrer weihen lassen. *1728:* Mihaila ... Szebenb(en) vagjon ugjan az Udvarbirónéval ment el, hogj magát azon p(rae)tensio alóll absolváltathassa, a második magát most nem régen Maramarosban Pópáztatta, s most a Radnóti sokadalomban vólt [Légen K; TL. Szilvási Boldizsár gr. Teleki Pálhoz].

popium popium-olaj; ulei de plop; Popium/Pappelöl. *1629:* Ket Fazek Popiomotis latta(m) az kamaraba(n) hogj volt [Mv; MvLt 290. 159b]. *1679:* Papium egi fazék fenekén [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 29]. *1724:* Laczika az lépit erössen fajtattya ... az lepe' fajdalma miatt az nadragat fel nem vonhata, osztán popiummal meg kenettem, jobbacskán lett [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nyújtódról (Hsz)]. *1743/1777:* aszt kerdezi vala az Ur tőllem ha kenegetneke a ketek faluján(an) valakit popiommal, aszt felelém hogy Popiommal nem kenegetnek, hanem tudok ollyas Embert az kit szapanyos Eget bor(r)al mosogatnak [Szentegyed SzD; WassLt Paulus Szabó de Zilah (55) ns vall.]. *1744:* Két üvegbe Narcissus viz Edgy nagy fazék popiom [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

Szk: *in-eresztő~.* *1789:* 2 Fazék In eresztő Popium cir(citer) 30 Libr. Rf 2 [Mv; ConscrAp. 6].

Vö. az *in-eresztő* címszóval és az ott található jegyzettel.

popiumos popium-olaj tartására való; în care se păstrează uleiul de plop; zum Aufbewahren von Pappelöl. **Szk:** *~fazék. 1699:* Popiumos fazek popiu(m) keves benne Nro 1 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.].

popizál 1. pappá szentel; a hirotonisi; konsekrieren, weihen. *1722:* ugy látam Havasalföldiben csak Popizalnak szaporán, edgy néhánj van mostis afféle Jobbágy [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1796:* az általunk ajánltatott Bulzesti Dsugyának Dsurds Ursznak Fiát Dsurd Gavrilát, kit jövendőre nézve egy emberséges Embernek, és jó Papnak lenni reménlünk, hogy popizálni a' Mlgs Püspök Ur méltoztassék, ujjra is Ajánlyuk és alázatosson kérjük [H; Ks 75. VII. 245].

2. *~ja magát* pappá szentelteti magát; a se popi/hirotonisi; sich konsekrieren/weihen lassen. *1722:* valaki Havasalföldib(en) vagy Aradon Popizallja magát, nem tartatik Popá(na)k [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból. — A teljesebb szöveg popizáltatás al.].

popizálandó pappá szentelendő; care urmează să fie hirotonisit; zu konsekrierend. *1796:* Néhai Püspök Ur, az ki nevezett popizálandó Személlyt Szebenben maga oktató Szárnyai alá oly véggel, hogy azon belső Szolgálaton fel szenteltessék, be is fogadta vala [H; Ks 75. VII. 245. — A teljesebb szöveg popizáltatás al.].

popizált pappá szentelt; care a fost hirotonisit; konsekriert. *1792:* A Felső Lapugyi Mostani Fungens Papp Popu Ioszip ... Panaszol ellenem, Előbszőr a' véget hogy én tőlle az előtte volt popoknak Birtokában lévő Ecclesiasticus Fundust el vettem volna, es egy olá országban popizált Papnak, s más Falusiaknak által adtam [Roskány H; Ks XLVIII/7a Altorjai Kis Lukács Dobra vidéki krajnik kezével].

popizáltatás pappá szenteltetés; hirotonisire; Konsekrieren. *1722:* valaki Havasalföldib(en) vagy Aradon Popizallja magát, nem tartatik Popá(na)k ... hanem ha az Püspöktól lééend ... Popizáltatása [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1796:* hathatos Ajánló Bizonyság Leveleit küldvén ezen Ns uradalom(na)k Tisztsége ... Bulzesti Dsurds Gavrillanak ... ott hellyben bé iktatandó popizáltatása eránt, melly ezen Ajánlo Levelit mélto tekintetbe vévén ... Néhai Püspök Ur, az ki nevezett popizálando Személlyt Szebenben maga oktató Szárnyai alá oly véggel, hogy azon belső Szolgálatra fel szenteltessék, be is fogadta vala [H; Ks 75. VII. 245].

popizáltatik pappá szenteltetik; a fi hirotonisit; konsekriert werden. *1791:* Az kérdésben forgo Popa Jakob Románt igen joll esmerünk (!) ... Papunknak Popizáltatván, Nem az Papi Kötelességet folytatta [Sebeshely H; JHb].

popizáltatja magát pappá szenteltteti magát; a se popi/hirotonisi; sich konsekrieren lassen. *1751:* vadnak ... ollyan Jobbágyi, kik popizáltottván magokat ... papi szolgálatot tésnek [O.lápos SzD; BfN]. *1765:* Jövén egy perceptortól informatio, hogy vagy négy oláh pap ... kik noha schismatikusok, de sem aradi, sem az erdélyi nem unitus püspöktől dependálni nem akarnak, hanem Oláhországba popizáltatták volt magokat [HalmágyiNIr. 167]. *1768:* az oláh deákok kezdettek titkon Oláhországra béjárni, magokat popizáltatni [i.h. 383].

popizáltatott pappá szenteltetett; care a fost hirotonisit; konsekriert worden sein. *1792:* a F. Lapugyi Határon az Oláh Ekklésia számára hagyott szánto Földeket és kaszálot ... most egy Oláh országban Popizáltatott Papnak ... Krájnik Kis Lukáts Uram birtokombol el vévén, rész szerént annak adta rész szerint más Falusiaknak [F.lapugy H; Ks XLVIII/7b Popa Josziv disunitus parochus vall.] | Prefectus Ur az őrökséget Popa Grujánénak Birtokábol kivévén, a' Panaszlott Popa Joszipnak két részt, az Instantiában ki nevezet, olá országban popizáltatott Popa Petrunak edgyett illendő Taxa mellett Birniok által Engedett [Roskány H; Ks XLVIII/7a Altorjai Kis Lukács Dobra vidéki krájnik kezével].

poposzlár pápista; papistaş, catolic; Papist. *1619:* Mikor ez így agitáltatott volna, az nagy poposzlár, Pázmán[a] uram talált ilyen szót mondani, hogy: No, magyarok ... meglátjátok, hogy azmit elkezdtünk, véghez is visszük [BTN[2] 307. — [a]Pázmány Péter]. *1670:* Választ írni halasztottam, hogy vártam én is, ha mi bizonyost érthetek ez felől az popozlár felől [TML V, 118 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

populál (be)telepít; a popula/coloniza; ansiedeln. *1785:* az praelibált Donationak ideje előtt[a] Thorotzko varassa már regen Populálva, és az Vas munka follytatására szükséges Instrumentumakkal instruálva volt [Torockó; TLev. 6/1. 19–20. — [a]Azaz 1500 előtt].

populáltatik benépesíttetik; a fi populat; bevölkert werden. *1756:* ha az Melgos Uraság az előbbeni Taxára hagy ... tugyuk aszt hogy eő naga deserta Sessioji Populaltatnak s fölgyei az Uraság hasznával Coláltatnak kűlőmb(en) mind mi mind penig mások az Balog Uramtol kiadatot Taxának auctioja miat az Uraság désertáji fölgyei Colálatlan maradnak [Kővár (Szt) vid.; TKl].

populé köznép; populaţie, poporime; Volk. *1671:* Él az Isten, pártütésre viszik azt az bolond populét, ha nem praeveniálják [TML V, 554 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1676:* Ezt a bolond populét könnyű fellázasztani, ha idején nem vigyáz ő nagysága [TML VII, 213 Barcsai Mihály uahoz]. *1677:* Itt uram ebben az faluban az populenak jól jár az elméje [Bölön Hsz; SzO VI, 368 Cserei György Béldi Pálhoz]. *1710:* Bánffy Dénesnek ... a feleségit ... meg is ölték volna azok a tatárnál kegyetlenebb székely populе, ha Kornis Gáspár a magán levő hosszú mentejivel be ne takarja s úgy ne oltalmazza meg [CsH 117]. *1825:* a' szegény Populé szénved ő nyujt munkás kezeket ... ötötis kel vala hát, azon temerdek nagy ki terjedő Utnak tsinálása, 's hol vitele aránt bövebben meg halgatni [UszLt Marchális széki jk ad Nr. 304–825].

populefa nyárfa; plop; Pappel. *1843:* 98. populе fák [Szentbenedek SzD; Ks 88]. *1844:* (A) majorja melletti sántztol elkezdve a' ... gyümöltsös végibe lévő álléig ... a' most emlitett sétálo hely két oldalába ... találtatnak Populе fa 39 ... az also nagy alléba pedig Populе fa 99 ... A' kert közepébe a' Király kutra rugo nagy alléba van Populе fa 63 [Mv; TSb 37].

populusz[1] köznép; populaţie, poporime; Volk. *1671:* Az Praedicátorok az Patronusnak és Populusnak nagyobb részének akarattya ellen az Ecclesiákban meg ne maradhassanak, lakhassanak ... az Esperestek kötelesek legyenek az ollyan helyekböl ki-vinni, és más hellyekre collocálni [CC 1]. *1710 k.:* Jaj az országnak, ahol a publicumra és a populusra olyan gond vagyon csak, mint az én életemben volt Erdélyben ab anno 1656. mai napig [BÖn. 694].

populusz[2] nyárfa; plop; Pappel. *1824:* van egy ifiu gyümöltsös a' bornyu mezö nevü hellyen a fák ifiak, az óltványok szépek ... a' sántz jo, és felette gyarlo gyepü van, a' sáncz körül hársfák és populosok vagynak [Erdőszengyel MT; TSb 43]. *1850:* a gabonás körül kereken van ültetve mind fiatal etzet fákkal a miis öszvesen áll 50 darabbol, és négy populusbol [Gyéressztkirály TA; DE 5].

populuszfa nyárfa; plop; Pappel. *1851:* Van a' kereken lévő sántz tetején ültetve 50 szép populus fa és hat füzfa [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

por 1. praf; Staub. *1573:* Kowach Istwan Azt vallia hogy ... tawaly haytaskor talalt volt az vton az Maiorok keozet az porban egeo ganet kyt eomaga darochy hwllatot ely mykor az Mas Maioraba vynne, eo oltotta meg [Kv; TJk III/3. 189]. *1584:* Tablas Peter vallia, Ezt lattam ferkely miklostol hogy ... mikor homlitanak zeoleyebe(n) hogy port veót fel, es az leannak laba keozibe fel haytotta, Mondot Az leany, Ne hand oda A port, mert ninchen akj ky tizticha beleolle [Kv; TJk IV/1. 226]. *1626:* Az kett Templo(m) sepresteol az Zokas Zerint d. 20 Egj Leghinnek ki az keo labokrol falokrol pokhalot port le sepret attu(n)k d. 12 [Kv; Szám. 15b/IV. 15]. *1632:* szinten akkor kotrom vala az hamut s ket ontalat talalek ietemben az szuszek ala uetem s port haritek rea [Mv; MvLt 290. 94b]. *1655/1754:* Az B. Társaságnak benn létekor tartozik az Szerhordó Legény a ládát, minek előtte az asztalra tétetnék, meg tisztitani a' portól, ugy hogy ujjokkal ne irhassanak rá, mert ha irhatnak, büntetése egy héti bér [Kv; ACArt. 13]. *1679:* ezeket[a] job volna rudon tartani, mint sem imit amot az porban hevertetven az mollyal étetni [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 11. — [a]Ti. juhbőröket]. *1696:* Gyula Fejérvárott a' Szamtarto házban gondviseletlenöl találtatott executoria hitvan ladabeli Levelek Registruma ... sokat az egerek egészlen sok(na)k nagj részét ... öszve rágták megh örlötték ... a' mellyek feléb(en) harmadáb(an) meg maradta(na)k kiszedegettük [Gyf; BfR]. *1731:* Az mint eddig volt reggel ollyan idöb(en) tiszticsák, itassák és abrakollyák meg az Lovakat az Dobolastis el követvén abrakláskor, az tisztitás porát az farokhoz az Lovak(na)k vervén le az vakarobol, hogy meg lássék mellyik Lovász mennyi port vett ki az Lovakbol [JF lovászmesteri ut.].

Szk: *~ig ég. 1776:* 26-ta Augusti, estve ütötte meg az Isten nyila szegény Ladányi János öcsém hatalmas, jó készülettel való csűrét, mely ... porig égett [RettE 370]. *1780:* Harmadik fatumom volt tihai malmomnak földig való elégése 29-na Octobris ... 200 véka gabona és új malomkövek porig égtek [i.h. 412]. *1789:* Igaz e az hogy ... Néhai Magyarosi Beniámin Ur ... egész udvara sajtoja s ... Háza s Házbeli portékái mind porig égtenek? [Fejér m.; DobLev. III/657. 1b vk] ✱ *~ig felégettet. 1662:* Szkoren lako Opre molnarnok allazatos suplicatioya mint Kgls Asszoniahoz ... az el mult eszttendőben ... Sorban deak uramnak egy Onna nevö jobbagyanak leanya ... az Nagod meheit mind fel egettette porik (!) [UF II, 233] ✱ *~ig leége.*

1705: háromszáz kurucokat ... arra rendeltenek volt, hogy Csanádtól fogva Monora, Hosszúaszó felé minden falukat porig leégessenek [WIN I, 597] ✱ *~ig ront. 1723:* A dolgozás közben égj Asomat, három kapámat porig rontottak ottis marat 1//73 [Kv; KvRLt X. A. 16 Pataki István vall.] ✱ *~ig szakad. 1806:* Egy igen viseltes rongyos Veres köppenyeg Porig szakadott [Szu; UszLt XII. 87] ✱ *~ig törik. 1798:* Vaszília két rét fogott Ostorral, és Nyelivel mind addig utötte ezen Szegény Aszszonyt mig az keziből kiszakadott és Nyele porig törött [A.árpás F; TL. Anká coniunx providi senioris Vaszilia Mandán (55) vall.] ✱ *~ig ver. 1772:* 6-ta szörnyű nagy jég kezdődött a Szilágyságban esni, mely által jött részszerént erre is, nevezetesen a vajdaházi, fodorházi, újfalusi, gyulai, macskási határokat porig verte [RettE 280] ✱ *~rá ég. 1827:* Dobolyi Sigmondnak Csűres Takarmányit fél éjtzaka fel gyujtotta[a] és maga Házától katzagva nézte hogy szaladnak a tűzoltásra 's több mint 600 ~ Hatszáz német Forintokat erő szénája szalmája porrá égett [Nagylak AF; DobLev. V/1125. — [a]Kibédi Gergeljfi Borbéj Ihmre] ✱ *rá égés. 1827:* Csak az Isteni nagy kegyelem őrizte meg Falunkat a porrá égéstől [Nagylak AF; DobLev. V/1125. — A szöveg eleje fennebb] ✱ *~rá eléget. 1705:* Beszélé a generális, hogy Pekrinek újobban commendója van, és kétezer székellyel van Szentkirályon a Maros mellett, és Balázsfalván volt kurucoknak megírta volt, hogy az Küküllőn innen való falukat mind elégessék, s nevezet szerint pedig Csanádot, aminthogy azt el is égették porrá [WIN I, 599] ✱ *~rá és hamuvá tesz. 1662:* a csúnya kegyetlen pusztító nép ... az egész nagy rakott épületű külső-belső várost porrá és hamuvá tevék | Az rabló, égető török, tatár, kurtány ... Kaba városát jó reggel porrá s hamuvá tette vala | Az ellenség ... valahol eljönne és mit érne, mindent porrá, hamuvá tészen vala [SKr 439, 540–1, 655] ✱ *~rá és hamuvá tétetik/tétettetik. 1662:* Mindezek, a szegény hazának régi szabadsága ellen való és szokatlan rettenetes iga lévén ... az ország is porrá, hamuvá tétettetvén ... akárki is megítilheti | És így ... az Tiszáig való szép darab föld ... ím mostan, ó, nagy Isten! mindenestül porrá és hamuvá tételtek [SKr 460, 549] ✱ *~rá tesz. 1653:* Szándékjok olyan volt a hajduknak, hogy Vásárhelyt ha lehet porrá tegyék, s a népet levágják [ETA I, 67 NSz]. *1662:* Visket, a jeles jó mezővárost, porrá tötték vala [SKr 367]. *1815:* a' Szabados tetzésű Mennyei Ur ... írtoztato Jég essőt küldé mű kőrünkbe, a' melly egész határunkat ... porrá tevé [Berekeresztúr MT; Berz. 11. 75]. *1851:* nem juthatott eszembe hogy olyan botskort melyet én 3 holnaprá adtam volt, égy holnap alatt porrá tegyen [BetLt 3] ✱ *~rá tétet. 1662:* nagyon szemekre hányja: magoknak tulajdonítanák vármegyéjek romlását, hogy elébb hozzája nem siettenek, de már a rabló s égető általbocsáttatott volna, s ha el nem jöttek volna, Váradra is minden erejét ráfordítván, hacsak városát is mint s hogy tétette volna porrá [SKr 544]. *1665:* azt íratta a fővezér ő nagyságának a kapikihával, hogy elmult Szent Demeter napja, még sincs az adó, azért úgy gondolkodjék az eb, hogy egynehány ezer hadat beküld, az országot porrá tételi [TML III, 540 Naláczi István Teleki Mihályhoz] ✱ *~rá tétetés. 1662:* Sarkadnak, Bélinek, Szalontának a lakosoktól porrá tétetése [SKr 433 Tartalomjelző fejezetcímből] ✱ *~rá tétetik. 1662:* az fenn megírt török követek ... az hajdúknak is leveleket hozván, azokban intetnek vala: ha elveszni s porrá tétetni minden helyekkel együtt nem akarnának, Rákóczi Györgytül elszakadván, az országgal egyetérteni, és az újonnan választandó fejedelmet uralni el ne mulasztanák | Az egész föld pedig ezen alól a Berettyótul fogva a Körösök mellett mindenütt porrá tétettek vala [SKr 398, 453✱ *földig ~ig elég. 1817:* (A ház) földig porig el égett [Torda; KvAkKt 363] ✱ *a földnek ~áig megalázza magát. 1662:* készebb lett volna magát a földnek poráig megalázni, és fejedelmi méltóságátul magát megüresítvén, maga helyett más fejedelemválasztásra szabadságot engedni[a] [SKr 163. — [a]Bethlen Gábor] ✱ *a földnek utolsó ~áig megalázódott szívvel. 1710 k.:* én is leborulok ... a bűnös Manasses mellé ... a földnek utolsó poráig, a ganéig, a szemetig, sőt a pokolnak legalsó fenekéig megalázódott töredelmes szívvel, lélekkel, és reménkedem az Úr Jézus Krisztus szent nevében [Blm. 1036] ✱ *porodos ~ig. 1839:* (A) Hidutszának mind két sora fel a' sikátorokig ... porodos porig égett [Kv; Pk 7]. *1850:* Szűretűnk egy csep sem lesz, mind porodos porig elrothadt a' szőllő [Kv; Pk 7] ✱ *rúgja a ~t* táncol. *1573:* Kadas Matthias hity vtan azt vallia hogi ... Istwan deak ... Kozma gergelnet Kwrwanak Monta ... Aztis Bezellete hogi az Nyreo Andrasis zabadon ely, Monta Aztis hogi Kyralwchaba egy haznal gyakorta vra hon Nem leteben Igen Rwgya az chysmas Iffyw vraimal az port [Kv; TJk III/3. 96].

Sz: *~t rúg vki szemébe. 1570:* Serfeozeo Marton ... vallya ... Mondot Benedek ... fely Neonek az fyay megh szolgaltatom Magamat velek, eo azt Monta ez vallo hogi nem hogi zolgalnanak azok, De port Rwgnak azok neked zemedbe [Kv; TJk III/2. 138]. *1662:* addig vonánk a nagy tűrő Istennel ujjat, addig rúgánk port az őfelsége szemibe hogy ím, valóban szájunkba kezde szegni nyakasságunknak íze [SKr 696–7] ✱ *nehogy kettő között a ~ban maradjon. 1776:* mongya meg Kegyelmed ä Groffnénak, magát tsak ahoz tartsa, a' mi a' Levelben írva vagyon, mért fél Hadnagy Uram, nehogy ä kettő között porban maradjon a' Kis Aszszony[a] [Kóród KK; GyL. Georgius Vizi (30) kántor vall. — [a]Ti. két kérő között] ✱ *se hire, se ~a/se hírét, se ~át nem kapja. 1678–1683:* most hol vadnak ... se hirek se porok többire [Ks Kornis Gáspár kezével]. *1692:* Szekely Borka ... már három esztendeje, hogy el hadta, az időtül fogva kereste de sohul se hiret se porát nem kaphatta [SzJk 259] ✱ *úgy elmegy, hogy a ~ában se kaphatunk. 1638:* ugj el mene hogi megh az porába(n) sem kaphatunk [Mv; MvLt 291. 121a].

2. vmely anyag apróra zúzott részecskéi/szemcséi; praf, pulbere; Staub, Pulver. *1575 k.:* Mind ezeketh ted porra egiot es az porth vesd az feliwl megmodoth echetben es az luegeth kend be Jol ... agiagal es assassek be Nedues Helyre az foldben 4 hetig Meglen teliessegel vize legien [Nsz; MKsz 1896. 281]. *1736:* egy ... tsipkés fényes porral hintezett, paraszt veres Kállyhából rakott, szép tűzelő kementze [CU].

Szk: *~rá megtör. 1558 k.:* az elso 3 soth tord meg gienge porra [Nsz; MKsz 1896. 283] ✱ *~rá tesz. 1575 k.:* Mind ezeketh ted porra egiot [Nsz; i.h. 569]. *1580:* Wegy 1 loth galichköuet, 2 loth timsoth ... hogy porra Tötted, Megkel solualny [Nsz; i.h.] ✱ *~rá töretik/törettetik. 1808:* az Oriás növésü Rósnak neve Szarvas Rós, Rós anya (Secale Cornutum ...) Az illyen Rósnak szagja mételyes, az orrat szúrja midön porrá töretik [DLt 868 nyomt. kl]. *1813:* hogy azon kártékony állatnak pusztítására ... a jol meg száraztott Farkas almát[a] amint tsak lehet leg aprobb porrá törettessék, mert más képpen a' Farkasok pusztittására szolgálo ezen eszköz minden haszon nélkül valo lészen

[BesztLt 329 a gub. Beszterce városához. — [a]Értsd: kell készíteni].

3. puskapor; praf de puşcă, pulbere; Schießpulver. *1571:* Ezekben forgatwan az Mostany Ideonek voltat, kewannyak azt hogi az porteorew Molnot eo k. Byro vram Epitesse megh, Az varos poratis eo k. latassa megh, hogy ha mellyknek wytas kely, vagy egeb zwksegh eo, visellien gondot rea [Kv; TanJk V/3. 37b]. *1582:* Biro vram leotetett eoreomett az lengiell kirall meg bekellesere az Zigiartok Tornyaboll hozatott eo kegme kett Tonna portt az Tarazkokhoz [Kv; Szám. 3/VIII. 38. *1585:* Afra Istwan ... vallia ... az veresbely drabant oztan puskat fogot hozzaiok de nem volt kanottia, sem por nem volt az serpenieoben [Kv; TJk IV/1. 486b]. *1586:* az mit az Malom hazra es az poórhoz valora keólteottem ... Thimar Lenarttol egi resz veszeót melj az porhoz valo zerzamhoz kelet atta(m) fl. 6 [Kv; Szám. 3/XXIV. 23, 25]. *1594:* Ratio Instrumentorum bellicorum ... Restal thonna Por, Melinek kettej felben vagio(n) No. 34 [Somlyó Sz; ÉU 78/7. 15–6]. *1620:* Az Also Varban ... Porhoz valo Tekeneő eőregh No. 5 [Kővár Szt; Borb. II]. *1629:* rendeltünk keglmesen hwseghteknek Generalis Mustratt, ez mostani Pwnkeősd utan valo Szeredara ... az Barothi rèten lenni ... Lovasink io Ruhaval, Loval, kopiaval, s egieb lovasi io szerzammal; Gialogink penigh azonkeppen io ruhakal puskaval, porral, es goliobissal kezen leven [UszLt VIII. 72 fej.]. *1676/1681:* A mi golyobis, por, Tüzes szerszám Saletrom Kén kő, Lámpások, várban valo dardak, szám szer ijak, Puskak, es egyeb ehez hasonlo eszközők ă várban vannak, megh lassa hogi azokat jo gondviselés alatt száraz helyen tarcza[a] [Vh; VhU 666. — [a]A porkoláb]. *1714:* Zöld Barsonbul aranj Skofium figurakkal ki varrott Kardnak s Pornak való két Thecak [AH 5]. *1779:* 15 Junii Bécsben a puskaport tartó nagy machina épületben casualiter a por fellobbanván, irtóztató romlást tett [RettE 398].

Szk: *~ral felhányat. 1704:* Kolozsvárra menvén, annak a falait porral felhányatván, ment Szamosújvárra[a] | Mikes uram ... meg is láthatja a házat Zabolán és Uzonban, mert nemcsak elégették, hanem még a sok szép stukaturás házának még a kőfalait is mind elrontották és porral felhányatták [WIN I, 257, 314. — [a]Graven] ✱ *~ral felhányattatik. 1662:* a fejedelem parancsolatjábul a várnak minden bástyái, derék épületi porral felhányattatván s haszontalanná tétettetvén, pusztán hagyatott vala [SKr 242] ✱ *~ral felvettet. 1653:* A Sigmond[a] sátorát is más nap vettették fel porral, és úgy mentek el[b] osztán [ETA I, 50 NSz. — [a]Báthori Zsigmond. [b]A törökök] ✱ *~ rostálni. 1656:* Por rostalni valo rosta, jo, nro. 4 [Fog.; UF II, 157] ✱ *~ szárasztani. 1656:* Por szaraztani valo keczke lab nro. 4 [uo.; i.h.] ✱ *~ szárasztó. 1656:* Jnett az masodik por szarazto hazra terven, nilik be job kezre ... vas sarkon panton forgo ... felszer ajto [uo.; i.h.] ✱ *~ szitálni. 1656:* Jttem por szitalni valo szita rosz nro. 2 [uo.; i.h.] ✱ *bécsi ~. 1787:* 2 font Becsi fain Porr [Mv; Ks 72. 55].

4. orvosságpor; medicament sub formă de pulbere; Arzneipulver. *1704:* A generál szintén olyan kínban nem volt ugyan, mint tegnap, de ugyancsak rosszul volt, és Inovavil, a borbély valami port adván bé, most nem mehettem, hanem csak szóval izent ki [WIN I, 229]. *1710:* Megfizete Isten Székely Lászlónak is. Irtóztató nyavalya szálla a köldökire, ki kezde rothadni, senki nem tudá meggyógyítani. Egy német borbély csalárdul, hogy már ő gyémánt, zafir, jó féle gyöngy, egyéb afféle, drágakövek porával gyógyítaná meg a köldökit, egynéhány ezer forint érő drágaköveit, gyöngyeit kicsalja, előtte a mozsárjában behányta mindenkor, azután bement egy kis kamarában, ahol az orvosságokot készítette, s ott kiszedte belőle s eltette magának, s egyéb port vett elé, azzal kötözte [CsH 148]. *1719:* meg probàlék ugjan vagy két Port, de ă Szemem világais majd el veszett, az embert Annyira láttam ă ki közel álottis mintha edgy puska Lövésnyire lett volna [KJ. Rétyi Péter lev. Ebesfalváról]. *1735:* én kültem az ő Nga számára valami apro Porotskákat ... bé kell adni tsets téjben ő Nganak az Porokbol [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből]. *1845:* Bajusz kenő Mlgs B. Kemény István Urnak 24 xr ... 12 dosis porok ... Négy dosis hántato [Torda; Ks 89].

Szk: *kínai ~. 1729:* A Leánjkám éppen el fogy az mindennapi csudálatos febrisben, annak Mája és Lépe fáj ... Az illyen hideglelésnek neme, böjteléssel és Imádcsággal; ne(m) chiniai (!) porokkal és essentiakkal üzettethetik ki [KJ. Rétyi Péter lev. Almakerékről (NK)] ✱ *nyavalyatörés ellen való ~. 1759:* Az változás tsudálatos, és szokatlan lévén az Aszonj eő Nga nem mért az Gyermeknek Semmit bé adni, hanem az étzaka, az mikor ollyan hoszason volt az változása egj kis nyavalya tőres ellen valo port adott eő Nga álkermessel [M.csesztve AF; Ks Mikess Antal lev.].

5. *~ul* por formájában; sub formă de pulbere; als Pulver. *1757:* nehézékét az aranynak melly áll tiz kispénzt nyomo pondusból két Rforint és 45 xgrért ad Cambisionem bé adgyuk, porul pedig 2 Rforint 30 xgrért [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.]. *1789:* Terra Flava 19 darab, és Porul 4 font Rf — xr 40 [Mv; ConscrAp. 39].

6. mérgező/bűbájoskodó por; praf folosit în vrăjitorii; Zauberpulver. *1670:* Nlis Stephanus Perpeti (!) de Colosvar ... fateallya hogy néki ... semmi nyavalyája ne(m) leve(n), valami ételt, káposztás hust valami porral megh hintvén adtak enni feleséghe, és Annya mely étel miat annyira va-(gyo)n, hogy talám mégis hal bele [Kv; TanJk II/1. 768]. *1761:* Darabán Vonulné ... adott holmi ördög tudta mi féle port s arra tanitott hogy aztat az Vram(na)k adgyam bé s meg nem verhet mellyet én mint bahó el vészem és egyszer attam béis benne az Vram(na)k [Gyeke K; Ks 4. V. 20].

7. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: *fogmosó ~* fogpor; praf de dinți; Zahnpulver. *1811:* Egy kitsiny fogmoso pornak való Skatulja [Györgyfva K; LLt Csáky-per 211. L. 2 kieg. néhai gr. Lázár Istvánné gr. Haller Erzsébet hagy.] ✱ *fogtisztító ~* 'ua; idem.' *1781:* Egy kerek Iskatullya, tele fog tisztito veres porral [Mv; Told. 9a] ✱ *hajtisztító ~* hajápoló por; praf pentru îngrijirea părului; Haarpflegepulver. *1697:* egy Csomo haj tisztito Por [Bethlen SzD; KGy].

8. gabonatörmelék; impurități uşoare (sub formă de praf) depuse pe boabele de cereale; Getreideschmutz. *1673:* Tizenégj kalongját ... el csépéltetven, es elöttünk fel méretvén, ocsu, gaz, és porával édgiütt, csak három véka lött [Déva; Törzs]. *1743:* Lett a' buzának eleje Cubuli 67 metr 2 ... A Zab porostol s pallatlan metr 116 [Szászerked K; LLt]. *1750:* Az Lovakra és el vetett Zab rostálásokor porara és apadására ment Metr. 10 [Kv; Szám. 70/VIII. 7]. *1791:* buza is sok lévén a Gabonásb(an) az eszsze melegedésre hajlandoságát látván az Csürben hordatom és ott meg szeleltetvén a porátol ismét viszszá [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1796:* En elöre minden Gabonát meg rostáltattam és a porábol ki vettem [uo.; IB ua.].

9. dohánypor; praf de tutun; Tabakpulver. *1694:* Valaki a Praedicator Atyafiak közzül akar füstős akar porral valo

dohányozasa felől convincaltatik, nem penzel es egyeb mulctaval hane(m) tisztitűl valo meg fosztatással vagy csak ideig valo depositioval büntettetik [SzJk 277].

10. (íráshoz használt) hintőpor; nisip fin care se presăra peste scrisul proaspăt); Streusand beim Schreiben. *1714:* Festett fabul tsinalt hoszszas Török Ladatska Pornak és Tintan(a)k való 1//50 | Porn(a)k való Palatzkotska fekete börrel boritott s meg aranjozott [AH 34–5].

11. elégetett/eltemetett emberi test maradványa; cenuşă, ţărînă, rămăşiţe pămînteşti; irdische Überreste. *1562:* Ez tájban[a] Konstanczinápolyban egy Ibraim nevü fő török papot, ki a Krisztust praedicálni kezdette volt ... megkövezék a törökök, azután a testét megégetvén, a széllel elfútaták a porát [ETA I, 14 BS. — [a]1540-ben]. *1710 k.:* a halál ... s az üdő és föld, tűz, víz, ha sokára is, de csontjokat porrá teszi, mindazáltal a feltámadás a testünket felépíti [BÖn. 464]. *1780:* A' Városi nép most is idegen a' Collegiumtól: ha mi professorok kezdettünk vólna ebb(en) valamit urgealni: minket szidnának, átkoznának átkoznák porunkat, és emlékezetünket, ugy a' Collegiumot [Ne; Borb. II Kováts Jósef rektor-prof. lev.]. *1780 k.:* Nagy Istvánnak teste, Mihelyt lett eleste, Ide temettetett; S már porrá tétetett [FogE 304]. *1811:* én mikor e' fák között sétálok, Ily' Elisiumot képzelek, 's találok; Kedves képzelődés! tarts oh tarts sokáig! Mig le-szállok gyarló Testemnek poráig, 'S Azt hagyván a' földnek tsendes kebelébe, Jobb részem repitem az Egek' egébe [ÁrÉ 128]. *1824:* elöttem soha el nem felejthető Kedves Halottam Kedves Tetemei s az övével az enyimek ugy hozzám tartozóím Tetemei a fel támadás napjáig Porokban is fenn tartassa(nak) [Nagylak AF; DobLev. V/1054. 2a].

Szk: *~rá létel. 1662:* Az méltóságos öreg Rákóczi György fejedelemnek megkeseredett haeresi pedig nem állítván szükségesnek a testnek a föld színén sokáig való tartását, a test lélek nélkül csak földet, rothadást, porrá lételt lévén várandó és kívánandó, az temetés napját azért ad diem 10. Januarii anni 1649. rendelvén, arra kívül való országokból is nagy sok méltóságbélieket is hívattak vala [SKr 305].

Sz. *1811:* Por vagy, porrá lészel! sokszor emlegessed, Fel ne fuvalkodj, 's por társad meg-ne vessed [ÁrÉ 116].

12. kb. jelentéktelenség, társ-i alacsonyabbrendűség; neînsemnătate, stare socială inferioară; Bedeutungslosigkeit, niedrige soziale Position. *1679:* Én Kgdnek minden leveleit ... kiküldtem az magyaroknak, de ott Kgdnek is András Uram, úgy veszem eszemben csak annyi hitele vagyon, mint Teleki Mihály Uramnak, s aligha úgy nem tartatunk, mint csak mint porba etc. [TML VIII, 553 Teleki Mihály Ruszkai Andrashoz].

Szk: *~ba tapodtatik. 1669:* Istennek dücsősségét látván, hogy porba tapodtatik, vallásom periclitál, nemzetségem utolsó romláshoz közelít, kételen vagyok velle, hogy hozzá nyúljak [TML IV, 537 a fej. Teleki Mihályhoz] ✱ *a ~ból felemel. 1710:* nagy dölfösön azt felelé[a]: „... Az apádot, öcsém, a fejedelem a porból emelte fel s nagy emberré tette vala, nem kellett volna elárulni ..." mondék neki: „Az én atyám Erdélyben mind maga, s mind az elei igaz ős nemesemberek voltanak, nem olyan sehonnai, mint kegyelmed, s nem tudom, micsoda porból emelte volna a fejedelem fel, mint kegyelmedet ..." [CsH 159. — [a]Vajda László] ✱ *~rá lesz* tönkremegy. *1833:* Ha minket fontal árulásra szorittanak, nékünk porrá kell lennünk, és oda kell jönnünk, hogy ... felhagyunk a' kenyér sütésen, és magunkis élelem nélkült maradva inségre jutunk [Torda; TLt Praes. ir. 1534 a kenyérsütő és áruló asszonyok panasza] ✱ *kiemelkedik a ~ból. 1866:* nemzetünknek kiválo elönnyére van ha mentöl több szegény ifiu tanul, és emelkedik ki tanulása által a' porbol [Gyalu K; RAk 122 püsp. kl].

◇ **Szk:** *hiúság ~a* amprentă a vanităţii; Eitelkeitsmarke. *1879:* A hiúság porát, mely megszáll minket, amíg felnövünk, nem moshatja le teljesen sem a vénülés, sem a tanulás [PLev. 52 Petelei István Jakab Ödönhöz] ✱ *mind egy ~ig meghoz* az utolsó krajcárig megad; a plăti/achita în întregime/pînă la ultimul ban; ganz zurückbezahlen. *1595:* im meg eskezzem óknek, ktek elöt hogj ualamj buza arra hatra vagion ... ha az ó kalendariu(m) zerent valo nagj pentekre megh nem hoznam mynd egj pórig, ezen en hit leuelem tartassa zerent, ualahol kapathat fel akaztasson [M.fráta K; SLt U. 42].

pór I. *fn* paraszt; ţăran, Bauer. *1662:* A nyavalás pórok látván, hogy mindenfelől környülvétettek, sokan is kezdtek volna közülök elhullni, fegyvereket elhányván mindenfelé szaladni és szélledni kezdének [SKr 146]. *1663:* Az puskásokat most ülteti Rácz István ... Izentem neki, hadgyon vagy huszonötöt itthon, nem remélem, megcselekedje, mivel az pórok is már hódolni kezdenek [TML II, 589 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

Hn. *1757:* az pór parlagian [Szentsimon Cs; EHA].

Szk: *~ból lett. 1663 u.:* mint szorulának az némely igaz állhatatosságok miá szenvedő atyámfiai Bánya tájára, mely bajosan kelletik vala beszerződni némely porbol lettek miá [SzO VI, 284 hátjegyzet Bánfi Dienesnek egy 1663-ban Medgyesen kelt levelén].

Sz. *1710 k.:* A napfény úgy világol a királynak, mint a pórnak; a setétben gyertya nélkül mindenik egyaránt vak [BÖn. 509].

II. *mn* **1.** paraszti származású; de origine ţărănească; von bäuerlicher Herkunft. *1774:* Úgy hallám a múlt napokban, hogy gr. Teleki László úrnál sok úriember lévén hosszú asztalnál ebéden, publice Brukenthalt szidta, anyját, lelkit, mit csinál a lelke pór szászának [RettE 335].

Szn. *1592:* Por Thamas [UszT]. *1614:* Por Georgy [Nagyajta Hsz; BethU 198]. *1630:* Por Mathene [Kv; TJk VIII/1. 78]. *1671:* Poor Balintne [Kv; TJk XI/1. 43]. *1696:* Anna Por[a] [Dés; Jk. — [a]Alább Pöör alakban is].

2. durva, egyszerű; grosolan, simplu; grob, einfach. *1730:* Egy por gjapot fesüllö fesü [Kőrispatak U; Pf].

porarany aranypor; pulbere de aur; Goldstaub. *1655:* Tudom azt hogy Ozdi Thamás adot volt Fülej Ferencznek degrádált garasokat, hogy az Oláhoktol venne neki por aranyat | Tudom aztis hogy Ozdi Thamás kért engem, hogy ád nékem degrádált garast, az Oláhoktol vegyek poraranyat vélle, de én nem cselekettem [Kv; CartTr II Mart. Sós ötvös vall.] | Tudom aztis Ozdi Thamás adot hozzam por aranyat, az mellyet én finum arannyá csináltam [i.h. Petr. Szavaj ötvös vall.] | Lattam Zemlyeni Jánosnalis por aranyat, de nem tudom hol vötte, s hová tötte [Kv; i.h. St. Varadi ötvös vall.] | Lupsánis vagjon egy Oláh pap, tudok más Oláh papotis, de nem tudom hol lakik, mindenik por aranyal kereskedik tudom [Kv; i.h. St. Thothazi vall.]. *1656:* Ozdy Tha(m)as ur(am) hat száz forintnal teöb ereö por arannyokot ueötte el [Kv; i.h. II. 902 Georg Vizi (40) vall.]. *1675:* (Az alperes) bizonyos számu nehezék poraranyat vévén itt az magha házánál Cementelte fel [Kv; TJk XII/1. 95].

1677: A' Por Aranynak keresésével életét tápláló Oláh, Czigány és egyéb nemből álhato uratlan emberek, ha a' por aranyat a' Fejedelem arany váltóinak bé-nem szolgáltattyák, (melynek váltsága ... egy nehézéktül frisseletlenül flor. 1. denar. 80, frisselve penig, flor. 2. denar. 20) ... a' Fejedelmek kegyelmében ál, hogy ha halállal, vagy egyéb ... büntetéssel büntettetik-is [AC 63]. *1678:* Egy Sido(na)k Por arant contra bontalván f 10 [UtI].

porarany-keresés aranypor-mosás; spălatul nisipului aurifer; Goldstaubwaschen. *1677:* Mások határán lévő por arany keresés, és annak meg-engedése, ál a' Földes Uraknak hatalmokban, kiktöl ha valakiknek meg-engedtetik, a' magok közt lejendö alkuvás szerént, annak tartozik fizetni, és abbol a' tized részt Tárházban szolgaltatni, nem kételenithetik [AC 63].

poratusos '?' *1841:* Egy nyári poratusos Spentzel [Dés; DLt 466].

póráz kutya vezetésére szolgáló szíj; curea de dus cîinii; Hundeleine. *1732:* kévántam udvarolni ezen pár Agárral az M: Ur(na)k ... mindenkor Palatán, és kényesen tartották, Porrázon sem hiszem hogy edgyütt tudgyanak járni [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

Sz: *egy ~on fut vkivel. 1662:* A nagyságos Drugeth Homonnai György ... országbírójává vala tétetendö. Ilyen bírót kell vala-é tenni, aki állhatatlan és gyanús hitü, ki egy pórázon futván a nagyságos Dóczy Andrással és Eszterhás Miklóssal [SKr 108] ✱ *hosszú ~on bocsát. 1794:* ha a Tekintetes Tiszt Urak azon haszontalan aszszonyt hoszszu porázon botsáttyák, s ... meg nem regulázzák, Nékünk Hazainknál szomszédokul nem képes meg maradnunk, mivel Katonák után jár ... kiket is reánk ingerel [Déva; Ks] ✱ *mint az ebet, úgy hordozzák ~on. 1710:* Ihol édes hazám, Erdély, örülhetsz már a Rákóczi Ferenc fejedelemséginek, a magyarországiakkal való confoederátiónak, lecsalának lábadról, kicsalának országodból, s már mint az ebet, úgy hordoznak pórázon [CsH 404].

porcelán 1. porţelan; Porzellan. *1823–1830:* legelőbb elmentünk az úgynevezett japóniai palotába ... első boltba bemenet vagynak Petiernek veres és fekete porcelánjai ... Ez a Petier volt az első feltalálója a porcelánoknak, kár, hogy ezt a mesterséget magával együtt eltemettette [FogE 182]. *1837:* Hat so tarto, és hat ürmös Findzsia, égy ovalis Fedél 13 darabb hozzá valo aufsatz ... glazirozatlan fejér portzellanbol aljastol [Szentbenedek SzD; Ks 88. 9]. *1849:* Egy varro párna kisded portzellánbol aranyas [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

Vö. a *fattyúporcelán* cimszóval.

Szk: *bécsi ~. 1849:* Kávés fin'sia bétsi porczellán ... 30 Rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd] ✱ *japóniai ~. 1823–1830:* Az azután való boltban voltak kínai, az harmadikban japóniai porcelánok [FogE 182] ✱ *kassai ~. 1850 k.:* 4 csésze, ezek kassai porczellánok voltak [Pk 2] ✱ *kínai ~. 1823–1830:* Az azután való boltban voltak kínai ... pocelánok [FogE 182]. *1846:* Így nád méznek valo aranyozott Chinai porczellán 1 | Égy régi modi kávés übrik forma Chinai porczellán aranyozott füles [SLt 17] ✱ *misniai ~* meisseni porcelán. *1823–1830:* Legnevezetesebb pedig itt[a] és bámulásra méltóbb Raphaelnek egy cserépedényre tett festése és egy misniai porcelánból készült fejér rózsa [FogE 183. — [a]A drezdai japóniai palotában].

2. porcelánkészlet; serviciu de masă din porţelan; Porzellanservice. *1849:* 24. személyre valo bétsi porczellán 250 Rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

porcelán cukortartó zaharniţă de porţelan; Porzellanzuckerdose. *1849:* Egy porcellán czukor tarto [Dés; DLt].

porceláncsebrecske porcelánedénykе; vas mic de porţelan; kleiner Porzellantopf. *1846:* Két nagyobb és égy kissebb aranyos széllü porczellán csebrecskék [SLt 17].

porceláncsengettyű porcelán szigetelő a távíró-oszlopon; izolator de porţelan; Porzellanisolator. *1862:* a' Távirdai drotokon és portzellán csengetyükön, a' tudatlanok és rosz akaratu népek által sok kárositások tétetvén ... fel szollittatnak a' T. Papok, hogy intsék a' népet, s világosittsák fel hogy hasonlo kár esetektöl ovakodjanak [Gyalu K; RAk 73 esp. kl].

porceláncsésze ceaşcă de porţelan; Porzellantasse. *1714:* Ött darab Porcellan Csisze, melly közzül egj nagjob kék figurakkal, kettö kissebb, és ketteje leg kisseb kivül s belol aranj, figurakkal ékessített fl. Hung. 22//54 [AH 10]. *1782:* asztali portzellan tsesze, soba fött par 2 [A.balázsfva BN; LLt].

Szk: *görgényi ~. 1817:* Egy Csorba Görgényi Portzellánt Talpas Csésze [Mv; MvLev. Simonffi Susánna, elébb csizmadia Prodán Lászlóné, majd kőmíves Csipkés Sámuelné hagy. 8] ✱ *indiai ~. 1730:* egy Indiai Porczellana Csésze Tokba, arannyas [Kv; Ks 15. LVIII. 6] ✱ *ordináré ~. 1849:* égy nagyabb és égy kissebb ordináré portzellan Csészék [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] ✱ *szószos ~. 1832:* Egy Soosos porczellán Csésze tálastol [LLt].

porceláncsináló porcelángyártó; fabricant de porţelan; Porzellanfabrikant. *1796:* A' leg első Portzellán tsinálonak Böttchernek tulajdon keze által készült egy pár tégla szin findsiáért 6 Rfl [ETF 182. 28 Gyarmathi Sámuel felj.].

porcelán dohánytartó tabacheră de porţelan; Porzellantabaksdose. *1842:* Egj portzellán dohán tarto [Dés; Újf. 3 Újfalvi György hagy.]. *1850:* egy porcelán metalisált dohány tartó 2 vft [Algyógy H; Born. F. Ii].

porcelánedény 1. vas de porţelan; Porzellangeschirr. *1792:* Az Ásiai tartományokban kezdették a' régiek készíteni ama tsinos és drága Porcellán edényeket, a' Concha Porcellana nevü tsigának és tojásának héjából [Éder, BenkőNyMunk. 162] | Sárgo portzellány edény [CU] | Vagyon égy ... cserefa Theca, mellyben ... a' Sukon tanáltatott portzellán edények és poharak ... vadnak bé zárva [Kv; SLt 17].

Szk: *batizi ~. 1849:* Görgényi Porcellán Edények el raboltattak és öszve törettek 556 Rf ... Batizi és Murányi porcellán Edények 230 Rf [Dés; DLt] ✱ *bécsi ~. 1839:* Bètsi Portzellán edények ... Egy zöldségnek valo fedeles Castro [Kv; Ks 73/55]. *1841:* Bétsi Porcellán Edények ... Égy fedeles leveses csejsze ... Égy Személlyre betegnek valo cséjsze fedöstöl [Egeres K; Ks 89] ✱ *fagylaltnak való ~. 1804:* Egy fagylaltnak valo Portzellan edény [Hosszútelke AF; Kath.] ✱ *görgényi ~ → batizi ~* ✱ *kék ~. 1824:* a kék porcellán edényeket ... hagyom kedves Eötsémnek B.

Apor Lázárnak [BLt II. 12] ✱ *kínai ~. 1837:* Az Tktes Exp(onen)s Urnak Néhai édes anya meg halálozása után az Exp(onen)s és osztályossaira maradot felkelthetö és fekvö jok felosztásaikban én lévén az egyik osztoztato Biro valhatom ... hogy az Exp(onen)s Urnak ... Nyilvonás szerént jutottak ... Chinai és egyéb féle portzellán edények [Völcs SzD; BetLt 1 Durus József (51) ns vall.] ✱ *murányi ~ → batizi ~* ✱ *reamuri ~. 1793:* Egy gyertyás ladatska tanaltattak Reamuri portzellan aranyas viragu edenyek [CU].

2. porcelánkészlet; serviciu de masă din porţelan; Porzellanservice. **Szk:** *görgényi ~. 1849:* 12. személyre valo Görgényi porcellán edény 30 Rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd] ✱ *prágai ~. 1850:* Egész rendbeli fáin prágai porczelán edény, tálok, tányérok ... 26 vft 15 xr [Algyógy H; Born. F. Ii].

porcelánfábrika porcelángyár; fabrică de porţelan; Porzellanfabrik. *1823–1830:* megindulván Drezdából, délre mentünk Meissenbe (Misnia), három mértföldnyire, melynek egy hegyen fekvö régi várában vagyon Európában leghíresebb porcelánfábrika [FogE 188]. *1839:* A Portzellán Fábrika fél Esztendei arendaja ... A Portzellán Fábrikás öll fák árrábol adotbé 100 Rft [Görgény MT; Born. G. XXIVb]. *1840:* Soakna Marhassai öll fát vittek a portzellán fábrikába[a] [i.h. — [a]Görgénybe (MT)].

porcelánfábrikás porcelángyáros; fabricant de porţelan; Porzellanfabrikant. *1839:* A Portzellán Fábrika fél Esztendei arendaja ... A Portzellan Fábrikas öll fák árrábol adotbé 100 Rft [Görgény MT; Born. G. XXIVb].

porcelánfindzsa porceláncsésze; ceaşcă de porţelan; Porzellantasse. *1760:* az három atyafi adott egy-egy pár porcelán findsiat [RettE 113]. *1779:* Ött pár mediocris porczellán Fincsia [Nsz; CsS]. *1788:* 5. pár kívül kávé szín, belöll kékes tarkáju portzellán fintsía [Mv; TSb 47]. *1820:* Edgy par veress virágú, Aranyas szájjú fein portzellán Findzsia [Mv; MvLev.].

Szk: *batizi ~. 1850:* 11 pár régibb- s 6 pár ujabban vett Batizi porczelán apro findzsiák 7 vft. 30 xr [Algyógy H; Born. F. Ii] ✱ *bécsi ~. 1760:* Hat Pár aranjas fekete festékes Bétsi pórtzellán fintsiák [Mv; TGsz 2]. *1790:* Bétsi Portzellán Fintsa [Sv; Ks] ✱ *csokoládénak való/csokoládés ~. 1788:* Aranyos Szélü tarka Csukuládénak valo Fintsia ... Két pár Kékes tsukuládénak valo porczellán fintsia tálostol | Egy pár tsukuládés Portzellán Fintsia Tál nélkül [Mv; TSb 47] ✱ *hajszín ~. 1765:* Ket pár Hajszin Portzellán Finsia [Szászsztjakab SzD; Told. 8] ✱ *halicsi ~. 1797:* Nyoltz pár Hollitsi Portzellán Fintsia [Náznánfva MT; Berz. 4. 22/22] ✱ *kékes ~. 1759:* szállittasson el ... Tizenkét pár egy forma kékes porcellán Finsiákat [Sárd AF; TSb 51].

porcelángyűjtemény colecţie de porţelanuri; Porzellansammlung. *1823–1830:* legelőbb elmentünk az úgynevezett japóniai palotába ... itt is előbb a porcelán gyűjteményeket néztük meg [FogE 182].

porcelánibrik porcelán kannafajta; un fel de cană de porţelan; Art Porzellankanne. *1782:* Háram porcszelán ibrik [Nalác H; CsS]. *1801:* Rákos Tángyér 1 Portzellán Ibrik 1 [Pestes H; Told. 19]. *1804:* 3 Porcellán Übrik [Hosszútelke AF; Kath.]. *1810:* Kétt Portsellán ibbrik [Jedd MT; LLt]. *1851:* Egy portzellán Íbrík [Dés; DLt].

Szk: *anglus ~. 1837:* égy anglus portzellán fekete Ibrik [Szentbenedek SzD; Ks 88. 23] ✱ *bécsi ~. 1790:* Bétsi Portzellan Herbatejes Ibrik 1 [Királyhalma NK; Ks 65. 46. 21c].

porcelánkalamáris porcelán tintatartó; călimară de porţelan; Porzellantintenfaß. *1810:* Portsellány kalamaris tartojával porozojaval edgyüt [Jedd MT; LLt]. *1840 k.:* egy pár kis portzellán Kalmáris pléh alja [BetLt 3]. *1860:* Egy portzellán kalamáris [Kv; Végr.].

porcelánkancsó cană de porţelan; Porzellankrug. *1797:* Egy portzellán kantsó Dr. 32 [DobLev. IV/775].

Szk: *kávés ~. 1801:* Egy kávés Portzellány kantso [Vargyas U; CsS].

porcelánkancsócska căniţă de porţelan; Porzellankrüglein. *1791:* Két portzellán fertállyos Kantsotskák [Mv; MvLev.].

porcelánkosár kosárszerü porcelántál; coş/coşuleţ de porţelan; Porzellankorb. *1849:* három portzellán kosarak gyümöltsnek valok [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

porcelánkő kékesszürke színü jáspiskö; jasp de culoare cenuşie-albăstruie; blaugrauer Jaspistein. *1864:* Származány hegy ... tartalmaz magában porczellán, fehér fattyu márvány és mészkövet mellyek jelenleg is az eppitteseknél jo sikerrel használtatnak [Szárhegy Cs; GyHn 53].

porcelán levesestál, porcelán levestál supieră de porţelan; Porzellansuppenschüssel. *1849:* Egy porczelan leveses tál [Kv; Végr. Vall. 55].

Szk: *batizi ~. 1849:* veres olajos festékes krédentz kaszten ... Egy Batizi portzelan leves tál, két bé tsináltos tal [WassLt].

porcelán nádméztartó porcelán cukortartó; zaharniţă de porţelan; Porzellanzuckerdose. *1790:* Bétsi Porzellán Nád méz tarto Fedeles 1 [Sv; Ks].

porcelános porcelángyár; fabrică de porţelan; Porzellanfabrik. *1839:* Bölkény[a] Marhassai gat ágat hordtak portzellánoshoz [Born. G. XXIVb Jelentés a görgényi uradalombeli heti szolgálatról. — [a]MT]. *1841:* Soakna ... Gyalagossai a portzellanosnál gátot kötöttek [i.h.].

porcelánpipa pipă de porţelan; Porzellanpfeife. *1846:* égy porcellán pipa [SLt 17]. *1848:* Nyolcz tajték, és két porczellán pipa 100 Vft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

porcelánpohár pahar de porţelan; Porzellanbecher. *1797:* Egy portzellán füles pohár xr 10 [DobLev. IV/775]. *1836:* Egy füles és három Fületlen portzellán poharak [Szászerked K; LLt].

Szk: *ürmösboros ~. 1765:* Ürmös Boros Porczellán Pohár 11 [Kóród KK; Ks 19/I. 6 hoz]. *1849:* sok Ürmös boros portzelan pohar [Széplak KK; SLt 17].

porcelánserbli porcelán éjjeliedény; oală de noapte din porţelan; Porzellannachttopf. *1835:* Portzellán Serbli [Mezőcsán TA; LLt].

porcelán sültestál tavă pentru friptură din porţelan; Porzellanbratenschüssel. *1849:* Egy porczelán leveses tál hosz(sz)u porczelán Sültes tál [Kv; Végr. Vall. 55].

porcelánszerviz porcelánkészlet; serviciu de masă din porţelan; Porzellanservice. *1793:* Duplás kek viragos Portzellán Service [TL Conscr.].

porcelánszín fehér; alb; weiß. *1782:* Portzellán szin fersing ... Portzellán szin Párna haj [A.balázsfva BN; LLt].

porcelán szószoscsésze porcelán mártásoscsésze; sosieră de porţelan; Porzellansaucenschüssel. *1832:* Egy Portzelán sótzos félfülü Csésze két Tányérjaival [Sáromberke MT; TSb 26]. *1847:* Egy Porcellán Szoszos csésze aljával [MkG Conscr.].

porcelántál castron de porţelan; Porzellanschüssel. *1746:* Egy porczellána (!) tál, arra való két lábas üvegtángyér [Vargyas U; DanielAd. 258].
Szk: *becsináltas ~. 1832:* Két Kerek bé csináltas portzéllán Tál [LLt]. *1852:* két betsináltas porczellán tál [Kv; HG] ✱ *gyümölcsös ~. 1817:* Egy jukatos gyümöltsös portzellán-tál [Mv; DLev. 3/XXVIIIA] ✱ *kolozsvári ~. 1830:* Három leveses Kolosvári porczellán tálak [Torockósztgyörgy TA; Ethn. LXXII, 6d] ✱ *leveses ~. 1817:* Egy hasadt tsorba leveses portzellán tál [Mv; DLev. 3. XXVIIIA] ✱ *pecsenyés ~. 1849:* Két pecsenés porcellán tálok [Dés; DLt] ✱ *sültes ~. 1852:* Két leveses, két sültes és két betsináltas porczellán tál [Kv; HG].

porcelántálacska farfurioară de porţelan; Porzellantellerchen. *1763:* Hat fejèr Kafes Fingsia talatskaival es hat tarka gyümöltshoz valo Porcellein talatskak s egy fedeles tseszetske [Hsz; Ks 23. XXIIb].
Szk: *aranyosszájú ~. 1849:* egy aranyos szaju portzellán hoszszuko tálatska [Somkerék SzD; Ks 73/55] ✱ *kávészín ~. 1755:* Ugorkának való Kávé szin Portzellán Tálotska 1 [Batiz H; BK sub nr. 1020] ✱ *kínai ~. 1846:* Két égy forma gazdagon aranyozott Chinai porczellán tálatska [SLt 17].

porcelántányér farfurie de porţelan; Porzellanteller. *1763:* 11 Porcelein Tangyer valora Floh 13 [Hsz; Ks 23. XXIIb]. *1778:* Négj Lábas pohár karafinával ... Egj Procellana (!) tángyér [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 18]. *1846:* Hat fekete virágu Két Lilas szin virágu Confectnek valo kisded porczellán Tángyer dar(ab) 8 [SLt 17].
Szk: *batizi ~. 1823:* Sarga batizi portzellan tangyér 8 [Nsz; DobLev. V/1080. 3a Demény György hagy.] ✱ *gőrgényi ~. 1830:* Nyoltz Görgényi portzellán Tángyér [Msz; Told. 19] ✱ *halicsi ~. 1800:* Tizenkét Holitsi portzelán kék virágú Tányérok [LLt br. Bálintit Anna Mária kel.] ✱ *kínai ~. 1848:* Tarka Chinai porcellán tángyér 40 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd] ✱ *vinci ~. 1797:* Két Vintzi portzelán Tányér Dr 30 [DobLev. IV/775].

porcelántarka kékes v. barna foltokkal tarkázott fehér színű; gri-albăstrui bălţat; weiß mit blau und braun. *1831:* Pej tarka Kantza ... Portzellán tarka [Mv; Berz. 20].

porcelántartó porcelánedény tartására való; pentru păstrat vase de porţelan; Porzellangeschirr-. **Szk:** *~ almárium. 1816:* Portzellán tarto almárium rajta táblával ... 8 Rft 26 xr [Kv; Born. IV. 41].

porcelán tojástartó suport pentru ou din porţelan; Porzellaneierbecher. *1824:* Két kitsind portzelán tojás tarto [Fugad AF; HG].

porcelán toronykemence porcelán csempekályha; sobă de încălzit din porţelan; Porzellankachelofen. *1848:* A' Biliárd házba ... Egy zöldre festett porczellán Torony kemencze ... 37 Rft 30 xr [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

porcenella bokály porcelánbokály; cană de porţelan; Porzellankanne. *1735:* porczonella Török bokaj 1 [Ks 38. V Clenodia fam.].

porcenella csésze porceláncsésze; ceaşcă de porţelan; Porzellantasse. *1733:* Edgj Tokban harom fintsia, edgyik porczenella kisded cseszejevel [Marossztkirály AF; Told. 2].

porcenella findzsa porceláncsésze; ceaşcă de porţelan; Porzellantasse. *1743:* Bokály, vagy Cserép Edények 1. Egy Tokban hat Portzinella Fintsía Tallyaival edgyütt [Marossztkirály AF; Told. 19]. *1753:* Török Csèsze Tálastol 9 ... porcenella fincsia 4 [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

porcenella korsó porcelánkorsó; urcior de porţelan; Porzellankrug. *1735:* on fedelu porczonella Korso 1 [Ks 38. V. Clenodia fam.].

porcenella pohár porcelánpohár; pahar de porţelan; Porzellanbecher. *1752:* Edgy Kis Tokb(an) ezüst arannyos portzenella pohár [Marossztkirály AF; Told. 19].

porcenella tál porcelántányér; farfurie de porţelan; Porzellanteller. *1665:* Porcenella Talakra, ugjan ollyan cseszekre al(ia)s Farfurnak is hiyak Tall. 100 [Utl].

porcika darabka; părticică; Stückchen. **Szn.** *1842:* Portzika Gligor [DLt 240 nyomt. kl].

porció 1. részjószág/birtok; parte de moşie/proprietate; Eigentumsteil. *1577:* Jwtthank az dengellegy porchjonak, az djwissioiara tholdalagj ferencz arrol Sem lewellet nem p(ro)ducalla, Sem az Jozagot megh ereztenj, wagj oztani az wegezes lewel thartassa zerenth ... nem akara [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. *1594:* Badachion Portio ... Ezt az Portiot az feiedelem eö Naga Szikszai Andrasnak conferalta [Badacson Sz; UC 113/5. 90]. *1603:* pokafalwan kjs kereke(n) az mj porczjoja volt leanjom Annjanak Baladffj Magdolnanak, azon ket falwba(n) ez Mostanj gazdam azzonnakjs porcioia vagjon [Csapó KK; JHb XXV/23]. *1611:* Bornemizza Thamasnak Betthlen Gabor Vram Tanacziunk lambor szolgaianak conferaltuk ... Dedrád neüw faluban lewö portiot, mely Szilwasi Boldisare voltt ki teob Arulokkal eggiwt notaban eswen, minde(n) Jaway mi reank deuolualtattanak [JHbK VII/18 fej.]. *1616:* Jelente Swkeosd Miklos Vram hogy Petky Janos vramnak vetette volt zalagban Vdwarhely zekben Zent Peteren leweö portioiat el tawoztathatatlan zwksege mia bizonios summa penzert [Szentpál U; Ks 42. C. 8]. *1650:* azt allatyak penig az Tisz-

tekis hogy chak portiot bir ott Nagod, mi penig azt statualtuk à mit ott Nagod birt, vgymint portiot [Kv; Ks 4. VI. 2 Steph. Palffy kezével]. *1671:* a' mely jószágok per contractum et notam deveniáltak Fiscus kezében, azon falukat, portiokat, akkor-is mint hogy Fiscalisok közzé nem irattak Fiscalisoknak nem értettük, ugy mostan-is nem értyük [CC 75]. *1675:* azon mégh névézet Makoj portiot ... az Lengyel orszaghi veszedelem utan mostani kegyelmes Urunk eo naga Gyaluval együt inscribala Banffi Dienesnék [Nagykapus K; Born. II. 13 St. Molnar (70) jb vall.]. *1700:* az kérdésben forgo emberek(ne)k az Attyok nem idevalo Csonokosi örökös jobbagj volt; hanem Havasoly földi Muntyán ... elsőben ide Csonokosra Csonokosi Balint vram eö kglme portiojara telepedet volt [H; Szer.]. *1701:* azonn Portiomot ... szabadosonn birni engedem, eö klmet abbann semmi utann módann meg nem haborittom [Szentdemeter U; BálLt 91]. *1753:* Valjon az Ujfalvi és Ujlaki portiokot maga tulajdon pénzével szerzetteé a' Testans Mlgos ur, vagj edes Attjarol maradott pénzel? [Harasztos TA; Ks 14. XLIIb]. *1767:* Offerálom Excládnak a' Testvér Bátyámnak ... Bálványos Várallya nevü Hellységben valo Portioját [Teremi KK; Ks 66. 45. 17b].

Szk: *belső ~. 1612:* valaminemeó kilseó belseó porcioia es Jussa ... volna Az halom Arkaigh [Marossztgyörgy MT; EHA]. *1782:* az Aposom Néhai Sz Királyi Imre uram Belsö portioját birja Titt. Fodor Joseff uram [Torda; KW] ✱ *bennvaló ~. 1821:* Lévén ollyan ben és kün valo portiok, mellyeket vagy a Testamentum, vagy az osztály nem erdeklett [Csitsztván MT; MvLev. 8] ✱ *elzáloglott ~. 1773:* szabadtságot, és hatalmat enged a' Venditrix Aszszony, az emptor Urnak ... arra hogy illendő Házokat, és egyébb Szűkséges épületeket, építhessen, mellyeket az el zaloglat Portionak ki váltásakor ... meg fizetni tartozzanak az emptor Urnak [Nagylak AF; DobLev. II/448a] ✱ *fiskális ~. 1749:* Zalathnai Dobra Péter Vram ... Liber Baronissa Veselényi Maria Aszszonyt ... admonealtattja, s edgyszersmind Kénáltattja is Balvánjos Váralja[a] nevü Faluban ... Inscriptioban lévö Fiscalis Portionak Zalagjával [JHb IV/5. — [a]SzD] ✱ *kanonika ~. 1796/XIX. sz. eleje:* A Molnár András irtovánnya a Reformatus Pap Canonica portioja végiben [M.lapád AF; EHA]. *1811:* A' Bodon hegy alatt a' Patakan tul a' Bodoni Határ Széltöl fogva a' Canonica Portioban adatott Retig fekvö Rétek [Mv; EHA] ✱ *kinnvaló ~ → bennvaló ~* ✱ *külső ~. 1701:* Czegei Vass Georgy Ur(am) ... mindennemü ... külsö belso portiojat ... kezeben ereszté ... Vass Dániel Ur(amna)k [Cege SzD; WassLt] ✱ *oppignorált ~. 1759:* cum hungflor 500, ki váltották, legitimo modo lett meg kinálás mellet, mint saját örökös és az előtt oppignoralt Portiojokat [Zaránd m.; JHb XXXVII/29] ✱ *(ős) örökös ~. 1674:* Zalogositottam volt el ... Mező öri ös örökös portiomat Melinekis ... Semmi hasznát ö kglme ne(m) vehette [Mocs K; JHbK XXV/9]. *1747:* Mlgs Ur Csapai Kun Sigmon vram ... Balavásárán szép, és örökös portiot biro Uri Poss(ess)or [Kük.; Ks 17/LXXXII. 8]. *1763:* lévén ... Galgotzi István Ur(amna)k bizonjos ös örökös acquirált portioja Ns Miklos Várszékben Nagy Ajtán [M.fráta K; JHb XVIII/24] ✱ *östöl maradott ~. 1760:* Mósa Lászlo Uram ... tsak ugy Lépett bé ide Arpástora mint idegen, Mi Mósa Vr(amna)k se magának Se Praedecessorinak itten Arpáston Östöl maradott Portiojokat nem tudgyuk 's nem s hallattuk [Árpástó SzD; BK] | Mosa Lászlo Uramnak ... úgy túdgyúk, hogy se maga, se Feleségei, se Gyermekei vérségeken nem vásárolta, hanem ugy lepett ide bé Omlásallyára, mint Idegen, Mi soha sem hallattuk, hogy itten Omlás allyán vagy magának, vagy praedecessorainak östöl maradott portiojak lett volna [Omlásalja SzD; BK] ✱ *puszta ~. 1690/XVIII. sz. eleje:* Én Sárdi Susanna Vallom és fatéalam, minthogy az én Uram Nemzetes Borbereki István uram mikor engemet el vett igen nagy árvaságban volt(am) etc. Ezekért[a] és ehez hasonlo hozzám valo jo és igaz igasságos férji hűségéért ök(ne)k kötöm és vallom leg elsöben az Harii Nagy laki és Sugadi puszta portioimat hatszáz magyari forintokig etc[b] [Ne; DobLev. I/59. — [a—b]Mindkét helyen a másolás alkalmával terjedelmes részt hagyhattak ki] ✱ *zálogos ~. 1722:* az Mlgs Tarnok Macskási Familia az zalogos portionak zalog Summa penzevel, in facie Saedriae én altalam Tisztem szerint kezemben adván két vaszon zacskob(an) az zalogos portio zálag Summa pénzét meg kinaltata [Branyicska H; JHb XXXV/72]. *1737:* moston ... Jármi Ferencz uram ö kglme, adá Zálogul ... Fejér vár(me)gyében Ohába nevü falub(an) ... egj ház heljböl állo portioját ... békesegesen birhassák, mind addig, mig ... Jármi Ferencz uram ö kglme és ö kglme legitimus Successori magok számokra ki akarják váltoni ... tartozzék ... Halmagji Mihálj uram ö kglme ... azon Zálogos portiot ... ki bocsátoni [Marosbogát TA; DobLev. IV/738. 1a].

L. még a *posszesszionária porció* címszót.

2. örök/osztályrész; parte de moştenire; Erbteil. *1580:* addig az mig az Eo koltseget faratsagat kez pinzwl meg Nem fizetik es nem refwndallyak az meg Neueztot (!) Katalin azzony es Keserw Janos addig az Eo portioiokat meg Nęm addya zalanczy gyorgy seot maganak Tartya [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. *1593:* ammi Ingo bingo marhaia maradot volna Theoreok Janosnenak, azt megh computaluan, az eo portioiat ... bele tuggiak [Kv; TJk V/1. 392]. *1594:* tartozik Bozzasi Georgi wram Bozasi Janosnak fizetni ez megh irt perre ualo keoltsegert Zaznegi forintot, tizen hatadfel tallert ... ha hul penigh az meg irt napra megh nem adhatna ... tehat Szilagiban Keczeben Wayaban Karazna war megieben ... ualo portioiat ki neki iutna ezen mi leuelwnknek ereieuel el foglalhassa [Szászerked K; LLt]. *1596:* Vegezetre vagion adossagh az Regestúmnak tartassa zerint f 1487/64. kit be kel zedny, kinek kinek az ew portioya zerint valo keolcheggel [Kv; RDL I. 65]. *1600:* Annak vthanna az diuisio megh volt ... kinek minemeo portioya Iutott azt sem thwdom [Kv; TJk VI/1. 434]. *1603:* Zabo Miklos ... vallia ... Nyreo Mathenenak az eo tercialitassaba adiudicaltak volt az Arbiterek f 15 d. 66. Ezenkeowl ezen azzontul valo Nyreo Mathenak germechikeienek portioiat [Kv; i.h. 645] | vegeztek ... hogy ennek vthanna senky se ferfy se Azzonyalat hazassagra magat ne adhassa, vallamegh az Arwak, Awagy azok nem lewen az Attia fiaknak az varos teorwenie zerenth az eo portioiokat ky nem Adgyak [Kv; TanJk I/1. 434]. *1614:* Mivel hogj Istennek el vegezet Akarattia volt, hogi az fazakos mihaly elseo feleseget az eleok keozzul, ky vegie, es az melj fiaczkaia attol meg maradot annak az eö portioiat ... mi Elottunk ki adna, ky mutatna és Inventariumba Iratna [Kv; RDL I. 95]. *1616:* az Nehay Galtheoy Sigmond Rísz Jozagith az Exponens Wersendj Sara es Zalay Thamasne Wersendj Margith azzony keozeott, az mikeppen(n) igazba(n) es Egyenesben lelkwnk ismerethj zerint tudhattuk el oztwa(n) el nylaltuk es kinek kinek az eo Reszere iutando Portioiat, az Masétol separalua(n) excindaltuk es kezekben

ereztettwk [JHb XXV/25]. *1627:* az vr Jsten beolczi Tanacziabol Nagy Ferenczet Ez Arnyek vilagbol ki szolittua(n), vyobban Diuisionak kellet Celebraltatni. Az mi Jouaj maradtanak Azokat Az Attia fyak keozeot, kinek, kinek az Eö versege szerent portioiokat ki mutatua(n). Annakokaert Az Hazakatis vyobban kellet keozteok megh Osztani [Kv; RDL I. 132]. *1631:* akkor mingiarast mikor az Compositio megh leöt az en feleseghemnek Borsuai Erzebetnek, valaminemw portioi voltanak atiarol anniarol marattak ... mindgiarast kezeben bocsatanak [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 3 Sükösd György végr.]. *1818:* el mentunk Gergelyfájára, ott a' Tkts Bartók Ádámné Dobolyi Klára Aszszonynak jutott portiot hat szolgálo emberekkel edgyűtt a' nyilak szerént assnáltuk [Szentbenedek AF; DobLev. V/1015].

Szk: ~ *alá felméret. 1765:* Pául Páskuj ... az földre álván, és mondván hógy Semmiképpen meg nem engedem ezen földet Portio alá fel mérettni, mivel Komis részre és az Námenyi részre Zálog Jusson valo Föld biratik [Bala MT; Ks 14. XXXV] ✱ *házbeli ~. 1619:* Sophia Azonj az Eö Mústoha fiat Bret Martont az eö hazbelj portiorol (!) contentalta [Kv; RDL I. 96a Andreas Júnck kezével]. *1639:* mj eleotűnk Vasarhelj Daniel Deak es Adam Peter eleott az becsülletes Tanatsi Commissioiabol Brett Georgy az batjanak Bred Mihalynak, hazbalj portioiat f 5 d 18 in paratis deponala es Bred Mihalj is leuala [Kv; i.h. 96a Petri Adam kezével]. *1643:* ha az hazon gonduiseletlensegh miat valami romlas, es bomlas keouetkezik ... Jeouendeoben az magok hazbalj portiojokbol az arua szamara ki fogiak tudni [Kv; i.h. 131] ✱ *igaz ~. 1642:* annak felette keszentiut partha eouett el adott, melj eszuszt marhakban az Leanianak ... igaz portioia leott uolna [Kv; i.h. 128] ✱ *pénzbeli ~. 1633:* Ha penigh egimastol kewannjak, esztendeö harom nap alat, eggyk az masiknak adgia ki penzbeli portiojat az eőreöksegekbeöl [Kv; i.h. 112].

3. házrész; parte de/din casă; Hausteil. *1584:* Bonczíday Gergely vramat penigh eó kgmek varosul megh tilthiak telliesseggel Attol hogy az Budaj Georgy hazaban valo porcioiat Nemes Zemelnek Ne Adhassa [Kv; TanJk V/3. 278b].

4. házhely, telek; loc de casă; Hausgrund. *1756:* menyére valo Portiok, az az hány Nemes, vagy Paraszt Ház hellyek vadnak? [H; JHb LXX/2.6 vk].

5. kivetett adó; impozit, dare, porţie; Steuer. *1640:* Vice Ispan ura(m) ... rendelte Ez harom falubeli porcionak meg ostassat [Botháza K; SLt T. 22]. *1689:* Kövétkezendő Istvan király napi Desi sokadalomigh az sellerek(ne)k is kik az portiob(an) vagy egyeb szedő vedőben contribualtak az Desi Borok(na)k arultatasa megh engedtetik [Dés; Jk]. *1697:* Az mi az Portiokat nézi azok csak mostanában szorgalmatossan meg visgáltattak és irásban tétettek nem itéltűk Szűkségesnek most ujjobbann azok(na)k le irásáb(an) munkálodni [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 13]. *1699:* az rajtunk fen forgo sok nyomoruság miá teljesseggel mindenemből ki fogytam, minden fele portiot eddig 5 és 4 vono marhárol meg adtam [Olasztelek U; UszLt IV. 52 Kolombán Ferenc nyil.]. *1724:* van még egj darabotska föld ... mellyel edgjüt a' portioban 12 vekának rotatik [Vécs MT; Mk 9dbb Mich. Sütö (60) jb vall.]. *1729:* (A) menes pasztorok ... a Portiot aki reájok esett tartoznak mêg fizetni [Dés; Jk 383a]. *1749 k.:* a Nms Vár(me)gye a Certificatoria Relatoriab(an) praetendalt portioknak readjudicálásánál, tovább nem mehetett, nem is ment [H; JHb XXXIV/24]. *1778:* Marhái és Fakultásaira eset portioja én reám irätot mint el maradott özvegjére Aprod gjermekeimmel egjüt [Agárd MT; EHA]. *1782:* En magamot Nemesi szabadsággal élö embernek tartom ... hanem az Atyám a' maga lágysága miatt Portiot fizetett, de Testvérei Soha nem fizettek [Torda; KW Vall. 18]. *1786:* ha az Thoroczkai Lakosak ... az Vas mivelestől Bányaszságtol el tiltattatnak ... nem volna Felséges Királlyanak hunnan fizetni portioját [Torockó; TLev. 4/13. 43].

Szk: ~ *felszedése* adóbehajtás. *1802:* A' Portio és költség fel szedése alatt kenyérre, s ázalekra el költ Mfor 13 [uo.; i.h. 5] ✱ *~t felró. 1746:* a midön a portiot felrottak is ... Kirsztye Demeter a falus Bironak meg mondotta három marháját fel ne roja mivel az az Apjajé volt [Középfva SzD; SLt 29. Y. 30] ✱ *~t fizető* adózó. *1765:* (A víz) a Szegény portiot fizetö emberek(ne)k drága és nagy hejen fekvő Török búza földeit el borittya [Náznánfva MT; Berz. 13. V/13]. *1784:* Vagynak é ... Nemes Détsei István Uramnak közönséges terhet viselő Portiot fizető és szólgáló emberei ... valya meg a Tanu [KSz; Borb. II vk] ✱ *~t vet. 1697:* az Nemes vármegye az katonakra drabontokra magok fejekre s egy egy lovokra portiot nem vetet de marhajokra vetetek [Szilágycseh; BK]. *1722:* Ökröt kell tartani a Szegénységnek, és Szőlőt kell mivelni, és ezekre nem kell portiot vagy adot vetni, hadd édesedgyék néki inkább [EMLt]. *1749:* Attam az Notarjus Uramnak mikor az Uj Porciot vetettek Gyertyat 3 [Mv; MvLev. 4]. *1762:* Cseládinkre portiót vetettek, mindenikre 18 krajcárt [RettE 145] ✱ *(császár) őfelsége ~ja. 1717:* az lakojnak okrit tiltották volna megh az Császár eo Fge Portiojáért [Kál MT; Berz. 12. 92/129]. *1737:* miolta ezen Nms Városb(an) vagjok, mind az ő Felsége Portioját és vecturáját, úgy Nms Városunk szolgálattyát tehettségem szerint igyekeztem praestalni [Dés; Jk 236b]. *1776:* mi Ns Marus Székben Magyarosb(an) Feleségeink ős Székely Jussokra ... már Jo időtől fogva ő Felsége Portioját fizetyűk [Told. 45/7] ✱ *falu (közönséges) ~ja* a falura kirótt adóösszeg. *1724:* Mikor az Falu kőzőnséges porcioját poroncsollyák hogy adm<inisztrálják> valahová az falu poroncsollya harmad napra minden ember tartozzék be vinni [Kisborosnyó Hsz; SzékFt 34]. *1735:* A Falu portíója, mindenkor a Compossessor Urak Tisztei előtt vétettessék fel, az ország constitutiója szerént, före Marhára és Vetésre [Mezőcsán TA; DobLev. I/160. 15] ✱ *hatvanforintos ~. 1699:* Hatvan forintos Portionak fel szedesere ... Perceptornak rendeltetett Ispa(n) Istvan Ur(am) [Dés; Jk 286b] ✱ *király ~ja. 1782:* Weres Márton Uramnak .. vagyon ... égy fedél alatt két Sellér háza, mellyekbe(n) két Sellér lakik, kik a' király portioját fizetik, és a' Város kózönseges terhét is viselik [Torda; KW] ✱ *királyi ~. 1786:* Thoroczkon a Vas miveles fundamentuma az Lakosaknak, mert az Nap szamos Embereketis az Verös kovátsak tartyák, és ha azakat az Vass mivelestől Banyoszságtol el tiltanak s el fognák, itten lehetettlen volna meg élni, az Felseges Királlyi Portiot fizetni [Torockó; TLev. 4/13. 20]. *1823–1830:* az apámért a királyi porciót is sokszor fizettem [FogE 103].

6. termés/élelembeli adó a katonaság eltartására; dare în natură pentru întreţinerea armatei; Naturalbezüge für Armee. *1691:* Azon Statiobéli Commissáriusok által informáltatván az Victuálekbéli fogjatkozásokrol az Administráns Tiszteket és Commissariusokat szoros keménysseggel és érdemlö büntetésselis kénszeritse az azon státiob(an) rendelt minden féle elésnek idejenkorán valo administralta-

tasara, és ha kik részek szerent tartozo portionak be szolgáltatásában ... fogjatkozást tenni comperiáltatnak, hazafiaibol állo Executorok általis tsak vétesse meg rajtok [Kv; Törzs. főispáni ut.]. *1710:* a császár ármádája a franciát kihajtván, oda quártélyban szálla és portiót vete fel [CsH 410]. *1715:* Concludaltatot hogy mikor a Militia Companianként költözik abban s a Portionak el Szállitásában a Jobbagy rend is tartozik bé fogni és vecturázni kettö ugy mint egy Szabad ember egyeb militare Servitiumot penig nem tartozik p(rae)stalni Michaël Benkö jur. Notar. Sepsi mpria [Kp I. 113]. *1724:* az mi pedig illeti az Tisztek Discretioját ... ha in Natura bé vészik magak portiojakat, illendö képpen kel adni Discrétiot [Ks 95 Borsaj N. Pál lev.]. *1730:* vettük volt Ngodnak dispositiojat, hogy ezen szegény városon már régtöl fogva rajta heverö fél Compania Lignivilliana Militianak ... adnank minden Portiot ... mellj is ennek az felette meg terheltetett ... városnak igen nehéz [Vizakna AF; Ks 83]. *1757:* midön ezen falusiak az Csömeni hatarra futattanak az Portzio elött akkar vitték öket, haza Pestesre [Szakatúra SzD; Ks 9. XXXI. 20]. *1779:* Zabat portioban adatt [Csicsómihályfva SzD; LLt 34/16].

7. (szolgálatért kapott) természetbeni járandóság; retribuţie în natură; Naturalbezüge. *1759:* egyik vdvari Béresnek feleségit a' portioért meg kötvén kért Tisztarto vram tölem egy Izlótat ollyan Conditioval, hogy meg adgya [Marosludas TA; TKl Gabugyán Gligor (70) jb vall.].

Szk: ~ *kérni. 1756:* Kutja ördögatta Teremtette Disznó Pásztori tü még az én udvaromban jötek portio kérni [Petek U; Hr 3/15].

8. (feldolgozás előtti vas)adag/rész; şarjă; Roheisenportion. *1740:* ab una Providus Bartók András Mlgos L. B. Torotzkai János vr ö Nga Jobbágja, mint Emptor, ab altera Providus Varga Ferentz ... Ketzeli Borbára Aszszonnak Jobbágya mint Venditor ... tettek volt Conventiot ... az Tobisok verejében lévö Varga Ferentz tizenött vas tsinálásra való Portioja iránt | Varga Ferentz tizen öt vas tsinálásra valo Portiojat, reszet, ugy mint azonn veröben való Czimbora ... Bartók András bekèvel birhassa minden megh bántodás háborgatás nélkül [Torockó; Bosla]. *1742:* Ha valakinek esztendönként nevekednek vagy kevesednek vas tsinálásbéli része, tehát ettzer adott Hiti szerént tartozzék az akkori Biráknak, maga vas tsinalasbéli portiojának számát hirré tenni, és a' fútatást ... ahoz alkalmaztatni [uo.; TLev. 9/2. 2a].

Szk: *fútatásbeli ~. 1780:* Kohókban való futatásnak eladásárol. Igen praejudicálván a' futatás és mivelés rendinek az, hogy valaki Kohaját, vagy futatasbeli Portioját kivált Verö nélkül el adja, azért ... ezen személy, ugy, a' ki meg venni Mérészelnéis, poena flor. 12 büntettessék [uo.; i.h. 4b].

9. kereseti rész/részesedés; parte de cîştig; Lohnteil. *1763 u.:* A' három esztendönként esni szokott nagy Innepekben, meg Cantálván a' Városon minden Reformatus Gazdákat Négy Togás Déákok, azok közül kik Expenctánsok(na)k nevezetetnek, és Négy Neotralisták, ugy négy Discantisták, abból mindenikéböl dupla portio a' Seniore, egy a' Contrascribájé, a' többi proportionaliter a' Cántáló Déákoké, Neutralistáké és Discántistáké | A' Lakadalmi Cántálásokból Dupla Portio, esztendön által exurgal ad minus Fl. hg. 5 [Kv; BK Kv-i ref. koll. ir.]. *1841:* Amely bécsületes ifjú ögklmek közül[a] kiesik, az addig, amit cummuláltak, abból való portioját kivehesse [Dés; DFaz. 39. — [a]A fazakascéhbeli sírásó ifjak közül].

10. (étel)adag; porţie (de mîncare); Speiseportion. *1823–1830:* Az hús feldarabolva van a tálban. Az első deák választ belöle, azután a második, és rendre, úgy, hogy az utolsónak igen kicsiny s hitvány porció vagy semmi sem jut | Harmadik vacsora neme volt az ángolna ... igen jóízű, de drága is, mert kenyérrel együtt négy jó garast vesznek egy porcióért [FogE 197, 229]. *1851:* Miklos ... kiis eszi ám duflán a' portioját [Kv; Pk 7]. — L. még FogE 169, 200.

11. széna/takarmányadag mértékegysége; porţie de furaj; Futterportion. *1774:* Széna elég termet attanak is el minden Sokadalman Portionként [Mocs K; KS Conscr. Jos. Osváth de Zetelaka (31) rk kántor vall.]. *1792:* (A) fogados vévén két rendbéli szénát ... ebböl fel kötöztetvén lett 130. portio ennek fel kötözése Dr 39 [Tövis AF; DobLev. IV/697]. *1806:* Minthogy a bizonyságok szovaiból kijö, hogy Gáspár Ferencnek hat rendet kimértek részibe ... azután Gáspár József elvette kész rendeket, úgymint egy portióra valót; de hát tartozik Gáspár József ökegyelme egy portió szénát visszafizetni Gáspár Ferenc ökegyelmének [Szárhegy Cs; RSzF 130]. *1815:* A Felsö Pad alatt ... kaszálloja ... Terem Katona portiot ... 15 port(io) [Bálványosváralja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 1081].

Bogdán, MMért. (1987) 111 szerint a hadseregellátás mértékeként alakult ki; egy hátasló napi szénaadagja 8 bécsi font (= 4, 48 kg), a szekérlóé 10 bécsi font (= 5,60 kg).

12. jelzői haszn-ban; cu funcţie atributivă; in attributivem Gebrauch. **a.** vhány porciónyi vmilyen takarmányból; de un anumit număr de porţii din furajul respectiv; von einigen Futterportionen. **Szk:** *vhány ~ sarju. 1831:* nékem azon Gujabéli marhák sok kárakat tettek Török Buzámba Sarjumba ... a' Dées Aknai Birákok által megis betsültettem. — és betsültek kárt 6. portio sarjut 's Török buzátis [Dés; DLt 332. 3] ✱ *vhány ~ szekér/szekerecske széna* vhány szekéregységnyi/szekerecske egységnyi széna (adag). *1734:* abban az idöben égy portio szekér szénát it ben a városon el adtanak 5 forinton [Branyicska H; JHb XXXV/51. 25]. *1750/1811:* Széna egy Portio Szekeretskével [HG]. *1815/1817:* A Vár alatt lévö Nagy Rét ... meg terem Esztendönként portio szekér szénát 50. szekér [Szu; EHA] ✱ *vhány ~ széna. 1792:* a' szénát betsülték ezen meg hitelt három emberek 100 idest száz portio szénára [Nagylak AF; DobLev. IV/693]. *1797:* az Ifju Groff Ur eö Ngä ide jött es 200 portzio Szénát el vetetett [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. *1800:* Haza jövet Mükesen meg eresztettünk a' lovak(na)k vettünk két portio Szénát [Torockó; TLev. 5]. *1821:* Csika Bernát ... kaszálloját Gruja Fuka meg étette volna ... betsültetett kár 22 portio Széna ezt pretendállya Grujától [H; JF 36 Prot. 28]. *1831:* fizettem ... az Jenei fogadoban 6 portio szénáért 36 xr [Dés; DLt 61] ✱ *vhány ~ zab. 1799:* Ezen holnap el folyása alatt Erogaltunk a' Tisztek lovainak 14 1/2 portio Zabot [Torockó; TLev. 5]. *1800:* Az egész itten meg fordulása alatt a' Titt. Urnak az három lovaknak adtunk hat portio Zabot [uo.; i.h.].

b. (vhány) adagnyi (élelem); de un anumit număr de porţii (de mîncare); von einigen Speiseportionen. **Szk:** *vhány ~ kenyér. 1769:* Hajduk. Posták és ezekhez hasonlo szolgák vésznek naponként égj font téhén hust, égj portio kinyerét [UszLt XIII. 97].

c. ~ *élés* (katonaság eltartására való) természetbeni szolgáltatás; dare în natură (pentru întreţinerea armatei); Naturalbezüge für die Versorgung der Armee. *1704:* Ugyan

Bervéről is jövének valami szekerek, kik a portio élést hozák bé, és az asszonynak is egy (hordó) bort hoztanak bé [WIN I, 297].

porcióbeli 1. birtokrészen/részjószágon élő/szolgáló; care lucrează pe moşie; auf dem Eigenbesitz Arbeitend. *1753/1781:* azon portiokbéli nyavallyás Jobbágyok 's Sellérek ... ide kezdettenek szolgálni [Nagyrápolt H; JHb LXXI/3. 331]. *1781:* a' mi azon rész Portióba akármiféle Gabona, Széna, vagy Tőrők-búza bé takaritando vólna, azok(na)k bé-takaritását azon Portiobeli Emberekkel végbe vitettetem [Nsz; Ks 101 br. Wesselényi Farkas aláírásával].

2. adóbeli; de impozit/dare; Steuer-. *1737:* Panaszolvan az tavalyi Particularis Perceptorok hogy a Portiobeli restantiat az restantiariusok fizetni nem akarják azért ... az renuensek ide az Varos hazahoz hozattassanak [Torda; TJkT I. 130]. *1740:* Székelyhidi István atyánkfiának, ezen szebeni uttyára, Condonáltatik, mind az 1739-re való portiobéli Restantiája, s mind p(e)d(i)g 1740dik Esztendei quantuma egészszen [Dés; Jk 536b]. *1746:* Perceptor Duló Márton Vr(am) mellé actualis Hadnagy vr(am) egy tizedest és a' Város Hajduját adgya, portiobéli restantiák ... fel szedésére [Torda; TJkT III. 17].

porció-bojérság fogarasföldi kiváltságos jószágrész; o parte dintr-o moşie de boier din Ţara Făgăraşului; Bojareneigentumsteil (im Gebiet Fogarasch). *1634:* Tudom Nyluan hogi Boer Peter az szek elejben Jőuen hogi megh uőtte ujlagosan ... az Reczey portio Boersagoth de nem tudo(m) mit adott erette, de az leuelet latta(m) ... meghys elegitette az Boersagrol [Kisberivoj F; Szád. Algje Rades Kys Beryuoj Boer (65) vall.].

porciócska 1. részjószágocska; parte de moşie mică; Eigentumsteilchen. *1638:* ualamikor eő naganak arra ualo kglms akarattya lészen, és én teőlem ki akaria uáltani, le tętetuęn ... más fęll ezer forintott ... az megh irt Eőrkei portioczkatt, kezembeől minden teőrueny és imide amoda ualo halogatás nelkwll, ki eresztem [Beszt.; Ks 901]. *1659:* az mely keues portioczykáia uolna eö kegnek [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 157]. *1662:* Kun Gergelj vram Algiogon[a] es ott közel léuö két három falukban levö husz ház iobbágiocskámot Ngodtol ... megh kérte uolna, melj portiocskát ... conferált volt [KJ. — [a]H]. *1666:* birok ... Sz: Margita[a] nevü faluban egy Portiocskát [KGy. — [a]SzD]. *1716:* Budosban a melly portiocskat bir Somodi Istvanne Aszszonyom, edes Attyarul Csonka Györgj Urunkrul állo (!) portio [Dés; Ks 26. XIII]. *1722:* hogy én az Runki maga(m) illető kevés porcziocskamat hogy él ata(m) volna ... aban Nacsagos Uram Sémi Sincs bénne [Kéménd H; JHb XIII/39 Váradi András br. Jósika Imréhez]. *1760:* Az Száraz Pataki és Kantai Kitsind portiotskák még inventálatlan vadnak [Feltorja Hsz; LLt]. *1833:* N Lakon bízonyos Portiotskajak lévén nállam el adva ... azon Portiojakért ... fizetnem is kell 300 ... Rftokat [Nagylak AF; DobLev. V/1197].

L. még a *posszesszionária porciócska* cimszót.

2. osztályrészecske; părticică/parte mică de moştenire; Erbteilchen. *1693:* Lűn ... ilyen vegezesek és kőtesek Doboka varmegyebeli Solyomkűi és Uyfalvi Csegezi Susanna Aszszony reszire jutott portiocskai vegett [Kv; RLt 1]. *1792:* biztam vala a' Feleségem képében Testvér Bátyámra Dévai Istvánra azt hogy Mbándi kevés minket illető portiotskánkat ki vévén onnan az hol eddig volt és jobbatskán el adván a' mit abbol kaphatunk, tehát ... follyo Caussáinknak le örlésére forditanok [Kük.; MbK XII. 84].

3. jelzői haszn-ban; cu funcţie atributivă; in attributivem Gebrauch. **a.** vhány porciónyi vmilyen takarmányból; de un anumit număr de porţii din furajul respectiv; von einigen Futterportionen. **Szk:** *vhány ~ ízék. 1843:* a' pajtám hijjára felhaigált 8. portiocska ízéket [Dés; DLt 316] ✱ *vhány ~ széna. 1808:* égy Nehány Portiotska széna termö helly [KLev.].

b. vhány adagocskányi; de un anumit număr de porţii mici; von kleinen Portionen. **Szk:** *vhány ~ pálinka. 1796:* Ezekre sem költ ... a Mlgos Uraság Semmit egy kis kenyéren és egy egy portiocska pálinkán kivűl [Verebes Cs; Berz. 7. 66. V. 1].

Vö. a *porció* 12.-vel.

porció-felvetés adófelvetés/kirovás; impunere, stabilirea impozitului, aşezarea dărilor; Steuerbemessung. *1769:* azt magok tul azon Jo<bagy>oktul mikor portio fel vetés volt hall<ott>am mondani, hogy ők azon Marhákrul portiot nem adnak mert uraságh marhái [Felőr SzD; BetLt 7 Nic. Barta (54) jb vall.].

porciófizetés adózás, adófizetés; plata impozitului; Steuerbezahlung. *1730:* (A ménespásztorok) az jövendöbeli portio fizetéssel nem aggravaltatnak az eddig observalt usus szerint [Dés; Jk 395a]. *1737:* Ezen Öreg Aszszonyok, vagj Bábák eximáltatnak a Portio fizetésnek terhe alóllis [Dés; Jk 474a]. *1762:* parancsolt a gubernium, hogy mindenütt a vagus s szolgálatot s portiófizetést kerülő hitvány emberek elfogattassanak [RettE 131]. *1765:* (A főbíró) a Portio fizetésen kivűl mindenekböl immunitálta a maga embereit [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 192]. *1782:* Procuratorunk azt mondotta, hogy a' Levelek jok ... de ha a' Portio fizetéstöl meg akarunk menekedni, egyéb is kivántatik még hozzá [Torda; KW Vall. 18]. *1786:* ha öket[a] akkár mi utan modan el rekesztenék az Banyászságtol és Vas tsinalástol, nagy kára lenne abban az Kirallyi Felségnek mert az portio fizetés meg tsonkulna, az egész Országban az Vas mindgyart szükebb és dragabb lenne [Torockó; TLev. 4/13. 51. — [a]A torockóiakat].

porciófizető adózó, adófizető; care este obligat(ă) să plătească impozit; Steuer bezahlend. *1728:* Colonellus Uram(na)k eö Nga(na)k, és az egesz Stabnak szüntelen kivantato Tűzi fa repartialtassek minden portio fizető Marhatlan Emberekre tehetossebb, egj, egj személyre minden rendb(en) egj egj szekerrel tehetetlenebb ket ket szemelyreis minden ... rendben egj egj szeker repartialtassék [Dés; Jk 375b]. *1737:* (Ha) egj Ház-hellyen ... két s több jó portio fizetö emberek laknak külön külön Házakb(an), azok(na)k úgj adattassék ki nyilok, mint két Ház-helyekre [Dés; Jk 478a]. *1784/1790:* Igenis jol esmerem Nemes Detsei István Uramat ... Tudom nyilvan és <biz>onyoson, hogy Detsei Istvan Vramnak három porcio fizetö Sellerei vagynak [Mihályfva Sz; Borb. II Farkas Mihaly (52) vall.].

porció-írogató porció-feljegyző/nyilvántartó; persoană care ţine evidenţa porţiilor; Steuerregistrator. *1800:* azt tudom hogy portio irogato volt egy néhány esztendöig, a Malomfalvi Rhedei udvarhoz béjáro volt sokat szolgált ugy a' N. Teremi Bethlen udvarhoz is sokat szolgált [DLev. 3. XXXV. 6].

porciójószág részjószág; parte de moşie; Eigentumsteil. *1630:* mely Tot falubeli portio Joszagat, mellyet concambialt uolt aszszonyom eo Naganal uissa ada Haller Sigmondne aszonyo(m)nak [Doboka; TGsz 51].

porciómalom malomrész; parte de moară; Mühlteil. *1632:* Mvis ... Also Toriay Miklos deakot a meg nevezet Kvs Beriuoy Malomnak dimiditassaban Confirmalliuk hogi ennek utanna mint sayattiat ugi birhassa fiurol fiura es leanirol leanira, senki eötet abban a portio malomban megh ne haborgathassa [Fog.; Szád.].

porcionátus részbirtokos ember; proprietar al unei porţii de moşie; Teilbesitzer. *1583/1584:* Soha nem volt sem tylalo(m) halazo vyzyben, az ott valo portionatusok keozt ... Azert per hoc Zabad voltam En Minden koron es vagiokis az keozeonseges vizet halaztatny [Újfalu K; Ks 42. B. 9]. *1590:* az Mehesi hatar rectificalassa feleol az mynemw vegezese az vitezleo Czegej Was gyeorgy vramnak Zelemeri Barbara azzonnyal volt, melybe folthi ferencz ielen nem volt, tehat az Nagod paranchyolattia tartassa zerent, myert hogy eois Mehesen portionatus, az Mehesi hatar feleol valo compositio melle ... folthi ferencz vramatis melleyek hynok [Méhes TA; WassLt]. *1591:* ez el mult napokba ... nem tudatik honnat Jndultatuan Az bardochfalui vduarhel szekj hatarba holot enis portionatus uagiok Johomra ment Absoluta pot(en)tia median(te) [UszT]. *1625:* az megi nezeót (!) heliekbólj kergetek kj diznaimot, az meliet nem celekethetek uolna miue!j enis portionatus uoltam az faluban [i.h. 142b]. *1673:* annyera el szaporodot azo(n) legelő barmok(na)k számok hogy en magamis az melly helyet ennek elótte szena fünek tartva(n) kaszaltattam attolis immar az barmok(na)k soksaga miat el szorittattam ugy hogy anny ot Biro portionatusok közül senkinekis ott szena tsinalo helye nem maradhat [Záh TA; WassLt]. *1677:* Ha kik fel nem ülnének, és a' rendelt időben felyben jelen nem lennének ... egyházhelyi Nemes emberen tizenkét forint poenat exigaltassanak; más rendbeli Nemes emberen ki portionatus, és ház helyei, annál inkább, ha jobbágyai vadnak ... floren. 25. büntettessenekmeg [AC 92]. — L. még SKr 200.

porciónyi vhány porcióra rúgó; de un anumit număr de porţii; von einigen Portionen. *1831:* Vas Mihalynak 6.portionyi Sarjubeli kárt okozatt a Gujabeli Marhákkal [Dés; DLt 332.5].

porciópénz adóösszeg; bani încasaţi din impozit; Steuersumme. *1722:* Végben menvén ezen két Processus-(na)k Conscribalása ... a mi bor, hus el költ ... parancsollyan Ngsd iránta honnan fizettessem meg, minthogy Ngsd Parancsolattya szerint, en meg nem engedtem hogj a Portio pénzhez nyullya(na)k [Pókafva AF; Ks 95 Borsaj N. Pál lev.]. *1736:* egj alkalmatossággal a' Nemes Videk igérvén az Nagj Bánya Várossá(na)k valami Pallézothoz valo fákat ... azon ... fák(na)k az arát ugjmint hatod fél sustakokat az Nyisztor Pásk által administralt portio Pènzbül ki vötte vólna, mondotta ... Nyisztor Pásk, Vram nekünk el engedödött azon fák(na)k vecturaja ... melly szavaiért az Házbol ki pirongatta [Kővár (Szt) vid.; TL]. *1752:* hallottam az Boda Miháj szájábul mondani midőn töb esküt társammal égjűt a portio pinzirt a Boda Mihaj Tinaját Furu Györgjné házához hajtottuk, hogj miért hajtátok a Furu Györgjné házához a Tinomat ojba tartom minha már meg ettétek volna [Diósad Sz; WLt Déák Györgj (20) ns vall.]. *1800:* minden városi igátol ment volt, meg adván az portiopénzt és sovágó volt [Torda; KvAkKt 363]. *1843:* Szabo János Pekárík Jóseffel valami portió pénznek executioval valo fel vételéért öszve jövén Szabo János Pekkárikat kegyetlenül meg verte [Dés; DLt 586. 12].

porciószedő adóbehajtó; perceptor, agent de percepţie; Steuereinnehmer. *1752:* hallottam az Boda Miháj szájabul mondani hogj ne hajcsák a Tinoját a Furu Györgjné házához, de az Esküttek Csak oda hajtották mint hogj Furu Péter volt portio szedő Bíro [Diósad Sz; WLt Szigeti Sigmond (48) ns vall.].

porcióz, porciózik 1. (vmi után) adózik/adót fizet; a plăti impozit (după ceva); (für etw.) Steuer bezahlen. *1710:* A püspökök ... a pápa híre nélkül a jószágokat portiózni nem engedik | a kurucok ... azzal kérkedtek, hogy már ők, kik odaki hadakoztanak, se magok, se jószágok nem portiózik [CsH 410, 457]. *1731:* Csatani Ralzos Kira Monar Inas lévén fejeről nem tartozik Portiozni, hanem Csak Marhájárol s földirül s neis exigaltassék rajta [Dés; Jk 426b]. *1735:* a Sellerek illyen rendet tartanak ... a Hatarok sincs fel osztva, hanem a ki mint Porczioz a szerint adnak Nyilat nekiek [Tóhát TA; JHb XI/9. 30–1]. *1747:* ha az Kis Fenesi határon csinalta(na)k télire szénát, Kis Fenesre Portiozta(na)k, Quartejt is oda szolgalta(na)k dezmátis oda atta(na)k [Sztolna K; JHb 74]. *1752:* az Irotvány ... Szent Márton felől valo résziért Szt Mártonbol portioznak [Szépkenyerűsztmárton SzD; Ks 39. XXIII. 3. 71]. *1754:* Kün ben most is ezen Familia együt valo Joszágot birnak ... és egj Telekröl Portioznak [Halmágy H; Ks 101]. *1774:* Az annyiszor emlitett Texajék, kik Gyogyhoz Portioznak kilentz bokorral vadnak [F.gáld AF; WH]. *1782:* soha sem költ egj pénztis réá[a], hanem inkább portiozik mint az édes Attya [Torda; KW. — [a]Ti. a produkciós perre].

2. *ts* vmit megadóz, adót megfizet; a plăti impozitul; Steuer bezahlen. *1699:* Rovatal. Ezen eö Nagok részen van ed Kapu mellyett e fenn meg irt Jobbagjok(na)k kel portiozniok [Nagycserged KK; LLt Inv. 107]. *1703/1780:* a melly földeket Borbereki Gáspár ur(a)m meg szánt és bé vét ö kegyelme portiozza, minthogy az articulusis vgy Sonál a mezei örökségről, aki Colállya azis portiozza [Marosztkirály AF; DobLev. I/58]. *1735:* aztis meg bizonyitottam hogy a Hazat én portioztam, atyamat én tartottam [Torda; TJkT I. 70]. *1771:* ezen földeket ... falu Szereben lako Jobbagyok(na)k és sellerek(ne)k ... fel osztván régentén azok birták s birják és portiozzak s Dézmátis fizetnek rolla [Kük.; SLt évr.].

porciózás adózás; plata impozitului; Steuerbezahlung. *1697:* Az Hugomnak ... most ki nem adhatom a j<ozag>-bol az reszt az mostani portiozás miá [Szentdemeter U; LLt Gyulaffi László aláírásával]. *1698:* Felesenis Szöktönek el a nagj portiozas miat [M.bece AF; Told.24] | Bujdostanak ... el ... az sulyos portiozás, és sok Quártélyozás miá, ne(m) Urok s Gondviselőjök szolgáltatások miá [Disznajó MT; LLt Fasc. 71]. *1700:* annyira el fogyatkoztunk sok rend beli portiozásunk mia, hogy semmi Marhánk egyeb egy egy rosz lovunknál ninczen, megis marhasok(na)k irtanak az registromb(a) fel [UszLt XIII. 94]. *1703:* már két hete hogj Continuuskodunk magunk Terhes költségűnkön,

melljet Tovabb nemis győzhetű(n)k; égj fellől az az szolgállatt más felőll az Portiózas ... levén rajtunk [Fog.; Utl]. *1711:* Király Tamá<s> ... őröksége féle, most(an) deserta eztis hasonlo képen az nehéz portiozásban a midőn Kapu szám után kellet contribualni mind maga adozta ... Szabo János ur(am) [Ingodály NK; JHb XXIV. 19]. *1720:* requiraltattanak a T. Pater vraimek hogy a Monostori Ecclesianak ... fundusan lako Szegeny Seller embereket mod kívül valo portiozással Servitiumokkal ne aggravallyák [Kv; SRE 138]. — L. még CsH 318.

Szk: *nyakába veti a ~t. 1770:* indultam a táblára, az hová is érkezett volt a guberniumból olyan commissio, hogy mágnások, nemesemberek regestráltassanak ... félő, hogy a nyakunkba ne vessék nékünk is a portiozást [RettE 224].

porciózhat adózhat; a putea plăti impozit; Steuer bezahlen können. *1699:* minden fele portiot eddig 5 es 4 vono marhárol meg adtam ... Semmi cseledet nem tarthatok, egyedül magamra nyomorgok, Soha továb mar nem portiozhatok [Olasztelek U; UszLt IV. 52 Kolombán Ferenc nyil.].

porciózó 1. adózó, adófizető; care este obligat(ă) să plăteascā impozit; Steuer bezahlend. *1726:* ezen házban nem laktak hanem Jobbagyot tartottak benne a Jobbagy Biro bottya alat valo portiozo ember volt [Mezőbánd MT; Berz. XV/14. 4]. *1730:* Baro de Serieni Ur(am) eő Nga ... nem elégedvén meg egj néhány szegény porciozo emberek(ne)k gombolyogban valo kötöztetésekkel, edgjnek az fejétis meg tekerte volna [Csapó KK; Ks 90 Kún László lev.]. *1736:* kemény portiozo ember vagyok és Sok egjeb féle Szolgalatis jő a nyakamra [Récse F; JHbT]. *1736 u.:* A militia, mikor látja mely czifra a közasszony, leány, nem hiheti el hogy a portiózó ember olyan elnyomorodott szegénységgel legyen [MetTrCs 468]. *1747:* minthogj a Melgos Statusok determinatioja az, hogj a' kinek két harom jo hej tarto portiozo emberei vadnak, azok immunitaltassanak, az Instansnak pedig tsak edgj embere va(gyo)n ... per hoc a' Magistratus nem immunitalhattya [Torda; TJkT III. 178].

Szk: *~ nép. 1786:* (A makkoltatásból) nagy haszna volt az szegeny portiozo népnek, mert tsak egy Sertest sem volt mivel tartania [Torockó; TLev. 4/13. 18].

2. *~ ember* adórovó; persoană care stabileşte impozitul/birul; Steuer bestimmende Person. *1724:* egy szánto föld ... ezt eddig bitangolták hane(m) tavaly a Falu nyilban vonta mivel nem volt ki adozza es mind addig oda vonják míg az Exponens Urnak eo Nga(na)k portiozo embere nem jő közinkben [Középlak K; JHb VI/3].

3. *~ idő* adófizetés ideje; perioada încasării/perceperii impozitului; Steuerbezahlungszeit. *1698:* Segétette é az Dns Terrestris az portiozo üdőkben az Jobbágyát és menyire segétette [LLt Fasc. 117] | mig ez a porcziozo üdő tart, lehetetlen hogj eők[a] is tellyességgel immunisok lehessenek, akar mellyik recepta Relligioval uniallyak is magokat, hanem Bekesseg(ne)k idejeben elhetnek avval a szabadsággal, amelyet az unio hoz magával [UszLt IX. 76/63 gub. — [a]Ti. a gkel. papok].

porcióztat adóztat; a obliga la plata impozitului; Steuer bezahlen lassen. *1710:* A magyarországi rebellió is azért támada, mert a császár híre nélkül a ministerek portióztatták, nyomorgatták, saccoltaták, kínozták a magyarokat, üldözték, persequálták a jesuiták a reformátusokot [CsH 358].

porcióztatás adóztatás; obligare la plata impozitului; Zwang zur Steuerbezahlung. *1711:* a Rákóczi pártján levő magyarok, elunván a kurucságnak elviselhetetlen igáját, saccoltatását, ingyen való quártélytartását, rettenetes portióztatását ... már Erdély teljességgel a német hatalma alá esvén, oda refúgiomok, mint azelőtt, nem lehetne [CsH 454].

porcogatás ropogtatás; ronţăire, ronţăit; Knuspern. *1746:* Etedi Miklos maga rekeszbén lévő Sertessinek egy nehánj ... Csös Török buzát vitt ... a ... szabad Sertesek meg halva(n) az ... Török buza(na)k portzogatasit oda mente(ne)k és a rekesz melle gyülvén, egyiket Etedi Miklos meg ütötte [Torda; TJkT III. 101].

porcogó cartilaj; Knorpel. **Szk:** *melle ~ja. 1734:* Sikot én ha meg épül el küldhetem De az Asztaga Tetejeröl le esett edgy fára s az Mejje Porczogoja bé hoppatt s az olta fekszik erőssen [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.] ∗ *orra ~ja. 1704:* ma reggel négy óra után az feleségem leányi bé akarván az ablakot vonni, a felső fiókablakot leejtették, aki is a szegeletivel a feleségemnek az orra közepit találván ágyban fektiben, az orrának porcogóját megrontotta [WIN I, 133]. *1748:* az orra porczogoja bé törvén vére mindgjárt ki omlott [Tarcsafva U; Pf].

porcsfű-víz porcsinfőzet; decoct din portulacă; Portulaksud. *1632:* Porcz fw viz uagion ... N. 4 [Fog.; UF I, 143].

porcsinálás puskapor készítés; fabricarea prafului de puşcă; Schießpulvermachen. *1586:* 171 font por czinalasert es saletrum még tisztitasert fiszette(m) f. 5/ [Kv; Szám. 3/XXIV. 27]. *1593:* Wetettünk saletrumott az Por Chinalas hoz [Kv; i.h. 5/XXV. 3]. *1676:* Kegyelmed, édes Bátyám uram, írja meg Frater István uramnak, az több pattantyúsokat reája hajtsa, tanoljanak tőle ... az egy por csináláshoz hogy tudnak, azon kivöl semmit nem [TML VII, 191 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

porcsináló malom puskapormalom; pulberărie, moară de făcut praf de puşcă; Schießpulvermühle. *1585:* Traúsner Lúcacz Vramet (!) kere B. vram Tanaczúl hogy feierwarat az olaz kapitannial Chinaltatna Rez Szerzamot az Por Chinalo Malomhoz [Kv; Szám. 3/XVIII. 37b Gellien Imre sp kezével].

porcsináltatás puskapor készíttetés; fabricarea prafului de puşcă; Schießpulvermachen. *1592:* die 3 Marty biztak vala a Zamüeuö Vraim ram az porchinaltatasnak gondgiatt [Kv; Szám. 5/XIV. 2 Eppel Péter sp kezével].

porekla vezetéknév; poreclă, nume de familie; Familienname. *1736:* mitsoda familiabol valók légyenek[a] ... vezetéknevek vagyis poreclájok meg mutattya [CU. — [a]Ti. a jobbágyok]. *1740:* A kérdésb(en) forgo Nyikität hallottam magától hogy a' Poreclája Oltyán volt [Pujon SzD; WassLt Moldován Vaszil (28) zs vall.]. *1759:* Titt Szentpáli Uram reducaltatott ide három egy Testvér Atyafiakak Csáklyárul ... de Poreklájokat nem tudjuk, hanem mi Csekényieknek neveztük mint hogj Csáklyárol reducaltatták [Girbó AF; JHb].

poreklájú vmilyen vezetéknevű; avînd o anumită poreclă/nume de familie; mit irgendeinem Familiennamen. *1730:* nem tudom, nem hallottam, s nem is értettem hogy

illyen forma két poreklaju, ugy mint Rusz és Turkucz Juvon nevü ember laknék az Mlgs Groff Bethlen László Ur(am) árváj ... joszágokban, és lakott volna ennek elötteis [BK. Olár Juón (80) jb vall.].

pórember parasztember; ţăran; Bauer. *1663:* Egy rossz pórember így bánjék ennyiszer velem, inkább meghalok mint elszenvedjem [TML II, 615 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz].

porfelhő a levegőben kavargó portömeg; nor de praf; Staubwolke. *1838–1845:* bécsi idő, midőn száraz szél fú, porfelhőket hozva szárnyain [MNyTK 107].

porgolát falu/vetéskerítés; gardul satului/ţarinii; Dorf/Feldzaun. *1588:* Annak vtanna Jsmeg ez ell mwlt napokban miwel hogy mi zegenyek voltwnk az tilalmasbol nem hozhattuk be gabonankat akkor mikor eok be hortak, Talas gergely az Sombori biraia monda hogy eo le vagia az porgolathot en tiltottam ... hogy le ne vagia [Zsákfva Sz; WLt Lucas Barlas jb vall.]. *1594:* asz Nemes Emberek porgolatoth chynaltanak az kynek meny Irotvanya volt asz szerint [Dés; DLt 246]. *1602:* bizonitsanak az arua Twtora es Semie(n) Peter Bethlenfalua ellen hogj rezek uagio(n) az falu hataraba(n), es hogj ennek eleotteis mind uetes kertek, porgolatok ... megh czinalasaba(n) edgiesek uoltak az eleik az falual [UszT 16/2]. *1624:* az porgolatot megh czinaltassa, mert ha az Falu kart val, bizony az Kgd dezmaiabol Elegitem megh az falut [Borsa K; Mk III. XXXVIII. 994]. *1629:* be ugrek az Harangozo Peter kertinel az porgolaton, enis utana ugram [Mv; MvLt 290. 155b]. *1659:* a nagy Górczo(n) felül valo bercz melj az porgalátra jöü véggel [Gyalu K; SLt AQ. 17]. *1674:* az Czicz hegje alat valo szánto földet ... az Czatani porgolatigh birták [Désakna; Borb.]. *1679/1681:* Az tilalmas mezökre, Rétekre, es azok körül valo porgolatokrais az udvarbiroval együtt nagi vigiazasa légyen, ha mi marhat ott talalhatnak be hajcsák [Vh; VhU 666]. *1733:* el mentűnk ... Vasas Szentivanra[a] ... es mikor az Falubol ki erkeztűnk a mezőre ott Conterminalodek es Conveniala, harom uczczarol ki jaro ut, de egyik sem szolgalhata tovab, a Porgolatnal, mert el vala rekesztve porgoláttal [WassLt. — [a]SzD]. *1744:* ezen Sessiot Pusztán hadta ... kiis hagjatott a Falu Porgolattyan mezőűl [Nagykend KK; LLt Fasc. 67]. *1816:* (A földet) ugy adák Zàllàgban Gyujto Martonnak hogy, mig porgoláttyára négy hasznot el nem veszen adig ki ne valthassák [Szentimre MT; BalLev.].

Itt jegyezzük meg, hogy *porgolát* cimszavunknak — s főként szócsaládjának — adalékaiban számos alakváltozatot figyelhetünk meg, ezeknek egy részében (mint *porkolát, porkalát, porkoláb*) a nyelvhasználatban ugyancsak eleven *porkoláb* szavunk hatását feltételezhetjük.

Hn. *1607/1685:* Az Porgolatb(an) [Nyárádkarácsonfva MT]. *1609/1687:* A Porgolátra menőb(en) (sz) [Marossztkirály MT; MMatr. 322]. *1617/1687 k.:* A' Porgolátra jároba(n) (sz) [Kövesd MT; i.h. 396]. *1618:* az also hatarban a Polgorat (!) mellett (sz) [Marossztkirály MT]. *1671:* Az Porgolato(n) kűl az Zab Föld (sz) [Erdőszengyel MT]. *1679:* az regi Porgolatonn kívül (sz) [Nagylak AF] | az Porgolát mellett valo lább(an) (sz) [Vajdasztiván MT]. *1687:* A Porgolath mellett (k). A Nyir alatt a Porgolath horgassanal (sz) [Désfva KK]. *1688:* az Olah porgoláttban (k). Az also határban a porgolát mellett (k) [Magyaró MT]. *1690:* Porgolat (sz) [Marossztimre AF]. *1711:* A' Falu vegin a Porgolato(n) belöl (sz) [Bonyha KK]. *1714:* A Mihájfalui Pargolát mellet (sz) [Csicsómihályfva SzD]. *1718:* A' Porgolát szegnél (sz) [Monó Sz] | azon kűl vegel a Porgolatra dül (sz) [Sülelmed Sz] | A Porgalat mellett (sz) [Csicsómihályfva SzD]. *1721:* az Porgolát végén (sz) [M.gyerőmonostor K] | A Porgolátra nyul véggel (sz) [Kozárvár SzD]. *1729:* Az Falu végin az porgolatok mellet (k) [Csávás KK]. *1734:* Porkolat Szerb(en) (sz) [Vajdasztiván MT]. *1737:* A' Porgolátban a' vizen innen (sz) [Vécs MT]. *1740:* A Porgolát mellett (sz) [Inaktelke K]. *1744:* a' porgolátra jövőben (sz) [Gógánváralja KK]. *1753:* Falu porgoláttyánál (ke) [Bödön SzD]. *1754:* A' Porgolátra járók közt (sz) [Radnótfája MT]. *1759:* a Rettegi Porgolat mellet (sz) [Árpástó SzD]. *1775:* A Porgolat melett (sz) [Nádasdaróc K]. *1779:* A Porgoláton belöl két nyill (k) [Náznánfva MT]. *1795:* Az Also porgolát szelyin (k) [Magyaró MT]. *1803:* a' Porgolát szomszédságáb(an) (sz) [Dombó KK]. *1840:* a Porgolátba (sz) [M.gyerőmonostor K]. *1845:* az olá Porgolátban (sz, k) [Magyaró MT]. *1864:* Egy régi árok van, melly Porgoládnak neveztetik [Györtelek Szt; Pesty,MgHnt 39. 232a].

Szk: ~ *gyanánt. 1698:* a Kűs Maros az Berket környűl vőtte és mint egj Porgolát gjanántis volt a Nagy Marosig, hogj az marhajok az Tilalmasb(an) ne menjen [Kisfalud MT; BálLt 58] ✱ *~ját látni. 1629:* az arataskor mentem vala ki az porgolatom latni, lata(m) azt hogj harom karot vagtak ki a porgolatbol [Mv; MvLt 290. 169a] ✱ *~ot tart. 1596:* (A fogarasiak) Jelentették aztis könyörgésekben, hogy az közöttök valo Nemes Emberek Nem akarnának porgolatot tartani holott ő nékikis az szinte ollyan hasznokra volna [Berethalom NK; MvÁLt Fogaras vidéki úrbéri összeírás 1820-ból].

A cimszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

porgolátbeli porgoláthoz tartozó; din ţarină; zum Feldzaun gehörend. **Hn.** *1627:* Az porgolatbali feoldnek az falu feleol valo fele [Lőrincfva MT; Told. 26]. *1741:* A Porgolatbeli föld [uo.; EHA].

porgolátcsinálás falu/vetéskerítés készítése; făcutul gardului ţarinii; Dorf/Feldzaunmachen. *1592/1609:* Tudgia bizonnial hogy porgolat czynalaskor harom lofwsegre nylra czynalt [Mezőbánd MT; WassLt Petrus Zettrey jb vall.]. *1598:* az minemw falu dolga raitwnk vala, vgy mint porgolat chynalas, az kor egy az Azzonio(m) Jobbagia marhaiaban ment voltt az Alpareti hatarra, boriuznj [Alparét SzD; Ks]. *1634:* Istok Janos nevw iffiú legeny ... adot ne adgion, egieb porgolat chinalason, papnak valo fizetesen es falu theórvénien kivul [Dob.; Ks 42. F].

porgolátforma 1. porgolátszerű; asemănător/asemenea gardului ţarinii; dorf/feldzaunförmig. *1694:* vagjon egj Jegh-verem-is ... Ennek sövény keritese, az udvarház(na)k keritesevel egjgjütt, nagjobb reszent jó, ujj, támaszos, lészás, tővisses; de óldalúl a' mező felöll, nehólt meg dólt, gjakor heljt megljukadozott, resz szerent porgolat forma is [Kisenyed AF; BfR].

2. ~ *sövény* porgolátszerű sövény; gard de nuiele asemănător/de forma gardului ţarinii; feldzaunförmige Hecke. *1694:* Vagjon itt az Udvarház kapuján kivül bé menőleg ... egj Vetemenjes kert, mellj(ne)k keritese vegűl mind ket felöll s oldalúl-is egjgjik felöll, porgolát forma sövenjel való [uo.; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.].

porgolátgyepű porgolátkerítés; gardul ţarinii; Dorf/Feldzaun. **Hn.** *1694/1764:* a Porgolát Gyepűn fellyűl. A Porgolát Gyepűn aloll. A Falu végén a Porgolát Gyepűre járo Nemes föld [Abafája MT; EHA].

porgoláti porgolátkerítéssel járó; ce se obţine de pe urma gardului ţarinii; mit Dorf/Feldzaun zusammengehörend. *1838:* meg nevezet Szánto Földet által adá ... Csont Sigmondnak zállagon 5 porgoláti Haszon elvételéig [Kendő MT; KelM].

porgolátjáró kb. falu/vetéskerítés útja; drumul spre gardul ţarinii; Weg zum Dorf/Feldzaun. **Hn.** *1754:* A' Kis porgolát járób(an) (sz) [Radnótfája MT; EHA]. *1760:* Az Porgolát Jaroba (sz) [Körtvélyfája MT; EHA]. *1814:* az Porkolát jároban ... egy roppant darabat kert közzé vett [uo.; LLt]. *1815:* Ezenn Helly ... régentén két nevet viselt az az also részit porgolat járonak, a felsö részit pedig Marasra járonak hivták [uo.; EHA].

porgolátkapu falu/vetéskapu; poarta ţarinii; Feld/Flurtor. *1589:* ez fellywl meg Jrt al peresek az hoúa ennekem Marhamotth zabad njomasra kelletth wolna wznem Almas fala fele az melj porgolatt kapú wagyon Az Nagy Andras hazanal, azon az kapún felesegem wzj volt az en keúes barmomatth az zabad Nyomasra [UszT]. *1617:* Az Bradi Janostol marat Retsegek(ne)k diuisioia ille(n). Az varos hataran az Porgolad kapun belöl az Birosagh rethi mellet, az meli Reteczke vagio(n) az falu hataran valo Reteczkenel (!) eggieznek Sors szerent, melli az Porgoladon belöl az arok mellet vagíon [Abrudbánya; Törzs]. *1639:* el mentűnk Sallfalvara hogy ... Salfalvi Possessiot Salfi Joszaggal együt el foglalnuk, es Mikola Sigmond Uramnak kezehez boczatanuk ... midön az Falu végere az Falu Porgolat kapuiahoz lutottunk volna az falusi parasztsag az Porgolat kaput be tévén elűttünk megis alak belöl [H; JHbK XLV/32]. *1647:* Az mostanj fen allo porgolat kapuis helyben maradvan [Csejd MT; Told. 17a Huszár lev.]. *1716:* Az Falu végin az Porgoláth kapu mellet vegyon egy darab szánto föld [Doboka; JHb III/68]. *1723:* ihon az Aszony élébb jövé bé az porkolát kapun [Szásznyíres SzD; Ks 27/XVI]. *1757:* a falukbol kijáro uttzák bekerteltessenek és porkoláb kapukkal láttassanak el [HSzj *porgolátkapu* al.]. *1758:* Porkolat kaput tegyenek vagy tétessenek [i.h.]. *1780:* azon Legény akkor nem pipázott, és tűz a pípájában nem volt hanem a porgalát kapun ki érkezvén, akkor akart ki ütni [Karácsonfva MT; Told. 4]. *1806:* az haza botsátásban a' Nyáj elött jöjjen egyik[a] és lassan lassan maga után botsássa mind a' porgolát kapuig[b] [F.rákos U; Falujk 17 Sebe János pap-not. kezével. — [a]Pásztor. — [b]A csordát]. — L. még FogE 105; RSzF 198; UF I, 897, 901.

Hn. *1607:* Az ala Jaroban az Porgalat Kapunal (sz) [Mv; MRLt]. *1648:* Az Polgorat kapun belöl (sz) [F.peterd TA]. *1660:* az Porgolat kapun kűl [Kál MT]. *1687:* A Porgolath kapunál az Uton felyűl (sz) [Désfva KK]. *1688:* az Porgolat kapun (k) [Szentgerice MT]. *1693:* az Porkolát kapun kivűll az falu Szená füve mellet (k) [Ádámos KK] | az jobbagy falvi porkolad Kapu taján az mezöben (sz) [Jobbágyfva MT] | Az falu vegen valo porkalat kapunal [Szentháromság MT]. *1706:* A' Porkolát kapunál [Betfva U]. *1709:* a' Porkolab kapun innen Desfalva felöl (e) [Bernád KK]. *1716:* Az Porgolát kapujánál (sz) [Csekelaka AF]. *1717:* Az Porgolátt Kapunális (sz) [Inó Sz]. *1721:* az porgolat kapun kivűl (k) [Köröspatak Hsz]. *1724:* az Porkolat kapun alol [Arca H; TKl]. *1736:* az Porgolát Kapunál (sz) [Udvarfva MT]. *1737:* A Felsö Porgolát Kapunál lévö Rét (k) [Nagyida K]. *1744:* A porgolat kapunkul (sz) [Bordos U]. *1747:* Porkaláb kapun kivűl (sz) [Szék SzD]. *1748:* a Porgolát kapun kivűl az Also labban (sz) [Nagyfalu Sz]. *1753:* Al-szegen a' Porgolát kapun kivűl (sz, ke) [M.décse SzD]. *1762:* A Porgolát kapunál (sz) [Hagymásbodon MT]. *1768:* a' Sándor kutjánál, vagy is az Bos felé menö falu felsö végin a porgolát kapu végin (sz) [Koronka MT]. *1772:* A Vár Erdeje alatt a Porkalap kapu mellett (sz) [Szászfenes K]. *1776:* A' Porgolát kapunál (sz) [Csávás KK]. *1780:* A porgolát kapunál (sz) [Harasztkerék MT]. *1781:* A Porgalát kapunál (sz) [Mákófva K]. *1793:* A Porgolát kapun belöl (sz) [Kisillye MT]. *1794:* a' Porgalat Kapura járó [Marossztkirály MT]. *1795:* a Porgolat Kapún belöl (sz, k) [Nyárádsztlászló MT]. *1797/1800:* a' Porgolát kapu szerben (sz) [Náznánfva MT]. *1802:* A Porkolát Kapunál (k) [uo.]. *1818:* A' Ketskehát ajján ... a' Porgalát Kapura nyulik (sz) [Marossztkirály MT]. *1825/1831:* In loco a Porgolát kapunál lévö láb dicto (sz) [Náznánfva MT]. — A forrásjelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

porgolát-kapufél porgolát-kapufélfa; stîlpul de la poarta ţarinii; Feld/Flurtorpfosten. *1775:* Apamtol ... gyermek koromban hallottam mondani ... No fiam emlekezel meg rolla hogy edig volt az OVasarhellyi hatar itten Porkalát kapu volt ezen Csutko az Porkalát kapu felnek Csutkoja [O.vásárhely SzD; Ks 25. VI Girán al(ia)s Tuducz Lup (46) vall.].

porgolátkert falu/vetéskerítés; gardul ţarinii; Dorf/Feldzaun. *1643:* ez ket ... hazhelynek felsó üegeben ... egy róz zemlekes forras kűt hely ... azon alol latok ket kertet kerestól az patakon altal, az hol akor kertet ne(m) latta(m) ... mert porgolat kert üolt az kiűel tilalmast tartottak [Tamásfva/Páncélcseh SzD; RLt O. 5 Tamasfalűj Jmreh (65) ns vall. Blasius lit. Kovach de Kide vicejud. com. Dob. kezével]. *1677:* Tartozzanak porgolát kertel el rekezteni az marhák meatussatol a tilalmast [Csanád AF; JHb XXVI. 42]. *1718:* a falu közönséges porgolat kertye [Parajd U; LLt Fasc. 139]. *1721:* azon rèszre valo Jobbágyok eleitöl fogva Porgolát kertet külön csináltanak és tarta(na)k mind ez mai napigis [M.csesztve AF; JHb XXVIII/33]. *1734:* kérdém Balsán lako Toha iuont miért egeték el Pargalát kertűnket [Középalmás (H) körny.; BK sub nro 171 Perva Juon (28) jb vall.]. *1744:* Nékem Falus birónak egy Ingemet el vette erővel, hogy hirtelen a' Porkoláb kertet meg nem tsinálhattam [Szentegyed SzD; WassLt Barbotz György (45) vall.]. *1762/1779:* La Gardu Czárini, szomszédja egy felöl ... a Porkolább Kert [A.szivágy Sz; Mk]. *1768:* porgolát kert a Stabalis házon kivűl nem volt ... mivel a Stabalis ház küllyel van a porgoláton [Nagyajta Hsz; JHb XVIII. 29]. *1787:* A Tilalmas Porgalát kertekre (!) mihelyt a' Helység Vetéshez kezd fel alittassanak [Torockó; TLev. 3/2 2b]. *1801:* az ö Porkolát kertyét bontsa ki [Szászfülpös K; KLev.].

Hn. *1643:* porgolat kertben (sz) [Kozárvár SzD]. *1682:* az Porgolád kertre megyen veggel (sz) [Galac BN]. *1714:* Porkoláb kert (sz) [Magyaró MT]. *1718/XVIII. sz.:* A Porgolát kert mellett (k) [Szamosszéplak Sz]. *1721:* A Porgolát kert mellett (sz) [Kozárvár SzD]. *1722:* Az Porgolát kert (szomszédságában) (sz) [Zágon Hsz]. *1724:* Az Falu also

porgalát kertitöl fogva [Türe K; Told. 21]. *1726:* A Porgolát kert mellet [Vajdasztiván MT]. *1730:* Porgolátt kerten fellyül [Tóhát BN]. *1757:* A Porgolát Kert mellet (sz) [Szászszöllős KK]. *1758:* A' Porkalát Kert mellett (sz) [F.tők SzD]. *1767:* a Porgolát Kert mellett (sz) [Retteg SzD]. *1772:* A Porgolabb Kert mellett (sz) [Szászfenes K]. *1775:* A Porgolat Kert felöl valo Tábláb(an) (sz) [Ónok SzD]. *1825:* a Falun Fellyül a Porgolát kerteken kül [Válaszút K; BHn 172]. *1831:* a' porgolát kert felöll [Kozárvár SzD]. *1875:* Porgolátkert (k) [Aranyospolyán TA]. — A forrásjelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

Szk: *őszi ~* őszire felállított falukerítés. *1770:* a Falusiak beszélték egy más között, hogy a közeleb mult Öszi Porgolat kertek el rontását, és a Tilalmas meg étetesit ök parantsolták meg szolgabiro Uramnak [Ks 20. XII. 10] ✱ *sövény ~* sövényből font falukerítés. *1694:* Ezek(ne)k körös körül lévő keritési, nagjobb részént, porgolát sovenj kert: mellj jobbitást kéván [Borberek AF; BfR].

porgolátrét a falukerítés rétje; lunca din ţarină; Wiese am Dorf/Feldzaun. **Hn.** *1840:* Orsova Marhássai Borsot a Magdalenarol Bükkönt a porgolát rétről hordtak [Görgény MT; Born. G. XXIVb].

porgolátvég a falukerítés vége; capătul gardului ţarinii; Dorf/Feldzaunende. **Hn.** *1692:* Thot Peter a' Porgolát végben adott Cserében egy darab széna füvet [Karácsonfva MT; MMatr. 79].

porgoló (cserép)bögre; ceaşcă (de lut); Tontöpfchen. *1681:* Belsö Sáfár ház ... Vagyon itt ... Uy Mazas Tál Nro 1 ... Uj porgolo hárma mazos Nro 6 [Vh; VhU 562–3]. *1694:* Porgoló nro 6 [O.cseszive AF; LLt 76. C]. *1700:* Porgolo 2 // kett kis korsocska [Szászerked K; LLt]. *1748:* Apro Csiprok s Porgolók [Nagyida K; Told. 11/95]. *1756:* Tal 16 Porgoló 2 [Branyicska H; JHb XXXV/35] | Éléstartó Bóltban ... Tanáltatik ... porgoló [Déva; Ks 92. I. 32]. *1762:* a porgolott apám mind öszve ronta [Gyeke K; Ks]. *1787:* Két tsorba kantso, négy kis föld tálotska, és négy porgolo Dr 9 [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 7]. *1791:* Apro Csupor 3. Porgolo 1 [Nagyercse MT; Told. 19]. *1818:* Egy két Fülü Csésze, és három Porgolok [Mv; MvLev.].

Szk: *egyfülü ~. 1817:* Hat égy Fülü Porgolok | Hat étel hordo égy Fülü Porgolok [Mv; MvLev.] ✱ *ételhordó ~. 1817:* 7 Mázos étel hordo Porgolok [Mv; MvLev.] ✱ *háromlábú ~. 1772:* 1 három Labu porgolo [Egeres K; Ks]. *1797:* 7. három lábú porgalo [Koronka MT; Told. 34] ✱ *lábas ~. 1728:* Az Udvarház Kamarajaban ... Öreg labas Porgolo [Aranykút K; Ks 55/73 gr. Petki Dávid inv.]. *1736:* Lábos porgolo nro 4 [Mikefva KK; CU]. *1744:* Labas porgolo [Buza SzD; LLt 181. B]. *1760:* Lábas porgolo N 3 [Parajd U; LLt Fasc. 139] ✱ *lábatlan ~. 1679:* Labatlan porgolo mázos szélke nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 17] ✱ *tejhez való ~. 1813:* Téjhez valo porgolo 21 [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.] ✱ *virágos ~. 1757:* Azakat a drága sok virágokot kik szaggatták hordották, és hová hordották, ugy virágos Porgolokot? [Csicsókeresztúr SzD; LLt 49/1277] ✱ *zöld ~. 1849:* Két zöld porgolo 6 xr [Mv; MvLev.].

porgolóforma bögreforma; de forma unei cişti; tontöpfchenförmig. *1732:* Találtunk ... három ugorkának valo üveget porgoló formát [Kv; Ks 40. XXVIIIc].

porgolóserpenyő cserépserpenyő; tigaie de lut; Tonpfanne. *1681:* Cserép Tál Nro 1 ... Porgolo serpenyő (:nagyubb, s kissebb:) Nro 2 [Vh; VhU 522].

porgyújtó puskaporgyújtó; dispozitiv folosit pentru aprinderea prafului de puşcă; Schießpulver anzündend. *1753:* por gyujto és lyuk tisztito vékony vasak nro 2, Vas áso nro 1 [Záh AF; Told. 18].

porha laza, porhanyó (föld); (sol) afînat; mürb. *1825:* a' föld ottan porha és Ganéjas tehát ... félhető annak[a] a viz felöl valo le hajlása és suhadása | a' föld ottan porha és Ganéjas, tehát ki sorvadván a' föld nagy üresség van és omlás [Dés; DLt 595. — [a]Az istállónak].

pórhad paraszthad; armată de ţărani; Bauernarmee. *1662:* híre érkezék, hogy a Tiszántúl és Nyíren nagy sok tolvajkodó pór had támadott volna | Ezek után ismét újabb kár és szomorúság tanála az szegény hazát, mert az pór hadak eloszlatása után nem sok idővel az váradi gróf főkapitány, ifjú Bethlen István megbetegesedvén ... szép csendes halállal az élők közül elköltözött vala [SKr 145, 147].

porhanyó, poronyó laza szerkezetű (föld); (sol) afînat; mürb. *1765/1770:* olly fövenyes és poronyo hellyen horgasodva közel a' Malmon, alol nem lehet a' Viznek follyása [Széplak K; SLt évr. Transm. 179]. *1808:* a felette lévő föld kevés és poronyó lévén be omlanék [MNy XXXVIII, 305]. *1815:* A' Krumpinak kapálása ... Az Első kapálás ideje mihelyt jobb részének ki butt a' föld színére a levele ... a' Levelek körül a' föld kézzel vagy buta vaskoval vigyázolag meg piszkáltatik, 's a' tserepes vagy igen száraz föld böre vékonyan le kapartatván a' távulabbrol kapával fel vágott porhanyu nedves földel ... a' Krumpi koronája simán el fedetik [Kováts Sámuel, Utasitás a Krumpi termesztésre (nyomt.)].

porház puskaporraktár; depozit de praf de puşcă; Schießpulverlager. *1620:* Az Felseö Varba ... Leöveö szerszamok ... Az Por hazak Aytaian Lakatt [Kövár Szt; Borb. II]. *1632:* Az két Bastia keözeöt leueö uy por hazban uagion algiu por cent ... N. 28 | Az két keöfal keözeott ualo masodik por ház [Fog.; UF I, 133–4]. *1637:* Az por hazon lakat n 4 [Ebesfva; Utl]. *1664:* Ezek[a], Uram, bizony nem úgy készülnek, hogy ki menjenek ... az híd alatt való por házat is fel hordattatta és az csonka bástya végében csináltatott egy kis lövő bástyácskát belőle [TML III, 95 Katona Mihály Teleki Mihályhoz. — [a]A német várőrség]. *1676:* Ezen Vár körül ... Az arokban két por házok vadnak | Vagyon ennek az gabonas haznak elléneben az külső Vár oldalában ragasztva ... egy uy por ház [Fog.; UF II, 697, 703].

Szk: *cserepes ~. 1665:* Az váár arkaban levö cserepes por hazban vagjon algjukhoz valo örög por in tonn. no 394 [Fog.; i.h. 315]. *1667:* Az Vár árkában lévö cserepes por házban vagyon agyu in tonell. 221 continent cent. nro. 149, libr. 38 [Fog.; i.h. 341] ✱ *zsendelyes deszkás ~. 1637:* Ott kwl uagyon az var arkaban az vizben eppíttett zendelyes dezkas por haz [Fog.; UF I, 396].

póris bórax; borax, borat de sodiu; Borax. *1558 k.:* Ha akarsz Jo porist chinalnia[a] [Nsz; MKsz 1896. 383. — [a]Köv. a készítésmód leír.]. *1576:* Ereztö vyazt Jot Chinalny

vegy 9 loth Cretat es Meg anny banyazoldet, 1 Nehezek porist, 1/2 nehezek borköuet, 1/2 nehezek egetet Timsot es ezeket vesd egyben egy Mertekben[a] [Nsz; i.h. 368. — [a]Folyt. a készítésmód leír.]. *1592:* Sigmond, Zigeti Mihali Jnassa vallia ... Aztis lattam hogi az Inas egi ezwst gwrwtt araniaz vala, Lattam aztis hogi forma agiagot, es porist vitt oda Gergelihez [Kv; TJk V/1. 243].

? **porka** friss hó; zăpadă proaspătă; frischer Schnee. **Szn.** *1702:* Porka Janos [Dés; Jk 321a].

porkahó friss porhó; zăpadă fină (spulberată de vînt); frischer Pulverschnee. *1787:* mikor osztán reggel a nyomot fel vettük (:minthogy azon Lövés elött porka ho esett volt:) egyenessen követtük a Nobilis Lászlo Uram ... eő kegyelme joszágára [Cófva Hsz; HSzjP Georgius Kalotsai (64) gy. kat. vall.]. *1790:* a' Porka Havan nyomoztam ide; 's az igaz ugy-is volt; hogy azon ejtszaka Porka Hó esvén, ugy nyomozta oda [Dés; DLt]. *1800:* az új porka hón más nyomot a Perceptorné Aszony és Bótosné nyomán kivül nem tanáltak [Bereck Hsz; HSzjP néhai Simon Pál Uram özvegye Vojku Ágnes (40) vall.]. *1819:* edgy kis porka ho esett volt [Méra K; AggmLt].

porkalán ágyúhoz való puskaporkanál; căuş pentru încărcat tunul cu praf de puşcă; Schießpulverlöffel für Kanone. *1637:* Az Batthori bastyara menuen talaltunk rayta eött agyukatt ... Mindenik agyunak vasas agy kerekej tengely, por kalanny; teöreökleö rudgyajual vadnak [Fog.; UF I, 397].

porkár disznópásztor; porcar; Schweinehirt. *1715:* Grocza Petru ... Conditio: Porcar [Táté AF; Meteş, Viaţa agr. 181]. *1746:* Hát azt tudja-e bizonyoson és nyilván, néhai Sándor Mihály uram keze alatt lévő jobbágyok, oláhok, kik életéig ő kegyelmét szolgálták ... most kik kezek alatt vadnak, lavitalnak, nevezetesen a porkárok, Bódor Mihály, Antal János, Bartos Mihály, Péter, Miklós [Cssz; SándorO 296].

porkoláb 1. várnagy, várparancsnok; pîrcălab; Burgvogt | börtönfelügyelő; temnicer, pîrcălab; Gefängnisvorsteher. *1542:* Azt jol erthy k., hog en wg erthem az mw porkolabynkthol az wraynkthol hog azon ewk meg eskewtthek, hog ha kewol walo ellensege lenne az haznak, ewk kethfelol walo ellensegre nem wyselnenek gondoth hanem chak az kewlsewre [Fog.; LevT I, 17 Petrus Orozy Zalay Janoshoz, Poson m. ispánjához, Fog. vára urához]. *1557:* Kegelmetek is, hagya megh az Kegelmetek Porkolabyanak hogj legen ez mj emborwnknek illes barlanak Mindenbe(n) segethegh (!) [BesztLt]. *1560:* Mykor wra(m) ew Naga Janos mesterrel Megh szerzeodek az kew wary Myre szakmanba, En Akkor keowary porkolab voltha(m) [Gyf; BesztLt 10 Bl. Bagotai a beszt-i bíróhoz és tanácsához]. *1586:* My Kyk wagywnk Keoz birak Somlyay Gaspar Sory (?) Myhaly Bethleny porkolabok [Bethlen SzD; Ks 42. B. 20]. *1593:* Eleozer kertem azt teolle ha megh kwlte porkolab vramnak az latobortth [UszT]. *1596:* Actor Nagy Benedek Gyalaj Wrunk eó felsege vduarhely waranak porkolabia [i.h. 11/43]. *1621:* Maczkasi Vram az Varadi Porkolab kereti B. Vramat hogy kulgeon eo keme valamy Karuljra valo eott eot zeorgeot melljet veotte(m) Stenczel Janos Vramtol Negiet f—/20 [Kv; Szám. 15b/IX. 212]. *1637:* Az Ebesdfaluj Porkolabnak Swúeg Andrasnak Jeouendeo szam adasara ualo egiet masok [Ebesfva; Utl]. *1645:* Ferteodi Janos Angialosi pro tempore Nemzetes Beldi Janos es Beldi Pal vramek(na)k Bodolai Porkolabiok [Hsz; BLt 7]. *1649/1681:* Haczok nevű Varosomban megh telepedet Jövevény kereskedő Görögőket es Olahokat ... minden paraszti szolgalattul ... Immunitaltam ... V Hunyadi Varamnak ... Praefectusi, Udvarbirai, Porkolabi ... ez tűlem nekik adatot Immunitasban tartozanak megh tartani [Vh; VhU 311–2]. *1681:* Haczoghi Porkolabnak minden fele birsagbol Tertialitas jár, két része a' földes Ure [Hátszeg H; VhU 151] | à Tőmlőcz valtsagh penigh a Porkolab jövedelme [VhU 71]. *1713:* az én Atyám(na)k az báttya az őreg Ur Kornyis Gaspár ur(am) eő Nga idejéb(en) Sz: Benedeken Porkoláb vólt [Búzamező SzD; Ks 25. V Marián János vall.]. *1718:* Nehéz János ... Nobilis Josika Sigmond Ura(m) Branyicskai Porkolábja [Branyicska H; JHb]. *1735:* nyoltz esztendeig vóltám az Nehai Idvezűlt Méltoságos Groff Vrnak K. Lonai koltsara és Porkolabja [Nagysomkút SzD; TKl]. *1744:* Széki György mondá, hogy csengetni kellene, annakutánna ă Porkalát (!) fia Csengetvén ă Falu öszve gjűlt [Nagyajta Hsz; INyR 36–7 Bodori János (57) pp vall.]. — L. még AC 130; BGU 118; BÖn. 688; CsH 130, 150; GyU 81; KemÖn. 138; LevT I, 77; UF I, 913, II, 309, 311, 335.

Szn. *1476:* Sandrinus Porkolab de Zentgerg [TelO II, 127]. *1484:* Paulus Porkolab [Dés; DLt 63]. *1488:* Porkolab alias Azzyw [Csánki V, 320]. *1491:* Michaelis Porkolab Junioris [KTOkl. I, 336]. *1530:* Thoma Porkolab [Vh; DomH 67]. *1552:* porkolab ferencz [Fráta K; SLt V. 19]. *1554:* Myhal porkolab [Kv; Szám. I/IV. 55]. *1558:* Michael Porkolab [Kv; TanJk V/1. 83]. *1559:* Porkolab Istwan [Mezőszengyel TA; BfR VI. 304/39]. *1566/1576:* Porkolab Ferenczne [Kisszőlős KK; SLt XY. 21]. *1568:* Mihal porkolab. Margareta porkolab mihalne [Kv; TJk III/1. 191, 237]. *1572:* porkolab miklos [Fráta K; SLt S. 37] | Stephanus Porkolab [Dés; BesztLt 3714]. *1602:* Porkoláb Antal lófő [Impérfva Cs; SzO V, 217] | Porkoláb András szab. [Albis Hsz; i.h. 179] | Porkoláb Balás lófő [Hatolyka Hsz; i.h. 189] | Porkolát Mátyás szab. [Martonos Hsz; i.h. 211]. *1614:* Porkolab Fabyan pp [Impérfva Cs; BethU 420] | Porkolab Lukaczni jb [Étfva Hsz; i.h. 274]. *1621:* Porkolab András [Kv; Szám. 15b/IX. 33]. *1635:* Porkaláb Ferentzné [Iklód SzD; Borb. I]. *1656:* Porkoláb András [Dicsősztmárton; BálLt 85]. *1666:* Porkolab Istua(n) [Altorja Hsz; Borb. I]. *1689:* Porkolab Janos [Dés; Jk]. *1690:* Porkolab Gyorgy [Kv; Dica VI. 89]. *1744:* Andreas Porkoláb lib. [Somlyó Sz; TKl]. *1756:* Porkoláb György [Kv; RGyLt 19]. *1854:* Porkoláb Biri [Kv; i.h. 384].

Szk: ~ *háza. 1647:* Az porkolab haza rendiben harom Drabant hazaczkak, fabol eppittetek, ajtajok mindeniknek jo, ketteiben sövinj kemence [Marosillye H; VLt 55/5415]. *1656:* Ezen drabant haz meghett vagyon az porkolab hazaig cserep födel alat leuö hoszu sikator [Fog.; UF II, 99]. *1679:* Porkoláb Háza. Ajtaja az Udvarrol nyilo [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 77]. *1681:* Szegelet Bástya ... Ezen also Contignatio felett levő Kő ház, mely réghen Udvarbirák, Porkolábok, Lovászmesterek hazais volt, gerendas, deszka padlasos [Vh; VhU 502–3]. *1824:* Az Porkoláb házába a kementze rosz, ezt ujra ki foldozni szűkséges volna [Dés; DLt] ✱ *felső* ~ főporkoláb. *1669:* A felső porkolábnak is most karácsonban telik esztendeje

[TML IV, 602 Bethlen Drusiánna Teleki Mihályhoz] ✱ *külső ~. 1667:* ha ő kegyelmének is úgy tetszik, az fő porkoláb fizetésén tartsuk Csuthy uramat ... mely ha azon fizetésen nem subsistálhatna, kész vagyok magamából suppleálnom ... és már így osztán Csuthy uram mellé csak az külső porkoláb kivántatnék [TML IV, 20 Tökölyi István ua-hoz] ✱ *várbeli ~. 1676/1681:* szükseges hogi az Strázsak(na)k vagi Cirkalok(na)k minden estve jel adattassek ki, mely jelt az it létemb(en) töllem, absentiamb(an) penig a várbeli Capitanyomtol végyen ki ã várbeli Porkoláb [Vh; VhU 661–2]. *1770:* Várbeli Porkaláb Nemes Vitézlő Balint Deák Uram és az Hites Pallér Sigmond János attestalnak mi előttünk hitelesen im ezekről [Balázsfva AF; Utl].

2. börtönőr; temnicer, gardian; Gefängniswärter. *1750:* Káli Udvarábann lévén Porkalább [Kál MT; Berz. 2. 38/30]. *1823–1830:* Gegő János ... egy háromszéki porkolábnak lévén fia, a katonasíppal sípolni megtanult | két direktor, szolgabíró, három városszolgája, porkoláb kardosan keresték templom után [FogE 122, 278]. *1824:* (Csernátoni Sámuelt) ezen szegény Öreg volt Porkoláb megverettetésére Fiscalis Actio alá tészem [Gyéressztkirály TA; TLt Praes. ir. 65/1827 gr. Torotzkai Pál aláírásával]. *1825:* A' Hajduk Be-Esketése formája ... Ha mik a' rabok szamàra àltalam bé szereztetnek, azt igazán bé szolgáltatom Porkoláb Uramnak keze és számadása alá [UszLt III. 48].

3. kn v. vn + kn előtt v. után az 1. alatti jel-ben; înainte sau după un prenume sau un nume+prenume cu sensul dat la 1.; vor oder nach Familien- und Vornamen oder Vornamen mit der Bedeutung von 1. *1468:* Michael porkolab[a] [TelO II, 95. — [a]A regesztában: Diódi várnagy]. *1514:* Benedick porkolab [Vh; MRReb. 211]. *1552:* Peter porkolab [LevT I, 94]. *1569:* Janos porkolab [Kv; Szám. 1/XIII. 261]. *1755:* Porkoláb Andrási János Uram [Balavásár KK; Ks 17/LXXXI. 20].

porkolábház 1. várnagy háza; casa pîrcălabului; Haus der Burgvogts. *1629:* vagyon egy drabant-ház ... Ez ház mellet egy folyosón elő porkoláb ház pitvara ... Az pitvarbol egy lajtorján felhágva az porkoláb ház felé, az külső falbeli egy kis Torony felső bolt | az porkoláb-ház bolt ... Ez házon belől is egy kis bolt [Szu; SzO VI, 92 Székelytámadt vár lelt.]. *1656:* Ezen hazbol ki menven az masodik porkolab hazra, nilik bal kez fele, egy bellett vas sarkos panthos ... ayto [Fog.; UF II, 109]. *1665:* Az kapu felet valo Porkolab haz hejan, vagjon egy harom fontos algju [Fog.; i.h. 312]. *1694:* az Ház ... annak előtte Porkolab Ház volt, most Nemetek Quartalya (!) [Kővár Szt; JHb Inv.]. *1699:* Ezen kapu közül bal keszre nyilik be cserefa ajto ... az porkoláb házban [Szentdemeter U; LLt Inv. 8]. *1740:* Az ... porkoláb ház és faragószín (mely most istálló) között a kert oldalában vagyon ... párkányos jó ajtó [Gyalu K; ETF 108. 12]. *1779:* A Porkoláb Házba egy asztal [Szu; UszLt XII. 87 A pretoralis ház lelt.].

2. börtönfelügyelő háza; casa temnicerului; Haus des Gefängnisaufsehers. *1823–1830:* Egy hétig mind az anyámmal háltunk a porkolábházban [FogE 84].

porkolábi a porkolábhoz tartozó; aparţinînd pîrcălabului; dem Gefängniswärter gehörend. *1809:* Melly fen irt examen a fen irt mod szerént menvén végbe és a Detentus előtt fel olvastatván, minden hozzá tétel és el vétel nélkült ... hellyben hagyta ... Költ a Porkolábi lako Házba [Kissolymos U; UszLt ComGub. 1752].

porkolábság 1. porkolábi/várnagyi tisztség; pîrcălăbie, funcţia de pîrcălab; Burgvogtdienst. *1676:* azt akarnám, hogy hacsak addig is, míg én ez idétlen fogarasi porkolábságot birom és attol megválom, Kegyelmed is az kővári dispositiót bízná Katona Mihály uramra [TML VII, 236 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. *1677/1681:* Also Kubinyi Hieronymi Andras Deak ... egy nehany esztendeigh Hunyad Vari Porkolabsagbanis magat diczéretesen viselte [Vh; VhU 262–3]. *1706:* Berettyei Curiánál Bonumok Inventariuma, mikor Búgyúl Daniel(ne)k succedált Kocsoba Mihály az Porkolábságban ezen Jószágban [H; Utl].

Szk: *~ba állít vkit. 1676:* Mi ugyan mostan az porkolábságban ötet állítottuk [TML VII, 220 Sárosi János és Inczédi Zsigmond Teleki Mihályhoz] ✱ *~nak tiszte. 1664/1681:* Adtam ... azon sokszor Specificalt hazat ... Varadi Lakatos Thamasnak Feleségenek Mihucza Ersebet Aszonynak ... ily Conditioval, hogy ... valameddigh en szolgalattyat kivanom ezen Porkolabsagnak Tisztiben ... hűségesen igazan szolgal [Vh; VhU 292–300 Zolyomi Miklós ad. lev.].

2. vki porkolábi/várnagyi tisztségének ideje; timpul cît un pîrcălab se află în funcţie; Burgvogtdienstzeit. *1593:* akarki, az ki bort hozot korczomara, addigh ky nem keszte az bort migh nem az porkolabnak hirre atta es lato pohart adot az porkolabnak kostolasra ... Azert enis feiedelem akarattiabol es Capitan vramebeol it valo porkolabsagomba(n), ugy attak eleomben hogy illien rend tartasz leot volna az mint mondom [UszT].

porköpenyeg por elleni felsőkabát; manta care apără de praf; Staubmantel. *1802:* Köntősök ... Egy por köppenyeg 60 [Ne; DobLev. IV/858. 4].

Szk: *kanavász ~. 1816:* Kanavátz por köppenyeg ... 1 Rf 40 xr [Kv; Born. IV. 41].

porkuléc boglya, petrence; porculeţ, căpiţă; Schober. *1821:* Mitu Denyésznek Denyilla Bèrbon égy Tehene meg bénittása felett valo Keresete fel vétetik ... Denyilla ... kárát meg betsültetvén betsültetett 30 Porculétz Széna [H; JF Prot. 22–3].

porladozófélben omladozófélben; gata să se dărîme; dem Umstürzen nahe. *1850:* a pintze gátor felett lévő köfal fedél nélkül lévén porladozo felbe van [Gyéressztkirály TA; DE 5].

porló porladozó, máladozó; care se sfărîmă; zerfallend. *1648:* (A ház) padimentuma penigh porlo téglázással a rosz egetes miatt [Komána F; UF I, 931]. *1726:* az ablak kereszt mellyékei, a' Tüz miá, mint porló, hasadozot kövek [Ne; DobLev. I/124].

porlókő homokkő, málókő; piatră sfărămicioasă; Sandstein. *1726:* Ezen kis ház ajtó mellyéke, edgj része porló kő, más része fábol Tóldozott, földozott [Ne; DobLev. I/124].

pormalom puskapormalom; fabrică de praf de puşcă, pulberărie; Schießpulvermühle. *1652:* Az Por malom mellet [Fog.; MNyTK 132. 47]. *1665:* (A) czeik haz pitvara-

ban ... Algju tengelyeben valo vas horog no. 12 ... Por malomhoz valo vesö no. 6 [Fog.; UF II, 314].

porméreg mérgező por; otravă sub formă de pulbere; Giftpulver. *1710 k.:* (Szász János) Mint adatott a feleségével a Rabutin egyik hajdúja kezéhez száz arany ígíret mellett egy üvegben víz és egy papirosban por mérget, hogy Actonnak beadja ... Előttünk vallotta meg a hajdú is, a másik is a dolgot egészen [BÖn. 949].

pormérték puskapormérő-edény; măsurătoare pentru praf de puşcă; Schießpulvermaß. *1681/1682:* sereg bontohoz, Szakallashoz valo por merték Nro 5 [Vh; VhU 515].

pornádméz porcukor; zahăr praf/pudră; Puderzucker. *1789:* Por Nádméz 1/2 font Rft — x 18 [Mv; ConscrAp. 44].

pornyál legelészget; a paşte liniştit; grasen. *1838–1845:* Pornyál, pornyász hever, henyél[a] [MNyTK 107. — [a]Lapalji jegyzetben a szerző a Tsz alapján a következő jelentést közli: 'a juhokkal lassan legeltetve előbb menni']. A MTsz-ban ezt a jelentést találjuk: legelészget (a juhnyáj hajnalban v. az esti fejés után).

porocska kis orvosságpor-adag; doză mică de medicament sub formă de pulbere; kleine Arzneimitteldosis. *1735:* kültem az ö Ngä számára valami apro Porotskákat ... be kell adni tsets téjben ö Nganak [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből].

Szk: *vitális ~. 1759:* egj kis nyavalya tőres ellen valo port adott ... már ma vitális porocskát tökélletté el hogj az Gyermeknek adgyanak [M.csesztve AF; Ks Mikess Antal lev.].

porodos szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktion: ~ *porig ég* földig ég; a arde pînă în temelii; völlig abbrennen. *1839:* (A) Hidutszának mind két sora fel a' sikátorokig ... porodos porig égett [Kv; Pk 7].

porond 1. apró kavicsos homok, föveny; prund, nisip; Kiessand. *1578:* Miert hogy penigh az wyzet el veottek es az keoheoz porondhoz keonyebben fernek sem mint ez elot ... keryk ... biro vramat, hogy ... az vtakat varosban feokeppen meg teoltesse eo kegme, feokeppe(n) az Monostor vczaba kyveol [Kv; TanJk V/3. 174–5]. *1587:* Keoüettkezik az Malomra, es gattrah walo keolchiegh ... voltanak kik az porondot ki hortak ... fizettem f 4 [Kv; Szám. 3/XXVI. 18 Suweges Gergely isp. m. kezével]. *1592/1593:* Zent Benedeki feold feleol hanta Az viz az porondot oda, mert azzal telek ollian fel, mert az eleot kowachios vala [Décse SzD; Ks]. *1677:* (Rezidenciátlan jb-oknak) patakokban, és havasokban lévő föveny és porond közöt por aranyat keresni ... akar ki határán-is szabad légyen ... a' Földes Uraknak ... kár és boszszuság tételek nélkül [AC 63]. *1699:* Minden marhas emberek 2. 2 nap hordassanak porondot a' gatra [Dés; Jk]. *1756:* hallottam ... hogy a Nagy Atyámnak ... 15 Szekér Szénát termő Réttye lett volna, melyet ... a porongyis fel kezdvén nőni belé hadta [Omlásalja SzD; Ks 19/IX. 11]. *1762:* egy pénteken ment Falunkbol egy nyéhány gyermek kikis délig hordottanak az ház földelésére parandot [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.] | hardattatta a' füz fát, s parandat Gátnak [Körtvélyfája MT; BálLt 87]. *1770:* El mondhattyaé ... a Tanu hogy az mely porondat hánt, ezen Esztendőbeli sok ár viz, az eö Exllja Adámosi Malmán alol, mely mián a Viz eltojult, hogy azon porondat, nem az mostani Kemény ar vizeknek miatta, hanem ... eö Nga Királyfalvi ujj Malma[a] hánt ...? [Kük.; JHb LXVII. 89 vk. — [a]Tollban maradt: miatt] | a gátis Le Lévén nyomulva, a viznek ereje ... a Silip árkában bé verhette a parondat | a gáton le menő Sebes viz hányhatta a parandat a Silip árkára [Dombó KK; i.h. 136–7] | a viz a gaton menvén el, a parandat a Silip alá hánta [Királyfva KK; i.h. 103]. *1787:* az Báro Ur ö Nga ... Malmának árkát, a Viz fel tojulván porondal és iszoppal ... fel töltötte [Nagyrápolt H; JHb XXXI. 25]. *1789:* az közelebb lévő kővetses, es fövennyes hegyekböl ... tsákányokkal porondot vágván, az el romlott utakot azzal töltsék fel [Szentábrahám (U) körny.; UszLt XIII. 97]. *1806:* (A) Kaszállo Tanorok nevü hellyet ... azután kezdette rontani a Küküllö vize, és meg aradasával követsel porongyal meg rakta [Erdősztgyörgy MT; WH].

Szk: *~dal feltölt. 1770:* Ezen helyet nem de nem a hegyről le folyo eső, és hoviz töltötte fel porondal, és kővetsel, lévén igen magas hegy, és árok le felé a hegyről azon helyetskére, melly miat tetetett haszantalaná [H; JHb XXXI/17. 3 vk] ✱ *~dal megszineltet. 1769:* (A faluk) az utakot meg egjenesittessék; ä nagj köveket az út szellyeire ki rakassák, és annak utánna apro Kovetsel vagj porondal meg szineltessék [UszLt XIII. 97] ✱ *kövecses ~. 1825:* ez az uttza úgy ki van már porondoztatva követses Porondal — hogy itt a' Strása kövekre semmi szükség [Torda; TLt Közig. ir. 252] ✱ *meszes ~. 1829:* A Malom ... egészen uj Kö Falakból Körös Körül ujbol épitve vagyon, Téglából s Köböl s meszes porondal rakva megvakolva, és Küjül 's belöl meg meszelve egészen jó álapotban vagyon [Km; KmULev. 2] ✱ *vénás ~* aranyat tartalmazó homok. *1757:* a' vénás porondat Lovakkal Stompakhaz hajtyak, és fel örlik mint a' Bányabéli vénát [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

2. homokos térség; nisipiş, loc acoperit cu nisip; sandiger Platz | homoksziget; prundiş, prund, insulă de nisip; Sandinsel. *1579:* Iwtta Cherjek Menyharnak mjnd az porond rakottjaival egjetembe [Zoltán Hsz; HSzjP]. *1585:* Wy falui Kelemen Istua(n) ... uallia ... tudom hog Verthy Thamas az Eniedi Barbely Jakabnak atta az Lantert az porondot [Ne körny.; GyK]. *1592/1593:* En sokzor iartam az Christoff vram Malmaba eorleni, de barmomat ot iartattam az porondon vgian megh mondottak hogy azon kewüeol ne bochiassuk mert be hajttiak az Deesiek [Décse SzD; Ks] | az zamosnak az dereka inkab erre megjen vala, Az masik aga Dees feleol folj vala, Es az porond igy volt az viz keozeot [Szilágytő SzD; Ks 35. V. 12]. *1610:* Tudom aztys hogj it az Viz keözeöt az Poro(n)dot be kerteltette volt Lazar Ferencz egizer ... hogj Lazar Ferencznek feiet v(ett)ek ugj puztula el az kert [Gyergyóalfalu Cs; Törzs. Nagi Antalne Orsoljazzonj vall.]. *1684:* az Fekete ügy vize porongyarol teob complex tarsaival edgyut tizenket szamu lovaimot elviven [Imecsfva Hsz; HSzjP]. *1690:* van Ngd(na)k egj kis hellyetskéje mely ... semmire kellö iszapos Olt mosta porond ... meltoztassek ... kgl(me)sen conferalni [Fog.; Szád. Recsei Bojer Peter foly.]. *1728:* azon tul a' marosig jó darab parand [Folt H; BK sub nro 117]. *1733:* ada harom fordulo hatarban harom darabocska földeket, es az felsö tanorok nevü heljben az porongjnal egj ... szena füvet Zalagban [Jánosfva U; Borb. II]. *1762:*

ennek az felsö végében volt egy nagy darab porond ... a Magos martiaknak tsak egy veszszöt is belölle vágni szabad nem volt [Virágosberek SzD; SLt XXIV. 6]. *1763:* a' Szamos ... magának másfele ttsinálván heljet itt nagy porond és berek nevekedet [Széplak Sz; Ks 92]. *1817 k.:* A Malom elött lévö porandot mindenütt bé vettem jo moddal már rég [Héderfája KK; IB. Ütö Bálint tt lev.].

Vö. a *közporond* címszóval.

Hn. *1589:* az Porond [Dés; DLt 226]. *1639:* az porongyban az Toh gath alatt (k) [Nyárádsztlászló MT]. *1647:* az Gatra iaro porondon (k) [Szentmargita SzD]. *1650:* Heöczyeök porondgya [Egrestö KK; BálLt 43]. *1665:* az Porongyba (k) [Nyárádsztlászló MT]. *1714:* A Parond elöt (sz) [Csicsómihályfva SzD]. *1718:* A' falu Porondgya(n) [Udvarfva MT] | A Porandan az szamas mellett valo rét (k) [Baca SzD]. *1722:* Nagj Porondon (sz) [Borbánd AF]. *1736:* Az Porondra járob(an) (sz). Az Parondba (k) [Sárpatak MT]. *1737:* Porond (k) [Gyalu K] | Alsó-Porond. Nagy Porond [Dés; Jk]. *1741:* A parandon (sz) [M.nemegye BN; MúzRadák]. *1751:* A Porondan (sz) [Borosbenedek AF]. *1754:* A' Balog Porondján (k) [Gernyeszeg MT]. *1763:* a Porongy [Köpec Hsz]. *1765:* a Felsö Porandan [Ne]. *1775:* A Porondon (sz) [Marossztkirály AF]. *1780:* a Kis Porondon (sz) [Árpástó SzD]. *1804:* parand [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 16a] | Sillo Porongyában (sz) [Bölön Hsz]. *1816:* Porongy berekbe (k). A Porongyba (k) [Seprőd MT]. *1820:* A' Kis porondan [Baca SzD]. *1822:* a Prundon (sz) [Ompolykisfalud AF]. *1825:* A Kis porond Martyán (sz) [Árpástó SzD]. *1835:* A' Porondan (sz) [Nyén Hsz]. *1843:* a' Dirmoszka porondján [Bodola Hsz; BLt 9]. *1867:* Porond (sz) [Aranyosgerend TA]. *1878:* Eger és azok köze Sillo porongyába [Bölön Hsz]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

Szk: *~ban áll. 1717:* (A berek) egj részét a Viz el hordván porondb(an) áll [Polyán TA; JHb XVI/14] ✱ *~ban van. 1717:* 2dik Berek vagjon ugjan a Csemetéb(en) ... a viz egészszen el mosván tsak porondb(an) vagyon [Polyán TA; JHb XVI/14] ✱ *~dá lesz. 1756:* Ez a hely ... régi Kuköllö fojamatja volt, de a viz tul felöl el szaggatván a szánto földeket, tovább vert magá(n)ak folyo hellyet, és igy ez meg telvén lett poronddá [Mikeszásza KK; Told. 38] ✱ *berkes ~. 1762:* az felsö árkot Néhaj Petki David ur engedelméből ásta el Vdvarfalva, melykor akkori Tisztarto Farkas máté protestalt: hogj ha keresztül ássákis a Berkes porond a Petki Házhoz tartassék [Marossztgyörgy MT; Ks 67. 48. 81] ✱ *fövenyes ~. 1592/1593:* Nem tudgiúk vala hún itesswk barmunkat ... megh monda az Molnar, hogy ha mit ot az feouenjes porondon ehetik ot zabad [Árpástó SzD; Ks] ✱ *szabad ~. 1592/1593:* zabad porond volt mindenkor, Mind az zent Benedeki baromnak[a] ot dillenj [Szásznyires SzD; Ks 35. V. 12. — [a]Megengedték] ✱ *város ~ja. 1832:* Tiszteletel kérem is a' Tekintetes Tanátsot, Birtokom lételét, Hazafiuságomat 's ebböl Törvényesen eredö Személlyes Jussomat tekintetbe véve, méltoztasson nékem a' Város Porondjából, mint Törvényesen oszlani kelletö Köz hellyböl ... részt adni [Dés; DLt 693] ✱ *veteményes ~. 1849:* Also és felsö két veteményes porondom, pityokával, Kaposztával, és tőbbféle Zöldségekkel [Dés; DLt].

porondbánya homokbánya; nisipărie, carieră de nisip; Sandgrube. *1579:* teot ... Lakatos Barbarazzonnial ... nemi-nemw drinczet, meli drinczben atta Varga Matthias egi darab porond baniaiat hataraval es retewel [Abrudbánya; Berz. 17]. *1610:* (Adott) Pál deaknak sok szwkseges dolgokbeli kedues forgodasa tekintetekeöl, kett helien valo Porond Baniatt [uo.; i.h.]. *1619:* Vaida Marto(n) ... Keorpeniese(n) ... birt Stompokat es Porond Baniakat [uo.; Törzs. Lazar Thoma (70) in poss. Abrugjfalva vall.]. *1643:* Vgy informaltatunk hogy az mely Banyaszok hüsegtek Jozagaban Vyffalui hatarban Porond banyat colaltanak ... Isten utan szepen talaltak Aranyat ... parantzollyuk ... engedgye(n) szabad culturat mindenut az hol arra valo helyet lölnek, mert alioquin nehessegünket veszi magara [Thor. XVI/2 a fej. Thoroczkay Lászlóhoz]. *1756 k.:* Egész kő Bányákan, ugy porond Bányákanis szabad hellyen kiki a' más Bányájától 3 ölnyire kezdhessen ortat magának, vagy Bányát | Porond Bányájának és ortyának a' ki Jerugát vivén másnak Jerugájában akarja ragasztani, conveniállyan [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. *1757:* Vadnak porond Bányák, de ezekis eredeteket vészik a' regularis Stolnas Bányákbol, Mineralis hegyekböl [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

porondhányás porondsziget; prundiş, prund, insulă de nisip; Sandinsel. *1592/1593:* Vrunk Jobbagy[a] ... hwteok vtan ezt vallak egy zaijal zjűel, hogy az az porond zyget ... soha az Tilalmas nem volt, mert az porond hanjas, az vizis keorwl follja vala [Bálványosváralja SzD; Ks. — [a]Előtte a nevek fels.] | porond hanjas es az orzagh Rewe ott vala, es az derek viz feleöl tizta kowachios vala. Ide az Dees feleöl valo helire hannja vala az viz az porondoth [Beke SzD; Ks]. *1770:* ezen Kiraly falvi malomnak fel állása elött, nagyobb porond hányást Láttam én az ... Adamasi malman alol, a mint most vagyon [Királyfva KK; JHb LXVII/99].

porondhányás-sziget porondsziget; prundiş, insulă de nisip; Sandinsel. *1592/1593:* az eórleókis barmokat ot Iartattak Zabadon, akarmellík Malomban eórleottenekis azon Iartanak mind eltigh altal, de nem tudom tilalmas lót volna senkiteol az a' porond hanias zigett [Szásznyires SzD; Ks].

porondhordás homokszállítás; căratul nisipului; Sandlieferung. *1734:* akki penig porondozo Szekeret ád, a porond hordasa imputaltatik harom gjalog szeri nap számb(an) [Dés; Jk]. *1737:* Mint hogj Nms Városunk Rósahegj alatt lévő Malma gáttyan(a)k eppittetését annyira vittűk ... hogy remélt jo végit szintén el-érjűk, de porond hordás iránt vagjon nagj defectus ... Concludáltuk azert hogj minden marhás Uraink és Gazda-emberek egj egj nap porond hordasra küldjék szekereket [Dés; Jk 482b].

porondhordó homokszállító; persoană care transportă nisip; Sandlieferer. *1750:* A Spotály hátulso kapujában stagnalo veszett mocsár tőttők(ne)k, követ s porond hordoknak Metr. 6 [Kv; Szám. 70/III. 4].

porondhordó-szekérke homokszállító kiskocsi; căruţă mică de cărat nisip; kleiner Sandlieferwagen. *1849:* Vagyon egy porond hordo Szekérke vasas kerekekkel kerék szeg — 's tengelly vég szegek nèlkül [Somkerék SzD; Ks 73/55].

porondi 1. homokszigeten levő; de pe prundiş/insulă de nisip; sich auf der Sandinsel befindend | homokos térségen

levő; de pe nisipiş/nisipişte; sich auf dem Sandplatz befindend. **Szk:** *~felső sikátor. 1777:* a' Porondi felső Sikátor [Ne; EHA] ✱ *~fertály. 1756:* a Porondi fertallyon [Ne; EHA] ✱ *~fogadó. 1846:* A Déési két Hid közt lévő porondi fogado [Dés; EHA] ✱ *~gyümölcsös kert. 1720:* az Porondi Gyümőlcses kert [Ne; EM XXXVIII, 235] ✱ *~majorhely. 1728:* A Porondi Major helj felit ... cedálják az Szoros felöl [Ne; EHA].

2. porondon lakó; care locuieşte pe un prundiş; auf der Sandinsel wohnend. **Szn.** *1614:* Porondi Mihalj jb [Lemhény Hsz; BethU 339].

porondkert homokos helyen levő kert; grădină aflată pe un prundiş; Garten auf sandigem Platz. *1726:* Concludáltatott, hogy a két Szamos között lévő Porond kertek ujjolag felmérettessenek nyilak szerint és a melly nyilak iránt valami controversiák találtatik (!) rectificáltassa(na)k [Dés; EHA]. *1738:* A Porond kertek(ne)k ... ujabb szemre való vételére, kerttyeknek kimutatására ... mennyenek ki ... és a kert osztattassék fel [Dés; Jk 494a].

porondköves kavicsos; prundos, pietros; schotterig. *1864:* a' porondköves hegy méjjecskén be van vágva [Váralmás K; KHn 316].

porondocska porondszigetecske; prundiş mic, insulă mică de nisip; kleine Sandinsel. *1812:* Értem ... ennek az ágnak folyamattya hellyén egy kis porondotskát, mellyet a Viz Áradása okozott volt, de nagyon kitsi és száraz kopatz porondu hellyetske volt [Káptalan AF; DobLev. IV/943. 16a].

porondos I. *mn* **1.** homokos; prundos, acoperit cu prund/nisip; sandig | elhomokosodott; care a devenit nisipos; versandet. *1831:* Ezen meg nevezett Helly agyagos és porondos lévén sován és csak inkább Zabnak valo Hely; igen de a Tégla vetésre nagyon jó és alkalmas Helly lehetne [Dés; DLt 904]. *1833:* Ezen földeket ... ki tseréltük ... a Felső porond szomszédtságába levő porondos hápa hupás és ergés Kaszállonak egy darabjával [Dés; DLt 904/1831].

Szk: *~berek. 1762:* Petki David ur akkori Tisztartoja ... Protestált, hogj ha el ássákis az utrizált porondos Berket, a M. Petki Ur magáénak Lenni pr(ae)tendálya s tartya [Marossztgyörgy MT; Ks 67. 48. 31] O **Hn.** *1818:* Porondos Berek [Nagylak AF; EHA] ✱ *~föld. 1625:* noha az uiz az ö regj foliasabol masua az Kornisne Azzoniom Jobagja feöldere mosta el magat, mindaz altal az Gattnak az Malom feleól ualo fele kezdetik ugian az Biro Georgi feöldenek az Gatt kötesen alol mingiart mint egj harom lepesni szelliessegint (!) ualo porondos köueczes es hazontalan feoldet ismertwnk hogj altal szakaztot volna az uiz [UszT 176] ✱ *~hápa. 1831:* a régi Szamos Árkába lévő a Gátszer és a Felső porond Szomszedtsàgába levő porondos hápa [Dés; EHA] ✱ *~hely. 1724:* (A malom) ollyan helyt vagyon, holott ne(m) hogy az Ur(na)k valami derekas hasznát remélhetni belölle, másképtis ollyan porondos helly, hogy ã viz meg ne(m) tartya magát, hane(m) el ásodván az körül valo haszon vévò helyekbe(n) is kárt tészen [Born. I. 18 Naláczi György br. Bornemisza Józsefhez]. *1728:* a' Maros régenten a' Kis réth hoszszattában folyvan ... szaporitotta naponként a' Fólti határt, melly Kis réth mellettis egy darab parondos helyet tóldott volt | a' Maros Szélléig még egy jó darab parondos helly vólt [Folt H; BK sub nro 137]. *1806:* az az helly ... az én értemben lett fövenyes és porondos hellyé [Erdősztgyörgy MT; WH]. *1843:* Ezelött 16 v. 17 Esztendőkkel ... Néhai Béldi Lászlo Ur a kérdés alatt lévö porondos Helyet, minthogy az szabad Hely volt, bé borozdoltatta a' maga számára azért, hogy más ne fogja fel [Bodola Hsz; BLt 12] ✱ *~sziget. 1592/1593:* az a' porondos zygetth, az ki feleól az pér vagion, az ket Malom alat soha tilalmas Nem volt senkitheól [Mikeháza SzD; Ks 35. V. 12]. *1783:* a Lesneki rév hajon felyül, a Maros között lévö Porondos, és füzes Sziget [Branyicska H; JHb XXXI/ 28].

2. homokkal vegyített; amestecat cu nisip; mit Sand gemischt. **Szk:** *~agyag. 1825:* A' Kőmíves Munkára használt Materialek árra ... 128 Szekér porondos-agyag Szekerét 15 xf felvéve 32 Rf | vakolatlan, porondos agyaggal föld szint rakott falakert kubik ölit ... 14 Rf 20 kf számlálvan 64 Rf 45 1/2 xf [Dés; DLt 3] ✱ *~mész. 1837:* 20 Cseber porondos mész ... 2 1/2 Cseber fejér mész [Kv; Pk 4].

II. *fn* fövenyes/homokos hely; nisipiş, loc acoperit cu nisip; sandiger Platz. **Hn.** *1713:* az Kis Ompolyon innen az Porondoson (sz) [Sárd AF; EHA]. *1767:* A Morgon lévő Porondos [Mv; MvHn].

porondoz (víz) porondot odahord; a forma prundiş/aluviuni de nisip; Sand dorthin schwemmen (Wasser). *1823:* a' Számos egy darabot a' Déési Határbol a' Szent Benedeki Határhoz szakasztván ... a' Szent Benedekiek el foglalták, de törvéntelenül; még azt is a' mit e' mellett ide a' Deési Határhoz porondozott elfoglalták [Dés; DLt].

porondozás porondhányás, porondos föld; nisipişte, aluviune/depunere de nisip; sandiger Boden. *1802:* az ottan mingyárt alabb tettzhetö porondozás iránnyáig édgy Csapo gát köttettetik és tartattatik [Dés; DLt]. *1805:* melly porondozásb(an) az ott biro birtokosok ... bé harapaztak, a' nap nyugat felöl valo berekb(en), ugy napkeletfelöl valo végib(en) a' városébann [Dés; DLt]. *1808:* a Máros vizére járo földek(ne)k végeib(en) ... Ezenn egész porondozást ... adá örökös tseréb(en) Báro Bornemisza Léopold ur(amna)k [Born. G. IV. 10].

Ha. *1837:* Porandazás [Dés; DLt 566].

porondozó szekér homokszállító szekér; căruţă de/pentru cărat nisip; Sandlieferwagen. *1734:* igen meg szakadozván a gátunk ... mind addig mig bekötödik az Gát ... akki ... porondozó Szekeret ád egj egj napra, a porond hordasa imputaltatik harom gyalog szeri nap szamb(an) [Dés; Jk 444a]. *1822:* Porondozo szekerekel Menö Gornyiknak 6 xr [Mezőbő TA; TLt Közig. ir.]

Ha. *1811:* porondazó szeker [Kiscég K; KLev.].

porondrét homokos rét; luncă acoperită cu nisip; sandige Wiese. **Hn.** *1768:* a Porond Rhéth (k) [Gyalu K; EHA]. *1833:* A' Porond rét (k) [uo.; EHA].

porondsziget homoksziget; prundiş, insulă de nisip; Sandinsel. *1585:* Verthi Thamas ... uallia ... En attam uala Nag' Enieden lako Barbely Jakabnak az Tinod uegeben ualo porond Zigetet [GyK]. *1592/1593:* az az porond Ziget chiak tizta kouach' es feoweny vala, few semmj rajta nem volt ... barom delleo hely vala [Árpástó SzD; Ks] | az az porond ziget ... igen kichyn porond vala elejn, Az kws zamos keet Agüan ment mellette kęt feleol | Tudom azt az

porond zigetet, ki feleól perleodis vagion Serienj Myklos Christoff deak vrammal [Décse SzD; Ks] | Az mi olta tudom soha az a' porond zygeth ... tilalmas nem volt | azt a' porond zigetet az Kws zamos vize keet feleól feollía vala [Szásznyíres SzD; Ks].

porondú vmilyen homokú; cu un anumit fel de nisip; sandig. *1812:* Értem ... ennek az ágnak folyamattya hellyén egy kis porondotskát, mellyet a Viz Áradása okozott volt, de nagyon kitsi és száraz kopatz porondu hellyetske volt [Káptalan AF; DobLev. V/943. 16a].

porondvetés homokhányás; nisipiş; sandiger Platz. *1590/1593:* ez Kws Zamoson valo keet Malom keozeot, az minemeó peres porond vetis volna, arrol valo tanukat Jeouendeo igassaganak megh ismeretiert be vennenk [Ks Dés és Szentbenedek közötti határperre von.]. *1592/1593:* mindenkor zabad volt az porond vetis ... Az eorleo barom rea iart, mikor few volt rajta [Mikeháza SzD; Ks 35. V. 12].

porondvetés-sziget porondsziget; prundiş, insulă de nisip; Sandinsel. *1592/1593:* sokzor iartam Azon az porond vetis zígeten altal ... azt a' porond zigetet az Kws zamos vize keet feleól follia vala [Szásznyíres SzD; Ks].

porongy gyalogfüz, füzcserje; salcie pitică; Weide, Weidenbusch. *1763:* a Porongy irtása véget pellekedvén Sebestyén János [Köpec Hsz; Köpeci lev.].

porongybokor gyalogfüz, füzcserje; salcie pitică; Weidenbusch. *1754:* (Egy földnek) egj porongj bokor lévén az igaz határába [Mezőmadaras MT; Berz. 18]. *1804:* ott ki keresvén a' Régi Csutakot, asztt meg újjitták egy Cserefa ully Csutakkal, es Egy fejer Füszfa Porongy Bokorral [Backamadaras MT; CsS].

porongybokros gyalogfüzzel/füzcserjével benőtt; plin cu sălcii pitice; mit Weidenbusch bewachsen. *1797:* Lévén ... egy darab Porongy Bokros Követses viz mosott helye ... Eszak felöl betülödik ... folyo Kuköllö vizibe [Bethlenfva U; Ks 65/43].

porongyfűzfás gyalogfüzfás; plin cu sălcii pitice; mit Weiden bewachsen. *1827:* az Almás vize Árka közt van egy darabb rét melynek égy része porond füszfás [Balázsháza Sz; WassLt Conscr. 324].

porongyos, poronyos I. *mn* gyalogfüzzel benőtt; plin cu sălcii pitice; mit Weiden bewachsen. *1756:* ezen Sziget Füzes és porongyos volt [Omlásalja SzD; Ks 19/IX. 11]. *1806:* az Exponens Grófné Aszszony ö Nagysága Udvari Tisztyei nem curálták nem ügyelték azon hellyet mint akkorban haszonvehetetlen porongyos hellyet [Erdősztgyörgy MT; WH].

Szk: ~ *kert. 1838:* vitettem ... A Porongyos kertre 100 karot, 4 vontatás tövisett [Usz; Pf] O **Hn.** *1825:* porongjos kert nevezetü helyben (k) [Kobátfva U; EHA] ✱ ~ *rét. 1788:* (Van) egy darab bokros és porongyos réttye [Nyárádsztlászló MT; Sár.] ✱ ~ *szénafü. 1734:* égy darab porongyos széna fü [Köpec Hsz; Köpeci lev.].

II. *fn* gyalogfüzzel benőtt terület; teren plin cu sălcii pitice; Platz mit Weiden. *1727/1811:* Szenafü ... 2 bugjára való a poronyos osztatlan [Köpec Hsz; Köpeci lev.]. *1773:* Kűs puszta porongjos, Kűs Csegelj heljecske [Nyárádsztlászló MT; Sár.]

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a *porondos* szónak is volt nyelvjárási szinten *porongyos* változata, úgyhogy a két szó közötti kölcsönhatást nem zárhatjuk ki.

porongyvessző gyalog-füzfavessző; nuia de salcie pitică; Weidenzweig. *1821:* Egy magos szál lova volt Kontza Jakab ökegyelmének ... Porongy veszőből meg melegítve kengyel vas hellyet karikát hajtottunk[a] [Zalán Hsz; HSzjP Rebeka Simon (24) prov. vall. — [a]Ti. a nyergére].

Szk: *fűzfa* ~. *1840:* Ezen Csitkos kert nagyobb része bé vagyon nőve a' leg jobb kertelni valo Fűzfa porond veszszőkkel, régentend Csitko legelésre hasznaltatott, 's bé is volt keritve [Udvarfva MT; EHA].

poronyán könnyedén, odavetve; necugetat; leichthin. *1710 k.:* Azt hiszed-é ... hogy az Isten a te egészségedre, életedre ... gondot nem viselt volna ... a természet doktor által, mint az oktalan állatokra ...? De te nem akarsz véle élni; ó ha úgy praktizálnád, amely könnyen s poronyán mondod: Natura paucis contenta [BÖn. 512].

poronyó l. porhanyó

poronyófa gyalogfüzfa; salcie pitică, Weide(nbaum). *XVIII. sz. v.:* el vevék tölle a páltzát és a tépelödésből hogy ki szabadult arra ismét kapott volt egy nyers poronyofát ... melly fa el romlék mind Oprának a hátán [Kanta Hsz; HSzjP Josephus Gál (32) lib. vall.].

poros 1. törmelékes, pozdorjás, porral teli; plin de praf, prăfuit; voll von Staub. *1656:* Elegyes poros rostalatlan buza cub. sax. nro. 67/3. Jbidem gazos poros rostalatlan köles cub. 18 | Vagjon ezen hazban elegjes rostalatlan poros buza, cub. sax. nro. 87 [Fog.; UF II, 107, 129]. *1658:* Percipialtam ... az El csepeltetett Majorsagh Buzanak polyvas, es poros utollyat ... Cub S. N. 6 [Borberek AF; WassLt Perc. 35]. *1674:* gazos, lehas, s poros fümagos buza volt [KJ]. *1681:* Vetés ala rostalt buza allya, ighen poros Cub. 3 [Hátszeg H; VhU 596]. *1748:* a' melly szénát itt a' Maroson tul valo réten tsináltatott vala ö Kglme, az igen poros, és fekete volt [Marossztkirály MT; Told. 56]. *1750:* vagjon ket derék jo ujj Hámbár egj végtiben tsinálva, mellybenis az földröll egj rakás igen poros buzát, és rosost, töltöttünk belé Metr. 35 [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 4]. *1788:* Igen rosos, rostálatlan, szegény poros buza el-üttve Metr 27 [Somogyom KK; Told. 44a]. *1796:* (A paripákat) ha natságod parantsolna Szeretném öket Füre fogni hogy tisztulnának a poros iszapos Szénátol [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1805:* Anno 1805 Die 8a Aprilis az allakor feletebb üszögös és gazos paras levén semmi haszan nélkül méretetett elöttem hat vékák descrescentia [Szentbenedek AF; SLev. 1].

2. porlepte; acoperit cu praf; staubbedeckt. *1650:* mjkor myklos Ferencznjt laktam az poros ároknak az vyze zorte ment az mjklos Ferencz kertybe Es zorossabais [Nagykede U; UszT 8/64. 58c].

3. puskaporos, puskaporhoz való; cu/pentru praf de puşcă; mit/für Schießpulver. **Szk:** ~ *szekér. 1653:* Mikor a várat vínák, egykor látták az egen török ország felé, mintha valami tűz lobbanás lött volna, melyet úgy magyaráztanak, hogy egy csuda volna az egen, és hogy az győzedelömnek jele volna. De a csak bolondság volt ... mert hát a császár[a]

poros szekerei gyultak volt fel a táboron, és azt látták a kik táborban Tömösvár alatt voltanak [ETA I, 48 NSz. — ªA szultán] ✱ ~ *szita. 1620:* Az Also Varban ... Porhoz valo Tekeneö eöregh No 5 ... Poros zitha No. 2. Rosta No. 1 [Kővár Szt; Borb. II].

4. ~ *konc átv* kb. odavetett, értéktelen vmi; lucru fără valoare; wertloses Ding. *1673:* Az asszonyunk kegyelmességét Hunyad dolgábúl köszönöm. Bizony nem volna poros koncz, de abban nekem sok akadályim lehetnének [TML VI, 428 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

porosan porral lepetten; acoperit cu/plin de praf; staubbedeckt. *1762:* mondék mit hazudsz te gyermek hogy pénszt tanált apad asz mondá a Leánka beszéltem biz én, mert tanált bizony apám a szokmánnya allyában hoszta és ... a ládaban tették mind poroson de azután Anyam meg mosta és a kertben a vetés köszt szárasztotta, és mint ott strásalta [Gyeke K; Ks 4. VII/12 Marincza cons. Szekvesztru Petru (33) zs vall.].

porosz prusac; preußisch. **Szk:** ~ *tallér* Poroszországban forgalomban levő tallér. *1853:* Bécsben 60 porosz tallérért 96 ft Berlinben 30 porosz tallér és egynehány garasért 50 ft [KCsl 3].

Vö. a *prussziai* és a *prusszus* cimszóval.

poroszka 1. gyors járású/ügető ló; buiestraş, buiestru; Zelter. **Sz.** *1710:* A francia király ... egynehány francia officiálisokot külde, hogy tanítsák ordinantiára a Rákóczi hadát, de agg lóból nehéz poroszkát csinálni [CsH 307].

2. *szitk 1599:* Rigo Leorinchyne mene oda, s monda Deyak Peter menj el te porozka Jnnen, s monda hogi ha porozka vagiok sem te porozkad vagyok nagi dologgal ky erezthe dyznayt onnat [UszT 14/39 Anna consors providi Francisci Rigo lib. vall.].

poroszkajáró poroszka járású; care merge în buiestru; im Paß gehend. *1802:* (A ló) jó poroszka járó, egy lába patkos [DLt nyomt. kl].

poroszka ló gyors járású/ügető ló; buiestraş, buiestru; Zelter. *1611:* Egy fejer porozka lo [Taploca Cs; LLt Fasc. 155].

poroszkáló azonos oldalon levő két lábával egyszerre lépő; buiestru, buiestraş; im Paß gehend. *1815:* Kitsin Fekete Paripa, semmi Bélyeg nints rajta igen jo járásu porotzkálo [DLt 953 nyomt. kl].

poroszkaszabású poroszkálva járó; care merge în buiestru; im Paß gehend. *1599:* az Papnak egy nagy kek lowat adot wolt, az Pap esmegh egy kisded porozka zabasu paripat [UszT 15/190 Joannes Miklossy, Primipilus Jenlakiensis vall.].

poroszló 1. törvényszolga; uşier; Gerichtsdiener, Büttel | börtönőr; temnicer, gardian; Gefängniswäter. *1568:* az porozlo Lazlo, be vizy vala az kayantay embert az toromba[a] es az ember el futankodek elotte, bezeg oztan Lazlo az zekerce fokaual es lapossaual egy nehanzor megh wthe [Kv; TJk III/1. 195. — ªA városi börtönbe]. *1576:* Kewannyak eo k. varoswl hogi Mind az porozlonak es zemet Byronak Tarsa legien az zas vraim Nemzetsegebeol, Mint ez eleotis vgy volt [Kv; TanJk V/3. 136a]. *1577:* az porozlot eo kegme Byro vram megh fenychye hogy a' fele parazna zemelyeke(n) forint Adot ne zeggye(n) [Kv; TanJk V/3. 142a]. *1582:* 13 April wewek két gylkosnak feyet atta(m) az porozloknak Biro V hagy(asa)bol fl. 2 Az cyganoknak is attam f. 2 [Kv; Szám. 3/V. 14 Lederer Mihály sp kezével]. *1587:* Az porozlok kialto heliet Czinaltattam meg ket Zarw fabol szegę faia Czinalasa teolt —/25 [Kv; i.h. 3/XXX. 19 Seres István sp kezével]. *1588:* Byro vram hatta volt, hogy az fokhaznal az porozlok hazaban az kemencet meg chynaltassam [Kv; i.h. 4/I. 43]. *1591:* wagtak Negye az kett Legentt ... fyzete(m) ... Az Parazloknak f 1 | az Cynteremben az parazlok a hol kialtanak egi gradichot es allast chynaltattünk, fizetúnk Ach Antalnak ... teolle f—d 50 [Kv; i.h. 5/I. 28, 8/XV, 38]. *1602:* Vagion sok panazolkodas az Zaz Vraimtol, hogy az porozlok mingyarast ragadgyak lowokat es vitten vizyk postak ala [Kv; TanJk I/1. 416]. *1621:* az porozlok egy posta ala vittek uolt el Egi Calujnista Enyedi Georgi pap loat [Kv; Szám. 15b/IX. 211]. *1629:* Az Poroszlotol hallam hogy monda, hogy ... bannya hogy megh foghtatta [Kv; TJk VII/3. 115]. *1717:* Midön volnánk ... Idösbik Sz: Keresztí András Ur(am) eö kglme kolosvari Lábos ház mellett lévö piaczi házánál, egi a' toronjban vagj fogházban keserves rabságot szenvedö Váradi Márton nevü ember, azon helljnek Poroszlojával, meg irt Mgos Ur(na)k eö kg(ne)k eleibe késértetvén magát jelengeté keserves rabság(ána)k okát [Kv; Ks 89]. — L. még BIm. 1000; BÖn. 895.

Szn. *1570:* porozlo Benedek. Katalin porozlo Martonne [Kv; TJk III/2. 48, 57]. *1585:* Porozlo Matyas [Kv; Szám. 3/XXII. 80]. *1591:* Porozlo Marton [Kv; i.h. 5/I. 13]. *1603:* Porozlo Mihalne Ersebet Azzony [Kv; TJk VI/1. 684].

Szk: *város ~ja. 1590:* Sardj Janos reszegh vala az varos porozloja, Treffaba be Niula ez zekeres taniztrajaba Monda ez zekeres, mit keresz ot, No No, semmit Nem veon ky beleolle [Kv; TJk V/1. 49]. *1754:* A Város Poroszlojának csizma kenni degettet 1 1/2 xr 1 1/2 xr [Kvh; HSzjP].

2. kn v. vn + kn előtt v. után az 1. alatti jel-ben; înainte sau după un prenume sau un nume + prenume cu sensul dat la 1.; vor oder nach Vornamen oder Familien- und Vornamen mit der Bedeutung von 1. *1570:* Marto(n) Az porozlo [Kv; TJk III/2. 144]. *1573:* Jeottek volt az vra ho(n) nem letebe ... Marton porozlowal [Kv; TJk III/3. 178]. *1582:* Kelemennek az porozlonak [Kv; Szám. 3/VIII. 64]. *1597:* Porozlo Marthon az porozlo. Porozlo Zabo Marthon [Kv; TJk VI/1. 23, 98].

poroszlóné a poroszló felesége; soţia temnicerului/gardianului; Frau des Büttels. *1568:* Anna Consors demetri nagy ... fassa e(st) az Pyachrol haza mentembe elöl talam (!) az porozlonet es egy palastot vizen vala [Kv; TJk III/1. 153]. *1602:* Karaz Kelemenne Martha azzonj ... vallya ... az fogoly azzony az mostani Porozloneual egyetemben Jeowenek Feyesnet kereswen [Kv; TJk VI/1. 563].

poroz 1. ontja a port; a scoate praf; bestäuben. *1729:* Enis ott voltam osdolán Mikor az Mlgos Fö Ispán Ur Szenáját el hozók, hellyel hellyel meg veszett vala porozott erössen mikor fel rakók [ApLt 3 Petrus Tölcséres de Al Torja[a] (35) pp vall. — ªHsz].

2. (el)ver/fenekel; a-i scutura (cuiva) nădragii de praf; verprügeln. *XIX. sz. eleje:* nem sokat porozták az én alfelemet [Lemhény Hsz; HSzjP].

◇ Sz. *1614:* 1596. Tömösvárát megszállá az erdélyi had, de heába, mert más felől török császár kiindula Eger alá, és ugyan poroz vala az seggik az erdélyi hadnak, úgy vakarodék el Tömösvár alól bé vissza Erdélybe [BTN[2] 45].

porozás 1. (be)porosodás; prăfuire; Stäuben. *1648:* Két zeöld giontáros eztergárban mettzett labu nyoszolyák az eggyk feliben porozás ellen fejéren egy darab dezkázott tábla [Komána F; UF I, 931].

2. porral való behintés; presărare cu nisip; Bedeckung mit Staub. *1679:* Esztergarban meczett ... őregh kolomaris ... Irast (!) porozashoz valo por tarto [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 20].

porozó, porzó I. *mn* 1. portisztító; de praf; Staub-. **Szk:** ~ *csizmakefe. 1832:* Egy nagy anglus Schuvichsos és két porozo csizma kefe [LLt].

2. (cukor)szóró; de presărat (zahăr); (Zucker) streuend. **Szk:** *(nádméz/nádmézes) ~ (ezüst)kalán. 1787:* Egy Nádmézes porozó Kalány [Kv; Ks 73/55. 112]. *1793:* egy parazo ezüst kalany [Mv; KCsl 5]. *1801:* Egy Nád Méz porozó ezüst Kalány, fekete Csont Nyelével [LLt 106/1]. *1820:* Egy porozo Kalán [Mv; Told. 19].

3. porhintő; de presărat cu nisip; (Sand) streuend. **Szk:** ~ *skatulya. 1760:* Egy porozo skatuja pléjből [Mv; TGsz].

II. *fn* 1. cukorszóró; zaharniță de presărat; Zuckerstreuer. *1710 k.:* mentette magát, eléhozatván azon nádmézet porozóstól, melyből azt a hírt[a] költötték [BÖn. 713. — [a]Ti. hogy férjét megétette volna]. *1748:* Káfe tartó 1. Porozó egj [Vargyas U; CsS]. *1795:* Ezüst mivesnek egy Porozoert 26 — [WLt Cserei Heléna jk 77a].

2. portartó; nisipernița; Streusandbehälter. *1730:* Égy asztalra valo Kalamáris Porozojavall, Penna tarto Karafinnyaval [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. *1735:* egj on Srofos Kalamáris porzóstól [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc]. *1756:* Nagj kalamaris, porozójával egjütt [Nagyrápolt H; JHb XXX/34. 24]. *1772:* 1 lro Lada benne lévő kalamarissaval porozojával [Egeres K; Ks]. *1777:* Kalamáris Porozojával és hozzá valo Taczájával edgyütt [Nsz; JHbB 406 gr. Bethlen Rozália kel.]. *1789:* 10 Nagy Fa Kalamaris 10. Porozoval Rf 6 ... Egy kisded Fa Kalamaris Porozojával egybe járo Rf — xr 5 ... Egy Csont Kalamáris Porozojával Rf — xr 24 [Mv; ConscrAp. 23]. *1797:* Harom Uj Zöld mázas Cserép Kalamárjs porozoval edgyüt [Szu; UszLt XII. 87]. *1810:* Portsellány kalamaris tartojával porozojaval edgyüt [Jedd MT; LLt]. *1812:* Két tentás Üveg Kalamáris, és egy parazo [Körtvélyfája MT; LLt].

Vö. a *diófa-porozó* címszóval.

porozótartó portartó; nisipernița; Streusandbehälter. *1714:* Ezüst Tinta tarto Porozo tartoval együtt [AH 12].

Szk: *réz ~. 1816:* 1 Pár Kalamáris réz porozo tartoval f 1 x 12 [Déva; Ks 102].

porozott rizsporral beszórt; pudrat, acoperit cu strat de pudră; mit Reispulver bestäubt. *1736:* Nem volt abban a lakadalomban sem paszamántos köntösű, sem porozott haju vagy hátul zsacskóban kötött üstökű magyar csak egy is [MetTr 399]. *1759:* A bakon két egyform gyermek szépen felöltöztetve, porozott hajjal mindenik[a] [RettE 96. — [a]Br. Korda György kv-i főispáni beiktatásakor]. *1823–1830:* ha csak felállott is kerek palástjával, porozott fővel a prédikálószékbe, mint az orákulumot, úgy hallgatták [FogE 213]. — L. még RettE. 213, 303.

porrigál 1. jelent; a raporta; rapportieren. *1732:* Esztet alázatoson akarám porigálni az M: Ur(na)k melyről alázat(o)son követem [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

2. átnyújt; a înmîna/preda; übergeben. *1704:* szegény Bethlen Miklósné asszonyom a fia által a statusoknak egy memorialét hoza, kit is térden állva, keservesen sírva porrigála és recommendála [WIN I, 139].

3. beterjeszt; a înainta/prezenta; einreichen. *1780:* Városunknak vagy Verős Kovátsi Communitásunknak az a Része, a' mely Részis már tovább nem szenvedhette a' már jo darab idöktöl fogva alattamban bé csuszott rendetlenségböl és törvinytelenségböl származott mind Ngtok Vas Dézmabéli fogyatkozását, mind Communitásunknak el nyomorodott sorsát, Azon rendeletlenségnek tolláltatása és az régi s hasznos Törvinyeknek helyre hozattatása végett ... kéntelenittetett vala Ntok szine eleiben Instantiat porrigálni [Torockó; TLev. 9/19].

pórság parasztság; țărănime; Bauernschaft. *1662:* Az fejedelemnek az vezér ellene való indulatjának híre bizonyosan meghozatván, azonnal hogy a fellázadott pórság is már akármint éjjel-nappal táborába hozatnék, megparancsolta vala | noha azon pórság egynéhány ezerekből álló sokaság volna, de hogy a hadakozó vitézi életet nem szokta s tanulta volna ... őket többire csak felgázoltatták [SKr 519, 521]. *1672:* Az szamosközi pórság izent nekem, ha urunk ő nagysága kiindul, mind felkelnek fegyverrel; hajdúkká akarnak lenni [TML VI, 162 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

porszárasztás puskaporszárítás; uscarea prafului de puşcă; Schießpulvertrocknung. *1675:* Az lőuő szerszamokra, es egyeb munitiokra valo vigyazas tisztetekben jaruán, az pattyantyusoknak az basztyakot, es kásamátákat, el kell kőztők osztani ... midőn penigh ualamely oly munkara keuantatik, ugy mint por tőresre, szaraztasra, kanot szövetwek, golyobis öntesre ... egy masnak szegiteni tartoznak [UF II, 675 Bornemisza Anna ut.].

porszárasztó I. *mn* puskaporszárító; pentru/de uscat praful de puşcă; Schießpulver trocknend. **Szk:** ~ *tábla. 1632:* Por szarazto két tabla ... N. 2 [Fog.; UF I, 133]. *1637:* Az masik szin alattis vagyon ... kett por szarrazto tabla [uo.; UF I, 397]. *1656:* Por szarazto 4 szál deszkabol allo tabla nro. 1 | Vagyon 2 por szarazto 3 harom szal deszkabol allo tabla [uo.; UF II, 103, 105].

II. *fn* puskaporszárító tábla; tablă de uscat praful de puşcă; Schießpulvertrocknungstafel. *1620:* Az Also Varban ... Porhoz valo Tekeneő eőregh. No. 5. Por szaraszto No. 2 [Kővár Szt; Borb. II].

porta[1] 1. kapu, bejárat; poartă; Tor | városkapu; poarta oraşului; Stadttor. *1573:* Mattheus L(ite)ratus Tarnochy Iuratus fassus est, Ez ely mwlt Napokba estwe ... Mond egi Ember kit Zabo Ianosnak hinak, Meg chywfola Az esselelek deak ... Azt halwan Ianos deak az portaban al volt Mond hogy Te vagy az Esseh ageb Meny ely Innet Mert Nem Iol Iars | Azon deak azt vallia hogy Egy vasarnap estwe fele ... Megien volt ... Be az Scholaba, Azomba lattya tahat zabo Ianos az Scholanak portaiat meg halatta es Ianos deak az portan kywl Mellette al volt [Kv; TJk III/3. 275]. *1598:* hogi az scholaban ket portan, Az kwlseo aitonak az sarkay hogi el teortenek Azt ... meg chynalta es az aito-

melliek keoweket altal fwrta ... Attúnk Lakatos Balintnak f—/75 [Kv; Szám. 7/XVI. 42]. *1599:* Az scola zúksegere vettünk harom kezepzereo lakatot, vgmint az portara, kapúra es az nagi palatiumra ... d 48 [Kv; i.h. 8/XVI. 21].

2. *triumfális* ~ diadalkapu; poarta triumfală; Triumphbogen. *1710:* Rákóczi is beérkezék Magyaregregyhez, pro 11. Novembris Fejérvárra országgyűlésit hirdetvén, hogy ott a fejedelemségre magát instelláltassa. A kolosvári jesuiták ... páter Kapi intimátiójából nagy költséggel porta triumphalist erigálának ben a városban Székely Lászlóné háza előtt, különb-különbféle picturákkal s emblémákkal ... Rákóczi Ferenc hadi viselt dolgait az igazságnál feljebb magasztalván | A német ármáda megindulván a harchelyről, Kolosvárra érkezék. Már a jesuiták a triumphális portát egybenrontották vala, s páter Kapi elszaladott vala [CsH 361, 365].

3. (nemesi) telek (a rajta levő épületekkel); curte (nobiliară); (adliges) Grundstück. *1794:* az ugy nevezett Antiqua Sessiokrol vagy portákrol, akkár Kaptalanbol vagy egyebűnnenis hiteles documentumokot kel producalni [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 2b]. *1880:* Minden élő lélek elköltözött a portánkról feredőre [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Szk: *belső* ~. *1672:* Nekünk nagy táborunk volt az belső portán [TML VI, 20 Naláczi István Teleki Mihályhoz] ✱ *egy ~n lakik vkivel. 1758:* Észrevévén, hogy nem szeretem, nem hordozott magával[a], hanem csak küldözött hol egyik, hol a másik jószágába ... vagy a feleségénél hagyott, kivel nem sokat lakott egy portán [RettE 65. — [a]Barcsai János] ✱ *egy ~n van vkivel. 1798:* az vdvari Nyerges azt mondá egyben káromolván Tolvajozvan Deluciot velem ma nem iszol egy Házban s véllem egy Portán nem lészesz [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

4. kapu, (rendsz. tíz jobbágyháztartásból álló) állami adóegység; poartă (unitate administrativă pentru plata impozitului); staatliche Steuereinheit. *1677:* valamikor a' Fejedelmek akarattyokbol a' Fő Tisztek Mustrát hirdetnek, minden Nemes ember jo lóval, fegyverrel ... tartozzek comparealni ... ha ki nem comparealna ... a' Tisztek köz Nemes emberen, kinek egy Portara telhető, ugy mint tiz ház jobbágya nincsen, tizenkét forintot; egyházhelyi Nemes emberen nyolcz forintot; tiz ház jobbágyon fellyül biro Nemes emberen huszonnégy forintot ... exequaltassanak rajta [AC 97].

Vö. a *kapu* 10. jel-sel.

5. a török szultán udvara; Poartă, curtea sultanului; Hohe Pforte, Hof des türkischen Sultans. *1543:* Az ezer forinth felol nylwan wagyon the k., hog ely kewlthem wala Hawasaly waydahoz hog zegeytene megh az my vrunk zabadulasat wele, bathor az w embere wynne be chazar porthayglan, ozthan the k. mwtatnak be az bassaknak [Fog.; LevT I, 23 Gerdy Demether lev.]. *1571:* Mostis az tew ktek Tartomanyaba wagyon egy wgyan azon wayda fiw ky maganak waydasagoth akarna nyerni, hadotis zerzet, mert en az Georgeny wdwarbirowal, Aknay Gyeorgyel egyetembe annak mar węgere mentem, mely dology az orzagnak wezzedelmere lezen, es az Chazzar portanis suspiciot fogwnk magunknak zerzenj [Magyaró MT; BesztLt 3571 Paulus Banffy Lossonczy de Mogyoro Gasp. Pellionjhoz]. *1585:* 3. Sep. Juta Waradol Chegedy Mihaly kilenczed Magaúal vrunk az portara kúltte [Kv; Szám. 3/XVIII. 26b Gellien Imre sp kezével]. *1613:* Mint hogy bizonios okokbul az portara sietseggel kel bocziatanunk, Kereztesi Pal Vram penigh igen beteges allapottal leve(n) ... azert mostan eo kigiemet ne(m) küldhettiwk, hane(m) Haggiuk es serio parancziolliuk ked(ne)k ... Jeotest ieoion ide hozzank, hogy kesedelemnelkwl indulhasso(n) [Törzs. Báthori Gábor rend. Fr. Balássi senior de Veczke usz-i kapitányhoz]. *1614:* Igirwnk ... kapu zam zerint Ngd(na)k vduara Nepe tartasara, Portara, es egieb minden fele zwksegere niolcz niolcz forintot [Ks 87 ogy-i végzés]. *1621:* Giogy Balas es Zelestei Georgy ... Erkezuen az Portarol Kiralj Vrunkhoz mennek [Kv; Szám. 15b/IX. 16]. *1671:* Vegeztük hogy ennek utánna valakiken késedelmeztetik az Porta contentatiojára való adonak meg-inditása, az Országnak ... sullyos büntetését el-nem kerülik [CC 95]. *1676:* Az hűségtek szekiben léuő Sólymárok tartozván az szokás szerint minden esztendőben a' Portára az adóval edgyüt nyólcz Solymokat be vinni; mivel penig az ado be szolgáltatásanak ideje szinte(n) jelen vagyon ... azon hűsegtek szeke beli Solymárok(na)k parancsolya meg; hogy ez esztendebe(n) általok administralandó nyólcz Sólymokat el készétvén, véllek edgyütt ... Brassóban lenni el ne mulassak [UszLt IX. 76/2 fej.]. *1710:* Bethlen Farkas beérkezvén a portára, mindjárt nagyobb dissensiót kezde hinteni a befutott urak közé [CsH 144].

Szk: *fényes* ~. *1619:* Én mondám, hogy: Ne legyen nagyságod az én uramhoz kétségbe, mert az én uram, meglátja nagyságod, hogy úgy viseli magát az fényes Portához s nagyságtokhoz is, hogy megnyughatik az fényes Porta az uram hűvségében [BTN[2] 180]. *1643:* Ha azert hatalmas gyeőzhetetlen Csaszarunk es fenyes Portaja my nekünk es az magyar nemzetnek joakarattal, gondviselessel, es Magyar országhnak mostani nemet Csaszar kezebeöl, es birodalma alol valo ki vetelebe(n) elegedendeö seghitseggel lesze(n) ... valamigh my magyar orszagot birni foghiuk maghunk szemelyűnkteöl eő hatalmassaga(na)k esztendeönkent tiz ezer Tallert adunk es küldünk [Törzs. fej.]. *1671:* a' kételenségtöl viseltetvén, kénszerittettünk az Fényes Porta Parancsolattyábol elöbbi Fejedelem Rákoczi György Urunk mellöl el-állanunk [CC 11]. *1684:* Az Fenyes portarol erkezven Kapucsi hozott ollyan levelet melyben eddig szokasban nem volt kevansaga vagyon az Fenyes portanak [UszLt IX. 76/20 fej.]. *1809:* Felséges Urunk azt méltoztatván ... parantsolni, hogy az olyatén Csàszári és királyi Jobbágyokat, kiknek a fényes Porta Jobbágyoihoz, praetensiojok vagyon, és ezen praetensiojokat a Constantinápolyban lévő Austriai Császári és királyi Internuntiatura közben jövetelével kivánnyák fel vétettni arra utasittaná, melly szerént ... egy olyan Biztost állitsanak a ki a szükséges Bizonyitásokkal ... a réá bizott dolgot ... elő mozdithassa [UszLt ComGub. gub. 1208].

6. német császári udvar; curtea împăratului german; Hof des deutschen Kaisers. *1672:* Én Uram, elhiszem, az német porta vádoskodni bizony el nem mulatja, az mint hogy sürűséggel is jár az postája [TML IV, 391 Baló László Teleki Mihályhoz].

porta[2] l. portya

portabetétel kapuzárás; închiderea porţii; Torschließen. *1573:* Peter deak zilahy ... vallia hogy Ez ely mwlt Napokban estwe Takarodo harang es trombitalas vtan volt, Az hogy kywl az portan volt Ianos deak varya volt az Seniort es Az teob deakokat kyk kywl voltak Mert eo Rayta volt azkor a porta Be tetel [Kv; TJk III/3. 276].

portai 1. a török császári udvarból származó; din curtea sultanului, de la Poartă; aus dem türkischen Hof stammend | török földön készült; făcut în Imperiul otoman; in der Türkei hergestellt. **Szk:** ~ *botocska. 1681:* Portai botoczka, mellyek(ne)k egi egi végeben szép mesterséggel kez formara csinalt fejér csont vagyo(n) Nro 2 [Vh; VhU 539] ✱ ~ *cafrang* török nyeregtakaró. *1627:* Egj aranias barson porthai Cafragh [BLt]. *1673:* Egj tiszta szkofiummal varrot portaj czaffragh [Marossztkirály AF; IB. Bethlen Domokos hagy. Bethlen István inv.]. *1710:* Egy fejer, ezüst s arany fonallal fejer s karmasin szin selyemmell szött, sarga portai Czafrag [Told. 19] ✱ ~ *díványszőnyeg. 1759:* szállittasson el ... Egy igen nagy és szép portai dván szőnyeget [Sárd AF; TSb 51] ✱ ~ *falravaló* török falvédő. *1659:* Ket portay falra ualok [LLt Fasc. 146] ✱ ~ *fék. 1697:* Felvinczi Sigmond Ur(am) egj uttal Gernyeszegre hozott egj egész lora valo öltözetet, ugj mint Portai Szeles feket, igen szép köves orrodzójaval edgjütt | hozott ... Radnotra egy ugja(n) széles Portai Féket [JHbK XXXII/25 Sig. Korda (35) vall.]. *1710:* Veres karmasinra vont, harom ujnyi szelessegü ezüst aranyos rostelyos, nem igen derek kövekkel portai fek [Told. 19] ✱ ~ *fékagy. 1711:* portai fék agj szügjellőjével orrodzójával Tarka Selyem Majcz fékemlő szár rajta [Told. 19] ✱ ~ *fonal. 1656:* Feher ruhak. Abroz vagyon hát, harma portaj veres fonállal szeőtt az keornyűleti [Doboka; Mk Inv. 2] ✱ ~ *hintó. 1664:* Egy Portai Hintoban valo Vánkos haj [Beszt.; SL] ✱ ~ *kaftán. 1717:* Portai kaftán, két darabban [DanielAd. 96] ✱ ~ *kantár. 1740:* lántzos orrodzojú Portai Kantár [Ne; Told. 19] ✱ ~ *kard. 1652:* Egy portai nyakb(a) vető ezüstes aranyas kard fekete czap(ás) [Nsz; IB. Bethlen István lelt.]. *1666:* Egy aranyos czapas Portai kard maicz rajta [Ks 21. XVIII. 79]. *1668:* egi portai Aranias kard [Somkerék SzD; LLt Fasc. 156]. *1673:* Egj portai fekete czapas regi forma kard szijjaval [Marossztkirály AF; IB. Bethlen István inv.] ✱ ~ *kardocska. 1688:* Egy Gyermek(ne)k valo Portaj Arányas kardocska [Beszt.; Ks S Misc. 27] ✱ ~ *kengyel. 1710:* Egy pár portai kengyel [DanielAd. 90] ✱ ~ *keszkenő. 1642:* Portai keszkeneök no 4 [Koronka MT; Told. 26]. *1699:* Vasárhelyi Borbély Peter Ur(am) conferalt az Udvarfalvi Templomhoz egy portai veres selyem nyomtatásos keszkenőt, rostos végőt [Udvarfva MT; MMatr. 425] ✱ ~ *kötőfék. 1642:* ket Portai kótófek allasbeli [Koronka MT; Told. 1a II] ✱ ~ *lekötő (majc)szíj. 1659:* Ket portay lekeoteo szy [LLt Fasc. 146]. *1681:* Török, avagy Muratt nyergek ... Murat ezüstt kengyelek rajta uj Portai le kötö majicz szijjal [UtI] ✱ ~ *mű. 1677:* A' Fejedelmek számára valo vásárlások, Portai és egyéb mivekre valo ezüst és arany adás, a' Tárházakbol administráltassék, annak szokot rendi szerint [AC 248] ✱ ~ *nádméz. 1736:* (A régi lakodalmakban) még láttál volna mindenféle liktáriumokot, portai s velenczei nádmézből csinált confecteket [MetTr 386] ✱ ~ *nyakravaló. 1736:* rendszerént portai selyem török nyakravalót viseltenek, az alább rendű emberek penig közönséges portai nyakravalót [MetTr 350] ✱ ~ *pallos. 1681:* Portai Veres barsonyos aranyos pallos [UtI] ✱ ~ *párnazsák. 1681:* Hintoban valo portai, tarka, párna Sák, also része bör [Vh; VhU 540] ✱ ~ *selyem. 1711:* 17 1/2 Lott fekete Portai Sellyem [ApLt 5 Apor Péter inv.] ✱ ~ *(skarlát) szőnyeg. 1683 k.:* (A klenodiumok) mind el vesztek a Tatár mia mikor az Ecclat fél verte az egy Portai szónyegen kivül [Menyő Sz; SzVJk 132]. *1699:* Duffla Viragos portai szőnjeg viseltes Nrö 1 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. *1728:* Egj portai regi szőnyeg [Feldoboly Hsz; SVJk] | Egj viseltes portai szőnyeg [Réty Hsz; i.h.]. *1736:* egy asztal ... szkófiummal szőtt portai szőnyeggel bé volt teritve | az nyujtózószéken volt valami szép portai skárlát szőnyeg [MetTr 394, 401]. *1759:* szállittason el ... Egy középszerü szép portai szőnyeget ... Egy nagyobb szép portai Szőnyeget [Sárd AF; TSb 51] ✱ ~ *szekér. 1676:* Jbidem Portai kett viseltes szekereknek két vasas kerekek [Fog.; UF II, 740]. *1702:* Egj Portai Szekérb(en) valo vankos haj [M.solymos H; Told. 22] ✱ ~ *szerszám* török lószerszám. *1656:* Az en keglmes Uram(na)k hagiom az vertsye Lovamot, uy köves portai legh szeb Szerszámommal, orrara valojaval, fek emleivel, zabolajaval [Ádámos KK; BálLt 93]. *1705:* Edgy szeles Vitezköteses formai Portai szerszam orodzojával edgyütt [Cege SzD; WassLt Vas Dánielné lelt. Rettegi György keze írása] ✱ ~ *vánkos. 1736:* az halottat rendszerént materia köntösben nyujtóztatták ki, vagy bőrös kapczás nadrágban vagy csak materia vagy szép gyolcs kapczában, az feje alá tettek vagy bársony vánkosokat, vagy ... portai drága vánkosokat [MetTr 401] ✱ ~ *vánkoshéj. 1668:* alab valo veres Bársony Portai égy bokor vankos hej [Mk Kapi György inv. 3].

2. a török császári udvarhoz tartozó, annak alkalmazásában levő; din Imperiul otoman; zum türkischen Hof gehörend. *1603:* Az Teöreök es az Tatar Bizonyosan el hydie Kedtek hogy felette sok kytt megh Basta Vramis eö Naga el nem hitt mind eddigis az meddigh telliesseggel Vtolzor megh bizonyoduan benne Vgy kelletett el menny, Bizonyosson aztis el hydie Ked, hogy hamar erkeznek Algyukkalis sokkal es Jancharokis sokan portayak Jeonek mellette ezek pedig nem mezze wadnak Bizonyos emberekteöl ertettwk [Dés; BesztLt 65 Th. Szabó dési bíró G. Frank beszt-i esküdt polgárhoz]. *1676:* hadd tanuljuk ki az porta új igazgatóknak elméjeket és ahozképest tudjuk mi is bátorsággal alkalmaztatni a dolgokat [TML VII, 310 a fej. Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ *csausz. 1668:* Váradiak ismét háromszáz lóval jüttek volt Sebesvárhoz, meglátni, ha építik-e? nem-e? Úgy hallom, azokkal is más rendbeli portai csauzok voltak, kik is szemlélésére küldettek [TML IV, 297 Bánfi Dienes ua-hoz]. *1679:* Monay Uram ... Körösszegen talált egynehány szekér jancsárt, az kik az portai csauzt kisirték, mely Buda s Szolnok felé jütt [TML VIII, 432 Ispán Ferenc ua-hoz] ✱ ~ *fővezér. 1662:* Borbély György ... elég emlékezetes dolgokat is vőn ugyan végben, mint a portai fővezér Szinán basának ... Gyergyónál a Dunán nagy kárral való általkergetését | Hogy pedig már a budai vezér, Kenán passa nagy hadakkal Tömösvárnál gyülekezvén, maga mellé naponkint nagyobb-nagyobb erőket, sőt a portai fővezért is nyilván kivárná, még ezen derék hadaknak megegyezése nem lenne, hogy addig kellene vagy egy jeles vitézi próbát velek megtenni, a fejedelem tanácsosnak állítja vala [SKr 83, 409] ✱ ~ *követ. 1657:* Portai követ vagyon itt [TML I, 47 Kövér Gábor Teleki Mihályhoz] ✱ ~ *nagy erő* török hadsereg. *1662:* Ugyanezen 1634-ben török császártul még kikelet előtt fejedelemnek megparancsoltatott vala: készületben lenne az egész ország népével, mert az fővezérnek ásiai és portai nagy erővel a fűvön mindjárt a lengyelek ellene hadba kellene indulni, ki mellett az fejedelemnek is az ország népével jelen kellene lenni [SKr 157] ✱ ~ *szerdár. 1619:* Valami azféle portai szerdár felől csak emlékezet sincs, az szokott kapitán kimenetelin küvül [BTN[2] 272] ✱ ~ *vezér. 1662:* a portai vezérek közül egyiknek-

másiknak való ígéretivel véghezvitte volna, hogy igen titkon a budai vezérnek megparancsoltatott vala, minden erejével hozzákészülvén, őszre kelve vinné be Bethlen Istvánt a fejedelemségre [SKr 167].

3. a török császári udvarba küldött (tisztségviselő); (demnitar) trimis la Poartă/în curtea sultanului; zum türkischen Hof gesandt. **Szk:** ~ *posta* a portára küldött futár. *1659:* Portai Postak. Boros Istuan ... Fogar(asi) János ... Sido Juda [UtI]. *1667:* Levelemnek megírása után érkezék portárúl Rácz Dobrin nevü portai posta [TML IV, 110 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1671:* Paládi Portai Posta Baló László Ur(am) elött tött Fassioja, és Relatioja [Törzs. fej.]. *1675:* Nagtok Portai Postaja Fogarassi János al(á)z(ato)s suplica(ti)oja Nagodhoz [Fog.; Törzs]. *1687:* Rácz János Portai Postának adtunk Két Cantort f. 12//50 [UtI] ✱ ~ *rezidens* portai követ. *1668:* volt benne[a] az német portai residenssel való confidentia [TML IV 369 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz. — [a]A levélben]. *1677:* Forvalnak is írt az ő portai residensek; azt írta: az török ugyan nem cselekszik az tavaszig semmit, de hogy az magyarok cselekedjenek, nem ellenzi [TML VII, 471 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. *1678:* Én nem tudom, Komám uram, hogy vagyon az dolog, de az portai franczia residens ezeket valóban bíztatja [TML VIII, 127 ua. Naláczi Istvánhoz].

4. a török császári udvarban betöltött (tisztség); (funcţie ocupată) la Poartă; am türkischen Hof ausgeübte (Funktion). **Szk:** ~ *főkövetség. 1679:* En Keczeli Istvan az mi kglmes Urunk eö naga Bejároja ... leváltam ... Kovacs Istvan ur(un)ktol ő kglmektol: az nemes Ország Tavalyi Császár adoja restantiaja ... fizetesére rendelt summat, mellyeket (így!) ... Nalaczi Istva(n) ur(am) ő kglme Tavalyi Portai Fö követségiben kölcsön penzel töltett ki [MbK] ✱ ~ *kapikihaság. 1662:* Budára a vezérhez ... Rácz Istvánt, ki a portai kapikihaságot jó üdőkig viselte s az török nemzet között ismeretes s különben is jó expertus, próbált, becsületes főember volna, küldötte vala[a] | Boldvai Márton portai kapikihaságra küldettetvén [SKr 218, 308. — [a]I. Rákóczi György].

5. a török császári udvarral kapcsolatos, arra vonatkozó; privitor la/legat de curtea sultanului; mit dem türkischen Hof zusammenhängend. **Szk:** ~ *állapot. 1619:* Az itt való portai állapot felől írhatom, itt az tisztek igen megváltozának; jancsár aga más vagyon [BTN[2] 191]. *1662:* a portai állapotokat is értvén s tudván, a fejedelemmel elment sok szép hadak, a sok urak s ország népei hová lettek volna? [SKr 383] ✱ ~ *dolog. 1667:* Egyéb portai s másuvá való dolgokrúl hopmester uram bőven tudósította Kegyelmedet [TML IV, 114 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1678:* Elhiszem in paribus az portáról jött leveleket megküldötték Kgdnek, melyből kitanulhatta, hogy miben legyenek a portai dolgok [TML VIII, 114 Nemes János ua-hoz] ✱ ~ *hír. 1668:* kérem alázatosan Nagyságodat, ha mi oly portai hírei volnának Nagyságodnak méltóztassék engemet is méltatlan hivét tudósítani [TML IV, 27 Teleki Mihály a fej-hez]. *1672:* Micsoda híreket is tudnék én Kegyelmednek írni az portai híreken kivül [TML VI, 123–4 Naláczi István Teleki Mihályhoz] ✱ ~ *levél. 1677:* Ezen órában érkezének ezen portai levelek | A portai leveleket amint látom, onnét jót kell várnunk [TML VII, 502, 513 Teleki Mihály Tökölyi Imréhez] ✱ ~ *rezolúció. 1677:* A végbeliek semmi választ nem töttek, mivel azok a portai resolutiót, resolutusok, megvárják [TML VII, 521 Teleki Mihály a fejhez] | Isten áldásából minden nap jó reménséggel várjuk a portai resolutiót [TML VII, 539 a fej. Teleki Mihályhoz] ✱ ~ *szentencia. 1678:* Talám az én irántam való dolgokat megírhatná Kgld; úgy értem igen közel járt az nyakunkhoz az portai sententia [TML VIII, 77 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz] ✱ ~ *válasz. 1671:* Úgy látom, Baló uram követségével ellenkezik az portai válasz [TML V, 654 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1677:* Bizony dolog, sok nehézség vagyon az dolgokban ... minden dolgokat elmetsz az portai válasz [TML VII, 475 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

6. ~ *adó* a török császárnak fizetett adó; tribut plătit Porţii; an den türkischen Sultan bezahlte Steuer. *1661:* A(nno) 1661 die 17 Juny Administrált Boyer Sigmond Uram az eőt forintos Portaj Adoban garas penszt flo 99/35 [Szád.].

7. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: ~ *forma* **a.** a portán szokásos mód; conform obiceiului statornicit la Poartă; laut der Bräuche am türkischen Hof. *1618:* ha Nagyságod nem írt vala is az vezérnek olyan nagy dolog felől, de igen szép dolog lött volna akár csak particulariter, ha nem az portai forma szerént is írni [BTN[2] 114]. — **b.** törökös; turcesc; türkisch. *1642:* Kis Tholdalaghi szamara ezek iuttak ... egy viseltes kard ezústós Aranyos Portai forma [Koronka MT; Told. 1a II]. *1653:* Kemeny Janosnak egy veres barsonj aranios kardot portaj format, Tallertis ezeret [KemLev. 1402 Mészáros Péter Fejér m-i viceispán végr.] ✱ ~ *formán csinált* törökösen készített; făcut după obiceiul turcesc; auf türkische Weise gefertigt. *1645:* Egy Portai forman czinalt ezüstös Aranias kard, Szyaual boglaraual, Szablia tarsaliaual edgiut [LLt Fasc. 125] ✱ ~ *paripa* török paripa; cal turcesc; türkisches Pferd. *1736:* mikor Székely László házasodott ... az mely festett portai paripán ült maga, annak két szál darutoll az homlokára akasztva [MetTr 347] ✱ ~ *út* a török császári udvar felé vezető út; drum/călătorie spre curtea sultanului; Weg/Reise zum türkischen Hof. *1653:* eladták a jószágot bolondul Gáspár Jánosnak ... de esztendeig nem birhatá, hanem a portai útban meghala [ETA I, 140 NSz].

portál 1. elvisz/szállít; a duce/transporta (de undeva); abliefern. *1610:* szenaiat az megh irt szena fwreől el takarta (!) elis uitted ergo miert potentiose portaltad az en eóreóksigemreől cum estimatione kiuanom megh [UszT 12a].

2. beszolgáltat; a preda; abgeben. *1677:* tartozzanak a Kis kerekiek ... 200. kalongja buzat, vagj gabonat eö Ngok számára meg aratni, kit is ha ne(m) portalnának toties quoties negjven forintot exequalhasso(n), exequaltathasson eö Nga a Kis kerekieken [Csanád AF; JHb XXVI/42].

por-társ *alk* kb. halandó-társ; aproapele (cuiva); Mitmensch. *1811:* Por vagy, porrá lészel! sokszor emlegessed, Fel ne fuvalkodj, 's por társad meg-ne vessed [ÁrÉ 116].

portartó porozó; nisipernţă; Streusandbehälter. *1679:* Esztergarban meczett, tornyos, festekes öregh kolomaris ... viasz és pennatartoval együtt nro 1 ... por tarto, melj fedelével együtt fabul esztergarb(an) meczczetet [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 20].

portátor kőhordó bányamunkás; muncitor care lucrează la transportul pietrei într-o mină; Steine liefernder Bergarbeiter. *1681:* minden marhas ember, ã ki egesz helyet bir, öt öt köböl Zabot tartozik adni, avagi azert ket forintot

fizetni ... Excipialtatnak ezen Contributio alol à Szabadosok, puskasok, Portatorok; Az Acsok, keö vagok Birakis | Az Bányákba(n) levő Munkasok, — s fizetések ... Koh mester egi, jar vasa egi hetre egi masa s egi rud-is ... Kő hordo egi (:Portator:) Egi hetre egi fertaly vasa, s egi rudis [VhU 64, 66].

portefeuille erszény, tárca; portofel, portmoneu; Portefeuille. *1793:* (Van) egy portfeuille [TL Conscr.].

portéka 1. dolog, tárgy; lucru, obiect; Ding. *1585:* Hozanak Varadrol valamy poztot, berbenczet egyeb portekat feyedele(m)nek lewelek vala 2 darabantys vala vellek [Kv; Szám. 3/XXII. 11]. *1595:* mentt Deesre 4 loúal, vittek penzt, rostelt ablakra és egyeb partekat [Kv; i.h. 6/XVIIa. 101 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1697/1767:* Angyam ezen Contractust sokképpen violálta, Leveleit, Gyűreit és egyéb meg igirt portékáit el tartván Bátyam Vramnak ő Kégyelmének [Hr 8/16]. *1751:* kik faragtak volna azon fákbol ... fentököt, vagy akar mi portekákot [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. *1756:* hir támadván az gombok(na)k el lopások felöl ... én pedig tudván hogy lopott portéka az Fiamat adigáltam hogy viszsza adja annak akitöl vette [Bácsi H; BK. Emericus Farkas de Rákos (40) ns vall.]. *1761:* azt nem doceallya, hogy meg edgyezése lett volna Kannás Susával aziránt hogy az lopot portékákot vigye, s horgya Ajtoni Ferenczné Aszsz(onyo)m házához, és ottan rejtse el [Torda; TJkT V. 46]. *1763:* (A szekéren) az irt Sákokon kivűl, egyéb partikák is voltanak rakva [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 39 Muntyán Juon (50) zs vall.]. *1780:* Sokszor láttam hogy Cserei Uram hol kisebb hol nagyobb tsómo portékákot küldött Kolosvárol bé varva, s be petsételve az emlitett Őreg Asszonynak keziben [Bethlen SzD; BK Juliana Ersekújvári conj. St. Butzi (24) vall.]. *1796:* mit méltoztatik Ngod parantsolni méltoztassek meg imi, nehogy a vasarlatt portékákba kár essék [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. *1816:* A kővetkező Portèkák közönséges Kotyavetyéje kezdődött ... 7ber 11ikén [Kv; Born. IV. 41].

Szk: *dibdáb ~. 1676:* mi az tárházat üresen találtuk, semmi egyéb holmi dibdáb portékánál nem lévén benne [TML VII, 229 Sárosi János és Inczédi Sigmond Teleki Mihályhoz]. *1703:* az mi veszendő dib dáb porteka benne[a] volt, penzem ára volt [Kv; Pk 6. — [a]Egy boltban] ✱ *gyermeki ~. 1660:* Az mely fél karvasat Kegyelmed hozzám küldött, annak ugyan az megcsináltatására ... kész vagyok, de ... azzal Kegyelmed becsületet nem vall ... mert az csak gyermeki portéka [TML I, 495 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz].

2. áru(cikk); marfă; Ware. *1736:* Gróf Apor István lévén tricesimarum arendator, megparancsolta volt mindenüvé az rationistáknak, ha valami vámon valami új portékát hoznak a görögök, egyenesen küldjék hozzája [MetTr 327]. *1741:* Muntyán Jánost megh fogván s kegyetlen képpen meg kötözvén egy egész éczaka kün az kalodáb(an) tartották és mind addig valamig 4 for. ērő partekát nem adott a Strása Mester(ne)k el nem bocsátotta [F.lapugy H; Ks 112 Vegyes ir.]. *1759:* Voltak ... egy tsoportb(an) és társaságban ezek[a] ... kik szüntelen tsak a' Kereskedőket kerülték s holmi portékákat, ugy mint köteleket, Szijakat és efféléket loptak [Grohot H; Ks 112 Vegyes ir. — [a]Köv. a fels.]. *1789:* Ezen Házban festett Cserép Fa és Uveg Edényekben ezen alább irt moddal specificált Portekak találtatnak [Mv; ConscrAp. 45]. *1790:* a' szabóné ... egyik fijával járt széljel (nyegótzoskodott) a' városokra és vásárokra az ő portékáinak el-adattatások végett [Andrád,An. II, 151–2]. *1794:* Porteka neve ... punze ... brinze [Kercsesóra H; BK vásári árujegyzék]. *1806:* Pataki István ... kérte hogy leg alább a portékáit hadd rakja el ... de ezek nem engedtek | Pataki István ... ott hagyta minden portekáját szerte szellyel[a] még tsak azt sem engedvén meg hogy azokat el rakja [Torda; UszLt ComGub. 1753u. — [a]A vásárban]. *1823–1830:* Ezen húsvéti sokadalomra ... jöttek sátorban holmi portékákkal árulni valami Hernhutterek is ... két keszkenőt vásároltunk tőlek [FogE 198]. *1831:* egy elsőbe adtam nékie 15 Rft árra portékát ... De most utojba ... vásárlott 214 Rft és 25 xrokra [A.jára TA; TLt Közig. ir. 403 Dávid Jakab örmény kereskedő nyil.] | azonn portékák illendöenn Kolosvárt vagy Tordánn meg vagynak Harmintzadolva [Torda; i.h. 1315 Andrási szb kezével].

Szk: *aprólék ~. 1679:* Takacz Szigyarto Janos Ur(am) ... az minemü sellyem sinorral, es ahoz valo aprolék portekakkal kereskedik, azokatis éppen mind Feleségének hagyá [Kv; RDL I. 157] ✱ *bolti ~. 1823–1830:* Így foly itt[a] a dolog egyéb kereskedés nemével is, borral s bolti portékákkal s egyebekkel, mert csak komissziót küldözik egymásnak az árut, s a nagy számvetéskor fizetik ki [FogE 240. — [a]Lipcsében] ✱ *egyetmás ~. 1597:* hozot volt Komiatzegi Marthon Lengiel orzagbol Granatot Kamúkat es sok eggietmas portekat [Kv; Szám. 7/XII. 60 Filstich Lőrincz sp kezével] ✱ *egy s más ~. 1823–1830:* (Az árusok) egy 's más Portékával ugy el boritották Pestet, mint a' Sáskák; Miis vásároltunk töllek egyet mást [FogEK 242] ✱ *eladó ~. 1657:* Krakóban ... zsidók ... eladó partékájok hordását szünetlenül hordván, végre elunván, az ajtó felett vala egy muzsikáló hely, deszkás, kiben felhágatván szolgámat, s vizet bővön adván kezéhez, jelt adtunk ... nyakon öntözvén őket [KemÖn. 84]. *1829:* Melyhez hozzá adván ... a' Szegények által készitett és a' Boltban található munka mivek, és más elado portékák betsü árrát ... 5182 Rf. 26 3/4 xr [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.] ✱ *norinbergai ~. 1814:* Apróság vagy úgy nevezett Norinbergai portékák [DLt 698 nyomt. kl].

3. (személyes) holmi, használati tárgy; obiecte personale; persönliche Sachen | házi berendezési tárgy; obiecte de uz casnic; Haushaltsgegenstand. *1568:* Michael biro ... fass(us) est, hogy az Compoty Ilona az eo hazanal holt meg, es onnat temetek el, es az kowach palnenal allot mynden ... portekaya [Kv; TJk III/1. 221]. *1579:* Az 25 february az kys Myhal zekeres 4 loán vyte az Haykoff Jacabot 3 maga vall es valamy partekaúal desre lengel orzag fele menne mert posta levele vala atam f. 2 [Kv; Szám. 1/XVIII. 9]. *1582:* 13. April(is) Kis Myhaly wyzy Wesselyeny Vram keet deakyat partekastol negy Lowan gyekebe attam f. 2 [Kv; i.h. 3/V. 39 Lederer Mihály sp kezével]. *1585:* Feyer Benedek vytte Gubernator vram portekayat 6 louo(n) fyzette(m) f. 2 d. 25 [Kv; i.h. 3/XXII. 25]. *1589:* Az fejedelem Doctorat Cirillust, vitte Cibere Peter felesegesteol, partekastol Thordara 8 louon, attam nekj f. 2/50 [Kv; i.h. 4/X. 66]. *1647:* Ebbeol[a] esmet nylik egy bellet vas sarkú, pantú, zarú, kolczw aito egy kamarara, melyben az megh irt aprosagok, portekak vadnak [Királyfva KK; BK 48/16. — [a]Ti. sütőházból]. *1650:* az ... el foglalt hazbol ruhaiat s portekaiat ki hantak volna [Bádok-Csomafája K; BálLt 1]. *1676:* Az Thordai ház portekaival es pertinentiaival Atjafiak között aestimaltatott f. 150 [Torda; IB VI. 225/20]. *1740:* Meg holt Sztán Iuon(na)k feles portékáit tudom hogj

maradtak ... Sibetán Toma sokat el vett volna belőllek [Bencenc H; BK. Hang Dumitru (34) jb vall.]. *1745:* minden portékajit az uttza kőzőpére ki hánták [Boroskrakkó AF; BfN dobozolt anyag VI]. *1759:* Gyarmati Jánosné constal hogy bűvös bájosokhoz fojamodott holmi elkárosodott portékáinak meg találások végett [Szacsva Hsz; HSzjP]. *1761:* azt is monda hogy sok féle Portékái maradtanak volt, de azonba(n) emberek jővének bé és a Beszéd félbe marada [Ákosfva MT; Told. 23]. *1765:* A Nagy palatán Vadnak Portikák e szerent [Kóród KK; Ks 19/I. 6-hoz]. *1800:* azon kérem ... hogy Lovaimra vigyáztasson, és a Házba lévő kevés Portékáimra [Perecsen Sz; IB]. *1849:* A monár Leánya és a Molnár fiais a mi jobb portéka volt ot hordották ki — rakták fel [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Péter (68) vall.].

Szk: *apró ~. 1823–1830:* A Kónya első házában két ágyfa, házközépben egy nagy kerek asztal, egynehány egyesszékek ... voltak osztán egyéb apróbb portékák is [FogE 273] ✱ *aprólékos ~. 1736:* az hátúlsó ... ládában volt az asszonynak olyan aprólékos portékája s egyetmása, az melyre ottan ottan szüksége volt, hogy mindenkor az ládában ne nyuljon [MetTr 369] ✱ *apróság ~. 1749:* holmi egyéb sok aprosag portekák [Koronka MT; Told. 12/3]. *1823–1830:* az egzekúció Marosvásárhelyt kijön, az anyám repellál, hanem az apámnak szabóasztalát s egyéb olyan apróság portékáit kihordatja az utcára, s egzekúció alá adja [FogE 82] ✱ *drága ~. 1770:* az En drága Portékáimat zállogban tettem s el kotya vetyézték [Bikfva Hsz; HSzjP]. *1812:* a Groffné ... edj egészsz éjjeli itt pakolás után az Aranyos Hintoba bé fogatott 's, a' jobb 's, drágább portékákot arra fel rakatta [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.]. *1849:* láttam szemeimel hogy a' Sánta Vaszi Léánya, az urával, és Apossával sok drága portékákat ércz fazakakat, gyertya öntőket, kaszteneket ládákat raktak fel szekerekre [Héjasfva NK; CsZ. Horváth Bori (15) vall.] ✱ *egyetmás ~. 1629:* I(ste)nnek hala bekeuel minden kar nelkúl hoszta Jamborul Szekely Janos egyetmast partekamat, az lovakatis czak hogy bizony igen meg eószteóueredtenek az hoszu ut miatt [KCs IV/116 Kemény János lev.] *1647:* Az mi egyet mas porteka, Eeles ... vadnak Megykereken azt az Inúentariumbol megh lathatnj, Miúel nem sok, es summatim vagion megh irúa [Megykerék AF; BK 48/16] ✱ *elegy-belegy ~. 1720:* vagjon egj könyvtarto téka három szakaszos, az allyában ki vono fiokja, az mellyben vagjon sok elegj belegj portéka [Köröspatak Hsz; HSzjP] ✱ *encsenbencs ~. 1774:* Már I(ste)n jovoltabol az Kastelyt minden encsenbencs portékaival edgyűt conscribáltuk [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 78] ✱ *felkelhető ~. 1770:* Mű alabb Subscribalt Regiusak adjuk tudtára mindenek(ne)k kik(ne)k illik ... hogy ... midőn Kis Esküllőn ... Sombori János temetési utolso tísztesség tételíre, az Atyafiak szép gyülekezettel konflualtanak volna, kérének bennűnket ... hogy kérnők ... Sombori Gábor Uramat arra, hogy a melly belső fel kelhető portékákat u(gy) m(int) Kőntőst Ágynéműt egyben kelésekkel Néhai Salanki Rachel Aszszony Tit(ulált) Sombori Sándor Uramhaz hozott ... adja ki conservatiora az Aszszonynak Salanki Josefne Makrai Susánna Aszszonynak [Kisesküllő K; RLt O. 4]. *1781:* Minden Felkelhető Portéka egész egy Ásoig Kapáig és hajtofáig ... mennyen kedves Leány Testvéreinknek [Told. 27]. *1854:* minden fölkelhető portékáimon kivűl, levén még olyan pénzem is ... kamatra kiadva, melyet se boldogult Szűlőimtől, se vérségi uton nem örököltem, hanem takarékosságom által magam gyűjtögettem 's szereztem [Kv; Végr.] ✱ *házbeli ~. 1688:* Ha mi hazbelj portekak uagi eszközök regiek uadnak an(n)ak az harmada leszén Czutak Istuané Aszoniomé [Ksz; BCs] | Vallott kárt Hazbeli portekabol a' Taborozo Nimetek miatt, harom forint arrat [Kv; UtI]. *1704:* tjapottas vasznat es egjebeketis hazbeli portekakkal ell koborlanak [Kovászna Hsz; HSzjP Stephanus Kovats (28) jb vall.]. *1759:* hazbali portékát is vittek [Etéd U; NkF]. *1763:* égy jármas ökre sem volt házbali portékájais igen kevés [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. *1849:* vittek el ház beli portékákot, üsteket ... sárga réz üstet, serpenyőket [Héjasfva NK; CsZ] ✱ *házi ~. 1666:* minden res mobilisemet ... hazy öltözetimet partikaimat, egy szoval mindenemet valamim vagyon, hagyom és vallom eő kglmének atok alatt [Kv; BLt]. *1693:* Az Üvegek, Bokalyok, es ha mi Hazi Portekak lehetnek ... mivel az Relicta ă Haznal marad, legyen gondviselese rea, hogy az Inventarium szerent maradgyanak megh [Ne; DobLev. I/38. 12]. *1701:* Néném ... minden édes Anyánktúl maratt öltözeteket fejér ruhákat és minden egjéb házi Portékákat az mi volt, az Aranyos felé lévén az kert hátulján egj ajtó ki, azon mind el horta s takaritotta [Polyán TA; JHb XVI/7]. *1769:* Kádokot, Hordokot, vas eszközököt s egyéb Házi portékákot szalonnákot igy Oszták meg [Vadad MT; VK] ✱ *ingó ~. 1761:* A mi az eddig még meg nem fizetett Ingo Portékákot illeti, azoknak árátis ... nem kérem, hanem az accordált Bőrős Kocsit Négy Loval, egesz Postilio készülettel ... magának meg tarthattya [Nsz; JHb XLV]. *1777/1785:* Nehai Budai István Uram Özvegye Székely Borbárá Aszony ... Amely Gyermekenel akarna menni lakni oda mehessen ... ha pedig midőn Ist<en> ez eletből az Őrökkévalóságra kj szollittana ha mi Ingo portekái, és Jovacskái maradnának ... akinek házánál meg hal, nem tartozik ... számadolni [Vajdasztiván MT; MbK X. 48] ✱ *kótyavetyén eladattatott ~. 1798:* A kotya vetyén el adattatott portékáknak az árrak a két szélsö rubrikában ki vagynak tétetve [M.igen AF; DobLev. IV/795. 1] ✱ *ládabeli ~. 1704:* Ugyan ma volt Macskásiné asszonyom Kornis Zsigmondné asszonyomnál, mivel két ládabeli portékája lévén ökegyelmének Vásárhelyet az Kornis uramék boltjában, azt felrakván, az asszony mind elhozta és itt ismert Macskásiné asszonyom bársonyszoknyáira és több sok portékájára, akit itt Kornis Zsigmondné asszonyom magán széltében viselt [WIN I, 208]. *1758:* Azalatt kárt is sokat vallottam, mert egy Simonka nevű jobbágy-inasom volt, ki is ... sok pénzt s ládabeli portékát lopott tőlem [RettE 72] ✱ *licitáció alá ment ~. 1787:* Az aestimatoroknak akik a Marhákat, és a Licitatio alá ment Portékákat a fellyebb irt valor szerént aestimalták Hf 1 Dr 20 [Mv; MvLev. Csiszár György hagy. 14] ✱ *mobile ~. 1758:* Az Néhai édes Attya halálakoris marattanak haszanloképpen feles mobile portékak, mind azakbolis hogy az Actornak rata portioja excindaltassék ... kivánnya [Asz; Borb. I.] ✱ *ős ~. 1780:* Deliberátum. Megmutatván az actor, minemű ős portékák maradtanak az néhai attyokról az inctus kezire, tartozik eléadni s két részre felosztani [Taploca Cs; RSzF 229] ✱ *szekvesztrumban levő ~. 1791:* Ezen számadások alkalmatosságával vétessék fel a' Néhai Kaprontzai ő Kgylme Sequestrumban lévö Portékáinak állapottya [Kv; SRE 276] ✱ *tulajdon ~. 1794:* a kerdezett Szolga kentelen volt ... Mostani pakulárjától Czirla Vonujnak Gunyáját és egyébb nálla lévő tulajdon portékáit ki kérni [Betlensztmiklós KK; BK. Szászvölgyi ir. Ávrám Toma (34) vall.].

4. (arany/ezüst) vagyontárgy, ékszer; bijuterii, obiecte (de aur/argint); Schmuckstück (aus Gold/Silber). *1710:* Désen valánk, mikor a harc lőn ... Marusszékre Kálban jövék ... Egy veremben rakattam vala be sok szép portékáimot, azólta sem is látám, a vermet felverték, mindent elpraedálának belőle | adtam volt a mikházi klastromban egy bőrös ládámot, kiben legjobb portékáim voltanak [CsH 365–6, 368]. *1728:* Mivel ... nékem is volt valami kevés portékám el téve Rádullal edgyütt az földben, azon alkalmatossággal mind az enyimet mind az Rádulét kiásta a földből a Nemes Tamás fia, Nemes Simon [Mezőújfalu K; RLt]. *1766:* Arany, ezüst, győngy, Kőntős, s egyéb bőcsűseb Portékai [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 96]. *1772:* jóféle gyöngyöket, asztali ezüst apparatust s több szép portékákat adott neki [RettE 271]. *1774:* tám ketten rejtettek ell valami Portékát 'a falban [O.zsákod KK; LLt Vall. 197]. *1795:* azon rejtek Boltba mellybe portekait tartatta bé hivut [Ákosfva MT; Told. 23].

Vö. az *arany-, ezüst-* és *gyöngyportéka* címszóval.

Szk: *apróság ~. 1823–1830:* Nyolcadik ház[a] veresesaranyos tükrös. Ebben vagynak electoralis spádék, drágakövekből való apróság portékák [FogE 185. — [a]A drezdai Zwingerben] ✱ *belső ~. 1801:* MKőblősön az én házamnál jelen létemben a három Léányím, Néhai első Feségemtől maradott belső portékáikban, ugymint Néhai Édes Annyakében, Fejér Győngyben, Arany és Ezüst Boglárokban, édgy más között meg osztoztanak szép Atyafiséggal [M.köblös SzD; RLt O. 2 Rettegi István nyil.] ✱ *köves ~. 1696:* láttae hogy ... Arany ezüst, Gjöngy és Köves portékai, el vesztenek volt Husztrol [Mv; BálLt 85 vk]. *1775:* mindenféle felkelhető Bonumot: Réz, On, Ezüst, Arany, Selyem, Posztó Ruházatokot, Drága győngyös, köves portékákot ... Leányának hagyta átok alatt [Csomafva Cs; LLt]. *1795:* A Mlgos Özvegy Groffné Ö Nagysága minden Aviticalis ... Arany s köves Portékát, nem külőmben Győngyett a mi Néhai Kedves Férje Halalával meg volt, a két Mlgos Testvérek ö Nagyságoknak jo Lélekkel ki adgya [Kv; JHb I/36] ✱ *köves és gyöngyös ~. 1696:* Láttam sok szép Aranj marhait, köves és Gjüngjös portekáit [Mv; BálLt 85].

5. ruha-, ágy-, asztalnemű; rufă, rufărie; Kleider, Bettzeug, Tischzeug. *1630:* valami portekat ollia(n) ruha nemütis hania ki az felesege Gal Mihaljnak az kit fel irogatanak [Mv; MvLt 290. 211a]. *1706:* szkofiomos öltözötök, Szünyegek, abroszok, es Több egyéb portekak s öltözetek [WassLt]. *1752:* harom előruha, kétt ing, ezen portekak vadnak az zaros iskutujaban [Ikafva Hsz; HSzjP]. *1767:* Drága szoknyák, vállok, és több elé számlálhatatlan Mlgos Dámának öltözetire megkivántatott drága köntősök 's Portékák voltanak [Désfva KK; Ks 21. XVIII. 78]. *1772:* Egy Nyuszt Karmantyuból, Egy Selyem Mor melyre valóból ... Négy Surtzból ... Egy Lepedö hajtásból ... Egy Kamuka Főkőtőből ... álló portékáimmal edgyütt hagyom és Legalom Testamentumom és rendelésem véghez vijendő Senator Tkts Radnotfái Nagy Sigmond Uram ő Kglme kezében [Kv; KvRLt IV. 32/6]. *1779:* Kőntős és egyebb portékat tarto Asztal Zöld rásaval elől boritot [Szu; UszLt XII. 87]. *1781:* a' Leányaknak a' mi nemű Jok, és Portekák adatattanak, azak mind osztály szerint rèszekben Jutottanaké ...? [Mv; DLev. 4. XXXVI. 1 vk]. *1782:* Mely portékák, vagyis ágygúnyák maradtak volt az néhai Balás Györgynél [Jenőfva Cs; RSzF 232]. *1850:* Szász Péter udvari kotsis halálával maradott portékái számba véve ... kocsis guba bör kozsókja — bör mellénye — kék poszto reklije [Algyógy H; Born. F. Ii].

Vö. a *masamódportéka* címszóval.

Szk: *ágybeli ~. 1719:* A megholtoknak köntösit és ágybéli portékáit sohul is tartani ne merészelje senki [SzO VII, 273] ✱ *ágy- és fejérnemű. 1761:* Tudjaé a Tanu ... hogy Kováts Péter Ur(am) és hites társa ... magok ... első szülött Léanyokat Néhai Kováts Ágnes Aszszont MBándi házaktol emaritalták, azon alkalmatossággal ... drága ezüst gyöngy és hozzá illendő köntösökkel tisztességesen emaritaltak volna ... több egyéb ... Ágy és fejér nemű portékákkal edgjütt? [Msz; MbK IX. 28 vk] ✱ *ágyi ~. 1772:* ágyi portékái iffiu legény korában, s az után is mik voltak? paplannya, Donyhája, Derekallyi? [Hidvég Hsz; HSzjP]. *1780:* Adtam ... Egy olyan ágyi portékát, melyben volt: két paplan, Derekaj három, párna 12[a] [Hsz; BLev. Barthos Sára kel. — [a]Folyt. a fels.] ✱ *ágyravaló ~. 1763:* Agyra valo portékákott bővőn eleget tsináltatott [Nyárádsztlászló MT; Sár.] ✱ *asszonyi ~. 1759:* vadnak feles gyapott Fonalak, Csipkék, s egyéb Aszszonyi portékák [Sárd AF; TSb 51] ✱ *fejérnemű ~. 1720/1811:* Minden házi Fejér nemü jelenvalo portékát három felé osztatának eö kegyelmek között, u: m: tsinált Fejér némü portèkàt, és Fonalat [Szotyor Hsz; Borb. II]. *1749:* ezen Eklanak feles fejernemü portékái tanáltatnak, mellyekre mind az Eklának szűksége nincsen, és csak magakban emésztőd(ne)k [Nagyborosnyó Hsz; SVJk] ✱ *fonalnemű ~ → vászonnemű ~* ✱ *gúnyabeli ~. 1798:* Én mint Férj fi az afféle házi gunyabéli portékákra nem igen ügyelvén [Dés; DLt] ✱ *módi ~. 1823–1830:* Csinos emberek voltak ezek[a] mind házokban, mind öltözetekben, ki is tölt tőlek, mert gyermektelen emberek voltak, de még az úgynevezett módi portékák nem jöttek volt be a világra [FogE 273. — [a]Kónya Ferenc vámosgálfalvi esperes és felesége] ✱ *vászonnemű ~. 1720/1811:* Deliberatum. A vászon, és Fonal némü portikákot, tartozik fide mediante, producalni, Szabo Pálné Aszszonyom [Szotyor Hsz; Borb. II].

6. kelengye; zestre, dotă; Heiratsausstattung. *1739:* Geréb Borbára Aszszonyom férhez adott portékájinak Laistroma [Ilyefva Hsz; HSzjP]. *1785:* (Az asszony) magának ne formállyon oly judiciumot, hogy ha a portékáit kikapja az elhagyott férjétől, tehát a divortionále onusnak is felét supportállya [Árkos Hsz; RSzF 238]. *1793:* B. Bánffi Esther Aszszony tudom hogy fel kérette a' maga fel kelhetőit, és azon fel kérő admonitiora a' M Grof Ur kiis adta a' fel kéretett portékákot [Koronka MT; Told.]. *1812:* A' Groffné igen kevés portékákot hozott magával ide; mert nemis láttam semmi Tár szekeret hogy hozott volna magával [Héderfája KK; IB. Nemes Kolumbán Imreh (21) vall.]. *1833:* a' feleséginek Portékáit ki adta 's Baktsi Ádám Uramhoz haza takaritották [Angyalos Hsz; HSzjP].

7. útipoggyász; bagaj; Gepäck. *1823–1830:* ahol jártunk, esmeretlen voltam, a portékákat le- és felrakatni elég ember volt mindenütt | Ez a konduktor vigyázott az utazókra, portékákra és lovak változtatásokra [FogE 164, 254].

8. szerszám, eszköz; unealtă; Werkzeug. *1647:* Gabonas haz benne valo portekakkal ... Egy męreo veka [Királyfva KK; BK 48/16]. *1650:* Mas szekerenis, Vittek ... Vrunk eö Naga Szekeres louainak partekaitt [Kv; Szám. 26/VI. 392]. *1733:* Benkő Pal Uram is igire Szőcs Jánosnak házat és az lengyel szőcsnek mesterségihez valo portékáját [HSzj *szőcs*

al.]. *1737:* ben ... vadnak valami oh és ujj gabona tarto szuszekok, kasok és egyéb portékák [Nagyiklód SzD; Told. 27]. *1763:* Mányika luon hogy affele szekérhez valo portékákott vásárlott volna nem láttam [Záh TA; Mk V. VII/1. 20 Pun'se Gyorgyitza (30) jb vall.]. *1765:* A Béresek keze alatt Lévő Portékák Vas Csikojtyu Nrö 2 [Kóród KK; Ks 19/I. 6hoz] | Vétöszeg, osztováta minden portékáival s égy fonal tekerő [Ilencfva MT; DE 3. IXB. 13]. *1788:* Csizmadia mű szerhez valo portékak Kapta Pár Nro 40 ... Sámfa pár Nro 7 [Mv; MvRKLev. 6]. *1821:* A Kő pad Bel és Víz kerekekkel es minden ahoz tartozo fa eszközlo portékakkal 100 Rf [Uzon Hsz; BLt II. 11].

Szk: *gazdasági ~. 1842:* gazdasági portékák el pusztullák (!) minden lábos marhái el fogytak mivel maga Hannagy Mihály nagyon az ítkamossagba lévén el vegyedve semmire ügyelete se levén [Malomfva MT; Ben.] ✱ *hadi ~. 1662:* maga is a fejedelem impedimentumival, hadi partékáival, minden hadaival ... azon éjjel Lápos vidékire szálla [SKr 654–5] ✱ *udvari ~. 1849:* az Udvari portékákbol meg esmertem Német Pistánál két kapat [Héjasfva NK; CsZ. Pap Ferencz (33) vall.].

9. élelmiszer; aliment; Lebensmittel | mezőgazdasági termék; produse agricole; landwirtschaftliches Produkt. *1666:* Tudom azt hogy sok fele porteka vala, ketczer valameny portekat fel rakhattunk ket, ket bires szekerre ugy vittük be, ugy mint ... saitot, szalonnat turot [Marossztgyörgy MT; BálLt 55]. *1759:* ökrök nem létemiá az eo Nsga szekerre akkor M Vásárhellyre menvén, sár lévén, szénát, buzát, Zabot, Árpát és egyéb portekákat is vivén igen nehezen mehetett [Marosludas TA; TKl Gurutza Ignát (30) jb vall.]. *1777:* Ha mi vetési lesznek mind Pokában, és Gyulason, Tartoznak az osztozo Atyafiak tiszteségesen a Jabbagyakkal fel takaritattni, és ha mi gabona lenne, és egyéb fel hozando portékája, ide fel vecturáztattni [Vajdasztiván MT; MbK IX. 48]. *1781:* az ... Élés házban sints most egyéb számba vehetőbb portéka egy darabotska Szalonnánál [Pálos NK; Hr]. *1783:* Teremiből[a] az Veress kölest el hozván ... fele itt maradott ... A Tatárkát is el hozták ... a Tatárkát ezen Holnapnak vége felé lészen jó vętni, most nem bátorságos, gyenge Portéka lévén [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz. — [a]KK]. *1827:* elmenvén együtt az Ágoston István lakóházához, a szolga is vélünk. S azt mondá az édesannyának: Anya, adja elé azon portékát, melyet idehoztam volt. S az annya nagy megijedett állapottal béhoza a pincéjéből egy tekenyő búzát [Jenőfva Cs; RSzF 266].

Szk: *tavaszi ~. 1763:* kölest ugj egjéb Tavaszi Partékat én bizany igjekezem szerezni s eleget vetni [Kóród KK; Ks CII. 19].

10. edényféleség; vas; Geschirr. **Szk:** *herbateához való ~. 1751:* Kálnoki Borbára Aszszony életében minémű felkelhető bonumokkal birt? ... különösen káféhoz, herbatéjhoz valo portékái? keszkenyei? ... lepedeji? [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP].

11. kegytárgy; obiect de cult; Kirchengerät. *1730:* Mikor ā Czinteremben bé mentenek, akkoron az Aszszony Gaboriasné Asz(szonyo)m kérte elő à keresztet egyeb portékákkal edgyütt ... ezt mondván hol vadnak már azok ā portékák hogy meg szentellyek [Torda; MvRKLev.]. *1829:* (A) Plébánia Templombol ... a' következendő portékák lopadtattak el [DLt 68 nyomt. kl].

12. *alk* (másnak szánt) szellemi termék; creație a spiritului; Geistesprodukt. *1896:* megveszi-e valaki a könyvemet? ... hidd el ... hogy nem rossz ... Fene nehezen írom mindezeket ... De csak írom, mert eladó nekem, s ilyenkor az ember minden jót elmond az eladó portékájáról [PLev. 177 Petelei István Jakab Ödönhöz].

13. vmilyen (meghatározhatatlan) dolog; un lucru (indeterminabil); undefinierbares Ding. *1823–1830:* beülünk ... egy asztal mellé, a Kellner megkérdi ... hogy az elészámlált .... ételek közül melyikünk melyiket kívánja ... németül nem tudtam, melyik nevű étel mi ... Ekkor hoz nekem is a német valami spinodlit, azon valami rántott portékát, melyet megettem jóízűen [FogE 169–70].

14. (vmilyen) személy/teremtés; persoană, individ; Person. *1803:* mitsoda maga meg unt Portéka vagyok èn, hogy magam magamnak terhére vagyok [Várad; GyK].

portékaárus (vándor) árus/boltos; negustor (ambulant); (Wander)Verkäufer. *1816:* Házanként járo portéka áros Stern Sámuel [DLt 180 nyomt. kl].

portékácska (személyes) holmicska; lucrușor (de uz personal); kleiner persönlicher Besitz | kisebb házi berendezési tárgy; obiecte mici de uz casnic; kleiner Haushaltsgegenstand. *1591:* Minden egieb partekachkamat marhamat, valahol my lezen Nenem es Ewchem zerezzek ewzze [BálLt 93]. *1670:* Huszton nyomorgó leányomért is ez mai nap expediáltam. Tudom, elég nehézségére leszen szegénynek, hogy az maga kevés portékácskája sem adatik ki [TML V, 348 Tököly István Teleki Mihályhoz]. *1693:* hirem s akartom (!) ellen azon sákb(an) kötöt portekacskaimat ki oldotta, és kirakogatta [Dés; Jk]. *1759:* hozott egy Ládában holmi portékátskákat [Backamadaras MT; CsS]. *1777/1785:* akinek házánál meg hal, nem tartozik <azo>n Édes Anyarol maradando portékátskákrol és penzrűl a Töb Atyafiak(na)k számadolni [Vajdasztiván MT; MbK X. 48].

Szk: *apróság ~. 1765:* Egyéb minden nevel nevezendő aproság portekatskaim maradgyanak Ferkönek [Torda; Pk 2] ✱ *deáki ~. 1823–1830:* midőn Aprilisbe a' Kolégyombol ki jöttem, Könyveimet, 's Deáki Portékátskáimat kotyavetyéztettem [FogEK 185] ✱ *dibdáb ~. 1733:* Edgj Varro ladatskáb(an) recze köteshez valo botokák, és ugjan holmi dib dáb portekátskák [Marossztkirály AF; Told. 2] ✱ *házi ~. 1831:* minden Házi portékátskáim minden nap ázik és rothad [Dés; DLt 665] ✱ *nyílhúzás által esett ~. 1754:* Nyil huzás által esett portekátskái [Nsz; Told. 19].

portékás 1. különböző árucikkekkel kereskedő; care face negoț cu mărfuri diferite; verschiedene Waren verkaufend. **Szk:** *~ boltos. 1829:* Nemes Thorda Várossa Piattzánn mindenféle Kereskedöknek arusak(na)k Nevelk Conscriptioja ... Portékás Boltosak[a] ... Apro Boltosok ... Nagy Boltosok [Torda; TVLt. — [a]Köv. tíz név és a taksaösszeg].

2. különböző tárgyakkal/holmikkal teli; cu obiecte/lucruri diferite; voll von verschiedenen Dingen. **Szk:** *~ láda. 1650:* Aszszonyunk eő Naga Portekas ladajat Viszjk Szamos Vyuaring ... Az Nyolcz Eökörtöl Attam f 1 d 50 [Kv; Szám. 26/VI. 390]. *1687:* az portekás Kis Lada Gyermekek viselt Kontosok [Csapó KK; Berz. 21/11] ✱ *~ szekér. 1675:* Im az vajda levelét ... megküldtem. Úgy hiszem, törökös az gyomra, mert onnan jütt emberem azt beszélli, 200 szeménye készül feles élés és egyéb portékás szekerekkel Kameniczben az vajdának [TML VII, 37 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

portéka-szekér holmikkal teli szekér; căruță plină cu diferite lucruri; Wagen voller verschiedener Sachen. *1625:* Teőreők Janos viszj az Parteka szekerett hatt Eőkreőn Enjedigh [Kv; Szám. 16/XXXIV. 219].

portendál jósol, jövendöl; a prevesti/prezice; wahrsagen. *1653:* Die 10 novembris éjjel szörnyü nagy csuda lön az égen. Mit portendált légyen? [ETA I, 116 NSz]. *1662:* (A villám) Az öreg harangnak is szélét megsújtván, valamennyire meg is olvasztotta s mintegy megbélyegzette ... Mellyet mindenek, hogy az ifjú fejedelem fejedelemségének nem jó kimenetelit portentálná, s ki egy, ki más gonosz ómennek jövendöli vala [SKr 198]. *1771:* A minapi irtóztató nagy árvizek is sem portendálnak jót, mivel az hallatlan is volt [RettE 253].

portikusz előcsarnok; portic; Vorhalle. *1574:* Az owarbely, Claustrumba es porticusaba zok okbol Nem tecchyk eo kegnek varoswl az Themetetesnek lenny, hanem vgi teccyk eo k. hogi Az cery baratok Claustrumanak porticusa eleot Mynemw darab feold vagion Azt Be kely Rekezteny valamy dezkawal es oda Temethetny [Kv; TanJk V/3. 99a]. *1636:* En mivel akkor az be jaro kis ayton kapu alló valek, az templum porticusaban valek [Mv; MvLt 291. 67b]. *1730:* Ezen udvarháznak ... â nagy pallotára járó porticusan állo fa gradicz ell romlott és ezen porticus s az Curia között valo kis csatorna nem jó el rothat [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4. 4]. *1794:* a' holt Test a' Templomban ne tartassék ... a' koporsok jol bè tsináltassanak, és ha az holt Test még is tapasztalhatoképen szagos lenne, az illyen Testnek ... bé vitettetése meg nem engedtetik, hanem a Templomon kivül a' Porticusban tétessék le [Kv; SRE 315]. *1845:* (Meghalt) Árva Vintze János 52 éves korába ... ennek Curatorságába ... Sindejeződött meg a' torony, és plehezodött meg a portikus eleje [Damos K; RAk 119]. *1847:* a' Templom deli ajtója eleibe kőből Sendely fedel alá uj porticus keszittetett [Ádámos KK; UnVJk II/57]. *1870/1875 k.:* A' templom porticussa ... az ajtó felett ketté volt hasadva, megigazitodott 1870 a [Szucság K; RKAk 105]. — L. még ETF 107. 22; RettE 376.

portó postaköltség; porto, taxă poștală; Postporto. *1789:* A Külsö orszagokrol hozott Materialék Árra mellyek a' Conscriptionis Corpusban egy E. betüvel distingvaltattak a' más féléktöl Rf 1859 xr 40 Ennek minden 100 után 20 Nfor. Portoja in S(um)ma 372 [Mv; ConscrAp. 93].

portorium postaköltség; porto, taxă poștală; Postporto. *1789/1799:* elég roszszul tselekszi áz Enyedi Posta Mester Ur, hogy a' Portoriumot meg veszi, mert ... Tiszti kötelességböl (:ab Officio:) küldetik Postán, már pedig, Sem a' Fiscus, sem a' Thesaurariatus Posta költséggel nem tartozik [Nsz; TLev. 5/17 Köpeczi Nagy Josef lev.].

portöltő 1. puskapor töltésére való; pentru încărcat tunul cu praf de pușcă; zum Schießpulverladen. **Szk:** ~ *(réz)serpenyő. 1652:* Tarackhoz valo aprob réz portöltö serpenyeo | apro Taraczkhoz valo portöltö serpenyeo N. 4 [Görgény MT; Törzs].

2. orvosságpor adagolására való; care este folosit la administrarea medicamentului sub formă de praf; für Arzneipulverdosierung. **Szk:** ~ *rézpléhecske. 1789:* 3 Por töltö réz Pléhetske Rf — xr 5 [Mv; ConscrAp. 44].

portörés puskapor-zúzás; zdrobirea prafului de pușcă; Schießpulverbrechen. *1592:* Puska por theoretes. 1592. Kerekes Mihalj Registroma Az Portöres felöl [Kv; Szám. 5/XIV. 1 Eppel Péter sp kezével]. *1675:* Az lőuő szerszamokra, es egyeb munitiokra valo vigyazas tisztekben jaruán, az pattyantyusoknak ... midőn ... ualamely oly munkara keuantatik, ugy mint por tőresre szaraztasra ... golyobis őntesre ... egy masnak szegiteni tartoznak [UF II, 675 Bornemisza Anna ut.].

portörlő por letörlésére használt rongy; cîrpă de șters praful; Staubtuch. *1849:* Por törlö 12 Finsia törlö ... Vastag konha kendö 12 [WassLt].

portörő I. *mn* puskaporkészítő; de/pentru fabricat praful de pușcă; Schießpulver machend. **Szk:** ~ *eszköz. 1676:* padlasa ezen házaknak ... Ezekben heverö holmi portörö eszközök [Fog.; UF II, 751] ✱ ~ *műszer. 1666/1681:* maga Naja Farkas, es ha Fiai születtetnenek ... tartozzanak engemet es Successorimat Hunyadi Varamban az tőb hites drabantok rendi szerint szolgalni ... mikor az dologh vgy kivannya Portörö Dragán Portörö mű szerem mellet (így!) az Portőrőben Segétséggel lenni, es azt az mesterséget jol megh tanulj [Vh; VhU 259–60].

II. *fn* **1.** puskaporkészítő műhely; atelier de făcut praf de pușcă, pulberărie; Schießpulver machende Werkstatt. *1662:* Azminthogy a várason kívül a Körösön levő malmokat mindenütt ... felégették vala ... a portörőket, porrá, hamuvá tötték vala [SKr 453]. *1666/1681:* (Tartozik) Naja Farkas ... mikor az dologh ugy kivannya ... az Portőrőben Segétséggel lenni [Vh; VhU 259–60. — A teljesebb szöveg I. al.].

2. puskaporgyártó mester; fabricant de praf de pușcă; Schießpulverhersteller. *1586:* Lakatos Miklosnak fiszettem egi zarert, kit az Trombitas haza aitaiara czinaltattam az porteoreót hogi bele zallitwk attam erte —/60 [Kv; Szám. 3/XXIV. 21]. *1591:* attam ... az Por Terönek kezen kezöhöz Salletrûmatt, 8. Massatt 59 fontatt ... f 101 d 5 1/2 [Kv; i.h. 5/I. 54] | Kerik Byro vramath ezennis, hogy Por theoreo feleol tudakozzek eo kgmek, hywassak Molnar Istwant (is) [Kv; TanJk I/1. 157]. *1639:* En Szakmari Marton Segesvar mellet Szent Lazlon lako ... az szegeny batiamert, az Segesvari Porteóreónek tizen egy forintigh ... kezes uoltam ... az felljwl megh irt marhakkal kellessek megh elegedne(m) [Kv; RDL I. 117]. *1640:* Gridy Istuan ... Saletro(m) fözö ... Iatze (!) Kadar ... Pórtörö [Fog.; UC 14/48. 8]. *1649:* Maradott volt az Taualy Eztendeőbe Csassar Mihály az Porteőreő, az Warosnak Porral ados .... Lib. 43 | Csaszar Mihaly, az Por Teőreő ... Weött 2 Folio Gerendat ... d 90 [Kv; Szám. 26/VI. 574–5].

Szn. *1621:* Por Teoreo Dauid [Kv; Szám. 15b/VIII. 2]. *1694:* Portörö Sofi [Kv; Dica XXI. 43]. *1750:* Portörö János [Kv; Dica IIb. 54]. *1763:* Joannes Portörö [Kv; Dica XIV. 96] | Portörö Janko [Kv; TJk XVII/2. 131]. *1770:* Joannes Portörö [Kv; Dica XXVIII. 64].

portörő ház puskaporgyártó műhely; pulberărie, moară de făcut praf de pușcă; Schießpulver machende Werkstatt. *1676:* Vagion it Illien fele fordulo mező felöl az varos vegin az felső tornaczbol egy por törö ház. Ennek kerekett az felseö to vize hayta [Fog.; UF II, 750].

portörő malom puskaporgyártó malom; moară de făcut praf de pușcă, pulberărie; Schießpulvermühle. *1571:* Ezek-

ben forgatwan az Mostani Ideonek voltat, kewannyak azt hogi az porteorew Molnot eo k. Byro vram Epitesse megh [Kv; TanJk V/3. 37b]. *1579:* Wegeztek eztis eo kegmek myert hogy az porteore (!) molnat zernyw(n) pwztettottak el ... Byro vram eo kegme tudakozzek rayta Annak gongia wysselesset kyre biztak volt, es ky miat esset legie(n) Az puztetassa [Kv; i.h. 188b]. *1586:* Keóuetkeózik Az poór Teóreó Malomhoz valo Keoltseg ... veottem Eót kozorw fat f 1/90 | az por teoreo Malomnal valo zwgot Czinaltattam az Bak ala vitelteol es valamj legenieknek, kik az fagios feoldben vertek az Cziovekeket fiszettem —/75 [Kv; Szám. 3/XXIV. 15, 26]. *1593:* Az Pohr Tero Molomnal Miûelt Mihok az Cigani [Kv; i.h. 5/XXIII. 41]. *1639:* választattam az becsületes várostol az portörő malomnak, tornyokban lévő poroknak és szaletrumfőzetésnek gondviselésére [Kv; KvE 174 LJ]. *1640:* Ezen a patakon uagyon a' Varhoz egy lisztelö malom kett kö padra csinalua, mely az elött porteörö malom volt [Betlen F; UF I, 693]. *1650:* Czaszar Mihaly Vött Fat az portőrő Malomhoz Varos szamara ... f 4 d 40 [Kv; Szám 26/VI. 439]. *1673:* Portörö malomhoz, njil végiben valo réz döröczkölö, egész ... nro. 2 [Fog.; UF II, 539]. — L. még SKr 450; UF II, 314.

Hn. *1632:* Az por töreö malom toua [Fog.; UF I, 193]. *1738:* Portörö-Malom [Szamosújvárnémeti SzD; SzDMon. VI, 272].

portörő malomház puskaporgyártó malom; pulberărie, moară de făcut praf de puşcă; Schießpulvermühle. *1586:* Az por teoreo malom haznal valo zobaban Czinaltattam egi kemenchiet [Kv; Szám. 3/XXIV. 34]. *1632:* Vagion ez hataron egy nem regen eppittetett Por teöreö malom haz baranabol czinalt felliwl sindelies, egy keö kemeny benne [Betlen F; UC 14/38. 98]. *1676:* Vagyon itt tőlgy fa bornákbol fel rott sendelyes fedel alatt valo egy por tőrő malam ház [Fog.; UF II, 751].

portörő mester puskapor-készítő mester; fabricant de praf de puşcă; Schießpulverhersteller. *1676:* Jnnen eleb menvén az portőrő mesterek hazara nyilik az pitvarara fa sarkos fa záros egy paraszt ajto [Fog.; UF II, 751].

portörőné a portörő felesége; soţia fabricantului de pulbere; Frau des Schießpulverherstellers. *1724:* Néhai Portöröné Aszszonyom [Ne; DobLev. I/106. 11a].

portörő-nyíl puskaporgyártó malom zúzószerkezetének része; parte a şteampului dintr-o pulberărie; Bestandteil der Schießpulvermühle. *1585:* Koúetkezik az my az púska por Malomra koltt ... Az harom olach falúkrol[a] hozanak az por Toro Nylaknak walo fakat Attam Jnniok walo penzt egy egy falúra d. 4 f. — d. 12 [Kv; Szám. 3/XVIII. 36–7 Gellien Imre sp kezével. — [a]Asszonyfva, A. és F.fûle TA].

portré arckép; portret; Porträt. *1732:* Azon Portret melyet mostani Felsges Urunk Carol 6. conferalt [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 36]. *1768:* Groff Haller Maria kis Aszszony eö Nsgának jutott ... Egy Portre Rh Flor 440 [Nsz; Ks 74/56]. *1820:* Két Portré — Arany Rámáb(an) [Mv; Told. 19]. *1849:* égy kis fekete képezet (:árnyék kép:) portré rámába [Szentbenedek SzD/Dés; Ks 73/55].

portész hordszék; lectică, litieră; Tragstuhl. *1823–1830:* Midőn már ezen kommendáns ilyen portészbe vitetné magát és hazafelé menet, a kapuközött a setétbe ülne be a gyalogkocsiba, egy mázsás vasat maga mellé belop, a Trägerek nagy erővel felemelik s viszik, de egyszer az úton panaszolkodni kezdenek, hogy igen sokat ett a kapitány s nem bírják [FogE 241].

portubák burnót; tabac de prizat; Schnupftabak. *1794:* (Vett) 1/4 lo(t) portubakat [Mv; DE 3]. *1802:* 2 3/4 l(o)t portubák [Mv; DE 3]. *1846:* A' felperes ... ezt mondja: egy pipa dohány, egy szippantás portubák, és egy baraboj, a' mennyit érnek, éppen annyit érnek ... ratioi is alpereseknek [Ilyefva Hsz; HSzjP].

portubákos burnótos; în care se păstrează tabacul de prizat; Schnupftabak-. **Szk:** ~ *pikszis* burnótos szelence. *1793:* Egy ezüst Portubákos Pixis 5 Lotot nyomo 12 probás [Mv; Told. 4].

portubákszín burnótszín; de culoarea tabacului; schnupftabakfarbig. **Szk:** ~ *kabát. 1843:* viselt rendesen portubák szin kabátot [DLt 730 nyomt. kl] ✱ ~ *köpenyeg. 1802:* egy vj portubák szin Köpenyeg [DLt ua.] ✱ ~ *miszli. 1830:* egy Portubák szin miszli, egy fekete avaték kurta bunda zöld gombokkal [DLt 452 ua.] ✱ ~ *posztóbekecs. 1847:* hosszu portubák szin asztrakánnal prémezett jó posztó bekes [DLt 562 ua.].

portubákszínű burnótszínű; de culoarea tabacului; schnupftabakfarbig. *1847:* Egy portubák szinü földü, a közepében három rendbeli kerek czifraságokkal ékesitetett, közepében egy sárga csillag lévén, a széle körül külömb külömbféle fejér és sárga virágokkal diszesitett kázmér (!) keszkenö [UnVJk 141].

Szk: ~ *köpenyeg. 1805:* egy rongyos portubák szinü Köpenyeg [DLt nyomt. kl].

portubáktörő burnótzúzó; unealtă de făcut tabac; Schnupftabakbrecher. *1787:* Egy portubák Törő Dr 9 [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 7]. *1788:* Egy portubák Törő [Mv; i.h.].

portugál 1. portughez; Portugiese. *1741:* Mtgs Princeps Portugál ő Serenitássa Regimentebeli Mltgs Fő Colonellus Groff Khustály Úr ö Ngának igértenek Honorariumot [Dés; Jk 542a].

2. ~ *arany* Portugáliában használatos aranypénz; monedă de aur din Portugalia; Goldmünze aus Portugal. *1595:* Aranj forinth Nro 510. Negy eoregh Portugal Arany Nro 4 [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.].

portugáliai 1. Portugáliában honos; din Portugalia; aus Portugal. *1756:* az Üveg ház ... tanáltatik itten ... Portugalliai édes gyümölcs [Déva; Ks 92. I. 32 Kúrialeír.].

2. Portugáliában lakó/tevékenykedő; care locuieşte/activează în Portugalia, din Portugalia; in Portugal wohnend. *1759:* azon detentióban lévő portugáliai jezsuiták dolgáról írtak valami pasquillus formát [RettE 83].

portupé, pordupé markolatszíj; curea de sabie; Schwertgriffriemen. *1801:* Egy Papirosban égyben kőtve ... Portupék, Ora kőtők, égj darab Ezüst Poszamánt [Medgyes; CsS]. *1849:* el vettem Égy Kadéti kardot lágérozott szíjjal és pordupéval [Dés; DLt].

portus (folyami v. tengeri) kikötő; port (fluvial sau maritim); Meer- oder Flußhafen. *1587:* Miuel hog Nagos Vrunk my nekunk[a] Sibon felete sok bajajnk vadnak melljeket nem pacjalhatunk seöt az mj kereskedesunkben is w naga Veseleni Ferecz (!) vrunk akar minket haborgatni az mj inmunitassünk (!) es priuilegiomu(n)k ellen meljert mj kenszeritetunk az Sibon valo portusunkat el hadnonk | Az mj kiwansagunkban es priuilegiomonkban az portusson Nagod mjnket meg tart, igiriük arra magunkat hogy my es engedelmessek lezünk | az portusson sonknak sokajg valo leteleben karunk ne keöuetkezek [GyK A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az örmezei (Sz) portusról. — [a]A dési celléreknek]. *1591 k.:* Senkynek ne ligyen zabad az portus [Dés; DLt 233]. *1653:* az elmult 1652 Pinkosd hauanak kezdetiben az Eö Naga szolgalattiarol az portusrol haza Jöven, az marhamat kihajta(m) az mezeőre [SzJk 70]. *1659:* Az Maroson penig az ekkédig valókon kivűl, több portus ne engedtessek [EOE XII, 224 ogy-i végzés]. *1676/XVIII. sz. eleje:* Akár a' Dési só Cellérek, akar más egyéb Sóval kereskedők, ha a' Birák meg engedik hogy ki rakják itt a' portuson sojokat, tartozzanak száz sóból egj forintal, a' Templom szűkségeire [SzVJk 207–8]. *1694:* tentált irruptiot az galliai Brest nevű portusra az anglus hajója, de sine fructu szállott haza [IIAMN 335]. *1710 k.:* Isten irgalmas volt, hogy erősebben nem ütköztünk, mert úgy a portus kapujában süllyedtünk volna el, és nem sok jött volna ki, mert ott csolnak nem volt [BÖn. 589]. *1749:* midön a' Portusra sót vecturaztak volna edgj szám (!) soja ketté törvén ... Keresztes Peter consolalta biztatván, hogj ő azt el igazittya [Torda; TJkT III. 262]. *1771:* a Sollymasi portushaz a So Tisztek házához sok Tölgy fát vittenek a Vetzeli Katanák [Vecel H; Ks 93. 19. 6]. — L. még BÖn. 583, 591; BTN[2] 318; CC 94; EOE XIV, 294; SKr 144; TML IV, 497, VII, 74, VIII, 142.

portusi kikötői; portuar, de port; vom Hafen. *1672:* Az Bánfi uram levelében dugtam egy kis czedulát az portusi dologrúl [TML VI, 209 Székely László Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ *inspektorság. 1676:* ha Isten dolgomot bodogitya s az portussi Inspectorságh kezembe(n) jön [Gyf; Told. 1a] ✱ ~ *pénz. 1682:* eö Ngok kett kett ho penzt mind az egesz Katonasag(na)k ... adattak Szegedi György Uram adta Portusi penzbul tiz ezer forintbol [UtI] ✱ ~ *perceptor. 1662:* (I. Rákóczi György elvette) Az portuson való kereskedést a cellérektül ... és a kamaraispánok minden aknáról pénzes szekerekkel csak a fiscus számára szállítják vala portusra, azhol a portusi perceptor mind csak adton-adja vala a Maroson kikelettől fogva egész nyaratszaka szüntelenül jövő-menő hajókra [SKr 144] ✱ ~ *számtartó. 1671:* Portusi Számtarto Lipcsei György, és Inspector rendelt fizetéseken fellyül, minden hajoktol az melly Tallér honorariumot vettek és vesznek azt egészszen forditottuk Porta contentiojára, erre számot tartván az Harminczados toties quoties menyi hajo megyen ala, melyröl igaz szamot adván Praefectus Atyánkfiának igazán, meg-irt Portusi Tisztek ... administrallyák ő kegyelmek kezében Ország szűkségére [CC 97] ✱ ~ *tiszt* → ~ *számtartó.*

portya, porta 1. portyázás; incursiune; Streifzug. **A.** *1703:* Gyakron a kurucok portyára jűnek a vár alá, gyakron sok itt is hagyja fogát [Kv; KvE 242 GM]. *1705:* Az elmúlt éjszaka kimenvén Pavlik nevű kapitány ... portyára németekkel ... kuruc strázsára akadván .... le is vágtanak bennek [WIN I, 549].

B. *1710:* Ez idő tájban az ifjú Rabutin vicecolonellus portára mene éppen Somlyóig, mert kétezer kuruc ott volt Gyulai István s Balog Péter commendója alatt ... Rabutin ... rájok üt, mintegy másfél százig valót levágnak a kurucokban ... Nemsokára azután generál Montecuculi Kővárvidékire ment portára, és ott feles hajdúkot levágatván ... Szebenben jöve [CsH 439].

2. portyázó; cavalerist/militar care participă la o incursiune; Streifzügler. *1685:* Moldvából is jövének meg az portákban, de ott sem turk, sem tatár nincsen egy is [Szentmihály Cs; SándorO 2].

portyás, portás portyázó; cavalerist/militar care participă la o incursiune; Streifzügler. **A.** *1705:* Az éjszaka kiküldött volt portyást a generál, utána az egész lovasság és 600 gyalog is ment ki [WIN I, 548].

B. *1705:* az egész város eltölt véle, hogy a segítségtől híre jött volna a generálnak, és hogy már Dévaig elérkezvén a portások, le is vágtanak volna a kurucokban [WIN I, 579]. *1708:* Újjalag jött hirünk, hogy az németnek csak az portássa jött az Meszesen által [SzZs 497]. *1710:* A német tábor portásai utolérvén[a], sokat a hátuljárókban levágának, sok szekereket felpraedálának | Egy részhaddal colonellus Acton Bonyhán a Bethlen Elek kastélyát fortificáltatván, ott vigyázott, portásokot pedig mind szüntelen küldözött a generál a kurucok és más praedáló tolvajok kergetésire | mikor a muszka kijött, mindenkor megtolyta a török portásit, s többet kétezernél levágtanak a törökben [CsH 232, 446, 469. — [a]Thököly kurucait]. — L. még WIN I, 573, 654.

portyázás portya; incursiune; Streifzug. *1778:* jóllehet generalis conflictus még eddig nem volt, mégis a mi népünkben portyázásokon felette soknak kellett elveszni [RettE 389].

portyázik, portázik portyán vesz részt; a face incursiuni; am Streifzug teilnehmen. **A.** *1704:* hallók ... hogy egy Pavlik nevű kapitányt egy companiával a generál portyázni elöl küldött volt, kit a kurucok mind kapitányostul levágtanak, ha igaz talál lenni [WIN I, 223]. *1778:* A gyalogok — amint beszélik — még egy puskát sem sütöttek ellenségre, hanem csak a lovasok portyáznak [RettE 390].

B. *1704:* melléje vevén generális Thoroczkai István uram az hadakat, kezdették Szebent portázni [SzZs 316]. *1705:* beszélik, hogy baron Tige nem akarván a németeket kijártatni portázni, egyszer a mezőn létekben a rácok resolválták magokat, hogy ők sem mennek ki német nélkül | amely németek ki voltanak portázni, azok éppen mentenek Szászsebesig, és azon az úton feles szekereket találtanak borokkal [WIN I, 372, 586]. *1710:* Gyulaffi László elmenvén a hadakkal, nem tudván szegény a Teleki practicáját, ő ugyan valójában kezde portázni, és valahol afféle kóborló labancokot kapathatott a falukban, megfogatta | Fekete Vaszily visszamene Udvarhelyszékre, s mivel ott döghalál grassál, s a német oda nem megyen portázni, ő ott vendégeskedik, s praedálja a szegény falukot [CsH 187, 431]. *1717:* bizonyoson constál a pogányságnak be ütese Beszterczénél, Számát bizonyoson nem halhattyuk eleg az hogy igen sok, kik is a mezősegre, csak nem az marosig portáz, pusztit, éget [ApLt 2 gr. Haller József Apor Péterhez Nszből].

portyázó portyán részt vevő; cavalerist/militar care participă la o incursiune; Streifzügler. *1704:* ma hallottuk azt is, hogy amiképpen Bethlen Istvánné asszonyom jött kifelé Medgyesről, hogy idejöjjön, a portyázó rácok előtalálván őt magát, úgy mondják, hogy elszaladott volna az erdőre, de mindenét felprédálták [WIN I, 92].

pórul szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: *~ jár* kudarcot vall, felsül; a o păți (rău); übel ankommen. *1774:* Bogdán Dénes ... azzal a tolvaj Pásztaival három vagy négy széki embernek a házára reámenvén, kegyetlenképpen megverte őket, noha egy Szabó György nevűvel pórul járt volt [RettE 325]. *1812:* azt ne probáld mert bizonyoson porul jársz [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.]. *1820:* akkor a' Cancellista Urak fenyegettek, s azt mondták hogy mindgyárt porul járok [Aranyosrákos TA; JHb 48 Kotsis Petre (42) zs vall.] | Kotsís Péter szinte porul jára, mert a' Cancellisták meg akarták veretni [Várfva TA; i.h. Bontz Mária Szakmári Sámuelné (37) vall.]. *1832:* azt hagyom néktek Birák, hogy mig ... eö Nga haza nem jön ... addig Marosán Dávidnak békét hagyatok, semmi Törvényre ne kénszeritsétek, mert bizonyoson porul jártak [Szava K; WassLt János Gergely szb nyil.]. — L. még VKp 279.

pórus por; Pore. *1694:* kezdé el az anatomicum collegiumot tiszteletes Bidlo uram ... a bőr felhámjáról és a bőrröl beszélt, nagyítón keresztül megmutatván a bőr és a felhám pórusait [Kv; KvE 230–1 VBGy].

porváta l. perváta

porzító vas zúzó szerszám a portörő malomban; unealtă folosită la făcutul prafului de puşcă în pulberării; Werkzeug in der Pulvermühle. *1592:* Inuentaltatott az portörö Malomnak Zerzama. Elszöbe(n) Egi Kerek. 6. Nillal. Itt(em) Rostack 4 ... egi porzito was[a] [Kv; Szám. 5/XIV. 4 Eppel Péter sp kezével. — [a]Folyt. a fels.].

porzó l. porozó

porzsák lőportartó láda; ladă pentru praful de puşcă; Schießpulverkiste. *1730:* Hid kapu porsákját meg igazito Acs(na)k Den. 34 [Kv; Szám. 56/XIX. 8].

porzsoló kisebb cserépfazék, cserépbögre; oliță/olcuță (de lut); kleiner Tontopf. *1674:* Harom csupor egj porsolo [A.porumbák F; UF II, 595]. *1684:* administrált Székely András[a] ... Láposi mázos fazokat nro 50. Csuprot, nro 25. Porsolót, nro 20 [Katona K; Ethn. LXXII, 607. — [a]Katonai ub.]. *1685:* Bugyogós korsó 16 d. Porsoló 44 d [Utl]. *1688:* Főzö fazek ... nrö 10. Porsolo nrö 3 [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 3]. *1706:* vit el ... 8 korsot, öt porsolot [Kőrispatak U; Pf]. *1714:* az uj Házban lé Szűrö egj Porsólö kettö kórso 2 [Pálos NK; LLt]. *1716:* Makfalvi föld édényeket e szérént hoszta a Fazakas ... Öreg abállo vagy porsolo Mazas No 5 Labas 6 ... Apro porsolo, vagy lábas, labatlan 11 [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

Szk: *lábas ~. 1746:* Egy lábas porsoló. Ismét egy más féle lábas porsoló [Vargyas U; DanielAd. 256–7] ✱ *lábatlan ~. 1716:* Makfalvi föld édényeket e szérént hoszta a Fazakas ... lábatlan porsolo Mazas N: 10 [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.] ✱ *mázas ~. 1733:* Nagjobb es aprobb porsolo mázos porsolo 5. Nagjob és aprobb mázos lábos porsolo 6 [Marossztkirály AF; Told. 2] ✱ *parasztcserép ~. 1699:* Parasz Cserép Porsolo Nro 7 Csupor Nro 6 [O.csesztve AF; LLt Litt. C].

◇ **Szn.** *1614:* Porsolo Miklos pix. Porsolo Balint lib. [A.csernáton Hsz; BethU 297–8]. *1635:* Molnar alias Porsolo Geörgi jb [Uzon Hsz; BLt].

◇ **Hn.** *1799:* A Porsoló Revinél (sz) [Lemhény Hsz; EHA].

porzsolt perzselt; pîrjolit; gesengt. **Szn.** *1808:* Porsolt Laszlo[a] [Zágon Hsz; SzentkZs. — [a]Barátosi gy. kat.]. *1838:* Megye Biro Porsolt Ellek eö kegyelme [Barátos Hsz; HSzjP].

poshadás bűzhödés; împuțire; Verfaulen. **Sz.** *1854:* Közmondás szerint a fön indul ki a posadás [ÚjfE 84].

poshadékos vizenyős; umed, jilav; faul. *XIX. sz. eleje:* poshadékos vagy is forrásos hely [Szentbenedek AF; SLev.].

poshadt 1. bűzös, megbűzhödött; împuțit; faul. *1810:* A' városon szerte széjjel ... poshadt ganej dombok állanak és hoszszason sorvadva — a' levegöt el büdössittik [Dés; DLt 477].

2. *átv* kb. romlott; stricat; abgestanden. *1662:* Eleinknek példájok szerint kellene a magyaros jó hír-nevet keserű halál kóstolásával is oltalmazni ... az végházakat Istenért is, hogy töröknek ne ígérnék, adnák ... maroknyi poshadt vérének amellett kiontását ígérni láttatik és nyilván tapasztaltatik vala | maga is ... nem szánná poshadt vérét kiontani [SKr 487, 581].

posta 1. (lovas) futár; curier, ştafetă, olac (care umblă călare); berittener Kurier. *1571:* (A város) Etellel Italal Nem tartozyk Neky. Mert eo N. elegh keolcegel Bochatya postayt [Kv; TanJk V/3. 45a]. *1575:* Biro vram eo k ... Emlekezek meg az feyedelemnek, hogy ha eo N. lo akaratia lenne az Eyely kapw Nitas neh lenne es az postaknak Be Bochatasara eyel kapw Neh Nitassek [Kv; i.h. 122a]. *1585:* Jöwe egy posta Lengyel Janos Varadda mene attunk ket louat alaya hunyadyg [Kv; Szám. 3/XXII. 1]. *1596:* 26. oct(obris) Juta vrunktol ket posta eccersmind, az kj az hirt hozta vala az vrunk diadalma feleol, Nagi Jstwan es Janos, vezetek neuet elfelejtettem volt eggiknek eoreomeombe [Kv; i.h. 6/XXIX. 45 Bachi Tamás sp kezével]. *1596:* (A bírónak) zertelen sok Zenaja kel el az posta es vendegh louaira [Szu; UszT 11/40]. *1619:* Ezt a levelet küldtem el Nagy Mihálytól, az brassai postától [BTN[2] 330]. *1649:* akkori kiczid iovedelmeczkeból Postakra Országh szolgálattiában forgolodo rendekre ... ez mire érkezhettünk abbol költöttünk [Dés; DLt 424]. *1653:* Kereis eö kegyelme akkor hogy kegyelmed latogatasara innen kuldenok be az postat [Szárhegy Cs; Törzs. Lázár István apósához, Petki Istvánhoz]. *1683:* 1683 29. Sep. Boer Gáspar Fejérvarat vette Kék Remekből. Racz János Postának Ur(un)k Táborábul valo visza jövetelekor ayandekon Ull. 3// [Utl]. *1710:* en uram az postatol is el küldom vala de el nem vihete mivel az lova santa vala [Kászonújfalu Cs; BCs]. *1730:* Beszterczei Biro Uram küldvén ajándékban Edgy hordo fejériteni valo meszet adtam az Postának d 34 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. *1741:* Gara Györgynit levő postának kenyeret, egetbort, turot d 9 [Kvh; HSzjP]. *1816:* Öre-

gebb Fodor Sándor Postának ... 30 Rf ... A Postáknak a' Temetési Szolgálatjokért a' Quietantia szerént 50 Rf [Kv; Born. IV. 41]. — L. még BTN[2] 428; KvE 236; SKr 396; SzO IV, 137; WIN I, 509.

Vö. a *folyó-, fő-, futár-* és *gyalogposta* cimszóval.

Szk: ~ *alá ad* lovat futár alá ad. *1594:* Posta ala atta Biro W. Demien Janos Asszonyfalúai Jobbagyúnk 2 loat Thordaig, ö kgme hogy meg fizessek ... d 50 [Kv; Szám. 6/III. 6]. *1609:* Mi Elotteonk azkori Varas Zolgaiat Simon Istuant accusalna hogi Eo uonta uolna el az louat teolle s ugy atta posta ala [Dés; DLt 317]. *1621:* Keoreosi Mihalinak egy loat posta ala adua(n) ... meljnek az posta az fejeben vagta volt az Czakant, kit felseo Bajomban giugitottak munkajokert fizetet Zatmari Jstwan Egi forintot [Kv; Szám. 15/IX. 223]. *1649:* Biro vram eö kegyelme adatot egi roz el czigazot posta louat ... Balogh Pal(na)k mivel hogi az maga louat posta ala aduan oda uezet uolt [Kv; i.h. 26/VI. 552] ✱ ~ *alá vesz. 1666/1681:* parancsolom mostani s jövendőbeli Tiszteimnek, es kötelezem jövendőbeli Successorimatis, ez tűlem adatot immunitasba(n), az megh irt személlyeket megh tarczak, es sem minemű más terh viseléssel ... őket ne banchak posta alá lovát ne végyék [Vh; VhU 316] ✱ ~ *alá vet. 1590:* keri vala Sardi hogy el menjen mert eo nekj dolga vagjon lowat kel posta ala vetnj [Kv; TJk V/1. 11]. *1595:* 21. Aprilis: Az el múlt Misericordia hetben, vettettek volt húnnyadra postak ala, Markos Lörinc 1: loat: Mely lo ... meg holt [Kv; Szám. 6/XVIIa. 127 ifj. Heltai Gáspár sp kezével] ✱ *~ra ad* (levelet) lovaspostának/küldöncnek ad. *1662:* Most is várok embert, ha levelet hoznak, mindjárt postára adom [TML II, 302 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz] ✱ *címeres ~. 1646:* iuta Eörmeniesröl, Huszar Matias Uramnak ket szolgaia, Itte(m) ket czimeres postais erkezek ... ket Pataki szolgakis iutanak, mas czimeres postais erkezek [Mv; AAll. 6]. *1649:* Urunk eö Nga Czimeres Postaianak Attam Gyertjat Nro 4 ... d 4 [Kv; Szám. 26/VI. 98]. *1673:* Fejer Váratt lako Kovács János Nemes szemely Urunk eo Naga egyik Czimeres postája [DLev. 2. XVIIIB]. *1730:* Szabo János Erdelyi Czimeres Posta [Kv; TJk XV/7. 116]. *1738:* Racz Balas Uramnit halt egj czimeres posta [Kvh; Bogáts 13] ✱ *császár ~ja. 1669:* de mintegy kételkedéssel vagyunk a császár postájának érkezése felől, mivel a mint Bánffi uramtúl informáltattunk, a császár aligha meg nem holt [TML IV, 446 a fej. Teleki Mihályhoz] ✱ *derekas ~* fontos futár. *1645:* Tudom azt hogy az mikor darakas posta ment be az Ojtozra az Bereczkiek az mw falunkban olliankor ott budostattak[a], hogy postaban el ne vihessek [Kanta Hsz; HSzjP Baxa Peter Kezdy szeky Martonosy (25) pix vall. — [a]Lovukat] ✱ *fizetett ~. 1671:* Vegeztük azt-is Nägd Consensussabol, hogy a' Postálkodást ennek utánna continuallyák a fizetett Posták excipialván ha olly dolog és alkalmatosság intervenialna, mellyet Postánál nagyob emberre kellene bizni, az-is penig midön expedialtatik úttyára, szolgait és lovait a' szegénységen quartélyban ne hadgya, Posta lovat pennig tőbbet magával el ne vigyen, hanem csak az elötte valo úttyához képest [CC 30] ✱ *generális ~ja. 1736:* Gyöngyössi Györgyni a Generalis postajanak attunk kenyeret Turot eget Bort de. 9 [Kvh; Bogáts 7] ✱ *közönséges ~. 1621:* Biro Vram hagia hogi az keözeönseges Postaknak iobbadon Gazdalkodgia(m) [Kv; Szám. 15b/IX. 17] ✱ *lovas ~. 1642:* Hogy nagyságodat nekem kegyelmes uramat itt benn való állapotok felől későn tudósithatom, arról nagyságod kegyelmesen megbocsásson, nem az magam restsége, és gondviseletlensége, hanem az vajda ő nagysága kállérásának (lovas postának) szokott járása volt obstaculumon [TMÁO III, 170 Rácz István a fej-hez Konstantinápolyból]. *1708:* General Felt Marschal Lejtnant Löffelholcz de Collberg ... Az itt valo Magistratusnak meg parancsolta volna, hogy egj illendö Lovas Postát állittana a' ki siettséggel leveleket vinne el [Kv; KvLt I/194] ✱ *ország ~ja. 1704:* Ugyan ma kérék az úrtól egy Székely Máté nevű ország postáját, aki is maga mellé szerezvén egy más szász embert, azt fogadtam meg melléje kilenc márjásban, kiknek ugyan ötét mindjárt meg is adtam, hogy kimenjenek Péterfalvára holnap a borokért [WIN I, 192] ✱ *portai ~. 1659:* Portai Postak Boros Istuan ... Sido Juda [UtI]. *1665:* Die 20 May Portai Posta Fogarasi Janosnak vasarlasra atta(m) Taller(os) nro 50 [UtI]. *1671:* Paládi Portai Posta Baló László Ur(am) elöt tött Fassioja, és Relatioja [Radnót KK; Törzs]. *1677:* Ugy értem K(omám) uram, az a Fogarasi, portai posta-e vagy étek fogó, a kit Boros megérkezése után Radnóthrúl 27. Julij expediált volt, az is csak Székely László urammal ment volna el [TML VII, 476 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz Kővárról] ✱ *udvarbíró ~ja. 1661:* Édes Uram, megadá az vécsi ember az Kegyelmed nekem küldött levelét, de Kegyelmed, édes Uram, talám igen el talált volt alunni, mert az udvarbiró postája jó reggel érkezett ide s az violát el is vitte [TML II, 64 Veér Judit Teleki Mihályhoz] ✱ *urunk ~ja. 1588:* 8 May Byro vram es az tanach akarattíabol az kar vallot embernek Karpitos Peternek az loert, melliet az Vrunk Postaia Betlenig vgy vitt hogy meg holt attam neky f. 8 [Kv; Szám. 4/I. 7]. *1596:* 1. Augusti Racz Janos vrunk postaia, az ki az papa penze elejbe ment, Biro vram paranchola hogi nallam vachoralliek tuttam rea f — d 6 [Kv; i.h. 6/XXIX. 95 Bácsi Tamás sp kezével]. *1619:* 4 die Januarii juta bé Kúti János, az urunk postája [BTN[2] 180]. *1640:* Radul Dulie ... Urunk postaia, vagion 16 köbölre valo folde, reti 5 szekerre valo, havas veczinnie apiaval edgiüt vagion [Fog.; UF I, 803].

2. futári/postálkodási szolgálat; serviciu poştal/de curieri, poştărit; Kurierdienst. *1645:* vitte volt Istok Janosny az lovayt hogy postaban ne vigyek [Kanta Hsz; HSzjP Sotet Janos falusi eskütt Biro de Lemheny (35) vall.]. *1690:* nemes Emberek Özvegy Aszszonyok Arvak udvarházaira ... valo szállás ... meg volt; akar mi rendbeli Emberek és az Szekely vitezlö rendek Lovainak, marhainak postara valo el vivese [Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut.]. *1714:* az marháinkat[a] ... mind elhajtjak postára alá Háromszékre Csernátonig s Maxáig, az mely marhákot ... csak elig hozunk vissza [BCs. — [a]A kozmásiakét (Cs)]. *1722:* A Pej hámos Lovak szépek, most ugyan meg ronta valamenyire az Tanitásbéli idö; de akar hová lehetne discretizalni velle (!), Jo hámosokis kár volna Postára hurczolni őket [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. *1736:* eö Nga Számara Tüzi fát parancsoltak volt hogj vigjunk, és a Vono Marhaink akkor postára levén, az nap nem vihettűnk [Récse F; JHbT].

3. postai küldemény; trimitere poştală, trimitere/expediere prin poştă; Postsendung. *1673:* Irja azt is Kegyelmed, hogy postát küldjek valaha oda, de nem tudom mivel küldeni, mert az Kegyelmed emberi egyik az másikat itt érte s az mik itt forgotak, azoktúl mind meg irhattam [TML VI, 533 Székely László Teleki Mihályhoz]. *1734:* A jövö postán pedig bővöbben fogok irásom által Excld(na)k udvarolni [Nsz; Born. XXXIX. 51 gr. Haller János lev.]. *1755:* Ma lévén pedig megint hidege napja, arrolis közeli Postá-

val, mint fog eo Excellyával bánni alázatosan Ngtokot tudositom [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ből]. *1778:* Még a Lagerből ... irott atyafiságos válaszolo Levelét kedves Öcsém Uram(na)k csak a tegnapi Postával vettem atyafiságos kedvességgel [Dédács H; Ks 96 Gyulai Ferenc lev.] | mindjárt az csötörtöki Postával válaszomat is küldettem [Sáromberke MT; TSb 13 Bethlen Zsuzsánna lev.]. *1790:* A' Grof ... maga is fog e mái Postával adgratulálni Ngdnak ... Magának az ifju Gróffnak is adgratuláltam volna, de míg ezen levelem Pestre jutna, addig ö Nga Peströl el mégyen a' Posoni Coronatiora [Kv; TL. Bodoki József prov. lev.]. *1801:* mái postával szándékoztunk volt eö Felsége kegyelmes tekintete elejébe terjeszteni [Kv; BfN gr. Kemény Sámuel lev.].

Szk: *forduló ~val* postafordultával. *1886:* És kérlek, forduló postával küldj választ e kérésre, hogy bejelenthessem a rendezőbizottságnak akaratodat [PLev. 128 Petelei István Jakab Ödönhöz].

4. utasokat/küldeményeket továbbító intézmény; poştă, serviciu de transport pentru călători şi corespondenţă (cu diligenţa); Post, Reisenden- und Packetlieferinstitution. *1742:* Arrol penig hogy Postän bätorkodtunk Ngodat molestálni alazatoson követyük [Kovászna Hsz; ApLt 4 M. Sándor Deák Apor Péterhez]. *1752:* vagy postán, vagy bizanyas Ember altal fog valaszalni Ngdnák [Szászmáté SzD; i.h. 51 Sig. Szarka Apor Józsefhez]. *1755:* Postára küldett Levelekre xr. 24 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 10b]. *1761:* (A levelet) mivel it kőzél hozzám ollyas Lovas ember nintsen ... Ugy iteltem hogy talám Exellen(tiá)d szaporább(an) fogja venni; a Postán azért batorkodtam Postára tenni [Pata K; IB. Nábrádj István lev.]. *1788:* Nsgtokat mindenekröl voltaképpen tudositottam Postán egy egész árkusra irva [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1791:* Vettem ... postán küldett levelét [Királyhalma NK; Ks 94]. *1818:* méltoztassék a ... Dézma adás vagy vétel iránt a Szükséges meg világosíto feleletet meg tenni, és hozzám A posta uttyán lehető hamarsággal el küldeni [Vh; Ks 118 Vegyes ir.]. *1823–1830:* teméntelen leveleket írtam egész utazásomban ... úgy hogy olyan hét nem volt, hogy postára ne tettem volna [FogE 219]. *1844:* bar anyira kiméltél volna meg hogy postan vagy egy ember altal küldtél volna vagy egy levelet [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.]. *1849:* Postára bécsbe köldetvén egy levél recepisse 30 krajczár [Somb. II].

5. *~n* **a.** futárként, postalovon/szekéren; ca curier, cu căruţă de poştă; als Kurier. *1579:* Az Napon az Organaz Myklos vyte kett loan az Zylatchy (!) Myhalt ehel postan Tordara atam az zekeresnek d. 50 [Kv; Szám. 1/XVIII. 29]. *1582:* szaz Janos wizy Orozlyany Janost két lowan postan Húnyadig f. 1 [Kv; i.h. 3/V. 48 Lederer Mihály sp kezével]. *1595:* B.V. eó keglme Tanachiul kuldek el Kis Gaspart ... feieruarra postan, keólteóth oda iarath az postara es magara f 6//98 [Kv; i.h. 6/XIV. 9] | Szilagyi Mihaly Wrúnk ő fge szolgaia ment Egeresre postan reggel ... Tert megis az Nap ... Ment mentest postan Wasarhelyre [Kv; i.h. 6/XVIIa. 76 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. *1597:* Zeoch Janos vitte 2 Loan postan vrunk zolgaiat felfeoldi Tamast Katonaban, Negy merfeold f 1 [Kv; i.h. 7/XII. 61 Filstich Lőrinc sp kezével]. *1618:* 9 die Julii juta ide Gyárfás Pál postán [BTN[2] 97]. *1621:* Estue Keseon Juta Nagy Ferencz Postan egy Moldouaj postaual [Kv; Szám. 15/IX. 62]. *1657:* Ekképpen azért azon napon engemet estve expediálának római császárhoz postán, hogy én vinném meg első hírét az fejedelem halálának [KemÖn. 103]. *1708:* Protesta(ti)ot tött hogj az néki adatott Levelet el nem viheti Postán, hogj ha jobb lovat alája nem adnak mint az magáé [Kv; KvLt I/194]. — **b.** futárral, futár révén/útján; prin curier; durch Kurier. *1662:* Palatinus midön szinte már induló félben volna Kassáról, érkezék híre postán, meg ne indulna [SKr 141]. *1667:* Kegyelmed az ő kegyelme leveleit mentest most postán az czimerrel egy emberséges embertűl küldje hozzám [TML IV, 87 Teleki Mihály Katona Mihályhoz]. *1669:* Ö nagysága postán küld Mikes uram után [i.h. 564 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. *1674:* 'a Deakok nagy hamar vizza jöve(ne)k Örmenyesre, megh irák 'a dolgot 'a Feiedelem(ne)k postán el küldek [Mezőörményes K; JHbK XX/20]. *1674/1676:* akkor időben lévén én Vármegye Szolga birája ... postán hivatának Mező Szilvásra [Köbölkút K; i.h. XX/21]. *1710:* Kapi azalatt a fejedelemnek postán megírja, hogy Balassa csak kémleni jött volt be Erdélyben [CsH 103]. — **c.** gyorsposta/postajárat segítségével; cu diligenţa/poştalion; mit Hilfe von Postkurs. **Szk:** *felette ~n. 1710:* (Csáky László) felette postán mindenütt éjjel-nappal ügetést, nyargalást sietvén ... Betlenben érkezik későn éjszaka [CsH 121] ✱ *igen ~n. 1662:* A fejedelemasszony is ... azon étekfogója által igen postán adta vala értésére a fejedelemnek | Gyulai Ferenctül mindjárt igen postán megelőztettek és elfoglaltattak volna | ez nagy indulatot meghallván, ottan igen postán a tömösvári és jenei passához kiküldettek vala [SKr 175, 397, 670] ✱ *(igen) felettébb ~n. 1662:* Én is ... nem késem, noha bizony igen melegek lévén, igen felettébb postán én nem megyek [TML II, 305 Teleki Mihály Veér Judithoz] | Az mint lehet, az úton nem mulatok, de felettébb postán nem is mehetek, az melegekben félvén betegségtűl [i.h. 307 ua. ua-hoz] ✱ *igen-igen ~n. 1710 k.:* (Az intrikákat) észrevévén a portán Kapi, többire csak szökve, paripán, igen-igen postán, talán kilenc nap hazajő Fogarasba [BÖn. 710] ✱ *nagy ~n. 1662:* az asszonynak nem tetszvén a rosályi szállás és konyha ... Tasnádon, hogy jó lóháti és szemes asszony volna, paripára ülvén szolgáival nekikele, Dévára nagy postán bément vala, elhagyván urát, amíg eszébe venné magát | a levélvivők után egy levelet nagy postán küldvén a havason által | Tisza István nagy postán csak hamar visszajövén, megmonda ... hogy immár Tömösvárról meg is indultak [SKr 154, 559, 575]. *1677:* hát érkezék a kapikiha Buda János uram embere nagy postán [TML VII, 428 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

6. postakocsi; poştalion, diligenţă; Postkutsche. *1695:* Innét megindulván postán, jókor értem Berlinumba, fizettem magam személyéért taller 6 [Kv; KvE 238 VBGy]. *1705:* Mene ki Forgách Simon önagysága Kolozsvárból pompásan, minekutána egynéhány napokat itt mulatott volna; mondják, hogy postán menne [Kv; KvE 294 SzF]. *1710 k.:* Indultam Párisból hazám felé 24. aprilis ... bolondul éjjel-nappal úgy siettem, hogy 1. junii Huszton ... 9 junii Fejérváratt ... voltam, amellyel semmi hasznot sem tettem ... mert a posta kétszer drágább volt a más alkalmatosságnál [BÖn. 595]. *1711:* De a prussiai király nem ada helyet a francia király intimátiójának, mivel Josefus holta után Eugénius herceg mindjárt postára ülvén, legelsőben is a prussiai királyhoz menvén, Carolus nevivel praeoccupálta vala [CsH 460].

Szk: *extra ~. 1823–1830:* Megesmerkedvén pedig Lipsiában egy curlandiai Von Öltzen nevű ifjúval, evvel és a fennebb említett Artz nevű szebeni szász deákkal hárman

extra postán utaztunk, és fizettünk Eislebenig minden mértföldre két lóért 16 jó garast, és így négy mértföldre 64 garast, kenőpénzt (Schmiergeld) két stációra 8 garast [FogE 205] ✱ *ordinér* ~ menetrend szerinti postakocsi. *1823–1830:* Az ilyen ordinaire postán való utazásnak mind szabott ára vagyon, melynél sem többet, sem kevesebbet nem vesznek, hanem minden stációra a Wagenmeisternek kell fizetni 5–8 xrt, a postillionnak vagy kocsisnak 10–12 xrt [i.h. 254].

7. postajárat; curs poştal; Postkurs, Postlinie. *1657:* Én azért elmenvén és Rosomberken túl elválván az posták útjáról Sztrecsén, Bugyatin felé és az Jablonka havasán által kellene mennem [KemÖn. 60]. *1823–1830:* Regensburg Bécshez 54 mértföld a posta után, a Dunán messzébb vagyon [FogE 263].

8. postaállomás; (staţie de) poştă; Poststation. *1712:* ezután ha tudositasz ... az Debreczeni postára Dirigáld [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. *1731:* Hadnagj Atyánkfia ... kételeníttetett etczakának idejen nagj hamarsággal az Postatul 4 Lovakat fogadni hóllomezőig, melyert kellett az korbács penzel edgyütt fizetni fl hung 3//96 [Dés; Jk 124b]. *1778:* (A) Levelet ... meg kerestettem az Postán de nem tanálták [Sáromberke MT; TSb 18 gr. Teleki Sámuelné Bethlen Zsuzsanna lev.]. *1782:* méltoztassék ezen binaria Repulsiot ... a Felséges Kir. Gubernium(na)k a közelebb lévö Postán repraesentálni [Ne; DobLev. III/564. 1]. *1792:* Tegnap Szászvároson is jártom a Postán meg visgáltom a Nsgod számára Delisántzon jövő Iskatulát, de már eddig meg nem érkezett [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. *1801:* a' Postára a' levelek fel küldéséért 24 p [Torockó; TLev. 5/7] *1820 k.:* A nagyobbik szoba ajto nyillásán kivül Jobra, van egy jobatska mely a Posta Expeditura Háza volt [Dés; RLt]. *1823–1830:* Roslától fogva Duderstadtig szekeren mentünk, mert kocsi nem volt a postákon | nem tudtam aludni[a], hanem míg a postán éjjel lovakat változtattak, addig a vendégszobában egy padra ledölvén szenderedtem valamit [FogE 208, 254. — [a]A postakocsin].

9. két postaállomás közötti távolság mint út/távolságmérték; poştă, distanţa între două staţii de poştă ca unitate de măsură; Entfernung zwischen zwei Poststationen als Entfernungsmaß. *XIX. sz.:* Galiczia hetven posta, Ott az én rózsám katona. Haza jőne, nem eresztik, Meghasad a szüve estig [Usz; Vadr. (1911) 23. — L. Nyr XXV, 568].

10. *átv* hírnök, követ; prevestitor; Bote. *1658:* Veszem .. eszemben, hogy az en eletemnek Utolso Napia nem messe Vagyo(n), mert az halal az Eo keóvetet, es postajat en hozzam ely kúldótte ... Noha meg mostan fekóveó Beteg nem Vagyok [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. *1811:* Keresztelő János ... Vólt a' magosságos Isten' Prófétája, 'S A' Kristusnak utát készitő Postája [ArÉ 177–8].

11. a sörétnél nagyobb apró golyó; poştie, poş, alică de dimensiuni mari; Gewehrkugel größer als Rehposten. *1805:* 1/2 Font Posta 21 xr [Mv; Told. 74]. *1807:* 2 font Serét 1 f 20 xr. 2 font Posta 1 f 30 xr | 2 lb Posta ... 1 Rf. 36 xr 2 lb Selét ... 1 Rf 24 xr [Déva; Ks 120. 2/3, 4/5].

12. jelzői haszn-ban; cu funcţie de atribut; in attributivem Gebrauch: futári, futárnak való; de/pentru curier; von/für Kurier. *1667:* Egy posta katona nyereg fenn vagyon az felső házban; küldd ide egy szabadostúl [TML IV, 191 Teleki Mihály Veér Judithoz].

◇ **Szn.** *1591:* Feierdi Balintne Keczkemethi Georgnet Posta Antalnenak hitta [Kv; TJk V/1. 114]. *1609:* Posta Martonne özvegy [Gyalu K; Sennyei 47/11]. *1658:* Posta János [Zilah; EM XLIII, 304]. *1677/1768:* Posta Márton [DobLev. II/386. 3b]. *1849:* Posta Nyikulaj [Héjasfva NK; CsZ].

◇ **Hn.** *1731:* Posta vőlgyében [Bh; KHn 12]. *1732:* A Néts torkában a posta kertiben (sz) [M.zsombor K; EHA]. *1799:* a Posták Legelö hellye [Mv; MvHn]. *1838:* A Posta uttzába [Dés; EHA].

◇ **Sz.** *1570:* Anna Kalmar ferenchne leanya hithy zerent vallya hogy egykor megien volt az chyntermen altal, Es lattha otth az zabo Janosne leanyat hogy egy bokretat ely Eytet, Monta nekj hogy Te addegh hordos bokretat hogy rayta vezted az pozton [Kv; TJk III/2. 31].

A szövegbeli *pozton* szó olvasata nagyon bizonytalan. Csak a szövegösszefüggés alapján lehet a *postán* olvasatnak valamelyes bizonyosságot tulajdonitani.

postabér a postálkodás fenntartásáért a lakosságra kirótt hozzájárulás; contribuţie la poştărit/serviciul poştal; Beitrag der Bewohner für den Unterhalt der Post. *1740:* Szabo Gabor ... az restantiab(an) lévő Posta bért az előbbeni determinatio szerint, ugy az inobedientiáért és hogy confusiot causalt ex speciali gratia sedis hat forinttal büntetessék iteltetett [Torda; TJkT I. 182].

postacímer futárcímer/jelvény; emblemă de curier; Postwappen. *1657:* nálam pedig szokott vala állani postacímer, kivel Székely János nevű öreg legény szolgámat küldöttem vala el [KemÖn. 121]. *1661:* Hét ezüst posta czímer, szegény Rákóczi urunké félék [TML II, 189 Teleki Mihály Veér Judithoz].

postacúg postakocsi; poştalion, diligenţă; Postkutsche. *1824:* János Kotsist az ő kezén lévő posta Czuggal edgyütt bé inditám | Azon posta Czugbol, Mellyet Nagyságod most ide küldeni méltoztatott, Hidalmáson egyik Kantza meg Csikozván ott elmaradott; a hellyibe a' Menesböl egy alá valo Meddö pej Kantzát bé fogtunk — és tanityuk [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.]. *1837:* meg vettem ezen sötétebb szürke kanczáját, mely a mult esztendöbe fen állot négyes posta czugjába az ostorhegyes volt [Born. II br. Bornemisza Ignátz lev.].

postadeszka foszni/pallódeszka; scîndură groasă/de pardoseală, poştă (de brad); Brett, Pfosten. *1846:* fa hidhoz 100 szál 3 öles hosszu egy láb széles Posta Dészka ... Rfrt 40//00 [Dés; DLt 858/1847]. *1847:* Tólgy fábol valo 3 posta Détzka 2 öl hoszuságu [Szúv; KLev.]. *1849:* Vagyon egy fenyő fa oltska asztal posta deszkával [Somkerék SzD; Ks 73/55] | Csűr. Kö fundamentomra alkatva, faragatt posta détzkákbol oldalai tölgy fákbol [Szentbenedek SzD/Dés; i.h.].

posta-expeditor postás, postamester; diriginte/şef de poştă; Postmann, Postmeister. *1792:* az Exponens Szenáját kezdette kérni átoljába s nem akarván adni ... a Kosesdi Posta Expeditor svadeálta hogy adná oda [Laszó H; Ks 80. XLVII. 5]. *1815:* Bánya Bükki Posta Expeditor Tit. Zalányi Jankó István Ur [Györgyfva K; RAk 123].

posta-fenyődeszka foszni/pallódeszka; scîndură groasă/de pardoseală, poştă de brad; Pfosten. *1830:* 30 Szál Posta Fenyö Deszka vétetett a' Malom silippihez per 1 Rfrint Szála [Sajókeresztúr SzD; Born. F. IIg].

postahajó személyeket/postai küldeményeket szállító hajó; vapor poştal, pachebot; Postschiff. *1710 k.:* az elhagyott postahajónk másnap flöstökön nyolc óra tájban érkezett oda sok veszedelmes hányattatási után, mert a szélvész messze elvitte vala Calais-tól Dünkirka felé [BÖn. 591].

postahám postakocsi hámja; ham pentru cal de poştă; Postpferdegeschirr. *1798:* 16 Szál ökör fejire valo Istrangért, és a posta hámokhoz négy szálért 1 Rf 20 xr [H; Ks 108 Vegyes ir. 79]. *1848:* 4 posta hám [Bilak BN; LLt].

postaház postaépület, postaállomás; poştă, clădirea poştei; Postgebäude. *1752:* A Posta Házakat Visitalo Deputatusokra, en is anyit költettem, mint a menyit fel töttem ratiomb(an) ís [Kv; Szám. 69/XXVII. 9]. *1795:* A Kosesdi Posta Háznál ... Vagyon Hat Posta Ló mellyek gyengék, és öregek [Kosesd H; Ks 78. XVII. 13]. *1823–1830:* Ahol a lovakat változtatják, minden postaháznál enni s innya kap az ember fizetésért. Sok helyt igen szigorán, kivált a Monus környékében sok postaházak az háború miatt úgy el voltak pusztulva, hogy a postamesterek is a föld alatt, pincében voltak szállva, némelyek pénzért is kenyeret sem tudtak adni [FogE 255].
Hn. *1847:* A Posta ház melletti nagy láb (sz) [Méra K; EHA].

postahely postaállomás; staţie de poştă; Poststation. *1657:* Szerencsémre azért Szentmiklós nevű falun túl, holott egyik postahely vagyon, tanálkozám szemben Petki Istvánnal, ki is postán az fejedelemasszonytól jű vala, kitől megértém, hogy szinte Slésiában fognám tanálni az fejedelemasszonyt [KemÖn. 59].

postai postán feladott/szállított; trimis prin poştă; postalisch. *1768:* (A) küldött Postai Levelekért[a] Hf 3 [K; DobLev. II/390. 22a. — [a]Tollban maradt: fizettem].

postaifjú futárinas; ajutor de surugiu; Kurierlehrling. *1609:* Köuetkezík az Abrakosoknak ualo Hus es Czipo adas ... Poczi Jstuan zeredaheli Jstuan, Fekete Janos Kűs Ferencz, posta Iffiaknak Ab(rak) 12 Fej. 4 Hus lib. 12 ... Karolj Jstuan Enekes Ab(rak) 4 F. 4 Hust lib. 4 [Kv; Szám. 12b/IV. 242–3].

postakanca postakocsi elé fogott kanca; iapă de poştă/folosită la poştalion; Poststute. *1776:* A' Lapos Vasak Nádlására, Malomb(an) Korong vas és Serpenyő nádlására, a' Posta Kantzákra 5 patkora rud vasat Nro 1 [Mezőméhes TA; WassLt]. *1798:* Két posta kancza [Ks 108 Vegyes ir. 25].

postaképpen hírnökként; ca curier; als Kurier. *1665:* Én, Isten velem lévén, jó hajnalban Sebes várban megyek csak postaképpen, mivel rettenetes alkalmatlanságban vannak ott is; ez óráig sem itt, sem ott nem is tudták szándékomat, csak meglepem őket holnap, ha Isten békével beviszen; hétfűn ismét vissza jüvök [TML III, 519 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. *1671:* ha penig Kegyelmed ugyan nem halasztja, Fogarasbúl postaképpen ha oda ügethetek, kit is magam megcselekedhetem, de feleségem ugyan csak el nem jühet [TML V, 462 ua. ua-hoz].

postakert a postaállomás kertje; grădina poştei; Postgarten. **Hn.** *XVII. sz. v.:* a Posta kertben ... az Maros Parton [Ne; EHA]. *1737:* Az Postakertben a Kalandasok földe mellett (sz) [Ne; EHA]. *1739:* a Posta kertb(en) [Dés; Jk 514a]. *1748:* A Mostani Posta Kerten alol [M.zsombor K; EHA]. *1774:* A Posta kertben (sz) [Ne; DobLev. II/457]. *1848:* A Posta kert (k) [Dés; EHA]. *1891:* Póstakert [M.kapus K; KHn 165].

postakocsi személyeket/postai küldeményeket díj ellenében szállító lovas kocsi; poştalion, diligenţă; Postkutsche. *1793:* Az Kosesdi Postális háznal ... tanáltatott ... egy posta kotsi viseltes fa kassával [H; Ks 78. XVII. 1]. *1796:* A régi Posta kotsi reparaltatasáért ... Rf 9 xr 4 [Kosesd H; i.h. 15]. *1823–1830:* A postakocsit négy nagy német vagy cseh lovak húzták, a leglassúbb lépést mennek, sok terhet vonnak, és a postautakon mind csinált köutak vagynak, a szekér egyet sem döccen | Mikor az ember a postakocsira felül ... mikor befizet, mert előre kell fizetni, egy nyomtatott cédulát adnak, amelyre az úti rendtartás vagyon leírva [FogE 254–5].
Szk: *extraordinárius ~. 1823–1830:* Ezen kocsisok, kivált akik az extraordinárius postakocsikkal vagynak, esmeretesek lévén a fogadókkal ... ahova nekiek tetszik, oda térnek be etetni [i.h. 255].

postakocsis postakocsit vezető személy; surugiu; Postkutscher. *1849:* A Posta kotsis — Uniformis gunyaja [Somkerék SzD; Ks 73/55].

postakolyesza postakocsi; poştalion, diligenţă; Postkutsche. *1710 k.:* Szatmárig magunk lovain mentünk, onnét osztán a német igazgatás által már régen felállíttatott rendes postákon, de mind lóháton mert még akkor a postakolyeszák nem valának Magyarországon [BÖn. 567].
Szk: *ordinária ~* menetrend szerinti postakocsi. *1710 k.:* Hamburgumból az ordinaria posta-kolyeszán a levelekkel együtt kételen éjjel-nappal mentem, (mert másszor csak az én kedvemért szekeret s lovat nem adtak volna) Francofurtumig ad Oderam [BÖn. 595].

postaköltség postai díj; cheltuieli de poştă, taxă poştală; Postporto. *1798/1799:* elég roszszul tselekszi áz Enyedi Posta Mester Ur, hogy a' Portoriumot meg veszi, mert ... Tiszti kötelességből (:ab Officio:) küldetik Postán, már pedig, Sem a' Fiscus, sem a' Thesaurariatus Posta költséggel nem tartozik [Nsz; TLev. 5/17. 17 Kőpeczi Nagy Josef lev.]. *1817:* Postai rendelést vett a Perceptor ... a posta költség [Déva; Ks 102].

postakövet üzenetvivő küldött, követfutár; ştafetă, curier; Botenkurier. *1662:* Rimaszombatnál még valamíg tartozván, az hátralevő hadakat is melléje várta vala. Azhová die 5. Maii palatinusnak is postakövetje elérkezvén, nagy fennyen exprobrálja, hányja vala szemére szaladását, s ha immár olly vitéz ember, s olly nagy kedve van az hadakozáshoz, állana harcot, várná meg [SKr 220]. *1668:* Ilyen szókkal is szóla nekem ő kegyelme, hogy csekély elméje szerént egy posta követet, ha lehetne, nem ártana bocsátani [TML IV, 304 Pelei Ferenc Teleki Mihályhoz]. — L. még SKr 205, 245, 322; TML VII, 111.

postakövetség hírnökség, futárkodás; solie; Botschaft. *1662:* Patakrul a fejedelem Pap András nevű főpohárnokját posta-követségben egy trombitással palatinushoz küldötte

vala olly tanúsággal, ha megengedné Kassára is bemenne [SKr 230].

postakürt a postás jelzőkürtje; corn de poştalion; Posthorn. *1742:* ă lo nem épülhetett mivel nagyobb terhre fogatott, mint ă posta kürtöt hordozni [Kv; AggmLt C. 12]. *1806:* Kis Popa egy Posta kürtöt hozott, aval sípoltunk délig Egész nap[a] játzodtam, kürtöltem [Dés; KMN 319. — [a]Ti. másnap].

postalegény postás szolgalegény; ajutor de surugiu; Kurierdiener. *1791:* Posta Valaszutik 9 — Posta Legeny 1/30 [WLt Cserei Heléna jk 39a]. *1843:* Egy Enyedfelől Torda felé Menő Posta Legénynek a' Lovairol én Vásárhelyi Jánossal egy Csengetyűtt le vettűnk a' Legénytől elvettűnk két garast és egy atzélott [Bágyon TA; KLev. Kis János (23) vall.].

postalevél futár-menetlevél; (un fel de) foaie de drum pentru curieri; Marschbefehl für Kurier. *1579:* kys Myhal zekeres 4 loan vyte az Hayhoff Jacabot ... desre lengel orzag fele menne mert posta levele vala atam f. 2 [Kv; Szám. 1/XVIII. 9]. *1596:* Esmet Nagi ferencz neuw varadi zolga juta, kinek posta leuelet Biro vram megh ata, miert hogi valami maculalast talala benne, mind addigh sem hine megh hanem mikoron az vrunk leuelejt in specie megh latogatta volna, vgi Adata Sarlai Pal 2 louat Huniadigh f 1 [Kv; i.h. 6/XXIX. 20 Bachi Tamás sp kezével].

postális postai; poştal, care aparţine poştei; postalisch. **Szk:** ~ *ház* postaállomás. *1793:* Az Kosesdi Postális háznal ... tanáltatott ... egy postakotsi viseltes fa kassával ... Posta sip vagyon 4. az 5dik rosz töredezett [H; Ks 78. XVII. 1] ✱ ~ *szoba. 1849:* A Postalis szobaba ... Egy palinka proba [Somkerék SzD; Ks 73/55] ✱ ~ *út. 1843:* A Bodo hid Nevezetű hellyen ... Mellyet a Postalis Ut közepben ketté vágott [Nagyernye MT; EHA].

Hn. *1798:* a Postalis Kaszállokba [Dés; EHA]. *1847:* postalis curialis telekre [Andrásháza K; AggmLt].

postálkodás postai/futári szolgálat; serviciu poştal/de curieri, poştărit; Kurierdienst. *1582:* Thimar Mihaly az Safar Polgar zamadasza ... Zekeresre postalkodasra keolteoth egy Summába f. 287/16 [Kv; Szám. 3/VI. 10 Diósy Gergely not. kezével]. *1604:* Esnek sok kwleomb kwleomb fele panazolkodasok az szaz Vraimtol, hogy regy megh regzet praerogatiúaiok ellen lowokat es barmokat postalkodasra el vetetnék Ennek vthanna biro vram el ne vetesse ha feletteb valo ereoltetes Nem kenzerithy eo kgmet [Kv; TanJk I/1. 483]. *1653:* Marko Istvant ... az teob szabadosokkal eggiüt ... semmi ordinarie valo, adozassal, tereh viselessel, postálkodással, szekerezéssel ... ne(m) bantiuk [Kv; RDL I. 140]. *1666/1681:* Racz Milotin nevű Görög(ne)k ezen Hunyadi Varosomba(n) Taxas hazat, avagy czak ház helyet Vővén rajta hazat épéteni engedtem, azon hazat minden paraszti es külső szolgalat s postalkodas alol eximalom [Vh; VhU 260]. *1671:* Rakoczi György Fejedelemnél lévén Privilegiumok a' Háczokiaknak hogy a' Postálkodás ő rollok tollaltassék, de ugy hogy Magyar Praedikátort, Scholát, és Templomot tartozzanak tartani, mellyre mivel mostan-is kötelezik magokat, azon Fejedelem atta Immunitasok Privilegiumokban, helyben hagyatik [CC 29]. *1677:* Szászság a' Postálkodásra lovat tartson sub poena flor. 200 [AC 269]. *1711:* mind ezek felet keservesebnek Latczik Ur(am) minekünk az ki mondhatatlan Szernyü Postalkodas az melyet kel vegben vinünk, ugy anyra hogy minden nap hol hatts hol nolcz Lovaink Iarnak ki Postara Com(m)endans Ur(am) eö Nsga Parancsolatyara [Born. XXXIX. 50 Csíkszereda városa Kászoni János főkirálybíróhoz]. *1739:* (St. Belenyesi) ő Kglme is a kapitányt szemtől szemben rutul motskolta szidta és bestelen szokkal illette, magát vakmerőségre vetvén az ő Felsege mostani szoros szolgálattyát promoveálni nem akarja, Varosunk constitutioja szerint mikor rendes postálkodása következik kotsist nem akar adni [Torda; TJkT I. 155]. *1784:* Az is nem kevés meg terheltetésére vagyon az Helységnek, hogy az midőn valamely ollyas dolgok adgyák elé magokat, az hol ... Marhával, avagy gyalog szerben valo szolgálat kívántatik; amillyenek: a Postálkodás; ut csinálás; Hid Építtés vagy Restauralás ... pénzen fogadott Emberek által vitetik véghez [Torockó; TLev. 2/6. 3a]. — L. még KemÖn. 107.

Szk: ~*ra jár/megy. 1733:* Ajtaj György Postalkodásra járvá(n) eddig ött utatt mely(ne)k ... maga rendiben valo fele ... teszen fl 1//57 1/2 [Dés; Jk 437a]. *1738:* A Tktes Nms Tanácsn(a)k ... Conclusumán(a)k effectuálhatására 's annak observálandó modalitassára Concludáltatott, hogy lovas atyánkfiai, mikor magok rendekenn kivül postalkodásra menni kintelenittetnek, tehát a már Registrált lovatlan Atyánkfiai, minden Mértföldről egj egj lóért fizessenek Den. 12 :/: 12 [Dés; Jk 491a] ✱ *kitölti a ~t* teljesíti a postai szolgálatot. *1751:* akkor monda Szolga Biro Ur(am) hogy a Gyiraszin Szekere maradgyon a Németek alá, de Gyiraszin azt felelé, hogy az eö Szekere nem maradhatt, mivel ki töltette a postálkodast [Csapó KK; Berz. 12. 91/203] ✱ *lóval való ~. 1785:* Lo rendet, az kinek Lova van, vagyis Loval valo postálkodást Esztendöt által egy Személly kilentz Márjással váltja meg [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 50] ✱ *szekérrel való ~. 1729:* nem tudgya a' Loval és szekérrel való postálkodásnak számát a' sokassága miat [Sövényfva KK; TSb 51].

postálkodásbeli postálkodással kapcsolatos; referitor la serviciu poştal; mit dem Kurierdienst zusammenhängend. *1677:* A Szászság pedig, mivel postálkodni szokott, hogy némely falubéliek közzülök a' lovak tartását szokásokon kivül el-hagyván, csak ökröket tartsanak, azzal más szeginy falunak postálkodásbéli terhét el-viselhetetlenül nevellyék, meg ne engedtessék; alioquin a' Tisztek ellen lézen animadversio, ha jol nem disponálnak felöle, sub poena Articulari floren. 200 [AC 235].

postálkodik **1.** postai/futári szolgálatot teljesít; a îndeplini slujba de curier/olac, a face poştărit; Kurierdienst leisten. *1671:* ha az Szamos Ujvári jószágban lévő puskásoknak meg-engedtetnék Gelvára telepedések, mivel fizetetlen szolgák lésznek, utánnok penig a' szükségnek idején nem kell postálkodni azon helyben-is kész praesidiumok lésznek [CC 81]. *1724:* eddig mind inkább lehetet postálkodni, de ezután telljesseggel incapaxak leszünk, mert a hatarunkan lévő füvet in toto Consummálván az Inquartirizansok és az köhordö Marhák, szénát a szeginseg nem acquiralhatott [Ne; Ks 83]. *1774:* Fazakas Kosztán ... a falu közi semmit sem szolgál se postalkadik [Omlásalja/Bethlen SzD; Ks 68. 49. 41].

2. postalovon/kocsin közlekedik/jár; a călători cu cal de poştă/diligenţă; mit Postkutsche/pferd reisen. *1710 k.:*

valamíg Németországban s széjjel peregrináltam, noha bizony sokat nyargaltam, éjjel is bolondul postálkodtam, de csak egyszer sem estem el [BÖn. 569].

postálkodó I. *mn* **1.** postai szolgálatot végző; care îndeplineşte slujba de curier/olac; Postdienst leistend. *1662:* Idvözült üdősbik Rákóczi György fejedelem elsőben udvarlói és étekfogói között nevelte vala Sebessi Miklóst, Zaránd vármegyében bolgárfalvi Sebessiek közül tisztességes nemes famíliábul valót, ki hogy szolgálatra, jó postálkodó, serény és kemény ifjú legény volna, ki a portárul tizenegyed napra Fejérvárra megjő vala, a fejedelem mind Bécsben, Lengyel- és a két Oláhországokban sokáig postálkodtatta, s bizonyos alkalmatossággal postakövetül tatár kámhoz is küldötte [SKr 322].

2. postakocsit húzó; care este folosit la poştalion; Postkutsche ziehend. *1828:* a jármos, hámos, postálkodó és más iga vono marhák | tsak a jármas, postálkodo es dolgozo marhákot szokták volt járatni [Erdősztgyörgy MT; CsS].

II. *fn* postai szolgáltatást végző személy; persoană care îndeplineşte slujba de curier/olac; Postdienst leistende Person. *1671:* Noha a' Postálkodoknak, és egyéb rendbélieknek saczoltatások, sok rendben meg-tiltatott, de még-is a' Falukban a' Folnagyok és Birák félelemtől, és edgyéb respectusoktol-is néha viseltetvén, per abusum bé-jött szokások szerént afféle saczoltatástol ne(m) supersedealnak [CC 31].

postálkodtat postai szolgálatra fog be; a pune/obliga să îndeplinească serviciu poştal, a pune să facă poştărituri; Postdienst leisten lassen. *1662:* Sebessi Miklóst ... a fejedelem mind Bécsben, Lengyel- és a két Oláhországokban sokáig postálkodtatta [SKr 322]. *1671:* a' Postálkodást ... continuallyák a' fizetett Posták ... Ha penig más rendbeli személyt kellene ... Postálkodtatni, az illyent Postalóval kell sublevalni [CC 30]. *1729:* Lovaikot meg számlalhatatlan sok izben ă Regulamentum tenora ellen annyira postálkodtatta Kapitanj Vra(m) ugy ă Katonak is, hogy ă miat el romlot Lovaikat ketelenitettek ă Falusiak karokkal is el adni ... Ökreiket is annjira postalkodtatta szüntelen [Sövényfva KK; TSb 51]. *1754:* Lovait Görgényig postalkottatta [Gernyeszeg MT; TGsz 33].

postálkodtatás postai szolgálat végeztetése; obligaţia de a îndeplini serviciu de poştă; Postdienstleistung. *1672:* Im én Kassait küldém vissza az szekerek mellé; de ... miért nem rendelt Kegyelmed Kővár vidékiről, avagy Máramarosból egy embert melléjek, nám elég ember volna ott, mert itt udvarnál a fejedelem szolgáival csak az sok postálkodtatást is elég győzzük el, oda haza is vadnak bennek [TML VI, 252 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

postálkodtató postai szolgálatot végeztető; persoană care îndeplineşte serviciu poştal, persoană care face poştărituri; Postdienst leisten lassende Person. *1671:* Noha az ingyen gazdálkodtatók, és Postálkodtatókrol világos Articulusunk extal ugy mint 1659 Esztendőbéli második Articulus, melly mostan-is in vigore hagyatik, azzal augealván, hogy sohúlt, az Országban semmi Rendek ingyen gazdálkodással, tereh hordozásokkal, Postaló, ökér és ló szekér adással ne terheltessenek, hanem csak a' kik in publicis Regni negotiis járnak, és Nägd hűséges dolgaiban fáradoznak [CC 29].

postaló lovasfutár alá v. postakocsiba való ló; cal de poştă; Postpferd. *1587:* Biro vram hagia hogi hwniadj embernek posta louat ki valtsam —/6 [Kv; Szám. 3/XXX. 10 Seres István sp kezével]. *1598:* B. V. kulte Feierdj Jakaboth Hunjadra posta loakert atta(m) ... f —//50 [Kv; i.h. 8/V. 158]. *1609:* Jeoue Horuat Miklos Vrunk leveleuel ... attam nekj mjnt hogy posta loat nem ker Negy font hús [Kv; i.h. 12b/IV. 213]. *1612:* Bocziatottük ki ... Vizaknay Martont, hogy mi szamünkra ... Mezet gwyczőn ... az hol keuantatik segitseggel legien, Posta loűakat adgio(n) alaiok es gazdalkodgiek nekik kgtek [Kv; PLPr 3 fej.]. *1634:* Ez leuelwnk praesentalo ... ket emberwnkeőt kelletűen Molduaban az vajdahoz kwldenwnk ... Hűeinknek ... haggyuk es paranchollyuk is eőket nè csak bekeűel bocsassak; hanem posta louakot aduan alajok, gazdalkodgyanak nekiek [Borb. II fej.]. *1665:* nagyságodnak követi, szolgái az vajda országán járnak által, ihol már nagy bőcstelenségre se postalovat, sem kalarast nem adnak [TMÁO IV, 272 Paskó Kristóf a fej-hez Konstantinápolyból]. *1671:* A' Szász Nation lévő szegénységnek el-viselhetetlen igájokat láttyuk ebben, hogy más hellyeken Postalovakat nem akarnak tartani a' hol ennek előtte tartottanak, tartsanak ennek utánna-is sub poena Articulari. Máramarosban-is ... söt itt Erdélyben-is bizonyos hellyeken tartozzanak az Szász Atyafiak-is Posta lovakat tartani [CC 32]. *1678:* Parancsollyuk kgl(me)sse(n) és ige(n) seriò Ngtoknak e' Commissionkat vévén mindgyárast rendeltessen az ő Kglme Szekerei eleib(en) s Szólgai alá elegedendő jò erőss posta lovakot Udvarunkig valo uttyak continuatiojara fogyatkozás nélkül [WassLt a fej. Beszt-hez]. *1814:* A' posta Lovak mellet Szolgálo Paladia Nyikulaj nevezetü kotsisnak pro Anno 1814 gondviselése alá adatt Szerszámok(na)k Inventáriuma[Vessződ NK; Told. 18 gr. Toldalagi Kata lelt.]. — L. még BÖn. 569; CC 30; FogE 208; KemÖn. 104.

Szk: *város postalova. 1649:* Varos Posta loua holt megh, egi fejer miuel hogi az postak sokaigh oda czigaztak Beztercze felé [Kv; Szám. 26/VII. 543].

postaló-adás (a fej-i futárok részére kötelező) postalószolgáltatás; obligaţia de a da cal pentru poştă; Postpferdstellungspflicht (für fürstliche Kuriere). *1628/1681:* Hadgyuk azert es serió parancsoljuk is hűsegteknek ... szabadosink ... taxajokat ... bé szolgaltatva(n) ... őket ... sem szekér, és posta lo adásra ne cogályák [Vh; VhU 227]. *1671:* Posta ló ökör és szeker adással s' ingyen gazdálkodással s' tereh hordozasokkal kiknek tartozzanak s' kiknek ne, söt maga dolgában Salvus Conductus-is hogy ne adattassék, ezekröl való Articulus [CC Mut.]. *1675/1681:* Az mint az Urbariumban fel van téve, eddigh valo Ususban az utanis Hunyadi Tizteim tarczak megh, s tőbre esztendőnként harom forint Taxanal ne erőltessék, posta Lo adassalis a mennyire lehet, legyen tekéntet reája [VhU 459 Thökölyi Imre vál.]. *1677:* A Vármegyei vagy egyéb Tisztek a' Regius Funduson ne Circállyanak, söt magok Jurisdictioja alat lévőknek Circálására menő uttyokban-is meg-szálván, mód nélkül valo gazdálkodásra a' Szászságot ne erőltessék, Postaló adásra penig tellyességgel semmiképpen ne, annál inkáb egyéb exactiokra | Nemes ember posta lo adással, gazdálkodással nem tartozik [AC 159, 264].

postaló-adó postalovakat adó/szolgáltató; care are obligaţia de a da cal de poştă; Postpferd stellende(r). *1683:* az ott valo pastorok mulattak az korcsomán, melyek(ne)k

ketteit az Falusi Tisztek mind defendályak, hogy azok, jambor, ado- s -posta Lo-ado Emberek [Brassó; KJ. G. Draudt a fej-hez].

postamark postabélyeg; timbru poştal, marcă poştală; Briefmarke. *1853:* Posta mark magamnak 1 Tal [KCsl 3 berlini felj.].

postamester 1. a fej-i futárszolgálat/postálkodás irányítója/felügyelője; demnitar însărcinat cu conducerea serviciului de curieri/poştă la curtea domnească; Leiter des Postdienstes am Fürstenhof. *1667:* jëouenek elëonkben Tekintetes es Nemzetes Teleki Mihaly Ur(am)[a] ... Szekely Laszlo (ki most Posta Mester) [Mv; UtI. — [a]Köv. még négy név fels.]. *1668:* Amaz dolog felöl, Uram, postamester uramnak voltaképpen mindeneket leírtam [TML IV, 359 Rozsnyai Dávid Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból]. *1672:* Úgy értem, postamester uramnak akarja Bocskainé asszonyom adatni az urnak ott benn való faluját [TML VI, 162 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. *1676:* A követek felöl mit írnak ... postamester uramnak küldöttem [TML VII, 132 ua. a fej-hez].

Vö. a *főpostamester* címszóval.

Szk: *udvari ~. 1686:* Alvincen lako Varadi Inczedi Mihaly az mi Kglmes Urunk eö Nga Udvari Posta Mestere es hites Cancellista Deakja [Incz. VI. 17a] ✱ *urunk ~e. 1657:* Nemzetes Teleki Mihály uramnak, az mi kegyelmes urunk ö nagysága postamesterének és nekem jóakaró uramnak adassék [TML I, 83 Barcsai Ákos Teleki Mihályhoz].

2. (városi) postaállomás vezetője/elöljárója, postafőnök; şef/diriginte de poştă; Postdirektor. *1598:* Zeöchy Adam varos zolgaia wallia ... ot ewl wala egiedewl keozel az Chiapzekhez az Posta mester zolgaia egi zeken ige(n) rezeg wala [Kv; TJk V/1. 143]. *1650:* Posta Mester Vra(mna)k akarua(n) kedueskednj, Birak Vraimek paranczolattjabol, Attam Extra Ordjnare Zabott, Mett. 5 [Kv; Szám. 26/VI. 358]. *1672:* Az szebeni postamesternek való assecuratiót nem subscribáltam [TML VI, 46 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz]. *1717:* az Enjedi Uram(na)k szólló levelet mehent érkezet mingjárt bé vitte a Biró azon Csötörtöken Enjedre és atta az Posta Mester kezeben [Búzásbocsárd AF; BfR Lörinczi László lev.]. *1742:* Néhai Posta mestereknek ... engedtük volt az harmadik ház hellyetis [Zsombor K; Somb. I]. *1760:* Bágyi Ferentz Uram ... az Ura mellett egy kaszálo felett amint hallatták, egybén veszvén egy Posta Mesterrel, a' kihez is hozzá lőtt, melly tselekedetitöl meg ijjedvén el bujdosott [Árpástó SzD; BK]. *1778:* Már ez az Uj posta Mester is korhelkedni kezdet Vasarhelyt [Sáromberke MT; TSb 13 Bethlen Zsuzsánna lev.]. *1799:* a Postamesternek adott kaszállo rét felett valo Nagy Mart [Mv; MvHn].

Szk: *német ~. 1690:* Az Nemet Posta mestereket és Postakotis mindenütt mi és hiveink tartyuk [Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut.]. *1730:* Német Posta M(este)r kapujához égj nagj ütköző kőért Hfl 2 Den. 04 [Kv; Szám. 56/XIX. 21].

3. vn + kn előtt v. után az 1. v. 2. alatti jel-ben; înainte sau după nume + prenume cu sensul dat la 1. sau 2.; vor oder nach Familien- und Vornamen mit der Bedeutung von 1 oder 2. *1677:* Béjáro Uraimek(na)k Cántorokat adt(am) ez szerint ... Feo Béjáro Haller István Eo Ngk f. 75// Posta Mester Szekely Lászlo Ur(am) f 25// [UtI]. *1737:* Posta Mester Vajda Kosztán Uram [Dés; Jk 482b]. *1742:* mostani Posta mester Nemet András Vr(am) [Somb. I]. *1761:* Posta Mester Néhai Tőkés Pál ő klme [Ne; DobLev. II/317. 7a] | Titt Dobrotsányi Mihály Thordai Posta Mester Vra(m) [Torda; TJkT V. 56]. *1764:* Kolosvári Postamester Magner Antal [Kv; Born. IV. 5]. *1789:* Száur Alojsia Peringer János kolosvári Posta Mester Uramnak hites társa [Kv; RGyLt IV. 31]. *1795:* Posta Mester Boer gergelnek 10 — [WLt Cserei Heléna jk 74b]. *1807:* Posta mester Vajda Gabor Ur [Dés; BetLt 6 GyUjFalvi Nagy Ferencz keze írása].

postamesteri a postamester irányítása alá tartozó; de şef de poştă; Postmeister-. **Szk:** ~ *stáció* postaállomás. *1816:* Mostan functióban levő K. Fejérvári Kir. Posta Mester F.Gy. Fogarasi Sámuel Ur a K. F. vári Posta mesteri Statiot 22,000 ~ Huszon két ezer német Forintokkal meg vásárolván ... még fizetetlen hátra levő 10,000 ~ tizezer német forintok(na)k ... meg fizetésére törvényesen meg lévén intettetvén ... Tit. Dobolyi Sigmond Urhoz ... recurrált [Nagylak AF; DobLev. V/998].

Hn. *1803:* a' Posta Mesteri Rét [Mv; MvHn].

postamesterné a postamester felesége; soţia şefului de poştă; Frau des Postmeisters. *1794:* (Latzi cigány) á Posta Mesterné Aszszony majorjába bé-futott [Ne; DobLev. IV/ 728. 3b Tiri Latzi (18) cigány vall.].

postamesterség 1. fej-i postamesteri tisztség; demnitatea de şef al poştei la curtea domnească; fürstliches Postmeisteramt. *1710:* Teleki Mihály recommendálá a fejedelem udvarában inasnak[a], onnan csakhamar postamesterségre promoveáltatik, mely első grádus vala az uraságra [CsH 159. — [a]Székely Lászlót].

2. postafőnökség; dirigenţie de poştă/la un oficiu poştal; Postdirektion. *1773:* Mondottam azt is, hogy megérhette volna őkegyelme a szolgabíróságggal és postamesterséggel, azt az kis ispánságot hagyhatta volna a szegény Szarvadi Józsefnek vagy Szénási Andrásnak, mert azok is régen szolgálják a vármegyét s az apjaik is viceispánságot viselt emberek voltak s a többi [RettE 316].

postamódra postaló módjára; asemenea cailor de poştă; postpferdartig. *1804:* Mindeniknek[a] Farka, Posta modra elvagyon nyirve [DLt nyomt. kl. — [a]Ti. csikónak].

postanap a posta érkezésének v. indulásának napja; zi de poştă; Posttag. *1697:* Ma postanap volt, leveleket írtam az urak(na)k, feleség(emne)k s mások(na)k is | Volt posta nap. Voltam cancel(larius) ura(mnál) fő postamester gróff Par ur(amm)al az posták felöl [AIN 147, 152]. *1784:* ha mind eddigis ezen Instantiánknak el küldettetése el haladott, ennek a' közelebb következendö Posta Napon léjendö fel küldettetése aránt ne terheltessék ... ordinatiot tenni [UszLt 25].

postányi két postaállomás közötti távolság; cam de-o poştă; von Entfernung zwischen zwei Poststationen. *1820:* Thorda harmadfél postányi Kolosváron tul rakott uttal járhato [Bács K; KmULev. 2] | Kolozsvár várossa ... ide két postányi járo helly jo időben meg lehetős uttal járhato, ezen városba akár mi névvel nevezendő vagyonyainkat eladhattyuk illendőleg [Bogártelke K; i.h.].

postapapiros postán/postai célokra használt papiros; hîrtie de scrisori; Postpapier. *1789:* 2. Kötes Posta Pappiros Rf. 11 [Mv; ConscrAp. 24]. *1807/1818:* 1/2 Kontz posta pappiros [Mv; Told.]. *1816:* 2 kontz posta pappiros [Mv; i.h. 48]. *1840:* A Papiros malom ... folytattatik az inventatio és által adatik a Tartományi K. Számvevö Hivatali papiros itato papirosnak kelven három mázsa ... Posta papirosnak valo rongy 16. mázsa 95 font [Km; KmULev. 2]. *1843:* által adatik ... Posta Papírosnak valo fejér rongy Tizen öt Mázsa és harmintzkét font [i.h.].

Szk: *bécsi ~. 1789:* 10 1/2 Kontz Bétsi Posta Pappiross Rf 4 [Mv; ConscrAp. 89].

postapénz postai díj; taxă poştală; Postporto | fuvardíj; taxă de transport; Fuhrgeld. *1609:* Jmrefi Janosnet, Viue Kopar Balint Olah Fenesre 4 Loan. Onneg Tordara uitte attam nekj posta penzt tt f. 2 [Kv; Szám. 12b/IV. 257]. *1621:* Zeoldj Gaspart az Portarol Jeoue(n) Feyer Jstuan Vizi Zamos Vyuarban G.V. eo Nagahoz haro(m) loan zano(n) fizettem nekj posta penzt f 1/12 1/2 [Kv; i.h. 15b/IX. 150]. *1791:* Siborol Posta penz Kolosvarig 22 — Sombor a fogadoban — 40 [WLt Cserei Heléna jk 37b]. *1792:* ne terheltessék Ngod a Posta pénznek tsak felit meg fizetni [Brassó; Ks 101 Tamási András lev.]. *1806:* fizettem 2 f: Posta pénz (!) holmi leuelekért [Tresztia H; Ks 109]. — L. még FogE 208.

postaportó postai díj; taxă poştală; Postporto. *1796:* A Benkő MS. és könyve Posta Portojába fizettem Jenai Academita Huszár Dánielnek Rfl 2 x 05 [ETF 182. 75 Gyarmathi Sámuel felj.].

postarét postaépülethez tartozó rét; lunca poştei; Wiese neben dem Postgebäude. **Hn.** *1724:* Posta Reth [Nagyiklód SzD; EHA]. *1767:* Kapítán et Posta réth [Gyf; EHA]. *1782:* a' Posta Rétböl [A.zsuk K; SLt XLII. 5. 96] | Posta Rét nevezetű kaszálloinkban [F.zsuk K; i.h. 56]. *1799:* Posta rétre [Mv; MvHn]. *1891:* Póstarét [Bogártelke K; KHn 187].

postás I. *fn* futár, leveleket szállító személy; curier, ştafetă, olac; Kurier, Briefe übermittelnde Person. *1658:* Megadák 9. decembris külte leveledet, az melyet 5. januarii adtak meg, de a mely gyors volt az postások, az válasz is olyan sietséggel volt [TML I, 111 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. *1710 k.:* Vincről írt a fejedelem Daczó instantiájára, hogy megöljenek. A fejedelemasszony megtudván, Szerdahely tájékáról vitték a levelet postástól vissza [BÖn. 689].

II. *mn* postai, postához tartozó; care aparţine poştei; zur Post gehörend. **Hn.** *1685:* A Postas Kertb(en) à Kalandos földei mellet [Ne; EHA]. *1782/1798:* A' vizes végiben a' kurta földek között (sz) az Itaton aloll lévő postás föld (sz) [M.szentbenedek AF; EHA].

postaság 1. postálkodási szolgálat/kötelezettség; obligaţia de a face poştărituri; Postdienst. *1576:* Azert Rendeltek eo k. hogi 12 Lo fogattaszek postasagra fyzetesek egi lora harom forint legien [Kv; TanJk V/3. 135b]. *1595 k.:* mind az postasagnak, mind az zegeny uarosnak zwkseginek es ado fizetesnek terhe azokrolis zaltan zaluan reank telliesegel el nyomorottunk [Dés; DLt 247]. *1602:* Az zenanak keressenek eo kgmek helt, Az hordasra penigh az varas zekery hordgyak, kibeol az szaz ember se legye(n) wres akinek zekeri vagion, de biro Vram az Szaz embert az postasagtol megh kemellye es oltalmazza [Kv; TanJk I/1. 417]. *1609:* Köuetkezik az mit ez Eztendeo Forgasaban Vrunk eo Felsege Zekereszesere, es Postasagara Keoltettem [Kv; Szám. 12b/IV. 257]. *1621:* Keouetkezik Kyraly eo felsege es Gub. eo Naga Zamara ualo postasagnak fizetese | Biro vra(m) eo kgme adatot Giulay Ambrusnak postasagaert ... f 1 [Kv; i.h. 15b/XI. 115, 303]. *1639:* az Tanacznak suplicala feleöle hogi az eö lova az postaságh miat hala megh [Mv; MvLt 291. 184–5]. *1649:* Kgmetek bólczen megh itilheti esztendot altal menye sok fele inségh, szolgálat, Postaságh, és gazdálkodás foroghion raitunk es ezekre sohonnán semmi jovedelm(ü)nk ninczen [Dés; DLt 424]. *1805:* Anyínoszai Dán Dobre panaszolja hogy ez előtt 3. esztendők(kel) egy oda valo szegény özvegy Asszonynak a lovát postaságra ki rendelvén egy Limitaneus Tiszt alá, a' lova az utba el dőglött — és ő máig is kárba van [H; JF 36].

Szk: *szekeres ~. 1587:* Zekeres Postasagh summaia f. 266/39 [Kv; Szám. 3/XXX. 66 Seres István sp kezével].

2. futárkodás, postai/futári szolgálat ellátása; serviciul de curier/olăcar; Kurierdienst. *1657:* beteges erővel indulván az postaság meggyógyíta, és menék vissza Fejérvárra [KemÖn. 105]. *1710:* Gabri Lörinc ki ennek előtte is volt posta az postaságot fel valálna [Nyújtód Hsz; ApLt 2 Boër Istvan Apor Péterhez]. *1749:* 17 Esztendők alatt Exponens az Nemes Szeket hun Hajdusaggal hun penig Postasaggal szolgalvan mentette magat minden tereh viseléstől [Keresztúrfiszék; Sf]. *1774:* Vannak ... Mester Emberek ... ezek hol Mesterségekkel, hol pedig Postasággal tészik szólgálattyokot [Szentdemeter U; LLt Fasc. 26]. *1793:* Andris és Csenusár nevezetű Czigányok ... posták voltanak ... s ezen Czigányoknak postaságok ki telvén, Kakas nevezetű Sűtő Inas hordotta ... a' Mlgs Grofné Leveleit [Koronka MT; Told.].

3. postakocsival való utazás; călătorie cu diligenţa/poştalionul; Reise mit Postkutsche. *1710:* Mikor utaztunk, sebesen szokott volt járni[a], eltörödtünk a nagy postaságban, mégsem volt szabad házban hálnunk télen is, hanem ahol maga megszállott, annak a háznak ajtaja előtt [CsH 197. — [a]Teleki Mihály kancellár].

postasíp postakürt; corn de poştalion; Posthorn. *1744:* lévén ... a két híd között egy dombocska ... Posta Mester Ur(am) a' Domb tetején lévén futattya a Posta Sipot ... szidni kezdé az Annyát ... Petrunak [Szentandrás H; Ks 101]. *1793:* Az Kosesdi Postális háznal ... Posta sip vagyon 4. az 5dik rosz töredezett [H; Ks 78. XVII. 1]. *1835:* Egy posta Sip [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

postastáció postaállomás; (staţie de) poştă; Poststation. *1794:* Nehai üdvezült Férjem Imreffi Ferencz Ur(am) ... a' Kosesdi Posta Stationak Posta Mestere ... nem kitsin Somma pénzzel a' Méltoságos Uraság részére adósnak lenni itéltetett [Déva; Ks 78. XVII. 4]. *1815:* a' Kosesdi Posta Stacio Curialis hejjin levő kerítéseket, épületeket mostani állapotyokhoz képest meg betsűlvén ... fel mértűk [H; Ks 111]. *1818:* A Déési Posta Statio után járando leg jobb Szánto Föld az ugy nevezett külső Hidon tul van [Dés; EHA]. *1823–1830:* Ez az útikocsi nem minden postastáción változik, mert amelyre én felültem Frankfurtban, a merőben ment Norimbergáig, csak a postastációkon állott

meg éjjel vagy nappal, míg a lovakat változtatták, s azalatt az utazó vagy ett, vagy ivutt, vagy aludt inkább éjjel [FogE 254].

postaszekér személyeket/postai küldeményeket szállító szekér/kocsi; căruță de poștă, diligență; Postkutsche. *1662:* És hogy gyakrabban széllyeljártában is mind ott kellene az leveleket is két-két postaszekereken hordoztatni, ollyankor mind ládákra rakván és úgy költöztetvén fel s alá, nem kevés munkával [SKr 300]. *1710 k.:* Mert Rákóczi fejedelem anno 1660. talán szinte újesztendő napján megszállá Szebent, és az anyámat Bethlen Gergely ... által megfogatá, ki is hozatá először valami hitvány szász postaszekéren Szeben alá, és ott Rákóczi azt üzente bé, hogy az anyámat az ágyúhoz kötözteti vagy az ágyúból lőteti bé, ha az atyám fel nem adja s adatja a várost [BÖn. 563]. *1780:* Posta fako szekér 1 [Bethlen SzD; BK].

Szk: *ordinér* ~ menetrend szerint közlekedő postakocsi. *1823–1830:* Frankfurtban ordinaire postaszekérre vagy delizsánszra (Diligence) ültem, mely egy fedeles nagy szekér, deszkából kétfelől kijáró ajtaja, mely ablak helyett is szolgál [FogE 253] ✱ *vasas* ~. *1836:* Két jó Vasas posta szekér, az edgyiknek edgyik lötse Kávástol edgyütt nints meg [MNy XXXVIII, 305].

postaszekér-adás (a fej-i futárok részére kötelező) postaszekér-szolgáltatás; obligația de a da căruță de poștă; Postkutschenstellung. *1671:* a' kiknél Nagd czimere, és Salvus conductussa lészen, azoknak tartozzanak a' szükséghez képest gazdálkodással, Posta ló és szekér adással [CC 29]. *1677:* végeztetet, hogy valakiknél arrol valo Specialis Salvus Conductus, vagy Fejedelem czimere nem lészen, se posta lo és szekér adással, se ingyen Valo gazdálkodással ne tartozzanak, Város Birájának házára ne szállyanak [AC 245].

postaszekeres postakocsiba való; de poștă; in die Postkutsche gehörend. **Szk:** ~ *ló. 1681:* Posta szekeres Ló hamja (:hatulso farhamjaval:) Par 2. Istranghjaval vagyo(n) mindenik [Vh; VhU 562].

postaszer postálkodási szolgálat sorrendje; rîndul la poștărit; Postdienstreihenfolge. *1740:* Fel vévén az Instans Szabo Gabor Vram maga defensiójara producalt inquisitoria Relatoriáját, constal azon ö kglme productumabol hogy az felsőb determinationak terminussáig tizennegyszer kerűlt el az egész Posta szer, melyb(en) ... tsak öt rendet prostált [Torda; TJkT I. 182].

postataliga postaszekér; căruță de poștă; Postwagen. *1849:* Az Istálloba ... Két — otska posta Taligák — vasas kerekeikkel [Somkerék SzD; Ks 73/55].

postaút 1. postajárat útja; drumul diligenței; Postkutschenweg. *1732:* Az hováis mennék bé a Posta út felöll, faragott, földben fel ásott, fedél nélkül valo Csere kapu lábfakon ... tsinált nagy kapun [Dál K/Szentjakab SzD; TSb 51]. *1775:* Mi mind heten az utrumban Circumscribált kaszalot, hogy Mikola részre birták légyen, az mi értünkre tudgyuk, s azon feljűl lévő, és azzal Conterminálodo oldalban fel fogott szöllő hegyetis egész ki a Pasta utig hasonlo képpen ahoz tartozandonak tudgyuk lenni [Topasztkirály K; JHb LVII/21. 4]. *1809:* Sok rendbe meg tettem a magam jelentesemet hogy az Utakot meg tsinaltasak de annak Semi hászna s foganatja nem volt holot ere Posta ut (így!) s a kátonasag minden oraba járja nemely hejeken ugy el veszét hogy ketelenitettnek a vetésen járni [F.boldogasszonyfva U; UszLt ComGub. 1657]. *1825:* A Posta utok Csínáltatására és a Határra járo Utokra hidakra juxta Doc. 4 um Rf. 5 [Szkr; Borb. I].

Hn. *1748:* a Berendi Posta ut fele [Kisesküllő K; EHA]. *1782:* Posta útbann lévő vendeg Fogadó [uo.; BHn 73]. *1792:* a posta ut [Kajántó K; EHA]. *1795/1807:* a' Posta ut mellett [Kispetri K; EHA]. *1817:* a Kolozsvári Posta utban menö ut [Kisesküllő K; EHA]. *1833:* a Posta utba [Szúv; EHA]. *1851:* á Posta ut alatti láb (sz) [Bányabükk TA; EHA].

2. postajárat útvonala; traseul/itinerarul diligenței; Postlinie. *1823–1830:* A postakocsit négy nagy német vagy cseh lovak húzták, a leglassúbb lépést mennek, sok terhet vonnak, és a postautakon mind csinált kőutak vagynak, a szekér egyet sem döccen [FogE 254].

posta-útvonal postaút; drumul diligenței; Postkutschenweg. *1844:* az Udvarhelyre menő Kereskedő utban, a Lővétei határon el nyulo posta Utvonal el pusztult és szinte járhatatlan állapotban van [UszLt XI. 85/1. 22].

posvány iszapos mocsár; mocirlă, loc mlăștinos; Sumpf. *1841:* a kö rakástol fejjebbetske ésmet le rogyot a tsiko és az edgyik hid alol valo posvány végébe beleesett az iszapba [Dés; DLt 1541. 8a].

posványos mocsaras, ingoványos; mocirlos, mlăștinos; sumpfig. *1768:* Ezen ... földnek ... az alsó vége posványos [Ikland MT; EHA]. *1793/1794:* (A föld) soványobb, és keskenyeb és az Iső Nyilban tétetett Táblánál, ezen kivűl sok posványos hellyek vagynak kőzőtte [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 18a]. *1807:* Gyűmöltsös Kert ... a Szamos árkai kőzőtt vagyon ... délről ... egy régi seppedékes, posványos árok által határoztatik [Apahida K; RLt O. 2 Jos. Farkas (47) provisor ns vall.]. *1811/1833:* minden Tanuk vallomások szerént bizonyittyák ... hogy azon hellyeket mint vizes posványos hellyeket a' Zágoniak nem őrizvén a' kinek tettzet használta [Zágon Hsz; HSzjP]. *1812:* Torök buza Földeink ... posványos helyek [Dés; DLt 369]. *1821:* ezenn rétnek ... a' Sátés, és posványos részeböl, adott ... fél-Szekérre való Sátés, és egybe iszoposodott fűvet [A.detrehem TA; Born. IX. 69 Csáklán Szimion (40) ns vall.]. *1825:* a' ... kaszállo nagyon vizes és posványos hely [Szentdemeter U; Told. Conscr. 216]. *1864:* Selymék, jelenleg kaszáló, hajdan oly ingoványos és posványos hely, hogy a miatt járhatatlan volt [Gyergyóalfalu Cs; GyHn 61] | Lágy[a] ... posványosabb része dohott gyanánt, szekérkenőnek kifőzhető [M.valkó K; KHn 116. — [a]Süppedékes fennsík].

poszerlás '?' *1589:* Vadnak valamj poszerlasok megh Er f 10. Negi Tuczin Czimer keó megh Eer f 8 [Kv; KvLt Inv. I/2. 46 Pekreczy Anna Desi János ötvös özv. inv.].

poszlék holmi, limlom; boarfe; Kleinkram. *1634:* Cziapon ez az Dalmata Janos az en szekeremre tötte pozlekit, en ... vum be Radnotra, es ot uizont le uoue szekeremrol [Mv; MvLt 291. 15a].

Vö. a *peszlék* és *pöszlék* címszóval.

poszog szelet ereget, szellent; a se băşina; furzen. *1680 k./1775 k.:* Jobb a' Kolyikás segg a fetsegő szájnál, Mert a' ritkan poszog, e' szaporán dajnál [Rosnyai, HorTurc. 160].

poszos szellentős; băşinos; furzig. *1586:* monda uizontagh Ianos ... no te nagj Nieluw szimonbirone monda berek szaszi lukaczne kelle placz poszos lottio kwruanó [Kv; TJk IV/1. 574b].

poszpászt csemege, utóétel; desert; Dessert. *1767:* Hat Pospást alá valo Virágos Ezüst Tsésze [Sállyi KK; Ks 21. XVIII. 78].

posszesszió 1. birtok; posesie, posesiune, proprietate (de pămînt); Eigentum. *1580:* azon possessioban Eormenzekesson lakok pariformi(te)r consentialtak az my diuidalasunknak [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. *1639:* el mentűnk Sallfalvara ... hogy ... Salfalvi Possessiot ... el foglalnuk, es Mikola Sigmond Uramnak kezehez boczatanuk [H; JHbK XLV/32]. *1668:* Tudodé, láttodé, hallottodé mellyik Fejedelem idejében es esztendőben, acquiralta volt őreghbik Lázár István Vram Colos Vármegjében Erked es Solymos nevű Possessiokat, és mi formában adatot néki akkori Fejedelemtűl? [Szászrégen; LLt vk]. *1675:* Tiborcz nevű possessiomat ... az szegeny meg holt Ur(am) mostani Kglmes Urunktul Cum regio jure meg kirte volt ujjobb(an) [BLt]. *1701:* ekkor mind Kajánto — s — mind Darocz nevű Possessiok, ott lévő Jobbágyokkal, epületekkel, és minden akkori Majorkodásokkal edgjűtt, redeálljanak immediaté ... Naláczi Lajos Ur(am)ékra [Kv; SLt FG. 55]. *1754:* azon hellyb(en) se egy, se más privátus(na)k értemre soha Possessioja nem adatott [Gálfva KK; Ks 66. 44. 17a]. *1767:* Gesztrágy nevezetű Possessiojának határa, Kis Kapus, és Mákó nevű Faluknak határával hol és micsoda helyen conterminálodik, a' vagy foly őszve, és végződik ...? [K; Born. III. 2 vk]. *1782:* Alázatoson reménykedűnk a Tekintetes Praeses Ur és a' Tekintetes Táblának méltoztassék ezen deffectusunkot kegyes szemekkel megtekinteni ... és ujj Deputatus személyeket Exmittalni. Kik által el maradot possessionkot Investigáltathassuk [Albis Hsz; BLev.].

2. vminek a birtoklása; posesiune/posedare a unui bun; Besitzen. *1727/1751:* Műis ... a Controversiaban forgo hellyeket ... az Actoroknak adjudicaltuk, és igy az egész Controversiaban forgo helységeket az Inctusoknak illegitima Possessiojoktol absolváltuk [CartTr II. XXX. 5b határmegállapító ítéletlev.]. *1755:* fen nevezett Feő Ispány Ur mostan Sáliba hirtelen nem divertálhattván, tehát ... az mely napra fog terminálni, Expressussomot küldöm, és az által mindeneket — Resignálok Possessiojában bocsáttom [Nsz; Ks]. *1778:* most megkívánom, hogy azon szántóföldek ... melyeket megkívánok, hogy testvérnénem, Holló Zsuzsanna maga vagy férje cum fructibus a possessiójának ideitől fogva költésemnek, fáradságomnak refusiójával restituálja [Taploca Cs; RSzF 227].

posszesszionária porció részjószág/birtok; portio possessionaria; parte/porţiune de posesiune; Eigentumsteil. *1758:* Groff Iffiu Széki Teleki Samuel Urfi ... akármelyik Nemes Kővár videkin levő Possessionaria Portiojabol ... hány őrökös Jobbágyi aufugiáltanak? ... el hagyott Mosiajokat most kik birják? [Kővár (Szt) vid.; TSb IV/7 vk]. *1768:* Vass György Ur(am) ... Attyafiának Köblös Sámuel Vr(am)n(a)k ... Nemes Fejér V(á)r(me)gyéb(en) találtato possessionaria portiojit és Joszágit e(gy)gy néhány ezer Forintokon redimálván ... némelyeket azokbol ... örökösönis abalienalni kenszeritetnék [Ne; DobLev. II/403]. *1790:* Hogy ha a Zalagosito Vásárhellyi Pál Ur valami Melioratiot, vagy Superaedificatumat tenne a Zalagositott possessionaria portioban ... azokat az reluens tartozzék meg forditani, a Zálog Summaval egyetemben, külömben addig az irt possessionaria portio ki ne váltathassék | A Possessionaria Portio ... áll egy Antiqua Sessiobol ... Cum omnib(us) appertinentiis [Örményszékes AF; i.h. III/671. 1b, III/672].

posszesszionária porciócska részjószágocska; parte/porţiune mică de posesiune; Eigentumsteilchen. *1782:* Kornis Ferencz Urat ... Gy. Herczeg Szolősi Mozes Uram ... ezen Kezemben lévő Csomo pénzel kináltattya is, melly zálagos minor Summája annak a Possessionaria Portziotskának mely vagyan ezen Nemes Doboka Vármegyébe Posán, mellyis áll háram Antiqua és két Nova Sessiokbol [Ks 21. XV. 10].

posszesszionáta birtokos; care posedă (oarecare) avere; besitzend. **Szk:** ~ *nobilitás* birtokos nemesség. *1751:* Az Egy hazi rendek(ne)k ha nem Possessionáta Nobilitásbol lesznek Puskajok el vetessék [TLev. 11/1 ogy-i végzés].

posszesszionátus birtokos; posesionat, care posedă (oarecare) avere; besitzend. **Szk:** ~ *nemesember. 1754:* Tudom bizonyoson hogy Nehai T. Komjatszegi Komjátszegi Pal vramnak Édes Attya valt Nehai Nemes K. Komjátszégi Sámuel Vr(am), kit is igaz Possessionatus Nemes embernek tudok lenni, feles Jobbagyi lévén [Asz; Borb. II]. *1756:* Ez előtt egy nehány napokkal alázatos memorialisom mellett praesentaltam vala Excellentiatok(na)k, s Natságtoknak Sepsi Király Biro Antos István Uram petsétes attestatioját arról, hogy igaz Possessionatus Nemes Ember lévén vagyon egy Nemes Curiam Sepsi Székben Fell-Dobojban, de azon attestatiorais Nemes somot[a] ki adni nem akarják az Kamara háznál, amint pedig értésemre eset azon attestatiok közűl ollyan Consideratiok voltak, hogy ... arrol is attestállyanak a Tiszték ki hány másával érheti még [Feldoboly Hsz; DobLev. I/270. 1a Bartok Áron foly. — [a]Értsd: sómat].

posszesszor 1. birtokos, tulajdonos; posesor, proprietar; Eigentümer. *1623:* Capitan vram ... minden falukra ki mennyen valamellyk faluban recuperatus Lófeyek auagy veres drabantok leznek ... annak felette eo Felsege szamara recuperaltatott eoreoksegek mind azokot szemely valogatas nelkul es kedueszes nelkúl azmw Regestumunk szerenth mindgiarast az mostanj possessorok kezebeol ki foglalua(n) ... az recuperatussok jo fegyuerrel keonteosse<k>kel ... kezek legienek [Csíkszereda; Törzs]. *1671:* Vegeztűk azt-is hogy az Aknás és egyéb hellyekről-is ki adattassanak a' Possessoroknak az el-szökött Jobbagyok [CC 58]. *1677:* Ha kik penig, nem magok határán hanem más Possessorokén nyitnak és colalnak Bányákat, azokkal alkudgyanak és végezzenek [AC 47]. *1692:* Mi határosok levén az Hidegkutiakkal, tudgyuk bizonyoson hogy ... azon ... nagj Erdőbe(n) ... az Királyhalmi possessor engedelmiből hajtottak sertéseket mindenkor a Gostina pénsztis oda adták [Kucsuláta F; Ks 67. 46. 21]. *1713:* az korcsomálás felett, az Rápolti és Aranyi Possessorok eő Ngok, és eő kglmek kőzőtt disceptatio s egyenetlenség következett volna [H; JHb XXXI/5]. *1736 k.:* Lévén egy nagy Gyalmos To ... azon

Tonak gáttyát töltését penig az Mlgos Parsok közönségesen tartoznak conserválni és procuralni, s ujitani, a' Zúgót mint hogy nagyobbára a' Malmot biro Possessornak kell tartani, ugyan ő Ngok procurállyák [Mezőzáh TA; Told. 3]. *1760:* mostani Lako Háza ... micsoda alkolmatossággal ment a' mostani Póssessor Praedecessorának birodolmába [Körtvélyfája MT; BálLt 86]. *1807:* Bőltsőn emlékezhetik Nagyságod, hogy ... a hejűnkből Sokat vesznek, és foglalnak más Possessorak [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11]. *1832:* a Tanu jelen voltè 's ha jelen volt Nevezze meg Név Szerént hogy akkor az Exp(onen)s Possessorok közül, akár puskat Kardot Lántsát vagy akár mi fele fegyvert vásvillát vagy más Eszközöt mellyiknek latott a kézebe [Asz; Borb. II vk]. — L. még AC 58, 60, 102, 122, 193, 216, 255; RSzF 142.

Szk: *bebíró ~. 1757:* erdő ... a bé biró kisseb Possessorokkal közös vagjon a Bikfőben [Dányán KK; LLt Fasc. 129]. *1768:* Marhájokot a Zabolai Rétről a Sarjubol bé hajtották holott ő kigyelmik bé biro Possessorok Zabolára [Tamásfva Hsz; HSzjP Ladislaus Turi (57) vall.]. *1776:* Azon hatalmaskodok igaz é ... hogy ... míolta ... itt meg nyomultanak, a' magok kitsin alkalmatosságokat ház helyeket Szánto földeket, Réteket, az ide bé biro Possessorokebol augealták? [Marossztgyörgy MT; MkG 36. 5/4 vk]. *1797:* Lakossai a Bébiro s ott Lako Possessorokon kivüll Ujfaluban Olahok; a kík nyakasak [Újfalu K; CU IX. 2/138] ✱ *benn lakó ~. 1768:* a Kenderes helység pedig melly a Motsárba vagyon a benn lako Possessorok(na)k és a lakosok(na)k antiqua Sessiojokra Subdividaltassek [Ákosfva MT; EHA] ✱ *egyenlő ~. 1696:* Arrul valo Laistrom, az mi kippen ... üdősbik Czègej Vas Gjőrgy, Nemes Doboka Vármegjét meg találta volt arrul hogy éő kgl(m)ének az Magjar Czégej határban az Földek birodalmában sok meg bántodási vad(na)k holot ègyènlő Possessor livén ... Magjar Czegej Vas Daniel urammal [WassLt] ✱ *külső ~. 1768:* az külső possessorok is tartoznak őriztetni, akiknek marhájok vagy sertések ... az falu csordájában járnak [Oroszfalu Hsz; RSzF 187]. *1778:* az Magyarosiak ... az Külső Possessorok(na)k, se erdő tiltáskor, se szabadittáskor, sohais hirt nem adnak az Magyarosi lakosok [Berz. 15. XXXVI/14]. *1815:* hirt sok tórsőkos és gazda embereknek sem külső Possessoroknak nem adtanak [Sóvárad MT; LLt 88/12] ✱ *legitimus ~. 1671:* végeztük, hogy ... Mikola Sigmond Atyánkfia ... semmi jószágában és javaiban meg ne károsittassék ... hanem az verus és legitimus Possessor meg-bántodás nélkül birhassa maga propriumát [CC 92] ✱ *originárius ~. 1760:* Groff Bethleni Bethlen Lajos Ur ő Nga ... Omlásallyi és Málami igen régi origīnarius Possessor [BSz; BK] ✱ *örökös ~. 1769/1802:* a contraversiában lévő nagy bükkös Erdőket juxta Conscriptionem a Meltoságos AA. Uraknak, és Bezdédi Lakosaknak mint őrőkős Possessoraknak readjudicálják [Torda; TJkT III. 27]. *1776:* Igazé hogy mind az ki most birja, mind azok, a kiktől vette volt[a] az mostani Possessor Káálnaban nem Őrokös Possesorok, hanem külsők ...? [BSz; Ks 39. XV. 2 vk. — [a]A birtokot] ✱ *privátus ~. 1760:* Mindazonáltal nagy kegyelmességét mutatta őfelsége hozzájok, mert minden ecclesiákban a papoknak illendő fundust s ahhoz tartozó appertinentiákat kiszakasztani; ahol a közönséges föld találtatik abból, az hol nem, privatus possessorokéból is excindálni kellett [RettE 106]. *1812:* a praetensios Bereknek az innetső végiben Más privátus possessorok(na)k is van egy kis Berketskéjek [Vajdaszeg AF; DobLev. IV/943. 8a Juornitz Nikuláj (60) vall.] ✱ *szekuláris ~* világi tulajdonos. *1580:* Vrunk is azzal Ayanlya magat hogy oly lewelet ad amynemot zeretwnk Zabadsagunknak meg maradassara, hogy eo kegmek Az lewelbe per exp(re)ssum ejtenek megh hogy ha leowendó wdobe ez Colosmonostori domini(um) valtoznek es secularis vagy egieb poss(ess)orra zallana, hogy Az dezma akor semmy vto(n) be ne hozathatnek, varassunknak romlassara [Kv; TanJk V/3. 230a] ✱ *úri ~. 1736:* a specificalt faluban biró Mlgos Uri Possessoroknak vannak itten Buzában Mentsegessi [LLt Litt. B] ✱ *verus ~ → legitimus ~.*

2. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: birtokos, birtokkal rendelkező; care posedă un bun; Eigentum habend. *1677:* A' Szász Nátion lévő Possessor Patronusoknak Vármegyebéli jószágok, mellyeket eddig-is nem külömben birtak mint más Nemes emberek, ez után-is azon karban hagyattatnak: a' mellyek penig Hét Birák Jószáginak hivattatnak, avagy egyébképpen-is Vármegyéken birattatnak, a' Circálás és abbol következendő latrok büntetése felöl, a' minémű declaratio tétetet in Anno 1651. ez után-is az observaltassék [AC 121]. *1723:* minemü nagy kolcseggel bajjal epitetünk volt az magam ős Földemre egy jo Malmat az Kükűllő Vizen az Sövenyfalvi határán Isten tudgya; mely Malmatis irigségböl es nem egjebböl az Sovenyfalván biro Possessor Atyámfiai igyekeznének el rontani [MbK 163]. *1755:* A Korcsmatartás Szent Mihály Naptol fogva Szent György Napig az az a' Téli Kántor a Hellysége ... Szent György Naptol fogva pedig Szent Mihally Napig a Nyári Kántor a' Mlgos Possessor Ur és Aszszony eő Ngaké [Balla Sz; BfN Naláczi Sára conscr.]. *1759:* a Possessor Urak hadtanak volt a falu szükségeire egy kevés erdött de aszt is holmi hitvany Emberek el pusztitották a mely mián mais a Falusi Biránk sokat fárad és hurtzalodik véllek [Vaja MT; Ks 17/ LXXXI. 16]. *1847:* à Roka fogatása, 's lövésétöl à 1ma Mens(is) Martii usq(ue) ad 1mam Octobris mind emlitett Uri, Nemessi, Possessor 's Magistratualis személly meg szünnyék [TLev. 11/1 ogy-i végzés].

Szk: *malmos ~ atyánkfia. 1727:* A Rosa hegje alatt lévő Malom szinte három esztendeje hogj Malmos Possessor Atyánkfiai eő Kglmek gondviseletlenségek miatt el pusztult [Dés; Jk 371a].

◇ **Hn.** *1724:* a Possessor Urak közt [Türe K; EHA].

posszesszorátus 1. birtokosság; proprietari (de pămînt); Eigentumsgemeinschaft. *1750:* az Valkai Keletzeli és Ujfalvi Havasok elesíben íllyen abusus observaltatott, hogy magok az meg irt három Faluk, az Szamoson tul valo Havasokat sine scitu, és a Possessoratus hire nelkül, mintedgy zallogb(a), considerabilis summa pénzt fel vévén, vetettek [Born. II. 31]. *1767:* Soha edig az ideig ezen falu, s Possessoratus nem rekesztette ki a Tulkokat, az őkőr Tilalmasbol [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 14]. *1795:* még két rendbenis praemittáltatott Kegyelmed ellen az el tiltás éppen azon hellyröl még pedig egy rendben az egész Ádámosi Titt. Possessoratussal közösleg, és egy értelemböl [Ádámos KK; JHb XX/18]. *1835:* Kegyelmetek által a Felső Sinfalvi Possessoratust és egész Közönséget — Altalom Hivatalbéli Kötelességemnél fogva solemni cum protestatoria Contradictione, inhibialtattyák tiltattyák [Asz; Borb. II].

Hn. *1819:* a Közönséges possesoratus Tővissese (e) [Csekelaka AF; EHA].

2. (föld)birtokos; proprietar (de pămînt); Eigentümer. *1770:* közönsegesen a' több Possessoratus osztazik úgj

hasznatis azókból a' própórtione vésznek [Déda MT; LLt]. *1781:* Item eodem dato az árkosi communitás megegyezett akaratból, a tisztelt possessoratusok hírivel az árkosi teritoriumban Fing hegy, Gesztena és Bonjha nevezetű tilalmas erdőkből minden falusi lakosoknak, valakik a falu servitiumát in genere supportályák, a csere- és gyümölcsfákot kivéve, egy-egy szekér vesszőt karóval együtt kinek-kinek tehetsége szerint kihozni megengedtetett [Árkos Hsz; RSzF 113]. *1784:* a Méltoságos Possessoratus tartazni fog asztat[a] Consideratioba venni [K; JHb 23/1. — [a]A kárt]. *1799:* azon négy possessoratus a' Falusi Polgár által el-tiltotta volt a' Falusiakot hogy ellenekre bort ne mérészelnének árulni [Makfva MT; DLev. 5] | azon Curialis helly, á haidani Határ Osztállykor, a' Possessoratus által ajándékoztatott egy bizonyos Kis Aszszonynak [Gyéressztkirály TA; Ks 89]. *1803:* Hozzánk utositott tudosittását a Tekintetes Urnak kedvesen vettük ... nem lévén a Possessoratusok Mindnyájan ide haza, de el érkezésekkel Communicalni fogom, és az rendelt Napra szivesen el várván, elé állunk Magunk igasságával [Burjánosóbuda K; JHb LXVII/4. 23]. *1826:* a' Kelementelki Mlgs Possessoratus pedig az ide sub E mellékelt Reflexiot és Reprotestatiot adta bé [Msz; GyL].

posszesszórium 1. tulajdon, birtoklás; posesiune, posedare; Besitz. *1768:* Ezen Joszágat ... mi értűnkre mind Possessoriumában tudjuk az Mlgos Kornis Familianak [O.kocsárd KK; Ks 74/55]. *1775/1802:* a Bezdédi Meltoságos Possessor Urak a Nyikita Pajánájához praetendált proprietássaknak, és Pacificum Possessoriumnak adaequata comprobatiojaban deficialni láttatnak [BSz; JHb LXVIII/3]. *1780:* (A dokumentumok) egy része az azon időbeli Possessoriumot melyb(en) készittettek hatarozza meg inkább, és nem annyira a Sessioknak minéműségekről, mint azoknak szamokrol szolt [BSz; JHbK LIV/25. 23]. *1794:* lévén ... Rosnyai János Urnak itten M Bándon egy Nobilitaris Curiája s két Populosa Colonicalis Sessioja ... mellyeket is ez előtt Testverétől ... bizonyos Creditorok adosságban el foglalván azoktol mint Vér Atyafi reluált és most actu Possessoriumába vadnak [Mezőbánd MT; MbK XII. 101].

2. *belső* ~ belső/településen belüli birtok/tulajdon; posesiune situată în spațiul construit al unei localități; Eigentum innerhalb einer Siedlung. *1776:* hogy ... kiki, a' maga rátáját, Competentiáját meg tudhassa, birhassa, Colálhassa, 's a' p(rae)citált Törvénynek és a' közönseges igasságnak elég tétetödgyék; Tessék az emlitett ... Magyar Bogátai határnak periferiájában lévö Commune Terrenumokat ... kinek, kinek belsö Possessoriuma Szerint fel osztani [BSz; BetLt 7].

posszideál birtokol; a poseda; besitzen. *1620:* az peres helyet az Attyais possidealta [Várdotfva Cs; BálLt 41]. *1668:* Korod nevü Faluja lévén az Varosnak ... I(sten)b(en) el nyughott Maytheni Andras Török Deak Ur(am)nal ezer forintb(an) zálagban ... azt tand(em) jure successorio possidealvan kérnők, s admonealnokis eo kge(lme)ket, hogy depositis deponen(dis) remittalnak eo kgl(me)k azon Zálagos Falut à városnak [Kv; KvLt I/181]. *1712:* azt a Portiot ... én is holta utan possideáltam; attam, és transferáltam Récsej Nzs Récsej István Ur(na)k eő Kgle(ne)k [Medgyes; JHb XXIX/70]. *1725:* Tudgjaé ... a' Tanu ... Hogy az fenn emlitet Falukban ... az emlit(ett) Poss(ess)orokon, és azok-(na)k ... Jobbágjin kivül mások possideálnak ...? [Dob.; Mk 9 vk]. *1764:* ezen erdőt ... mitsoda Possessor Ur Possidealta ... mi azt nem tugyuk [Szászújfalu AF; JHb XXVII/64]. *1776:* Borsos Thamásnakis hasonloképpen hallottam hirét, hogy Naznanfalván birta volna azt a' részt mellyet ma, az Inclyta Kereszturiana Familia Possidéál [Mezőbánd MT; WassLt G. Szodos (74) ns vall.]. *1778:* Birnak és manuteneal(na)k Kegyelmetek ... Kezdi Albisban ... három darab ben valo Joszágokot ... tessék Kegyelmetek(ne)k Legitimo modo Producalni, menyiben, és mitsoda fundamentumon possideallyák [BLev.].

posszideáló birtokló; care posedă (un bun material), posedant; besitzend. *1762:* Mi Nemes Fejér Var Megyében Magyar Igenb(en) Possideálo ide alább Subscribalt Nemes Szemelyek [DobLev. II/337].

posszideált birtokolt; care este în proprietatea/posesiunea cuiva; besessen. *1760:* fel méretvén actû mind két résznek biradalmáb(an) levö minden Erdők és el pusztult Erdő hellyek tehát valaholott az eddigis a Veres részről possidealt Erdő, vagy Erdőhely nem adequalná az tertialitast, hanem kevesebb lenne [Szava K; RLt O. 4].

poszt őrhely; post; Wachposten. *1832:* a gazda is vagy ajton állo oda hagyta volt posztját [Dés; DLt].

posztament talapzat; postament; Postament. *1781:* A Tornátzban a belső Graditshoz valo harmintz két Paluszterek (!) és nyolc Posztamentek, Árticsokák, és a nyugovo hellyen vagyis Paleszthez (!) valo kövek mind készen vadnak [Öraljaboldogfva H; Kf].

posztelnik 1. udvarmester (a havasalföldi v. moldvai vajda udvarában); postelnic; Hofmeister (am Woiwodenhof in der Moldau oder Walachei). *1584:* ywta hozzank az hawassely Waidanak lewele es kett few kowete: Poharnokia et Postolnikia [BáthoryErdLev. 226]. *1601:* Valamiben az ő fge hasznát és az Ngd javát illeti, én bennem semmi fogyatkozása ő fgének s Ngdnak nem leszen, kit az Ngd posztelnikjátúl Buzinkától megértett [Belényes B; Szád. Somogyi Bertalan Mihály vajdához]. *1621:* 23 Juny Hauasalfeoldj poztelnik zolgaj mennek Racz Peter ket loan ... a loakert Meggiesig attam nekj f.3 [Kv; Szám. 15b/IX. 122]. *1643:* Az nagyságod böcsületes irását, melyet az postelnik által küldött én nekem, elvettem [TMÁO III, 199 Negul vajda Bazil vajdához]. *1650:* (Vaszil vajda) rosz tanácsi, ugymint az vornik ki nálunk volt Parbuly s posztelnikje ... valami rosz dologra akarják tanácsolni [RákCsLev. 419]. *1656:* Buczulesten felül laknak valami ifjú legények, postelnik volt az atyjok, azoknál vannak az paripák [Km; Veress,Doc. X. 308–9].

2. szn előtt v. után az 1. alatti jel-ben; înainte sau după nume de familie cu sensul dat la 1.; vor oder nach Personennamen mit der Bedeutung von 1. *1529:* Dragan Poztelnyk [Hurm. XV/I, 331]. *1599:* Boczattuk varostokban udvari zolgankatt Poztelnik Dunatt es Todor Szpatartt [Gyf; i.h. XII, 496 Mihály vajda a beszt-i bíróhoz]. *1600:* Sztojka posztelnik [Kvh; EOE IV, 514]. *1605:* Sima posztelnik [Monîr. XXX. 120]. *1621:* Poztelnik Palt az Hauasalfeoldj keouetet [Kv; Szám. 15b/IX. 156]. *1644:* Postelnik Kostandin vram [Veress,Doc. X, 173 Sebesi Miklós I. Rákóczi Györgyhöz]. *1657:* Demitrosko Posztelnik hivünk [Hurm. XV/II, 1260 Gheorghe Ștefan vajda Beszt. városához]. *1678:* Jordáki Posztelnik [Veress,Doc. 179]. *1686:* Coztantin Poztelnik [Csíkszereda; SándorO 144].